FACULDADE DE CIÊNCIAS SOCIAIS E HUMANAS
UNIVERSIDADE NOVA DE LISBOA

RELAÇÕES ARTÍSTICAS ENTRE PORTUGAL E A FLANDRES ATRAVÉS DOS LIVROS DE HORAS CONSERVADOS EM INSTITUIÇÕES PORTUGUESAS

[ANEXOS]

Delmira Maria Rita Martins dos Santos Espada Custódio

Tese de Doutoramento em História da Arte Medieval

Janeiro 2017

ÍNDICE DE ANEXOS

I. ANEXOS GERAIS

Anexo 1: Livros de Horas manuscritos conservados em instituições portuguesas: origem, programas iconográficos e bibliografia específica _____ **1**

Anexo 2: Livros de Horas: Secções e iconografia _____ **95**

Anexo 3: Livros de Horas: Secções e texto _____ **99**

Anexo 4: Exposições _____ **111**

II. ANEXOS RELATIVOS AO CAPÍTULO III

Anexo 5: Ficha científica do *Livro de Horas de D. Duarte*, ANTT, C.F. 140 _____ **115**

Anexo 6: Transcrição do *Livro de Horas de D. Duarte*, ANTT, C.F. 140 _____ **121**

Anexo 7: Ficha científica do BNP, IL. 15 _____ **291**

Anexo 8: Transcrição do BNP, IL. 15 _____ **295**

Anexo 9: Ficha científica das *Horas do Infante D. Henrique,* BPE, COD.CXXIV/2-10 _____ **333**

Anexo 10: Transcrição das *Horas do Infante D. Henrique,* BPE, COD.CXXIV/2-10 _____ **337**

Anexo 11: Ficha científica do *Livro de Horas de João Allen*, MNSR, Cf. n.º 499 _____ **397**

III. ANEXOS RELATIVOS AO CAPÍTULO IV

Anexo 12: Ficha científica das *Perfeitíssimas Horas da rainha D. Leonor,* BNP, IL. 165 ___ **399**

Anexo 13: Ficha científica das *Horas de cromatismo alternado da rainha D. Leonor,* WAM, W.196 _____ **405**

Anexo 14: Ficha científica das *Horas de Coimbra*, BGUC, Cofre 13 _____ **411**

Anexo 15: Ficha científica das *Horas de D. Ana e Josefa Pereira*, RBA, 52-XII-38 _____ **415**

Anexo 16: Ficha científica do BNP, IL. 206 _____ **419**

Anexo 17: Ficha científica das *Horas douradas de Frei Isidoro da Luz,* BPE, COD.CXXIV/2-12 _____ **423**

Anexo 18: Transcrição das *Horas douradas de Frei Isidoro da Luz,* BPE, COD.CXXIV/2-12 _____ **429**

Anexo 19: Ficha científica das *Horas de Alcobaça,* BNP, ALC. 460 _____ **503**

IV. ANEXOS RELATIVOS AO CAPÍTULO V

Anexo 20: Ficha científica das *Pequenas horas da rainha D. Leonor,* BNP, IL. 166 _____ **505**

Anexo 21: Transcrição das *Pequenas horas da rainha D. Leonor,* BNP, IL. 166 _____ **511**

Anexo 22: Identificação da flora nas margens dos IL. 16 e 166 _____ **573**

Anexo 23: Ficha científica das *Horas de soror Joana Maria G de Deus,* BNP, IL. 16 _____ **577**

Anexo 24: Transcrição das *Horas de soror Joana Maria G de Deus* _____ **583**

Anexo 25: Ficha científica do BPE, COD.CXXIV/2-14 _____ **669**

Anexo 26: Transcrição do BPE, COD.CXXIV/2-14 _____ **677**

Anexo 27: Ficha científica das *Horas de frei Luís Caetano de São José,* BPMP, Ms. 622 _ **755**

Anexo 28: Ficha científica do, PNM, Cofre n.º 28 _____ **759**

Anexo 29: Ficha científica das *Horas da família Guerreiro e Aboim,* MNAA, Inv. 22 Ilum. _____ **765**

V. ANEXOS RELATIVOS AO CAPÍTULO VI

Anexo 30: Ficha científica do *Dito Livro de Horas dito de D. Fernando ou D. Catarina,* MNAA, Inv. 13 Ilum. _____ **771**

Anexo 31: Transcrição do *Dito Livro de Horas dito de D. Fernando ou D. Catarina,* MNAA, Inv. 13 Ilum. _____ **779**

Anexo 32: Ficha científica das *Horas do duque de Devonshire* _____ **807**

Anexo 33: Ficha científica dos sete fólios soltos do MNAA, Inv. 2 Ilum - Inv. 8 Ilum. _____ **811**

Anexo 34: Ficha científica do *Livro de Horas dito de D. Manuel I,* MNAA, Inv. 14 Ilum. __ **817**

Anexo 35: Transcrição do *Livro de Horas dito de D. Manuel I,* MNAA, Inv. 14 Ilum. _____ **825**

Anexo 36: Ficha científica fólio solto de Aveiro_ PT/MA/IL 3 _____ **899**

Anexo 37: Ficha científica fólio solto de Aveiro_ PT/MA/IL 2 _____ **901**

Anexo 38: Materiais produzidos para o projecto *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada.* _____ **903**

ANEXO 1. LIVROS DE HORAS MANUSCRITOS CONSERVADOS EM INSTITUIÇÕES PORTUGUESAS: ORIGEM, PROGRAMAS ICONOGRÁFICOS E BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA.

1. ANGRA DO HEROÍSMO, MUSEU DE ANGRA DO HEROÍSMO (MAH)

1.1. Angra do Heroísmo, MAH, *Horas da Família Działowski*, R. 95.538 (França ?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

f. 15, ***São João na Ilha de Patmos*** (Iluminura de página inserida sobre 4 linhas de texto; inicial ornada a 3 espaços; cercadura a 3/4 ornada com elementos da flora e fauna. Inclui um pequeno rosto na margem de goteira). [Perícopes evangélicas]

f. 17v, ***São Lucas no scriptorium*** (Iluminura de página inserida sobre 4 linhas de texto; cercadura a 3/4 ornada com elementos da flora). [Perícopes evangélicas]

f. 24, ***Virgem com o Menino e São João Evangelista*** (Iluminura de página inserida sobre 4 linhas de texto; cercadura a 3/4 ornada com elementos da flora). [*O Intemerata*]

f. 30, ***Anunciação*** (Iluminura de página inserida sobre 4 linhas de texto; cercadura a 3/4 ornada com elementos da flora e fauna). [Horas da Virgem]

f. 40v, ***Visitação*** (Iluminura de página inserida sobre 4 linhas de texto; cercadura a 3/4 ornada com elementos da flora). [Horas da Virgem]

f. 119, ***A Morte surpreendendo um casal de jovens*** (Iluminura de página inserida sobre 4 linhas de texto; cercadura a 3/4 ornada com elementos da flora). [Ofício dos Defuntos]

f. 128v, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Iluminura de página inserida sobre 4 linhas de texto; cercadura a 3/4 ornada com elementos da flora). [Ofício dos Defuntos]

f. 194v, ***São Sebastião*** (Iluminura de página inserida sobre 4 linhas de texto; cercadura a 3/4 ornada com elementos da flora e fauna). [Memorial dos Santos]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Açores (Os) no século XV. Um contributo para o seu entendimento*. Angra do Heroísmo: SREC | DRAC, 1989, p. 24.

- *Descobrimentos (Os) e a Arte*. Angra do Heroísmo: Museu de Angra do Heroísmo, 1995, pp. 20-21.

- *Do Mar e da Terra...uma história no Atlântico*. Angra do Heroísmo: Museu de Angra do Heroísmo, 2011, p. 21.

2. AVEIRO, MUSEU NACIONAL DE AVEIRO (MA)

2.1. Aveiro, MA, Fundo reservado, PT/MA/IL 2 [Fólio solto] (Portugal?/Flandres?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

Cercadura ornada com elementos da flora, *putti* e animais estilizados. Inicial figurada com figura com dois animais fantásticos.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Catalogo da Exposição Districtal de Aveiro promovida pelo Gremio Moderno em 1882*. Porto: Imprensa Commercial, 1883, p. 68.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes (coord.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- GONÇALVES, Zulmira Cândida (coord.) - *Manuscritos do Museu de Aveiro dos sécs. XV/XVI aos sécs. XIX/XX*. Aveiro: Direcção Regional de Cultura do Centro/Museu de Aveiro, 2014, pp. 99-100.

2.2. Aveiro, MA, Fundo reservado, PT/MA/IL 3 [Fólio solto] (Portugal?/Flandres?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

Cercadura ornada com elementos da flora e fauna e inicial figurada com figura masculina ladeada por dois dragões.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Catalogo da Exposição Districtal de Aveiro promovida pelo Gremio Moderno em 1882*. Porto: Imprensa Commercial, 1883, p. 68.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes (coord.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- GONÇALVES, Zulmira Cândida (coord.) - *Manuscritos do Museu de Aveiro dos sécs. XV/XVI aos sécs. XIX/XX*. Aveiro: Direcção Regional de Cultura do Centro/Museu de Aveiro, 2014, pp. 100-101.

3. BRAGA, ARQUIVO DISTRITAL DE BRAGA (ARQDB)

3.1. Braga, ARQDB – Ms. 3 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 36, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 40v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 52, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 59, ***David censurado pelo Profeta Natam*** e ***David e Golias*** (Salmos Penitenciais)
- f. 72v, ***Os Três Mortos e os Três Vivos*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CARVALHO, Maria João L. Calheiros de – «Um Livro de Horas do Arquivo Distrital de Braga: descrição codicológica», B*rácara Augusta*, Braga, vol. XLIII (1991/1992), pp. 409-433.
- CARVALHO, Maria João L. Calheiros de – *Um Livro de Horas do Arquivo Distrital de Braga: descrição codicológica*. Braga: Editora Correio do Minho/SM, 1994.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, pp. 49-50.

4. COIMBRA, BIBLIOTECA GERAL DA UNIVERSIDADE DE COIMBRA (BGUC)

4.1. Coimbra, BGUC, Cofre 13 (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 13av, ***Crucifixão*** (Horas da Cruz)
- f. 16av, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 27v, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 49v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 56v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 60v, ***Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 70v, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 77v, ***David em Oração*** (Salmos Penitenciais)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, Pintura e Escultura dos Séculos XV a XVIII.* Lisboa: Museu da Presidência da República, 2009, p. 59.
- CASTRO, Aníbal pinto de – «Introdução», In *Livro de Horas, Ms. do Séc. XV da Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra (edição fac-similada)*. Coimbra: Gráfica de Coimbra, 1995.
- *Catalogo do gabinete reservado,* Arquivo da Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra, 1850, p.
- *Catalogo illustrado da exposição retrospectiva de arte ornamental portugueza e hespanhola.* Lisboa: Imprensa Nacional, 1882, p. 317.
- *Copiador de documentos pertencentes á Bibliotheca da Universidade e Depositos de livros annexos,* Arquivo da Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra, 1832, p. 28v.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada – *A luz da grisalha. Arte, liturgia e história no Livro de Horas dito de D. Leonor (IL 165 da BNP)*. Lisboa: Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da UNL, 2010, Tese de Mestrado, pp. 259-265.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.
- DIAS, Pedro – *História da Arte em Portugal. O Gótico.* Lisboa: Publicações Alfa, 1986, vol. IV, p. 146.
- *Documentos para a história das 4 iluminuras roubadas ao livro Horas, manuscripto de grande valor, pertencente á Bibliotheca da Universidade de Coimbra,* Arquivo da Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra, 1902. [UCBG Ms. 3503].
- DOGAER, Georges – *Flemish Miniature Painting in the 15th and 16th centuries*. Amsterdão: B. M. Israel B. V., 1989, p. 103.
- *Feitorias: L'Art au Portugal au temps des Grandes Découvertes: fin XIVe siècle Jusqu'à 1548.* Bruxelas: Europália, 1991, p. 77.

- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In *Arte Portuguesa – Pintura,* direcção de João Barreiro. Edições Excelsior, [1950], Cap. II, p. 111.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 165.
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 184-185.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 83.
- MORAIS, Francisco – «Da miniatura Medieval e sua relação com os códices miniaturados da Biblioteca da Universidade de Coimbra», separata do volume 4, n.os 9 e 10 da *Biblos*, 1929, pp. 362-363.
- *No Tempo das Feitorias. A Arte Portuguesa na Época dos Descobrimentos.* Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, 1992, vol. I, pp. 156-157.
- PEREIRA, F. M. Esteves - «Os manuscritos Iluminados», *Revista Occidente,* 18º ano, XVIII volume, n.º 598, 1 de Agosto de 1895, p. 171.
- PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, pp. 500-502.
- REMÉDIOS, Mendes dos – *As Horas de Nossa Senhora da Biblioteca da Universidade de Coimbra.* Coimbra: Imprensa da Universidade, 1906.
- SIMÕES, Augusto Filipe - *A Exposição Retrospectiva de Arte Ornamental Portugueza e Hespanhola em Lisboa: Cartas ao Redactor do "Correio da Noite".* Lisboa: Typ. Universal, 1882, pp. 185 e 194.
- *Tesouros da Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra.* Coimbra: Imprensa da Universidade de Coimbra, 2009, pp. 63 e 65.

5. ÉVORA, BIBLIOTECA PÚBLICA DE ÉVORA (BPE)

5.1. Évora, BPE, COD.CXXIV/2-8 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 27, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 82, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 95v, ***Job e os três amigos*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- CEPEDA, Isabel Vilares - «Manuscritos medievais iluminados» In *Tesouros da Biblioteca Pública de Évora,* Lisboa: Edições INAPA, 2005, pp. 15-35.
- *Do Mundo Antigo aos Novos Mundos. Humanismo, Classicismo e Notícias dos Descobrimentos em Évora (1516-1624)* [Catálogo]. Lisboa: Comissão Nacional para a Comemoração dos Descobrimentos Portugueses/Évora: Câmara Municipal de Évora, 1998, pp. 260 e 265.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 178.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 103.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha – *Catálogo dos manuscritos da Biblioteca Pública Eborense* (ordenado pelo bibliothecario Joaquim Heliodoro..). Lisboa: Imprensa Nacional, 1850-1871, tomo 4, p.18.
RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha - *Índice do códice CXXIV* [Apontamentos manuscritos de Joaquim Heliodoro da Cunha Rivara], BPE, anterior a 1871, p. 27.

5.2. Évora, BPE, COD.CXXIV/2-9 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 18, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 45, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 49, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 53, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 86, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CEPEDA, Isabel Vilares - «Manuscritos medievais iluminados» In *Tesouros da Biblioteca Pública de Évora.* Lisboa: Edições INAPA, 2005, pp. 15-35.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 103.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha – *Catálogo dos manuscritos da Biblioteca Pública Eborense* (ordenado pelo bibliothecario Joaquim Heliodoro..). Lisboa: Imprensa Nacional, 1850-1871, tomo 4, p.18.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha - *Índice do códice CXXIV* [Apontamentos manuscritos de Joaquim Heliodoro da Cunha Rivara], BPE, anterior a 1871, p. 28.
- SONET, Jean - *Répertoire d'incipit de prières en ancien français.* Génova: E. Droz, 1956, pp. 17, 29, 90, 93, 108 e 325.

5.3. Évora, BPE, *Horas do Infante D. Henrique (?)*, COD.CXXIV/2-10 (Países Baixos)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 20v, ***Cristo perante o sumo-sacerdote*** (Horas da Virgem)
- f. 23v, ***Cristo atado à coluna*** (Horas da Virgem)
- f. 26v, ***Cristo carregando a Cruz*** (Horas da Virgem)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CEPEDA, Isabel Vilares - «Manuscritos medievais iluminados» In *Tesouros da Biblioteca Pública de Évora.* Lisboa: Edições INAPA, 2005, pp. 15-35.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 104.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MARTINS, Mário – *Guia Geral das Horas Del-El Rei D. Duarte.* Lisboa: Editorial Brotéria, 1971, pp. 28-30.
- PEREIRA, Gabriel - «Exposições de Arte Ornamental» In *Estudos Eborenses, História, Arte, Arqueologia.* Évora: Minerva Eborense, 1890, pp. 11-12.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha – *Catálogo dos manuscritos da Biblioteca Pública Eborense* (ordenado pelo bibliothecario Joaquim Heliodoro..). Lisboa: Imprensa Nacional, 1850-1871, tomo 4, p. 18.

- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha - *Índice do códice CXXIV* [Apontamentos manuscritos de Joaquim Heliodoro da Cunha Rivara], BPE, anterior a 1871, p. 29.

5.4. Évora, BPE, *Horas douradas de Frei Isidoro da Luz,* COD.CXXIV/2-12 (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 14v, ***Missa de São Gregório*** (Horas da Cruz)
- f. 22v, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 29v, ***Adoração do Santíssimo Sacramento*** (Horas do Santíssimo Sacramento)
- f. 36v, ***Santa Catarina*** (Horas de Santa Catarina)
- f. 46v, ***Virgem com o Menino e anjos*** (Missa)
- f. 53, ***São João em Patmos*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 54v, ***São Lucas no scriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 56, ***São Mateus no scriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 58, ***São Marcos no scriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 59v, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 80v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 92v, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)
- f. 97v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 102v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 107v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 112v, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 120v, ***Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 126v, ***Coroação da Virgem pela Trindade*** (Horas da Virgem para o Advento)
- f. 136v, ***Dar de comer aos famintos*** (Salmos Penitenciais)
- f. 138v, ***Dar de beber aos sedentos*** (Salmos Penitenciais)
- f. 140v, ***Vestir os nus*** (Salmos Penitenciais)
- f. 143v, ***Acolher os peregrinos*** (Salmos Penitenciais)
- f. 146v, ***Resgatar os cativos*** (Salmos Penitenciais)
- f. 149v, ***Visitar os enfermos*** (Salmos Penitenciais)
- f. 150v, ***Sepultar os mortos*** (Salmos Penitenciais)
- f. 162v, ***Ressurreição de Lázaro*** (Ofício dos Defuntod)
- f. 210v, ***Virgem da Piedade*** (*Obsecro te*)
- f. 217v, ***Imaculada Conceição*** (*O Intemerata*)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, escultura e pintura dos séculos XV a XVIII.* Lisboa: Museu da Presidência da República, 2009, p. 64.
- *Bulletin des Études Portugaises et de l'institut française au Portugal,* nouvelle série, tome huitième, fasc. 2, Décembre. Coimbra: Coimbra Editora, L$^{da.}$, 1941, pp. 73-74.

- *Catalogo illustrado da exposição retrospectiva de arte ornamental portugueza e hespanhola.* Lisboa: Imprensa Nacional, 1882, p. 316.
- CEPEDA, Isabel Vilares – «Manuscritos Medievais iluminados» In *Tesouros da Biblioteca Pública de Évora.* Lisboa: Edições INAPA, 2005, pp. 15-35.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.
- *Do Mundo Antigo aos Novos Mundos. Humanismo, Classicismo e Notícias dos Descobrimentos em Évora (1516-1624)* [Catálogo]. Lisboa: Comissão Nacional para a Comemoração dos Descobrimentos Portugueses/Évora: Câmara Municipal de Évora, 1998, pp. 256 e 263-264.
- *Foral (O) Manuelino de Évora 1501-2001* [Catálogo da Exposição Comemorativa]. Évora: Câmara Municipal de Évora, 2001, p. 31.
- *Gil Vicente e a sua época/Almada Negreiros e o Auto da alma.* Torres Vedras: Tipografia a União Lda., 1992, p. 34.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 177.
- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, p. 376.
- *Iluminura (A) nos Descobrimentos.* Porto | Lisboa: Editora Figueirinhas, 1990, cat. 309, p. 37.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, pp. 104-105.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MIRANDA, Maria Adelaide - «Sufrágio pelos defuntos: Missa de São Gregório» In *A Imagem do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, p. 425.
- PEREIRA, Gabriel - «Exposições de Arte Ornamental» In *Estudos Eborenses, História, Arte, Arqueologia.* Évora: Minerva Eborense, 1890, p. 12.
- PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, p. 499.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha – *Catálogo dos manuscritos da Biblioteca Pública Eborense* (ordenado pelo bibliothecario Joaquim Heliodoro..). Lisboa: Imprensa Nacional, 1850-1871, tomo 4, p. 19.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha - *Índice do códice CXXIV* [Apontamentos manuscritos de Joaquim Heliodoro da Cunha Rivara], BPE, anterior a 1871, p. 31.
- SERRA, Maria Teresa Botelho – *Dois Livros de Horas do século XV da Biblioteca Pública e Arquivo Distrital de Évora.* Lisboa: Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da UNL, 1998, 2 vols. Tese de Mestrado.
- SIMÕES, Augusto Filipe - *A Exposição Retrospectiva de Arte Ornamental Portugueza e Hespanhola em Lisboa: Cartas ao Redactor do "Correio da Noite".* Lisboa: Typ. Universal, 1882, p. 185.

5.5. Évora, BPE, COD.CXXIV/2-13 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 74v, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)
- f. 87, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 92, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 115, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 180, ***São Miguel arcanjo*** (Memorial dos Santos)
- f. 181, ***São João Baptista*** (Memorial dos Santos)
- f. 182v, ***São Paulo*** (Memorial dos Santos)
- f. 183v, ***São Tiago*** (Memorial dos Santos)
- f. 184v, ***São Dionísio*** (Memorial dos Santos)
- f. 185v, ***São Quintino*** (Memorial dos Santos)
- f. 187, ***São Cristóvão*** (Memorial dos Santos)
- f. 188, ***Santo Antão*** (Memorial dos Santos)
- f. 189v, ***Santa Catarina*** (Memorial dos Santos)
- f. 191, ***Santa Genoveva*** (Memorial dos Santos)
- f. 237, ***São Mauro*** (Memorial dos Santos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Catalogo illustrado da exposição retrospectiva de arte ornamental portugueza e hespanhola.* Lisboa: Imprensa Nacional, 1882, p. 315.
- *Do Mundo Antigo aos Novos Mundos. Humanismo, Classicismo e Notícias dos Descobrimentos em Évora (1516-1624)* [Catálogo]. Lisboa: Comissão Nacional para a Comemoração dos Descobrimentos Portugueses/Évora: Câmara Municipal de Évora, 1998, pp. 260-261 e 265.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 177.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- PEREIRA, Gabriel - «Exposições de Arte Ornamental» In *Estudos Eborenses, História, Arte, Arqueologia.* Évora: Minerva Eborense, 1890, p. 12.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha – *Catálogo dos manuscritos da Biblioteca Pública Eborense* (ordenado pelo bibliothecario Joaquim Heliodoro..). Lisboa: Imprensa Nacional, 1850-1871, tomo 4, p. 19.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha - *Índice do códice CXXIV* [Apontamentos manuscritos de Joaquim Heliodoro da Cunha Rivara], BPE, anterior a 1871, p. 32.
- SIMÕES, Augusto Filipe - *A Exposição Retrospectiva de Arte Ornamental Portugueza e Hespanhola em Lisboa: Cartas ao Redactor do "Correio da Noite"*. Lisboa: Typ. Universal, 1882, p. 185.

5.6. Évora, BPE, COD.CXXIV/2-14 [Hainaut, Mons (?)]

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- ff. 1-12v, ***Trabalho dos meses e Signos do zodíaco*** (Calendário: medalhões, em monocromia dourada, inseridos na margem de corte): (f. 1) *Nobre à lareira*; (f. 1v) *Aquário*; (f. 2) *A poda*; (f. 2v) *Peixes*; (f. 3) *A construção da cerca*; (f. 3v) *Carneiro*; (f. 4) *O cavar a terra*; (f. 4v) *Touro*; (f. 5) *A caça com falcão;* (f. 5v) *Gémeos*; (f. 6) *A tosquia das ovelhas*; (f. 6v) *Caranguejo*; (f. 7) *A ceifa do cereal*; (f. 7v) *Leão*; (f. 8) *O atar dos molhos*; (f. 8v) *Virgem*; (f. 9) *O transporte da uva*; (f. 9v) *Balança*; (f. 10) *A pisa da uva*; (f. 10v) *Escorpião*; (f. 11) *O varejo da bolota*; (f. 11v) *Sagitário*; (f. 12) *A matança do boi*; (f. 12v) *Capricórnio*.
- f. 13v, ***Santíssima Trindade com a Virgem e anjo*** (Antífona)
- f. 15, ***São João na Ilha de Patmos*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 16, ***São Lucas no Scriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 17v, ***São Mateus no Scriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- . 30v, ***São Marcos no Scriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 32v, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 33, ***Moisés e a Sarça Ardente*** (Horas da Virgem)
- f. 57v, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)
- f. 61, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 63v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 66v, ***Circuncisão*** (Horas da Virgem)
- f. 69, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 75, ***Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 88v, ***Assunção de Nossa Senhora*** (Oração)
- f. 91v, ***Cristo no Horto*** (Horas da Cruz)
- f. 92, ***Cristo perante o sumo sacerdote*** (Horas da Cruz)
- f. 93, ***Cristo na coluna, açoitado pelos soldados*** (Horas da Cruz)
- f. 94, ***Cristo coroado de espinhos*** (Horas da Cruz)
- f. 95, ***Cristo carregando a Cruz*** (Horas da Cruz)
- f. 96v, ***Cristo crucificado entre Maria e João*** (Horas da Cruz)
- f. 97, ***Descida da Cruz*** (Horas da Cruz)
- f. 98, ***Virgem da Lamentação*** (Horas da Cruz)
- f. 99, ***Deposição de Cristo no túmulo*** (Horas da Cruz)
- f. 100v, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 101, ***Baptismo de Cristo no rio Jordão*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 105v, ***Missa de São Gregório*** (Oração)
- f. 111v, ***Cristo crucificado com Maria, João, o centurião (?) e José de Arimateia (?)***(Oração)
- f. 118v, ***David e Golias*** (Salmos Penitenciais)
- f. 119, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 127v, ***Coroação da Virgem pela Trindade*** (Oração)
- f. 129v, ***Pietà*** (Horas da Compaixão)
- f. 130, ***Anjo*** (Horas da Compaixão)

- f. 145v, ***Santíssima Trindade e dois anjos*** (Credo de Santo Atanásio)
- f. 149v, ***Virgem do Leite*** (*Rosarium*)
- f. 150, ***Doador*** (*Rosarium*)
- f. 159, ***Imaculada Conceição com o Menino*** (*Obsecro te*)
- f. 163, ***Virgem e São João com o livro*** (*O Intemerata*)
- f. 167, ***São Miguel Arcanjo*** (Memorial dos Santos)
- f. 168, ***São João Baptista*** (Memorial dos Santos)
- f. 168v, ***São Pedro e São Paulo*** (Memorial dos Santos)
- f. 169, ***São Tiago*** (Memorial dos Santos)
- f. 169v, ***Santo André*** (Memorial dos Santos)
- f. 170, ***São Cristóvão*** (Memorial dos Santos)
- f. 171, ***São Jorge*** (Memorial dos Santos)
- f. 172, ***Santo Huberto*** (Memorial dos Santos)
- f. 172v, ***São Quintino*** (Memorial dos Santos)
- f. 173, ***Santo Adriano*** (Memorial dos Santos)
- f. 174, ***São Lourenço*** (Memorial dos Santos)
- f. 174v, ***São Martinho*** (Memorial dos Santos)
- f. 175, ***São Nicolau*** (Memorial dos Santos)
- f. 176, ***Santo Hermes*** (Memorial dos Santos)
- f. 176v, ***São Jerónimo*** (Memorial dos Santos)
- f. 177, ***São Fiacre*** (Memorial dos Santos)
- f. 177v, ***Santos Hugo e Acário*** (Memorial dos Santos)
- f. 178, ***São Drogo*** (Memorial dos Santos)
- f. 183v, ***Santa Ana*** (Memorial dos Santos)
- f. 184, ***Santa Catarina*** (Memorial dos Santos)
- f. 185, ***Santa Bárbara*** (Memorial dos Santos)
- f. 186, ***Santa Margarida*** (Memorial dos Santos)
- f. 186v, ***Santa Apolónia*** (Memorial dos Santos)
- f. 187v, ***Santa Maria Madalena*** (Memorial dos Santos)
- f. 189v, ***Santos Sebastião, Adriano, Cristóvão e Antão*** (Memorial dos Santos)
- f. 190v, ***Ressurreição de Lázaro*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Bulletin des Études Portugaises et de l'institut française au Portugal,* nouvelle série, tome huitième, fasc. 2, Décembre. Coimbra: Coimbra Editora, L$^{da.}$, 1941, pp. 73-74.
- *Catalogo illustrado da exposição retrospectiva de arte ornamental portugueza e hespanhola.* Lisboa: Imprensa Nacional, 1882, p. 316.
- CEPEDA, Isabel Vilares - «Manuscritos medievais iluminados» In *Tesouros da Biblioteca Pública de Évora*, (coord. João Ruas). Lisboa: Edições INAPA, 2005, pp. 15-35.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes

Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.

- *Do Mundo Antigo aos Novos Mundos. Humanismo, Classicismo e Notícias dos Descobrimentos em Évora (1516-1624)* [Catálogo]. Lisboa: Comissão Nacional para a Comemoração dos Descobrimentos Portugueses/Évora: Câmara Municipal de Évora, 1998, pp. 255 e 264.

- *Foral (O) Manuelino de Évora 1501-2001* [Catálogo da Exposição Comemorativa]. Évora: Câmara Municipal de Évora, 2001, p. 31.

- *Gil Vicente e a sua época/Almada Negreiros e o Auto da alma.* Torres Vedras: Tipografia a União Lda., 1992, p. 34.

- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 177.

- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, p. 379.

- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, pp. 106-107.

- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.

- MARTINS, Mário - «Ladainhas de Nossa Senhora em Portugal (Idade Média e séc. XVI)», *Lusitania Sacra,* tomo V, 1961, pp. 134-136 e 182-188.

- PEREIRA, F. M. Esteves – «Os manuscritos Iluminados», *Revista Occidente,* 18º ano - XVIII volume, n.º 596, 15 de Julho de 1895.

- PEREIRA, Gabriel - «Exposições de Arte Ornamental» In *Estudos Eborenses, História, Arte, Arqueologia.* Évora: Minerva Eborense, 1890, p. 12.

- PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, p. 499.

- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha – *Catálogo dos manuscritos da Biblioteca Pública Eborense* (ordenado pelo bibliothecario Joaquim Heliodoro..). Lisboa: Imprensa Nacional, 1850-1871, tomo 4, p. 19.

- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha - *Índice do códice CXXIV* [Apontamentos manuscritos de Joaquim Heliodoro da Cunha Rivara], BPE, anterior a 1871, p. 33.

- SERRA, Maria Teresa Botelho – *Dois Livros de Horas do século XV da Biblioteca Pública e Arquivo Distrital de Évora.* Lisboa: Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da UNL, 1998, 2 vols. Tese de Mestrado.

- SIMÕES, Augusto Filipe - *A Exposição Retrospectiva de Arte Ornamental Portugueza e Hespanhola em Lisboa: Cartas ao Redactor do "Correio da Noite".* Lisboa: Typ. Universal, 1882, pp. 186-187.

5.7. Évora, BPE, COD.CXXIV/2-15 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 24, ***São Sebastião*** (Oração)
- f. 28v, ***Árvore com três brasões de armas*** (Oração)
- f. 29v, ***Cristo crucificado entre Maria e João*** (Oração)
- f. 36, ***Brasão de armas*** (Oração)
- f. 106, ***São Ludovico*** (Oração)
- f. 111, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 169, ***Santa Bárbara*** (Oração)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 178.
- *Bulletin des Études Portugaises et de l'institut française au Portugal,* nouvelle série, tome huitième, fasc. 2, Décembre. Coimbra: Coimbra Editora, L$^{da.}$, 1941, pp. 73-74.
- CEPEDA, Isabel Vilares - «Manuscritos medievais iluminados» In *Tesouros da Biblioteca Pública de Évora*, (cord. João Ruas). Lisboa: Edições INAPA, 2005, pp. 15-35.
- *Do Mundo Antigo aos Novos Mundos. Humanismo, Classicismo e Notícias dos Descobrimentos em Évora (1516-1624)* [Catálogo]. Lisboa: Comissão Nacional para a Comemoração dos Descobrimentos Portugueses/Évora: Câmara Municipal de Évora, 1998, pp. 260-261 e 265.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 106.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- PEREIRA, Gabriel - «Exposições de Arte Ornamental» In *Estudos Eborenses, História, Arte, Arqueologia.* Évora: Minerva Eborense, 1890, p. 12.
PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, p. 499.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha – *Catálogo dos manuscritos da Biblioteca Pública Eborense* (ordenado pelo bibliothecario Joaquim Heliodoro..). Lisboa: Imprensa Nacional, 1850-1871, tomo 4, p. 19.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha - *Índice do códice CXXIV* [Apontamentos manuscritos de Joaquim Heliodoro da Cunha Rivara], BPE, anterior a 1871, p. 34.

5.8. Évora, BPE, COD.CXXIV/2-16 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- Não tem; foram truncados.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 178.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 108.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha – *Catálogo dos manuscritos da Biblioteca Pública Eborense* (ordenado pelo bibliothecario Joaquim Heliodoro..). Lisboa: Imprensa Nacional, 1850-1871, tomo 4, p. 19.
- RIVARA, Joaquim Heliodoro da Cunha - *Índice do códice CXXIV* [Apontamentos manuscritos de Joaquim Heliodoro da Cunha Rivara], BPE, anterior a 1871, p. 35.

5.9. Évora, BPE, Manizola 114 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 22, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 42, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 65, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 80, ***Cristo crucificado entre Maria e João*** (Horas da Cruz)
- f. 83, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 86, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, escultura e pintura dos séculos XV a XVIII.* Lisboa: Museu da Presidência da República, 2009, p. 58.
- BARATA, António Francisco - *Catálogo dos principais manuscritos da Livraria do Visconde Esperança.* Évora: Minerva Eborense ,1897, pp. 84-85.
- *Catálogo datilografado da colecção Manizola*, Biblioteca Pública de Évora, 1955, p. 165.
- CEPEDA, Isabel Vilares - «Manuscritos medievais iluminados» In *Tesouros da Biblioteca Pública de Évora*, (cord. João Ruas). Lisboa: Edições INAPA, 2005, pp. 15-35.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, pp. 114-115.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.

5.10. Évora, BPE, Manizola 307 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 123v, ***Missa de São Gregório*** (Oração)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Catálogo datilografado da colecção Manizola*, Biblioteca Pública de Évora, 1955, p. 184.
- CEPEDA, Isabel Vilares - «Manuscritos medievais iluminados» In *Tesouros da Biblioteca Pública de Évora*, (cord. João Ruas). Lisboa: Edições INAPA, 2005, pp. 15-35.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 116.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.

6. LISBOA, ARQUIVO NACIONAL DA TORRE DO TOMBO (ANTT)

6.1. Lisboa, ANTT, C.F. 122 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 13, ***São João na Ilha de Patmos*** (Perícopes evangélicas)
- f. 15, ***São Mateus*** (Perícopes evangélicas)
- f. 17, ***São Lucas*** (Perícopes evangélicas)
- f. 19, ***São Marcos*** (Perícopes evangélicas)
- f. 28, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 39v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 51, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)
- f. 57, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 61v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 66, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 70, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 77, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 86, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 90, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 108, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 154, ***Virgem com o Menino num Hortus Conclusus*** (Oração)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- ALBUQUERQUE, Martim de - *A Torre do Tombo e os seus Tesouros.* Lisboa: INAPA, 1990, p. 122-123.
- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo*. Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, pp. 90-91.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In *Arte Portuguesa – Pintura,* direcção de João Barreiro. Edições Excelsior, s.d., pp. 104-105.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 145.
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 214-215.
- *Inventário da documentação guardada na Casa Forte*, L 573, p. 22.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 45.
- PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, pp. 498-498.
- SANTOS, Reinaldo dos – «Les principaux manuscrits a peintures conserves en Portugal» In *Bulletin de la société française de reproductions de manuscrits à peintures.* Paris: 1932, p. 17.

6.2. Lisboa, ANTT, C.F. 123 (Ruão)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 13, ***Quatro Evangelistas*** (Perícopes evangélicas)
- f. 27, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 38v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 51v, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 57, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 60v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 64, ***Apresentação no templo*** (Horas da Virgem)
- f. 67v, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 70v, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 77, ***David em oração, censurado pelo anjo do Senhor*** (Salmos Penitenciais)
- f. 94v, ***Cristo Crucificado entre os dois ladrões, acompanhado pela Virgem, São João, Maria Madalena, José de Arimateia (?) e dois outros romanos*** (Horas da Cruz)
- f. 98, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 101, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 133, ***Pietà: Virgem aos pés da cruz com Cristo morto no colo acompanhada por Maria Madalena (à esquerda da composição) e pela doadora, ajoelhada à direita*** (Oração)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- ALBUQUERQUE, Martim de - *A Torre do Tombo e os seus Tesouros.* Lisboa: INAPA, 1990, p. 119.
- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo.* Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 91.
- *Exposição de iluminados e manuscritos valiosos pertencentes ao Arquivo Nacional da Torre do Tombo. II encontro dos bibliotecários arquivistas portugueses.* Lisboa: Arquivo Nacional da Torre do Tombo, 1966.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, pp. 145-146.
- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, p. 372.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 46.
- *Luzes e Sombras em D. João II.* Lisboa: Arquivos Nacionais/Torre do Tombo, 1995, p. 30.
- *Torre (A) do Tombo na viragem do milénio.* Lisboa: Câmara Municipal de Lisboa, 2000, p. 165.

6.3. Lisboa, ANTT, C.F. 124 (Ruão ?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 60, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)

- f. 92, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- ALBUQUERQUE, Martim de - *A Torre do Tombo e os seus Tesouros.* Lisboa: INAPA, 1990, p. 120.
- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo.* Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 91.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 146.
- *Inventário da documentação guardada na Casa Forte*, L 573, p. 22.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 47.

6.4. Lisboa, ANTT, C.F. 125 (?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 44, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 53v, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 82, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo.* Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 91.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 146.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 47.
- Inventário da documentação guardada na casa forte, L 573, p. 22.
- Cópia microfilmada. Lisboa, ANTT, mf. 6357.

6.5. Lisboa, ANTT, C.F. 126 (França ?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 25, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 77, ***Cristo Crucificado com Maria, João (esquerda), José de Arimateira, outro e três romanos*** (Horas da Cruz)
- f. 80, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo.* Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 91.

- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 146.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 48.
- Inventário da documentação guardada na casa forte, L 573, p. 22.
- Cópia microfilmada. Lisboa, ANTT, mf. 6357.

6.6. Lisboa, ANTT, C.F. 127 (Ruão ?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 13, ***Quatro Evangelistas*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 25, ***Anunciação*** (iluminura); ***Virgem a tecer*** e **O Casamento da Virgem** (margens); (Horas da Virgem)
- f. 64, **David em oração** (iluminura); ***David e Golias*** (margens); (Salmos Penitenciais)
- f. 86, **Celebração do Ofício Fúnebre** (iluminura); ***Descida do corpo à terra*** (margens); (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- ALBUQUERQUE, Martim de - *A Torre do Tombo e os seus Tesouros.* Lisboa: INAPA, 1990, p. 121.
- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo*. Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 92.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 146.
- *Inventário da documentação guardada na Casa Forte*, L 573, p. 22.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 49.

6.7. Lisboa, ANTT, C.F. 128 (França ?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 26, ***São Pedro*** (*O Intemerata*)
- f. 27, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 96, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 131, ***Job e os amigos*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, escultura e pintura dos séculos XV a XVIII.* Lisboa: Museu da Presidência da República, 2009, p. 58.
- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo* Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 92.

- *Exposição de iluminados e manuscritos valiosos pertencentes ao Arquivo Nacional da Torre do Tombo. II encontro dos bibliotecários arquivistas portugueses.* Lisboa: Arquivo Nacional da Torre do Tombo, 1966.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 146.
- *Inventário da documentação guardada na Casa Forte*, L 573, p. 22.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 50.

6.8. Lisboa, ANTT, C.F. 129 (França ?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 13, ***Os Quatro Evangelistas*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 45, ***Cristo crucificado entre Maria e João*** (Horas da Virgem)[1]
- f. 46, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)
- f. 65, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 81, ***Descida do corpo à terra*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo*. Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 92.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 147.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 50.
- Inventário da documentação guardada na casa forte, L 573, p. 22.

6.9. Lisboa, ANTT, C.F. 130 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 13, ***São João na Ilha de Patmos*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 14v, ***São Lucas no scriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 16v, ***São Mateus no scriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 18, ***São Marcos no scriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 19, ***Virgem com o Menino e anjo*** (*Obsecro te*)
- f. 25**, *Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 45, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 58, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)

[1] Fólio introdutório das Horas a Cruz, proveniente de outro manuscrito.

- f. 62v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 66, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 80, ***Cristo carregando a Cruz*** (Horas da Cruz)
- f. 83v, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 87, ***Natividade*** (Horas da Virgem para o Advento)
- f. 98, ***Betsabé junto à fonte espiada por David*** (Salmos Penitenciais)
- f. 117, ***Job e os amigos*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 122, ***Descida do corpo à terra*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo*. Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 92.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 147.
- Inventário da documentação guardada na casa forte, L 573, p. 22.

6.10. Lisboa, ANTT, C.F. 131 (?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- Não tem, foram truncados.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo*. Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 92.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 147.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 51.
- Inventário da documentação guardada na casa forte, L 573, p. 23.

6.11. Lisboa, ANTT, C.F. 133 [Paris (?)]

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 26v, **Missa de São Gregório** (Oração)
- f. 28, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 51, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 62v, ***O banho do Menino*** (Horas da Virgem)
- f. 68v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 73, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 77, ***Apresentação do Menino no Templo*** (Horas da Virgem)

- f. 81, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 88, ***Coroação da virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 94, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 112, ***Cristo Crucificado entre Maria e João*** (Horas da Cruz)
- f. 120, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 125v, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)
- F. 171v, ***Virgem com o Menino e dois anjos músicos*** (Oração).
- f. 177v, ***Juízo Final, com Maria e João Baptista*** (Oração)
- f. 181, ***Santíssima Trindade*** (Memorial dos Santos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo*. Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 92.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 147.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 52.
- Inventário da documentação guardada na casa forte, L 573, p. 22.
- *Torre (A) do Tombo na viragem do milénio,* Lisboa: Câmara Municipal de Lisboa, 2000, p. 165.

6.12. Lisboa, ANTT, C.F. 134 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 13, ***São João na Ilha de Patmos*** (iluminura); ***Mateus com o anjo, Lucas com o boi, Marcos com o leão e doadora*** (margens) (Perícopes Evangélicas)
- f. 21, ***Anunciação*** (iluminura); ***Santa Bárbara***, ***Santa Catarina***, ***Santa Ana*** e ***Santa Margarida*** (margens) (Horas da Virgem)
- f. 34, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 45v, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- F. 54, ***Virgem com o Menino, anjos e a doadora*** (Salmos Penitenciais)[2]
- f. 57, ***Anunciação*** (Salmos Penitenciais)[3]
- f. 59, ***Cristo crucificado*** (Horas da Cruz)
- f. 62, ***Descida do corpo à terra*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 81v, ***Virgem da Piedade com doadora, João e Maria Madalena*** (Oração)

[2] fólio proveniente de outro códice colado sobre o fólio 55; medidas: 155 x 105
[3] fólio proveniente de outro códice colado sobre o fólio 55; medidas: 147 x 101

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo*. Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 93.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 147.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 53.
- Inventário da documentação guardada na casa forte, L 573, p. 22.
- PEREIRA, F. M. Esteves - «Os manuscritos Iluminados», *Revista Occidente,* 17º ano, XVII volume n.os 569, 1894.
- *Torre (A) do Tombo na viragem do milénio,* Lisboa: Câmara Municipal de Lisboa, 2000, p. 165.

6.13. Lisboa, ANTT, C.F. 135 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 13, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 61, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 76, ***Celebração do Ofício junto ao Ataúde*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 102v, ***Virgem com o Menino num hortus conclusus*** (*Obsecro te*)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo*. Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 93.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 148.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 53.
- Inventário da documentação guardada na casa forte, L 573, p. 22.

6.14. Lisboa, ANTT, *Livro de Horas de D. Duarte*, C.F. 140 (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 14v, ***Santa Catarina*** (Memorial dos Santos)
- f. 16v, ***Trono de Graça*** (Memorial dos Santos)
- f. 17, **Inicial historiada** (Memorial dos Santos)
- f. 18v, ***Santa Verónica*** (Memorial dos Santos)
- f. 20v, ***São João Baptista*** (Memorial dos Santos)
- f. 22v, ***São Tiago Maior*** (Memorial dos Santos)

- f. 24v, ***São Cristóvão*** (Memorial dos Santos)
- f. 26v, ***São Francisco*** (Memorial dos Santos)
- f. 28v, ***Santa Clara*** (Memorial dos Santos)
- f. 30v, ***São Brás*** (Memorial dos Santos)
- f. 32v, ***Santa Ana, a Virgem e o Menino*** (Memorial dos Santos)
- f. 34v, ***São Vicente*** (Memorial dos Santos)
- f. 36v, ***São Jorge*** (Memorial dos Santos)
- f. 38v, ***Santo António*** (Memorial dos Santos)
- f. 40v, ***Santo Antão*** (Memorial dos Santos)
- f. 43v**, Virgem com o Menino e anjo músico** (Missa)
- f. 51v, ***Santíssima Trindade*** (Horas da Trindade)
- f. 77v, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 96v, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 111v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 120v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 127v, ***Apresentação no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 134v, ***Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 144v, ***Virgem com dois anjos*** (Horas da Virgem para o Advento)
- f. 310v, ***São Jerónimo*** (Saltério de São Jerónimo)
- f. 323v, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- ALBUQUERQUE, Martim de - *A Torre do Tombo e os seus Tesouros.* Lisboa: INAPA, 1990, pp. 115, 133-137.
- ALVES, José da Felicidade - *O Mosteiro dos Jerónimos. III - Para um inventário do recheio do Mosteiro de Santa Maria de Belém.* Lisboa: Livros Horizonte, 1993, pp. 247-248.
- *Aux confins du Moyen-Age. Art Portugais XII-XVe siecle.* Lisboa: Europália 91, 1991, pp. 272-273.
- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo.* Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 99.
- CASTRO, Frei Manoel Bautista de - *Chronica do Máximo Doutor e Príncipe dos Patriarcas São Jeronymo ...,* ANTT, Ms. in-fólio, cad. n.º 729, f. 647.
- *Catalogo illustrado da exposição retrospectiva de arte ornamental portugueza e hespanhola.* Lisboa: Imprensa Nacional, 1882, p. 314.
- CEPEDA, Isabel Vilares - «Livros de Horas» In *Dicionário da literatura medieval galega e portuguesa,* org. e coord. de Giulia Lanciani e Giuseppe Tavani.; trad. José Colaço Barreiros e Artur Guerra. Lisboa: Editorial Caminho, 1993, pp. 418-419.
- CORREIA, Emmanuel - «As iluminuras do Livro de Horas de El-Rei D. Duarte» In *Jornadas sobre Portugal Medieval.* Leiria: Câmara Municipal, 1986, pp. 85-95.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» *In D. Álvaro da Costa e a sua descendência, sécs. XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.

- *Descobrimentos (Os) portugueses e a Europa do Renascimento. «O Homem e a Hora são um só» A Dinastia de Avis. XVII Exposição Europeia de Arte, Ciência e Cultura.* Lisboa: Presidência do Conselho de Ministros/Comissariado para a XVII Exposição de Arte, Ciência e Cultura, 1983, p. 77.

- DOGAER, *Georges - Flemish Miniature Painting in the 15th and 16th centuries.* Amsterdão: B. M. Israel B. V., 1987, p. 31.

- *Exposição de iluminados e manuscritos valiosos pertencentes ao Arquivo Nacional da Torre do Tombo. II encontro dos bibliotecários arquivistas portugueses.* Lisboa: Arquivo Nacional da Torre do Tombo, 1966, p. 7.

- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In *Arte Portuguesa – Pintura,* direcção de João Barreiro. Edições Excelsior, [1950], Cap. II, p. 105.

- HANS-COLLAS, Ilona, - «Les Maîtres aux rinceaux d'or» In *Miniatures Flamandes 1404-1482.* Paris/Bruxelas: Bibliothèque nationale de France/Bibliothèque royale de Belgique, 2011, pp. 140-142.

- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, pp. 20 e 142.

- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, pp. 375.

- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 218-219.

- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, pp. 55 e 56.

- JESUS, Frei Diogo de - *Amplificação da Historia de la Ordem de San Geronimo*. Redigido c. 1666-1668, ANTT, Ms da Livraria n.º 2560.

- LEMOS, Ana – «O Livro de Horas de D. Duarte. Estado da arte, percurso e caracterização de um manuscrito» In *D. Duarte e a sua época. Arte, cultura, poder e espiritualidade*. Lisboa: Instituto de Estudos Medievais, 2014, pp. 211-239.

- LEMOS, Ana – «O Livro de Horas de D. Duarte e o Ms. lat. 10538 (BNF, Paris). As ligações com o ateliê do Mestre de Mazarine», *Imagem Memória e Poder, Revista de História da Arte da FCSH-UNL.* Lisboa: Instituto de História da Arte, 2009, n.º 7, pp. 78-93.

- LEMOS, Ana – *Um novo olhar sobre o Livro de Horas de D. Duarte*. Lisboa: Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da UNL, 2009. Tese de Mestrado.

- MARTINS, Mário – *Guia geral das Horas D'El-Rei D. Duarte*. Lisboa: Brotéria, 1971.

- MARTINS, Mário – «Introdução ao Livro de Horas del'rei D. Duarte», separata da *Revista Portuguesa de História*. Coimbra: Instituto de Estudos Históricos Doutor António de Vasconcelos, Faculdade de Letras da Universidade de Coimbra, 1971, tomo XIII, pp. 109-138.

- MARTINS, Mário,– «Livros de Horas» In *Cadernos Históricos*. Braga: Montariol, 1955.

- MARTINS, Mário – «As orações que o rei D. Duarte acrescentou ao seu Livro de Horas», *Brotéria*, vol. LXVIII, n.º 3. Porto: Porto Médico, 1959, pp. 256-260.

- MARTINS, Mário – «As orações que o rei D. Duarte acrescentou ao seu Livro de Horas» In *Estudos de Cultura Medieval*. Lisboa: Editorial Verbo, 1969, pp. 173-179.

- MARTINS, Mário – «Do "Estímulo de Amor" e do "Ofício da Paixão" de S. Boaventura, na Idade Média Portuguesa» In *Didaskalia*. Lisboa: Faculdade de Teologia de Lisboa, 1974, pp. 249-263.
- *Nos Confins da Idade Média. Arte Portuguesa séculos XII-XV*. Lisboa: Instituto Português de Museus, 1992, p. 261.
- PEREIRA, F. M. Esteves - «Os manuscritos Iluminados», *Revista Occidente,* 17º ano, XVII volume n.° 569, 1894, p. 239.
- PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, pp. 499-501.
- SANTOS, Reinaldo dos – «A Iluminura» In *Oito Séculos de Arte Portuguesa – História e Espírito*. Lisboa: Empresa Nacional de Publicidade, imp. 1970. vol. III, pp. 275-278.
- SANTOS, Reinaldo dos – «Les principaux manuscrits a peintures conserves en Portugal» In *Bulletin de la société française de reproductions de manuscrits à peintures.* Paris: 1932, pp. 16-17.
- SIMÕES, Augusto Filipe - *A Exposição Retrospectiva de Arte Ornamental Portugueza e Hespanhola em Lisboa: Cartas ao Redactor do "Correio da Noite"*. Lisboa: Typ. Universal, 1882, p. 184.
- SMEYERS, Maurits – *Flemish Miniatures from the 8th to the mid-16th Century. The Medieval World on Parchment*. Bruxelas: Brepols, 1999, pp. 235-236.
- SMEYERS, Maurits - «Iluminuras flamengas executadas para Portugal (1400-1530)», *Revista de ciências Históricas,* Universidade Portucalense, vol. XII, 1997, pp. 171-173.
- *The Dictionary of Art*, edited by Jane Turner, tomo 20. Londres: Macmillan Publishers Limited, 1996, p. 682.
- *Torre (A) do Tombo na viragem do milénio.* Lisboa: Câmara Municipal de Lisboa, 2000, p. 163.

7. LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL (BNP)

7.1. Lisboa, BNP, IL. 1 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 14, ***São João Evangelista com a taça de veneno*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 19v, ***Adoração dos pastores*** (*Obsecro te*)
- f. 23, ***Virgem da Piedade*** e ***Pano de Verónica*** (*O Intemerata*)
- f. 86, ***Cristo carregando a Cruz*** (iluminura); ***Cristo instituindo a Eucaristia*** (margem); (Horas da Cruz)
- f. 92, ***David e Golias*** (Salmos Penitenciais)
- f. 112v, ***A Morte ceifando a vida a três jovens*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- *Catalogo methodico dos livros que o Ex.mo e R.mo D. Fr. Manoel do Cenaculo Villas-boas Bispo de Beja Doou à Real Bibliotheca Publica da Corte no anno de 1797 Tomo III Que contem os Mss* [manuscrito, BNP, COD. 11525], 1797.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de Bibliotecas, Arquivos e Museus. Lisboa, 1986, p. 294.
- *Feitorias. L'art au Portugal au temps des Grandes Découvertes (fin XIVe siècle jusqu'à 1548)*. Bruxelas: Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Fondation Européalia International, 1991, p. 100.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.os 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 166.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 241.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- *No Tempo das Feitorias. A arte portuguesa na época dos descobrimentos.* Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, 1992, volume I, p. 224.

- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.

7.2. Lisboa, BNP, IL. 2 (França ?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- Não tem; foram truncados.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de Bibliotecas, Arquivos e Museus. Lisboa, 1986, p. 294.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.ºs 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 241.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], Antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.

7.3. Lisboa, BNP, *Horas per lymgoagem,* IL. 4 (Portugal)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
Não tem.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.

- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do Volume II de Bibliotecas, Arquivos e Museus, Lisboa, 1986, p. 295.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.ºs 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 166.
- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, pp. 373.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 242.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MARTINS, Mário - «Ladainhas de Nossa Senhora em Portugal (Idade Média e séc. XVI)», *Lusitania Sacra,* tomo V, 1960/61, pp. 121-220.
- MARTINS, Mário – *Guia Geral das Horas d'El Rei D. Duarte*. Lisboa: Brotéria, 1971, pp. 40-43.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, Cláudia Sousa - *Um Livro de Horas esquecido: edição do iluminado n.º 4 da Biblioteca Nacional.* Dissertação para obtenção de grau de Mestre em Literaturas Comparadas Portuguesa e Francesa - Época Medieval, pela Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da Universidade Nova de Lisboa, 1993.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.
- VEIGA, Albino de Bem – «Livro de Horas de Santa Maria» In *V Colóquio Internacional de Estudos Luso Brasileiros.* Coimbra, 1963 – Actas, vol. III, 1966, p. 425-433.

7.4. Lisboa, BNP, IL. 11 (?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
Não tem.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In

PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de Bibliotecas, Arquivos e Museus. Lisboa, 1986, p. 297.
- *Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195,* [Ca 1940-ca 1970], BNP – Área de Manuscritos-Serviço de Colecções de Reservados.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.os 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 243.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.

7.5. Lisboa, BNP, IL. 12 (Rião)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. [s/n]v, ***A morte resgatando a vida a um jovem***[4]
- f.18, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 39, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 57, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 72v, ***Cristo crucificado entre Maria e João*** (Horas da Cruz)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- *Catálogo da Livraria de D. Francisco de Mello Manuel* [manuscrito, BNP, COD. 11590], 1852.
- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.

[4] Fólio proveniente de outro códice.

- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de Bibliotecas, Arquivos e Museus. Lisboa, 1986, p. 297.
- *Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195,* [Ca 1940-ca 1970], BNP – Área de Manuscritos-Serviço de Colecções de Reservados.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.ºs 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, pp. 166-167.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 243.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.

7.6. Lisboa, BNP, IL. 15 (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 11, ***São João na Ilha de Patmos*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 13, ***São Lucas no sriptorium*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 15, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 26, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 37, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 45v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 49v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 53v, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 60, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 66, ***Juízo Final: Cristo com a Virgem e São João Baptista*** (Salmos Penitenciais)
- f. 84, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 111v, ***Pietà*** (*Obsecro te*)
- f. 115v, ***Virgem com o Menino*** (*O Intemerata*)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, escultura e pintura dos séculos XV a XVIII.* Lisboa: Museu da Presidência da República, 2009, p. 63.
- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- *Catálogo da Livraria de D. Francisco de Mello Manuel* [manuscrito, BNP, COD. 11590], 1852.
- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de Bibliotecas, Arquivos e Museus. Lisboa, 1986, p. 298.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.
- DESWARTE, Sylvie – *Les enluminures de la Leitura Nova 1504-1552. Etude sur la culture artistique au Portugal au temps de l'humanisme*. Paris: Fundação Calouste Gulbenkian, 1977, p. 11.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 167.
- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, pp. 374.
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 390-391.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 244.
- *Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195,* [Ca 1940-ca 1970], BNP – Área de Manuscritos-Serviço de Colecções de Reservados.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.os 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.

7.7. Lisboa, BNP, *Horas de soror Joana Maria G de Deus,* IL. 16 (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 13v, ***Missa de São Gregório*** (Ofício da Santa Cruz)
- f. 44v, ***Cristo crucificado entre Maria e João*** (Horas da Cruz)
- f. 52v, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 60v, ***Virgem com o Menino*** (Missa)
- f. 73v, ***Anunciação com Árvore de Jessé*** (Horas da Virgem)
- f. 151v, ***Juízo Final*** (Salmos Penitenciais)
- f. 173v, ***Ressurreição de Lázaro*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 257v, ***São Jerónimo em oração*** (Saltério de São Jerónimo)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- *Catalogo illustrado da exposição retrospectiva de arte ornamental portugueza e hespanhola.* Lisboa: Imprensa Nacional, 1882, p. 316.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de Bibliotecas, Arquivos e Museus. Lisboa, 1986, pp. 298-299.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.
- DESWARTE, Sylvie – *Les enluminures de la Leitura Nova 1504-1552. Etude sur la culture artistique au Portugal au temps de l'humanisme*. Paris: Fundação Calouste Gulbenkian, 1977, p. 12.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In *Arte Portuguesa – Pintura,* direcção de João Barreiro. Edições Excelsior, s.d., Cap. II, p. 108.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.os 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 167.
- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, pp. 378.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, pp. 245 e 246.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.

- PEREIRA, Esteves - *Revista Occidente,* 18º ano, XVIII volume, n.º 579, 25 de Janeiro de 1895, p. 22.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.
- SANTOS, Reinaldo dos – «Les principaux manuscrits à peintures conserves en Portugal» In *Bulletin de la Société Française de reproductions de Manuscrits à peintures,* 14e annés, 1930, p. 18-19.
- SCHAEFER, Claude – «Un livre d'heures ganto-brugeois, ms. 16 de la Biblioteca Nacional à Lisbonne», separata dos *Arquivos do Centro Cultural Português*, IX. Paris: Fundação Calouste Gulbenkian, 1975, p. 399-415.
- SIMÕES, Augusto Filipe - *A Exposição Retrospectiva de Arte Ornamental Portugueza e Hespanhola em Lisboa: Cartas ao Redactor do "Correio da Noite"*. Lisboa: Typ. Universal, 1882, p. 187.
- *Tesouros da Biblioteca Nacional* (Catálogo de exposição). Lisboa: Biblioteca Nacional de Lisboa, 1969.

7.8. Lisboa, BNP, IL. 18 (Ruão)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 28, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 54, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 78, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 98, ***Cristo crucificado entre Maria e João*** (Horas da Cruz)
- f. 104, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 167.
- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, p. 299.
- *Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195,* [Ca 1940-ca 1970], BNP – Área de Manuscritos-Serviço de Colecções de Reservados.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.os 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.

- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 247.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.

7.9. Lisboa, BNP, IL. 19 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 20v, ***Dois brasões de armas*** (Horas da Virgem)
- f. 21, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 88, ***Santo Antão com doadora e brasão de armas*** (Oração)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- *Catálogo da Livraria de D. Francisco de Mello Manuel* [manuscrito, BNP, COD. 11590], 1852.
- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, pp. 299-300.
- *Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195,* [Ca 1940-ca 1970], BNP – Área de Manuscritos-Serviço de Colecções de Reservados.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.os 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, pp. 167-168.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 248.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.

- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.

7.10. Lisboa, BNP, IL. 21 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 17, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 88, **Rei *David em oração*** (Salmos Penitenciais)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- *Catálogo da Livraria de D. Francisco de Mello Manuel* [manuscrito, BNP, COD. 11590], 1852.
- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, p. 300.
- *Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195,* [Ca 1940-ca 1970], BNP – Área de Manuscritos-Serviço de Colecções de Reservados.
- *Iluminados. Inventário topográfico N.os 1-25* [manuscrito, BNP, COD. 13485], depois de 1920.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 168.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 249.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.

- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 4.

7.11. Lisboa, BNP, IL. 35 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- ff. 1-11v, ***Trabalho dos meses e Signos do zodíaco*** (banda): (f. 1) *Nobre à lareira*; (f. 1v) *Peixes*; (f. 2) *A poda;* (f. 2v) *Carneiro;* (f. 3) *Figura feminina num hortus conclusus;* (f. 3v) *Touro;* (f. 4) *A caça com falcão;* (f. 4v) *Gémeos;* (f. 5) *O corte do feno;* (f. 5v) *Caranguejo;* (f. 6) *A ceifa do cereal;* (f. 6v) *Leão;* (f. 7) *Lançar a semente à terra;* (f. 7v) *Virgem;* (f. 8) *A pisa da uva;* (f. 8v) *Balança;* (f. 9) *O varejo da bolota;* (f. 9v) *Escorpião;* (f. 10) *A matança do porco;* (f. 10v) *Sagitário;* (f. 11) *O cozer do pão;* (f. 11v) *Capricórnio;*
- f. 12, ***São João na Ilha de Patmos*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 13, ***São Lucas*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 14, ***São Mateus*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 15, ***São Marcos*** (Perícopes Evangélicas)
- f. 16, ***Virgem coroada com o Menino*** (*Obsecro te*)
- f. 18, ***Virgem coroada em mandorla de luz*** (*O Intemerata*)
- f. 20, ***Prisão de Cristo*** (Paixão segundo São João)
- f. 22, ***Cristo perante Caifás*** (Paixão segundo São João)
- f. 23v, ***Cristo coroado de espinhos*** (Paixão segundo São João)
- f. 24, ***Cristo carregando a Cruz*** (Paixão segundo São João)
- f. 24v, ***Cristo nos momentos que antecederam a crucifixão*** (Paixão segundo São João)
- f. 25, ***Cristo crucificado entre Maria e João*** (Paixão segundo São João)
- f. 26, ***Descida da Cruz*** (Paixão segundo São João)
- f. 28, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 41v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 48v, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 53, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 56, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 59, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 62, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 67, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 72, ***Cristo crucificado entre Maria, João, José de Arimateia e os centuriões romanos*** (Horas da Cruz)
- f. 74v, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 78, ***David em oração*** (Salmos penitenciais)
- f. 90, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 118, ***Virgem com o Menino no trono*** (Oração)
- f. 121v, ***Trono de Graça (Trindade)*** (Oração)
- f. 124, ***Trono de Graça (Pai e Filho)*** (Memorial dos Santos)

- f. 124v, ***São Miguel Arcanjo*** (Memorial dos Santos)
- f. 125, ***São João Baptista*** (Memorial dos Santos)
- f. 125, ***São João Evangelista*** (Memorial dos Santos)
- f. 125v, ***São Pedro e São Paulo*** (Memorial dos Santos)
- f. 126, ***São Sebastião*** (S Memorial dos Santos)
- f. 126v, ***São Nicolau*** (Memorial dos Santos)
- f. 127, ***São Cláudio*** (Memorial dos Santos)
- f. 127v, ***Santo Antão*** (Memorial dos Santos)
- f. 128, ***Santa Ana*** (Memorial dos Santos)
- f. 128, ***Santa Maria Madalena*** (Memorial dos Santos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 168.
- *Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, escultura e pintura dos séculos XV a XVIII.* Lisboa: Museu da Presidência da República, 2009, p. 60.
- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- *Catálogo da Livraria de D. Francisco de Mello Manuel* [manuscrito, BNP, COD. 11590], 1852.
- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, p. 304.
- *Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195,* [Ca 1940-ca 1970], BNP – Área de Manuscritos-Serviço de Colecções de Reservados.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 255.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 5.

7.12. Lisboa, BNP, IL. 36 (Ruão)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 12, ***Quatro Evangelistas*** e **doadora** (Perícopes Evangélicas)
- f. 20a, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 36, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 49, ***David censurado pelo profeta Natam*** (Salmos Penitenciais)
- f. 61, ***Cristo crucificado entre Maria, João, as Santas Mulheres, José de Arimateia e os romanos*** (Horas da Cruz)
- f. 65v, ***O Enterro*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- ANSELMO, António Joaquim - *Iluminados. Elementos para inventário* [manuscrito, BNP, COD. 13481], 1914-1925.
- *Catálogo da Livraria de D. Francisco de Mello Manuel* [manuscrito, BNP, COD. 11590], 1852.
- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, p. 305.
- *Feitorias. L'art au Portugal au temps des Grandes Découvertes (fin XIVe siècle jusqu'à 1548)*. Bruxelas: Koninklijk Museum voor Schone Kunsten | Fondation Européalia International, 1991, pp. 99-100.
- *Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195,* [Ca 1940-ca 1970], BNP – Área de Manuscritos-Serviço de Colecções de Reservados.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 168.
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 304.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 256.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- *No Tempo das Feitorias. A arte portuguesa na época dos descobrimentos.* Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, 1992, volume I, pp. 222-223.

- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 5.

7.13. Lisboa, BNP, IL. 42 (Ruão)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- ff. 1-12v, ***Trabalho dos meses e Signos do zodíaco*** (Calendário):
(f. 1) Nobre à lareira e figura feminina compondo o lume; (f. 2) Peixes; (f. 3) O cavar e o podar; (f. 4) Carneiro; (f. 5) O colher ramos floridos; (f. 6) Touro; (f. 7) A caça com falcão; (f. 8) Gémeos; (f. 9) O corte do feno; (f. 10) Caranguejo; (f. 11) A ceifa e o atar dos molhos; (f. 12) Leão; (f. 13) O malhar os cereais; (f. 14) Virgem; (f. 15) Lançar a semente à terra; (f. 16) Balança; (f. 17) A pisa da uva; (f. 18) Escorpião; (f. 19) O varejo da bolota; (f. 20) Sagitário; (f. 21) A matança do porco; (f. 22) Capricórnio.
- f. 23, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 45, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 85, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)
- f. 96, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 105, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 113, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 121, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 133, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- ALBUQUERQUE, Martim de - «Introdução ao Livro de Horas de Rouen» In *Fac-símile do códice iluminado n.º 42 da Biblioteca Nacional de Lisboa*. Lisboa/Madrid: Inapa/Testimonio Compañia Editorial, 1997, 2 volumes.
- *Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, escultura e pintura dos séculos XV a XVIII.* Lisboa: Museu da Presidência da República, 2009, p. 61.
- *Catálogo da Livraria de D. Francisco de Mello Manuel* [manuscrito, BNP, COD. 11590], 1852.
- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, pp. 306-307.

- *Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195,* [Ca 1940-ca 1970], BNP – Área de Manuscritos-Serviço de Colecções de Reservados.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, pp. 168-169.
- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, pp. 371.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 258.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], Antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados,* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa*. Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 6.
- RIBEIRO, Aquilino - «Livros de Horas», *Anais das Bibliotecas e Arquivos de Portugal,* v. 1, n.º 1 (Março de 1920). Lisboa: Biblioteca Nacional, 1920-1949.
- *Tesouros da Biblioteca Nacional* (Catálogo de exposição). Lisboa: Biblioteca Nacional de Lisboa, 1969.

7.14. Lisboa, BNP, IL. 48 (Chalon-sur-Marne)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- Não tem; ficou incompleto.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Iluminura (A) em Portugal*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 76.
- *Catálogo da Livraria de D. Francisco de Mello Manuel* [manuscrito, BNP, COD. 11590], 1852.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, p. 309.
- *Inventário dos volumes em pergaminho illuminados ou preciosos* [manuscrito, BNP, COD. 13486], antes de 1910.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.

- PEREIRA, Gabriel - «Bibliotheca Nacional de Lisboa codices em pergaminho com illuminuras», *Boletim da Real Associação dos Architectos civis e archeologos portuguezes,* 3º série, tomo VII, 1897, pp. 161-167.
- PEREIRA, Gabriel - *A colecção dos codices com illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Officina Typographica, 1904, p. 6.

7.15. Lisboa, BNP, *Perfeitíssimas Horas da rainha D. Leonor,* IL. 165 (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 1, ***Nobre à lareira*** (Calendário)
- f. 2, ***A matança do boi*** (Calendário)
- f. 53v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 65v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 72v, ***Circuncisão*** (Horas da Virgem)
- f. 76v, ***Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 99v, ***Juízo Final: Cristo com a Virgem e São João Evangelista*** (Salmos Penitenciais)
- f. 114v, **Celebração do Ofício Fúnebre** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Aux confins du Moyen-Age. Art Portugais XII-XVe siecle*. Gante: Centrum voor Kunst en Cultuur Sint-Pietersabdij, 1991, pp. 275-276.
- BOUSMANNE, Bernard – *Item a Guillaume wyelant aussi enlumineur.* Bruxelas: Brepols, 1997, pp. 258-259.
- *Catalogo illustrado da exposição retrospectiva de arte ornamental portugueza e hespanhola.* Lisboa: Imprensa Nacional, 1882, pp. 314-315.
- CEPEDA, Isabel Vilares – «Os Livros da Rainha D. Leonor, segundo o inventário de 1537 do Convento da Madre de Deus», *Revista da Biblioteca Nacional de Lisboa,* série 2, vol. 2, n.º 2, Jul-Dez 1987, pp. 51-81.
- CEPEDA, Isabel Vilares – «Livros de Horas» In *Biblos, Enciclopédia Verbo das Literaturas de Língua Portuguesa.* Lisboa: Verbo, 1999, pp. 195-197.
- CEPEDA, Isabel Vilares – «Livro de Horas que pertenceu à Rainha D. Leonor» In *O Testamento de Adão V Centenário do Tratado de Tordesilhas.* Lisboa: ANTT, CNCDP, 1994, p. 123.
- CEPEDA, Isabel Vilares – «Livros de Horas» In *Dicionário de Literatura Medieval Galega e Portuguesa.* Organização e coordenação de Giulia Lanciani e Giuseppe Tavani. Lisboa: Editorial Caminho, 1993, pp. 418 e 419.
- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.

- *Cimélios e obras representativas da cultura portuguesa, e da sua difusão, especialmente nos séculos XVI e XVII. VI Congresso Internacional de Higiene e Medicina Escolares e Universitárias* (Guia de exposição). Lisboa: Biblioteca Nacional de Lisboa, 1971.

- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, p. 345.

- CURVELO, Alexandra; CATTANEO, Angelo – «Visitação» In *Casa Perfeitíssima 500 anos da fundação do Mosteiro da Madre de Deus.* Lisboa: Instituto dos Museus e da Conservação, 2010, pp. 200-201.

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - *A luz da grisalha. Arte, liturgia e história no Livro de Horas dito de D. Leonor (BNP, IL 165)*. Lisboa: Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da Universidade Nova de Lisboa, 2010 (Tese de Mestrado). Disponível em http://run.unl.pt/handle/10362/5551

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «The Light of grisaille. Art, liturgy and history in the book of hours ascribed to queen Eleanor of Portugal - IL165 from BNP», *Medievalista on-line n.º 10* (Junho 2011), *publicação electrónica do Instituto de Estudos Medievais da FCSH-UNL, disponível em http://www2.fcsh.unl.pt/iem/medievalista/*

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «As Perfeitíssimas Horas da Rainha D. Leonor. Leitura iconográfica e sua repercussão na definição do percurso do manuscrito» In BARREIRA, Catarina Fernandes (Coord.), - *Luz, cor e ouro. Estudos sobre manuscritos iluminados*. Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2017, [Prelo].

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «A iconografia das margens no Livro de Horas dito de D. Leonor (BNP, iluminado 165)», *Invenire*, nº especial dedicado à Iluminura em Portugal, Fiat Lux. Lisboa: Secretariado Nacional para os Bens Culturais da Igreja, 2015, pp. 94-105.

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Book of Hours ascribed to Queen Eleanor of Portugal: iconografic reading of the edges and their relationship with the donor» In *Medieval Europe in Motion. The circulation of artists, images, patterns and ideas from the Mediterranean to the Atlantic coast (6th -15th centuries)*, Proceedings of the International Conference (Lisbon, April 18-20 2013). Palermo: Officina di Studi Medievali, pp. 85-96.

- DACOS, Nicole – «Os artistas flamengos e a sua influência em Portugal» In *Flandres e Portugal. Na confluência de duas culturas.* Lisboa: Edições Inapa, 1991, p. 165.

- DESWARTE, Sylvie – *Les enluminures de la «Leitura Nova».* Paris: Fundação Calouste Gulbenkian, 1977, p. 11.

- *Descobrimentos (Os) portugueses e a Europa do Renascimento. XVII Exposição Europeia de Arte, Ciência e Cultura.* Lisboa: Presidência do Conselho de Ministros/Comissariado para a XVII Exposição de Arte, Ciência e Cultura, 1983, pp. 92-93.

- DIAS, Pedro – «A crónica iluminada de D. João I da Biblioteca Nacional de Madrid», *Revista Oceanos*, n.º 26, 1996, pp. 10-24.

- DIAS, Pedro – «As Artes Decorativas» In *História da Arte em Portugal – O Gótico*. Lisboa: Publicações Alfa, 1996, vol. 4, p. 144.
- DIAS, Pedro – «O Brilho do Norte Portugal e o mundo artístico flamengo, entre o gótico e a renascença» In *O Brilho do Norte Escultura e Escultores do Norte da Europa em Portugal. Época Manuelina*. Lisboa: Comissão Nacional para as Comemorações dos Descobrimentos Portugueses, 1997, pp. 34-35.
- FIGUEIREDO, José de - «Uma exposição de iluminuras e iluminuras será inaugurada no próximo mês de Outubro no Museu de Arte Antiga, pelos esforços do seu director, o sr. dr. José de Figueiredo», *O Seculo,* 15 de Setembro de 1927, pp. 1 e 5.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In *Arte Portuguesa – Pintura,* direcção de João Barreiro. Edições Excelsior, s.d., Cap. II, pp. 105-106.
- *Iluminura (A) em Portugal.* Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 78.
- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, pp. 363-380.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500,* vol. 1. Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, pp. 291-292.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MARTINS, Mário – «A Rainha Dona Leonor e os livros», *Brotéria,* Vol. LXVII, n.º 4, Outubro de 1958, pp. 248-257.
- MARTINS, Mário - «Ladainhas de Nossa Senhora em Portugal (Idade Média e séc. XVI)», *Lusitania Sacra,* tomo V, 1961, pp. 166-169 e 188-190.
- MIRANDA, Adelaide – «Cristo, juiz dos últimos tempos» In *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 414-415.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- MORAIS, Francisco – «Da miniatura medieval e sua relação com os códices miniaturados da Biblioteca da Universidade de Coimbra», separata da *Biblos,* vol. 4, n.os 9-19. Coimbra: Faculdade de Letras, 1929, pp. 355-356.
- *Nos Confins da Idade Média. Arte Portuguesa séculos XII – XV*. Lisboa: Instituto Português de Museus, 1992, pp. 263-264.
- PEREIRA, F. M. Esteves – «Os manuscritos Iluminados», *Revista Occidente,* 18º ano - XVIII volume, n.º 596, 15 de Julho de 1895.
- PEREIRA, Gabriel V. M. – *Livros Preciosos: notícia de três códices com iluminuras entrados recentemente na Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Coimbra: Imprensa da Universidade, 1910.
- PEREIRA, Paulo – *História da Arte Portuguesa.* Lisboa: Círculo de Leitores, 1995, *vol.* I, pp. 468-469.
- PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, pp. 499, 503 e 506.
- PESSANHA, D. José - «As Horas da rainha D. Leonor», *Arte Portugueza,* ano 1. Lisboa, 1895, pp. 12-14 e 41-42.

- *Rainha (A) Dona Leonor*. Convento da Madre de Deus [catálogo de exposição]. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 1958.
- SABUGOSA, cond de, – *A Rainha D. Leonor 1458-1525.* Lisboa: Livraria Sam Carlos, 1921, pp. 277-278.
- SANTOS, Reinaldo dos – «Les principaux manuscrits a peintures conserves en Portugal» In *Bulletin de la société française de reproductions de manuscrits à peintures.* Paris: 1930, p. 18.
- SANTOS, Reinaldo dos – «O Livro de Horas da Rainha D. Leonor, de António de Holanda», *Boletim da Academia Nacional de Belas Artes,* n.º 13-14, Lisboa, 1959.
- SANTOS, Reinaldo dos – «A Iluminura» In *Oito Séculos de Arte Portuguesa.* Lisboa: Empresa Nacional de Publicidade, imp. 1970, vol. III., pp. 292 e 295.
- SIMÕES, Augusto Filipe - *A Exposição Retrospectiva de Arte Ornamental Portugueza e Hespanhola em Lisboa: Cartas ao Redactor do "Correio da Noite".* Lisboa: Typ. Universal, 1882, pp. 185-186.
- SOUSA, Ivo Carneiro – *A Rainha D. Leonor (1458-1525) Poder, misericórdia e espiritualidade no Portugal do Renascimento*. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2002, p. 891.
- *Tesouros da Biblioteca Nacional* [catálogo de exposição]. Lisboa: Ministério da Educação Nacional/Biblioteca Nacional de Lisboa, 1969, p. 26.
- *Tesouros da Biblioteca Nacional.* Lisboa: Inapa, 1992, pp. 60-65.

7.16. Lisboa, BNP, *Pequenas Horas da rainha D. Leonor,* IL. 166 (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 63v, ***Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 109v, ***Ressurreição de Lázaro*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 168v, ***Virgem com o Menino e anjos*** (Missa)
- f. 181, ***Virgem da Piedade*** (*Obsecro te*)
- f. 188v, ***São Cristóvão*** (Memorial dos Santos)
- f. 190v, ***As três Marias*** (Memorial dos Santos)
- f. 191v, ***Santa Clara*** (Memorial dos Santos)
- f. 192, ***Santa Bárbara*** (Memorial dos Santos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CEPEDA, Isabel Vilares – [notas manuscritas em 1966 nos trabalhos preparatórios da mudança do edifício do Convento de São Francisco para o edifício do campo Grande] In PEREIRA, Gabriel, *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, p. 346.

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.
- DESWARTE, Sylvie – *Les enluminures de la «Leitura Nova».* Paris: Fundação Calouste Gulbenkian, 1977, p. 17.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 171.
- *Iluminura (A) em Portugal. Identidade e Influências*. Lisboa: Ministério da Cultura/Biblioteca Nacional, 1999, p. 380.
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, p. 317.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 293.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MARTINS, Mário - «A Rainha D. Leonor e os Livros», *Brotéria,* Vol. LXVII, n.º 4, Outubro 1958, pp. 249-257.
- MARTINS, Mário - «Ladainhas de Nossa Senhora em Portugal (Idade Média e séc. XVI)», *Lusitania Sacra,* tomo V, 1961, pp. 166-169.
- MONIZ, José António - *Colecção Alcobacense - Iluminados* [manuscrito, BNP, COD. 13482], 1887-1917.
- PEREIRA, F. M. Esteves – «Os manuscritos Iluminados», *Revista Occidente,* 18º ano - XVIII volume, n.º 596, 15 de Julho de 1895.
- PEREIRA, Gabriel V. M. – *Livros Preciosos: notícia de três códices com iluminuras entrados recentemente na Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Coimbra: Imprensa da Universidade, 1910.

7.17. Lisboa, BNP, IL. 205 (Portugal)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- Não tem.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, p. 357.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 295.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.

- LEMOS, Rosa – [notas manuscritas em 1976] In *A* PEREIRA, Gabriel - *Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.
- MIRANDA, Maria Adelaide - «Livro de Horas (cisterciense)» In *O livro e a iluminura judaica em Portugal no final da Idade Média.* Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015, pp. 143-144.

7.18. Lisboa, BNP, IL. 206 (FLandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 46v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- CORREIA, Francisco – *Inventário da Colecção dos Manuscritos Iluminados da Biblioteca Nacional,* separata do tomo I do volume II de *Bibliotecas, Arquivos e Museus*. Lisboa, 1986, p. 357.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 172.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 295.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- LEMOS, Rosa – [notas manuscritas em 1976] In PEREIRA, Gabriel - *A Collecção dos Codices com Illuminuras da Bibliotheca Nacional de Lisboa.* Lisboa: Oficina Typographica, 1904. COD. 13487.

7.19. Lisboa, BNP, IL. Alc. 460 (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- Não tem.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 142.
- ALBUQUERQUE, Martim de – *A Torre do Tombo e seus Tesouros.* Lisboa: Edições INAPA, 1990, p. 116.

- AZEVEDO, Pedro A. de; Baião, António – *O archivo da Torre do Tombo. Sua história, corpos que o compõem e organização.* Lisboa: Imprensa Commercial, 1905, p. 90.
- BONAVENTURA, Fr. Fortunati A. D. – *Commentariorum de alcobacensi mstorum bibliotheca libri tres, in quibus haud pauca ad rem litterariam illustrandam, ac fortassis augendam facientia, hucusque abdita, reserantur.* Conimbricae: Ex Typ. Academico-Regia, 1827.
- *Exposição de iluminados e manuscritos valiosos pertencentes ao Arquivo Nacional da Torre do Tombo. II encontro dos bibliotecários arquivistas portugueses.* Lisboa: Arquivo Nacional da Torre do Tombo, 1966, p. 6.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In *Arte Portuguesa – Pintura,* direcção de João Barreiro. Edições Excelsior, s.d., Cap. II, p. 100.
- *Index Codicum Bibliothecae Alcobatial, in quo non tantum codices recensentur, sed etiam quot tractatus, epistolas, &c. Singulis codices contineant, exponitur, aliaque animadvertuntur notatu digna.* Olisipone: ex typographia regia anno MDCCLXXV, Cum Facultate Regial Curial Censorial, pp. 85-86.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 44.
- *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015.
- MARTINS, Mário – *Guia Geral das Horas Del-El Rei D. Duarte.* Lisboa: Editorial Brotéria, 1971, pp. 25-26.
- PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, p. 520.
- VITERBO, Sousa - «Calígrafos e iluminadores portugueses. Ensaio histórico-bibliográfico», Separata de *O Instituto,* 1916, vol. 63, n.os 8, 9 10 e 11, pp. 403-411 e 451-574.

8. LISBOA, FUNDAÇÃO CALOUSTE GULBENKIAN (FCG)

8.1. Lisboa, FCG, *Horas da Família Ayala,* LA 128 (Bruges, 1495-1505)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. ***Signos do Zodíaco*** e ***Trabalho dos meses*** (Calendário)
- f. 16v, ***Santa Verónica*** (Oração)
- f. 18v, ***Crucifixão*** (Horas da Santa Cruz)
- f. 24v, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 29v, ***Virgem com o Menino e anjos*** (Missa)
- f. 38, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 53v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 62v, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 66v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 70v, ***Adoração dos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 74v, ***Apresentação do Menino no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 78v, ***Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 84v, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 89v, ***Coroação da Virgem pela Trindade*** (Horas da Virgem)
- f. 96, ***Apresentação da Virgem no Templo***, (inicial historiada) [Cântico]
- f. 104v, ***David em Oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 121v, ***Ressurreição de Lázaro*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 152, ***Pietà*** (inicial historiada) [*Obsecro te*]
- f. 163, ***São Miguel Arcanjo*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 163v, ***São João Batista*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 164, ***São Pedro e São Paulo*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 164v, ***São Tiago*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 165, ***São Sebastião*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 166, ***São Pedro*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 167, ***Santo Onofre*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 167v, ***Santa Ana*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 168, ***Santa Maria Madalena*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 168v, ***Santa Catarina*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 169, ***Santa Bárbara*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 169v, ***Santa Luzia*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 170, ***Santa Eulália*** (iniciais figuradas) [Memorial dos Santos]
- f. 174, ***São Mateus no Scriptorium*** [Paixão segundo São Mateus]
- f. 185, ***São Marcos no Scriptorium*** [Paixão segundo São Marcos]
- f. 194, ***São Lucas no Scriptorium*** [Paixão segundo São Lucas]
- f. 203, ***São João em Patmos*** [Paixão segundo São João]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 158-160.

8.2. Lisboa, FCG, LA 135 (França, 1460-70)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. ***Signos do Zodíaco*** e ***Trabalho dos meses*** (Calendário)
- f. 15, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 32, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 43v, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 47v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 51, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 54v, ***Apresentação do Menino no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 58, ***Fuga para o Egipto e Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 63v, ***Coroação, Morte e Assunção da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 83v, ***Prisão de Cristo, Última Ceia e Lava-pés*** (Horas da Cruz)
- f. ***Pentecostes*** + duas cenas (Horas do Espírito Santo)
- f. 86v, ***Cristo no Horto*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 88, ***Cristo carregando a Cruz*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 89v, ***Cristo a ser pregado à Cruz*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 91, ***Crucifixão*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 92v, ***Descida da Cruz*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 94, ***Inumação*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 97, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 116, ***Juízo final*** e muitas outras cenas (Ofício dos Defuntos)
- f. 147, ***Virgem com Menino e anjos*** (*Obsecro te*)
- f. 151v, ***Trono de Glória*** (Memorial dos Santos)
- f. 152v, ***Pedro e Paulo*** (Memorial dos Santos)
- f. 153v, ***São João Baptista*** (Memorial dos Santos)
- f. 154v, ***São Miguel a lutar com o dragão*** (Memorial dos Santos)
- f. 155v, ***Lapidação de Santo Estevão*** (Memorial dos Santos)
- f. 156v, ***Martírio de São Lourenço*** (Memorial dos Santos)
- f. 157v, ***São Cristóvão*** (Memorial dos Santos)
- f. 158v, ***São Jorge a matar o dragão*** (Memorial dos Santos)
- f. 159v, ***São Nicolau*** (Memorial dos Santos)
- f. 160v, ***Santo Elísio*** (Memorial dos Santos)
- f. 161v, ***São Martinho*** (Memorial dos Santos)
- f. 162v, ***São Sebastião*** (Memorial dos Santos)
- f. 163v, ***Santo Antão*** (Memorial dos Santos)

- f. 164v, ***Santa Maria Madalena*** (Memorial dos Santos)
- f. 165v, ***Santa Catarina*** (Memorial dos Santos)
- f. 166v, ***Santa Margarida*** (Memorial dos Santos)
- f. 167v, ***Santa Apolónia*** (Memorial dos Santos)
- f. 168v, ***Onze mil Virgens*** (Memorial dos Santos)
- f. 169v, ***Todos os Santos*** (Memorial dos Santos)

Nota: códice iconograficamente muito desenvolvido. A lista supra citada corresponde apenas às cenas principais. Compreende um elevado número de vinhetas historiadas.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 76; 84; 90; 92; 97; 292-293;
- *Libro de Horas de Gulbenkian (LA 135). Libro de estudios.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian | Madrid: AyN Ediciones, 2009, 2 vols.

8.3. Lisboa, FCG, *Horas de Delft,* LA 137 (Holanda, 1443)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 15v, ***Trono da Graça***
- f. 35v, ***Virgem com o Menino***
- f. 69v, ***Crucifixão***
- f. 95v, ***Pentecostes***
- f. 102v, ***Descida da Cruz***
- f. 106v, ***Anunciação***
- f. 110v, ***Adoração dos Magos***
- f. 119v, ***Santo André***
- f. 123v, ***São Jorge***
- f. 127v, ***Santa Maria Madalena***
- f. 131v, ***Santo Antão***
- f. 138v, ***Santa***
- f. 142v, ***Santa Catarina***
- f. 149v, ***Santa Bárbara***
- f. 154v, ***Santa Apolónia***
- f. 161v, ***Natividade***
- f. 167v, ***Juízo Final***
- f. 182v, ***Celebração do Ofício Fúnebre***

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 182-183; 191; 206; 216-217; 412-413; 422.

8.4. Lisboa, FCG, LA 141 (França, 1410-15)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 27, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 50, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 61v, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 67v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 72, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 76v, ***Apresentação do Menino no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 81, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 88v, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 95, ***David em Oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 113v, ***Crucifixão*** (Horas da Cruz)
- f. 119, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 124v, ***Enterro*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 170v, ***Virgem, São José e doadora a ler*** (Orações à Virgem)
- f. 176v, ***Missa de São Gregório*** (Orações à Virgem)
- f. 180v, ***Virgem a fiar*** (Orações à Virgem)
- f. 191v, ***Entrada de Cristo em Jerusalém***
- f. 194, ***Última Ceia e Cristo a lavar os pés a Pedro***
- f. 200, ***Prisão de Cristo***
- f. 204, ***Cristo perante Pilatos***
- f. 205, ***Cristo levado pelos judeus***
- f. 206v, ***Cristo com o ceptro coroado de espinhos***
- f. 208, ***Cristo na coluna***
- f. 209, ***Cristo carregando a Cruz***
- f. 210v, ***Cristo a ser pregado à Cruz***
- f. 211, ***Crucifixão***
- f. 214, ***Descida da Cruz***
- f. 215, ***Pietà***
- f. 216v, ***Cristo ressuscitando os eleitos***
- f. 217v, ***Ressurreição***
- f. 219, ***Aparição a Maria Madalena***
- f. 223v, ***São Miguel a lutar com o demónio***

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 200-201.

8.5. Lisboa, FCG, LA 144 (Bruges, c. 1475)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. ***Signos do Zodíaco*** e ***Trabalho dos meses*** (Calendário)
- f. 15v, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem para o Advento)
- f. 27v, ***Juízo Final*** (Salmos Penitenciais)
- f. 52v, ***Ressurreição de Lázaro*** (Ofício dos defuntos)
- f. 107v, ***Virgem com o Menino rodeada de Santas*** (*Obsecro te*)
- f. 119v, ***São Miguel a lutar com os demónios*** (Oração a São Miguel Arcanjo)
- f. 127v, ***São Jerónimo*** (Saltério de São Jerónimo)
- f. 147v, ***Santa Catarina*** (Oração a Santa catarina)
- f. 158v, ***Trindade*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 166v, ***Árvore de Jessé*** (Missa)
- f. 180v, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 229v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.196-197.
- *De Paris a Tóquio. A Arte do Livro na Colecção Calouste Gulbenkian*. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2006, pp. 56-58.
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, p. 383.

8.6. Lisboa, FCG, LA 145 (França, 1480-90)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- ff. , ***Signos do Zodíaco*** e ***Trabalho dos meses*** (Calendário)
- f. 12, ***São João em Patmos*** (Perícopes evangélicas)
- f. 15, ***São Lucas*** (Perícopes evangélicas)
- f. 17v, ***São Mateus*** (Perícopes evangélicas)
- f. 20, ***São Marcos*** (Perícopes evangélicas)
- f. 22, ***Virgem da lamentação e João*** (*Obsecro te*)
- f. 27v, ***Virgem com o Menino e dois anjos*** (*O Intemerata*)
- f. 35, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 58v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 73, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 81, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 87, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)

- f. 93, ***Apresentação do Menino no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 99, ***Fuga para o Egipto e quebra dos ídolos*** (Horas da Virgem)
- f. 109, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 126, ***David a tocar harpa*** (Salmos Penitenciais)
- f. 147, ***Prisão de Cristo*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 148v, ***Cristo perante Pilatos*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 149v, ***Cristo coroado e chicoteado*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 150v, ***Cristo carregando a Cruz*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 151v, ***Crucifixão*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 152v, ***Deposição*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 153v, ***Inumação*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 155, ***Ressurreição de Cristo*** (Longas Horas do Espírito Santo)
- f. 156, ***Aparição de Cristo a Maria Madalena*** (Longas Horas do Espírito Santo)
- f. 156v, ***Aparição aos Apóstolos*** (Longas Horas do Espírito Santo)
- f. 157, ***Pentecostes*** (Longas Horas do Espírito Santo)
- f. 158, ***Ascensão*** (Longas Horas do Espírito Santo)
- f. 159, ***Aparição a Pedro e Paulo*** (Longas Horas do Espírito Santo)
- f. 159v, ***A dúvida de Tomé*** (Longas Horas do Espírito Santo)
- f. 160v, ***Ascensão de Cristo***, (Longas Horas do Espírito Santo)
- f. 162, ***Ressurreição de Lázaro*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 219v, ***A Virgem a ler com dois anjos*** (Oração)
- f. 227, ***Trindade*** (Oração)
- f. 232, ***Dois anjos segurando a Cruz*** (Oração)
- f. 232v, ***São Miguel Arcanjo*** (Memorial dos Santos)
- f. 233, ***São João Baptista*** (Memorial dos Santos)
- f. 233v, ***São Pedro e Paulo*** (Memorial dos Santos)
- f. 234, ***São João Evangelista*** (Memorial dos Santos)
- f. 235, ***Santo André*** (Memorial dos Santos)
- f. 235v, ***São Tiago*** (Memorial dos Santos)
- f. 236v, ***São Cristóvão*** (Memorial dos Santos)
- f. 238, ***São Sebastião*** (Memorial dos Santos)
- f. 239, ***São Cosme e São Damião*** (Memorial dos Santos)
- f. 239v, ***São Dinis*** (Memorial dos Santos)
- f. 240, ***Santo Adriano*** (Memorial dos Santos)
- f. 241, ***São Cláudio*** (Memorial dos Santos)
- f. 242v, ***São Nicolau*** (Memorial dos Santos)
- f. 243, ***Santo António*** (Memorial dos Santos)
- f. 243v, ***São Ca***..... (Memorial dos Santos)
- f. 244, ***São Fiacre*** (Memorial dos Santos)
- f 244v. ***Santa Catarina*** (Memorial dos Santos)
- f. 245, ***Santa Maria Madalena*** (Memorial dos Santos)
- f. 246, ***Santa Margarida*** (Memorial dos Santos)

- f. 246v, ***Santa Genoveva*** (Memorial dos Santos)
- f. 247, ***Santa***..... (Memorial dos Santos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 108-109; 196-199; 202-203; 208; 222-231.

8.7. Lisboa, FCG, *Horas de Leonor de Aragão,* LA 146 (Itália, c. 1473)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 13, ***Virgem com o Menino*** (inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 25, ***Visitação*** (inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 38, ***Natividade*** (inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 42, ***Adoração dos Magos*** (inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 46, ***Ressurreição*** (inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 49v, ***Pentecostes*** (inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 53v, ***Pentecostes*** (inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 61v, ***(?)*** (inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 69, ***David em Oração*** (inicial historiada) [Salmos Penitenciais]
- f. 93, ***Ressurreição de Lázaro*** (inicial historiada) [Ofício dos Defuntos]
- f. 145, ***Crucifixão***, (inicial historiada) [Horas da Cruz]
- f. 156, ***São Jerónimo no scriptorium*** (inicial historiada) [Saltério de São Jerónimo]
- f. 175, ***Pentecostes*** (inicial historiada) [Horas do Espírito Santo]
- f. 181v, ***João*** (inicial historiada) [Perícopes evangélicas]
- f. 183v, ***Lucas*** (inicial historiada) [Perícopes evangélicas]
- f. 185v, ***Mateus*** (inicial historiada) [Perícopes evangélicas]
- f. 188, ***Marcos*** (inicial historiada) [Perícopes evangélicas]
- f. 190, ***Virgem e São João*** [*Obsecro te*]
- f. 195v, ***Virgem com o Menino*** [*O Intemerata*]
- f. 200v, ***Virgem em oração*** [Oração]
- f. 206, ***Trono de Graça*** [Ofício da Trindade]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 188-189; 194-195; 309; 420-421.

8.8. Lisboa, FCG, *Horas de René da Lorena,* LA 147 (França, 1473-79)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
[Levantamento incompleto]

- ff. 1-6v, ***Trabalho dos Meses e Signos do Zodíaco*** [Calendário]
- f. 7, ***São João na ilha de Patmos*** [Perícopes evangélicas]
- f. 10, ***Virgem com o Menino e doador*** [*Obsecro te ?*]
- f. 13, ***Anunciação*** e ***Santíssima Trindade*** [Horas da Virgem?]
- f. 30, ***Anúncio aos Pastores*** [Horas da Virgem]
- f. 41, ***Coroação da Virgem*** [Horas da Virgem]
- f. 47, ***Templo de oração: David salmista*** [?]
- f. 56, ***Pentecostes*** [Horas do Espírito Santo ?]
- f. 58, ***Cena de Batalha*** [Memorial dos Santos ?]
- f. 161v, ***Natividade do Senhor*** [Horas da Virgem]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 41; 102-107; 186-187; 192-193; 207; 298-301; 305; 318; 408-409;

8.9. Lisboa, FCG, *Horas de Margarida de Cleves,* LA 148 (Holanda, 1395-1400)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 19v, ***Virgem com o Menino e doadora*** (Margarida de Cleves) [Horas da Virgem]
- f. 42v, ***A Prisão de Cristo*** [Horas da Virgem]
- f. 68v, ***Cristo perante Pilatos*** [Horas da Virgem]
- f. 79v, ***Cristo chicoteado na coluna*** [Horas da Virgem]
- f. 89v, ***Cristo carregando a Cruz*** [Horas da Virgem]
- f. 99v, ***Crucifixão*** [Horas da Virgem]
- f. 108v, ***Lamentação*** [Horas da Virgem]
- f. 126v, ***Deposição no Túmulo*** [Horas da Virgem]
- f. 140v, ***Pentecostes*** [Horas do Espírito Santo]
- f. 184v, ***Juízo Final*** [Salmos Penitenciais]
- f. 227v, ***As Almas no Seio de Deus*** [Ofício dos Defuntos]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 243; 416-417;
- MARROW, James H. – *As Horas de Margarida de Cleves.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 1995.

8.10. Lisboa, FCG, *Horas de Afonso I d'Este,* LA 149 (Itália, 1506-1507)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
[Levantamento incompleto]

- f. 94, ***O espelho da morte*** (iluminura inserida na coluna de texto) [Ofício dos Defuntos]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 244; 313-314.

8.11. Lisboa, FCG, *Horas de Holford,* LA 210 (Flandres, 1526)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 0v, ***Retrato do doador***
- f. 1, ***Brasão de armas***
- f. 2, ***Figura masculina a dissertar***
- f. 2v, ***Figura masculina sentada***
- ff. 3-14v, ***Signos do Zodíaco*** e ***Trabalho dos meses*** (Calendário)
- f. 15v, ***Nobre ajoelhado no altar***
- f. 23, ***São João em Patmos*** (Perícopes evangélicas)
- f. 24v, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 31v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 38v, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 41v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 44v, ***Circuncisão*** (Horas da Virgem)
- f. 47v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 50v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 55v, ***Fuga para o Egipto***, (Horas da Virgem)
- f. 72v, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 120v, ***Os eleitos transportados pelos anjos*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 147v, ***Menino Jesus segurando o globo*** (Orações)
- f. 160, ***Virgem com o Menino*** (*Obsecro te*)
- f. 165, ***Crucifixão*** (*Stabat Mater*)
- f. 166v, ***São Pedro*** (Oração a S. Pedro)
- f. 167, ***Cristo com o Globo*** (Oração a Cristo)
- f. 167v, ***Pentecostes*** (Oração ao Espírito Santo)
- f. 168v, ***São Miguel*** (Memorial dos Santos)
- f. 169, ***São João Baptista*** (Memorial dos Santos)
- f. 170, ***São João Evangelista*** (Memorial dos Santos)

- f. 170v, ***São Pedro*** (Memorial dos Santos)
- f. 171, ***São Paulo*** (Memorial dos Santos)
- f. 172, ***São Tiago*** (Memorial dos Santos)
- f. 173, ***Santo André*** (Memorial dos Santos)
- f. 173v, ***Lapidação de Santo Estevão***, fl. 173v (Memorial dos Santos)
- f. 174, ***São Cristóvão*** (Memorial dos Santos)
- f. 175, ***São Sebastião*** (Memorial dos Santos)
- f. 176, ***São Lourenço*** (Memorial dos Santos)
- f. 176v, ***Santo Antão*** (Memorial dos Santos)
- f. 177, ***São Nicolau*** (Memorial dos Santos)
- f. 177v, ***São (?)***(Memorial dos Santos)
- f. 178v ***São Blasio*** (Memorial dos Santos)
- f. 179, ***São Erasmo*** (Memorial dos Santos)
- f. 180, ***Reis Magos*** (Memorial dos Santos)
- f. 181v, ***Santa Ana*** (Memorial dos Santos)
- f. 182, ***Santa Catarina*** (Memorial dos Santos)
- f. 183, ***Santa Bárbara*** (Memorial dos Santos)
- f. 183v, ***Santa Maria Madalena*** (Memorial dos Santos)
- f. 184, ***Santa margarida*** (Memorial dos Santos)
- f. 185, ***Santa Apolónia*** (Memorial dos Santos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 158 e160; 418-419.

8.12. Lisboa, FCG, LA 217 (França, 1520)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

[Levantamento incompleto]

- ff. 1-24v, ***Trabalho dos Meses e Signos do Zodíaco*** [Calendário]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 110-115;

8.13. Lisboa, FCG, *Horas de Isabel da Bretanha,* LA 237 (Paris, ca. 1420)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
[Levantamento incompleto]

- ff. 3-14v, ***Signos do Zodíaco*** e ***Trabalho dos meses*** [Calendário]
- f. 21v, ***Árvore de Jessé*** [?]
- f. 23v, ***Senhor da Piedade*** [?]
- f. 122v, ***Juízo Final*** [?]
- f. 165v, ***Celebração Eucarística*** [?]
- f. 192v, ***Virgem com o Menino e anjos músicos*** [?]
- f. 202v, ***Isabel da Bretanha em oração; Virgem com o Menino e Santos*** [?]
- f. 258v, ***Virgem da Misericórdia*** [?]
- f. 286v, ***Jeanne de França em oração***; ***Santíssima Trindade***[Oração]
- f. 286v, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** [Ofício dos Defuntos]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- BØ, Ragnhild Marthine - «The iconography of the Lamoignon Hours, a Parisian Manuscript Illuminated by the Bedford Master, ca 1415» In *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* CUSTÓDIO, Delmira Espada; MIRANDA, Maria Adelaide (Coord.). Lisboa: Biblioteca Nacional de Portugal, 2015, pp. 279-292.
- BO, Ragnhild M. - *Devotion and Representation at the French Court. An Intervisual Approach to the Lamoignon Hours, a Parisian Manuscript by the Bedford Master (c.1415)*, Tese de Doutoramento. Oslo: University of Oslo, Department of Philosophy, Classics, History of Art and Ideas, 2013.
- BØ, Ragnhild Marthine - «Owner portraits and heraldry in the Lamoignon Hours», *Imagem Memória e Poder, Revista de História da Arte da FCSH-UNL.* Lisboa: Instituto de História da Arte, 2009, n.º 7, pp. 68-77.
- *De Paris a Tóquio. A Arte do Livro na Colecção Calouste Gulbenkian*. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2006, pp. 53-55.
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 94-95; 243; 369; 404.

8.14. Lisboa, FCG, LA 131[5] (França, 1270-1280)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
[Levantamento não efectuado]

[5] Saltério - Livro de Horas.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
[Levantamento não efectuado]

8.15. Lisboa, FCG, M 18, [fólio solto] (Flandres ?, c. 1495-1500)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
[Levantamento não efectuado]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Dossier de L'Art,* n.º 193
- FIDALGO, Manuela - *Tours 1500 capitale des arts: catalogue de l'exposition du Musée des Beaux-Arts de Tours.* Tours: du Musée des Beaux-Arts, pp. 78-79.

8.16. Lisboa, FCG, M 2A/B/C [3 fólios soltos] (França, c. 1490)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
[Levantamento não efectuado]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Dossier de L'Art,* n.º 193
- FIDALGO, Manuela - *Tours 1500 capitale des arts: catalogue de l'exposition du Musée des Beaux-Arts de Tours.* Tours: du Musée des Beaux-Arts, pp. 78-79.

9. MUSEU NACIONAL DE ARQUEOLOGIA (MNA)

9.1. Lisboa, MNA, COD/IL - 1 (França ?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- Não tem.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 264.

10. MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA (MNAA)

10.1. Lisboa, MNAA, Inv. 2 Ilum. [fólio solto] (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
Anunciação

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes (coord.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In BARREIRO, João (direcção), *Arte Portuguesa – Pintura*. Edições Excelsior, s.d., cap. II, pp. 206 e 214.
- *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes. Iluminura. Iluminura,* volume 6 [manuscrito, à guarda do Museu Nacional de Arte Antiga].

10.2. Lisboa, MNAA, Inv. 3 Ilum. [fólio solto] (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
Natividade

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes (coord.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In BARREIRO, João (direcção), *Arte Portuguesa – Pintura*. Edições Excelsior, s.d., cap. II, p. 214.
- *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes. Iluminura. Iluminura,* volume 6 [manuscrito, à guarda do Museu Nacional de Arte Antiga].

10.3. Lisboa, MNAA, Inv. 4 Ilum. [fólio solto] (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
Adoração dos Magos

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes (coord.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In BARREIRO, João (direcção), *Arte Portuguesa – Pintura.* Edições Excelsior, s.d., cap. II, p. 214.
- *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes. Iluminura. Iluminura,* volume 6 [manuscrito, à guarda do Museu Nacional de Arte Antiga].

10.4. Lisboa, MNAA, Inv. 5 Ilum. [fólio solto] (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

Ascensão de Cristo

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes (coord.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In BARREIRO, João (direcção), *Arte Portuguesa – Pintura.* Edições Excelsior, s.d., cap. II, p. 214.
- *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes. Iluminura. Iluminura,* volume 6 [manuscrito, à guarda do Museu Nacional de Arte Antiga].

10.5. Lisboa, MNAA, Inv. 6 Ilum. [fólio solto] (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

Pentecostes

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes (coord.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In BARREIRO, João (direcção), *Arte Portuguesa – Pintura.* Edições Excelsior, s.d., cap. II, p. 214.
- *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes. Iluminura. Iluminura,* volume 6 [manuscrito, à guarda do Museu Nacional de Arte Antiga].

10.6. Lisboa, MNAA, Inv. 7 Ilum. [fólio solto] (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
Assunção da Virgem

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes (coord.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In BARREIRO, João (direcção), *Arte Portuguesa – Pintura*. Edições Excelsior, s.d., cap. II, p. 214.
- *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes. Iluminura. Iluminura,* volume 6 [manuscrito, à guarda do Museu Nacional de Arte Antiga].

10.7. Lisboa, MNAA, Inv. 8 Ilum. [fólio solto] (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
Santíssima Trindade

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In ROSA, Maria de Lurdes (coord.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In BARREIRO, João (direcção), *Arte Portuguesa – Pintura*. Edições Excelsior, s.d., cap. II, p. 214.
- *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes. Iluminura. Iluminura,* volume 6 [manuscrito, à guarda do Museu Nacional de Arte Antiga].

10.8. Lisboa, MNAA, *Dito Livro de Horas dito de D. Fernando ou D. Catarina*, Inv. 13 Ilum. (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- ff. 1v-12, ***Trabalho dos meses. Signos do zodíaco e jogos infantis*** nas margens [Calendário]:
(f. 1v) Refeição à lareira; (f. 2v) Rachar a lenha numa paisagem invernosa; (f. 3v) Lavrar a terra; (f. 4v) Jovens nobres passeando; (f. 5v) Jovens nobres passeando a cavalo; (f. 6v)

Tosquia das ovelhas e um torneio; (f. 8v) O corte do feno; (f. 9v) A vindima; (f. 10v) Lavrar e semear; (f. 11v) O varejo da bolota.

- ff. 13v-14, ***Chefes das doze tribos de Israel*** (iluminura); ***Entrada de cristo em Jerusalém*** (margens); ***São João ressuscitando Drusiana*** (margens f. 14) [Perícopa de São João]

- ff. 16v-17, ***São Marcos no scriptorium*** (iluminura); ***Prisão de São Marcos*** (iluminura f. 17); ***São Marcos conduzido pelas ruas da cidade*** (margens f. 17) [Perícopa de São Marcos]

f. 19v-20, ***Missa de São Gregório*** (iluminura); margens ornadas simulando retábulo esculpido com estatuária (ff. 19v-20); inicial ornada com símbolos papais (f. 20) [Sete orações do papa Gregório na Paixão do Senhor]

ff. 22v-23, ***Adoração dos Magos*** (iluminura); ***cena de caça*** (margens) [Oração dedicada à Virgem com indulgência do papa Sixto IV]

ff. 24v-25, ***Coroação da Virgem*** (iluminura); ***Menino Jesus com o globo do mundo*** (iluminura f. 25) e margens ornadas com letras [Oração]

ff. 26v-27, ***Virgem da Lamentação*** (iluminura); margens historiadas, tipo retábulo pintado, com sete temas da vida de Cristo: ***Apresentação de Jesus no Templo, Fuga para o Egipto, Jesus entre os Doutores, Cristo carregando a Cruz, Crucifixão, Deposição*** e ***Inumação.*** F. 27, ***Assunção da Virgem*** (inicial historiada); margens historiadas, tipo retábulo pintado, com sete narrativas do Antigo Testamento: ***Apresentação de Samuel no templo, Circuncisão de Ismael e Isaac, David conduzindo a Arca da Aliança para Jerusalém, Jacob chorando sobre as vestes ensanguentadas de José, O Fruto da Terra Prometida, Moisés e a Serpente de Bronze*** e ***José deitado ao poço pelos irmãos*** [*Obsecro te*]

ff. 32v-33, ***Visitação*** (iluminura); margens ornadas com estrutura retabular esculpida e jogos infantis. F. 33 ***Quatro figuras preparando um túmulo*** (margens) [*O Intemerata*]

ff. 36v-37, ***São Miguel arcanjo expulsando s anjos caídos*** (iluminura); margens ornadas simulando retábulo esculpido com estatuária. F. 37 ***Cena de caça*** (margens) [Oração ao próprio anjo da guarda]

ff. 38v-39, ***São Miguel arcanjo*** (iluminura); ***Doador ajoelhado em oração*** (margens). ***São Miguel arcanjo*** (iluminura f. 39), margens ornadas simulando estrutura retabular. [Oração a São Miguel arcanjo]

ff. 40v-41, ***Flagelação de São Sebastião*** (iluminura); margens historiadas: ***Prisão de São Sebastião por injúria aos deuses romanos*** (f. 40v), ***Aparecimento a Santa Lucina*** e ***Enterro junto aos túmulos dos apóstolos*** (f. 41); ***São Sebastião*** (inicial historiada, f. 41) [Oração a São Sebastião]

ff. 43v-44, ***Crucifixão*** (iluminura); ***Adão e Eva chorando a morte de Abel*** (margens); ***Noemi chorando a morte dos seus dois filhos*** (margem f. 44) [*Stabat mater*]

ff. 46v-47, ***Celebração eucarística*** (iluminura); *margens ornadas com o exterior e a cripta do edifício* [*Anima christi*]

ff. 48v-49, ***Doador a comungar*** (iluminura); ***Deus-Pai*** (iluminura f. 49); margens historiadas com seis flagelantes; [Oração a Santo Anselmo]

f. 51v, ***Ideal da Boa Morte*** (iluminura) [Oração]

f. 53v, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (iluminura); ***Enterro e cortejo fúnebre*** (margens) [oração]

ff. 55v-56, ***Papa Leão Magno*** (iluminura); margens historiadas com cenas da vida do papa: ***Papa a cortar a mão com um cutelo*** e ***Mulher que lhe beija a mão durante a comunhão*** (margens). F. 56, ***Aparição da virgem ao Papa Leão Magno*** (iluminura); margens historiadas com cenas da vida do papa: ***Encontro do Papa com Átila*** [oração]

ff. 79v-80, ***Papa Libério desautorizando a sentença de excomunhão de Atanásio de Alexandria*** (iluminura); ***Santo Atanásio*** (inicial historiada f. 80); ***Actividades lúdicas da nobreza*** (margens) [Credo de Santo Atanásio]

ff. 85v-86, ***São João evangelista em óleo fervente*** (iluminura); margens historiadas com episódios da vida do evangelista: ***Baptismo e conversão de Aristodemo*** e ***Deportação do apóstolo pata a Ilha de Patmos*** (margens f. 86) [Oração a São João Evangelista]

ff. 87v-88, ***Anunciação*** (iluminura); ***Aparição da virgem no interior de uma Igreja*** (inicial historiada f. 88); ***Actividades quotidianas*** (margens) e ***Luta entre Homens selvagens e Tritão*** (margens f. 88) [Evangelho segundo São Lucas]

ff. 90v-91, ***São Mateus no scriptorium*** (iluminura); margens historiadas com um porto de mar [Evangelho segundo São Mateus]

ff. 93v-94, ***Doador em oração na sua câmara*** (iluminura); margens historiadas com cena nocturna representando o exterior do edifício [Oração]

Ff. 96v-97, ***Doador em oração na sua câmara*** (iluminura); ***Deus-Pai*** (inicial historiada f. 97); margens ornadas com pedras preciosas e putti [Oração]

ff. 98v-99, ***Deus-Pai no primeiro dia da Criação*** (iluminura); margens historiadas com o sexto dia da Criação; ***Deus criando a mulher*** (inicial historiada f. 99); margens historiadas com o quinto dia da Criação; [Oração]

ff. 102v-103, ***São João Baptista anunciando a vinda do Salvador*** (iluminura); margens historiadas com a pregação de João Baptista e o Baptismo de Cristo; f. 103 ***Degolação de São João Baptista*** e margens historiadas: ***Aparecimento do anjo a Zacarias, Zacarias escrevendo o nome do filho numa tabuinha*** e ***Nascimento de João baptista*** [Oração a São João Baptista]

ff. 104v-105, ***São Tiago apóstolo*** (iluminura); margens historiadas com a peregrinação do apóstolo [Oração a São Tiago]

ff. 106v-107, ***São Vicente no interior de uma Igreja*** (iluminura); ***São Vicente numa cama com dossel*** (inicial historiada); margens historiadas com a episódio do martírio do santo [Oração a São Vicente]

Fff. 108v-109, ***São Jerónimo anacoreta penitenciando-se no deserto*** (iluminura); f. 109 ***São Jerónimo na sua cela*** (inicial historiada); margens historiadas com a episódio da sua vida: o momento em que retira o espinho da pata do leão [Oração a São Jerónimo]

ff. 110v-111, ***Santo Antão no bosque***(iluminura); f. 111 ***Falsa ascensão de Jerónimo pelos demónios que o agridem*** (iluminura); margens historiadas com a episódio da sua vida: ***Encontro com São Paulo eremita, A tentação pela prata e pelo ouro*** e ***Deus-Pai curando as feridas feitas pelos demónios*** [Oração a Santo Antão]

ff. 112v-113, ***São Francisco recebendo as cinco chagas de Cristo*** (iluminura); f. 113 margens ornadas com paisagem [Oração a São Francisco]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- BEAUMONT, Maria Alice - «Livro de Horas», *Observador*, nº64. Lisboa: 5.5.1972, pp.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, sécs. XV-XVII: poder, arte e devoção.* Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «The so-called Book of Hours said to belong to prince Ferdinand or queen Catherine, and its relationship with the Grimani Breviary and the Très Riches Heures du duc de Berry» In *Proceedings of the International Conference Medieval Manuscripts in Motion* [Prelo].
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «O dito Livro de Horas dito de D. Fernando ou de D. Catarina. Proveniência, atribuição e organização» In *O fascínio do gótico. Um tributo a José Custódio Vieira da Silva.* Lisboa: Artis - Instituto de História da Arte Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa, pp. 201-214.
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In *Arte Portuguesa – Pintura,* direcção de João Barreiro. Edições Excelsior, s.d., Cap. II, p. 214.
- *Feitorias. L'art au Portugal au temps des Grandes Découvertes (fin XIVe siècle jusqu'à 1548)*. Antuérpia: Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, 1991, pp. 77-78.
- FIGUEIREDO, José de - «Communication à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres» In juin, 1923.
- Kren, Tomas; Mckendrick, Scot - *Illuminating the Renaissance. The Triumph of Flemish Manuscript Painting in Europe*. Los Angeles: The J. Paul Getty Museum, 2003, pp. 8, 366, 411, 417, 424 e 428.
- KRIEGER, Michaela - «Die Stundenbücher in Lissabon» in *Gerard Horenbout und der Meister Jakobs IV. von Schottland. Stilkritische Überlegungen zur flämischen Buchmalerei.* Viena/Colónia/Weimar: Böhlau verlag, 2012, pp. 458-485.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, pp. 91-92, 176.
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 426-427.
- Markl, Alexandra - «Cat. 33» In *A Arquitectura Imaginária: pintura, escultura, artes decorativas*. Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, 2012, pp. 82-83.
- Markl, Dagoberto - «Ficha 136» In *A Iluminura em Portugal, Identidades e Influências,* vol. II. Lisboa: BNP [inédito].
- *No Tempo das Feitorias. A arte portuguesa na época dos descobrimentos.* Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, 1992, pp. 158-159.
- ORTIGÃO, Ramalho – *Catálogo da Exposição de Arte Sacra Ornamental.* Lisboa: Typographia Castro Irmão, 1895, pp. 79-80.
- PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, pp. 507-509.

- SANTOS, Reinaldo dos – «Les principaux manuscrits a peintures conserves en Portugal» In *Bulletin de la société française de reproductions de manuscrits à peintures.* Paris: 1932, pp. 26-27.
- SANTOS, Vítor Pavão dos - «102. Simão Bening (?) Livro de Horas de D. Catarina» In *XVII Exposição Europeia de Arte, Ciência e Cultura. Os Descobrimentos Portugueses e a Europa do Renascimento. «O Homem e a Hora São Um Só» A Dinastia de Avis.* Lisboa: Conselho da Europa, 1983, p. 143.

10.9. Lisboa, MNAA, *Livro de Horas dito de D. Manuel,* Inv. 14 Ilum. (Portugal)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- ff. 1 e 3, ***Tábuas astronómicas***
- ff. 5-24, ***Trabalho dos meses*** [Calendário]:
(f. 5) Refeição à lareira; (f. 6v) Guardar o rebanho numa paisagem invernosa; (f. 8) Tosquia das ovelhas e poda da vinha; (f. 9v) Amor cortês junto a uma fonte; (f. 11) O lazer da nobreza; (f. 13) Ceifa dos cereais e as sementeiras; (f. 14v) Debulha dos cereais com a ajuda do gado; (f. 16) Recolha, transporte e acondicionamento do feno; (f. 17v) Vindima: apanha, transporte e pisa da uva; (f. 19) Apanha da romã e o lavrar da terra; (f. 20v) Vareja da lande para alimento dos porcos; (f. 22v) Matança do porco e caça ao javali.
- f. 25, ***São João na Ilha de Patmos*** (iluminura inserida na coluna de texto); ***Vista de Lisboa***: antigo Paço da Ribeira e Ribeira das Naus (margens)
- f. 27v, ***Anunciação*** (iluminura); margens ornadas com letras.
- f. 28, ***Santa Ana*** (inicial historiada); margens ornadas com sete profetas em nichos e duas cenas do Antigo Testamento: ***Moisés e a Sarça Ardente*** e o ***Sonho de Jacób***.
- f. 56v, ***Visitação*** (iluminura); margens ornadas com uma paisagem.
- f. 74v, ***Natividade*** (iluminura); margens historiadas: ***Maria e José à procura de hospedaria***.
- f. 75, ***Pomba e lebre*** (Inicial habitada)
- f. 81v, ***Anúncio aos Pastores*** (iluminura); margens ornadas com uma .
- f. 87v, ***Adoração dos Magos*** (iluminura); margens ornadas com moedas e pedras preciosas.
- f. 92v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (iluminura); margens ornadas com elementos da flora e fauna.
- f. 98v, ***Repouso na fuga para o Egipto*** (iluminura); margens ornadas com uma paisagem exótica.
- f. 109v, ***Matança dos Inocentes*** (iluminura); margens historiadas com cenas do Antigo Testamento: ***Construção da Torre de Babel*** e o ***Dilúvio***.
- f. 110, ***Anjo*** (Inicial habitada)
- f. 129v, ***Cerimónia fúnebre no interior de uma Igreja*** (iluminura); ***Cortejo fúnebre*** (margens)
- f. 130, ***Serviço fúnebre*** (inicial historiada); ***Cerimónia da quebra dos escudos*** (margens)
- f. 234v, ***Crucifixão*** (iluminura); margens historiadas com sete cenas alusivas à Paixão de Cristo: ***Cristo no Horto, Traição de Judas, Jesus conduzido ao Sinédrio, Jesus conduzido ao***

Pretório, Flagelação de Cristo, Coroação de espinho e ***Soldados romanos apresentando a Cruz***.

- f. 246v, ***Árvore de Jessé*** (iluminura)
- f. 266, ***São Pedro e São Paulo*** (iluminura); margens historiadas com cenas relativas à vida dos apóstolos.
- f. 267v, ***São Tiago*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo.
- f. 268v, ***São Bartolomeu*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo.
- f. 269, ***São João Evangelista na Ilha de Patmos*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo.
- f. 270, ***São Tomé*** (iluminura); margens historiadas com cenas relativos à vida do apóstolo.
- f. 271, ***São João Baptista*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo.
- f. 272, ***São Sebastião*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida do santo.
- f. 274, ***São Roque*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida do santo.
- f. 275, ***São Damião e São Cosme*** (iluminura); margens ornadas com paisagem.
- f. 276, ***Santo António de Pádua*** (iluminura); margens historiadas com cena alusiva à vida do santo.
- f. 277, ***Os três Reis Magos*** (iluminura); margens ornadas com pedras preciosas.
- f. 278, ***São Miguel Arcanjo*** (iluminura); margens ornadas com uma representação do céu e do inferno.
- f. 279, ***Anjo Custódio do Reino*** (iluminura); margens ornadas com paisagem.
- f. 280v, ***Arcanjo Rafael*** (iluminura); margens ornadas com uma estrutura retabular onde se inserem dois anjos e pedras preciosas.
- f. 282, ***São Julião de Brioude*** (iluminura); margens ornadas com fachada de pedra gótica.
- f. 282v, ***São Cristóvão*** (iluminura); margens ornadas com paisagem.
- f. 283v, ***Santo Estevão*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa ao martírio do santo.
- f. 284v, ***São Vicente*** (iluminura); margens historiadas com cenas relativas ao martírio do santo.
- f. 285v, ***Santa Ana*** (iluminura); margens ornadas com uma estrura retabular onde se inserem três medalhões com cena relativas à vida da santa.
- f. 286v, ***Santa Maria Madalena*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida da santa.
- f. 287v, ***Santa Catarina*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa ao martírio da santa.
- f. 288v, ***Santa Bárbara*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida da santa.
- f. 289v, ***Santa Clara*** (iluminura); margens ornadas com fachada de pedra gótica.
- f. 290v, ***Santa Margarida*** (iluminura); margens ornadas com estrutura retabular gótica.
- f. 291v, ***Santa Apolónia*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida da santa.
- f. 292v, ***São Bento*** (iluminura); margens ornadas com estrutura retabular gótica e cerca com coelhos.
- f. 293v, ***Santo António*** (iluminura); margens historiadas com cenas relativas à vida do santo.

- f. 294v, ***São Jerónimo*** (iluminura); margens historiadas com cena relativa à vida do santo.
- f. 301v, ***São Marcos no Scriptorium*** (iluminura); margens ornadas com elementos renascentistas.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Arte efémera em Portugal*. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 252-253.
- BEAUMONT, Maria Alice - «Livro de Horas de D. Manuel», *Observador*, nº16, Lisboa: 4.6.1971, pp.
- BEAUMONT, Maria Alice - *As 50 Melhores Obras de Arte em Museus Portugueses*. Lisboa: Chaves Ferreira Publicações, 1991, pp. 67-72.
- BUESCU, Ana Isabel – «Uma sepultura para o rei. Morte e memória na trasladação de D. Manuel (1551)» In *Lugares do poder. Europa séculos XV a XX*. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 1998, pp. 184-203.
- *Catálogo da exposição de documentos e obras de arte relativas à história de Lisboa.* Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, Junho 1947, p. 36.
- *Catálogo da Livraria de D. Francisco de Mello Manuel.* Lisboa, Biblioteca Nacional de Portugal, COD. 11590, 1852, pp. 22-23.
- CID, Pedro de Aboim Inglez - «Algumas Precisões. Livro de Horas dito de D. Manuel», *História*. Lisboa: Junho de 2000, pp. 46-55.
- CURTO, Diogo Ramada (direcção) – *O Tempo de Vasco da Gama*. Lisboa: Difel Difusão Editorial, 1998, pp. 93; 104; 108-109; 137; 155; 163;
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Redenção e Escatologia no Livro de Horas dito de D. Manuel» In *5.º Seminário Redenção e Escatologia no Pensamento Português*. Lisboa, Faculdade de Ciências Humanas da Universidade Católica Portuguesa, vol. II, 2017 [prelo].
- DIAS, Pedro – «O Brilho do Norte. Portugal e o mundo artístico flamengo, entre o gótico e a renascença» In *O Brilho do Norte*. Lisboa: Ministério da Cultura, 1997, pp. 34-37.
- *Exhibition of portugueses Art 800 – 1800.* Londres: Royal Academy of Arts, 1955-56.
- FARO, Jorge - «O Livro de Horas chamado de D. Manuel», separata de *Panorama*, nº 6, 1957.
- *Feitorias. L'art au Portugal au temps des Grandes Découvertes (fin XIVe siècle jusqu'à 1548)*. Antuérpia: Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, 1991, pp. 226-228.
- FIGUEIREDO, José de - «Communication à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres» In juin, 1923.
- FIGUEIREDO, José de - «A Natividade. Iluminura de Gregório Lopes (?) do Livro de Horas de D. Manuel (no Museu Nacional de Arte Antiga)», *Lusitania, Revista de Estudos Portugueses.* Lisboa: Biblioteca Nacional de Lisboa, fascículo VIII, volume III, Dezembro 1925, pp. 136-139.
- FIGUEIREDO, José de – *Catálogo e guia de algumas obras de arte temporàriamente agrupadas neste Museu, representativas de diversos aspectos artísticos derivados do descobrimento do caminho marítimo para a Índia.* Lisboa: Palácio das Janelas Verdes, 1932.
- GOULÃO, Maria José – «O negro e a negritude no século XVI», separata de *A arte na Península Ibérica ao Tempo do Tratado de Tordesilhas.* Coimbra: Comissão Nacional para as Comemorações dos Descobrimentos Portugueses, 1994, pp. 451-484.

- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In *Arte Portuguesa – Pintura,* direcção de João Barreiro. Edições Excelsior, s.d., Cap. II, pp. 200, 201, 204, 205 e 212-214.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, pp. 58-60 e 176-177.
- *Imagem (A) do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, p. 353.
- *Inventário Judicial do Palácio Nacional das Necessidades.* Lisboa, Arquivo Nacional da Torre do Tombo, vol. 3, p. 1075, n.º de ordem 7366, 1910-1912.
- *Judeus (Os) portugueses. Entre os descobrimentos e a diáspora.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 21 Junho-4 Setembro 1994, pp. 83-84.
- *L'Art Portugais de l'époque des grandes découvertes* au xx siècle. Paris, 1931, p. 66.
- MARKL, Alexandra A. R. – «Cat. 34» In PIMENTEL, António Filipe (Coord.), *A Arquitectura Imaginária: pintura, escultura, artes decorativas*. Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, 2012, pp. 84-85.
- MARKL, Dagoberto – *Livro de Horas de D. Manuel. Estudo Introdutório de Dagoberto Markl.* Lisboa: Imprensa Nacional Casa da Moeda, 1983.
- MOURA, Vasco Graça – *Damião de Góis e o Livro de Horas dito de D. Manuel,* separata de *Arte Ibérica*, 1999.
- *Museu (O) dos Descobrimentos Outro Mundo Novo Vimos.* Lisboa: MNAA|CNCDP, 2001, p. 126.
- *No Tempo das Feitorias. A Arte Portuguesa na época dos Descobrimentos*. Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, 1992, Volume II, pp. 221-223.
- ORTIGÃO, Ramalho – *Catálogo da Exposição de Arte Sacra Ornamental.* Lisboa: Typographia Castro Irmão, 1895, pp. 60-79.
- PEIXEIRO, Horácio – «Retrato de Manuel na Iluminura», *Revista de História da Arte*, n.º 5, 2008, pp. 96-113.
- PEREIRA, Esteves - «Os manuscriptos illuminados», *Occidente,* n.º 584, 1895, p. 63.
- PEREIRA, Esteves - «Os manuscriptos illuminados», *Occidente,* n.º 604, 1895, pp. 221-222.
- PERES, Damião – «A Iluminura» In *História da Arte em Portugal,* direcção de Aarão de Lacerda, vol. II, capítulo X. Porto: Portucalense Editor, 1948, pp. 525-532.
- PINHEIRO, António - *Trasladaçam dos ossos dos muyto altos & muyto poderosos el Rey dom Manuel & a rainha dona Maria de louuada memoria feita por o muito alto & muyto poderoso Rey dom Ioam o iij deste nome seu filho nosso senhor*. - [Lisboa: Germão Galharde], 1551.
- PINHEIRO, António - *Svmmario da pregação funebre e trasladaçam dos ossos d'el rey Dom Manuel,* edição fac-similada. Lisboa: Biblioteca Nacional de Lisboa, 1985.
- RIBEIRO, Margarida; PORTUGAL, Fernando - «Livro de Horas de D. Manuel (Subsídios para a reconstituição da vida popular portuguesa no século XVI)», *Panorama*, nº32, 4ª série. Lisboa: Dez. 1969, pp. 101-114.
- SANTARÉM, Visconde de - «Notice sur quelques manuscrits remarcables par leus caràcteres et par les ornaments dont ils sont embellés que se trouvent en Portugal» In *Mémoires de la Société Royale des Antiquaires de France*. Paris: Imprimerie E. Duverger, 1836, pp. 249-266.

- *Santo (O) do Menino Jesus. Santo António. Arte e História.* Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, 1995, p. 152.
- SANTOS, Reinaldo dos – «Matos Sequeira: Tempo passado», *Lusitania, Revista de Estudos Portugueses.* Lisboa: Biblioteca Nacional de Lisboa, fascículo III, volume III, Junho 1924, pp. 408-412.
- SANTOS, Reynaldo dos – «Garcez Teixeira: 1) A antiga sinagoga de Tomar; 2) Uma iluminura do século XVI», *Lusitania, Revista de Estudos Portugueses.* Lisboa: Biblioteca Nacional de Lisboa, fascículo VII, volume III, Outubro 1925, pp. 108-109.
- SANTOS, Reinaldo dos – «Les principaux manuscrits a peintures conserves en Portugal» In *Bulletin de la société française de reproductions de manuscrits à peintures.* Paris: 1932, pp. 22-25.
- SANTOS, Reinaldo dos – «A Iluminura» In *Oito Séculos de Arte Portuguesa.* Lisboa: Empresa Nacional de Publicidade, imp. 1970, vol. III, pp. 296-312.
- SANTOS, Reinaldo dos – *A Tomada de Lisboa nas Iluminuras Manuelinas.* Lisboa: Publicações Culturais da Câmara Municipal de Lisboa, 1970.
- SANTOS, Victor Pavão dos - «Livro de Horas de D. Manuel I» In *Os descobrimentos Portugueses e a Europa do Renascimento. XVII Exposição de Arte Ciência e Cultura,* Casa dos Bicos. Lisboa: Comissariado para a XVII Exposição de Arte, Ciência e Cultura, 1983, pp. 103-104.
- SEQUEIRA, Gustavo de Matos - «A Rua Nova dos Ferros», *Tempo Passado (crónicas alfacinhas)*. Lisboa: Portugália Editora, 1924, pp. 169-200.
- TEIXEIRA, Garcez – *Uma iluminura do século XVI,* comunicação feita na sessão de Assembleia Geral de 16 de Abril de 1925 da Associação de Arqueólogos Portugueses. Lisboa: Tipografia do Comércio, 1925, pp. 5-7.
- *Testamento (O) de Adão. V Centenário do Tratado de Tordesilhas.* Lisboa: ANTT|CNCDP, 1994, pp. 139-140.
- TRIGUEIROS, António Miguel - «Códices quinhentistas com moedas», separata de *Moedas, Revista portuguesa de numismática e medalhística*, n.os 3 e 4 (Julho/Dezembro). Lisboa: Publinummus, 2009.
- TRIGUEIROS, António Miguel - «Moedas Iluminadas», *Oceanos*, n.º 26. Lisboa: CNCDP, Abril/Maio de 1996, pp. 91-102.
- TRIGUEIROS, António Miguel - «As moedas também falam», *Oceanos*, n.º 11. Lisboa: CNCDP, Julho de 1992, pp. 58-67.

10.10. Lisboa, MNAA, *Horas da Família Guerreiro Aboím,* Inv. 22 Ilum. (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 13v, ***Crucifixão*** (Horas da Cruz)
- f. 19v, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 25v, ***Virgem com o Menino coroada por dois anjos*** (Missa)
- f. 30, ***São João na Ilha de Patmos*** (Perícopes evangélicas)
- f. 31, ***São Lucas no Scriptorium*** (Perícopes evangélicas)

- f. 32v, ***São Mateus no Scriptorium*** (Perícopes evangélicas)
- f. 33v, ***São Marcos no Scriptorium*** (Perícopes evangélicas)
- f. 35v, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 50v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 59v, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)
- f. 64v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 68v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 72v, ***Circuncisão*** (Horas da Virgem)
- f. 76v, ***Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 87, ***Virgem da Lamentação*** (*Obsecro te*)
- f. 90, ***Virgem e São João junto à Cruz*** (*O Intemerata*)
- f. 92, ***São Pedro e São Paulo*** (Memorial dos Santos)
- f. 92v, ***São João Baptista*** (Memorial dos Santos)
- f. 93, ***São Cristóvão*** (Memorial dos Santos)
- f. 93v, ***São Sebastião*** (Memorial dos Santos)
- f. 94v, ***São Francisco*** (Memorial dos Santos)
- f. 95, ***Santo António de Pádua*** (Memorial dos Santos)
- f. 95v, ***São Nicolau*** (Memorial dos Santos)
- f. 96, ***São Roque*** (Memorial dos Santos)
- f. 96v, ***Santa Catarina*** (Memorial dos Santos)
- f. 97, ***Santa Maria Madalena*** (Memorial dos Santos)
- f. 97v, ***Santa Margarida*** (Memorial dos Santos)
- f. 98, ***Santa Bárbara*** (Memorial dos Santos)
- f. 99v, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 114v, ***Ressurreição de Lázaro*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, escultura e pintura dos séculos XV a XVIII.* Lisboa: Museu da Presidência da República, 2009, p. 60.
- CARVALHO, José Alberto Seabra, – «Livro de Horas» In *O Santo do Menino Jesus. Santo António Arte e História* [catálogo]. Lisboa: Museu Nacional de Arte Antiga, 1995, pp. 153-154.
- *Santo António. O Santo do Menino Jesus.* [Catálogo de Exposição]. Lisboa: IPM/ICEP, 1996, pp. 76-77.

11. Lisboa, REAL BIBLIOTECA DA AJUDA (RBA)

11.1. Lisboa, RBA, *Horas de D. Ana e Josefa Pereira,* 52-XII-38 (Espanha)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 1, ***Brasão de armas***
- f. 27, ***Brasão de armas***

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- MARTINS, Mário - «As Horas de D.ª Ana e Josefa Pereira», *Biblioteca da Ajuda. Revista de divulgação.* Lisboa: Biblioteca da Ajuda, 1980, pp. 41-60.
- PEREIRA, F. M. Esteves - «Os manuscritos Iluminados», *Occidente,* 18º ano, XVIII volume, n.º 589, 5 de Maio de 1895.
- FERREIRA, Carlos Alberto – «Iluminuras, aguarelas, ornatos e desenhos à pena dos manuscritos da Biblioteca da Ajuda», separata do *Boletim da Biblioteca*, volume XVIII. Coimbra: Biblioteca da Universidade, 1948, p. 49.

12. MAFRA, PALÁCIO NACIONAL DE MAFRA (PNM)

12.1. Mafra, PNM, Cofre n.º 22 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 16, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 59, ***David em Oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 71v, ***Crucifixão*** (Horas da Cruz)
- f. 74, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 76v, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 329.
- LEMOS, Ana - *Os livros de horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra.* Lisboa: PN Mafra/IEM, 2012.

12.2. Mafra, PNM, Cofre n.º 23 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 16, ***A pecadora arrependida*** (Inicial historiada)
- f. 24, ***A Virgem no tear e um anjo*** (Inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 129, ***Brasão da família Boufflers*** [Texto sapiencial]
- ff. 41, 46, 53v, 62 e 110v, ***Figuras trajando túnicas com o brasão da família Boufflers e dos Neusville***

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 329.
- LEMOS, Ana - *Os livros de horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra.* Lisboa: PN Mafra/IEM, 2012.

12.3. Mafra, PNM, Cofre n.º 24 (cota antiga: 2-71-6-4) (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 13, ***São João Evangelista*** (Perícopes evangélicas)
- f. 17, ***Virgem com o Menino, doadora e duas figuras femininas*** (*Obsecro te*)

- f. 27, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 39v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 53, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 60, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 65v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 70v, ***Apresentação do Menino no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 75v, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 83v, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 90, ***David em Oração*** (Salmos penitenciais)
- f. 112, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 116v, ***Cortejo fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 153, ***Santa Ana com a Virgem e doadora*** (Oração a Santa Ana)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, escultura e pintura dos séculos XV a XVIII.* Lisboa: Museu da Presidência da República, 2009, p. 64.
- *A Imagem do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 316.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, pp. 330 e 331.
- LEMOS, Ana - *Os livros de horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra.* Lisboa: PN Mafra/IEM, 2012.

12.4. Mafra, PNM, Cofre n.º 25 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 38, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 72, ***Enterro*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 330.
- LEMOS, Ana - *Os livros de horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra.* Lisboa: PN Mafra/IEM, 2012.

12.5. Mafra, PNM, Cofre n.º 27 (Itália)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 23, ***Santíssimo sacramento*** (iluminura) [Oração]

- f. 32, ***Evangelista, Santiago o Maior*** *(?)* (Inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 40, ***São Cristóvão*** (Inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 42v, ***Figura papal aureolada*** (Inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 45, ***Santo Antão*** (Inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 47, ***São Francisco*** (Inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 53, ***São Roque*** (Inicial historiada) [Horas da Virgem]
- f. 67v, ***Virgem com o Menino*** (Inicial historiada) [Missa]
- f. 140, ***São Jerónimo*** (Inicial historiada) [Saltério de São Jerónimo]
- f. 161v, ***Caveira e dois ossos*** *(vanitas)* (Inicial historiada) [Ofício dos defuntos]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 332.
- MIRANDA, Maria Adelaide - «9. Cofre n.º 27 - Livro de horas ao uso de Roma» In *Os Livros de Horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra*. Lisboa: IEM/PNMafra, 2012, pp. 132-134.
- MULAS, Pier Luigi - «Le Maitre de Graduels de S. Salvadore de Pavie» In *Quand la peinture était dans les Livres. Mélanges en l'Honneur de François Avril.* Paris: Brepols/BnF, 2007, pp. 223-233.

12.6. Mafra, PNM, Cofre n.º 28 (Tournai)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 57v, ***Anúncio aos Pastores*** (página plena) [Horas da Virgem]
- f. 108v, ***Ressurreição de Lázaro*** (página plena) [Ofício dos Defuntos]
- f. 167, ***São Miguel arcanjo***; ***animal fantástico*** (margem de corte) [Memorial dos Santos]
- f. 168, ***São João Batista*** [Memorial dos Santos]
- f. 169, ***São João Evangelista*** [Memorial dos Santos]
- f. 170, ***São Pedro e São Paulo*** [Memorial dos Santos]
- f. 171, ***São Tiago*** [Memorial dos Santos]
- f. 172, ***São José*** [Memorial dos Santos]
- f. 173, ***São Nicolau*** [Memorial dos Santos]
- f. 174, ***São Eleutério*** [Memorial dos Santos]
- f. 175, ***Nossa Senhora da Conceição***; ***Doadora com São João Baptista*** (margem de corte) [Memorial dos Santos]
- f. 176, ***Santa Ana, a Virgem e o Menino*** [Memorial dos Santos]
- f. 177, ***Maria Madalena*** [Memorial dos Santos]
- f. 178, ***Santa Catarina*** [Memorial dos Santos]
- f. 179, ***Santa Bárbara*** [Memorial dos Santos]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *A Imagem do Tempo, livros manuscritos ocidentais.* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, pp. 220-221.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «10. Cofre n.º 28 - Livro de horas ao uso de Tournai» In *Os Livros de Horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra*. Lisboa: IEM/PNMafra, 2012, p. 135.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In D. Álvaro da Costa e a sua descendência, sécs. XV-XVII: poder, arte e devoção. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 332.
- PEREIRA, F. M. Esteves – «Os manuscritos Iluminados», *Occidente,* 18º ano - XVIII volume, n.º 596, 15 de Julho de 1895, p. 158.

12.7. Mafra, PNM, Cofre n.º 29 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 1, ***São João Evangelista*** (Perícope evangélica)
- f. 8, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 333.
- LEMOS, Ana - *Os livros de horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra.* Lisboa: PN Mafra/IEM, 2012.

12.8. Mafra, PNM, Cofre n.º 30 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 115, ***Enterro*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 333.
- LEMOS, Ana - *Os livros de horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra.* Lisboa: PN Mafra/IEM, 2012.

12.9. Mafra, PNM, Cofre n.º 31 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 25, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 73, ***David em Oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 91, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 141v, ***São Cristóvão*** (Inicial figurada) [Memorial dos Santos]
- f. 147v, ***Santa Catarina*** (Inicial figurada) [Memorial dos Santos]
- f. 149, ***Santa Catarina*** (Inicial figurada) [Horas de Santa Catarina]
- f. 153, ***Virgem com o Menino*** (Inicial figurada) [Orações à Virgem]
- f. 154, **Pietà** (Inicial figurada) [Orações à Virgem]
- f. 155, ***Virgem com 4 anjos*** (Inicial figurada) [Orações à Virgem]
- f. 160, ***Virgem em oração*** (Inicial figurada), [Orações à Virgem]

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 334.
- LEMOS, Ana - *Os livros de horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra.* Lisboa: PN Mafra/IEM, 2012.

12.10. Mafra, PNM, Cofre n.º 32 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:
- f. 13, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 31, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 43, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 50, ***David em Oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 77, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 1994, vol. 1, p. 334.
- LEMOS, Ana - *Os livros de horas iluminados do Palácio Nacional de Mafra.* Lisboa: PN Mafra/IEM, 2012.

13. PORTO, BIBLIOTECA PÚBLICA MUNICIPAL DO PORTO (BPMP)

13.1. Porto, BPMP, MS. 620 (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 13, ***São João Evangelista*** (Perícopes evangélicas)
- f. 26, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 35v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 46, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)
- f. 51, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 54, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 57, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 60, ***Fuga da Sagrada Família para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 62, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 66, ***David em oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 82, ***Crucifixão*** (Horas da Cruz)
- f. 85, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 88, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 115, ***Virgem com o Menino, anjo e doadora*** (Oração)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Catalogo da Bibliotheca Publica Municipal do Porto: índice preparatorio do catalogo dos manuscriptos com repertorio alphabetico dos auctores, assumptos e principaes topicos n'elles contidos.* Porto: BPMP, 1879-1896, p. 41.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 174.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 179.
- MACEDO, Francisco Pato de - «25. Livre d'heures Atelier français 1428» In *Feitorias: L'Art au Portugal au temps des Grandes Découvertes: fin XIVe siècle Jusqu'à 1548.* Bruxelas: Europália, 1991, pp. 99.
- PEREIRA, F. M. Esteves - «Os manuscritos Iluminados», *Occidente,* 18º ano, XVIII volume, n.º 600, 25 de Agosto de 1895.
- *Tesouros da Biblioteca Pública Municipal do Porto*. Lisboa: Edições INAPA, 1998, pp. 88-89.

13.2. Porto, BPMP, MS. 622 (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 14v, ***Cristo crucificado entre Maria e João, Evangelista - Calvário*** (Horas da Cruz)

- f. 21v, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 27v, ***Virgem com o Menino*** (Missa)
- f. 39v, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 57v, ***Visitação*** (Horas da Virgem)
- f. 68v, ***Natividade do Senhor*** (Horas da Virgem)
- f. 73v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 78v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 83v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 88v, ***Matança dos Inocentes*** (Horas da Virgem)
- f. 96v, ***Fuga da Sagrada Família para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 101v, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem para o Advento)
- f. 111v, ***David em Oração*** (Salmos Penitenciais)
- f. 141v, ***Ressurreição de Lázaro*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 183v, ***Virgem da Lamentação*** (*Obsecro te*)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- *Catalogo da Bibliotheca Publica Municipal do Porto: índice preparatorio do catalogo dos manuscriptos com repertorio alphabetico dos auctores, assumptos e principaes topicos n'elles contidos.* Porto: BPMP, 1879-1896, p. 44.
- *Iluminura (A) em Portugal. Catálogo da Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo*. Lisboa/Porto: Editora Figueirinhas, 1990, p. 173.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, pp. 179-180.
- PEREIRA, F. M. Esteves - «Os manuscritos Iluminados», *Occidente,* 18º ano, XVIII volume, n.º 600, 25 de Agosto de 1895.
- *Tesouros da Biblioteca Pública Municipal do Porto*. Lisboa: Edições INAPA, 1998, pp. 88 e 90.

14. PORTO, MUSEU NACIONAL SOARES DOS REIS (MNSR)

14.1. Porto, MNSR, *Livro de Horas de João Allen,* Cofre n.º 499 (Países Baixos)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 15v, ***Anunciação*** (Horas da Virgem)
- f. 60v, ***Cristo carregando a Cruz*** (Horas da Eterna Sabedoria)
- f. 87v, ***Crucifixão*** (Longas Horas da Cruz)
- f. 118v, ***Moisés e a Sarça Ardente*** (colado no fólio 118v) [Horas do Espírito Santo]
- f. 141v, ***Juízo Final*** (Salmos Penitenciais)
- f. 175v, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Ofício dos Defuntos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia», In ROSA, Maria de Lurdes Rosa (dir.), *D. Álvaro da Costa e a sua descendência, séculos XV-XVII: poder, arte e devoção*. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp.191-208.
- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Os Livros de Horas flamengos pertencentes às colecções da Biblioteca Nacional de Portugal e Biblioteca Pública de Évora» In *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Manuscritos.* Lisboa: BNP, 2015, p. 153.
- FRIAS, Agostinho - «Livro de Horas» In *Cristo Fonte de Esperança*. Exposição do Grande Jubileu do Ano 2000 [Catálogo]. Porto: Diocese do Porto, 2000, p. 503.
- *Inventário dos códices Iluminados até 1500.* Lisboa: Secretaria de Estado da Cultura/Instituto da Biblioteca Nacional e do Livro, 2001, vol. 2, p. 196.
- PEIXOTO, A. A. Rocha – *Guia do Museu Municipal do Porto. Archeologia. Numismatica. Ethnographia. Pintura. Escultura. Artes decorativas. Materiaes para a Historia do Museu.* Porto: Typographia Central, 1902, p. 16, cat. 126.
- SANTOS, Paula M. M. Leite - *Um coleccionador do Porto romântico João Allen (1781-1848)*. Lisboa: FCT/IPM, 2005.
- TEIXEIRA, Maria Emília Amaral - «Esbocetos», *Museu,* segunda série, n.º 14-Agosto-Dezembro 1971, pp. 115-121.

15. VILA VIÇOSA, PAÇO DUCAL DE VILA VIÇOSA (PDVV)

15.1. Vila Viçosa, PDVV, BDM II Ms X [Fólio solto] (Flandres)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

Ressurreição de cristo perante o espanto dos soldados (tema central); ***Cristo ressuscitando os eleitos*** e a ***Aparição de cristo a Maria Madalena*** (margem de goteira); ***anjo segurando um brasão de armas*** (margem de pé).

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In D. Álvaro da Costa e a sua descendência, sécs. XV-XVII: poder, arte e devoção. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208
- GUSMÃO, Adriano de – «Os Primitivos e a Renascença» In *Arte Portuguesa – Pintura,* direcção de João Barreiro. Edições Excelsior, s.d., p. 104.
- MARTINS, Mário – *Guia geral das Horas D'El-Rei D. Duarte*. Lisboa: Brotéria, 1971, p. 32.
- RUAS, João - *Manuscritos da Biblioteca de D. Manuel II*. Caxias: Casa de Massarelos| Fundação da Casa de Bragança, 2006, p. 20.
- D. Manuel II - *Livros antigos portuguezes da bibliotheca de sua majestade fidelissima, 1489-1600.* Londres: Maggs Bros, 1929, vol. I, pp. 14-22.

15.2. Vila Viçosa, PDVV, BDM II Res 15 Adq. [Não é um Livro de Horas] (Portugal ?)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- Não tem. Possivelmente terão sido truncados.

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In D. Álvaro da Costa e a sua descendência, sécs. XV-XVII: poder, arte e devoção. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- RUAS, João - *Manuscritos da Biblioteca de D. Manuel II*. Caxias: Casa de Massarelos| Fundação da Casa de Bragança, 2006, p. 23.

15.3. Vila Viçosa, PDVV, BDM II Res Ms 34 Adq. (França)

TEMAS ICONOGRÁFICOS:

- f. 19, ***Anunciação,*** (Horas da Virgem); ***Brasão de armas*** (Horas da Virgem)
- f. 53, ***Cristo crucifixão com Maria, João e os soldados romanos*** (Horas da Cruz)
- f. 63, ***Pentecostes*** (Horas do Espírito Santo)
- f. 65, ***Natividade*** (Horas da Virgem)
- f. 73v, ***Anúncio aos Pastores*** (Horas da Virgem)
- f. 82v, ***Adoração dos Magos*** (Horas da Virgem)
- f. 91, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Horas da Virgem)
- f. 100v, ***Fuga para o Egipto*** (Horas da Virgem)
- f. 109, ***Coroação da Virgem*** (Horas da Virgem)
- f. 117, ***David a dedilhar a Harpa*** (Salmos Penitenciais)
- f. 139, ***Job e os Amigos*** (Ofício dos Defuntos)
- f. 189, ***Santa Catarina*** (Horas de Santa catarina)
- f. 199, ***São Francisco*** (Memorial dos Santos)
- f. 203, ***Santo Aniano*** (Memorial dos Santos)

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA:

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «Livros de Horas dos séculos XV e XVI de origem flamenga em bibliotecas e instituições portuguesas: calendário e iconografia» In D. Álvaro da Costa e a sua descendência, sécs. XV-XVII: poder, arte e devoção. Lisboa: IEM/CHAM/Caminhos Romanos, 2013, pp. 191-208.
- RUAS, João - *Manuscritos da Biblioteca de D. Manuel II*. Caxias: Casa de Massarelos| Fundação da Casa de Bragança, 2006, pp. 18-19.

ANEXO 2. LIVROS DE HORAS: SECÇÕES E ICONOGRAFIA[1]

SECÇÃO	TEMAS ICONOGRÁFICOS
Calendário	- Trabalhos agrícolas ao longo dos meses - Signos do Zodíaco - Jogos de criança (ornamentação marginal) - Representação de santos em nichos ou medalhões (ornamentação marginal)
Perícopes Evangélicas	- Os evangelistas representados como autores, frequentemente acompanhados pelos seus símbolos: São João na ilha de Patmos (águia), São Lucas no *scriptorium* (boi), São Mateus no *scriptorium* (anjo) e São Marcos no *scriptorium* (leão). - Cenas da vida dos evangelistas: São João em óleo fervente ou com a taça de veneno; São Lucas pintando a Virgem, entre outros. - Cenas relacionadas com os próprios excertos (muito raro).[2]
Narrativa da Paixão segundo São João	Ciclo da Paixão de Cristo.
Narrativa da Paixão a partir dos 4 Evangelhos	- Flagelação de Cristo[3] - Coroação de Espinhos - *Ecce Homo* - Pano de Verónica e Cristo carregando a Cruz
Missa	- Virgem com o Menino e anjos
Horas da Virgem (Ciclo da Infância de Cristo)	
Matinas	- Anunciação - Anunciação com árvore de Jessé
Laudes	- Visitação
Prima	- Natividade do Senhor
Terça	- Anúncio aos Pastores
Sexta	- Adoração dos Magos
Nona	- Apresentação de Jesus no Templo - Circuncisão
Vésperas	- Fuga para o Egipto - Matança dos Inocentes
Completas	- Fuga para o Egipto - Coroação da Virgem

[1] Esta tabela procura sistematizar as secções mais comuns dos Livros de Horas e respectivos temas iconográficos; não esgota as inúmeras variantes que os Livros de Horas (manuscritos e impressos) inserem.
[2] *Horae* pintado em 1465, pelo Mestre Jacques do Luxemburgo (Wieck, 2008)
[3] Horas da Costa (PML, MS M. 399).

Horas da Virgem (Ciclo da Paixão de Cristo)			
Matinas	- Agonia no Horto	- Traição	- Anunciação - Anunciação com árvore de Jessé
Laudes	- Traição de Judas	- Cristo perante Pilatos	- Ciclo da Paixão
Prima	- Cristo perante Pilatos	- Flagelação	
Tercia	- Flagelação	Cristo carregando a Cruz	
Sexta	- Cristo carregando a Cruz	- Crucifixão	
Noa	- Crucifixão	- Deposição	
Vésperas	- Deposição	- Inumação	
Completas	- Inumação	- Ressurreição de Cristo - Cristo em Majestade	
Horas da Virgem (Variações textuais para o período do Advento e Natal)		- Coroação da Virgem	
Breves Horas da Cruz (versão curta: sete horas canónicas excluindo-se Laudes)		- Crucifixão - Missa de São Gregório - Ciclo da Paixão	
Matinas	Traição de Judas		
Laudes			
Prima	Cristo perante Pilatos (Cristo escarnecido ou flagelação)		
Terça	Flagelação (Coroação de espinhos, Cristo esbofeteado, Cristo carregando a Cruz)		
Sexta	Cristo carregando a Cruz (Cristo a ser pregado à cruz, Crucifixão)		
Nona	Crucifixão		
Vésperas	Descida da Cruz		
Completas	Deposição no túmulo		
Ofício da Paixão de Nosso Senhor Jesus Cristo (versão longa das Breves Horas da Cruz: oito horas canónicas)		- Ciclo de oito temas: Paixão de Cristo - Missa de São Gregório - Helena, mãe do Imperador Constantino, procurando a verdadeira cruz ou ciclo narrando a história da verdadeira cruz. - *Noli me tangere* (Aparição de cristo a Maria Madalena no Domingo de Páscoa, quando ele lhe disse "Não me toques")	
Matinas	Prisão de Cristo		
Laudes	Cristo perante Caifás		
Prima	Cristo perante Herodes		
Terça	Cristo perante Pilatos		
Sexta	Cristo a ser pregado à Cruz		
Nona	Crucifixão		

Vésperas	Deposição
Completas	Inumação

Breves Horas do Espírito Santo (versão curta: sete horas canónicas excluindo-se Laudes)	- Pentecostes - Baptismo de cristo no rio Jordão
Horas do Espírito Santo (versão longa)	Pentecostes; cenas relativas à pregação ou ao baptismo de Pedro e Paulo, Santíssima trindade, Baptismo de Cristo, David recebendo o Espírito Santo, Espírito Santo descendo sobre a terra, Bênção dos Apóstolos, Aparecimento de Cristo aos Apóstolos, Missão dos Apóstolos, Série de imagens sobre a Criação.
Horas de Santa Catarina	Santa Catarina
Horas do Santíssimo Sacramento	Adoração do Santíssimo Sacramento
Salmos Penitenciais	- Juízo Final - David em Penitencia, ajoelhado em oração. - Episódios vários da vida de David: a infância de David como pastor, a sua unção por Samuel como futuro rei de Israel; derrotando Golias; apresentando a cabeça de Golias a Saul; exibindo a cabeça de Golias na espada no momento em que é recebido em triunfo pelas mulheres de Israel. - David como adulto pecaminoso: a espiar o banho de Betsabé, Betsabé a ser conduzida à sua presença; David a entregar a mensagem nas mãos de Urias; a marcha de Urias para a batalha; a morte de Urias; o envio do profeta Natan para admoestar David. - Sete obras de Misericórdia. - Pecados capitais
Litania	Raramente recebe iluminação figurada. É assinalada por iniciais ornadas e fins-de-linha.
Ofício dos Defuntos	- Vários momentos do funeral medieval: Leito de morte; preparação do cadáver para o enterro (lavar o defunto; envolver o corpo com mortalha; coloca-lo dentro do caixão de madeira); Procissão fúnebre (de casa para a Igreja ou da Igreja para o cemitério); Monges a rezar o Ofício (recitado ou cantado); Missa Requiem; Distribuição das almas ou pão aos pobres; Absolvição (bênção do caixão imediatamente a seguir à Missa); Preparação para o enterro; Enterro (dentro ou fora da Igreja); Batalha

	metafísica pela alma (entre um anjo da guarda e um demónio); Libertação da alma do purgatório - Juízo Final - Job e os amigos - Ressurreição de Lázaro - Parábola de Dives e Lázaro (festa de Dives ou Dives no inferno) - Personificações da Morte - Os Três Vivos e os Três Mortos - Representações do inferno
Sufrágios ou **Memoriais de santos**	- Santos em pé com os seus atributos na mão - Momentos importantes da vida do santo
Orações várias:	
Obsecro te	- Virgem com o Menino - Pietà - Imaculada Conceição
O Intemerata	- Virgem com o Menino - Pietà - Imaculada Conceição
Alegrias da Virgem (5, 7, 9 ou 15)	- Virgem com o Menino
Sete pedidos ao Salvador	- Cristo como Juiz
Sete Orações de São Gregório	- Missa de São Gregório
Sete versos de São Bernardo	- São Bernardo no seu estúdio
Sete últimas palavras de Nosso Senhor	- Crucifixão - Ressurreição
Stabat Mater	- Pietà - Crucifixão
Oração a Verónica (*Salve Sacta Facies*)	- Lenço de Verónica
Livro de Salmos de São Jerónimo	- São Jerónimo no seu estúdio - Cenas da vida de São Jerónimo

ANEXO 3. LIVROS DE HORAS: SECÇÕES E TEXTO

SECÇÃO	TEXTO
Calendário	- Santos e principais festividades.
Perícopes Evangélicas	**João (1:1-14):** *Gloria tibi domine. In principio erat verbum, et verbum erat apud ...;* **Lucas (1:26-38):** *Gloria tibi domine. In illo tempore, missus est angelus Gabriel ...;* **Mateus (2:1-12):** *Gloria tibi domine. In illo tempore, cum ergo natus esset Iesus ...;* **Marcos (16:14-20)** *Gloria tibi domine. In illo tempore, recumbentibus illis undecim ...;*
Paixão de Cristo segundo São João[1]	***Passio domini nostri ihesu xpristi. Secudum iohannem.*** *Gressus est dominus ihesus cum discipulis suis ...;*
Narrativa da Paixão a partir dos 4 Evangelhos[2]	**João:** ***Passio domini nostri iesu christi Seccundum iohannem*** *EGressus est iesus cum discipulis suis trans torrentem ...;* **Lucas:** ***Passio domini nostri iesu christi Seccundum lucam*** *IN illo tempore Appropinquabat autem dies festus azimorum ...;* **Mateus:** ***Passio domini nostri iesu christi Seccundum matheum*** *IN illo tempore Erat autem pascha et azima ...;* **Marcos:** ***Passio domini nostri iesu christi Seccundum marcum*** *IN illo tempore Dixit iesus discipulis suis ...;*
Horas da Virgem (uso de Roma)	
Matinas	***Ad matutinum.*** *Domine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem ...;* **Salmo 94**: *Venite exultemus domino, iubilemus deo salutar nostro:praeoccupemus ...;* 1º nocturno (domingos, segundas e quintas) **Salmo 8**: *Domine dominus noster: quam admirabile est nomen tuum in universa ...;* **Salmo 18**: *Caeli enarrant gloriam dei: et opera manuum eius annunciat ...;* **Salmo 23**: *Domini est terra et plenitude eius: orbisterrarum et universi qui ...;* + três lições 2º nocturno (terças e sextas): **Salmo 44**: *Eructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi ...;* **Salmo 45**: *Deus noster refugium et virtus: adiutur in tribulationibus quae invenerunt ...;* **Salmo 86**: *Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit dominus portas Sion super ...;* + três lições 3º nocturno (quartas e sábados): **Salmo 95**: *Cantate domino canticum novum: cantata domino omnis terra ...;* **Salmo 96**: *Dominus regnavit exulted terra: laetentur insulae multae ...;* **Salmo 97**: *Cantate domino canticum novum: quia mirabilia fecit ...;* + três lições
Laudes	***Ad Laudes*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;*

[1] BNP, IL 35.
[2] Horas da Costa (PML, MS M. 399); Horas dos duques de Devonshire.

	Salmo 92: *Dominus regnavit decore indutus est: indutus est dominus fortitudinem ...;* **Salmo 99**: *Iubilate deo omnis terra servite domino in laetitia. Introite in conspecto ...;* **Salmo 62**: *Deus deus meus: ad te de luce vigilo. Sitivit in te anima mea: quam ...;* **Salmo 66**: *Deus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos ...;* **Salmo 148**: *Laudate dominum de caelis: laudate eu min excelsis. Laudate eum ...;* **Salmo 149**: *Cantate domino canticum novum: laus eius in ecclesia sanctorum ...;* **Salmo 150**: *Laudate dominum in sanctis eius: laudate eum in firmament virtutis eius ...;*
Prima	***Ad primam*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;* **Salmo 53**: *Deus in nomine tuo salvum me fac: et in virtute tua iudica me. Deus exaudi ...;* **Salmo 84**: *Benedixisti domine terram tuam: avertisti captivitatem Iacob. Remisisti ...;* **Salmo 116**: *Laudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi. Quoniam ...;*
Tercia	***Ad tertiam*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;* **Salmos119**: *Ad dominum cum tribularet, clamavi: et exaudivit me. Domine libera ...;* **Salmo 120**: *Levavi oculos meos in montes: unde venit auxilium mihi. Auxilium meum ...;* **Salmo 121**: *Laetatus sum in his quae dicta sunt Mihi: in domum domini ibimus ...;*
Sexta	***Ad sextam*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;* **Salmo 122**: *Ad te levavi oculos meos: qui habitas in caelis. Ecce sicut oculi servorum ...;* **Salmo 123**: *Nisi quia dominus erat in nobis, dicat nunc Israel: nisi quia dominus erat ...;* **Salmo 124**: *Qui cofidunt in Domino, sicut mons Sion: non commovebitur in aeternum ...;*
Noa	***Ad nonam*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;* **Salmo 125:** *In convertendo dominum captivitatem Sion: facti sumus sicut consolati ...;* **Salmo 126:** *Nisi dominus aedificaverit domum: in vanum laboraverunt qui aedificant ...;* **Salmo 127:** *Beati omnes qui timent dominum qui ambulant in viis eius. Labores ...;*
Vésperas	***Ad vesperas*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;* **Salmo 109**: *Dixit dominus domino meo: sede a dextris meis. Donec ponam inimicos ...;* **Salmo 112**: *Laudate pueri dominum: laudate nomen domini. Sit nomen domini ...;* **Salmo 121**: *Laetatus sum in his quae dicta sunt mihi in domum domini ibimus ...;* **Salmo 126**: *Nisi dominus aedificaverit domum: in vanum laboraverunt qui aedificant ...;* **Salmo 147**: *Lauda Hierusalem dominum: lauda deum tuum Sion. Quoniam confortavit ...;*
Completas	***Ad completorium*** *Converte nos deus salutaris noster et avert iram tuam nobis deus in adiutorium ...;* **Salmo 128:** *Saepe expugnaverunt me a iuventute mea: dicat nunc Israel. Saepe ...;* **Salmo 129:** *De profundis clamavi ad te domine: domine exaudem vocem meam ...;* **Salmo 130**: *Domine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt ocoli mei. Neque ...;*
Variações textuais para o	***Incipit officium beate marie quod dicitur totum ad adventum ad***

período do Advento e Natal	***vesperas. Antiphone et psalmi.***
Horas da Santa Cruz (versão curta)	***Ad matutinum.*** *Domine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam ...;*
Horas da Paixão de Nosso Senhor Jesus Cristo (versão longa das Horas da Cruz) ***Hore de Passione domini nostri ihesu christi***	
Matinas	***Ad matutinum.*** *Domine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem ...;*
Laudes	***Ad laudes*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;*
Prima	***Ad primam*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;*
Tercia	***Ad terciam*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;*
Sexta	***Ad sextam*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;*
Noa	***Ad nonam*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;*
Vésperas	***Ad vesperas*** *Deus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina ...;*
Completas	***Ad completorium*** *Converte nos deus salutaris noster et avert iram tuam nobis deus in adiutorium ...;*
Horas do Espírito Santo (versão curta)	***Ad matutinum.*** *Domine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam ...;*
Horas do Espírito Santo (versão longa)	***Incipiunt hore de sancto spiritu. D****Omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.*
Horas de Santa Catarina	
Horas da Compaixão	
Horas de	
Missas:	
Missa da Santa Cruz	***Introitus misse de sancta cruce*** *Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri ihesu ...;*
Missa da Bem-aventurada Virgem Maria	***Introitus misse beate marie virginis*** *Salve sancte parens enixa puerpera regem qui celum terram ...;*
Missa da Nossa Senhora	***Incipit missa de domina nostra*** *Introibo ad altare dei: ad deum qui letificat iuventutem meam ...;*
Missa da Festa de Santo André	***Missa in festo sancti andree. Introitus*** *Michi autem nimis honorati sunt amici tui deus …*;
Livro de Salmos de São	***Psalterium sancti Ieronimi***

Jerónimo	*Verba mea auribus percipe domine intellige ...;*
Memorial dos Santos:	
Santíssima Trindade	***Devota oratio ad sanctissimam Trinitatem*** ***Adoro te Deum Patrem, et Filium, et Spiritum Sactum: unam divinitatem...***
Virgem e a São João Evangelista	***Oratio ad beatam virginem et ad sactum Iohannem evangelistam*** ***O Intemerata et in aeternum benedicta singularis atque incomparabilis...***
Abençoada Virgem mãe de Deus	***Item alia oratio ad beatissimam virginem Mariam Dei genitricem*** ***O Intemerata et in aeternum benedicta singularis atque incomparabilis...***
	Devota commendatio ad eandem ***Spes animae post Deum virgo Maria: in illam commendationem et in...***
São Miguel Arcanjo	***De sancto Michael archangelo*** ***Michael archangele paradisi praeposite veni in adiutotorium populo Dei...***
Nosso anjo da guarda	***Oratio ad proprium angelum custodem*** ***Custos mi angele gloriose qui ex caelesti hierarchia fuisti divinitus ab ortu...***
Outra oração para o mesmo	***Item alia oratio ad eundem*** ***Obsecro te angelice spiritus cui ego a providentiam commissus sum...***
São João Baptista	***De sancto Ioanne baptista*** ***Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne baptista...***
São João Evangelista	***De sancto Ioanne evangelista*** ***Ioannes apostolus et evangelista virgo electus est a domino atque inter...***
Pedro e Paulo	***De sanctis Petro et Paulo*** ***Petrus apostolus et paulus doctor gentium ipsi nos docuerunt legem...***
São Tiago	***De sancto Iacobo apostolo*** ***Lux et decus hyspaniae: O Iacobe sanctissime sublevator oppressorum....***
Santo André	***De sancto Andrea apostolo*** ***Cum pervenisset beatus Andrea ad locum ubi crux praeparata erat...***
Todos os apóstolos	***De omnibus apostolis*** ***Dum steteritis ante reges et praesides nolite cogitare qualiter respondeatis...***
Santo Estevão	***De sancto Stephano*** ***Stephanus plenus gratia et fortitudine faciebat prodigia et signa magna...***
São Cristovão	***De sancto Christoforo*** ***Sancte Christofore martyr preciose : rogo te per nomen Christi creatoris...***
São Lourenço	***De sancto Laurentio*** ***Levita Laurentius bonum opus operatus est qui per signum crucis caecos…***
São Sebastião	***De sancto Sebastiano*** ***O quam mira refulsit gratia Sebastianus martyr inclutus: qui militis portans...***
São Dionísio	***De sancto Dionysio*** ***O beate Dionysi magna est fides tua: intercede pro nobis ad dominum...***
Santo António	***De sancto Anthonio***

	Anthoni pastor inclute qui cruciatos reficis: morbos sanas et destruis: ignis...
São Martinho, bispo	***De sancto Martino episcopo*** ***O beatum pontificem qui totis visceribus diligebat Christum regem et non…***
São Nicolau, bispo	***De sancto Nicolao episcopo*** ***Amicus Dei Nicolaus pontificali decoratus infula omnibus se amabilem…***
São Cláudio	***De sancto Claudio*** ***O desolatorum consulator: captivorum liberator: resurrectio mortuorum...***
	De sancto Rocho ***Ave Roche sanctissime nobili natus sanguine crucis signaris scemate…***
Santa Ana	***De sancta Anna*** ***Caeleste beneficium introivit in Annam per quam nobis nata est Maria virgo..***
Santa Maria Madalena	***De sancta Maria Magdalena*** ***Maria ergo unxit pedes Iesu et extersit capillis suis: et domus impleta est…***
Santa Catarina	***De sancta Caterina*** ***Virgo sancta Caterina Graeciae gemma: urbe Alexandrina Costi Regis...***
Santa Margarida	***De sancta Margareta*** ***Virgo gloriosa Christi Margareta virginum gemma preciosissima virtute…***
Santa Bárbara	***De sancta Barbara*** ***Gaude Barbara beata : summe pollens in doctrina: angeli mysterio…***

Orações várias:	
"Obsecro te"	***Obsecro te domina sancta Maria, mater Dei, pietate pleníssima....***
"O Intemerata"	***O Intemerata et in aeternum benedicta singularis atqueincomparabilis...***
Alegrias da Virgem (5, 7, 9 ou 15)	Geralmente em francês: *Dulce dame de misericorde mere de pitie Fontaine de tous biens...*[3]
Sete pedidos ao Salvador	Geralmente em francês: *Douhe dieu douhe pere saincte trinite ...*[4]
Sete Orações de São Gregório	
Sete versos de São Bernardo	
Sete últimas palavras de Nosso Senhor	
"Stabat Mater"	
"Salve Sacta Facies" "Oração a Verónica"	***Salve Sacta Facies nostri redemptoris:...***
"Orações aos anjos da Guarda"	
"Ave Maria"	***Ave Maria gratia plena...***

[3] IL 35, fls. 118-121
[4] IL 35, fls. 121v-123v

"Pai Nosso"	***Pater noster***
Credo	
Confiteor	
"Kyrie"	
Glória	***Gloria patri et filio et spiritui sancto. Sicut erat in principio, et nunc, et sempre, et in saecula, saeculorum, Amen.***
Oração às Chagas de Cristo.	***Ave***
Oração à Virgem[5]	***Ave sanctissima maria vir...***
Orações com rubrica	
"Ao entrar na Igreja"	
"Ao tocar na água-benta"	
"Na elevação"	
"Após a elevação"	
"Ao receber a comunhão"	

Orações incluídas nos Livros de Horas que se guardam em Portugal	
orações	manuscritos
Ab oriente *venerunt magi in betheleem adorare...;* Sufrágio: Três Reis Magos	BNP, IL16, ff. 243-244 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 238v-239v
Adeptus *est sedem apostolici culminis qui recia carnalia..* Sufrágio: São Tiago	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 169-169v
Alum *en ecclesie doctor veritatis rosa...;* Sufrágio: São Domingos	BNP, IL16, ff. 295-296
A*mavit eum dominus et ornavit eum stolam glorie...;* Sufrágio: São Juliano	BNP, IL16, ff. 244v-245 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 238-238v
Andreas *christi famulus dignus dei apostolus germanus...;*	BNP, IL16, ff. 239v-240 BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 169v-170
Angele *bone qui mihi datus est custos expugna.....* Oração ao próprio anjo da guarda	MNAA 13, ff. 36-37v
Angele *dei qui meus es custos pietate...;* Oração ao próprio anjo da guarda	BNP, IL16, ff. 237-238 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 231v-232
Angeli *archangeli thorum et dominationes principatus...* Sufrágio: Todos os Santos	MNAA 14, ff. 297-297v
Anima *christi sanctifica me corpus christi salva me.....*	MNAA 13, ff. 46v-47v BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 109-109v BNP, IL 2, ff. 171v-172
Anthoni *pastor inclite qui cruciatos reficis: morbos sanas...* Oração a Santo Antão	MNAA 13, ff. 110-111v
Ave ancilla *trinitatis Ave preelecta dei patris...*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 115-115v
Ave digna. *Ave virga. Ave flos. Ave nubes. Ave regina...;* Oração com rubrica em português	BNP, IL165, ff. 163-163v
Ave domine *ihesu christe verbum patris filius virginis ag...;* Hino: Ave verum corpus natum ***Ad elevationem corporis christi***	BPE, COD CXXIV 2_10, ff. 40v-41 BNP, IL 2, ff. 171-171v
Ave gemma *claritatis ad instar carbonculi ave rosa...;* Sufrágio: Santa Catarina	BNP, IL16, ff. 249-249v
Ave maria *gratia plena dominus tecum....*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 14-14v
Ave presul *honestatis martir magne sanctitatis...;* Sufrágio: São Blasio	BNP, IL16, ff. 240v-241 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 233-233v
Ave sancte *adriane qui martirium in mane. passus es...*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 173-174

[5] Horas da Costa (PML, MS M. 399).

Sufrágio: Santo Adriano	
Ave sanctissima *maria mater dei regina celi.....* Oração dedicada à Virgem com indulgência do Papa Sixto IV	MNAA 13, ff. 22-23v MNAA 14, ff. 259v-260
Ave verum *corpue natum ex maria virgine vere passum...* Hino eucarístico	BPE, COD CXXIV 2_14, f. 109
Beata *appolonia grave tormentum sustinuit primo ...;* Sufrágio: Santa Apolónia	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 186v-187v
Beati *iuliani martyris tui. quesumus domine precibus adi...* Sufrágio: São Juliano	MNAA 14, ff. 282-282v
Beatus *barnardus quasi vas solidum ab infancia ornatu...;* Sufrágio: São Bernardo	BNP, IL16, ff. 294-294v
Beatus *nicholaus ad huc puerulus multo ieiunio...;* Sufrágio: São Nicolau	BNP, IL16, ff. 244-244v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 233v-234
Beatus *vir qui inventus est sine macula...* Sufrágio: São Roque	MNAA 14, ff. 274-275
Benedicat *me Imperialis Majestas protegat me Regales...* Oração seguida de rubrica em português	BNP, IL165, f. 164
Benedictus *dominus qui per angelum salutis visitavit ple...* Sufrágio: Anjo Custódio do Reino	MNAA 14, ff. 279-280
Bonus *athleta cristophorus laudans deum suum orabat...* Sufrágio: São Cristóvão	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 170-170v
Celestem *benefitium introivit in annam per quam nobis...* Sufrágio: Santa Ana	MNAA 14, ff. 285v-286v BNP, IL16, ff. 247v-248 BNP, IL166, ff. 191-191v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 244v-245 BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 183v-184
Celorum *candor splenduit novum sidus emicuit...;* Sufrágio: São Francisco	BNP, IL16, ff. 245-245v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 234-235
Columpna *immobilis es beata lucia quesumus eis plebs...;* Sufrágio: Santa Lúcia	BNP, IL16, ff. 249v-250
Concede *nos famulos tuos...*	BNP, IL 2, ff. 170v-171
Conditor *celi et terrae ...* Oração preparatória para a confissão sacramental	MNAA 13, ff. 98-101v + 95-95v
Confessor *domini iheronime astatem plebem corrobor...* Oração a São Jerónimo	MNAA 13, ff. 108-109v
Copiose *caritatis nicholae pontifex qui cum deo ...;* Sufrágio: São Nicolau	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 175-175v
Credo *in deum patrem omnipotemtem creatorem celi...;* Credo	BNP, IL166, ff. 197v-198 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 13v-14 BPE, COD CXXIV 2_14, f. 14v
Da pacem *domine in diebus nostris quia non est alius q...;* Sufrágio: Paz	BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 248-248v
Deprecor *te domina mea mater dei pietate plenissima...* Oração à Virgem	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 31v-32 BPE, COD CXXIV 2_10, f. 38
Deus *in carne venit deus pro nobis mortuus est et resur....*	BPE, COD CXXIV 2_14, f. 157
Deus *qui beatum christoforum martirem tuum virtute co...* Sufrágio: São Cristóvão	MNAA 14, ff. 282v-283
Deus *qui manus tuas et pedes tuos...;*	BNP, IL 2, ff. 23v-24v
Dionisi *radius grecie fides regnum illustrans francie. O ge..* Sufrágio: ***De quinque sanctis in ecclesia multum recommendatis***	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 178v + 183-183v
Domine *deus meus si feci ut essem reus tuus nunquid....* *Oração a Santo Anselmo*	MNAA 13, ff. 48-50 MNAA 14, ff. 264v-266
Domine *deus omnipotens pater et filius...* Sufrágio: Santissima Trindade	BNP, IL16, ff. 230-234v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 224v-229
Domine *ihesu christe qui septem verba die ultimo vite t...*	BNP, IL15, ff. 118v-121
Domine *ihesu xprite hanc sacratissimam carnem...*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 109v-110v BNP, IL 2, f. 172
Domine *non sum dignus ut intres sub tectum meum sed...*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 114-114v

Domine *sancte pater omnipotens eterne deus...*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 113v-114
Dulcissime *domine ihesu christe qui beatissimam...*	BNP, IL16, f. 141v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 219-219v
Dulcissimi *domine ihesum christe verus deus...* Oração dedicada a Jesus Cristo composta pelo beato Agostinho	BNP, IL16, ff. 225v-230 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 219v-224v
Ego *sum azarias ananie magni filius: ego sum raphael a...* Sufrágio: Rafael arcanjo	MNAA 14, ff. 280v-281v
Egregie *martir quintine suscipe preces nostras preccare...* Sufrágio: São Quintino	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 172v-173
Euge *serve bone et fidelis quia super pauca fuisti fidelis...;* Sufrágio: São Bento	BNP, IL16, ff. 294v-295
Euge *serve bone et fidelis quia super pauca fuisti fidelis...;* Sufrágio: São Lupo	BNP, IL 2, ff. 25v-26
Exiit *sermo inter frates qui discipulus...;* Sufrágio: João Evangelista	BNP, IL16, ff. 240-240v
Factum *est silentium in celo dum oraco committeret be...* Sufrágio: São Miguel arcanjo	MNAA 14, ff. 278-279
Felix *mater egregia qua ihesus dominus...;* Sufrágio: Santa Marta	BNP, IL16, ff. 248v-249
Gaude *barbara beata summe pollens in doctrina angeli* Sufrágio: Santa Bárbara	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 184v-185v
Gaude *flore virginali qui honore speciali transcendens...* ***Septem gaudia beate marie virginis***	BNP, IL16, ff. 139v-141 BNP, IL16, ff. 283v-289v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 217v-219
Gaude *martir christifore qui cinasti servus fore solo chris...;* Sufrágio: São Cristóvão	BNP, IL16, ff. 253-254
Gaude *pia magdalena spes salutis vite vena lapsorum…* Oração: Maria Magdalena	BPE, COD CXXIV 2_10, f. 8
Gaude *princeps supernorum michael archangelorum d..* Sufrágio: São Miguel arcanjo	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 167-167v
Gaude *virgo mater cristi que per aurem....*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 89-91
Gaudeat *ordo minorum francisci nova plantula...;* Sufrágio: São Bernardo	BNP, IL16, ff. 246v-247
Gaudent *in celis anime sanctorum qui christi vestigia sunt* Sufrágio: ***De quatuor sanctis antiphona.***	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 189v-190
Georgi *martir inclite te decet laus et gloria. predoctatum* Sufrágio: São Jorge	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 170v-171v
Gratias *tibi ago: domine sancte pater omnipotens eter...* Oração da manhã	MNAA 13, ff. 96-97
Gratias *tibi ago omnipotens deus qui mihi in hac nocte...* Oração da noite	MNAA 13, ff. 93-94
Hic est *vere martir qui pro christo nomine sanguinem...;* Sufrágio: São Jorge	BNP, IL16, ff. 291v-292
Illumina *oculos meos ne umquam ob dormiam in mort...;* Oito versus de São Bernardo	BNP, IL16, ff. 282-283v BNP, IL 1, ff. 27-28
In manus *tuas domine commendo animam meam et corpus meum...;*	BNP, IL 2, ff. 24v-25v
In manus *tuas domine comendo spiritum meum...*	MNAA 13, ff. 51-54v
In principio *erat et verbum et verbum...* Oração ao Papa Leão I	MNAA 13, ff. 55-78
Inter *natos mulierum non surrexit maior iohanne baptist...* Oração a São João Baptista	MNAA 13, ff. 102-103v MNAA 14, ff. 271-271v BNP, IL16, ff. 238-238v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 239v-240 BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 167v-168
Iste est *ionnes qui super pectus domini in cena recubui...* Sufrágio: João Evangelista	MNAA 14, ff. 269-269v MNAA 13, ff. 85-86v
Iste est *qui ante deum magnas virtutes operatus est ...;* Sufrágio: São jerónimo	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 176v-177
Iste sanctus *pro lege dei sui certavit usque ad mortem...*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 175v-176v

Sufrágio: Santo Hermes	
Katherina *tiranum supeperans doctos docens et rotas ...;* Sufrágio: ***De quinque virginibus in ecclesia multum recommendatis***	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 188v-189v
Laurentius *bonum opus operatus est in te. qui per signu...;* Sufrágio: São Lourenço	BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 241v-242
Laurentius *ingressus est martir et confessus est nomen...;* Sufrágio: São Lourenço	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 174-174v
Letare *mater noster iherusalem quia rex tuus dispensat...;* Sufrágio: Santo Agostinho	BNP, IL16, ff. 292-292v
Magi *videntes stellam dixerunt adinuicem: hoc signum...* Sufrágio: Três Reis Magos	MNAA 14, ff. 277-278
Magnifici *patres pietatis rore madentis nos exaudite ...;* Sufrágio: SAntos Hugo e Aycadro	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 177v-178
Marce *devotissime deum deprecare...;* Sufrágio: São Marcos	BNP, IL16, ff. 290v-291
Maria *ergo unxit pedes iesu et extersit capillis suis...* Sufrágio: Maria Madalena	MNAA 14, ff. 286v-287 BNP, IL16, ff. 248-248v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 244-244v
Michael *archangelo paradisi prepositi veni in....* Oração ao arcanjo São Miguel	MNAA 13, ff. 38-39v
Michael *archangele veni in adiutorio populo...;* Sufrágio: São Migue arcanjo	BNP, IL16, ff. 290-290v
M*isit dominus angelum suum et liberavit...;* Sufrágio: São Lourenço	BNP, IL16, ff. 291-291v
Nimis *honorati sancti amici tui deus nimis...* Oração a São Tiago	MNAA 13, ff. 51-54v
O antoni *pastor inclite qui cruciatus reficis morbos sana...* Sufrágio: Santo António	MNAA 14, ff. 293v-294
O Barbara *flos virginum martirum que in gloria ora pro...;* Sufrágio: Santa Bárbara	BNP, IL166, ff. 192-193
O beate *dyonisi magna est fides tua intercede pro no...;* Sufrágio: São Dionísio	BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 243v-244
O beate *iacobe omni corde ore cantande: o patrone s...* Sufrágio: São Tiago	MNAA 14, ff. 267v-268
O beate *pater martine pium dominum nostrum...;* Sufrágio: São Martinho	BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 243-243v
O Beate *vincenti martyr christi inclite exora pro me...* Oração a São Vicente	MNAA 13, ff. 106-107v
O Beatissime *domine ihesum christe respicere digneris...;*	BNP, IL2, f. 24v
O beatum *virum cuius anima paradisii possidet unde e...;* Sufrágio: Beato Martinho	BNP, IL16, ff. 293v-294
O bone *iesu illumina oculos meos ne unquam ob dormia* Sete versos de São Bernardo	MNAA 14, ff. 263-264v BNP, IL166, ff. 2v-3v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 252v-254v
O bone *iesu scribe in corde...;*	MNAA 14, f. 245v
O bone *ihesu. O dulcis ihesu...;*	BNP, IL16, ff. 234v-237 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 229-231 BNP, IL 2, ff. 162v-164
O domine *iesu christe adoro te in cruce pendentem et....* Sete orações do Papa São Gregório na Paixão do Senhor	MNAA 13, ff.19-21v MNAA 14, ff. 260v-262v BNP, IL166, ff. 200-202v BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 106-107
O domine *ihesu xpriste qui septem verba ista ultimo...*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 107-109
O domine *ihesu criste ad te veniemus...*	BPE, COD CXXIV 2_14, f. 110v
O dulcissime *ihesu qui es sponsus virginum premium m...;* ***De virginibus oratio.***	BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 246v-247v
O dulcissime *domine ihesum christe qui de sinu patris...;* ***Oratio ad dominum nostrum ihesum christum.***	BNP, IL 2, ff. 164-168
O felix *germania tam decoro germine virginum ornata...;* Sufrágio: Onze mil Virgens	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 1188-188v

O gloriose *martir christi christifore sis memor nostri...;* Sufrágio: São Cristóvão	BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 242-243
O Intemerata *et in eternum benedicta singularis....*	MNAA 13, ff. 32-35v BNP, IL15, ff. 115v-118 BNP, IL16, ff. 223-225v BNP, IL166, ff. 185-187v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 214v-217v BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 162v-166v BNP, IL165, ff. 157v-160v BNP, IL 2, ff. 159v-162v
O lux *et decus hyspanie sanctissime iacobe qui inter a...;* Sufrágio: São Tiago	BNP, IL16, ff. 292v-293
O Margarita *celorum virgo secreta: iam conscendisti su...* Sufrágio: Santa Margarida	MNAA 14, ff. 290v-291
O maria *ergo unxit pedes ihesu et extersit capillis suis ...;* Sufrágio: Maria Madalena	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 187v-188
O martine *o pie quam pium est gaudere de te o martine* Sufrágio: São Martinho	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 174v-175
O Martir *christofore pro salvatoris honore fac nos ment...;* Sufrágio: São Cristóvão	BNP, IL166, f. 188v
O pulcra *precipuum rosa dans odorem florens...;* Sufrágio: Santa Bárbara	BNP, IL16, ff. 250v-251 BNP, IL16, ff. 296-296v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 245v-246
O quam *mira refulsit gratia sebastianus...* *Oração a São Sebastião*	MNAA 13, ff. 40-42 MNAA 14, ff. 272-273v BNP, IL16, ff. 241v-243 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 236v-237v
O Sancte *chritoforo martyre ihesu christi qui pro eius…;* Oração a São Cristóvão	BPE, COD CXXIV 2_10, f. 7
O sancte *huberte ubertatem nobis tribue corporalem...* Sufrágio: Santo Huberto	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 171v-172v
O Virgo *clarens vespere perclaris clara meritis liga perf...;* Sufrágio: Santa Clara	BNP, IL166, f. 191v
Obsecro *te domina sancta maria mater dei pietate....*	MNAA 13, ff. 26-31 MNAA 14, ff. 251-256 BNP, IL15, ff. 111v-115v BNP, IL16, ff. 218v-223 BNP, IL166, ff. 181-185 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 210v-214v BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 159-162v BNP, IL165, ff. 93v-95v BNP, IL 2, ff. 157-159v
Omnes *electi dei nostri memoramini ante deum ut...;* Sufrágio: Todos os Santos	BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 247v-248
Omnibus *consideratis paradisus volumptatis es ihesu pii...;*	BPE, COD CXXIV 2_10, ff. 38-39v
Omnipotens *sempiterne deus qui gloriose virginis....*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 157v-158
Omnipotens *sempiterne deus qui huius diei venerandum* Sufrágio: São Bartolomeu	MNAA 14, ff. 268v-269
OMnipotens *sempiterne deus qui unigenitum filium tuum...;*	BPE, COD CXXIV 2_10, f. 39v
Pater *noster qui es in celis sanctificetur nomen tuum....*	BPE, COD CXXIV 2_14, f. 14
Petrus *apostulus et paulus doctor gentium ipsi nos...* Sufrágio: Pedro e Paulo	MNAA 14, ff. 266-267 BNP, IL16, ff. 238v-239v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 240-240v BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 168-169
PRecor *te piissime domine Ihesu christe propter illam ca...*	BPE, COD CXXIV 2_10, ff. 40-40v
Precor te *domine ihesum christe propter illam inestimabilem caritatens...;*	BNP, IL 2, ff. 172v-173
Presta *quesumus omnipotens deus. ut qui sanctorum tu...*	MNAA 14, ff. 275-275v

Sufrágio: Cosme e Damião	
Pulchra *facie sed pulchrior fide beata es clara respuen...* Sufrágio: Santa Clara	MNAA 14, ff. 289v-290
Pulcra *facie sed pulcrior fide beata margareta ...;* Sufrágio: Santa Margarida	BNP, IL16, ff. 250-250v
Quam *pulchra es amica mea quam pulchra dentes tui...* Sufrágio: Santa Apolónia	MNAA 14, ff. 291v-292
Quam *pulcra es et quam decora carissima in delicis...;* Canção de Salomão	BPE, COD CXXIV 2_14, f. 87v
Quasi *stella matutina splendet pater inclitus et ut luna p...* Sufrágio: São Jerónimo	MNAA 14, ff. 294v-296
Quia *vidisti me thoma credidisti: beati qui non viderunt...* Sufrágio:São Tomás	MNAA 14, ff. 270-270v
Qvicunque *vult salvus esse ante omnia opus est...* Credo de Santo Atanásio	MNAA 13, ff. 79-84 MNAA 14, ff. 228-233v BNP, IL16, ff. 276v-280v BNP, IL166, ff. 194-197 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 249-252v BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 146-149
Rogo te *sancte angele ad cuius ego providenciam...;* Sufrágio: Anjo	BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 254v-255
Sacerdos *et pontifex et virtutum opifex pastor bone...;* Sufrágio: Santo Lupo	BNP, IL16, ff. 252-252v
Saluto *te domina sancta maria ea salutation qua te...*	BPE, COD CXXIV 2_14, f. 115v
Salve regina *misericordie vita dulcedo et spes nostra s.....*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 157-157v BNP, IL 2, f. 170v
Salve *sancta facies nostri redemptoris In qua...;* Oração dedicada a Verónica	BNP, IL16, ff. 280v-282 BNP, IL166, ff. 153-154
Salve *sancte pater patrie lux forma minorum virtutis spe...* Oração a São Francisco	MNAA 13, ff. 112-113v
Salve *virgo virginum stella matutina Sordidorum criminu...;*	BPE, COD CXXIV 2_10, ff. 35-38
Sancte *fiacre dulcedo pauperum tu consolatorum seco..* Sufrágio: São Fiacro	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 177-177v
Sancte *francisce propheta veri pater accellera...* Oração a São Francisco	BNP, IL166, f. 2
Sancti *dei omnes qui estis consortes supernorum civiu...;* Sufrágio: Todos os santos	BNP, IL166, ff. 193-193v
Sanctissime *confessor domini monachorum pater et du...* Sufrágio: São Bento	MNAA 14, ff. 292v-293
Sanctus *vincentius apueritia studijs literarum traditus sup...* Sufrágio: São Vicente	MNAA 14, ff. 284v-285 BNP, IL16, ff. 241-241v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 232v-233
Serve *bone et fidelis intra in gaudium domini tui...;* Sufrágio: São Drogo	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 178-178v
Si queris *miracula mors error calamitas demon lepra fui...* Sufrágio: Santo António de Pádua	MNAA 14, ff. 276-277 BNP, IL16, ff. 245v-246v BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 235-235v
Stabat *mater Stabat mater dolorosa iuxta...*	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 112-113v
Stabat *virgo iuxta crucem videns pati veram lucem....*	MNAA 13, ff. 43-45
Stephanus *avert plenus gratia et fortitudine faciebat si...* Sufrágio: Santo Estevão	MNAA 14, ff. 283v-284
Stephanus *vidit celos apertos vidit et introivit...;* Sufrágio: Santo Estevão	BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 240v-241v
Suscipere *digneris domine deus omnipotens istos psalm...* Oração dedicada a São Jerónimo, precedida de rubrica	BNP, IL16, ff. 255-256v
TE matrem *dei laudamus: te mariam virginem..;* Oração dedicada à Virgem	MNAA 14, ff. 256-259v
Ung home religieux et canoine regulier estoit... ***Vera*** *virgo et mater que filium dei genuisti verum....* Rubrica introdutoria de uma oração em francês	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 116-116v + 127-128v + 179-179v + 182-182v + 134-135v + 117-117v.

Vera *perceptivo corporis et sanguinis tui omnipotens...*	BPE, COD CXXIV 2_14, f. 114v
Vierge *doulce vierge benigne vierge saintte vierge tres ...*	BNP, IL15, ff. 121-121v
VIrgo *corpore est nudata rubra suo sanguine nervis flag...* Sufrágio: Santa Bárbara	MNAA 14, ff. 288v-289v
Virgo *gloriosa christi margareta virginum gemma precio..* Sufrágio: Santa Margarida	BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 186-186v
Virgo *martir egregia per nobis appolonia funde preces...;* Sufrágio: Santa Apolónia	BNP, IL16, ff. 251v-252 BPE, COD CXXIV 2_12, ff. 246-246v
VIrgo *sancta Katherina grecie gemma urbi alexandrina...* Sufrágio: Santa Catarina	MNAA 14, ff. 287v-288 BPE, COD CXXIV 2_14, ff. 184-184v

EXPOSIÇÕES

1881, Special Loan Exhibition of Spanish and Portuguese Ornamental Art, Londres, South Kensington Museum.

1881-82, Exposição Retrospectiva de Arte Ornamental Portugueza e Hespanhola, Lisboa, Museu Nacional de Bellas Artes.

1882, Exposição Districtal de Aveiro. Aveiro, Casa da Escola da Vera Cruz, de 8 de Maio a 16 de Junho de 1882.

1889, Exposição de Arte Religiosa, Aveiro, Collegio de Santa Joanna Princeza.

1895, Exposição de Arte Sacra Ornamental, Promovida pela Commissão do centenário de Santo António em Lisboa no anno de 1895.

1958, A Rainha D. Leonor. Exposição Evocativa da Obra da rainha D. Leonor. Lisboa, Convento da Madre de Deus.

1931, Exposition Portugaise de l'époque des grandes découvertes jusqu'au xxe siècle, Paris, Musée du Jeu de paume.

1947, Exposição de documentos e obras de arte relativos à história de Lisboa, Lisboa, Museu Nacional de Arte Antiga.

1955-56, Portuguese Art, 800-1800, Londres, Royal Academy of Arts, 29 Outubro 1955 –19 Fevereiro 1956.

1966, Exposição de iluminados e manuscritos valiosos pertencentes ao Arquivo Nacional da Torre do Tombo, Lisboa, Arquivo Nacional da Torre do Tombo, de 31 de Março a 6 de Abril.

1969, Tesouros da Biblioteca Nacional. Lisboa, Biblioteca Nacional de Lisboa.

1971, Cimélios e obras representativas da cultura portuguesa, e da sua difusão, especialmente nos séculos XVI e XVII. Biblioteca Nacional de Lisboa, de 23 a 27 de Agosto.

1982, Dez séculos de História. Exposição de Documentos do Arquivo Nacional da Torre do Tombo. Lisboa, Arquivo Nacional da Torre do Tombo,

1983, XVII Exposição Europeia de Arte, Ciência e Cultura. Lisboa, Casa dos Bicos, Maio – Outubro.

1990, A Iluminura em Portugal. Exposição Inaugural do Arquivo Nacional da Torre do Tombo. Lisboa, Arquivo Nacional da Torre do Tombo.

1991, Feitorias. L'art au Portugal au temps des Grandes Découvertes (fin XIVe siècle jusqu'à 1548), Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, de 29 de Setembro a 29 de Dezembro.

1991-92, Aux confins du Moyen-Age. Art Portugais XII-XV$_{e}$ siecle. Gent, Centrum voor Kunst en Cultuur Sint-Pietersabdij, de 29 de Setembro de 1991a 5 de Janeiro de 1992.

1992, Gil Vicente e o seu Tempo. Évora, Biblioteca Pública de Évora.

1992, Nos confins da Idade Média. Arte Portuguesa séculos XII-XV. Porto, Museu Nacional Soares dos Reis, de 13 de Março a 26 de Abril.

1992, No tempo das Feitorias, Festival Europália 91 Portugal, Museu Nacional de Arte Antiga, Lisboa, Junho – Dezembro.

1994, O Testamento de Adão. V Centenário do Tratado de Tordesilhas. Lisboa, Arquivo Nacional da Torre do Tombo, de Setembro a Novembro.

1994, Os judeus portugueses entre os Descobrimentos e a diáspora, Fundação Calouste Gulbenkian, 21 Junho – 4 Setembro.

1995, Santo António, o Santo do Menino Jesus. Arte e História, Museu Nacional de Arte Antiga, 13 de Junho a 31 de Dezembro de 1995.

1995, Luzes e sombras em D. João II. Lisboa, Arquivo Nacional da Torre do Tombo, 1995.

1995, Santo António História e Arte, Lisboa, Museu Nacional de Arte Antiga, 13 Julho 1995 – Fevereiro 1996.

1996, Santo António. O santo do Menino Jesus, Museu de Arte de São Paulo Assis Chateaubriand, 18 de Abril - 16 de Junho 1996.

1998, Cultura do Índico. Comemoração para os Descobrimentos portugueses, Museu Nacional de Arte Antiga, Junho – Setembro.

1998-1999, Do Mundo Antigo aos Novos Mundos. Humanismo, Classicismo e Notícias dos Descobrimentos em Évora (1516-1624). Évora, Museu do Artesanato (Celeiro), de 24 de Julho de 1998 a 20 de janeiro de 1999.

1999, Kunst-und Ausstellungshall Bonn, 26 Março – 11 Julho.

1999, A Iluminura em Portugal. Identidade e Influências. Lisboa: Biblioteca Nacional, 26 de Abril a 30 de Junho.

1999/2000, Imagens do Ciclo da natividade. Évora, Museu de Évora, 29 de Dezembro de 1999 a 13 de Fevereiro de 2000.

2000, A Imagem do Tempo, livros manuscritos ocidentais. Lisboa, Museu Calouste Gulbenkian, de 31 de Março a 2 de Julho de 2000.

2000, Cristo Fonte de Esperança. Porto, Edifício da Alfândega, 17 de Junho de 2000 a 15 de Setembro de 2000.

2000, A Torre do Tombo na viragem do milénio. Lisboa, Arquivo Nacional da Torre do Tombo.

2000/2001, A arte efémera em Portugal, Lisboa, Fundação Calouste Gulbenkian, 13 Dezembro – 25 Fevereiro.

2001, O Museu dos Descobrimentos Outro Mundo Novo Vimos, Exposição organizada pela Comissão Nacional para as Comemorações dos Descobrimentos Portugueses, Lisboa, Museu Nacional de Arte Antiga, 21 Julho – 4 Novembro de 2001.

2001/02, O Foral Manuelino de Évora: 1501-2001. Évora, Palácio de D. Manuel, 18 de Novembro de 2001 a 13 de Janeiro de 2002.

2005, Um tesouro de sabedoria Biblioteca Pública de Évora: passado, presente e futuro no Bicentanário da Biblioteca Pública de Évora, Évora, Palácio D. Manuel, Junho a Outubro de 2005.

2006, A transmissão do conhecimento. Do códice à palavra impressa; Exposição comemorativa do dia mundial dos Correios. Lisboa, Museu das Comunicações, 9 de Outubro de 2006.

2009, Alegrem-se os Céus e a Terra. Iluminura, escultura e pintura dos séculos XV a XVIII. Lisboa, Museu da Presidência da República.

2009, Casa Perfeitíssima. 500 anos da fundação do Mosteiro da Madre de Deus. Lisboa, Convento da Madre de Deus.

2009, Tesouros da Biblioteca Geral. Mostra de alguns livros raros e preciosos por ocasião da reunião do Conselho Geral da UC, Coimbra, sala 4A da Biblioteca Joanina, 23 de Outubro de 2009.

2012/13, *A Arquitectura Imaginária: pintura, escultura, artes decorativas*, Lisboa, Museu Nacional de Arte Antiga. 1 de Dezembro de 2012-30 de Março 2013.

2013/14, Livros de Horas. O imaginário da devoção privada. Lisboa, Biblioteca Nacional de Portugal, 14 de Novembro de 2013 a 15 de Fevereiro de 2014

2014, *A Arquitectura Imaginária: pintura, escultura, artes decorativas*, Turim, Museo Civico d'Arte Antica – Palazzo Madama.

2015, O livro e a iluminura judaica em Portugal no final da Idade Média. Lisboa, Biblioteca Nacional de Portugal, 26 de Fevereiro a 15 de Maio.

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, ARQUIVO NACIONA DA TORRE DO TOMBO, (cotas antigas: Armário dos Tratados n.º ; C.F. 140), Cota actual: Ordem de São Jerónimo, Mosteiro de Santa Maria de Belém, liv. 65. [*HORAS DE D. DUARTE*]

Bruges, ca. 1401-1433.

Iluminador: Mestres dos enrolamentos dourados.

Manuscrito: pergaminho; iii + 370 + iii fólios; 240 x 173 mm; justificação: 141 x 78 mm; 20 linhas; letra gótica; latim; 25 iluminuras de página plena em fólio intercalado.

Proveniência: Infanta D. Isabel (?); D. Duarte (anterior a 1433 e até1438)[1]; Infanta D. Catarina (1436-1463)[2]; Infante D. Luís, filho de D. Manuel I (1506-1555); Mosteiro de Santa Maria de Belém dos Jerónimos (anterior a 1666)[3]; Arquivo Nacional da Torre do Tombo (anterior a 1860)[4].

1. CONTEÚDO

ff. 1-1v, Orações posteriormente inseridas [25 e 24 linhas]: (f. 1) *Adorandus et colendus es domine qui ...; **Memoria Regis eduardum** Similabo eum viro sapienti qui edifficavit ...;* f. 1v) ***De sancto sebastiano :. Ora ci .o. O** beate sebastiane magna est fides tua ...; **De sancto Georgio: - o -** Miles christi gloriose laus spes ...;*

ff. 2-13v, Calendário em latim ao uso de Bruges (?), destacando-se as seguintes menções: ***Amandi confessor*** (7 de Fevereiro) e ***Anthonij confessoris de ordine minorum*** (13 de Junho); este último posteriormente acrescentado.

ff. 14-41, Memorial dos santos: (ff. 14-15v) [f. 14v, Santa Catarina] ***G**aude virgo Katherina qua doctrines ley divina traxit ...*; (ff. 16-17v) [f. 16v, Trono de Graça], ***Oratio ad sanctam trinitatem** **S**ancta trinitas unus deus pater filius et spiritus ...*; (ff. 18-19v) [f. 18v, Santa Verónica], f. 19, ***Oratio ad sanctam veronicam** **S**alve sancta facies nostri redemptoris*; (ff. 20-21v) [f. 20v, São João Baptista], f. 21 ***Oratio sancti iohannis baptiste** **G**aude iohannes baptista qui in ventris clausus ...*; (ff. 22-23v) [f. 22v, São Tiago, o Maior] f. 23, ***Oratio ad sanctum iacobum.** **S**ancte iacobe apostole domini nostri ihesum christi ...*; (ff. 24-25v) [f. 24v, São Cristóvão] f. 25, ***Oratio ad sanctum christoforum.** **S**ancte christofore martyr dei preciose. Rogo ...*; (ff. 26-27) [f. 26v, São Francisco], f. 27 ***Oratio de sancto francisco.** **O** Martir desiderio francisce quanto studio ...*; (f. 27v) ***Memoria sancti iohannis evvangeliste. Responsorium** In medio ecclesie aperuit os eius ...*; [aditamento]; (ff. 28-29) [f. 28v, Santa Clara] f. 29, ***Oratio ad sanctam claram** **D**uce celesti munimine matre favente ...*; (f. 29v) Oração dedicada a São Bartolomeu [aditamento] ***B**artholomeus ad iudiam missus demonia ...*; (ff. 30-31) [f. 30v, São Brás] f. 31, ***Oratio ad sanctum brasium** **N**ic est vir qui non est direlictus a deo in die ...*; (f. 31v) Oração dedicada a São

[1] Com base na nota manuscrita inserida na margem de pé do fólio 97: *Ilustrissimi principis eduardi Iohannis portugalie et algarbii regis serenissimi cepteis domini filii primogeniti.*

[2] De acordo com a hipótese por nós levantada.

[3] Seguimos aqui a referência que lhe é feita por Frei Diogo de Jesus, *Amplificação da Historia de la Ordem de San Geronimo*. Redigido c. 1666-1668. ANTT, Ms da Livraria n.º 2560.

[4] Data em que já é referido por Antonio Damaso de Castro e Sousa em *Noticia de alguns livros illuminados que se guardam no Archivo Real, ou Cartório de todo o Reino e dos illuminadores portuguezes até ao século 18º e do estabelecimento em Portugal da Torre do Tombo,* Lisboa: Livraria de J. P. M. Lavado, 1860.

Domingos [aditamento] ***antiphona*** *Magne pater sancte dominice mortis hora nos tecum ...;* (ff. 32-33v) [f. 32v, Santa Ana, a Virgem e o Menino] f. 33 ***Oratio ad sanctam annam*** ***G****aude felix anna concepisti prolem que erat paritura ...;* (ff. 34-35) [f. 34v, São Vicente] f. 35 ***Oratio ad sanctum vicencium*** ***E****gregius christi martyr vicencius duris tormentorum ...;* f. 35v, branco com regramento; (ff. 36-37v) [f. 36v, São Jorge] f. 37 ***Oratio ad sanctum georgium.*** ***G****eorgi martir inclite te decet laus et gloria ...;* (ff. 38-39v) [f. 38v, Santo António] f. 39 ***Oratio de sancto Anthonio paduensi.*** ***O*** *proles hyspanie pavor infidelium nova lux ...;* (f. 39v) Oração dedicada a Santo António [aditamento] ***S****j queris miracula mors error calamitas demon lepra fugiunt egri ...;* (ff. 40-41) [f. 40v, Santo Antão] f. 41, ***Oratio sancti Anthonij heremite.*** ***V****Ox de celo ad beatum anthonium facta est ...;* f. 41v, branco com regramento;

ff. 42-47, Missa de Nossa Senhora: ***Incipit missa virginis gloriose.*** ***I****Ntroibo ad altare dei. Ad deum qui letificat ...;* [f. 43v, Virgem com o Menino e anjo músico] f. 44, ***S****alve sancta parens enixa puerpera regem qui celum terramque regit in secula ...;*

ff. 47-50, Perícopes Evangélicas: (ff. 47-47v) ***Inicium sancti evvangelij secundum iohannem*** ***I****N principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum ...;* (ff. 47v-48v) ***Secundum lucam*** ***I****N illo tempore. Missus est angelus gabriel a deo ...;* (ff. 48v-49v) ***Secundum matheum.*** ***C****Um natus esset ihesus in bethleem iude ...;* (ff. 49v-50) ***Secundum marcum*** ***I****N illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis ...;*

ff. 50-50v, Aditamento: Salmo 51 (50): ***M****iserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam ...;*

ff. 51-76v, Ofício rítmico da Trindade: [f. 51v, Santíssima Trindade]**:** ***Incipiunt hore sancte trinitatis.*** ***D****Omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam ...;*

ff. 77-95v, Ofício do Espírito Santo: [f. 77v, Pentecostes]**:** ***Incipiunt hore de sancto spiritu.*** ***D****Omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam ...;* O f. 77v tem um buraco no canto inferior esquerdo, com perda de iluminura;

ff. 96-143v, Horas da Virgem, segundo o uso de Roma: (ff. 96-110v) Matinas [f. 96v, Anunciação + brasão + filactéria] ***Incipit officium beate marie virginis ad usum romane curie.*** ***D****Omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam ...;* (ff. 111-119v) Laudes sem sufrágios [f. 111v, Visitação]**;** (ff. 120-123v) Prima [f. 120v, Anúncio aos Pastores]**;** (ff. 123v-126v) Tercia [Falta iluminura]**;** (ff. 126v-130v) Sexta [f. 127v, Apresentação de Jesus no Templo]**;** (ff. 130v-133v) Noa [Falta iluminura; foi rasgada, conserva vestígios junto ao festo]**;** (ff. 133v-140v) Vésperas [f. 134v, Matança dos Inocentes]; f. 139, aditamento na margem de corte**;** (ff. 140v-143v) Completas [Falta iluminura]**;**

ff. 144-186, Horas da Virgem para o período do Advento: [f. 144v, Virgem com dois anjos]**:** ***Incipit officium beate marie virginis quod dicitur per totum adventum*** ***D****Omine labia mea aperies ...;* f. 186, aditamento no final: ***Post resurrettorum antiphona.*** *Regina celli* ***versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix ...;* f. 186v, branco com regramento.

ff. 187-213v, Ofício da Paixão: [Falta iluminura, conserva vestígios junto ao festo]: ***Incipiunt hore sancte crucis edite a domino bonaventura Romane ecclesie cardinali ordinis minorum dignissimo professore. ad matutinum.*** ***D****Omine labia mea aperies ...;*

ff. 214-217v, Horas breves da Cruz: [Falta iluminura]**:** ***incipiunt hore breves sancte crucis.*** ***D****Omine labia mea aperies ...;*

ff. 217v-234, Ofício das Dores de Nossa Senhora composto pelo Papa João XXII: [Falta iluminura, conserva vestígios junto ao festo]: ***Sequuntur hore de dolore beate marie virginis quas composiut dominus Iohannes papa vicesimus secundus et contulit omnibus eas cotidie legentibus singulis diebus quadraginta annos indulgenciarum in honore virginis gloriose. Et dicetur versus sequens ad omnes horas. Versus. S****ancta dei genitrix dulcis et decora ...;* f. 234v, branco com regramento.

ff. 235-294, Saltério da gloriosa Virgem Maria: [Falta iluminura] ***Incipit psalterium beate marie virginis gloriose*** (ff. 288v-294) Litania: ***Lethanie domine nostre. K****Yrieleyson* ***C****hristeleyson* ***K****yrieleyson* ***C****hriste audi nos ...;* (f. 294v), branco com regramento.

ff. 295-309v, Salmos Penitenciais: [Falta iluminura, conserva vestígios de corte junto ao festo] ***Incipiunt vij psalmi penitenciales antiphona*** *Ne reminiscaris* ***psalmus D****Omine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me ...;*

ff. 310-322v, Saltério de São Jerónimo: [f. 310v, São Jerónimo] ***V****Erba mea auribus percipe domine intellige clamorem meum ...;*

ff. 323-354v, Ofício dos Defuntos, segundo o uso de Roma**:** [f. 323v, Celebração do Ofício Fúnebre] ***Incipiunt vigilie mortuorum. antiphona.*** *Placebo domino.* ***psalmus. D****Ilexi quoniam exaudiet dominus vocem orationis mee ...;*

ADITAMENTOS FINAIS (várias mãos)**:**

ff. 355-356v, Credo de Santo Atanásio: ***Incipit fides catholica a santo athanasio episcopo alexandrino edita: Q****uicumque vult salvus esse ante omnia opus est ...;* f. 357-357v, brancos com regramento

ff. 358-358v, Horas do Espírito Santo: ***D****Omine labia mea aperies et os meum ...;*

ff. 358v-359v, Horas da Santíssima Trindade: ***De sancta trinitate ad matutinas. D****Omine labia mea aperies ...;*[5]

ff. 360-361v, Orações: (f. 360) Santa Ana: ... ***Versiculos.*** *Ora pro nobis beata anna ut mundemur ab omnibus ...;* (ff. 360-360v) Oração de São Beda, o Venerável, a Jesus, invocando as sete frases que Cristo disse na Cruz: ***oracio domini nostri ihesu christi D****Omine ihesum christe qui septem verba die ultimo vite ...;* (f. 360v) ***oracio D****Eprecor te piissime domine ihesum christi propter illam caritatem ...;* (ff. 360v-361) ***oracio A****ve domine ihesum christe verbum patris filius virginis agnus dei ...;* (f. 361) ***oracio A****NIma christi sanctifica me corpus christi salva me ...;* (f. 361-361v) ***oracio D****Omine ihesu christe qui hanc sacratissima carnem tuam et preciosissimum sanguinem ...;* (f. 361v) ***oracio O****Vela puerpera parva paupereula per omnia perfecra pura ...;*

ff. 361v-362v, Horas de todos os santos: ***Incipit officium de omnibus sanctis. D****Omine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam ...;*

ff. 362v-365v, Louvores às alegrias da Virgem: ***Has videas laudes qui sancta virgine gaudes.*** *Et venerando pia studeas laudarem mariam virginis intacte ...;*

ff. 365v-366, *O Intemerata:* ***oratio. O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis ...;*

ff. 366-367v, *Obsecro te:* ***O****Bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima ...;*

[5] Não se verifica continuidade entre os fólios 359v e 360.

ff. 367v-369, Os sete gozos de Nossa Senhora: ***Quicumque hec septem gaudia in honore virginis marie semel in die dixerit cemtum dies indulgentiam obtinebit adnon propter clemente qui hec septem gaudia proprio stillo composuit. V****Irgo templu trinitatis. deus summe bonitatis et misericordie ...;*

ff. 369-370v, *De vulneribus christi* (versos a Cristo crucificado)**:** ***Ad ymaginem christi crucifixi. O****mnibus consideratis paradisus volumptatis es ihesu piissime ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 14v, *Santa Catarina* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da fauna e flora; dois anjos com cornetas de onde se desprendem filactérias com inscrição: *Sponsa christi vere palmam martirii optinuit;* f. 15, cercadura ornada idêntica à precedente e coluna de texto parcialmente envolvida por fita enrolada em torno de haste fina.

f. 16v, *Trono de Graça* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e fauna - uma ave a abocanhar outra em pleno voo na margem de cabeça e um pavão(?) na margem de pé -; três anjos, inseridos em corolas de flores tocam instrumentos musicais: harpa e bandolim (margem de goteira) e Trombeta (margem de pé). Na margem de pé está, ainda, representado um pequeno rosto no interior de uma flor; f. 17, Inicial historiada S, a cinco espaços; o corpo da letra é iluminado em monocromia azul, representado ramos de onde nascem duas cabeças e um par de asas, sobre as quais é inserida uma figura humana segurando uma lança.

f. 18v, *Santa Verónica* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 19, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 20v, *São João Baptista* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 21, cercadura ornada idêntica à precedente, contendo seres fantásticos - dragões, azuis e vermelhos -, puttis e rostos pintados em monocromia.

f. 22v, *São Tiago Maior* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 23, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 24v, *São Cristóvão* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 25, cercadura ornada idêntica à precedente com elementos da flora e fauna.

f. 26v, *São Francisco* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 27, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 28v, *Santa Clara* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 29, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 30v, *São Brás* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 31, cercadura ornada idêntica à precedente com elementos da flora e fauna.

f. 32v, *Santa Ana, a Virgem e o Menino* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 33, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 34v, *São Vicente* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 35, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 36v, *São Jorge combatendo o dragão* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 37, cercadura ornada idêntica à precedente, com cabeças de dragão e um escudo.

f. 38v, *Santo António* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 39, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 40v, *Santo Antão* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 41, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 43v, Virgem com o Menino e anjo músico (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 44, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 51v, *Santíssima Trindade* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 52, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 77v, *Pentecostes* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 78, cercadura ornada idêntica à precedente acrescida de pavão, corça e busto masculino.

f. 96v, *Anunciação* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 97, cercadura ornada idêntica à precedente, inicial com brasão de armas e filactéria na margem inferior.

f. 111v, *Visitação* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 112, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 120v, *Anúncio aos Pastores* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 121, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 127v, *Apresentação no Templo* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 128, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 134v, *Massacre dos Inocentes* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 135, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 144v, *Virgem com dois anjos* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 145, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 310v, *São Jerónimo* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 311, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 323v, *Celebração do Ofício Fúnebre* (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora; f. 324, cercadura ornada idêntica à precedente, com anjos, carpideira e rostos em monocromia.

3. COLAÇÃO

Não efectuada.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensão: 250 x 190 x 80 mm. Encadernação em pele vermelha escura com ferros gravados a ouro[6]; cortes dourados, 5 nervos; interior dos planos marmoreado; guardas espelho e volantes de papel.

[6] A anterior encadernação era em veludo vermelho e, de acordo com as palavras de Reinaldo dos Santos, em 1932 - ano da publicação do texto - ainda a conservava.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1881-82, Exposição, [cat. 3]; 1966, Exposição, [cat. 7]; 1982, Dez séculos, [cat.]; 1983, XVII Exposição, [cat. 8]; 1990, A Iluminura, [cat. 185]; 1991-1992, *Aux confins*, [cat. 186]; 1992, Nos confins, [cat. 186]; 1999, A Iluminura, [cat. 86]; 2000, A Imagem, [cat. 48]; 2000, A Torre [cat. 155];

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

JESUS, 1666-1668; CASTRO, [s.d.], f. 647; Catalogo, 1882, p. 314; SIMÕES, 1882, p. 184; PEREIRA, 1894, p. 239; AZEVEDO, 1905, p. 99; SANTOS, 1932, pp. 16-17; PERES, 1948, pp. 499-501; GUSMÃO, [1950], p. 105; MARTINS, 1959, pp. 256-260; Exposição, 1966, p. 7; MARTINS, 1969, pp. 173-179; SANTOS, 1970, pp. 275-278; MARTINS, 1971; MARTINS, 1971, pp. 109-138; MARTINS, 1974, pp. 249-263; Descobrimentos, 1983, p. 77; CORREIA, 1986, pp. 85-95; DOGAER, 1987, p. 31; Iluminura, 1990, pp. 20 e142; ALBUQUERQUE, 1990, pp. 115, 133-137; Aux confins, 1991, pp. 272-273; Nos Confins, 1992, p. 261; ALVES, 1993, pp. 247-248; CEPEDA, 1993, pp. 418-419; Inventário, 1994, vol. 1, pp. 55 e 56; SMEYERS, 1997, pp. 171-173; Iluminura, 1999, p. 375; SMEYERS, 1999, pp. 235-236; Imagem, 2000, pp. 218-219; Torre, 2000, p. 163; LEMOS, 2009, Tese de Mestrado; LEMOS, 2009, pp. 78-93; HANS-COLLAS, 2011, pp. 140-142; CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; LEMOS, 2014, pp. 211-239.

7. INFORMAÇÕES ADICIONAIS

Digitalizado em: http://digitarq.arquivos.pt/details?id=4381017

Livro reproduzido em fotografia, na íntegra. Portugal, Torre do Tombo, mf. 1089

LISBOA, ARQUIVO NACIONA DA TORRE DO TOMBO, *HORAS DE D. DUARTE*

Transcrição integral do texto

1. ORAÇÕES (Aditamentos)[1], f. 1-1v

[f. 1] ***A****dorandus et colendus es domine qui homines ducis ad ortum et in tua custodia eos gubernas pervite curssum.* ***versiculus*** *Te dominum laudo qui me cansti.* ***p*** *Et tancam vitam largiris dignatus es.* ***G****racias ago tibi omnipotens eterne deus qui me ad hunc diem pervenire fecisti humiliter supplicans ut sie percursum mee future vite transire facis ut que tibi placica sunt adimpleam et qui contraria sunt fugiam ut ad regnum glorie peruciam. Ubi regnas et vivis per omnia seculo seculorum amen.*

Commemoracio cruc ***O*** *crux splendidor cunctis astris mundi celebris hominibus multum amabilis sanctior universsis qui sola fuisti digna portare talentum mundi dulce lignum dulces clavos dulcia ferens pondera salva me et presentem catervam in tuis laudibus congregatam* ***versiculus*** *Hoc signum crucis erit in celum.* ***responsorium*** *Cum dominus ad iudicandum venerit.*

Oratio ***A****d te cedat me benedicto sancte crucis et subsequitur omnibus diebus ac nectibus vite mee ut per hoc clarissimum vexilum merear fieri ubique tutus et ab omnibus adverssitatibus semper securus amen.*

Memoria Regis eduardis *Similabo eum viro sapienti qui edifficavit domum suam supra petram.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate eduarde* ***responsorium*** *Ut digni eficiamur gratia christi Oremus.* ***Oratio*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui beatam regem eduardum sanctorum tuorum colegio sociasti concede propicius ut qui translacionis eius colimus insignia ipsius apud te patrocinia senciamus. Et mihi famulo tuo de sua generacione decendenti talem in isto seculo vitam concede ut post eius curssum cum eo et omnibus tuis sanctis in tuo sancto regno vivere valeam. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnavit domino per omnia seculo seculorum amen.*

[f. 1v] ***De sancto sebastiano :. Ora ci .o.*** ***O*** *beate sebastiane magna est fides tua intercede pro nobis ad dominum deum nostrum ihesum christum ut a peste fame morbo grandula rabie tempestate infirmitate tocius corporis et anime liberemur.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate sebastiane* ***responsorium*** *Ut digni efficiamur misericordia christi.* ***Oratio*** ***O****mnipotens et*

[1] *Vide:* MARTINS, Mário – «As orações que o rei D. Duarte acrescentou ao seu Livro de Horas». In *Estudos de*

misericors deus qui mitis et percibus beati sebastiane gloriosissimi martiris tui quandam geuslem pestem epidemie et mortiferam ab homnibus tibi fidelibus repulisti pra quesumus supplicibus tuis ut qui hanc ordinem secum portaverint aut legerint aut in tuti fuerint et sub eius pervidencia ad te refugium habuerint a peste epidemie et ab omni periculo vite anime et corporis liberemur . Per christum domino nostro. Amen. Pater noster. Ave maria. Credo in deum. Salve regina quod quam complier et outorgar amen.

De sancto Georgio: - o - *Miles christi gloriose laus spes tutor portugalie flete gentis cervicose dum corda contrarie fac discordes graciose reduci concordie ne sternatur plebs clamose empta christe sanguine.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate georgij* ***responsorium*** *Ut digni efficiamur gracia christi.* ***O. r. a. ci. o :.*** ***D****Eus qui nobis per beatum georgium militem tuum sepe mirabiliter contis inimicos graciose victoriam contulisti concede propitius ut eius meritis gloriosis perpetuam pacem quoniam querimus te misante senciamus Per christum dominum nostrum amen.*

2. CALENDÁRIO, ff. 2-13v

KL			*Januarius habet dies XXXI*
			luna XXX
	A	**V**	***Circunsisio domini***
	b	**IIII**	*Octava sancti stephani*
XI	c	**III**	*Octava sancti Johannis evvangeliste*
	d	**II.**	*Octava sanctorum innocencium*
XIX	e	**Noas**	*Vigilia.*
VIII	f	**VIII**	***Epyphania domini***
	g	**VII**	*Sanctorum Juliani et basille*
XVI	**A**	**VI**	*ysidori et luciani martyrum*
V	b	**V**	*Melchiadis episcopi*
	c	**IIII**	*Pauli primi heremite*
XIIII	d	**III**	*Willelmi episcopi*
II	e	**II**	*Remigii et hylarii epor*
	f	**Idus**	*Octava epyphanie. Erasmi episcopi*
X	g	**XIX**	*Felicis impincis martiris*
XVIII	**A**	**XVIII**	*Mauri abbatis*
	b	**XVII**	*Maecelli pape et martiris*
VII	c	**XVI**	*Anthonii abbatis.*

f. 2

XV	d	**XV**	*Prisce virginis*
IIII	e	**XIIII**	*Marcii et marthe martiris*
	f	**XIII**	*Fabiani et sebastiani martiris*
XII	g	**XII**	*Agnetis virginis et martiris*
I	**A**	**XI**	***Vincencii martir***
	b	**X**	*Emerenciane virginis*
IX	c	**IX**	*Thimothei apostoli*
	d	**VIII**	***Conversio pauli***
XVII	e	**VII**	*Piecti martiris*
VI	f	**VI**	*Polocarpi episcopi*
	g	**V**	*Paule vidue*
XIIII	**A**	**IIII**	*Johannis crisostomi*
III	b	**III**	*Aldegundis virginis*
	c	**II**	*Ignacii martiris*
			Nox habet horas XVI.
			Dies vero. VIII.

f. 2v

KL			*Februarius habet dies XXVIII.*
			luna XXIX.
	d		*Brigide virginis*
XI	*e*	***IIII***	***Purificatio virginis gloriose***
XIX	*f*	***III***	*Blasii episcopi*
VIII	*g*	***II***	*Lifardi episcopi*
	A	***Noas***	*Eleutherii episcopi*
XVI	*b*	***VIII***	*Agathe virginis*
V	*c*	***VII***	***Amandi confessor***
	d	***VI***	*Crisolii episcopi*
XIII	*e*	***V***	*Appollonie virginis*
II	*f*	***IIII***	*Scolastice virginis*
	g	***III***	*Desiderii episcopi*
X	***A***	***II***	*Eulalie virginis*
	b	***Idus***	*Lisini martir*
XVIII	*c*	***XVI***	*Valentini martiris*
VII	***d***	***XV***	*Blami martiris*
	e	***XIV***	*Juliane virginis*
XV	*f*	***XIII***	*Polocronij martiris*

f. 3

IIII	*g*	***XII***	*Symeonis episcopi*
	A	***XI***	*Susanne*
XII	*b*	***X***	*Eleutherij episcopi*
I	*c*	***IX***	*Felicis episcopi*
	d	***VIII***	***Cathedra sancti petri***
IX	*e*	***VII***	*Severini confessoris. Vigilia*
	f	***VI***	***Mathie apostoli***
XVII	*g*	***V***	*Donati et iusti martiris*
VI	***A***	***IIII***	*Juliani martiris*
	b	***III***	*Romani martiris*
XIIII	*c*	***II***	*Translatio sancti augustini*
			Nox habet horas XIIII.
			Dies vero. X.

f. 3v

KL			*Marcius habet dies XXXI.*
			luna XXX
III	*d*		*David confessoris*
	e	***VI***	*Lupi pape et martiris*
XI	*f*	***V***	*Simplicij confessoris*
	g	***IIII***	*Adriani martiris*
XIX	***A***	***III***	*Julij episcopi*
VIII	*b*	***II***	*Victoris et victorini martiris*
	c	***Noas***	*Thome martiris*
XVI	*d*	***VIII***	*Perpetue et felicitatis*
V	*e*	***VII***	*Alexandri martiris*
	f	***VI***	*Candi martiris*
XIII	*g*	***V***	*Innocencij pape*
II	***A***	***IIII***	*Gregorij pape*
	b	***III***	*Modesti martiris*
X	*c*	***II***	*Longini martiris*
	d	***Idus***	*Heriberti confessoris*
XVIII	*e*	***XVII***	*Patricij episcopi*
VII	*f*	***XVI***	*Gertrudis virginis*

f. 4

	g	***XV***	*Alexandri episcopi*
XV	***A***	***XIIII***	*Edmundi regis*
IIII	*b*	***XIII***	*Albani martiris*
	c	***XII***	*Benedicti abbatis*
XII	*d*	***XI***	*Theodori martiris*
I	*e*	***X***	*Victoriani martiris*
	f	***IX***	*Bilencij martiris*
IX	*g*	***VIII***	***Annunciacio marie***
	A	***VII***	*Longerij episcopi*
XVII	*b*	***VII***	*Alexandri martiris*
VI	*c*	***V***	*Eustecij martiris*
	d	***IIII***	*Pastoris et victorini martiris*
XIIII	*e*	***III***	*Reguli episcopi*
III	*f*	***II***	*Balbine virginis*
			Nox habet horas XII.
			Dies vero. XII.

f. 4v

KL			*Aprilis habet dies XXX*
			luna XXIX
	g		*Hugonis episcopi*
XI	***A***	***IIII***	*Theodore virginis et martiris*
	b	***III***	*Theodoxie virginis*
XIX	*c*	***II***	*Ambrosii episcopi*
VIII	*d*	***Noas***	*Claudiani martiris*
XVI	*e*	***VIII***	*Thimothei episcopi*
V	*f*	***VII***	*Celestini confessoris*
	g	***VI***	*Perpetui episcopi*
XIII	***A***	***V***	*XI. Martyrum.*
II	*b*	***IIII***	*Macharij episcopi*
	c	***III***	*Leonis pape*
X	*d*	***II***	*Eufemie virginis*
	e	***Idus***	*Marie egyptiace*
XVIII	*f*	***XVIII***	*Tyburcij et valeriani martiris*
VII	*g*	***XVII***	*Longini episcopi*
	A	***XIVI***	*Olimpiadis martiris*
XV	*b*	***XV***	*Juliani presbiteri*

f. 5

IIII	*c*	***XIIII***	*Petri dyaconi*
	d	***XIII***	*Eleutherij episcopi*
XII	*e*	***XII***	*Ursmari episcopi*
I	*f*	***XI***	*Victoris pape*
	g	***X***	*Symonis confessoris*
IX	***A***	***IX***	***Georgij martir***
	b	***VIII***	*Alexandri pape*
XVII	*c*	***VII***	***Marcij evvangeliste***
VI	*d*	***VI***	*Cleti pape et martiris*
	e	***V***	*Rycharij abbattis*
XIIII	*f*	***IIII***	*Site virginis*
III	*g*	***III***	*Roberti abbatis*
	A	***II***	*Petri martiris*
			Nox habet horas .X.
			Dies vero. quatuordecem

f. 5v

KL			*Maius habet dies XXXI*
			luna XXX
XI	*b*		***Philippi et iacobi apostolorum***
	c	***VI***	*Athanasii episcopi*
XIX	*d*	***V***	***Inventio sancte crucis***
VIII	*e*	***IIII***	*Alexandri et evencij martiris*
	f	***III***	*Silvani piscopi*
XVI	*g*	***II***	*Iohannis ante portam latinam*
V	***A***	***Noas***	*Iuvenalis martiris*
	b	***VIII***	*Victoris martiris*
XIII	*c*	***VII***	*Translatio sancti nycholai*
II	*d*	***VI***	*Gordiani et epymachi martiris*
	e	***V***	*Apparitio sancti michaelis*
X	*f*	***IIII***	*Nerei acillei et pancracij martiris*
	g	***III***	*Servacij episcopi*
XVIII	***A***	***II***	*Job prophete*
VII	*b*	***Idus***	*Amellberge virginis*
	c	***XVII***	*Peregrini martiris*
XV	*d*	***VI***	*Tropetis martiris*

f. 6

IIII	*e*	***XV***	*Iohannis episcopi*
	f	***XIIII***	*Petri pape et confessoris*
XII	*g*	***XIII***	*Basille virginis*
I	***A***	***XII***	*Secundini martiris*
	b	***XI***	*Desiderij confessoris*
IX	*c*	***X***	*Potenciane virginis*
	d	***IX***	*Gcelberti martiris*
XVII	*e*	***VIII***	*Urbani pape et martiris*
VI	*f*	***VII***	*Augustini episcopi*
	g	***VI***	*Julij martiris*
XIIII	***A***	***V***	*Iohannis pape et martiris*
III	*b*	***IIII***	*Maximi episcopi*
	c	***III***	*Felicis pape et martiris*
XI	*d*	***II***	*Petronille virginis*
			Nox habet horas VIII.
			Dies vero. XVIII.

f. 6v

KL			*Junius habet dies XXX. luna triginta.*
	e		*Nichomedis martiris*
XIX	*f*	***IIII***	*Marcellini et petri martiris*
VIII	*g*	***III***	*Liffardi confessoris*
XVI	***A***	***II***	*Quirini episcopi*
V	*b*	***Noas***	*Bonifacij episcopi*
	c	***VIII***	*Eduwaldi episcopi*
XIII	*d*	***VIII***	*Anthonij confessoris*
II	*e*	***VI***	*Medardi et gildardi*
	f	***V***	*Primi et feliciani martiris*
X	*g*	***IIII***	*Victoris martiris*
	A	***III***	***Barnabe apostoli***
XVIII	*b*	***II***	*Basilidis cirini martiris*
VII	*c*	***Idus***	***Anthonij confessoris de ordine minorum et***
	d	***XVIII***	*Basilij episcopi* ***Landoaldi episcopi***
XV	*e*	***XVII***	*Viti et modesti martirium*
IIII	*f*	***XVI***	*Cyrici et iulicte martiris*
	g	***XV***	*Boculphi abbatis*

f. 7

XII	***A***	***XIIII***	*Marci et marcelliani martiris*
I	*b*	***XIII***	*Gervasii et pthasij martiris*
	c	***XII***	*Vitalis martiris*
IX	*d*	***XI***	*Basilij episcopi*
	e	***X***	*Albani martiris*
XVII	*f*	***IX***	*Iohannis presbiteri. Vigilia*
VI	*g*	***VIII***	***Nativitas iohannis baptiste***
	A	***VII***	***Eligij episcopi***
XIIII	*b*	***VI***	*Iohannis et pauli martiris*
III	*c*	***V***	*Septem dormiencium*
	d	***IIII***	*Leonis pape. Vigilia*
XI	*e*	***III***	***Petri et pauli apostolorum***
	f	***II***	*Commemoratio sancti pauli*
			Nox habet horas VI.
			Dies vero. XVIII.

f. 7v

KL			*Julius habet dies XXXI.*
			luna XXX.
XIX	*g*		*Octava sancti iohannis baptiste*
VIII	***A***	***VI***	*Processi et marciniani*
	b	***V***	*Translatio sancti thome*
XVI	*c*	***IIII***	*Translatio sancti martini*
V	*d*	***III***	*Dominici martiris*
	e	***II***	*Octava apostolorum petri et pauli*
XIII	*f*	***Noas***	*Claudij martiris*
II	*g*	***VIII***	*Effrem abbatis*
	A	***VII***	*Translatio benedicti*
X	*b*	***VI***	*VII fratrum*
	c	***V***	*Pij pape et martiris*
XVIII	*d*	***IIII***	*Naboris et felicis martiris*
VII	*e*	***III***	*Anaceti pape*
	f	***II***	*Quiria et iulite martiris*
XV	*g*	***Idus***	*Divisio apostolorum*
IIII	***A***	***XVII***	*Hylariani martiris*
	b	***XVI***	*Alexij confessores*

f. 8

XII	*c*	***XV***	*Arnulfi episcopi*
I	*d*	***XIIII***	*Wilmari et ioseph confessoris*
	e	***XIII***	*Margarete virginis*
IX	*f*	***XII***	*Proxedis virginis*
	g	***XI***	***Marie magdalene***
XVII	***A***	***X***	*Apollinaris episcopi*
VI	*b*	***IX***	*Cristine virginis*
	c	***VIII***	***Iacobi apostoli***
XIIII	*d*	***VII***	*Pastoris presbiteri*
III	*e*	***VI***	*Panthaleonis martiris*
	f	***V***	*Nazarij et celsi martiris*
XI	*g*	***IIII***	*Simplicij et faustini martiris*
XIX	***A***	***III***	*Abdon et sennen martiris*
	b	***II***	*Germani confessoris*
			Nox habet horas octo.
			Dies vero. XVI.

f. 8v

KL			*Augustus habet dies XXXI*
			luna XXX.
VIII	*c*		***Vincula petri.***
XVI	*d*	***IIII***	*Stephani pape*
V	*e*	***III***	*Inventio sancti stephani*
	f	***II***	*Iustini presbiteri*
XIII	*g*	***Noas***	*Dominici confessoris*
II	***A***	***VIII***	*Sixti pape*
	b	***VII***	*Donati episcopi*
X	*c*	***VI***	*Cyriaci largi et smaragdi martiris*
	d	***V***	*Romani martiris. Vigilia*
XVIII	*e*	***IIII***	***Laurencij martiris***
VII	*f*	***III***	*Tiburcij et susanne martiris*
	g	***II***	*Clare virginis*
XV	***A***	***Idus***	*Ypoliti sociorumque eius*
IIII	*b*	***XIX***	*Vigilia.*
	c	***XVIII***	***Assumptio marie***
XII	*d*	***XVII***	*Maximiani martiris*
I	*e*	***XVI***	*Octava laurencij*

f. 9

	f	***XV***	*Agapiti martiris*
IX	*g*	***XIIII***	*Magni martiris*
	A	***XIII***	*Barnardi abbatis*
XVII	*b*	***XII***	*Privati martiris*
VI	*c*	***XI***	*Thimothei et simphoriani martiris*
	d	***X***	*Thimothei et apollinaris*
XIIII	*e*	***IX***	***Bartholomei apostoli***
II	*f*	***VIII***	*Iudovici episcopi*
	g	***VII***	*Hereni et habunde martiris*
XI	***A***	***VI***	*Rufi martiris*
	b	***V***	*Augustini episcopi*
XIX	*c*	***IIII***	***Decollatio iohannis baptiste.***
VIII	*d*	***III***	*Felicis et audacti martiris*
	e	***II***	*Paulini episcopi*
			Nox habet horas .X.
			Dies vero. XIIII.

f. 9v

KL			*September habet dies XXX.*
			luna XXIX
XVI	*f*		***Egidij abbatis***
V	*g*	***IIII***	*Anthonij martiris*
	A	***III***	*Renacli episcopi*
XIII	*b*	***II***	*Sarapie virginis*
II	*c*	***Noas***	*Bertini abbatis*
	d	***VIII***	*Eleutherij confessoris*
X	*e*	***VII***	*Adriani martiris*
	f	***VI***	***Nativitas marie***
XVIII	*g*	***V***	*Gorgonij martiris*
VII	***A***	***IIII***	*Hilarij episcopi*
	b	***III***	*Pthi et iacincti martiris*
XV	*c*	***II***	*Venancij confessoris*
IIII	*d*	***Idus***	*Abaceti episcopi*
	e	***XVIII***	***Exaltatio sancte crucis***
XII	*f*	***XVII***	*Nichomedis martiris*
I	*g*	***XVI***	*Eufemie virginis*
	A	***XV***	*Lamberti episcopi*

f. 10

IX	*b*	***XIIII***	*Ferreoli martiris*
	c	***XIII***	*Faustine virginis*
XVII	*d*	***XII***	*Dyonisij et privati martiris. Vigilia*
VI	*e*	***XI***	***Mathei apostoli et evvangeliste***
	f	***X***	*Mauricij sociorumque eius.*
XIIII	*g*	***IX***	*Tecle virginis*
III	***A***	***VIII***	*Rustici episcopi*
	b	***VII***	*Firmini episcopi*
XI	*c*	***VI***	*Cipriani et iustine*
XIX	*d*	***V***	*Cosme et damiani*
	e	***IIII***	*Exuperij confessoris*
VIII	*f*	***III***	***Michaelis archangeli.***
	g	***II***	*Jeronimi presbiteri.*
			Nox habet horas XII.
			Dies vero. XII.

f. 10v

KL			*October habet dies XXXI*
			luna XXX.
	A		*Remigij epicopi*
XVI	*b*	***VI***	*Leodegarij episcopi*
V	*c*	***V***	*Duorum ewaldorum*
XIII	*d*	***IIII***	*Francisci confessoris*
II	*e*	***III***	*Appollinaris martiris*
	f	***II***	*Fidis virginis*
X	*g*	***Noas***	*Marci pape*
	A	***VIII***	*Demetri martiris*
XVIII	*b*	***VII***	*Dyonisij sociorumque eius*
VII	*c*	***VI***	*Gereonis victoris martiris*
	d	***V***	*Athanasij confessoris*
XV	*e*	***IIII***	*Gandulfi confessoris*
IIII	*f*	***III***	*Calixti pape*
	g	***II***	*Donatiani episcopi*
XII	**A**	***Idus***	*Wulframmi episcopi*
I	*b*	***XVII***	*Galli abbatis*
	c	***XVI***	*Florentini episcopi*

f. 11

IX	*d*	***XV***	***Luce evvangeliste***
	e	***XIIII***	*Amati episcopi*
XVII	*f*	***XIII***	*Caprasij martiris*
VI	*g*	***XII***	*XI. virginum*
	A	***XI***	*Severi episcopi*
XIIII	*b*	***X***	*Maximi martiris*
III	*c*	***IX***	*Severini episcopi*
	d	***VIII***	*Crispini et cuspiniani martiris*
XI	*e*	***VII***	*Translatio sancti amandi*
XIX	*f*	***VI***	*Vigilia*
VIII	*g*	***V***	***Symonis et iude apostolorum***
	A	***IIII***	*Narcisci episcopi et martiris*
XVI	*b*	***III***	*Germani episcopi*
V	*c*	***II***	*Quintini martiris Vigilia*
			Nox habet horas XIIII.
			Dies vero. X.

f. 11v

KL			*November habet dies XXX*
			luna XXIX
	d		***Omnium sanctorum***
XIII	*e*	***IIII***	***Commemoratio animarum***
II	*f*	***III***	*Innumerabilium martiris*
	g	***II***	*Vitalis et agricole martiris*
X	***A***	***Noas***	*Winnoci abbatis*
	b	***VIII***	*Leonardi confessoris*
XVIII	*c*	***VII***	*willibrordi episcopi*
VII	*d*	***VI***	*Quatuor coronatorum*
	e	***V***	*Theodori martiris*
XV	*f*	***IIII***	*Martini pape*
IIII	*g*	***III***	***Martini episcopil***
	A	***II***	*Lebuini episcopi et martiris*
XII	*b*	***Idus***	*Brictij episcopi*
I	*c*	***XVIII***	*Clementini martiris*
	d	***XVII***	*Machuti episcopi et confessoris*
IX	*e*	***XVI***	*Vitalis martiris*
	f	***XV***	*Hugonis martiris*

f. 12

XIIII	*g*	***XIIII***	*Menne martiris*
VI	***A***	***XIII***	*Elyzabeth vidue*
	b	***XII***	*Ponciani pape*
XIIII	*c*	***XI***	*Columbani abbatis*
III	*d*	***X***	*Cecilie virginis*
	e	***IX***	***Clementis pape et martiris***
XI	*f*	***VIII***	*Crisogoni martiris*
XIX	*g*	***VII***	***Katherine virginis***
	A	***VI***	*Lini pape*
VIII	*b*	***V***	*Maximi episcopi*
	c	***IIII***	*Rufi martiris*
XVI	*d*	***III***	*Baturnini martiris. Vigilia*
V	*e*	***II***	***Andre apostoli***
			Nox habet horas XVI.
			Dies vero. VIII.

f. 12v

KL			*December habet dies XXXI*
			luna XXX
XIII	*f*		***Eligij episcopi***
II	*g*	***IIII***	*Wyniane virginis*
	A	***III***	*Cassiane martiris*
X	*b*	***II***	*Barbare virginis*
	c	***Noas***	*Sabbe abbatis*
XVIII	*d*	***VIII***	***Nicholai episcopi***
VII	*e*	***VII***	*Ambrosij episcopi*
	f	***VI***	***Conceptio beate marie***
XV	*g*	***V***	*Silvane virginis*
IIII	***A***	***IIII***	*Eulalie virginis*
	b	***III***	*Damase pape*
XII	*c*	***II***	*Fustiani victorini martiris*
I	*d*	***Idus***	*Lucie virginis et martiris*
	e	***XIX***	*Nychasij episcopi*
IX	*f*	***XVIII***	*Folquini episcopi*
	g	***XVII***	*Valeriani episcopi*
XVII	***A***	***XVI***	*Ananie azarie misaelis.*

f. 13

VI	*b*	***XV***	*Marthe et lazari*
	c	***XIIII***	*Graciani episcopi*
XIIII	*d*	***XIII***	*Rufi martiris. Vigilia*
III	*e*	***XII***	***Thome apostoli***
	f	***XI***	*Juli et severin*
XI	*g*	***X***	*Pauli et cyriaciii*
XIX	***A***	***IX***	*Vigilia*
	b	***VIII***	***Nativitas domini nostri ihesum christi***
VIII	*c*	***VII***	***Stephani prothomartyris***
	d	***VI***	***Iohannis apostoli et evvangeliste***
XVI	*e*	***V***	***Sanctorum innocencium***
V	*f*	***IIII***	***Thome cantuariensis***
	g	***III***	*David regis*
	A	***II***	*Silvestri pape*
			Nox habet horas XVIII.
			Dies vero. VI.

f. 13v

3. MEMORIAL DOS SANTOS, ff. 14-41[2]

[f. 14], branco; [f. 14v], ***Santa Catarina*** (Página plena)

[f. 15], ***G****aude virgo Katherina qua doctores lex divina traxit ab erroribus* ***G****aude pro qua tenebrosus carcer fluit illuminosus flagrans ex odoribus* ***G****aude convertens reginam. cernens rotarum ruinam plebis in discrimine* ***G****aude que flagelaris et post preces decollaris fundens lac pro sanguine.* ***G****aude syna ad quem portaris ubi iuge veneraris. Olei propagine* ***O*** *beata virgo post mariam posce nobis celi viam in supremo culmine* ***E****sto nobis advocata apud deum virgo grata. in nostro certamine* ***Versiculus*** ***O****ra pro nobis beata virgo et martir katherina. Ut digni efficiamur promissionibus christi.* ***Oracio*** ***D****eus qui dedisti legem moysi in summitate montis synai et in eodem loco per sanctos angelos tuos corpus beate Katherine virginis et martiris* **[f. 15v]** *tue mirabiliter collocasti pra quesumus ut eius meritis et intercessione ad montem qui christus est valeamus pervenire. Per eudem.* ***Oracio*** ***D****eus qui beatissimam virginem ac misererem tuam katherinam rethores et reginam populiquem multitudinem ab erroribus revocare fecisti eamque in passione sua distrtis rota... machinis voce tua sancta de celo confortasti tribue quesumus ut eius meritis et precibus devicijs huius mundi tribulacionibus ad eterna gaudia ubi eum sanctis tuis feliciter ..... misericorditer pervenire valeamur. Per* ***Oracio*** ***S****ancta beata virgo katherina qui transsitoribus respuisti spirito sanctu celestis regis ...isti intre thalamum. tu es eui sponsa christi dulcissima et frathesaurum gemma preciosissima. scioque quit... vis potes impet... a dilecto sponso tuo. g consolari dignare animam m et quonian separata fuit a corpore m asta michi in adiutorium do... eam ad gaudia eterna perducas. Amen.*

[f. 16], branco; [f. 16v], ***Trono de Graça*** (Página plena)

[f. 17] **inicial historiada** (S a cinco espaços) ***Oratio ad sanctam trinitatem*** ***S****ancta trinitas unus deus pater filius et spiritus sanctes miserere michi peccatori. et ne perdas me cum peccatis meis. sed da michi per merita et intercessione sancte marie semper virginis et omnium sanctorum tuorum spacium et locum penitencie et libera me a subitanea et improvisa et mala morte et ab omni malo. Amen.* ***Alia oratio*** ***I****n manu tua doine et in tua sancta potestate commendo hodie et in omni tempore animam meam et corpus meum. cogitationes et verba*

[2] Vide MARTINS, Mário – *Guia Geral das Horas D'El-Rei D. Duarte*. Lisboa: Brotéria, 1971, pp. 71-86.

mea atque omnes actus meos ut me semper custodias ne gaudeat de me inimicus meus. sed vigilando sine dormiendo semper **[f. 17v]** *et ubique misericordia tua preveniat et sequatur me tibi laus tibi gloria tibi graciarum actio in secula seculorum. Amen.*

[f. 18], branco; [f. 18v], ***Santa Verónica*** (Página plena)

[f. 19] ***Oratio ad sanctam veronicam*** ***S****alve sancta facies nostri redemptoris. In qua nitet species divini splendoris. Impressa panniculo nivei candoris. Dataque veronice signum ob amoris.* ***S****alve decus seculi speculum sanctorum. Quod videre cupiunt spiritus celorum. Nos ab omni macula purga vitiorum Atque nos consortio iunge beatorum.* ***S****alve nostra gloria in hac vita dura Labili et fragili cito transitura. Nos perduc ad patriam o felix figura Ad videndum faciem que est christi pura* ***E****sto nobis quesumus tutum adiuvamen Dulce refrigerium atque consolamen Ut nobis non noceat hostile gravamen. Sed fruamur requie omnes dicant amen.* ***Versiculus*** *Signatum est* **[f. 19v]** *super nos lumen vultus tui domine. Dedisti leticiam in corde meo. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui nobis signatum lumen vultus tui memoriale tuum ad instanciam veronice ymaginem tuam sudario impressam relinquere voluisti per crucem et passionem tuam nobis tribue ut ita in terris per speculum in enigmate venerari adorare ac honorare valeamus ut te tunc facie ad faciem ventem super nos iudicem securi videamus. Qui vivis.*

[f. 19v] Aditamentos de várias mãos:

Miserere mei deus

Veni creator

Horas de tolos santos

Horas da Trindade domingo (?)

Horas da cruz

Horas de sancto spiritu

mira paginis sabido

oração dos ....

.....

[f. 20], branco; [f. 20v], ***São João Baptista*** (Página plena)

[f. 21] ***Oratio sancti iohannis baptiste*** ***G****aude iohannes baptista qui in ventris clausus cista congaudebas domino* ***G****aude nam tu nominatus. Et ut christus nunciatus es oedem angelo.* ***G****aude quia te infante nato plaudit plebs ut ante gabriel predixerat.* ***G****aude cuius fit soluta lingua patris prius muta quando circunsideris.* ***G****aude quia prophetavit de te pater dum cantavit benedictus dominus.* ***G****aude tenens strictum ritum quo ad victum et vestitum habitator heremi.* ***G****aude tante sanctitatis quod in mulierum natis maior te non fuerat.* ***T****u amive christi care nos cum eo fac regnare qui te talem fecerat. Amen.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate iohannes bap***[f. 21v]***tista. Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***P****erpetuis nos quesumus domine beati iohannis baptiste tuere presidijs et quanto fragiliores sumus tanto magis necessarijs at tolle suffragijs. Per.*

[f. 22], branco; [f. 22v], ***São Tiago, o Maior*** (Página plena)

[f. 23] ***Oratio ad sanctum iacobum.*** ***S****ancte iacobe apostole domini nostri ihesum christi frater sancti iohannis evvangeliste per absisionem preciosi capitis tui quam propter amorem domini sustinuisti te ego peccator deprecor ut me in dignimitius gloriosis precibus ab omni flagello quod iuste mereor liberes et a futura ira misericorditer eripias et omnia vicia ac crimina in quibus dicto opere seu cogitatione deliqui cum sanctitatis tue magnitudine deleas et in fide et caritate dei et proximi corrobores et ad vitam eternam perducas. Amen.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate apostole iacobe. Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***E****sto domine plebi tue sanctificator* **[f. 23v]** *et custos ut apostoli tui iacobi munita presidijs et conversatione tibi placeat et secura deserviat. Per christum.*

[f. 24], branco; [f. 24v], ***São Cristóvão*** (Página plena)

[f. 25] ***Oratio ad sanctum christoforum.*** ***S****ancte christofore martyr dei preciose. Rogo per nomen creatoris tui domini nostri ihesum christi. et per illam clemenciam quam tibi fecit quando nomen tibi solus imposuit. Te deprecor in nomine patris et filij et spiritus sancti et per graciam baptismi quem accepisti ut ad eum et sanctam mariam genitricem eius michi famulo tuo peccatori sis in adiutorio. quatrinis tuo semper interventu me facias vincere omnes qui cogitant michi mala. Et per illud leve onus quod est christus quem trans marinum flumen in tuis humeris feliciter portare meruisti alleviare dignare presentes angustias paupertates tribulationes malas et* **[f. 25v]** *et perversas machinationes fraudulentas conspirationes falsa cestimonia*

occulta sive aperta consilia et alia que contra honorem et salutem meam excogitando vel conspirando perficere desiderant vita comite et salvo honore gaudere valeam in secula seculorum. Amen. ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate christofore Qui curasti ihesum christi servus fore. Oremus.* ***oratio.*** ***D****eus qui beatum christoforum martyrem tuum virtute constancie in passione roborasti quique unigenitum tuum dominum nostrum ihesum christum in suis humeris deferri voluisti concede propicius ut qui eius commemorationem agimus ad regna celestia pervenire valeamus. Per eum christi.*

[f. 26], branco; [f. 26v], ***São Francisco de Assis*** (Página plena)

[f. 27] ***Oratio de sancto francisco.*** ***O*** *Martir desiderio francisce quanto studio compaciens hunc sequeris quem passum libro repperis quem aperuisti tu contuens in aere seraph in cruce positum ex tunc in palmis latere et pedibus effigiem fers plagarum christi tu gregi tuo provide post felicem transitum dure prius livide glorificate speciem carnis pretendisti* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate pater francisce. Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***D****eus qui ecclesiam tuam beati francisci meritis fetu nove prolis amplificasti tribue nobis ex eius imitatione terrena despicere et celestium donorum semper participatione gaudere. Per christum.*

[f. 27v] Aditamento: ***Memoria sancti iohannis evvangeliste. Responsorium*** *In medio ecclesie aperuit os eius.* ***p*** *Et implevit eum dominus spiritu sapientie et intellectus* ***Versiculus*** *Iccunditatem et exultacionem thesaurizavit super eum et nomine eterno hereditavit illum. Gloria pater et filio.* ***p*** *Et implevit* ***Versiculus*** *Valde honorandus est beatus ihoannis* ***Responsorium*** *Qui supra pectus domini in cena recubuit. Oremus.* ***E****clesiam tuam quesumus domine benignus ilustra. ut beati ihoannis apostoli tui et evvangeliste iluminata doctrinis ad dona perveniat sempiterna. Per christum dominum nostrum Amen.*

[f. 28], branco; [f. 28v], ***Santa Clara*** (Página plena)

[f. 29] ***Oratio ad sanctam claram*** ***D****uce celesti munimine matre favente virgine clara re clara nomine spreto paterno limine spreto nativo sanguine est in sanctorum lumine ac beatorum agmine gloria tibi domine.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beata clara. Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***F****amulos tuos quesumus domine beate virginis tue clare*

votiva commemoratio recencentes celestium gaudiorum sua facias interventione participes et unigeniti tui coheredes. Qui tecum vivit et

[f. 29v] Aditamento: ***B****artholomeus ad iudiam missus demonia fugavit et egros varijs langoribus dei virtute suis oracionibus curavit* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate bartholomee* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui illius diei venerandam sanctamque leticiam in beati apostoli tui bartholomei commemoracione tribuisti da ecclesie tue quis id amare quod credidit et predicare quod docuit. Per christum dominum nostrum Amen.*

[f. 30], branco; [f. 30v], ***São Brás*** (Página plena)

[f. 31] ***Oratio ad sanctum brasium*** ***N****ic est vir qui non est direlictus a deo in die certaminis sui et ipse conculcavit caput serpentis antiqui modo coronatur quia fideliter vicit in mandatis domini.* ***Versiculus*** *Possuisti domine super caput eius. Coronam de lapide precioso. Oremus.* ***oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui sanctum brasium presulem martyrem tuum agone certaminis tuo amore roborasti assis ecclesie tue precibus et da ut cuius triumphum colimus in terris eius precibus adiuvemur in celis. Per christum.*

[f. 31v] Aditamento: ***antiphona*** *Magne pater sancte dominice mortis hora nos tecum suscipe et hic nos semper pie respice.* ***antiphona*** *O lumen ecclesie doctor veritatis rosa paciencie ebur castitatis aquam sapientie propinasti gratis predicator gratie nos iunie beatis* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate dominice* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur gratia christi.* ***oracio.*** ***D****eus qui ecclesiam tuam beati dominici confessoris tui illuminare dignatus es meritis et doctrinis concede propicius ut eius intercesione temporalibus non destituatur aurilijs et spiritualibus semper proficiat incrementis. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat deus per omnia secula seculorum Amen.*

[f. 32], branco; [f. 32v], ***Santa Ana com a Virgem e o Menino*** (Página plena)

[f. 33] ***Oratio ad sanctam annam*** ***G****aude felix anna concepisti prolem que erat paritura mundi salvatorem. Gaude felix anna mater magne prolis ex te processit rutilans mater summe solis. Gaude felix anna genitrix marie virgo deum peperit et mater est messye. Gaude felix anna que sola meruisti mater esse virginis matris ihesu christi. Gaude felix anna gaude sine fine pro me preces porrige celorum regine.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beata anna. Ut mundemur ab omnibus malis in hac vita. Oremus.* ***oratio.*** ***D****omine ihesu christe qui beate* **[f. 33v]** *anne tantam*

graciam donare dignatus es ut gloriosam virginem mariam matrem tuam in utero suo portare mereretur da quesumus per intercessionem dilecte matris ac dilectissime filie marie matris tue tante propitiationis habundanciam ut per illarum sacratissimam intercessionem ab omni malo periculo corporis et anime nos defendas et presentis vite salutem conferas et ad gaudia celorum perducas. Qui vivis et regnas deus per omnia secula seculorum.

[f. 34], branco; [f. 34v], ***São Vicente*** (Página plena)

[f. 35] ***Oratio ad sanctum vicencium*** ***E****gregius christi martyr vicencius duris tormentorum supplicijs pro christo alacriter superatus. ad felicis pugne constanter expleto tandem precioso resolutus in mortem celo triunphans spiritum reddidit.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate martir vincenti. Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***A****desto domine supplicationibus nostris ut qui ex iniquitate nostra reos nos esse cognoscimus. beati vicencij martyris tui intercessione liberemur. Per christum.* **[f. 35v]**, branco;

[f. 36], branco; [f. 36v], ***São Jorge*** (Página plena)

[f. 37] ***Oratio ad sanctum georgium.*** ***G****eorgi martir inclite te decet laus et gloria predotatum milicia per quem puella regia. existens in tristicia coram dracone pessimo salvata est et animo se reddidit altissimo cum multis infidelibus fac ergo sic ut civibus tu nos vingas celestibus nostris ablutis sordibus ut simul cum leticia tecum simus in gloria nostraque reddant labia laudes christo cum gracia. Amen.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate martyr georgi. Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui deprecancium voces benigne ex audis maiestatem tuam supplices exoramus ut sicut in honore beati* **[f. 37v]** *gloriosi martyris tui georgij draconem a puella superari voluisti ita fiusdem intercessione hostes nostros visibiles et invisibiles ne nocem nobis valcant prestare digneris. Per christum.*

[f. 38], branco; [f. 38v], ***Santo António*** (Página plena)

[f. 39] ***Oratio de sancto Anthonio paduensi.*** ***O*** *proles hyspanie pavor infidelium nova lux italie nobile depositum urbis paduane fer anthoni gracie christi proncinium ne pro lapsis venie tempus breve creditum defluet mane.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate presul anthoni. Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***E****Cclesiam tuam deus beati anthonij*

confessoris tui sollempnitas votiva letificet. ut spiritualibus semper muniatur auxilijs et gaudijs perfrui mereatur eternis. Per christum.

[f. 39] Aditamento: ***S****j queris miracula mors error calamitas demon lepra fugiunt egri surgunt sani* ***psalmus*** *Cedunt mare vin***[f. 39v]***cula membra resque perditas petunt et acipiunt iuvenes et cani* ***Versiculus*** *Pereunt pericula cessat et necessitas narrent hii qui sentiunt dicant paduani.* ***presa*** *Cedunt* ***Versiculus*** *Gloria patri.* ***presa*** *Cedunt* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate anthoni* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur* ***oratio.*** *Eclesiam tuam deus beati anthonij confessoris tui commemoratio votiva letificet ut spiritualibus semper muniatur auxilijs et gaudijs perfrui mereatur eternis. Per christum dominum nostrum. Amen.*

[f. 40], branco; [f. 40v], ***Santo Antão*** (Página plena)

[f. 41] ***Oratio sancti Anthonij heremite.*** ***V****Ox de celo ad beatum anthonium facta est quoniam viriliter dimicasti ecce enim tecum suet faciam te in toto orbe nominari.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate pater anthoni. Ut digni efficiamur promissionibus christi.* ***oratio.*** ***D****Eus qui concedis obtentu beati anthonij confessori tui morbidum ignem extingui et membris egris refrigeria prestari fac nos propicius ipsius meritis a gehenne incendus liberatos integros mente et corpore tibi feliciter in gloria presentari. Per christum.* **[f. 41v]**, branco;

4. MISSA DE NOSSA SENHORA, ff. 42-47[3]

[f. 42] ***Incipit missa virginis gloriose.*** ***I****Ntroibo ad altare dei. Ad deum qui letificat iuventutem meam.* ***D****ignare domine die isto. Sine peccato nos custodire.* ***C****onfitemini domino quonian bonus. Quonian in seculum misericordia eius.* ***C****Onfiteor deo omnipotenti. beate marie virgini et omnibus sanctis dei et vobis me graviter pecasse per superbiam in legem dei mei cogitatione locutione delectatione omissione consensu visu verbo et opere mea culpa mea culpa mea maxima culpa. Ideo precor beatissimam gloriosam virginem mariam et omnes sanctos et sanctas dei et vos orare pro me ad dominum deum nostrum ut misereatur mei peccatoris.* **[f. 42v]** ***M****isereatur nostri omnipotens deus et dimissis omnibus peccatis vestris perducat vos ihesus christus in vitam eternam amen.* ***D****eus tu conversus vivificabis nos. Et plebs tua letabitur in te.* ***O****stende nobis domine misericordiam tuam. Et salutare tuum da nobis.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat* ***A****diutorium nostrum in nomine*

[3] Vide MARTINS, Mário – *Guia Geral das Horas D'El-Rei D. Duarte*. Lisboa: Brotéria, 1971, pp. 87-91.

domini. qui fecit celum et terram. ***S****it nomen domini benedictum. Ex hoc nunc et usque in seculum.*

[f. 43], branco; [f. 43v], ***Virgem com o Menino e anjo músico*** (Página plena)

[f. 44] ***S****alve sancta parens enixa puerpera regem qui celum terramque regit in secula seculorum* ***psalmus*** *Virgo dei genitrix quem totus non capit orbis in tua se clausit viscera factus homo. Gloria patri et filio et spiritu sancto. Sicut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum Amen. Salve sancta parens.* ***K****yrieleyson. Kyrieleyson. Kyrieleyson.* ***C****hristeleyson. Christeleyson. Christeleyson.* ***K****yrieleyson. Kyrieleyson. Kyrieleyson.* ***G****loria in excelsis deo. Et in terra pax hominibus bone voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gracias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine deus* **[f. 44v]** *rex celestis deus pater omnipotens. Domine fili unigenite ihesu christe. Spiritus er alme orphanorum paraclite. Domine deus agnus dei filius patris. Primogenitus marie virginis matris. Qui tollis peccata mundi miserere nobis. Qui tollis peccata mundi suscipe deprecationem nostram. Ad marie gloriam. Qui sedes ad dexteram patris miserere nobis. Quoniam tu solus sanctus. Mariam sanctificans. Tu solus dominus. Mariam gubernans. Tu solus altissimus. Mariam coronans ihesu christe. Cum sancto spiritu in gloria dei patris. Amen.* ***Oratio*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis salnitate gaudere. et gloriosa beate marie semper virgi***[f. 45]***nis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per dominum.* ***lectio libri sapiencie***[4] ***A****b initio et ante secula creata sum et usque ad futurum seculum non desinam. et in habitatione sancta coram ipso ministravi. Et sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in iherusalem potestas mea. Et radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius. Et in plenitudine sanctorum detencio mea.* ***Graduale*** *Benedicta et venerabilis es virgo maria que sine tactu pudoris inventa es mater salvatoris.* ***Versiculus*** *Virgo dei genitrix quem totus non capit orbis in tua se clausit viscera factus homo.* ***A****lleluya.* ***Versiculus*** *Virga yesse floruit virgo deum et hominem genuit pa***[f. 45v]***cem deus reddidit in se reconsilians yma summis. Alleluya.* ***Secundum Lucam***[5] ***I****N illo tempore. Loquente ihesu ad turbas. Extollens vocem quedam mulier de turba dixit illi. Beatus venter qui te portavit et ubera que suxisti. At ille dixit. Quinymo. Beati qui audiunt verbum dei et custodiunt illud. Deo gracias.* ***C****redo in unum deum. Patrem omnipotentem factorem celi et terre. Visibilium omnium et invisibilium. Et in unum dominum ihesum christum filium dei unigenitum. Et ex patre natum ante omnia secula.*

[4] Eccles (24; 14-16)
[5] Lc (11; 27-28)

deum de deo lumen de lumine deum verum de deo vero. Genitum non factum consubstancialem patri per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter **[f. 46]** *nostram salutem descendit de celis. Et incarnatus est de spiritu sancto ex maria virgine et homo factus est. Crucifixus eciam pro nobis sub pontio pylato passus et sepultus est. Et resurrexit tercia die secundum scripturas. Et ascendit in celum sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos. Cuius regni non erit finis et in spiritum sanctum dominum et vivificantem. Qui ex patre filioque procedit. Qui cum patre et filio simul adoratur et conglorificatur. Qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi seculi. Amen.* ***Offertorium*** **[f. 46v]** ***F****elix namque es sacra virgo maria et omni laude dignissima quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster.* ***S****anctus Sanctus Sanctus dominus deus sabaoth. Pleni sunt celi et terra gloria tua osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine domini osanna in excelsis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata. mundi miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi dona nobis pacem.* ***communium.*** ***B****eata viscera marie virginis que portaverunt eterni patris filium.* ***post communium*** ***S****Umptis domine salutis nostre subsidijs da quesumus beate marie virginis semper patrocinijs nos ubique pro***[f. 47]***tegi in cuius veneratione hec tue obtulimus maiestati. Per dominum. Domine exaudi orationem meum. Et clamor meus ad te viniat. Ite missa est. Deo gracias.*

5. PERÍCOPES EVANGÉLICAS, ff. 47-50

[f. 47] ***Inicium sancti evvangelij secundum iohannem*** ***I****N principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum. Hoc erat in principio apude deum. Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nichil. Quod factum est in ipso vita erat et vita erat lux homnium et lux in tenebris lucet et tenebre eam non comprehenderunt. Fuit homo missus a deo cui nomen erat iohannes. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera que illuminat omnem ho***[f. 47v]***minem venietem in hunc mundum. In mundum erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit. In propria venit et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt dedit eis potestatem filios dei fieri hijs qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri sed ex deo nati sunt. Et verbum caro factum est et habitavit in nobis. et vidimus gloriam eius gloriam.*

Quasi unigeniti a patre. Plenum gracie et veritatis. Deo gracias. ***Secundum lucam*** ***I****N illo tempore. Missus est angelus gabriel a deo in civitatem galylee cui nomen nazaret ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph de domo david et nomen virginis maria. Et* **[f. 48]** *ingressus angelus ad eam dixit. Ave gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Que cum audisset turbata est in sermone eius et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud dominum. Ecce concipies in utero et paries filium et vocabis nomen eius ihesum. hic erit magnus et filius altissimi vacabitur. Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Dixit autem maria ad angelum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius* **[f. 48v]** *dei. Et ecce elyzabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectude sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria. Ecce ancilla domini. Fiat michi secundum verbum tuum. Deo gracias.* ***Secundum matheum.*** ***C****Um natus esset ihesus in bethleem iude in diebus herodis regis. Ecce magi ab oriente venerunt iherosolimam dicentes. Ubi est qui natus est rex iudeorum. vidimus enim stellam eius in oriente et venimus adorare eum. Audiens autem herodes rex turbatus est et omnis iherosolima cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi suscitabatur ab eis ubi christus nasceretur. Illi autem dixerunt. In bethleem iude* **[f. 49]** *Sic enim scriptum est per prophetam. Et tu bethleem terra iuda nequaquam minima es in principibus iuda. ex te enim exiet dux qui regat populum meum israhel. Tunc herodes clam vocatis magis diligenter didicit ab eis tempus stelle que apparuit eis. Et mittens illos in bethleem dixit. Ite et interrogate diligenter de puero. Et cum inveneritis renunciate michi. ut et ego veniens adorem eum. Qui cum audissent regem abierunt. Et ecce stellam quam viderant in oriente antecedebat eos usque dum veniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde. Et intrantes domum invenerunt puerum cum maria matre eius. Et procidentes adoraverunt eum. Et apertis the***[f. 49v]****zauris suis obtulerunt ei munera Aurum thus et mirram. Et responso accepto in sompnis ne redirent ad herodem. Per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Deo gracias.* ***Secundum marcum*** ***I****N illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis ihesus et exprobravit incredulitatem illorum et duriciam cordis. Quia hiis qui viderant eum ressurexisse a mortuis non crediderunt. Et dixit eis. Euntes in mundum universum predicate evvangelium omni creature. Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit. Qui vero non crediderit condempnabitur.*

*Signa autem eos qui crediderint hec sequentur. In nomine meo demonia eicient linguis lo***[f. 50]***quentur novis serpentes tollent. Et si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Super egros manus imponent et bene habebunt.*[6] *Et dominus quidem ihesus postquam locutus est eis assumptus est in celum et sedet a dextris dei. Illi autem profecti predicaverunt ubique domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Deo gracias.*

Aditamento: [f. 50] Mi .m. d. s. m. m. t. **E**t. s. m. m. t. d. i. m.
Am. l. m. a. in. et a. m **Q**uoniam. i. m. e. et p. con m.
Ti. s. p. et m. c. t. f. u. i **E**c. enim. i. con. s. et in p. con. m.
Ec. enim. in v. d. inc. et o. s. **A**s. per. me. i. et m. l. m. et.
Au. m. d. g. et l. et ex. o **A**ver. f. t. a. m. et omnes. i. m.
Cor. m. c. in. me. d. et s. r. **N**e. p. m. a. t. et. s. s. t. n.
Re. mihi. l. s. t. et. s. p. con. me **D**o. i. v. t. et imp. at. conver
Li. m. d. s. d. d. s. m. et. **D**o. l. m. a. et o. m. a. l.
Quoniam. s. v. s. d. u. h. n. **S**a. d. s. con. c. con. et h. d. n.
Be. f. in. b. v. t. s. u. e. **T**unc. a. s. i. o. et h. t. im. s. a.
Requiam eternam dona eis domine Et lux perpetua luceat eis.

[f. 50] Desenvolvimento das abreviaturas [Salmo 51 (50)]: ***M****iserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam* **E**t *secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci ut justificeris in sermonibus tuis et vincas cum judicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapientiae tue manifestasti mihi.* ***A****sperges me hysopo et mundabor lavabis me et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et letitiam et exsultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proiicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde mihi letitiam salutaris tui et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo iniquos vias tuas et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me*

[6] O texto sublinhado, que o copista se esqueceu de escrever, foi colocado numa filactera na margem de corte.

de sanguinibus deus deus salutis mee et exsultabit lingua mea justitiam tuam. ***D****omine labia mea aperies et os meum annuntiabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies.* ***B****enigne fac domine in bona voluntate tua sion ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iustitie oblationes et holocausta tunc imponent super altare tuum vitulos.*

[f. 50v] Orações [aditamento][7] ***D****eus cui proprium est misereri semper et parcere propiciare anime famuli tui et omnia eius peccata dimitte, ut mortis vinclis absoluta transsire mereatur ad vitam. Per.* ***Q****uesumus dominus pro tua pietate miserere anime famule tue philipe regine nostre et a contagiis mortalitatis exutam in eterne salvacionis partem restitue. Per.* ***D****eus qui nos patrem et matrem honorare precepisti miserere clementer animabus parentum nostrorum eorumque peccata dimitte. nosque eos in eterne claritatis gaudio fac videre. Per.* ***I****nclina domine aurem tuam ad peccates nostras quibus misericordiam tuam suplices deprecamur ut animas famulorum tuorum quesumus de hoc seculo migrare iussisti in pacis ac lucis regione constituas et sanctorum tuorum iubeas esse consortem. Per.* ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut iudulgentiam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Qui vivis et regnas. Per omnia secula.* ***A****bsolve quesumus domine animam famuli tui quondam regis nostri Iohannis ab omni vinculo delictor utin ressurectionis gloria inter sanctos et dilectos tuos ressucitatus respiret. Per christum dominum nostrum.*

6. OFÍCIO RÍTMICO DA TRINDADE, ff. 51-76v[8]

[f. 51], branco; [f. 51v], ***Santíssima Trindade*** (Página plena)

[f. 52] ***Incipiunt hore sancte trinitatis.*** ***D****OMine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen.* ***Invitatorium.*** ***D****eum verum unum in trinitate. Et trinitatem in unitate venite adoremus.*

[7] Sobre a transcrição e respectiva tradução do texto do f. 50v vide MARTINS, Mário - «As orações que D. Duarte acrescentou ao seu Livro de Horas» in *Brotéria,* n.º 3, 1959, pp. 256-260; MARTINS, Mário - «Introdução ao Livro de Horas del-rei D. Duarte» in *Revista Portuguesa de História,* Coimbra: Faculade de Letras da Universidade de Coimbra, Instituto de estudos Históricos Dr. António Vasconcelos, Tomo XIII, vol. II, 1971, pp. 109-138.

[8] Vide MARTINS, Mário – *Guia Geral das Horas D'El-Rei D. Duarte*. Lisboa: Brotéria, 1971, pp. 92-99.

psalmus. ***V****Enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei.* ***D****eum verum unum in trinitate. Et trinitatem in unitate venite adoremus.* **[f. 52v]** ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos quoniam non repeller dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines moncium ipse conspicit.* ***E****t trinitatem in unitate venite adoremus.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***D****eum verum unum in trinitate. Et trinitatem in unitate venite adoremus.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdure corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temp***[f. 53]***tationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea.* ***E****t trinitatem in unitate venite adoremus.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si intribunt in requiem meam.* ***D****eum verum unum in trinitate. Et trinitatem in unitate venite adoremus.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. amen.* ***E****t trinitatem in unitate venite adoremus.* ***D****eum verum unum in trinitate et trinitatem in unitate venite adoremus.* ***Ymnus.*** ***P****ATer fili paraclite mala vite preterite dimitte nobis que***[f. 53v]***sumus nam sine te nil possumus.* ***P****eccando nos polluimus ut expies deposcimus ne tuum domicilium sit umquam cibus vermium.* ***T****rinitas ammirabilis et lux inaccensibilis ure per ignem gemitum nostrorum sordes criminum.* ***V****erum lumen ac splendidum cor tepens redde fervidum mentes cecas illuminans et mortis umbras terminans.* ***T****rinitati sit gloria laus decus et potencia que sua nobis gracia concedat vite gaudia. Amen.* ***antiphona.*** ***A****desto deus* [Salmo 96] ***C****ANtate domino canticum novum cantate domino omnis terra* ***C****antate domino et benedicite nomini eius annunciate de die in diem salutare eius.* ***A****nnunciate inter gentes gloriam* **[f. 54]** *eius in omnibus populis mirabilia eius.* ***Q****uoniam magnus dominus et laudabilis nimis terribilis est super omnes deos.* ***Q****uoniam omnes dii gencium demonia dominus autem celos fecit.* ***C****onfessio et pulchritudo in conspectu eius sanctimonia et magnificencia in sanctificatione eius. Afferte domino patrie gencium afferte domino gloriam et honorem afferte domino gloriam nomini eius.* ***T****ollite hostias et introite in atria eius adorate dominum in atrio sancto eius.* ***C****ommoveatur a facie eius universa terra dicite in gentibus quia dominus regnavit.* ***E****tenim correxit orbem terre qui* **[f. 54v]** *non commovebitur iudicabit populos in equitate.* ***L****etentur celi et exultet terra commoveatur mare et plenitudo eius gaudebunt campi et omnia que in eis sunt.* ***T****unc exsultabunt omnia ligna silvarum a facie domini quia venit*

quoniam venit iudicare terram. ***I****udicabit orbem terre in equitate et populos in veritate sua.* ***G****loria patri.* ***antiphona.*** ***A****desto deus unus omnipotens pater et filius et spiritus sanctus.* ***antiphona.*** *Te invocamus* [Salmo 98] ***C****Antate domino canticum novum quia mirabilia fecit* ***S****alvavit sibi dextera eius et brachium sanctum eius.* ***N****otum fecit dominus salutare suum in conspectu gencium reve***[f. 55]***lavit iusticiam suam.* ***R****ecordatus est misericordie sue et veritatis sue domui israhel.* ***V****iderunt omnes termini terre salutare dei nostri.* ***I****ubilate domino omnis terra cantate et exultate et psallite.* ***P****sallite domino in cythara in cythara et voce psalmi in tubis ductilibus et voce tube cornee.* ***I****ubilate in conspectu regis domini moveatur mare et plenitudo eius orbis terrarum et qui habitant in eo.* ***F****lumina plaudent manu simul montes exultabunt a conspectu domini quoniam venit iudicare terram.* ***I****udicabit orbem terrarum in iusticia et populos in equitate.* ***antiphona.*** *Te invocamus te adoramus te laudamus o beata trinitas* ***antiphona.*** *Libera.* **[f. 55v]** [Salmo 149] ***C****Antate domino canticum novum laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israhel in eo qui fecit eum et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xultationes dei in gutture eorum et gladii ancipites in manibus eorum* ***A****d faciendam vindictam in nationibus increpationes in populis* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis* ***U****t faciant in eis iudicium conscrip***[f. 56]***tum gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***G****loria patri.* ***antiphona.*** *Libera nos salva nos iustifica nos o beata trinitas.* ***Versiculus.*** *Sit nomen domini benedictum. Ex hoc nunc et usque in seculum. Pater noster. Et ne nos Sed libera nos* ***I****ube dompne benedice.* ***B****enedicat nos pater et filius illuminet nos spiritus sanctus. Amen.* ***lectio prima.*** ***C****Redimus sanctam trinitatem id est patrem et filium et spiritum sanctum unum deum omnipotentem unuis substancie unius essencie unius potestatis creatorem omnium creaturarum a quo omnia per quem omnia in quo omnia ipsi honor et gloria in secula. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***responsorium.*** ***B****enedicat nos deus deus noster. Benedicat nos deus. Et metuant eum omnes* **[f. 56v]** *fines terre.* ***Versiculus.*** *Deus misereatur nostri et benedicat nos deus deus noster. Et metuant eum omnes fines terre.* ***lectio secunda.*** ***C****Redimus patrem a seipso non ab alio. filium a patre genitum. deum verum de deo vero. lumen verum de lumine vero. Non tamen duo luminaria sed unum lumen. Spiritum sanctum a patre et filio equaliter procedentem consubstancialem patri et filio. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***responsorium.*** ***B****enedictus dominus deus israhel. Qui fecit mirabilia solus. Et benedictum nomen maiestatis eius in eternum.* ***Versiculus.*** *Replebitur maiestate eius omnis*

terra fiat fiat. Et benedictum nomen maiestatis eius in eternum. ***lectio tercia.*** ***P****ATer est plenus deus in se. filius est plenus deus a patre* **[f. 57]** *genitus. spiritus sanctus deus plenus a patre et filio procedens non tamen tres deos dicimus sed unum deum omnipotentem eternum invisibilem incommutabilem. Tu autem domine miserere nobis deo gracias.* ***responsorium.*** ***Q****uis deus magnus sicut deus noster. Tu es deus qui facis mirabilia.* ***Versiculus.*** *Notum fecisti in populis mirabilia tua redemisti in brachio tuo populum tuum. Tu es deus qui facis mirabilia. Gloria patri et filio et spiritu sancto. Tu es deus qui fecit mirabilia.* ***T****E deum laudamus te dominum confitemur.* ***T****e eternum patrem omnis terra veneratur.* ***T****ibi omnes angeli tibi celi et universe potestates.* ***T****ibi cherubin et seraphin incessabili voce proclamant.* **[f. 57v]** ***S****anctus* ***S****anctus* ***S****anctus dominus seus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra maiestatis glorie tue.* ***T****e gloriosus apostolorum chorus* ***T****e prophetarum laudabilis numerus.* ***T****e martyrum candidatus laudat exercitus.* ***T****e per orbem terrarum sancta confitetur ecclesia.* ***P****atrem immense maiestatis.* ***V****enerandum tuum verum et unicum filium.* ***S****anctum quoque paraclitum spiritum* ***T****u rex glorie christe.* ***T****u patris sempiternus es filius.* ***T****u ad liberandum suscepturus hominem non horruisti virginis uterum.* **[f. 58]** ***T****u devicto mortis aculeo aperuisti credentibus regna celorum.* ***T****u ad dexteram dei sedes in gloriam patris.* ***I****udex crederis esse venturus.* ***T****e ergo quesumus tuis famulis subveni quos precioso sanguine redemisti.* ***E****terna fac cum sanctis tuis gloria numerari.* ***S****alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue.* ***E****t rege eos et extolle illos usque ineternum.* ***P****er singulos dies benedicimus te.* ***E****t laudamus nomen tuum in seculum et in seculum seculi.* ***D****ignare domine die isto sine peccato nos custodire.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri.* **[f. 58v]** ***F****iat misericordia tua domine super nos quemadmodum speravimus in te.* ***I****n te domine speravi non confundar ineternum.* ***Versiculus.*** *Adiutorium nostrum in nomini. Qui fecit celum et terram.*

Ad laudes ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***antiphona.*** *Tibi laus.* ***psalmus*** [Salmo 148] ***L****audate dominum de celis. laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque omes que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse* **[f. 59]** *mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non preteribit.* ***G****loria patri.* ***antiphona.*** *Tibi laus tibi gloria tibi graciarum actio.* ***antiphona.*** *O beata.* ***psalmus*** [Salmo 148 continuação] ***L****audate dominum de terra: dracones et omnes abyssi.* ***I****gnis grando*

nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius. ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram et exaltavit cornu populi sui.* **[f. 59v]** ***H****ymnus omnibus sanctis eius fillis israhel populo appropinquanti sibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona.*** *O beata et benedicta et gloriosa unitas pater et filius et spiritus sanctus.* ***antiphona.*** *Te iure laudant.* ***psalmus*** [?] ***L****audate dominum in sanctis eius. laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro laudate eum in cordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus laudate eum in cymbalis iubilationis omnis spiritus laudet dominum.* ***G****loria patri.* ***antiphona.*** *Te iure laudant te adorant te glorificant omnes creature o beata* **[f. 60]** *trinitas.* ***Capitulum*** ***B****enedictus es domine deus patrum nostrorum et laudabilis et gloriosus et super exaltatus in secula. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritu.* ***Versiculus*** *Laudemus et super exaltemus eum in secula. Cum sancto spiritu. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritu.* ***Ymnus*** ***O*** *Benedicta trinitas. decus sanctorum sanctitas te laudantes sanctifica donando nobis celica.* ***T****rinitas immutabilis unitas laudabilis instantes tuis laudibus veris dita muneribus. Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritum.* ***C****uius in nobis munera illa conservet dextera qui benedicit credulis et reprobans incredulis.* ***T****rinitas individua nos tua lux perpetua et a dampnatis segreget et cum* **[f. 60v]** *beatis collocet.* ***S****it tibi sancta trinitas decus honor sublimitas potestas dominatio maiestas collaudatio. Amen.* ***Versiculus*** *Benedictus et domine in firmamento celi. Et laudabilis et gloriosus et super exaltatus in secula.* ***antiphona*** *Benedicta sit.* ***canticum*** ***B****Enedictus dominus deus israhel quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad* **[f. 61]** *abraham patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati servamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos*

pedes nostros in viam pacis. ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Benedicta sit creatrix et gubernatrix omnium sancta et individua trinitas et nunc et semper et per infinita seculorum secula. Domine exaudi oratio* **[f. 61v]***nem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***O****Mnipotens sempiterne deus in cuius substancia coeternam patris et filij et spiritus sancti maiestatem credimus et colimus regnare sucere operi manuum tuarum et vultum glorie tue nobis ostende ut nullius vite obumbratione nos subici permittas. Qui vivis et regnas deus in trinitate perfecta per omnia secula seculorum. Amen. Domine exaudi. Et clamor.* ***B****enedicamus domino. Deo gratias.*

ad primam ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***P****ATer creator omnium cuncta donans per filium accepta nostris gemitus per dona sancti spiritus.* **[f. 62]** ***O*** *trinitas unitas et unitatis trinitas pro tuo sancto nomine emunda nos a crimine.* ***M****undatos a criminibus orna virtutum floribus et in polorum sedibus fac iungi cum celestibus.* ***S****it laus patri per secula agnoque sine macula sit sancto spiritui quo mereamur perfrui. Amen.* ***antiphona*** *Gloria tibi trinitas* [parte do salmo 27] ***B****enedictus dominus quoniam ex audivit vocem deprecationis mee.* ***D****ominus adiutor meus et protector meus ey in ipso speravit cor meum etadiutus sum.* ***E****t refloruit caro mea et ex voluntate mea confitebor ei.* ***D****ominus fortitudo plebis sue et protector salvationum christi sui est.* ***S****alvum fac populum tuum domine et benedie hereditati tue rege eos* **[f. 62v]** *et extolle illos usque in eternum.* ***G****loria patri.* ***psalmus*** [parte do salmo 30] ***B****enedictus dominus quoniam mirificavit misericordiam suam michi in civitate munita.* ***E****go dixi in excessu mentis mee proiectus sum a facie oculorum tuorum.* ***I****deo exaudisti vocem orationis mee dum clamarem ad te.* ***D****iligite dominum omnes sancti eius quoniam veritatem requiret dominus et retribuet habundanter facientibus superbiam.* ***V****iriliter agite et confortetur cor vestrum omnes qui speratis in domino.* ***G****loria patri.* ***psalmus*** [parte do salmo 71] ***B****enedictus dominus deus israhel qui facit mirabilia solus.* ***E****t bebedictum nomen maiestatis.* **[f. 63]** *eius in eternum et replebitur maiestate eius omnis terra fiat fiat.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Gloria tibi trinitas equalis una deitas et ante omnia secula et nunc et in perpetuum.* ***capitulum*** ***O****Mnis enim qui invocaverit nomen domini salvus erit. Deo gracias.* ***responsorium*** *Sancta trinitas unus deus miserere nobis.* ***Versiculus*** *Ad laudem et gloriam nominis tui. Miserere nobis. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Sancta trinitas unus deus miserere nobis.* ***Versiculus*** *Miserere miserere nobis tu deus omnipotens. Conditor orbis. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui dedisti famulis*

tuis in confessione vere fidei eterne trinitatis gloriam **[f. 63v]** *agnoscere imitatem quesumus ut eiusdem fidei firmitate ab omnibus muniamur adversis in qui vives et regnas deus per. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedictus dominus. Deo gracias.*

ad terciam ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***C****Elestium rex agminum fili redemptor omnium consolator merencium fer miseris solacium.* ***O*** *veneranda trinitas tua nobis benignitas succurrat ne fragilitas nos trahat ad res vetitas.* ***C****aventes aprohibitis utamur bene licitis ut gaudeamus gaudio qua gaudet celi contio.* **[f. 64]** ***T****rinitati quam credimus adoramus et colimus sit graciarum actio salus et benedictio. Amen.* ***antiphona*** *Laus et perhenius.* [Salmo 47] ***M****AGnus dominus et laudabilis nimis in civitate dei nostri in monte sancto eius.* ***F****undatur exultatione universe terre mons syon latera aquilonis civitas regis magni.* ***D****eus in domibus eius cognoscetur cum suscipiet eum.* ***Q****uoniam ecce regis terre congregati sunt convenerunt in unum.* ***I****psi videntes sic admirati sunt commoti sunt tremor apprehendit eos.* ***U****bi dolores ut parturientis in spiritu vehementi conteres naves tharsis.* ***S****icut audivimus sic vidimus in civitate domini virtutum in civitate dei nostri deus fundavit eam in eternum* **[f. 64v]** ***S****uscepimus deus misericordiam tuam in medio templi tui.* ***S****ecundum nomen tuum deus sic et laus tua in fines terre iusticia plena est dextera tua.* ***L****etetur mons syon exultent filie iude propter iudicia tua domine.* ***C****ircumdate syon et conplectimini eam mariate in turribus eius.* ***P****onite corda vestra in virtute eius et distribuite domos eius ut enarretis in progenie altera.* ***Q****uoniam hic est deus deus noster in eternum et in seculum seculi ipse regit noos in secula.* ***G****loria patri.* ***psalmus*** [parte do salmo 144] ***M****AGnus dominus et laudabilis nimis et magnitudinis eius non est finis.* ***G****eneratio et generatio laudabit opera tua et potenciam tuam pronunciabunt* **[f. 65]** ***M****agnificencia glorie sanctitatis tue loquetur et mirabilia tua narrabunt.* ***E****t virtutem terribilium tuorum dicent et magnitudinem tuam narrabunt.* ***M****emoriam habundancie suavitatis tue eructabunt et iusticia tua exultabunt.* ***M****iserator et misericors dominus paciens et multum misericors.* ***S****uavis dominus in universis et miserationes eius super omnia opera eius.* ***G****loria patri.* ***psalmus*** [parte do salmo 146] ***M****AGnus dominus noster et magna virtus eius et sapiencie eius non est numerus.* ***S****uscipiens mansuetos dominus humilians autem peccatores usque ad terram.* ***P****recinite domino in confessione* **[f. 65v]** *psallite deo nostro in cythara.* ***Q****ui operit celum nubibus et parat terre pluviam.* ***Q****ui producit in montibus fenum et herbam servituti hominum.* ***Q****ui dat iumentis escam ipsorum et pullis corvorum invocantibus eum.* ***N****on in fortidudine equi voluntatem habebit nec in tibijs viri beneplacitum erit ei.*

B**eneplacitum est domino super timentes eum et in eis qui sperant super misericordia eius. **G**loria patri.* ***antiphona *Laus et perhenius gloria deo patri et filio sancto simul paraclito in secula seculorum.* ***capitulum*** ***Q**uia Tres sunt qui testimonium dant in celo pater et verbum et spiritus sanctus et hij tres unum sunt. Deo gracias.* ***responsorium*** *Misere miserere nobis* **[f. 66]** ***Versiculus*** *Tu deus omnipotens rex conditor orbis. Miserere nobis. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Miserere miserere nobis.* ***Versiculus*** *Sit nomen domini benedictum. Ex hoc nunc et usque in seculum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D**OMine sancte pater omnipotens nos famulos tuos tue maiestati subiectos per unicumm filium tuum in unitate spiritus sancti benedic et protege ut ab omni hoste secure in tua vigiter laude letemur. Per eum domine ihesu eius. **D**omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. **B**enedicamus domino. Deo gracias.*

Ad sextam ***D**eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina **G**loria.* ***ymnus.*** **[f. 66v]** ***G**Enitor ineffabilis ipsius per les parilis paraclite consilis emunda nos a vicijs. **P**rout sumus et fragiles ad peccato dum et labiles tua nos misericordia levet a miseria. **P**er te vite principium ex te vite remedium in te vite solacium da nobis vite premium. **P**atri cum unigenito et spiritu paraclito sit maiestas et gloria potestas et victoria. Amen.* ***antiphona*** *Gloria laudis **D**eus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua iudica me. **D**eus exaudi orationem meam auribus percipe verba oris mei. **Q**uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam et non proposuerunt deum* **[f. 67]** *ante conspectum suum. **E**cce enim deus adiuvat me et dominus susceptor est anime mee. **A**verte mala inimicis meis et in veritate tua disperde illos. **V**oluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomin tuo domine quoniam bonum est. **Q**uoniam ex omni tribulatione eripuisti me et super inimicos meos despexit oculus meus. **G**loria patri.* ***psalmus*** [Salmo 67] ***D**Eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri. **U**t cognoscamus in terra viam tuam in omnibus gentibus salutarem tuum. **C**onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes. **L**etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes* **[f. 67v]** *in terra diriges. **C**onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum. **B**enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre. **G**loria patri.* ***psalmus*** [Salmo 69] ***D**eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. **C**onfundantur et revereantur qui querunt animam meam. **A**vertantur retrorsum et erubescant qui volunt michi mala. **A**vertantur statum erubescentes. qui dicunt michi euge*

euge. ***E****xultent et letentur in te omnes qui querunt te et dicant semper magnificetur dominus qui deligunt salutare tuum.* **[f. 68]** ***E****go vero egenus et pauper sum. deus adiuva me.* ***A****diutor meus et liberator meus es tu domine ne moreris.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Gloria laudis resonet ab ore omnium patri parilique proli spiritui sancto pariter resultet laude perhenni.* ***Capitulum*** ***B****enedictum est domine nomen glorie tue. sanctum et laudabile et gloriosum et super exaltatum in secula. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Sit nomen domini. Benedictum.* ***Versiculus*** *Ex hoc nunc et usque in seculum. Benedictum. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Sit nomen domini benedictum.* ***Versiculus*** *Benedicat nos deus deus noster benedicat nos deus. Et metuant eum omnes fines terre. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***P****resta nobis clementissime* **[f. 68v]** *pater ut qui te in deitatis natura unum atque in personarum diversitate trinum veneramur. regni tui participes esse mereamur. Qui vivis et regnas deus per. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

Ad nonam ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***A*** *Patre procedit genitus ab utroque paraclitus in hiis est una deitas quem laudat universita.* ***A*** *quo nostra conditio per quem nostra redemptio in quo nostra remissio cum hoc fruamur gaudio.* ***V****itam sanctis repositam ab artam vite semitam prester nobis granuto qui non debet ex merito.* **[f. 69]** ***G****enitori sit gloria redemptori victoria consolatori gracia nobis que phenni venia. Amen.* ***antiphona*** *Laus deo.* ***psalmus*** [parte do Salmo 114] ***O*** *Domine libera animam meam misericors dominus et iustus et deus noster misereatur.* ***C****ustodiens parvulos dominus humiliatus sum et liberavit me.* ***C****onvertere anima mea in requiem tuam quia dominus benefecit tibi.* ***Q****uia eripuit animam meam de morte oculos meos a lacrimis pedes meos a lapsu.* ***P****Lacebo domino in regione vivorum.* ***G****loria patri.* ***psalmus*** [parte do Salmo 115] ***O*** *Domine quia ego servus tuus: ego servus tuus et filius ancille tue.* ***D****isrupisti vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis et nomen do***[f. 69v]***mini invocabo.* ***V****ota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius in atrijs domus domini in medio tui iherusalem.* ***G****loria patri.* ***psalmus*** [parte do Salmo 117] ***O*** *Domine salvum me fac o domine bene prosperare benedictus qui venit in nomine domini.* ***B****enediximus vobis de domo domini deus dominus et illuxit nobis.* ***C****onstitue diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris.* ***D****eus meus es tu et confitebor tibi deus meus es tu et exaltabo te.* ***C****onfitebor tibi quoniam exaudisti me et factus es michi in salutem.* ***C****onfitemini domino quoniam bonus quoniam in seculum misericordia eius.*

Gloria patri. ***antiphona*** *Laus deo patri parilique perli et tibi sancte studio perhenni nostro re***[f. 70]***sonet ab ore omne per euum.* ***Capitulum*** ***B****enedictus sit deus pater unigenitus que dei filius sanctes quoque spiritus quia fecit nobiscum misericordiam suam. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Benedicta nos deus deus noster. Benedicat nos deus.* ***Versiculus*** *Et metuant eum omnes fines terre. Benedicat nos deus. Gloria patre et filio et spiritui sancto. Benedicat nos deus deus noster benedicat nos deus.* ***Versiculus*** *Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritum. Laudemus et super exaltemus eum in secula. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***O****Mnipotens sempiterne deus divina maiestas et una deitas qui in trinitate permanes et in unitate semper assistis presta quesumus ut qui peccatorum nostrorum pondere premimur celeri misericordie veniam* **[f. 70v]** *consequantur. Qui vives et regnas deus per.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

Ad vesperas ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Gloria et honor.* ***psalmus*** [Salmo 113] ***L****audate pueri dominum laudate nomen domini.* ***S****it nomen domini benedictum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***A*** *solis ortu usque ad occasum laud*abile nomen domini. ***E****xcelsus super omnes gentes dominus et super celos gloria eius.* ***Q****uis sicut dominus deus noster qui in altis habitat et humilia respicit in celo et in terra.* **[f. 71]** ***S****uscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem.* ***U****t collocet eum cum principibus cum principibus populi sui.* ***Q****ui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum letantem.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Gloria et honor et benedictio sedenti super thronum viventi in secula seculorum.* ***antiphona*** *Laus et perhennis.* ***psalmus*** [Salmo 116] ***L****audate dominum omnes gentes laudate eum omnes populi.* ***Q****uoniam confirmata est super nos misericordia eius et veritas domini manet in eternum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Laus et perhennis gloria deo patri et filio sancto simul paraclito in secula seculorum.* ***antiphona*** *Laus deo patri.* ***psalmus*** [Salmo 146] ***L****audate dominum quoniam bonus est psalmus deo nostro* **[f. 71v]** *sit iocunda decoraque laudatio.* ***E****dificans iherusalem dominus dispersiones israhelis congregabit.* ***Q****ui sanat contritos corde et alligat contritiones eorum.* ***Q****ui numerat multitudinem stellarum et omnibus eius nomina vocat.* ***M****agnus dominus et magna virtus eius et sapiencie eius non est numerus.* ***S****uscipiens mansuetos dominus humilians autem peccatores usque ad terram.* ***P****recinite domino in confessione psallite deo nostro in cythara.* ***Q****ui operit celum nubibus et parat terre pluviam.* ***Q****ui producit in montibus fenum et herbam servituti homnium.* ***Q****ui dat*

iumentis escam ipsorum **[f. 72]** *et pullis corvorum invocantibus eum.* ***N****on in fortitudine equi voluntatem habebit nec in tibijs iuri beneplacitum erit ei.* ***B****eneplacitum est domino super timentes eum et in eis qui sperant super misericordia eius.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Laus deo patri parilique proli et tibi sancti studio perhenni spiritus nostro resonet ab ore omne per eum.* ***Capitulum*** ***B****enedicta sit sancta trinitas atque indivisa unitas confitevimur ei quia fecit nobiscum misericordiam suam. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***H****onor virtus et potestas et imperium sit trinitati in unitate unitati in trinitate. In perhenni seculorum tempore.* ***Versiculus*** *Trinitati lux perhennis unitati sit decus perpetim. In perhenni seculorum tempore. Gloria patri et filio et spiritui sancto. In perhenni seculorum tempore.* **[f. 72v]** ***ymnus.*** ***D****eus de nullo veniens deus de deo prodiens deus ab hiis progrediens in nos venit subveniens.* ***T****u nostrum desiderium tu sis amor et gaudium ex te nostra cupiditas et in te sit iocunditas.* ***P****atri cunctorum domine cum genito de virgine intus et in circuitu nos rege sancto spiritu.* ***R****egendo clemens corrige et corrigendo dilige. diligendo nos eriga et cum clectis colligas.* ***M****emento sancta trinitas quod fecit tua bonitas creando prius hominem recreando per sanguinem.* ***N****am quos creavit unitas redemit christi caritas paciendo tunc diligens nunc diligat nos eligens.* ***T****rinitati sit gaudium pax decus* **[f. 73]** *et imperium deus omnipotencia. laus honor reverencia. Amen.* ***Versiculus*** *Benedicat nos omnipotens deus.* ***Responsorium*** *Pater filius et spiritus sanctus.* ***antiphona*** *Gracias tibi.* ***Canticum marie*** ***M****AGnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo. dispersit superbos mente cordid sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et di***[f. 73v]***vites dimisit inanes.* ***S****uscepit israhel puerum suum. recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Gracias tibi deus gracias tibi vera una trinitas vera et summa veritas sancta et una deitas. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui coeternum tibi filium et sancti spiritus invocationem de tui nominis hattenus commemoratione letificasti presta quesumus ut quem gloria sancte trinitatis et unice deitatis te laudando peregimus. nobis perficiant ad promerendam gracie celestis amplitudinem te miserante. In qua vivis et regnas in unitate spiritus sancti.* **[f. 74]** *deus. Per omnia secula seculorum. amen.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

Ad completorium ***C****OnverteTe nos deus salutaris noster. Et averte iram tuama nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Spes nostra.* [Cântico] ***B****Enedicite omnia opera domini domino laudate et super exaltate eum in secula.* ***B****enedicite angeli domini domino benedicite celi domino.* ***B****enedicite aque omnes que super celos sunt domino benedicite omnes virtutes domini domino.* ***B****enedicite sol et luna domino be***[f. 74v]***nedicite stelle celi domino.* ***B****enedicite ymber et ros domino benedicite omnis spiritus dei domino.* ***B****enedicite ignis et estus domino. benedicite frigus et estas domino.* ***B****enedicite rores et pruina domino benedicite gelu et frigus domino.* ***B****enedicite glacies et nives domino benedicite noctes et dies domino.* ***B****enedicite lux et tenebre domino benedicite fulgura et nubes domino.* ***B****enedicat terra dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***psalmus*** [9] ***B****Enedicite montes et colles domino benedicite universa germinancia in terra domino.* ***B****enedicite fontes domino benedicite maria et flumina domino.* ***B****enedicite cete et omnia que moventur in aquis domino benedici***[f. 75]***te omnes volucres celi domino.* ***B****enedicite omnes bestie et pecora domino benedicite filij hominum domino.* ***B****enedicat israhel dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***psalmus*** [10] ***B****Enedicite sacerdotes domini domino benedicite servi domini domino.* ***B****enedicite spiritus et anime iustorum domino benedicite sancti et humiles corde domino.* ***B****enedicite anania azaria misael domino laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicamus patrem et filium cum sancto spiritu laudemus et superexaltemus eum in secula.* ***B****enedictus es domine in firmamento celi et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula.* **[f. 75v]** ***Versiculus*** *Spes nostra salus nostra honor noster o beata trinitas.* ***Capitulum*** ***B****enedicimus deum celi et coram omnibus viventibus confitebimur ei quia fecit nobis cum misericordiam suam. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Benedicat nos Omnipotens deus* ***Versiculus*** *Pater et filius et spiritus sanctus. Omnipotens deus. Gloria patri et filio et spiritu sancto. Benedicat nos omnipotens deus.* ***ymnus.*** ***T****rinitas lumen luminum illumina cor homnium tuam similitudinem reformans et ymaginem.* ***E****x et mens nostra fulgeat et in te vota compleat ad te per se dirigat credens sperans et diligat.* ***T****rinitas salus omnium cor sana male saucium concede nobis veniam per septiformis gratiam.* **[f. 76]** ***F****ac nos ex fide vivere fac per spem sursum tendere et caritatis germine fac nos vestiri tegmine.* ***P****atri sit benedictio cum coeterno filio benedictus sit spiritus et nos in illo celicus. Amen. Benedictasit sancta trinitas patris et filij et*

[9] Não se trata de um Salmo mas da continuação do *Canticum trium puerorum,* que inclui um texto de Daniel.
[10] Vide nota precedente.

spiritus sancti. Una divinitas. Te deum patrem. ***N****Unc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace.* ***Q****uia viderunt oculi mei salutare tuum.* ***Q****uod parasti ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gencium et gloriam plebis tue israhel.* ***G****loria patri. Te deum patrem ingenitum te filium unigenitum te spiritum sanctum paraclitum sanctam et individuam* **[f. 76v]** *trinitatem toto corde et ore confitemur laudamus et benedicimus tibi gloria in secula. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***C****Oncede quesumus omnipotens deus ut qui sancte et individue trinitatis atque incarnationis nativitatis passionis vivifice crucis et mortis resurrectionis sive ascensionis domini nostri ihesu cristi memoriam agimus invocatione sancti spiritus a morte anime resurgamus. Per eundem dominum nostrum. Ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate eius d. s.*

7. OFÍCIO DO ESPÍRITO SANTO, ff. 77-95v[11]

[f. 77], branco; **[f. 77v]**, ***Pentecostes*** (Página plena)

[f. 78] ***Incipiunt hore de sancto spiritu.*** ***D****OMine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***ymnus.*** ***V****ENi creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti pectora.* ***Q****ui paraclitus diceris donum dei altissimi fons vivus ignis caritas et spiritalis unctio.* ***T****u septiformis munere dextere dei tu digitus tu rite promisso patris sermone ditans guttura.* ***A****ccende lumen sensibus infunde amorem cordibus infirma nostri corporis* **[f. 78v]** *virtute firmans perpetim.* ***H****ostem repellas longius que dones protinus ductore sic te previo vitemus omne noxium.* ***P****er te sciamus da patrem noscamus atque filium te utriusque spiritum credamus omni tempore.* ***S****it laus patri cum filio sancto simul paraclito nobisque mittat filius carisma sancti spiritus. Amen. Veni sancte spiritus.* ***psalmus*** [Salmo 1] ***B****eatus vir qui non abijt in consilio impiorum et in via peccatorum non stetit et in cathedra pestilentie non sedit.* ***S****ed in lege domini voluntas eius et in lege eius meditabitur die ac nocte.* ***E****t erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum quod fructum suum da***[f. 79]***bit in tempore suo.* ***E****t folium eius non defluet et omnia quecumque faciet prosperabuntur.* ***N****on sic impij non sic sed tanquam pulvis quem proicit ventus a facie terre.* ***I****deo non resurgent impii in iuditio neque peccatores in concilio iustorum.* ***Q****uoniam novit dominus viam iustorum et iter impiorum peribit.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eius ignem accende qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti*

[11] Vide MARTINS, Mário – *Guia Geral das Horas D'El-Rei D. Duarte*. Lisboa: Brotéria, 1971, pp. 101-108.

alleluya. ***benedictio*** ***I****ube dompne benedicere. Sancti spiritus gracia illuminet corda et corpora nostra.* ***lectio prima***[12]***.*** ***I****N illo tempore. Dixit ihesus discipulis suis. Si quis diligit me sermonem meum* **[f. 79v]** *servabit. Et pater meus diliget eum. et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me sermonem meum non servat. Et sermonem quem audisti non est meus sed eius qumisit me patris. Hec locutus sum vobis apud vos manens. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***D****um complerentur dies penthecostes erant omnes discipuli eius pariter dicentes alleuya. Et subito factus est de celo sonus alleluya.* ***Versiculus*** *Tanquam spiritus torrens replevit totam dominum alleluya alleluya. Et subito.* ***benedictio*** ***I****ube dompne benedicere. Intellectum sancti evvangelij aperiat nobis virtus spiritus sancti.* ***lectio secunda***[13]***.*** ***P****Araclitus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo ille vos docebit omnia et suggeret* **[f. 80]** *vobis omnia quecumque dixero vobis. Pacem relinquo vobis. Pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat ego do vobis. Non turbetur cor vestrum neque formidet. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***R****epleti sunt omnes spiritu sancto et ceperunt loqui. Prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Convenit multitudo clamancium et dicencium alleluya. Prout spiritus sanctus dabat eloqui illis.* ***benedictio*** ***I****ube dompne benedicere. Per evvangelica dicta deleantur nostra delicta.* ***lectio tercia***[14]***.*** ***A****Udistis quia ego dixi vobis vado et venio ad vos. Si diligeretis me gauderetis utique quia vado ad patrem quia pater maior me est. Et nunc dixi vobis priusquam fiat ut cum factum fuerit credatis. Iam non multa loquar vobiscum. Venit* **[f. 80v]** *enim princeps mundi huius et in me non habet quidquam. sed ut cognoscat mundus quia diligo patrem. Et sicut mandatum dedit michi pater sic facio. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***I****am non dicam vos servos sed amicos quia omnia cognovistis que operatus sum in medio vestri alleluya. Accipite spiritum sanctum in vobis paraclitum ipse est quem pater mittet vobis alleluya alleluya.* ***Versiculus*** *Quorum remiseritis peccata remictuntur eis. Accipite spiritum sanctum in vobis paraclitum ipse est quem pater mittet vobis alleluya. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Quem pater mittet vobis alleluya alleluya.* ***ymnus.*** ***T****E deum laudamus te dominum confitemur.* ***T****e eternum patrem omnis ter***[f. 81]***r****a veneratur.* ***T****ibi omnes angeli tibi celi et universe potestates.* ***T****ibi cherubin et seraphin incessabili voce proclamant.* ***S****anctus.* ***S****anctus.* ***S****anctus dominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra maiestatis glorie tue.* ***T****e gloriosus apostolorum chorus.* ***T****e prophetarum laudabilis numerus.* ***T****e martyrum candidatus laudat exercitus.* ***T****e per orbem*

[12] João (14; 23-25)
[13] João (14; 27)
[14] João (14; 28-31)

terrarum sancta confitetur ecclesia. ***P****atrem immense maiestatis.* ***V****enerandum tuum verum et unicum filum.* ***S****anctum quoque paraclitum spiritum.* ***T****u rex glorie christe.* ***T****u patris sempiternus es filius.* **[f. 81v]** ***T****u ad liberandum suscepturus hominem non horruisti virginis uterum.* ***T****u devicto mortis aculeo aperuisti credentibus regna celorum.* ***T****u ad dexteram dei sedes in gloria patris.* ***I****udex crederis esse venturus.* ***T****e ergo quesumus tuis famulis subveni quos precioso sanguine redemisti.* ***E****terne fac cum sanctis tuis gloria numerari.* ***S****alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue.* ***E****t rege eos et extolle illos usque ineternum.* ***P****er singulos dies benedicimus te.* ***E****t laudamus nomen tuum in seculum et in seculum seculi.* **[f. 82]** ***D****ignare domine die isto sine peccato nos custodire.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri.* ***F****iat misericordia tua domine super nos quemadmodum speravimus in te.* ***I****n te domine speravi non confundar in eternum.* ***Versiculus*** *Spiritus domini replevit orbem terrarum alleluya.*

ad laudes. ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus* [Salmo 93] ***D****OMinus regnavit decorem indutus est indutus est dominus fortitudinem et precinxit se.* ***E****tenim firmavit orbem terre. qui non commovebitur.* ***P****arata sedes tua deus ex tunc a seculo tu es.* ***E****levaverunt flumina domine elevaverunt flumina vocem suam.* **[f. 82v]** ***E****levaverunt flumina fluctus suos a vocibus aquarum multarum.* ***M****irabilis elationes maris mirabilis in altis dominus.* ***T****estimonia tua credibilia facta sunt nimis domum tuam decet sanctitudo domine in longitudinem dierum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti. alleluya.* ***Capitulum*** ***C****Aritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Repleti sunt omnes spiritu sancto.* ***Versiculus*** *Et ceperunt loqui. Spiritum sancto. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Repleti sunt omnes spiritum sancto.* ***ymnus.*** ***T****E nunc deus piissime vultu* **[f. 83]** *precamur cernuo illapsa nobis celitus largire nobis spiritus.* ***D****undum sacrata pectora tua replesti gracia dimitte nunc peccamina et da quieta tempora.* ***S****it laus patri cum filio sancto simul paraclito nobisque mittat filius carisma sancti spiritus. Amen.* ***Versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur. Et renovabis faciem terre.* ***antiphona*** *Accipite.* ***Canticum*** [15] ***B****Enedictus dominus deus israhel quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d

[15] Cântico de Zacarias.

faciendam misericordiam cum **[f. 83v]** *patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum liberati servamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Accipite spiritum sanctum quorum remiseritis peccata remittuntur* **[f. 84]** *eis alleluya. Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson.* ***Versiculus*** *Cor mundum crea in me deus. Et spiritum rectum innova in visceribus meis. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****EUs qui corda fidelium sancti spiritus illustratione docuisti. da nobis in eodem spiritu recta sapere et de eius semper consolatione gaudere. Per dominum nostrum in unitatem eius.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

ad primam. ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***ymnus*** ***V****ENi creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti pectora.* **[f. 84v]** ***Q****ui paraclitus diceris donum dei altissimi fons vivus ignis caritas et spiritalis unctio.* ***T****u septiformis munere dextere dei tu digitus tu rite promisso patris sermone ditans guttura.* ***A****ccende lumen sensibus infunde amorem cordibus infirma nostri corporis virtute firmans perpetim.* ***H****ostem repellas longius pacenque dones protinus ductore sic te previo vitemus omne noxium.* ***P****er te sciamus da patrem noscamus atque filium te utriusque spiritum credamus omni tempore.* ***S****it laus patri cum filio sancto simul paraclito nobisque mittat filius carisma sancti spiritus. Amen.* ***antiphona*** *Veni* [Salmo 15] **D**Omine quis habitabit in tabernaculo tuo aut quis **[f. 85]** *requiescet in monte sancto tuo.* ***Q****ui ingreditur sine macula et operatur iusticiam.* ***Q****ui loquitur veritatem in corde suo qui non egit dolum in lingua sua.* ***N****ec fecit proximo suo malum et obprobrium non accepit adversus proximos suos.* ***A****d nichillum deductus est in conspectu eius malignus timentes autem dominum glorificat.* ***Q****ui iurat proximo suo et non decipit qui pecuniam suam non dedit ad usuram et munera super innocentem non accepit.* ***Q****ui facit hec non commovebitur in eternum.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende qui per diversitatem linguarum cunctarum gen***[f. 85v]***tes in unitate fidei congregasti alleluya.* ***Capitulum*** ***C****ARitas dei diffusa est in cordibus nostris*

per spiritum sanctum qui datus est nobis. Deo gracias. Emitte spiritum tuum et creabuntur. Et renovabis faciem terre. Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson. Pater noster. ***Versiculus*** *Ne proicias me a facie tua. Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***U****re igne sancti spiritus renes nostros et cor nostrum domine ut tibi casto corpore serviamus et mundo corde placeamus. Per dominum nostrum in unitatem eius.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

[f. 86] [ad terciam] ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***V****Eni creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti pectora.* ***Q****ui paraclitus diceris donum dei altissimi fons vivus ignis caritas et spiritalis unctio.* ***T****u septiformis munere dextere dei tu digitus tu rite promisso patris sermone ditans guttura.* ***A****ccende lumen sensibus infunde amorem cordibus infirma nostri corporis virtute firmans perpetim.* ***H****ostem repellas longius pacenque dones protinus ductore sic te previo vitemus omne noxium.* ***P****er te sciamus da patrem nosca***[f. 86v]***mus atque filium te utriusque spiritum credamus omni tempore.* ***S****it laus patri cum filio sancto simul paraclito nobisque mittat filius carisma sancti spiritus. Amen.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus.* ***psalmus*** [Salmo 54] ***D****Eus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua iudica me.* ***D****eus exaudi orationem meam auribus percipe verba oris mei.* ***Q****uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam et non proposuerunt deum ante conspectum suum.* ***E****cce enim deus adiuvat me etdominus susceptor est anime mee.* ***A****verte mala inimicis meis et veritate tua disperde illos.* ***V****oluntarie sacrificabo tibi et con***[f. 87]***fitebor nomin tuo domine quoniam bonum est.* ***Q****uoniam ex omni tribulatione eripuisti me et super inimicos meos despexit oculus meus.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende. qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti. alleluya.* ***Capitulum*** ***C****Aritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur. Et renovabis faciem terre. Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson. Pater noster.* ***Versiculus*** *Lauda deus virtuti tue. Confirma hoc deus quod operatus es in nobis. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***Oratio*** ***S****Ancti spiritus quesumus.* **[f. 87v]** *domine corda nostra mundet in fusio et sui roris intima asspersione fecundet. Per dominum nostrum iehsum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitatem eius.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus*

domino. Deo gracias.

[f. 87v] ***ad sextam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* [ymnus] ***V****Eni creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti pectora.* ***Q****ui paraclitus diceris donum dei altissimi fons vivus ignis caritas et spiritalis unctio.* ***T****u septiformis munere dextere dei tu digitus tu rite promisso patris sermone ditans guttura.* ***A****ccende lumen sensibus infunde* **[f. 88]** *amorem cordibus infirma nostri corporis virtute firmans perpetim.* ***H****ostem repellas longius pacenque dones protinus ductore sic te previo vitemus omne noxium.* ***P****er te sciamus da patrem noscamus atque filium te utriusque spiritum credamus omni tempore.* ***S****it laus patri cum filio sancto simul paraclito nobisque mittat filius carisma sancti spiritus. Amen.* ***antiphona*** *Veni.* ***psalmus*** [Salmo 70] ***D****Eus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina.* ***C****onfundantur et revereantur qui querunt animam meam.* ***A****vertantur retrorsum et erubescant qui volunt michi mala.* ***A****vertantur statim erubescentes qui dicunt michi euge euge.* **[f. 88v]** ***E****xultent et letentur in te omnes querentes te et dicant semper magnificetur dominus qui deligunt salutare tuum.* ***E****go vero eginus et pauper sum deus adiuva me.* ***A****diutor meus et liberator meus es tu domine ne moreris.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti. alleluya.* ***Capitulum*** ***L****OQuente petro ad plebem cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum dei. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur. Et renovabis faciem terre. Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson. Pater noster.* ***Versiculus*** *Redde michi leciciam salutaris tui.* **[f. 89]** ***E****t spiritu principali confirma me. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***A****ssit nobis quesumus domine virtus spiritus sancti que et corda nostra clementer expurget et ab omnibus tueatur adeversis. Per dominum nostrum iehsum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitatem eius.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

[f. 89] ***ad nonam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***V****Eni creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti pectora.* ***Q****ui paraclitus diceris donum dei altissimi fons vivus ignis caritas* **[f. 89v]** *et spiritalis unctio.* ***T****u septiformis munere dextere dei tu digitus tu rite promisso patris sermone ditans guttura.* ***A****ccende lumen sensibus infunde amorem cordibus infirma nostri corporis virtute*

firmans perpetim. ***H****ostem repellas longius pacenque dones protinus ductore sic te previo vitemus omne noxium.* ***P****er te sciamus da patrem noscamus atque filium te utriusque spiritum credamus omni tempore.* ***S****it laus patri cum filio sancto simul paraclito nobisque mittat filius carisma sancti spiritus. Amen.* ***antiphona*** *Veni.* ***psalmus*** [Salmo 87] ***F****Undamenta eius in montibus sanctis diligit dominus portas syon super omnia tabernacula iacob.* **[f. 90]** ***G****loriosa dicta sunt de te civitas dei.* ***M****emor ero raab et babylonis sciencium me.* ***E****cce alienigene et tyrus et poçulus ethyopum hii fuerunt illie.* ***N****unquid syon dicet homo et homo natus est in ea et ipse fundavit eam altissimus.* ***D****ominus narrabit in scripturis populorum et principum horum qui fuerunt in ea.* ***S****icut letancium omnium habitatio est in te.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti. alleluya.* ***Capitulum*** ***N****On accipietis spiritum servitu***[f. 90v]***tis eterni in vobis in timore sed accipietis spiritum consilii filiorum in quo clamamus abba pater. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Redde michi leticiam salutaris tui.* ***Versiculus*** *Et spiritu principali confirma me. Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson. Pater noster.* ***Versiculus*** *Spiritus domini replevit orbem terrarum. Et hoc quod continet omnia scienciam habet vocis alleluya. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***I****llo nos igne quesumus domine spiritus sanctus inflammet infusio quem dominus nostro ihesus christus misit in terram et voluit vehementer accendi. Qui tecum vivit et regnavit in unitate eius.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

[f. 90v] ***ad vesperas*** **[f. 91]** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni.* [ymnus][16] [SAlmo 128] ***B****Eati omnes qui timent dominum qui ambulant in viis eius.* ***L****abores manum tuarum quia manducabis beatus es et bene tibi erit.* ***U****xor tua sicut vitis habundans in lateribus domus tue.* ***F****ilii tui sicut novelle olivarum in circuitu mense tue.* ***E****cce sic benedicetur homo qui timet dominum.* ***B****enedicat tibi dominus ex syon et videas bona iherusalem omnibus diebus vite tue.* ***E****t videas filios filiorum tuorum* **[f. 91v]** *pacem super israhel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti. alleluya.* ***Capitulum*** ***G****Racia domini nostri ihesu christi et caritas dei et communicatio sancti spiritus sit semper cum omnibus nobis. amen. Deo gracias.* ***Responsorium***

[16] O hino foi suprimido.

Spiritus domini replevit orbem terrarum. ***Versiculus*** *Et hoc quod continet omnia scienciam habet vocis. Replevit orbem terrarum. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Spiritus domini replevit orbem terrarum.* ***ymnus*** ***V****Eni creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti pectora.* ***Q****ui paraclitus diceris donum dei altissimi fons vivus ignis ca***[f. 92]***ritas et spiritalis unctio.* ***T****u septiformis munere dextere dei tu digitus tu rite promisso patris sermone ditans guttura.* ***A****ccende lumen sensibus infunde amorem cordibus infirma nostri corporis virtute firmans perpetim.* ***H****ostem repellas longius pacenque dones protinus ductore sic te previo vitemus omne noxium.* ***P****er te sciamus da patrem noscamus atque filium te utriusque spiritum credamus omni tempore.* ***S****it laus patri cum filio sancto simul paraclito nobisque mittat filius carisma sancti spiritus. Amen.* ***Versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur. Et renovabis faciem terre.* ***antiphona*** *O rex glorie.* ***canticum*** ***M****Agnificat anima mea dominum.* **[f. 92v]** ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israhel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *O rex glorie vir***[f. 93]***tutum qui triumphator hodie super celos ascendisti non derelinquas nos orphanos sed mitte promissum patris in nos spiritum veritatis alleluya. Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson. Pater noster.* ***Versiculus*** *Cor mundum crea in me deus. Et spiritum rectum innova in visceribus meis. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***M****Entes nostras quesumus domine spiritus paraclitus qui a te procedit illuminet et inducat in omnem sicut tuus promisit filius veritatem. Qui tecum vivit et regnavit in unitatem eius.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

[f. 93] ***ad completorium*** ***C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam* **[f. 93v]** *a nobis. Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus.* ***psalmus*** [Salmo 129] ***S****Epe expugnaverunt me a iuventute mea dicat nunc israhel.* ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea etenim non potuerunt michi.* ***S****upra dorsum meum fabricaverunt peccatores prolongaverunt iniquitatem suam.* ***D****ominus iustus concidet cervices peccatorum confundantur et convertantur retrorsum omnis qui*

oderunt syon. ***F****iant sicut fenum tectorum quod pruisquam evellatur exaruit.* **[f. 94]** ***D****e quo non implevit manum suam qui metet et sinum suum qui manipulos colliget.* ***E****t non dixerunt qui preteribant benedictio domini super vos benediximus vobis in nomine domini.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti. alleluya.* ***Capitulum*** ***C****Aritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Deo gracias.* ***ymnus*** ***V****Eni creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti pectora.* ***Q****ui paraclitus diceris donum dei altissimi fons vivus ignis caritas et spiritalis unctio.* **[f. 94v]** ***T****u septiformis munere dextere dei tu digitus tu rite promisso patris sermone ditans guttura.* ***A****ccende lumen sensibus infunde amorem cordibus infirma nostri corporis virtute firmans perpetim.* ***H****ostem repellas longius pacenque dones protinus ductore sic te previo vitemus omne noxium.* ***P****er te sciamus da patrem noscamus atque filium te utriusque spiritum credamus omni tempore.* ***S****it laus patri cum filio sancto simul paraclito nobisque mittat filius carisma sancti spiritus. Amen.* ***Versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur. Et renovabis faciem terre.* ***antiphona*** *Spiritus domini.* ***canticum*** ***N****Unc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace.* **[f. 95]** ***Q****uia viderunt oculi mei salutare tuum.* ***Q****uod parasti ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gencium et gloriam plebis tue israhel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Spiritus domini replevit orbem terrarum. alleluya. Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson. Pater noster. Et ne nos.* ***Versiculus*** *Lauda deus virtuti tue. Confirma hoc deus quod operatus es in nobis. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***M****Entibus nostris quesumus domine spiritum sanctum benignus infunde cuius sapiencia conditi sumus et providencia gubernamur. Per dominum nostrum in unitate eiusdem.* ***D****omine exaudi orationem me***[f. 95]***am. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

8. HORAS DA VIRGEM, ff. 96-143v[17]

[f. 96], branco; **[f. 96v]**, ***Anunciação*** (Página plena)

[f. 97][18] ***Armas de Portugal do Infante D. Duarte*** (inicial ornada) ***Incipit officium beate marie virginis ad usum romane curie.*** ***D****OMine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria*

[17] Vide MARTINS, Mário – *Guia Geral das Horas D'El-Rei D. Duarte*. Lisboa: Brotéria, 1971, pp. 109-128.
[18] Na margem de pé figura uma filactera com a seguinte inscrição (nota de pertença): *Ilustrissimi principis eduardi Iohannis portugalie et algarbii regis serenissimi cepteis domini filii primogeniti.*

patri et filio et spiritui sancto. ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen.* ***Invitatorium*** ***A****ve maria gracia plena. dominus tecum.* [Salmo 94] ***psalmus*** ***V****enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et* **[f. 97v]** *rex magnus super omnes deos quoniam non repellet dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines moncium ipse conspicit.* ***D****ominus tecum.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea.* ***D****ominus tecum.* ***Q****uadraginta annis proximus* **[f. 98]** *fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen.* ***D****ominus tecum.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***Ymnus.*** ***Q****uem terra ponthus ethera colunt adorant predicant trinam regentem machinam claustrum marie baiulat.* ***C****ui luna sol et omnia deserviunt per tempora perfusa celi gracia gestant puelle viscera.* ***B****eata mater munere cuius supernus artifex mundum pugillo con***[f. 98v]***tinens ventris sub archa clausus est.* ***B****eata celi nuncio fecunda sancto spiritu desideratus gentibus cuius per aluum fusus est.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***Psalmi sequentes cum suis antiphonis dicuntur diebus dominicis diebus lune et diebus ionis.***[19] ***antiphona.*** *Benedicta tu* [Salmo 8] ***psalmus*** ***D****OMine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***Q****uoniam elevata est magnificencia tua super celos.* ***E****x ore infancium et lactencium perfecisti laudem propter inimicos tuos ut destruas inimicum et ultorem.* ***Q****uoniam videbo celos tuos opera di***[f. 99]***gitorum tuorum lunam et stellas que tu fundasti.* ***Q****uid est homo quod memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum* ***M****inuisti eum paulo minus ab angelis gloria et honore coronasti eum et constituisti eum super opera manuum tuarum.* ***O****mnia subiecisti sub pedibus eius oves et boves universas insuper et pecora campi.* ***V****olucres celi et pisces maris qui perambulant semitas maris.* ***D****omine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Benedicta tu in*

19 1° nocturno.

mulieribus et benedictus fructus ventris tui. ***antiphona*** *Sicut mirra.* [Salmo 18] ***psalmus*** **[f. 99v]** ***C****Eli enarrant gloriam dei et opera manuum eius annunciat firmamentum.* ***D****ies diei eructat verbum et nox nocti indicat scienciam.* ***N****on sunt loquele neque sermones quorum non audiantur voces eorum.* ***I****n omnem terram exivit sonus eorum et in fines orbis terre verba eorum.* ***I****n sole posuit tabernaculum suum et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* ***E****xultavit ut gygas ad currendam viam a summo celo egressio eius.* ***E****t occursus eius usque ad summum eius nec est qui se abscondat a calore eius.* ***L****ex domini immaculata convertens animas testimonium domini fidele sapienciam prestans parvulis.* ***I****ustitiie domini recte letificantes* **[f. 100]** *corda preceptum domini lucidum illuminans oculos.* ***T****imor domini sanctus permanet in seculum seculi iudicia domini vera iustificata in semet ipsa.* ***D****esiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum et dulciora super mel et favum.* ***E****tenim servus tuus custodit ea in custodiendis illis retributio multa.* ***D****elicta quis intellegit ab occultis meis munda me et ab alienis parce servo tuo.* ***S****i mei non fuerint dominati tunc inmaculatus ero et emundabor a delicto maximo.* ***E****t erunt ut conplaceant eloquia oris mei et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* ***D****omine adiutor meus et redemp***[f. 100v]***tor meus.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sicut mirra electa odorem dedisti suavitatis sancta dei genitrix.* ***antiphona*** *Ante thorum.* [Salmo 23] ***Psalmus*** ***D****OMini est terra et plenitudo eius orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* ***Q****uia ipse super maria fundavit eum et super flumina preparavit eum.* ***Q****uis ascendet in montem domini aut quis stabit in loco sancto eius.* ***I****nnocens manibus et mundo corde qui non accepit in vano animam suam nec iuravit in dolo proximo suo.* ***H****ic accipiet benedictionem a domino et misericordiam a deo salutari suo.* ***H****ec est generatio querencium eum querencium faciem dei iacob.* **[f. 101]** ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porte eternales et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus fortis et potens dominus potens in prelio.* ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porte eternales et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus virtutum ipse est rex glorie.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica draginatis.* ***psalmi sequentes cum suis antiphonis dicuntur diebus martis et diebus veneris.***[20] ***antiphona*** *Specie tua* ***psalmus.***[21] ***E****Ructavit cor meum verbum bonum dico ego opera mea regi.* ***L****ingua mea calamus scribe.* **[f. 101v]** *velociter scribentis.* ***S****peciosus forma pre filiis hominum diffusa est gracia in labiis tuis propterea benedixit te deus in eternum.* ***A****ccingere gladio tuo super femur tuum potentissime.* ***S****pecie tua et pulcritudine tua*

20 2º nocturno.
21 Salmo 44.

intende prospere procede et regna. ***P****ropter veritatem et mansuetudinem et iusticiam et deducet te mirabiliter dextera tua.* ***S****agitte tue acute populi sub te cadent in corda inimicorum regis.* ***S****edes tua deus in seculum seculi virga directionis virga regni tui.* ***D****ilexisti iusticiam et odisti iniquitatem propterea unxit te deus deus tuus oleo leticie pre consortibus tuis.* ***M****irra et gutta et cassia a vestimentis tuis a domibus eburneis* **[f. 102]** *ex quibus delectaverunt te filie regum in honore tuo.* ***A****stitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate.* ***A****udi filia et vide et inclina aurem tuam et obliviscere populum tuum et domum patris tui.* ***E****t concupiscet rex decorem tuum quoniam ipse est dominus deus tuus et adorabunt eum.* ***E****t filie tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis.* ***O****mnis gloria eius filie regis ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* ***A****dducentur regi virgines post eam proxime eius afferentur tibi.* ***A****fferentur in leticia et exul***[f. 102v]***tatione adducentur in templum regis.* ***P****ro patribus tuis nati sunt tibi filii constitues eos principes super omnem terram.* ***M****emor ero nominis tui domine in omni generatione et generationem.* ***P****ropterea populi confitebuntur tibi in eternum et in seculum seculi.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Specie tua et pulcritudine tua intende prospere procede et regna.* ***antiphona*** *Adiuvabit.* [Salmo 45] ***psalmus*** ***D****Eus noster refugium et virtus adiutor in tribulationibus que invenerunt nos nimis.* ***P****ropterea non timebimus dum turbabitur terra et transfferentur montes in cor maris.* ***S****onuerunt et turbate sunt aque eorum conturbati sunt montes in for***[f. 103]***titudine eius.* ***F****luminis impetus letificat civitatem dei sanctificavit tabernaculum suum altissimus.* ***D****eus in medio eius non commovebitur adiuvabit eam deus mane diluculo.* ***C****onturbate sunt gentes et inclinata sunt regna dedit vocem suam mota est terra.* ***D****ominus virtutum nobiscum susceptor noster deus iacob.* ***V****enite et videte opera domini que posuit prodigia super terram auferens bella usque ad finem terre.* ***A****rcum conteret et confringet arma et scuta comburet igni.* ***V****acate et videte quoniam ego sum deus exaltabor in gentibus et exaltabor in terra.* **[f. 103v]** ***D****ominus virtutum nobiscum susceptor noster deus iacob.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Adiuvabit eam deus vultu suo deus in medio eius non commovebitur.* ***antiphona*** *Sicut letancium.* [Salmo 86] ***psalmus*** ***F****Undamenta eius in montibus sanctis diligit dominus portas syon super omnia tabernacula iacob.* ***G****loriosa dicta sunt de te civitas dei.* ***M****emor ero raab et babilonis sciencium me.* ***E****cce alienigene et tyrus et populus ethyopum hii fuerunt illic.* ***N****umquid syon dicet homo et homo natus est in ea et ipse fundavit eam altissimus.* ***D****ominus narrabit in scripturis populorum et principum horum qui fuerunt in ea.* **[f. 104]** ***S****icut letancium omnium habitation est in te.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Sicut letancium omnium nostrum habitatio est in te sancta dei genitrix.* ***Psalmi sequentes cum suis***

psalmis dicuntur diebus marcurii et sabbati.[22] **antiphona** *Gaude maria.* [Salmo 95] **C***antate domino canticum novum cantate domino omnis terra.* **C***antate domino et benedicite nomini eius annunciate de die in diem salutare eius.* **A***nnunciate inter gentes gloriam eius in omnibus populis mirabilia eius.* **Q***uoniam magnus dominus et laudabilis nimis terribilis est super omnes deos.* **Q***uoniam omnes dii gencium demo***[f. 104v]***nia dominus autem autem celos fecit.* **C***onfessio et pulchritudo in conspectu eius sanctimonia et magnificencia in sanctificatione eius.* **A***fferte domino patrie gencium afferte domino gloriam et honorem afferte domino gloriam nomini eius.* **T***ollite hostias et introite in atria eius adorate dominum in atrio sancto eius.* **C***ommoveatur a facie eius universa terra dicite in gentibus quia dominus regnavit.* **E***tenim correxit orbem terre qui non commovebitur iudicabit populos in equitate.* **L***etentur celi et exultet terra commoveatur mare et plenitudo eius gaudebunt campi et omnia que in eis sunt.* **[f. 105]** **T***unc exultabunt omnia ligna silvarum a facie domini quia venit quoniam venit iudicare terram.* **I***udicabit orbem terre in equitate et populos in veritate sua.* **G***loria Patri.* ***antiphona*** *Gaude maria virgo cunctas hereses sola interemisti in universo mundo.* ***antiphona*** *Dignare me.* [Salmo 96] ***psalmus*** **D***OMinus regnavit exultet terra letentur insule multe.* **N***ubes et caligo in circuitu eius iusticia et iudicium correctio sedis eius.* **I***gnis ante ipsum precedet et inflammabit in circuitu inimicos eius.* **A***lluxerunt fulgura eius orbi terre vidit et commota est terra.* **M***ontes sicut cera fluxerunta facie domini a facie domini omnis terra.* **A***nnunciaverunt celi iusticiam eius et viderunt omnes populi gloriam eius.* **[f. 105v]** **C***onfundantur omnes qui adorant sculptilia et qui gloriantur in simulacris suis.* **A***dorate eum omnes angeli eius audivit et letata est syon.* **E***t exultaverunt filie iude propter iudicia tua domine.* **Q***uoniam tu dominus altissimus super omnem terram nimis exaltatus es super omnes deos.* **Q***ui diligitis dominum odite malum custodit dominus animas sanctorum suorum de manu peccatoris liberavit eos.* **L***ux orta est iusto et rectis corde leticia.* **L***etamini iusti in domino et confitemini memorie sanctificationis eius.* **G***loria Patri.* ***antiphona*** *Dignare me laudare te virgo sacrata da michi virtutem contra hostes tuos.* ***antiphona*** *Post partum.* **[f. 106]** [Salmo 97] **C***antate domino canticum novum quia mirabilia fecit.* **S***alvavit sibi dextera eius et brachium sanctum eius.* **N***otum fecit dominus salutare suum in conspectu gencium revelavit iusticiam suam.* **R***ecordatus est misericordie sue et veritati sue domui israhel.* **V***iderunt omnes termini terre salutare dei nostri.* **I***ubilate domino omnis terra cantate et exultate et psallite.* **P***sallite domino in cythara in cythara et voce psalmi in tubis ductilibus et voce tube cornee.* **I***ubilate in conspectu regis domini moveatur mare et*

22 3º nocturno.

plenitudo eius orbis terrarum et qui habitant in eo. **[f. 106v]** ***F****lumina plaudent manu simul montes exultabunt a conspectu domini quoniam venit iudicare terram.* ***I****udicabit orbem terrarum in iusticia et populos in equitate.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Post partum virgo inviolata permansisti dei genitrix intercede pro nobis.* ***loco*** *Post partum.* ***Per totum adventum dicitur antiphona*** *Angelus domini nunciavit marie et concepit de spiritu sancto alleluya* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum. Pater noster. Et ne nos.* ***Absolucio.*** ***P****recibus et meritis beate maria virginis et ominum sanctorum perducat nos dominus ad regna celorum amen.* ***Benedictio*** ***I****ube dompne benedicere. Nos cum prole pia benedicat virgo maria amen.* ***lectio prima*** ***I****n omnibus requiem quesivi et in hereditate do***[f. 107]***mini morabor. Tunc precepit et dixit michi creator omnium. et qui creavit me requievit in tabernaculo meo. Et dixit michi In iacob inhabita et in israhel hereditare. et in electis meis mitte radices. Tu autem domine miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***S****ancta et immaculata virginitas quibus te laudibus referam nescio. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti.* ***versiculos*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti.* ***lectio tercia***[23] ***E****t sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in iherusalem potestas mea. Et radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius. Et in plenitudine sanctorum* **[f. 107v]** *detencio mea. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***B****eata es maria que dominum portasti creatorem mundi. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***Versiculus*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***Benedictio*** ***I****ube dompne benedicere. Per virginem matrem concedat nobis dominus salutem et pacem. amen.* ***lectio tercia.*** ***Q****uasi cedrus exaltata sum in lybano et quasi cypressus in monte syon. Quasi palma exaltata sum in cades et quasi plantacio rose in iherico. Quasi oliva speciosa in campis et quasi plantanus exaltata sum iuxta aquas. In plateis sicut cynamomum et balsamum aromatizans odorem dedi quasi mir***[f. 108]***ra electa dedi suavitatem odoris. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***F****elix namque es sacra virgo maria et omni laude dignissima. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster.* ***Versiculus*** *Ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu senciant omnes tuum iuvamen quicunque celebrant tuam commemorationem. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus*

[23] Erro do rubricador é a segunda lição e não a terceira.

noster. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Christus deus noster. ***Canticum marie***[24] ***T****e matrem dei laudamus. te mariam virginem confitemur.* ***T****e eterni regis sponsam omnis terra veneratur.* ***T****ibi omnes angeli et archangeli et omnes principatus fideliter serviunt.* **[f. 108v]** ***T****ibi omnes potestates et omnes virtutes celi celorum et universe dominationes obediunt.* ***T****ibi omnes throni tibi cherubim et seraphin exultantes assistunt.* ***T****ibi omnis angelica creatura delectabili voce proclamant.* ***S****ancta.* ***S****ancta.* ***S****ancta dei mater et virgo.* ***P****leni sunt celi et terra ac mare maiestatis glorie fructus ventris tui.* ***T****e gloriosus apostolorum chorus sui creatoris matrem collaudant.* ***T****e prophetarum laudabilis numerus virginem deum parituram predixerunt.* ***T****e beatorum martyrum exercitus christi genitricem glorificat.* ***T****e gloriosus confessorum cetus tocius trinitatis matrem appellat.* **[f. 109]** ***S****anctarum virginum amabilis chorea tue virginitatis et humilitatis exemplum predicat.* ***T****e tota celestis curia celorum regina honorat.* ***T****e per universum orbem ecclesia sancta invocando celebrat matrem divine maiestatis.* ***V****enerandam te regis celestis sponsam sanctam quoque dulcem et piam.* ***T****u angelorum domina.* ***T****u scala celestis regni et glorie.* ***T****u thalamus sancte trinitatis.* ***T****u archa pietatis et gracie.* ***T****u vena misericordie.* ***T****u mater et sponsa regis eterni.* ***T****u templum et sacrarium spiritus sancti ac tocius beatissime trinitatis triclinium.* ***T****u mediatrix dei et hominum* **[f. 109v]** *amatrix mortalium reparatrix celestium illuminatrix fidelium agonizatrix pugnancium advocatrix pauperium miseratrix et refugium peccatorum erogatrix munerum superatrix et timor demonum superborum.* ***T****u mundi domina celi reginapost deum sola spes nostra.* ***T****u salus invocancium portus naufragancium miserorum solacium refugium penitentium.* ***T****u mater omnium beatorum gaudium plenum post deum omnium civium supernorum.* ***T****u protectrix iustorum congregatrix errancium permissio patriarcharum veritas prophetarum preconium apostolorum magistra evvangelistarum fortitudo martirum exemplar confessor honor et festivitas* **[f. 110]** *virginum.* ***T****u ad liberandum hominem exulem filium dei suscepisti in uterum.* ***P****er te expugnato hoste antiquo sunt aperta fidelibus regna celorum.* ***T****u cum filio tuo sedes in gloriam patris.* ***T****u ipsum pro nobis roga virgo maria quem nos ad iudicandum iudicem credimus esse venturum.* ***T****e ergo poscimus nobis famulis tuis subveni qui precioso filii tui sanguine redempti sumus.* ***E****terna fac pia virgo cum sanctis tuis nos gloria munerari.* ***S****alva nos populum tuum domina ut simus participes hereditatis filii tui.* ***E****t rege nos et custodi nos usque in eternum.* ***P****er singulos dies o pia te salutamus.* **[f. 110v]** ***E****t laudare te cupimus in eternum mente et voce.* ***D****ignare dulcis maria nunc et semper sine*

[24] Como assinalou o padre Mário Martins, neste *horae o cântico «Te Deum»* foi substituído por uma das versões mais desenvolvidas do *«Te matrem dei laudamus»*. A este propósito vide Mario Martins - *Guia Geral das Horas del Rei D. Duarte*, Lisboa: Brotéria, 1971, pp.109-128.

delicto nos conservair. ***M****iserere nobis pia miserere nobis.* ***F****iat misericordia tua domina nobiscum quia in te virgo maria confidimus.* ***I****n te dulcis maria speramus nos defendas in eternum.* ***T****e decet laus.* ***T****e decet ympnus.* ***T****ibi omnis virtus et gloria in secula seculorum. Amen.*

[f. 111], branco; **[f. 111v]**, ***Visitação*** (Página plena)

[f. 112] ***Ad laudes*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Assumpta est.* [Salmo 92] ***psalmus.*** ***D****Ominus regnavit decorem indutus est indutus est dominus fortitudinem et precinxit se.* ***E****tenim firmavit orbem terre qui non commovebitur.* ***P****arata sedes tua ex tunc a seculo tu es.* ***E****levaverunt flumina domine elevaverunt flumina vocem suam.* ***E****levaverunt flumina fluctus suos a vocibus aquarum multarum.* ***M****irabiles elationes maris mirabilis in altis dominus.* ***T****estimonia tua credibilia facta* **[f. 112v]** *sunt nimis domum tuam decet sanctitudo in longitudinem dierum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedicunt dominum.* ***antiphona*** *Maria virgo.* [Salmo 99] ***I****UbiIate deo omnis terra servite domino in leticia.* ***I****ntroite in conspectu eius in exultatione.* ***S****citote quoniam dominus ipse est deus ipse fecit nos et non ipsi nos.* ***P****opulus eius et oves pascue eius introite portas eius in confessione atria eius in ymnis confitemini illi.* ***L****audate nomen eius quoniam suavis est dominus in eternum misericordia eius et usque in generatione et generationem veritas eius.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum* **[f. 113]** *in quo rex regum stellato sedet solio.* ***antiphona*** *In odorem.* [Salmo 62] ***Psalmus*** ***D****Eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta invia et in aquosa sic in sancto apparui tibi ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adype et pinguedine repleatur anima mea et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te quia fuisti adiutor meus.* **[f. 113v]** ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferiora terre tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo quia obstructum est os loquencium iniqua.* [Salmo 66] ***psalmus*** ***D****Eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam* **[f. 114]** *iudicas populos in equitate et gentes in terra*

dirigis. ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***antiphona*** *Benedicta.* [Canticum] ***B****enedicite omnia opera domini domino laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicite angeli domini domino benedicite celi domino.* ***B****enedicite aque omnes que super celos sunt domino benedicite omnes virtutes domini domino.* ***B****enedicite sol et luna domino* **[f. 114v]** *benedicite stelle celi domino.* ***B****enedicite omnis ymber et ros domino benedicite omnis spiritus dei domino.* ***B****enedicite ignis et estus domino benedicite frigus et estas domino.* ***B****enedicite rores et pruina do domino benedicite gelu et frigus domino.* ***B****enedicite glacies et nives domino benedicite noctes et dies domino.* ***B****enedicite lux et tenebre domino benedicite fulgura et nubes domino.* ***B****enedicat terra dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite montes et colles domino benedicite universa germinancia in terra domino.* ***B****enedicite fontes domino benedicite maria et flumina domino.* **[f. 115]** ***B****enedicite cete et omnia que moventur in aquis domino benedicite omnes volucres celi domino.* ***B****enedicite omnes bestie et pecora domino benedicite filii hominum domino.* ***B****enedicat israhel dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite sacerdotes domini domino benedicite servi domini domino.* ***B****enedicite spiritus et anime iustorum domino benedicite sancti et humiles corde domino.* ***B****enedicite anania azaria misael domino laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicamus patrem et filium cum sancto spiritu laudemus et superexaltemus eum in secula.* ***B****enedictus es domine in firma***[f. 115v]***memto celi et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula.* ***antiphona*** *Benedicta filia tu a domino quia per te fructum vite communicavimus.* ***antiphona*** *Pulchra es maria.* [Salmo 148] ***Psalmus*** ***L****Audate dominum de celis laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque omnes que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra dracones et omnes abyssi.* **[f. 116]** ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram et exaltavit cornu populi sui.* ***H****ymnus omnibus sanctis eius filiis israhel*

populo appropinquanti sibi. [Salmo 149] ***C****Antate domino canticum novum laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israhel in eo qui fecit eum et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* **[f. 116v]** ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xaltaciones dei in gutture eorum et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nationibus increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* [Salmo 150] ***L****Audate dominum in sanctis eius laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius laudate eum secundum multitu***[f. 117]***dinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro laudate eum in cordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus laudate eum in cymbalis iubilationis omnis spiritus laudet dominum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Pulchra es et decora filia iherusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***capitulum*** *Viderunt eam filie syon et beatissimam predicaverunt et regine laudaverunt eam. Deo gracias.* ***ymnus.*** ***O*** *gloriosa domina excelsa supra sydera qui te creavit provide lactasti sacro ubere.* ***Q****uod eva tristis abstulit tu red***[f. 117v]***dis almo germine intrent ut astra flebiles celi fenestra es.* ***T****u regis alti ianua et porta lucis fulgida vitam datam per virginem gentes redempte plaudite.* ***G****loria tibi domine. qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. amen.* ***antiphona*** *Benedicta tu in mulieribus. Et benedictus fructus ventris tui.* ***antiphona*** *Beata dei.* ***canticum*** ***B****Enedictus dominus deus israhel quia visitavit et fecit redempcionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum* **[f. 118]** *patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* **[f. 118v]** ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Beata dei genitrix maria virgo perpetua templum domini sacrarium spiritus sancti sola sine exemplo placuisti domino ihesu christo ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem*

meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus. ***Oratio*** ***D****Eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti. presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem christum dominum nostrum.* ***Commemoracio de sanctis antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* **[f. 119]** ***P****rotege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***oratio*** ***O****Mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***oratio.*** ***E****T pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum cristum filium tuum. qui tecum vivit et regnat in unita***[f. 119v]****te spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. Amen.*** ***D****omine exaudi orationem meam Et clamor meus ad te vaniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad primam.***

[f. 120], branco; **[f. 120v]**, ***Anúncio aos Pastores*** (Página plena)[25]

[f. 121] ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***ymnus*** ***M****EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Assumpta.* [Salmo 53] ***D****Eus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua iudica me.* ***D****eus exaudi orationem meam* **[f. 121v]** *auribus percipe verba oris mei.* ***Q****uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam et non proposuerunt deum ante conspectum suum.* ***E****cce enim deus adiuvat me et dominus susceptor est anime mee.* ***A****verte mala inimicis meis et in veritate tua disperde illos.* ***V****oluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomini tuo domine quoniam bonum est.* ***Q****uoniam ex omni tribulacione eripuisti me et super inimicos meos despexit oculus meus.* ***G****loria patri.* [Salmo 84] ***psalmus*** ***B****Enedixisti domine terram tuam avertisti captivitatem iacob.* ***R****emisisti iniquitatem plebis tue operuisti omnia peccata eorum.* **[f. 122]** ***M****itigasti omnem iram tuam avertisti ab ira indignationis tue.* ***C****onverte nos deus saluturis noster et averte iram tuam a nobis.* ***N****umquid in*

[25] Este fólio intercalado está mal posicionado, devendo ser colocado imediatamente antes do f. 124.

eternum irasceris nobis aut extendes iram tuam a generatione in generationem. ***D****eus tu conversus vivificabis nos et plebs tua letabitur in te.* ***O****stende nobis domine misericordiam tuam et salutare tuum da nobis.* ***A****udiam quid loquatur in me dominus deus quoniam loquetur pacem in plebem suam.* ***E****t super sanctos suos et in eos qui convertuntur ad cor.* ***V****erumptamen prope timentes eum salutare ipsius ut inhabitet* **[f. 122v]** *gloria in terra nostra.* ***M****isericordia et veritas obviaverunt sibi iusticia et pax osculate sunt.* ***V****eritas de terra orta est et iusticia de celo prospexit.* ***E****tenim dominus dabit benignitatem et terra nostra dabit fructum suum.* ***I****usticia ante eum ambulabit et ponet in via gressus suos.* ***G****loria patri.* [Salmo 116] ***psalmus*** ***L****Audate dominum omnes gentes laudate eum omnes populi.* ***Q****uoniam confirmata est super nos misericordia eius et veritas domini manet in eternum.* ***G****loria patri et filio.* ***antiphona*** *Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedicunt dominum.* ***Capitulum*** ***Q****Ue est ista que progreditur* **[f. 123]** *quasi aurora consurgens pulchra ut luna electa ut sol terribilis ut castrorum acies ordinata. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Dignare me laudare te virgo sacrata. Da michi virtutem contra hostes tuos. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** ***D****Eus qui virginalem aulam beate marie in qua habitares eligere dignatus es da quesumus ut sua nos defensione munitos iucundos faciat sue interesse commemorationi. Qui vivis et regnas.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnis recti corde. Oremus.* ***oratio.*** ***E****xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et* **[f. 123v]** *pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctrinis.* ***oratio.*** ***O****Mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***oratio.*** ***E****T pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam inter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te vaniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad terciam.***

[f. 124] ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***ymnus*** ***M****EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in*

sempiterna secula. amen. ***antiphona*** *Maria.* [Salmo 119] ***A****D dominum cum tribularer clamavi et exaudivit me.* ***D****omine libera animam meam a* **[f. 124v]** *labiis iniquis et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam.* ***S****agitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis.* ***H****eu michi quia incolatus meus prolongatus est habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um hiis qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis inpugnabant me gratis.* ***G****loria patri.* [Salmo 120] ***psalmus*** ***L****Evavi oculos meos in montes unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commotionem pedem tuum neque dormitet qui custodit te.* **[f. 125]** ***E****cce non dormitabit neque dormiet qui custodit israhel.* ***D****ominus custodit te dominus protectio tua super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria patri.* [Salmo 121] ***psalmus*** ***L****Etatus sum in hiis que dicta sunt michi in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem que edificatur ut ci***[f. 125v]***vitas cuius participatio eius in idipsum.* ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israhel ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem et habundancia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua et habundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stella sedet solio.* ***capitulum*** ***E****T sic in syon firmata sum* **[f. 126]** *et in civitate sanctificata similiter requievi et in iherusalem potestas mea. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***D****Eus qui salutis eterne beate marie virginitate fecunda humano generi premia prestitisti tribue quesumus. ut ipsam pro nobis intercedere sensiamus per quam meruimus auctorem vite suscipere. Dominum nostrum ihesum christum filium tuum quitecum.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultavit iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus* ***oratio*** ***P****Rotege domine populum tu***[f. 126v]***um et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***oratio*** ***O****Mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***oratio.*** ***E****T pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam inter actus et voluntates nostras et*

omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum. ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te vaniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad sextam.***

[f. 127], branco; **[f. 127v]**, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (Página plena)

[f. 128] ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***M****EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. amen.* ***antiphona*** *In odorem.* [Salmo 122] ***psalmus*** ***A****D te levavi oculos meos qui habitas in celis.* ***E****cce sicut oculi servorum in manibus* **[f. 128v]** *dominorum suorum.* ***S****icut oculi ancille in manibus domine sue ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri quia multum repleti sumus despectione.* ***Q****uia multum repleta est anima nostra obprobrium habundantibus et despectio superbis.* ***G****loria patri.* [Salmo 123] ***psalmus*** ***N****Isi quia dominus erat in nobis dicat nunc israhel nisi quia dominus erat in nobis* ***C****um exurgerent homines in nos forte vivos deglutissent nos.* ***C****um irasceretur furor eorum in nos forsitan aqua absorbuisset nos.* ***T****orrentem pertransivit anima nostra forsitan pertransisset anima nostra* **[f. 129]** *aquam intollerabilem.* ***B****enedictus dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.* ***A****nima nostra sicut passer erepta est de laqueo venancium.* ***L****aqueus contritus est et nos liberati sumus.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini qui fecit celum et terram.* ***G****loria patri.* [Salmo 124] ***psalmus*** ***Q****Ui confidunt in domino sicut mons syon non commovebitur in eternum qui habitat in iherusalem.* ***M****ontes in circuitu eius et dominus in circuitu populi sui ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Q****uia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum ut non extendant iusti ad iniquitatem* **[f. 129v]** *manus suas.* ***B****ene fac domine bonis et rectis corde.* ***D****eclinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem pax super israhel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***Capitulum*** ***E****T radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detentio mea. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus. Et benedictus fructus ventris tui. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***C****OncedE misericors deus fragilitati nostre presidium ut qui sancte* **[f. 130]** *dei genitricis et virginis*

marie memoriam agimus intercessionis eius auxilio a nostris iniquitatibus resurgamus. Per eundem christum dominum nostrum. ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio*** ***E****xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctris.* ***oratio*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***oratio*** ***E****T pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam* **[f. 130v]** *inter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te vaniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad nonam.***

[f. 131] ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***M****EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. amen.* ***antiphona*** *Pulcra es.* [Salmo 125] ***psalmus*** ***I****N convertendo dominus captivitatem syon facti sumus sicut consolati.* **[f. 131v]** ***T****unc repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra exultacione.* ***T****unc dicent inter gentes magnificavit dominus facere cum eis.* ***M****agnificavit dominus facere nobiscum facti sumus letantes.* ***C****onverte domine captivitatem nostram sicut torrens in austro.* ***Q****ui seminant in lacrimis in exultacione metent.* ***E****untes ibant et flebant mittentes semina sua.* ***V****enientes autem venient cum exultacione portantes manipulos suos.* ***G****loria patri.* [Salmo 126] ***psalmus*** ***N****Isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam.* ***N****isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* **[f. 132]** ***V****anum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis ita filii excussorum.* ***B****eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* ***G****loria patri.* [Salmo 127] ***psalmus*** ***B****EAti omnes qui timent dominum qui ambulant in viis eius.* ***L****abores manuum tuarum quia manducabis beatus es et bene tibi erit.* ***U****xor tua sicut vitis habundans in lateribus domus tue.* **[f. 132v]** ***F****ilii tui*

sicut novelle olivarum in circuitu mense tue. ***E****cce sic benedicetur homo qui timet dominum.* ***B****enedicat tibi dominus ex syon et videas bona iherusalem omnibus diebus vite tue.* ***E****t videas filios filiorum tuorum pacem super israhel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Pulcra es et decora filia iherusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** ***I****N plateis sicut cynamomum et balsamum aromatizans odorem dedi quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Post partum virgo inviolata permansisti. Dei genitrix intercede pro nobis. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus* **[f. 133]** *ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** ***F****Amulorum tuorum quesumus domine delictis ignosce ut qui tibi placere de actibus nostris non valemus genitricis filii tui domini nostri intercessione salvemur. Per eundem christum dominum nostrum.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***Versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***oratio.*** ***P****Resta quesumus omnipotens deus ut nullis nos permittas perturbationibus concuti quos in apostolice confessionis petra solidasti.* ***oratio*** ***O****Mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***oratio*** ***E****T pacem tuam nostris concede* **[f. 133v]** *temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam inter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te vaniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad vesperas.***

[f. 134], branco; **[f. 134v]**, ***Matança dos Inocentes*** (Página plena)

[f. 135] ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** ***D****um esset.* [Salmo 109] ***psalmus*** ***D****Ixit dominus domino meo sede a dextris meis.* ***D****onec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* ***V****irgam virtutis tue emittet dominus ex syon dominare in medio inicorum tuorum.* ***T****ecum principium in die virtutis tue in splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te.* ***I****uravit dominus et non penitebit eum tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech.* ***D****ominus a dextris tuis confregit* **[f. 135v]** *in die ire sue reges.* ***I****udicabit in nacionibus implebit ruinas conquassabit capita in terra multorum.* ***D****e torrente in via bibet propterea exaltabit caput.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Dum esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suavitatis.* ***antiphona*** *Leva eius.* [Salmo 112] ***psalmus*** ***L****audate pueri dominum laudate nomen domini.* ***S****it nomen domini benedictum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***A*** *solis ortu usque ad occasum laudabile nomen domini.*

E**xcelsus super omnes gentes dominus et super celos gloria eius. **Q**uis sicut dominus deus noster qui in altis habitat et humilia respicit in celo et in terra.* **[f. 136]** ***S**uscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem. **U**t collocet eum cum principibus cum principibus populi sui. **Q**ui habitare facit sterile in domo matrem filiorum letantem. **G**loria patri.* ***antiphona *Leva eius sub capite meo et dextera illius amplexabitur me.* ***antiphona*** *Nigra sum.* [Salmo 121] ***psalmus*** ***L**Etatus sum in hiis que dicta sunt michi in domum domini ibimus. **S**tantes erant pedes nostri in atriis tuis iherusalem. **I**herusalem que edificatur ut civitas cuius participacio eius in idipsum. **I**llic enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israhel ad confitendum nomini domini.* **[f. 136v]** ***Q**uia illic sederunt sedes in iuditio sedes super domum david. **R**ogate que ad pacem sunt iherusalem et habundancia diligentibus te. **F**iat pax in virtute tua et habundancia in turribus tuis. **P**ropter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te. **P**ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi. **G**loria patri.* ***antiphona*** *Nigra sum sed formosa filia iherusalem ideo dilexit me rex et introduxit me in cubiculum suum.* ***antiphona*** *Iam hyemps.* [Salmo 126] ***psalmus*** ***N**Isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam. **N**isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* **[f. 137]** ***V**anum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris. **C**um dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris. **S**icut sagitte in manu potentis ita filii excussorum. **B**eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta. **G**loria patri.* ***antiphona*** *Iam hyemps transiit ymber abiit et recessit surge amica mea et veni.* ***antiphona*** *Speciosa.* [Salmo 147] ***psalmus*** ***L**auda iherusalem dominum lauda deum tuum syon. **Q**uoniam confortavit seras portarum tuarum benedixit filiis tuis in te. **Q**ui posuit fines tuos pacem et a***[f. 137v]***dype frumenti saciat te. **Q**ui*[26] *emittit eloquium suum terre velociter currit sermo eius. **Q**ui dat nivem sicut lanam nebulam sicut cinerem spargit. **M**ittit cristallum suam sicut buccellas ante faciem frigoris eius quis sustinebit. **E**mittet verbum suum et liquefaciet ea flavit spiritus eius et fluent aque. **Q**ui annunciat verbum suum iacob iusticias et iudicia sua israhel. **N**on fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestavit eis. **G**loria patri.* ***antiphona*** *Speciosa facta es et suavis in deliciis tuis sancta dei genitrix.* ***Capitulum*** ***A**b initio et ante secula creata sum et usque ad futurum seculum non desinam et in habitatione sancta coram ipso mi***[f. 138]***nistravi. Deo gracias.* ***ymnus.*** ***A**ve maris stella dei mater alma atque semper virgo felix celi porta. **S**umens illud ave gabrielis ore funda nos in pace mutans nomen eve. **S**olve vincla reis profer lumen cecis mala nostra pelle bona cuncta*

[26] No manuscrito está lui em vez de Qui.

posse. ***M****onstra te esse matrem sumat per te preces qui pro nobis natus tulit esse tuus.* ***V****irgo singularis inter omnes mitis nos culpis solutos mites fac et castos.* ***V****itam presta puram iter para tutum ut videntes ihesum semper colletemur.* ***S****it laus deo patri summo christo* **[f. 138v]** *decus spiritui sancto trinus honor et unus. Amen.* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum.* ***antiphona*** *Beata mater.* ***Canticum*** ***M****Agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et di***[f. 139]***vites dimisit inanes.* ***S****uscepit israhel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Beata mater et innupta virgo gloriosa regina mundi intercede pro nobis ad dominum.* [*Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison.*] [27] ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** ***C****OOncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis sanitate gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino* **[f. 139v]** *et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***oratio.*** ***P****ROtege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***oratio.*** ***O****MMnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***oratio*** ***E****T pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam inter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum.* **[f. 140]** ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te vaniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***S****AIve regina misericordie vita dulcedo et spes nostra salve ad te clamamus exules filii eve ad te suspiramus gementes et flentes in hac lacrimarum valle eya ergo advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos converte et ihesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende. O clemens. O pia. O dulcis maria.* ***Versiculus*** *Virgo mater ecclesie eterne porta glorie exaudi preces omnium apud patrem et folium. O clemens.* ***Versiculus*** *Virgo clemens virgo pia virgo dulcis o*

[27] Texto em falta acrescentado, de forma abreviada, na margem de corte.

maria exaudi preces omnium ad te pie clamancium. O pia. ***Versiculus*** *Gloriosa dei mater cuius natus est ac pater ora pro nobis omnibus cui memoriam agimus. O dulcis ma***[f. 140v]***ria.* ***Versiculus*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Oremus.* ***O****Mnipotens sempiterne deus qui gloriose virginis et matris marie corpus et animam ut dignum filii tui habitaculum effici mereretur spiritum sancto cooperante preparasti. da ut cuius commemoratione letamur eius pia intercessione ab instantibus malis et a morte perpetua liberamur. Per eundem.* ***Ad completorium.***

[f. 141] ***C****Onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* [Salmo 128] ***psalmus*** ***S****Epe expugnaverunt me a iuventute mea dicat nunc israhel.* ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea etenim non potuerunt michi.* ***S****upra dorsum meum fabricaverunt peccatores prolongaverunt iniquitatem suam.* ***D****ominus iustus considet cervices peccatorum confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt syon.* ***F****iant sicut fenum tectorum quod priusquam* **[f. 141v]** *evellatur exaruit.* ***D****e quo non implevit manum suam qui metet et sinum suum qui manipulos colliget.* ***E****t non dixerunt qui preteribant benedictio domini super nos benediximus vobis in nomine domini.* ***G****loria patri.* [Salmo 129] ***psalmus*** ***D****E profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propitiatio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad* **[f. 142]** *noctem speret israhel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israhel ex omnibus iniquitatibus eius.* ***G****loria patri.* [Salmo 130] ***Psalmus*** ***D****OMine non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei.* ***N****eque ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me.* ***S****i non humiliter senciebam sed exaltavi animam meam.* ***S****icut ablactatus est super matre sua ita retribucio in anima mea.* ***S****peret israhel in domino ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria patri.* [Hino] ***psalmus.***[28] ***M****EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex* **[f. 142v]** *illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. amen.* ***capitulum*** ***E****Go mater pulchre dilectionis et timoris et magnitudinis et sancte spei. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis*

[28] Erro do rubricador. É um hino e não um salmo.

sancta dei genitrix. Ut digni efficiamur promissione christi. ***antiphona*** *Sub tuum.* ***canticum*** ***N****Unc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace.* ***Q****uia viderunt oculi mei salutare tuum.* ***Q****uod parasti ante faciem om***[f. 143]***n****ium populorum.* ***L****umen ad revelationem gencium et gloriam plebis tue israhel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sub tuum presidium confugimus sancta dei genitrix nostras deprecaciones ne despicias in necessitatibus sed a periculis cunctis libera nos semper virgo benedicta. Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***B****Eate et gloriose semperquo virginis marie quesumus domine intercessio gloriosa nos protegat et ad vitam eternam perducat. Per christum dominum.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***oratio.*** **[f. 143v]** ***E****xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctris.* [Oração] ***O****Mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***oratio*** ***E****T pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.*

9. HORAS DA VIRGEM PARA O PERÍODO DO ADVENTO, ff. 144-186

[f. 144], branco; **[f. 144v]**, ***Virgem com dois anjos*** (Página plena)

[f. 145] ***Incipit officium beate marie virginis quod dicitur per totum adventum*** ***D****OMine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen.* ***Invitatorium*** ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***V****Enite exultemos domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmus iubilemus ei.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum. Quoniam deus magnus dominus et rex* **[f. 145v]** *magnus super omnes deos quoniam non repellet dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines moncium ipse conspicit. Dominus tecum.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***A****ve maria gracia plena*

dominus tecum. ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdivare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea. Dominus tecum.* ***Q****uadraginta annis proximus* **[f. 146]** *fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravis in ira mea si introibunt in requiem meam.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen. Dominus tecum.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***Ymnus*** ***Q****Uem terra ponthus ethera colunt adorant predicant trinam regentem machinam claustrum marie baiulat.* ***C****ui luna solet omnia deserviunt per tempora perfusa celi gracia gestant puelle viscera.* ***B****eata mater munere cuius supernus artifex mundum pugillo con***[f. 146v]***tinens ventris sub archa clausus est.* ***B****eata celi nuncio fecunda sancto spiritu desideratus gentibus cuius per alvum fusus est.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***Psalmi sequentes cum suis antiphonis dicuntur diebus dominicis lune et ionis. antiphona.*** *Benedicta tu.* ***Psalmus*** ***D****OMine dominus noster quam admirabile est nomen in universa terra.* ***Q****uoniam elevata est magnificencia tua super celos.* ***E****x ore infancium et lactencium perfecisti laudem propter inimicos tuos ut destruas inimicum et ultorem.* ***Q****uoniam videbo celos tuos opera digitorum tuorum lunam et stellas que tu* **[f. 147]** *fundasti.* ***Q****uid est homo quod memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum.* ***M****inuisti eum paulo minus ab angelis gloria et honore coronasti eum et constituisti eum super opera manuum tuarum.* ***O****mnia subiecisti sub pedibus eius oves et boves universas insuper et pecora campi.* ***V****olucres celi et pisces maris qui perambulant semitas maris.* ***D****omine dominus noster quam admirabile est nomen in universa terra.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***antiphona*** *Sicut mirra.* ***Psalmus***[29] ***C****Eli enarrant gloriam dei et opera manuum eius an***[f. 147v]***unciat firmamentum.* ***D****ies diei eructat verbum et nox nocti indicat scienciam.* ***N****on sunt loquele neque sermones quorum non audiantur voces eorum.* ***I****n omnem terram exiuit sonus eorum et in fines orbis terre verba eorum.* ***I****n sole posuit tabernaculum suum et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* ***E****xultavit ut gygas ad currendam viam a summo celo egressio eius.* ***E****t occursus eius usque ad summum eius nec est qui se abscondat a calore eius.* ***L****ex domini immaculata convertens animas testimonium domini fidele sapienciam prestans parvulis.* **[f. 148]** ***I****usticie domini recte letificantes corda preceptum domini lucidum illuminans oculos.* ***T****imor domini sanctus permanet in seculum seculi iudicia domini vera iustificata in semet*

[29] Salmo 18.

ipsa. ***D****esiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum et dulciora super mel et favum.* ***E****tenim servus tuus custodit ea in custodiendis illis retributio multa.* ***D****elicta quis intelligit ab occultis meis munda me et ab alienis parce servo tuo.* ***S****i mei non fuerint dominati tunc immaculatus ero et emundabor a delicto maximo.* ***E****t erunt ut complaceant eloquia oris mei et meditatio cordis mei* **[f. 148v]** *in conspectu tuo semper.* ***D****omine adiutor meus et redemptor meus.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Sicut mirra electa odorem dedisti suavitatis sancta dei genitrix.* ***antiphona*** *Ante thorum.* ***oratio***[30] ***D****OMini est terra et plenitudo eius orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* ***Q****uia ipse super maria fundaviteum et super flumina preparavit eum.* ***Q****uis ascendet in montem domini aut quis stabit in locosancto eius.* ***I****nnocens manibus et mundo corde qui non accepit in vano animam suam nec iuravit in dolo proximo suo.* ***H****ic accipiet benedictionem a domino et misericordiam a deo salutari suo.* ***H****ec est generatio querencium eum* **[f. 149]** *querencium faciem dei iacob.* ***A****ttolite portas principes vestras et elevamini porte eternales et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus fortis et potens dominus potens in prelio.* ***A****ttolite portas principes vestras et elevamini porte eternales et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus virtutum ipse est rex glorie.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica draginatis.* ***Psalmi sequentes cum suis antiphonas dicuntur diebus martis et veneris. antiphona.*** *Specie tua.* ***psalmus.***[31] ***E****ructavit cor meum verbum bonum dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribe ve***[f. 149v]***lociter scribentis.* ***S****peciosus forma pre filiis hominum diffusa est gracia in labiis tuis propterea benedixit te deus in eternum.* ***A****ccingere gladio tuo super femur tuum potentissime.* ***S****pecie tua et pulchritudine tua intende prospere procede et regna.* ***P****ropter veritatem et mansuetudinem et iusticiam et deducet te mirabiliter dextera tua.* ***S****agite tue acute populi sub te cadent in corda inimicorum regis.* ***S****edes tua deus in seculum seculi virga directionis virga regni tui.* ***D****ilexisti iusticiam et odisti iniquitatem propterra unxit te deus tuus oleo leticie pre consortibus tuis. Mirra et gutta et cassia a vestimen***[f. 150]***tis tuis a domibus eburneis ex quibus delectaverunt te filie regum in honore tuo.* ***A****stitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate.* ***A****udi filia et vide et inclina aurem tuam et obliviscere populum tuum et domum patris tui.* ***E****t concupiscet rex decorem tuum quoniam ipse est dominus deus tuus et adorabunt eum.* ***E****t filie tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis. Omnis gloria eius filie regis ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.*

[30] Salmo 24.
[31] Salmo 45.

A**dducentur regi virgines post eam proxime eius afferentur tibi. **A**fferentur in leticia et exultatione adducentur in templum regis.* **[f. 150v]** ***P**ro patribus tuis nati sunt tibi filii constitues eos principes super omnem terram. **M**emor ero nominis tui domine in omni generatione et generationem. **P**ropterra populi confitebuntur tibi in eternum et in seculum seculi. **G**loria patri. **S**icut erat. **antiphona** Specie tua et pulchritudine tua intende prospere procede et regna. **antiphona** Adiuvabit **psalmus**[32] **D**Eus noster refugium et virtus adiutor in tribulationibus que invenerunt nos nimis. **P**ropterea non timebimus dum turbabitur terra et transferentur montes e cor maris. **S**onuerunt et turbate sunt aque eorum conturbati sunt montes in fortitudine eius. **F**luminis impetus letificat civi[f. 151]**tatem dei sanctificavit tabernaculum suum altissimus. **D**eus in medio eius non commovebitur adiuvabit eam deus mane diluculo. **C**onturbate sunt gentes et inclinata sunt regna dedit vocem suam mota est terra. **D**ominus virtutum nobiscum susceptor noster deus iacob. **V**enite et videte opera domini que possuit prodigia super terram auferens bella usque ad finem terre. **A**rcum conteret et confringet arma et scuta comburet igni. Vocate et videte quoniam ego sum deus exaltabor in gentibus et exaltabor in terra. Dominus virtutum nobiscum susceptor noster deus iacob.* **[f. 151v]** ***G**loria patri. **S**icut erat. **antiphona** Adiuvabit eam deus vultu suo deus in medio eius non commovebitur. **antiphona** Sicut letancium.* [psalmus][33] ***F**Undamenta eius in montibus sanctis diligit dominus portas syon super omnia tabernacula iacob. **G**loriosa dicta sunt de te civitas dei. Memor ero raab et babilonis sciencium me. **E**cce alienige et tyrus et populus ethyopum hii fuerunt illic. **N**umquid syon dicet homo et homo natus est in ea et ipse fundavit eam altissimus. **D**ominus narrabit in scripturis populorum et principium horum qui fuerunt in ea. Sicut letancium omnium habitatio est in te.* **[f. 152]** ***G**loria patri. **S**icut erat. **antiphona** Sicut letancium omnium nostrum habitatio est in te sancta dei genitrix. **Psalmi sequentes cum suis antiphonas dicuntur diebus marcurii et sabbati. antiphona.** Gaude maria. **psalmus**[34] **C**Antate domino canticum novum cantate domino omnis terra. **C**antate domino et benedicite nomini eius annunciate te die in diem salutare eius. **A**nnunciate inter gentes gloriam eius in omnibus populis mirabilia eius. **Q**uoniam magnus dominus et laudabilis nimis terribilis est super omnes deos. **Q**uoniam omnes dii gencium demonia dominus autem celos fecit. **C**onfessio et pulchritudo in conspectu eius sanctimonia et magni**[f. 152v]**ficentia in sanctificatione eius. **A**fferte domino patrie gencium afferte domino gloriam et honorem afferte domino gloriam nomini eius. **T**ollite hostias et introite in atris eius*

[32] Salmo 46.
[33] Salmo 87.
[34] Salmo 96.

adorate dominum atrio sancto eius. ***C****ommoveatur a facie eius universa terra dicite in gentibus quia dominus regnavit.* ***E****tenim correxit orbem terre qui non commovebitur iudicabit populos in equitate.* ***L****etentur celi exultet terra moveatur in are et plenitudo eius. gaudebunt campi et omnia que in eis sunt.* ***T****unc exultabunt omnia ligna silvarum a facie domini quia venit quoniam venit iudicare terram.* **[f. 153]** ***I****udicabit orbem terre in equitate et populos in veritate sua.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Gaude maria virgo cunctas hereses sola interemisti in universo mundo.* ***antiphona*** *Dignare me.* ***psalmus***[35] ***D****OMinus regnavit exulter terra letentur insule multe.* ***N****ubes et caligo in circuitu eius iusticia et iudicium correctio sedis eius.* ***I****gnis ante ipsum precet et inflammabit in circuitu inimicos eius.* ***I****lluxerunt fulgura eius orbi terre iudit et commota est terra.* ***M****ontes sicut cera fluxerunt a facie domini a facie domini omnis terra.* ***A****nnunciaverunt celi iusticiam eius et viderunt omnis populi gloriam eius.* ***C****onfundantur omnes qui odorant sculptilia et qui gloriantur in simulachris suis.* ***A****dorate eum omnes angeli eius.* **[f. 153v]** ***A****udivit et letata est syon.* ***b****t exultaverunt filie iude propter iudicia tua domine.* ***Q****uoniam tu dominus altissimus super omnem terram nimis exaltatus es super omnes deos.* ***Q****ui diligitis dominum odite malum. custodit dominus animas sanctorum suorum de manu peccatoris liberabit eos. Lux orta est iusto et rectis corde leticia. Letamini iusti in domino et confitemini memorie sanctificationis eius.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Dignare me laudare te virgo sacrata da michi virtutem contra hostes tuos.* ***antiphona*** *Angelus domini.* ***psalmus***[36] ***C****Antate domino canticum novum quia mirabilia fecit. Salvavit sibi dextera eius et bra***[f. 154]***chium sanctum eius.* ***N****otum fecit dominus salutare suum in conspectu gencium revelavit iusticiam suam.* ***R****ecordatus est misericordie sue et veritatis sue domui israhel.* ***V****iderunt omnes termini terre salutare dei nostri. Iubilate domino omnis terra cantate et exultate et psallite.* ***P****sallite domino in cythara in cythara et voce psalmi in tubis ductilibus et voce tube cornee.* ***I****ubilate in conspectu regis domini moveatur mare et plenitudo eius orbis terrarum et qui habitant in eo.* ***F****lumina plaudent manu simul montes exultabunt a conspectu domini quoniam venit iudicare terram.* ***I****udicabit orbem terrarum in iusticia* **[f. 154v]** *et populos in equitate.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Angelus domini nunciavit marie et concepit de spiritu sancto.* ***Versiculus*** *Difusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum. Pater noster. Et ne nos.* ***Absolutio.*** *Precibus et meritis beate marie virginis et omnium sanctorum perducat nos dominus ad regna celorum. Amen.* ***Benedictio.*** ***I****ube dompne benedicere. Nos cum prole pia benedicat virgo maria. Amen.* ***lectio***

[35] Salmo 97.
[36] Salmo 98.

prima. ***M****issus est angelus gabriel a deo in civitatem galylee cui nomen nazareth. ad virgine desposatam viro cui nomen erat ioseph de domo david et nomen virginis maria. Et ingressus angelus ad eam dixit. Ave gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias* **[f. 155]** ***M****issus est angelus gabriel ad mariam virginem desposatam ioseph nuncians et verbum et expavescit virgo de lumine. ne timeas maria invenisti graciam apud dominum. Ecce concepies et paries et vocabitur altissimi filius.* ***Versiculus*** *Dabit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum. Ecce concepies et paries et vocabitur altissimi filius.* ***lectio secunda.*** ***Q****Ue cum audisset turbata est in sermone eius et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud dominum. Ecce concepies in utero et paries filium et vocabis nomen eius ihesum. Hic erit magnus et filius altissimi invocabitur. Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum* **[f. 155v]** *et regni eius non erit finis. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***A****ve maria gracia plena dominus tecum. Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi quod enim ex et nascetur sanctum vocabitur filius dei.* ***Versiculus*** *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te virtus altissimi obumbrabit tibi quod enim ex te nascetur sanctum vocabitur filius dei.* ***I****ube dompne benedicere. Per virginem et matrem concedat nobis dominus salutem et pacem. Amen.* ***lectio tercia.*** ***D****Ixit autem maria ad angelum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi ob***[f. 156]***umbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce elyzabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectude sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Tu autem domine miserere nobis Deo gracias.* ***Responsorium*** ***S****uscipe verbum virgo maria quod tibi a domino per angelum transmissum est concipies et paries deum pariter et hominem. Ut benedicta dicaris inter omnes mulieres.* ***Versiculus*** *Paries quidem filium et virginitatis non pacieris detrimentum efficieris gravida et eris mater semper intacta. Ut benedicta dicaris inter omnes mulieres. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Ut benedicta dicaris inter omnes mulieres.* **[f. 156v]** ***T****e deum laudamus te dominum confitemur.* ***T****e eternum patrem omnis terra veneratur.* ***T****ibi omnes angeli tibi celi et universe potestates.* ***T****ibi cherubin et seraphin incessabili voce proclamant.* ***S****anctus.* ***S****anctus.* ***S****anctus dominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celiet terra maiestatis glorie tue.* ***T****e gloriosus apostolorum chorus.* ***T****e*

prophetarum laudabilis numerus. ***T****e martyrum candidatus laudat exercitus.* ***T****e pe orbem terrarum sancta confitetur ecclesia. Patrem immense maiestatis.* ***V****enerandum tuum verum et u***[f. 157]***nicum filium.* ***S****anctum quoque paraclitum spiritum.* ***T****u rex glorie christe.* ***T****u patris sempiternus es filius.* ***T****u ad liberandum suscepturus hominem non horruisti virginis uterum.* ***T****u devicto mortis aculeo aperuisti credentibus regna celorum.* ***T****u ad dexteram dei sedes in gloriam patris.* ***I****udex crederis esse venturus.* ***T****e ergo quesumus tuis famulis subveni quos precioso sanguine redemisti.* ***E****terna fac cum sanctis tuis gloriosa munerari.* ***S****alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue.* ***E****t rege eos et extolle illos usque* **[f. 157v]** *in eternum.* ***P****er singulos dies benedicamus te.* ***E****t laudamus nomen tuum in seculum et in seculum seculi.* ***D****ignare domine die isto sine peccato nos custodire.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri.* ***F****iat misericordia tua domine super nos quemadmodum speravimus in te.* ***I****n te domine speravi non confundar in eternum.* **[f. 158]** ***Ad laudes*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Missus est.* ***psalmus.***[37] ***D****OMinus regnavit decorem indutus est indutus est dominus fortitudinem et precinxit se.* ***E****tenim firmavit orbem terre qui non commovebitur.* ***P****arata sedes tua ex tunc a seculo tu es.* ***E****levaverunt flumina domine elevaverunt flumina vocem suam.* ***E****levaverunt flumina fluctus suos a vocibus aquarum multarum.* ***M****irabiles elationes maris mirabilis in altis dominus.* ***T****estimonia tua credibilia facta* **[f. 158v]** *sunt nimis domum tuam decet sanctitudo in longitudinem dierum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Missus est gabriel angelus ad mariam virginem desposatam ioseph.* ***antiphona*** *Ave maria.* ***Psalmus***[38] ***I****UBilate deo omnis terra servite domino in leticia. Introite in conspectu eius in exultatione.* ***S****citote quoniam dominus ipse est deus ipse fecit nos et non ipsi nos. Populus eius et oves pascue eius introite portas eius in confessione atria eius in ymnis confitemini illi. Laudate nomen eius quoniam suavis est dominus in eternum misericordia eius et usque in generatione et generationem veritas eius.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* [antiphona] *Ave maria gracia plena dominus tecum benedicta tu in mu***[f. 159]***lieribus.* ***antiphona*** *Ne timeas.* ***Psalmus***[39] ***D****Eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta in via et in aquosa sic in sancto apparui tibi ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adype et pinguedine repleatur anima mea et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in*

[37] Salmo 92.
[38] Salmo 100.
[39] Salmo 63.

matutinis meditabor in te quia fuisti adiutor meus. ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post* **[f. 159v]** *te me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam meam introibunt in inferiora terre tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo quia obstructum est os loquencium iniqua.* [psalmus][40] ***D****Eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* **[f. 160]** ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Ne timeas maria invenisti graciam apud dominum ecce concipies et paries filium alleluya.* ***antiphona*** *Dabit ei.* ***Psalmus*** [41] ***B****enedicite omnia opera domini domino laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicite angeli domini domino benedicite celi domino.* ***B****enedicite aque omnes que super celos sunt domino benedicite omnes virtutes domini domino.* ***B****enedicite sol et luna domino benedicite stelle celi domino.* ***B****enedicite omnis ymber et ros do***[f. 160v]***mino benedicite omnis spiritus dei domino.* ***B****enedicite ignis et estus domino benedicite frigus et estas domino.* ***B****enedicite rores et pruina domino benedicite gelu et frigus domino.* ***B****enedicite glacies et nives domino benedicite noctes et dies domino.* ***B****enedicite lux et tenebre domino benedicite fulgura et nubes domino.* ***B****enedicat terra dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite montes et colles domino benedicite universa germinancia in terra domino.* ***B****enedicite fontes domino benedicite maria et flumina domino.* ***B****enedicite cete et omnia que moventur in aquis domino benedicite omnes volucres celi domino.* ***B****enedicite omnes bestie et pecora* **[f. 161]** *domino benedicite filii hominum domino.* ***B****enedicat israhel dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite sacerdotes domini domino benedicite servi domini domino.* ***B****enedicite spiritus et anime iustorum domino benedicite sancti et humiles corde domino.* ***B****enedicite anania azaria mizael domino laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicamus patrem et filium cum sancto spiritu laudemus et superexaltemus eum in secula.* ***B****enedictus es domine in firmamemto celi et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona****. Dabit ei dominus dei sedem david patris euis* **[f. 161v]**

[40] Salmo 67.
[41] Cântico.

et regnabit in domo iacob in eternum. ***antiphona****. Ecce ancilla.* ***Psalmus***[42] ***L****Audate dominum de celis laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque omnes que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra dracones et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius.* **[f. 162]** ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram et exaltavit cornu populi sui.* ***H****ymnus omnibus sanctis eius filiis israhel populo appropinquanti sibi.* [palmus][43] ***C****Antate domino canticum novum laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israhel in eo qui fecit eum et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* **[f. 162v]** ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xaltaciones dei in gutture eorum et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nationibus increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***palmus***[44] ***L****Audate dominum in sanctis eius laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube lauda***[f. 163]***te eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro laudate eum in cordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus laudate eum in cymbalis iubilationis omnis spiritus laudet dominum.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum* ***capitulum*** ***E****greditur virga de radice yesse et flos de radice eius ascendet et resquiescet super eum spiritus domini. Deo gracias.* ***ymnus.*** ***O*** *gloriosa domina excelsa supra sydera qui te creavit provide lactasti sacro ubere.* ***Q****uod eva tristis abstulit tu reddis almo germine intrent ut astra flebiles celi fenestra facta es.* **[f. 163v]** ***T****u regis alti ianua et porta lucis fulgida vitam datam per virginem gentes redempte plaudite.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***Versiculus.*** *Benedicta tu in mulieribus. Et benedictus fructus ventris tui.* ***antiphona*** *Spiritus*

[42] Salmo 148.
[43] Salmo 149.
[44] Salmo 150.

sanctus. ***canticum*** ***B****Enedictus dominus deus israhel quia visitavit et fecit redempcionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.* **[f. 164]** ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus vite descendet maria ne timeas habens in* **[f. 164v]** *utero filium dei alleluya. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****Eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere* ~~ere~~ *eam dei genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem.* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet et omnis sancti eius in meo et erit in die illa lux magna alleluya.* ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam. Et cum eo sanctorum nulia. Oremus.* ***Oratio.*** ***C****Onsciencias nostras quesumus domine visitando purifica ut veniens ihesus christus filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui tecum. Domine exaudi. Et clamor.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* **[f. 165]** ***Ad primam.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***ymnus*** ***M****EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Missus.* [psalmus][45] ***D****Eus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua iudica me.* ***D****eus exaudi orationem meam.* **[f. 165v]** *auribus percipe verba oris mei.* ***Q****uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam et non proposuerunt deum ante conspectum suum.* ***E****cce enim deus adiuvat me et dominus susceptor est anime mee.* ***A****verte mala inimicis meis et in veritate tua disperde illos.* ***V****oluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomini tuo domine quoniam bonum est.* ***Q****uoniam ex omni tribulacione eripuisti me*

[45] Salmo 54.

et super inimicos meos despexit oculus meus. ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***psalmus***[46] ***B****Enedixisti domine terram tuam avertisti captivitatem iacob.* ***R****emisisti iniquitatem plebis tue operuisti omnia peccata eorum.* ***M****itigasti omnem iram tuam aver***[f. 166]***tisti ab ira indignationis tue.* ***C****onverte nos deus saluturis noster et averte iram tuam a nobis.* ***N****umquid in eternum irasceris nobis aut extendes iram tuam a generatione in generationem.* ***D****eus tu conversus vivificabis nos et plebs tua letabitur in te.* ***O****stende nobis domine misericordiam tuam et salutare tuum da nobis.* ***A****udiam quid loquatur in me dominus deus quoniam loquetur pacem in plebem suam.* ***E****t super sanctos suos et in eos qui convertuntur ad cor.* ***V****erumptamen prope timentes eum salutare ipsius ut inhabitet gloria in terra nostra.* ***M****isericordia et veritas obviaverunt sibi iusticia et pax osculate sunt.* **[f. 166v]** ***V****eritas de terra orta est et iusticia de celo prospexit.* ***E****tenim dominus dabit benignitatem et terra nostra dabit fructum suum.* ***I****usticia ante eum ambulabit et ponet in via gressus suos.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***psalmus***[47] ***L****Audate dominum omnes gentes laudate eum omnes populi.* ***Q****uoniam confirmata est super nos misericordia eius et veritas domini manet in eternum.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Missus est gabriel angelus ad mariam virginem desponsatam ioseph.* ***Capitulum*** ***E****CCe virgo concipiet et pariet filium et vocabitur nomen eius emanuel. butyrum et mel comedet ut sciat reprobare malum* **[f. 167]** *et eligere bonum. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Dignare me laudare te virgo sacrata. Da michi virtutem contra hostes tuos. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** ***D****Eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipire voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem.* ***Commemoracio de sanctis antiphona*** *Ecce dominus veniet omnes sancti eius cum eo et erit in die illa lux magna alleluya.* ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam. Et cum eo sanctorum nulia. Oremus.* ***oratio.*** ***C****OnsciencIas nostras quesumus domine visitando purifica ut veniens ihesus christus* **[f. 167v]** *filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui tecum vivit et regnavit in unitate spiritus sancti deus per omnia secula seculorum. Amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* **[f. 168]** ***Ad terciam.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***ymnus*** ***M****EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater*

[46] Salmo 85.
[47] Salmo 117.

gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe. ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Ave maria.* ***psalmus***[48] ***A****D dominum cum tribularer clamavi et exaudivit me.* **[f. 168v]** ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam.* ***S****agitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis.* ***H****eu michi quia incolatus meus prolongatus est habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um hiis qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis inpugnabant me gratis.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***psalmus***[49] ***L****Evavi oculos meos in montes unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commotionem pedem* **[f. 169]** *tuum neque dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet qui custodit israhel.* ***D****ominus custodit te dominus protectio tua super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***psalmus***[50] ***L****Etatus sum in hiis que dicta sunt michi in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem que edificatur ut civitas cuius participatio eius in idipsum.* **[f. 169v]** ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israhel ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem et habundancia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua et habundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Ave maria gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus.* ***Capitulum*** ***E****greditur virga de radice yesse et flos de radice eius ascendet et resquiescet super eum spiritus* **[f. 170]** *domini. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit me deus in eternum. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***D****Eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipire voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem.* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet et omnes sancti eius cum eo et erit in die illa lux magna alleluya* ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam. Et cum eo sanctorum nulia. Oremus.* ***oratio*** ***C****OnsciencIas nostras quesumus domine visitando purifica ut veniens ihesus christus filius tuus* **[f.**

[48] Salmo 120.
[49] Salmo 121.
[50] Salmo 122.

170v] *dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui tecum vivit et regnavit in unitate spiritus sancti deus per omnia secula seculorum. Amen.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* **[f. 171]** ***Ad sextam.*** ***D****EUs in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***M****EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Ne timeas.* ***psalmus***[51] ***A****D te levavi oculos meos qui habitas in celis.* ***E****cce sicut oculi servorum in ma***[f. 171v]***nibus dominorum suorum.* ***S****icut oculi ancille in manibus domine sue ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri quia multum repleti sumus despectione.* ***Q****uia multum repleta est anima nostra obprobrium habundantibus et despectio superbis.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***psalmus***[52] ***N****Isi quia dominus erat in nobis dicat nunc israhel nisi quia dominus erat in nobis* ***C****um exurgerent homines in nos forte vivos deglutissent nos.* ***C****um irasceretur furor eorum in nos forsitan aqua absorbuisset nos.* ***T****orrentem pertransivit anima* **[f. 172]** *nostra forsitan pertransisset anima nostra aquam intollerabilem.* ***B****enedictus dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.* ***A****nima nostra sicut passer erepta est de laqueo venancium.* ***L****aqueus contritus est et nos liberati sumus.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini qui fecit celum et terram.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***psalmus***[53] ***Q****Ui confidunt in domino sicut mons syon non commovebitur in eternum qui habitat in iherusalem.* ***M****ontes in circuitu eius et dominus in circuitu populi sui ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Q****uia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum ut non* **[f. 172v]** *extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* ***B****ene fac domine bonis et rectis corde.* ***D****eclinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem pax super israhel.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Ne timeas maria invenisti graciam apud dominum ecce comcipies et paries filium alleluya.* ***Capitulum*** ***D****ABit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus. Et benedictus fructus ventris tui. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***D****EUs qui de beate marie vir***[f. 173]***ginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei*

[51] Salmo 123.
[52] Salmo 124.
[53] Salmo 125.

genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem. ***antiphona*** *omnes sancti eius cum eo et erit in die illa lux magna alleluya.* ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam. Et cum eo sanctorum nulia. Oremus.* ***oratio*** **C***Onsciencias nostras quesumus domine visitando purifica ut veniens ihesus christus filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui tecum.* **D***omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* **B***enedicamus domino. Deo gracias.* **[f. 173v]** branco com regramento. **[f. 174]** ***Ad nonam.*** **D***Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* **G***loria patri.* **S***icut erat.* ***ymnus.*** **M***EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* **M***aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* **G***loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Ecce ancilla.* ***psalmus***[54] **I***N convertendo dominus captivitatem syon facti sumus sicut consolati.* **[f. 174v]** **T***unc repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra exultacione.* **T***unc dicent inter gentes magnificavit dominus facere cum eis.* **M***agnificavit dominus facere nobiscum facti sumus letantes.* **C***onverte domine captivitatem nostram sicut torrens in austro.* **Q***ui seminant in lacrimis in exultacione metent.* **E***untes ibant et flebant mittentes semina sua.* **V***enientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.* **G***loria patri.* ***psalmus***[55] **N***Isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam.* **N***isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* **[f. 175]** **V***anum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.* **C***um dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* **S***icut sagitte in manu potentis ita filii excussorum.* **B***eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* **G***loria patri.* **S***icut erat.* ***psalmus***[56] **B***Eati omnes qui timent dominum qui ambulant in viis eius.* **L***abores manuum tuarum quia manducabis beatus es et bene tibi erit.* **U***xor tua sicut vitis habundans in lateribus domus tue.* **[f. 175v]** **F***ilii tui sicut novelle olivarum in circuitu mense tue.* **E***cce sic benedicetur homo qui timet dominum.* **B***enedicat tibi dominus ex syon et videas bona iherusalem omnibus diebus vite tue.* **E***t videas filios filiorum tuorum pacem super israhel.* **G***loria patri.* **S***icut erat.* ***antiphona*** *Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum.* ***Capitulum*** **E***CCe virgo concipiet et pariet filium et vocabitur nomen eius emanuel butirum et mel comedet ut sciat reprobare malum et eligere bonum. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Angelus domini nunciavit marie. Et*

[54] Salmo 126.
[55] Salmo 127.
[56] Salmo 128.

concepit de spiritum sancto. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor **[f. 176]** *meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** ***D****Eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipire voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem.* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet et omnes sancti eius cum eo et erit in die illa lux magna alleluya.* ***Versiculus.*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam. Et cum eo sanctorum nulia. Oremus.* ***oratio*** ***C****Onsciencias nostras quesumus domine visitando purifica ut veniens ihesus christus filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui tecum.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* **[f. 176v]** branco com regramento. **[f. 177]** ***Ad vesperas.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Missus est.* ***psalmus***[57] ***D****Ixit dominus domino meo sede a dextris meis.* ***D****onec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* ***V****irgam virtutis tue emittet dominus ex syon dominare in medio inicorum tuorum.* ***T****ecum principium in die virtutis tue in splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te.* ***I****uravit dominus et non penitebit eum tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech.* ***D****ominus a dextris tuis confre***[f. 177v]***git in die ire sue reges.* ***I****udicabit in nationibus inplebit ruinas conquassabit capita in terra multorum.* ***D****e torrente in via bibit propterea exaltabit caput.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Missus est gabriel angelus ad mariam virginem desponsatam ioseph.* ***antiphona*** *Ave maria.* ***psalmus***[58] ***L****audate pueri dominum laudate nomen domini.* ***S****it nomen domini benedictum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***A*** *solis ortu usque ad occasum laudabile nomen domini.* ***E****xcelsus super omnes gentes dominus et super celos gloria eius.* ***Q****uis sicut dominus deus noster qui in altis habitat et humilia respicit in celo et in terra.* **[f. 178]** ***S****uscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem.* ***U****t collocet eum principibus cum principibus populi sui.* ***Q****ui habitare facit sterile in domo matrem filiorum letantem.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Ave maria gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus.* ***antiphona*** *Ne timeas.* ***psalmus***[59] ***L****Etatus sum in hiis que dicta sunt michi in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem que edificatur ut civitas cuius participatio eius in idipsum.* ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israhel ad confitendum nomini domini.* **[f. 178v]** ***Q****uia illic sederunt sedes in iuditio sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem et habundancia*

[57] Salmo 110.
[58] Salmo 113.
[59] Salmo 122.

*diligentibus te. **F**iat pax in virtute tua et habundancia in turribus tuis. **P**ropter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te. **P**ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi. **G**loria patri. **antiphona** Ne timeas maria invenisti graciam apud dominum ecce concipies et paries filium alleluya. **antiphona** Dabit ei. **psalmus**[60] **N**Isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam. **N**isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam. **V**anum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui man***[f. 179]***ducatis panem doloris. **C**um dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris. **S**icut sagitte in manu potentis ita filii excussorum. **B**eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta. **G**loria patri. **antiphona** Dabit ei dominus sedem david patres eius et regnabit in domo iacob in eternum. **antiphona** Ecce ancilla. **psalmus**[61] **L**auda iherusalem dominum. lauda deum tuum syon. **Q**uoniam confortavit seras portarum tuarum benedixit filiis tuis in te. **Q**ui posuit fines tuos pacem et adype frumenti saciat te. **Q**ui emittit eloquium suum terre velociter currit sermo eius. **[f. 179v]** **Q**ui dat nivem sicut lanam nebulam sicut cinerem spargit. **M**ittit cristallum suam sicut buccellas ante faciem frigoris eius quis sustinebit. **E**mittet verbum suum et liquefaciet ea flavit spiritus eius et fluent aque. **Q**ui annunciat verbum suum iacob iusticias et iudicia sua israhel. **N**on fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestavit eis. **G**loria patri. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. **Capitulum** **E**gredietur virga de radice yesse et flos de radice eius ascendet et resquiescet super eum spiritus domini. Deo gracias. **ymnus.** **A**ve maris stella dei mater alma atque semper **[f. 180]** virgo felix celi porta. **S**umens illud ave gabrielis ore funda nos in pace mutans nomen eve. **S**olve vincla reis profer lumen cecis mala nostra pelle bona cuncta posce. **M**onstra te esse matrem sumat per te preces qui pro nobis natus tulit esse tuus. **V**irgo singularis inter omnes mitis nos culpis solutos mites fac et castos. **V**itam presta puram iter para tutum ut videntes ihesum semper colletemur. **S**it laus deo patri summo christo decus spiritui sancto trinus honor et unus. Amen. **versiculus** Diffusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum. **antiphona** Spiritus sanctus. **canticum** **[f. 180v]** **M**Agnificat anima mea dominum. **E**t exultavit spiritus meus in deo salutari meo. **Q**uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. **Q**uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius. **E**t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. **F**ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui. **D**eposuit potentes de sede et*

[60] Salmo 127.
[61] Salmo 147.

exaltavit humiles. ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israhel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres ~~nostros~~* **[f. 181]** *nostros abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus in te descendet ne timeas habens in utero filium dei alleluya. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** ***D****eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvetur Per eundem.* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet et omnes sancti eius cum eo et erit in die illa lux magna alleluya.* ***Versiculus.*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam. Et cum eo sanctorum nulia. Oremus.* ***oratio*** **[f. 181v]** ***C****OnsciencIas nostras quesumus domine visitando purifica ut veniens ihesus christus filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui tecum.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* **[f. 182]** ***Ad completorium.*** ***C****OnverteIe nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***psalmus***[62] ***S****EpeIe expugnaverunt me a iuventute mea dicat nunc israhel.* ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea etenim non potuerunt michi.* ***S****upra dorsum meum fabricaverunt peccatores prolongaverunt iniquitatem suam.* ***D****ominus iustus concidet cervices peccatorum confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt syon.* **[f. 182v]** ***F****iant sicut fenum tectorum quod priusquam evellatur exaruit.* ***D****e quo non implevit manum suam qui metet et sinum sum qui manipulos colliget.* ***E****t non dixerunt qui preteribant benedictio domini super nos benediximus vobis in nomine domini.* ***G****loria patri.* [psalmus][63] ***D****E profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propitiatio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* **[f. 183]** ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israhel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israhel ex omnibus iniquitatibus eius.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***psalmus***[64] ***D****OmIne non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei.* ***N****eque ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me.* ***S****i non humiliter senciebam sed exaltavi animam meam.* ***S****icut ablactatus est super matre sua ita retributio in anima mea.* ***S****peret israhel in domino ex*

[62] Salmo 129.
[63] Salmo 130.
[64] Salmo 131.

hoc nunc et usque in seculum. ***G****loria patri.* ***ymmus.*** ***M****EMento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex* **[f. 183v]** *illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***capitulum*** ***E****CCe virgo concipiet et pariet filium et vocabitur nomen eius emanuel. butirum et mel comedet ut sciat reprobare malum et eligere bonum. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Angelus domini nunciavit marie. Et concepit de spiritum sancto.* ***canticum*** ***N****Unc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace.* ***Q****uia viderunt oculi mei salutare tuum.* **[f. 184]** ***Q****uod parasti ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gencium et gloriam plebis tue israhel.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus in te descendet ne timeas habens in utero filium dei alleluya. Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** ***D****eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem.* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet et omnis sancti eius cum eo et erit in die illa lux magna alleluya.* ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam. Et cum eo sanctorum nulia. Oremus.* ***Oratio.*** **[f. 184v]** ***C****OnsciencIas nostras quesumus domine visitando purifica ut veniens ihesus christus filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui tecum vivit et regnat.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***Ab octava nativitatis domini usque ad purificationem beate marie dicitur officium beate sicut ab octava penthecostes usque ad adventum. excepto quod in omnibus horis prima oratio erit hec.*** ***D****EUs qui salutis eterne beate marie virginitate fecunda humano generi premia prestitisti tribue quesumus ut ipsam pro nobis intercedere senciamus per quam meruimus auctorem vite suscipere.* **[f. 185]** *Dominum nostrum ihesum christum filium tuum ~~qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti per omnia seculo seculorum~~ Amen.* ***Item ad vesperas et ad laudes et ad omnes alias horas dicuntur antiphone que sequuntur. antiphona.*** ***O*** *Admirabile commercium creator generis humani animatum corpus sumens de virgine nasci dignatus est et precedens homo sine semine largitus est nobis suam deitatem.* ***antiphona.*** ***Q****uando natus es ineffabiliter de virgine tunc implete sunt scripture sicut pluvia in vellus descendisti ut salvum faceres genus humanum te laudamus deus noster.* ***antiphona.*** ***R****ubum quem viderat moyses incombustum conservatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem dei genitrix intercede pro nobis.* ***antiphona.*** ***G****erminavit radix yesse orta est stella* **[f. 185v]** *ex iacob*

virgo peperit salvatorem te laudamus deus noster. Ecce maria genuit nobis salvatorem quem iohannes videns exclamavit dicens ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi alleluya. ***Ad benedictus antiphona.*** ***M****irabile misterium declaratur hodie innovantur nature deus homo factus estid quod fuit permansit et quod non erat assumpsit non commixcionem passus neque divisionem.* ***Ad magnificat et ad nunc dimittis antiphona.*** ***M****agnum hereditatis misterium templum dei factus est uterus nesciens virum non est pollutus ex ea carnem assumens omnes gentes venient dicentes gloria tibi domine.* ***Ad primam antiphona.*** *O admirabile.* ***Ad terciam antiphona.*** *Quando natus es.* ***Ad sextam antiphona.*** *Rubum quem viderat.* ***Ad nonam antiphona.*** *Ecce maria genuit.* **[f. 186]** ***A festo purificationis marie usque ad pascha sit officium beate marie sicut ab octava penthecosten usque ad adventum. Item a pascha usque ad octavam penthecostes ad. Benedictus ad Magnificat et ad nunc dimittis antiphona.*** ***R****egina celi letare alleluya quia quem meruisti portare alleluya. Resurrexit sicut dixit alleluya ora pro nobis deum alleluya.*

ADITAMENTO, f. 186

[f. 186] ***Post resurrettorum antiphona.*** *Regina celli* ***versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix. alleluya.* ***Responsorium*** *Ut digni eficiamur promissionibus christi alleluya.* ***oratio*** *Graciam tuam quesumus domine mentibus nostris infunde. ut qui angelo nunciante christi filii tui incarnationem cognovimus: per passionem eius et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur. Per eundem christum dominum nostrum. Amen.* ***anno domini*** (?)***. 1436. M.*** **[f. 186v]** branco com regramento.

10. OFÍCIO DA PAIXÃO, ff. 187-213v

[f. 187] ***Incipiunt hore sancte crucis edite a domino bonaventura Romane ecclesie cardinali ordinis minorum dignissimo professore. ad matutinum.*** ***D****Omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen.* ***Invitatorium*** ***R****egem christum crucifixum. Venite adoremus.* ***Psalmus*** ***V****Enite adoremus deum ploremus et procidamus ante eum propter nos hominem factum natuir et legi subiectum. fame siti.* **[f. 187v]** *estu frigore ventis ymbribus vigiliis ieiuniis laboribus angustiis. Doloribus ceterisque infirmitatibus nostris.deo homini non congruis*

confectum baptizari dignatum temptatum reprobatum traditum lavantem pedes discipulorum paventem in agonia prolixius orantem. sudorem tanquam guttas in terram sanguinis fundentem. comprehensum tractum trusum ligatum. Anne cayphe pylato herodi. presentatum accusatum iudicatum dampnatum. alba veste indutum. facie velatum et consputum. colaphis alapis flagellis arundine cesum. veste propria exutum. veste coccinea indutum corona spinea septro arundineo adoratione salvatione illusum. Regem christum crucifixum. Venite adoremus. **[f. 188]** ***G****loria patri et filio et spiritui sancto* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. amen. Venite adoremus. Regem christum crucifixum Venite adoremus* ***ymnus.*** ***I****N passione domini qua datur salus homini. sit nostrum refugium. et cordis desiderium.* ***P****ortemus in memoria et penas et obprobria. christi coronam spineam crucem clavos et lanceam.* ***E****t plagas sacratissimas omni laude dignissimas acetum fel arundinem mortis amaritudinem.* ***H****ec omnia nos facient et dulciter inebrient nos repleant virtutibus et gloriosis fructibus.* ***T****e crucifixum colimus et toto corde poscimus ut nos sanctorum cetibus comungas in celestibus* **[f. 188v]** ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito mortem passo pro populo in aspero patibulo. Amen.* ***antiphona*** *Traditus sum.* ***psalmus*** ***D****OMine deus salutis mee in die clamavi et nocte coram te* ***I****ntret in conspectu tuo oratio mea inclina aurem tuam ad precem meam* ***E****t tu domine miserator et misericors paciens et multe misericordie et verax* ***A****diutor meus esto domine ne derelinquas me neque despicias me deus salutaris meus* ***S****ub umbra alarium tuarum tuarum protege me a facie impiorum qui me afflixerunt* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Traditus sum et non egrediebar oculi mei languerunt pre inopia.* ***Versiculus*** *Dereli qui domum meam Dimisi hereditatem* **[f. 189]** *meam dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum meorum. Pater noster. Et ne nos iudicas in temptationem. Sed libera nos a malo.* ***Absolutio.*** ***I****psius pietas et misericordia nos adiuvent qui in suo corpore sancto pro nobis pertulit genera tormentorum. Amen.* ***I****ube dompne benedicite.* ***Benedictio.*** *Per suam sanctam passionem der nobis ihesus christus pacem gloriam et benedictionem. Amen.* ***lectio prima*** ***N****On est ei species neque decor et vidimus eum et non erat ei aspectus et consideravimus eum despectum et novissimum virorum virum dolorum et scientem infirmitatem et quasi absconditus est vultus eius et despectus unde nec reputavimus eum. Vere langores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit* **[f. 189v]** *et nos reputavimus eum quasi leprosum et percussum a deo. et humiliatum. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Seniores populi consilium fecerunt. ut ihesum dolo tenerent et occiderent cum gladiis et fustibus exierunt tanquam ad latronem.* ***versiculus*** *Collegerunt pontifices et pharisei consilium. Ut ihesum dolo tenerent et occiderent*

cum gladiis et fustibus exierunt tanquam ad latronem. ***Benedictio*** ***I****ube dompne benedicere. Ihesus affixus cruci nos liberet a morte peccati. amen.* ***lectio secunda*** ***I****Pse autem vulneratus propter iniquitates nostras attritus est propter scelera nostra disciplina pacis super eum et livore eius sanati sumus omnes nos quasi oves erravimus unusquisque in viam suam declinavit. et dominus* **[f. 190]** *posuit in eo iniquitatem omnium nostrum oblatus est quia ipse voluit et non aperuit os suum. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***T****ristis est anima mea usque ad mortem sustinete hic et vigilate mecum nunc videbitis turbam que circumdabit me. Vos fugam capietis et ego vadam immolari pro vobis.* ***Versiculus*** *Ecce appropinquabit hora et filius hominis tradetur in manus peccatorum Vos fugam capietis et ego vadam immolari pro vobis.* ***Benedictio*** ***I****ube dompne benedicere. Gloriosa passio ihesu christi perducat nos ad gaudia paradysi. Amen.* ***lectio tercia*** ***S****Icut ovis ad occisionem ductus est et quasi agnus coram tondente se obmutiut et non aperuit os suum tradidit in mortem gloriosam animam suam et cum sceleratis de***[f. 190v]***putatus est. et ipse peccata nostra tulit et pro transgressoribus exoravit ut non perirent. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***T****anquam ad latronem ex istis cum gladiis et sustibus comprehendere me cotidie apud vos eram docens in templo et non me tenuistis. Et ecce flagellatum ducitis ad crucifigendum.* ***versiculus*** *Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de illo. ne autem homini illi per quem filius hominis traditur. Et ecce flagellatum ducitis ad crucifigendum. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Ad crucifigendum.* ***Ymnus*** ***T****E deum laudamus qui carnem induisti.* ***Q****ui lac virginale puer factus a virgine marie suxisti.* ***Q****ui sub cura matris in maiorem crevisti* **[f. 191]** ***Q****ui parvus et maior miracula fecisti.* ***Q****ui mandata legis in templo docuisti* ***Q****ui vitam perfectam exemplis ostendisti.* ***Q****ui verbum salutis mundo propinasti.* ***Q****ui te velut homo temptari permisisti.* ***Q****ui nostros defunctus in corpore tuo tulisti.* ***Q****ui tandem in cruce mortem sustinuisti.* ***Q****ui matrem iohanni in morte commisisti.* ***Q****ui nec eius penis nec tuis pepercisti.* ***T****ibi supplicamus pro quibus tot egisti.* ***N****os matris amore serves a morte tristi. Misere nostri ihesu benigne.* **[f. 191v]** ***Q****ui passus es pro nobis clementer in cruce.* ***Post te deum laudamus dicitur hec oratio.*** ***P****assionem christi ad memoriam revocamus. bonitatem redemptoris nostri pertra eternus consideremus* ~~*consideremus*~~ *ergo eum pre angustia mortis in agonia prolixe orationis usque ad sudorem sanguinis fatigatum per traditorem discipulum tam fraudulenter captum. tam crudeliter ligatum de domo in domum tam turpiter permutatum ad tribunal pylati pro malefactore traditum. quasi reum mortis iusticie seculari exposicum et iterum a pylato quasi regem stultorum derisum verbis et verberibus attirctum coram tot iudeis et gentibus tam iuliter accusatum tam graviter*

accusatum. sine causa iudicatum. non de gremmis aut de floribus **[f. 192]** *sed de iuncis pungentibus coronatum spinarum aculeis cruentatum totum vultum eius absonditum et despectum morte pallidum sputis et colaphis deturpatum. guttis sanguinis circum quaque respersum.crucem suam portare coactum. quasi lationem et homicidam. Iustum pro invistis. ab iniquis cum iniquis morte turpissima condempnatum. elevatum in locum ubi omnes videre poterant. et pedibus sic extensis inter brachia vilissime crucis clavis ferreis trasforatum. Sic pendentem et derisum. Videamus iterum qui misericorditer omnibus benefaciens qua humiliter et amabiliter pro omnibus mala paciens ne morte eterna moreremur. sic mori voluit omnes amplexans et caput inclinas omnibus eciam et inimicis osculum pacis* **[f. 192v]** *offerens ...riam suam omnino dissimulant ymno pro illa satisfecit perforato undique corpore et aperto lacere. corpus et sanguinem cor et animam. ymno se totum deum et hominem et cum ipso vitam et inspirationem et omnia bona omnibus et singulis largissime tribuit et pro malis tot bona retribuit tot mala sustinuit. Te ergo quesumus ihesu benigne famulis tuis subvem quesumus precioso sanguine redemisti.* ***Ad laudes*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***Antiphona*** *Proprio filio.* ***E****Ripe me de inimicis meis deus meus et ab insurgentibus in me libera me.* ***E****ripe me de operantibus iniquitatem.* **[f. 193]** *et de viris sanguinum salva me.* ***Q****uia ecce ceperunt animam meam irruerunt in me fortes. Disperde illos in virtute tua et depone eos protector meus domine.* ***Q****uia factus es susceptor meus et refugium in die tribulationis mee* ***G****loria patri.* ***Antiphona*** *Proprio filio suo non pepercit deus sed pro nobis omnibus tradidit illum.* ***Capitulum*** ***R****Ecogitate eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem. ut non fatigemini animis vestris deficientess. Deo gracias. .* ***ymnus*** ***C****hristum ducem qui per crucem redemit nos ab hostibus laudet cetus noster letus exultet celum laudibus.* ***P****ena fortis tue mortis et sangui***[f. 193v]***nis effusio corda terant ut te querant ihesu nostra redemptio.* ***P****er felices cycatrices sputa flagella verbera nobis grata sint oblaca eterna christi munera.* ***N****ostrum tangat cor ut plangat tuorum sanguis vulnerum in quo loti sumus toti conditor alme syderum.* ***P****assionis tue donis salvator nos inebria qua fidelis dare velis beata nobis gaudia.* ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito mortem passo pro populo in aspero patibulo. Amen.* ***Versiculus*** *Dabit percucienti se maxillam. Et facurabitur obprobriis.* ***Antiphona*** *Traditor autem.* ***B****enedictus dominus deus israhel quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in do***[f. 194]***mo david pueri sui.* ***S****icut locutum est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris et*

memorari testamenti sui sancti. ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.* **[f. 194v]** ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens exalto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Traditor autem dedit eis signum dicens quem osculatus fucid tenete eum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****OMine ihesu christe qui hora diei matutinali pro salute humana tradi capi ligari alapis cedi et conspui voluisti fac nos quesumus contumelias et obprobria pro tui nominis gloria letanter suscipere et sic nos tue sacratissime huius passionis memoriam continue recordari sicque tibi so***[f. 195]***lo domino pro nobis crucifixo iugiter famulari ut ad tue resurrectionis consorcium mereamur feliciter pervenire.* ***Oratio*** ***Q****Uesumus misericors deus ut omnes beate passionis et mortis tue memoriam devote recolentes a peccatorum vinculis et a penis quas pro hiis meremur clementer eripias in pace et virtute custodias. facque nos propter magnam misericordiam tuam ad eternam vitam cum gaudio pervenire.* ***Oratio*** ***I****nterveniat pro nobis nunc et in hora mortis nostre apud tuam clemenciam gloriosa virgo maria sanctissima mater tua cuius sacratissimam animam in hora mortis tue doloris gladius pertransunt et in resurrectione novus animus accendit.* **[f. 195v]** ***A****ssit nobis quesumus domine ihesu christe nunc et in hora mortis nostre apud tuam clemenciam beatissimi iohannis apostoli tui et evvangeliste patrocinium cui in cruce moriens matrem virginem commendasti.* ***Oratio*** ***O****Mnipotens sempiterne deus respice ad preces meas et da michi famulo tuo fidem rectam spem inconcussam humilitatem veram devotionem sanctam caritatem perfectam boni operis sedulitatem et perseveranciam et per intercessionem sancte marie semper virginis et omnium sanctorum concede ut sit in corde meo simplex affectus paciencia fortis religio munda et immaculata consummatio irreprehensibilis ut viriliter currens in tuum reg***[f. 196]***num merear feliciter introire* ***E****XCita quesumus domine potenciam tuam et veni et per ineffabilem caritatem qua nos dilexisti qui in cruce pro nobis moriens tuo preciosissimo sanguine redemisti magna nobis virtute succurre ut hii qui in tua pietate confidunt per merita et intercessiones gloriose virginis marie et omnium sanctorum tuorum ut ab omni cicire adversitate leberentur ut in tua iugiter laude permaneant et que digne postulant consequi mereantur. Per te ihesu christe salvatormundi rex glorie. qui in trinitate perfecta vivis et regnas deus per omnia secula*

seculorum. Amen. Domine exaudi oratione meam. et clamor meus ad te veniat. Benedicamus domino. Deo gracias. **[f. 196v]** ***ad primam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***T****u qui velatus facie fuisti sol iusticie flexis illusus genibus cesus quoque verberibus.* ***T****e petimus attencius ut sis nobis propicius et per tuam clemenciam perducas nos ad gloriam* ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito mortem passo pro populo in aspero patibulo. Amen.* ***antiphona*** *Astiterunt* ***psalmus***[65] ***Q****Uare fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania.* ***A****stiterunt reges terre et principes convenerunt in unum adversus dominum et adversus christum eius.* ***D****isrumpamus vincula eorum* **[f. 197]** *et proiciamus a nobis iugum ipsorum.* ***Q****ui habitat in celis irridebit eos et dominus subsannabit eos.* ***T****unc loquetur ad eos in ira sua et in furore suo conturbabit eos.* ***E****go autem constitutus sum rex ab eo super syon montem sanctum eius predicans preceptum eius.* ***D****ominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te.* ***P****ostula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terre.* ***R****eges eeos in virga ferrea et tamquam vas figuli confringes eos.* ***E****t nunc reges intelligite erudimini qui iudicatis terram.* ***S****ervite domino in timore et exultate ei cum tremore.* ***A****pprehendite disciplinam nequando* **[f. 197v]** *irascatur dominus et pereatis de via iusta.* ***C****um exarcerit in brevi ira eius beati omnes qui confidunt in eo.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Astiterunt reges terce et principes convenerunt in unum adversus dominum et adversus christum eius.* ***Capitulum*** ***T****radebat autem iudicanti se in iuste qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum ut peccatis mortui iuste vivamus cuius livore sanan sumus. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***S****icut ovis ad occisionem ductus est et dum male tractaretur non aperuit os suum traditus est ad mortem. Ut vivificaret populum suum.* ***Versiculus*** *Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras attritus est propter scelera nostra. Ut vivificaret populum suum. Gloria patri et fi***[f. 198]***lio et spiritui sancto. Ut vivificaret populum suum.* ***Versiculus*** *Oblatus est quia ipse voluit. Et non aperuit os suum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****OMine ihesu christe qui hora diei prima pylato presidi presentatus iudex iudicium durissimum pertulisti te supplices exoramus ut nobis miseris subvenias misericorditer iudicando ne in extremo iudicio eterno dampnemur supplicio. sed cum tuis in celestibus mereamur fidelibus sociari. Qui vivis et regnas. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Benedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad terciam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvan***[f. 198v]***dum me festina.* ***G****loria patri* ***ymnus*** ***H****Ora qui ductus tercia fuisti ad supplicia christe ferendo humeris crucem pro nobis miseris.* ***F****ac nos sic te*

[65] Salmo 2.

diligere vitamque sanctam ducere ut mereamur requie frui celestis glorie. ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito mortem passo pro populo in aspero patibulo. Amen.* ***antiphona*** *Locuti sunt.* ***psalmus***[66] ***D****Eus laudem meam ne tacueris quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est.* ***L****ocuti sunt adversum me lingua dolosa et sermonibus odii circumdederunt me et expugnaverunt me gratis.* ***P****ro eo ut me diligerent detrahebant michi ego autem orabam.* **[f. 199]** ***E****t posuerunt adversum me mala pro bonis et odium pro dilectione mea.* ***C****onstitue super eum peccatorem et dyabolus stet a dextris eius.* ***C****um iudicatur exeat condempnatus et oratio eius fiat in peccatum.* ***F****iant dies eius pauci et episcopatum eius accipiat alter.* ***F****iant filii eius orphani et uxor eius vidua.* ***N****utantes transferantur filii eius et mendicent eiciantur de habitationibus suis.* ***S****crutetur fenerator omnem substanciam eius et diripiant alieni labores eius.* ***N****on sit illi adiutor nec sit qui misereatur pupillis eius*[67]*.* ***I****n memoriam redeat iniquitas* **[f. 199v]** *patrum eius in conspectu domini et peccatum matris eius non deleatur.* ***F****iant contra dominum semper et dispereat de terra memoria eorum pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.* ***E****t persecutus est hominem inopem. et mendicum et compunctum corde mortificare.* ***E****t dilexit maledictionem et veniet ei et noluit benedictionem et elongabitur ab eo.* ***E****t induit maledictionem sicut vestimentum et intravit sicut aqua in interiora eius et sicut oleum in ossibus eius.* ***F****iat ei sicut vestimentum quo operitur et sicut zona qua semper precingitur.* ***H****oc opus eorum qui detrahunt mi***[f. 200]***chi apud dominum et qui locuntur mala adversus animam meam.* ***E****t tu domine domine fac mecum propter nomen tuum quia suavis este misericordia tua.* ***L****ibera me quia egenus et pauper ego sum et cor meum conturbatum est intra me.* ***S****icut umbra cum declinat ablatus sum et excussus sum sicut locuste.* ***G****enua mea infirmata sunt aieiunio et caro mea immutata est propter oleum.* ***E****t ego factus sum obprobrium illis viderunt me et moverunt capita sua.* ***A****diuva me domine deus meus salvum me fac secundum misericordiam tuam.* ***E****t sciant quia manus tua hec et tu domine fecisti eam.* **[f. 200v]** ***M****aledicent illi et tu benedices qui insurgunt in me confundantur servus autem tuus letabitur.* ***I****nduantur qui detrahunt michi pudore et operiantur sicut dyploide confusione sua.* ***C****onfitebor domino nimis in ore meo et in medio multorum laudabo eum.* ***Q****uia astitit a dextris pauperis ut salvam faceret a persequentibus animam meam.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Locuti sunt adversum me lingua dolosa et sermonibus odii circumdederunt me et expugnaverunt me gratis.* ***Capitulum*** ***C****hristus pro nobis passus est vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius*

[66] Salmo 109.
[67] Falta o verso: *Fiant nati eius in interitum in generatione una deleatur nomem eius.*

qui peccatum non fecit nec inventus est dolus in ore eius. Deo gracias. ***P****roposito sibi gaudio. Sustinuit* **[f. 201]** *crucem.* ***Versiculus*** *Omni confusione contempta. Sustinuit crucem.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto. Proposito sibi gaudio sustinuit crucem.* ***Versiculus*** *Oblatus est quia ipse voluit. Et non aperuit os suum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****OMine ihesu christe qui hora diei tercia ad crucis penam pro mundi salute ductus es te suppliciter obsecramus ut per virtute tue sacratissime passionis omnia peccata nostra deleas et ad tue beatitudinis gloriam sempiternam misericorditer nos perducas. Qui vivis et regnas cum deo patre in unitate spiritus sancti deus per omnia secula seculorum. Amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Benedicamus domino. Deo gracias.* **[f. 201v]** ***Ad sextam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***C****RUcem pro nobis subiit et stans in illa siciit ihesus sacratis manibus clavis fossis et pedibus.* ***H****onor et benedictio sit crucifixo filio qui suo nos supplicio redemit ab exilio.* ***L****aus honor christo vendito et causa prodito mortem passo pro populo in aspero patibulo. Amen.* ***antiphona*** *Omnes videntes.* ***Psalmus*** [68] ***D****Eus deus meus respice in me quare me dereliquisti longe a salute mea verba delictorum meorum.* ***D****Eus meus clamabo per diem et non exaudies et nocte et non ad* **[f. 202]** *insipienciam michi.* ***T****u autem in sancto habitas laus israhel.* ***I****n te speraverunt patres nostri. speraverunt et liberasti eos.* ***A****d te clamaverunt et salvi facti sunt in te speraverunt et non sunt confusi.* ***E****go autem sum vermis et non homo obprobrium hominum et abiectio plebis.* ***O****mnes iudentes me deriserunt me locuti sunt labiis et moverunt caput.* ***S****peravit in domino eripiat eum salvum faciat eum quoniam vult eum.* ***Q****uoniam tu es qui extraxisti me de ventre spes mea ab uberibus matris mee in te proiectus sum ex utero.* ***D****e ventre matris mee deus meus es tu ne discesseris a me.* **[f. 202v]** ***Q****uoniam tribulatio proxima est quoniam non est qui adiuvet.* ***C****ircumdederunt me vituli multi tauri pingues obsederunt me.* ***A****peruerunt super me os suum sicut leo rapiens et rugiens.* ***S****icut aqua effusus sum et dispersa sunt omnia ossa mea.* ***F****actum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.* ***A****ruit tamquam testa virtus mea et lingua mea adhesit faucibus meis et in pulverem mortis deduxisti me.* ***Q****uoniam circumdederunt me canes multi concilium malignancium obsedit me.* ***F****oderunt manus meas et pedes meos dinumeraverunt omnia ossa mea.* ***I****psi vero consideraverunt et in***[f. 203]***spexerunt me diviserunt sibi vestimenta mea et super vestem meam miserunt sortem.* ***T****u autem domine ne elongaveris aixilium tuum a me ad defensionem meam conspice.* ***E****rue a framea deus animam meam et de manu canis unicam meam.* ***S****alva*

[68] Salmo 22.

me ex ore leonis et a cornibus unicornium humilitatem meam. ***N****arrabo nomen tuum fratribus meis in medio ecclesie laudabo te.* ***Q****ui timetis dominum laudate eum universum semen iacob glorificate eum.* ***T****imeat eum omne semen israhel. quoniam non sprevit neque despexit deprecationem pauperis.* ***N****ec averit faciem suam a me et cum clamarem ad eum exaudivit me.* ***A****pud te laus mea in ecclesia magna vota mea reddam in conspectu timencium eum.* **[f. 203v]** ***E****dent pauperes et saturabuntur et laudabunt dominum qui requirunt eum vivent corda eorum in seculum seculi.* ***R****eminiscentur et convertentur ad dominum universi fines terre.* ***E****t adorabunt in conspectu eius universe familie gencium.* ***Q****uoniam domini est regnum et ipse dominabitur gencium.* ***M****anducaverunt et adoraverunt omnes pingues terre conspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram.* ***E****t anima mea illi vivet et semen meum serviet ipsi.* ***A****nnunciabitur domino generatio ventura et annunciabunt celi iusticiam eius populo qui nascetur quem fecit dominus.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Omnes videntes me deriserunt me locuti sunt labiis et mo***[f. 204]***verunt caput.* ***Capitulum*** ***H****umiliavit semetipsum factus obdiens usque ad mortem mortem autem crucis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***O****blatus est quia ipse voluit.* ***Versiculus*** *Et non apervit os suum. Quia ipse voluit. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Oblatus est quia ipse voluit.* ***Versiculus*** *Tradidit in mortem gloriosam animam suam. Et cum sancte leva deputatus est. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat Oremus.* ***Oratio*** ***D****OMine ihesu christe qui hora diei sexta crucis patibulum ascendisti in qua salutem nostram siciens felle et aceto te potari permisisti te suppliciter exoramus ut accenso et inflammato corde nostro siture nos facias tue calicem passionis et in te solo deo veraciter delectari. Qui vivis.* **[f. 204v]** ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.Benedicamus domino. Deo gracias.* ***ad nonam.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***Q****Ui cruce clamas anxie hely ihesu rex glorie patri commendans spiritum da tuis mentis alitum.* ***S****it detus et imperium ihesum qui per misterium crucis adam cum fillis redemit a suppliciis.* ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito mortem passo pro populo in aspero patibulo. Amen.* ***antiphona*** *Laboravi* ***psalmus***[69] ***S****alvum me fac deus quoniam intraverunt aque usque ad animam* **[f. 205]** *meam. Infixus sum in limo profundi et non est substancia.* ***V****eni in altitudinem maris et tempestas demersit me.* ***L****aboravi clamans rauce facte sunt fauces mee defecerunt oculi mei dum spero in deum meum.* ***M****ultiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis.* ***C****onfortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei iniuste que non rapui tunc exsolvebam.* ***D****eus tu sis insipienciam meam et delicta mea a te non

[69] Salmo 68 (69).

sunt abscondita. ***N****on erubescant in me qui expectant te domine domine virtutum.* ***N****on confundantur super me qui querunt te deus israhel.* ***Q****uoniam propter te sustinui obpro***[f. 205v]***brium operuit confusio faciem meam.* ***E****xtraneus factus sum fratribus meis et peregrinus fillis matris mee.* ***Q****uoniam zelus domus tue comedit me et obprobria exprobrancium tibi ceciderunt super me.* ***E****t operui in ieiunio animam meam et factum est in obprobrium michi.* ***E****t posui vestimentum meum cilicium et factus sum illis in parabolam.* ***A****dversum me loquebantur qui sedebant in porta et in me psallebant qui bibebant vinum.* ***E****go vero orationem meam ad te domine tempus beneplaciti deus.* ***I****n multitudine misericordie tue exaudi me in veritate salutis tue.* ***E****ripe me de luto ut non infigar libera me ab hiis qui oderunt me et de profundis aquarum.* **[f. 206]** ***N****on me demergat tempestas aque neque absorbeat me profundum neque urgeat super me putens os suum.* ***E****xaudi me domine quoniam benigna est misericordia tua secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.* ***E****t ne avertas faciem tuam a puero tuo quoniam tribulor velociter exaudi me.* ***I****ntende anime mee et libera eam propter inimicos meos erpe me.* ***T****u scis improperium meum et confusionem meam et reverenciam meam.* ***I****n conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me improperium expectavit cor meum et miseriam.* ***E****t sustinui qui simul contristaretur et non fuit qui consolaretur et non inveni.* ***E****t dederunt in escam meam fel et* **[f. 206v]** *in siti mea potaverunt me aceto.* ***F****iat mensa eorum coram ipsis in laqueum et in retributiones et in scandalum.* ***O****bscurentur oculi eorum ne videant et dorsum eorum semper incurva.* ***E****ffunde super eos iram tuam et furor ire tue commprehendat eos.* ***F****iat habitatio eorum deserta et in tabernaculis eorum non sit qui habitet.* ***Q****uoniam quem percussisti persecuti sunt et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* ***A****ppone iniquitatem super iniquitatem eorum et non intrent in iusticia tua.* ***D****eleantur de libro invencium et cum iustis non scribantur.* ***E****go sum pauper et dolens salus tua deus suscepit me.* ***L****audabo nomen dei cum cantico et magnificabo eum in laude.* **[f. 207]** ***E****t placebit deo super vitulum novellum cornua producentem et ungulas.* ***V****ideant pauperes et letentur querite deum et vivet anima vestra.* ***Q****uoniam exaudiunt pauperes dominus et vinctos suos non despexit.* ***L****audent illum celi et terra maria et omnia reptilia in eis.* ***Q****uoniam deus salvam faciet syon et edificabuntur civitates iude.* ***E****t inhabitabunt ibi et hereditate acquirent eam.* ***E****t semen servorum eius possidebit eam et qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Laboravi clamans rauce facte sunt fances mee defecerunt oculi mei dum spero in deum meum.* ***Capitulum*** ***C****Hristus semel pro peccatis* **[f. 207v]** *nostris mortuus est iustus pro inuistis ut nos offercet deo mortificatos quidem carne vivificatos autem spiritu. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Tradidit in mortem gloriosam*

animam suam. ***Versiculum*** *Et cum sceleratis deputatus est. Gloriosam animam suam. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Tradidit in mortem gloriosam animam suam.* ***Versiculum*** *Vere langores nostros ipse tulit. Et iniquitates nostros ipse portavit. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****OMine ihesu christe qui in hora diei nona expansis in cruce manibus et inclinato capite deo patri spiritum tradidisti et de clave mortis tue dignatissime paradysum reserasti. concede nobis indignis supplicibus tuis ut in hora mortis* **[f. 208]** *nostre animas nostras ad te qui verus es paradysus facias misericorditer per venire. Qui vivis.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***ad vesperas.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Misit dominus.* **[psalmus]**[70] ***M****Iserere mei deus miserere mei. quoniam in te confidit anima mea.* ***E****t in umbra alarum tuarum sperabo doner transeat iniquitas.* ***C****lamabo ad deum altissimum deum qui beneficit michi.* ***M****isit de celo et liberavit me dedit in obprobrium conculcantes me.* ***M****isit deus misericordiam suam* **[f. 208v]** *et veritatem suam animam meam eripiunt de medio catulorum leonum dormivi conturbatus.* ***F****ilii hominum dentes eorum arma et sagitte et lingua eorum gladius actus.* ***E****xaltare super celos deus et in omnem terram gloriam tuam.* ***L****aqueum paraverunt pedibus meis et incurvaverunt animam meam.* ***F****oderunt ante faciem meam foveam et inciderunt in eam.* ***P****aratum cor meum deus paratum cor meum cantabo et psalmum dicam.* ***E****xurge gloria mea exurge psalterium et cythara exurgam diluculo.* ***C****onfitebor tibi in populis domine. et psalmum dicam tibi in gentibus.* ***Q****uoniam magnificata est usque ad celos misericordia tua et usque ad nubes* **[f. 209]** *veritas tua.* ***E****xaltare super celos deus et super omnem terram gloria tua.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Misit deus misericordiam suam et veritatem suam animam meam eripiunt de medio catulorum leonum dormivi conturbatus.* ***Capitulum*** ***V****Idimus ihesum propter passionem mortis sue gloria et honore coronatum ut gloria dei pro omnibus gustaret mortem. Deo gracias* ***ymnus*** ***Q****ui pressura mortis dura solvisti nexus criminum nos ad pacem duc veracem. ihesu corona virginum.* ***Q****ui flagellis potum fellis bibisti amarissime pro peccatis perpetratis eterne rex altissime.* ***N****ostre genti recolenti mortis* **[f. 209v]** *tue supplicium da virtutem et salutem christe redemptor omnium.* ***I****n amara crucis ara fudisti rivos sanguinis ihesu digne rex benigne consors paterni luminis* ***S****anguis christi qui fuisti peremptor hostis in iudi fac sitire ac nos venire ad cenam agni providi.* ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito mortem passo pro populo in aspero patibulo. Amen.* ***Versiculus*** *Dederunt in escam meam fel. Et in siti mea potaverunt me aceto.* ***antiphona***

[70] Salmo 56 (57).

Cum accepisset. ***canticum*** ***M****AGnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam* **[f. 210]** *me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humile.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israhel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Cum accepisset acetum ihesus dixit consummatum est et inclinato capite emisit spiritum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** **[f. 210v]** ***D****OMine ihesu christe qui hora diei vespertina iam morte peremptus de cruce deponi et in tue matris manibus ut pie creditur recipi voluisti. concede propicius ut depositis peccatorum sarcinis ante conspectum divine maiestatis tue recipi valeamus. Qui vivis. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Benedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad completorium*** ***C****OnverTe nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Etenim homo.* ***psalmus***[71] ***B****Eatus qui intelligit super egenum et pauperem in die* **[f. 211]** *mala liberabit eum dominus.* ***D****ominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***D****ominus opem ferat illi super lectum doloris eius universum stratum eius versasti in infirmitate eius.* ***E****go dixi domine miserere mei sana animam meam qui peccavi tibi.* ***I****nimici mei dixerunt mala michi quando morietur et peribit nomen eius.* ***E****t si ingrediebatur ut videret vana loquebatur cor eius congregavit iniquitatem sibi.* ***E****grediebatur foras et loquebatur in idipsum.* ***A****dversum me susurrabant omnis inimici mei adversum me cogitabant mala michi.* ***V****erbum iniquum constituerunt adversum me numquid qui dor***[f. 211v]***mit non adiciat ut resurgat.* ***E****tenim homo pacis mee in quo speravi qui edebat panes meos magnificavit super me supplantatione.* ***T****u autem domine miserere mei et resuscita me et retribuam eis.* ***I****n hoc cognovi quoniam voluisti me qui non gaudebit inimicus meus super me.* ***M****e autem propter innocenciam suscepisti et confirmasti me in conspectu tuo in eternum.* ***B****enedictus dominus deus israhel a seculo et usque in seculum fiat fiat.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Etenim homo pacis mee in quo speravi qui edebat panes meos magnificavit super me supplantationem.* ***ymnus*** ***Q****ui iacuisti mortuus in petra rex innocuus fac nos in te qui***[f. 212]***escere et te redemptor querere.* ***S****uccurre nobis domine redemptis tuo sanguine educ nos*

[71] Salmo 41.

de miseria et dona pacis gaudia. ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito mortem passo pro populo in aspero patibulo. Amen.* ***capitulum.*** ***C****hristo in carne passo et vos eadem cogitacione armamini. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***I****herusalem luge et exuere te vestibus iocunditatis et induere cilicio et cinere. quia in te occisus est salvator israhel.* ***Versiculus*** *Deduc quasi torrentem lacrimas per diem et noctem et non taceat pupilla oculi tui. Quia in te occisus est salvator israhel. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Quia in te occisus est salvator israhel.* ***Versiculus*** *Mortuus est propter delicta nostra. Et resurrexit propter iustificationes* **[f. 212v]** *nostras.* ***antiphona*** *Salva nos.* ***canticum symeoni*** ***N****Unc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace.* ***Q****uia viderunt oculi mei salutare tuum.* ***Q****uod parasti ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gencium et gloriam plebis tue israhel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Salva nos christe salvator tuam enim recolimus sanctissimam passionem ut per ipsam omnium inimicorum insidiis defensi tibi semper in omnibus placeamus et requiescamus in pace. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****OMine ihesu christe qui hora diei ultima in sepulchro qui* **[f. 213]** *evisti et a matre tua mestissima et aliis mulieribus ut pie creditur planctus et lamentatus fuisti. fuc nos quesumus passionis tue memoria compassionis lacrimas habundare et tota cordis devotione ipsam passionem tuam semper plangere et quasi recentem ardenti desiderio retinere. Qui vivis.* ***Oratio*** ***D****OMine ihesu christe qui diris passionis tue doloribus dignatus es redimere nos miseros peccatores. quesumus domine ut sacris tuis cruoribus animas nostras ab omiu labe peccati abluas gracie tue splendoribus irradies et illustres virtute maiestatis tue stabilias et confirmes ut cum repente ceperumus dissolui. letus nobis aperias et a te sursum suscepti in* **[f. 213v]** *teipso quiescamus vivamus et regnemus in eternum et ulcia. Qui vivis et regnas cum domino patre in unitate spiritui sancti deus per omnia secula seculorum. Amen.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***F****idelium anime per misericordiam dei requiescant in pace. Amen.*

11. HORAS BREVES DA CRUZ, ff. 214-217v

[f. 214] ***incipiunt hore breves sancte crucis.*** ***D****OMine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam. Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus*** ***P****atris sapiencia veritas divina. Deus homo captus est hora matutina. A notis et discipulis cito derelictus. Iudeis est traditus venditus et afflictus.* ***Versiculus****.* ***A****doramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti*

mundum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus. ***oracio*** ***D****OMine ihesu christe fili dei vivi pone passionem* **[f. 214v]** *crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam. et nobis miseris peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas eum deo pater in unitatem spiritui sancti deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* ***Ad primam.*** ***D****eus in adiutorium. et cetera* ***Ymnus****.* ***H****Ora prima ductus est ihesus ad pylatum. Falsis testimoniis multum accusatum. In collo percuciunt manibus ligatum. Vultum dei conspuunt lumen celi gratum.* ***Versiculus*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Domine exaudi. et cetera. Oremus.* **[f. 215]** ***D****OMine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam et nobis pecatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas.* ***Ad terciam ymnus.*** ***D****eus in adiutorium* ***C****RUcifige clamitant hora terciarum. Illusus induitur veste purpurarum. Caput eius pungitur corona spinarum. Crucem portat humeris ad locum penarum.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et cetera.* ***oratio****.* ***D****omine ihesu christe* ***Ad sextam.*** ***D****eus in adiutorium.* ***Ymnus****.* **[f. 215v]** ***H****Ora sexta ihesus est cruci conclavatus. Et est cum latronibus pendens deputatus. Pre tormentis siciens felle saturatus. Agnus crimen diluit sic deificatus.* ***Versiculus.*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Domine exaudi. Oremus.* ***oratio****.* ***D****OMine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam et nobis miseris peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas. et cetera.* ***Ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium. et cetera.* ***Ymnus****.* **[f. 216]** ***H****Ora nona dominus ihesus expiravit. Hely clamans animam patri commendavit. Latus eius lancea miles perforavit. Terra tunc contremuit et sol obscuravit.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et cetera.* ***oratio****.* ***D****omine ihesu christe. ut supra.* ***Ad Vesperas.*** ***D****eus in adiutorium.* ***D****E cruce deponitur hora vespertina. Fortitudo latuit in mente divina. Talem mortem subiit vite medicina. Heu corona glorie iacuit supina.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****OMine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum* **[f. 216v]** *et animam meam nunc*

et in hora mortis mee et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie sue sancte pacem et concordiam et nobismiseris peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis. ***ad completorium.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. et cetera.* ***Ymnus.*** ***H****Ora completorii datur sepulture. Corpus christi nobile spes vite future. Conditur aromate complentur scripture. Iugis sit memoria mors hec michi cure.* ***H****as horas canonicas cum devotione. Christe tibi recolo pia ratione. Ut qui pro me passus es amoris ardore. Bis michi solacium* **[f. 217]** *mortis in agone.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****Omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam et nobis miseris peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas eum deo patre in unitate spiritus sancti deus per omnia secula seculorum. Amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Benedicamus domino. Deo gracias.* **[f. 217v]** *Fidelium anime pe misericordiam dei requiescant in pace. Amen.*

12. OFÍCIO DAS DORES DE NOSSA SENHORA COMPOSTO PELO PAPA JOÃO XXII[72], ff. 217V-234

[f. 217v] ***Sequuntur hore de dolore beate marie virginis quas composiut dominus Iohannes papa vicesimus secundus et contulit omnibus eas cotidie legentibus singulis diebus quadraginta annos indulgenciarum in honore virginis gloriose. Et dicetur versus sequens ad omnes horas. Versus.*** **[f. 218]** ***S****ancta dei genitrix dulcis et decora. Regem morti traditum pro nobis exora.* ***ad matutinum.*** ***D****OMine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam. Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***Invitatorium*** ***C****um maria virgine fervide ploremus. In sepulchro positum regem adoremus.* ***psalmus*** ***V****Enite mares et femine ploremus cum maria virgine planctibus fruamur intimis. facies rigantes lacrimis.* ***C****um maria virgine fervide ploremus. In sepulchro positum regem adoremus.* **[f. 218v]** ***C****or nostrum ploret et oculus nos punget amoris stimulus heu mater carens contagio tam dulci privatur filio.* ***I****n sepulchro positum venite adoremus.* ***I****nnocens et experes criminis moritur*

[72] Este Ofício está incluido no *Saltério Burnet*, embora os textos apresentem algumas diferenças entre si. Aberdeen, UA, *Saltério Burnet*, AUL MS 25, ff. 288v-300.

misertus hominis mortis simus consorcii cum simus causa supplicii. ***C****um maria virgine fervide ploremus. In sepulchro positum venite adoremus.* ***G****loria virginis filio qui summus in hoc exilio se dedit tormentis asperis sic vitam reddendo miseris.* ***I****n sepulchro positum venite adoremus.* ***C****um maria virgine fervide ploremus.* ***I****n sepulchro positum venite adoremus.* ***Ymnus****.* ***I****mperatrix clemencie rorem infunde gracie in meum cor per aridum ut tibi fiat placidum.* **[f. 219]** ***L****argire que concipiam tecum cordi angustiam flens mortem quam rex patitur per quam mundus construitur.* ***T****uus tractur filius longe quam latro vilius derisus fert ludibria gente vallatur impia.* ***S****it honor laus devotio ihesum marie filio tenso crucis patibulo pro redimento populo. Amen.* ***antiphona*** *Nocte qua.* ***psalmus***[73] ***C****OnstituerunT me in lacum inferioris tenebrosis et in umbra mortis.* ***S****uper me confirmatus est furor tuus et omnes fluctus tuos induxisti super me.* ***L****onge fecerunt notos meos a me posuerunt me abhominationem sibi. Traditus sum et non egrediebar oculi mei languerunt pre inopia.* **[f. 219v]** ***G****loria patri* ***antiphona*** *Nocte qua christus capitur absque sompno duxisti et soporatis ceteris pervigil mansisti.* ***Versiculus****. Ceteri cum inter fletus obdormirent tu sola mestas celebrasti vigilias. Pater noster. Et ne nos. Sed libera.* ***Benedictio****.* ***I****ube dompne benedicere. Pro nobis ora crucifixum virgo decora* ***lectio prima*** ***P****RolEm in cruce pendentem. mesta mater aspiciens lacrimatur incessanter pectus percuciens Plures movens ad merorem suo luctu querulo. Natum videns cruentatum tensum crucis patibulo. Animam mente parentis pertransivit acrius iuxta verbum symeonis heu passionis gladius. Cum sic defleret mortem prolis quem blasphemavit populus. Solus erat consolationi eius custos discipulus. Tu* **[f. 220]** *autem domine miserere nobis. deo gracias.* ***Responsorium*** ***C****onsolari mater non potuit sic tractari videns quem genuit. Fere tantum dolorem habuit quantum ille qui tot sustinuit.* ***Versiculus****. Mortem dei iudens quem aluit nula mater umque tam doluit. Fere tantum dolorem habuit quantum ille qui tot sustinuit.* ***Benedictio****.* ***I****ube dompne benedicere. Nobis mors nati sit pia prece patri.* ***lectio secunda*** ***C****Um de cruce positus ad tumulum portatur mater dolores anxios portantes sic affatur sustinete paululum quod meum dolorem plangam. Et quod meum dulcissimum deosculor et tangam. Michi meum carissimum subtrahere nolite si sepeliri debeat me secum sepelite. Accessit sic exanimis se supra.* **[f. 220v]** *corpus iecit et sacrum vultum lacrimis ubertatim madefecit. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***C****um vidit supplicia mortis ac. exquisita torquetur angustia mater infinita triduano spacio dum langueret ita. Squalet eius facies nuper tam polita.* ***Versiculus****. Pena tam exaspera numquam est audita longe sibi carior erat mors quam vita. Squalet eius facies nuper tam polita.* ***I****ube*

[73] Salmo 87 (88).

dompne benedice. ***N****obis pacifica tremebundum virgo pudica.* ***lectio tercia*** ***F****ilii presencia mater destituta gabrieli nuncio sic est allocuta. Ave plena gracia michi protulisti nunc amaritudine sum repleta tristi. Consequenter inquiens. Dominus est tecum. heu iacet in tumulo nec est ultra mecum. Omnis benedictio quam tu spopondisti michi fit* **[f. 221]** *contraria propter mortem christi. Tu autem domine miserere nobis. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***Q****ualem dicam penam quam tulisti crucifixo filio quando tu dixisti noli me superstice sola mortem pati. Fiat queso similis mors matris ac nati.* ***Versiculus****. Noli me relinquere ihesum fili bone fac ut tecum moriar rali passione. Fiat queso similis mors matris ac nati. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Fiat queso similis mors matris ac nati.* ***Ymnus****.* ***T****E deum laudamus qui carnem induisti.* ***Q****ui lac virginale puer factus [a virgine matre][74] suxisti.* ***Q****ui sub cura matris in maiorem crevisti.* ***Q****ui parvus et maior miracula fecisti.* **[f. 221v]** ***Q****ui mandata legis in templo docuisti.* ***Q****ui vitam perfectam exemplis ostendisti.* ***Q****ui verbum salutis mundo propinasti.* ***Q****ui te velut homo temptari permisisti.* ***Q****ui nostros defunctus in corpore tulisti.* ***Q****ui tandem in cruce mortem sustinuisti.* ***Q****ui nec eius penis nec tuis pepercisti.* ***T****ibi supplicamus pro quibus tot egisti.* ***N****os matris amore serves a morte tristi.* ***Versiculus****. Misere nostri ihesu benigne. Qui passus es pro nobis clementer in cruce.* ***Ad laudes****.* **[f. 222]** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Fit vox.* ***psalmus***[75] ***E****GO sum vermis et non homo obprobrium hominum et abiectio plebis.* ***O****mnes videntes me deriserunt me locuti sunt labiis et moverunt caput.* ***S****peravit in domino eripiat eum salvum faciat eum quoniam vult eum.* ***Q****uoniam tu es qui extraxisti me de ventre spes mea ab uberibus matris mee in te proiectus sum ex utero.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Fit vor nimis flebilis et nimis amara matrem quando capitur eius proles cara.* ***Capitulum*** ***I****NvalescenTe sevicia plebis vidaice cum coram pontio pylato preside vociferantes clama***[f. 222v]***rent crucifige crucifige. barrabas latro dimittitur et tuus o virgo filius crucifigitur. Deo gracias.* ***Ymnus****.* ***O*** *Gloriosa domina que tua crucianima cum barrabas dimittitur et penas christus patitur.* ***P****astorem heu percunciunt oves disperse fugiunt te sola cum discipulo manente sub patibulo.* ***N****ec mirum si sis anxia visa crudeli furia te sciens puram virginem christum deum et hominem.* ***S****it honor laus devotio ihesum marie filio tenso crucis patibulo pro redimendo populo. Amen.* ***Versiculus****. Nunquam mater pertulit tam anxios dolores. Ut maria filii considerans livores.* ***antiphona*** *Tanquam latro.* ***Canticum zacharias*** ***B****Enedictus dominus deus israhel quia visitavit et fecit redemp***[f. 223]***tionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo david pueri sui.* ***S****icut*

[74] Acrescentado, com letra mais pequena, na margem de goteira.
[75] Salmo 21 (22).

locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius. ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* **[f. 223v]** ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostro in viam pacis.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Tanquam latro capitur undique constrictus ceditur conspiutur alaphis afflictus o matris angustie cum audiret ictus pro nobis hoc coleras sic rex benedictus. Domine exaudi oracionem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***D****OMine ihesu christe deus angelorum beatitudo omnium sanctorum tuorum qui hora matutinali pro peccatis nostris peccatorum spiritis fedari alaphis cedi vinculis stringi voluisti pro tui nominis gloria et honorabilis sanguinis* **[f. 224]** *reverencia peccatorum nostrorum nexus ab solue. ut vinculis caricatis astricti et tui preciosi sanguinis odore recreati per viam paciencie et humilitatis ad bravium superne vocationis feliciter pertingamus. Qui vivis. Domine exaudi. Et clamor. et cetera. Benedicamus domino. Deo gracias. Sancta dei genitrix dulcis et decora. Regem morti traditum per nobis exora.* ***ad primam****.* ***D****EUs in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***I****HEsu nate de virgine ex mistico spiramine qui mortem crucis pateris conflictus plagis asperis.* ***A****more matris anxie nostre parcas miserie suique fletus copia nos ducas ad celestia.* ***S****it honor laus devotio ihesu ma***[f. 224v]***rie filio tenso crucis patibulo pro redimento populo. Amen.* ***antiphona*** *Stat maria. [psalmus[76]]* ***Q****Uare fremuerunt gentes et populi meditati sunt imania.* ***A****stiterunt reges terre et principes convenerunt in unum adversus dominum et adversus christum eius.* ***D****isrumpamus vincula eorum et proiciamus a nobis iugum ipsorum.* ***Q****ui habitat in celis irridebit eos et dominus subsannabit eos.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Stat maria mater pia foris plorans acriter regem mundi furibundi dum tractarent viliter.* ***Capitulum*** ***S****It tuarum obsecro lacrimarum rivus in corde meo lapideo meroris mortuus. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Per marie lacrimas Pater pietatis.* ***Versiculus****. Nobis veram grain***[f. 225]***confer cum beatis. Pater pietatis. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Per marie lacrimas pater pietatis.* ***Versiculus****. Queso michi misero virginum regina. Tecum flendo lacrimas uberas propina. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio***

[76] Salmo 2.

***D**Omine ihesu christe qui hora diei prima pylato presidi presentatus ab iniquis innocens accusatus spoliatus facie velatus colaphizatus fuisti quesumus. ut tua passione ubique armati et hostes vincere et ad ad tuam valeamus gloriam pervenire. Qui vivis. **D**omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. **B**enedicamus domino. Deo gracias. Sancta dei genitrix dulcis et decora. Regem morti traditum per nobis exora. **ad iij.** **[f. 225v]** **D**Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. **G**loria patri. **ymnus** **I**Hesu nate de virgine ex mistico spiramine qui mortem crucis pateris conflictus plagis asperis. **A**more matris anxie nostre parcas miserie suique fletus copia nos ducas ad celestia. **S**it honor laus devotio ihesu marie filio tenso crucis patibulo pro redimento populo. Amen. **antiphona** Quam putamus. **psalmus**[77] **Q**uoniam propter te sustinui obprobrium operuit confusio faciem meam. Extraneus factus sum fratribus meis et peregrinus filiis matris mee. **Q**uoniam zelus domus tue **[f. 226]** comedit me et obprobria exprobrancium tibi ceciderunt super me. **E**t operui in ieiunio animam meam et factum est obprobrium michi. **E**t posui vestimentum meum cilicium et factus sum illis in parabolam. **A**dversum me loquebantur qui sedebant in porta et in me psallbant qui bibebant vinum. **G**loria patri. **antiphona** Quam putamus matris mesticiam cum videret prolis angustiam non est dolor ut matris virginis mortem flentis dei et hominis. **Capitulum** **D**Um christus ad locum calvarie ductus est sequebatur eum mestissima mater voces mestas emittens et ulrres effundendo lacrimas pectus sacrum percuciens. Deo gracias. **Responsorium** Queso michi misero virginum regina. **Versiculus.** Tecum flendo lacrimas ube**[f. 226v]**res propina. Virginum regina. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Queso michi misero virginum regina. **Versiculus.** Rosa rubes vertitur heu mortis in pallorem. Dum in terram fluere sacrum cruorem. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus. **Oratio** **D**Omine ihesu christe qui hora diei tercia pontio pylato preside purpurea vidutus spinis coronatus arundine gestans in manibus illusus presentatus fuisti quoque expoliatus ad columpnam ligatus. flagellatus et condempnatus. crucem tuam sacris humeris portasti fac nos portare crucem penitencie ut in die iudicii per te pium iudicem eterne mortis sentenciam effugere valeamus. Qui vivis. **D**omine exaudi orationem me**[f. 227]**am. Et clamor meus ad te veniat. **B**enedicamus domino. Deo gracias. Sancta dei genitrix dulcis et decora. Regem morti traditum per nobis exora. **ad sextam.** **D**Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. **G**loria patri. **ymnus** **I**Hesu nate de virgine ex mistico spiramine qui mortem crucis pateris conflictus plagis asperis. **A**more matris anxie nostre parcas miserie suique fletus copia nos ducas ad celestia. **S**it*

[77] Salmo 69.

honor laus devotio ihesu marie filio tenso crucis patibulo pro redimento populo. Amen. ***antiphona*** *Ad locum.* ***psalmus***[78] ***A****RUit tamquam testa virtus mea et lingua mea adhesit faucibus meis et in pulverem* **[f. 227v]** *mortis deduxisti me.* ***Q****uoniam circumdederunt me canes multi consilium malignancium obsedit me.* ***F****oderunt manus meas et pedes meos dinumeraverunt omnia ossa mea.* ***I****psi vero consideraverunt et inspexerunt me diviserunt sibi vestimenta mea et super vestem meam miserunt sortem.* ***T****u autem domine ne elongaveris auxilium tuum a me ad defensionem meam conspice.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Ad locum supplicii virgo cum venisset postqua sui filii crucem conspexisset planctus et lacrime multiplicantur dolores et angustie.* ***Capitulum*** ***E****Recta cruce ihesus ascendit et extendes brachia manus et pedes clavantur quod videns ma***[f. 228]***ter pre dolore defecit. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Rosa rubens vertitur. Heu mortis in pallorem.* ***Versiculus****. Dum in terram fluere sacrum vidit cruorem. Heu mortis in pallorem. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Rosa rubens vertitur heu mortis in pallorem.* ***Versiculus****. Virgo tuum filium in cruce clavatum. Redde piis pretibus miseris placatum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***D****OMine ihesu christe qui hora diei sexta in cruce alta clavis durissimis affixus inter latrones pependisti et peccatoribus spem venie in latrone prestasti. presta ut te crucifixum in corde habentes contra omnium inimicorum iacula virtutem tue crucis ac vulnerum tuorum senciamus. Qui vivis et regnas et cetera.* ***D****omine exaudi orationem me***[f. 228v]***am. Et clamor meus ad te veniat.*** ***B****enedicamus domino. Deo gracias. Sancta dei genitrix dulcis et decora. Regem morti traditum per nobis exora.* ***Ad nonam****.* ***D****EUs in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* [ymnus] ***I****HEsu nate de virgine ex mistico spiramine qui mortem crucis pateris conflictus plagis asperis.* ***A****more matris anxie nostre parcas miserie suique fletus copia nos ducas ad celestia.* ***S****it honor laus devotio ihesu marie filio tenso crucis patibulo pro redimento populo. Amen.* ***antiphona*** *Agnus.* ***psalmus***[79] ***T****U scis improperum meum et confusionem meam et reverenciam meam.* **[f. 229]** ***I****n conspectum tuo sunt omnes qui tribulant me improperium expectavit cor meum et miseriam.* ***E****t sustinui qui simul contristaretur et non inveni.* ***E****t dederunt in escam meam fel et in siti mea potaverunt me aceto.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Agnus mitis caput excuciens hely clamat in cruce moriens plorans mater cum ipse moritur ad clamorem fere commoritur.* ***Capitulum*** ***C****Lamor christi matrem angustiat nullus plangentem saciat cum utrisque summa compassionam precessit summa dilectio. Deo*

[78] Salmo 22.
[79] Salmo 69.

gracias. ***Responsorium*** *Virgo tuum filium. In cruce clavatum.* ***Versiculus****. Redde piis precibus miseris placatum. In cruce clavatum. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Virgo tuum filium in cruce clavatum.* ***Versiculus****. Virgo cum aspicet* **[f. 229v]** *prolem in cruce mori. Nullus dolor similis est suo dolori. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***D****OMine ihesu christe qui hora diei nona crucifixus manibus et pedibus verberibus ac flagellis ac siti valida desiccatus aceto cum felle potatus fuisti et inclinato capite clamans et lacrimans beatissimum spiritum emisisti et in limbum inferni descendisti ut captivos educeres portas et vectes ferreos confregisti. passionis tue virtute concede ut peccatorum nostrorum cathenis confractis in hora mortis nostre animas nostras ad te qui vere paradysus es facias misericorditer pervenire. Qui vivis.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* **[f. 230]** ***B****enedicamus domino. Deo gracias. Sancta dei genitrix dulcis et decora. Regem morti traditum pro nobis exora.* ***ad vesperas****.* ***D****EUs in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Omnis etas.* ***psalmus***[80] ***S****AlVum me fac deus quoniam intraverunt aque usque ad animam meam.* ***I****nfixus sum in limo profundi et non est substancia.* ***V****eni in altitudinem maris et tempestas dimersit me.* ***L****aboravi clamans rauce facte sunt fauces mee defecerunt oculi mei dum spero in deum meum.* ***M****ultiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis.* **[f. 230v]** ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Omnis etas defleat mortem salvatoris gloriose virginis pre textu doloris.* ***Capitulum*** ***M****IChi absit gloriam nisi in cruce domini nostri ihesu christi per quem michi mundus crucifixus est et ego mundo. Deo gracias.* ***Responsorium*** ***R****egina clementissima virgo mater christi cum videres filium mori morte tristi non suis tortoribus anxia fuisti. Sed planctibus et lacrimis temet afflixisti.* ***Versiculus****. Mane torquens acriter anxia flevisti nil quod esset indecens reprobis dixisti. Sed planctibus et lacrimis temet afflixisti. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Sed planctibus et lacrimis temet afflixisti.* ***ymnus*** ***C****HriSte parentis viscera pena torquetur aspera dum illum quem conceperat virgo perversi verberant.* **[f. 231]** ***I****llum tractant crudeliter cedunt cruentant acriter hoc andientis anxie matris crescant angustie.* ***S****ed cum ad mortem ducitur hunc mater tristis sequitur pectus perfundens fletibus afficiens verberibus.* ***I****n cruce dum extenditur videns mater qua moritur nullus dolor amarcor nam nulla proles carior.* ***S****it honor laus devotio ihesu marie filio tenso crucis patibulo pro redimento populo. Amen.* ***Versiculus****. Nulla novit genitrix angustias tam duras. Cum plagas aspiceret et capitis puncturas.* ***antiphona*** *Virgo passo.* ***canticum*** ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancil***[f. 231v]***le sue ecce enim ex hoc beatam me

[80] Salmo 69.

dicent omnes generationes. ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit in anes.* ***S****uscepit israhel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Virgo passo filio penam cordis indicat se plebis in medio contra mortem publicat urgente supplitio voces mestas replicat que quon***[f. 232]***dam pre gaudio cecinit magnificat. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****OMine ihesu christe qui hora diei vespertina penis innumeris fatigatus et acerba iam morte preventus coram matre lancea perforatus fuisti et nobis de tuo latere secundo sanguinem in precium et aquam in lavacrum tribuisti. fac corda nostra sic passionis tue memoriam continue recordari ut qui iam tua morte simus redempti te gloriosum in celis quem in terris passum recolimus videamus. Qui vivis.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias. Sancta dei genitrix dulcis et decora. Regem morti traditum per nobis exora.* ***Ad*** **[f. 232v]** ***completorium.*** ***C****OnverteNos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***psalmus*** [81] ***A****DversumMe susurrabant omnes inimici mei adversum me cogitabant mala michi.* ***V****erbum iniquum constituerunt adversum me numquid qui dormit non adiciat ut resurgat.* ***E****ternim homo pacis mee in quo speravi qui edebat panes meos magnificavit super me supplantatione.* ***T****u autem domine miserere mei et resuscita me et retribuam eis.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Nos matris com passio ihesu rex insignus. Servet nos a* **[f. 233]** *voragine gehennalis ignis.* ***Capitulum*** ***S****EpultoNo domino dispersis discipulis fides universalis ecclesie solum in domini matre maria manebat. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Cum videret quo clauso tumulo privaretur tam dulci speculo predilecto stat cum discipulo. Corde plorans magis quod oculo.* ***Versiculus.*** *Fletum amisit astante populo lacrimatur vicessanter fluente rinulo. Corde plorans magis quod oculo.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto. Corde plorans magis quod oculo.* ***ymnus*** ***Q****UiNo iacuisti mortuus in petra rex innocuus fac nos in te quiescere semperque laudes canem.* ***S****uccurre nobis domine quo redemisti sanguine et duc nos ad celestia eterne pacis gaudia.* ***S****it honor laus devotio ihesum ma***[f. 233v]***rie filio tenso crucis patibulo pro rendimento populo. Amen.* ***Versiculus.*** *Post mortem christi vingo cum iohanne parata pinansit. Semper ad crucem etad locum passionis ire.* ***antiphona*** *Passionis.* ***N****UncNo dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace.* ***Q****uia*

[81] Salmo .

viderunt oculi mei salutare tuum. ***Q****uod parasti ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gencium et gloriam plebis tue israhel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Passionis glaudius virgo carens crimine quod promisit symeon plenus sacro flamine qui in templo dixerat nunc dimictis domine. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** **[f. 234]** ***S****Alvator mundi clementissime que inter obprobria que pertulisti virginis marie matris anxietatibus et doloribus condoluisti fac nos eius filios nostre matris anxietatibus ita compati ut secum eterna dulcedine mereamur eternaliter perfrui. Qui vivis.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***B****enedicamus domino. Deo gracias.* ***F****idelium anime per misericordiam dei requiescant in pace. Amen.* **[f. 234v]** em branco.

13. SALTÉRIO DA GLORIOSA VIRGEM MARIA, ff. 235-294

[f. 235] ***Incipit psalterium beate marie virginis gloriose*** ***A****Peri domine os meum ad laudandum sanctissimum et ineffabile nomen tuum mundique cor meum et corpus meum ab pmnibus cogitationibus immundis et viciis et oeccatis ut ante conspectum divine maiestatis tue exaudiri mereat. Suscipe regina celi que mente benigna. cantica de psalmis offero sumpta sacris. Cumque salutaris meis et magnificaris. pauperis atque reisis memor oro mei.* ***M****ATer dei florigera virgo maria semper esto mei semper lux et theoria psalterium quod domino meum tibi virgo gratanter ut* **[f. 235v]** *proprium ante filium offeras gratulanter virgo plena gracia virgonim maria mentis vera claritas atque melodia te rogo quod presencia semper in hac vita. In tue sis michi lux laudis armonia virgo venerabilis thronus trinitatis regina clemencie templum deitatis. Per istud psalterium mater scintatis a te michi venia detur de peccatis virgo redolencior digne salutata. Rogo sis et inclinata. Cum venerit senior mors cunctis parata. Dulcis et clementior adsis advocata. Amen.* ***S****Aluto te beatissima dei genitrix virgo maria celorum regina et angelorum domina ea salutacione qua te salutavit gabriel archangelus dicens. Ave maria gracia plena dominus tecum tibi humiliter et de***[f. 236]***vote supplicando a delicto filio tuo domino nostro ihesum christo impetres pro me. H. servo tuo licet peccatori inutili et indigno quo in hac hora graciam spiritus sancti super me dignetur effundere quantinus segregatus a terrenis desideriis ac cupiditate carnali et ab omnibus pravis vanis noxiis et immundis cogitationibus absque impedimento sathane tranquilla mente et in statu gracie hoc psalterium tibi dedicatum ad laudem et gloriam nominis tui digne valeam decatare. Amen.* ***psalmus*** ***B****Eatus vir qui diligit nomen tuo virgo maria gracia tua eius ani***[f. 236v]***mum confortabit.* ***T****anquam lignum aquarum fontibus irrigatum uberrimos fructus iusticie propagabit.* ***B****enedicta tu inter*

mulieres propter credulitatem sancti cordis tui. ***U****niversas enim feminas vincis pulchritudine carnis superas angelos et archangelos excellencia sanctitatis.* ***M****isericordia tua et gracia tua ubique predicatur deus operibus manuum tuarum benedicitur.* ***G****loria patri.* ***Q****Uare fremuerunt inimici nostri et adversum nos meditati sunt inania.* ***P****rotegat nos dextera tua mater dei ut acies terribilis confunde et destrues eos.* **[f. 237]** ***V****enite ad eam omnes qui laboratis et tribulasti estis et dabit refrigerium et solacium animabus vestris.* ***A****ccedite ad eam in temptationibus nostris et stabiliet vos serenitate vultus sui.* ***B****enedicite illam in toto corde vestro misericordia enim illius plena est omnis terra.* ***psalmus*** ***D****OMina quid multiplicati sunt qui tribulant me in tempestate tua persequeris et dissipabis eos.* ***D****issolve colligationes impietans nostre tolle fasciculos peccatorum nostrorum. Miserere mei domina et sana infirmitatem meam tolle dolorem et angustiam cordis mei.* **[f. 237v]** ***N****e tradas me in manibus inimicorum meorum et in die mortis mee conforta animam meam.* ***E****t deduc me ad portum salutis et redde spiritum factori et creatori meo.* ***C****Um invocarem exaudisti me domina de sublimi solio tuo mei dignatus es recordari.* ***A****rugientibus preparatis ad escam et de manibus querencium me liberatus sum gracia tua.* ***Q****uoniam benigna est misericordia et pietas tua in omnes qui invocant nomen sanctum tuum.* ***B****enedicta sis domina in eternum et maiestas tua in seculum seculi.* ***G****lorificate eam gentes in virtute vestra et cuncti populi terre extollite magnificencium eius.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** **[f. 238]** ***V****ERba mea auribus percipe domina ne avertas a me speciositatem vultus tui.* ***C****onverte luctum nostrum in gaudium et tribulationem nostram in tribulationem. Corruant ante pedes nostros inimici nostri virtute tua corum capita conterantur.* ***B****enedicat te omnis lingua et nomen sanctum tuum confiteatur omnis caro.* ***S****piritus enim tuus super mel dulcis et hereditas tua super mel et favum.* ***D****OMina ne in furore dei sinas corripi nos neque in ira illius iudicari. Propter honorem nominis tui domina propicietur nobis fructus glo***[f. 238v]***riosi ventris tui.* ***D****e porta inferi et de ventre abyssi tuis sanctis precibus libera nos.* ***A****periantur nobis lanue sempiterne ut enarremus in eternum mirabilia tua.* ***E****t non mortui neque qui in inferno sunt laudabunt te domina sed qui tua gracia vitam eternam possidebunt.* ***G****loria patri.* ***D****OMina mea in te speravi de inimicis meis libera me.* ***C****onclude ora leonis dentes eius et labia confringe.* ***N****e moreris propter nomen tuum facere nobis misericordiam tuam.* ***S****plendor vultus tui fulget super nos ut serenas conscienciam nostram.* ***O****fferantur per te preces nostre et vota nostra apud altissimum.* ***G****loria patri.* **[f. 239]** ***D****OMina dominus noster factus est per te frater et salvator noster.* ***U****t ignis in rubo et ros in vellere descendit in te dei verbum eternum.* ***S****ancto spiritum fecundante obumbravit tibi virtus altissimi.* ***B****enedictus sit mundissimus conceptus tuus benedictus sit unigenitus partus tuus.* ***B****enedicta sit

mundicia carnis tue benedicta sit dulcedo misericordie cordis tui. ***G****loria.* ***psalmus****.* ***C****Onfitebor tibi domina in toto corde meo. et narrabo in populis laudem et gloriam tuam.* ***T****ibi enim debent gloria graciarum actio et vox laudis.* ***R****espice ad penitenciam humiles penitentes sana contriciones cordis* **[f. 239v]** *eorum.* ***I****nvenient peccatores graciam apud deum inventricem gracie et salutis.* ***I****n pulchritudine pacis et requie opulenta cibalis nos post laborem pegrinationis nostre.* ***G****loria.* ***I****N domina confido propter multitudinem misericordie nominis sui.* ***O****culi eius in pauperem respiciunt et manus eius ad pupillam et viduam sunt extente.* ***E****xquirite illam a iuventute nostra et clarificabit nos ante faciem populorum.* ***M****isericordia illius nostrorum auferat multitudinem peccatorum et fecunditas illius fecunditatem nobis conferat meritorum.* ***E****xtende ad nos brachium tuum* **[f. 240]** *virgo maria et ne avertas a nobis gloriosum multum tuum.* ***G****loria. SAlvum me fac mater pulchre dilectionis fons clemencie et dulcor pietatis.* ***G****irum terre sola cernis ut subvenias invocantibus te.* ***P****ulchre sunt vie tue et semite tue pacifice.* ***E****t in te fulget spiritus castitatis lumen iusticie et splendor veritatis.* ***A****micta solari lumine sicute vestimento duodecim stellarum corona rutilas radianti.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***U****squequo domina oblivisceris me et non liberas me de die tribulationis mee.* ***U****squequo exaltabitur inimicus meus super me potencia virtutis tue conteret eum.* **[f. 240v]** ***E****sto nobis domina turris fortitudinis et petra durissima conterens inimicum.* ***M****agnificamus te gracie inventricem per quam secula reparant.* ***E****xaltata super choros angelorum ante thronum dei pro nobis intercede.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****Ixit insipiens adversarius noster in corde suo persequat et comprehendam interficiat eos manus mea.* ***E****xurge domina preveni eum et supplanta eum destrue omnes conatus illuius.* ***Q****uam pulchritudinem sol et luna mirantur tibi angelice potestates serviunt et famulantur.* ***T****uo tactu levissimo sanantur infirmi tuo odore roseo mortui re***[f. 241]***viviscunt.* ***V****irgo dei genitrix quem totus non capit orbis in tua se clausit viscera factus homo.* ***G****loria patri.* ***psalmus****.* ***D****OMina quis habitabit in tabernaculo dei aut quesumus requiescet cum senatoribus populi sui.* ***P****auperes spiritu et mundo corde. mites pacifici atque lugentes.* ***R****ecordare domina ut loquaris pro nobis bona et indignationem filii tui averte a nobis.* ***A****mplectemur marie vestigia peccatores et eius beatis pedibus pervoluamur.* ***V****eneamus fortiter nec dimittamus donec ab ea noverimus benedici.* ***G****loria.* ***psalmus****.* ***C****OnserVa me domina quoniam speravi in te michi que tua stillicidia* **[f. 241v]** *gracie misericorditer impartite.* ***A****llus tuus virginalis et tua viscera filium dei altissimi gemierunt.* ***B****enedicta sint mundissima ubera tua de quibus lacte edificato saluatorem dominum enutristi.* ***C****onfitemini laudem virgini gloriose quicumque graciam et misericordiam invenistis.* ***D****ate magnificenciam nomini eius et collaudate in seculum partum*

atque conceptum illus. ***G****loria.* ***psalmus****.* ***E****XaudI domina iusticiam meam et amove a me tribulationem meam.* ***C****onfitebor tibi in voce exultacionis et iubilationis cum magnificaveris super me misericordiam tuam.* ***I****mitamini eam virginis dei. ut unitate sunt katherina luci***[f. 242]***a et agnes.* ***H****onorificate eam in voce labiorum vostrorum per hoc eius graciam agatha et cecilia susceperunt.* ***S****ponsum dabit vobis dei patris filium et de liliis paradysi coronam incomparabiliter radiantem.* ***G****loria.* ***D****lligam te domina celi et terre et in gentibus nomen tuum glorificabo.* ***C****onfitemini eam tribulati corde et roborabit vos contra inimicosnostros.* ***S****tilla nobis domina graciam uberum tuorum et mananti lacte dulcedinis tue refice viscera tuorum puerorum.* ***R****eligiosi omnes honorate illam quia ipsa est adiutux et vestra specialis advocata. Esto nobis domina gloriosa ma***[f. 242v]***ter christi refugium quia tu es tocius religionis mirabile firmamentum.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***C****ELi enarrant gloriam tuam virgo maria et unguentorum tuorum fragrancia in gentibus est respersa.* ***S****uspirate ad illam perditi peccates et perducet nos ad indulgencie portum.* ***I****n ymnis canticis et psalmis pulsate viscera eius et stillabitusbis graciam dulcedinis sue.* ***G****lorificate eam iusti ante thronum dei quia fructu ventris estis iusticiam operati.* ***L****audate eam celi celorum et nomen eius glorificet omnis terra.* ***G****loria.* ***E****XaudinOs domina in die tribulationis et precibus nostris converte clementem faciem tuam.* **[f. 243]** ***N****e proicias nos in tempore seciet tutis et mortis nostre cum defuerit corpus suum.* ***M****itte auxilium bonum in occursum eius ut per te ab hosteibus defendatur.* ***O****stende ei serenissimum iudicem seculorum qui ob tui graciam ei veniam lagiatur.* ***S****eticiat in penis refrigerium tuum et concede ei locum inter electos dei.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****OMina in virtute tua letabitur cor nostrum et in dulcedine nominis tui consolatur anima mea.* ***D****e sedibus tuis mitte nobis sapienciam per quam in omni veritate dulciter elustremur. Accirnalibus desideriis concede graciam abstinendi ut lamen graciem cor***[f. 243v]***dibus nostris oriatur.* ***Q****uam dulcia diligentibus eloquia tua domina quam suavia sunt tuarumstillicidia graciarum.* ***G****loriam et honorem psallam tibi in nomine tuo glorificabor in seculum.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****EUs deus meus respiciat in me meritis tuis sanctis virgo maria.* ***D****omina mea clamavi ad te perdiem et noctem et fecisti cum servo tuo misericordiam tuam.* ***Q****uia ego speravi in gracia tua sempiternum a me obprobrium abstulisti. Deriserunt me inimici mei undique tu autem sub umbra manus tue contulisti michi refrigerium bonum. Adorent te familie gencium et glorificent te omnis ordines angelo***[f. 244]***rum.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****OMinus regit me virgo dei genitrix quia tu amabilem vultum eius super me convertisti.* ***B****enedicti sunt splendissimi oculi tui quos digneris misericorditer convertere super peccatores.* ***B****enedictum sit lumen et splendor faciei tue benedicta sit gracia vultus tui.*

Benedicta sit misericordia manum tuarum benedicta sit emanatio virginei lactis tui. Benedicant te apostoli et prophete dei martires confessores et virgines psallant tibi. Gloria. **psalmus.** *DOmini est terra et plenitudo eius tu autem sanctissima mater eius cum eo regnas in eternum. Gloriam et decorem induisti.* **[f. 244v]** *omnis lapis preciosus amictus et operunentum tuum. Splendor solis super caput tuum. lunaris pulchritudo sub pedibus tuis. Sidera micancia ornant sedile tuum astra te glorificant o stella matutina. Memento nostri in beneplacito tuo et fac nos dignosglorificandi nomen tuum. Gloria.* **psalmus.** *AD te domina levavi animam meam in iudicio dei tuis pertibus non crubescam. Neque illudant michi adversarii mei eternim cuncti persumentes de te roborabuntur. Non prevaleant adeversum me laquei mortis et castra malignancium non impediant gressus meos. Collide impetum eorum virtute tua* **[f. 245]** *et cum mansuetudine occurre anime mee. Ductrix nea esto ad patrini et me cetui angelorum digneris aggregare. Gloria patri.* **psalmus.** *IUdica me domina quoniam ab innocencia mea disgressus sunsed quia speravi in te non infirmabor. Precinge cor meum igne amoris tui et cingulo castitatis restringe renes meos. Quoniam misericordia et clemencia tua ante oculos meos et delectatus sum in voce laudis tue. Quoniam dilexi decorem faciei tue et veneratus sum sanctam maiestatem tuam. Confitemini nomen eius quoniam sanctum est enarirutur in seculis mirabilia eius. Gloria patri.* **psalmus.** **[f. 245v]** *DOmina illuminatio mea sit splendor faciei tue et serenitas gracie tue effulgeat menti mee. Exalta caput meum super inimicos meos et ego psalmum nomini tuo cantabo. Ne avertas faciem tuam a me qua speciem et decorem tuum a iuventu te mea concupivi. Te amani et exquisini regina graciarum et graciam tuam ne retrahas a servo tuo. Confitebor tibi in nationibus domina et thronum glorie tue honorificabo. Gloria patri.* **psalmus.** *AD te domine clamabo et exaudies me in vocem laudis letificabis me. Miserere mei in die angustie mee et in luce veritatis tue libera me.* **[f. 246]** *Benedicta sis o domina in omnibus orbis terre. Sanctuarium quod formaverunt manus dei est templum corporis tui. Consciencia munda et immaculata est locus propiciatiationis et habitaculum sanctum dei.* **psalmus.** *Afferte domine nostre filii dei afferte domine nostre laudem et reverenciam. Da virtutem servus tuis mater sancta et benedictionem laudantibus et glorificantibus te. Exaudi gemitus suspirancium ad te et non spernas vota invocamcium nomen tuum. Sit manus tua parata ad succurrendam michi et auris tua intendens ad deprecationem meam.* **[f. 246v]** *Benedicant te celum et terra mare et cardines orbis terre. Gloria.* **psalmus.** *Exaltabo te domina quoniam suscepisti me ab iniquo adversario meo liberabis me. Converte me et vivifica me de portis mortis reduc me et de fluctibus tribulationum que curum dederunt me. Propter imperium*

et magnificenciam dextere tue converte et dissipa omnes adversarios meos. ***E****t ego offeram tibi sacrificium laudis et gloriam tam devotus exatabo.* ***E****xulta celum et iocundare terra quia consolatur maria servos suos et pauperum suorum miserebitur.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***I****N te domina speravi non confundar in eternum gracia tua suscipe me.* **[f. 247]** ***I****nclina ad me aurem tuam et in merore meo letifica me.* ***T****u es fortitudo mea et refugium meum consolatio mea et protectio mea.* ***A****d te clamavi cum tribularetur cor meum et exaudisti me de vertice collium eternorum.* ***I****n manus tuas domina commendo spiritummeum totam vitam et diem meum ultimum.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***B****Eati quorum corda te diligiter virgo maria peccata quorum a te misericorditer diluentur.* ***B****eata casta et florigera viscera tua que florem viriditatis tue conceperunt.* ***D****ecor pulchritudinis tue corruptionem non iudebit et vultus graciam in perpetuum non marrescit.* ***B****enedicta tu virga yesse sublimis.* **[f. 247v]** *que te usque ad sedentem in throno dilatasti.* ***O*** *virga regia ipsa est via perquam no salus de sedibus super nis visitavit.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***E****XultateIusti in virgine maria et in rectitudine cordis collaudate eam.* ***A****ccedite ad eam cum reverencia et devotione et delectetur cor vestrum in salutatione illius.* ***I****mpendite illi sacrificium laudis et inebriabimini ab uberibus dulcoris illius.* ***I****nfluet enim vobis radios sue pietatis et clarificabit nos fulgoribus misericordie sue.* ***S****uavissimus et dulcissimus estfructus illius et in ore et corde sapienter dulcescit.* ***G****loria.* **[f. 248]** ***B****Enedicam dominam nostram in omni tempore et non deficiet laus eius ex ore meo.* ***M****agnificat eam mecum omnis qui impinguati estis melle et lacre recreationis eius.* ***I****n periculis et rebs dubiis invocate eam et in necessitatibus nostris invenietis auxilium et refugium caritatis illius.* ***Q****uia ergo domina humilis fuisti verbum increatum ex te carnem sumen coegisti. Venite filii audice me amorem mane docebo nos.* ***I****udica contra eos exurge et sustine causam meam. Domina mea in te letabitur et in yuis beneficiis exultabo.* **[f. 248v]** ***G****racia tua et dulcedine tua pleni sunt celi et terra quocumque enim pergimus occurexit nobis diffusio tui ventris virginalis.* ***E****cce undique nos tuis beneficiis erexisti semper et ubisque tue benignitatis laqueos extendisti.* ***C****urranius ergo carissimi ad ta nobilem et dulcissimam virginem salutemus eam et in sui dulcedia gremio quiescamus.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****Ixit minstus ut peccet in abscondito per reamalo proposito discedet.* ***M****ater dei inclina vultum eius super nos coge illum peccatoribus misereri.* ***D****omina in celo misericordia tua et gracia tua diffusa est super terram. Potencia et virtus in brachio tuo robur et fortitudo in dextera tua.* **[f. 249]** ***B****enedictum sit imperpetuum tuum super celos benedicta fit magnificencia tua super terram.* ***G****loria.* ***N****OIi emulari in malignantibus domina furorem eorum dulcifica per graciam tuam.* ***S****perace in illam religiosi et claustrales confidite in illam clerici et seculares.*

Delectamini in laudibus illius et exaudiet peticiones cordis vestri. Melius est modicium cum gracia illius quod thezauri argenti et lapides preciosi. Gloria semper tibi sit o regina celorum et illo tempore noli nos oblivisci. Gloria patri. ***psalmus.*** *DOmina ne in furore arguet nos dominus nobis veniam optine de peccatis.* **[f. 249v]** *In conspectu tuo sit omne desiderium nostrum spes et confidencia nostra. Cor meum conturbatum est in me recessit lux de visceribus meis. Illumina splendore tuo cecitatem meam dulcifica dulcore tuo contritionem meam. Ne derelinquas me domina mater dei gracia et virtus tua sit a dextris meis. Gloria.* ***psalmus.*** *Dlxi custodiam vias meas domina cum per te christum gracia fuerit michi data. Dulcori meo liquefactum est cor meum amore tuo inflammata sunt viscera mea. Exaudi orationem meam domina et deprecationem meam ut contabescant adversarii mei. Miserere de celis et de altitudine* **[f. 250]** *chronitui et ne permittas me in valle miserie conturbari. Custodi pedem meum ne labatur et corruat et in fine meo sit presens gracia tua. Gloria.* ***psalmus.*** *EXpectans expectavi graciam tuam domina et fecisti michi secundum multitudinem misericordie nominis tui. Exaudisti preces meas et eduxisti me de lacu miserie es de foveam inimici. Multa et mirabilia sunt tuarum munera graciarum. Exultent et letentur super te omnis qui diligunt te et qui oderunt nomen tuum coruant in infernum. Benedicta sis in eternum domina in seculum et in seculi. Gloria patri.* ***psalmus.*** **[f. 250v]** *BEata maria intelligit super egenum et pauperem in eius laudibus permanentem. Domina angelorum regina mundi munda cor meum igne amoris et caritatis tue. Tu es mater illuminatoris cordi mei tu es nutrix refovens meritem meam. Te cupit meum collaudare et affectat mens mea ferventissime venerari. Te desiderat anima mea exorare quia tuitioni tue se commendat tota substancia mea. Gloria.* ***psalmus.*** *QUemadmo dum desiderat cervus ad fontes aquarium ita ad amorem tuum anhelat anima mea. Quia tu es genitrix vite mee et* **[f. 251]** *alitrix atque reparatrix carnis mee. Quia tu es latrix salvatoris anime mee inicium et finis tocius salutis mee. Exaudi me domina ut mundentur sordes mee illumina me domina ut illustrentur tenebre mee. Accendatur amore tepor meus gracia tua expurgetur torpor meus. Gloria. IUdica me domina et discerne causam meam de gente perversa et a dracone pestifero libera me. Sancta fecunditas tua disperdet eum. beata virginitas tua conterat caput eius. Sancte preces tue corroborent nos contra eum sancta merita tua exinaniant virtutem eius. Persecutorem anime mee mitte in abyssum putens infernalis deglua et eum unientem.* **[f. 251v]** *Ego autem et anima mea in terra captivitatis mee benedicam nomen tuum et glorificabo te in secula seculorum. Gloria patri.* ***psalmus.*** *DOmina auribus nostris audivimus patres nostri annunciaverunt nobis. Quoniam ineffabilia sunt merita tua et quod stupenda sunt*

mirabilia tua. ***Q****uam innumerabilis sunt virtutes tue et inestimabiles misericordie tue.* ***E****xulta anima mea et letare in illa quia multa bona sunt eius laudatoribus preparata.* ***B****enedicta sis regina angelorum et benedicantur a deo laudatores magnificencie tue.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***E****RUctavit cor meum verbum bonum et in totum rore meltifluo exstitit dulcoratum.* **[f. 252]** ***P****er tuam sanctitatem peccata nostra purgantur per tuam integritate michi incorruptibilitas donatur.* ***P****er tuam virginitatem anima mea a christo ad amatur et sibi amoris vinculo sociatur.* ***P****er tuam fecunditatem captivus sum redemptus per tuum partum virgineum de morte perpetua sum ereptus.* ***P****er tuam prolem dignissimam perditus sum restitutus et de exilio miserie in patria beatitudinis redactus.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****OMina refugium nostrum tu es in omni necessitate nostra et virtus potenter conterens inimicum.* ***B****enediciis tuis plenus est mundus superant celestia penetrant eciam infernalia.* ***P****er plenitudinem gracie tue qui* **[f. 252v]** *in inferno erant se letabantur liberate.* ***D****e potentu fecunditatis tue virginee que supra mundum sunt se gaudent restaurata.* ***P****er gloriosum filium tue virginitatis sanctissime homines fuerunt angelorum socii et concives.* ***G****loria.* ***O****Mnes gentes plaudite manibus psallite in iubilo virgini gloriose.* ***Q****uoniam ipsa est porta vite luna salutis et via nostre reconsiliationis.* ***S****pes penitencium solam enlugencium pax beata cordum atque salus.* ***M****iserere michi domina miserere michi quoniam tu es spes et lux omnium confidencium in te.* ***P****er tuam salvatrix fecunditatem placeat ut peccatorum michi venia concedatur.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** **[f. 253]** ***M****agna es domina et laudabilis valde in civitete dei celi et in universa ecclesia elenorum eius.* ***A****scendisti alternantibus ymnidicis angelorum choros archangelis constipata rosis et liiis coronata.* ***O****ccurrite illi principatus et potestates obviate ei virtutes et duacoes.* ***C****herubin throni et seraphin exaltate eam et constitute eam ad dexitram sponsi et amantissimi filii euis.* ***Q****uoque leto animo et qua sereno aspectu suscepisti eam angelorum et hominum deus et dedisti ei principatum super omnem locum donationis tue.* ***G****loria.* ***L****Audate hec omnes gentes auribus percipite qui ingredi cupitis regnum dei.* ***V****irginem mariam adorate et invenietis vitam et salutem perpetuam.* **[f. 253v]** ***P****auperes servos tuos domina felici confederatione coniunge christo. Esuriem parvulorum tuorum fructu ventris tui refice et sustenta.* ***R****emansisti enim incorrupt post partum et inviolata post filium.* ***D****EUs deorum marie locutus est per gabrielem nuncium suum dicens. Ave maria gratia plena dominus tecum. Per te salus mundo paritur reparatrix speciem et odorem tuum altissimi filius concupivit.* ***A****dorna thalamum tuum syon. preparare in occursum dei tui.* ***P****er sanctam enim spiritum concipies qui tuum partum faciet virgineum et iocundum. Ecce ancilla domini tui factum est secundum verbum dei quia nichil* **[f. 254]** *est*

impossibile apud deum. ***G****loria.* ***M****Iserere mei domina que mater dei nuncuparis.* ***E****t secundo viscera misericordiarum tuarum munda me ab iniquitatibus meis.* ***E****ffunde gratiam tuam super me et solitam clemenciam tuam ne retrahas michi.* ***Q****uoniam peccata mea confiteor tibi et coram te me accuso de sceleribus meis.* ***F****ructu ventris tui me reconsilia et pacifica me ei qui me creavit.* ***G****loria.* ***Q****Uid gloriaris in malicia o maligne serpens et draco infernalis.* ***S****ubmitte capud tuum mulieri cuius fructu demergeris in profundum.* ***C****ontere eum domina pede virtutis tue exurge et dissipa maliciam illius.* ***E****xtingue maliciam eius et vir***[f. 254v]***tutem eius redige in favillam. Ut viventes exultemus in nomine tuo et leti animo dicamus tibi laudem.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****Ixit inimicus insiplens in corde suo hominem eiciam de tabernaculis filiorum dei.* ***E****grediar et ero spiritus mendax in ore sancti pentis et per feminam deiciam virum eius.* ***S****icut exaltam sunt celi a terra o miser sic exaltate sunt cognationes dei a cogitationibus tuis.* ***N****oli extolli de casu mulieris quia mulier conteret caput tuum.* ***T****u illi fouveam preparasti sed in laqueo humilitatis illius capieris.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****OMina in nomine tuo salvum me fac et in iusticia* **[f. 255]** *tuis libera me.* ***U****t non voceat me calliditas in unici sub umbra alarum alarum protege me.* ***Q****uodnam meam admit me et graciam tuam largire anime mee.* ***V****oluntarie offerim tibi sacrificium laudis et confitebor nomini tuo quoniam bonum est.* ***Q****uoniam ex omni tribulatione liberasti me et inimicos meos despiciet oculus meus.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***E****Xaudi domina oratione meam et ne contemprias deprecationem meam.* ***C****ontristatus sum in cogitatione mea qui iudicia dei perterruerunt me.* ***T****enebre mortes venetum super me et pavor in freni imiasit me.* ***E****go autem in solitudine expertus* **[f. 255v]** *consolationem tuam et in cubili meo attendo misericordiam tuam. Glorifica manum et brachio dextrum et per sternentur a nobis inimici nostri.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***M****iserere mei domina quoniam conculcaverunt me hostes mei toda die omnes cogitationes eorum in malum contra me.* ***E****xcita furore et memento belli et super eos effnde iram tuam.* ***I****nnova signa et immuta miracula senciamus ad iutorium brachi tui.* ***G****lorifica nomen tuum super nos ut cognoscamus quoniam in seculum misericordia tua.* ***E****t stilla nobis guttam suavitatis tue quia tu es pincerna gracie et salutis.* ***G****loria.* ***psalmus.*** **[f. 256]** ***M****iserere mei domina miserere mei qui paratum est cor meum exquirere voluntatem tuam.* ***E****t in umbra alarum tuarum requiescam quia delectabile est refrigerium tuum.* ***M****anus tue distillant mirram puram et digiti tui unguentum graciorum.* ***E****t fragmen mali punici est guttur tuum et spiramem oris tui suave conposicum thimiama.* ***T****u es autem mater pulchre dilectonis et anchora spei portus indulgencie et ianua celi.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***S****i vere utique iusticiam loquimini iusticie et misericordie honorate reginam.* ***A****d laudem enim et gloriam pertinet salvatoris*

quotquot honorificum sue unpensum fuerit genitrici. **[f. 256v]** ***R****ose martyrum te circundanto regina lilia virginea ambuint thronum tuum.* ***L****audate eam simul astra matutina et concentum facite filii dei.* ***E****t glorificate eam celum et terra mare et flumina et fundamenta orbis.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***E****RIpe me de inimicis meis domina mundi exurge in occursum meum regina pietatis.* ***A****urum obrisum in ornamentis tuis sardius et topazius in dyademate tuo.* ***I****aspis et ammetistus in dextera tua birillus et crisolitus in sinistera tua.* ***I****acinctus et agathes in pectore tuo carbunculi scintillantes in monilibus tuis.* **[f. 257]** ***M****irra thus et balsamus in manibus tuis saphirus et smaragdus in digitis tuis.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****EUs repulisti nos propter peccata nostra et misertus es nobis per virginem mariam.* ***I****ntercede pro nobis salutifera mater dei que angelorum et hominum pacem peperisti.* ***Q****ue mestis exultationem infundis et merentibus leticiam et dulcorem.* ***L****etifica nos dulcifluo sono oris tui ut in pace dormiamus.* ***D****a ei laudem celum cum astris glorifica illam cum omnibus habitatoribus euis.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***E****Xaudi domina deprecationem meam et supra firmam petram stabilite iventem meam.* ***E****sto michi domina turris forti***[f. 257v]***tudinis me contuens a facie crudelis vastatoris.* ***U****t castrorum acies sit illi terribilis et vivus corruat in profundum inferni.* ***T****u enim es rutilans et decora rubus roriferus ut consurgens amora.* ***P****ulchra es et clara ut luna plenissima et tanquam sol fulget sacer aspectus tuus.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***N****onne domina tibi subierta erit anima mea que salvatorem onium genuisti.* ***M****emento nostri preditorum salvatrix exaudi planctus cordis nostri.* ***I****nfunde gloriam de thezauris tuis et unguentis placa dolorem nostrum.* ***D****a nobis gaudium et leticiam bonam ut confundamus inimicos.* ***A****blue peccata nostra sana omnes infirmitates nostras.* ***G****loria.* ***psalmus.*** **[f. 258]** ***D****EUs deus meus per matrem tuam te glorifico.* ***V****irginalem enim te concepit et sine angustia perturiunt.* ***B****enedicta sis o domina nostra et pro nobis assisti ante thronum di* ***S****pecies et claritas in aspectu tuo misericordia et caritas in animo tuo.* ***C****ustodi animam meam domina ut numquam corruat in peccato.* ***G****loria.* ***E****Xaudi me domina cum deprecor a paupre crudeli libera animam meam.* ***I****mpetra nobis pacem* ~~*et salutem*~~ *et salutem in die novissimo.* ***B****enedicta sis inter mulieres et benedictus sit fructus ventris tui.* ***I****llumina oculos meos et illustra cecitatem meam.* ***D****a michi in te confidenciam bonam* **[f. 258v]** *in vita et in fine meo.* ***G****loria.* ***T****E decet ympiuis domina nostra in syon laus et iubilacio in iherusalem. Benedictionem omnium gencium dedit tibi dominus laudem et gloriam ante conspectum omnium populorum.* ***B****enedixit te dominus in misericordia sua et thronum tuum constituit super omnes cardines angelorum.* ***G****raciam et decorem porsuit in labiis tuuis et pallio glorie induit corpus tuum.* ***C****oronam radiantur possuit ut capite tuo et virtutum monilibus te decenter ornavit.* ***G****loria.* ***psalmus.***

IUbilate domine nostre omnis terra psallite ymnum nomini eius date honorificencia maiestati ipsius. **[f. 259]** *Benedictum sit cor tuum domina cum quo ardenter ac sinceriter dei filium dilexisti. Respice paupertatem meam gloriosa virgo maria et angustiam meam ne tardes remove. Anfer tribulacionem meam pacifica et languorem meum. Benedicat te omnis caro glorificet te omnis lingua. Gloria.* **psalmus.** *DEus misereatur nostri et benedicat nobis illa que genuit deum. Miserere nostri domina et ora pro nobis in leticiam bonam converte mesticiam nostram. Illumina me stella maris glorifica me virgo clarissima. Extingue ardorem cordis mei refrigera me gracia tua.* **[f. 259v]** *Protegat me semper dextera tua presencia tua illustret finem meum. Gloria. EXurgat maria et dissipentur inimici eius conterantur omnes sub pedibus eius. Impetum inimicorum nostrum dissipa et destrue omnem malignitatem eorum. Ad te domina clamavi in tribulatione mea et serenasti conscienciam meam. Non deficiat laus tuam ore meo et amor tuus de visceribus meis. Pax multa diligentibus te dominaanima eorum non iudebit mortem in eternum. Gloria.* **psalmus.** *SAlvum me fac domina quoniam intraverunt aque concupiscencie usque ad animam meam. Infixus sum in luno peccati et aque voluptatis circumdederunt me.* **[f. 260]** *Plorans ploravi in nocte et dies leticie per te ortus est michi. Salva animam meam genitrix salvatoris quia per te vera salus data est omni mundo. Cum nunciante angelo fuisti obumbrata et patris sapiencia pregnas gravidata. Gloria.* **psalmus.** *DOmina in adiutorium meum intende et lux misericordie tue illustret mentem meam. Doce nos exquirere bonitatem tuam ut enarremus mirabilia tua. Ostende potenciam tuam contra inimicos nostros ut sanctificeris in nationibus procul. In ira flamme tue mergantur in infernum et qui conturbant servos tuos inveniant perditionem. Miserere servorum tuorum domina super* **[f. 260v]** *quos invocatum est nomen tuum et ne sinas eos angustiari in temptationibus suis. Gloria.* **psalmus.** *IN te domina speravi non confundar in eternum in misericordia tua libera me et eripe me. propter multitudinem iniquitatum mearum oppressus sum vehementer. Hostes mei subsannaverunt me et deriserunt tota die. Vide domina mea quid tribulor expande manus tuas et sucturre pereunti. Ne moreris propter graciam nominis tui ut efficiaris michi in gaudium et salutem. Gloria.* **psalmus.** *DEus iudicium tuum regida et misericordiam tuam regine matri eius. In manu tua domina salus et vita consistunt leticia perpetua et eter* **[f. 261]***nitas gloriosa. Asperge cor meum dulcedine tua fac me oblivisci miserias huius vite. Trahe me post te vinculis misericordie tue et fomencis pretatis tue sana dolorem meum. Concupiscencias sempiternas excita in animam meam et gaudio paradysi inebria mentem meam. Gloria patri.* **psalmus.** *QUam bonus israhel deus hiis qui matrem tuam colunt et venerantur. Ipsa enim est solacium vite notre et in*

laboribus subvencio oportuna. ***O****btexit caligine hostis animam meam in visceribus meis domina lumen fac oriri.* ***A****vertatur a me ira dei per te placa eum ineritis et precibus tuis.* **[f. 261v]** ***I****n iudicio assiste pro me coram eo suscipe causam meam mea sis advocata.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***U****T quid domina repulisti nos nec subvenis in die tribulationis.* ***I****ngrediatur deprecatio nostra in conspectu tuo et voces gemencium ne despexeris.* ***T****etendit arrum suum super nos nimis firmavit dexteram suam et non est consolator.* ***D****isrumpe in nobis vincula maliciarum nostrarum et libera nos dextera tua sancta. Repelle eum in locum perditionis sempiterna dampnatio suscipiet eum.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***C****OnfitebimurtibidominaetlaudabimusnomentuumOnfitebimur* **[f. 262]** *tibi domina et laudabimus nomen tuum* **[f. 262]** *fac nos in laudibus delectari.* ***C****antate ei habitatores terre et laudem in pupulis nunciate.* ***C****onfessio et magnificencia coram illa fortitudo et exultacio in throno eius.* ***A****dorate illam in humilitate illius magnificate mente virtutes et mirabilia eius.* ***L****audate eam in decore eius glorificate opificem pulchritudinis illius.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***N****OtusiniudeadeusinisrahelOtus in iudea deus in israhel magnificencia matris eius.* ***D****ulcis est memoria eius super mel et favum et amor eius super omnia aromata.* ***S****alus et vita in domo illius et et in tabernaculis illius pax et gloria sempiterna.* ***H****onorificate illam celum et ter***[f. 262v]***ra quia summus artifex hanc mirabiliter honoravit.* ***D****ate illi omnes cirature laudem stupendam misericordiam eius ex tollite gratulanter.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***V****OceVoce mea ad dominum clamavi et sua gracia in tendit michi.* ***A****bstulit de corde meo mesticiam et dolorem suavitate sua cor neum dulcoravit.* ***F****ormidinem meam erexit consciencia bona et suo aspectu melli fluo mentem meam serenavit.* ***A****diutorio sancto suo evasi periculum mortis et de manu crudeli subterfugi.* ***G****racias ago deo et tibi matre pie de omnibus que assecutus sum misericordia et pietate tua.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** **[f. 263]** ***A****ttendite populi precepta eius et regine gracie nolite oblivisci.* ***A****perite corda vestra ad investigam dam eam et labia ad glorificandam eam.* ***D****escendat amor eius in cordibus nostris et concupiscite placere illi.* ***P****ulchritudo illius vincit solem et lunam et compositio decoris eius ad ornamenta virtutum.* ***M****iserere nostri regina glorie et honoris et ab omni periculo custodi mentem meam.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****OminaOmina venerunt gentes in hereditatem dei quas tu christo tuis meritis federasti.* ***S****it eloquium tuum coram ipso et vinge me illi qui me redemit. Extende brachium tuum contra hostem crudelem denuda michi versu***[f. 263v]***ciam illius.* ***V****ox tua dulcis super omnem melodiam armonia angelica ei non valet comparari.* ***D****istilla michi suavitatem graciam tuarum et tuorum carismatum fragranciam et odorem suavissimum.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***Q****UiregisisrahelintendeadmefacmedignamtuammatremcollaudareUiregis israhel intende ad me fac me dignam tuam matrem collaudare.* ***E****xpergiscere de pulvere anima mea perge in occursum regine celi.* ***S****olue vincula colli tui paupercula devotis et*

gloriosis laudibus excipe illam. ***O****dor vite de illa progreditur et omnis salus de corde illius saturizar. Carisinatum suorum fragancia anime mortue suscitant.* ***G****loria.* **[f. 264]** ***E****Xultate domine adiutrici vestre iubilate illi in leticia cordis vestri.* ***A****ccendantur aspectus urim in illam et inimicos nostros induet confusione.* ***I****mitemur humilitatem illius obdienciam et mansuetudinem eius.* ***O****mnes gracie dei tadiant in illa capatissima enim fuit bonitas illius.* ***C****urrite ad illam cum devotione sancta et de bonis suis participabit vobis.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****EUs stetit in synagoga videorum de qua ut rosa decenti progressa est maria mater eius.* ***V****erge feditatem meam domina que semper rutilas puritate.* ***F****ons vite influe in os meum ex quo viventes aque profluunt et emanant.* **[f. 264v]** ***O****mnes sicientes venite ad illam et de fonte suo gratanter vos potabit.* ***Q****ui hauriet ex eo saliet in vitam eternam et qui bibit ex illo non siciet umquam.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****OMina mea quis similis erit tibi que gracie et gloria es super omnes universos.* ***S****icut exaltantur celi a terra sic tu precelsiorum cunctis rutilas exalcata.* ***V****ulnera cor meum caritate tua fac me dignum gracia et ...bus tuis.* ***L****iquefiat amore tuo anima mea et concupiscencia tua cor meum in flammetur. Fac me desiderare honorificenciam et gloriam tuam ut per te recipiar ad ad pacem ihesu christi.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***Q****Uam dilecta tabernacula tua domina virtutum quam ama***[f. 265]***bilia tentoria inquisitionis tue.* ***H****onorate illam peccatores et impetrabit vobis salutem et pacem.* ***S****uper thus balsamum et incensum. orationes eius et preces eius non revertuntur vacue et manes.* ***I****ntende pro me domina apud christum filium tuum et ne derelinquas me in vita et in morte.* ***B****enignus est enim spiritus tuus et gracia tua replet orbem terrarum.* ***G****loria.* ***B****Enedixisti domine domum tuam consacrasti habitationem tuam.* ***H****ec est speciosa onter filias iherusalem cuius memoria est in benedictione.* ***B****eatissimam predicate illam angeli sancti glorificate illam virtutes et dominationes. Populi gencium exquirite pruden***[f. 265v]***ciam eius et investigate thezauros misericordie eius.* ***S****entite de illa in bonitate et in simplicitate cordis querite illam.* ***G****loria.* ***I****NClina domina aurem tuam et exaudi me converte vultum tuum et miserere mei.* ***D****istillatio dulcoris tui oblectat animam sanctam et infusio caritatis tue retrahit a peccato.* ***S****cire et cognoscere te est radix immortalis et enarrare virtutes tuas est via salutis.* ***N****arrabo igitur nomen tuum fratribus meis et in medio ecclesie laudabo te.* ***V****ias tuas domina demonstra michi et semitas tuas edoce me.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***F****UNdamentum vite in anima iusti perseveranti in* **[f. 266]** *caritate tua usque in finem.* ***G****racia tua revelat pauperem in adversitate et invocatio tui nominis immitit confidenciam bonam.* ***M****iserationibus tuis repletur paradysus et a terrore tuo hostis confunditur infernalis.* ***Q****ui sperat in te invenit thezaurus pacis et qui te non invocat in hac vita non perveniat ad regnum dei. Fac domina ut vivamus in gracia*

apiritus sancti et perduc animas nostras ad finem beatum. ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****OMina auxiliatur salutis mee in die clamavi et nocte coram te.* ***I****ngrediatur anima mea in conspectu tuo consolare cum facie tua mesticiam meam. Multiplicata sunt mala in anima* **[f. 266v]** *mea expurga eam a sordibus et peccatis.* ***V****irtus tua persequatur inimicos nostros impediant a salute.* ***C****onfer graciam anime ad resistendum eis conforta cor nostrum contra concupiscencias carnis.* ***G****loria.* ***M****Isericordias tuas domina ineternum decantabo.* ***U****nguento pietatis tue medere contritus corde oleo misericordie tue refone dolores nostros.* ***G****raciosus vultus tuis michi appareat in extremis formositas faciei tue letificet egredientem spiritum meum.* ***A****d amandum bonitatem tuam excita mentem meam et ad extollem dum nobilitatem et preciositatem tuam.* **[f. 267]** ***L****ibera me ab omni tribulatione mala et ab omni peccato custodi animam meam.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****OMina refugium facta es nobis in cunctis necessitayibus nostris.* ***D****iffusio gracie tue perducit operationes nostras et stillicidium dulcoris tui affectiones fovet castissimas.* ***M****iserationum tuarum domina recordaborum sacrificium laudis et carmen leticie psallam tibi.* ***Q****ui honorificabunt te pro cine coronam optinebunt et psalmum laudis per spiritum metoris.* ***Q****ui speravit in te amicti luminis indventur et gaudium et leticiam perpetuam sortientam.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***Q****Ui habitat in adiutorio matris dei in pretectione* **[f. 267v]** *eius commorabitur.* ***C****oncursus hostis non nocebit ei sagitta volantis non tanget eum.* ***Q****uoniam ipsa liberabit eum de laquo insidiantis et sub pennis suis proteget eum.* ***C****lamante ad illam in periculis vestris et flagellum non appropinquet tabernaculo vestro.* ***F****ructus gracie inveniet qui heravit in illa et porta paradysi reserabitur ei.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***B****ONum est confiteri virgini marie et psallem illi gloriam et prosperitas mentis.* ***E****t annunciare merita eius letificat intellectum et imitari eius opera exhilarat angelos dei.* ***Q****ui acquirat graciam eius cognoscetur a civibus paradysi et qui habiunt* **[f. 268]** *caracterem nominis eius annotabitur in libro vite.* ***E****xurge domina et iudica causam meam et ab insurgentibus in me libera me.* ***N****e rethas protegentem dexteram tuam excipe gladio tuo iacula vastatoris.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****OMinus regnavit decorem induit matremquem suam irnamento virtutum decoravit.* ***A****dimpleat propiciationem suam in desideratis sapiencia christi servite matri eius reverenti.* ***Q****uis sufficiet enarrare opera tua domina aut quis investigat thesauros misericordie tue.* ***I****nstrue deficientes in temptacionibus suis destina illos in sortem veritatis.* **[f. 268v]** ***T****estimonia tua credibilia facta sunt nimis nomen tuum decet sanctitudo domina in longitudinem dierum.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****EUs ultionum dominus sed tu mater misericordie ad miserandum inflectis illum.* ***M****agnificencia tua domina predicatur in seculum qui autem colunt te inveniant veniam vite.* ***S****ervite illi reverencialiter exultantes et*

salvabit vos benedictus fructus ventris illius. ***R****espice domina humilitatem servorum tuorum et laudabunt te in generationibus seculorum.* ***M****agnifica nomen tuum in multiplicatione graciam et ne sinas servos tuos periculo subiance.* ***G****loria.* ***V****Enite exultemus domine iu* **[f. 269]** *iubilemus virgini salvatrici nostri.* ***P****reoccupemus faciem eius in iubilacione et in canticis collandemus eam.* ***V****enite adoremus et procidamus ante eam confiteamur illi cum fletibus peccata nostra.* ***I****mpetra nobis domina indulgenciam plenam assiste pro nobis ante tribunal dei. Suscipe in fine animas nostras et introduc nos in requiem tuam.* ***G****loria.* ***C****Antate plene gracie canticum novum cantate marie omnis terrigene orbis.* ***Q****uoniam omnes angelos precellit sanctitate et natos mulierum virtutibus miraculis et signis.* ***F****ormositas et gloria in vultu eius sapiencia et gracia in oculis eius.* ***A****fferte illi gloriam patrie gencium* **[f. 269v]** *et exultate in eam omnis creature dei. Admirabile commercium habetis per eam ex quo vocati estis filii dei excelsi.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****OMinus regnavit exultet maria in omni imperio dominationis eius.* ***A****dorate eam omnis cives paradysi exaltate eam virgines sponse filii eius.* ***Q****uoniam elevata est super principatus et dominationes et exaltata est super angelorum et archangelorum legiones.* ***P****atriarche et prophete concrepate illi laudem concentum facite illi apostoli et martyres christi.* ***C****onfessores cum virginibus de canticis syon dicite canticum ei re graciamini ei monachi sancti de accep***[f. 270]***tis triumphis.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***C****Antate domine canticum novum quia mirabilia fecit.* ***I****n conspectu gencium revelavit misericordiam suam in extremis terre est auditum nomen eius.* ***R****ecordare domina pauperum et miserorum tuorum et sustenta eos ope refrigerii tui sancti.* ***T****u autem domina suavis et verax es paciens nimis et miseratione plena.* ***C****onculca hostes animarum nostrarum et contumaciam illorum elide brachia tua sancta.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****OMinus regnavit irascantur populi maria sub cherabin sedet a dextris eius.* ***M****agna est in syon gloria tua domina et in iherusalem magnificencia tua.* **[f. 270v]** ***C****antate ante eam chori virginales et adorate thronum eius quia sanctum est.* ***I****n dextra eius ignea lex et in circuitu eius sanctorum milia.* ***L****audacio dei ante oculus eius et lux iusticie in regula illius.* ***G****loria.* ***I****Ubilate domine nostre omnis homines terre servite illi in leticia et iocunditate.* ***I****n toto animo vestro accedite ad illam et in omni virtute vostra conservate vias eius.* ***I****nvestigate illam et manifestabit se nobis estote mundi corde et apprehendetis eam.* ***Q****uibus auxiliata fueris domina erit refugium pacis et quibus averteris vultum tuum non erit spes ad salutem.* **[f. 271]** ***R****ecordare nostri domina et non apprehendent nos mala succurre nobis in fine et inveniemus vitam eternam.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***M****Isericordiam et iudicium cantabo tibi domina psallam tibi in exultatione cordis.* ***C****um letificavitis animam meam laudabo nomen tuum et gloriam tuam et*

prestabit refugium anime mee. ***V****elatus sum amorem tuum et defendes causam meam ante iudicem seculorum.* ***A****llectus sum gracia et bonitate tua oro ne frauder a spe et confidencia bona.* ***C****onforta animam meam in novissimis meis et in carne ista me fac meum conspicere salvatorem.* ***G****loria patri.* **[f. 271v]** ***D****OMina exaudi orationem meam et clamor meus ad te veniat.* ***N****on avertas sacrum aspectum tuum a me non abhomineris me propter immundiciam meam. Ne derelinquas me in cogitavi et consilio inimicorum meorum et ne sinas me cadere in exprobratione illorum pessima.* ***Q****ui confidunt in te non timebitur colubrem cortuosum et qui exaltant te preconiis evadent manus atherontis.* ***P****er virginalem conceptum tuum da michi in te confidenciam bonam et per admirabilem perpetuum letifica animam meam.* ***G****loria.* ***B****Enedic anima mea matrem ihesu christi et omnia precordi***[f. 272]***a mea glorificate nomen eius.* ***N****e obluuscaris beneficia eius nec gracias et consolationes eius.* ***N****ostra peccata eius gracia relaxantur misericordia ipsius egritudines nostre reparantur.* ***B****enedicite ei omnes virtutes celorum glorificate eam chori apostolorum et prophetarum.* ***B****enedicite ei mare et insule gencium ymnum dicite ei celi et habitatores eorum.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***B****Enedic anima mea virgini marie honor et magnificencia tuis in perpetuum.* ***F****ormositatem et pulchritudinem induisti amicta es domina fulgenti vestimento.* ***A****te procedit peccatorum medela pacis disciplina et servorum caritatis.* **[f. 272v]** ***I****mple nos servos tuos virtutibus sanctis et ira dei non appropinquabit nobis. Iocunditatem eternam da servis et laudatoribus tuis et noli obluusci in certamine mortis.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***C****ONfitemini domine nostre et invocate nomen eius cantate ei gloriose enarrantes virtutes eius.* ***G****audete et exultate virgines filie syon quia desponsabit vobis regem archangelorum.* ***H****onorate reginam plenam omnium graciarum et contemplamini sanctissimum vultum eius cum reverencia.* ***S****alvus sempiterna in manu tua est domina qui te digne honoraverit suscipiet illam.* ***C****lemencia tua non deficiet a seculis eternis et misericordia tua a* **[f. 273]** *generatione in generatione.* ***G****loria.* ***C****ONfitemini domine quoniam bona est per cunctas tribus terre enarrate misericordias eius.* ***L****onge est ab impiis conversatio eius mandatis altissimi non declinavit pes eius.* ***T****ons virgitatis de ore eius procedit et de corde ipsius emanatio virginalis castificans animas sanctans.* ***S****pes et gloria paradisi in corde illius qui devoto animo honoraverit illam. Miserere nostri fulgentissima regina celi et presta consolationem de gracia sua.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***C****ONfitemini domino quoniam bonus confitemini matuerus quoniam in seculum misericordia eius.* ***I****nnocenciam et viam prudencie osten***[f. 273v]***de nobis domina et semitam intellegencie indica servus tuis.* ***T****imor dei illustret intellectum et amor tuus exhilarat illum.* ***B****eatus vir cuius obsequium est tibi gratum ossa illius impinguabuntur adypere et pinguedine*

graciarum. ***E****loquium tuum sustentat animam imbecillam et labia tua esurientem animam refocillant.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***P****ARatum cor meum landes tibi psallere et cantare.* ***M****elior est caritas tua cunctis diviciis et gracia tua super aurium et lapidem preciosum.* ***B****eatitudo et iusticia donantura deo qui autem de paccatis conversi fuerit ad te penitenciam consequentur. Emmissiones tue gracia et pax qui* **[f. 274]** *autem tibi placuerint procul fient a perditione. Esto umbraculum protectionis in temptationibus nostris et potencia alarum tuarum defende nos a devorante.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****OMina laudem meam ne despexeris et hoc dedicatum psalterium tibi digneris acceptare.* ***R****espice voluntatem cordis mei et affectionem meam fac tibi placentem.* ***P****ropera ad visitandum servos tuos sub regumento manus tue illesi conserventur.* ***I****lluminationem spiritus sancti per te suscipiant quia refugium contra vicium cupiditatis es tu. Medere contritus corde et refove eos unguento pietatis.* ***G****loria.* ***D****Ixit dominus domine nostre* **[f. 274v]** *sede a dextris sanctis meis.* ***B****onitas et sanctitas placuerunt tibiideo regnabis mecum ineternum.* ***C****oronam immortalitatis in capite tuo sancto cuius fulgor et claritas non extinguetur.* ***M****iserere nostri mater luminis et splendoris illumina nos domina veritatis et virtutis.* ***D****e thezauris tuis nobis infunde nobis sapienciam dei intellectum prudencie ac formam discipline.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***C****OnfiteboR tibi domina in toto animo meo et glorficabo te in tota anima mea.* ***O****pera gracie tue commemorabuntur et testamentum misericordie tue ante thronum dei.* ***P****er te missa est redemptio a deo.* **[f. 275]** *populus penitens habebit spem salutar.* ***I****ntellectus bonus omnibus honorantibus te et sors illorum inter angelos pacis.* ***G****loriosum et admirabile est nonren tuum qui illud in corde retinent non expavescent in puncto mortis.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***B****EAtus qui timet dominam et beatum cor quod diligit eam. Iocundus homo qui non saciatur a laude tua et relatu virtutum animarum non fatigatur.* ***E****xortum est in corde dei spiritus sanctus. illustrat intelligenciam eius.* ***D****isperge domina graciam pauperibus tuis esurientes refice et egentes.* ***I****n memoria eterna sumus perte domina nostra ab auditu terribilium non trepidet cor nostrum.* ***G****loria.* **[f. 275v]** ***L****AUdate pueri matrem dei. glorificate senes magnum nomen eius. Excelsus super cherubin thronus eius et sedes eius super cardines celi.* ***S****uper humiles vultus et super confidentes in ea aspertus illius.* ***M****isericordia eius super omnem carnem et elemosina illius usque ad extremum terre. Per singulos dies benedicam tibi domina et laudabo nomen tuum in secula seculorum.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***I****N exitu anime mee de hoc mundo occurre illi domina et suscipe illam.* ***C****onsolare eam vultu tuo sancto aspectus demonis non conturbet eam.* ***E****sto illi scala ad reginum celorum et iter rectum ad paradysum dei.* **[f. 276]** ***I****mpetra ei a patre indulgenciam pacis et sedem lucis inter servulos tuos.* ***I****nstrue devotos ad te anhelantes ante*

tribunal christi suscipe causam. ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****llexi matrem domini mei et lux miserationum eius refulsit me.* ***C****ircumdederunt me dolores mortis et visitacio illius me letificat.* ***D****olorem et periculum incurri etrecreatus sum gracia illius.* ***N****omen eius et memoriale illius sit in medio cordis nostri et non nocebit nobis ictus malignantis.* ***C****onvertere anima mea in laudem ipsius et invenies refrigerium in novissimus tuis.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***C****Redidi propter quod locu***[f. 276v]***tus sum laudem et gloriam tuam domina orbis terre.* ***C****omparere anime mee et dirige illam dignare beneplacitum tuum insinuare ei.* ***S****tatue illi testamentum dilectionis et pacis tue et prebe illi iugem me moriam nominis tui.* ***D****e benedictione ventris tui da michi sustentationem et de pinguedine gracie tue dulcora animam meam.* ***D****isrumpe vincula peccatorum meorum et de virtutibus tuis exorna faciem animme mee.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***L****Audate dominam nostram omnes gentes glorificate eam omnes populi.* ***Q****uoniam confirmata est super nos misericordia eius et veritas illius permanet in seculum.* **[f. 277]** ***Q****ui digne colverit eam iustificabitur qui autem neglexerit eam morietur in peccatis suis.* ***L****abia angelorum enarrabunt sapienciam eius et omnes cives paradysi cantabunt ei laudem.* ***B****ono animo qui accedat ad illam non capietur ab angelo devastante.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***C****Onfitemini domino quoniam bonus confitemini matri eius quoniam in seculum misericordia eius.* ***T****imor illius expellit peccatum a corde et gracia illius expurgat conscienciam pecatorum.* ***Q****uia via veniendi ad christum est appropinquare ad illam qui autem fugerunt eam non invenient viam pacis.* ***Q****ui obduratus est in peccatis suis* **[f. 277v]** *sepe invocet eam et lux in suis tenebris orietur.* ***Q****ui tristatur in corde clamat ad illa et dulcoranti stillicidio inebriabitur.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***B****Eati immaculati in via qui matrem dei imitantur.* ***B****eati imitatores humilitatis illius beati pauperes caritatis illius.* ***B****eati persecutores virtutum illius beati conformes caritatis illius.* ***B****eati qui conceptum et parcum illius venerantur beati qui ei devote famulantur.* ***B****eati qui in ea habent spem et confidenciam beati qui suscipiunt per illam felitatem eternam.* ***G****loria.* ***A****D beatam mariam cum tribularer clamavi et exaudivit me.* **[f. 278]** ***D****omina libera nos ab omni malo cunctis diebus vite nostre.* ***C****ontere capita inimicorum nostrorum pede inseparabilis virtutis tue. Et exultabit spiritus meus in deo salutari meo si veram digneris infundere leticiam in cordi meo. Adiuvandum accede rogatura pro nobis ut per te nostra peccamina deleantur.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***L****Evavi oculos meos ad te mater christi per quam venit solacium omni carni. Auxilium tuum et graciam tuam nobis impende in omni tribulatione nostra. Custodi nos virgo sancta ne peccatorum laqueo rapiamur. Non dormitet neque dormiat pripilla oculi tui ut tua semper custo***[f. 278v]***dia protegamur.* ***A****ngelorum et hominum te laudet omnis lingua et ante te omnia genua*

incurventur. ***G****loria.* ***psalmus.*** ***L****Etatus sum in te regina celi quia te duce in domum domini ibimus. Iherusalem celestis cuntas ad te maria prenia deviamus.* ***P****acem et indulgenciam virgo nobis impetra et palmam de hostibus ac triumphum.* ***C****onforta et consolare cor nostrum tua dulcedine pietatis. Sic domina tuam nobis infunde clemenciam ut devoto animo in domino moriamur.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***A****D te levavi oculos meos regina que habitas in celis. Adiutorium nostrum sit in virtute.* **[f. 279]** *nominis tui per te omnia opera nostra dirigentur.* ***B****enedicta sis in celo et in terra in mari et in omnibus abyssis.* ***B****enedicta sis fecunditas tua benedicta sit virginitas et mundicia tua.* ***B****enedictum sit corpus tuum sanctum benedicta sit anima tua sanctissima.* ***G****loria.* ***N****Isi quia domina nostra erat in nobis invenissent nos pericula multa.* ***E****sto virgo defensatrix nostra et ante deum advocata propicia.* ***O****stende nobis domina misericordiam tuam et conforta nos in servitio tuo.* ***B****enedicant te sancti angeli in celo benedicant te homines super terram. Ne tradas bestiis animas confitencium tibi nec ora canencium te obtinentur.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** **[f. 279v]** ***Q****Ui confidunt in te in te mater dei non timebunt a faccie inimici.* ***L****audate et exultate omnes qui diligitis eam et adiuvabit vos in tempore tribulationis nostre.* ***R****eminiscere miserationes tuas domina et releva peregrinationem incolatus nostri.* ***C****onvertere amabilem vultum cuum super nos confunde et destrue omnes inimicos nostros.* ***B****enedicta sint omnia opera manuum tuarum domina nostra benedicta sint omnia sancta miracula tua.* ***G****loria.* ***I****N convertendo faciem tuam serenissimam super nos letificabis nos virginea mater dei.* ***B****enedicta sis o sacrarium christi pre cunctis mulieribus super terram.* **[f. 280]** ***B****enedictum sit gloriosum nomen tuum quod os domini mirabiliter nominavit.* ***N****on deficiat laus tua de labiis meis nec caritas tua deprecordiis meis. Qui diligunt te benedicentur a deo et qui te volunt diliger non fraudentur a desiderio suo.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****Isi dominus edificavit domum cordis nostri non permanebit edificium eius.* ***E****difica nos gracia tua et virtute tua ut maneamus firmi imperpetuum.* ***B****enedictum sit eloquium tuum sanctum benedicta sunt omnia verba oris tui.* ***B****enedicentur a deo qui te benedicunt et in vistorum numero computentur.* ***B****enedic domina te benedicentes et ne umquam avertas ab eis glorio***[f. 280v]***sum vultum tuum.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***psalmus.*** ***B****Eati omnes qui timent te domina nostra et beati omnes qui sciunt facere beneplacitum tuum.* ***B****enedicti sint pater et mater qui te genuerunt quorum memoria permanebit in seculum.* ***B****eatus est venter qui te portavit beata sint ubera que te lactaverunt. Converte misericordiam tisam super nos et deprecabilis esto super servos tuos. Intuere et respice obprobrium nostrum aufer a nobis iniquitates nostras.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***S****Epe expugnaverunt me a iuventute mea inimici mei.*

[f. 281] *libera me domina et vindica me de ipnis.* ***N****e des illis potestatem super animam meam. custodi omnia interiora et exteriora mea defende.* ***O****ptine nobis veniam peccatorum et per te sancti spiritus gracia nobis detur.* ***F****ac nos digne et laudabiliter peniter ut leato fine ad deum veniamus.* ***P****eccatorum tunc a nobis expelle et serenissimum nobis ostende fructum ventris tui.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****E profundis clamavi ad te domina domina exaudi orationem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem laudis et glorificationis tue.* ***L****ibera me de manu adversariorum meorum confunde et destrue ingenia et conatus eorum contra me.* ***E****rue me dominam die mala.* **[f. 281v]** *et in die mortis ne obluuscaris a nime mee.* ***D****educ me ad portum salutis et intra iustos scribatur nomen meum.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****OMina non est exaltatum cor meum neque sublunati sunt oculi mei.* ***B****enedixit te dominus in virtute sua qui per te ad nichilum redigit inimicos nostros.* ***B****enedictus sit qui te sanctificavit et mundavit et de matris utero te perduxit.* ***B****enedictus sit qui te obumbravit et sua gracia fecundavit.* ***B****enedic nos domina in tua gratia per te ante conspectum domini presentemur.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***M****EMento domina david om***[f. 282]***nium invocancium nomen tuum.* ***D****a nobis in nomine tuo fiduciam ut convertantur omnes adversarii nostri.* ***C****onsolare nos in terra peregrinationis nostre et releva paupertatem nostram.* ***D****a nobis panem lacrimarum virgo sancta et dolorem peccatorum in terra incolatus nostri.* ***R****edde nobis propicium fructum ventris tui ut sancti spiritus gracia repleamus.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***E****CCe quam bonum et quam iocundum maria diligere nomen tuum.* ***U****nguentum effusum et odor a ...matum nomen tuum diligentibus et sperantibus in te.* ***E****sto refugium pauperum in tribu***[f. 282v]***latione quia tu es baculus ceorum et mater misericorum.* ***E****xultent et letentur in te omnes qui querunt teet dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***I****nveniant queso graciam apud deum qui te in suis necessitatibus invocabunt.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***E****CCe nunc benedicite dominam omnes qui speratis in nomine sancto eius.* ***G****audete gaudio magno qui exaltatis et glorificatis eam quuia saciabumini ab uberibus consolacionis eius.* ***E****cce enim ab emundata ubertate declinabit in vobis ad consolandum et letificandum corda vestra.* ***B****enedicite illam omnes servi eius nomen eius memoriale sit* **[f. 283]** *in desiderio anime vestre.* ***B****enedicite illam omnes angeliet sancti dei laudate in seculum mirabilia eius.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***L****AUdate nomen domini benedicite nomen matris christi.* ***M****ane precamina frequentate et suscitabit in vobis voluntates bonas.* ***I****n anima contrita veniamus ad illam: et non stimulabit nos cupiditas peccati. Qui cogitat de illa de tranquillitate mentis invenite dulcorem etrequiem pacis.* ***R****espiremus ad illam in omni actione nostra et reserabit nobis* ~~*nobis*~~ *atria triumphancium.* ***G****loria.* ***C****ONfitermini domino quoniam bonus quoniam per

mariam **[f. 283v]** *datur misericordia eius.* ***I****mpetra nobis domina amiciciam ihesu christi et custodi ne perdamus innocenciam nostram.* ***C****omprime hostem nostrum imperio tuo ne auferat a nobis virtutem caritatis.* ***B****ona naturalia conserva in nobis bona gracie per te multuplicent. Illumina vias et semitas nostras ut noscamus que placita sunt deo.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***S****Uper flumina babylonis fleverunt hebrei nos vero super iniquitates nostras lugeamus.* ***C****lamemus humiles ad puerperam virginem offeramus ei et planctus et suspiria nostra.* ***N****on invenitur propitiatio sine illa nec salus sine fructu ventris* **[f. 284]** *illius.* ***P****er illam peccata purgantur et per fructum ventris illius sanitas anime donatur.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***C****OnfiteboR tibi domina in toto corde meo quia per te expertus sum clemenciam ihesum christi.* ***A****udi domina et verba et preces nostras et in conspectu angelorum cantabo tibi laudes.* ***I****nquacumque die invocavero te exaudi me et multiplica virtutem in anima mea.* ***C****onfiteantur tibi omnes virtutes et lingue quia per te salus restituta est nobis.* ***A****b omni tribulatione libera servos tuos et fac nos vivere sub pace et pertectione tua.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****OMine probasti me et cog***[f. 284v]***novisti me tu cognovisti ruinam meam et transgressionem.* ***C****opiosa facta est super me misericordia tua et dilatata est super me clemencia tua.* ***I****mperfectum meum aspexit oculus tuus et palpebre tue noverunt vias meas.* ***A****ffluenciam desiderii sancti per te habemus a spiritum sancto et macula peccati non turbet conscienciam nostram.* ***I****nveniant corda vostra lucem misericordie tue et recreet nos tue pacis dulcedo.* ***psalmus.*** ***E****RIpe me domina ab homine malo et hab hoste inferni defende me.* ***C****ontra me tetendit arcum suum. et in fraude sua insidiatur michi.* ***C****onstringe vires eius malignas.* **[f. 285]** *et obtunde potenter astucias eius.* ***C****ontere iniquitatem ipsius et et virtutem illius et in foveam quoniam fecit corrucit festinanter.* ***N****os autem exultemus in servicio tuo et in laudibus gloriemur.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***D****OMina clamavi ad te exaudi me et intende orationi mee et postulationi mee.* ***D****irigatur oratio mea velut incensum coram facie tua in tempore serotini sacrificii et matutini.* ***N****on declinet cor meum in malignantibus verbis et nequicie cogitatus non subvertani sensum meum. Fac me assentire beneplacito cordis tui et tuis actionibus conformari. Radio intelligencie reverbera cor meum et igniculo caritatis inflan***[f. 285v]***ma mentem meam.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***V****OCe mea ad dominam clamavi ipsamque humiliter deprecatus sum.* ***E****ffudi in conspectu eius lacrimas meas et dolorem meum sibi exposui.* ***I****nsidiatur hostis calcaneo meo et extendit contra me rethe suum.* ***A****divivia me domina ne corruam coram eo fac ut conteratur sub pedibus meis.* ***E****duc de carrere animam meam ut confiteatur tibi et psallam domino meo imperpetuum.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***D****OMina exaudi orationem meam percipe tuis auribus deprecationem meam.* ***P****ersecutus est malignus vitam

meam deposuit in terra conversationem meam. **[f. 286]** ***D****enigravit me flamma zeli sui et auxiatus est nimis spiritus meus.* ***N****e avertas faciem tuam a me non corruam cum descendentibus in lacum.* ***E****mitte lucem tuam et graciam tuam et repara denuo vitam et conscienciam meam.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***B****Enedicta sis domina que instruis servos dei ad prelium et eos corroboras contra inimicum.* ***F****ulgura choruscationum et dissipa illum mitte iacula tua ut confundas eum.* ***G****lorifica de alto manum tuam ut cantent servi tui laudem et gloriam tuam.* ***E****leva de terrenis affectionem nostram de sempiternis deliciis refice viscera* **[f. 286v]** *nostra.* ***C****oncupiscenciam supernorum accende in cordibus nostris et gaudiis paradysi velis nos recirari.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***E****XAltabo te mater dei et per singulos dies cantabo tibilaudes tuas.* ***G****eneratio et populi laudabunt opera tua et misericordiam tuam insule expectabunt.* ***H****abundanciam dulcoris tui angeli eructabunt et suavitatem tuam sancti pronunciabunt.* ***O****culi nostri in te sperant domina mitte nobis cibum et escam delectantem.* ***L****audationem tuam loquetur omnis lingua et benedicam te in seculum seculi.* ***G****loria patri.* ***psalmus.*** ***L****AUda anima in mea dominam glorificabo eam quod in iuxo.* **[f. 287]** ***N****olite cessare a laudibus eius et per singula momenta recogitate illam.* ***C****um exierit spiritus meus domina sit tibi commendatus et in terram ignotam presta illi ducatum.* ***N****on conturbent eum culpe prius commisse nec inquietent christum incursus malignantis.* ***P****erduc eum ad portum salutarem ubi secure presto letur adventum redemptoris.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***L****AUdate dominam quoniam bonus est psalmus iocunda et decora sit illi nostra laudatio.* ***I****psa enim medetur contritos corde et refonet nos unguento pietatis.* ***M****agna est virtus et cracia illius et clemencia eius nullum habebit finem.* ***P****recinite et in iubilatione et confissione psalmum canite illi.* **[f. 287v]** ***B****eneplacitum est ei super timetes deum et in eis qui sperant de misericordia eius.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***L****AUda iherusalem dominam glorificate illam eciam o syon.* ***I****psa enim construit muros tuos et filios tuos benedixit.* ***G****racia tua te impinguat pacemque donet terminus tuus.* ***L****evemus corda nostra cum manibus ad illam ut suam influenciam senciamus.* ***G****lorificamus omnes misericordias eius et benedicamus omnes bonitates illius.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***L****AUdate dominam nostram de celis glorificate illam in excelsis.* ***L****audate eam homines et iumenta volucres celi et pisces maris.* ***L****audate eam sol et luna stelle et* **[f. 288]** *cirruli planetarum.* ***L****audate eam cherubin atque seraphin throni dominationes et potestates.* ***L****audate eam legiones angelorum laudate eam omnes ordines spirituum supernorum.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***C****ANtate domine canticum novum laus eius in congregatione iustorum.* ***L****etentur celi de gloria eius insule maris et totus orbis.* ***A****qua et ignis laudant eam frigus estus splendor et lumen.* ***E****xultationes eius in gutture iustorum et laudes eius in cetu

triumphancium. ***C****ivitas dei iocundare in illa et pro inclitis tuis frequentate illi carmen.* ***G****loria.* ***psalmus.*** ***L****audate dominam in sanctis* **[f. 288v]** *eius laudate eam in virtutibus et miraculis eius.* ***L****audate eam cetus apostolorum laudate eam chori patriarcharum et prophetarum.* ***L****audate eam exercitus martyrum laudate eam turme doctorum et confessorum.* ***L****audate eam collegia virginum et continencium laudate eam ordines anathoritarum et monachorum.* ***L****audate eam conventus omnium religiosorum laudate eam omnes anime civium supernorum omnis spiritus laudet dominam nostram.* ***G****loria patri.* ***Lethanie domine nostre.*** ***K****Yrieleyson* ***C****hristeleyson* ***K****yrieleyson* ***C****hriste audi nos. Pater de celis deus marie virginis gloriosus conditor miserere nobis.* ***F****ili redemptor mundi deus marie nobilis fecundator miserere nobis* **[f. 289]** ***S****piritus sancte deus marie mirabilis obumbrator miserere nobis.* ***S****ancta trinitas unus qui mariam glorificas miserere nobis.* ***S****ancta maria que totum mundum illuminas ora pro nobis.* ***S****ancta maria que tuos servientes extollis ora pro nobis.* ***S****ancta maria que pro peccatoribus supplicas ora pro nobis.* ***S****ancta maria illumintrix cordium ora pro nobis.* ***S****ancta maria consolatrix flencium ora pro nobis.* ***S****ancta maria salvatrix pereuntium ora pro nobis.* ***S****ancta maria fons misericordie ora pro nobis.* ***S****ancta maria splendor sancte ecclesie ora pro nobis.* ***S****ancta maria flumen sapiencie ora pro nobis.* ***S****ancta maria ab angelo salutata ora pro nobis.* ***S****ancta maria spiritum sancto obumbrata ora pro nobis.* ***S****ancta maria in celis glorificata ora pro nobis.* ***S****ancta maria rosa veris graciosa ora pro nobis.* **[f. 289v]** ***S****ancta maria virgo dulcis sponsa ora pro nobis.* ***S****ancta maria imperatrix amorosa ora pro nobis.* ***S****ancta maria a deo preciose sponsa electa ora pro nobis.* ***S****ancta maria verbi dei mater preelecta ora pro nobis.* ***S****ancta maria a spiritum sancto virgo protecta ora pro nobis.* ***S****ancta maria que deum in utero concepisti ora pro nobis.* ***S****ancta maria que deum in tuis visceribus humanasti ora pro nobis.* ***S****ancta maria que deum et hominem peperisti ora pro nobis.* ***S****ancta maria virgo virginum signifera ora pro nobis.* ***S****ancta maria virga yesse christifera ora pro nobis.* ***S****ancta maria arbor vite fructifera ora pro nobis.* ***S****ancta maria feminarum pulcherrima ora pro nobis.* ***S****ancta maria humilium humilima ora pro nobis.* ***S****ancta maria sacrarium sacratissimi dei ora pro nobis.* ***S****ancta maria super omnes excellencius magnificanda ora pro nobis.* ***S****ancta maria super omnis carnis amanda ora pro nobis.* ***S****ancta maria super omnis reverencius celebranda ora pro nobis.* **[f. 290]** ***S****ancta maria nater conditoris omniorum ora pro nobis.* ***S****ancta maria nostri redemtoris hominum ora pro nobis.* ***S****ancta maria mater pastoris omnium ora pro nobis.* ***S****ancta maria mater mundo desiderabilis ora pro nobis.* ***S****ancta maria mater inferis terribilis ora pro nobis.* ***S****ancta maria virgo omnibus amabilis ora pro nobis.* ***S****ancta maria virgo plena gracia ora pro nobis.* ***S****ancta maria*

mater plena clemencie ora pro nobis. ***S****ancta maria pia fundens solacia ora pro nobis.* ***S****ancta maria flos et decor virginalis ora pro nobis.* ***S****ancta maria fluvius sapientalis ora pro nobis.* ***S****ancta maria splendor et lux orientalis ora pro nobis.* ***S****ancta maria virtutum celi regina ora pro nobis.* ***S****ancta maria domus dei cypressina ora pro nobis.* ***S****ancta maria celi fenestra cristalina ora pro nobis.* ***S****ancta maria perpetue lucis aurora ora pro nobis.* ***S****ancta maria virgo pulchra et decora ora pro nobis.* ***S****ancta maria dulcis melodia et sonora ora pro nobis.* ***S****ancta maria deliciarum dei dapifera ora pro nobis.* ***S****ancta maria celestis curie pincerna ora pro nobis.* **[f. 290v]** ***S****ancta maria paradysi porta previa ora pro nobis.* ***S****ancta maria placidum deitatis umbraculum ora pro nobis.* ***S****ancta maria purissimum celestis gracie vasciculum ora pro nobis.* ***S****ancta maria dignum christi venaculum ora pro nobis.* ***S****ancta maria virginum nova exultatio ora pro nobis.* ***S****ancta maria mulierum prima benedictio ora pro nobis.* ***S****ancta maria miserorum pia consolatio ora pro nobis.* ***S****ancta maria vera salus et beatitudo ora pro nobis.* ***S****ancta maria caritatis magnitudo ora pro nobis.* ***S****ancta maria pietatis latitudo ora pro nobis.* ***S****ancta maria mater orphanorum ora pro nobis.* ***S****ancta maria mamilla peruulorum ora pro nobis.* ***S****ancta maria consolatio afflictorum ora pro nobis.* ***S****ancta maria nobilis regina celorum ora pro nobis.* ***S****ancta maria ciu angeli obediunt et osecrantur ora pro nobis.* ***S****ancta maria cui sancti et sancte congandent et congratulantur ora pro nobis.* **[f. 291]** ***S****ancta maria quam omnia laudant et venerantur ora pro nobis.* ***P****ropicia esto prece nobis domina.* ***A****b omni malo libera nos domina.* ***A****b omni mala temptatione libera nos domina.* ***A****b ira dei et indignatione libera nos domina.* ***A*** *periculosa desperatione libera nos domina.* ***A*** *superbia precipitante libera nos domina.* ***A*** *luxuria deturpante libera nos domina.* ***A****b avaricia devastante. libera nos domina.* ***A*** *peccato ire et invidie cruciantis. libera nos domina.* ***A*** *peccato gule et castrimargie maculantis. libera nos domina.* ***A****b incursu hostis malignantis. libera nos domina.* ***P****er dulcorem et gaudium christi incarnationis. libera nos domina.* ***P****er dolorem et angustiam ipsius passionis. libera nos domina.* ***P****er gaudium et leticiam eius resurrectionis. libera nos domina.* **[f. 291v]** ***A*** *mortis pavendo descrimine. libera nos domina.* ***A*** *iudicii districto examine. libera nos domina.* ***A****b inferni horribili cruciamine. libera nos domina.* ***P****eccatores te rogamus audi nos.* ***U****t sanctam ecclesiam piissima dominaconservare digneris. te rogamus audi nos.* ***U****t iustis gloriam peccatoribus graciam impetrare digneris. te rogamus audi nos.* ***U****t navigantibus portum peregrinantibus reditum infirmantibus salutem tribulatis consolationem captivis liberationem impetrare digneris. te rogamus audi nos.* ***U****t famulos et famulas tuas tibi devote serventes consolari digneris. te rogamus audi nos.* ***U****t cunctum populum filii tuiprecioso sanguine suo*

redemptum conservare digneris. te rogamus audi nos. ***U****t cunctis fidelibus defunctis requiem eternam impetrare digneris. te rogamus audi nos.* **[f. 292]** ***U****t nos exaudire digneris. te rogamus audi nos.* ***M****ater dei. te rogamus audi nos.* ***M****ater carissima domina nostra miserere nostri et impetra nobis perpetuam pacem. te rogamus audi nos.* ***P****er sanctam annunciationem tuam domine hiesum christe parce michi.* ***P****er sanctam descentionem et conceptionem tuam domine ihesum christe parce michi.* ***P****er sanctam nativitatem tuam domine ihesum christe parce michi.* ***P****er sanctam baptismum tuum domine ihesum christe parce michi.* ***P****er sanctam apperitionem tuam domine ihesum christe parce michi.* ***P****er sanctam ievinium tuum domine ihesum christe parce michi.* ***P****er sanctam passionem tuam domine ihesum christe parce michi.* **[f. 292v]** ***P****er piissimam mortem tuam domine ihesum christe parce michi.* ***P****er crucem tuam domine ihesum christe parce michi.* ***P****er sanctam descentionem ad inferos descendentem et liberantem captivos domine ihesum christe parce michi.* ***P****er sanctam resurrectionem tuam domine ihesum christe parce michi.* ***P****er admirabilem ascencionem tuam domine ihesum christe parce michi.* ***P****er spiritum sanctum paraclitum domine ihesum christe parce michi.* ***P****er adventum tuum fuciuntum domine ihesum christe parce michi.* ***D****ulcis domina nostra exaudi orationem meam et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** ***A****Ve sanctissima mater dei flos et rosa speciei amora et lux diei dulcedo omnium carismatum* **[f. 293]** *vera salus mundi pereuntes et humani generis reparatio salutaris pone gloriosa domina super me paccatorem clementissimum aspectum tuum dulcem pium et gloriosum radiosum et amorosum sicque inebrier gracia quod laudes digneris recipere ex mea peccatrice linguam. Tu es enim vas auri solidum omni lapide precioso ornatum in quo rex angelorum placidum invenit habitaculum et umbraculum et reclinatorium amorosum. Tu es enim sancte trinitatis nobile triclinium preciosumque tabernaculum tante maiestati amabile et graciosum. Per te enim recreantur infirmi consolantur gemebundi resuscitantur mortui letificantur dolorosi tua virtus et gracia confundit inferna destruit pe***[f. 293v]***cata restaurat perdita letificat celestia salvat erraneos dulcificat angelos facit ridere celos. O mater pia et omnium graciarum regina plenissima precor te per dei filium conceptum tuum et partum sanctissimum ac gloriosum ut amor tuus semper sit in meo corde lux tua in pectore meo dulcedo in mente devotio tua in anima laus et iubilatio tua in lingua mea. Adiuva me in necessitate sana me in infirmitate conforta me in adversitate sis michi solacium in tribulatione fortitudo in temptatione dulcedo in afflictione lucerna in opere et actione per te serventur consciencia mea per te dirigatur vita mea. Mors mea illustretur tua presencia gloriosa. Egredientem animam meam* **[f. 294]** *defende de manu*

adversarii de potestate atherontis et de flamma putei infernalis. Pro me ante thronum dei supplica iram iudicis demulce placa tuis precibus ut eripiat ab omnibus periculis tuis meritis coniungi merear angelicis choris tibi annuente filio dei benedicto in te pro nostra redemptione incarnato. Qui cum patre et spiritum sancto in unitate et trinitate perfecta vivit et regnat laudandus et glorificandus deus per infinita secula seculorum. Amen. ***B****enedictum sit nomen domini nostri ihesum christi et gloriose virginis marie matris eius ineternum et ultra. In nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen.* **[f. 294v]** branco regrado.

14. SALMOS PENITENCIAIS, ff. 295-309v

[f. 295] ***Incipiunt vij psalmi penitenciales antiphona*** *Ne reminiscaris* ***psalmus***[82] ***D****Omine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde sed tu domine usque quo.* ***C****onvertere domine et eripe animam meam salvum me fac propter misericordiam tuam.* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi.* ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum meum lacrimis meis stratum meum rigabo.* **[f. 295v]** ***T****urbatus est a furore oculus meus inveteravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei convertantur et erubescant valde velociter.* [psalmus][83] ***B****Eati quorum remisse sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata.* ***B****eatus vir cui non inputavit dominus peccatum nec est in spiritu eius dolus.* ***Q****uoniam tacui inveteraverunt ossa mea dum clamarem tota die.* **[f. 296]** ***Q****uoniam die ac nocte gravata est super me manus tua conversus sum in erumpna mea dum configitur spina.* ***D****elictum meum cognitum tibi feci et in iusticiam meam non abscondi.* ***D****ixi confitebor adversum me in iusticiam meam domino et tu remisiti impietatem peccati mei.* ***P****ro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno.* ***V****erumptamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt.* ***T****u es refugium meum a tribulatione que circumdedit me exultatio mea erue me a circumdantibus me.* ***I****ntellectum tibi dabo et instruam te in via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos.* ***N****olite fieri sicut equus et mulus* **[f. 296v]** *quibus non est*

[82] Salmo 6.
[83] Salmo 31.

intellectus. ***I****n chamo et freno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te.* ***M****ulta flagella peccatoris sperantem autem in domino misericordia circumdabit.* ***L****etamini in domino et exultate iusti et gloriamini omnes recti corde.* [psalmus][84] ***D****OMine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***Q****uoniam sagitte tue infixe sunt michi et confirmasti super me manum tuam.* ***N****on est sanitas in carne mea a facie ire tue non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* ***Q****uoniam iniquitates mee supergresse sunt caput meum et sicut onus grave gravate sunt super me.* ***P****utruerunt et corrupte sunt cycatrices mee a facie insipiencie mee.* **[f. 297]** ***M****iser factus sum et curvatus sum usque in finem tota die contristatus ingrediebar.* ***Q****uoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus et non est sanitas in carne mea.* ***A****fflictus sum et humiliatus sum nimis rugiebam a gemitu cordis mei.* ***D****omine ante te omne desiderium meum et gemitus meus a te non est absconditus.* ***C****or meum conturbatum est dereliquit me virtus mea et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.* ***A****mici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt.* ***E****t qui iuxta me erant de longe steterunt et vim faciebant qui querebant animam meam.* **[f. 297v]** ***E****t qui inquirebant mala michi locuti sunt vanitates et dolos tota die meditabantur.* ***E****go autem tanquam surdus non audiebam et sicut mutus non aperiens os suum.* ***E****t factus sum sicut homo non audiens et non habens in ore suo redargutiones.* ***Q****uoniam in te domine speravi tu exaudies me domine deus meus.* ***Q****uia dixi nequando supergaudeant michi inimici mei et dum commoventur pedes mei super me magna locuti sunt.* ***Q****uoniam ego in flagella paratus sum et dolor meus in conspectu meo semper.* ***Q****uoniam iniquitatem meam annunciabo et cogitabo pro peccato meo.* ***I****nimici autem mei vivunt et confirmati sunt super me et multiplicati sunt qui oderunt me inique.* ***Q****ui retribuunt mala pro bonis detrahebant michi quoniam sequebar bonitatem.* ***N****e derelinquas me domine deus* **[f. 298]** *meus ne discesseris a me.* ***I****ntende in adiutorium meum domine deus salutis mee.* ***psalmus*** [85] ***M****Iserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti in***[f. 298v]***certa et occulta sapiencie tue manifestasti michi.* ***A****sperges me domine ysopo et mundabor lavabis me et*

[84] Salmo 37.
[85] Salmo 50.

super nivem dealbabor. ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo iniquos vias tuas et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus* **[f. 299]** *deus salutis mee et exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies.* ***B****enigne fac domine in bona voluntate tua syon ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta tunc imponent super altare tuum vitulos.* [psalmus][86] ***D****OMine exaudi orationem meam et clamor meus ad te veniat.* ***N****on avertas faciem tuam a me in quacumque die tribulor in***[f. 299v]***clina ad me aurem tuam.* ***I****n quacumque die invocavero te velociter exaudi me.* ***Q****uia defecerunt sicut fumus dies mei et ossa mea sicut cremium aruerunt.* ***P****ercussus sum ut fenum et aruit cor meum quia oblitus sum commedere panem meum.* ***A*** *voce gemitus mei adhesit os meum carni mee.* ***S****imilis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nicticorax in domicilio.* ***V****igilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* ***T****ota die exprobrabant michi inimici mei et qui laudabant me adversum me iurabant.* ***Q****uia cinerem tamquam panem man***[f. 300]***ducabam et poculum meum cum fletu miscebam.* ***A*** *facie ire indignationis tue quia elevans allisisti me.* ***D****ies mei sicut umbra declinaverunt et ego sicut fenum arui.* ***T****u autem domine in eternum permanes et memoriale tuum in generatione et generationem.* ***T****u exurgens misereberis syon quia tempus miserendi eius quia venit tempus.* ***Q****uoniam placuerunt servis tuis lapides eius et terre eius miserebuntur.* ***E****t timebunt gentes nomen tuum domine et omnes reges terre gloriam tuam.* ***Q****uia edificavit dominus syon et videbitur in gloria sua.* ***R****espexit in orationem humili***[f. 300v]***um et non sprevit precem eorum.* ***S****cribantur hec in generatione altera et populus qui creabitur laudabit dominum.* ***Q****uia prospexit de excelso sancto suo. dominus de celo in terram aspexit.* ***U****t audiret gemitus compeditorum ut solveret filios interemptorum.* ***U****t annuncient in syon nomen domini et laudem eius in iherusalem.* ***I****n conveniendo populos in unum et reges ut serviant domino.* ***R****espondit ei in via virtutis sue paucitatem dierum meorum nuncia michi.* ***N****e revoces me in dimidio dierum meorum in generatione et generationem anni tui.* ***I****nicio tu domine terram fundasti et opera manuum tuarum sunt celi.* **[f. 301]** ***I****psi peribunt tu autem*

[86] Salmo 101.

permanes et omnes sicut vestimentum veterescent. ***E****t sicut oportorium mutabis eos et mutabuntur tu autem idem ipse es et anni tui non deficient.* ***F****ilii servorum tuorum habitabunt et semen eorum in seculum dirigetur.* ***psalmus***[87] ***D****E profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propiciatio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* **[f. 301v]** ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israhel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israhel ex omnibus iniquitatibus eius.* ***psalmus***[88] ***D****OMine exaudi orationem meam auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua exaudi me in tua iusticia.* ***E****t non intres in iudicium cum servo tuo quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* ***Q****uia persecutus est inimicus animam meam humiliavit in terra vitam meam. Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi et anxiatus est super me spiritus meus in me turbatum* **[f. 302]** *est cor meum.* ***M****emor fui dierum antiquorum meditatus sum in omnibus operibus tuis in factis manuum tuarum meditabar.* ***E****xpandi manus meas ad te anima mea sicut terra sine aqua tibi.* ***V****elociter exaudi me domine defecit spiritus meus.* ***N****on avertas faciem tuam a me et similis ero descendentibus in lacum.* ***A****uditam fac michi mane misericordiam tuam quia in te speravi.* ***N****otam fac michi viam in qua ambulem quia ad te levavi animam meam.* ***E****ripe me de inimicis meis domine ad te confugi doce me facere voluntatem tuam quia deus meus es tu.* ***S****piritus tuus bonus deducet me* **[f. 302v]** *in terram rectam propter nomen tuum domine vivificabis me in equitate tua.* ***E****duces de tribulatione animam meam et in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos.* ***E****t perdes omnes qui tribulant animam meam quoniam ego servus tuus sum.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum amen.* ***antiphona*** *Ne reminiscaris domine delicta nostra vel parentum nostrorum neque vindictam sumas de peccatis nostris parce domine parce populo tuo quem redemisti proprio sanguine tuo ne in eternum irascaris vobis.* [Litania] ***K****irieleyson.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleyson.* ***C****hriste audi nos.* **[f. 303]** ***S****alvator mundi adiuva nos.* ***P****ater de celis deus miserere nobis.* ***F****ili redemptor mundi deus miserere nobis.* ***S****piritus sancte deus miserere nobis.* ***S****ancta trinitas unus deus miserere nobis.* ***S****ancta Maria ora pro nobis.* ***S****ancta dei genitrix ora pro nobis.* ***S****ancta maria virgo virginum ora pro nobis.* ***S****ancte michael ora pro nobis.* ***S****ancte gabriel ora pro nobis.* ***S****ancte raphael ora pro*

[87] Salmo 129.
[88] Salmo 142.

nobis. ***O****mnes sancti angeli et archangeli orate pro nobis.* ***S****ancte iohannes baptista ora pro nobis.* ***O****mnes sancti patriarche et prophete orate pro nobis.* ***S****ancte petre ora pro nobis.* ***S****ancte paule ora pro nobis.* **[f. 303v]** ***S****ancte andrea ora pro nobis.* ***S****ancte iohannes ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte bartholomee ora pro nobis.* ***S****ancte thoma ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte philippe ora pro nobis.* ***S****ancte symon ora pro nobis.* ***S****ancte iuda ora pro nobis.* ***S****ancte matthee ora pro nobis.* ***S****ancte mathia ora pro nobis.* ***S****ancte marce ora pro nobis.* ***S****ancte luca ora pro nobis.* ***S****ancte thadee ora pro nobis.* ***S****ancte barnaba ora pro nobis.* ***O****mnes sancti apostoli et evangeliste orate pro nobis.* ***O****mnes sancti discipuli domini orate pro nobis.* ***S****ancte stephane ora pro nobis.* **[f. 304]** ***S****ancte line ora pro nobis.* ***S****ancte clete ora pro nobis.* ***S****ancte clemens ora pro nobis.* ***S****ancte dyonisi cum sociis tuis ora pro nobis.* ***S****ancte gereon cum sociis tuis ora pro nobis.* ***S****ancte laurenti ora pro nobis.* ***S****ancte vincenti ora pro nobis.* ***S****ancte vitalis ora pro nobis.* ***S****ancte corneli ora pro nobis.* ***S****ancte cypriane ora pro nobis.* ***S****ancte cosme ora pro nobis.* ***S****ancte damiane ora pro nobis.* ***S****ancte urbane ora pro nobis.* ***S****ancte ypolite ora pro nobis.* ***S****ancte sixte ora pro nobis.* ***S****ancte lamberte ora pro nobis.* ***S****ancte georgi ora pro nobis.* ***S****ancte christofore ora pro nobis.* ***S****ancte nychasi ora pro nobis.* ***S****ancte adriane ora pro nobis.* **[f. 304v]** ***S****ancte erasme ora pro nobis.* ***O****mnes sancti martyres orate pro nobis.* ***S****ancte silvester ora pro nobis.* ***S****ancte leo ora pro nobis.* ***S****ancte gregori ora pro nobis.* ***S****ancte augustine ora pro nobis.* ***S****ancte iheronime ora pro nobis.* ***S****ancte ambrosi ora pro nobis.* ***S****ancte benedicte ora pro nobis.* ***S****ancte martine ora pro nobis.* ***S****ancte barnarde ora pro nobis.* ***S****ancte nycholae ora pro nobis.* ***S****ancte dominice ora pro nobis.* ***S****ancte francisce ora pro nobis.* ***S****ancte ludovice ora pro nobis.* ***S****ancte antoni ora pro nobis.* ***S****ancte bonifaci ora pro nobis.* ***S****ancte servaci ora pro nobis.* ***S****ancte brixi ora pro nobis.* **[f. 305]** ***S****ancte brasi ora pro nobis.* ***S****ancte eligi ora pro nobis.* ***S****ancte egidi ora pro nobis.* ***S****ancte thoma ora pro nobis.* ***S****ancte bertine ora pro nobis.* ***S****ancte paule ora pro nobis.* ***S****ancte basili ora pro nobis.* ***S****ancte donatiane ora pro nobis.* ***O****mnes sancti confessores orate pro nobis.* ***S****ancta anna ora pro nobis.* ***S****ancta maria magdalena ora pro nobis.* ***S****ancta maria egypciaca ora pro nobis.* ***S****ancta katherina ora pro nobis.* ***S****ancta barbara ora pro nobis.* ***S****ancta margareta ora pro nobis.* ***S****ancta ursula cum sociabus tuis orate pro nobis.* ***S****ancta agatha ora pro nobis.* ***S****ancta helena ora pro nobis.* ***S****ancta elyzabeth ora pro nobis.* ***S****ancta gertrudis ora pro nobis.* **[f. 305v]** ***S****ancta agnes ora pro nobis.* ***S****ancta lucia ora pro nobis.* ***S****ancta clara ora pro nobis.* ***S****ancta allegundis ora pro nobis.* ***S****ancta perpetua ora pro nobis.* ***S****ancta christina ora pro nobis.* ***S****ancta scolastica ora pro nobis.* ***S****ancta petronilla ora pro nobis.* ***S****ancta fides ora pro*

nobis. ***S****ancta spes ora pro nobis.* ***S****ancta karitas ora pro nobis.* ***O****mnes sancte virgines orate pro nobis.* ***O****mnis sancti orate pro nobis.* ***P****ropicius esto parce nobis domine.* ***P****ropicius esto exaudi nos domine.* ***P****ropicius esto libera nos domine.* ***A****b hoste malo libera nos domine.* ***A*** *morbo malo libera nos domine.* ***A****b insidiis dyaboli libera nos domine.* **[f. 306]** ***A****b omni immundicia mentis et corporis libera nos domine.* ***A*** *subitanea et improvisa morte libera nos domine.* ***A****b omnibus eternis suppliciis libera nos domine.* ***A*** *peste et fame libera nos domine.* ***A****b omni malo libera nos domine.* ***P****er adventum tuum libera nos domine.* ***P****er incarnationem tuam libera nos domine.* ***P****er annunciationem tuam libera nos domine.* ***P****er nativitatem tuam libera nos domine.* ***P****er ieiunium tuum libera nos domine.* ***P****er baptismum tuum libera nos domine.* ***P****er passionem et crucem tuam libera nos domine.* ***P****er mortem et sepulchrum tuum libera nos domine.* ***P****er gloriosam resurrectionem tuam libera nos domine.* ***P****er admirabilem ascentionem tuam libera nos domine.* ***P****er sdventum sancti spirirus paracliti libera nos domine.* ***I****n die iudicii libera nos domine.* ***P****eccatores te rogamus audi nos.* **[f. 306v]** ***U****t pacem nobis dones te rogamus audi nos.* ***U****t ecclesiam tuam sanctam regere et defedere digneris te rogamus audi nos.* ***U****t pontificem nostrum misericordia et pietas tua custodiat te rogamus audi nos.* ***U****t dominum apostolicum et omnis ecclesiasticos ordines in sancta religione conservare digneris te rogamus audi nos.* ***U****t fructus terre dare et conservare digneris te rogamus audi nos.* ***U****t nobis parcas te rogamus audi nos.* ***U****t inimicos sancte ecclesie humiliare digneris te rogamus audi nos.* ***U****t nobis indulgeas te rogamus audi nos.* ***U****t regibus et principibus christianis pacem et veram concordiam donare digneris te rogamus audi nos.* ***U****t cuncto populo christiano pacem et unitatem langiri digneris te rogamus audi nos.* ***U****t nosmetipsos in tuo sancto servi***[f. 307]***tio confortare et conservare digneris te rogamus audi nos.* ***U****t mentes nostras ad celestia desideria erigas te rogamus audi nos.* ***U****t omnibus benefactoribus nostris sempiterna bona retribuas te rogamus audi nos.* ***U****t animas nostras fratrum propinquorum et benefactorium nostrorum ab eterna dampnatione eripias te rogamus audi nos.* ***U****t omnibus fidelibus defunctis requiem eternam donare digneris te rogamus audi nos.* ***U****t nos exaudire digneris te rogamus audi nos.* ***F****ili dei te rogamus audi nos.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi parce nobis domine.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi exaudi nos domine.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis.* ***C****hriste audi nos.* ***K****yrieleison.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleison.* **[f. 307v]** [Psalmus][89] ***D****Eus in adiutorium meum intende: domine ad adiuvandum me festina.* ***C****onfundantur et revereantur: qui querunt animam meam.* ***A****vertantur retrorsum et erubescant: qui volunt michi mala.* ***A****vertantur statim et erubescentes: qui dicunt*

[89] Salmo 69.

michi euge euge. ***E****xultent et letentur in te omnes qui querunt te: et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go vero egenus et pauper sum deus adiuva me.* ***A****diutor meus es tu: domine ne moreris.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat. Pater noster. Et ne nos. Sed libera.* ***Versiculus.*** ***S****alvos fac servos tuos et ancil***[f. 308]***las tuas. Deus meus sperantes in te.* ***E****sto nobis domine turris fortitudinis. A facie inimici.* ***N****ichil proficiat inimicus in nobis. Et filius iniquitatis non apponat nocerere nobis.* ***D****omine non secundum peccata nostra facias nobis. Neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis.* ***O****remus pro rege nostro. Dominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in manus inimicorum eius.* ***O****remus pro benefactoribus nostris. Retribuere dignare omnibus nobis bona facientibus propter nomen sanctum tuum in vitam eternam.* ***O****remus pro fidelibus defunctis. Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* **[f. 308v]** ***R****equiescant in pace. Amen.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****Eus cui proprium est misereri semper et parcere suscipe deprecationem nostram et quos delictorum cathena constringet miseratio tue pietatis absolvat.* ***oratio*** ***E****xaudi quesumus domine supplicum preces et confitencium tibi parce peccatis ut pariter indulgenciam nobis tribuas benignus et pacem.* ***oratio*** *INeffabilem nobis domine misericordiam tuam clementer ostende ut simul nos et a peccatis omnibus exuas et a penis quas pro eis meremur eripias.* ***oratio*** ***D****Eus qui culpa offenderis* **[f. 309]** *penitencia placaris preces populi tui supplicantis propicius respice et flagella tue iracundie que pro peccatis nostris meremur averte.* ***oratio*** ***A****CTiones nostras quesumus domine et aspirando preveni et adiuvando prosequere ut cuncta nostra operatio a te semper incipiat et per te cepta finiatur.* ***oratio*** ***U****Re igne sancti spiritus renes nostros et cor nostrum domine ut tibi casto corpore serviamus et mundo corde placeamus.* ***oratio*** ***F****Idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur.* ***oratio*** **[f. 309v]** ***O****MNipotens sempiterne deus qui vivorum dominaris simul et mortuarum omniumque misereris quos tuos fide et opere futuros esse prenoscis te suppliciter exoramus: ut pro quibus effundere preces decrevimus quosque vel presens seculum adhuc in carne retinet vel futurum iam exutos corpore suscepti pietatis tue clemencia delictorum suorum veniam et gaudia consequimereantur eterna. Per dominum.*

15. SALTÉRIO DE SÃO JERÓNIMO, ff. 310-322v

[f. 310], branco; **[f. 310v]**, ***São Jerónimo*** (Página plena)

[f. 311] ***V****Erba mea auribus percipe domine intellige clamorem meum.* ***I****ntende voci orationis mee rex meus et deus meus.* ***D****omine*[90] *in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam conturbata sunt ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde sed tu domine usquequo* ***C****onvertere domine et eripe animam meam salvum me fac propter misericordiam tuam.* ***R****espice in me et exaudi me domine deus meus.* ***I****llumina oculos meos ne uniquam obdormiam in morte nequando di***[f. 311v]***cat inimicus meus prevalui adversus eum.* ***P****erfice gressus meos in semitis tuis ut non moveantur vestigia mea.* ***E****go clamavi quoniam exaudisti me deus inclina aurem tuam michi et exaudi verba mea.* ***M****irifica misericordias tuas qui salvos facis sperantes in te.* ***C****ustodi me domine ut pupillam oculi sub umbra alarum tuarum protege me a facie impiorum qui me afflixerunt.* ***A****b occultis meis munda me domine et ab alienis parce servo tuo.* ***T****u autem ne enlongaveris auxilium tuum a me ad defensionem meam conspice.* ***E****rue a framea deus animam meam et de manu canis unicam meam.* **[f. 312]** ***S****alva me ex ore leonis et a cornibus unicornium humilitatem meam.* ***N****arrabo nomen tuum fratribus meis in medio ecclesie laudabo te.* ***V****ias tuas domine demonstra michi et semitas tuas edoce me et dirige me in semita recta.* ***M****emento miserationum tuarum domine et misericordiarum tuarum que a seculo sunt.* ***D****elicta inventutis mee et ignorancias meas ne memineris.* ***S****ecundum misericordiam tuam memeto mei tu propter bonitatem tuam domine dulcis et rectus dominus.* ***P****ropter nomen tuum domine propiciaberis peccato meo multum est enim.* ***V****ide humilitatem meam et laborem meum et dimitte universa de***[f. 312v]***licta mea.* ***N****e perdas cum impiis deus animam meam et cum viris sanguinum vitam meam in quorum manibus iniquitates sunt.* ***E****xaudi domine vocem meam qua clamavi ad te miserere mei et exaudi me.* ***N****e avertas faciem tuam a me ne declines in ira a servo tuo.* ***A****diutor meus esto domine ne derelinquas me neque despicias me deus salutaris meus.* ***L****egem pone michi domine in via tua et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* ***N****e tradideris me in animas tribulancium me quoniam in surrexerunt in me.* ***A****d te domine clamabo deus meus ne sileas a me et nequando taceas a* **[f. 313]** *me et assimulabor descendentibus in lacum.* ***N****e simul tradas me cum peccatoribus et cum operantibus iniquitatem ne perdas me.* ***S****alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue et rege eos et extolle illos usque in eternum.* ***I****n te domine speravi non confundat*

[90] Início do salmo 6.

*in eternum in iusticia tua libera me. **I**nclina ad me aurem tuam accelera ut eruas me. **E**sto michi in deum protectorem et in domum refugii ut salvum me facias. **I**n manus tuas commendo spiritum meum redemisti me domine deus veritatis. **L**ibera me et eripe me de manibus inimicorum meorum. **I**llumina faciem tuam super servum tuum salvum me fac in mise***[f. 313v]****ricordia tua domine non confundar quoniam invocavite. **B**enedicam dominum in omni tempore semper laus eius in ore meo. **I**n domino laudabitur anima mea audiant mansueti et letentur. **M**agnificate dominum mecum et exaltemus nomen eius in idipsum. **I**udica domine nocentes me expugna a impugnantes me. **A**pprehende arma et scutum et exurge in adiutorium michi. **N**e sileas domine ne discendas a me. **E**xurge et intende iudicio meo. deus meus et dominus meus in causam meam. **I**udica me secundum iusticiam meam domine deus meus. **P**retende misericordiam tuam scientibus te et iusticiam tuam hiis* **[f. 314]** *qui recto sunt corde. **N**on veniat michi pes superbie et manus peccatoris non moveat me. **E**xaudi orationem meam domine et deprecationem meam auribus percipe lacrimas meas. **N**e sileas quoniam advena sum apud te et peregrinus sicut omnes patres mei. **R**emitte michi ut refrigerer pruisquam habiam et ampluis non ero. **Q**uoniam circundederunt me mala quorum non est numerus comprehenderunt me iniquitates mee et non potui ut viderem. **M**ultiplicati sunt super capillos capitis mei et cor meum dereliquit me. **C**omplaceat tibi domine ut eruas me domine ad adiuvandum me respice.* **[f. 314v]** ***A**diutor meus et protector meus es tu deus meus ne tardaveris. **E**go dixi domine miserere mei sana animam meam quia peccavi tibi. **Q**uare faciem tuam avertis obluusceris inopie nostre et tribulationis nostre. **E**xurge domine adiuva nos et libera nos propter nomen tuum. **M**iserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam. **E**t secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. **A**mplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo munda me. **A**verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele. **C**or mundum crea in me deus et spiritum rectum in nova in visceribus meis.* **[f. 315]** ***N**e proicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. **R**edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me. **D**omine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam. **D**eus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua iudica me. **D**eus exaudi orationem meam auribus percipe verba oris mei. **Q**uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam et non proposuerunt deum ante conspectum suum. **E**cce enim deus adiuvat me et dominus susceptor est anime mee. **A**verte mala inimicis meis et ne despexeris deprecationem meam intende michi et exaudi me. **I**n deo laudabo verbum in domino* **[f. 315v]** *laudabo sermonem non timebo quid faciat michi homo.*

I**n me sunt deus vota tua que reddam laudationes tibi. **Q**uoniam erip visti animam meam de morte oculos meos a lacrimis pedes meos a lapsu ut placeam coram domino in lumine vivencium. **M**iserere mei deus miserere mei. quia in te confidit anima mea. **E**t in umbra alarum tuarum sperabo donec transeat iniquitas. **E**ripe me de inimicis meis deus meus et ab insurgentibus in me libera me. **E**ripe me de operantibus iniquitatem et de viris sanguinum salva me. **E**go vero orationem meam ad te domine tempus beneplaciti deus. **I**n multitudine misericordie tu[f. 316]**e exaudi me in veritate salutis tue. **E**ripe me de luto ut non infigar libera me ab hiis qui oderunt me et de profundis aquarum. **N**on me demergat tempestas aque neque absorbeat me profundum neque urgeat super me puteus os suum. **E**xaudi me domine quoniam benigna est misericordia tua secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me. **I**ntende anime mee et libera eam propter inimicos meos eripe me. **D**eus in adiutorium meum intende domine ad adiuvandum me festina. **E**go vero egenus et pauper sum deus adiuva me. **A**diutor meus et liberator meus esto domine ne moreris. **[f. 316v]** ***I**n te domine speravi non confundar in eternum in iusticia tua libera me et eripe me. **I**nclina ad me aurem tuam et libera me. **E**sto michi in deum protectorem et in locum inimitum ut salvum me facias et tu domine adiutor fortis. **R**epleatur os meum laude ut cantem gloriam tuam tota die magnitudinem tuam. **N**e proicias me in tempore senec tutis mee cum defecerit virtus mea ne derelinquas me. **D**eus ne elongeris a me deus meus in auxilium meum respice. **E**go autem semper sperabo et adiciam super omnem laudem tuam. **O**s meum annunciabit iusticiam tuam tota die salutare tuum. **N**e tradas vestiis animas confiten***[f. 317]**tes tibi et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. **R**espice in testamentum tuum quia repleti sunt qui obscurati sunt terre domibus iniquitatum. **A**diuva nos deus salutaris noster et propter gloriam nominis tui domine libera nos propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum. **E**xcita domine potenciam tuam et veni ut salvos facias nos. **D**eus virtutum converte nos et ostende faciem tuam et salvi erimus. **C**onverte nos deus salutaris noster et averte iram tuam a nobis. **N**umquid in eternum irasceris nobis aut extendens iram tuam a generatione in generationem. **D**eus tu conversus vivificabis nos et plebs tua letabitur in te. **[f. 317v]** ***O**stende nobis domine misericordiam tuam et salutare tuum da nobis. **I**nclina domine aurem tuam et exaudi me quoniam inops et pauper sum ego. **C**ustodi me domine quoniam peccator sum salvum fac servum tuum deus meus sperantem in te. **M**iserere mei domine quoniam ad te clamavi tota die letifica animam servu tui quoniam ad te animam meam levavi. **E**t tu domine deus miserator et misericors paciens et multe misericordie et verax. **R**espice in me et miserere mei et da imperium*

*puero tuo et salvum fac filium ancille tue. **F**ac mecum signum in bono ut videam qui oderunt me et confundantur quoniam tu domine advivisti me et consolatus es me.* **[f. 318]** ***D**omine deus salutis mee in die clamavi et nocte coram te. **I**ntret in conspectu tuo oratio mea inclina aurem tuam ad precem meam. **U**bi sunt misericordie tue antique domine sicut virasti david in veritate tua. **M**emor esto domine ob probrii servorum tuorum quod continui in simi meo multarum gencium. **C**onvertere domine usque quo et deprecabilis super servos tuos. **E**t sit splendor domini dei super nos et opera manuum nostrarum dirige super nos et opus manuum nostrarum dirige. **D**omine exaudi orationem meam et clamor meus ad te veniat. **N**on avertas faciem tuam a me in quacumque die tribulor inclina ad me aurem tuam.* **[f. 318v]** ***I**n quacumque die invocavero te velociter exaudi me. **N**e revoces me in dimidio dierum meorum in generatione et generationem anni tui. **I**nicio tu domine terram fundasti et opera manuum tuarum sunt celi. **E**t tu domine fac mecum propter nomen tuum quia suavis est misericordia tua. **L**ibera me quia egenus et pauper sum et cor meum conturbatum est intra me. **S**icut umbra cum declinat ablatus sum et excussus sum sicut locuste. **A**diuva me domine deus meus salvum me fac propter misericordiam tuam. **R**etribue servo tuo vivifica me et custodiam sermones tuos. **R**evela oculos meos et considera***[f. 319]**bo mirabilia de lege tua. **I**ncola ego sum in terra non abscondas a me mandata tua. **V**iam iniquitatis amove a me et de lege tua miserere mei. **V**iam veritatis elegi et iudicia tua non sum oblitus. **D**educ me in semita mandatorum tuorum quia ipsam volui. **I**nclina cor meum deus in testimonia tua et non in avariciam. **A**verte oculos meos ne videant vanitatem in via tua vivifica me. **S**tatue servo tuo eloquium tuum in timore tuo. **B**onitatem et disciplinam et scienciam doce me quia mandatis tuis credidi. **B**onus es tu et in bonitate tua doce me iustificationes tuas.* **[f. 319v]** ***F**iat misericordia tua ut consoletur me secundum eloquium tuum servo tuo. **V**eniant michi miserationes tue et vivam quia lex tua meditatio mea est. **F**iat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis ut non confundar. **V**ivifica me secundum verbum tuum. **V**oluntaria oris mei beneplacita fac domine et iudicia tua doce me. **A**nima mea in manibus meis semper et legem tuam non sum oblitus. **S**uscipe me secundum eloquium tuum et non confundas me ab expectacione mea. **A**diuva me et salvus ero et meditabor in iustificationibus tuis semper. **F**ac cum servo tuo secundum misericordiam tuam et iustificationes tuas doce me.* **[f. 320]** ***S**ervus tuus sum ego da michi intellectum ut sciam testimonia tua. **R**espice in me et miserere mei secundum iudicium diligencium nomen tuum. **G**ressus meos dirige secundum eloquium tuum ut non dominetur mei omnis in iusticia. **R**edime me a calumpniis hominum ut custodiam mandata tua. **F**aciem tuam illumina super servum*

tuum et doce me iustificationes tuas. ***V****ide humilitatem meam et eripe me quia legem tuam non sum oblitus.* ***I****udica iudicium tuum et redime me: propter eloquium tuum vivifica me.* ***A****ppropinquet deprecatio mea in conspectu tuo iuxta eloquium tuum* **[f. 320v]** *eripe me.* ***E****ructabunt labia mea ympnum cum docueris me iustificaciones tuas.* ***F****iat manus tua ut salvet me quoniam mandata tua elegi.* ***C****oncupivi salutare tuum domine et lex tua meditatio mea est.* ***V****ivet anima mea et laudabit me te et iudicia tua advivabunt me.* ***E****rravi sicut ovis que periit quere servum tuum domine quia mandata tua non sum oblitus.* ***M****iserere nobis domine miserere nobis quia multum repleti sumus despectione.* ***B****ene fac domine bonis et rectis corde.* ***C****onvertere domine captivitatem nostram sicut torrens in austro.* ***D****e profundis clamavi ad te do***[f. 321]***mine domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***I****n quacumque die invocavero te exaudi me multiplicabis in anima mea virtutem.* ***P****one domine custodiam ori meo et ostium circunstancie labiis meis.* ***N****on declines cor meum in verba malicie ad excusandas excusationes in peccatis.* ***I****ntende ad deprecationem meam quia humiliatus sum nimis.* ***L****ibera me a persequentibus me quia confortati sunt super me.* ***E****duc de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo.* ***D****omine exaudi orationem meam auribus percipe obsecracionem meam in veritate tua exaudi me in tua* **[f. 321v]** *iusticia.* ***E****t non intres in iudicium cum servo tuo quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* ***Q****uia persecutus est inimicus animam meam humiliavit in terra vitam meam.* ***V****elociter exaudi me domine defecit spiritus meus.* ***N****on avertas faciem tuam a me et similis ero descendentibus in lacum.* ***A****uditam fac michi mane misericordiam tuam quia in te speravi.* ***N****otam fac michi viam in qua ambulem quia ad te levavi animam meam.* ***E****ripe me de inimicis meis domine ad te confugi doce me facere voluntatem tuam quia deus meus es tu.* ***S****piritus tuus bonus deducet me* **[f. 322]** *in terram rectam propter nomen tuum domine vivificabis me in equitate tua.* ***E****duces de tribulatione animam meam et in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos.* ***E****t perdes omnes qui tribulant animam meam quoniam ego sevus tuus sum.* ***antiphona*** *Ne reminiscaris domine delicta nostra vel parencium nostrorum neque iundictam sumas de peccatis nostris parce domine parce populo tuo quem redemisti proprio sanguine tuo ne ineternum irasceris nobis. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***O****Mnipotens sempiterne deus clemenciam tuam suppliciter deprecor ut me famulum tuum .N. tibi fideliter servire concedas et perseveranciam* **[f. 322v]** *bonam et felicem consummationem michi largiri digneris ut hoc psalterium quod in conspectu tuo decantavi ad*

salutem et remedium anime mee. omnium quorum debitorum sum vivis ac defunctis proficiat ad vitam sempiterna. ~~Qui vivis~~[91].

16. OFÍCIO DOS DEFUNTOS, ff. 323-354v

[f. 323], branco; **[f. 323v]**, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (Página plena)

[f. 324] ***Incipiunt vigilie mortuorum. antiphona.*** *Placebo domino.* ***psalmus.*** [92] ***D****llexi quoniam exaudiet dominus vocem orationis mee.* ***Q****uia inclinavit aurem suam michi et in diebus meis invocabo.* ***C****ircumdederunt me dolores mortis et pericula inferni invenerunt me.* ***T****ribulationem et dolorem inveni et nomen domini invocavi.* ***O*** *domine libera animam meam misericors dominus et iustus et deus noster miseretur.* ***C****ustodiens parvulos dominus humiliatus sum et liberavit me.* ***C****onvertere anima meam in requiem tuam quia dominus benefecit tibi.* **[f. 324v]** ***Q****uia eripuit animam meam de morte oculos meos a lacrimis pedes meos a lapsu.* ***P****lacebo domino in regione vivorum.* ***R****equiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Placebo domino in regione vivorum.* ***antiphona*** *Heu me.* ***psalmus.*** [93] ***A****D dominum cum tribularer clamavi et exaudivit me.* ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam.* ***S****agitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis.* ***H****eu michi quia incolatus meus prolongatus est habitavi cum habitantibus cedar multum in***[f. 325]***cola fuit anima mea.* ***C****um hiis qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis impugnabant me gratis.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Heu me quia incolatus meus prolongatus est.* ***antiphona*** *Dominus.* ***Psalmus***[94] ***L****Evavi oculos meos in montes unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commotionem pedem tuum neque dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet qui custodit israhel.* ***D****ominus custodit te dominus protectio tua super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni* **[f. 325v]** *malo custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Dominus custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***antiphona*** *Si iniquitates.* ***Psalmus***[95] ***D****E profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propiciatio est et*

[91] Corrigido na margem: *Per dominum.*
[92] Salmo 114
[93] Salmo 119
[94] Salmo 120
[95] Salmo 129

propter legem tuam sustinui te domine. ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad no***[f. 326]***ctem speret israhel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redempcio.* ***E****t ipse redimet israhel ex omnibus iniquitatibus eius.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Si iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***antiphona*** *Opera.* ***Psalmus***[96] ***C****Onfitebor tibi domine in toto corde meo quoniam audisti omnia verba oris mei.* ***I****n conspectu angelorum psallam tibi adorabo ad templum sanctum tuum et confitebor nomini tuo.* ***S****uper misericordia tua et veritate tua quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* ***I****n quacumque die invocavero te exaudi me multiplicabis in anima mea virtutem.* ***C****onfiteantur tibi domine omnes* **[f. 326v]** *reges terre quia audierunt omnia verba oris tui.* ***U****t cantent in viis domini quoniam magna est gloria domini.* ***Q****uoniam excelsus dominus et humilia respicit et alta a longe cognoscit.* ***S****i ambulavero in medio tribulationis vivificabis me et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam et salvum me dextera tua.* ***D****ominus retribuet pro me domine misericordia tua in seculum opera manuum tuarum ne despicias.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Opera manuum tuarum domine ne despicias.* ***versiculus*** *Audivi vocem de celo dicetem michi scribe. Beati mortui qui in domino moriuntur* ***antiphona*** *Omne.* ***M****Agnificat anima mea dominum.* **[f. 327]** ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit in anes.* ***S****uscepit israhel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* **[f. 327v]** ***R****equiem.* ***antiphona*** *Omne quod dat michi pater ad me veniet et eum qui venit ad me non eiciam foras.* ***P****ater noster. Et ne nos. Sed libera.* ***Psalmus***[97] ***L****Auda anima mea dominum laudabo dominum in vita mea. psallam deo meo quamdiu fuero.* ***N****olite confidere in principibus in filiis hominum in quibus non est salus.* ***E****xibit spiritus eius et revertetur in terram suam in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* ***B****eatus cuius deus iacob adiutor eius spes eius in domino deo ipsius qui fecit celum et terram mare et omnia que in eis sunt.* ***Q****ui custodit veritatem in seculum facit iudicium iniuriam pacientibus dat escam esurientibus.* **[f. 328]** ***D****ominus solvit compeditos dominus illuminat cecos.* ***D****ominus erigit elisos dominus diligit iustos.* ***D****ominus custodit advenas pupillum et*

[96] Salmo 137
[97] Salmo 145.

viduam suscipiet et vias peccatorum disperdet. ***R****egnabit dominus in secula deus tuus syon in generatione et generationem.* ***R****equiem eternam.* ***Versiculus*** *A porta inferi. Erue domine animas eorum.* ***Versiculus*** *Resquiescant in pace. Amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** ***D****Eus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pontificali seu sacerdotali fecisti dignitate vigere presta quesumus. ut eorum quoque perpetuo aggregentur consortio.* **[f. 328v]** ***D****Eus venie largitor et humane salutis amator quesumus clemenciam tuam ut nostre congregationis fratres propinquos et benefactores qui ex hoc seculo transierunt beata maria semper virgine intercedente cum omnibus sanctis tuis ad perpetue beatitudinis consorcium pervenire concedas.* ***oratio.*** ***I****NClina domine aurem tuam ad preces nostras quibus misericordiam tuam supplices de precamur ut animam famuli tui quam de hoc seculo migrare iussisti in pacis ac lucis regione constituas et sanctorum tuorum vibeas esse consortes.* ***oratio.*** ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum re***[f. 329]***missionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Qui vivis.* [Ad matutinas] **Invitatorium** *Regem cui omnia vivunt venit adoremus* ***psalmus***[98] ***V****Enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei. Regem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos quoniam non repellit dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines moncium ipse conspicit. Venite adoremus.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus* **[f. 329v]** *eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea. Venite adoremus.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam. Regem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***R****equiem eternam dona eis domi***[f. 330]***ne et lux perpetua luceat eis. Venite adoremus. Regem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***In primo nocturno antiphona*** *Dirige.* ***Psalmus***[99] ***V****Erba mea auribus percipe domine intellige clamorem meum.* ***I****ntende voci orationis mee rex meus et deus meus.* ***Q****uoniam ad te orabo domine mane*

[98] Salmo 94.
[99] Salmo 5

exaudies vocem meam. ***M****ane astabo tibi et videbo quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* ***N****eque habitabit iuxta te malignus neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* ***O****disti omnes qui operantur iniquitatem perdes omnes qui locuntur mendacium.* ***V****irum sanguinum et dolosum abhominabitur dominus ego au***[f. 330v]***tem in multitudine misericordie tue.* ***I****ntroibo in domum tuam adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* ***D****omine deduc me in iusticia tua propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.* ***Q****uoniam non est in ore eorum veritas cor eorum vanum est.* ***S****epulchrum patens est guttur eorum linguis suis dolose agebant iudica illos deus.* ***D****ecidant a cogitationibus suis secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos quoniam irritaverunt te domine.* ***E****t letentur omnes qui sperant in te ineternum exultabunt et habitabis in eis.* ***E****t gloriabuntur in te omnes* **[f. 331]** *qui diligunt nomen tuum quoniam tu benedices iusto.* ***D****omine ut scuto bone voluntatis tue coronasti nos.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam.* ***antiphona*** *Convertere.* ***psalmus***[100] ***D****OMine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam conturbata sunt ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde sed tu domine usquequo.* ***C****onvertere domine et eripe animam meam salvum me fac propter misericordiam tuam.* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi.* **[f. 331v]** ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum meum lacrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus inveteravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei convertantur et erubescant valde velociter.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Convertere domine et eripe animam meam quoniam non est in morte qui memor sit tui.* ***antiphona*** *Nequando.* ***Psalmus***[101] ***D****OMine deus meus in te speravi salvum me fac ex om***[f. 332]***nibus persequentibus me et libera me.* ***N****equando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***D****omine deus meus si feci istud si est iniquitas in manibus meis.* ***S****i reddidi retribuentibus michi mala decidam merito ab inimicis meis inanis.* ***P****ersequatur inimicus animam meam comprehendat et conculcet in terra vitam meam et gloriam meam in pulverem deducat.* ***E****xurge domine in ira tua et exaltare in finibus inimicorum meorum.* ***E****t exurge domine deus meus in precepto quod mandasti et synagoga populorum circumdabit te.* ***E****t propter*

[100] Salmo 6.
[101] Salmo 7

hanc in alcum regredere dominus iudicat populos. **[f. 332v]** ***I****udica me domine secundum iusticiam meam et secundum innocenciam meam super me.* ***C****onsumetur nequicia peccatorum et diriges iustum scrutans corda et renes deus.* ***I****ustum adiutorium meum a domino qui salvos facit rectos corde.* ***D****eus iudex iustus fortis et paciens numquid irascitur per singulos dies.* ***N****isi conversi fueritis gladium suum vibravit arcum suum tetendit et paravit illum.* ***E****t in eo paravit vasa mortis sagittas suas ardentibus effecit.* ***E****cce parturit in iusticiam concepit dolorem et peperit iniquitatem.* ***L****acum aperuit et effodit eum et incidit in foveam quam fecit.* ***C****onvertetur dolor eius in caput* **[f. 333]** *eius et in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* ***C****onfitebor domino secundum iusticiam eius et psallam nomini domini altissimi.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Nequando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***Versiculus*** *A porta inferi. Erue domine animas eorum. Pater noster. Et ne nos.* ***lectio prima*** ***P****ARce michi domine nichil enim sunt dies mei. Quid est homo quia magnificas eum. aut quid apponis erga eum cor tuum. Visitas eum diluculo et subito probas illum. Usquequo non parcis michi nec dimittis me ut gluciam salivam meam. Peccavi. Quid faciam tibi o custos hominum. Quare me posuisti contrarium tibi et factus* **[f. 333v]** *sum michimetipsi gravis. Cur non tollis peccatum meum et quare non aufers iniquitatem meam. Ecce nunc in pulvere dormio et si mane me quesieris non subsistam.* ***Responsorium*** ***C****redo quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***Versiculus*** *Quem visurus sum ego ipse et non alius et oculi mei conspecturi sunt. Et in carne mea.* ***lectio secunda.*** ***T****Edet animam meam vite mee dimittam adversum me eloquium meum. Loquar in amaritudine anime mee dicam deo noli me condempnare. Indica michi cur me ita iudices. Numquid bonum tibi videtur si calumpnieris et opprimas me opus manuum tuarum et consilium impiorum adiuves. Numquid oculi car***[f. 334]***nei tibi sunt. aut sicut videt homo et tu vides. Numquid sicut dies hominis dies tui et anni tui sicut humana sunt tempora ut queras iniquitatem meam et peccatum meum scruteris. et scias quia nichil impium fecerim cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.* ***Responsorium*** *Qui lazarum resuscitasti a monumento fetidum. Tu eis domine dona requiem et locum indulgencie.* ***Versiculus*** *Qui venturus es iudicare vivos et mortuos et seculum per ignem. Tu eis domine dona requiem et locum indulgencie.* ***lectio tercia.*** ***M****ANus tue domine fecerunt me et plasmaverunt me totum in circuitu et sic repente precipitas me. Memento queso quod sicut lutum feceris me et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mul***[f. 334v]***cisti me. et sicut caseum me coagulasti. Pelle et carnibus vestisti me. ossibus et nervis compegisti me. Vitam et misericordiam tribuisti*

michi. et visitatio tua custodivit spiritum meum. ***Responsorium*** ***D****omine quando veneris iudicare terram ubi me abscondam a vultu ire tue. Quia peccavi nimis in vita mea.* ***Versiculus*** *Commissa mea pavesco et ante te erubesco dum veneris iudicare noli me condempnare. Quia peccavi nimis in vita mea. Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis. Quia peccavi nimis in vita mea.* ***In secundo nocturno antiphona.*** *In loco.* ***Psalmus***[102] ***D****Ominus regit me et nichil michi deerit in loco pascue ibi me collocavit.* ***S****uper aquam refectionis educavit me animam meam convertit.* **[f. 335]** ***D****eduxit me super semitas iusticie propter nomen suum.* ***N****am et si ambulavero in medio umbre mortis non timebo mala quoniam tu mecum es.* ***V****irga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.* ***P****arasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me.* ***I****mpinguasti in oleo caput meum et calix meus inebrians quam preclarus est.* ***E****t misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vite mee.* ***E****t ut inhabitem in domo domini in longitudinem dierum.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *In loco pascue ibi me collocavit.* ***antiphona*** *Delicta.* ***psalmus***[103] ***A****D te domine levavi animam meam deus meus in te con***[f. 335v]***fido non erubescam.* ***N****eque irrideant me inimici mei etenim universi qui sustinent te non confundentur.* ***C****onfundantur omnes iniqua agentes supervacue.* ***V****ias tuas domine demonstra michi et semitas tuas edoce me.* ***D****irige me in veritate tua et doce me quia tu es deus salvator meus et te sustinui tota die.* ***R****eminiscere miserationum tuarum domine et misericordiarum tuarum que a seculo sunt.* ***D****elicta iuventutis mee et ignorancias meas ne memineris.* ***S****ecundum misericordiam tuam memento mei tu propter bonitatem tuam domine.* ***D****ulcis et rectus dominus propter* **[f. 336]** *hoc legem dabit delinquentibus in via.* ***D****iriget mansuetos in iudicio docebit mites vias suas.* ***U****niverse vie domini misericordia et veritas requirentibus testamentum eius et testimonia eius.* ***P****ropter nomen tuum domine propiciaberis peccato meo multum est enim.* ***Q****uis est homo qui timet dominum legem statuit ei in via quam elegit.* ***A****nima eius in bonis demorabitur et semen eius hereditabit terram.* ***F****irmamentum est dominus timentibus eum et testamentum ipsius ut manifestetur illis.* ***O****culi mei semper ad dominum quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.* ***R****espice in me et miserere mei quia* **[f. 336v]** *unicus et pauper sum ego.* ***T****ribulationes cordis mei multiplicate sunt de necessitatibus meis erue me.* ***V****ide humilitatem meam et laborem meum et dimitte universa delicta mea.* ***R****espice inimicos meos quoniam multiplicati sunt et odio iniquo oderunt me.* ***C****ustodi animam meam et erue me non erubescam quoniam speravi in te.* ***I****nnocentes et recti adheserunt michi quia*

[102] Salmo 22
[103] Salmo 24

sustinui te. ***L****ibera deus israhel ex omnibus tribulationibus suis.* ***R****equiemeternam.* ***antiphona*** *Delicta iuventutis mee et ignorancias meas ne memineris domine.* ***antiphona*** *Credo videre.* [psalmus][104] ***D****OMinus illuminatio mea* **[f. 337]** *et salus mea quem timebo.* ***D****ominus protector vite mee a quo trepidabo.* ***D****um appropiant super me nocentes ut edant carnes meas.* ***Q****ui tribulant me inimici mei ipsi infirmati sunt et ceciderunt.* ***S****i consistant adversum me castra non timebit cor meum.* ***S****i exurgat adversum me prelium in hoc ego sperabo.* ***U****nam pecii a domino hanc requiram ut inhabitem in domo domini omnibus diebus vite mee.* ***E****t videam voluntatem domini et visitem templum eius.* ***Q****uoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.* ***I****n petra exaltavit me et nunc* **[f. 337v]** *exaltavit caput meum super inimicos meos.* ***C****ircuivi et immolavi in tabernaculo eius hostiam vociferacionis cantabo et psalmum dicam domino.* ***E****xaudi domine vocem meam qua clamavi ad te miserere mei et exaudi me.* ***T****ibi dixit cor meum exquisivit te facies mea faciem tuam domine requiram.* ***N****e avertas faciem tuam a me nec declines in ira a servo tuo.* ***A****diutor meus esto domine ne derelinquas me neque dispicias me deus salutaris meus.* ***Q****uoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me dominus autem assumpsit me.* ***L****egem pone michi domine in via* **[f. 338]** *et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* ***N****e tradideris me in animas tribulancium me quoniam insurrexerunt in me testes iniqui et mentita est iniquitas sibi.* ***C****redo videre bona domini in terra vivencium.* ***E****xpecta dominum viriliter age et confortetur cor tuum et sustine dominum.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Credo videre bona domini in terra vivencium.* ***Versiculus*** *Collocet eos dominus cum principibus. Cum principibus populi sui. Pater noster. Et ne nos inducas. Sed libera.* ***Lectio iiij.*** ***R****Esponde michi quantas habeo iniquitates et peccata scelera mea atque delicta ostende michi. Cur faciem tuam abscondis et arbitraris me inimicum tuum. Contra folium* **[f. 338v]** *quod vento rapitur ostendis potenciam tuam et stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines. et consumere me vis peccatis adolescencie mee. Posuisti in nervo pedem meum et observasti omnes semitas meas et vestigia pedum meorum considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum. et quasi vestimentum quod comeditur a tinea.* ***Responsorium*** ***M****emento mei deus quia ventus est vita mea. Nec aspiciat me visus hominis.* ***Versiculus*** *De profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam. Nec aspiciat me visus hominis.* ***Lectio quinta*** ***H****OMo natus de muliere brevi vivens tempore. repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur et conteritur et fugit* **[f. 339]** *velud umbra et numquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huiuscemodi*

[104] Salmo 26

aperire oculos tuos et adducere eum tecum in iudicium. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine. Nonne tu qui solus es. Breves dies hominis sunt. numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius qui preteriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo. ut quiescat donec optata veniat. et sicut mercenarii dies eius. ***Responsorium*** ***H****eu michi domine quia peccavi nimis in vita mea quid faciam miser ubi fugiam nisi ad te deus meus miserere mei. Dum veneris in novissimo die.* ***Versiculus*** *Anima mea turbata est valde sed tu domine succurre ei. Dum veneris in novissimo die.* ***Lectio sexta.*** **[f. 339v]** ***Q****Uis michi hoc tribuat ut in inferno protegas me et abscondas me donec pertranseat furor tuus. et constituas michi tempus in quo recorderis mei. Putas ne mortuus homo rursum vivat. Cunctis diebus quibus nunc milito. expecto donec veniat immutatio mea. Vocabis me et ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti sed parce peccatis meis.* ***Responsorium*** *Ne recorderis peccata mea domine. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam. Dum veneris iudicare seculum per ignem. Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis. Dum veneris iudicare seculum* **[f. 340]** *per ignem.* ***In tercio nocturno antiphona.*** *Complaceat* [Psalmus][105] ***E****xpectans expectavi dominum et intendit michi.* ***E****t exaudivit preces meas et eduxit me de lacu miserie et de luto fecis.* ***E****t statuit supra petram pedes meos et direxit gressus meos.* ***E****t immisit in os meum canticum novum carmen deo nostro.* ***V****idebunt multi et timebunt et sperabunt in domino.* ***B****eatus vir cuius est nomen domini spes eius et non respexit in vanitates et insanias falsas.* ***M****ulta fecisti tu domine deus meus mirabilia tua et cogitationibus tuis non est quis similis sit tibi.* ***A****nnunciavi et locutus sum multiplicati sunt super numerum.* **[f. 340v]** ***S****acrificium et oblacionem noluisti aures autem perfecisti michi.* ***H****olocaustum et pro peccato non postulasti tunc dixi ecce venio.* ***I****n capite libri scriptum est de me. ut facerem voluntatem tuam deus meus volui et legem tuam in medio cordis mei.* ***A****nnunciavi iusticiam tuam in ecclesia magna ecce labia mea non prohibebo domine tu scisti.* ***I****usticiam tuam non abscondi in corde meo veritatem tuam et salutare tuum dixi.* ***N****on abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam a consilio multo.* ***T****u autem domine ne longe facias miserationes tuas a me misericordia tua et veritas tua semper susce***[f. 341]***perunt me.* ***Q****uoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus comprehenderunt me iniquitates mee et non potui ut viderem.* ***M****ultiplicate sunt super capillos capitis mei et cor meum dereliquit me.* ***C****omplaceat tibi domine ut eruas me. domine ad adiuvandum me respice.* ***C****onfundantur et revereantur simul qui*

[105] Salmo 39.

querunt animam meam ut auferant eam. **C**onvertantur retrorsum et revereantur qui *volunt michi mala.* ***F****erant confestim confusionem suam qui dicunt michi euge euge.* ***E****xultent et letentur in te omnes querentes te et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt* **[f. 341v]** *salutare tuum.* ***E****go autem mendicus sum et pauper dominus sollicitus est mei.* ***A****diutor meus et protector meus tu es deus meus ne tardaveris.* ***R****equiem.* ***antiphona.*** *Complaceat tibi domine ut eruas me domine ad adiuvandum me respice.* ***antiphona.*** *Sana domine* ***psalmus***[106] ***B****Eatus qui intellegit super egenum et pauperem in die mala liberavit eum dominus.* ***D****ominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***D****ominus opem ferat illi super lectum doloris eius universum stratum eius versasti in infirmitate eius.* ***E****go dixi domine miserere mei sana animam meam quia peccavi tibi.* **[f. 342]** ***I****nimici mei dixerunt mala michi quando morietur et peribit nomen eius.* ***E****t si ingrediebatur ut videret vana loquebatur cor eius congregavit iniquitatem sibi.* ***E****grediebatur foras et loquebatur in idipsum.* ***A****dversum me susurrabant omnes inimici mei adversum me cogitabant mala michi.* ***V****erbum iniquum constituerunt adversum me numquid qui dormit non adiciet ut resurgat.* ***E****tenim homo pacis mee in quo speravi qui edebat panes meos magnificavit super me subplantacionem.* ***T****u autem domine miserere mei et resuscita me et retribuam eis.* ***I****n hoc cognovi quoniam voluisti me.* **[f. 342v]** *quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* ***M****e autem propter innocentiam suscepisti et confirmasti me in conspectu tuo in eternum.* ***B****enedictus dominus deus israhel a seculo et usque in seculum fiat fiat.* ***R****equiem.* ***antiphona.*** *Sana domine animam meam quia peccavi tibi.* ***antiphona.*** *Sitivit anima.* [Psalmus][107] ***Q****uemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te deus.* ***S****itivit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem dei.* ***F****uerunt michi lacrime mee panes die ac nocte dum dicitur michi cotidie ubi est deus tuus.* **[f. 343]** ***H****ec recordatus sum et effudi in me animam meam quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum dei.* ***I****n voce exultacionis et confessionis sonus epulantis.* ***Q****uare tristis es anima mea et quare conturbas me.* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* ***A****d me ipsum anima mea turbata est propterea memor ero tui de terra iordanis et hermonii a monte modico.* ***A****bissus abissum invocat in voce cataractarum tuarum.* ***O****mnia excelsa tua et fluctus tui super me transierunt.* ***I****n die mandavit dominus mi***[f. 343v]***sericordiam suam et nocte canticum eius.* ***A****pud me oratio deo vite mee*

[106] Salmo 40
[107] Salmo 41

dicam deo susceptor meus es. ***Q****uare oblitus es mei et quare contristatus incedo dum affligit me inimicus.* ***D****um confringuntur ossa mea exprobraverunt michi qui tribulant me inimici mei.* ***D****um dicunt michi per singulos dies ubi est deus tuus.* ***Q****uare tristis es anima mea et quare conturbas me.* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona.*** *Sitivit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem domini.* ***Versiculus*** *Ne tradas vestiis animas con***[f. 344]***fitentes tibi. Et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Pater noster. Et ne nos.* ***lectio septima*** ***S****Piritus meus attenuabitur dies mei breviabuntur et solum michi superest sepulcrum. Non peccavi et in amaritudinibus morabitur oculus meus. Libera me domine et pone me iuxta te et cuius vis manus pugnet contra me. Dies mei transierunt cogitaciones mee dissipate sunt torquentes cor meum. Noctem verterunt in diem et rursum post tenebras spero lucem. Si sustinuero infernus domus mea est et in tenebris stravi lectulum meum. Putredini dixi. pater meus es mater mea et soror mea vermibus. Ubi est ergo nunc prestolatio mea et paciencia mea tu es domine deus* **[f. 344v]** *meus.* ***Responsorium*** ***P****eccantem me cotidie et non me penitentem timor mortis conturbat me. Quia in inferno nulla est redemptio miserere mei deus et salva me.* ***Versiculus*** *Deus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua libera me. Quia in inferno* nulla est redemptio miserere mei deus et salva me. ***Lectio octava.*** ***P****ElIi mee consumptis carnibus adhesit os meum et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei miseremini mei saltem vos amici mei quia manus domini tetigit me. Quare me persequimini sicut deus et carnibus meis saturamini. Quis michi tribuat ut scribantur sermones mei. Quis michi det ut exarentur in libro stilo ferreo vel plumbi lamina vel* **[f. 345]** *celte sculpantur in silice. Scio enim quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea videbo deum salvatorem meum. Quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et non alius. Reposita est hec spes mea in sinu meo.* ***Responsorium*** ***D****omine secundum actum meum noli me iudicare nichil dignum in conspectu tuo egi. Ideo deprecor maiestatem tuam ut tu deus deleas iniquitatem meam.* ***Versiculus*** *Amplius lava me domine ab iniusticia mea et a delicto meo munda me. Ideo deprecor maiestatem tuam ut tu deus deleas iniquitatem meam.* **lectio nona** ***Q****Uare de vulva eduxisti me. qui utinam consumptus essem ne oculus me videret. Fuissem quasi non essem* **[f. 345v]** *de utero translatus ad tumulum. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi. Dimitte ergo me domine ut plangam paululum dolorem meum. antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine. Terra miserie et tenebrarum. ubi umbra mortis et nullus ordo.*

sempiternus horror inhabitat. ***Responsorium*** ***L****ibera me domine de morte eterna in die illa tremenda. Quando celi movendi sunt et terra. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Tremens factus sum ego et timeo dum discutio venerit atque ventura ira. Quando celi movendi sunt et terra.* ***Versiculus*** *Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***In laudibus antiphona.*** *Exultabunt.* **[f. 346]** [psalmus] [108] ***M****Iserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapiencie tue manifestasti michi.* ***A****sperges me domine ysopo et mun***[f. 346v]***dabor lavabis me et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo iniquos vias tuas et inpii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee et exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine labia mea aperies et os* **[f. 347]** *meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies.* ***B****enigne fac domine in bona voluntate tua syon ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta tunc inponent super altare tuum vitulos.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Exultabunt domino ossa humiliata.* ***antiphona*** *Exaudi* ***psalmus*** [109] ***T****E decet ymnus deus in syon et tibi reddetur votum in iherusalem.* ***E****xaudi orationem meam ad te omnis caro veniet.* **[f. 347v]** ***V****erba iniquorum prevaluerunt super nos et impietatibus nostris tu propiciaberis.* ***B****eatus quem elegisti et assumpsisti habitabit in atriis tuis.* ***R****eplebimur in bonis domus tue sanctum est templum tuum mirabile in equitate.* ***E****xaudi nos deus salutaris noster spes omnium finium terre et in mari longe.* ***P****reparans montes in virtute tua accinctus potencia qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.* ***T****urbabuntur gentes et timebunt qui habitant terminos a signis tuis exitus matutini et vespere delectabis.* ***V****isitasti*

[108] Salmo 50.
[109] Salmo 64.

terram et inebriasti eam **[f. 348]** *multiplicasti locupletare eam.* ***F****lumen dei repletum est aquis parasti cibum illorum quoniam ita est preparacio eius.* ***R****ivos eius inebrians multiplica genimina eius in stillicidiis eius letabitur germinans.* ***B****enedices corone anni benignitatis tue et campi tui replebuntur ubertate.* ***P****inguescent speciosa deserti et exultatione colles accingentur.* ***I****nduti sunt arietes ovium et valles habundabunt frumento clamabunt etenim ymnum dicent.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Exaudi domine orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***antiphona*** *Me suscepit* ***psalmus***[110] ***D****Eus deus meus ad te de luce vigilo.* **[f. 348v]** ***S****itivit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta in via et in aquosa sic in sancto apparui tibi ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adype et pinguedine repleatur anima mea et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferi***[f. 349]***ora terre tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo quia obstructum est os loquencium iniqua.* ***psalmus***[111] ***D****Eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes ter***[f. 349v]***ra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Me suscepit dextera tua domine.* ***antiphona*** *A porta.* ***psalmus*** ***E****Go dixi in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.* ***Q****uesivi residuum annorum meorum dixi non videbo dominum deum in terra vivencium.* ***N****on aspiciam hominem ultra et habitatorem quietis.* ***G****eneratio mea ablata est et convoluta est a me quasi tabernaculum pastorum.* ***P****recisa est velut a texente vita mea dum adhuc ordirer sucsidit me de mane usque ad vesperam fini***[f. 350]***es me.* ***S****perabam usque ad mane quasi leo sic contrivit omnia ossa mea.* ***D****e mane usque ad vesperam finies me. sicut pullus hyrundinis sic clamabo meditabor ut columba.* ***A****ttenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso.* ***D****omine vim patior responde pro me quid dicam aut quid respondebit michi cum ipse fecerim.* ***R****ecogitabo tibi omnes annos meos*

[110] Salmo 62.
[111] Salmo 66.

in amaritudine anime mee. ***D****omine si sic vivitur et in talibus vita spiritus mei corripies me et vivificabis me ecce in pace amaritudo mea amarissima.* ***T****u autem eruisti animam meam ut non periret proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.* **[f. 350v]** ***Q****uia non infernus confitebitur tibi neque mors laudabit te non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam.* ***V****ivens vivens ipse confitebitur tibi sicut et ego hodie pater filiis notam faciet veritatem tuam.* ***D****omine salvum me fac et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vite nostre in domo domini.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *A porta inferi erue domine animas eorum.* ***antiphona*** *Omnis spiritus* ***psalmus***[112] ***L****Audate dominum de celis laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque omnes que super celos sunt laudent* **[f. 351]** *nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra dracones et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna. fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram et exaltavit cornu populi sui.* **[f. 351v]** ***Y****mnus omnibus sanctis eius filiis Israhel populo appropinquanti sibi.* ***psalmus***[113] ***C****Antate domino canticum novum laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israhel in eo qui fecit eum et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xultationes dei in gutture eorum et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nationibus increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in mani***[f. 352]***cis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***psalmus***[114] ***L****Audate dominum in sanctis eius laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro laudate eum in cordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus laudate eum in cymbalis iubilationis omnis spiritus laudet dominum.* ***R****equiem eternam.* ***Antiphona*** *Omnis spiritus laudet dominum* ***versiculus*** *Audivi vocem de* **[f.**

[112] Salmo 148.
[113] Salmo 149.
[114] Salmo 150.

352v] *celo dicetem michi scribe. Beati mortui qui in domino moriuntur.* ***antiphona*** *Ego sum* ***B****Enedictus*[115] *dominus deus israhel quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso* **[f. 353]** *omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Ego sum resurrectio et vita qui credit in me eciam si mortuus fuerit vivet et omnis qui vivit et credit in me non morietur in eternum. Pater noster.* [Psalmus][116] ***D****E profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* **[f. 353v]** ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propiciatio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israhel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israhel ex omnibus iniquitatibus eius.* ***R****equiem.* ***Versiculus*** *A porta inferi. Erue domine animas eorum.* ***Versiculus*** *Requiescant in pace. Amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio.*** ***D****Eus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pontificali seu sacerdotali fecisti dignitate vigere presta quesumus. ut eorum* **[f. 354]** *quoque perpetuo aggregentur consortio.* ***I****Neffabilem misericordiam tuam nobis domine clementer ostende ut simul nos et a peccatis omnibus exuas et a penis quas pro hiis meremur eripias.* ***oratio.*** ***D****Eus venie largitor et humane salutis amatorum quesumus clemenciam tuam ut nostre congregationis frates propinquos et benefactores nostros qui ex hoc seculo. transierunt beata maria semper virgine intercedente cum omnibus sanctis ad perpetue beatitudinis consorcium prevenire concedas.* ***oratio.*** ***F****Idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum. remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper* **[f. 354v]** *optaverunt piis supplicationibus consequantur. Qui vivis et regnas cum deo patre ut unitate*

[115] Cântico de Zacarias, Lc (1, 68-79).
[116] Salmo 129.

spiritus sancti deus: per omnia secula seculorum. Amen. ~~men~~. Requiescant in pace. amen.

17. ADITAMENTOS FINAIS, ff. 355-370

17.1. CREDO DE SANTO ATANÁSIO, ff. 355-356V

[f. 355] ***Incipit fides catholica a santo athanasio episcopo alexandrino edita:*** ***Q****uicumque vult salvus esse ante omnia opus est: ut teneat catholicam fidem.* ***Q****uam nisi quisque integram inviolatamque servaverit: absque dubio ineternum peribit.* ***F****ides autem catholica hec est: ut unum deum in trinitate et trinitatem in unitate veneremur.* ***N****eque confundentes personas: neque substanciam seperantes.* ***A****lia est enim persona patris: alia filii alia spiritus sancti.* ***S****ed patris et filii et spiritus sancti una est divinitas: equalis gloria coeterna maiestas.* ***Q****ualis pater talis filius: talis spiritus sanctus.* ***I****ncreatus pater increatus filius: increatus spiritus sanctus.* ***I****mmensus pater immensus filius: immensus spiritus sanctus.* ***E****ternus pater eternus filius: eternus spiritus sanctus.* ***E****t tamen non tres eterni: sed unus eternus.* ***S****icut non tres increati nec tres immensi: sed unus increatus et unus immensus.* ***S****imiliter omnipotens pater omnipotens filius: omipotens spiritus sanctus.* **[f. 355v]** ***E****t tamen non tres ominipotens: sed unus ominoptes.* ***I****ta deus pater deus filius: deus spiritus sanctus.* ***E****t tamen non tres dii: sed unus est deus:* ***I****ta dominus pater dominus filius: dominus spiritus sanctus.* ***E****t tamen non tres domini: sed unus est dominus.* ***Q****uia sicut singillatim unamquamque personam deum aut dominum confiteri christiana veritate compelimur:* ***I****ta tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur.* ***P****ater a nullo est factus: nec creatus nec genitus.* ***F****ilius a patre solo est: non factus nec creatus sed genitus.* ***S****piritus sanctus a patre et filio: non factus nec creatus nec genitus sed procedens.* ***U****nus ergo pater non tres patres. unus filius non tres filii: unus spiritus sanctus non tres spiritus sancti.* ***E****t in hac trinitate nichil prius ac posterius: nichil maius aut minus: sed tote tres persone coeterne sibi sunt et coequales.* ***I****ta ut per omnia sicut iam supra dictum est: ut unitas in trinitate et trinitas in unitate veneranda sit.* **[f. 356]** ***Q****ui vult ergo salvus esse: ita de trinitate sentiat.* ***S****ed necessarium est ad eternam salutem: ut incarnacionem quaque domini nostri ihesu christi unusquisque fideliter credat.* ***E****st ergo fides recta ut credamus et confiteamur: quia dominus noster ihesus christus dei filius deus et homo est.* ***D****eus est enim ex substancia patris ante secula genitus: et homo ex substancia matris in seculo natus.* ***P****erfectus deus perfectus homo ex anima rationali: et humana carne subsistens.* ***E****qualis patri secundum divinitatem: minor patre secundum humanitatem.* ***Q****ui licet deus sit et homo: non duo tamen. sed unus est*

christus. ***U****nus autem non conversione divinitatis in carne: sed assumpcione humanitatis in deum.* ***U****nus omnio non confusione substancie: sed unitate persone.* ***N****am sicut anima rationalis et caro unus est homo: ita deus et homo unus est christus.* ***Q****ui passus est pro salute pro salute nostra descendit ad inferos: tercia die resurrexit a mortuis.* ***A****scendit ad celos sedet ad dexteram dei patris* **[f. 356v]** *omnipotentis: inde venturus est iudicare vivos et mortuos.* ***A****d cuius adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis: et reddituri sunt de factis propriis rationem.* ***E****t qui bona egerunt ibunt in vitam eternam: qui vero mala in ignem eternum.* ***H****ec est fides catholica quam nisi quisque fideliter firmiter que crediderit: salvus esse non poterit.* **[f. 357-357v]** brancos com regramento.

17.2. HORAS DO ESPÍRITO SANTO, ff. 358-358V

[f. 358] ***D****OMine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium.* ***D****omine ad adiuvandum.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus domine reple tuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***ymnus.*** ***N****obis sancti spiritus gracia sit data de qua virgo virginum fuit obumbrata dum per sanctum angelum fuit salutata. verbum caro factum est virgo fecundata.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur.* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre.* ***Oratio*** *OMnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus gratiam quam discipulis tuis in die sancto penthecoustes transmisisti et terram sanctam dignate reddere christianis. Qui vivis.* ***Ad primam*** ***D****eus in adiutorium meum.* ***D****omine ad adiuvandum* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus.* ***ymnus.*** ***D****E virgine filius dei fuit natus Crucifixus mortuus atque tumulatus. Resurgens discipulis fuit demonstratus. Et ipsis cernentibus celis elevatus.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum.* [Oratio] *Omnipotens sempiterne.* [ad terciam] ***D****eus in adiutorium meum intende* [hymnus] ***S****um sanctum spiritum deus delegavit. In die penthecoustes ipsos confirmavit. Atque linguis igneis ipsos inflammavit. Relinquendo orphanos ipsos confortavit.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum.* [Oratio] ***O****mnipotens sempiterne deus.* ***ad .vj.*** ***D****eus in adiutorium.* ***D****omine ad adiuvandum.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus.* ***hymnus:*** ***S****EptiformemGratiam tunc acceptaverunt. Quare ydiomata cuncta cognoverunt. Ad diversa climata mundi recesserunt. Et fidem catholicam tunc predicaverunt.* ***oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus.* **[f. 358v]** [ad nonam] ***D****eus in adiutorium meum.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus.* ***ymnus:*** ***S****piritus paraclitus fuit appellatus donum dei caritas fons vivificatus. Septiformis gracia carisma vocatus.* ***Versiculus*** *Emitte.* ***oratio.*** *Omnipotens sempiterne.* [Ad vesperas] ***D****eus in adiutorium.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus.* ***hymnus.*** ***D****Extere dei digitus virtus spiritalis. Nos*

defendat penitus ab omnibus malis. Ut nobis non noceat demon infernalis. Protegat tamquam foveat pulsis procul malis. ***Versiculus*** *Emitte spiritum tuum.* ***oratio.*** *Omnipotens sempiterne* [Ad Completorium] ***C****onverte nos deus salutatis noster.* ***E****t averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium.* ***D****omine ad adiuvandum.* ***antiphona*** *Veni sancte.* ***ymnus.*** ***S****Piritus paraclitus nos velit iuvare. gressus nostros regere et illuminare. Ut cum deus venerit omnes iudicare nos velit ad dexteram suam appellare. as horas canonivas cum devocione tibi sancte spiritus pia ratione. dixi ut nos visites inasiratione ut vivamus iugiter celi regione. Amen.* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne. ut supra.*

17.3. HORAS DA SANTÍSSIMA TRINDADE, ff. 358V-359V

[f. 358v] ***De sancta trinitate ad matutinas.*** ***D****OMine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende.* ***D****omine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto. Sicut erat in principio et nunc. QUicumque vult animam firmiter salutate. Tres personas credere ipsas honorare. Tenentur et precibus iugiter orare. Unum deum dicerem solum adorate.* ***Versiculus*** *Te vite laudant te glorificant omnes creature. O beata trinitas. Oremus.* ***oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus te suppliciter deprecamus ut sanctam trinitatem in hoc mundo ita nos facias fir***[f. 359]***miter fideliter credere et simpliciter confiteri ut in aliquo possumus eam perfecte cognoscere et letanter facie ad faciem. Qui vivies et regnas in unitate spiritus sancti deus per omnia secula seculorum. Amen.* ***F****idelium anime per magnam misericordiam domini. Requiescant in pace. Amen.* ***B****enedictum sit nomen domino nostro ihesum christi ineternum. Et nomen virginis marie sit benedictum in secula seculorum. Amen. Pater noster. Et ne nos. Iste verssus cum collecta debet dici ad omnes bonis sulise quentes.* ***ad primam.*** ***D****eus in adiutorium.* ***D****omine ad.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat* ***T****Rinitatem credimus summum genitorem. Sanctum eius filium nostrum redemptorem. Sanctum eius paraclitum gracie datorem. Unum tamen dicimus deum creatorem.* ***Versiculus*** *Te vite laudant.* ***oratio.*** *Omnipotens sempiterne.* ***Ad tertiam:*** ***D****eus in adiutorium.* ***D****omine ad adiuvandum.* ***A*** *Se patrem credimus cum hunc generavit. Filium lumine lumen resultavit. Precedentem spiritum uterque spiravit. Neuter horum genuit ipsum vel creavit.* ***Versiculus*** *Te vite laudant.* ***oratio.*** *Omnipotens sempiterne.* ***Ad vj.*** ***D****eus in adiutorium. Domine ad adiuvandum.* ***A****D patrem vox pertinet super baptizatum qua sonavit filium vere humanatum. Volatu columbe de ... tum credimus spiritum pera clitum datum.* ***Versiculus*** *Te vite laudant.* ***oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne.* ***Ad nonam.*** *Deus in adiutorium.* ***D****omine ad adiuvandum.* ***I****n

patris potencia cuncta denotantur filii sapia vera declarantur. Spititus clemencia universa dantur tuum reverencia omnia curvantur. ***Ad vesperas.*** ***D****eus in adiutorium.* ***D****omine ad adiuvandum. VOluntate filius patris incarnatus. Est de spiritu sancto de virgine natus. Crucifixus mortuus atque tumulatus* **[f. 359v]** *Resurgens a mortuis celo sublimatus.* ***Versiculus*** *Te vite laudant.* ***oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus.* ***Ad completorium.*** *Converte nos deus salutaris noster.* ***E****t averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende.* ***D****omine ad adiuvandum.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat im principio. Et per ipsum erimus omnes iudicati. Beati ad gloriam eternam vocati. Ad penas perpetuas mali condempnati. Hec omnia credere tenentur beati. Has horas sit recolo ut in trinitate. Veneretur unitas et in unitate. Honoretur trinitas atque pietate. Faciat me credere hoc cum firmitate.* ***Versiculus*** *Te vite laudant.* ***oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne.*[117]

17.4. ORAÇÕES, ff. 360-361V

[f. 360] ***Versiculos.*** *Ora pro nobis beata anna ut mundemur ab omnibus malis in hac vita.* ***Responsorium*** *Domina exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oracio*** ***D****Eus qui beate anne tantam graciam donare dignatus es ut gloriosam virginem mariam matrem tuam in utero suo portare mereretur. da quesumus per intercessionem utriusque matris ac filie ad te qui verus es deus et verus homo valeamus pervenire. Qui vivis et regnas cum deo patre in unitate spiritus sancti.* ***oracio domini nostri ihesu christi*** ***D****OMine ihesum christe qui septem verba die ultimo vite tue in cruce pendens dixisti ut semper illa sacratissima verba in memoria haberemus. rogo te per virtutem illorum septem verborum ut michi parcas quid quid peccavi aut commisi de septem peccatis mortalibus scilicete de superbia invidia ira accidia luxuria avaricia et gula domine sicut tu dixisti pater ignosce crucifixentibus me fac me ut amore tui parcam ego cunctis michi male facientibus et sicut tu dixisti latroni hodie mecum eris in paradiso fac me ita vivere ut in hora mortis mee in dicas hodie mecum eris in paradiso. Et sicut tu dixisti matri tue mulier ecce filius tuus. Deinde dixisti discipulo. Ecce mater tua fac ut matri tue me societ amor tuus et caritas vera. Et sicut tu dixisti heli heli lamazabatani quod significat deus deus meus ut quid dereliquisti me fac me dicere in omni tempore tribulacionis mee. Pater mi domine mi miserere in peccatori adiuva me et dirige me rex meus et deus meus qui me tuo proprio sanguine redemisti. Et sicut tu dixistisicio scilicet salutem animarum sanctarum que in limbo inferni fuerunt adventum.* **[f. 360v]** *tuum expectancium fac ut ego semper siciam te*

[117] Não se verifica continuidade entre os fólios 359v e 360.

diligendo fontem aque viventis fontem eterni luminis toto cordis desiderio ad amandum. Et sicut tu dixisti in manus tuas domine comendo spiritum meum fac me ira vivere ut in hora mortis me ego possim tibi dicere pater in manus tuas comendo spiritum meum respice me venientem ad te quia nunc constituisti tempus meum. Et sicut tu dixisti consumatum est quod significat labores et dolores quos pro nobis miseris suscepisti ian finisti fac ut audire merear illam dulcissimam vocem tuam dicentem veni amica mea quia iam disposui peticiones tuas consumari. Veni dilecta mea quia iam disposui peticiones consumari. Veni mecum ut sedeas cum angelis meis sanctis in regno meo epullari et iocundari commorari amen. ***oracio*** ***D****Eprecor te piissime domine ihesum christi propter illam caritatem qua tu rex celestis pendebas in cruce cum dei fica caritate cum miserissima anima cum tristissimo gestu cum turbatis senssibus cum fusfixo corpore cum sanguineis vulneribus cum expanssis manibus cum extenssis venis cum clamoroso ore cum ravea voce cum palida facie cum mortali colore cum lacrimosis ccelis cum gemibundo guture cum sitibundis desideriis cum amaro gustu felis cum inclinato capite cum divislone corporis et aic cum origine viventes fontibus mea caritate. Precor te amantissime domine ihesum christe qua tuum amorosum cor stringebatur ut sis in placabilis ... multitudinem peccatorum meorum bonum et sanctum finem nec gloriosam ...anque ressurreccionem propter tuam misericordiam meam tribuere digneris amen.* ***oracio*** ***A****ve domine ihesum christe verbum patris filius virginis agnus dei salus mundi hostia facia* **[f. 360v]** *verbum caro fons pietatis.* ***A****ve domine ihesum christe laus angelorum gloria sanctorum visio pacis deitas integra veriis homo flos et fructus virginis matris.* ***A****ve domine ihesum christe splendor patris princeps pacis ianua celi panis vivus virginis partus vas puritatis.* ***A****ve domine ihesum christe lumen celi precium mundi gaudium nostrum angelorum panis cordium iubilacio rex et sponsus virginitatis.* ***A****ve domine ihesum christe via dulcis veritas summa premium nostrum caritas vera fons amoris pax dulcedo requies nostra vita perhennis a miserere.* ***A****ve caro christe caro in molata crucis ara pro redemptio hostia morte tua nos amara fac redemptor luce clara tecum frui gloria amen.* ***A****ve verum corpus domini nostri ihesum christi natum ex maria virgine ave vere passum in molatum in cruce pro homine cuius latus perforatum vere fluxit sanguine esto nobis pregustatum mortis in examine edulcis precihum marie miserere nostri amen.* ***oracio*** ***A****Nima christi sanctifica me corpus christi salva me sanguis christi inebria me aqua lateris christi lava me. passio christi conforta me o bone ihesum exaudi me nec permitas me sperari ate ab hoste maligno defende me in horis mortis voca me et pone me iusta te ut cum angelis tuis laudem te in secula seculorum amen.* ***oracio*** ***D****Omine ihesu christe qui hanc sacratissima carnem tuam et*

preciosissimum sanguinem tuum de gloriose virginis marie utero assumpsisti et eudem sanguinem de sacratissimo latere tuo in ara crucis pro salute nostra efudisti. Et in hac gloriosa cruce a morte resurrecisti et ad **[f. 361v]** *celos ascendisti et iterum venturos es iudicate vivos et mortuos in eadem cruce libera me per hoc sacro sanctum corpus tuum quodmodo trautatur in altari ab omnibus in mundiciis mentis et corporis et ab universsis malis periculis presentibus preteritis et futuris amen.* ***oracio*** ***O****Vela puerpera parva paupereula per omnia perfecra pura ymo purissima pulcra ymo pulcherrima annorum paucorum sed vere pularitate et pulctudine morum incomparabilis maria dignare me sancte meditari de te mater et virgo virgina ac illa magnalia qui inte fecit ipse qui potens est ad vicam memoriam continue digne reducere concepisti nanque semper virgo clausa in civitate nazareth co operante spiritus sancti gracia in motorius trinitatis presencia et efficacia ihesum verum dominum de deo et verum hominem de te femina et eundem ihesum finitis noune menssibus quibus in tuo virginali utero fuit clausus illibata quoni eciam tenera conspecta virginitate et maternaliter in bethleem peperisti qui .... in explicabilis et partus sumine ad mirabilis et virginis explicant onexplicabilia dei inte beneficia ergo piissima et clementissima virgo mater ego ingignissimus peccatorum per illum te rogo qui in te est factus homo perfectus et ex te virgine nato in fans parvulus quitenus decetro me recipere et prefusate digneris sub umbra et custodia misericordiarum tuarum a temptacionibus et laque .. inimici tui agregando me nummo verorum fidelium tuorum tecum viscerali conpassione lammentancium amaram mortem crucifixi tui et tibi fideliter fivencium in desiderio in defenso in continuo suspirio videndi faciem plenam graciarum eiusdem dei et filii domini nostri ihesu christi.*

17.5. HORAS DE TODOS OS SANTOS, ff. 361V-362V

[f. 361v] ***Incipit officium de omnibus sanctis.*** **[f. 362]** ***D****OMine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium.* ***D****omine ad adiuvandum.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***ymnus.*** ***S****ancta dei genitris flos virginitatis fons misericordie mater pietatis. Supra sanctus regidens reginum claritatis. Pro nobis eum ceteris exora beatis.* ***Versiculos.*** *Subvenite sancti dei angeli occurrite oferentes preces nostras inconspecta dei altissimi. Domine exaudi orationes meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***oratio.*** ***I****nfirmitatem nostram quesumus domine propicius respice et mala omnia nostra que viste meremur sancte maria et omnium sanctorum atque sanctarum intercessionibus averte. Pre christum dominum nostrum. Amen. Benedicamus dominus. Deo gracias.* ***ad primam*** ***D****eus in adiutorium.* ***A****ngelorum ordines deum que laudare.*

Non cessatis iugiter atque adorare. Sanctus. Sanctus canere nostros gubernare. Actus hic in ferius nolite cessare. ***Versiculos.*** *Subvenite.* ***oratio.*** ***I****nfirmitatem nostram. Benedicamus dominus. Deo gracias.* ***ad terciam*** ***D****eus in adiutorium.* ***P****Atriarche mistico ritu immolantes. vita corde cantico deum lonorantes prophete prophetico spiritum afantes apostoli publico. sono predicantes.* ***Versiculos.*** *Subvenite.* ***oratio.*** ***I****nfirmitatem nostram. Benedicamus dominus. Deo gracias.* ***ad sextam*** ***D****eus in adiutorium.* ***E****Vvangliste domini facta cognoscentes. Verbis evvangelicis eadem scribentes. Sanctique discipuli christum consequentes. Abherode mortui sunt et innocentes.* ***Versiculos.*** *Subvenite.* ***oratio.*** ***I****nfirmitatem nostram. Benedicamus dominus. Deo gracias.* ***ad nonam*** ***D****eus in adiutorium.* ***R****ex palmam martirij deo dedicati martires egregij cruore mudati. Et confessionibus domino coniungati confessores mona***[f. 362v]***chi heremite grati.* ***Versiculos.*** *Subvenite.* ***oratio.*** ***I****nfirmitatem nostram. Benedicamus dominus. Deo gracias.* ***ad vesperas*** *Deus in adiutorium.* ***S****Anctissime virgines de comungrate indue et martires domino dedicate omnes sancti sancteque pro nobis orate. Dominum vestris precibus vobisque placate.* ***Versiculos.*** *Subvenite.* ***oratio.*** ***I****nfirmitatem nostram. Benedicamus dominus. Deo gracias.* ***ad completorium*** ***C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis. Deus in adiutorium. Et per vos sit gracia sua nobis data. Deleantur vicia mundetur peccata. vitentur pericula omnia sint grata. Nobis deta gloria insede ...* ***Versiculos.*** *Subvenite.* ***oratio.*** ***I****nfirmitatem nostram. ut supra.* ***recommendationes.*** ***H****as horas canonivas cum devocione. Tumc sancti sancteque pia ratione. Pro me assidua intercessione rogetis abs aliqua intercessione.* ***Versiculos.*** *Subvenite.* ***oratio.*** ***I****nfirmitatem nostram quesumus domine propicius respice et malla omnia nostra que viste meremur sancte maria et omnium sanctorum atque sanctarum intercessionibus averte. Per dominum nostrum ihesum christum fillium tuum qui tecum vivit et regnavit in unitate spiritus sancto deo. Per omnia seculo seculorum amen. Deo gracias.*

17.6. LOUVORES ÀS ALEGRIAS DA VIRGEM, ff. 362V-365V

[f. 362v] ***Has videas laudes qui sancta virgine gaudes.*** *Et venerando pia studeas laudarem mariam virginis intacte. cum versus ante figuram Pretereundo cave. ne taceatur ave. Invenies veniam. sic salutando mariam.* ***Salve regina fulcita*** ***S****Alve virgo virginum stella matutina. Sordidorum criminum vera medicina. Consolatrix hominum qui sunt in ruina. Precibus precancium mater et inclina.* ***Regina*** **[f. 363]** ***R****egina reginancium virgo puellaris. Peperisti filium mater singullaris. Sacrarum palacium dei convocaris. Divinum auxilium nobis largiaris.* ***misericordia*** ***F****lons misericordie dici meruisti. Atque mater gracie quando concepisti. Summum*

regem glorie quie postpepista. Largitorem venie mundo contulisti. ***vita*** ***V****ita via veritas est de terra nata. Et semper virginitas restat illibata. Nan tua humilitas fuit operata. Quod in te divinitas esset incarnata.* ***dulcedo*** ***D****ulcedo dulcedinis fructus benedictus. Ventris tui virginis agnus dei dictus. Cuius unda sanguinis homo derelictus. Lotus labe criminis est et demon victus.* ***et spes*** ***E****t spes nostra solida es virgo maria. Virga yesse florida ut in yssaya. Rore celi mandida dicit prophecia. Pulcra ut nix candida dei mater pia.* ***salve*** ***S****alve lux fidelium fulgens ut aurora. Que est supra lilium pulcra et decora. Omne quod est noxium tolle sine mora. Et dei auxilium pro nobis implora.* ***Ad te*** **[f. 363v]** ***A****d te clamant misereri multum desolati. Nobis aures aperi pecctoris sacrati. Ut a fauce miseri per celibati. Consequamur liberi viam tui.* ***Clamans*** ***C****lamamus devocius ad te suspirantes. Et affectuosius te pie precantes. Delle quod interius male cogitantes. Gessimus exterius opere peccantes.* ***Exules*** ***E****xules exilio omnes sumus dati. Pro parentis vicio gloria privati. Paradisi gaudio et exorbitati. Tuo beneficio sumus reparati.* ***Filij*** ***F****ilij suspiria procedere coguntur. Mundi pro miseria per quam involuntur. Ad dampnata vicia spe dilabuntur. Setmisericordia tua fulciuntur.* ***Eve*** ***E****ve lapsus intulit dampnum desperatum. Et a nobis abstulit gaudum beatum. Quod post evam contulit verbum incarnatum. Quando mortem sustulit deluit peccatum.* ***Ad te*** ***A****d te clamant iugiter tui famulantes. Et infideliter homines sperantes. Iuvamen humiliter tuum implorantes. Quos misericorditer audias clamantes.* **[f. 364]** ***Suspiramus*** ***S****uspiramus flectibus nostris pro peccatis. Et multis gemitibus per nos perpectratis. Set in te confidimus mater pietatis. Vere penitentibus veniam da gratis.* ***Gementes*** ***I****ementes recolimus mala retroacta. Que inique gessimus mente non coacta. Set in te confidimus maria intacta. Ut a te que petimus sint in nobis facta.* ***Et flentes*** ***E****t flentes doloribus mente verecunda. Lumen nostris cordibus infunde fecunda. Viciorum sordibus nos benigne munda. Iunge nos celestibus maria iocunda.* ***In hac valle*** ***I****n hac valle misera multum tenebrosa. Hominum sunt genera plurimum fedosa. Nameorum corpora sunt contagiosa. Propter facta cellera et obprobriosa.* ***Lacrimarum*** ***L****acrimarum rivuli non prossunt vel aque. Quin senes et parvuli et plebs unaquaque. Timeant quod emuli querant circumquaque. Et fraus huius seculi trahat usquaque.* ***Eya ergo*** ***E****ya ergo dirige ad te nostras mentes. Atque laplos erige conforta tremetes. Et errantes corrige te pie querentes.* **[f. 364v]** *Miseros nos dirige in te confidentes.* ***Advocata*** ***A****dvocata libera coram salvatore. Postula propera consueto more. Ac pro gente misera benigno favore. Natum tuum mitiga materno amore.* ***nostra*** ***N****ostra spes froelium semper fuit talis. Est et erit omnium mater virginalis. Ut nobis non noceat demon infernalis. Protegat et nutriat fovea sub alijs.* ***illos tuos*** ***I****llos pios occulos et misericordes.*

Converte ad famulos in bono discordes. Et ad malum cedulos forcius concordes. Notre carnis stimulos delleas et sordes. ***Et Ihesum*** ***I****hesum unigenitum fructum bendictum. Monstra nobis inclitum pium et non fictum. Per quem genus perdictum a demone vitum. Datum in interitum revixit invictum.* ***ventris tui*** ***V****entris tui viscera iheum portaverunt. Et beata viscera ipsum lactaverunt. Cui iudei vulnera dira intulerunt. Et enim post verbera cruci tradiderunt.* ***nobis post hoc*** ***N****obis post hoc exilium benignum ostende. Ihesum filium tuum et nobis impende.* **[f. 365]** *Verum patrocinium et manum extende. Cum nos ad iudicium ducimur defende.* ***O clemens*** ***O*** *clemens clemencia summe bonitatis. Adonay filia flos virginitatis. Dey plena gracia fons humilitatis. Virginum leticia scala caritatis.* ***O pia*** ***O*** *pia pissima regina celorum. Camera dignissima dei seculorum. Virgo prudentissima gemma confessorum. Atque iocundissima laus apostolorum.* ***O dulcis.*** ***O*** *dulcis dulcissima super favo melle. Columba castissima carens omni felle. Mater benignissima iuxta nostrum velle. Tu cuncta fedissima a nobis repelle.* ***Maria*** ***M****aria eximia natum deprecare. Ut quicumque omnia vult recitare. In tui memoria et te collaudare. Dignetur in gloria sua collocare. In secula seculorum Amen.* ***Versusiculos*** *Ora pro nobis sancta dey genitrix.* ***psalmus*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi.* ***Oremus*** ***D****eus qui de beate marie virginis utero ver***[f. 365v]***bum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvetur Per.*

17.7. *O INTEMERATA*, ff. 365V-366

[f. 365v] ***oratio.*** ***O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis atque incomparabilis virgo dei genetrix maria gratissimum dei templum spiritus sancti sacrarium Ianua regni celorum per quam post deum totus vivit orbis terrarum. Inclina mater nunc aures tue pietatis indignis supplicacionibus meis Et esto michi miserrimo peccatori pia in omnibus auxiliatrix. O Iohannes beatissime christi familiaris et amice qui ab eodem domino nostro ihesu christo virgo es electus et inter ceteros magis dilectus atque misteriis celestibus ultra omnes imbutus apostolus eius et evangelista factus es preclarissimus Te eciam invoco cum maria matre eiusdem salvatoris nostri ut michi opem tuam cum ipsa conferre digneris. O due gemme celestes maria et Iohannes. O duo luminaria divinitus ante deum lucencia vestris radiis scelerum meorum effugate nubila. Vos enim estis duo in quibus deus pater per filium suum specialiter hedificavit sibi dominum. Et in quibus ipse filius dei ob sincerissime virginitatis meritum dilectionis sue confirmavit privilegium in cruce pendens uni vestrum ita dicens. Mulier ecce filius tuus. Deinde ad a***[f. 366]****lium. Ecce*

mater tua. In huius ergo tam sacratissimi amoris dulcedine qua tunc ore dominico velut mater et filius adinvicem conjuncti estis. vobis duobus ego miserrimus peccator commendo hodie corpus meum et animam meam ut in omnibus oris atque momentis interius et exterius firmi custodes et pii apud deum intercessores michi existere dignemini. Credo enim firmiter et in dubitanter fateor quia velle vestrum velle dei est. Et nolle vestrum nolle dei est. Unde quioquid ab illo petitis sine mora obtinetis. Per hanc ergo tam potentissimam vestre dignitatis virtutem poscite queso michi peccatori corporis et anime salutem. Agite queso. agite vestris sacris orationibus ut cor meum invisere et inhabitare dignetur spiritus almus graciarum largitor optimus Qui me a cunctis viciorum sordibus expurget virtutibus sacris illustret et exornet. In dilectione dei et proximi perfecte stare et perseverare faciat. Et post huius vite cursum ad gaudia me ducat electorum suorum benignissimus paraclitus. Qui cum patre et filio consubstancialis et coeternus cum eis et in eis vivit et regnat omnipotens deus in secula seculorum amen.

17.8. *OBSECRO TE*, ff. 366-367v

[f. 366] ***O****Bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima summi regis filia mater gloriosissima mater orphanorum consolacio desolatorum via errancium salus et spes in te* **[f. 366v]** *sperancium virgo ante partum virgo in partu. virgo post partum. Fons misericordie. fons salutis et gracie. Fons pietatis et leticie. fons consolacionis et indulgencie. Et per illam sanctam inefabilem leticiam qua exaltavit spiritus tuus in illa ora quando tibi per gabrielem archangelum annunciatus et conceptus filius dei fuit. Et per illud divinum misterium quod tunc operatus est spiritus sanctus in te. Et per illam sanctam ineffabilem pietatem graciam misericordiam amorem et humilitatem per quas filius dei descendit accipere humanam carnem in venerabilissimo utero tuo. Et in quibus te respexit quando te exaltavit superchoros angelorum. Et quando te commendavit sancto Iohanni apostolo et evangeliste. Et per illam sanctam ineffabilem humilitatem in qua respondisti archangelo gabrieli. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Et per illa sanctissima quindecim gaudia que habuisti de filio tuo domino nostro ihesu cristo. Et per illam sanctam maximam compassionem et accerbissimum cordis dolorem quem habuisti quando dominum nostrum ihesum christum ante crucem nudatum et in ipsa levatum vidisti pendentem crucifixum vulneratum scicientem fel apponi clamatem audisti et morientem vidisti. Et per quinque vulnera filii tui. Et per contractionem viscerum suorum pre nimio do***[f. 367]****lore vulnerum. Et per dolorem quem habuisti quonian vidisti eu vulnerari. Et per fontes sanguinis sui Et per omnem passionem eius. Et per omnem*

dolorem cordis tui. Et per fontes lacrimarum tuarum ut cum omnibus sanctis et electis dei. Veni et festina in auxilium et consilium meum in omnibus orationibus et requestis meis. In omnibus angustus et necessitatibus meis et in omnibus rebus illis in quibus ego sum facturus locuturus aut cogitaturus omnibus diebus ac noctibus horis atque momentis vite mee. Et michi famulo tuo impetres a dilecto filio tuo complementum omni misericordia et consolacione omni consilio. omni auxilio et omni adiutorio. Omni benediccione et sanctificatione omni salvacione pace et prosperitate. omni gaudio et alacritate. Eciam habundanciam omnium bonorum spititualium et corporalium. Et graciam spiritus sacti qui me bene per omnia disponat animam meam custodiat corpus meum regat. sensus erigates mores componat. Actus probet. Vota et desideria mea bona perficiat cogitaciones sanctas instituat preterita mala indulgeat presencia emendet. futura moderetur. Vitam honestam et honorabilem michi tribuat et victoriam contra omnes adversitates huius mundi. Beatam pacem spiritualem et corporalem michi tribuat. Bonam spem caritatem fidem et castitatem humilitatem et pacienciam. Quinque sensus corporis mei regat et protegat **[f. 367v]** *septem opera misericordie complere me faciat. Duodecim articulos fidei decem precepta legis firmiter credere et tenere me faciat. Et a septem peccatis mortalibus me liberet et defendat usque in finem vite mee. Et in novissimis diebus meis ostende michi faciem tuam et annuncias michi diem et horam obitus mei. Et hanc oracionem meam supplicem suscipias exaudias et vitam eternam michi tribuas. Et exaudi me dulcissima maria mater dei et misericordie Amen.*

17.9. OS SETE GOZOS DE NOSSA SENHORA, ff. 367v-369

[f. 367v] ***Quicumque hec septem gaudia in honore virginis marie semel in die dixerit cemtum dies indulgentiam obtinebit adnon propter clemente qui hec septem gaudia proprio stillo composuit. V****Irgo templu trinitatis. deus summe bonitatis et misericordie. Qui tue humilitatis dulco vem suavitates vidit et flagrancie. De te nasci nunciatur cum per angelum mandatur tibi salus gracie. Modum queris demonstratur dum cunsentis incarnatur confesti in Rex glorie.* ***Per hoc gaudium precamur quod hunc regem mereamur habere propicium et ab eoprotegamur protecti recipiamur in terra vivencium D****E secundo gratularis cum tu solem stella paris velud luna radium Pariendo non gravaris virgo manens nec mutaris propter puerperum. Sicut flos propter odorem suum non perdidit decorem cum odor emictitur. Sic tu propter* **[f. 368]** *creatorem virginitatis candorem non perdis cum nascitur* ***O maria mater pia esto nobis recta via apud tuum filium. atque pro tua gratia depelle nostra vicia per hoc sanctum gaudium. D****E*

tercio gratulari stella monet quam morari vides super filio. Cum a magis adorari ipsum cernis ditari. munere tam vario. Stella notat unitatem tresque reges trinitatem in perdicto filio. Aurum mentis puritatem mirra carnis castitatem et thus est oratio. ***O maria stella mundi a peccatis simus mundi per te, virgo maria. Et virtutibus fecundi leti tecum et iocundi letemur in patria.*** ***Q****Uartum virgo tibi datur cum a morte suscitatur christus die tercia per hoc fides roboratur spes redit et mors fugatur per te plena gracia Homo captus liberatur et ab limo sublevatue sursum ad celestia hostis victus captivatur. dolet gemit auxiatur amissa potencia.* ***Ergo mater creatoris funde preces cunctis horis. ut per istud gaudium. post cursum huius laboris beatis iungamur choris supernorum civium.*** ***Q****Uintum virgo concepisti ascendentem cum vidisti filium in gloria. Tunc aperte cognovisti quod tu mater extitisti cuius eras filia. In ascensu demonstratur via per quam ascendatur ad celi palatia ergo surgat et sequatur istam* **[f. 368v]** *viam qui moratur In mundi miseria.* ***Per hoc gaudium rogamus Ne subici valeamus demonis Imperio Set ad celos ascendamus ubi semper gaudeamus tecum et cum filio tuo.*** ***S****Extum gaudium ostendit de supinis qui descendit in linguis paraclitus dum conffirmat et defendit replet mundat et accendit apostolos penitus. In linguis est ignis datus ut perlinguas sit sanatus homo linguis perditus. Et per ignem emendatus qui fuerat maculatus per paccatum primitus.* ***Per hoc gaudium beatum ora virgo tuum natum. Ut in hoc exilio deleat nostrum reatum. Ne sit nobis in peccatum in magno iudicio.*** ***A****D septimum invitavit cum de mundo te vocavit christus ad celestia. Duper chronos exaltavit exaltatum honoravit speciali gracia. Sic honor tibi prestatur quod nemini reseratur nisi per te curia. nec virtutibus dicatur nisi per te cui datur virtutum custodia.* ***Virgo mater pietatis senciamus bonitatis tue beneficium. Et nos serves a peccatis et perducas cum beatis ad eternum gaudium. O maria tota munda a peccatis nos emunda per hec septem gaudia. Et fecunda nos fecunda et duc tecum ad iocunda paradisi gloria amen.*** ***D****Eprecor sanctissima maria mater dei pietate plenissima suum regis filia mater glori***[f. 369]***osissima mater orphanorum consolacio desolatorum via errantium salus in te sperancium Virgo in partu virgo post partum. fons misericordie fons salutis et gracie fons pietatis et leticie Intercedas pro me peccatore .N. famulo tuo ante conspectum filii tui domini nostri ihesum christi ut per suam magnam misericordiam et tuam sacratissimam intercessionem concedat michi ante tempore et diem mortis mee puram confessionem de peccatis meis ac contricionem et veram penitenciam et post mortem cum sanctis et ellectis suis vitam eternam ac omnibus fidelibus et defunctis vitam et requiem sempiternem amen.*

17.10. *DE VULNERIBUS CHRISTI* (versos a Cristo crucificado), ff. 369-370v

[f. 369] ***Ad ymaginem christi crucifixi.*** ***O****mnibus consideratis paradisus volumptatis es ihesu piissime in te fons paternitatis omnis fructus suavitatis plantavit plenissime passionis tue fructus et cruoris tui fluctus defluens largissime finem fecit nostri luctus per hunc infernus destructus gemit amarissime.* ***Ad lignum crucis ihesum cristi.*** ***T****Riumphale lignum crucis tu seductus nos reducis ad superna gaudia. portas paradis vere lucis. fauces claudis hostis trucis divina potencia. Te adoro propter illum qui per te gregem pusillum reduxit. Confrigens per hoc vexilum orti vectes et sigillum signans infernalia.* ***Ad capud et coronam spineam.*** ***A****ve capud inclinatum despective coronatum* **[f. 369v]** *spinis in fidelium Multis locis perfotatum circunquaque cruentatum exemplar humilium. O corona preciosa quam cruoris cinxit rosa plasmatoris omnium per te fiat speciosa mens humana mens spinosa declinans in vicium.* ***Ad vulnus dextre manus.*** ***S****alve vulnus dextre manus velut phison tuus planus miseris scariens Quod in deus in humanus in honestus et insanus fodit deum nesciens. Te honoro te adoro te requiro te inplero ut miser et moriens ut in contructorum choro in quo sperando laboro nunquam sim deficiens.* ***Ad vulnus sinistre manus.*** ***A****Ve tu sinistra christi perforata tu fuisti clavo predurissimo velut gion efudisti rivum tuum quo lavisti nos amalo pessimo Teo vulnus adoramus. tibi capud inclinamus. ut fonti dulcissimo. Per te detur ut vincamus hostes et ut gaudeamus in die novissimo.* ***Ad vulnus lateris christi.*** ***O*** *fons aque paradisi a quo quatuor divisi dulces fiunt rivuli per quem demones invisi sunt confractes et elisi et effecti tremuli. Dulce vulnus laterale Inter fontes nullum talle nectar unquam poculi. Ave salve gaude valle contra venenum letale medicina populi.* ***Ad vulnus dextri pedis.*** ***S****Alve vulnus dextri pedis tu cruoris rivum edis tigri comparabilis. Per hunc* **[f. 370]** *rivum homo redis ad super hoc vulnus hoc foramem fudit cruoris libamen deus inpassabilis. Sit ergo michi solamen istud vulnus et iuvamen cum mors adest flebilis.* ***Ad vulnus sinistri pedis.*** ***L****Evi pedes perforati. ave vulnus in quo pati deus homo voluit. Comparandum es eufrati per te sumus liberati nos quos umbra tenuit. Dulce vulnus. dulcis clavus et cruoris dulcis favus per istud euferbuit per te resurgat ygnavus emendetur homo pravus in te qui spem habuit.* ***Ad mariam virginem.*** ***O*** *Maria plasmanati que vidiste Ihesum pati quis te dolor tenuit. Non est hoc humanitati datum scire ulli nati quia nemo potuit pre dolore perforetur mea mens et crucietur que dolorem meruit ne in finem condempnetur ser per penas emendetur quia carni paruit.* ***Ad sanctum Johanne evvangelista.*** ***I****Ohannes evvangelista tu sanctarii sacrista in quo deus iacuit. Me mundus falit sophista per te michi detur ista. que supra mens voluit. Obsercro te per hunc Fletum. per dolorem et per metum quo cor tuum tremuit*

dum videres deum spretum ut me ducas ad hunc tecum quem christus eripuit amen. ***Versiculus.*** *Christus factus est pro nobis obdiens usque ad mortem. Mortem autem crucis.* ***Versiculus.*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix. Ut digni efficiamur promissionibus christi.* ***Versiculus.*** *Valde honorandum est beatus iohannes evvangelista qui supra pectus domini in cena recubuit. Domine exaudi* **[f. 370v]** *oracionem meam. Et clamor. Oremus.* ***oratio.*** ***O****Mnipotens sempiterne deus. qui unigenitum filium tuum dominum nostrum ihesum christum crucem coronam spineam et quinque* vulnera subire voluisti qui et in cruce pendens matrem suam virginem virgini commendavit. presta quesumus ut qui eius passionem veneramur a peccatorum nostrorum nexibus eorum precibus liberemur. Per.

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL, IL. 15 (cota antiga: Z-3-39)

Flandres, primeira metade do século XV.
Iluminador: Mestres dos enrolamentos dourados.
Manuscrito: pergaminho, 121 fólios, 153 x 110 mm; justificação 89 x 59 mm; 1 coluna; 14 linhas de texto, mais uma de regramento; letra gótica; latim e francês; 9 iluminuras de página inseridas sobre três linhas de texto e 4 iniciais historiadas.
Proveniência: D. Francisco de Melo Manuel da Câmara (Cabrinha) [1773-1851]; D. João de Mello Manuel da Câmara (até 1852); Biblioteca Nacional de Portugal (1852); Vendido por Arnaldo Faria de Ataíde e Melo (?); Livraria Barateira (?); Livraria de José Caetano Mazziotti Salema Garção (1943);[1] Devolvido à Biblioteca Nacional de Portugal (c. 1948).

1. CONTEÚDO

ff.1-10v, Calendário em francês ao uso de Ruão.[2]

ff.11-14v, Perícopes Evangélicas: (ff. 11-12v) ***Inicium sancti evvangelii. Secundum. Iohannem. Gloria tibi domine.*** ***I****N principio erat verbum et verbum erat apud deum ...; Te invocamus te laudamus te benediximus o beata trinitas* ***versiculus*** *Sit nomen domini benedictum.* ***responsorium*** *Ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Oratio*** *Protector in te sperantium deus ...;* (ff. 12v-14v) ***Sequencia sancti evvangelii secundum lucam*** ***I****N illo tempore* ***M****issus est angelus gabriel ...;*

ff. 15-65, Horas da Virgem segundo o uso de Ruão: (ff. 15-25v) Matinas: ***D****Omine labia mea aperies.* ***E****t os meum annunciabit ...;* (ff. 25v-36v) ***In laudibus*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 36v-41v) ***Ad primam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 42-45) [Ad terciam] *...dum me festina* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto ...;*[3] (ff. 45v-49) [Ad sextam] ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina ...;* (ff. 49-53) ***Ad nonam.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 53-59v) ***Secuntur ad vesperas beate marie*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 59v-65) ***Ad completorium.*** ***C****Onverte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 65-65v, Inscrições adicionadas em francês e latim: *Seigneur dieu qui justifie le pecheur…; Deus qui nobis sub sacramento mirabilia(sic) passionis tue memoriam.*

ff. 66-82v, Salmos Penitenciais e Litania: ***D****Omine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua ...;* (f. 77v) ***Letania.*** ***K****yrie eleyson.* ***C****hriste eleison.* ***K****yrie eleyson ...;*

ff. 82v-111, Ofício dos Defuntos segundo o uso de muitas cidades do Norte de França, incluindo Ruão: ***Pro defunctis. Ad vesperas. Ad vesperas. antiphona*** *Placebo domino* ***psalmus*** ***D****llexi quoniam exaudiet ...;*

ff. 111v-121v, Orações: (ff. 111v-115v) ***Oratio Beate Virginis.*** ***O****Bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima ...;* (ff. 115v-118) ***Oratio*** ***O*** *Intemerata et in eternum benedicta virgo singularis atque incomparabilis virgo dei genetrix ...;* (ff. 118v-121) ***D****Omine ihesu christe qui*

[1] De acordo com a nota manuscrita firmada na margem de pé do fólio 121v, onde se lê: *Comprado na Barateira em 1943,* com o *ex-libris* colado no interior do primeiro plano e com a informação contida numa ficha manuscrita da BNP, Área de Manuscritos - Serviço de Colecções de Reservados [Fichas ms. Col. Iluminados-IL. 1-195].
[2] Faltam os dois primeiros fólios do Calendário, correspondentes aos meses de Janeiro e Fevereiro. O mês de Janeiro foi parcialmente recuperado encontrando-se anexo ao manuscrito. Está em muito mau estado; foi rasgado em 5 partes, tendo-se perdido uma delas.
[3] Falta o início do texto devido ao furto de fólio iluminado.

septem verba die ultimo vite tue in cruce pendens ...; (ff. 121-121v) ***Oraison tres bele Vlerge*** *doulce vierge benigne vierge saintte vierge tres digne ...;*[4]

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 11, ***São João na Ilha de Patmos*** (inicial historiada, a 7 espaços); coluna de texto realçada por duas bandas finas (à esquerda e à direita) e cercadura ornada com elementos da flora.

f. 13, ***São Lucas no sriptorium*** (inicial historiada, a 8 espaços); coluna de texto realçada por duas bandas finas (à esquerda e à direita) e cercadura ornada com elementos vegetais, flores e frutos.

f. 15, ***Anunciação*** (iluminura de página sobre 3 linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos da flora).

f. 26, ***Visitação*** (iluminura de página sobre 3 linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos.)

f. 37, ***Natividade do Senhor*** (iluminura de página sobre 3 linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos.)[5]

f. 45v, ***Adoração dos Magos*** (iluminura de página sobre 3 linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos.)

f. 49v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (iluminura de página sobre 3 linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos da flora.)[6]

f. 53v, ***Fuga para o Egipto*** (iluminura de página sobre 3 linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos).

f. 60, ***Coroação da Virgem*** (iluminura de página sobre 3 linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos da flora).

f. 66, ***Juízo Final: Cristo com a Virgem e São João Baptista*** (iluminura de página sobre 3 linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos da flora).

f. 83, Miniatura (recortada com lâmina cortante) disposta sobre três linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos.

f. 84, ***David em oração*** (iluminura de página sobre 3 linhas de texto, com inicial ornada a 3 espaços, moldura fina e cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos).[7]

f. 111v, ***Pietà*** (inicial historiada, a 5 espaços); coluna de texto realçada por duas bandas finas (à esquerda e à direita) e cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos.

f. 115v, ***Virgem com o Menino*** (inicial historiada, a 6 espaços); coluna de texto realçada por duas bandas finas (à esquerda e à direita) e cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos.

Os restantes fólios são ornados com duas bandas finas, delimitando a coluna de texto à esquerda e à direita. As margens de festo e de goteira são ornadas com elementos da flora e o texto pontuado por rubricas, inicias ornadas e fins-de-linha.

[4] Texto incompleto devido ao furto de fólio.
[5] A iluminura encontra-se muito danificada.
[6] A iluminura encontra-se muito danificada.
[7] Fólio proveniente de outro códice (Lisboa, BNP, iluminado 19), contendo o início dos Salmos Penitenciais.

3. COLAÇÃO

1º caderno (?): quaterno (ff. 1-6v); os dois primeiros fólios foram truncados.

2º caderno (?): quaterno (ff. 4-14v).

3º caderno: quaterno (ff. 15-22v); reclamo.

4º caderno: quaterno (ff. 23-30v); reclamo.

5º caderno: terno (ff. 31-36v); reclamo.

6º caderno: quaterno (ff. 37-43v); reclamo; um fólio truncado.

7º caderno: quaterno (ff. 44-51v); reclamo.

8º caderno (?): quaterno (ff. 52-59v).

9º caderno (?): terno (ff. 60-65v); reclamo.

10º caderno (?): quaterno (ff. 66-73v); reclamo.

11º caderno: quaterno (ff. 74-81v); reclamo.

12º caderno: quaterno (ff. 82-90v); reclamo; 1 fólio adicionado proveniente do ll. 19.

13º caderno: quaterno (ff. 91-98v); reclamo.

14º caderno: quaterno (ff. 99-106v); reclamo.

15º caderno: terno (ff. 107-112v); reclamo.

16º caderno: terno (ff. 113-118v); reclamo.

17º caderno: bínio (ff. 119-121); último fólio truncado.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 159 x 116 x 34 mm. Pastas de cartão; inteira de pergaminho gofrada e dourada com motivos religiosos nos dois planos (Calvário e Anunciação). Lombada com cinco entre-casas gofradas e douradas; quatro nervos em pele; tranchefila manual em linha. Vestígio de cortes dourados e guardas de papel (só existem as de espelho). Encadernação datável dos finais do séc. XV ou início do XVI.[8] Ex-libris Salema Garção.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1990, A Iluminura, (cat. 265); 1999, A Iluminura, (cat. 85); 2000, A Imagem, (cat. 106); 2009, Alegrem-se; 2013/14, Livros, (cat. 4).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

Catálogo, 1852; PEREIRA, 1897, p. 161; PEREIRA, 1904, p. 4; *Inventário*, anterior a 1910; MONIZ, 1887-1917; ANSELMO, 1914-1925; *Iluminados*, posterior a 1920; *Fichas*, ca 1940-1970; CEPEDA, 1966, p. 4a; DESWARTE, 1977, p. 11; CORREIA, 1986, p. 298; *Iluminura*, 1990, p. 167; *Inventário*, 1994, p. 244; *Iluminura*, 1999, p. 374; *Imagem*, 2000, pp. 390-391; *Alegrem-se*, 2009, p. 63; CUSTÓDIO, 2013, pp.191-208; *Livros de Horas*, 2015.

[8] Sobre esta encadernação *vide*, PEIXEIRO, Horácio, - «Cristo no Calvário com os símbolos do tempo (Sol e Lua)». *A Imagem do Tempo, livros manuscritos ocidentais,* Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian, 2000, p. 390.

LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL, IL. 15
Transcrição integral do texto

1. CALENDÁRIO em francês segundo o uso de Ruão, ff. 1-10v

KL								
					XVIII	*b*	**kl**	*?*
					VII	*c*		*?*
III			***la circumcision nostre ?***			*d*	*kl*	*?*
.	*b*		*Oct. saint Estienne ?*		**XV**	*e*		*?*
XI	*c*	*N*	*Oct. saint jehan*		**IIII**	*f*	**kl**	*Saint fabien et sebastien ?*
.	*d*	***N***	*Oct. des innocens*		**.**	*g*		*Sainte agnes*
XIX	*e*	*Non*			**XII**		*kl*	***Saint vincent***
VIII	*f*	***Id***	***La tyephanie***		**I**	*b*		
.	*g*	*Id*			**.**	*c*	**kl**	
XVI		***Id***			**IX**	*d*		***La Conversion Sainct pol***
V	*b*	*Id*			**.**	*e*	*kl*	
.	*c*	***Id***	*Saint ?*		**XVII**	*f*		*Saint Julian*
XIII	*d*	*Id*			**VI**	*g*	**kl**	*Sainte agathe agne*
II	*e*	***Id***						
.	*f*	*Ides*	*Saint hillaire ?*		**XIIII**	*b*	*kl*	*Sainte anne*
X	*g*	***kl***			**III**	*c*		
.		*kl*	***Saint mor abbe***					

fólio rasgado não inserido no manuscrito [Janeiro]

KL								

fólio desaparecido [Fevereiro]

KL			**Mars**					
					XVIII	*e*	**kl**	
					VII	*f*		*Saint patris*
III	*d*		*Saint aulbin* **D'**			*g*	*kl*	
.	*e*	***N***	*saint souplice*		**XV**			
XI	*f*	*N*			**IIII**	*b*	**kl**	
.	*g*	***N***				*c*		*Saint benoist*
XIX		*N*			**XII**	*d*	*kl*	
VIII	*b*	***N***			**I**	*e*		
.	*c*	*Non*			**.**	*f*	**kl**	*Saint aignen*
XVI	*d*	***Id***			**IX**	*g*		***Nostre dame Lanunciacion***
V	*e*	*Id*	*Saint gorgon*		**.**		*kl*	
.	*f*	***Id***			**XVII**	*b*		**D'.**
XIII	*g*	*Id*			**VI**	*c*	**kl**	
II		***Id***	*Saint gregoire*		**.**	*d*		*Saint eustace*
.	*b*	*Id*			**XIIII**	*e*	*kl*	
X	*c*	***Id***			**III**	*f*		
	d	*Ides*						

ff. 1-1v

KL			Avril					
	g			.		kl		
XI		N		XV	b			
	b	N		IIII	c	kl		
XIX	c	N	Saint ambroise	.	d			
VIII	d	Non		XII	e	kl	Saint victor	
XVI	e	Id		I	f			
XVI	f	Id		.	g	kl		
	g	Id		IX			Saint george martir	
XIII		Id	Saint hugues	.	b	kl		
II	b	Id	D'	XVII	c		Saint marc evvangeliste	
	c	Id		VI	d	kl		
X	d	Id			e			
	e	Ides		XIIII	f	kl		
XVIII	f	kl		III	g		Saint germani	
VII	g	kl		.		kl	Saint eutrope	

ff. 2-2v

KL			May					
					c	kl		
XI	b	Saint Iaque et saint philippe		XV	d			
.	c	N		IIII	e	kl		
XIX	d	N	Linvencion sainte cruis		f		Saint Yves	
VIII	e	N		XII	g	kl		
	f	N	La translation santi ouen	I				
XVI	g	N	Saint jehan porte latine		b	kl		
V		Non		IX	c		Sainte desir	
.	b	Id			d	kl		
XIII	c	Id	Saint nicholas	XVII	e			
II	d	Id	La translation santi laurens	VI	f	kl		
.	e	Id			g			
X	f	Id		XIIII		kl	Saint germain	
.	g	Id		III	b			
XVIII		Id			c	kl		
VII	b	Ides		XI	d			

ff. 3-3v

KL			Juing.					
				IIII	f	kl	Saint Cir et sainte iulite	
	e			.	g		La translation saint romani	
XIX	f	N	Saint marcellin	XII		kl		
VIII	g	N		I	b		Saint geruais et saint prothais	
XVI		N		.	c	kl		
V	b	Non		IX	d			
.	c	Id		.	e	kl		
XIII	d	Id		XVII	f		Vigile	
II	e	Id	Saint codard et saint medard	VI	g	kl	Saint iehan baptiste	
.	f	Id		.			Saint eloy	
X	g	Id	D'.	XIIII	b	kl	Saint Jehan et Saint pol	
.		Id	Saint Barnabe apostre	III	c			
XVIII	b	Id	saint ursin	.	d	kl	saint leon. Vigile	
VII	c	Ides		XI	e		Saint pierre et saint pol	
.	d	kl		.	f	kl	La commemoration saint pol	
XV	e	kl						

ff. 4-4v

KL			Juillet					
						b		
XIX	g		Saint Thibault		XII	c	kl	
VIII		N			I	d		
.	b	N	Saint marcial apostre			e	kl	saintte marguerite
XVI	c	N	Saint Martin		IX	f		
V	d	N			.	g	kl	La magdelaine D'
.	e	N			XVII			
XIII	f	Non	La translation saint thoma		VI	b	kl	Saintte xpistine
II	g	Id				c		Saint Jaques et saint xpofle
.		Id			XIIII	d	kl	Saintte anne mere nostre dame
X	b	Id			III	e		
.	c	Id	Saint Benoist translation		.	f	kl	
XVIII	d	Id	Les vii freres		XI	g		
VII	e	Id			.		kl	Saint abdon
.	f	Id			XIX	b		Saint germain
XV	g	Ides						

ff. 5-5v

KL			Aoutt					
					XII	d	kl	
					I	e		Octaves Saint laurens
VIII	c		Saint pierre au.. lieus		.	f	kl	
XVI	d	N	Saint estienne		IX	g		Saint main
V	e	N	Lanunciacion Saint estienne.		.		kl	Saint Bernard
.	f	N			XVII	b		
XIII	g	Non			VI	c	kl	
II		Id	La transfiguration nostre sauver		.	d		
.	b	Id			XIIII	e	kl	Saint barthelemieu
X	c	Id			III	f		Saint ouen
.	d	Id	Saint Romain. Vigile		.	g	kl	Saint vivian
XVIII	e	Id	Saint laurens		XI			
VII	f	Id	Saint Taurin		.	b	kl	saint augustin
.	g	Id			XIX	c		La decollation saint iehan
XV		Ides	Saint ypolite		VIII	d	kl	Saint fiacre
IIII	b	kl	Vigile		.	e		
.	c	kl	Lassumption notre dame					

ff. 6-6v

KL			Septembre					
					I	g	kl	
					.			
XVI	f		Saint gille et saint leu		IX	b	kl	
V	g	N	Saint anthoine		.	c		
.		N			XVII	d	kl	
XIII	b	N			VI	e		Saint mathieu apost et evvang
II	c	Non			.	f	kl	Saint maurice
.	d	Id			XIIII	g		
X	e	Id			III		kl	
.	f	Id	La nativite nostre dame		.	b		
XVIII	g	Id	Saint gorgon		XI	c	kl	
VII		Id			.	d		Saint cosme et saint damian
.	b	Id			XIX	e	kl	
XV	c	Id			VIII	f		Saint michiel
IIII	d	Ides			.	g	kl	Saint Jerome
.	e	kl	L'exaltation sainte crois					
XII	f	kl						

ff. 7-7v

KL			Octobre					
				.	b	kl	Saint michiel
				IX	c		
XVI			Saint Remi	.	d	kl	
V	b	N	Saint legier	XVII	e		
XIII	c	N		VI	f	kl	
II	d	N	Saint francois	.	g		Les xi. mille virges
.	e	N		XIIII		kl	Saint mellon
X	f	N	Sainte foy	III	b		Saint Romani
.	g	Non		.	c	kl	
XVIII		Id		XI	d		Saint crespini et saint esprivam
VII	b	Id	Saint denis	.	e	kl	Saint Amant
.	c	Id		XIX	f		Vigile
XV	d	Id	Saint nigaise	VIII	g	kl	Saint symon et saint Jude
IIII	e	Id					
	f	Id		XVI	b	kl	Octave saint Romain
XII	g	Id		V	c		Saint quentin
I		Ides					

ff. 8-8v

KL			Novembre				
				IX	e	kl	
				.	f		Saint aignen
	d	N	La tous sains	XVII	g	kl	
XIII	e	N	Le jour des mors	VI			
II	f	N	Saint Eustace commemoratio		b	kl	Saint eadmond roy
	g	N	Saint Cler	XIIII	c		
X		Non		III	d	kl	Saintte cecile
	b	Id	Saint lienard	.	e		Saint clement
XVIII	c	Id		XI	f	kl	
VII	d	Id			g		Saintte Katherine
.	e	Id		XIX		kl	
XV	f	Id	Saint martin	VIII	b		
IIII	g	Id	Saint martin evesque	.	c	kl	D'.
		Id		XVI	d		Vigile
XII	b	Ides	Saint brice	V	e	kl	Saint andri
I	c	kl					
	d	kl					

ff. 9-9v

KL			Decembre				
				IX	g	kl	
				.			
	f		Saint eloy	XVII	b	kl	
XIII	g	N		VI	c		
II		N			d	kl	Vigile
	b	N		XIIII	e		Saint thomas
X	c	Non		III	f	kl	D'
.	d	Id	Saint nicholas		g		
XVIII	e	Id	Octave Saint andri .D'.	XI		kl	Vigile
VII	f	Id	La conception nostre dame		b		La nativite nostre seigneur
.	g	Id		XIX	c	kl	Saint estienne pth
XV		Id		VIII	d		Saint iehan evvangeliste
IIII	b	Id			e	kl	Les Innocens martus
.	c	Id		XVI	f		Saint thomas
XII	d	Ides	Saintte luce vierge	V	g	kl	saint Ursin
I	e	kl		XIII			Saint siluestre.
.	f	kl					

ff. 10-10v

2. PERÍCOPES EVANGÉLICAS, ff. 11-14v

[f. 11] ***Inicium sancti evvangelii. Secundum. Iohannem. Gloria tibi domine.*** Iconografia: ***São João na Ilha de Patmos*** (inicial historiada) ***I****N principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum. Hoc erat in principio apude deum Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nichil Quod* **[f. 11v]** *factum est in ipso vita erat et vita erat lux homnium et lux in tenebris lucet. Et tenebre eam non comprehenderunt Fuit homo missus a deo. Cui nomen erat iohannes. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine. Ut omnes crederent per illum non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera que illuminat omnem hominem venietem in hunc mundum. In mundum e***[f. 12]***rat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit. In proppria venit et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri. Hiis qui credunt in nomine eius qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri sed ex deo nati sunt et verbum caro factum est et habitavit in nobis Et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a patre Plenum gracie et veritatis.* **[f. 12v]** *Te*[1] *invocamus te Laudamus te benediximus o beata trinitas* ***versiculus*** *Sit nomen domini benedictum.* ***Responsorium*** *Ex hoc nunc et usque in seculum* ***Oratio*** ***P****Rotector in te sperancium deus sine quo nichil est validum nichil sanctum multiplica super nos misericordiam tuam ut te rectore te duce sic transeamus per bona temporalia ut nos amittamus eterna. Per christum dominum nostrum Amen.* ***Sequencia sancti evvangelii secundum lucam*** **[f. 13]** Iconografia: ***São Lucas no sriptorium*** (inicial historiada) ***I****N illo tempore* ***M****issus est angelus gabriel a deo in civitatem galilee cui nomen nazareth ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph de domo david et nomen virginis maria. Et ingressus angelus ad eam dixit. Ave gracia* **[f. 13v]** *plena dominus tecum. benedicta tu in mulieribus. Que cum audisset turbata est in sermone eius et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud dominum. Ecce concipies in utero et paries filium: et vocabis nomen eius ihesum. Hic erit magnus et filius altissimi vacabitur. Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum: et regni eius non e***[f. 14]***rit finis. Dixit autem maria ad angelum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te: et virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce elizabeth cognata tua: et ipsa concepit filium in senectude sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis quia non erit impossibile apud* **[f. 14v]** *deum omne verbum. Dixit autem maria. Ecce*

[1] O texto que se segue não costuma acompanhar a perícope evangélica de São João.

ancilla domini. Fiat michi: secundum verbum tuum. Deo gracias. Per[2] *evvangelica dicta: Deleantur nostra delicta. Amen.*[3]

3. HORAS DA VIRGEM segundo o uso de Ruão, ff. 15-65

[f. 15] Iconografia: ***Anunciação*** (página plena com 3 linhas de texto) ***D****Omine labia mea aperies.* ***E****t os meum annunciabit* **[f. 15v]** *laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende.* ***D****omine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. amen. alleluya* ***Invitatorium*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Ave maria gracia plena dominus tecum.* ***psalmus david*** ***V****enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus* **[f. 16]** *faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos quoniam non repellet dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines moncium ipse conspicit. Dominus tecum.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus* **[f. 16v]** *et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea.* ***D****ominus tecum.* ***Q****uadraginta annis proxi***[f. 17]***mus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. Amen.* ***D****ominus tecum.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***Ymnus*** ***Q****Uem terra pontus ethera colunt adorant predicant trinam regentem machi***[f. 17v]***nam claustrum marie baiulat.* ***C****ui luna sol et omnia deserviunt per tempora perfusa celi gracia gestant puelle viscera.* ***B****eata mater munere cuius supernus artifex mundum pugillo continens ventris sub archa clausus est.* ***B****eata celi nuncio fecunda sancto spiritu desideratus gentibus cuius per aluum fusus est.* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe.* **[f. 18]** ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***antiphona.*** *Benedicta tu* ***psalmus david***[4] ***D****omine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in*

[2] O texto que se segue não costuma acompanhar a perícope evangélica de São Lucas
[3] Faltam as perícopes evangélicas de São Mateus e São Marcos.
[4] Salmo 8.

universa terra. ***Q****uoniam elevata est magnificencia tua super celos.* ***E****x ore infancium et lactencium perfecisti laudem propter inimicos tuos ut destruas inimicum et ultorem.* ***Q****uoniam videbo celos tuos opera* **[f. 18v]** *digitorum tuorum lunam et stellas que tu fundasti.* ***Q****uid est homo quod memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum* ***M****inuisti eum paulo minus ab angelis gloria et honore coronasti eum: et constituisti eum super opera manuum tuarum.* ***O****mnia subiecisti sub pedibus eius oves et boves universas in super et pecora campi.* ***V****olucres celi et pisces maris: qui per ambulant semitas maris.* ***D****omine dominus noster quam admi***[f. 19]***rabile est nomen tuum in universa terra.* ***G****loria patri* ***Antiphona*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***Antiphona*** *Sicut mirra electa* ***Psalmus david[5]*** ***C****Eli enarrant gloriam dei: et opera manuum eius annunciat firmamentum.* ***D****ies diei eructat verbum: et nox nocti indicat scienciam.* ***N****on sunt loquele neque sermones: quorum non audiantur voces eorum.* ***I****n omnem terram exunt sonus eorum: et in fines* **[f. 19v]** *orbis terre verba eorum* ***I****n sole posuit tabernaculum suum: et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* ***E****xultavit ut gygas ad currendam viam: a summo celo egressio eius.* ***E****t occursus eius usque ad summum eius: nec est qui se abscondat a calore eius.* ***L****ex domini immaculata convertens animas: testimonium domini fidele sapienciam prestans parvulis.* ***I****ustitiie domini recte letificantes corda: preceptum domini lucidum* **[f. 20]** *illuminans oculos.* ***T****imor domini sanctus permanet in seculum seculi iudicia: domini vera iustificata in semet ipsa* ***D****esiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum et dulciora super mel et favum. Etenim servus tuus custodit ea in custodiendis illis retributio multa.* ***D****elicta quis intellegit ab occultis meis munda me: et ab alienis parce servo tuo.* ***S****i mei non fuerint dominati tunc inma***[f. 20v]***culatus ero: et emundabor a delicto maximo.* ***E****t erunt ut complaceant eloquia oris mei: et meditatio cordis mei in conspectu tuo. semper* ***D****omine adiutor meus: et redemptor meus.* ***G****loria.* ***antiphona*** *Sicut mirra electa odorem dedisti suavitatem odoris.* ***antiphona*** *Ante thorum.* ***Psalmus david[6]*** ***D****OMini est terra et plenitudo eius orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* ***Q****uia ipse super maria fun***[f. 21]***davit eum: et super flumina preparavit eum.* ***Q****uis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius.* ***I****nnocens manibus et mundo corde: qui non accepit in vano animam suam nec iuravit in dolo proximo suo.* ***H****ic accipiet benedictionem a domino: et misericordiam a deo salutari suo.* ***H****ec est generatio querencium: eum querencium faciem dei iacob.* ***A****ttollite portas principes* **[f. 21v]** *vestras et elevamini porte eternales: et introibit rex*

[5] Salmo 18.
[6] Salmo 23.

glorie. ***Q****uid est iste rex glorie dominus fortis et potens: dominus potens in prelio.* ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porte eternales: et introibit rex glorie.* ***Q****uid est iste rex glorie: dominus virtutum ipse est rex glorie.* ***G****loria patri* ***S****icut erat* ***antiphona*** *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica draginatis.* ***versiculus*** *Santa dei genitrix virgo semper maria.* **[f. 22]** *Intercede pro nobis ad dominum deum nostrum. Pater noster. Et ne nos. Sed libera nos amen alelluya Iube domine benedicere Alelluya Virgo virginum intercede pro nobis ad dominum Amen.* ***Lectio prima*** ***S****ancta maria virgo virginum mater et filia regis regum omnium tuum nobis impende solacium ut celestis regni per te mereamur habere premium et cum electis dei regnare in perpetuum. Tu autem* **[f. 22v]** *domine miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Beata es virgo maria que dominum portasti creatorem mundi. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***versiculos*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo. Iube domine benedicere. Oret voce pia pro nobis virgo maria. Amen* ***Lectio secunda*** ***S****ancta maria piarum piissima intercede pro nobis sanctarum sanctissima ut per te virgo sumat no***[f. 23]***stra precamina qui pro nobis ex te natus regnat super ethera ut sua caritate nostra deleantur peccamina. Tu autem. domine miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Sancta et immaculata virginitas quibus te laudibus referam nescio. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti* ***versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti. Iube domine benedicere* ***benedictio*** *Sancta dei geni***[f. 23v]***trix sit nobis auxiliatrix Amen* ***Lectio tercia*** *Sancta dei genitrix que digne meruisti concipere quem totus orbis nequivit comprehendere tuo pio interventu culpas nostras ablue ut perhennis sedem glorie per te redempti valeamus scandere ubi manet cum filio tuo sine tempore. Tu autem domine miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Felix namque es sacra virgo maria et omni laude dignissima. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster.* **[f. 24]** *Ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu senciant omnes tuum iuvamen quicunque celebrant tuam commemorationem. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster: Gloria patri et filio et spiritui sancto. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster* ***Canticum*** ***T****e deum laudamus te dominum confitemur.* ***T****e eternum patrem omnis terra veneratur.* ***T****ibi omnes angeli: tibi celi et universe potestates.* ***T****ibi cherubim et se***[f. 24v]***raphin: incessabili voce proclamant.* ***S****anctus.* ***S****anctus.* ***S****anctus* ***D****ominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra: maiestatis glorie tue.* ***T****e gloriosus: apostolorum chorus.* ***T****e prophetarum: laudabilis numerus.* ***T****e martirum candidatus: laudat exercitus. Te per orbem terrarum: sancta confitetur ecclesia.* ***P****atrem immense

maiestatis. ***V****enerandum tuum verum: et unicum filium.* ***S****anctum quoque: paraclitum* **[f. 25]** *spiritum.* ***T****u rex glorie christe.* ***T****u patris sempiternus es filius.* ***T****u ad liberandum suscepturus hominem: non horruisti virginis uterum.* ***T****u devicto mortis acculeo: aperuisti credentibus regna celorum.* ***T****u ad dexteram dei sedes: in gloria patris.* ***I****udex crederis esse venturus.* ***T****e ergo quesumus famulis tuis subveni: quos precioso sanguine redemisti.* ***E****terna fac cum sanctis tuis: in gloria numerari.* ***S****alvum fac populum tu***[f. 25v]***um domine: et benedic hereditati tue.* ***E****t rege eos et extolle illos usque in eternum.* ***P****er singulos dies benediximus te.* ***E****t laudamus nomen tuum in seculum et in seculum seculi.* ***D****ignare domine die isto: sine peccato nos custodire.* ***M****iserere nostri domine: miserere nostri.* ***F****iat misericordia tua domine super nos quemadmodum speravimus in te.* ***I****n te domine speravi: non confundar in eternum.* ***versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi.*

In laudibus **[f. 26]** Iconografia: ***Visitação*** (página plena com 3 linhas de texto) ***D****Eus in adiutorium meum intende.* ***D****omine ad adiuvan***[f. 26v]***dum me festina* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. amen. Alleluya* ***antiphona*** *Assumpta est.* ***psalmus.***[7] ***D****ominus regnavit decorem indutus est indutus est dominus: fortitudinem et precinxit se.* ***E****tenim firmavit orbem terre: qui non commovebitur.* ***P****arata sedes tua deus: ex tunc a seculo tu es.* ***E****levaverunt flumina domine: elevaverunt flumina vocem suam.* ***E****leva***[f. 27]***verunt flumina fluctus suos: a vocibus aquarum multarum.* ***M****irabiles elationes maris: mirabilis in altis dominus.* ***T****estimonia tua credibilia facta sunt: nimis domum tuam decet sanctitudo domine in longitudinem dierum.* ***G****loria.* ***Psalmus***[8] ***I****Ubilate deo omnis terra: servite domino in leticia.* ***I****ntroite in conspectu eius: in exultacione.* ***S****citote quoniam dominus ipse est deus: ipse fecit nos et non ipsi nos.* ***P****opulus eius et oves pascue eius introite portas eius in* **[f. 27v]** *confessione: atria eius in hymnis confitemini illi.* ***L****audate nomen eius qui suavis est dominus in eternum misericordia eius: et usque in generatione et generationem veritas eius.* ***Psalmus david***[9] ***D****Eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea: quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta invia et inaquosa sic in sancto apparui tibi ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* **[f. 28]** ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea: et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adipe et pinguedine repleatur anima mea et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui

[7] Salmo 92.
[8] Salmo 99.
[9] Salmo 62.

super stratum meum in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus. ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te* **[f. 28v]** *me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferiora terre tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obstructum est os loquencium iniqua.* ***D****Eus*[10] *misereatur nostri et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam:* **[f. 29]** *in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus. confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus: et metuant eum omnes fines terre.* ***G****loria* ***psalmus david***[11] ***B****enedicite omnia opera* **[f. 29v]** *domini domino: laudate et super exaltate eum in secula.* ***B****enedicite angeli domini domino: benedicite celi domino.* ***B****enedicite aque omnes que super celos sunt domino: benedicite omnes virtutes domini domino.* ***B****enedicite sol et luna domino: benedicite stelle celi domino.* ***B****enedicite Ymber et ros domino: benedicite omnis spiritus dei domino.* ***B****enedicite ignis et estus domino: benedicite frigus et estas domino.* ***B****enedicite rores et pruina domino: bene***[f. 30]***dicite gelu et frigus domino.* ***B****enedicite glacies et nives domino: benedicite noctes et dies domino.* ***B****enedicite lux et tenebre domino: benedicite fulgura et nubes domino.* ***B****enedicat terra dominum: laudet et super exaltet eum in secula. Benedicite montes et colles domino: benedicite universa germinancia in terra domino.* ***B****enedicite fontes domino: benedicite maria et flumina domino.* ***B****enedicite cete et omnia que moventur in aquis domino: benedicite omnes volucres* **[f. 30v]** *celi domino.* ***B****enedicite omnes bestie et peccora domino: benedicite filii hominum domino.* ***B****enedicat israel dominum laudet: et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite sacerdotes domini domino: benedicite servi domini domino.* ***B****enedicite spiritus et anime iustorum domino: benedicite sancti et humiles corde domino.* ***B****enedicite anania azaria misael domino: laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicamus patrem et filium cum sancto spiritu: laudemus et super***[f. 31]***exaltemus eum in secula.* ***B****enedictus es domine in firmamemto celi: et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula. Amen.* ***Psalmus david***[12] ***L****audate dominum de celis: laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna: laudate*

[10] Salmo 66.
[11] Erro do rubricador. O texto que a rubrica introduz não corresponde a um salmo mas ao *Canticum trium puerorum* [Daniel 3]. Ocorre o mesmo erro no BPE, COD. CXXIV/2-12, f. 84; no BPE, COD. CXXIV/2-10, f. 14; no BNP, iluminado 16, f. 97v e no BNP, iluminado 166, f. 35.
[12] Salmo 148.

eum stelle et lumen. ***L****audate eum celi celorum et aque que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt* **[f. 31v]** *ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi: preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra dracones: et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa peccora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre. Iuvenes et virgines senes* **[f. 32]** *cum iunioribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram: et exaltavit cornu populi sui.* ***H****ymnus omnibus sanctis eius filiis israel populo appropinquanti sibi.* ***C****antate*[13] *domino canticum novum: laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo quia fecit eum et filie syon: exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius* **[f. 32v]** *in choro in tympano: et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo: exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xaltaciones dei in gutture eorum: et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nacionibus: increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus: et nobiles eorum in manicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium* **[f. 33]** *cum scriptum: gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***L****audate*[14] *dominum in sanctis eius: laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube: laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro: laudate eum in cordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cym***[f. 33v]***balis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.* ***G****loria patri* ***S****icut erat.* ***Antiphona*** *Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedicunt dominum.* ***Capitulum*** ***I****N omnibus requiem quesivi et in hereditate domini morabor tunc precepit et dixit michi creator omnium et qui creavit me requievit in tabernaculo meo. Deo gracias.* ***Hymnus.*** ***O*** *Gloriosa domina excelsa supra* **[f. 34]** *sydera qui te creavit provide lactaris sacroto ubere.* ***Q****uod eva tristis abstulit tu reddis almo germine intrent ut astra flebiles celi fenestra facta es.* ***T****u regis alti ianua et porta lucis fulgida vitam datam per virginem gentes redempte plaudite.* ***M****aria mater gracie mater misericordie. tu nos abhoste protege et hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna se***[f. 34v]***cula. Amen.* ***versiculus*** *Elegit eam deus et preelegit eam* ***Responsorium*** *Et*

[13] Salmo 149.
[14] Salmo 150.

habitare eam facit in tabernaculo suo. ***psalmus david.***[15] ***B****Enedictus dominus deus israel quia visitavit et fecit: redempcionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo: david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum: qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris: et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris: et me***[f. 35]***morari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum: daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati: serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso: omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri: in* **[f. 35v]** *quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria Patri.* ***S****icut* ***antiphona*** *O gloriosa dei genitrix virgo semper maria que dominum omnium meruisti portare et regem angelorum sola virgo lactare nostris precibus pia memorare et pro nobis christum deprecare ut tuis fulti patrociniis ad celestia regna mereamur pervenire* ***Oratio*** ***C****OncedeNos famulos tuos quesumus domine deus* **[f. 36]** *perpetua mentis et corporis salute gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum Amen* ***.De sancto spiritu. Memoria. antiphona.*** *Veni sancte repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende* ***.Versiculus.*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre.* ***Oratio.*** ***D****eus qui corda fidelium sancti spiritus illustratione docuisti da nobis in eodem spiritu recta* **[f. 36v]** *sapere et de eius semper consolacione gaudere. Per christum* ***antiphona*** *Virgo sancta katherina grecie gemma urbe alexandrina costi regis erat filia* ***.Versiculus.*** *Ora pro nobis virgo sancta katherina.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi* ***.Oracio.*** ***D****EUs qui dedisti legem moysi in summitate montis sinay et in eodem loco per sanctos angelos tuos corpus beate Katherine virginis et martiris mirabiliter collocasti tribue quesumus eius meritis et precibus ad montem qui christus est valeamus pervenire. Per christum*

Ad primam **[f. 37]** Iconografia: ***Natividade do Senhor*** (página plena com 3 linhas de texto); ***D****Eus in adiutorium meum intende. [D]omine ad adiuvan***[f. 37v]***dum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. amen. alleluya* ***ymnus*** ***V****eni creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti peccora* ***M****emento salutis auctor quod nostri condam corporis ex illibata virgine*

[15] Erro do rubricador. A rubrica assinala salmo mas o texto corresponde ao Cântico de Zacarias [Lucas 1].

nascendo formam sumpseris. ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi do***[f. 38]***mine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Maria virgo.* ***psalmus***[16] ***B****eatus vir qui non abiit in consilio impiorum et in via peccatorum non stetit et in cathedra pestilencie non sedit* ***S****ed in lege domini voluntas eius: et in lege eius meditabitur die ac nocte. Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo* ***E****t folium* **[f. 38v]** *eius non defluet et omnia quecumque faciet semper prosperabuntur.* ***N****on sic impii non sic: sed tamquam pulvis quem proicit ventus a facie terre.* ***I****deo non resurgent impii in iudicio: neque peccatores in consilio iustorum Quoniam novit dominus viam iustorum et iter impiorum peribit.* ***G****loria patri* ***psalmus***[17] ***Q****Uare fremuerunt gentes: et populi meditati sunt inania.* ***A****stiterunt reges terre et principes convenerunt in unum* **[f. 39]** *adversus dominum: et adversus christum eius. Dirumpamus vincula eorum: et proiciamus a nobis iugum ipsorum. Qui habitat in celis irridebit eos et dominus subsannabit eos.* ***T****unc loquetur ad eos in ira sua: et in furore suo conturbabit eos.* ***E****go autem constitutus sum rex ab eo super syon montem sanctum eius: predicans preceptum eius.* ***D****ominus dixit ad me: filius meus es tu. ego hodie genui te.* ***P****ostula a me et dabo ti***[f. 39v]***bi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terre.* ***R****eges eos in virga ferrea: et tamquam vas figuli confringes eos.* ***E****t nunc reges intelligite erudimini qui iudicatis terram.* ***S****ervite domino in timore: et exsultate ei cum tremore.* ***A****pprehendite disciplinam nequando irascatur dominus: et pereatis de via iusta.* ***C****um exarserit in brevi ira eius: beati omnes qui confidunt in eo.* ***G****loria patri* **[f. 40]** ***psalmus david***[18] ***V****Erba mea auribus percipe domine: intellige clamorem meum.* ***I****ntende voci orationis mee: rex meus et deus meus.* ***Q****uoniam ad te orabo domine: mane exaudies vocem meam.* ***M****ane astabo tibi et videbo quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* ***N****eque habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* ***O****disti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui locuuntur mendacium.* ***V****irum* **[f. 40v]** *sanguinum et dolosum ab ab hominabitur dominus: ego autem in multitudine misericordie tue* ***I****ntroibo in domum tuam adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* ***D****omine deduc me in iustitia tua: propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.* ***Q****uoniam non est in ore eorum veritas cor eorum vanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum linguis suis dolose agebant iudica illos deus.* ***D****e***[f. 41]***cidant a cogitationibus suis secundum multitudinem impietatem eorum expelle eos

[16] Salmo 1.
[17] Salmo 2.
[18] Salmo 5.

quoniam irritaverunt te domine. ***E****t letentur omnes qui sperant in te in eternum exsultabunt et habitabis in eis.* ***E****t gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum: quoniam tu benedices iusto.* ***D****omine ut scuto: bone voluntatis tue coronasti nos* ***G****loria* ***psalmus***[19] ***L****audate dominum omnes gentes: laudate* **[f. 41v]** *eum omnes populi.* ***Q****uoniam confirmata est super nos misericordia eius: et veritas domini manet in eternum.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***Antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Capitulum*** ***P****er te dei genitrix est nobis vita perdita data que de celo suscepisti prolem et mundo genuisti salvatore. Deo gracias* ***Responsorium*** *Ave maria gracia plena Dominus tecum* ***versiculus*** *Benedicta tu inmulieribus et bene...*[20]

[f. 42]... [Ad terciam]...*dum me festina* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. amen. Alleluya* ***Hymnus*** ***V****Eni creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti peccora* ***M****emento salutis auctor quod nostri condam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe.* **[f. 42v]** ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *In odorem.* ***psalmus***[21] ***A****d dominum cum tribularer clamavi: et exaudivit me.* ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis: et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam* ***S****agitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis* ***H****eu michi quia incolatus meus prolonga***[f. 43]***tus est habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um hiis qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis inpugnabant me gratis.* ***G****loria patri.* ***psalmus david***[22] ***L****evavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino: qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commocionem pedem tuum: neque dormitet qui dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque* **[f. 43v]** *dormiet: qui custodit israel.* ***D****ominus custodit te dominus protectio tua: super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te: neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria.* ***psalmus***[23] ***L****etatus sum in hiis que*

[19] Salmo 116.
[20] Entre os fólios 41v-42 falta um fólio com perda de texto [final da Hora Prima e o início da Hora Tercia] e iluminura [Anúncio aos Pastores].
[21] Salmo 119.
[22] Salmo 120.
[23] Salmo 121.

dicta sunt michi: in domum domini ibimus. ***S****tantes erant pedes nostri. in atriis tu***[f. 44]***is iherusalem.* ***I****herusalem que edificatur ut civitas cuius participatio eius in idipsum.* ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus: domini testimonium israel ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedet in iudicio: sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt ierusalem: et habundancia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua: et habundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos: loque***[f. 44v]***bar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis* ***Capitulum*** ***A****B inicio et ante secula creata sum et usque ad futurum seculum non desinam et in habitatione sancta coram ipso ministravi. Deo gracias* ***Responsorium*** *Santa dei genitrix virgo semper maria. Sancta dei genitrix virgo super maria* ***versiculus*** **[f. 45]** *Intercede pro nobis ad dominum deum nostrum. Virgo semper inviolata. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Sancta dei genitrix virgo semper inviolata* ***versiculus*** *Post partum virgo inviolata permansisti* ***Responsorium*** *Dei genitrix intercede pro nobis* ***Oratio*** ***C****OncedeOncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis salute gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum Amen*

[f. 45v] Iconografia: ***Adoração dos Magos*** (página plena com 3 linhas de texto) [Ad sextam]; ***D****EEus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvan***[f. 46]***dum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. amen. Alleluya* ***Hymnus*** ***V****ENi creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti peccora* ***M****emento salutis auctor quod nostri condam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gracie mater misericordie* **[f. 46v]** *tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Benedicta es* ***psalmus***[24] ***A****d te levavi oculos meos: qui habitas in celis.* ***E****cce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum.* ***S****icut oculi ancille in manibus domine sue: ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri.* ***M****i***[f. 47]***serere nostri domine miserere nostri quia multum repleti sumus despectione.* ***Q****uia multum repleta est anima nostra: obprobrium habundantibus et despectio superbis.* ***G****loria.* ***psalmus***[25] ***N****isi quia dominus erat in nobis: dicat nunc israel: nisi quia dominus erat in nobis* ***C****um

[24] Salmo 122.
[25] Salmo 123.

exurgerent homines in nos forte vivos deglutissent nos. ***C****um irasceretur furor eorum in nos forsitan aqua* **[f. 47v]** *absorbuisset nos.* ***T****orrentem pertransivit anima nostra forsitan pertransisset anima nostra aquam intollerabilem.* ***B****enedictus dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.* ***A****nima nostra sicut passer erepta est: de laqueo venancium.* ***L****aqueus contrictus est: et nos liberati sumus.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini: qui fecit celum et terram.* ***G****loria.* ***psalmus david***[26] ***Q****Ui confidunt in* **[f. 48]** *domino sicut mons syon: non commovebitur in eternum qui habitat in ierusalem.* ***M****ontes in circuitu eius et dominus in circuitu populi sui: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Q****uia non relinquet dominus virgam peccatorum et super sortem iustorum ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* ***B****enefac domine: bonis et rectis corde.* ***D****eclinantes autem in obligationes adducet do***[f. 48v]***minus cum operantibus iniquitatem pax super israel.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Benedicta es a filio tuo domina quia per te fructum vite communicavimus* ***Capitulum*** ***E****T sic in dyon firmata sum et in civitate sanctificata similit requievi et in iherusalem potestas mea Deo gracias.* ***Responsorium*** *Post partum virgo Inviolata permansisti. Post partum inviolata permansisti.* ***versiculus*** *Dei genitrix intercede pro nobis Inviolata permansisti Gloria patri et filio et spiritui* **[f. 49]** *sancto. Post partum virgo inviolata permansisti* ***versiculus*** *Speciosa facta es et suavis* ***Responsorium*** *In deliciis tuis sancta dei genitrix* ***Oratio*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis salute gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum Amen* ***versiculus*** *Benedicamus domino. Deo gracias*

Ad nonam. **[f. 49v]** Iconografia: ***Apresentação de Jesus no Templo*** (página plena com 3 linhas de texto) ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad ad***[f. 50]***iuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. amen. Alleluya* ***Hymnus*** ***V****Eni creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gracia que tu creasti peccora* ***M****emento salutis auctor quod nostri condam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gracie mater miseri***[f. 50v]***cordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Pulchra.* ***psalmus***[27] ***I****n convertendo dominus captivitatem syon: facti sumus sicut consolati.* ***T****unc repletum est gaudio os nostrum:*

[26] Salmo 124.
[27] Salmo 125.

et lingua nostra in exultatione. ***T****unc dicent inter gentes: magnificavit dominus facere cum eis.* ***M****agni***[f. 51]***ficavit dominus facere nobiscum facti sumus letantes.* ***C****onverte domine captivitatem nostram: sicut torrens in austro.* ***Q****ui seminant in lacrimis: in exultacione metent.* ***E****untes ibant et flebant: mittentes semina sua.* ***V****enientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.* ***psalmus***[28] ***N****Isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant* **[f. 51v]** *eam.* ***N****isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* ***V****anum est vobis ante lucem surgere surgite: postquam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis: ita filii excussorum.* ***B****eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur ini***[f. 52]***micis suis in porta.* ***G****loria.* ***psalmus david***[29] ***B****eati omnes qui timent dominum: qui ambulant in viis eius.* ***L****abores manuum tuarum quia manducabis beatus es: et bene tibi erit.* ***U****xor tua sicut vitis habundans: in lateribus domus tue.* ***F****ilii tui sicut novelle olivarum: in circuitu mense tue.* ***E****cce sic benedicetur homo: qui tuum dominum.* ***B****enedicat tibi dominus ex syon: et videas* **[f. 52v]** *bona iherusalem omnibus diebus vite tue.* ***E****t videas filios filiorum tuorum: pacem super israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Pulchra es et decora filia iherusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** ***E****T radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in pleitudinem sanctorum detentio mea deo gracias* ***Responsorium*** *Speciosa facta es Et suavis. Speciosa facta es et suavis* ***Responsorium*** *In deliciis tuis sancta dei genitrix:* **[f. 53]** *Et suavis. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Speciosa facta es et suavis* ***versiculus*** *Dignare me laudare te virgo sacrata* ***Responsorium*** *Da michi virtutem contra hostes tuos* ***Oratio*** ***C****ONcede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis salute gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum Amen*

Secuntur ad vesperas beate marie **[f. 53v]** Iconografia: ***Fuga para o Egipto*** (página plena com 3 linhas de texto) ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvan***[f. 54]***dum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. amen. Alleluya* ***antiphona*** ***B****eata* ***psalmus***[30] ***L****etatus sum in hiis que dicta sunt michi: in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri. in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem*

[28] Salmo 126.
[29] Salmo 127.
[30] Salmo 121.

que edificatur ut civitas cuius participatio eius in idipsum. ***I****lluc enim ascenderunt* **[f. 54v]** *tribus tribus domini testimonium israel ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedet in iudicio: sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt ierusalem: et habundancia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua: et habundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos: loquebar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi.* **[f. 55]** ***G****loria patri.* ***psalmus***[31] ***A****d te levavi oculos meos: qui habitas in celis.* ***E****cce sicut oculi servorum: in manibus dominorum suorum.* ***S****icut oculi ancille in manibus domine sue: ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione.* ***Q****uia multum repleta est anima nostra: obprobrium habundantibus et* **[f. 55v]** *despectio superbis.* ***G****loria.* ***psalmus***[32] ***N****isi quia dominus erat in nobis dicat nunc israel: nisi quia dominus erat in nobis* ***C****um exurgerent homines in nos forte vivos deglutissent nos.* ***C****um irasceretur furor eorum in nos forsitan: aqua absorbuisset nos.* ***T****orrentem pertransivit anima nostra forsitan pertransisset anima nostra aquam intollerabilem.* ***B****enedictus dominus qui non dedit* **[f. 56]** *nos: in captionem dentibus eorum.* ***A****nima nostra sicut passer erepta est: de laqueo venancium.* ***L****aqueus contrictus est: et nos liberati sumus.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini: qui fecit celum et terram.* ***G****loria.* ***psalmus david***[33] ***Q****Ui confidunt in domino sicut mons syon non commovebitur in eternum qui habitat in iherusalem.* ***M****ontes in circuitu eius et dominus in circuitu populi sui: ex hoc* **[f. 56v]** *nunc et usque in seculum.* ***Q****uia non relinquet dominus virgam peccatorum: et super sortem iustorum ut non extendant iusti. ad iniquitatem manus suas.* ***B****enefac domine: bonis et rectis corde.* ***D****eclinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem pax super israel.* ***G****loria* ***psalmus***[34] ***I****n convertendo dominus captivitatem syon: facti sumus sicut consolati.* ***T****unc* **[f. 57]** *repletum est gaudio os nostrum: et lingua nostra in exultatione.* ***T****unc dicent inter gentes: magnificavit dominus facere cum eis.* ***M****agnificavit dominus facere nobiscum: facti sumus letantes.* ***C****onverte domine captivitatem nostram: sicut torrens in austro.* ***Q****ui seminant in lacrimis: in exultacione metent.* ***E****untes ibant et flebant mittentes semina sua.* ***V****enientes autem venient cum exulta***[f. 57v]***cione: portantes manipulos suos.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat* ***antiphona*** *Beata mater et in nupta virgo gloriosa regina mundi intercede pro nobis ad dominum* ***Capitulum*** *BEata es virgo maria que dominum portasti creatore mundi genuisti qui te fecit et in*

[31] Salmo 122.
[32] Salmo 123.
[33] Salmo 124.
[34] Salmo 125.

eternum permanes virgo. Deo gracias. ***Hymnus.*** ***A****ve maris stella dei mater alma atque semper virgo felix celi porta.* ***S****umens illud ave gabri***[f. 58]***elis ore funda nos in pace mutans nomen eve.* ***S****olve vincla reis profer lumen cecis mala nostra pelle bona cuncta posce.* ***M****onstra te esse matrem sumat per te preces. qui pro nobis natus tulit esse tuus.* ***V****irgo singularis inter omnes mitis nos cul*pis *solutos mites fac et castos.* ***V****itam presta puram iter para tutum ut videntes ihesum semper colletemur.* ***S****it laus deo patri summo cristo decus spiritui sancto* **[f. 58v]** *trinus honor unus. Amen.* ***versiculus*** *Sancta dei genitrix virgo semper maria* ***Responsorium*** *Intercede pro nobis ad dominum seum nostrum* ***antiphona*** *Sancta inviolata* ***psalmus***[35] ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a* **[f. 59]** *progenie in progenies: timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede: et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis: et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israel puerum suum: recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros: abraham et semini eius in secula.* ***G****loria. Santa maria succurre miseris iuva pusillanimes refove* **[f. 59v]** *flebiles ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu* ***versiculus*** *Domine exaudi orationem meam* ***Responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat* ***Oratio*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis salute gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum Amen*

Ad completorium. **[f. 60]** Iconografia: ***Coroação da Virgem*** (página plena com 3 linhas de texto) ***C****OnverteTe nos deus salutaris noster. Et a***[f. 60v]***verte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. amen. Alleluya* ***Antiphona*** *Cum iocunditate* ***psalmus***[36] ***U****SquequoTe domine oblivisceris me in finem usquequo avertis faciem tuam a me* ***Q****uamdiu ponam consilia in anima mea dolorem: in corde meo per diem* ***U****squequo* **[f. 61]** *exaltabitur inimicus meus super me respice et exaudi me domine deus meus.* ***I****llumina oculos meos ne umquam obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus prevalui adversus eum.* ***Q****ui tribulant me exsultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia*

[35] Erro do rubricador. É um cântico.
[36] Salmo 12.

tua speravi. ***E****xsultabit cor meum in salutari tuo cantabo domino: qui bona tribuit michi et psallam nomini domini altissimi* ***psalmus***[37] ***I****Udica me deus et discerne* **[f. 61v]** *causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo et doloso erue me. Quia tu es deus fortitudo mea quare me reppulisti et quare tristis incedo: dum affligit me inimicus* ***E****mitte lucem tuam et veritatem tuam ipsa me deduxerunt et adduxerunt in montem sanctum tuum et in tabernacula tua.* ***E****t introibo ad altare dei ad deum qui letificat iuventutem meam.* ***C****onfitebor tibi in cythara deus deus meus: quare tristis* **[f. 62]** *es anima mea et quare conturbas me* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei et deus meus.* ***G****loria* ***psalmus david***[38] ***S****Epe expugnaverunt me a iuventute mea: dicat nunc israel.* ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea: et enim non potuerunt michi.* ***S****upra dorsum meum fabricaverunt peccatores prolongaverunt iniquitatem suam.* ***D****ominus iustus concidet cervices peccatorum confundantur* **[f. 62v]** *et convertantur retrorsum omnes qui oderunt syon.* ***F****iant sicut fenum tectorum quod priusquam evellatur exaruit.* ***D****e quo non implevit manum suam qui metet et signum suum qui manipulos colliget.* ***E****t non dixerunt qui preteribant benedictio domini super nos: benediximus vobis in nomine domini.* ***G****loria* ***Psalmus david***[39] ***D****omine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.* ***N****eque* **[f. 63]** *ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me.* ***S****i non humiliter senciebam: sed exaltavi animam meam.* ***S****icut ablactatus est super matre sua: ita retributio in anima mea.* ***S****peret israel in domino: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria.* ***antiphona*** *Cum iocundate memoriam beate marie celebremus ut ipsa per nobis intercedat ad dominum ihesum christum* ***Oratio*** ***S****Icut cynmomum et balsamum aromatizans odorem* **[f. 63v]** *dedi quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Deo gracias.* ***ymnus*** ***V****Irgo singularis inter omnes mittis nos culpis solutos mittes fac et castos* ***V****itam presta puram iter para tutum ut videntes ihesum semper colletemur* ***S****it laus deo patri summo christo decus spiritui sancto tribuis honor unus. Amen* ***Versiculus*** *Ecce ancilla dominum* ***Responsorium*** *Fiat michi secundum verbum tuum* ***antiphona*** *Ecce completa* ***psalmus*** ***N****Unc dimittis servum tuum domine:* **[f. 64]** *secundum verbum tuum in pace* ***Q****uia viderunt oculi mei: salutarem tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum* ***L****umen ad revelationem gencium: et gloriam plebis tue israel* ***G****loria patri* ***S****icut erat* ***antiphona*** *Ecce completa sunt omnia que dicta sunt per angelum de virgine maria.* ***Oratio*** ***G****Raciam tuam quesumus domine mentibus nostris infunde ut qui angelo nunciante christi filii tui incarnationem cognovimus per* **[f. 64v]** *per passionem eius et*

[37] Salmo 42.
[38] Salmo 128.
[39] Salmo 130.

crucem ad resurrectionis odoriam perducamur Per christum dominum nostrum Amen. ***Oracio*** ***D****Omine ihesu christe qui hanc sacratissimam carnem de gloriosissime virginis marie utero assumpsisti et sacratissimo latere tuo in ara crucis pro salute nostra sanguinem effudisti a mortuis resurrexisti et ad celos ascendisiti et iter.... venturus es indicare vivos et mortuos in eadem carne libera nos per hoc sacratis***[f. 65]***simum corpus tuum quod modo in altari tuo tractatur ab omnibus immundiciis mentis et corporis et ab universis malis et periculus preteritis presentibus et futuris et nunc et in perpetuum. Amen* **[f. 65v]** em branco com regramento e inscrições adicionais em francês;

4. SALMOS PENITENCIAIS E LITANIA, ff. 66-82v

[f. 66] Iconografia: ***Juízo Final: Cristo com a Virgem e São João Baptista*** (página plena com 3 linhas de texto) ***D****Omine*[40] *ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corri***[f. 66v]***pias me* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde: sed tu domine usquequo.* ***C****onvertere domine et eripe animam meam salvum me fac propter misericordiam tuam* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi* ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum me***[f. 67]***um lacrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus inveteravi: inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam: dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter.* ***G****loria patri.* **[f. 67v]** ***psalmus david***[41] ***B****Eati quorum remisse sunt iniquitates et quorum: tecta sunt peccata.* ***B****eatus vir cui non inputavit dominus peccatum: nec est in spiritu eius dolus.* ***Q****uoniam tacui inveteraverunt ossa mea: dum clamarem tota die.* ***Q****uoniam die gravata est super me manus tua conversus sum in erumpna mea dum configitur spina.* ***D****elictum meum cognitum tibi feci: et iniusticiam meam non abscondi.* ***D****ixi confitebor* **[f. 68]** *adversum me in iusticiam meam domino: et tu remisiti impietatem peccati mei.* ***P****ro hac orabit ad te omnis sanctus: in tempore oportuno.* ***V****erumptamen in diluvio aquarum multarum: ad eum non approximabunt. Tu es refugium meum a tribulatione que circumdedit me exultatio mea: erue me a circumdantibus me.* ***I****ntellectum tibi dabo et instruam te in via: hac qua gradieris firmabo super te ocu***[f. 68v]***los*

[40] Salmo 6.
[41] Salmo 31.

meos. ***N****olite fieri sicut equus: et mulus quibus non est intellectus.* ***I****n chamo et freno maxillas eorum constringe: qui non approximant ad te.* ***M****ulta flagella peccatoris sperantem: autem in domino misericordia circumdabit.* ***L****etamini in domino et exultate iusti: et gloriamini omnes recti corde.* ***psalmus david***[42] ***D****OMine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.* ***Q****uoniam sagitte tue infixe sunt michi:* **[f. 69]** *et confirmasti super me manum tuam.* ***N****on est sanitas in carne mea a facie ire tue non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* ***Q****uoniam iniquitates mee supergresse sunt caput meum: et sicut honus grave gravate sunt super me.* ***P****utruerunt et corrupte sunt cicatrices mee: a facie insipiencie mee.* ***M****iser factus sum et curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.* **[f. 69v]** ***Q****uoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: et non est sanitas in carne mea.* ***A****fflictus sum et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.* ***D****omine ante te omne desiderium meum: et gemitus meus a te non est absconditus.* ***C****or meum conturbatum est dereliquit me virtus mea: et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.* ***A****mici mei et proximi mei adversum me appro***[f. 70]***pinquaverunt: et steterunt.* ***E****t qui iuxta me erant de longe steterunt: et vim faciebant qui querebant animam meam.* ***E****t qui inquirebant mala michi locuti sunt vanitates: et dolos tota die meditabantur.* ***E****go autem tanquam surdus non audiebam: et sicut mutus non aperiens os suum.* ***E****t factus sum sicut homo non audiens: et non habens in ore suo redargutiones.* ***Q****uoniam in te domine speravi:* **[f. 70v]** *tu exaudies me domine deus meus.* ***Q****uia dixi ne quando super gaudeant michi inimici mei: et dum commoventur pedes mei super me magna locuti sunt.* ***Q****uoniam ego in flagella paratus sum: et dolor meus in conspectu meo semper.* ***Q****uoniam iniquitatem meam annunciabo: et cogitabo pro peccato meo.* ***I****nimici autem mei vivunt et confirmati sunt super me: super me et multiplicati sunt qui oderunt me* **[f. 71]** *inique.* ***Q****ui retribuunt mala pro bonis detrahebant michi: quoniam sequebar bonitatem.* ***N****e derelinquas me domine deus meus: ne discesseris a me.* ***I****ntende in adiutorium meum: domine deus salutis mee.* ***G****loria* ***psalmus david***[43] ***M****Iserere mei deus: secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum: dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea: et a peccato* **[f. 71v]** *meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco: et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum: et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta*

[42] Salmo 37.
[43] Salmo 50.

et occulta sapiencie tue manifestasti michi. ***A****sperges me domine ysopo et mundabor* **[f. 72]** *lavabis me: et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam: et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis: et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus: spiritum rectum innova in visceribus.* ***N****e proicias me a facie tua: et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui: et spiritu principali confirma me.* **[f. 72v]** ***D****ocebo iniquos vias tuas: et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee: et exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine labia mea aperies: et os meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis: non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum: et humiliatum deus non despicies. Benigne fac domine* **[f. 73]** *in bona voluntate tua syon: ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.* ***G****loria.* ***psalmus david***[44] ***D****omine exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat.* ***N****on avertas faciem tuam a me in quacumque die tribulor inclina ad me aurem tuam.* ***I****n quacumque die invocavero te: velociter exaudi me.* **[f. 73v]** ***Q****uia defecerunt sicut fumus dies mei: et ossa mea sicut cremium aruerunt.* ***P****ercussus sum ut fenum: et aruit cor meum quia oblitus sum commedere panem meum.* ***A*** *voce gemitus mei adhesit os meum carni mee.* ***S****imilis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nicticorax in domicilio.* ***V****igilavi et factus sum sicut passer: solitarius in tecto.* ***T****ota die exprobrabant michi inimici mei: et qui laudabant me* **[f. 74]** *adversum me iurabant.* ***Q****uia cinerem tamquam panem manducabam: et potum meum cum fletu miscebam.* ***A*** *facie ire indignationis tue: quia elevans allisisti me.* ***D****ies mei sicut umbra declinaverunt: et ego sicut fenum arui.* ***T****u autem domine in eternum permanes: et memoriale tuum in generatione et generationem.* ***T****u exurgens domine misereberis syon: quia tempus miserendi eius. quia venit tempus.* **[f. 74v]** ***Q****uoniam placuerunt servis tuis lapides eius: et terre eius miserebuntur.* ***E****t timebunt gentes nomen tuum domine: et omnes reges terre gloriam tuam.* ***Q****uia edificavit dominus syon: et videbitur in gloria sua.* ***R****espexit in orationem humilium: et non sprevit precem eorum.* ***S****cribantur hec in generatione altera: et populus qui creabitur laudabit dominum.* ***Q****uia prospexit de excelso sancto suo: dominus de celo: in terram* **[f. 75]** *aspexit.* ***U****t audiret gemitus compeditorum: et solveret filios interemptorum.* ***U****t annuncient in syon nomen domini: et laudem eius in iherusalem.* ***I****n conveniendo populos in unum: et reges ut serviant domino.* ***R****espondit ei in via virtutis sue: paucitatem dierum meorum nuncia michi.* ***N****e revoces me in*

[44] Salmo 101.

dimidio dierum meorum: in generatione et generationem anni tui. ***I****nicio tu domine terram fundasti: et opera manuum tuarum* **[f. 75v]** *sunt celi.* ***I****psi peribunt tu autem permanes: et omnes sicut vestimentum veterescent.* ***E****t sicut oportorium mutabis eos et mutabuntur: tu autem idem ipse es et anni tui non deficient.* ***F****ilii servorum tuorum habitabunt: et semen eorum in seculum dirigetur.* ***psalmus david***[45] ***D****E profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes: in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis susti***[f. 76]***nebit* ***Q****uia apud te propiciatio est: et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem: speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***G****loria patri.* ***psalmus david***[46] ***D****omine exaudi orationem meam auribus percipe obsecrationem meam in ve***[f. 76v]***ritate tua: exaudi me in tua iusticia.* ***E****t non intres in iudicium cum servo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* ***Q****uia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.* ***C****ollocavit me in obscuris sicut mortuos seculi: et anxiatus est super me spiritus meus in me turbatum est cor meum.* ***M****emor fui dierum antiquorum meditatus sum in omnibus operibus tuis in factis manuum tuarum meditabar.* ***E****x***[f. 77]***pandi manus meas ad te anima mea: sicut terra sine aqua tibi.* ***V****elociter exaudi me domine: defecit spiritus meus.* ***N****on avertas faciem tuam a me: et similis ero descendentibus in lacum.* ***A****uditam fac michi mane misericordiam tuam quia in te speravi.* ***N****otam fac michi viam in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.* ***E****ripe me de inimicis meis domine ad te confugi doce me facere voluntatem tuam quia deus meus es tu.* ***S****piritus tuus bonus deducet me in* **[f. 77v]** *terram rectam propter nomen tuum domine: vivificabis me in equitate tua.* ***E****duces de tribulatione animam meam: et in misericordia tua disperdes inimicos meos.* ***E****t perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego servus tuus sum.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* ***antiphona*** *Ne reminiscaris domine delicta nostra vel parentum nostrorum neque vindictam sumas de peccatis nostris.* ***Letania.*** ***K****yrieeleyson.* ***C****hristeeleison.* ***K****yrieeleyson.* **[f. 78]** ***C****hriste audi nos.* ***P****ater de celis deus miserere nobis.* ***F****ili redemptor mundi deus miserere nobis.* ***S****piritus sancte deus miserere nobis.* ***S****ancta trinitas unus deus miserere nobis.* ***S****ancta Maria ora pro nobis.* ***S****ancta dei genitrix ora pro nobis.* ***S****ancta virgo virginum ora pro nobis.* ***S****ancte michael ora pro nobis.* ***S****ancte gabriel ora pro nobis.* **[f. 78v]** ***S****ancte raphael*

[45] Salmo 129.
[46] Salmo 142.

ora pro nobis. ***O****mnes sancti angeli et archangeli dei orate pro nobis.* ***O****mnes sancti spiritum ordines orate pro nobis.* ***S****ancte iohannes baptista ora pro nobis.* ***O****mnes sancti patriarche et prophete orate pro nobis.* ***S****ancte petre ora pro nobis.* ***S****ancte paule ora pro nobis.* ***S****ancte andrea ora pro nobis.* ***S****ancte iohannes ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte thoma ora pro nobis.* **[f. 79]** ***S****ancte philippe ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte mathee ora pro nobis.* ***S****ancte bartholomee ora pro nobis.* ***S****ancte symon ora pro nobis.* ***S****ancte thadee ora pro nobis.* ***S****ancte mathia ora pro nobis.* ***S****ancte barnaba ora pro nobis.* ***S****ancte luca ora pro nobis.* ***S****ancte marce ora pro nobis.* ***O****mnes sancti apostoli et evangeliste orate pro nobis.* ***O****mnes sancti discipuli orate pro nobis.* ***S****ancte stephane ora pro nobis.* **[f. 79v]** ***S****ancte line ora pro nobis.* ***S****ancte clete ora pro nobis.* ***S****ancte clemens ora pro nobis.* ***S****ancte fabiane ora pro nobis. Sancte sebastiane ora pro nobis.* ***S****ancte cosma ora pro nobis.* ***S****ancte damiane ora pro nobis.* ***S****ancte laurenti ora pro nobis.* ***S****ancte vincenti ora pro nobis.* ***S****ancte gervasi ora pro nobis.* ***S****ancte prothasi ora pro nobis.* ***S****ancte dyonisi cum socus suis ora pro nobis.* ***O****mnes sancti martires ora pro nobis.* ***S****ancte silvester ora pro nobis.* **[f. 80]** ***S****ancte leo ora pro nobis.* ***S****ancte ieronime ora pro nobis.* ***S****ancte augustine ora pro nobis.* ***S****ancte mellone ora pro nobis.* ***S****ancte romane ora pro nobis.* ***S****ancte iuliane ora pro nobis.* ***S****ancte nicholae ora pro nobis.* ***S****ancte gildarde ora pro nobis.* ***S****ancte medarde ora pro nobis.* ***S****ancte candidi ora pro nobis.* ***S****ancte audoene ora pro nobis.* ***S****ancte egidi ora pro nobis.* ***S****ancte eligi ora pro nobis.* ***O****mnes sancti confessores orate pro nobis.* **[f. 80v]** ***S****ancta maria magdalena ora pro nobis.* ***S****ancta maria egypciaca ora pro nobis.* ***S****ancta anna ora pro nobis.* ***S****ancta katherina ora pro nobis.* ***S****ancta margareta ora pro nobis.* ***S****ancta genovefa.iij ora pro nobis.* ***S****ancta perpetua ora pro nobis.* ***S****ancta barbara ora pro nobis.* ***S****ancta agatha ora pro nobis.* ***S****ancta agnes ora pro nobis.* ***S****ancta fides ora pro nobis.* ***S****ancta spes ora pro nobis.* ***S****ancta caritas ora pro nobis.* ***O****mnes sancte virgines orate pro nobis.* **[f. 81]** ***O****mnes sancti et sancte orate pro nobis.* ***P****ropicius esto parce nobis domine* ***A****b omni malo libera nos domine.* ***A****b insidiis dyaboli libera nos domine.* ***A*** *spiritu fornicationis libera nos domine.* ***P****er nativitatem tuam libera nos domine.* ***P****er baptismum tuum libera nos domine.* ***P****er ieiunium tuum libera nos domine.* ***P****er passionem tuam libera nos domine. Per mortem tuam libera nos domine.* ***P****er graciam sancti spiritus paracliti libera nos domine.* ***I****n hora mortis succurre nobis domine* ***I****n die iudicii libera nos domine.* **[f. 81v]** ***P****eccatores te rogamus audi nos.* ***U****t pacem nobis dones te rogamus audi nos* ***U****t regibus et principibus nostris pacem et veram concordiam donare digneris te rogamus audi nos* ***U****t fructus terre dare et conservare digneris te rogamus audi nos* ***U****t episcopos et abbates nostros in*

sancta religione conservare digneris te rogamus audi nos ***U****t omnibus fidelibus defunctis requiem eternam dones te rogamus audi nos* ***U****t nos exaudire digneris te rogamus audi nos* ***F****ili dei te rogamus audi nos* ***A****gnus dei qui tollis peccata* **[f. 82]** *mundi parce nobis domine* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi exaudi nos domine* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis* ***K****yrieleyson.* ***C****hristeleyson.* ***K****yrieleyson.* ***P****ater noster. Et ne nos. Sed libera.* ***oratio*** ***D****Eus cui proprium est misereri semper et parcere suscipe deprecationem nostram et quos delictorum nostrorum cathena constringet miseratio tue pietatis absolvat Per christum* **[f. 82v]** ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum Amen.*

5. OFICIO DOS DEFUNTOS segundo o uso de muitas cidades do Norte de França, incluindo Ruão, ff. 82v-111

[f. 82v] ***Pro defunctis. Ad vesperas.*** **[f. 83]** Iconografia: [?] (página plena com 3 linhas de texto)[47] ***Ad vesperas. antiphona*** *Placebo domino* ***psalmus***[48] ***D****llexi quoniam exaudiet dominus vocem* **[f. 83v]** [orationis mee **Q**uia inclinavit aurem suam michi: et in diebus meis invocabo. **C**ircumdederunt me dolores mortis: et pericula inferni invenerunt me. **T**ribulationem et dolorem inveni: et nomen domini invocavi. **O** domine libera animam meam misericors dominus et iustus: et deus noster miseretur. **C**ustodiens parvulos dominus humiliatus sum et liberavit][49] *me.* ***C****onvertere anima mea in requiem tuam: quia dominus benefecit tibi.* ***Q****uia eripuit ani***[f. 85[50]]***mam meam de morte: oculos meos a lacrimis pedes meos a lapsu.* ***P****lacebo domino: in regione vivorum.* ***Versiculus*** ***R****equiem eternam dona eis domine* ***Respondorium*** *Et lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** ***P****lacebo domino in regione vivorum.* ***psalmus***[51] ***A****d dominum cum tribularer clamavi: et exaudivit me.* ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis: et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam* ***S****agitte* **[f. 85v]** *potentis acute: cum carbonibus desolatoriis.* ***H****eu michi quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um hiis qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis: impugnabant me gratis.* ***Versiculus*** ***R****equiem* ***antiphona*** *Heu*

[47] Miniatura recortada com x-acto.
[48] Salmo 114.
[49] Texto em falta devido à mutilação do fólio.
[50] O fólio 84 foi inserido neste códice, em data desconhecida [posterior a 1925], e pertence ao BNP, iluminado 19; pelo que não será considerado para efeitos de trancrição.
[51] Salmo 119.

me quia incolatus meus prolongatus est. ***Psalmus***[52] ***L****Evavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino: qui fecit celum et terram.* **[f. 86]** ***N****on det in commocionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet: qui custodit israel* ***D****ominus custodit te dominus protectio tua: super manum dexteram tuam* ***P****er diem sol non uret te neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum: et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum* ***Versiculus*** ***R****equiem* ***antiphona*** *Dominus custodiat te ab omni* **[f. 86v]** *malo custodiat animam tuam dominus.* ***psalmus***[53] ***D****E profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecacionis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propiciatio est: et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem: speret israel in domino.* ***Q****uia apud* **[f. 87]** *dominum misericordia: et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***Versiculus*** ***R****equiem* ***antiphona*** *Si iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***Psalmus david***[54] ***C****onfitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.* ***I****n conspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad templum sanctum tuum et confitebor nomini tuo.* ***S****uper misericordia tua et veritate tua: quoniam magnificasti super* **[f. 87v]** *omne nomen sanctum tuum.* ***I****n quacumque die invocavero te exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.* ***C****onfiteantur tibi domine omnes reges terre: quia audierunt omnia verba oris tui.* ***E****t cantent in viis domini: quoniam magna est gloria domini.* ***Q****uoniam excelsus dominus et humilia respicit: et alta a longe cognoscit.* ***S****i ambulavero in medio tribulationis vivificabis me: et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam* **[f. 88]** *et salvum me fecit dextera tua.* ***D****ominus retribuet pro me domine misericordia tua in seculum: opera manuum tuarum ne despicias.* ***antiphona*** *Opera manuum tuarum ne despicias.* ***versiculus*** *A porta inferi* ***Responsorium*** *Erue domine animas eorum* ***canticum*** ***M****Agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus: in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generaciones.* ***Q****uia fecit michi ma***[f. 88v]***]****gna qui potens est: et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede: et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis: et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israel puerum*

[52] Salmo 120.
[53] Salmo 129.
[54] Salmo 137.

suum recordatus misericordie sue. ***S****icut locutus est ad patres nostros: abraham et semini eius in secula.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Audivi vocem de celo dicen***[f. 89]***tem beati mortui qui in domino moriuntur Kyrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Pater noster. Et ne nos. Sed libera.* ***psalmus david***[55] ***L****auda anima mea dominum: laudabo dominum in vita mea psallam deo meo quamdiu fuero.* ***N****olite confidere in principibus: in filiis hominum in quibus non est salus.* ***E****xibit spiritus eius et revertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* ***B****eatus cuius deus iacob adiutor eius spes eius in domino deo ipsius qui fecit celum* **[f. 89v]** *et terram: mare et omnia que in eis sunt.* ***Q****ui custodit veritatem in seculum facit iudicium iniuriam pacientibus dat escam esurientibus.* ***D****ominus solvit compeditos: dominus illuminat cecos.* ***D****ominus erigit elysos: dominus erigit iustos.* ***D****ominus custodit advenas pupillum et viduam suscipiet: et vias peccatorum disperdet.* ***R****egnabit dominus in secula: deus tuus syon in generatione et generacionem.* ***versiculus*** ***R****equiem eternam dona eis domine* ***Responsorium*** *Et lux perpetua luceat eis* **[f. 90]** *A porta inferi* ***Responsorium*** *Erue domine animas eorum* ***versiculus*** *Credo videre bona domini* ***Responsorium*** *In terra vivencium* ***oratio.*** ***I****NClina domine aurem tuam ad preces nostras quibus misericordiam tuam supplices deprecamur ut animam famuli tui et animas famulorum famularum que tuarum quas de hoc seculo nugrare iussisti in pacis hac lucis regione constituas et sanctorum tuorum iubeas esse consortes Per christum* ***oratio.*** ***D****EUs qui nos patrem* **[f. 90v]** *et matrem honorare precepisti miserere clementer animabus patris et matris mee eorumque peccata dimitte meque cum illis in eterne claritatis gaudio fac vivere. Per* ***oratio.*** ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Qui vivis.* ***psalmus david***[56] ***V****erba mea auribus percipe domine intellige* **[f. 91]** *clamorem meum* ***I****ntende voci orationis mee rex meus et deus meus* ***Q****uoniam ad te orabo domine mane exaudies vocem meam* ***M****ane astabo tibi et videbo: quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* ***N****eque habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* ***O****disti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui locuntur mendacium.* ***V****irum sanguinum et dolosum abhominabitur dominus: ego autem in multitudine mise***[f. 91v]***ricordie tue.* ***I****ntroibo in domum tuam adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* ***D****omine deduc me in iusticia tua: propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.* ***Q****uoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est.*

[55] Salmo 145.
[56] Salmo 5.

S**epulchrum patens est guttur eorum linguis suis dolose agebant: iudica illos deus. **D**ecidant a cogitationibus suis: secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos. quoniam irritaverunt te domine. **E**t* **[f. 92]** *letentur omnes qui sperant in te in eternum exultabunt et habitabis in eis. **E**t gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum: quoniam tu benedices iusto. **D**omine ut scuto bone voluntatis tue: coronasti nos. **R**equiem eternam.* ***antiphona *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam.* ***antiphona*** *Convertere.* ***psalmus david***[57] ***D**Omine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. **M**iserere mei domine quoniam infirmus sum sana* **[f. 92v]** *me domine quoniam conturbata sunt ossa mea. **E**t anima mea turbata est valde: sed tu domine usquequo. **C**onvertere domine et eripe animam meam salvum me fac: propter misericordiam tuam. **Q**uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno: autem quis confitebitur tibi. **L**aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes: lectum meum lacrimis meis stratum meum rigabo. **T**urbatus est a furore oculus meus inve***[f. 93]****teravi inter omnes inimicos meos. **D**iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei. **E**xaudivit dominus deprecationem meam: dominus orationem meam suscepit. **E**rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter. **R**equiem eternam.* ***antiphona*** *Convertere domine et eripe animam meam quoniam non est in morte qui memor sit tui.* ***antiphona*** *Nequando.* **[f. 93v]** ***psalmus***[58] ***D**Omine deus meus in te speravi salvum me fac: ex omnibus persequentibus me et libera me. **N**equando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat: neque qui salvum faciat. **D**omine deus meus si feci istud: si est iniquitas in manibus meis. **S**i reddidi retribuentibus michi mala decidam merito ab inimicis meis inanis. **P**ersequatur inimicus animam meam comprehendat: et conculcet in* **[f. 94]** *terra vitam meam et gloriam meam in pulverem deducat. **E**t exurge domine in ira tua: et exaltare in finibus inimicorum meorum. **E**t exurge domine in ira meus in precepto quod mandasti: et synagoga populorum circumdabit te. **E**t propter hanc in altum regredere dominus iudicat populos. **I**udica me domine secundum iusticiam meam et secundum innocenciam meam super me. **C**onsumetur nequicia peccatorum et diriges iu***[f. 94v]****stum scrutans corda et renes deus. **I**ustum adiutorium meum a domino: qui salvos facit rectos corde. **D**eus iudex iustus fortis et paciens: numquid irascitur per singulos dies **N**isi conversi fueritis gladium suum vibravit arcum suum tetendit et paravit illum. **E**t in eo paravit vasa mortis: sagittas suas ardentibus effecit. **E**cce parturit in*

[57] Salmo 6.
[58] Salmo 7.

iusticiam: concepit dolorem et peperit iniquitatem. **[f. 95]** ***L****acum aperuit et effodit eum: et incidit in foveam quam fecit.* ***C****onvertetur dolor eius in caput eius: et in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* ***C****onfitebor domino secundum iusticiam eius: et psallam nomini domini altissimi.* ***R****equiem eternam* ***antiphona*** *Nequando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***Versiculus*** *A porta inferi* ***Responsorium*** *Erue domine animas eorum. Pater noster. Et ne nos. Sed libera nos. alleluya* **[f. 95v]** ***lectio prima*** ***P****ARce michi domine: nichil enim sunt dies mei. Quid est homo quia magnificas eum: aut quid apponis erga eum cor tuum: Visitas eum diluculo: et subito probas illum. Usquequo non parcis michi: nec dimittis me ut gluciam salivam meam: Peccavi. Quid faciam tibi o custos hominum: Quare posuisti me contrarium tibi: et factus sum michimet ipsi gravis. Cur non tollis peccatum meum: et* **[f. 96]** *quare non aufers iniquitatem meam. Ecce nunc in pulvere dormio: et si mane me quesieris non subsistam.* ***Responsorium*** *Credo quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***Versiculus*** *Quem visurus sum ego ipse et non alius et oculi mei conspecturi sunt. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***lectio secunda*** ***T****edet animam meam* **[f. 96v]** *vite mee: dimittam adversum eloquium meum. loquar in amaritudine anime mee dicam deo Noli me condempnare. Indica michi cur me ita iudices. Numquid bonum tibi videtur si calumpnieris et opprimas me opus manuum tuarum: et consilium impiorum adiuves. Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo et tu videbis. Numquid sicut dies hominis dies tui et anni tui sicut humana sunt tempora. Ut queras iniqui***[f. 97]***tatem meam. et peccatum meum scruteris. Et scias quia nichil impium fecerim: cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.* ***Responsorium*** *Qui lazarum resuscitasti a monumento fetidum. Tu eis domine requiem. Et locum indulgencie.* ***Versiculus*** *Qui venturus es iudicare vivos et mortuos et seculum per ignem. Tu eis domine dona requiem et locum indulgencie.* ***lectio tercia*** ***M****ANus tue fecerunt me et plasmaverunt me. totum in circuitu. et sic repente pre***[f. 97v]***cipitas me. Memento queso quod sicut lutum feceris me: et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulsisti me: et sicut caseum me coagulasti: Pelle et carnibus vestisti me: ossibus et nervis compegisti me: Vitam et misericordiam tribuisti michi: et visitatio tua custodivit spiritum meum.* ***Responsorium*** *Libera me domine de morte eterna in die illa tremenda. Quando celi movendi sunt et terra. Dum veneris iudicare seculum per ignem* ***Versiculus*** **[f. 98]** *Dies illa dies ire calamitatis et miserie dies magna et amara valde. Quando celi movendi sunt et terra* ***Versiculus*** *Quid ergo miserrimus quid dicam vel quid faciam dum nil boni perferam aute*

tantum iudicem. Dum veneris iudicare seculum per ignem.[59] ***In laudibus antiphona.*** *Exultabunt* ***psalmus*** [60] ***M****iserere mei deus: secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum: dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me* **[f. 98v]** *ab iniquitate mea: et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco: et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum: et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta: sapiencie tue manifestasti michi.* ***A****sperges me domino* **[f. 99]** *ysopo et mundabor lavabis me et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis: et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus: et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua: et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo ini***[f. 99v]***quos vias tuas: et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee et exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine labia mea aperies: et os meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies.* ***B****enigne fac domine* **[f. 100]** *in bona voluntate tua syon: ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta: tunc inponent super altare tuum vitulos.* ***antiphona*** *Exultabunt domino ossa humiliata* ***antiphona*** *Exaudi orationem* ***psalmus david***[61] ***T****e decet hymnus deus in syon: et tibi reddetur votum in iherusalem.* ***E****xaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.* **[f. 100v]** ***V****erba iniquorum prevaluerunt super nos: et impietatibus nostris tu propiciaberis.* ***B****eatus quem elegisti et assumpsisti inhabitabit in atriis tuis.* ***R****eplebimur in bonis domus tue sanctum est templum tuum mirabile in equitate.* ***E****xaudi nos deus salutaris noster: spes omnium finium terre et in mari longe.* ***P****reparans montes in virtute tua accinctus potencia qui conturbas profundum* **[f. 101]** *maris: sonum fluctuum eius.* ***T****urbabuntur gentes et timebunt qui habitant terminos a signis tuis exitus matutini et vespere delectabis.* ***V****isitasti terram et inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.* ***F****lumen dei repletum est aquis parasti cybum illorum quoniam ita est preparacio eius.* ***R****ivos eius inebrians multiplica genimina eius in stillicidiis eius letabitur germinans.* **[f. 101v]** ***B****enedices corone anni benignitatis tue: et campi tui replebuntur ubertate.* ***P****inguescent speciosa deserti: et exultatione colles*

[59] Foram suprimidos o segundo e terceiro nocturnos.
[60] Salmo 50.
[61] Salmo 64.

accingentur. ***I****nduti sunt arietes ovium et valles habundabunt frumento clamabunt: et enim hymnum dicent.* ***antiphona*** *Exaudi domine orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***antiphona*** *Me suscepit* ***psalmus david***[62] ***D****Eus deus meus: ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea: quam* **[f. 102]** *multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta in via et in aquosa sic in sancto apparui tibi: ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea: et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adipe et pinguedine repleatur anima mea et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui* **[f. 102v]** *tui super stratum meum in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferiora terre: tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obstructum* **[f. 103]** *est os loquencium iniqua.* ***D****Eus*[63] *misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes: quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi* **[f. 103v]** *populi deus confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***Versiculo*** ***R****equiem.* ***antiphona*** *Me suscepit dextera tua domine.* ***psalmus***[64] ***E****Go dixi in dimidio dierum meorum: vadam ad portas inferi.* ***Q****uesivi residuum annorum meorum dixi non videbo dominum deum in terra vivencium.* ***N****on aspiciam hominem ultra: et* **[f. 104]** *habitatorem quietis.* ***G****eneratio mea ablata est et convoluta est a me: quasi tabernaculum pastorum.* ***P****recisa est velud a texente vita mea: dum adhuc ordirer succidit me* ***D****e mane usque ad vesperam finies me: sperabam usque ad mane quasi leo sic contrivit omnia ossa mea.* ***D****e mane usque ad vesperam finies me: sicut pullus hyrundinis sic clamabo meditabor ut columba.* ***A****t***[f. 104v]***tenuati sunt oculi mei: suspicientes in excelso.* ***D****omine vim pacior responde pro me quid dicam aut quid respondebit michi cum ipse fecerim.* ***R****ecogitabo tibi omnes annos meos: in amaritudine anime mee.* ***D****omine si sic vivitur et in talibus vita spiritus mei corripies me et vivificabis me. ecce in pace amaritudo mea amarissima.* ***T****u autem eruisti animam meam ut non periret proiecisti post tergum* **[f. 105]** *tuum omnia peccata mea.* ***Q****uia non infernus confitebitur tibi neque mors laudabit te non expectabunt qui descendunt in*

[62] Salmo 62.
[63] Salmo 66.
[64] Erro do rubricador; é um cântico.

lacum veritatem tuam. ***V****ivens vivens ipse confitebitur tibi sicut et ego hodie pater filiis notam faciet veritatem tuam.* ***D****omine salvum me fac et psalmos nostros: cantabimus cunctis diebus vite nostre in domo domini.* ***antiphona*** *Eruisti domine animam meam.* **[f. 105v]** *ut non periret* ***antiphona*** *Omnis spiritus* ***psalmus*** [65] ***L****audate dominum de celis: laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna: laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in secu***[f. 106]***lum seculi: preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra drachones: et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum: que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes: et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunio***[f. 106v]***ribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram et exaltavit cornu populi sui.* ***H****ymnus omnibus sanctis eius filiis Israel: populo appropinquanti sibi.* ***C****antate* [66] *domino canticum novum: laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum et filie syon: exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro in tympano: et* **[f. 107]** *psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo: exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria: letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xultationes dei in gutture eorum: et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nationibus: increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus: et nobiles eorum in manicis ferreis.* **[f. 107v]** ***U****t faciant in eis iudicium cum scriptum: gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***L****audate*[67] *dominum in sanctis eius: laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube: laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro: laudate eum in cordis et organo.* ***L****au***[f. 108]***date eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis omnis spiritus laudet dominum.* ***Antiphona*** *Omnis spiritus laudet dominum* ***Canticum***[68] ***B****Enedictus dominus deus israel quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo: david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum: qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimi***[f. 108v]***cis nostris: et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam*

[65] Salmo 148.
[66] Salmo 149.
[67] Salmo 150.
[68] Cântico de Zacarias, Lc [1, 68-79].

misericordiam cum patribus nostris: et memorari testamenti sui sancti. ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum: daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso: omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibit enim ante faciem* **[f. 109]** *domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri: in quibus visitavit nos ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***antiphona*** *Ego sum resurrectio et vita qui credit in me eciam si mortuus fuerit vivet et omnis qui vivit et credit in me non morietur in eternum.* **[f. 109v]** *Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson Pater noster. Et ne nos. Sed libera.* ***Psalmus david***[69] ***D****E profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes: in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propiciatio est: et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in* **[f. 110]** *verbo eius: speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia: et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***Versiculus*** ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***Responsorium*** *Et lux perpetua luceat eis* ***Versiculus*** *Resquiescant in pace* ***Responsorium*** *Amen* ***Oratio*** ***I****NclIna domine aurem tuam ad preces nostras quibus misericordiam* **[f. 110v]** *tuam supplices deprecamur ut animamfamuli tui et animas famulorum famularumque tuarum quas de hoc seculo migrare iussisti in pacis ac lucis regione constituas et sanctorum tuorum iubeas esse consortes.* ***Oratio*** ***D****EUs qui Per nos patrem et matrem honorare precepisti miserere clementer animabus patrum et matrum nostrarum eorumque peccata dimitte nos quesumus in eterne claritatis gaudio fac vivere. Per* **[f. 111]** ***F****Idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum Amen.*

6. ORAÇÕES, ff. 111v-121v

[f. 111v] ***Oratio Beate Virginis.*** Iconografia: ***Pietà*** [inicial historiada] ***O****Bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima summi regis filia. Virgo gloriosissima. Mater orphanorum consolacio desolatorum via errancium salus in te sperancium. Virgo ante partum.*

[69] Salmo 129.

virgo in partu. virgo post partum. Fons misericordie. fons salutis. fons gracie. Fons pietatis et leticie. fons **[f. 112]** *consolationis et indulgencie. Rogo te per illam sanctam inestimabilem pietatem et leticiam qua exaltavit spiritus tuus in illa quando tibi per gabrielem archangelum annunciatus et conceptus filius dei fuit. Et per illud divinum misterium quod tunc operatus est spiritus sanctus. Et per illam sanctam inestimabilem pietatem graciam humilitatem amorem et misericordiam per quas filius tuus descen***[f. 112v]***dit accipere humanam carnem in venerabilissimo utero tuo. Et in illis in quibus te respexit quando te commendavit sancto iohanni apostolo et evangeliste Et quando te exaltavit super choros angelorum. Et per illam sanctam inestimabilem humilitatem in qua tu respondisti archangelo gabrieli et dixisti. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Et per illa sanctissi***[f. 113]***ma quindecim gaudia que habuisti de filio tuo domino nostro ihesu cristo. Et per illam sanctam maximam compassionem et accerbissimum cordis dolorem quem habuisti quando filium tuum dominum nostrum ihesum christum ante crucem nudatum et in ipsa levatum vidisti pendentem crucifixum vulneratum sicientem et amarissimum potum apponi clamantem audisti et morientem vidisti. Et per quinque vulnera* **[f. 113v]** *filii tui. et per contractionem viscerum suorum pre nimio dolore vulnerum suorum. Et per dolorem quem habuisti. quando vidisti eum vulnerari. Et per fontes sanguinis sui et per omnem passionem eius et per omnem dolorem cordis sui. Et per fontes lacrimarum tuarum ut cum omnibus sanctis et electis te videre mereat. Veni et festina in auxilium et consilium meum et in omnibus* **[f. 114]** *orationibus et requestis meis. et in omnibus necessitatibus et angustiis meis. eciam in omnibus illis rebus in quibus ego sum facturus locuturus aut cogitaturus omnibus diebus noctibus horis atque momentis vite mee. Et nunc michi famulo tuo impetres a dilecto filio tuo complementum omni misericordia et consolatione omni consilio omni auxilium et adiutorio omni benedictione et sanctificatione omni salvatione pace et prosperitate omni gaudio et ala***[f. 114v]***critate. Eciam habundanciam omnium bonorum spititualium et corporalium et graciam sacti spiritus qui bene per omnia disponat animam meam custodiat corpus meum regat. Mentem iucavi arigat cursum dirigat sensum erigat. mores componat actus probet vota et desideria mea perficiat. Cogitationes sanctas instituat preterita mala indulgeat presencia emendet futura moderetur. Vitam honestam et honorabilem michi tribuat et vic***[f. 115]***toriam contra omnes adversitates hinus mundi. Et veram pacem spiritualem et corporalem michi tribuat. bonam spem et caritatem et fidem castitatem humilitatem et pacienciam. Quinque sensus corporis mei. regat et protegat. Septem opera misericordie complere me faciat. Et decem precepta legis tenere me faciat. Et a septem*

peccatis mortalibus me liberet et defendat usque in finem. Et in novissimi diebus meis ostende michi diem **[f. 115v]** *et horam obitus mei. Et hanc orationem supplicem suscipias et exaudias et vitam eternam michi tribuas audi et exaudi me dulcissima mater dei et misericordie Amen.* ***Oratio*** Iconografia: ***Virgem com o Menino*** (inicial historiada) ***O*** *Intemerata et in eternum benedicta virgo singularis atque incomparabilis virgo dei genetrix maria gratissimum dei* **[f. 116]** *templum spiritus sancti sacrarium Ianua regni celorum per quem post deum totus vivit orbis terrarum. Inclina aures tue pietatis indignis supplicacionibus meis. Et esto michi peccatori pia in omnibus auxiliatrix amen. O iohannes dulcissima christi familiaris amice qui ab eodem domino nostro ihesu christo virgo es electus et inter ceteros magis dilectus atque misteriis celestibus ultra omnes imbutus apostolus* **[f. 116v]** *eius et evangelista sanctus es preclarissimus te eciam invoco cum matre dilectissima salvatoris domini nostri ihesu christi ut opem michi cum ipsa conferre digneris amen. O due gemme celestes maria et iohannes. O duo luminaria divinitus ante deum lucencia Vude queso radiis scelerum meorum effugate nubila vebula vos estis illi duo in quibus pater per dulcissiumum filium tuum dominum nostrum ihesum christum spiritualiter* **[f. 117]** *edificavit sibi dominum. Et in quibus dei filius patris unigenitus ob scinscerissime virginitatis meritum sue dilectionis commendavit privilegium in cruce pendens uni vestrum ita dixit Mulier ecce filius tuus deinde dixit ad alium. Ecce mater tua. In huius ergo sacratissimi amoris dulci diem qua tunc hore dominico velut mater et filius in vicem coniuncti estis. Ego peccavi hodie et in omni tempore corpus meum et animam* **[f. 117v]** *meam vobis commendo ut in omnibus horis atque momentis interius et exterius firmi et pii apud deum intercessores pervine peccatore existere dignemini. Credo enim firmiter quia velle vestrum velle dei est nolle vestrum nolle dei est Ut quicquid ad eum petistis sine mora obtinetis. Per hanc ergo tam potentissimam vestre dignitatis vututem poscite michi queso corporis et anime salutem. Agite queso agite sacris orationibus ut cor meum et corpus* **[f. 118]** *meum visitare et habundare dignetur spiritus sanctus qui me a cunctis viciorum sordibus expurget virtutibus sacris exornet atque in dilectione dei et proximi perfecta stare et perseverare me faciat. Et post vite huius cursum ad gaudia me perducat eterna. Quibus est enim electorum suorum benignissimus paraclitus graciarum largitor optimus. Qui cum patre et filio consubstancialis et coeternus cum eis et in eis vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum.* **[f. 118v]** ***D****Omine ihesu christe qui septem verba die ultimo vite tue in cruce pendens dixisti fac ut ego semper illa sacratissima verba in memoriam haberam. Rogo te per virtutem illorum septem verborum et michi parcas quicquam peccavi aut commisi de septem peccatis mortalibus et ex eis procedentibus scilicet de superbia.*

Invidia. Ira. Gula. Avaricia. Accidia et luxuria. O domine ihesu christe sicut tu dixisti Pater ignosce **[f. 119]** *crucifigentibus me quia nesciunt quid faciunt. Fac ut amore tui per quam omnibus michi male facientibus Et sicut dixisti latroni hodie me cum eris in paradyso. Fac me amore tui ita vivere ut in hora mortis mee dicas michi hodie mecum eris in paradyso. Et sicut dixisti matri tue. Mulier ecce filius tuus. Deinde dixisti discipulo iohanni evvangeliste. Ecce mater tua fac ut matri tue et discipuli tui me societ amor tuus et* **[f. 119v]** *caritas vera. Et sicut tu dixisti scicio silicet salutem animarum famularum quoniam tuarum que in limbo fuerunt adventum tuum expectantem. Fac ut ego semper sciciam te diligam et fontem aque viventis. fontem eterni luminis toto corde et desiderio ad amandum. Et sicut dixisti. Pater in manus tuas domine commendo spiritum meum. Fac ut in obitu meo perfecte et libere possim dicere. Pater in manus tuas domine commendo spi***[f. 120]***ritum meum. Et sicut tu dixisti Hely Hely lamazabathani. Hoc est deus meus deus meus ut quid dereliquisti me. Et sicut tu dixisti Consummatum est. quod significat labores et dolores quod pro nobis miseris peccatoribus suscepisti et iam finisti Fac ut audire merear illam dulcissimam vocem dicentem Veni amica mea. veni sponsa mea. dilecta mea. quia iam disposui petitiones tuas consummari Veni ut mecum ascendas cum* **[f. 120v]** *sanctis angelis meis in regno meo valeas epulari et iocundari et commorari Per infinita seculorum secula Amen.* ***Versiculus*** *Adoramus te christe et benediximus tibi* ***Responsorium*** *Quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum* ***Oracio.*** ***D****OMine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis* **[f. 121]** *requiem et veniam ecclesie tue pacem et nobis peccatoribus vitam et gloriam sempiternam Per christum dominum nostrum amen.* ***Oraison tres bele*** ***V****lerge doulce vierge benigne vierge saintte vierge tres digne. Vierge franche de france nee. Vierge de grace enluminee. Vierge puissant et vertueuse. De dieu espouse gracieuse. Saintte genevieve madame. Par ta pitie mon corps et maine. Que illem de tous pediiem defendre Et euta saintte garde prendre.* **[f. 121v]** *Ihesus ton espous de bonnaire. Me dont par ta saintte priere. Humble cuer et prosperite. Pacient eu adversite De mes pechiem remission. Et en bien confirmation. Si qui iamais ne piusse faire. Chose qui li doye desplaire. Et ames parens et ainis. Dont bonne paix et paradis. Les mannens vueille convertir Et les ..... en bien maniteur. Guerrem desture et paix donner. Contem offensem pardonner.*

FICHA CIENTÍFICA

ÉVORA, BIBLIOTECA PÚBLICA DE ÉVORA, COD.CXXIV/2-10

[*HORAS DO INFANTE D. HENRIQUE*]

Países-Baixos setentrionais, primeira metade do século XV.
Iluminador: Mestres de Otto de Moerdrecht.
Manuscrito: pergaminho; 72 fólios; 158 x 124 mm; justificação: 130 x 85 mm; 25 linhas, mais 1 de regramento; letra gótica; latim; 3 iluminuras de página plena, em fólio intercalado.
Proveniência: Infante D. Henrique (?)[1]; Diogo de Villalobos (?); Francisco Fernandes Viegas (?);[2] Biblioteca Pública de Évora (antes de 1871)[3].

1. CONTEÚDO

ff.1-6v, Calendário em latim segundo o uso de Salisbúria (?), com indicação da Páscoa (Ressurrectio domini) a 24 de Março (octavo kalendas aprilis).

ff. 7-8, Hinos rimados dedicados a São Cristóvão e Santa Maria Madalena: [falta iluminura ?] (f. 7) ***De sancto christoforo martyre*** *O Sancte christofore martyr ihesu christi qui …;* [falta iluminura ?] (f. 8), ***De sancta maria magdalena*** *Gaude pia magdalena spes salutis vite …;*

ff. 9-34v + (28-28v), Horas da Virgem segundo o uso de Salisbúria**:** [falta iluminura] (ff. 9-12v) ***Incipiunt hore beate marie virginis ad matutinas*** ***D****Omine labia mea aperies …;* [falta iluminura] (ff. 13-19v) ***Ad laudes*** ***D****Eus in adiutorium meum intende …;* [f. 20v, *Cristo perante Pilatos*] (ff. 21-22v) ***Ad primam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende …;* [f. 23v, *Cristo atado à coluna*] (ff. 24-25) ***Ad terciam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende …;* [f. 26v, *Cristo carregando a Cruz*] (ff. 27-27v) ***Ad sextam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende …;*[4] [falta iluminura] (ff. 29-30) ***Ad nonam.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende …;* [falta iluminura] (ff. 31-32) ***Ad vesperas.*** ***D****Eus in adiutorium meum intend e …;* [falta iluminura] (ff. 33-34v + 28-28v) ***Ad completorium.*** ***C****Onverte nos deus salutaris noster …;*[5]

ff. 35-40v, Hinos à Virgem e Orações: [falta iluminura] (ff. 35-37v) ***Has videas laudes qui sacra virgine gaudes Et venerando piam studeas laudare mariam Virginis intacte dum veneris ante figuram pretereundo cave ne taceatur ave Invenies veniam sic salutando mariam Salve*** ***S****Alve virgo virginum stella matutina Sordidorum criminum …;*[6] [falta iluminura] (f. 38) ***Per hec septem gaudia. Et secundo nos fecunda et duc tecum ad iocunda paradisi gaudia amen. Oratio.*** ***D****eprecor te sanctissima maria mater dei pietate plenissima …;* (ff. 38-39v) ***.Ad ymaginem christi***

[1] De acordo com a hipótese que propomos. Vide capítulo 3.3.
[2] Segundo nos informa Cunha Rivara o códice *"pertenceu a Diogo de Villalobos escrivão de almotaçaria em 1597, e Francisco Fernandes Viegas almotacel na cidade de ..."*. Da observação que fizemos do códice, foi possível identificar, na margem de pé do f. 69v, o nome de Diogo Villalobos, contudo, salvaguardamos que não foi possível confirmar as restantes informações.
[3] Até à presente data, e com excepção dos dois códices pertencentes à chamada Biblioteca Manizola, a informação disponível não permitiu aferir a proveniência exacta dos manuscritos pertencentes à colecção da Biblioteca Pública de Évora. Eles poderão ter pertencido aos beneméritos que fizeram doações à Biblioteca (D. Xavier Botelho de Lima, D. Francisco Manuel do Cenáculo Villas Boas, D. Frei Joaquim de Santa Clara, António Baptista Sequeira Faca-Mello ou o Bacharel da Sé, Joaquim Cordeiro) ou aos vários conventos do distrito, cujos bens foram integrados nesta instituição em 1835. E embora saibamos que a incorporação destes volumes é anterior a 1871, optámos por tomar como referência a data do inventário de Cunha Rivara.
[4] Falta um fólio contendo o final do texto da Hora Sexta.
[5] O fólio 28-28v está fora do lugar, devendo figurar imediatamente a seguir ao fólio 34v.
[6] Texto incompleto devido ao furto de fólio.

crucifixi ***O****mnibus consideratis paradisus volumptatis es ihesu piisime In te fons ...;* (f. 39v) ***.Oracio*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui unigenitum filium tuum ...;*[7] [falta iluminura] (f. 40) ... *significat labores et dolores quos pro nobis miseris ...;*[8] (f. 40) ***.Oracio.*** ***P****Recor te piissime domine Ihesu christe propter illam caritatem ...;* (f. 40v) ***A****ve domine ihesu christe verbum patris filius virginis agnus ...;*[9]

ff. 41-50v, Sete e Quinze Salmos Penitenciais, com introdução e litania: [falta iluminura] (ff. 41-45v) ***S****Uscipe sancte pater hos septem psalmos a secundo david propheta tempore ...;* ***Incipiunt Vij psalmis. antiphona*** *Ne reminiscaris.* ***D****omine ne in furore tuo arguas me: neque ...;* (ff. 45v-46v) ***Incipiunt. xv. psalmi. antiphona*** *Parce domine* ***psalmus.*** ***A****D dominum cum tribularer ...;* (ff. 46v-50v) **Litania** ***K****irieleyson.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleyson.* ***C****hriste audi nos.* ***P****ater de celis deus ...;*

ff. 51-61v, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Salisbúria: [falta iluminura] ***Incipiunt vigilie defunctorum .antiphona.*** *Placebo* ***.psalmus*** ***D****llexi quoniam exaudiet dominus: vocem orationis mee ...;*

ff. 62-69, Louvor às Almas: [falta iluminura] ***Incipiunt commendationes animarum.*** ***B****Eati immaculati in via qui ambulant in lege domini ...;*

ff. 70-72v, Salmos da Paixão de Cristo: [falta iluminura] ***Incipiunt psalmi de passione domini nostri ihesu christi.*** ***D****Eus deus meus respice in me quare me dereliquisti longe a salute mea verba delictorum ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 20v, ***Cristo perante Pilatos*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); margens discretamente ornadas com ramagens finas.

f. 23v, ***Cristo atado à coluna*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); margens discretamente ornadas com ramagens finas.

f. 26v, ***Cristo carregando a Cruz*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); margens discretamente ornadas com ramagens finas.

3. COLAÇÃO

Devido à ausência de reclamos e à actual condição física do códice não foi possível determinar a constituição dos cadernos.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 165 x 125 x 30 mm. Pastas de madeira; inteira de veludo bordeaux. Vestígios de ferragens e de fechos. Lombada com 5 entre-casas; rótulo manuscrito sobre papel na segunda entre-casa e 4 nervos simples de corda; tranchefila manual, unicolor, linha sobre pele. Cortes verdes e guardas de papel em branco.

[7] Texto incompleto devido ao furto de fólio.
[8] Oração de São Beda, o Venerável, a Jesus, invocando as sete frases que Cristo disse na Cruz. Falta o início do texto devido ao furto de fólio.
[9] Texto incompleto devido ao furto de fólio.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1881-1882, Exposição; 2013-2014, Livros, (cat. 12)

6. BIBLIOGRAFIA (*Vide* anexo 1)

RIVARA**,** anterior a 1871, p. 29; RIVARA, 1850-1871, p.18; PEREIRA, 1890, pp. 11-12; MARTINS, 1971, pp. 28-30; *Inventário*, 2001, p. 104; CEPEDA, 2005, pp. 15-35; CUSTÓDIO, 2013, pp.191-208; *Livros de Horas*, 2015.

ÉVORA, BIBLIOTECA PÚBLICA DE ÉVORA, COD.CXXIV/2-10
Transcrição integral do texto.

1. CALENDÁRIO em latim segundo o uso de Salisburia, ff. 1-6v

KL			Prima dies menses et vij tuncat ut ensis
			Januarius
III	**a**		**Circumcisio domini** **D**
	b	**IIII**	Octava sancte stephani.
I	c	**III**	Octava sancte iohannis
	d	**II**	Octava innocentium.
XIX	e	Nonas	Octava Thome cantuaria
VIII	f	**VIII**	**Epiphania domini.**
	g	**VII**	
XVI	**a**	**VI**	
V	b	**V**	
	c	**IIII**	Pauli primi hermite
XIII	d	**III**	
II	e	**II**	
	f	Jdus	Octava epiphanie.
X	g	**XIX**	
	a	**XVIII**	Mauri abbatis.
XVIII	b	**XVII**	
VII	c	**XVI**	Anthonii. abbatis.
	d	**XV**	
XV	e	**XIIII**	
IIII	f	**XIII**	Fabiani et sebastiani
	g	**XII**	Agnetis. virginis.
XII	**a**	**XI**	**Vicencij martiris.**
I	b	**X**	
	c	**IX**	
IX	d	**VIII**	**Conversio sancti pauli apostoli.** **D**
	e	**VII**	
XVII	f	**VI**	
VI	g	**V**	Agnetis secundo.
	a	**IIII**	
XIIII	b	**III**	Batildis regine
III	c	**II**	

Janeiro, f. 1

KL			Quarta subit mortem prosternit tercia fortem
			Februarius
	d		brigide virginis
XI	e	**IIII**	**purificacio marie virginis.**
XIX	f	**III**	Blasii episcopi et martiris
VII	g	**II**	**D**
	a	Nonas	Agathe virginis et martiris
XVI	b	**VIII**	
V	c	**VII**	
	d	**VI**	
XIII	e	**V**	
II	f	**IIII**	Scolastice virginis
	g	**III**	
X	**a**	**II**	
	b	Jdus	
XVIII	c	**XVI**	Valentini martiris.
VII	d	**XV**	
	e	**XIIII**	Juliane virginis et martiris
XV	f	**XIII**	
IIII	g	**XII**	
	a	**XI**	
XII	b	**X**	Eleutherii episcopi
I	c	**IX**	
	d	**VIII**	**Cathedera sancti petri.**
IX	e	**VII**	
	f	**VI**	**Mathie apostoli.**
XVII	g	**V**	
VI	**a**	**IIII**	**D**
	b	**III**	
XIIII	c	**II**	Augustini episcopi

Fevereiro, f. 1v

KL			Primus mandentem disrumpit quarta bibentem **Marcius**
III	d		Albini. episcopi et martiris **D**
	e	**VI**	
XI	f	**V**	
	g	**IIII**	Adriani martiris.
XIX	**a**	**III**	
VIII	b	**II**	
	c	Nonas	perpetue et felicitatis
XVI	d	**VIII**	
V	e	**VII**	
	f	**VI**	
XIII	g	**V**	
II	**a**	**IIII**	Gregorii pape
	b	**III**	
X	c	**II**	
	d	Jdus	
XVIII	e	**XVII**	
VII	f	**XVI**	
	g	**XV**	Eduardi regis
XV	**a**	**XIIII**	
IIII	b	**XIII**	Cuthberti episcopi
	c	**XII**	Benedicti abbatis
XII	d	**XI**	
I	e	**X**	
	f	**IX**	
IX	g	**VIII**	**Annunciacio marie**
	a	**VII**	
XVII	b	**VI**	**Resurrectio domini**
VI	c	**V**	**D**
	d	**IIII**	
XIIII	e	**III**	Romani episcopi
III	f	**II**	

Março, f. 2

KL			Denus et undenus est mortis vulnere
			plenus **Aprilis**
	g		Walrici episcopi
XI	**a**	**IIII**	
XIX	b	**III**	Ricardi episcopi
VIII	c	**II**	Ambrosii episcopi
	d	Nonas	
XVI	e	**VIII**	
V	f	**VII**	
	g	**VI**	Calixti pape
XIII	**a**	**V**	Marie egipciace
II	b	**IIII**	**D**
	c	**III**	
X	d	**II**	
	e	Jdus	
XVIII	f	**XVIII**	Tyburcii et valeriani
VII	g	**XVII**	
	a	**XVI**	
XV	b	**XV**	Ysidori episcopi et confessoris
IIII	c	**XIIII**	
	d	**XIII**	victoris martiris.
XII	e	**XII**	**D**
I	f	**XI**	
	g	**X**	
IX	**a**	**IX**	**Georgii martiris**
	b	**VIII**	
XVII	c	**VII**	**marci evvangeliste**
VI	d	**VI**	
	e	**V**	
XIIII	f	**IIII**	Vitalis martiris
III	g	**III**	Petri martiris de ordine predicatorum
	a	**II**	

Abril, f. 2v

KL			Tercius occidit et vij ora relidit
			Maius
XI	b		**philippi et iacobi.**
	c	**VI**	
XIX	d	**V**	**Jnvencio sancte crucis.** **D**
VIII	e	**IIII**	
	f	**III**	
XVI	g	**II**	Johannis ante portam latinam
V	**a**	Nonas	
	b	**VIII**	
XIII	c	**VII**	Translatio sancti nicholai episcopi
II	d	**VI**	
	e	**V**	
X	f	**IIII**	Nerei achillei atque pancracii
	g	**III**	
XVIII	**a**	**II**	
VII	b	Jdus	Sophie virginis
	c	**XVII**	
XV	d	**XVI**	
IIII	e	**XV**	
	f	**XIIII**	potenciane virginis
XII	g	**XIII**	
I	**a**	**XII**	
	b	**XI**	
IX	c	**X**	
	d	**IX**	
XVII	e	**VIII**	Urbani pape et martiris **D**
VI	f	**VII**	
	g	**VI**	
XIIII	**a**	**V**	
III	b	**IIII**	
	c	**III**	
XI	d	**II**	petronilie virginis.

Maio, f. 3

KL			Denus pallescit quindenus federa nescit
			Junius
	e		
XIX	f	**IIII**	Marcelli pape et martiris
VIII	g	**III**	
XVI	**a**	**II**	
V	b	Nonas	Bonifacii episcopi et martiris
	c	**VIII**	
XIII	d	**VII**	
II	e	**VI**	Medardi et gildardi
	f	**V**	
X	g	**IIII**	**D**
	a	**III**	**Barnabe aphostoli.**
XVIII	b	**II**	Basilidis cyrini Naboris
VII	c	Jdus	
	d	**XVIII**	
XV	e	**XVII**	Viti et modesti
IIII	f	**XVI**	**D**
	g	**XV**	
XII	**a**	**XIIII**	
I	b	**XIII**	Gervasii et Prothasii martiris
	c	**XII**	X° martirum
IX	d	**XI**	
	e	**X**	
XVII	f	**IX**	vigilia .
VI	g	**VIII**	**Nativitas Johannis baptiste**
	a	**VII**	
XIIII	b	**VI**	Johannis et pauli martirium
III	c	**V**	
	d	**IIII**	vigilia .
XI	e	**III**	**Petri et pauli**
	f	**II**	Commemoratio sancti pauli apostoli

Junho, f. 3v

KL			Tredecimus mactac Julii denus labefactat
			Julius
XIX	g		Octava sancti iohannis baptiste
VIII	**a**	**VI**	Zwichuu episcopus
	b	**V**	**Translacio sancti thome apostholi**
XVI	c	**IIII**	Translacio sancti Martini episcopi
V	d	**III**	
	e	**II**	
XIII	f	Nonas	**Translatio sancti thome archiepiscopi**
II	g	**VIII**	
	a	**VII**	Santo Antonio de Padua[1]
X	b	**VI**	
	c	**V**	Translatio benedicti abbatis
XVIII	d	**IIII**	
VII	e	**III**	Mildride virginis **D**
	f	**II**	
XV	g	Jdus	Divisio apostolorum
IIII	**a**	**XVII**	
	b	**XVI**	Kenelini regis
XII	c	**XV**	
I	d	**XIIII**	
	e	**XIII**	Margarete virginis
IX	f	**XII**	
	g	**XI**	**Marie magdalene** **D**
XVII	**a**	**X**	
VI	b	**IX**	vigilia
	c	**VIII**	**Jacobi apostoli**
XIIII	d	**VII**	Anne matris marie
III	e	**VI**	
	f	**V**	
XI	g	**IIII**	
	a	**III**	
XIX	b	**II**	Germani episcopi

Julho, f. 4

[1] Acrescentado posteriormente e actualmente riscado.

KL			Prima necat fortem prosternit secunda cohortem
			Augustus
VIII	c		**Ad vincula petri.** **D**
XVI	d	**IIII**	
V	e	**III**	
	f	**II**	
XIII	g	Nonas	Oswaldi regis
II	**a**	**VIII**	Sixti martiris
	b	**VII**	
X	c	**VI**	
	d	**V**	Vigilia .
XVIII	e	**IIII**	**Laurencii martiris.**
VII	f	**III**	
	g	**II**	
XV	**a**	Jdus	Ypoliti martiris
IIII	b	**XIX**	vigilia .
	c	**XVIII**	**Assumptio marie virginis**
XII	d	**XVII**	
I	e	**XVI**	Octava sancti laurencii
	f	**XV**	
IX	g	**XIIII**	
	a	**XIII**	Barnardi abbatis.
XVII	b	**XII**	
VI	c	**XI**	Octava sancte marie
	d	**X**	vigilia .
XIIII	e	**IX**	**Bertholomei apostoli.**
III	f	**VIII**	
	g	**VII**	
XI	**a**	**VI**	
	b	**V**	Augustini doctoris
XIX	c	**IIII**	**Decollacio iohannis baptiste**
VIII	d	**III**	**D**
	e	**II**	Cuthburge virginis

Agosto, f. 4v

KL			Tercia septembris et denus fert mala membris **September**
XVI	f		Egidii abbatis.
V	g	**IIII**	
	a	**III**	**D**
XIII	b	**II**	
II	c	Nonas	Bertini abbatis
	d	**VIII**	
X	e	**VII**	
	f	**VI**	**Nativitis marie virginis**
XVIII	g	**V**	
VII	**a**	**IIII**	
	b	**III**	Prothi et Jacincti martiris
XV	c	**II**	
IIII	d	Jdus	
	e	**XVIII**	**Exaltacio sancte crucis.**
XII	f	**XVII**	Octava sancte marie
I	g	**XVI**	
	a	**XV**	Lamberti episcopi
IX	b	**XIIII**	
	c	**XIII**	
XVII	d	**XII**	Vigilia
VI	e	**XI**	**Mathei apostoli et evvangeliste** **D**
	f	**X**	
XIIII	g	**IX**	
III	**a**	**VIII**	
	b	**VII**	Firmini episcopi
XI	c	**VI**	
	d	**V**	Cosme et Damiani
XIX	e	**IIII**	
VIII	f	**III**	**Michaellis archangeli**
	g	**II**	Jheronimi presbiteri.

Setembro, f. 5

KL			Tercius et denus est sicut mors alienus
			October
XVI	**a**	**VI**	**Remigii Bavorus**
V	b	**V**	Leodegarii martiris
XIII	c	**IV**	**D**
II	d	**IIII**	Francisci confessoris.
	e	**III**	
X	f	**II**	Translacio sancti hugonis
	g	Nonas	
XVIII	**a**	**VIII**	
VII	b	**VII**	**Dyonisii episcopi et martiris**
	c	**VI**	
XV	d	**V**	
IIII	e	**IIII**	Wilfridi episcopi
	f	**III**	Edwardi regis
XII	g	**II**	
I	**a**	Jdus	
	b	**XVII**	
IX	c	**XVI**	
	d	**XV**	**Luce evvangeliste**
XVII	e	**XIIII**	
VI	f	**XIII**	
	g	**XII**	Undecim milium virginum
XIIII	**a**	**XI**	**D**
III	b	**X**	
	c	**IX**	
XI	d	**VIII**	Crispini et crispiniani martiris
	e	**VII**	
XIX	f	**VI**	Vigilia .
VIII	g	**V**	**Simonys et Jude**
	a	**IIII**	
XVI	b	**III**	
V	c	**II**	Vigilia .

Outubro, f. 5v

KL			Scorpius est quintus et tercius est nece
			cinctus **November**
	d		**Festivitas omnium sanctorum**
XIII	e	**IIII**	**Commemoratio animarum**
II	f	**III**	
	g	**II**	
X	**a**	Nonas	**D**
	b	**VIII**	Leonardi abbatis
XVIII	c	**VII**	
VII	d	**VI**	
	e	**V**	Theodori martiris
XV	f	**IIII**	
IIII	g	**III**	**Martini episcopi et confessoris**
	a	**II**	
XII	b	Jdus	Brictii episcopi et confessoris
I	c	**XVIII**	
	d	**XVII**	
IX	e	**XVI**	Edmundi archiepiscopi
	f	**XV**	
XVII	g	**XIIII**	
VI	**a**	**XIII**	Elizabeth uidue
	b	**XII**	Edmundi regis
XIIII	c	**XI**	
III	d	**X**	Cecilie virginis
	e	**IX**	**Clementis pape.**
XI	f	**VIII**	
	g	**VII**	**Katherine virginis.**
XIX	**a**	**VI**	
VIII	b	**V**	
	c	**IIII**	**D**
XVI	d	**III**	Vigilia .
V	e	**II**	**Andree apostoli**

Novembro, f. 6

KL			Septimus exannguis virosus denus et anguis
			December
XIII	f		Eligii episcopi et confessoris
II	g	**IIII**	
	a	**III**	
X	b	**II**	Barbare virginis.
	c	Nonas	
XVIII	d	**VIII**	**Nicholai episcopi**
VII	e	**VII**	Octava sancti andree. **D**
	f	**VI**	**Concepcio beate marie.**
XV	g	**V**	
IIII	**a**	**IIII**	
	b	**III**	Damasi pape
XII	c	**II**	
I	d	Jdus	Lucie virginis.
	e	**XIX**	**Nichasii. episcopi et martiris**
IX	f	**XVIII**	
	g	**XVII**	
XVII	**a**	**XVI**	Lazarii martiris
VI	b	**XV**	
	c	**XIIII**	
XIIII	d	**XIII**	Vigilia .
III	e	**XII**	**Thome apostoli.**
	f	**XI**	
XI	g	**X**	
	a	**IX**	Vigilia .
XIX	b	**VIII**	**Nativitas domini**
VIII	c	**VII**	**Sancti stephani prothomartiris.**
	d	**VI**	**Sancti Johannis evangeliste**
XVI	e	**V**	**Sanctorum innocencium.**
V	f	**IIII**	**Sancti thome archiepiscopi et martiris**
	g	**III**	
XIII	**a**	**II**	Silvestri. pape.

Dezembro, f. 6v

2. HINOS RIMADOS DEDICADOS A SÃO CRISTÓVÃO E SANTA MARIA MADALENA, ff. 7-8

[f. 7] ***De sancto christoforo martyre*** ***O*** *Sancte christofore martyr ihesum christi qui pro eius nomine penas pertulisti Opem confer miseris atque mundo tristi qui celestis glorie regna meruisti. Christofori sancti speciem quicumque tuetur illo nempe die nullo languore gravetur. Martyr christofore pro salvatoris honore fac nos mente fore dignos deitatis amore. Promisso christi quia quod petis obtinuisti da populo tristi bona que moriendo petisti. Confer solamen et mentis tolle gravamer. Iudicis examen fac mite sit omnibus amen* ***.Versiculus.*** *Gloria et honore coronasti eum domine. Et constituisti eum super opera manuum tuarum* ***.Oracio*** ***C****OOncede quesumus omnipotens et misericors deus ut qui beati christofori martiris tui memoriam agimus eius piis meritis et intercessionibus a morte subitanea peste bame ira timore paupertate et omnibus insidiis inimicorum nostrirum liberemur. Per te ihesu christe quem ipse meruit in brachiis suis portare. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* **[f. 7v]** branco; **[f. 8]** ***De sancta maria magdalena*** ***G****aude pia magdalena spes salutis vite vena lapsorum fiducia.* ***G****aude dulcis advocata penitendi forma data miseris post vicia.* ***G****aude felix deo grata cui dimissa sunt peccata speciali gracia.* ***G****aude lotrix pedum christi a quo canta meruisti amoris insignia* ***G****aude quod post digna frui visu redemptoris tui surgentis cum gloria* ***G****aude que septenis horis es ab antro erecta boris ad celi vestigia* ***G****aude que nunc sublimaris et cum christo gloriaris in celesti curia* ***F****Ac nos sic hic penitere ut pos mortem lucis vere sociamur gaudia* ***.Versiculus.*** *Ora pro nobis beata maria magdalena. Ut digni efficiamur promissionibus christi* ***.oracio.*** ***D****Eus qui beate marie magdalene penitenciam ita tibi placitam gratam que beati ut non ei solum peccata dimitteres verum eciam fragilitatem in tui amoris gracia illus intimis illustiares Da nobis quesumus ita flere mala que commisimus ut et sanctam indulgenciam consequi valeamus et in omnibus propiciacionis clemenciam senciamus. Per.* **[f. 8v]** branco;

3. HORAS DA VIRGEM segundo o uso de Salisbúria, ff. 9-34v + (28-28v)

[f. 9] ***Incipiunt hore beate marie virginis. Ad matutinas*** ***D****OMine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen. Alleluia.* ***invitatorium*** *Ave maria gracia plena Dominus tecum.* ***Psalmus***[2] ***V****enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei.* ***A****ve maria* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex*

[2] Salmo 94.

magnus super omnes deos quoniam non repellet dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines moncium ipse conspicit. ***D****ominus tecum.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum plo***[f. 9v]***remus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***A****ve maria.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbacione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea.* ***D****ominus tecum.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* ***A****ve maria.* ***G****loria patri* ***S****icut erat.* ***D****ominus tecum.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***ymnus*** ***Q****uem terra ponthus ethera colunt adorant predicant trinam regentem machinam claustrum marie baiulat.* ***C****ui luna sol et omnia deserviunt per tempora perfusa celi gracia gestant puelle viscera.* ***B****eata mater munere cuius supernus artifex mundum pugillo continens ventris sub archa clausus est.* ***B****eata celi nuncio fecunda sancto spiritu desideratus gentibus cuius per aluum fusus est.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu* **[f. 10]** *in sempiterna secula Amen* ***.antiphona.***[3] *Benedicta tu* ***psalmus***[4] ***D****OMine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***Q****uoniam elevata est magnificencia tua super celos.* ***E****x ore infancium et lactencium perfecisti laudem propter inimicos tuos: ut destruas inimicum et ultorem.* ***Q****uoniam videbo celos tuos opera digitorum tuorum: lunam et stellas que tu fundasti.* ***Q****uid est homo quod memor es eius: aut filius hominis quoniam visitas eum* ***M****inuisti eum paulo minus ab angelis gloria et honore coronasti eum: et constituisti eum super opera manuum tuarum.* ***O****mnia subiecisti sub pedibus eius oves et boves universas: insuper et pecora campi.* ***V****olucres celi et pisces maris qui perambulant semitas maris.* ***D****omine dominus noster: quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***G****loria* [psalmus][5] ***C****Eli enarrant gloriam dei: et opera manuum eius annunciat firmamentum.* ***D****ies diei eructat verbum: et nox nocti indicat scienciam.* ***N****on sunt loquele neque sermones: quorum non audiantur voces eorum.* ***I****n omnem terram exivit sonus eorum: et in fines orbis terre verba eorum* **[f. 10v]** ***I****n sole posuit tabernaculum suum: et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* ***E****xultavit ut gigas ad currendam viam: a summo celo egressio eius.* ***E****t occursus eius usque ad summum eius: nec est qui se abscondat a calore eius.* ***L****ex domini immaculata convertens animas testimonium domini fidele sapienciam*

[3] Começa aqui o 1º nocturno.
[4] Salmo 8.
[5] Salmo 18.

prestans parvulis. ***I****ustiticie domini recte letificantes corda preceptum domini lucidum: illuminans oculos.* ***T****imor domini sanctus permanet in seculum seculi: iudicia domini vera iustificata in semet ipsa* ***D****esiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum: et dulciora super mel et favum. Etenim servus tuus custodit ea: in custodiendis illis retribucio multa.* ***D****elicta quis intellegit ab occultis meis munda me: et ab alienis parce servo tuo.* ***S****i mei non fuerint dominati tunc inmaculatus ero: et emundabor a delicto maximo.* ***E****t erunt ut conplaceant eloquia oris mei: et meditacio cordis mei in conspectu tuo semper.* ***D****omine adiutor meus et redemptor meus.* ***G****loria patri.* ***Psalmus***[6] ***D****omini est terra et plenitudo eius: orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* ***Q****uia ipse super maria fundavit eum:* **[f. 11]** *et super flumina preparavit eum.* ***Q****uis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius.* ***I****nnocens manibus et mundo corde qui non accepit in vano animam suam: nec iuravit in dolo proximo suo.* ***H****ic accipiet benedictionem a domino: et misericordiam a deo salutari suo.* ***H****ec est generacio querencium eum: querencium faciem dei iacob.* ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porte eternales: et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie: dominus fortis et potens: dominus potens in prelio.* ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porte eternales: et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie: dominus virtutum ipse est rex glorie. Gloria patri* ***antiphona*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui* ***versiculus*** *Santa dei genitrix virgo semper maria. Intercede pro nobis ad dominum ihesum christum. Pater noster. Et ne nos* ***I****ube domine benedicere* ***.Versiculus.*** *Alma virgo virginum intercede pro nobis ad dominum amen* ***lectio prima*** ***S****ancta maria virgo virginum mater et filia regis regum omnium tuum nobis impende solacium ut celestis regni per te mereamur habere premium et cum electis dei reg***[f. 11v]***nare in perpetuum. Tu autem domine miserere nostri Deo gracias* ***.Responsorium*** *Santa et immaculata virginitas quibus te laudibus referam nescio. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti* ***.Versiculus.*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Quia quem.* ***I****ube domine benedicere* ***.Versiculus.*** *Oret voce pia pro nobis virgo maria. Amen.* ***Lectio secunda*** ***S****ancta maria piarum piissima intercede pro nobis, sanctarum sanctissima per te virgo gloriosa nostra sumat peccamina qui pro nobis ex te natus regnat super ethera ut sua caritate nostra deleantur peccamina. Tu autem.* ***Responsorium*** *Beata es maria que dominum portasti creatorem mundi. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***.Versiculus.*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Benuisti.* ***I****ube domine benedicere* ***.Versiculus.*** *Sancta dei genitrix sit nobis auxiliatrix. Amen.* ***Lectio tercia***

[6] Salmo 23.

S**ancta dei genitrix que digne meruisti concipere quem totus orbis nequivit comprehendere tuo pio interventu culpas nostras ablue ut per perhennis sedem glorie per te redempti valeamus scandere ubi manes cum filio tuo sine tempore. Tu autem.* ***Responsorium *Felix namque es sacra virgo maria et omni* **[f. 12]** *laude dignissima. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster* ***.Versiculus.*** *Ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu senciant omnes tuum iuvamen quicunque celebrant tuam commemorationem. Quia ex te. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Christus deus noster.* ***.psalmus.***[7] ***T**e deum laudamus te dominum confitemur.* ***T**e eternum patrem omnis terra veneratur.* ***T**ibi omnes angeli tibi celi et universe potestates.* ***T**ibi cherubin et seraphin incessabili voce proclamant.* ***S**anctus.* ***S**anctus.* ***S**anctus dominus deus sabaoth.* ***P**leni sunt celi et terra maiestatis glorie tue.* ***T**e gloriosus apostolorum chorus.* ***T**e prophetarum laudabilis numerus.* ***T**e martirum candidatus laudat exercitus.* ***T**e per orbem terrarum sancta confitetur ecclesia.* ***P**atrem immense maiestatis.* ***V**enerandum tuum verum et unicum filium.* ***S**anctum quoque paraclitum spiritum.* ***T**u rex glorie christe.* ***T**u patris sempiternus es filius.* ***T**u ad liberandum suscepturus hominem non horruisti virginis uterum.* ***T**u devicto mortis aculeo aperuisti credentibus regna celorum.* ***T**u ad dexteram dei sedes: in gloriam patris.* ***I**udex crederis esse venturus.* ***T**e ergo* **[f. 12v]** *quesumus tuis famulis subveni quos precioso sanguine redemisti.* ***E**terna fac cum sanctis tuis gloria munerari.* ***S**alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue.* ***E**t rege eos et extolle illos usque in eternum.* ***P**er singulos dies benedicimus te.* ***E**t laudamus nomen tuum in seculum: et in seculum: et in seculum seculi.* ***D**ignare domine die isto sine peccato nos custodire.* ***M**iserere nostri domine miserere nostri.* ***F**iat misericordia tua domine super nos quemadmodum speravimus in te.* ***I**n te domine speravi non confundar in eternum.* ***.versiculus.*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix. Ut digni efficiamur promissione christi.*

[f. 13] ***Ad laudes*** ***D**Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G**loria patri.* ***antiphona*** *O admirabile* ***psalmus.***[8] ***D**ominus regnavit decorem indutus est indutus est dominus fortitudinem et precinxit se. Etenim firmavit orbem terre: qui non commovebitur.* ***P**arata est sedes tua ex tunc a seculo tu es.* ***E**levaverunt flumina domine: elevaverunt flumina vocem suam.* ***E**levaverunt flumina fluctus suos: a vocibus aquarum multarum.* ***M**irabiles elationes maris. mirabilis in altis dominus.* ***T**estimonia tua credibilia facta sunt nimis domum tuam*

[7] Erro do rubricador; é um Cântico.
[8] Salmo 92.

decet sanctitudo domine in longitudinem dierum. ***G****loria patri.* ***Psalmus***[9] ***I****Ubilate deo omnis terra: servite domino in leticia.* ***I****ntroite in conspectu eius: in exultatione.* ***S****citute quoniam dominus ipse est deus ipse fecit nos et non ipsi nos.* ***P****opulus eius et oves pascue eius introite portas eius in* **[f. 13v]** *confessione: atria eius in ymnis confitemini illi.* ***L****audate nomen eius qui suavis est dominus in eternum misericordia eius: et usque in generatione et generationem veritas eius.* ***G****loria* ***psalmus***[10] ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea: quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta invia et in inaquosa sic in sancto apparui tibi: ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea: et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adipe et pinguedine repleatur anima mea: et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te me: suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferiora terre: tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obstructum est os loquencium iniqua.* ***.psalmus.***[11] ***D****eus misereatur nostri et benedicat no***[f. 14]***bis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate: et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus: et metuant eum omnes fines terre.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[12] ***B****enedicite omnia opera domini domino: laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicite angeli domini domino: benedicite celi domino.* ***B****enedicite aque omnes que super celos sunt domino: benedicite omnes virtutes domini domino.* ***B****enedicite sol et luna domino benedicite stelle celi domino.* ***B****enedicite omnis ymber et ros domino: benedicite omnis spiritus dei domino.* ***B****enedicite ignis et estus domino: benedicite frigus et estas domino.* ***B****enedicite rores et pruina domino: benedicite gelu et frigus domino.* ***B****enedicite glacies et nives domino: benedicite noctes et dies domino.* ***B****enedicite lux et tenebre domino: benedicite ful***[f. 14v]***gura et nubes domino.* ***B****enedicat terra dominum laudet et superexaltet*

[9] Salmo 99.
[10] Salmo 62.
[11] Salmo 66.
[12] Erro do rubricador. O texto que a rubrica introduz não corresponde a um salmo mas ao *Canticum trium puerorum* [Daniel 3]. Ocorre o mesmo erro no BNP, iluminado 15, f. 29; no BNP, iluminado 16, f. 97; no BNP, iluminado 166, f. 35 e no COD. CXXIV/2-12 da BPE, f. 84.

eum in secula. ***B****enedicite montes et colles domino: benedicite universa germinancia in terra domino.* ***B****enedicite fontes domino: benedicite maria et flumina domino.* ***B****enedicite cete et omnia que moventur in aquis domino benedicite omnes volucres celi domino.* ***B****enedicite omnes bestie et pecora domino: benedicite filii hominum domino.* ***B****enedicat israel dominum: laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite sacerdotes domini domino: benedicite servi domini domino.* ***B****enedicite spiritus et anime iustorum domino: benedicite sancti et humiles corde domino.* ***B****enedicite ananya azarya mysael domino laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicamus patrem et filium cum sancto spiritu laudemus et superexaltemus eum in secula.* ***B****enedictus es domine in firmamemto celi: et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula.* ***.psalmus.***[13] ***L****audate dominum de celis: laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna: laudate eum omnes stelle et lumen.* **[f. 15]** ***L****audate eum celi celorum et aque omnes que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt: ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi: preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra: tracones et omnes abissi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum: que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora: serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram: et exaltavit cornu populi sui.* ***Y****mnus omnibus sanctis eius filiis israel populo appropinquanti sibi.* ***psalmus***[14] ***C****antate domino canticum novum: laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum: et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo: et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* **[f. 15v]** ***E****xaltationes dei in gutture eorum: et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nationibus: increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus: et nobiles eorum in manicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***Psalmus***[15] ***L****audate dominum in sanctis eius: laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube: laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro: laudate eum in cordis et organo* ***L****audate eum in*

[13] Salmo 148.
[14] Salmo 149.
[15] Salmo 150.

cymbalis bene sonantibus laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum. ***G****loria patri.* ***antiphona*** *O admirabile commercium creator generis humani animatum corpus sumens de virgine nasci dignatus est et procedens homo sine semine largitus est nobis suam deitatem* ***.Capitulum.*** ***M****aria virgo semper letare quia meruisti christum portarem celi et terre conditorem et de tuo utero protulisti mundi salvatorem. Deo gracias.* ***ymnus.*** **[f. 16]** ***O*** *Gloriosa domina excelsa supra sydera qui te creavit provide lactasti sacro ubere.* ***Q****uod eva tristis abstulit tu reddis almo germine intrent ut astra flebiles celi fenestra facta es.* ***T****u regis alti ianua et porta lucis fulgida vitam datam per virginem gentes redempte plaudite.* ***G****loria tibi domine. ut supra.* ***.Versiculus*** *Elegit eam deus et preelegit eam Et habitare facit eam in tabernaculo suo.* ***.antiphona.*** *O gloriosa* [Canticum][16] ***B****enedictus dominus deus israel: quia visitavit et fecit redempcionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis: in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum: qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris: et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris: et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum: daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati: serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso: omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis: preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius: in remissionem* **[f. 16v]** *peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri: in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria* ***antiphona*** *O gloriosa dei genitrix virgo semper maria que dominum omnium meruisti portare ex regem angelorum sola virgo lactare nostri quesumus pia memorare et pro nobis christum deprecare ut tuis suffulti patrocinnis ad celestia regna mereamurpervenire* ***.Versiculus.*** *Ostende nobis domine misericordiam tuam Ut salutare tuum da nobis Oremus* ***.Oracio.*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus noster perpetua mentis et corporis sanita te gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui letitia. Per christum dominum nostrum. Amen. Benedicamus domino. Deo gracias* ***.De sancto spiritu. antiphona.*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende* ***.Versiculus.*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur Et renovabis faciem terre. Oremus* ***.Oracio.*** ***D****eus qui corda fidelium sancti spiritus illustracione docuisti da nobis in eodem spiritu recta sapere et de eius semper consolatione gaudere. Per* ***.De sancta trinitate. antiphona.*** *libera* **[f. 17]** *nos salva nos vivifica nos o beata*

[16] Cântico de Zacarias [Lucas 1].

trinitas ***.Versiculus.*** *Sit nomen domini benedictum Ex hoc nunc et usque in seculum* ***.Oracio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui dedisti nobis famulis tuis in confessione vere fidei eterne trinitatis gloriamagnoscere et in potencia maiestatis adorare unitatem quesumus ut eiusdem fidei firmitate ab omnibus semper muniamur adversis. Per* ***.De sancta cruce.*** *Nos autem gloriaris portet in cruce domini nostri ihesu christi* ***.Versiculus.*** *Omnis terra adoret te deus et psallat tibi psalmum dicat nomini tuo. Oremus* ***Oracio*** ***D****eus qui sanctam crucem tuam ascendisti et mundi tenebras illuminasti tu quesumus sensus corda et corpora nostra per virtutem sancte crucis illuminare visitare et confortare dignare. Qui vivis.* ***.De sancto michaele.*** *Michael archangele veni in adiutorium populo dei* ***.Versiculus.*** *In conspectu angelorum psallam tibi. Adorabo ad templum sanctum tuum et confitebor nomini tuo* ***.Oracio.*** ***D****eus qui miro ordine angelorum ministeria hominumque dispensas concede propicius ut quibus ministratibus tibi in celo* **[f. 17v]** *semper assistitur ab hiis in terra vita nostra muniatur. Per.* ***De sancto iohanne baptista.*** *Inter natus mulierum non surrexit maior iohanne baptista* ***.Versiculus.*** *Fuit homo missus a deo Cui nomen erat iohannes* ***.Oracio.*** ***P****ERpetuis nos domine sancti iohannis baptiste tuere presidiis et quanto fragiliores sumus tanto magis necessariis attosse suffragiis. Per.* ***De sancto petro et paulo.*** *Petrus apostolus et paulus doctor gentium ipsi nos docuerunt legem tuam domine* ***.Versiculus.*** *In omnem terram exivit sonus eorum. Et in fines orbis terre verba eorum* ***.Oracio.*** ***D****EUs cuius dextera beatum petrum apostolum ambulantem in fluctibus ne mergeretur erexit et coapostolorum eius paulum tercio naufragatem de profundo pelagi liberavit exaudi nos propicius et concede ut amborum meritis eternitas gloriam consequamur. Per.* ***De sancto andrea.*** *Andreas christi famulus dignus deo apostolus germanus petri et in passione socius* ***.Versiculus.*** *Dilexit andream dominus In odorem suavitatis* ***.Oracio.*** ***M****aiestatem tuam domine suppliciter exoramus ut sicut codie tue beatus andreas apostolus extitit predicator et rector ita* **[f. 18]** *apud tuam misericordiam sit pro nobis perpetuus intercessor. Per.* ***De sancto laurencio.*** *Laurencius bonum opus operatus est qui per signum crucis cecos illuminavit* ***.Versiculus.*** *Dispercit dedit pauperibus Iusticia eius manet in seculum seculi* ***.Oracio.*** ***D****a nobis quesumus omnipotens deus viciorum nostrorum flaminas extinguere qui bato laurencio tribuisti tormentorum suorum incendia superare. Per.* ***De sancto stephano.*** *Stephanus vidit celos apertos vidit et introivit beatus homo cui celi patebunt* ***.Versiculus.*** *Gloria et honore coronasti eum domine. Et constituisti eum super opera manuum tuarum* ***.Oracio.*** ***D****a nobis quesumus domine imitari quod colimus ut discamus et inimicos diligere quia eius commemoracionem celebramus qui novit eciam pro persecutoribus exorare. christum dominum nostrum. Amen.* ***De***

sancto thoma.[17] ***antiphona.*** *Tu per thome sanguinem quem pro te impendit fac nos christe scandere quo thomas ascendit* ***.Versiculus.*** *Gloria et honore coronasti ut super* ***.Oracio.*** ***D****Eus pro cuius ecclesia gloriosus martir et pontifex thomas gladiis impiorum occubuit presta quesumus ut omnis qui* **[f. 18v]** *eius implorant auxilium pie peticionis sue salutarem consequantur effectum. Per.* ***De sancto nicholao.*** *Nicholaus adhuc puerulus multo ieiunio macerabat corpus* ***.Versiculus.*** *Ora pro nobis beate nicholae. Ut digni efficiamur* ***.Oracio.*** ***D****Eus qui beatum nicholaum pontificem tuum innumeris decorasti miraculis tribue nobis quesumus ut eius meritis et precibus a gehenne ignis incendiis liberemur. Per.* ***De sancta maria magdalena.*** *Maria unxit pedes ihesu et extersit capillis capitis sui et domus impleta est ex odore unguenti* ***.Versiculus.*** *Dimissa sunt ei peccata multa Quoniam dilexit multum* ***.Oracio.*** ***L****argire nobis clementissime pater quod sicut beata maria magdalena unigenitum tuum super omnia diligendo suorum obtinuit veniam peccaminum ita nobis apud misericordiam tuam sempiternam impetret beatitudinem. Per.* ***De sancta Katherina.*** *Virgo sancta katherina grecie gemma urbe alexandrina costi regis erat filia* ***.Versiculus.*** *Ora pro nobis sancta katherina. Ut digni efficiamur promissione christi* ***.Oracio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui* **[f. 19]** *gloriose virginis et martiris tue katherine corpus in montem synai ab angelis deferri iussisti concede propicius eius nos obtentu ad arcem virtutum prouehi ubi visionis tue claritatem mereamur intueri. Per.* ***De sancta margareta.*** *Erat autem margareta annorum quindecim cum ab impio olibrio traderetur in carcerem* ***.Versiculus.*** *Specie tua et pulchritudine tua. Intende perspere procede et regna* ***.Oracio:.*** ***D****Eus qui beatam margaretam virginem ad celos per martirii palmam venire fecisti: tribue nobis quesumus ut eius exempla sequentes ad te pertingere mereamur. Per.* ***De omnibus sanctis.*** *Omnes sancti et electi dei nostri memoramini ante deum ut vestris precibus adiuti mereamur vobis adiungi* ***.Versiculus.*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde* ***.Oracio.*** ***O****mnium sanctorum tuorum quesumus domine intercessione placatus et veniam delictorum nobis tribue et remedia sempiterna concede. Per.* ***De pace antiphona.*** *Da pacem domine in diebus nostris quia non est alius qui pugnet pro nobis nisi tu deus noster* ***.Versiculus.*** *Fiat pax in virtute tua. Et habundancia in turribus tuis* **[f. 19v]** ***oracio.*** ***D****eus a quo sancta desideria recta consilia et iusta sunt opera da servis tuis illam quam mundus dare non potest pacem ut et corda nostra mandatis tuis dedita et hostium sublata formidine tempora sint tua protectione tranquilla. Per.* ***De sancta cruce.*** *Patris sapiencia veritas divina Deus homo captus est hora matutina. A notis et discipulis cito derelictus. A iudeis traditus*

17 Tomás da cantuária, bispo e mártir [29 de Dezembro].

venditus et afflictus ***.Versiculus.*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi. Quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum* ***.Oracio.*** ***D****Omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animas nostras nunc et in hora mortis nostre et largiri digneris vivis graciam et misericordiam defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam nobis autem peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus per omnia secula seculorum. Amen.*

[f. 20] branco; **[f. 20v]** Iconografia: ***Cristo perante o sumo-sacerdote*** (página plena) **[f. 21]** ***Ad primam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***ymnus*** ***V****eni creator spiritus mentes tuorum visita inple superna gracia que tu creasti pectora* ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine. ut supra* ***antiphona*** *O admirabile* ***psalmus***[18] ***D****eus in nomine tuo salvum me fac: et in virtute tua libera me.* ***D****eus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.* ***Q****uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam: et non proposuerunt deum ante conspectum suum.* ***E****cce enim deus adiuvat me: et dominus susceptor est anime mee.* ***A****verte mala inimicis meis et in veritate tua disperde illos.* ***V****oluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomini tuo domine quoniam* **[f. 21v]** *bonum est.* ***Q****uoniam ex omni tribulacione eripuisti me: et super inimicos meos despexit oculus meus.* [psalmus][19] ***L****audate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.* ***Q****uoniam confirmata est super nos misericordia eius: et veritas domini manet in eternum.* ***G****loria.* ***psalmus***[20] ***C****onfitemini domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.* ***D****icat nunc Israel quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.* ***D****icat nunc domus aaron: quoniam in seculum misericordia eius.* ***D****icant nunc qui timent dominum: quoniam in seculum misericordia eius.* ***D****e tribulatione invocavi dominum: et exaudivit me in latitudine dominus.* ***D****ominus michi adiutor non timebo quid faciat michi homo.* ***D****ominus mcihi adiutor et ego despiciam inimicos meos.* ***B****onum est confidere in domino: quam confidere in homine.* ***B****onum est sperare in domino: quam sperare in principibus.* ***O****mnes gentes circuierunt me: et in nomine domini quia ultus sum in eos.* ***C****ircumdantes circumdederunt me: et in nomine domini quia ultus sum in eos.* ***C****ircumdederunt me sicut apes et exarserunt sicut ignis in spinis: et in nomine domini quia ultus*

[18] Salmo 53.
[19] Salmo 116.
[20] Salmo 117.

sum in eos. Impulsus eversus sum ut caderem et dominus **[f. 22]** *suscepit me.* ***F****ortitudo mea et laus mea dominus et factus est michi in salutem. Vox exsultationis et salutis: in tabernaculis iustorum.* ***D****extera domini fecit virtutem dextera domini exaltavit me: dextera domini fecit virtutem.* ***N****on moriar sed vivam: et narrabo opera domini.* ***C****astigans castigavit me dominus: et morti non tradidit me.* ***A****perite michi portas iustitie ingressus in eas confitebor domino: hec porta domini iusti intrabunt in eam.* ***C****onfitebor tibi quoniam exaudisti me: et factus es michi in salutem.* ***L****apidem quem reprobaverunt edificantes hic factus est in caput anguli.* ***A*** *domino factum est istud: et est mirabile in oculis nostris.* ***H****ec est dies quam fecit dominus: exsultemus et letemur in ea.* ***O*** *domine salvum me fac o domine bene prosperare: benedictus qui venturus es in nomine domini.* ***B****enediximus vobis de domo domini: deus dominus et illuxit nobis.* ***C****onstituite diem solempnem in condensis: usque ad cornu altaris. Deus meus es tu et confitebor tibi: deus meus es tu et exaltabo te.* ***C****onfitebor tibi quoniam exaudisti me: et factus es michi in salutem.* ***C****onfitemini domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.* ***G****loria.* **[f. 22v]** ***antiphona*** *O admirabile commercium. ut supra* ***Capitulum*** ***I****n omnibus requiem quesivi et in hereditatedomini morabor tunc precepit et dixit michi creator omnium et qui creavit me requievit in tabernaculo meo. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Ave maria gracia plena Dominus tecum* ***versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Dominus tecum. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Ave maria* ***versiculus*** *Santa dei genitrix virgo semper maria. Intercede pro nobis ad dominum ihesum christum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat* ***.oratio.*** ***C****oncede nos famulos. ut supra.* ***De sancta cruce.*** ***H****ora prima ductus est ihesus ad pylatum. Falsis testimoniis multum accusatum. In collo percuciunt manibus ligatum. Vultum dei conspiuunt lumen celi gratum* ***.versiculus.*** *Adoramus te christe* ***Oratio.*** ***D****omine ihesum christe. ut supra.* **[f. 23]** branco;

[f. 23v] Iconografia: ***Cristo atado à coluna*** (página plena) **[f. 24]** ***Ad terciam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***V****eni creator spiritus. ut supra* ***antiphona*** *Quando natus* ***psalmus***[21] ***A****d dominum cum tribularer clamavi: et exaudivit me.* ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis: et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam* ***S****agitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis* ***H****eu michi quia incolatus meus prolongatus est habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um hiis qui oderunt pacem eram*

[21] Salmo 119.

pacificus cum loquebar illis inpugnabant me gratis. ***G****loria patri.* ***psalmus***[22] ***L****evavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino: qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commocionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet: qui custodit israel.* ***D****ominus* **[f. 24v]** *custodit te dominus protectio tua: super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te: neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[23] ***L****etatus sum in hiis que dicta sunt michi: in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri: in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem que edificatur ut civitas: cuius participatio eius in idipsum.* ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel: ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio: sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem: et habundancia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua: et habundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos: loquebar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri: quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Quando natus es in effabiliter ex virgine tunc implete sunt scripture sicut pluvia in vellus descendisti ut salvum faceres genus humanum te laudamus deus noster* ***Capittulum*** ***A****b inicio et ante secula creata sunt et usque ad futurum seculum non* **[f. 25]** *desinam et in habitatione sancta coram ipso ministravi. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Santa dei genitrix virgo semper maria.* ***versiculus*** *Intercede pro nobis ad dominum ihesum christum. Virgo semper maria. Gloria patri. Sancta dei genitrix* ***.versiculus.*** *Post partum virgo inviolata permansisti. Dei genitrix intercede pro nobis. Domine exaudi* ***.Oracio*** ***C****oncede nos famulos .supra.* ***De sancta cruce.*** ***C****rucifige clamitant hora terciarum Illusus induitur veste purpurarum Caput eius pungitur corona spinarum Crucem portat humeris ad locum penarum* ***.versiculus.*** *Adoramus te christe. ut supra.* ***Oracio.*** ***D****omine ihesum christe. ut supra.* **[f. 25v]** branco;

[f. 26] branco; **[f. 26v]** Iconografia: ***Cristo carregando a Cruz*** (página plena) **[f. 27]** ***Ad sextam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***V****eni creator spiritus. ut supra.* ***antiphona*** *Rubum* ***psalmus***[24] ***A****d te levavi oculos meos: qui habitas in celis.* ***E****cce sicut oculi servorum: in manibus dominorum suorum.* ***S****icut oculi ancille in manibus domine sue: ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione.* ***Q****uia multum*

[22] Salmo 120.
[23] Salmo 121.
[24] Salmo 122.

repleta est anima nostra obprobrium habundantibus et despectio superbis. ***psalmus***[25] ***N****isi quia dominus erat in nobis dicat nunc israel: nisi quia dominus erat in nobis* ***C****um exurgerent homines in nos forte vivos deglutissent nos.* ***C****um irasceretur furor eorum in nos forsitan aqua absorbuisset nos.* ***T****orrentem pertransivit anima nostra forsitan pertransisset anima nostra aquam intollerabilem.* ***B****enedictus dominus* **[f. 27v]** *qui non dedit nos: in captionem dentibus eorum.* ***A****nima nostra sicut passer erepta est: de laqueo venancium.* ***L****aqueus contritus est: et nos liberati sumus.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini qui fecit celum et terram.* ***G****loria.* ***psalmus***[26] ***Q****ui confidunt in domino sicut mons syon non commovebitur in eternum qui habitat in iherusalem.* ***M****ontes in circuitu eius et dominus in circuitu populi sui: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Q****uia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* ***B****enefac domine: bonis et rectis corde.* ***D****eclinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem pax super israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Rubum quem viderat moyses in combustum conservatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem dei genitrix intercede pro nobis* ***Capitulum*** *Et sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in iherusalmem potestas mea. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Post partum virgo Inviolata permansisti.* ***versiculus*** *Dei genitrix intercede pro nobis. Inviolata permansisti. Gloria patri. Post partum*[27]

[fl. 29] ***Ad nonam.*** **D***Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***ymnus*** ***V****Eni creator spiritus. ut supra.* ***antiphona*** *Germinavit* ***psalmus***[28] ***I****n convertendo dominus captivitatem syon: facti sumus sicut consolati.* ***T****unc repletum est gaudio os nostrum: et lingua nostra exultacione.* ***T****unc dicent inter gentes magnificavit dominus facere cum eis.* ***M****agnificavit dominus facere nobiscum facti sumus letantes.* ***C****onvertere domine captivitatem nostram: sicut torrens in austro.* ***Q****ui seminant in lacrimis in exultacione metent.* ***E****untes ibant et flebant mittentes semina sua.* ***V****enientes autem venient cum exultacione: portantes manipulos suos.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[29] ***N****isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam.* ***N****isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit*

[25] Salmo 123.
[26] Salmo 124.
[27] Entre os fólios 27v e 28 falta um fólio contendo o final do texto da hora Sexta. O fólio 28 está mal colocado devendo figurar imediatamete a seguir ao fólio 34v; razão pela qual suprimimos a sua transcrição no lugar que actualmente ocupa, estando o fólio transcrito no lugar que originalmente deveria ter ocupado.
[28] Salmo 125.
[29] Salmo 126.

eam. ***V****anum est vobis ante lucem surgere surgite post***[f. 29v]***quam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis sompnum: ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis: ita filii excussorum.* ***B****eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[30] ***B****eati omnes qui timent dominum: qui ambulant in viis eius.* ***L****abores manuum tuarum quia manducabis: beatus es et bene tibi erit.* ***U****xor tua sicut vitis habundans in lateribus domus tue.* ***F****ilii tui sicut novelle olivarum in circuitu mense tue.* ***E****cce sic benedicetur homo: qui timet dominum.* ***B****enedicat tibi dominus ex syon: et videas bona iherusalem omnibus diebus vite tue.* ***E****t videas filios filiorum tuorum: pacem super israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Germinavit radix yesse orta est stella ex iacob virgo peperit salvatorem te laudamus edeus noster* ***.Capitulum*** ***E****t radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detentio mea. Deo gracias* ***Responsorium*** *Speciosa facta es Et suavis* ***versiculus*** *In deliciis tuis sancta dei genitrix Et suavis Gloria patri.* **[f. 30]** *Speciosa facta es* ***.versiculus.*** *Dignare me laudare te virgo sacrata. Da michi virtutem contra hostes tuos. Domine exaudi Et clamor.* ***.Oracio.*** ***C****oncede nos famulos* ***.De sancta cruce.*** ***H****Ora nona dominus ihesus expiravit. Hely clamans animam patri commendavit latus eius lancea miles perforavit Terra tunc contremuit et sol se obscuravit* ***.versiculus.*** *Adoramus te christe* ***.Oracio.*** ***D****omine ihesum christe. supra.* **[f. 30v]** branco, com inscrições posteriores;

[f. 31] ***Ad vesperas.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***ymnus*** ***V****Eni creator spiritus. ut supra.* ***antiphona*** *Post partum.* ***psalmus***[31] *Letatus sum in hiis.* ***psalmus***[32] *Ad te levavi* ***psalmus***[33] *Nisi quia dominus erat Qui confidunt* ***psalmus***[34] *In convertendo* ***psalmus***[35] ***N****isi dominus edificaverit* ***antiphona*** *Post partum virgo inviolata permansisti dei genitrix intercede pro nobis.* ***Capitulum*** ***B****Eata es maria que dominum portasti creatorem mundi genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo. Deo gracias* ***.ymnus.*** ***A****ve maris stella dei mater alma. atque semper virgo felix celi porta.* ***S****umens illud ave gabrielis ore funda nos in pace mutans nomen eve.* ***S****olve vincula reis profer lumen cecis mala nostra pelle bona cuncta posce.* ***M****onstra te esse matrem sumat per te precem qui pro nobis natus*

[30] Salmo 127.
[31] Salmo 121.
[32] Salmo 122.
[33] Salmo 123.
[34] Salmo 124.
[35] Salmo 125.

tulit esse tuus. ***V****irgo singularis inter omnes mitis nos cul*pis *solutos mi***[f. 31v]***tes fac et castos.* ***V****itam presta puram iter para tutum ut videntes ihesum semper colletemur.* ***S****it laus deo patri summo cristo decus spiritui sancto honor trinus et unus. Amen* ***.versiculus.*** *Diffusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum.* ***antiphona*** *Sancta maria* ***psalmus*** [36] ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus: in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est: et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies: timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede: et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israel puerum suum: recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros: abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sancta maria succurre miseris iuva pusillanimes refove flebiles ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat* ***.Oracio.*** ***C****oncede nos famulos* **[f. 32]** ***.De sancta cruce.*** ***D****E cruce deponitur hora vespertina. Fortitudo latuit in mente divina. Talem mortem subiit vite medicina. Heu corona glorie iacuit supina* ***.versiculus.*** *Adoramus te christe* ***.Oracio.*** ***D****omine ihesum christe. ut supra.* **[fl. 32v]** branco, com inscrições posteriores;

[f. 33] ***Ad completorium.*** ***C****OnverteE nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Cum iocunditate* ***psalmus***[37] ***U****squequo domine oblivisceris me in finem usquequo avertis faciem tuam a me quamdiu ponam consilia in anima mea dolorem in corde meo per diem* ***U****squequo exaltabitur inimicus meus super me respice et exaudi me domine deus meus.* ***I****llumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus prevalui adversus eum.* ***Q****ui tribulant me exsultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speravi.* ***E****xsultavit cor meum in salutari tuo. cantabo domino qui bona tribuit michi et psallam nomini domini altissimi.* ***psalmus***[38] *Iudica me deus et discerne causam meam de gente non sancta ab homine iniquo et doloso erue me. Quia tu es deus fortitudo mea: quare me reppulisti et quare tristis incedo dum* **[f. 33v]** *affligit me inimicus* ***E****mitte lucem tuam et veritatem tuam: ipsa me deduxerunt et adduxerunt in montem sanctum tuum et in tabernacula tua.* ***E****t*

[36] Erro do rubricador. Não é um salmo mas um cântico.
[37] Salmo 12.
[38] Salmo 42.

introibo ad altare dei ad deum qui letificat iuventutem meam. ***C****onfitebor tibi in cythara deus deus meus: quare tristis es anima mea et quare conturbas me* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* ***G****loria patri* ***psalmus***[39] ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea: dicat nunc israel.* ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea etenim non potuerunt michi.* ***S****upra dorsum meum fabricaverunt peccatores prolongaverunt iniquitatem suam.* ***D****ominus iustus concidet cervices peccatorum confundantur et convertantur retrorsum: omnes qui oderunt syon.* ***F****iant sicut fenum tectorum: quod priusquam evellatur exaruit.* ***D****e quo non implevit manum suam qui metet: et sinum suum qui manipulos colliget.* ***E****t non dixerunt qui preteribant benedictio domini super nos: benediximus vobis in nomine domini.* ***G****loria patri.* ***Psalmus***[40] ***D****omine non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei.* ***N****eque am***[f. 34]***bulavi in magnis: neque in mirabilibus super me.* ***S****i non humiliter senciebam: sed exaltavi animam meam.* ***S****icut ablactatus est super matre sua: ita retribucio in anima mea.* ***S****peret israel in domino: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Cum iocunditate memoriam beate marie celebremus ut ipsa pro nobis intercedat ad dominum ihesum christum* ***.Capitulum*** ***S****Icut cynamomum et balsamum aromatizans odorem dedi quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Deo gracias.* ***ymnus*** ***V****Irgo singularis* ***V****Itam presta puram* ***S****It laus deo patri. ut supra* ***.versiculus*** *Ecce ancilla domini Fiat michi secundum verbum tuum* ***antiphona*** *Glorificamus te* ***Psalmus***[41] ***N****unc dimittis servum tuum domine: secundum verbum tuum in pace.* ***Q****uia viderunt oculi mei: salutare tuum.* ***Q****uod parasti ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gencium: et gloriam plebis tue israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Glorificamus te dei genitrix quia ex te natus est christus salva omnis qui te glorificant. Domine exaudi* ***.Oracio.*** ***G****raciam tuam quesumus domine mentibus nostris infunde ut quia angelo nun***[f. 34v]***ciante christi filii tui incarnationem cognonimus per passionem eius et crucem ad resurrectionisgloriam perducamur. Per eundem christum dominum nostrum. Amen* ***B****Enedicamus domino. Deo gracias.* ***.De sancta cruce.*** ***H****Ora completorii datur sepulture. Corpus Cristi nobile spes vite future. Conditur aromate complentur scripture. Iugis sit memorie mors hec michi cure* ***.versiculus.*** *Adoramus te christe* ***.oracio.*** ***D****OMine ihesum christe. supra.* ***Recommendacio*** ***H****as horas canonicas cum devocione Tibe Christe recolo pia oratione. Ut qui per me passus es penas in agone. Sic labori consonans consors sim corone Amen* ***S****alve regina misericordie vita dulcedo et spes nostra salve. Ad te clamamus exules filii eve. Ad te suspiramus gementes et*

[39] Salmo 128.
[40] Salmo 130.
[41] Erro do rubricador; é um cântico e não um salmo.

flentes in hac lacrimarum valle Eya ergo advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et ihesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende. O clemens o pia o dulcis maria ***.versiculus.*** *Virgo mater ecclesie eterna porta glorie esse nobis refugium apud patrem et filium O clemens* ***.versiculus.*** *Virgo clemens virgo pia virgo dulcis o* **[f. 28]** *maria exaudi preces omnium ad te pie clamancium O pia* ***.versiculus.*** *Funde preces tuo nato crucifixo vulnerato et pro nobis flagelato spinis puncto felle potato. O dulcis* ***.versiculus.*** *Gloriosa dei mater cuius natus extat pater ora pro nobis omnibus qui tui memoriam agimus. O mitis* ***.versiculus.*** *Dele culpas miserorum terge sordes peccatorum dona nobis beatorum vitam tuis precibus O maria* ***.versiculus.*** *Ut nos soluat a peccatis pro amore sue matris et ad regnum claritatis nos perducat rex pietatis. O clemens o pia o dulcis o mitis maria salve* ***.versiculus.*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus. Et benedictus fructus ventris tui.* ***Oracio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui gloriose virginis et matris marie corpus et animam ut dignum filii tui habitaculum effici mereretur spiritu sancto cooperante mirabiliter preparasti da ut cuius commemoratione letamur eius pia intercessione ab instantibus malis et a morte perpetua liberemur. Per eundem christum dominum nostrum. Amen.* **[f. 28v]** branco, com inscrições posteriores;

4. HINOS À VIRGEM[42] E ORAÇÕES, ff. 35-40v

[f. 35] ***Has videas laudes qui sacra virgine gaudes Et venerando piam studeas laudare mariam Virginis intacte dum veneris ante figuram pretereundo cave ne taceatur ave Invenies veniam sic salutando mariam Salve*** ***S****Alve virgo virginum stella matutina Sordidorum criminum vera medicina Consolatrix hominum qui sunt in ruina Onere peccaminum fece drachonina* ***.Regina*** *Regina regnantium virgo puellaris. Peperisti filium mater singularis. Sacratum palacium dei convocaris. Divinum auxilium nobis largiaris.* ***Misericordie.*** ***F****Ons misericordie dici meruisti Atque mater gracie quando concepisti Summum regem glorie quem post peperisti. Largitorem venie mundo contulisti.* ***Vita*** *Vita via veritas est de terra nata* **[f. 35v]** *Et semper virginitas restat illibata Nam tua humilitas fuit operata Quod in te divinitas esset incarnata.* ***Dulcedo*** *Dulcedo dulcedinis fructus benedictus Ventris tui virginis agnus dei dictus Cuius unda*

[42] Encontramos um texto semelhante com a mesma empaginação no Aberdeen, UA, *Saltério Burnet*, AUL MS 25, fólios 84-87v.

sanguinis homo derelictus Lotus labe criminis est et demon victus. ***Et spes nostra*** *Et spes nostra solida es virgo maria Virga Yesse florida ut in ysaia Rore celi madida dicit prophecia Pulcra ut nix candida es ex mater pia.* ***Salve*** *Salve lux fidelium fulgens ut aurora Que es supra lilium pulchra et decora Omne quod est noxium tolle sine mora Et dei auxilium pro nobis implora.* ***Ad te.*** ***A****d te clamant miseri multum desolati Nobis aures aperi pectoris sacrati Ut a fauce inferi per te liberati Consequamur liberi viam tui nati.* ***Clamamus.*** ***C****lamamus devocius ad te suspirantes* **[f. 36]** *Et affectuosius te pie precantes Dele quod interius male cogitantes Gessimus exterius opere peccantes.* ***Exules*** ***E****xules exilio omnes sumus dati Pro parentis vicio gloria privati Paradisi gaudio et exorbitrati Tuo beneficio sumus reparati.* ***Filii*** ***F****ilii suspiria prodere coguntur Mundi pro miseria per quam involvuntur Ad condempnata vicia sepe dilabuntur Sed misericordia tua fulciuntur.* ***Eve*** ***E****ve lapsus intulit dampnum desperatum Et a nobis abstulit gaudium beatum Quod post evam contulit verbum incarnatum Quando mortem sustulit delevit peccatum.* ***Ad te*** ***A****d te clamant iugiter tui famulantes Et in te fideliter homines sperantes Iuvamen humiliter tuum implorantes Quos misericorditer audias clamantes.* ***Suspiramus*** ***S****uspiramus fletibus nostris pro peccatis* **[f. 36v]** *Et multis gemitibus per nos perpetratis Sed in te confidimus mater pietatis Vere penitentibus veniam da gratis.* ***Gementes*** ***G****ementes recolimus mala retroacta Que inique gessimus mente non coacta Sed in te confidimus Maria intacta Ut a te que petimus sint in nobis facta.* ***Et flentes*** ***E****t flentes doloribus mente verecunda Lumen nostris cordibus infunde fecunda Diciorum sordibus nos benigna munda Iunge nos celestibus maria iocunda* ***In hac valle*** ***I****n hav valle misera multum tenebrosa Hominum sunt genera plurimum fetosa Nameorum corpora sunt contagiosa Propter facta scelera et obprobriosa* ***Lacrimarum*** ***L****acrimarum rivuli non prosunt vel aque Quin senes et prevuli et plebs unaquaque Timeant quod emuli querant curcunquaque Et fraus huius seculi trahat usquequaque* ***Eya ergo*** ***E****ya ergo dirige ad te nostras mentes* **[f. 37]** *Atque lapsos erige conforta trementes Et errantes corrige te pie querentes Miseros nos dirige in te confundentes* ***Advocata*** ***A****dvocata libera coram salvatore Postulare propera tu consueto more Ac pro gente misera benigno favore Natum tuum mitiga materno amore.* ***Nostra*** ***N****ostra spes fidelium semper fuit talis Est et erit omnium mater virginalis Ut nobis non noceat demon infernalis Protegat et nutriat ac foveat sub alis.* ***Illos tuos misericordes oculus ad nos converte*** ***I****llos pios oculos et misericordes Converte ad famulos in bono discordes Et ad malum cedulos forcius concordes Nostre carnis stimulos deleas et sordes.* ***Et Ihesum benedictum fructum.*** ***E****t Ihesum unigenitum fructum benedictum Monstra nobis inclitum pium et non fictum Per quem*

genus perditum a demone devictum Datum in interitum revixit invictum. ***Ventris tui*** ***V****entris tui viscera Ihesum portaverunt* **[f. 37v]** *Et beata ubera ipsum lactaverunt Cui iudei vulnera dira intulerunt Et eum post verbera cruci tradiderunt.* ***Nobis post hoc exilium ostende*** ***N****Obis post hoc exilium benignum ostende Ihesum tuum filium et nobis impende Verum patrocinium et manum extende Cum nos ad iudicium ducimur defende.* ***O clemens*** ***O*** *clemens clemencia summe bonitatis Adonay filia flos virginitatis Dei plena gracia fons humilitatis Virginum leticia scala caritatis.* ***O pia*** ***O*** *pia piissima regina celorum Camera dignissima dei seculorum Virgo prudentissima gemma confessorum Atque iocundissima laus apostolorum.* ***O dulcis*** ***O*** *dulcis dulcissima super favo melle Columba castissima carens omni felle Mater benignissima iuxta nostrum velle Tu cuncta fedissima a nobis repelle.* ***Maria*** ***M****aria eximia natum deprecare* **[f. 38]**...[entre o 37v e o 38 falta, pelo menos, um fólio]

[f. 38] ***Per hec septem gaudia. Et fecunda nos fecunda et duc tecum ad iocunda paradisi gaudia amen. Oratio.*** ***D****eprecor de sanctissima maria mater dei pietate plenissima summi regis filia mater gloriosissima mater orphanorum consolacio desolatorum via errancium salus et spes in te sperancium Virgo ante partum virgo in partu virgo post partum. Fons misericordie fons salutis et gracie fons pietatis et leticie fons consolacionis et indulgencie Intercede pro me peccatore .N. famulo tuo ante conspectum filii tui domini nostri Ihesu christi ut per suam magnam misericordiam et tuam sacratissimam intercessionem concedat michi ante tempus et diem mortis mee puram de peccatis meis confessionem ac contricionem et veram penitenciam. et post mortem cum sanctis et electis suis vitam eternam. ac omnibus fidelibus vivis et defunctis vitam et requiem sempiternam. Amen.* ***.Ad ymaginem christi crucifixi***[43] ***O****mnibus consideratis paradisus volumptatis es ihesu piisime In te fons paternitatis omnis fructus suavitatis plantavit plenissime. Passionis tue fructus et cruoris tui fluctus defluens* **[f. 38v]** *largissime. Finem fecit nostri luctus per hunc infernus destructus gemit amarissime* ***Ad crucem christi.*** ***T****riumphale lignum crucis tu seductos nos reducis ad superna gaudia. Portas pandis vere lucis. fauces claudis hostis trucis divina potencia. Te adoro propter illum qui per te gregem pusillum reduxit in patria. Confringes per hoc vexilum orchi vectes et sigillum signans infernalia* ***.Ad caput christi spinis coronatum*** ***A****ve caput inclinatum despective coronatum spinis infidelium. Multis locis perforatum circumquaque cruentatum exemplar humilium O corona speciosa quam cruoris tinxit rosa plasmatoris omnium Per te fiat speciosa mens humana mens*

[43] Texto estruturado em 10 partes narrando as chagas de Cristo. O mesmo texto figura nos fls. 74- do Saltério Burnet.

spinosa declinans in vicium ***.Ad vulnus dextre manus christi*** ***S****alve vulnus dextre manus velut physon rivus planus miseris scaturiens. Quod in deus in humanus in honestus et in sanus fodit deum nesciens. Te honoro te adoro te requiro te imploro ut miser et moriens. Ut in contritorum choro in quo sperando laboro numquam sim deficiens* ***.Ad vulnus sinistre manus christi*** **[f. 39]** ***A****ve tu sinistra christi perforata que fuisti clavo perdurissimo. Velut gyon effudisti rivum tuum quo lavisti nos a malo pessimo. Te vulnus adoramus tibi caput inclinamus ut fonti dulcissimo. Per te detur ut vincamus hostes et ut gaudeamus in die novissimo* ***.Ad vulnus lateris christi*** ***O*** *fons ave paradisi a quo quatuor divisi dulces fluunt rivuli. Per quem demones invisi sunt confracti et elisi et effecti tremuli. Dulce vulnus laterale inter fontes nullum tale nectar inquam poculi. Ave salve gaude vale contra venenum letale medicina populi.* ***.Ad vulnus dextri pedis christi*** ***S****alve vulnus dextri pedis tu cruoris rivum edis tygri comparabilis. Per hunc rivum homo redis ad superne culmen sedis. ubi pax est stabilis Per hoc vulnus hoc foramen fudit cruoris libamen deus impassibilis. Sit ergo michi solamen istud vulnus et iuvamen cum mors adest flebilis* ***.Ad vulnus sinistri pedis christi*** ***L****evi pedis perforati Ave vulnus in quo pati deus homo voluit Comparandum es eufrati per te sumus liberati* **[f. 39v]** *nos quos umbra tenuit. Dulce vulnus dulcis clavus et cruoris dulcis favus per istud efferbuit Per te resurgat ignanus emendetur homo pravus in te qui spem habuit* ***.Ad virginem mariam.*** ***O*** *Maria plasma nati que vidisti ihesum pati quis te dolor tenuit Non est hoc humanitati datum scire ulli nati quia nemo potuit. Pre dolore perforetur mea mens et crucietur que dolorem meruit Ne in fine condempnetur sed per penas emendetur quia carni paruit* ***.Ad sanctum Iohannem evvangelistam*** ***I****Ohannes evvangelista tu sacrarii sacrista deus in quo iacuit Me mundus fallit sophista per te michi dentur ista que supra mens voluit. Obsecro te per hunc fletum per dolorem et per metum quo cor tuum tremuit. Dum videres deum spretum ut me ducas ad hunc tecum quem christus eripuit* ***.versiculus.*** *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem Mortem autem crucis* ***.versiculus.*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix. Ut digni efficiamur promissione christi* ***.versiculus.*** *Valde honorandus est beatus Iohannes evangelista. Qui supra pectus domini in cena recubuit* ***.Oracio*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui unigenitum filium tuum dominum nostrum ihesum* **[f. 40]**...[entre o 39v e o 40 falta, pelo menos, um fólio][44] [Christum crucem coronam spineam et quinque vulnera subire voluisti ut inimici expelleres potestatem qui et in cruce pendens matrem suam virginem Iohanni virgini commendavit presta quesumus ut omnes qui eius passionem

[44] Falta, pelo menos, o final da oração e a maior parte da oração de São Beda. O corte dos fólios, visível ainda no manuscrito, dever-se-á, certamente, ao furto das iluminuras que, a avaliar pela perda de texto deveriam estar inseridas no mesmo.

veneramur a peccatorum nostrorum nexibus eorum precibus liberemur.][45]

Oração de São Beda, o Venerável, a Jesus, invocando as sete frases que Cristo disse na Cruz[46]

[Domine Ihesu Christe qui septem verba die ultimo vite tue in cruce pendens dixisti ut semper illa sacratissima verba in memoria haberemus. Rogo te per virtutem illorum verborum ut michi parcas quicquid peccavi aut commisi de septem peccatis mortalibus scilicet de superbia invidia, ira accidia, luxuria, avaricia, et gula. Domine sicut dixisti, Pater ignosce crucifigentibus me. Fac me amore tui ut ego parcam cunctis michi male facientibus <mala facientibus>. Et sicut dixisti latroni, Hodie me cum eris in paradiso. Fac me ita vivere ut in hora mortis mee dicas michi hodie mecum eris in paradiso. Et sicut dixisti, matri tue, Mulier ecce filius tuus. Deinde dixisti discipulo, Ecce mater tua. Fac ut matri tue me societ amor tuus et caritas vera. Et sicut dixisti, Hely hely lamazabathani. Quod significat Deus meus deus meus ut quid dereliquisti me. Fac me dicere in omni tempore tribulacionis et angustie mee, Pater mi domine mi miserere michi peccatori adiuva me et dirige me rex meus et deus meus qui tuo proprio sanguine me redemisti. Et sicut dixisti, Scicio. Scilicet salutem animarum sanctarum que in limbo inferni fuerunt adventum tuum expectancium <expectantes>. Fac me ut ego semper sciciam te diligendo <diligam> fontem aque viventis fontem eterni luminis toto cordis desiderio <cordis> ad amandum. Et sicut dixisti, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Fac <me> ut in obitu meo perfecte et licite tibi dicere poss[u]im, In manus tuas domine commendo spiritum meum. Respice <recipe> me venientem ad te quia nunc constituisti ultimum tempus meum. Et sicut dixisti, Consummatum est. Quod][47]

[f. 40]... *significat labores et dolores quos pro nobis miseris suscepisti iam finisti Fac ut audire merear illam dulcissimam vocem tuam dicentem michi veni amica mea quia iam disposui peticiones tuas consummari veni mecum ut sedeas cum angelis meis sanctis in regno meo epulari iocundari et commorari per infinita seculorum secula Amen.* ***.Oracio.*** ***P****Recor te piissime domine Ihesu christe propter illam caritatem qua tu rex celestis pendebas in cruce. Cum deifica caritate. cum mistissima anima. cum tristissimo gestu. cum turbatis sensibus. cum transfixo corde. cum transverberato corpore. cum sanguineis vulneribus. cum expansis*

[45] Texto correspondente ao final da oração. Não é possível aferir, com absoluta certeza, se entre uma oração e outra havia outros textos. No entanto, por só haver vestígio de um fólio cortado, inclinamo-nos....
[46] Saltério Brunet, fls. 70-71.
[47] Texto em falta.

manibus. cum extensis venis. cum clamoroso ore. cum rauca voce. cum pallida facie. cum mortali colore. cum lacrimosis oculis. cum gemebundo gutture cum sitibundis desideriis. cum amaro gustu fellis. cum inclinato capite. cum divisione corporis et anime. cum origine viventis fontis. In ea caritate precor te amantissime domine ihesu christe qua tuum amorosum cor stringebatur ut sis michi placabilis super multitudinem peccatorum meorum bonum et sanctum finem necnon gloriosam **[f. 40v]** *beatam que resurrexionem propter tuam misericordiam michi tribuere digneris. Amen.* ***A****ve domine ihesu christe verbum patris filius virginis agnus dei salus mundi hostia sacra verbum caro fons pietatis Ave domine ihesu christe laus angelorum gloria sanctorum visio pacis deitas integra verus homo flos et fructus virginitatis* ***A****ve domine ihesu christe splendor patris princeps pacis ianua celi panis vivus virginis partus vas puritatis* ***A****ve domine ihesu christe lumen celi precium mundi gaudium nostrum angelorum panis cordium iubilacio rex et sponsus virginis matris* ***A****ve domine ihesu christe via dulcis veritas summa premium nostrum caritas vera fons amoris pax dulcedo requies nostra vita perhennis.* ***A****ve verum corpus natum de maria virgine vere passum immolatum in cruce pro homine cuius latus perforatum vere fluxit sanguine esto nobis pregustatum mortis in examine. O dulcis o pie o ihesu fili marie miserere nobis* ***A****ve caro christi cara immolata crucis ara per redemptis hostia. Morte tua nos amara* **[f. 41]**...[entre o 40v e o 41 falta, pelo menos, um fólio]

5. SETE E QUINZE SALMOS PENITENCIAIS, com introdução e litania, ff. 41-50v

[f. 41] ...***S****Uscipe sancte pater hos septem psalmos a secundo david propheta tempore legis ordinatos et a beato augustino tempore gracie pro reconsiliatione peccatorum consecratos quos ego indignus et vere peccator dicere cupio in honore sancte trinitatis et in commemorationem sancte crucis et in veneratione sancte dei genitrcis marie et omnium sanctorum pro me misero peccatore ut hie percipiam graciam et gloriam in futuro pro .N. et .N. pro omnibus qui fiduciam habem in orationibus meis et mei memoria faciunt in orationibus suis et pro omnibus illis pro quibus orare teneor sine sint in hac vite sine non et pro animabus [?] .H. et .H. et omnium fidelibus defunctorum concede ergo domine ihesu christe ut illi septem psalmi michi et illis intercessionibus secundo dei perficiant in hoc seculo ad re...d..p... dende in purgatorio et ad vitam nos sciciar invenire sempiternam Amen* ***Incipiunt Vij psalmis. antiphona*** *Ne reminiscaris.* [psalmus][48] ***D****omine in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum: sana me domine* **[f. 41v]** *quoniam conturbata sunt*

[48] Salmo 6.

omnia ossa mea. ***E****t anima mea turbata est valde: sed tu domine usquequo.* ***C****onvertere domine et eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi* ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecacionem meam dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter.* ***psalmus***[49] ***B****eati quorum remisse sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata.* ***B****eatus vir cui non inputavit dominus peccatum: nec est in spiritu eius dolus.* ***Q****uoniam tacui inveteraverunt ossa mea: dum clamarem tota die.* ***Q****uoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in erumpna mea dum configitur spina.* ***D****elictum meum cognitum* **[f. 42]** *tibi feci: et in iusticiam meam non abscondi.* ***D****ixi confitebor adversum me in iusticiam meam domino: et tu remisiti impietatem peccati mei.* ***P****ro hac orabit ad te omnis sanctus: in tempore oportuno.* ***V****erumptamen in diluvio aquarum multarum: ad eum non approximabunt. Tu es refugium meum a tribulatione que circumdedit me: exultatio mea erue me a circumdantibus me.* ***I****ntellectum tibi dabo et instruam te in via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos.* ***N****olite fieri sicut equus et mulus: quibus non est intellectus.* ***I****n chamo et freno maxillas eorum constringe: qui non approximant ad te.* ***M****ulta flagella peccatoris: sperantem autem in domino misericordia circumdabit.* ***L****etamini in domino et exultate iusti: et gloriamini omnes recti corde.* [psalmus][50] ***D****OMine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.* ***Q****uoniam sagitte tue infixe sunt michi et confirmasti super me manum tuam.* ***N****on est sanitas in carne mea a facie ire tue: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* ***Q****uoniam iniquitates mee supergresse sunt caput meum: et sicut onus grave gra***[f. 42v]***vate sunt super me.* ***P****utruerunt et corrupte sunt cicatrices mee: a facie insipiencie mee.* ***M****iser factus sum et curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.* ***Q****uoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: et non est sanitas in carne mea.* ***A****fflictus sum et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.* ***D****omine ante te omne desiderium meum: et gemitus meus a te non est absconditus.* ***C****or meum conturbatum est dereliquit me virtus mea: et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.* ***A****mici mei et proximi mei: adversum me appropinquaverunt et steterunt.* ***E****t qui iuxta me erant de longe

[49] Salmo 31.
[50] Salmo 37.

steterunt: et vim faciebant qui querebant animam meam. ***E****t qui inquirebant mala michi locuti sunt vanitates: et dolos tota die meditabantur.* ***E****go autem tanquam surdus non audiebam: et sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens: et non habens in ore suo redargutiones.* ***Q****uoniam in te domine speravi: tu exaudies me domine deus meus.* ***Q****uia dixi ne quando supergaudeant michi inimici mei: et dum commoventur pedes mei super me magna* **[f. 43]** *locuti sunt.* ***Q****uoniam ego in flagella paratus sum: et dolor meus in conspectu meo semper.* ***Q****uoniam iniquitatem meam annunciabo: et cogitabo pro peccato meo.* ***I****nimici autem mei vivunt et confirmati sunt super me: et multiplicati sunt qui oderunt me inique.* ***Q****ui retribuunt mala pro bonis detrahebant michi: quoniam sequebar bonitatem.* ***N****e derelinquas me domine deus meus: ne discesseris a me.* ***I****ntende in adiutorium meum: domine deus salutis mee.* [psalmus][51] ***M****Iserere mei deus: secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum: dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea: et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum: et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapiencie tue manifestasti michi. Asperges me domine ysopo et mundabor lavabis me et super nivem dealbabor.* **[f. 43v]** ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam: et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis: et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus: et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua: et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui: et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo iniquos vias tuas: et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee: et exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine labia mea aperies: et os meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies. Benigne fac domine in bona voluntate tua syon: ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.* ***G****loria.* ***psalmus[52]*** ***D****OMine exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat.* ***N****on avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor inclina ad me aurem tuam.* **[f. 44]** ***I****n quacumque die invocavero te: velociter exaudi me.* ***Q****uia defecerunt sicut fumus dies mei: et*

[51] Salmo 50.
[52] Salmo 101.

ossa mea sicut cremium aruerunt. ***P****ercussus sum ut fenum et aruit cor meum: quia oblitus sum commedere panem meum.* ***A*** *voce gemitus mei adhesit os meum carni mee.* ***S****imilis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nicticorax in domicilio.* ***V****igilavi et factus sum sicut passer: solitarius in tecto.* ***T****ota die exprobrabant michi inimici mei. et qui laudabant me adversum me iurabant.* ***Q****uia cinerem tamquam panem manducabam: et poculum meum cum fletu miscebam.* ***A*** *facie ire indignationis tue: quia elevans allisisti me.* ***D****ies mei sicut umbra declinaverunt et ego sicut fenum arui.* ***T****u autem domine in eternum permanes: et memoriale tuum in generacione et generacionem.* ***T****u exurgens domine misereberis syon: quia tempus miserendi eius quia venit tempus.* ***Q****uoniam placuerunt servis tuis lapides eius: et terre eius miserebuntur.* ***E****t timebunt gentes nomen tuum domine: et omnes reges terre gloriam tuam.* ***Q****uia edificavit dominus syon: et videbitur in gloria sua.* ***R****espexit in* **[f. 44v]** *orationem humilium: et non sprevit precem eorum.* ***S****cribantur hec in generatione altera et populus qui creabitur laudabit dominum.* ***Q****uia prospexit de excelso sancto suo: dominus de celo in terram aspexit.* ***U****t audiret gemitus compeditorum: ut solveret filios interemptorum.* ***U****t annuncient in syon nomen domini: et laudem eius in iherusalem.* ***I****n conveniendo populos in unum: et reges ut serviant domino.* ***R****espondit ei in via virtutis sue: paucitatem dierum meorum nuncia michi.* ***N****e revoces me in dimidio dierum meorum in generacione et generacionem anni tui.* ***I****nicio tu domine terram fundasti: et opera manuum tuarum sunt celi. Ipsi peribunt tu autem permanes: et omnes sicut vestimentum veterescent.* ***E****t sicut oportorium mutabis eos et mutabuntur tu autem idem ipse es et anni tui non deficient.* ***F****ilii servorum tuorum habitabunt et semen eorum in seculum dirigetur.* [psalmus][53] ***D****E profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes: in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine. domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propiciacio est: et propter legem tuam sustinui te* **[f. 45]** *domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem: speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia: et copiosa apud eum redempcio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***G****loria.* [psalmus] [54] ***D****OMine exaudi orationem meam auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua exaudi me in tua iusticia.* ***E****t non intres in iudicium cum servo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* ***Q****uia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam. Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi et anxiatus est*

[53] Salmo 129.
[54] Salmo 142.

super me spiritus meus in me turbatum est cor meum. ***M****emor fui dierum antiquorum meditatus sum in omnibus operibus tuis in factis manuum tuarum meditabar.* ***E****xpandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi.* ***V****elociter exaudi me domine defecit spiritus meus.* ***N****on avertas faciem tuam a me: et similis ero descendentibus in lacum.* ***A****uditam fac michi mane misericordiam tuam: quia in te speravi.* ***N****otam fac michi viam in qua ambulem:* **[f. 45v]** *quia ad te levavi animam meam.* ***E****ripe me de inimicis meis domine ad te confugi doce me facere voluntatem tuam: quia deus meus es tu.* ***S****piritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum domine vivificabis me: in equitate tua.* ***E****duces de tribulatione animam meam: et in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos.* ***E****t perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego servus tuus sum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Ne reminiscaris domine delicta nostra vel parentum nostrorum neque vindictam sumas de peccatis nostris propter nomen tuum.* ***Incipiunt. xv. psalmi. antiphona*** *Parce domine.* ***psalmus.***[55] ***A****D dominum cum tribularer* ***psalmus.***[56] ***L****Evavi oculus meos* ***psalmus.***[57] ***L****Etatus sum in hiis* ***psalmus.***[58] ***A****D te levavi oculos meos* ***psalmus.***[59] ***N****Isi quia dominus erat in nobis* ***psalmus.***[60] ***Q****Ui confidunt in domino* ***psalmus.***[61] ***I****N convertendo dominus* ***psalmus.***[62] ***N****Isi dominus edificaverit domum* ***psalmus.***[63] ***B****Eati omnes qui timent dominum* ***psalmus.***[64] ***S****Epe expugnaverunt* ***psalmus.***[65] ***D****E profundi clamavi* ***psalmus.***[66] ***D****Omine non est exaltatum cor meum* **[f. 46]** ***psalmus.***[67] ***M****Emento domine david: et omnis mansuetudinis eius* ***S****icut iuravit domino: votum vovit deo iacob* ***S****i introiero in tabernaculum domus mee: si ascendero in lectum strati mei* ***S****i dedero sompnum oculis meis: et palpebris meis dormitacionem* ***E****t requiem temporibus meis donec inveniam locum domino: tabernaculum deo iacob* ***E****cce audivimus ea in effrata: invenimus eam in campis silve* ***I****ntroibimus in tabernaculum eius: adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius* ***S****urge domine in requiem tuam tu et archa sanctificationis tue* ***S****acerdotes tui induantur iusticiam: et sancti tui exsultent.* ***P****ropter david servum tuum: non avertas faciem christi tui* ***I****uravit dominus david veritatem et non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam* ***S****i custodierint*

[55] Salmo 120.
[56] Salmo 121.
[57] Salmo 122.
[58] Salmo 123.
[59] Salmo 124.
[60] Salmo 125.
[61] Salmo 126.
[62] Salmo 127.
[63] Salmo 128.
[64] Salmo 129.
[65] Salmo 130.
[66] Salmo 131.
[67] Salmo 132.

filii tui testamentum meum et testimonia mea hec que docebo eos ***E****t filii eorum usque in seculum: sedebunt super sedem tuam* ***Q****uoniam elegit dominus syon elegit eam in habitationem sibi* ***H****ec requies mea in seculum seculi: hic habitabo quoniam elegi eam.* ***V****iduam eius benedicens benedicam* **[f. 46v]** *pauperes eius saturabo panibus* ***S****acerdotes eius induam salutari: et sancti eius exsultatione exsultabunt.* ***I****lluc producam cornu david: paravi lucernam christo meo* ***I****nimicos eius induam confusione: super ipsum autem efflorebit sanctificacio mea* ***psalmus.***[68] ***E****CCe quam bonum et quam iocundum habitare fratres in unum* ***S****icut unguentum in capite: quod descendit in barbam barbam aaron* ***Q****uod descendit in oram vestimenti eius sicut ros hermon qui descendit in montem syon* ***Q****uoniam illic mandavit dominus benedictionem: et vitam usque in seculum.* ***G****loria patri.* [psalmus][69] ***E****CCe nunc benedicite dominum omnes servi domini:* ***Q****ui statis in domo domini: in acriis domus dei nostri* ***I****n noctibus extollite manus vestras in sancta: et benedicite domino* ***B****enedicat tibi dominus ex syon: qui fecit celum et terram.* ***G****loria* ***.antiphona.*** *Parce domine parce populo tuo quem redemisti precioso sanguine tuo: ne internum irascaris nobis* [Incipiunt letania] ***K****irieleyson.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleyson.* ***C****hriste audi nos.* ***P****ater de celis deus: miserere nobis.* ***F****ili redemptor* **[f. 47]** *mundi deus miserere nobis.* ***S****piritus sancte deus miserere nobis.* ***S****ancta trinitas unus deus miserere nobis.* ***S****ancta Maria. Ora pro nobis.* ***S****ancta dei genitrix ora pro nobis.* ***S****ancta virgo virginum ora pro nobis.* ***S****ancte michael ora pro nobis.* ***S****ancte gabriel ora pro nobis.* ***S****ancte raphael ora pro nobis.* ***O****mnes sancti angeli et archangeli orate pro nobis.* ***O****mnes sancti beatorum spirituum ordines orate pro nobis.* ***S****ancte iohnnes baptista ora pro nobis.* ***O****mnes sancti patriarche et prophete orate pro nobis.* ***S****ancte petre ora pro nobis.* ***S****ancte paule ora pro nobis.* ***S****ancte andrea ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte iohannes ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte philippe ora pro nobis.* ***S****ancte thoma ora pro nobis.* ***S****ancte bartholomee ora pro nobis.* ***S****ancte matthee ora pro nobis.* ***S****ancte symon ora pro nobis.* ***S****ancte thadee ora pro nobis.* **[f. 47v]** ***S****ancte mathia ora pro nobis.* ***S****ancte barnaba ora pro nobis.* ***S****ancte marce ora pro nobis.* ***S****ancte luca ora pro nobis.* ***O****mnes sancti apostoli et evangeliste orate pro nobis.* ***O****mnes sancti discipuli domini orate pro nobis.* ***O****mnes sancti Innocentes orate pro nobis.* ***S****ancte stephane ora pro nobis.* ***S****ancte line ora pro nobis.* ***S****ancte clete ora pro nobis.* ***S****ancte clemens ora pro nobis.* ***S****ancte corneli ora pro nobis.* ***S****ancte cypriane ora pro nobis.* ***S****ancte laurenti ora pro nobis.* ***S****ancte vincenti ora pro nobis.* ***S****ancte

[68] Salmo 133.
[69] Salmo 134.

fabiane ora pro nobis. Sancte sebastiane ora pro nobis. ***S****ancte cosma ora pro nobis.* ***S****ancte damiane ora pro nobis.* ***S****ancte iohannes et paule ora pro nobis.* ***S****ancte thoma ora pro nobis.* ***S****ancte victor ora pro nobis.* ***S****ancte georgi ora pro nobis.* ***S****ancte christofore ora pro nobis.* ***O****mnes sancti martires orate pro nobis.* **[f. 48]** ***S****ancte silvester ora pro nobis.* ***S****ancte leo ora pro nobis.* ***S****ancte gregori ora pro nobis.* ***S****ancte ieronime ora pro nobis.* ***S****ancte ambrosi ora pro nobis.* ***S****ancte augustine ora pro nobis.* ***S****ancte benedicte ora pro nobis.* ***S****ancte francisce ora pro nobis.* ***S****ancte dominice orate pro nobis.* ***S****ancte leonarde orate pro nobis.* ***S****ancte hugo ora pro nobis.* ***S****ancte zwichine ora pro nobis.* ***S****ancte edmunde ora pro nobis.* ***S****ancte edwarde ora pro nobis.* ***S****ancte cuthberte ora pro nobis.* ***S****ancte eusebi ora pro nobis.* ***S****ancte anthoni ora pro nobis.* ***S****ancte ysidore ora pro nobis.* ***S****ancte barnarde ora pro nobis.* ***O****mnes sancti confessores orate pro nobis.* ***O****mnes sancti doctores orate pro nobis.* ***O****mnes sancti monachi et heremite orate pro nobis.* ***S****ancta maria magdalena ora pro nobis.* ***S****ancta maria egipciaca ora pro nobis.* ***S****ancta katherina ora pro nobis.* **[f. 48v]** ***S****ancta margareta ora pro nobis.* ***S****ancta barbara ora pro nobis.* ***S****ancta agnes ora pro nobis.* ***S****ancta agatha ora pro nobis.* ***S****ancta clara ora pro nobis.* ***S****ancta cytha ora pro nobis.* ***S****ancta cecilia ora pro nobis.* ***S****ancta scolastica ora pro nobis.* ***S****ancta prisca ora pro nobis.* ***S****ancta tecla ora pro nobis.* ***S****ancta elizabeth ora pro nobis.* ***S****ancta anna ora pro nobis.* ***O****mnes sancte virgines orate pro nobis.* ***O****mnes sancte vidue et continentes orate pro nobis.* ***O****mnes sancti et sancte dei orate pro nobis.* ***P****ropicius esto parce nobis domine* ***P****ropitius esto exaudi nos domine.* ***P****ropitius esto libera nos domine.* ***A****b omni malo libera nos domine.* ***A****b insidiis diaboli libera nos domine.* ***A****dampnatione perpetua libera nos domine.* ***A****b infestacionibus demonum libera nos domine.* ***A****spum fornicationis libera nos domine.* ***A****b omni immundicia mentis et corporis libera nos domine.* ***A****b ira et odio etomni mala voluntate libera nos domine.* ***A****b immundis cogitationibus libera nos domine.* ***A*** *cecitate cordis libera nos domine.* ***A*** *fulgure et tempestate libera nos domine.* ***A*** *subitanea et im***[f. 49]***provisa morte libera nos domine.* ***P****er incarnacionem tuam libera nos domine* ***P****er nativitatem tuam libera nos domine* ***P****er circuncisionem tuam libera nos domine* ***P****er baptismum et ieiunium tuum libera nos domine* ***P****er passionem et crucem tuam libera nos domine.* ***P****er mortem et sepulturam tuam libera nos domine.* ***P****er gloriosam ressurectionem tuam libera nos domine* ***P****er admirabilem ascencionem tuam libera nos domine.* ***P****er graciam sum spiritus paracliti libera nos domine* ***I****n hora mortis succurre nobis domine* ***I****n die iudicii libera nos domine.* ***P****eccatores. Te rogamus audi nos.* ***U****t pacem et concordiam nobis dones. Te rogamus.* ***U****t pietas tuas et misericordia tua nos semper custodiat. Te rogamus.* ***U****t dompnum apostolicum et omnes*

gradiiis ecclesie in sancta religione conservare digneris. Te rogamus. ***U****t regi nostro et principibus nostris pacem et veram concordiam atque victoriam donare digneris. Te rogamus.* ***U****t epons et abbates nostros et omnis congregationes illis commissas in sancta religione conservare digneris. Te rogamus.* ***U****t congregationis omnium sanctorum tuorum in tuo sancto servicio conservare digneris. Te rogamus.* ***U****t cunctum populum christianum precioso sanguine tuo redemptum regere et gubernare digneris. Te rogamus.* ***U****t omnibus benefactoribus nostris sempiterna bona retribuas. Te rogamus.* ***U****t animas nostras et parentum nostrorum* **[f. 49v]** *ab eterna dampnatione eripias.* ***U****t fructus dare et conservare digneris. Te rogamus.* ***U****t oculos misericordie tue super nos reducere digneris. Te rogamus.* ***U****t obsequium servitutis nostre rationabile facias. Te rogamus.* ***U****t mentes nostras ad celestia desideria erigas. Te rogamus.* ***U****t miserias pauperum et captivorum intueri et revelare digneris. Te rogamus.* ***U****t omnes fidelibus defunctis requiem eterna dones. Te rogamus.* ***U****t nos exaudire digneris. Te rogamus.* ***F****ili dei. Te rogamus.* ***A****GNus dei qui tollis peccata mundi parce nobis domine.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi exaudi nos domine. Agnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis.* ***K****yrie eleison.* ***C****hriste eleison.* ***K****yrie eleison.* ***P****ater noster. Et ne nos.* ***O****Stende nobis domine misericordiam tuam. Et salutare tuum da nobis* ***E****t veniat super nos misericordia tua domine Salutare tuumsecundum eloquium tuum* ***P****ECcavimus cum pattibus nostris In iuste egimus iniquitatem fecimus* ***D****OMine non secundum peccata nostra facia nobis Neque secundo iniquitates nostras retribuas nobis* ***O****REmus pro omni gradu ecclesie* ***S****acerdotes tui induantur iusticiam. Et sancti tui exultent* ***P****RO fratribus et sororibus nostris* ***S****alvos fac servos tuos et ancillas tuas. Deus nostris ...antes* ***P****RO cuncto populo christiano* **[f. 50]** ***S****alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue. Et rege eos extolle illos usque in eternum* ***F****lat pax in virtute tua. Et habundancia inturribus tuis* ***A****NIme famulorum famularum que tuarum requiescant in pace. Amen. Domine exaudi* ***oratio*** ***D****eus cui proprium est misereri semper et parcere suscipe deprecationem nostram et quos delictorum cathena constringit miseracio tue pietatis absolvat.* ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui facis mirabilia magna salus pretende super famulos tuos et super cunctas congregationes illis commissas spiritum gracie salutaris et ut in veritate tibi complaceant perpetuum eis rorem tue benedictionis infunde.* ***oratio*** ***D****eus qui caritatis dona per graciam sancti spiritus tuorum cordibus fidelium infundis da famulis et famulabus tuis pro quibus tuam deprecamur clemenciam salutem mentis et corporis ut te tota virtute diligant et que tibi placita sunt tota dilectione perficiant.* ***Oratio*** ***D****eus a quo sancta . ut supra* ***oratio*** ***I****neffabilem misericordiam tuam quesumus domine clementer ostende ut simul nos a peccatis*

*omnibus exuas et a penis quas pro his me***[f. 50v]***remur benignus eripias.* ***Oratio*** ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum et omnium fidelium defunctorum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur.* ***Oratio*** ***P****ietate tua quesumus domine nostrorum solve vincula omni delictorum et intercedente beata et gloriosa semperque virgine dei genetrice maria cum omnibus sanctis tuis nos famulos tuos et omne populum catholicum in omni sanctitate custodi omnes que consanguinitate ac familiaritate vel confessione et oratione nobis iunctos. In super et omnis christianos a viciis purga virtutibus illustra pacem et salutem nobis tribue hostes visibiles et invisibiles remove pestem et famem repelle amicis et inimicis nostris caritatem largire et omnibus fidelibus vivis ac defunctis in terra vivencium vitam et requiem eternam concede. Per eudem christum dominum nostrum Amen*

6. OFÍCIO DOS DEFUNTOS segundo o uso de Salisbúria, ff. 51-61v

[f. 51] ***Incipiunt vigilie defunctorum .antiphona.*** *Placebo* ***.psalmus*** ***D****llexi quoniam exaudiet dominus: vocem orationis mee* ***Q****uia inclinavit aurem suam michi: et in diebus meis invocabo.* ***C****ircumdederunt me dolores mortis et pericula inferni invenerunt me.* ***T****ribulationem et dolorem inveni: et nomen domini invocavi.* ***O*** *domine libera animam meam misericors dominus et iustus: et deus noster miseretur.* ***C****ustodiens parvulos dominus: humiliatus sum et liberavit me.* ***C****onvertere anima mea in requiem tuam: quia dominus benefecit tibi.* ***Q****uia eripuit animam meam de morte oculos meos a lacrimis: pedes meos a lapsu.* ***P****lacebo domino: in regione vivorum.* ***R****equiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** ***P****lacebo domino in regione vivorum.* ***.antiphona.*** *Heu me.* ***psalmus***[70] *Ad dominum cum tribularer* ***antiphona*** *Heu me quia incolatus meus prolongatus est.* ***antiphona*** *Dominus.* ***psalmus***[71] *Levavi oculos meos* ***antiphona*** *Dominus custodiat* **[f. 51v]** *te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***antiphona*** *Si iniquitates.* ***psalmus***[72] ***D****e profundis* ***antiphona*** *Si iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***antiphona*** *Opera.* ***psalmus***[73] ***C****onfitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.* ***I****n conspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad templum sanctum tuum. et confitebor nomini tuo.* ***S****uper misericordia tua et veritate tua: quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* ***I****n quacumque*

[70] Salmo 119
[71] Salmo 120
[72] Salmo 129
[73] Salmo 137

die invocavero te exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem. ***C****onfiteantur tibi domine omnes reges terre: quia audierunt omnia verba oris tui.* ***U****t cantent in viis domini: quoniam magna est gloria domini.* ***Q****uoniam excelsus dominus et humilia respicit: et alta a longe cognoscit.* ***S****i ambulavero in medio tribulationis vivificabis me et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam: et salvum me fecit dextera tua.* ***D****ominus retribuet pro me domine misericordia tua in seculum: opera manuum tuarum ne despicias.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Opera manuum tuarum ne despicias domine.* ***versiculus*** *A porta inferi Erue domineanimas eorum* ***antiphona*** *Audivi.* ***psalmus***[74] ***M****agnificat* **[f. 52]** ***antiphona*** *Audivi vocem de celo dicentem michi beati mortui qui in domino moriuntur.* ***K****yrie eleison.* ***C****hriste eleison.* ***K****yrie eleison.* ***P****ater noster.* ***psalmus***[75] ***L****auda anima mea dominum laudabo dominum laudabo dominum in vita mea: psallam deo meo quam diu fuero.* ***N****olite confidere in principibus: in filiis hominum in quibus non est salus.* ***E****xibit spiritus eius et revertetur in terram suam in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* ***B****eatus cuius deus iacob adiutor eius spes eius in domino deo ipsius qui fecit celum et terram mare et omnia que in eis sunt.* ***Q****ui custodit veritatem in seculum facit iudicium iniuriam pacientibus dat escam esurientibus.* ***D****ominus solvit compeditos: dominus illuminat cecos.* ***D****ominus erigit elisos: dominus diligit iustos.* ***D****ominus custodit advenas pupillum et viduam suscipiet et vias peccatorum disperdet.* ***R****egnabit dominus in secula deus tuus syon: in generatione et generacionem.* ***R****equiem eternam.* ***Versiculus*** *A porta inferi Erue domine animas eorum* ***Versiculus*** *Credo videre bona domini. In terra vivencium. Domine exaudi. Et clamor. Oremus* ***Oracio.*** ***D****eus cui proprium est misereri semper* **[f. 52v]** *et percere propiciare anime famuli tui .N. et omniaeius peccata dimitte ut mortis vinculis absolutus transire mereatur ad vitam* ***Oracio.*** ***I****NClina domine aurem tuam ad preces nostras quibus misericordiam tuam supplices deprecamur ut animam famuli tui .H. et animas famulorum famularum qui tuarum quas de hoc seculo migrare iussisti in pacis ac lucis regione constituas. et sanctorum tuorum iuveas esse consortes* ***Oracio.*** ***F****Idelium deus omnium conditor. ut supra* ***In primo .N. antiphona.*** *Dirige.* [Psalmus][76] ***V****erba mea auribus percipe domine intellige clamorem meum.* ***I****ntende voci orationis mee: rex meus et deus meus.* ***Q****uoniam ad te orabo domine: mane exaudies vocem meam.* ***M****ane astabo tibi et videbo: quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* ***N****eque habitabit iuxta te malignus: neque*

74 Erro do rubricador. É um cântico e não um salmo. Verifica-se o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, fl. 167 e no BNP, IL 16, fl. 178.
75 Salmo 145
76 Salmo 5

permanebunt in iusti ante oculos tuos. ***O****disti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui locuntur mendacium.* ***V****irum sanguinum et dolosum ab hominabitur dominus: ego autem in multitudine misericordie tue.* ***I****ntroibo in domum tuam****:*** *adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* ***D****omine deduc me in iusticia tua propter inimicos meos: dirige in conspectu tuo viam meam.* **[f. 53]** ***Q****uoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est.* ***S****epulchrum patens est guttur eorum linguis suis dolose agebant: iudica illos deus.* ***D****ecidant a cogitationibus suis secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos: quoniam irritaverunt te domine.* ***E****t letentur omnes qui sperant in te: in eternum exultabunt et habitabis in eis.* ***E****t gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum: quoniam tu benedices iusto.* ***D****omine ut scuto: bone voluntatis tue coronasti nos.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam.* ***antiphona*** *Convertere.* ***psalmus*** [77] ***D****omine ne in furore. Primum* ***.antiphona.*** *Convertere domine et eripe animam meam quoniam non est in morte qui memor sit tui.* ***antiphona*** *Nequando.* ***Psalmus***[78] ***D****omine deus meus in te speravi salvum me fac: ex omnibus persequentibus me et libera me.* ***N****equando rapiat ut leo animam meam: dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***D****omine deus meus si feci istud: si est iniquitas in manibus meis.* ***S****i reddidi retribuentibus michi mala: decidam merito ab inimicis meis inanis.* ***P****ersequatur inimicus animam meam: et compre***[f. 53v]***hendat et conculcet in terra vitam meam: et gloriam meam in pulverem deducat.* ***E****xurge domine in ira tua: et exaltare in finibus inimicorum tuorum.* ***E****t exurge domine deus meus in precepto quod mandasti: et synagoga populorum circumdabit te.* ***E****t propter hanc in altum regredere: dominus iudicat populos.* ***I****udica me domine secundum iusticiam meam: et secundum innocenciam meam super me.* ***C****onsumetur nequicia peccatorum et diriges iustum: scrutans corda et renes deus.* ***I****ustum adiutorium meum a domino: qui salvos facit rectos corde.* ***D****eus iudex iustus fortis et paciens: numquid irascitur per singulos dies* ***N****isi conversi fueritis gladium suum vibravit arcum suum tetendit: et paravit illum.* ***E****t in eo paravit vasa mortis: sagittas suas ardentibus effecit.* ***E****cce parturit in iusticiam concepit dolorem: et peperit iniquitatem.* ***L****acum aperuit et effodit eum: et incidit in foveam quam fecit.* ***C****onvertetur dolor eius caput eius: et in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* ***C****onfitebor domino secundum iusticiam eius: et psallam nomini domini altissimi.* ***R****equiem* ***.antiphona.*** *Nequando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat* **[f. 54]** *neque qui salvum faciat.* ***.versiculus.*** *A porta inferi Erue domine animas eorum. Pater*

[77] Salmo 6.
[78] Salmo 7

noster. ***lectio prima*** ***P****arce michi domine: nichil enim sunt dies mei. Quid est homo quia magnificas eum: aut quid apponis erga eum cor tuum: Visitas eum diluculo: et subito probas illum. Usquequo non parcis michi: nec dimittis me ut gluciam salivam meam. Peccavi. Quid faciam tibi o custos hominum: Quare me posuisti contrarium tibi: et factus sum michi metipsi gravis. Cur non tollis peccatum meum: et quare non aufers iniquitatem meam: Ecce nunc in pulvere dormio et si mane me quesieris non subsistam.* ***Responsorium*** *Credo quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***Versiculus*** *Quem visurus sum ego ipse et non alius et oculi mei conspecturi sunt. Et in carne* ***Lectio .II.*** ***T****Edet animam meam vite mee: dimittam adversum me eloquium meum Loquar in amaritudine anime mee dicam deo noli me condempnare. Indica michi cur me ita iudices. Numquid bonum tibi videtur si calumpnieris me: et opprimas me opus* **[f. 54v]** *manuum tuarum: et consilium impiorum adiuves: Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo et tu videbis. Numquid sicut dies hominis: dies tui: et anni tui sicut humana sunt tempora: Ut queras iniquitatem meam et peccatum meum scruteris. et scias quia nichil impium fecerim. Cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.* ***Responsorium*** *Qui lazarum resuscitasti a monumento fetidum. Tu eis domine dona requiem et locum indulgencie.* ***Versiculus*** *Qui venturus es iudicare vivos et mortuos et seculum per ignem. Tu eis domine* ***Lectio .III.*** ***M****anus tue domine fecerunt me: et plasmaverunt me totum in circuitu. et sic repente precipitas me. Memento queso quod sicut lutum feceris me: et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulcisti me: et sicut caseum me coagulasti: Pelle et carnibus vestisti me ossibus et nervis compegisti me. Vitam et misericordiam tribuisti michi: et visitacio tua custodivit spiritum meum.* ***Responsorium*** *Domine quando veneris iudicare terram ubi me abscondam a vultu ire tue. Quia peccavi nimis in vita mea.* ***Versiculus*** *Commissa mea pavesco et ante te erubesco dum veneris iudicare noli me con***[f. 55]***dempnare. Quia peccavi* ***In secundo .N. antiphona.*** *In loco.* ***psalmus***[79] ***D****ominus regit me et nichil michi deerit: in loco pascue ibi me collocavit.* ***S****uper aquam refectionis educavit me: animam meam convertit.* ***D****eduxit me super semitas iusticie: propter nomen suum.* ***N****am et si ambulavero in medio umbre mortis: non timebo mala quoniam tu mecum es.* ***V****irga tua et baculus tuus: ipsa me consolata sunt.* ***P****arasti in conspectu meo mensam: adversus eos qui tribulant me.* ***I****mpinguasti in oleo caput meum: et calix meus inebrians quam preclarus est.* ***E****t misericordia tua subsequetur me: omnibus diebus vite mee.* ***E****t ut inhabitem in domo domini: in longitudinem dierum.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *In loco*

[79] Salmo 22

pascue ibi me collocavit. ***.antiphona.*** *Delicta.* ***psalmus[80]*** ***A****d te domine levavi animam meam deus meus in te confido non erubescam.* ***N****eque irrideant me inimici mei: etenim universi qui sustinent te non confundentur.* ***C****onfundantur omnes iniqua agentes: supervacue.* ***V****ias tuas domine demonstra michi: et semitas tuas edoce me.* ***D****irige me in veritate tua et doce me: quia tu es deus salvator meus: et te sustinui tota die.* ***R****e***[f. 55v]***miniscere miserationum tuarum domine: et misericordiarum tuarum que a seculo sunt.* ***D****elicta iuventutis mee: et ignorancias meas ne memineris.* ***S****ecundum misericordiam tuam memento mei tu: propter bonitatem tuam domine.* ***D****ulcis et rectus dominus propter hoc legem dabit delinquentibus in via.* ***D****iriget mansuetos in iudicio: docebit mites vias suas.* ***U****niverse vie domini misericordia et veritas requirentibus testamentum eius et testimonia eius.* ***P****ropter nomen tuum domine propiciaberis peccato meo: multum est enim.* ***Q****uis est homo qui timet dominum: legem statuit ei in via quam elegit.* ***A****nima eius in bonis demorabitur: et semen eius hereditabit terram.* ***F****irmamentum est dominus timentibus eum: et testamentum ipsius ut manifestetur illis.* ***O****culi mei semper ad dominum: quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.* ***R****espice in me et miserere mei: quia unicus et pauper sum ego.* ***T****ribulationes cordis mei multiplicate sunt: de necessitatibus meis erue me.* ***V****ide humilitatem meam et laborem meum: et dimitte universa delicta mea.* ***R****espice inimicos meos quoniam multiplicati sunt: et odio iniquo oderunt me.* ***C****ustodi animam* ***[f. 56]*** *meam et erue me: non erubescam quoniam speravi in te.* ***I****nnocentes et recti adheserunt michi quia sustinui te.* ***L****ibera deus israel: ex omnibus tribulationibus suis.* ***R****equiem* ***.antiphona.*** *Delicta iuventutis mee et ignorancias meas ne memineris domine.* ***.antiphona.*** *Credo videre.* ***psalmus[81]*** ***D****Ominus illuminacio mea: et salus mea quem timebo* ***D****ominus protector vite mee: a quo trepidabo* ***D****um appropiant super me nocentes: ut edant carnes meas.* ***Q****ui tribulant me inimici mei: ipsi infirmati sunt et ceciderunt.* ***S****i consistant adversum me castra: non timebit cor meum.* ***S****i exurgat adversum me prelium: in hoc ego sperabo.* ***U****nam pecii a domino hanc requiram: ut inhabitem in domo domini: omnibus diebus vite mee.* ***U****t videam voluntatem domini: et visitem templum eius.* ***Q****uoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum protexit me: in abscondito tabernaculi sui.* ***I****n petra exaltavit me: et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* ***C****ircuivi et immolavi in tabernaculo eius hostiam vociferacionis cantabo et psalmum dicam domino.* ***E****xaudi domine vocem meam qua clamavi ad te: miserere mei et ex***[f. 56v]***audi me.* ***T****ibi dixit cor meum exquisivit te facies mea: faciem tuam*

[80] Salmo 24
[81] Salmo 26

domine requiram. ***N****on avertas faciem tuam a me: ne declines in ira a servo tuo.* ***A****diutor meus esto domine ne derelinquas me: neque dispicias me deus salutaris meus.* ***Q****uoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me: dominus autem assumpsit me.* ***L****egem pone michi domine in via tua: et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* ***N****e tradideris me in animas tribulancium me quoniam insurrexerunt in me testes iniqui: et mentita est iniquitas sibi.* ***C****redo videre bona domini: in terra vivencium.* ***E****xpecta dominum viriliter age et confortetur cor tuum: et sustine dominum.* ***R****equiem eternam* ***.antiphona.*** ***C****redo videre bona domini in terra vivencium.* ***Versiculus*** ***I****n memoria eterna erit iustus. Ab audicione mala non timebit. Pater noster.* ***Lectio .IIII.*** ***R****Esponde michi: quantas habeo iniquitates et peccata: scelera mea atque delicta ostende michi. Cur faciem tuam abscondis et arbitraris me inimicum tuum: Contra folium quod vento rapitur ostendis potenciam tuam: et stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines: et consu***[f. 57]***mere me vis peccatis adolescencie mee. Posuisti in nervo pedem meum: et observasti omnes semitas meas. et vestigia pedum meorum considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum: et quasi vestimentum quod comeditur a tinea.* ***Responsorium*** *Heu michi domine quia peccavi nimis in vita mea quid faciam miser ubi fugiam nisi ad te deus meus miserere mei Dum veneris in novissimo die* ***.versiculus.*** *Anima mea turbata est valde sed tu domine succure ei. Dum veneris* ***.Lectio .V.*** ***H****Omo natus de muliere brevi vivens tempore: repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur et conteritur et fugit velut umbra et numquam in eodem statu permanet Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos et adducere eum tecum in iudicium. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine: Nonne tu qui solus es: Breves dies hominis sunt. numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius qui preteriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo ut quiescat donec optata veniat: et sicut mercenarii dies eius.* ***Responsorium*** *Ne recorderis peccata mea* **[f. 57v]** *domine Dum veneris iudicare seculum per ignem* ***.versiculus.*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam. Dum veneris* ***.Lectio .VI.*** ***Q****uis michi hoc tribuat ut in inferno protegas me: et abscondas me donec pertranseat furor tuus. et constituas michi tempus in quo recorderis mei: Putas ne mortuus homo rursum vivat. Cunctis diebus quibus nunc milito: expecto donec veniat immutacio mea. Vocabis me et ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti. sed parce peccatis meis.* ***Responsorium*** *Domine secundum actum meum noli me iudicare nichil dignum in conspectu tuo egi. Ideo deprecor maiestatem tuam ut tu deus deleas iniquitatem meam* ***.versiculus.*** *Amplius lava me domine ab in iusticia mea et a delicto meo munda me quia tibi*

soli peccavi Ideo deprecor ***In tercio nocturno .antiphona.*** *Complaceat* ***Psalmus***[82] ***E****Xpectans expectavi dominum: et intendit michi.* ***E****t exaudivit preces meas: et eduxit me de lacu miserie et de luto fecis.* ***E****t statuit supra petram pedes meos: et direxit gressus meos.* ***E****t immisit in os meum canticum novum: carmen deo nostro.* ***V****idebunt* **[f. 58]** *multi et timebunt: et sperabunt in domino.* ***B****eatus vir cuius est nomen domini spes eius: et non respexit in vanitates: et insanias falsas.* ***M****ulta fecisti tu domine deus meus mirabilia tua: et cogitationibus tuis non est quis similis sit tibi.* ***A****nnunciavi et locutus sum multiplicati sunt super numerum.* ***S****acrificium et oblationem noluisti: aures autem perfecisti michi.* ***H****olocaustum et pro peccato non postulasti tunc dixi ecce venio.* ***I****n capite libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam deus meus volui: et legem tuam in medio cordis mei.* ***A****nnunciavi iusticiam tuam in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo domine tu scisti.* ***I****usticiam tuam non abscondi in corde meo veritatem tuam et salutare tuum dixi.* ***N****on abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam a consilio multo.* ***T****u autem domine ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.* ***Q****uoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates mee non potui ut viderem.* ***M****ultiplicate sunt super capillos capitis mei: et cor meum dereliquit me.* ***C****omplaceat tibi domine ut eruas* **[f. 58v]** *me: domine ad adiuvandum me respice.* ***C****onfundantur et revereantur simul: qui* querunt animam meam ut auferant eam. **C**onvertantur retrorsum et revereantur: qui *volunt michi mala.* ***F****erant confestim confusionem suam qui dicunt michi euge euge.* ***E****xultent et letentur super te omnes querentes te: et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go autem mendicus sum et pauper: dominus sollicitus est mei.* ***A****diutor meus et protector meus tu es: deus meus ne tardaveris.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona.*** *Complaceat tibi domine ut eruas me: domine ad adiuvandum me respice.* ***.antiphona.*** *Sana domine* ***psalmus***[83] ***B****eatus qui intellegit super egenum et pauperem: in die mala liberavit eum dominus.* ***D****ominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra: et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***D****ominus opem ferat illi super lectum doloris eius: universum stratum eius versasti in infirmitate eius.* ***E****go dixi domine miserere mei: sana animam meam quia peccavi tibi.* ***I****nimici mei dixerunt mala michi: quando morietur et peribit nomen eius* ***E****t si ingrediebatur ut videret vana loquebatur cor eius: congregabit iniquitatem sibi.* ***E****gre***[f. 59]***diebatur foras: et loquebatur in idipsum.* ***A****dversum me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala michi.*

[82] Salmo 39.
[83] Salmo 40

***V**erbum iniquum constituerunt adversum me: numquid qui dormit non adiciet ut resurgat **E**tenim homo pacis mee in quo speravi qui edebat panes meos magnificavit super me subplantacionem. **T**u autem domine miserere mei et resuscita me et retribuam eis. **I**n hoc cognovi quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me. **M**e autem propter innocenciam suscepisti et confirmasti me in conspectu tuo in eternum. **B**enedictus dominus deus israel: a seculo et in seculum fiat fiat. **R**equiem. **antiphona.** Sana domine animam meam quia peccavi tibi. **antiphona.** Sitivit **psalmus**[84] **Q**Uemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te deus. **S**itivit anima mea ad deum fontem vivum: quando veniam et apparebo ante faciem dei. **F**uerunt michi lacrime mee panes die ac nocte: dum dicitur michi cotidie ubi est deus tuus. **H**ec recordatus sum et effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis: usque ad domum dei. **I**n voce exultacionis et confessionis: sonus* **[f. 59v]** *epulantis. **Q**uare tristis es anima mea: et quare conturbas me. **S**pera in deo quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei et deus meus. **A**d me ipsum anima mea conturbata est propterea memor ero tui de terra iordanis et hermonii a monte modico. **A**bissus abissum invocat: in voce catharactarum tuarum. **O**mnia excelsa tua et fluctus tui super me transierunt. **I**n die mandavit dominus misericordiam suam: et nocte canticum eius. **A**pud me oracio deo vite mee: dicam deo susceptor meus es. **Q**uare oblitus es mei et quare contristatus incedo: dum affligit me inimicus **D**um confringuntur ossa mea exprobraverunt michi: qui tribulant me inimici mei. **D**um dicunt michi per singulos dies: ubi est deus tuus **Q**uare tristis es anima mea: et quare conturbas me **S**pera in deo quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei et deus meus. **R**equiem. **antiphona.** Sitivit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem domini. **Versiculus** Ne tradas vestiis animas confitencium tibi. Et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Pater noster. **Lectio .VII. S**piritus meus attenuabitur dies mei breviabuntur: et solum michi* **[f. 60]** *superest sepulchrum. Non peccavi: et in amaritudinibus morabitur oculus meus. Libera me domine et pone me iuxta te: et cuius vis manus pugnet contra me. Dies mei transierunt cogitaciones mee dissipate sunt: torquentes cor meum. Noctem verterunt in diem: et rursum post tenebras spero lucem. Si sustinuero infernus domus mea est: et in tenebris stravi lectulum meum. Putredini dixi. Pater meus es mater mea: et soror mea vermibus. Ubi est ergo nunc prestolacio mea vel paciencia mea: tu es enim domine deus meus. **Responsorium** Peccantem me cotidie et non me penitentem timor mortis conturbat me. Quia in inferno nulla est*

[84] Salmo 41

redempcio miserere mei deus et salva me ***.versiculus.*** *Deus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua libera me. Quia* ***Lectio .VIII.*** ***P****Elli mee consumptis carnibus adhesit os meum: et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei miseremini mei saltem vos amici mei: quia manus domini tetigit me. Quare persequimini me sicut deus: et carnibus meis saturamini. Quis michi tribuat ut scribantur sermones mei: Quis michi* **[f. 60v]** *det ut exarentur in libro stilo ferreo: aut plumbi lamina vel celte sculpantur in scilice. Scio enim quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum: et rursum circumdabor pelle mea Et in carne mea videbo deum salvatorem meum. Quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et non alius. Reposita est hec spes mea in sinu meo.* ***Responsorium*** *Requiem eternam dona eis domine Et lux perpetua luceat eis* ***.versiculus.*** *Qui lazarum resuscitasti a monumento fetidum tu eis domine dona requiem. Et lux.* **lectio .IX.** ***Q****Uare de vulva eduxisti me. qui utinam consumptus essem ne oculus me videret. Fuissem quasi non essem de utero translatus ad tumulum. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi: Dimitte ergo me domine ut plangam paululum dolorem meum: antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine: terra autem miserie et tenebrarum. Ubi umbra mortis et nullus ordo: sed sempiternus horror inhabitat.* ***Responsorium*** *Libera me domine de morte eterna in die illa tremenda Quando celi movendi sunt et terra. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***.versiculus.*** *Dies illa dies ire* **[f. 61]** *calamitatis et miserie dies magna et amara valde. Quando celi* ***.versiculus.*** *Quid ego miserrimus quid dicam vel quid faciam dum nil boni proferam ante tantum iudicem. Dum veneris* ***.versiculus.*** *Creator omnium verum deus qui me de limo terre formasti et mirabiliter sanguine proprio redemisti corpus que meum licet modo putrescat de sepulchro facias in die iudicii resuscitari exaudi ut animam meam in sinu abrahe patriarche tui iubeas collocari Libera me* ***.versiculus.*** *Requiem eternam* ***In laudibus antiphona.*** *Exultabunt* ***psalmus***[85] ***M****iserere mei deus. ut supra.* ***antiphona*** *Exultabunt domino ossa humiliata* ***antiphona*** *Exaudi* [psalmus] [86] ***T****e decet hymnus deus in syon: et tibi reddetur votum in iherusalem.* ***E****xaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.* ***V****erba iniquorum prevaluerunt super nos: et impietatibus nostris tu propiciaberis.* ***B****eatus quem elegisti et assumpsisti: in habitabit in atriis tuis.* ***R****eplebimur in bonis domus tue: sanctum est templum tuum mirabile in equitate.* ***E****xaudi nos deus salutaris noster: spes omnium finium terre et in mari longe.* ***P****reparans montes in virtute tua accinctus potencia qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.*

[85] Salmo 50.
[86] Salmo 64.

*Turbabuntur gentes et timebunt qui ha***[f. 61v]***bitant terminos a signis tuis: exitus matutini et vespere delectabis. Visitasti terram et inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam. Flumen dei repletum est aquis parasti cibum illorum quoniam ita est preparacio eius. Rivos eius inebrians multiplica genimina eius: in stillicidiis eius letabitur germinans. Benedices corone anni benignitatis tue: et campi tui replebuntur ubertate. Pinguescent speciosa deserti: et exultatione colles accingentur. Induti sunt arietes ovium et valles habundabunt frumento: clamabunt etenim ymnum dicent. Requiem* ***antiphona*** *Exaudi domine orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***antiphona*** *Me suscepit* ***psalmus***[87] *Deus deus meus* ***antiphona*** *Me suscepit dextera tua domine* ***antiphona*** *A porta* ***psalmus***[88] ***E****Go dixi in dimidio dierum meorum vandam ad portas inferi Quesivi residuum annorum meorum dixi: non videbo dominum deum in terra viventium Non aspiciam hominem ultra: et habitatorem quietis. Generacio mea ablata est et convoluta est a me: quasi tabernaculum pastorum. Precisa est velut a texente vita mea dum adhuc ordirer succidit me De mane usque ad vesperam finies me: sperabam usque...*[89]

7. LOUVORES ÀS ALMAS, ff. 62-69

[f. 62] ***Incipiunt commendationes animarum.*** ***B****Eati*[90] *immaculati in via qui ambulant in lege domini. Beati qui scrutantur testimonia eius in toto corde exquirunt eum. Non enim qui operantur iniquitatem in viis eius ambulaverunt. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Utinam dirigantur vie mee: ad custodiendas iustificationes tuas. Tunc non confundar: cum prospexero in omnibus mandatis tuis. Confitebor tibi in directione cordis: in eo quod didici iudicia iusticie tue. Iustificationes tuas custodiam non me derelinquas usquequaque.* ***psalmus***[91] ***I****N quo corrigit adolescencior viam suam in custodiendo sermones tuos. In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me a mandatis tuis. In corde meo abscondi eloquia tua ut non peccem tibi. Benedictus es domine: doce me iustificationes tuas. In labiis meis pronunciavi: omnia iudicia oris tui. In via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut* **[f. 62v]** *in omnibus diviciis. In mandatis tuis exercebor: et considerabo vias tuas. In iustificationibus tuis meditabor: non obliviscar sermones tuos* ***psalmus***[92] ***R****Etribue servo tuo vivifica me: et custodiam sermones tuos. Revela oculos meos: et considerabo mirabilia de lege tua. Incola ego sum in terra: non abscondas a me mandata tua. Concupivit anima mea desiderare iustificationes tuas: in omni*

[87] Salmo 62.
[88] Isaías [38: 10-13].
[89] O texto está incompleto; faltam os fólios finais da secção.
[90] Salmo 119 [1-8]
[91] Salmo 119 [9-16]
[92] Salmo 119 [17-24]

*tempore. **I**ncrepasti superbos: maledicti qui declinant a mandatis tuis. **A**ufer a me obprobrium et contemptum: quia testimonia tua exquisivi. **E**tenim sederunt principes et adversum me loquebantur: servus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. **N**am et testimonia tua meditacio mea est: et consilium meum iustificaciones tue* ***psalmus[93]*** *__A__DhesIt pavimento anima mea: vivifica me secundum verbum tuum. **V**ias meas enunciavi et exaudisti me doce me iustificationes tuas. **V**iam iustificationum tuarum instrue me: et exercebor in mirabilibus tuis. **D**ormitavit anima mea pre tedio confirma me in verbis tuis. **V**iam iniquitatis amove a me* **[f. 63]** *et de lege tua miserere mei. **V**iam veritatis elegi: iudicia tua non sum oblitus. **A**dhesi testimoniis tuis domine: noli me confundere. **V**iam mandatorum tuorum cucurri: cum dilatasti cor meum. **L**Egem pone michi domine viam iustificationum tuarum: et exquiram eam semper. **D**a michi intellectum et scrutabor legem tuam: et custodiam illam in toto corde meo. **D**educ me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui. **I**nclina cor meum in testimonia tua: et non in avariciam. **A**verte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua vivifica me. **S**tatue servo tuo eloquium tuum: in timore tuo. **A**mputa obprobrium meum quod suspicatus sum quia iudicia tua iucunda. **E**cce concupivi mandata tua: in equitate tua vivifica me **E**T veniat super me misericordia tua domine: salutare tuum secundum eloquium tuum. **E**t respondebo exprobrantibus michi verbum quia speravi in sermonibus tuis. **E**t ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque quia in iudiciis tuis supersperavi. **E**t custodiam legem tuam semper in seculum: et in seculum seculi. **E**t ambulabam in latitudine quia mandata tua exquisivi. **E**t loquebar in testimoniis* **[f. 63v]** *tuis in conspectu regum: et non confundar. Et meditabar in mandatis tuis: que dilexi. **E**t levavi manus meas ad mandata tua que dilexi: et exercebor in iustificationibus tuis.* ***psalmus[94]*** *__M__EmorI esto verbi tui servo tuo: in quo michi spem dedisti **H**ec me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum vivificavit me **S**uperbi inique agebant usquequaque: a lege autem tua non declinavi **M**emor fui iudiciorum tuorum a seculo domine: et consolatus sum **D**efectio tenuit me: pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam **C**antabiles michi erant iustificationes tue: in loco peregrinationis mee **M**emor fui nocte nominis tui domine: et custodivi legem tuam **H**ec facta est michi: quia iustificationes tuas exquisivi **P**Ortio mea domine: dixi custodire legem tuam. **D**eprecatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum. **C**ogitavi vias meas: et converti pedes meos in testimonia tua. **P**aratus sum et non sum turbatus: ut custodiam mandata tua. **F**unes*

[93] Salmo 119 [25-48]
[94] Salmo 119 [49-64]

peccatorum circumplexi sunt me: et legem tuam non sum oblitus. ***M****edia nocte surgebam ad confitendum tibi: super* **[f. 64]** *iudicia iustificationis tue.* ***P****articeps ego sum omnium timencium te: et custodiencium mandata tua.* ***M****isericordia tua domine plena est terra iustificationes tuas doce me.* ***psalmus*** [95] ***B****Onitatem fecisti cum servo tuo domine: secundum verbum tuum. Bonitatem et disciplinam et scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.* ***P****riusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum custodivi.* ***B****onus es tu: et in bonitate tua doce me iustificationes tuas.* ***M****ultiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.* ***C****oagulatum est sicut lac cor: ego vero legem tuam meditatus sum.* ***B****onum michi quia humiliasti me ut discam iustificationes tuas.* ***B****onum michi lex oris tui: super millia auri et argenti.* ***psalmus*** [96] ***M****Aanus tue domine fecerunt me et plasmaverunt me: da michi intellectum ut discam mandata tua.* ***Q****ui timent te videbunt me et letabuntur: quia in verba tua supersperavi.* ***C****ognovi domine quia equitas iudicia tua: et in veritate tua humiliasti me.* ***F****iat misericordia tua ut consoletur me: secundum eloquium tuum servo tuo.* ***V****eniant michi mi***[f. 64v]***serationes tue et vivam: quia lex tua meditacio mea est.* ***C****onfundantur superbi quia iniuste iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.* ***C****onvertantur michi timentes te: et qui noverunt testimonia tua.* ***F****iat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis: ut non confundar* ***psalmus*** [97] ***D****Efecit in salutare tuum anima mea: et in verbum tuum supersperavi.* ***D****efecerunt oculi mei in eloquium tuum: dicentes quando consolaberis me* ***Q****uia factus sum sicut uter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus.* ***Q****uot sunt dies servi tui quando facies de persequentibus me iudicium Narraverunt michi iniqui fabulationes: sed non ut lex tua.* ***O****mnia mandata tua veritas: inique persecuti sunt me adiuva me.* ***P****aulominus consummaverunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.* ***S****ecundum misericordiam tuam vivifica me: et custodiam testimonia oris tui* ***I****N eternum domine verbum tuum permanet in celo* ***I****n generatione et generationem veritas tua: fundasti terram et permanet.* ***O****rdinatione tua perseverat dies quoniam omnia serviunt tibi.* ***N****isi quod lex tua meditacio mea est tunc* **[f. 65]** *forte periissem in humilitate mea.* ***I****n eternum non obliviscar iustificationes tuas: quia in ipsis vivificasti me.* ***T****uus sum ego salvum me fac quoniam iustificationes tuas exquisivi.* ***M****e exspectaverunt peccatores ut perderent me testimonia tua intellexi.* ***O****mnis consummationis vidi finem latum mandatum tuum nimis* ***psalmus*** [98] ***Q****Uomodo*

[95] Salmo 119 [65-72]
[96] Salmo 119 [73-80]
[97] Salmo 119 [81-96]
[98] Salmo 119 [97-112]

dilexi legem tuam domine tota die meditacio mea est. Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo: quia in eternum michi est. ***S****uper omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditacio mea est.* ***S****uper senes intellexi: quia mandata tua quesivi.* ***A****b omni via mala prohibui pedes meos: ut custodiam verba tua.* ***A*** *iudiciis tuis non declinavi: quia tu legem posuisti michi.* ***Q****uam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo.* ***A*** *mandatis tuis intellexi: propterea odivi omnem viam iniquitatis* ***L****ucerna pedibus meis verbum tuum et lumen semitis meis.* ***I****uravi et statui custodire iudicia iusticie tue.* ***H****umiliatus sum usquequaque domine: vivifica me secundum verbum tuum.* ***V****olun***[f. 65v]***taria oris mei beneplacita fac domine: et iudicia tua doce me.* ***A****nima mea in manibus meis semper et legem tuam non sum oblitus.* ***P****osuerunt peccatores laqueum michi: et de mandatis tuis non erravi.* ***H****ereditate acquisivi testimonia tua in eternum: quia exsultacio cordis mei sunt.* ***I****nclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas in eternum propter retribucionem* ***psalmus***[99] ***I****NIquos odio habui: et legem tuam dilexi.* ***A****diutor et susceptor meus es tu: et in verbum tuum supersperavi.* ***D****eclinate a me maligni: et scrutabor mandata dei mei.* ***S****uscipe me secundum eloquium tuum et vivam: et non confundas me ab expectatione mea.* ***A****diuva me et salvus ero: et meditabor in iustificationibus tuis semper. Sprevisti omnes discedentes a iudiciis tuis quia iniusta est cogitacio eorum.* ***P****revaricantes reputavi omnes peccatores terre: ideo dilexi testimonia tua.* ***C****onfige timore tuo carnes meas: a iudiciis enim tuis timui* ***psalmus***[100] ***F****Eci iudicium et iusticiam: non tradas me calumpniantibus me.* ***S****uscipe servum tuum in bonum non calumpnientur me superbi.* ***O****culi mei defecerunt in salutare tuum: et in eloquium iusticie tue* ***F****ac cum servo* **[f. 66]** *tuo secundum misericordiam tuam: et iustificationes tuas doce me.* ***S****ervus tuus sum ego da michi intellectum ut sciam testimonia tua.* ***T****empus faciendi domine: dissipaverunt legem tuam.* ***I****deo dilexi mandata tua: super aurum et topazion.* ***P****ropterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui.* ***psalmus***[101] ***M****Irabilia testimonia tua domine: ideo scrutata est ea anima mea.* ***D****eclaracio sermonum tuorum illuminat: et intellectum dat parvulis.* ***O****s meum aperui et attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam.* ***A****spice in me et miserere mei: secundum iudicium diligencium nomen tuum.* ***G****ressus meos dirige secundum eloquium tuum: et non dominetur mei omnis iniustitia.* ***R****edime me a calumpniis hominum: ut custodiam mandata tua.* ***F****aciem tuam illumina super servum tuum: et doce me iustificationes tuas.* ***E****xitus

[99] Salmo 119 [113-120]
[100] Salmo 119 [121-128]
[101] Salmo 119 [129-136]

aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam. ***psalmus***[102] ***I****Ustus es domine: et rectum iudicium tuum.* ***M****andasti iusticiam testimonia tua: et veritatem tuam nimis.* ***T****abescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei.* ***I****gnitum* **[f. 66v]** *eloquium tuum vehementer: et servus tuus dilexit illud.* ***A****dolescentulus sum ego et contemptus iustificationes tuas non sum oblitus.* ***I****usticia tua domine iusticia in eternum: et lex tua veritas.* ***T****ribulacio et angustia invenerunt me: mandata tua meditacio mea est.* ***E****quitas testimonia tua in eternum: intellectum da michi et vivam* ***psalmus***[103] ***C****Lamavi in toto corde exaudi me domine iustificationes tuas requiram.* ***C****lamavi ad te salvum me fac: ut custodiam mandata tua.* ***P****reveni in maturitate et clamavi quia in verba tua supersperavi.* ***P****revenerunt oculi mei ad te diluculo: ut meditarer eloquia tua.* ***V****ocem meam audi secundum misericordiam tuam domine: secundum iudicium tuum vivifica me.* ***A****ppropinquaverunt persequentes me iniquitati: a lege autem tua longe facti sunt.* ***P****rope es tu domine: et omnes vie tue veritas.* ***I****nicio cognovi de testimoniis tuis: quia in eternum fundasti ea* ***psalmus***[104] ***V****Ide humilitatem meam et eripe me quia legem tuam non sum oblitus.* ***I****udica iudicium tuum et redime me. propter eloquium tuum vivifica me.* ***L****onge* **[f. 67]** *a peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt.* ***M****isericordie tue multe domine secundum iudicium tuum vivifica me.* ***M****ulti qui persequuntur me et tribulant me: a testimoniis tuis non declinavi.* ***V****idi prevaricantes et tabescebam quia eloquia tua non custodierunt.* ***V****ide quoniam mandata tua dilexi domine: in misericordia tua vivifica me.* ***P****rincipium verborum tuorum veritas: in eternum omnia iudicia iusticie tue* ***psalmus***[105] ***P****RIncipes persecuti sunt me gratis: et a verbis tuis formidavit cor meum.* ***L****etabor ego super eloquia tua: sicut qui invenit spolia multa.* ***I****niquitatem odio habui et abominatus sum: legem autem tuam dilexi.* ***S****epties in die laudem dixi tibi: super iudicia iusticie tue* ***P****ax multa diligentibus legem tuam: et non est illis scandalum.* ***E****xpectabam salutare tuum domine: et mandata tua dilexi.* ***C****ustodivit anima mea testimonia tua: et dilexit ea vehementer.* ***S****ervavi mandata tua et testimonia tua: quia omnes vie mee in conspectu tuo* ***psalmus***[106] ***A****ppropinquet deprecacio mea in conspectu tuo domine: iuxta eloquium tuum* **[f. 67v]** *da michi intellectum.* ***I****ntret postulacio mea in conspectu tuo: secundum eloquium tuum eripe me.* ***E****ructabunt labia mea ymnum: cum docueris me iustificationes tuas.* ***P****ronunciabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua equitas.* ***F****iat manus tua ut salvet me: quoniam mandata tua elegi.*

[102] Salmo 119 [137-144]
[103] Salmo 119 [145-152]
[104] Salmo 119 [153-160]
[105] Salmo 119 [161-168]
[106] Salmo 119 [169-176]

C**oncupivi salutare tuum domine: et lex tua meditacio mea est. **V**ivet anima mea et laudabit te: et iudicia tua adiuvabunt me. **E**rravi sicut ovis que periit quere servum tuum: quia mandata tua non sum oblitus **R**equiem eternam **K**yrieleison **C**hristeleison **K**yrieleison. Pater noster* ***psalmus [107] ***D**Omine probasti me et cognovisti me: tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam. **I**ntellexisti cogitaciones meas de longe: semitam meam et funiculum meum investigasti **E**t omnes vias meas previdisti: quia non est sermo in lingua mea. **E**cce domine tu cognovisti omnia novissima et antiqua: tu formasti me et posuisti super me manum tuam. **M**irabilis facta est scientia tua ex me: confortata est et non potero ad eam **Q**uo ibo a spiritu tuo: et quo a facie tua fugiam **S**i ascendero in celum tu* **[f. 68]** *illic es: si descendero ad infernum ades. **S**i sumpsero pennas meas diluculo: et habitavero in extremis maris **E**tenim illic manus tua deducet me: et tenebit me dextera tua. **E**t dixi forsitan tenebre conculcabunt me: et nox illuminacio mea in deliciis meis. **Q**uia tenebre non obscurabuntur a te: et nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebre eius ita et lumen eius **Q**uia tu possedisti renes meos: suscepisti me de utero matris mee. **C**onfitebor tibi quia terribiliter magnificatus es mirabilia opera tua: et anima mea cognoscet nimis. **N**on est occultatum os meum a te quod fecisti in occulto: et substancia mea in inferioribus terre. **I**mperfectum meum viderunt oculi tui et in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur et nemo in eis **M**ichi autem nimis honorificati sunt amici tui deus: nimis confortatus est principatus eorum. **D**inumerabo eos et super arenam multiplicabuntur: exurrexi et adhuc sum tecum. **S**i occideris deus peccatores: viri sanguinum declinate a me. **Q**uia dicitis in cogitacione: accipient in vanitate civitates tuas. **N**onne qui oderunt te domine oderam:* **[f. 68v]** *et super inimicos tuos tabescebam **P**erfecto odio oderam illos: et inimici facti sunt michi. **P**roba me domine et scito cor meum: interroga me et cognosce semitas meas. **E**t vide si via iniquitatis in me est: et deduc me in via eterna. **R**equiem eternam* ***.versiculus.*** *A porta inferi. Erue domine animas eorum* ***.versiculus.*** *Credo videre bona domini In terra vivencium. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat* ***.oracio.*** ***T**Ibi domine commendamus animam famuli tui .N. et animas famulorum famularumque tuarum ut defuncti seculo tibi vivant et que per fragilitatem mundane conversationis peccata admiserunt tu venia misericordissime pietatis absterge* ***.Oracio.*** ***M**Isericordiam tuam domine sancte pater omnipotens sempiterne deus pietatis affectu rogare pro aliis cogimur qui pro nostris supplicare peccatis nequaquam sufficimus tamen de tua confisi gratuita pietate et inolita benignitate clemenciam tuam deposcimus ut animas fidelium tuorum ad te revertentes cum pietate suscipias. Assit eis*

[107] Salmo 139

angelus testamenti tui michael et per manus sanctorum angelorum tuorum inter sanctos et **[f. 69]** *electos tuos in sinibus abrahe ysaac et Iacob patriarcharum tuorum eas collocare digneris. quatinus liberate de principibus tenebrarum et de locis penarum nullis iam prime nativitatis vel ignorancie aut proprie iniquitatis seu fragilitatis confundantur erroribus sed pocius agnoscantur a tuis et sancte beatitudinis requie perfruantur. Atque cum magni iudicii dies advenerit inter sanctos et electos tuos resuscitati gloria manifeste contemplacionis tue perpetuo sacientur. Per christum dominum nostrum. Amen* **[f. 69v]** branco;

8. SALMOS DA PAIXÃO DE CRISTO, ff. 70-72v

[f. 70] ***Incipiunt psalmi de passione domini nostri ihesu christi.*** ***D****Eus*[108] *deus meus respice in me quare me dereliquisti longe a salute mea verba delictorum meorum.* ***D****eus meus clamabo per diem et non exaudies: et nocte et non ad insipienciam michi.* ***T****u autem in sancto habitas laus israel: in te speraverunt nostri speraverunt et liberasti eos.* ***A****d te clamaverunt et salvi facti sunt: in te speraverunt et non sunt confusi.* ***E****go autem sum vermis et non homo: opprobrium hominum et abiectio plebis.* ***O****mnes videntes me deriserunt me locuti sunt labiis et moverunt caput.* ***S****peravit in domino eripiat eum: salvum faciat eum quoniam vult eum* ***Q****uoniam tu es qui extraxisti me de ventre spes mea ab uberibus matris mee: in te proiectus sum ex utero* ***D****e ventre matris mee deus meus es tu: ne discesseris a me* ***Q****uoniam tribulatio proxima est: et non est qui adiuvet.* ***C****ircumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt* **[f. 70v]** *me.* ***A****peruerunt super me os suum: sicut leo rapiens et rugiens.* ***S****icut aqua effusus sum: et dispersa sunt omnia ossa mea* ***F****actum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei.* ***A****ruit tamquam testa virtus mea et lingua mea adhesit faucibus meis: et in pulverem mortis deduxisti me.* ***Q****uoniam circumdederunt me canes multi: consilium malignancium obsedit me.* ***F****oderunt manus meas et pedes meos: dinumeraverunt omnia ossa mea.* ***I****psi vero consideraverunt et inspexerunt me: diviserunt sibi vestimenta me: et super vestem meam miserunt sortem.* ***T****u autem domine ne elongaveris auxilium tuum a me: ad defensionem meam conspice.* ***E****rue a framea deus animam meam: et de manu canis unicam meam.* ***S****alva me ex ore leonis: et a cornibus unicornium humilitatem meam* ***N****arrabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesie laudabo te.* ***Q****ui timetis dominum laudate eum: universum semen iacob glorificate eum.* ***T****imea eum omne semen israel: quoniam non sprevit neque despexit deprecationem pauperis* ***N****ec avertit faciem suam a me: et cum clamarem ad*

[108] Salmo 22.

eum exaudivit me. ***A****pud te laus mea in ecclesia magna: vota* **[f. 71]** *mea reddam in conspectu timencium eum.* ***E****dent pauperes et saturabuntur et laudabunt dominum qui requirunt eum: vivent corda eorum in seculum seculi.* ***R****eminiscentur et convertentur ad dominum universi fines terre* ***E****t adorabunt in conspectu eius: universe familie gencium* ***M****anducaverunt et adoraverunt omnes pingues terre: in conspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram.* ***E****t anima mea vivet illi: et semen meum serviet ipsi.* ***A****nnunciabitur domino generacio ventura et annunciabunt celi iusticiam eius: populo qui nascetur quem fecit dominus* ***G****loria* ***psalmus***[109] ***D****OMine regit me* ***psalmus***[110] ***D****OMine est terra* ***psalmus***[111] ***A****D te domine levavi animam mea. ut supra* ***psalmus***[112] ***I****Udica me deus quoniam ego in onnocencia mea ingressus sum: et in domino sperans non infirmabor.* ***P****roba me domine et tempta me ure renes meos et cor meum.* ***Q****uoniam misericordia tua ante oculos meos est: et complacui in veritate tua.* ***N****on sedi cum consilio vanitatis: et cum iniqua gerentibus non introibo.* ***O****divi ecclesiam malignancium: et cum impiis non sedebo.* ***L****avabo inter innocentes manus meas: et circumdabo altare tuum domine* ***U****t audiam vocem laudis tue: et enarrem universa mi***[f. 71v]***rabilia tua.* ***D****ilexi decorem domus tue et locum habitacionis glorie tue.* ***N****e perdas cum impiis deus animam meam et cum viris sanguinum vitam meam* ***I****n quorum manibus iniquitates sunt dextera eorum repleta est muneribus.* ***E****go autem in innocencia mea ingressus sum: redime me et miserere mei.* ***P****es meus stetit in directo: in ecclesiis benedicam te domine* ***G****loria patri* ***psalmus***[113] ***D****OMinus illuminacio mea. ut supra.* ***psalmus***[114] ***A****D te domine clamabo deus meus ne sileas a me nequando taceas a me: et assimilabor descendentibus in lacum.* ***E****xaudi domine vocem oracionis mee dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.* ***N****e simul tradas me cum peccatoribus: et cum operantibus iniquitatem ne perdas me* ***Q****ui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum.* ***D****a illis secundum opera eorum: et secundum nequiciam adinventionum ipsorum.* ***S****ecundum opera manuum eorum tribue illis: redde retribucionem eorum ipsis.* ***Q****uoniam non intellexerunt opera domini et in opera manuum eorum destrues illos et non edificabis eos* ***B****enedictus dominus: quoniam exaudivit vocem deprecationis mee.* ***D****ominus adiutor meus et protector meus* **[f. 72]** *et in ipso speravit cor meum et adiutus sum.* ***E****t refloruit caro mea: et ex voluntate mea confitebor illi.*

[109] Salmo 23.
[110] Salmo 24.
[111] Salmo 25.
[112] Salmo 26.
[113] Salmo 27.
[114] Salmo 28.

***D**ominus fortitudo plebis sue: et protector salvationum christi sui est. **S**alvum fac populum tuum domine: et benedic hereditati tue **E**t rege eos et extolle illos usque in eternum **A**fferte*[115] *domino filii dei: afferte domino filios arietum. **A**fferte domino gloriam et honorem afferte domino gloriam nomini eius adorate dominum in atrio sancto eius. **V**ox domini super aquas deus maiestatis intonuit: dominus super aquas multas. **V**ox domini in virtute: vox domini in magnificencia. **V**ox domini confringentis cedros: et confringet dominus cedros lybani. **E**t comminuet eas tamquam vitulum lybani et dilectus quemadmodum filius unicornium. **V**ox domini intercidentis flammam ignis vox domini concucientis desertum: et commovebit dominus desertum cades. **V**ox domini preparantis cervos et revelabit condensa: et in templo eius omnes dicent gloriam. **D**ominus diluvium inhabitare facit: et sedebit dominus rex in eternum. **D**ominus virtutem populo suo dabit dominus benedicet populo suo in pace **G**loria **psalmus**[116] **E**Xaltabo te domine quoniam suscepisti me ut supra.* **[f. 72v]** ***I**N*[117] *te domine speravi non confundar in eternum in iusticia tua libera me. **I**nclina ad me aurem tuam accelera ut eruas me. **E**sto michi in deum protectorem et in domum refugii ut salvum me facias **Q**uoniam fortitudo mea et refugium meum es tu et propter nomen tuum deduces me et enutries me. **E**duces me de laqueo quem absconderunt michi quoniam tu es protector meus. In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me domine deus veritatis. **G**loria*

[115] Salmo 29.
[116] Salmo 30.
[117] Salmo 31 incompleto.

FICHA CIENTÍFICA

PORTO, MUSEU NACIONAL SOARES DOS REIS, COFRE N.º 499 (cota antiga: CMP n.º 14 - Curiosidades)

[*HORAS DE JOÃO ALLEN*]

Países Baixos setentrionais, Utreque (?), primeira metade do século XV.
Iluminador: Mestres de Otto de Moerdrecht.
Manuscrito: pergaminho, i + 216 fólios, 142 x 100 mm; justificação 89 x 59 mm; 1 coluna; 18 linhas; letra gótica; neerlandês e latim; 5 iluminuras de página plena, mais 1 proveniente de outro códice colada sobre o verso de um fólio.
Proveniência: Gonçalo Brandão (?)[1]; João Allen [1785-1848]; Museu Municipal do Porto (até 1940); Câmara Municipal do Porto (?); Museu Nacional Soares dos Reis (?).

1. CONTEÚDO

guarda volante [não numerada], inscrição a lápis no canto superior direito do recto: *"C M P n.º 14 - Curiosidades"*[2].

f. 1, branco regrado; no canto superior esquerdo do verso insere assinatura: *"Gonçalo Brandão"*, possivelmente uma nota de pertença de um antigo proprietário.

ff. 2-12v, Calendário em neerlandês, segundo o uso de Utreque[3]; f. 13, branco com regramento.

ff. 13v-57v, Horas da Virgem em neerlandês com algumas rubricas em latim: f. 13v, ***Hier beghinnet ouser heuer vroinven getide indeu divissche Domine labia nea aperies et***; [f. 14v, Anunciação]; (f. 15), ***H****Ere du salste ...;*

ff. 58-83v, Horas da Sapiência: f. 58, ***Hier beghinnet dat getide vander ewiger wiisheit Anima mea***; [f. 59v, *Cristo carregando a Cruz*]; (f. 60), ***M****Inesie le hevet ...;*

ff. 84v-116v, Horas da Cruz: f. 84v, ***Hier beghinnet dat getide vauden heiligen cruce. domine ihesu***; [f. 85v, *Crucifixão*]; (f. 86), ***H****Ere ihesus cristus ...;*

ff. 117-138v, Horas do Espírito Santo: f. 117, ***Hier beghinnet dat getide vanden heiligen geest. domine la...***; [Falta iluminura]; [f. 117v, *Moisés e a Sarça Ardente*][4]; (f. 118), ***H****Ere du salste ...;*

ff. 139-163v, Salmos Penitenciais e Litania: f. 139, ***Hier beghinnen die seven psalmen van penitencien. domine***; [f. 140v, *Juízo Final*]; (f. 141), ***H****Ere indunre ...;*

ff. 163v-173, Orações: f. 163v, ***Dit gebet salstu lefen alstu dat heilige sacrament outfaugen salste gebet G****od gruet di alre ...;*

ff. 173v-216v, Ofício dos Defuntos: f. 173v, ***Hier beghinnet die lange vigilie van vegen leren.***; [f. 174v, *Celebração do Ofício Fúnebre*]; (f. 175), ***M****Ihebbenom ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 14v, ***Anunciação*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora simplificados e dois bustos (profetas ?) nas margens de goteira e pé; f. 15,

[1] De acordo com a assinatura firmada no verso do primeiro fólio: *Gonçalo Brandão.*
[2] C M P são as iniciais de Câmara Municipal do Porto e a restante inscrição reporta-se à cota.
[3] Falta o primeiro fólio do Calendário, correspondente ao mês de Janeiro.
[4] Fragmento proveniente de outro códice, colado no verso do fólio.

inicial ornada a 10 espaços; margens ornadas com elementos da flora e, na margem de pé, águia nimbada sobre filactéria com inscrição: *Johanes.*

f. 59v, ***Cristo carregando a Cruz*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora simplificados e dois bustos de anjos nas margens de goteira e pé; f. 60, inicial ornada a 10 espaços; margens ornadas com elementos da flora.

f. 85v, ***Crucifixão*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora simplificados e ser antropomórfico na margem de goteira; f. 86, inicial ornada a 10 espaços; margens ornadas com elementos da flora.

f. 117v, ***Moisés e a Sarça Ardente*** (fragmento iluminado, proveniente de outro códice, colado sobre o verso do fólio).

f. 140v, ***Juízo Final*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora simplificados e um busto (David ?) na margem de goteira; f. 141, inicial ornada a 10 espaços; margens ornadas com elementos da flora.

f. 174v, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora simplificados e dois bustos de anjos nas margens de goteira e pé; f. 175, inicial ornada a 10 espaços; margens ornadas com elementos da flora.

3. COLAÇÃO

Devido à ausência de reclamos e à actual condição física do códice não foi possível determinar a constituição dos cadernos.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 148 x 100 x 40 mm. Pastas de cartão; encadernação inteira de pele castanha, com fecho de prata danificado. Planos ornados a ouro com dois filetes e elementos da flora nos cantos e centro. Cortes dos planos dourados e guardas de pergaminho.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

2000, Cristo, (cat. 364).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

TEIXEIRA, 1971, pp. 115-121; FRIAS, 2000, p. 503; *Inventário*, 2001, p. 196; CUSTÓDIO, 2013, pp.191-208; CUSTÓDIO, 2015, p. 153.

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL, IL. 165
[*PERFEITÍSSIMAS HORAS DA RAINHA D. LEONOR*]

Flandres, Bruges (?), terceiro quartel do século XV.
Iluminador: Willem Vrelant.
Manuscrito: velino; i + 164 + i fólios; 181 x 133 mm; justificação: 101 x 62 mm; 1 coluna; 19 linhas, mais 1 de regramento; letra gótica; latim e português (aditamentos posteriores); 6 iluminuras de página plena, em fólio intercalado e um elevado número de núcleos de figuração marginal.
Proveniência: Pertenceu à rainha D. Leonor, mulher do rei D. João II (1525); Mosteiro da Madre de Deus (?); Imprensa Nacional de Lisboa (Anterior a 1882); Biblioteca Nacional de Portugal (26 de Janeiro de 1910).

1. CONTEÚDO

f. [não numerado]v, **Pertença** assinada por Frei Luís de S. Tiago: *Este livro foi da rainha dona Lianor não se pode dar de fora so pena de escomunhão.*

ff. 1–2v, Calendário em latim segundo o uso de Bruges (?)

ff. 3–24v, Horas da Paixão de Nosso Senhor Jesus Cristo: ***horae de passione domini nostri ihesu christi*** *Domine labia mea aperies et os meum ...;*

ff. 25–29v, Horas da Santa Cruz: ***Incipiunt hore de sancta cruce. Ad matutinum*** *Domine labia mea aperies et os meum ...;*

ff. 29v–31, Missa da Santa Cruz: ***Introitus misse de sacta cruce.*** *Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri ...;*

ff. 31v–32v, Missa da Nossa Senhora: ***Incipit missa de domina nostra.*** *Introibo ad altare dei: ad deum qui letificat iuventutem meam ...;*

ff. 33–36, Missa da Bem Aventurada Virgem Maria: ***Introitus misse beate marie virginis*** *Salve sancta parens enixa puerpera regem ...;*

ff. 36–39v, Perícopes Evangélicas: (ff. 36-37) ***Secundum iohannem*** *In principio erat verbum et verbum ...;* (ff. 37-38) ***Secundum lucam*** *In illo tempore Missus est angelus ...;* (ff. 38-39) ***Secundum matheum*** *Cum natus esset ihesus in bethlemm ...;* (ff. 39-39v) ***Secundum marcum*** *In illo tempore Recumbentibus ...;*

ff. 40-85v, Horas da Bem-Aventurada Virgem Maria segundo o uso de Roma: ***Hic incipiunt hore beate marie virginis secundum usum romane ecclesie*** (ff. 40–52v) Matinas: *Domine labia mea aperies et os meum ...;* (ff. 54–61v) ***In laudibus*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 62–64v) ***Ad primam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 66 – 68v) ***Ad terciam.*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 69–71v) ***Ad meridiem*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 73–75v) ***Ad nonam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 77–81v) ***ad vesperas*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 82–85v) ***Ad completorium*** *Converte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 86–93, Ofício da Virgem para o Advento e Natal: Antífonas e Salmos ***Incipit officium beate marie quod dicitur totum ad adventum. Ad vesperas. Antiphone. et psalmi.*** *Deus in adiutorium meum intende ...;*

ff. 93v–95v, *Obsecro te:* ***Oratio bona et devota ad virginem mariam*** *Obsecro te domina sancta maria mater dei pietate ...;*

ff. 96–98v, Missa da Festa de Santo André ***Missa in festo sancti andree. Introitus*** *Michi autem nimis honorati sunt amici tui deus ...;*

ff. 100–113v, Salmos Penitenciais e Litania (ff. 100-107v) ***Incipiunt septem psalmi penitenciales*** *Domine ne in furore tuo arguas me ...;* (ff. 107v-113v) Litania: *Kyrieeleison christeeleison ...;*

ff. 115–145v, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma: ***Hic incipiunt vigilie mortuorum*** *Dilexi quoniam exaudiet dominus vocem ...;*

ff. 146–157v, Livro de Salmos de São Jerónimo ***Psalterium sancti Ieronimi.*** *Verba mea auribus percipe domine intellige clamorem meum ...;*

ff. 157v–160v,[1] ***O Intemerata*** ***Oratio valde devota virgini marie:*** *O Intemerata et in eternum benedicta singularis ...;*

ff. 161–162v, Ladainha da Bem-Aventurada Virgem ***Letani de beata virgine.*** *Kyrieleison Christeleison ...;*

ff. 163–163v, Oração com rubrica em língua portuguesa: ***morte visivelmente: i qualquer cousa que for iusta que se pedir a nossa senhora por estes nomes ser lhe ha outurgada:- Seguemse:-.*** ***A****ve digna* ***A****ve virga* ***A****ve flos ...;*

ff. 164, Oração em latim seguida de rubrica em língua portuguesa: *Benedicat me Imperialis Majestas protegat ...;* ***Estes versos açima escritos sam de muitas pre Rogativas E devemse Rezar em giolhos finandosse acada huum verso Do sinal da ✚ em fim de todos rezar huum pater noster ave maria E assi fazer em ho chaao o sinal da ✚ Beijalla com omildade e devação Orate prome*** (ff. 164v – 165v) em branco.

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 1, ***Nobre à lareira*** (inserido na banda ornada com motivos da flora, na margem de goteira)

f. 2, ***A matança do boi*** (inserido na banda ornada com motivos da flora, na margem de goteira)

f. 3, Cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: cenas de luta envolvendo soldados, seres híbridos e animais imaginários.

f. 25, Cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: figura masculina procurando atingir uma ave com arco e flexa (margem de cabeça); anjo ajoelhado em oração (margem de goteira); macaco com mitra e escapulário abençoando um cão (margem de pé).

f. 33, Cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: na margem de cabeça, em meio corpo, duas figuras, masculina e feminina, viradas uma para a outra. A separá-las, uma roseira com duas grandes rosas; a figura feminina segura uma flor na mão direita. Na margem de goteira, um jovem ajoelhado oferece uma flor a uma figura feminina sentada a tocar harpa; na margem de pé, o mesmo casal passeando a cavalo.

f. 40, Cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: na margem de cabeça, uma, em busto, assiste à luta entre dois soldados; nas margens de pé e goteira é narrada uma caçada: figura feminina, em busto, assiste à partida de um jovem a cavalo, enquanto uma figura masculina toca o olifante; na margem de goteira, dois cães perseguem um veado.

[1] Do 157v em diante são aditamentos posteriores.

f. 53v, ***Visitação*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: cenas de luta com espada e lança, nas margens de goteira e pé; f. 54, cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: figura feminina, em busto, tocando harpa (margem de cabeça); cenas de luta com espada e lança (margens de goteira e pé).

f. 62, cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: coroação (margem de cabeça); casal nobre montando a cavalo (margem de goteira); luta com lança entre uma mulher cavaleira (Joana d'Arc) e um soldado (margem de pé).

f. 65v, ***Anúncio aos Pastores*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: cenas de luta com espada e lança, nas margens de goteira e pé; f. 66, cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: dois bustos tocando instrumentos de sopro (margem de cabeça); na margem de goteira, um ser antropomórfico segurando uma lança com flâmula é encimado por uma coroa; e na margem de pé, um busto assiste à luta entre dois soldados.

f. 69, Cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: na margem de cabeça, um busto toca um instrumento de sopro com bandeirola; na margem de goteira, dois outros bustos: um segura uma filactera com inscrição,[2] o outro toca um instrumento de cordas; e na margem de pé uma luta entre duas figuras armadas de espada, encimadas por uma coroa.

f. 72v, ***Circuncisão*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: na margem de goteira, um casal nobre monta a cavalo; e, na margem de pé, um busto toca o olifante, enquanto uma raposa foge com uma pomba na boca; f. 73, cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: cenas de luta com espada, lança, arco e flecha, nas margens de cabeça, goteira e pé.

f. 76v, ***Matança dos Inocentes*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: luta com espadas (margem de goteira); três figuras realizando tarefas administrativas (margem de pé); f. 77, cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: Matança dos Inocentes (margens de cabeça e pé); Rei Herodes segurando a espada na mão direita (margem de goteira).

f. 82, Cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: na margem de cabeça, uma figura armada de espada e escudo luta contra um dragão; na margem de goteira, três pequenos bustos, um dos quais segurando uma filactera onde se lê *isorado no leeturii;* na margem de pé um pequeno busto segurando um copo na mão direita e um camponês desarmado caminha com uma vara ao ombro.

f. 82v, Ser compósito, resultante da união entre um busto masculino e um animal (inserido na banda ornada com motivos da flora, na margem de goteira).

f. 86, Cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: a margem de cabeça inclui dois bustos femininos tocando harpa e ferrinhos; a margem de goteira, dois bustos masculinos tocando órgão e trombeta; na margem de pé, duas figuras tocando saltério e viola.

f. 88, Ser compósito, resultante da união entre um busto masculino e um dragão (inserido na banda ornada com elementos da flora, na margem de corte).

[2] Lamentavelmente não é possível fazer a leitura da inscrição.

f. 88v, Ser compósito, resultante da união entre um busto masculino e um dragão (inserido na banda ornada com motivos da flora, na margem de goteira).
f. 93v, Cercadura ornada com motivos da flora e três núcleos figurativos: um busto masculino na margem de pé; um busto feminino, na margem de goteira; na margem de cabeça, uma figura masculina lutando contra um dragão.
f. 96, Cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: a margem de cabeça inclui três bustos: um tocador de clarinete e um casal nobre; na margem de goteira, uma cena de caça ao urso e, na margem de pé, dois esgrimistas.
f. 97v, Ser compósito, resultante da união entre um busto feminino e um ser antropomorfo (inserido na banda ornada com motivos da flora, na margem de goteira).
f. 99v, ***Juízo Final: Cristo com a Virgem e São João Evangelista*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: cenas de luta com espadas, arco e flecha, nas margens de goteira e pé; f. 100, cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: a margem de cabeça inclui um busto a tocar órgão de fole; na margem de goteira, o rei David ajoelhado a tocar harpa, e, por baixo deste, um pequeno busto a tocar viola; na margem de pé, três outros bustos, exibindo o central uma filactera onde se lê: *instruir sapiencia.*
f. 114v, ***Celebração do Ofício Fúnebre*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: na margem de goteira, uma figura dominando um ser fantástico e na margem de pé, duas outras ajeitam as ramagens; f. 115, cercadura ornada com motivos da flora e seis carpideiras, distribuídas pelas margens de cabeça, goteira e pé.
f. 146, Cercadura ornada com motivos da flora e núcleos figurativos: na margem de cabeça, saindo da corola de uma flor, um busto armado com espada e escudo; a margem de goteira inclui um busto e uma figura ajoelhada sobre o caule de uma flor; a margem de pé acolhe uma cena de perseguição, onde uma figura, armada de escudo e lança, monta um animal fantástico, perseguindo uma figura desarmada que se desloca sobre as ramagens.

Os restantes fólios, maioritariamente iluminados, inserem bandas ornadas com motivos da flora, na margem de goteira, ou duas bandas horizontais nas margens de cabeça e pé.[3] O texto é marcado por rubricas, iniciais ornadas, filigranadas e fins-de-linha.

3. COLAÇÃO

1 guarda volante (não numerada) com o *ex-libris* da rainha.
1º caderno: sénio (ff. 1-2v); os cinco bifólios centrais foram arrancados.
2º caderno: sénio (ff. 3-14v).
3º caderno: quínio (ff. 15-24v).
4º caderno: quínio (ff. 25-34v).
5º caderno: quínio (ff. 35-44v).
6º caderno: quínio (ff. 45-55v) + 1 fólio intercalado.
7º caderno: quínio (ff. 56-66v) + 1 fólio intercalado.

[3] Esta segunda solução é menos frequente, figurando apenas nos fólios 25v-32 e 33-34v.

8º caderno: quínio (ff. 67-78v) + 2 fólios intercalados.
9º caderno: quínio (ff. 79-88v).
10º caderno: quínio (ff. 89-98v).
11º caderno: quínio (ff. 99-109v) + 1 fólio intercalado.
12º caderno: quínio (ff. 110-120v) + 1 fólio intercalado.
13º caderno: quínio (ff. 121-130v).
14º caderno: quínio (ff. 131-140v).
15º caderno: quínio (ff. 141-150v).
16º caderno: quaterno (ff. 151-158v).
17º caderno: quaterno (ff. 159-165).

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 190 x 148 x 30 mm. Pastas de madeira; inteira de pele castanha gofrada com motivos geométricos; vestígios de fechos; seixas gofradas com motivos geométricos. Lombada com seis entre-casas gofradas com motivos geométricos; cinco nervos simples em pele; tranchefila manual de cor crua, linha sobre pele. Cortes com vestígios dourados e guardas de pergaminho. Encadernação original refeita após sofrer intervenção de restauro total, juntamente com o corpo do livro em 1988 (BNP).

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1881-82, Exposição, (cat. 5); 1958, A Rainha, (cat. 299); 1969, Tesouros, (cat. 97); 1971, Cimélios, (cat. 146); 1983, XVII Exposição, (cat. 35); 1990, A Iluminura, (cat. 280); 1991-92, Aux confins, (cat. 190); 1992, Nos confins, (cat. 190); 1994, O Testamento, (cat. 4); 1999, A Iluminura, (cat. 88); 2000, A Imagem, (cat. 111); 2009, Casa Perfeitíssima, (cat. 6); 2013/14, Livros, (cat. 13).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

Catalogo, 1882, pp. 314-315; SIMÕES, 1882, pp. 185-186; PESSANHA, 1985, pp. 12-14 e 41-42; PEREIRA, 1895a, p.158; PEREIRA, 1910; MONIZ, 1887-1917; SABUGOSA, 1921, pp. 277-278; FIGUEIREDO, 1927; MORAIS, 1929, pp. 355-356; SANTOS, 1930, p. 18; PERES, , 1948, pp. 499, 503 e 506; GUSMÃO, [1950], pp. 105-106; MARTINS, 1958, pp. 248-257; *Rainha*, 1958, p. 81; SANTOS, 1959, pp. 3-6; MARTINS, 1961, pp. 166-169 e 188-190; CEPEDA, 1966, pp. 16b-17; *Tesouros*, 1969, p. 26; SANTOS, 1970, pp. 292 e 295; *Cimélios*, 1971; DESWARTE, 1977, p. 11; *Descobrimentos*, 1983, pp. 92-93; CORREIA, 1986, p. 345; CEPEDA, 1987, pp. 51-81; *Iluminura*, 1990, pp. 45, 46, 78, 85 e 171; *Aux confins*, 1991, pp. 275-276; DACOS, 1991, p. 165; HOUTTE, 1991, pp. 32-33; *Nos Confins*, 1992, pp. 263-264; *Tesouros*, 1992, pp. 60-65; CEPEDA, 1993, pp. 418 e 419; CEPEDA, 1994, p. 123; *Inventário*, 1994, pp. 291-292; PEREIRA, 1995, pp. 468-469; DIAS, 1996, pp. 10-24; DIAS, 1996a, p. 144; BOUSMANNE, 1997, pp. 258-259; DIAS, 1997, pp. 34-35; CEPEDA, , 1999, pp. 195-197; *Iluminura*, 1999, pp. 363-380; MIRANDA, 2000, pp. 414-415; SOUSA, 2002, p. 891; CURVELO, 2010, pp. 200-201; CUSTÓDIO, 2010; CUSTÓDIO, 2011; CUSTÓDIO, 2013, pp.191-208; CUSTÓDIO, 2015, pp. 94-105; CUSTÓDIO, 2015, pp. 85-96; *Livros de Horas,* 2015; CUSTÓDIO, 2017, [prelo].

FICHA CIENTÍFICA

BALTIMORE, WALTERS ART MUSEUM, MS W.196[1]

[*HORAS DE CROMATISMO ALTERNADO DA RAINHA D. LEONOR*]

Flandres, Bruges, terceiro quartel do século XV.
Iluminador: Willem Vrelant (círculo próximo). Mais do que uma mão.
Manuscrito: pergaminho; ii + 187 fólios; 196 x 127 mm; justificação: 92 x 59 mm; 21 linhas; letra gótica; latim; 24 iluminuras de página plena, em fólio intercalado; 9 iniciais historiadas; 24 medalhões (calendário).
Proveniência: Pertenceu à rainha D. Leonor, mulher do rei D. João II [1458-1525][2]; Mosteiro da Madre de Deus (?); Léon Gruel (?); Henry Walters (entre 1895-1931); Walters Art Museum (desde 1931).

1. CONTEÚDO

ff. 1v-13, Calendário em latim de uso Indeterminado: [*Trabalho dos meses e sígnos do zodíaco*]; ff. 13v-14 em branco.

ff. 14v-26v, Horas da Cruz: (ff. 14v-15v) [f. 14v, *Agonia no Horto e Prisão de Jesus*] ***Incipit officium sancte crucis. ad matutinas*** ***D****omine labia mea aperies ...;* (ff. 16v-17v) [f. 16v, *Jesus perante Pilatos*] ***Ad primam*** ***D****eus in adiutorium ...*; (ff. 18v-19v) [f. 18v, *Jesus atado à coluna*] ***Ad terciam*** ***D****eus in adiutorium ...*; (ff. 20v-21v) [f. 20v, *Jesus carregando a Cruz*] ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium ...*; (f. 22-22v) [Falta iluminura] ***Ad nonam*** ***D****eus in adiutorium ...*; (ff. 23v-24v) [f. 23v, *Deposição da Cruz*] ***Ad vesperas*** ***D****eus in adiutorium ...*; (ff. 25v-26v) [f. 25v, *Deposição de Cristo no Túmulo*] ***Ad completorium*** ***C****onverte nos deus ...;*

ff. 27v-39v, Horas do Espírito Santo: (ff. 27v-28v) [f. 27v, *Figura masculina (Salomão?) recebendo o Espírito Santo*] ***Incipiunt hore de sancto spiritu*** ***D****omine labia mea aperies...;* (f. 29) [Falta iluminura] ***Ad primam*** ***D****eus in adiutorium ...*; (ff. 30v-31) [f. 30v, *O Espírito de Deus movendo-se sobre a superfície das águas*] ***Ad terciam*** ***D****eus in adiutorium ...*; (ff. 32v-33) [f. 32v, *Baptismo de Cristo no rio Jordão*] ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium ...*; (ff. 34v-35) [f. 34v, *Pedro e João em Samaria*] ***Ad nonam*** ***D****eus in adiutorium ...*; (ff. 36v-37) [f. 36v, *Aparição de Cristo aos Apóstolos*] ***Ad vesperas*** ***D****eus in adiutorium ...*; (ff. 38v-39v) [f. 38v, *Pentecostes*] ***Ad completorium*** ***C****onverte nos deus ...;*

ff. 40-43, Missa: [Falta iluminura] ***Incipit missa beata virgine maria*** ***E****t introibo ad altare dei ...;* ff. 43v-44 em branco.

ff. 44v-51v, Perícopes evangélicas: (ff. 44v-45v) [f. 44v, *São João Evangelista no scriptorium*] ***Inicium sancti evvangelii secundum iohannem. Gloria tibi domine.*** ***I****n principio erat verbum ...;* (ff. 46v-47v) [f. 46v, *São Lucas no scriptorium*] ***secundum lucam.*** ***I****n illo tempore. Missus est angelus ...;* (ff. 48v-49v) [f. 48v, *São Mateus no scriptorium*] ***secundum matheum.*** ***I****n illo tempore. Cum natus esset ...;* (ff. 50v-51v) [f. 50v, *São Marcos no scriptorium*] ***secundum marcum.*** ***I****n illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis ...;*

[1] Disponível em http://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/html/W196/
[2] De acordo com a nota de pertença firmada na guarda espelho do primeiro plano: *Este livro foi da rainha dona lianor não se pode dar de fora so pena de escomunhão Frei Luís de S. Tiago.*

ff. 52-55v, Duas orações dedicadas à Virgem: (ff. 52-54) [Falta iluminura][3] ***oratio devota ad virginem mariam.*** ***O****bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima ...;* (ff. 54-55v) ***alia oratio ad mariam.*** ***O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis ...;*

ff. 56-92, Horas da Virgem em latim segundo o uso de Roma: (ff. 56-67) [Falta iluminura] ***Incipit officium beate marie virginis secundum usum romanum. ad matutinas.*** ***D****omine labia mea aperies ...;* (ff. 68v-74v) [f. 68v, *Visitação*] ***ad laudes.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* [Faltam 3 iluminuras e texto] (ff. 75-77v) ***ad sextam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 78v-81v) [f. 78v, *Apresentação de Jesus no Templo*] ***ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 82v-87v) [f. 82v, *Matança dos Inocentes*] ***ad vesperas.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 88v-92) [f. 88v, *Fuga da Sagrada Família para o Egipto*] ***ad completorium.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 93v-134, Horas da Virgem para o Advento e Natal: (ff. 93v-98) [f. 93v, *Joaquim expulso do Templo*] ***Incipit officium gloriosissime marie virginis quod dicitur per totum adventum. ad vesperas.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 98v-100v) [f. 98v, *Anúncio da concepção da Virgem a Joaquim*] ***ad completorium.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster ...;* (ff. 101-113) [f. 101v, *Joaquim e Ana frente à Porta Dourada*] ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum romane curie. ad Matutinas.*** ***D****omine labia mea aperies ...;* (ff. 113-119v) [f. 113, *Nascimento da Virgem*] ***ad laudes.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 119v-122) [f. 119v, *Apresentação da Virgem no Templo*] ***ad primam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 122-124) [f. 122, *Casamento da Virgem*] ***ad terciam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 124-126v) [f. 124, *Morte da Virgem*] ***ad sextam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 126v-129) [f. 126v, *Coroação da Virgem*] ***ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 129-134) [f. 129, *Inperador Augusto e a Sibila Tiburtina*] ***In commemoratione beate virginis. In adventum dominum usque ad natale. Introitus.*** ***R****orate celi desuper et nubes pluant iustum ...;*

ff. 134-137v, Horas da Concepção: [f. 134, *Virgem do Apocalipse*] ***Incipiunt hore de conceptione beate marie. ad Matutinas.*** ***D****omine labia mea aperies ...;*

ff. 138v-142v, Orações (*Stabat Mater* e Credo de Santo Atanásio)**:** [f. 138v, *Virgem da Piedade*] (ff. 139-140) ***S****tabat mater dolorosa ...;* (ff. 140v-142v) ***Q****uicumque vult salvus esse ...;*

ff.143v-157, Salmos Penitenciais e Litania: [f. 143v, *David em oração*] ***Incipiunt septem psalmi penitencial. Antiphona.*** *Ne reminiscaris.* ***D****omine ne in furore ...;*

ff. 158v-185, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma: [f. 158v, *Ressurreição de Lázaro*] ***Incipiunt vigilie mortuorum. Antiphona.*** *Placebo domino.* ***D****ilexi quonion exaudiet dominus vocem orationis mee ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

ff. 1v-13, ***Trabalho dos meses e Signos do zodíaco*** (medalhões, em policromia e meia grisalha, inseridos na margem de pé): (f. 1v) *Refeição junto à lareira*; (f. 2) *Aquário*; (f. 2v) *A poda*; (f. 3) *Peixes*; (f. 3v) *O cavar a terra*; (f. 4) *Carneiro*; (f. 4v) *Recolha de ramos floridos*; (f. 5) *Touro*; (f. 5v) *A caça com falcão;* (f. 6) *Gémeos*; (f. 6v) *A ceifa do feno*; (f. 7) *Caranguejo*; (f. 7v) *A ceifa*

[3] De acordo com a nossa proposta a iluminura em falta deverá corresponder à *Virgem da Piedade* (f. 138v), estando apenas mal posicionada.

do cereal; (f. 8) *Leão*; (f. 8v) A *molha dos cereais*; (f. 9) *Virgem*; (f. 9v) *A pisa e o transporte da uva*; (f. 10) *Balança*; (f. 10v) *O varejo da bolota*; (f. 11) *Escorpião*; (f. 11v) *A sementeira*; (f. 12) *Sagitário*; (f. 12v) *A matança do boi*; (f. 13) *Capricórnio*.

f. 14v, ***Agonia no Horto*** e ***Prisão de Jesus*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 16v, ***Jesus perante Pilatos*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 18v, ***Jesus preso à coluna*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 20v, ***Jesus carregando a Cruz*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 23v, ***Deposição da Cruz*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 25v, ***Deposição de Cristo no Túmulo*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 27v, ***Figura masculina (Salomão?) recebendo o Espírito Santo*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 30v, ***O Espírito de Deus movendo-se sobre a superfície das águas*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 32v, ***Baptismo de Cristo no rio Jordão*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 34v, ***Pedro e João em Samaria*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 36v, ***Aparição de Cristo aos Apóstolos*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 38v, ***Pentecostes*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 44v, ***São João evangelista no scriptorium*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 46v, ***São Lucas no scriptorium*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 48v, ***São Mateus no scriptorium*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 50v, ***São Marcos no scriptorium*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 68v, ***Visitação*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 78v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 82v, ***Matança dos Inocentes*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 88v, ***Fuga da Sagrada Família para o Egipto*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 93v, ***Joaquim expulso do Templo*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 98v, ***Anúncio da concepção da Virgem a Joaquim*** (inicial historiada, executada em meia grisalha); margens ornadas a 3/4 com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 101v, ***Joaquim e Ana frente à Porta Dourada*** (inicial historiada, executada em policromia); margens ornadas a 3/4 com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 113, ***Nascimento da Virgem*** (inicial historiada, executada em meia grisalha); margens ornadas a 3/4 com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 119v, ***Apresentação da Virgem no Templo*** (inicial historiada, executada em policromia); margens ornadas a 3/4 com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 122, ***Casamento da Virgem*** (inicial historiada, executada em meia grisalha); margens ornadas a 3/4 com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 124v, ***Dormição da Virgem*** (inicial historiada, executada em policromia); margens ornadas a 3/4 com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 126v, ***Coroação da Virgem*** (inicial historiada, executada em meia grisalha); margens ornadas a 3/4 com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

f. 129, ***Imperador Augusto e a Sibila Tiburtina*** (inicial historiada, executada em policromia); margens ornadas a 3/4 com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.

f. 134, ***Virgem do Apocalipse*** (inicial historiada, executada em meia grisalha); margens ornadas a 3/4 com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.
f. 138v, ***Virgem da Piedade*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.
f. 143v, ***David em oração*** (iluminura de página plena, executada em policromia e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul e ouro.
f. 158v, ***Ressurreição de Lázaro*** (iluminura de página plena, executada em meia grisalha e em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora, inserindo folhas de acanto em azul, cinza e ouro.

3. COLAÇÃO

Não foi possível determinar a constituição dos cadernos uma vez que não tivemos acesso ao original e na digitalização não são visíveis os reclamos, que se encontram no canto inferior direito, junto ao festo no verso, segundo informações da entidade detentora do códice.

4. ENCADERNAÇÃO

Original. Feita na Bélgica por Johannes de Lende [activo entre 1459-1493]. Pastas de madeira; inteira de pele castanha gravada a seco contendo inscrições: "*ob laudem xristi librum hunc recte ligaui Iohannes de lende*" e "*ora pro nobis sancta dei genitrix ut digni efficiamur promis sione xristi*".[4] Dois fechos estando um deles partido. 5 nervos

5. EXPOSIÇÕES

Não foram encontrados registos.

6. BIBLIOGRAFIA

- BOWLES, Edmund A, - *A Checklist of Musical Instruments in Fifteenth Century Illuminated Manuscripts at the Walters Art Gallery*, Music Library Association 32 (1976), pp. 719-726.
- CEPEDA, Isabel Vilares, – «Os Livros da Rainha D. Leonor, segundo o inventário de 1537 do Convento da Madre de Deus», *Revista da Biblioteca Nacional de Lisboa,* série 2, vol. 2, n.º 2, Jul-Dez 1987, pp. 51-81.
- DE RICCI, Seymour; WILSON, W. J, - *Census of Medieval and Renaissance Manuscripts in the United States and Canada*, vol. 1, Nova Iorque: H. W. Wilson Company, 1935, p. 800 (cat. n.º 274).
- OWENS, M.B., - *Musical Subjects in the Illumination of Books of Hours from Fifteenth-Century France and Flanders*, Ph.D. diss, University of Chicago, 1987, p. 401 (fig. 13).
- RANDALL, Lilian M. C., - *Medieval and Renaissance Manuscripts in the Walters Art Gallery,* vol. III, tomo I, Baltimore/Londres: Johns Hopkins University Press/Walters Art Gallery, 1997, pp. 318-326 (cat. n.º 264).

[4] De acordo com a informação disponível no *site* do Museu.

- WIECK, Roger, - *Time Sanctified: The Book of Hours in Medieval Art and Life*, Baltimore/Nova Iorque: Walters Art Gallery/George Braiziller, 1988, pp. 92, 213-214 (cat. n.º 94).

FICHA CIENTÍFICA

COIMBRA, BIBLIOTECA GERAL DA UNIVERSIDADE DE COIMBRA, COFRE 13[1]

[*HORAS DE COIMBRA*]

Flandres, terceiro quartel do século XV.
Iluminador: Willem Vrelant (ou círculo próximo).
Manuscrito: velino; i (papel) + (121+2)[2] + i (papel) fólios, 164 x 130 mm; justificação: 103 x 70 mm; 1 coluna; 19 linhas; letra gótica; latim; 8 iluminuras de página plena em fólio intercalado.
Proveniência: Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra (anterior a 30 de Julho 1832)[3].

1. CONTEÚDO

ff. 1–12v, Calendário em latim de uso indeterminado (Bruges ?)

ff. 13av–16v, Horas da Santa Cruz: [f. 13av, Crucifixão] ***Incipit officium sancte crucis. Versus*** ***D****Omine labia mea aperies et os meum ...;*

ff. 16av–19v, Horas do Espírito Santo: [f. 16av, Pentecostes] ***Incipit officium de sancto spiritu.*** ***D****Omine labia mea aperies et os meum ...;*

ff. 20–23v, Missa: [Falta iluminura] ***Incipit missa beate marie virginis.*** ***E****T Introibo ad altare dei ...;*

ff. 23v–26v, Perícopas Evangélicas: (ff. 23v-24) ***Inicium sancti evvangelii secundum iohannem. Gloria tibi domine*** ***I****n principio erat verbum et verbum ...;* (ff. 24-25) ***Secundum lucam*** ***I****n illo tempore Missus est angelus ...;* (ff. 25-26) ***Secundum matheum.*** ***I****n illo tempore. Cum natus esset ihesus in bethleem ...;* (ff. 26-26v) ***Secundum marcum*** ***I****n illo tempore. Recumbentibus ...;*

ff. 27v-69, Horas da Virgem segundo o uso de Roma: (ff. 27v–38v) [f. 27v, Anunciação] ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum romanum. Ad matutinas*** ***D****Omine labia mea aperies et os meum ...;* [Falta iluminura] (ff. 39–45v) ***Ad laudes.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 46–48v) ***Ad primam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 49v – 52v) [f. 49v, Anúncio aos Pastores] ***Ad terciam.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 53–55v) ***Ad sextam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 56v–59) [f. 56v, Apresentação de Jesus no Templo] ***Ad nonam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 60v–65) [f. 60v, Matança dos Inocentes] ***Ad vesperas*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 66–69) ***Ad completorium*** ***C****Onverte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 70v–76, Ofício da Virgem para o Advento: [f. 70v, Coroação da Virgem] ***Incipit officium gloriosissime marie virginis quod dicitur totum adventum. Ad vesperas.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;*

[1] Disponível em fac-simile e totalmente digitalizado em http://193.136.214.139/search~S74*por?/.b1529427/.b1529427/1,1,1,B/l856~b1529427&FF=&1,0,,1,0

[2] O manuscrito insere, para além dos 121 fólios numerados, duas iluminuras de página plena - *Crucifixão* e *Pentecostes* - que, por terem sido furtadas, foram reinseridas no códice numa fase posterior à sua foliação - a 10 de Maio de 1902 conforme informa o então bibliotecário Mendes dos Remédios -, razão pela qual não se encontram foliadas.

[3] De acordo com um documento da Biblioteca publicado por Mendes dos Remédios em *As Horas de Nossa Senhora da Biblioteca da Universidade de Coimbra,* Coimbra: Imprensa da Universidade, 1906, p. 21.

ff. 77v–90v, Salmos Penitenciais e Litania: [f. 77v, David em Oração] (ff. 78-84v) ***Incipiunt septem psalmi penitencial. antiphona*** *Ne reminiscaris* ***psalmus D****Omine ne in furore tuo arguas me ...;* (ff. 84v-90v) ***Letania K****yrieleison* ***C****hristeleison ...;*

ff. 91–117, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma: [Falta iluminura] ***Incipiunt vigilie mortuorum. antiphona*** *Placebo* ***D****llexi quoniam exaudiet dominus vocem ...;*

ff. 118–121v, Orações (*Obsecro te* e *O Intemerarata):* (ff. 118-120) *Obsecro te domina sancta maria mater dei pietate ...;* (ff- 120-121v) ***Alia oratio ad virginem mariam O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 13av, ***Crucifixão*** (iluminura de página plena, executada em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e folhas de acanto em azul e ouro.

f. 16av, ***Pentecostes*** (iluminura de página plena, executada em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e folhas de acanto em azul e ouro.

f. 27v, ***Anunciação*** (iluminura de página plena, executada em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e folhas de acanto em azul e ouro.

f. 49v, ***Anúncio aos Pastores*** (iluminura de página plena, executada em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e folhas de acanto em azul e ouro.

f. 56v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (iluminura de página plena, executada em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e folhas de acanto em azul e ouro.

f. 60v, ***Matança dos Inocentes*** (iluminura de página plena, executada em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e folhas de acanto em azul e ouro.

f. 70v, ***Coroação da Virgem*** (iluminura de página plena, executada em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e folhas de acanto em azul e ouro.

f. 77v, ***David em Oração*** (iluminura de página plena, executada em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e folhas de acanto em azul e ouro.

3. COLAÇÃO

Não efectuada.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 170 x 140 x 40 mm. Pastas de madeira; encadernação inteira de pele castanha com gravados a ouro; três nervos e guardas de papel. Vestígios de ter possuído fechos e cantoneiras. O segundo plano encontra-se separado do corpo do livro.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

2009, Alegrem-se; 2009, Tesouros; 2000, A Imagem, (cat. 32); 1992, No tempo, (cat. 18); 1991, Feitorias (cat. 9); 1990, A Iluminura, (cat. 256); 1881-82, Exposição, (cat. 36);

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

CUSTÓDIO, 2013, pp.191-208; CUSTÓDIO, 2010, pp. 259-265; *Tesouros*, 2009, pp. 63 e 65; *Alegrem-se*, 2009, p. 59; *Inventário*, 2001, p. 83; *Imagem*, 2000, pp. 184-185; CASTRO, 1995, pp.

1-20; *No Tempo*, 1992, pp. 156-157; *Feitorias*, 1991, p. 77; *Iluminura*, 1990, p. 165; DOGAER, 1989, p. 103; DIAS,1986, p. 146; GUSMÃO, [1950], p. 111; PERES, 1948, pp. 500-502; MORAIS, 1929, pp. 362-363; *Documentos*, 1902; REMÉDIOS, 1906, pp. 5-22; PEREIRA, 1895, p. 171; *Catalogo*, 1882, p. 317; *Catalogo,* 1850, p. ; *Copiador,* 1832, p. 28v.

FICHA CIENTÍFICA

REAL BIBLIOTECA DA AJUDA, MS 52-XII-38 (cota antiga: 52-VI-9)

[*HORAS DE D. ANA E JOSEFA PEREIRA*]

Espanha, Barcelona ?, último quartel do século XV, primeiras décadas do XVI[1].
Iluminador: desconhecido
Manuscrito: pergaminho; ii + 133[2] + i fólios, 145 x 105 mm; justificação: 89 x 63 mm; 1 coluna; 14 linhas; letra gótica; latim; 1 iluminura de página plena.
Proveniência: D. Anna e Josepha Pereira (século XVI ?)[3]; Real Biblioteca da Ajuda (antes de 1895)[4]

1. CONTEÚDO

1ª guarda volante, Inscrição do censor inquisitorial de Valhadolide em castelhano: *por mandado i commission de los illustres señores inquisidores de valladolid fueron vistas por mi estas horas i son muy catholicas, i por tales las aprobo a 9 de deciembre 1573. Frai nycolas Ramos.*

2ª guarda volante, nota de pertença: *Estas oras sãm de Dona Anna j Juzepha pereira*

f. 1, Marca de propriedade: Brasão de armas dos Zunigas e Castanhedas em esquartelado. Margens ornadas com elementos da flora e aves.

ff. 2–25, Calendário em latim segundo o uso de Barcelona ?; f. 26, branco.

ff. 27-128, Horas da Virgem segundo o uso de Roma: ***In nomine domini incipiunt hore beate marie virginis ad matutinos*** (ff. 27–59) ***D****Omine labia mea aperies et os meum ...;* (ff. 59–79) ***Ad laudes incipiunt. D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 79–88) ***ad primam, virginis MARIE. D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 88 – 96) ***Ad terciam. D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 96–102) ***Ad sextam D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 102–108) ***Ad nonam D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 108–121) ***Ad vesperas D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 121–128) ***Ad completorium C****Onverte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 128-151, Horas da Virgem para o Advento: *Sabbato prime dominice de adventum domini dicitur ad vesperas. antiphona.* *Missus est gabriel ...;*

ff. 151–163, Missa votiva da abençoada Virgem Maria para os Sábados: *Missa beate marie. S**alve** *sancta parens enixa ...;*

ff. 163-164, Indulgência do Papa Sisto IV: *Papa sixtus quartus concessit cuilibet devote dicenti infrascriptam orationem: undicim milia annorum de vera indulgentia pro qualibus vice, oratio A**ve** *sanctissima maria mater dei regina celi ...;*

ff. 164–171, Horas da Santa Cruz: *Incipit officium sancte crucis. D**omine** *labia mea aperies et os meum ...;*

[1] Atendendo a que o códice inclui uma indulgência concedida pelo Papa Sisto IV (1414-1471-1485) nunca
[2] O manuscrito recebeu numeração na frente e no verso dos fólios, estando numerado até ao número 274. Contudo, esta numeração, apresenta diversos erros: a seguir ao número 38 vem o 36 (em vez do 39), estando a numeração já rasurada; as página 77, 161 e 271 foram numeradas duas vezes; e, aquela que mais nos interessa neste contexto, do 130 salta para a 140. Feitas as contas o manuscrito insere 133 fólios numerados a que acrescem duas guardas volantes no início do códice e uma no final.
[3] De acordo com a nota manuscrita firmada na segunda guarda volante e a leitura interpretativa proposta por Mário Martins.
[4] Data em que é referido por Esteves Pereira na revista *Occidente*.

ff. 171–210, Salmos Penitenciais e Litania (ff. 171-193) ***Sequuntur septem psalmi penitenciales. antiphona*** *Ne reminiscaris domine* ***psalmus*** ***D****omine ne in furore tuo arguas me ...;* (ff. 193-210) ***Letania*** ***K****yrieleyson* ***C****hristeleyson ...;*

ff. 210–274, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma: ***Incipit officium pro defunctis ad vesperas. antiphona*** *Placebo* ***psalmus*** ***D****llexi quoniam exaudiet dominus ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 1, ***Brasão de*** *armas* dos Zunigas e dos Castanhedas[5] (iluminura de página plena); cercadura ornada com elementos da flora e fauna desenhados a negro e preenchidos a azul, sobre fundo vermelho escuro.

f. 27, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora. *Brasão de armas* dos Zunigas e dos Castanhedas na margem de pé.

f. 59, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 80, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 88, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 96, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 102, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 109, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 122, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 151, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 164, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro, outros elementos da flora e escudos.

f. 171, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 210, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

f. 222, Cercadura ornada com folhas de acanto, botões de ouro e outros elementos da flora.

3. COLAÇÃO

Não foi possível contar os cadernos, uma vez que a encadernação está muito apertada.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 145 x 105 x 35 mm. Pastas de madeira revestidos com pele preta gravada a ouro; vestígios de dois fechos; guardas espelho de pergaminho com marcas de bicho; A lombada está muito danificada; vestígios de douramento nos cortes; três nervos. Século XVIII (?).

5. INFORMAÇÕES ADICIONAIS

A numeração foi feita a tinta no canto superior direito (recto) e no canto superior esquerdo (verso). A espessura do pergaminho é desigual nos vários fólios. A partir do 165 são numerados a lápis. No recto do fólio a numeração é colocada no canto superior direito; no verso figura no canto superior esquerdo.

Regrado a tinta sépia. Não apresenta marcas de puncturação.

[5] De acordo com a leitura de Carlos Alberto Ferreira.

5. EXPOSIÇÕES

Não figurou em nenhuma exposição.

6. BIBLIOGRAFIA

PEREIRA, F. M. Esteves, 1895, p. 103; FERREIRA, 1948, p. 49; MARTINS, 1980, pp. 41-60.

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL, IL. 206

Flandres, terceiro quartel do século XV.
Iluminador: desconhecido (círculo Willem Vrelant).
Manuscrito: pergaminho; iiii + 179 + iiiii fólios; 126 x 93 mm; justificação: 73 x 48 mm; 1 coluna; 16 linhas, mais 1 de regramento; letra gótica; latim; 1 iluminura de página plena em fólio intercalado.
Proveniência: Guglielmo Francinetti (?)[1]; Charles Ruelens (?)[2]; John Horsham Layvile (?)[3]; Biblioteca de Victor Ávila Perez[4] (?); Biblioteca Nacional de Portugal (10 de Maio de 1976)[5]:

1. CONTEÚDO

ff. 1-12v, Calendário em latim de uso indeterminado, Bruges (?) ou Utreque (?).

ff. 13-19, Horas da Cruz: [Falta iluminura] ***Incipiunt hore sancte crucis: ad matutinas: versus*** *Domine labia mea aperies Et ...;* (f. 19v) liso;

ff. 20-24v, Horas do Espírito Santo: [Falta iluminura] ***Incipiunt hore sancti spiritus Ad matutinas: versus:*** *Domine labia mea aperies: Et ...;*

ff. 25-29v, Missa: [Falta iluminura] ***Incipit missa beate marie virginis introitus*** *Salve sancta parens enixa ...;*

ff. 29v-30v, Perícopa Evangélica de São João: ***Inicium sancti evvangelij secundum Iohannem Gloria tibi domine.*** *In principio erat verbum et verbum ...;*

ff. 31-80v, Horas da Virgem segundo o uso de Roma: [Falta iluminura] (ff. 31-45) Matinas:[6] *... a calore eius/ Lex domini immaculata ...;* (ff. 47-57v) [f. 47v, Visitação] ***Ad laudes versus*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 58-62) ***Ad primam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 63-67) ***Ad terciam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 68-71v) ***Ad sextam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 72-74v) Noa:[7] *... torrens in austro Qui seminant in lacrimis ...;* [Falta iluminura] (ff. 75-80v) Vésperas:[8] *...(nar)dus mea dedit odorem suavitatis ...;* [Falta iluminura]

ff. 81-89v, Horas da Virgem para o tempo do Advento: [Falta iluminura] ***Incipit officium beate marie virginis quod dicitur per totum adventum: Ad vesperas*** *Deus in adiutorium meum intende ...;*

[1] De acordo com a dedicatória manuscrita, firmada no verso do quarto fólio não numerado: *al Pregiatissimo signore Charles Ruelens in memoria d'affettuosa stima Guglielme Francinetti.*
[2] Vide nota precedente.
[3] De acordo com a nota manuscrita firmada no recto do primeiro fólio de papel não numerado: *John Horsham Layvile West Kirby Chishire.*
[4] De acordo com uma nota manuscrita firmada no interior do primeiro plano: *Victor Perez ms. 142.*
[5] De acordo com o registo de compra n.º 237268.
[6] Devido ao furto de fólios, falta o início do texto, começando apenas no 1º nocturno, a meio do salmo 18. Não é possível comprovar se a ausência das Perícopas evangélicas de São Lucas, Mateus e Marcos, tem a mesma origem.
[7] Devido ao furto de fólios, falta o início do texto, começando apenas no final do salmo 125.
[8] Devido ao furto de fólios, falta o início do texto, começando apenas na antífona que antecede o salmo 125, o final do texto e a hora de Completas.

ff. 90-108, Salmos Penitenciais e Litania: [Falta iluminura] *...(o)racionem meam suscepit Erubescant et ...;*[9] (f. 100v) ***Letania sanctorum*** *Kyrieleyson christeleyson ...;* (ff. 108v-110v) em branco, com regramento;

ff. 111-147v, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma:[10] [Falta iluminura] *... cum tribulare clamavi et exaudivit me Domine ...;*

ff. 148-158, Texto não identificado (*Psalmi Sancti Hieronimi* ?):[11] [Falta iluminura] *... tuum ingredi sine macula et operari iusticiam ...;*

ff. 158v-162, Credo de Santo Atanásio: ***Canticum athanasii*** *Quicunque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat catholicam ...;*

ff. 162-164v, Três Salmos: (ff. 162-162v) ***Psalmus.*** *In te domine speravi non confundar in eternum ...;*[12] (ff. 162v-164) ***Psalmus.*** *Qui habitat in adiutorio altissimi ...;*[13] (ff. 164-164v) ***Psalmus.*** *Ecce nunc benedicite dominum omnes ...;*[14]

ff. 164v-167v, Coroa da Santíssima Virgem Maria: ***Incipit corona beate marie virginis. Versus*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 166-167v) ***Letania de nostra domina*** *Kyrieleyson christeleyson ...;*

ff. 167v-179, Orações: (ff. 167v-168) ***De sancto sebastiano: oracio*** *O quam mira refulxit gracia sanctus sebastianus martir inclitus ...;* (ff. 168-170) ***Devotissima oracio et bona*** *Domine ihesu christe qui septem verba in ultimo ...;* (ff. 170-170v) ***Incipiunt quinque gaudia beate marie virginis*** *Gaude virgo mater christi que per aurem concepisti gabrielem nuncio ...;* (ff. 170v-171v) ***Incipiunt septem versi sancti bernardi abbatis:.*** *Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte ...;* (f. 172) em branco com regramento; (ff. 171v-172) ***De sancto anthonio de padua: oracio:*** *Si queris miracula mors error calamitas demonij ...;* (ff. 173-176v) ***Ad virginem mariam oracio*** *Obsecro te domina sancta maria mater dei pietate ...;* (ff. 176v-179) ***De sancta maria oracio*** *O Intemerata et in eternum benedicta singularis ...; (ff. 179v-183v) em branco com regramento.*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 46v, ***Visitação*** (página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da flora; f. 47, cercadura idêntica à do fólio precedente e inicial ornada a 5 espaços.

O códice inclui cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos, e inicial ornada a 4 e 5 espaços nos fólios 13, 20, 25, 58, 63, 68 e 81. Nestes fólios, a coluna de texto é realçada por duas banda finas nas margens de goteira, festo e pé. O texto é marcado por rúbricas, iniciais ornadas, filigranadas e fins-de-linha.

[9] Devido ao furto de fólios, falta o início do texto, começando apenas no final do salmo 6, o primeiro dos sete.
[10] Devido ao furto de fólios, falta o início do texto, começando apenas no início do salmo 119.
[11] Devido ao furto de fólios, falta o início do texto. O texto parece ser os Salmos de S. Jerónimo que termina com oração.
[12] Salmo 30.
[13] Salmo 90.
[14] Salmo 133.

3. COLAÇÃO

Devido à ausência de reclamos e à actual condição física do códice não foi possível determinar a constituição dos cadernos.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 131 x 96 x 32 mm. Pastas de cartão; inteira de pele castanha marmoreada decorada com moldura de friso dourado. Lombada com quatro entre-casas; rótulo vermelho, com título dourado, na primeira entre-casa; três nervos duplos em pele e respectivas nervuras realçadas por friso dourado a sobrepô-las e a limitá-las; tranchefila manual em linha sobre pele. Cortes dourados e guardas de papel. Não original.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1990, A Iluminura, (cat. 284); 2013/14, Livros, (cat. 10).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

LEMOS, 1976, p. 21a; CORREIA, 1986, p. 357; *Iluminura*, 1990, p. 172; *Inventário*, 1994, p. 295; CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; *Livros de Horas*, 2015.

FICHA CIENTÍFICA

ÉVORA, BIBLIOTECA PÚBLICA DE ÉVORA, COD. CXXIV/2-12

[*HORAS DOURADAS DE FREI ISIDORO DA LUZ*]

Flandres, segunda metade do século XV.
Iluminador: Atribuído ao Mestre das Inscrições Brancas.
Manuscrito: velino; ii + 257 + i fólios; 104 x 75 mm; justificação: 65 x 43 (calendário), 63 x 36 (coluna texto); 1 coluna; 16 linhas, mais 1 de regramento; latim; letra gótica; 28 iluminuras inseridas na coluna de texto, acompanhadas por cercadura ornada.
Proveniência: Pertenceu a Frei Isidoro da Luz [? - 1670][1]; Biblioteca Pública de Évora (anterior a 1871).[2]

1. CONTEÚDO

ff. 1v-13, Calendário em latim segundo o uso de Bruges.

f. 13v, Oração: *Credo in deum patrem omnipotentem ...;*

ff. 14v-21v, Horas da Cruz: ***Incipiunt hore de sancta cruce. Ad matutinas*** *Domine labia mea aperies Et os meum ...;*

ff. 22v-29, Horas do Espírito Santo: ***Incipiunt hore de sancto spiritu. Ad matutinas*** *[D]omine labia mea aperies. Et os meum ...;*

ff. 29v-36, Horas do Santo Sacramento: ***Incipiunt hore de sancto sacramento*** *[D]omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit ...;*

ff. 36v-45v, Horas de Santa Catarina: ***Incipiunt hore de sancta katherina*** *[D]omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit ...;*

ff. 46v-52v, Missa de Nossa Senhora: ***Incipit missa beate marie virginis*** *[I]ntroibo ad altare dei: ad deum qui letificat ...;* (f. 47v) ***Introitus misse beate marie*** ***S****alve sancta parens enixa puerpera regem ...;*

ff. 52v-59, Perícopes Evangélicas: (ff. 52v-54) ***Inicium sancti evvangelii. Secundum iohannem: Gloria tibi domine*** *[I]n principio erat verbum. et verbum erat apud deum et deus erat verbum ...;* (ff. 54-56) ***Evvangelli Secundum lucam*** *[I]n illo tempore Missus est angelus gabriel. a deo in civitatem galilee ...;* (ff. 56-58) ***Secundum matheum*** *[C]um natus esset ihesus in bethleem iude in diebus herodis regis ...;* (ff. 58-59) ***Secundum marcum*** *[I]n illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis dominus ...;*

ff. 59v-126, Horas da Virgem segundo o uso de Roma: (ff. 59v-79v) ***Inipiunt hore beate marie virginis secundum usum romane ecclesie. ad matutinas.*** *[D]omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam ...;* (ff. 80v-92) ***Ad laudes*** *[D]eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum ...;* (ff. 92v-97) ***Ad primam*** *[D]Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum ...;* (ff. 97-102) ***Ad terciam*** *[D]eus in adiutorium meum intende. Domine ad*

[1] De acordo com a nota manuscrita firmada no fólio 5: *doutor frei Isidoro da lus.*
[2] Até à presente data, e com excepção dos dois códices pertencentes à chamada Biblioteca Manizola, a informação disponível não permitiu aferir a proveniência exacta dos manuscritos pertencentes à colecção da Biblioteca Pública de Évora. Eles poderão ter pertencido aos beneméritos que fizeram doações à Biblioteca (D. Xavier Botelho de Lima, D. Francisco Manuel do Cenáculo Villas Boas, D. Frei Joaquim de Santa Clara, António Baptista Sequeira Faca-Mello ou o Bacharel da Sé, Joaquim Cordeiro) ou aos vários conventos do distrito, cujos bens foram integrados nesta instituição em 1835. E embora saibamos que a incorporação destes volumes é anterior a 1871, optámos por tomar como referência a data do inventário de Cunha Rivara.

adiuvandum ...; (ff. 102v-107) ***Ad sextam*** *[D]Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum ...;* (ff. 107v-111v) ***Ad nonam.*** *[D]Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum ...;* (ff. 112v-120) ***Ad vesperas.*** *[D]Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum ...;* (ff. 120v-126) ***Ad completorium.*** *[C]Onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis ...;*

ff. 126v-136, Horas da Virgem para o período do Advento: ***Incipit officium beate marie virginis quod dicitur per totum adventum. ad vesperas.*** *[D]Eus in adiutorium meum intende Domine ad adiuvandum ...;*

ff. 136v-162, Salmos Penitenciais e Litania: ***Incipiunt septem psalmi antiphona.*** *Ne reminiscaris.* ***psalmus*** *[D]Omine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me ...;* (f. 152) ***Incipiunt letanie sanctorum.*** ***K****irieleyson.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleyson ...;*

ff. 162v-210, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma: ***Incipiunt vigilie mortuorum. antiphona.*** *Placebo.* ***psalmus*** *[D]Ilexi quoniam exaudiet dominus vocem orationis mee ...;*

ff. 210v-231, Orações: (ff. 210v-214v) ***Oratio devota ad beatam virginem mariam.*** *[O]bsecro te domina mea sancta maria mater dei pietate plenissima ...;* (ff. 214v-217v) ***Alia oratio ad beatam virginem mariam*** ***O*** *Intemerata et in eternum et benedicta singularis ...;* (ff. 217v-219v) ***Hec septem gaudia ...qui... cotidie dixerint.***[3] *[G]aude flore virginali que honore speciali: trancendis splendiferum ...;* (ff. 219v-224v) ***Oratio devotissima ad ihesum christum composita est a beato augustino*** ***D****ulcissime domine ihesu christe verus deus. qui de sinu patris omnipotentis missus ...;* (ff. 224v-229) ***Memoria de sancta trinitate*** ***D****omine deus omnipotens. pater et filius et spiritus sanctus ...;* (ff. 229-231) ***Oratio sancti barnardi*** ***O*** *Bone ihesu. O dulcis ihesu O ihesu fili marie virginis plenus misericordie et veritate ...;*

ff. 231v-248v, Memorial dos Santos: (ff. 231v-232) ***Memoria ad proprium angelum.*** ***A****ngele dei qui meus es custos pietate ...;* (ff. 232v-233) ***Memoria de sancto vincentio*** ***S****anctus vicentius a pueritia studiis litterarum traditus ...;* (ff. 233-233v) ***memoria de sancto blasio antiphona*** ***A****ve presul honestatis. martir magne sanctitatis ...;* (ff. 233v-234) ***memoria de sancto nicholao antiphona*** ***B****eatus nicolaus puerulus multo ieiunio marcerabat ...;* (ff. 234-235) ***memoria de sancto francisco antiphona*** ***C****elorum candor splenduit novum sidus emicuit ...;* (ff. 235-235v) ***memoria de sancto anthonio*** ***S****i queris miracula. mors error. calamitas. demon. lepra. fugiunt egri surgunt sani ...;* (ff. 235v-236v) ***memoria de sancto barnardino*** ***G****audeat ordo minorum francisci nova plantula ...;* (ff. 236v-237v) ***De sancto sebastiano antiphona*** ***O*** *quam mira refulsit gracia sebastianus mártir inclitus ...;* (ff. 238-238v) ***memoria de sancto Juliano. antiphona*** ***A****mavit eum dominus et ornavit eum stolam glorie ...;* (ff. 238v-239v) ***memoria ad sanctos tres reges antiphona*** ***A****b oriente venerunt magi in betheleem adorare ...;* (ff. 239v-240) ***De sancto iohanne baptista*** ***I****nter natos mulierum non surrexit maior iohanne baptista ...;* (ff. 240-240v) ***De sanctis petro et paulo antiphona*** ***P****etrus apostolus et paulus doctor gentium ipsi nos ...;* (ff. 240v-241v) ***memoria de sancto stephano. antiphona.*** ***S****tephanus vidit celos apertos vidit et introivit ...;* (ff. 241v-242) ***memoria de sancto laurentio*** ***L****aurentius bonum opus operatus est in te. qui per signum ...;* (ff. 242-243) ***memoria de sancto christoforo. antiphona.*** ***O*** *gloriose martir christi christifore sis memor nostri ...;* (ff. 243-243v) ***memoria de sancto martino. antiphona.*** ***O*** *beate pater martine pium dominum nostrum ...;* (ff. 243v-244) ***memoria de sancto dyonisio.*** ***O*** *beate*

[3] Não foi possível transcrever a rubrica na totalidade.

dyonisi magna est fides tua intercede pro nobis ...; (ff. 244-244v) ***memoria De sancta maria magdalena*** ***M****aria ergo unxit pedes ihesu et extersit capillis ...;* (ff. 244v-245v) ***De sancta anna: antiphona.*** ***C****eleste beneficium introivit in annam de qua nata est nobis ...;* (ff. 245v-246) ***memoria de sancta barbara.*** ***O*** *pulcra precipuum rosa dans odorem florens in perpetuum ...;* (ff. 246-246v) ***memoria de sancta apollonia.*** ***V****irgo martir egregia pro nobis appolonia funde preces ...;* (ff. 246v-247v) ***De virginibus oratio.*** ***O*** *dulcissime ihesu qui es sponsus virginum premium martirium ...;* (ff. 247v-248) ***memoria de omnibus sanctis antiphona.*** ***O****mnes electi dei nostri memoramini ante deum ut ...;* (ff. 248-248v) ***memoria de pace. antiphona.*** ***D****a pacem domine in diebus nostris quia non est alius qui ...;*

ff. 249-252v, Credo de Santo Atanásio: *Q**Uicumque vult salvus esse: ante omnia ...;*

ff. 252v-254v, Oito versos de São Bernardo: *O. bone ihesu.* ***I****llumina oculos meos ne umquam ob dormiam in morte ...;*

ff. 254v-255, Sufrágio: *commemoracio de angelis antiphona.* *Rogo te sancte angele ad cuius ego providenciam ...;*

ff. 255v-257, Dez mandamentos e outros artigos de fé: *U**num colle deum nec iures vanum per eum*** ***S****abata ...;*

f. 257v, Dez linhas de texto quase imperceptíveis.

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 14v, ***Missa de São Gregório*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 15, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 22v, ***Pentecostes*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 23, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 29v, ***Adoração do Santíssimo Sacramento*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 10 espaços); cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 30, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 36v, ***Santa Catarina*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 10 espaços); cercadura ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 37, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 46v, ***Virgem com o Menino e anjos*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 10 espaços); cercadura ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 47, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 53, ***São João em Patmos*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 54v, ***São Lucas no scriptorium*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 56, ***São Mateus no scriptorium*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 58, ***São Marcos no scriptorium*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 59v, ***Anunciação*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 37, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 80v, ***Visitação*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 92v, ***Natividade do Senhor*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 97v, ***Anúncio aos Pastores*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 102v, ***Adoração dos Magos*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

fl. 107v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

fl. 112v, ***Fuga para o Egipto*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 120v, ***Matança dos Inocentes*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 126v, ***Coroação da Virgem pela Trindade*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 127, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 136v, ***Dar de comer a quem tem fome*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 137, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 138v, ***Dar de beber a quem tem sede*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 140v, ***Vestir os nus*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 141, cercadura ornada idêntica à precedente.

f. 143v, ***Dar pousada aos peregrinos*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

f. 146v, ***Resgatar os cativos*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas.
f. 149v, ***Visitar os enfermos*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas.
f. 150v, ***Sepultar os mortos*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas.
f. 162v, ***Ressurreição de Lázaro*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas; f. 163, cercadura ornada idêntica à precedente.
f. 210v, ***Nossa Senhora da Piedade*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 9 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.
f. 217v, ***Imaculada Conceição*** (iluminura figurativa na coluna de texto, a 7 espaços); cercadura a 3/4 ornada com motivos da flora, parcialmente delimitada por margens douradas.

Cercadura ornada a 3/4 com motivos vegetais, flores e frutos, parcialmente delimitada por margens douradas, introduzem orações nos fólios 220 e 229. As margens dos fólios que não receberam cercaduras ornadas são totalmente preenchidas a ouro pintado.

3. COLAÇÃO
Devido à ausência de reclamos e à actual condição física do códice não foi possível determinar a constituição dos cadernos.

4. ENCADERNAÇÃO
Dimensões: 110 x 78 x 30 mm. Pastas de cartão; inteira de veludo azul sem decoração. Lombada com quatro entre-casas e três nervuras sobre nervos em pele; tranchefila em pele, decorada a vermelho. Cortes dourados e guardas de papel.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)
1881-1882, Exposição, (cat. 14); 1990, A Iluminura, (cat. 309); 1992, Gil Vicente, (cat. 18); 1998-1999, *Do Mundo* (cat. 3); 1999, A Iluminura, (cat. 87); 2000, A Imagem, (cat. 117); 2001/02, O Foral (cat. 29); 2005, Um tesouro; 2009, Alegrem-se; 2013-2014, Livros, (cat. 8).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)
RIVARA, anterior a 1871, p. 31; RIVARA, 1850-1871, p.19; *Catalogo*, 1882, p. 316; SIMÕES, 1882, p. 185; *Bulletin,* 1941, pp. 73-74; *Iluminura*, 1990, p. 177; *Gil Vicente,* 1992, p. 34; SERRA, 1998; *Do Mundo,* 1998, pp. 256 e 263-264; *Iluminura*, 1999, p. 376; MIRANDA, 2000, p. 425; *Inventário,*

2001, pp. 104-105; *Foral*, 2001, p. 31; CEPEDA, 2005, pp. 15-35; *Alegrem-se,* 2009, p. 64; CUSTÓDIO, 2013, pp.191-208; *Livros de Horas*, 2015.

ÉVORA, BIBLIOTECA PÚBLICA DE ÉVORA, COD.CXXIV/2-12
[*HORAS DOURADAS DE FREI ISIDORO DA LUZ*]

Transcrição integral do texto

1. CALENDÁRIO, ff. 1v-12v

KL						
		Januarius. habet dies			**a**	Mauri abbatis.
		xxxi : luna : xxx :		**XVIII**	b	
				VII.	c	Anthonii. abbatis.
III.	**a**	**Circumcisio domini**			d	
	b	Octava sancte stephani.		**XV**	e	
XI.	c	Octava sancte iohannis		**IIII**	f	
	d	Octava innocentium.			g	Agnetis. virginis.
XIX	e	Octava Thome cantuaria		**XII**	**a**	**Vicentij martiris.**
VIII	f	**Epiphania domini.**		**I.**	b	
	g				c	
XVI	**a**			**IX**	d	**Conversio pauli.**
V.	b				e	
	c	Pauli primi hermite		**XVII**	f	
XIII	d			**VI**	g	Agnetis secundo.
III	e				**a**	
	f			**XIIII**	b	
XI.	g	Ponciani martiris		**III.**	c	

ff. 1v-2

KL						
		Februarius. xxviii			e	Juliane virginis.
		luna : xxix :		**XV**	f	
	d			**IIII**	g	
XI.	e	**purificatio marie.**			**a**	
XIX	f	Blasii episcopi		**XII**	b	
VIII	g			**I.**	c	
	a	Agathe virginis			d	**Cathedra petri.**
XVI	b			**IX**	e	
V.	c				f	**Mathie apostoli.**
	d			**XVII**	g	
XIII	e			**VI.**	**a**	
II	f	Scolastice virginis			b	
	g			**XIIII.**	c	Augustini episcopi
X.	**a**					
	b					
XVIII	c	Valentini martiris.				
VII	d					

ff. 2v-3

KL						
		Marcius. habet dies			e	
		xxxi : luna : xxx .		**XVIII**	f	Gertrudis virginis
III.	d	Albini. episcopi		**VII**	g	
	e				**a**	
XI.	f			**XV**	b	
	g	Adriani martiris.		**IIII**	c	Benedicti abbatis
XIX	**a**				d	
VIII	b	perpetue et felicitate.		**XII**	e	
	c			**I.**	f	
XVI	d				g	**Annunciatio marie**
V.	e			**IX**	**a**	
	f				b	**Resurrectio domini**
XIII	g			**XVII**	c	
II.	**a**	Gregorii . pape.		**VI**	d	
	b				e	
X	c			**XIIII**	f	Eutropii : episcopi
	d			**III.**		

ff. 3v-4

KL						
		Aprilis. habet dies			**a**	
		xxx : luna : xxix :		**XV**	b	
	g			**IIII**	c	
XI.	**a**				d	
	b	Ambrosii episcopi		**XII**	e	victoris martiris.
XIX	c	Riquardi abbatis		**I.**	f	
VIII	d				g	
XVI	e			**IX**	**a**	**Georgii martiris**
V	f				b	
	g			**XVII**	c	**marcum evvangeliste**
XIII	**a**			**VI.**	d	
II	b				e	
	c			**XIIII.**	f	Vitalis martiris
X.	d			**III.**	g	Petri confessores
	e				**a**	
XVIII	f	Tyburcii et valeiani				
VII	g					

ff. 4v-5

KL						
		Mayus. habet dies			c	honorati episcopi
		xxxi : luna : xxx :		**XV**	d	
XI.	b	**philippi et iacobi.**		**IIII**	e	
	c				f	
XIX	d	**Jnventio sancte crucis.**		**XII**	g	
VIII	e			**I.**	**a**	
	f				b	
XVI	g	Johannes evangeliste.		**IX**	c	
V	**a**				d	Translatio francisci
	b			**XVII**	e	
XIII	c			**VI**	f	
II	d				g	
	e			**XIIII**	**a**	Germani episcopi
X	f			**III.**	b	
	g				c	
XVIII	**a**			**XI.**	d	petronilie virginis.
VII.	b	Sophie virginis				

ff. 5v-6

KL						
		Junius. habet dies		**IIII**	f	
		xxx : luna : xxix :			g	
	e			**XII**	**a**	
XIX	f			**I.**	b	Gervasii et perthasii
VIII	g	Erasmi . episcopi			c	
	a			**IX**	d	
XVI	b	Bonifacii episcopi			e	
V.	c			**XVII**	f	vigilia .
	d			**VI**	g	**Nativitas Johannis baptista**
XIII	e	Medardi : episcopi			**a**	**Eligii : episcopi.**
II.	f			**XIIII**	b	
	g			**III.**	c	
X	**a**	**Barnabe aphostoli.**			d	vigilia .
	b			**XI.**	e	**Petri et pauli apostoli.**
XVIII	c				f	Commemoratio pauli
VII.	d					
	e	Viti et modesti martiris				

ff. 6v-7

KL						
		Julius. habet dies		**IIII**	**a**	
		xxxi : luna : xxx :			b	
XIX	g			**XII**	c	
VIII	**a**			**I.**	d	
	b	**Translatio thome**			e	Margarete virginis
XVI	c	Translatio martini		**IX**	f	
V.	d				g	**Marie magdalena**
	e			**XVII**	**a**	
XIII	f			**VI**	b	
II.	g				c	**Jacobi et christophori**
	a			**XIIII**	d	Anne martiris marie
X	b	Septem fratrum		**III**	e	
	c	**Translatio benedicti**			f	
XVIII	d			**XI**	g	
VII.	e			**XIX**	**a**	Abdon et senes.
	f				b	
XV.	g	Bivisio apostoli				

ff. 7v-8

KL						
		Augustus. habet dies		**XII**	d	
		xxxi : luna : xxx :		**I.**	e	
VIII	c	**Ad vincula petri.**			f	
XVI	d			**IX**	g	
V.	e	Jnventio stephani			**a**	Barnardi abbatis.
	f			**XVII**	b	
XIII	g			**VI**	c	
II.	**a**	Sixti pape.			d	vigilia .
	b			**XIIII**	e	**bartholomei. apostoli.**
XI	c			**III**	f	
	d	Vigilia .			g	
XIX	e	**Laurencii martiris.**		**XI**	**a**	
VIII	f				b	
	g	Clare virginis.		**XIX**	c	**Decollacio iohannis**
XVI	**a**			**VIII.**	d	felicis et audacti.
V.	b	vigilia .			e	
	c	**Assumpcio marie**				

ff. 8v-9

KL						
		September. habet dies		**I**	g	
		xxx : luna : xxix :			**a**	Lamberti episcopi
XVI	f	**Egidii abbatis.**		**IX**	b	
V.	g				c	
	a			**XVII**	d	Vigilia
XIII	b	Bertini abbatis		**VI**	e	**Mathei apostoli.**
II.	c				f	
	d			**XIIII**	g	
X.	e			**III**	**a**	
	f	**Nativitis marie.**			b	
XVIII	g	Gorgonii martiris		**XI**	c	
VII	**a**				d	Cosme et damiam
	b			**XIX**	e	
XV	c			**VIII.**	f	**michaellis archangelo**
IIII	d				g	Jeronimi presbiteri.
	e	**exaltacio crucis**				
XII	f					

ff. 9v-10

KL						
		October. habet dies			b	
		xxxi : luna : xxx :		**IX**	c	
XVI	**a**	**Remigii et bavois.**			d	**Luce evvangeliste**
V.	b			**XVII**	e	
XIII	c			**VI.**	f	
II.	d	Francisci confessoris.			g	Undecini milia virginum.
	e			**XIIII**	**a**	
X.	f	Fidis virginis		**III**	b	
	g				c	
XVIII	**a**			**XI**	d	Crispini et crispiani
VII	b	**Dyonisii cum socus t**			e	
	c	Gereonis cum socus t		**XIX**	f	Vigilia .
XV	d			**VIII.**	g	**Symonis et iude**
IIII	e				**a**	
	f			**XVI**	b	
XII	g	**Donacii episcopi**		**V.**	c	Vigilia .
I.	**a**					

ff. 10v-11

KL						
		November. habet dies			e	
		xxx : luna : xxix :		**XVII**	f	
XIII	d	**Dominum sanctorum**		**VI.**	g	
II.	e	**Dominum animarum**			**a**	
	f			**XIIII**	b	
X.	g			**III**	c	
	a				d	Cecilie virginis
XVIII	b	Leonardi confessoris.		**XI.**	e	**Clementis pape.**
VII.	c				f	Grisogoni. martiris.
	d			**XIX**	g	**Katherine virginis.**
XV	e			**VIII**	**a**	Livi martiris.
IIII	f				b	
	g	**Martini episcopi**		**XVI**	c	
XII	**a**			**V.**	d	Vigilia .
I.	b				e	**Andree apostoli**
	c					
IX.	d	Machuti epicopi.				

ff. 11v-12

KL						
		December. habet dies			g	
		xxxi : luna : xxx :		**XVII**	**a**	Lazarii martiris
XIII	f	**Eligii episcopi**		**VI.**	b	
II.	g				c	
	a			**XIIII**	d	Vigilia .
X	b	barbare virginis.		**III**	e	**Thome apostoli.**
	c				f	
XVIII	d	**Nycolai episcopi**		**XI.**	g	
VII.	e	Octava andree.			**a**	Vigilia .
	f	**Concepcio marie.**		**XIX**	b	**Nativitas Domini**
XV	g			**VIII**	c	**Stephani protho martiris.**
IIII	**a**				d	**Johannis evangeliste**
	b			**XVI**	e	**Sanctorum innocencium.**
XII	c			**V**	f	**Thome cantuariene**
I.	d	Lucie virginis.			g	
	e	**Nicasii. episcopi .**		**XIII**	**a**	Silvestri. pape.
IX	f					

ff. 12v-13

2. ORAÇÃO, ff. 13v-14

(f. 13v) *Credo in deum patrem omnipotentem creatorem celi et terre. Et in ihesum christum filium eius unicum dominum nostrum Qui conceptus est de spiritu sancto. natus ex maria virgine. Passus sub pontio pilato crucifixus mortuus et sepultus. Descendit ad inferos. Tercia die resurexit a mortuis. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare vivos et mortuos. Credo in spiritum sanctum. Sanctam ecclesiam catholicam sanctorum communionem. Remissionem peccatorum Carnis resurectio***(f. 14)***nem vitam eternam. Amen.*

3. HORAS DA CRUZ, ff. 14v-21v

(f. 14v) Iconografia: Missa de São Gregório (iluminura inserida na coluna de texto) ***Incipiunt hore de sancta cruce. Ad matutinas*** *[D]Omine labia mea aperies Et os meum annunciabit laudem tuam Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina Gloria patri et filio et spiritui sancto. Sicut erat in* **(f. 15)** *principio et nunc et semper et in secula seculorum amen.* ***Ymnus*** ***P****atris sapiencia veritas divina. Deus homo captus est hora matutina. A suis discipulis cito derelictus. A iudeis traditus venditus et afflictus.* ***Versiculus****. Adoramus te criste et benedicimus tibi. quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu criste fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter* **(f. 15v)** *iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et*

concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen. ***primam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria patri.* ***Ymnus.*** **(f. 16)** ***H****ora prima ductut ihesus ad pylatum. Falsis testimoniis multum accusatum. In collo percutiunt manibus ligatum. Vultum dei conspuunt lumen celi gratum.* ***versiculus*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et* **(f. 16v)** *in hora mortis mee. et largiri digneris vivis misericordiam et gratiam. defunctis requiem et veniam ecclesie tue sanctem pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen* ***Ad terciam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus.*** ***C****rucifige clamitant hora terciarum. Illusus in***(f. 17)***duitur veste purpurarum. Caput eius pungitur corona spinarum Crucem portat humeris ad locum penarum.* ***Versiculus.*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee. et largiri digneris vivis misericordiam* **(f. 17v)** *et graciam. defunctis requiem et veniam ecclesie tue sanctem pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum Amen.* ***Ad sextam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus.*** ***H****ora sexta ihesus est cruci conclavatus Et est cum latronibus pendens deputatus. Pre tormentis sciciens felle satu***(f. 18)***ratus. Agnus crimen diluit sic ludificatus.* ***versiculus*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***oratio.*** ***D****omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee. et largiri digneris vivis misericordiam et graciam. defunctis requiem et veniam ecclesie tue sanctem pacem et concordiam et nobis* **(f. 18v)** *peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum Amen.* ***Ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus.*** ***H****ora nona dominus ihesus expiravit. Hely clamans animam patri commendavit. Latus eius lancea miles perforavit. Terra contremuit et sol obscuravit.* ***Versiculus.*** *Adoramus te christe et bene***(f. 19)***dicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***oratio.*** ***D****omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in*

hora mortis mee. et largiri digneris vivis misericordiam et graciam. defunctis requiem et veniam ecclesie tue sanctem pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus. Per **(f. 19v)** *omnia secula seculorum Amen.* ***Ad vesperas.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus.*** ***D****e cruce deponitur hora vespertina. Fortitudo latuit in mente divina. Talem mortem subiit vite medicina. Heu corona glorie iacuit supina.* ***Versiculus.*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***oratio.*** ***D****omine ihesu christe fili* **(f. 20)** *dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee. et largiri digneris vivis misericordiam et graciam. defunctis requiem et veniam ecclesie tue sanctem pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* ***Ad completorium.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte* **(f. 20v)** *iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus.*** ***H****ora completorii datur sepulture. corpus christi nobile spes vite future. conditur aromate complentur scripture. Iugis sic memoria mors est michi cure.* ***Versiculus.*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***D****omine ihesu christe fili* **(f. 21)** *dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee. et largiri digneris vivis misericordiam et graciam. defunctis requiem et veniam ecclesie tue sanctem pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* ***Recommendatio*** ***H****as horas canoni***(f. 21v)***cas cum devocione christe tibi recolo pia ratione Tu qui pro me passus es penas in agone. Sic labori consonans consorssim corone Amen.* **(f. 22)** liso;

4. HORAS DO ESPÍRITO SANTO, ff. 22v-29

(f. 22v) Iconografia: Pentecostes (iluminura inserida na coluna de texto) ***Incipiunt hore de sancto spiritu. Ad matutinas*** *[D]Omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio et spi***(f. 23)***ritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. Amen.* ***ymnus.*** *Nobis sancti spiritus gracia sit data. De qua virgo virginum fuit obumbrata. Cum per sanctum angelum fuit salutata. Verbum caro factum est virgo fecundata.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et cre***(f. 23v)***abuntur.* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio***

O**mnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmisisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Ad primam** **D**eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum* **(f. 24)** *me festina. **G**loria patri.* ***ymnus.** **D**e virgine maria christus fuit natus. Crucifixus mortuus atque tumulatus. Resurgens discipulis fuit demonstratus. Et ipsis cernentibus celis elevatus* ***antiphona** Veni sancte spiritus reple tuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus** Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium** Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio.** Omnipotens sempiterne deus* **(f. 24v)** *da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Ad terciam** **D**eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. **G**loria patri.* ***Hymnus.** Suum sanctum spiritum deus delegavit. in die penthecostes ipsos con(f. 25)***firmavit Atque linguis igneis ipsos inflammavit. Relinquere orphanos ipsos denegavit.* ***antiphona** Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus** Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium** Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio.** Omnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes* **(f. 25v)** *transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Ad sextam** **D**eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. **G**loria patri.* ***ymnus.** **S**eptiformem graciam tunc acceptaverunt. Quare ydeomata cuncta cognoverunt. Ad diversa climata mundi recesserunt. Et fidem catholicam tunc predicaverunt.* ***antiphona** Veni* **(f. 26)** *sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus** Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium** Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***oratio.** **O**mnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* **(f. 26v)** ***Ad nonam.** **D**eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. **G**loria patri.* ***ymnus:** **S**piritus paraclitus fuit appellatus. Donum dei caritas fons vivificatus. Spiritalis unctio ignis inflammatus. Septiformis gracie carisma vocatus.* ***antiphona** Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus** Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium** Et renovabis faciem terre. Oremus.* **(f. 27)** ***Oratio.** **O**mnipotens*

sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen. ***Ad vesperas*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***D****extre dei digitus vir***(f. 27v)***tus spiritalis. Nos defendat eruat ab omnibus malis. Ut nobis non noceat demon infernalis. Protegat et nutriat ac foveat sub alis.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthe***(f. 28)***costes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Ad Completorium*** ***C****onverte nos deus salutatis noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***S****piritus paraclitus nos velit iuvare. gressus nostros regere et illuminare.* **(f. 28v)** *Ut cum deus venerit omnes iudicare. Nos velit ad dexteram suam appellare.* ***antiphona*** ***V****eni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum* **(f. 29)** *filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen.* ***Recommendacio*** *as* ***H****oras canonicas cum devotione Tibi sancte spiritus pia ratione. Dixi ut nos visites inspiratione. Et vivamus iugiter celi regione. Amen.*

5. HORAS DO SANTO SACRAMENTO, ff. 29v-36

(f. 29v) Iconografia: Adoração do Santíssimo Sacramento (iluminura inserida na coluna de texto) ***Incipiunt hore de sancto sacramento*** *[D]Omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut* **(f. 30)** *erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. Amen.* ***ymnus.*** ***C****orporis misterium pange gloriosi. Atque christi sanguinis lingua preciosi qui in mundi precium ventris generosi fructus dampnu demonis fudit venenosi* ***versiculus*** *Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo dicit dominus Oremus* ***Oratio.*** **(f. 30v)** ***D****eus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tue memoriam reliquisti tribue nobis*

quesumus ita corporis et sanguinis tui sacra misteria venerari ut redemptionis tue fructum in nobis iugiter senciamus. Qui vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum Amen ***Ad primam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria* ***ymnus.*** ***C****enant cum discipu***(f. 31)***lis affectans cenare. Exemplis sermonibus ipsos informare. Panis in substanciam carnis trasmitare. Vinum in essenciam sanguinis mutare.* ***versiculus*** *Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo dicit dominus Oremus* ***oratio.*** ***D****eus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tue memoriam reliquisti tribue nobis quesumus* **(f. 31v)** *ita corporis et sanguinis tui sacra misteria venerari ut redempcionis tue fructum in nobis iugiter senciamus. Qui vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum Amen* ***Ad terciam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***ymnus.*** ***E****regit panem dixit que hoc est corpus meum. Calicem accipiens benedixit eum. Et ipsum accipite dixit ecce deum. Qui* **(f. 32)** *in digne sumpserit senciat sereum.* ***versiculus*** *Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo dicit dominus Oremus* ***oratio.*** ***D****eus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tue memoriam reliquisti tribue nobis quesumus ita corporis et sanguinis tui sacra misteria venerari ut redempcionis tue fructum in no***(f. 32v)***bis iugiter senciamus. Qui vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum Amen* ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***ymnus.*** ***E****t quicumque panem hunc dente manducabit. Aut quicumque calicem sanguinis potabit Mortem dei filii hic annunciabit. Et monstrabit firmiter nec non remeabit.* ***versiculus*** *Caro mea vere est cibus et sanguis meus* **(f. 33)** *vere est potus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo dicit dominus Oremus* ***oratio.*** ***D****eus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tue memoriam reliquisti tribue nobis quesumus ita corporis et sanguinis tui sacra misteria venerari ut redempcionis tue fructum in nobis iugiter senciamus. Qui vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum* **(f. 33v)** ***Ad nonam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***ymnus.*** ***Q****ui indigne sumpserit factus erit reus. Corporis et sanguinis quem effudit deus Dum latus aperuit ipsius in deus. Dum hely clamavit hoc est deus meus* ***versiculus*** *Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me* **(f. 34)** *manet et ego in illo dicit dominus Oremus* ***oratio.*** ***D****eus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tue memoriam reliquisti tribue nobis quesumus ita corporis et sanguinis tui sacra misteria venerari ut redempcionis tue fructum in nobis iugiter senciamus. Qui*

vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum ***Ad vesperas*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***ymnus.*** **(f. 34v)** ***V****erbum caro factus est panis gloriosus Vinum sanguinis factum est christi graciosus traditur discipulis cibus preciosus. Sic manducat dominum servus timorosus* ***versiculus*** *Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo dicit dominus Oremus* ***Oratio.*** ***D****eus qui nobis sub sacramento mirabili pas***(f. 35)***sionis tue memoriam reliquisti tribue nobis quesumus ita corporis et sanguinis tui sacra misteria venerari ut redempcionis tue fructum in nobis iugiter senciamus. Qui vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum* ***Ad completorium*** ***C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***ymnus.*** **(f. 35v)** ***I****ustis et fidelibus ita manducatur. Sed ab hoc in aliquo nunquam laceratur. totus in particula confracta moratur. aliena specie deus occultatus* ***versiculus*** *Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in eo dicit dominus Oremus* ***oratio.*** ***D****eus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tue memoriam re***(f. 36)***liquisti tribue nobis quesumus ita corporis et sanguinis tui sacra misteria venerari ut redempcionis tue fructum in nobis iugiter senciamus. Qui vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum. Amen.* ***recommendacio*** ***H****as horas sit recolo via ratione tibi corpus domini ut confessione. Contritus penitencia et satisfactione. Valeam te sumere cum devocione amem.*

6. HORAS DE SANTA CATARINA, ff. 36v-45v

(f. 36v) Iconografia: Santa Catarina junto à roda do martírio (iluminura inserida na coluna de texto) ***Incipiunt hore de sancta katherina*** *[D]Omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio: et spiritui sancto.* **(f. 37)** ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. Amen.* ***antiphona*** *Deprecare regem celi pro me virgo katherina adiuva me queso veni et salvare me festina* ***ymnus.*** ***C****astitatis lilium alma katherina Illustrata nimium hora matutina. convertit porphirium mundi tenens yma.* ***versiculus*** *Salvavit eam propter nomen suum. cum crediderunt verbis eius et laudaverunt laudem eius* **(f. 37v)** *Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus* ***Oratio.*** ***D****eus cuius auxilio virgo prudentissima katherina de multiplici certamine triumphavit et suis fidelibus exorando optata per te eius presidia sunt concessa te domine trementes devotissime deprecamur ut nobis qui*

ad tui nominis et passionis eius memoriam hanc horam per solvimus plenam contricionem et indulgenciam peccatorum meorum largiri digneris **(f. 38)** *ut tecum nos eius meritis beatis et precibus facias gaudere celestibus. Per christum dominum nostrum Amen* ***Ad primam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Deprecare regem celi pro me virgo katherina adiuva me queso veni et salvare me festina* ***hympnus.*** ***A****d certamen ducitur virgo preparata hora prima a domino multum confortata. que trax***(f. 38v)***it philosophos mirifice dotata. ad lumen veridicum et regna beata.* ***Versiculus*** *Erudivit eam dominus sed et ipsa et lingua eius loquebatur inter principes sapienciam. Domine exaudi orationem meam. Etclamor. Oremus.* ***oratio.*** ***D****eus cuius auxilio virgo prudentissima katherina de multiplici certamine triumphavit et suis fidelibus exorando optata per te eius presidia sunt concessa te domine tremen***(f. 39)***tes devotissime deprecamur ut nobis qui ad tui nominis et passionis eius memoriam hanc horam per solvimus plenam contricionem et indulgenciam peccatorum meorum largiri digneris ut tecum nos eius meritis beatis et precibus facias gaudere celestibus. Per christum dominum nostrum* ***Ad terciam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Deprecare regem celi pro me vir***(f. 39v)***go katherina adiuva me queso veni et salvare me festina* ***ymnus.*** ***T****emplo ad terciam horam in censorum. Cesarem aggreditur hostis ydolorum. Per metricam et logicam et visum astrorum ducit ad noticiam regis angelorum* ***Versiculus*** *Eloquium domini in flammavit eam* ***Responsorim*** *Et laudavit eam in sole lunam et stellis. Domine exaudi orationem meam. Et clamor Oremus.* ***oratio.*** ***D****eus cuius auxilio* **(f. 40)** *virgo prudentissima katherina de multiplici certamine triumphavit et suis fidelibus exorando optata per te eius presidia sunt concessa te domine trementes devotissime deprecamur ut nobis qui ad tui nominis et passionis eius memoriam hanc horam per solvimus plenam contricionem et indulgenciam peccatorum meorum largiri digneris ut tecum nos eius meritis beatis et precibus facias gaudere ce***(f. 40v)***lestibus. Per christum dominum nostrum* ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Deprecare regem celi pro me virgo katherina adiuva me queso veni et salvare me festina* ***ymnus.*** ***E****xarsit ira cesaris fremens in pupillam. hora sexta precepit educere pusillam. Tormentorum genera parat perpetus illam. angelus qui subito reduxit in favillam* **(f. 41)** ***Versiculus*** *Laqueum preparaverunt pedibus eius* ***Responsorim*** *Et foucam foderunt et inciderunt in eam. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus cuius auxilio virgo prudentissima katherina de multiplici certamine triumphavit et suis fidelibus exorando optata per te eius presidia sunt concessa te*

domine trementes devotissime deprecamur ut nobis qui ad tui nominis et passionis eius memoriam **(f. 41v)** *hanc horam per solvimus plenam contricionem et indulgenciam peccatorum meorum largiri digneris ut tecum nos eius meritis beatis et precibus facias gaudere celestibus. Per christum dominum nostrum* ***Ad nonam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Deprecare regem celi pro me virgo katherina adiuva me queso veni et salvare me festina* ***hympnus.*** **(f. 42)** ***R****emittitur ad caecerem cene flagellata hora nona a cesar victualibus privata. sed divino munere ab angelo cibata. sacro tadem nuncio recens oblata.* ***Versiculus*** *Panem celi dedit ei dominus* ***Responsorim*** *Et cibaria misit ei in habundancia. Domine exaudi oracionem meam Et clamor. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus cuius auxilio virgo prudentissima katherina de multiplici certamine trium***(f. 42v)***phavit et suis fidelibus exorando optata per te eius presidia sunt concessa te domine trementes devotissime deprecamur ut nobis qui ad tui nominis et passionis eius memoriam hanc horam per solvimus plenam contricionem et indulgenciam peccatorum meorum largiri digneris ut tecum nos eius meritis beatis et precibus facias gaudere celestibus. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***Ad vesperas*** **(f. 43)** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Deprecare regem celi pro me virgo katherina adiuva me queso veni et salvare me festina* ***hympnus.*** ***I****ubar splendidissima virgo katherina. sua secuta dominum. hora vespertina in signum veridicum que tota sit divina. effudit lac purissimum pro sanguine regina.* ***Versiculus*** *In calumpna nu***(f. 43v)***bis deduxit eam dominos* ***Responsorim*** *In terra lac et mel manantem. Domine exaudi oracionem meam Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus cuius auxilio virgo prudentissima katherina de multiplici certamine triumphavit et suis fidelibus exorando optata per te eius presidia sunt concessa te domine trementes devotissime deprecamur ut nobis qui ad tui nominis et passionis* **(f. 44)** *eius memoriam hanc horam per solvimus plenam contricionem et indulgenciam peccatorum meorum largiri digneris ut tecum nos eius meritis beatis et precibus facias gaudere celestibus. Per christum dominum nostrum.* ***Ad completorium*** ***C****onverte nos deus salutaris noster Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri* **(f. 44v)** ***antiphona*** *Deprecare regem celi pro me virgo katherina adiuva me queso veni et salvare me festina* ***ymnus.*** ***N****empe completorii hora tumulatur. Et in locum sinay ab angelis portatur vivo fonte olei. Corpus decoratur Et sic fruentis languidi morbus effugatur* ***Versiculus*** *Angelis suis mandavit de te* ***Responsorim*** *Qui te portaverunt de omnibus viis tuis. Domine exaudi oracionem meam Et clamor* **(f. 45)** *meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus*

*cuius auxilio virgo prudentissima katherina de multiplici certamine triumphavit et suis fidelibus exorando optata per te eius presidia sunt concessa te domine trementes devotissime deprecamur ut nobis qui ad tui nominis et passionis eius memoriam hanc horam per solvimus plenam contricionem et indulgenciam pecca***(f. 45v)***torum meorum largiri digneris ut tecum nos eius meritis beatis et precibus facias gaudere celestibus. Per christum dominum nostrum. Amen. Benedicamus domino. Deo gracias.* **(f. 46)** liso;

7. MISSA DE NOSSA SENHORA, ff. 46v-52v

(f. 46v) Iconografia: Virgem com o Menino e anjos (iluminura inserida na coluna de texto) ***Incipit missa beate marie virginis*** *[I]Ntroibo ad altare dei: ad deum qui letificat iuventutem meam* ***D****ignare domine die isto. Sine peccato nos custodire.* ***C****onfitemini domino quoniam bonus. Quoniam in se***(f. 47)***culum misericordia eius.* ***confessio*** ***C****onfiteor deo omnipotenti et beate marie virgini et omnibus sanctis eius et vobis pater quia ego infelix peccator peccavi nimis contra legem dei mei cogitatione locutione consensu visu verbo ore et opere mea culpa mea culpa mea maxima culpa Ideo precor beatissimam gloriosam virginem mariam et omnes sanctos et sanctas dei et vos* **(f. 47v)** *orare pro me peccatore.* ***absolutio*** ***M****isereatur vestri omnipotens deus et dimissis omnibus peccatis vestris perducat nos et vos ihesus christus sine macula cum gaudio ad vitam eternam amen.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini Qui fecit celum et terram.* ***S****it nomen domini benedictum. Ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Introitus misse beate marie***[1] ***S****alve sancta parens enixa puerpera* **(f. 48)** *regem qui celum terramque regit in secula seculorum* ***versiculus*** *Senciant omnes tuum iuvamen quicumque celebrant tuam commemorationem* ***Responsorium*** *Gloria patri et filio et spiritu sancto.* ***S****alve sancta parens enixa puerpera regem qui celum terramque regit in secula seculorum* ***K****yrieleison. iii* ***C****hristeleison: iii* ***K****yrieleison. iii.* ***canticum*** ***G****loria in excelsis deo Et in terra pax hominibus bone voluntatis. Laudamus* **(f. 48v)** *te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gracias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine deus rex celestis. deus pater omnipotens. Domine fili unigenite ihesu christe. Domine deus agnus dei filius patris. Qui tollis peccata mundi: miserere nobis. Qui tollis peccata mundi suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram patris: miserere nobis. Quoniam tu solus sanctus. Tu solus dominus. Tu so***(f. 49)***lus altissimus ihesu christe. cum sancto spiritu in gloria dei patris. Amen. Oremus.* ***Oratio*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et*

[1] Missa votiva da abençoada Virgem Maria para os sábados.
[2] Eccles (24. 14-16).
[3] Lc (11:27-28).

corporis sanitate gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione. a presenti liberari tristicia. et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum. amen. ***Lectio libri sapiencie.***[2] ***A****b inicio et ante secula creata sum et usque ad futurum seculum non de***(f. 49v)***sinam et in habitatione sancta coram ipso ministravi. Et sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in iherusalem potestas mea. Et radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detencio mea.* ***Graduale*** *Benedicta et venerabilis es virgo maria que sine tactu pudoris inventa es mater salvatoris* ***versiculus*** *Virgo dei genitrix quem* **(f. 50)** *totus non capit orbis in tua se clausit viscera factus homo. alleluya.* ***versiculus*** *post partum virgo inviolata permansisti dei genitrix intercede pro nobis. alleluya* ***secundum lucam***[3] ***I****n illo tempore. loquente ihesum ad turbas. Extollens vocem quedam mulier de turba dixit illi. Beatus venter qui te portavit et ubera que suxisti. At ille dixit. Quynimmo: Beati qui audiunt verbum dei et custodiunt illud. Deo* **(f. 50v)** *gracias.* ***Symbolum*** ***C****redo in unum deum. Patrem omnipotentem factorem celi et terre. Visibilium omnium et invisibilium. Et in unum dominum ihesum christum filium dei unigenitum et ex patre natum ante omnia secula. Deum de deo. lumen de lumine. Deum verum de deo vero. Genitum non factum consubstancialem patri per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem* **(f. 51)** *descendit de celis. Et incarnatus est de spiritu sancto ex maria virgine: et homo factus est. Crucifixus eciam pro nobis sub pontio pylato: passus et sepultus est. Et resurrexit tercia die secundum scripturas. Et ascendit in celum sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos. Cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum dominum et vivificantem. Qui ex patre filioque procedit.* **(f. 51v)** *Qui cum patre et filio simul adoratur et conglorificatur. Qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. et vitam venturi seculi. Amen.* ***Offertorion*** ***F****elix namque es sacra virgo maria et omni laude dignissima quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster.* ***S****anctus Sanctus* **(f. 52)** *Sanctus dominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra gloria tua osanna in excelsis.* ***B****enedictus qui venit in nomine domini osanna in excelsis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: dona nobis pacem.* ***Post communio.*** ***B****eata viscera marie virginis que portaverunt eterni patris filium. Oremus* ***Oratio*** **(f. 52v)** ***G****raciam tuam quesumus domine*

[2] Eccles (24. 14-16).
[3] Lc (11:27-28).

mentibus nostris infunde ut qui angelo nunciante christi filii tui incarnationem cognovimus per passionem eius et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur. Per eundem christum dominum nostrum. amen.

8. PERICOPES EVANGÉLICAS, ff. 52v-59

(f. 52v) ***Inicium sancti evvangelii. Secundum iohannem: Gloria tibi domine*** **(f. 53)** Iconografia: São João em Patmos (iluminura inserida na coluna de texto) *[I]N principio erat verbum. et verbum erat apud deum et deus erat verbum. hoc erat in principio apude deum Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nichil. Quot factum est in ipso vita erat et vita erat lux homnium et lux in tenebris lucet et te***(f. 53v)***nebre eam non comprehenderunt. Fuit homo missus a deo cui nomen erat iohannes hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera que illuminat omnem hominem venietem in hunc mundum. In mundum erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit. In proppria venit* **(f. 54)** *et sui eum non receperunt Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri hiis qui credunt in nomine eius qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis. neque ex voluntate viri sed ex deo nati sunt. Et verbum caro factum est et habitavit in nobis. Et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a patre plenum gracie et veritatis. Deo gracias.* ***Evvangelli Secundum lucam*** **(f. 54v)** Iconografia: São Lucas no scriptorium (iluminura inserida na coluna de texto) *[I]N illo tempore Missus est angelus gabriel. a deo in civitatem galilee cui nomen naçareth ad virginem desponsatam viro: cui nomen erat ioseph. de domo david et nomen virginis maria. Et ingressus angelus ad eam dixit. Ave gracia ple***(f. 55)***na dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Que cum audisset turbata est in sermone eius. et cogitabat qualis esset ista salutacio. Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud dominum. Ecce concipies in utero et paries filium et vocabis nomen eius ihesum. hic erit magnus et filius altissimi vacabitur. Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regna***(f. 55v)***bit in domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Dixit autem maria ad angelum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce eliçabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectude sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur* **(f. 56)** *sterilis quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Deo gracias.* ***Secundum***

matheum Iconografia: São Mateus no scriptorium (iluminura inserida na coluna de texto) *[C]Um natus esset ihesus in bethleem iude in diebus herodis regis. Ecce magi ab oriente ve***(f. 56v)***nerunt iherosolimam dicentes. Ubi est qui natus est rex iudeorum. Vidimus enim stellam eius in oriente et venimus adorare eum. Audiens autem herodes rex turbatus est et omnis iherosolima cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi suscitabatur ab eis ubi christus nasceretur. At illi dixerunt ei. In bethleem iude sic enim scriptum est per prophetam. Et tu beth***(f. 57)***leem terra iuda nequaquam minima es in principibus iuda ex te enim exiet dux qui regat populum meum israel. Tunc herodes clam vocatis magis diligenter didicit ab eis tempus stelle que apparuit eis. Et mittens eos in bethleem dixit. Ite et interrogate diligenter de puero. Et cum inveneritis renunciate michi ut et ego veniens adorem eum. Qui cum audissent regem abierunt. Et* **(f. 57v)** *ecce stella quam viderant in oriente antecedebat eos usque dum veniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde. Et intrantes domum invenerunt puerum cum maria matre eius. Et procidentes adoraverunt eum. Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera aurum thus et mirram Et responso accepto in sompnis ne redirent ad hero***(f. 58)***dem per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Deo gracias.* ***Secundum marcum*** Iconografia: São Marcos no scriptorium (iluminura inserida na coluna de texto) *[I]N illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis dominus ihesus et exprobravit incredulitatem illorum et duriciam cordis quia hiis qui viderant eum resurrexisse a* **(f. 58v)** *mortuis non crediderunt. Et dixit eis. Euntes in mundum universum predicate evvangelium omni creature. Qui crediderit et baptiçatus fuerit salvus erit. Qui vero non crediderit condempnabitur. Signa autem eos qui crediderint. hec sequentur in nomine meo demonia eicient. linguis loquentur novis serpentes tollent. Et si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Super egros manus impo***(f. 59)***nent et bene habebunt. Et dominus quidem ihesus postquam locutus est eis. Assumptus est in celum et sedet a dextris dei. Illi autem profecti predicaverunt ubique domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Deo gracias.*

9. HORAS DA VIRGEM, ff. 59v-126

(f. 59v) ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum romane ecclesie. ad matutinas.*** Iconografia: Anunciação (iluminura inserida na coluna de texto) *[D]Omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvan***(f. 60)***dum me festina.* ***G****loria patri et filio: et spiritui sancto.* ***S****icut erat in*

principio et nunc et semper: et in secula seculorum. Amen. ***invitatorium*** *Ave maria gracia plena dominus tecum.* ***canticum***[4] ***V****enite exultemus domino: iubilemus deo salutari nostro: preoccupemus faciem eius in confessione: et in psalmis iubilemus ei.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***Q****uoniam deus mag***(f. 60v)***nus dominus et rex magnus super omnes deos quoniam non repellit dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre. et altitudines moncium ipse conspicit.* ***D****ominus tecum.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem popu***(f. 61)***lus eius et oves paschue eius.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbacione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea.* ***D****ominus tecum.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognove***(f. 61v)***runt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***G****loria patri et filio: et spiritui sancto: sicut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. Amen.* ***D****ominus tecum.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***Ymnus*** ***Q****uem terra pontus ethera colunt adorant predicant trinam regentem machinam claustrum marie baiulat.* ***C****ui* **(f. 62)** *luna sol et omnia deserviunt per tempora perfusa celi gracia gestant puelle viscera.* ***B****eata mater munere cuius supernus artifex mundum pugillo continens ventris sub archa clausus est.* ***B****eata celi nuncio fecunda sancto spiritu desideratus gentibus cuius per aluum fusus est.* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege. in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine* **(f. 62v)** *cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***Isti tres psalmi dicuntur diebus dominicis lune et ionis***[5] ***antiphona.*** *Benedicta tu* ***psalmus***[6] ***D****omine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***Q****uoniam elevata est magnificencia tua: super celos.* ***E****x ore infancium et lactencium perfecisti laudem propter inimicos tuos: ut destruas inimicum et ultorem.* ***Q****uoniam videbo celos tuos opera digitorum tuorum:* **(f. 63)** *lunam et stellas que tu fundasti.* ***Q****uid est homo quod memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum* ***M****inuisti eum paulo minus ab angelis gloria et honore coronasti eum: et constituisti eum super opera manuum tuarum.* ***O****mnia subiecisti sub pedibus eius oves et boves universas insuper et pecora campi.* ***V****olucres celi et pisces maris qui perambulant semitas maris.* ***D****omine dominus* **(f. 63v)**

[4] Erro do rubricador. O texto que a rubrica introduz é o salmo 94. Verifica-se o mesmo erro no BNP, iluminado 16, f. 74v.
[5] 1º nocturno.
[6] Salmo 8.

noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra. ***G****loria patri* ***antiphona*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***antiphona*** *Sicut mirra* ***psalmus***[7] *Celi enarrant gloriam dei: et opera manuum eius annunciat firmamentum.* ***D****ies diei eructat verbum: et nox nocti indicat scienciam.* ***N****on sunt loquele neque sermones: quorum non audiantur voces eorum.* ***I****n omnem terram exi***(f. 64)***vit sonus eorum: et in fines orbis terre verba eorum* ***I****n sole posuit tabernaculum suum: et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* ***E****xultavit ut gygas ad currendam viam: a summo celo egressio eius.* ***E****t occursus eius usque ad summum eius: nec est qui se abscondat a calore eius.* ***L****ex domini immaculata convertens animas testimonium domini fidele sapienciam prestans par***(f. 64v)***vulis.* ***I****ustitiicie domini recte letificantes corda preceptum domini lucidum illuminans oculos.* ***T****imor domini sanctus permanet in seculum seculi: iudicia domini vera iustificata in semet ipsa* ***D****esiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum et dulciora super mel et favum. Etenim servus tuus custodit ea: in custodiendis illis retribucio multa.* ***D****elicta quis intellegit ab occul***(f. 65)***tis meis munda me: et ab alienis parce servo tuo.* ***S****i mei non fuerint dominati tunc inmaculatus ero: et emundabor a delicto maximo.* ***E****t erunt ut conplaceant eloquia oris mei: et meditacio cordis mei in conspectu tuo semper.* ***D****omine adiutor meus et redemptor meus.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sicut mirra electa odorem dedi suavitatis sancta dei genitrix.* ***antiphona*** *Ante thorum.* ***Psalmus david***[8] **(f. 65v)** ***D****omini est terra et plenitudo eius: orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* ***Q****uia ipse super maria fundavit eum: et super flumina preparavit eum.* ***Q****uis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius.* ***I****nnocens manibus et mundo corde qui non accepit in vano animam suam: nec iuravit in dolo proximo suo.* ***H****ic accipiet benedictionem a domino:* **(f. 66)** *et misericordiam a deo salutari suo.* ***H****ec est generacio querencium eum: querentium faciem dei iacob.* ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porte eternales: et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus fortis et potens dominus potens in prelio.* ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porteeternales: et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus vir***(f. 66v)***tutum ipse est rex glorie. Gloria patri*** ***antiphona*** *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica draginatis.* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum. Pater noster.* ***Isti tres psalmi dicuntur diebus martis et veneris***[9]***. antiphona*** *Specie tua* ***psalmus***[10] ***E****ructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi.* ***L****ingua mea ca***(f. 67)***lamus scribe: velociter*

[7] Salmo 18.
[8] Salmo 23.
[9] 2º nocturno.
[10] Salmo 44.

scribentis. ***S****peciosus forma pre filiis hominum diffusa est gracia in labiis tuis: propterea benedixit te deus in eternum.* ***A****ccingere gladio tuo super femur tuum potentissime.* ***S****pecie tua et pulcritudine tua: intende prospere procede et regna.* ***P****ropter veritatem et mansuetudinem et iusticiam: et deducet te mirabiliter dextera tua.* ***S****agitte tue acute: populi* **(f. 67v)** *sub te cadent in corda inimicorum regis.* ***S****edes tua deus in seculum seculi: virga directionis virga regni tui.* ***D****ilexisti iusticiam et odisti iniquitatem: propterea unxit te deus deus tuus oleo leticie pre consortibus tuis. Mirra et gutta et cassia a vestimentis tuis: a domibus eburneis ex quibus delectaverunt te filie regum in honore tuo.* ***A****stitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato* **(f. 68)** *circumdata varietate.* ***A****udi filia et vide et inclina aurem tuam: et obliviscere populum tuum et domum patris tui.* ***E****t concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est dominus deus tuus et adorabunt eum.* ***E****t filie tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis.* ***O****mnis gloria eius filie regis ab intus: in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* ***A****dducentur* **(f. 68v)** *regi virgines post eam proxime eius afferentur tibi.* ***A****fferentur in leticia et exultatione: adducentur in templum regis.* ***P****ro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.* ***M****emores erunt nominis tui domine in omni generatione et generationem.* ***P****ropterea populi confitebuntur tibi in eternum: et in seculum seculi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Specie tua et pulcritudine tua intende prospere procede et regna.* **(f. 69)** ***antiphona*** *Adiuvabit eam.* ***Psalmus***[11] ***D****eus noster refugium et virtus: adiutor in tribulationibus que invenerunt nos nimis.* ***P****ropterea non timebimus dum turbabitur terra: et transfferentur montes in cor maris.* ***S****onuerunt et turbate sunt aque eorum: conturbati sunt montes in fortitudine eius.* ***F****luminis impetus letificat civitatem dei: sanctificavit tabernaculum suum altissimus.* ***D****eus in medio eius non* **(f. 69v)** *commovebitur: adiuvabit eam deus mane diluculo Conturbate sunt gentes et inclinata sunt regna: dedit vocem suam mota est terra.* ***D****ominus virtutum nobiscum: susceptor noster deus iacob* ***V****enite et videte opera domini que posuit prodigia super terram: auferens bella usque ad finem terre* ***A****rcum conteret et confringet arma: et scutum comburet igni* ***V****acate et videte quoniam ego sum deus: exaltabor* **(f. 70)** *in gentibus et exaltabor in terra.* ***D****ominus virtutum nobiscum susceptor noster deus iacob.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Adiuvabit eam deus vultu suo deus in medio eius non commovebitur.* ***antiphona*** *Sicut letancium.* ***psalmus***[12] ***F****undamenta eius in montibus sanctis: diligit dominus portas syon. super omnia tabernacula iacob.* ***G****loriosa dicta sunt de te: civitas dei.* ***M****emor ero raab: et babilonis*

[11] Salmo 45.
[12] Salmo 86.

sciencium me. **(f. 70v)** ***E****cce alienigene et tyrus et populus ethyopum: hii fuerunt illic.* ***N****umquid syon dicet homo: et homo natus est in ea et ipse fundavit eam altissimus* ***D****ominus narrabit in scripturis populorum et principum: horum qui fuerunt in ea.* ***S****icut letancium omnium: habitacion est in te.* ***G****loria Patri* ***antiphona*** *Sicut letancium omnium nostrum habitacio est in te sancta dei genitrix.* ***versiculus*** *Sancta dei genitrix virgo semper ma***(f. 71)***ria intercede pro nobis ad dominum deum nostrum* ***Psalmi sequentes dicuntur diebus marcurii et sabbati.***[13] **antiphona** *Gaude maria.* ***Psalmus***[14] ***C****antate domino canticum novum: cantate domino omnis terra.* ***C****antate domino et benedicite nomini eius: annunciate de die in diem salutare eius.* ***A****nnunciate inter gentes gloriam eius: in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus et lauda***(f. 71v)***bilis nimis: terribilis est super omnes deos.* ***Q****uoniam omnes dii gentium demonia: dominus autem autem celos fecit.* ***C****onfessio et pulcritudo in conspectu eius sanctimonia et magnificencia in sanctificatione eius.* ***A****fferte domino patrie gencium: afferte domino gloriam et honorem afferte domino gloriam nomini eius.* ***T****ollite hostias et introite in atria eius: adorate dominum in atrio sancto eius.* ***C****ommoveatur* **(f. 72)** *a facie eius universa terra: dicite in gentibus quia dominus regnavit.* ***E****tenim correxit orbem terre qui non commovebitur: iudicabit populos in equitate.* ***L****etentur celi et exultet terra: commoveatur mare et plenitudo eius: gaudebunt campi et omnia que in eis sunt.* ***T****unc exultabunt omnia lingua silvarum a facie domini quia venit: quoniam venit iudicare terram.* ***I****udicabit orbem terre in* **(f. 72v)** *equitate: et populos in veritate sua.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Gaude maria virgo cunctas hereses sola interemisti in universo mundo.* ***antiphona*** *Dignare me.* ***psalmus***[15] ***D****ominus regnavit exultet terra: letentur insule multe.* ***N****ubes et caligo in circuitu eius iusticia et iudicium correctio sedis eius.* ***I****gnis ante ipsum precedet et inflammabit in circuitu inimicos eius.* ***A****lluxerunt fulgura eius orbi terre:* **(f. 73)** *vidit et commota est terra.* ***M****ontes sicut cera fluxerunt a facie domini: a facie domini omnis terra.* ***A****nnunciaverunt celi iusticiam eius: et viderunt omnes populi gloriam eius.* ***C****onfundantur omnes qui adorant sculptilia: et qui gloriantur in simulacris suis.* ***A****dorate eum omnes angeli eius: audivit et letata est syon.* ***E****t exultaverunt filie iude: propter iudicia tua domine.* ***Q****uoniam tu* **(f. 73v)** *dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.* ***Q****ui diligitis dominum odite malum: custodit dominus animas sanctorum suorum: de manu peccatoris liberabit eos.* ***L****ux orta est iusto: et rectis corde leticia.* ***L****etamini iusti in domino: et confitemini memorie sanctificationis eius.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Dignare me*

[13] 3º nocturno.
[14] Salmo 95.
[15] Salmo 96.

laudare te virgo sacrata da michi virtutem contra hostes tuos. ***antiphona*** *Post partum* ***Psalmus***[16] ***C****antate domino canticum novum: quia mirabilia fecit.* ***S****alvavit sibi dextera eius: et brachium sanctum eius.* ***N****otum fecit dominus salutare suum: in conspectu gencium revelavit iusticiam suam.* ***R****ecordatus est misericordie sue et veritati sue domui israel.* ***V****iderunt omnes termini terre: salutare dei nostri.* ***I****ubilate deo omnis terra cantate et exultate et psal***(f. 74v)***lite.* ***P****sallite domino in cythara in cythara et voce psalmi: in tubis ductilibus et voce tube cornee.* ***I****ubilate in conspectu regis domini commoveatur mare et plenitudo eius: orbis terrarum et in universi qui habitant in eo.* ***F****lumina plaudent manu simul: montes exultabunt a conspectu domini. quoniam venit iudicare terram.* ***I****udicabit orbem terrarum in iusticia: et populos in* **(f. 75)** *equitate.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Post partum virgo inviolata permansisti dei genitrix intercede pro nobis.* ***loco*** *Post partum.* ***Per totum adventum dicitur hec antiphona*** *Angelus domini nunciavit marie et concepit de spiritu sancto* ***versiculus*** *Adiuvabit eam deus vultu suo deus in medio eius non commovebitur. Pater noster.* ***versiculus***[17] *Precibus et meritis beate marie virginis et omni sanctorum perducat nos* **(f. 75v)** *dominus ad regna celorum. Amen. Iube domine benedicere.* ***Benedictio*** *Nos cum prole pia benedicat virgo maria. Amen.* ***lectio prima*** ***I****n omnibus requiem quesivi et in hereditate domini morabor. Tunc precepit et dixit michi creator omnium et qui creavit me requievit in tabernaculo meo. Et dixit michi In iacob inhabita et in israel hereditare et in electis meis mitte radices. Tu autem domine:* **(f. 76)** *miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Sancta et immaculata virginitas quibus te laudibus referam nescio. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti.* ***versiculos*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Quia a quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti.* ***lectio secunda*** ***E****t sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in iherusalem* **(f. 76v)** *potestas mea. Et radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detencio mea. Tu autem domine miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Beata es maria que dominum portasti creatorem mundi. genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo. Iube dompne benedicere.* ***Benedictio*** *Per virginem matrem concedat nobis dominus salutem et pacem. Amen.* **(f. 77)** ***Lectio tercia*** ***Q****uasi cedrus exaltata sum in libano. et quasi cypressus in monte syon. Quasi palma exaltata sum in cades: et quasi plantatio rose in iherico. Quasi oliva speciosa in campis et quasi plantanus exaltata sum iuxta aquas in plateis. Sicut cynamomum et balsamum aromatiçans odorem dedi quasi*

[16] Salmo 97.
[17] Erro do rubricador. É o *absolutio.*

mirra electa dedi suavitatem odoris. Tu autem domine: miserere nostri **(f. 77v)** *Deo gracias* ***Responsorium*** *Felix namque es sacra virgo maria. et omni laude dignissima. quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster.* ***versiculus*** *Ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu. Senciant omnes tuum iuvamen quicunque celebrant tuam commemorationem. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Christus deus noster.* **(f. 78)** ***[Canticum]*** ***T****e deum laudamus te dominum confitemur.* ***T****e eternum patrem: omnis terra veneratur.* ***T****ibi omnes angeli: tibi celi et universe potestates.* ***T****ibi cherubin et seraphin incessabili voce proclamant.* ***S****anctus.* ***S****anctus.* ***S****anctus dominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra: maiestatis glorie tue.* ***T****e gloriosus apostolorum chorus.* ***T****e prophetarum lau***(f. 78v)***dabilis numerus.* ***T****e martirum candidatus: laudat exercitus. Te per orbem terrarum: sancta confitetur ecclesia.* ***P****atrem immense maiestatis.* ***V****enerandum tuum verum et unicum filium.* ***S****anctum quoque paraclitum spiritum.* ***T****u rex glorie christe.* ***T****u patris: sempiternus es filius.* ***T****u ad liberandum suscepturus hominem: non horruisti virginis uterum.* ***T****u devicto mortis aculeo: aperuisti credentibus regna* **(f. 79)** *celorum.* ***T****u ad dexteram dei sedes in gloriam patris.* ***I****udex crederis: esse venturus.* ***T****e ergo quesumus famulis tuis subveni: quos precioso sanguine redemisti.* ***E****terna fac: cum sanctis tuis gloria munerari.* ***S****alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue.* ***E****t rege eos et extolle illos. usque in eternum.* ***P****er singulos dies: benedicimus te.* ***E****t laudamus nomen tuum in seculum: et in se***(f. 79v)***culum: et in seculum seculi.* ***D****ignare domine die isto: sine peccato nos custodire.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri.* ***F****iat misericordia tua domine super nos: quemadmodum speravimus in te.* ***I****n te domine speravi non confundar in eternum.* ***versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi.* **(f. 80)** liso;

(f. 80v) ***Ad laudes*** Iconografia: Visitação (iluminura inserida na coluna de texto) *[D]Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Assumpta est.* ***psalmus.*** [18] ***D****ominus regnavit decorem indutus est indutus est dominus fortitudinem et precinxit se. Etenim firmavit orbem terre: qui non commovebitur.* **(f. 81)** ***P****arata sedes tua ex tunc a seculo tu es.* ***E****levaverunt flumina domine: elevaverunt flumina vocem suam.* ***E****levaverunt flumina fluctus suos: a vocibus aquarum multarum.* ***M****irabiles elationes maris mirabilis in altis dominus.* ***T****estimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo domine in longitudinem dierum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Assumpta est maria in*

[18] Salmo 92.

*celum gaudent ange***(f. 81v)***li laudantes benedictum dominum.* ***antiphona*** *Maria virgo.* ***Psalmus***[19] ***I****ubilate deo omnis terra: servite domino in leticia.* ***I****ntroite in conspectu eius: in exultatione.* ***S****citote quoniam dominus ipse est deus ipse fecit nos et non ipsi nos.* ***P****opulus eius et oves pascue eius: introite portas eius in confessione. atria eius in hymnis confitemini illi.* ***L****audate nomen eius qui suavis est dominus in eternum misericordia* **(f. 82)** *eius et usque in generacione et generacionem veritas eius.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Antiphona*** *In odorem.* ***Psalmus***[20] ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta invia et in inaquosa sic in sancto apparui tibi. ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia* **(f. 82v)** *tua super vitas labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea: et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adipe et pinguedine repleatur anima mea: et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo: adhesit anima mea post te me: suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in* **(f. 83)** *vanum quesierunt animam meam: introibunt in inferiora terre. tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo: laudabuntur omnes qui iurant in eo quia obstructum est os loquencium iniqua.* ***psalmus***[21] ***D****eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.* **(f. 83v)** ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adoles***(f. 84)***centule dilexerunt te nimis.* ***antiphona*** *Benedicta.* ***psalmus***[22] *Benedicite omnia opera domini domino laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicite angeli domini domino: benedicite celi domino.* ***B****enedicite aque omnes que super celos sunt domino benedicite omnes virtutes domini domino.* ***B****enedicite sol et luna domino: benedicite stelle celi domino.* ***B****enedicite omnis ymber et ros domino: benedicite* **(f. 84v)** *omnis spiritus dei domino.* ***B****enedicite ignis et estus domino: benedicite frigus et estas domino.* ***B****enedicite rores et pruina domino: benedicite gelu et frigus*

[19] Salmo 99.
[20] Salmo 62.
[21] Salmo 66.
[22] Erro do rubricador. O texto que a rubrica introduz não corresponde a um salmo mas ao *Canticum trium puerorum* [Daniel 3]. Ocorre o mesmo erro no BNP, iluminado 15, f. 29; no BNP, iluminado 16, f. 97, no BNP, iluminado 166, f. 35 e no COD CXXIV 2-10 da BPE, f. 14.

domino. ***B****enedicite glacies et nives domino: benedicite noctes et dies domino.* ***B****enedicite lux et tenebre domino: benedicite fulgura et nubes domino.* ***B****enedicat terra dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite montes et colles domino: bene***(f. 85)***dicite universa germinancia in terra domino.* ***B****enedicite fontes domino: benedicite maria et flumina domino.* ***B****enedicite cete et omnia que moventur in aquis domino benedicite omnes volucres celi domino.* ***B****enedicite omnes bestie et pecora domino: benedicite filii hominum domino.* ***B****enedicat israel dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite sacerdotes domini domino: benedicite* **(f. 85v)** *servi domini domino.* ***B****enedicite spiritus et anime iustorum domino: benedicite sancti et humiles corde domino.* ***B****enedicite ananya açaria misael domino: laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicamus patrem et filium cum sancto spiritu laudemus et superexaltemus eum in secula.* ***B****enedictus es domine in firmamemto celi et laudabilis et gloriosus: et superexaltatus eum in secula.* ***antiphona*** **(f. 86)** *Benedicta filia tu a domino quia per te fructum vite communicavimus.* ***antiphona*** *Pulcra es.* ***Psalmus***[23] ***L****audate dominum de celis: laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna: laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque omnes que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse* **(f. 86v)** *mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi: preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra dracones et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* **(f. 87)** ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram: et exaltavit cornu populi sui.* ***H****imnus omnibus sanctis eius filiis israel populo appropinquanti sibi.* ***psalmus***[24] ***C****antate domino canticum novum: laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum: et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent no***(f. 87v)***men eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xaltationes dei in gutture eorum: et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nationibus increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus: et nobiles eorum in ma***(f. 88)***nicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est*

[23] Salmo 148.
[24] Salmo 149.

omnibus sanctis eius. ***Psalmus***[25] ***L****audate dominum in sanctis eius: laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube: laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro: laudate eum in cordis* **(f. 88v)** *et organo* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Pulchra es et decora filia iherusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** ***V****iderunt eam filie syon et beatissimam predicaverunt et regine laudaverunt eam. Deo gracias.* ***ymnus.*** ***O*** *gloriosa domina excelsa supra sydera qui te crea***(f. 89)***vit provide lactasti sacro ubere.* ***Q****uod eva tristis abstulit tu reddis almo germine intrent ut astra flebiles celi fenestra facta es.* ***T****u regis alti ianua et porta lucis fulgida vitam datam per virginem gentes redempte plaudite.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***antiphona*** *Bea***(f. 89v)***ta dei.* ***Canticum:***[26] ***B****enedictus dominus deus israel: quia visitavit et fecit redempcionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis: in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum: qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris: et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris: et memorari testamenti sui sancti.* **(f. 90)** ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum: daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati: serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso: omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie* **(f. 90v)** *dei nostri: in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** ***B****eata dei genitrix maria virgo perpetua templum domini sacrarium spiritus sancti tu sola sine exemplo placuisti regina domino nostro ihesu christo. ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu.* ***K****yrie eleison.* **(f. 91)** ***C****hriste eleison.* ***K****yrie eleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus* ***oratio*** *Deus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti: presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus: eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per christum dominum nostrum. amen.* ***De omnibus sanctis antiphona*** ***S****ancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra* **(f. 91v)** *omniumque salute.*

[25] Salmo 150.
[26] Cântico de Zacarias[Lucas 1].

versiculus *letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***oratio.*** ***P****rotege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***Oratio.*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***Oratio:*** **(f. 92)** ***E****t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum cristum filium tuum. qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. amen.*

(f. 92v) ***Ad prima*** Iconografia: Natividade do Senhor (iluminura inserida na coluna de texto) *[D]Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gracie.* **(f. 93)** *mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Assumpta* ***psalmus***[27] ***D****eus in nomine tuo salvum me fac: et in virtute tua iudica me.* ***D****eus exaudi orationem meam auribus percipe verba oris mei.* ***Q****uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam: et non proposuerunt* **(f. 93v)** *deum ante conspectum suum.* ***E****cce enim deus adiuvat me et dominus susceptor est anime mee.* ***A****verte mala inimicis meis et in veritate tua disperde illos.* ***V****oluntarie sacrificabo tibi: et confitebor nomini tuo domine quoniam bonum est.* ***Q****uoniam ex omni tribulacione eripuisti me: et super inimicos meos despexit oculus meus.* ***G****loria* ***psalmus***[28] ***B****enedixisti domine terram tuam avertisti captivitatem iacob.* ***R****emi***(f. 94)***sisti iniquitatem plebis tue operuisti omnia peccata eorum.* ***M****itigasti omnem iram tuam avertisti ab ira indignationis tue.* ***C****onverte nos deus saluturis noster: et averte iram tuam a nobis.* ***N****umquid in eternum irasceris nobis aut extendes iram tuam a generatione in generationem* ***D****eus tu conversus vivificabis nos: et plebs tua letabitur in te.* ***O****stende nobis domine misericordiam tuam: et sa***(f. 94v)***lutare tuum da nobis.* ***A****udiam quid loquatur in me dominus deus quoniam loquetur pacem in plebem suam.* ***E****t super sanctos suos et in eos qui convertuntur ad cor.* ***V****erumptamen prope timentes eum salutare ipsius ut inhabitet gloria in terra nostra.*

[27] Salmo 53.
[28] Salmo 84.

M**isericordia et veritas obviaverunt sibi iusticia et pax osculate sunt. **V**eritas de terra orta est et iusticia de celo prospexit. **E**tenim dominus dabit benigni(f. 95)***tatem et terra nostra dabit fructum suum. **I**usticia ante eum ambulabit et ponet in via gressus suos. **G**loria patri. **psalmus**[29] **L**audate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi. **Q**uoniam confirmata est super nos misericordia eius: et veritas domini manet in eternum. **G**loria patri. **antiphona** Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedicunt dominum. **Capitulum** **Q**ue est ista que progre***(f. 95v)***ditur quasi aurora consurgens pulcra ut luna electa ut sol terribilis ut castrorum acies ordinata: Deo gracias. **Responsorium**[30] Dignare me laudare te virgo sacrata. **versiculus**[31] Da michi virtutem contra hostes tuos. **K**yrieleison. Cristeleison. Kyrieleison. **D**omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus. **oratio** **D**eus qui virginalem aulam beate marie virginis in qua habitares **(f. 96)** eligere dignatus es. da quesumus ut sua nos defensione munitos iucundos sue nos faciat interesse commemorationi. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum. amen. **De omnibus sanctis antiphona** **S**ancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute. **versiculus** letamini in domino et exultate iusti. **Responsorium** Et gloriamini omnes recti corde. Oremus. **Oratio.** **E**xaudi nos deus salutaris noster **(f. 96v)** et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctrinis. **Oratio.** **O**mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus. **oratio.** **E**t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua. cunctam repelle nequicia iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuo***(f. 97)***rum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. amen.*

(f. 97) ***Ad terciam*** **(f. 97v)** Iconografia: Anúncio aos Pastores (iluminura inserida na coluna de texto) *[D]eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G**loria patri.* ***ymnus*** ***M**emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris **M**aria mater gracie mater misericordie tu nos ab* **(f. 98)** *hoste protege in hora mortis suscipe **G**loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto*

[29] Salmo 116.
[30] Erro do rubricador. Trata-se de um versículo. O mesmo erro ocorre no iluminado 16 da BNP, f. 109.
[31] Erro do rubricador. Trata-se de um responsório. O mesmo erro ocorre no iluminado 16 da BNP, f. 109.

spiritu in sempiterna secula Amen. ***antiphona*** ***M****aria* ***psalmus***[32] ***A****d dominum cum tribularer clamavi: et exaudivit me.* ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis: et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam* ***S****agitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis* **(f. 98v)** ***H****eu michi quia incolatus meus prolongatus est habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um hiis qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis inpugnabant me gratis.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[33] ***L****evavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino: qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commocionem pedem tuum:* **(f. 99)** *neque dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet: qui custodit israel.* ***D****ominus custodit te dominus proteccio tua super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te: neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***psalmus***[34] ***L****etatus sum in hiis* **(f. 99v)** *que dicta sunt michi: in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri: in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem que edificatur ut civitas: cuius participatio eius in idipsum.* ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel: ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio: sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem: et habundancia diligentibus te.* ***Fi*****(f. 100)***at pax in virtute tua: et habundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos: loquebar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Capittulum*** ***E****t sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in iherusalem potestas mea. Deo gracias.* ***Responsorium***[35] *Diffusa est gracia in labi***(f. 100v)***is tuis. Propterea benedixit te deus in eternum.* ***K****yrieleison: christeleison: Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui salutis eterne beate marie virginitate fecunda humano generi premia prestitisti tribue quesumus ut ipsam pro nobis intercedere sensiamus per quam meruimus auctorem vite suscipe. Dominum nostrum ihesum christum filium tuum. amen.* ***Pro sanctis antiphona*** ***S****ancti dei omnes intercedere* **(f. 101)** *dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus* ***oratio*** ***P****rotege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***Oratio*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos*

[32] Salmo 119.
[33] Salmo 120.
[34] Salmo 121.
[35] Erro do rubricador. É um versículo. Ocorre o mesmo erro no iluminado 16 da BNP, f. 113v.

ubi que adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia **(f. 101v)** *senciamus* ***Oratio*** ***E****t pacem tua nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus.* **(f. 102)** deus. *Per omnia secula seculorum Amen.*

(f. 102v) ***Ad sextam*** Iconografia: Adoração dos Magos (iluminura inserida na coluna de texto) *[D]Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie* **(f. 103)** *mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***antiphona*** *In odorem.* ***psalmus***[36] ***A****d te levavi oculos meos: qui habitas in celis.* ***E****cce sicut oculi servorum: in manibus dominorum suorum.* ***S****icut oculi ancille in manibus domine sue ita oculi nostri ad dominum deum nostrum: do***(f. 103v)***nec misereatur nostri.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione.* ***Q****uia multum repleta est anima nostra obprobrium habundantibus et despectio superbis.* ***G****loria.* ***psalmus***[37] ***N****isi quia dominus erat in nobis dicat nunc israel: nisi quia dominus erat in nobis* ***C****um exurgerent homines in nos forte vivos deglutissent nos.* ***C****um irasceretur furor eorum in nos* **(f. 104)** *forsitan aqua absorbuisset nos.* ***T****orrentem pertransivit anima nostra forsitan: pertransisset anima nostra: aquam intollerabilem.* ***B****enedictus dominus qui non dedit nos in capcionem dentibus eorum.* ***A****nima nostra sicut passer erepta est de laqueo venancium.* ***L****aqueus contritus est et nos liberati sumus.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini: qui fecit celum et terram.* ***G****loria* **(f. 104v)** *patri.* ***psalmus***[38] ***Q****ui confidunt in domino sicut mons syon non commovebitur in eternum qui habitat in iherusalem.* ***M****ontes in circuitu eius et dominus in circuitu populi sui: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Q****uia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* ***B****enefac domine: bonis et rectis corde.* ***D****e***(f. 105)***clinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem pax super israel. Gloria patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***Capitulum*** *Et radicavi in populo honorificato et in partes dei*

[36] Salmo 122.
[37] Salmo 123.
[38] Salmo 124.

mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detencio mea. Deo gracias. ***Responsorium***[39] *Benedicta tu in mulieribus* ***versiculus***[40] *Et benedictus* **(f. 105v)** *fructus ventris tui.* ***K****yrieleison* ***C****hristeleison* ***K****yrie eleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***C****oncede quesumus misericors deus fragilitati nostre presidium ut qui sancte dei genitricis et virginis marie memoriam agimus intercessionis eius auxilio a nostris iniquitatibus resurgamus. Qui christum dominum nostro. amen.* ***De omnibus sanctis antiphona*** **(f. 106)** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus* ***oratio*** ***E****xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctrinis.* ***oratio*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubi que adiuvent ut dum* **(f. 106v)** *eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***oratio*** ***E****t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui* **(f. 107)** *tecum vivit et regnat deus Per omnia secula seculorum Amen.* ***versiculus*** *Benedicamus domino.* ***Responsorium*** *Deo gracias.*

(f. 107v) ***Ad nonam.*** Iconografia: Apresentação de Jesus no Templo (iluminura inserida na coluna de texto) *[D]Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie* **(f. 108)** *mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***antiphona*** *Pulcra es.* ***psalmus***[41] ***I****n convertendo dominus captivitatem syon: facti sumus sicut consolati.* ***T****unc repletum est gaudio os nostrum: et lingua nostra exultacione.* ***T****unc dicent inter gentes magnificavit dominus facere cum eis.* ***M****agnifi***(f. 108v)***cavit dominus facere nobiscum facti sumus letantes.* ***C****onvertere domine captivitatem nostram: sicut torrens in austro.* ***Q****ui seminant in lacrimis in exultacione metent.* ***E****untes ibant et flebant mittentes semina sua.* ***V****enientes autem venient cum exultacione: portantes manipulos*

[39] Erro do rubricador. Trata-se de um versículo e não de um responsório. Verifica-se o mesmo erro no iluminado 16 da BNP, f. 118v.
[40] Erro do rubricador. Trata-se de um responsório e não de um versículo.
[41] Salmo 125.

*suos. **G**loria patri.* ***psalmus***[42] *__N__isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam.* ***N**isi* **(f. 109)** *dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* ***V**anum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C**um dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S**icut sagitte in manu potentis: ita filii excussorum.* ***B**eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur inimicis* **(f. 109v)** *suis in porta. **G**loria patri.* ***psalmus***[43] ***B**eati omnes qui timent dominum: qui ambulant in viis eius.* ***L**abores manuum tuarum: quia manducabis beatus es et bene tibi erit.* ***U**xor tua sicut vitis habundans in lateribus domus tue.* ***F**ilii tui sicut novelle olivarum in circuitu mense tue.* ***E**cce sic benedicetur homo qui timet dominum.* ***B**enedicat tibi dominus ex syon: et videas bona iherusalem omnibus* **(f. 110)** *diebus vite tue.* ***E**t videas filios filiorum tuorum: pacem super israel. **G**loria patri.* ***antiphona*** *Pulcra es et decora filia iherusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** ***I**n plateis sicut cynamomum et balsamum aromatiçans odorem dedi quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Deo gratias.* ***Responsorium***[44] *Post partum virgo inviolata permansisti* ***versiculus***[45] *Dei genitrix intercede pro nobis. **K**yrieleison. **C**hriste***(f. 110v)***leison. **K**yrieleison. **D**omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** ***F**amulorum tuorum quesumus domine delictis ignosce ut qui tibi placere de actibus nostris non valemus genitricis filii tui domini nostri ihesu christi intercessione salvemur. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***Per sanctis antiphona*** ***S**ancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et* **(f. 111)** *exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio.*** ***P**resta quesumus omnipotens deus ut nullis nos permittas perturbationibus concuti quos in apostolice confessionis petra solidasti.* ***Oratio*** ***O**mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***oratio*** ***E**t pacem tuam nostris concede temporibus et ab* **(f. 111v)** *ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum. qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen. Benedicamus domino. Deo gracias.* **(f. 112)** liso;

[42] Salmo 126.
[43] Salmo 127.
[44] Erro do rubricador. Trata-se de um versículo e não de um responsório. Verifica-se o mesmo erro no iluminado 16 da BNP, f. 123v.
[45] Erro do rubricador. Trata-se de um responsório e não de um versículo.

(f. 112v) ***Ad vesperas.*** Iconografia: Fuga para o Egipto (iluminura inserida na coluna de texto) *[D]Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** ***D****um esset.* ***psalmus***[46] ***D****ixit dominus domino meo: sede a dextris meis.* ***D****onec ponam inimicos tuos: scabellum pedum* **(f. 113)** *tuorum.* ***V****irgam virtutis tue emittet dominus ex syon: dominare in medio inicorum tuorum.* ***T****ecum principium in die virtutis tue in splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te.* ***I****uravit dominus et non penitebit eum. tu es sacerdos in eternum: secundum ordinem melchisedech.* ***D****ominus a dextris tuis confregit in die ire sue reges.* ***I****udicabit in nacionibus implebit ruinas: conquassabit capita in* **(f. 113v)** *terra multorum.* ***D****e torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Dum esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suavitatis.* ***antiphona*** *Leva eius.* ***psalmus***[47] ***L****audate pueri dominum laudate nomen domini.* ***S****it nomen domini benedictum: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***A*** *solis ortu usque ad occasum: laudabile nomen domini.* ***E****xcelsus super omnes gentes dominus:* **(f. 114)** *et super celos gloria eius.* ***Q****uis sicut dominus deus noster qui in altis habitat et humilia respicit in celo et in terra.* ***S****uscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem.* ***U****t collocet eum cum principibus: cum principibus populi sui.* ***Q****ui habitare facit sterilem in domo: matrem filiorum letantem.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Leva eius sub capite meo et dextera illius amplexa***(f. 114v)***bitur me.* ***antiphona*** *Nigra sum.* ***psalmus***[48] ***L****etatus sum in hiis que dicta sunt michi: in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri: in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem que edificatur ut civitas cuius participacio eius in idipsum.* ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel: ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sederunt sedes in iudicio: sedes super domum david.* **(f. 115)** ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem: et habundancia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua: et habundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos: loquebar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri: quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Nigra sum sed formosa filia iherusalem ideo dilexit me rex et introduxit me in cubiculum suum.* ***antiphona*** *Iam enim.* ***psalmus***[49] **(f. 115v)** ***N****isi dominus edificaverit domum: in vanum laboraverunt qui edificant eam.* ***N****isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* ***V****anum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis: ita filii excussorum.* ***B****eatus vir qui* **(f. 116)** *implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur*

[46] Salmo 109.
[47] Salmo 112.
[48] Salmo 121.
[49] Salmo 126.

cum loquetur inimicis suis in porta. ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Iam enim hyemps transiit ymber abiit et recessit surge amica mea et veni.* ***antiphona*** *Speciosa.* ***psalmus***[50] ***L****auda iherusalem dominum: lauda deum tuum syon.* ***Q****uoniam confortavit seras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.* ***Q****ui posuit fines tuos pacem: et adipe frumenti saciat te.* ***Q****ui* **(f. 116v)** *emittit eloquium suum terre velociter currit sermo eius.* ***Q****ui dat nivem sicut lanam nebulam sicut cinerem spargit.* ***M****ittit cristallum suum sicut buccellas ante faciem frigoris eius quis sustinebit* ***E****mittet verbum suum et liquefaciet ea flabit spiritus eius et fluent aque.* ***Q****ui annunciat verbum suum iacob: iusticias et iudicia sua israel.* ***N****on fecit taliter omni nacioni: et iudicia sua non manifestavit eis.* **(f. 117)** ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Speciosa facta es et suavis in deliciis tuis sancta dei genitrix.* ***Capitulum*** ***A****b inicio et ante secula creata sum et usque ad futurum seculum non desinam et in habitacione sancta coram ipso ministravi. Deo gracias.* ***Ymnus.*** ***A****ve maris stella dei mater alma. atque semper virgo felix celi porta.* ***S****umens illud ave gabrielis ore funda nos in pace mutans nomen eve.* ***S****olve vincla* **(f. 117v)** *reis profer lumen cecis mala nostra pelle bona cuncta posce.* ***M****onstra te esse matrem sumat per te precem qui pro nobis natus tulit esse tuus.* ***V****irgo singularis inter omnes mitis nos culpis solutos mites fac et castos.* ***V****itam presta puram iter para tutum ut videntes ihesum semper colletemur.* ***S****it laus deo patri summo cristo decus spiritui sancto honor trinus et unus. Amen.* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis* **(f. 118)** *tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum.* ***antiphona*** *Beata mater.* ***Canticum*** ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est: et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam* **(f. 118v)** *in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede: et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis: et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros: abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Beata mater et innupta virgo gloriosa regina mundi intercede pro nobis ad dominum.* ***K****yrieleison* **(f. 119)** ***C****hriste eleison* ***K****yrieleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis sanitate gaudere. et gloriosa beate marie semper virginis intercessione. a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum amen.* ***De omnibus sanctis antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra* **(f. 119v)** *omniumque salute.* ***versiculus***

[50] Salmo 147.

Letamini in domino et exultate iusti. ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde.* ***Oratio.*** ***P****rotege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***oratio.*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***Oratio*** **(f. 120)** ***E****t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen.*

(f. 120v) ***Ad completorium.*** Iconografia: Matança dos Inocentes (iluminura inserida na coluna de texto) *[C]Onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[51] ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea: di***(f. 121)***cat nunc israel.* ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea etenim non potuerunt michi.* ***S****upra dorsum meum fabricaverunt peccatores prolongaverunt iniquitatem suam.* ***D****ominus iustus concidet cervices peccatorum confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt syon.* ***F****iant sicut fenum tectorum quod priusquam evellatur exaruit.* ***D****e quo non implevit manum suam qui metet et sinum* **(f. 121v)** *suum qui manipulos colliget.* ***E****t non dixerunt qui preteribant benedictio domini super nos benediximus vobis in nomine domini.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[52] ***D****e profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propiciacio est et propter legem tuam* **(f. 122)** *sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redempcio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***Psalmus***[53] ***D****omine non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei.* ***N****eque ambulavi in magnis neque in mirabilibus* **(f. 122v)** *super me.* ***S****i non humiliter senciebam: sed exaltavi animam meam.* ***S****icut ablactatus est super matre sua: ita retribucio in anima mea.* ***S****peret israel in domino: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria patri.* ***psalmus.***[54] ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam*

[51] Salmo 128.
[52] Salmo 129.
[53] Salmo 130.
[54] Erro do rubricador. É um hino e não um salmo.

sumpseris ***M****aria mater gracie. mater misericordie. tu nos ab hoste protege.* **(f. 123)** *in hora mortis suscipe* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***capitulum*** ***E****go mater pulcre dilectionis et timoris et magnitudinis et sancte spei. Deo gracias.* ***versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi.* ***antiphona*** *Sub tuum.* ***canticum*** ***N****unc dimittis servum tuum domine: secundum verbum tuum in* **(f. 123v)** *pace.* ***Q****uia viderunt oculi mei: salutare tuum.* ***Q****uod parasti: ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gencium: et gloriam plebis tue israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sub tuum presidium confugimus sancta dei genitrix nostras deprecaciones ne despicias in necessitatibus nostris. sed a periculis cunctis libera nos semper virgo benedicta.* ***K****yrieleison.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleison.* ***D****o***(f. 124)***mine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** ***B****eate et gloriose semper que virginis marie quesumus domine. ut intercessio gloriosa nos protegat et ad vitam perducat eternam. Per christum dominum nostrum.* ***De omnibus sanctis antiphona*** ***S****ancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* **(f. 124v)** **[*Oratio*]** ***E****xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctris.* ***Oratio*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***Oratio*** ***E****t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famu***(f. 125)***lorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat deus. Per omnia secula seculorum Amen.* ***versiculus*** *Benedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad laudem beate marie virginis*** ***S****alve regina misericordie vita dulcedo et spes nostra salve. Ad te clamamus exules filii eve. Ad te suspi***(f. 125v)***ramus gementes et flentes in hac lacrimarum valle. Eya ergo advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et ihesum benedictum fructum ventris tui. Nobis post hoc exilium ostende. O clemens. O pia. O dulcis maria.* ***Versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus* ***Responsorium*** *Et benedictus fructus ventris tui. Oremus.* ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui gloriose virginis et matris marie corpus et animam* **(f. 126)** *ut dignum filii tui habitaculum effici mereretur spiritu sancto cooperante mirabiliter preparasti da ut cuius commemoratione letamur eius pia intercessione ab instantibus malis et a morte perpetua liberemur. Per christum dominum nostrum. Amen.*

10. HORAS DA VIRGEM PARA O PERÍODO DO ADVENTO, ff. 126v-136

(f. 126v) ***Incipit officium beate marie virginis quod dicitur per totum adventum. ad vesperas.*** Iconografia: Coroação da Virgem pela Trindade (iluminura inserida na coluna de texto) *[D]Eus in adiutorium meum intende Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio* ***Antiphona*** *Missus est.* ***psalmus*** ***D****ixit dominus domino* ***antiphona*** **(f. 127)** *Missus est angelus gabriel ad mariam virginem desponsatam ioseph.* ***antiphona.*** *Ave maria* ***psalmus*** ***L****audate pueri domino.* ***antiphona.*** *Ave maria gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Alleluya.* ***antiphona.*** *Ne timeas* ***psalmus*** ***L****etatus sum in* ***antiphona.*** *Ne timeas maria invenisti graciam apud deum ecce concipies et paries filium alleluya.* ***antiphona****. Dabit ei.* ***psalmus*** ***N****isi dominus edifican.* ***antiphona****. Dabit ei dominus deus* **(f. 127v)** *sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum.* ***antiphona*** *Ecce ancila.* ***psalmus*** ***L****auda iherusalem domino.* ***antiphona*** *Ecce ancila domini fiat michi secundum verbum tuum.* ***capitulum*** ***E****gredietur virga de radice yesse et flos de radice eius ascendet et requiescet super eum spiritus domini. Deo gracias.* ***ymnus*** *Ave maris stella.* ***versiculus*** *Difusa est.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus.* ***psalmus***[55] **(f. 128)** *Magnificat anima.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus in te descendet maria ne timeas habebis in utero filium dei Alleluya.* ***K****irieleison. christeleison: Kirieleison. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus qui de beate marie* ***De omnibus sanctis antiphona.*** *Ecce dominus veniet et omnes sancti eius cum eo et erit in die illa lux magna Alleluya.* ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam.* ***Responsorium*** *Et* **(f. 128v)** *cum eo sanctorum milia. Oremus.* ***oratio.*** ***C****onsciencias nostras quesumus domine visitando purifica. ut veniens ihesus christus filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Per eum deum cristum dominum nostrum Amen.* ***hec domine orationes cum commemoratione dicuntur ad omnes horas per totum adventum. Ad completorium. psalmus.*** **(f. 129)** ***S****epe expugnaverunt* ***psalmus*** ***D****e profundis clamavi* ***psalmus*** ***D****omine non est exaltatum* ***Ymnus*** ***M****emento salutis* ***Capitulum*** ***E****cce virgo concipiet et pariet filium et vocabitur nomen eius emmanuel butirum et mel commedet ut sciat reprobare malum et eligere bonum. Deo gracias.* ***Responsorium***[56] *Angelus domini nunciavit marie et concepit de spiritu sancto.* ***antiphona.*** *Spiritus sanctus.* ***[Canticum]*** ***N****unc dimittis.* ***antiphona.*** *Spiritus sanctus.* ***Orationes*** **(f. 129v)** ***et commemorationes ut in vesperis ad matutinas Invitatorium*** *Ave maria* ***psalmus.*** ***V****enite exultemus* ***ymnus*** ***Q****uem terra pontus* ***antiphona psalmi et versiculus ut in alio officio cum***

[55] Erro do rubricador. É um cântico e não um salmo.
[56] Erro do rubricador. É um versículo e não um responsório. Verifica-se o mesmo erro no iluminado 16 da BNP, f. 144v.

absolutione et benedictionibus lectio prima ***M****issus est angelus gabriel a deo in civitatem galilee cui nomen naçareth ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph de domo david et nomen virginis* **(f. 130)** *maria. Et ingressus angelus ad eam dixit. Ave gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Tu autem domine miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Missus est angelus gabriel ad mariam virginem desponsatam ioseph nuncians ei verbum et expavescit virgo de lumine. Ne timeas maria invenisti graciam apud deum. Ecce concipies et paries filium et vocabitur altissimi filius.* ***versiculus*** *Dabit* **(f. 130v)** *dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum. Ecce concipies.* ***leccio secunda*** ***Q****ue cum audisset turbata est in sermone eius et cogitabat quails esset ista salutation. Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud deum. Ecce concipies in utero et paries filium et vocabis nomen eius ihesum. hic erit magnus et filius altissimi voca****.* **(f. 131)***bitur. Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Tu autem.* ***Responsorium*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi. Quod enim ex te nascetur sanctum vocabotur filius dei.* ***versiculus*** *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco et respondens angelus dixit ei.* **(f. 131v)** *Spiritus sanctus.* ***lectio: II.***[57] ***D****ixit autem maria ad angelorum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco: Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce eliçabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi que vo****.* **(f. 132)***catur sterilis quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Tu autem* ***Responsorium*** *Suscipe verbum virgo maria quod tibi a domino per angelum transmissum est concipies et paries deum pariter et hominem. ut benedicta dicaris inter omnes mulieres* ***versiculus*** *Paries quidem filium et virginitatis non paciaris* **(f. 132v)** *detrimentum efficieris gravida et eris mater semper intacta. Ut benedicta. Gloria patri. Inter omnes mulieres.* ***Ad laudes antiphona.*** *Missus est* ***psalmus*** ***D****ominus regnavit* ***antiphona*** *Ave maria.* ***psalmus*** ***I****ubilate deo* ***antifona*** *Ne timeas* ***psalmus*** ***D****eus deus meus* ***psalmus*** ***D****eus misereatur* ***antiphona*** *Dabit ei dominus* ***canticum*** ***B****enedicite omnia* ***antiphona*** *Ecce ancilla.* ***psalmus*** ***L****audate dominum* ***psalmus*** **(f. 133)** ***C****antate domino* ***psalmus*** ***L****audate dominum* ***capitulum*** ***E****gredietur virga.* ***ymnus*** ***O*** *gloriosa domina.* ***versiculus*** *Benedicta tu* ***antiphona*** *Spiritus sanctus* ***[canticum]*** ***B****enedictus dominus* ***oratio*** ***D****eus qui de beate marie* ***De omnibus sanctis antiphona*** *Ecce*

[57] Erro do rubricador; é a terceira lição.

dominus ***versiculus*** *Ecce apparebit* ***oratio*** ***C****onsciencias nostras.* ***oraciones antiphonas et versiculus ad omnes horas dicuntur usque ad vigiliam nativitate domini ad primam antiphona*** *Missus est* ***capitulum*** ***E****cce virgo concipiet* ***Ad terciam antiphona*** *Ave maria* ***capitulum*** **(f. 133v)** ***E****gredietur virga.* ***Ad sextam antiphona*** *Ne timeas.* ***Capitulum*** ***D****abit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Deo gracias.* ***ad nonam antiphona*** *Ecce ancilla* ***capitulum*** ***E****cce virgo concipiet* ***Versiculus*** *Angelus domini* ***Orationes et commemoraciones ut super. Nota ab octavis nativitatis domini usque ad festum purificacionis beate marie virginis dicitur officium sicut*** **(f. 134)** ***ab octavis penthecostes usque ad adventum excepto quod in omnibus horis prima oratio erit hec. Oratio:*** ***D****eus qui salutis eterne* ***Item ad vesperas ad laudes et ad omnes horas dicitur iste antiphona que sequuntur antiphone*** ***O*** *admirabile commercium creator generis humani animatum corpus sumens de virgine nasci dignatus est et procedens homo sine semine largitus est nobis suam deitatem.* ***psalmus*** ***D****ominus regnavite* **(f. 134v)** ***Antiphona*** *Quando natus es ineffabiliter de virgine tunc implete sunt scripture sicut pluvia in vellus descendisti ut salvum faceres genus humanum te laudamus deus noster.* ***psalmus*** ***I****ubilate deo omnis* ***antiphona*** *Rubum quem viderat moyses incombustum conservatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem dei genitrix intercede pro nobis.* ***psalmus*** ***D****eus deus meus* ***psalmus*** ***D****eus misereatur* ***antiphona*** **(f. 135)** *Germinavit radix yesse orta est stella ex iacob virgo peperit salvatorem te laudamus deus noster.* ***Canticum*** ***B****enedicite omnia.* ***antiphona*** *Ecce maria genuit nobis salvatorem quem iohannes videns exclamabat dicens ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi. alleluya* ***psalmus david*** ***L****audate dominum de* ***antiphona*** *Mirabile misterium declaratur hodie innovantur nature deus homo factus est id quod fuit permansit* **(f. 135v)** *et quod non erat assumpsit non commistionem passus neque divisionem.* ***[canticum]*** ***B****enedictus dominus* ***psalmus Ad magnificat et ad nunc dimittis dicitur hec antiphona*** *Magnum hereditatis misterium templum dei factus est uterus nesciens virum non est pollutus ex ea carnem assumens omnes gentes venient dicetens gloria tibi domine* ***Ab octava pasche usque ad ascentionem domini fit officium be*****(f. 136)*****ate marie virginis sicut ante adventum excepto quod ad magnificat et ad nunc dimittis et ad benedictus dicitur hec antiphona*** *Regnia celi letare. alleluya. Quia quem meruisti portare. Alleluya. Resurexit sicut dixit. Alleluya. Ora pro nobis deum. Alleluya.*

11. SALMOS PENITENCIAIS E LITANIA, ff.136v-162

(f. 136v) ***Incipiunt septem psalmi antiphona.*** Iconografia: Dar de comer aos famintos (iluminura inserida na coluna de texto) *Ne reminiscaris.* ***psalmus***[58] *[D]Omine in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* ***E****t anima mea turba***(f. 137)***ta est valde sed tu domine usquequo.* ***C****onvertere domine et eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi* ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum meum lacrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus inveteravi inter omnes* **(f. 137v)** *inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam: dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei convertantur et erubescant valde velociter.* ***G****loria patri etfilio: et spiritu sancto* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen.* **(f. 138)** ***psalmus david:***[59] **(f. 138v)** Iconografia: Dar de beber aos sedentos (iluminura inserida na coluna de texto) ***B****eati quorum remisse sunt iniquitates. et quorum tecta sunt peccata.* ***B****eatus vir cui non imputavit dominus peccatum nec est in spiritu eius dolus.* ***Q****uoniam tacui inveteraverunt ossa mea dum clamarem tota die.* ***Q****uoniam die ac nocte gravata est* **(f. 139)** *super me manus tua conversus sum in erumpna mea dum configitur spina.* ***D****elictum meum cognitum tibi feci et iniusticiam meam non abscondi.* ***D****ixi confitebor adversum me iniusticiam meam domino et tu remisisti impietatem peccati mei.* ***P****ro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno.* ***V****erumptamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Tu es refugium meum a tribulatione que circumdedit me exultatio mea* **(f. 139v)** *erue me a circumdantibus me.* ***I****ntellectum tibi dabo et instruam te in via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos.* ***N****olite fieri sicut equus et mulus quibus non est intellectus.* ***I****n chamo et freno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te.* ***M****ulta flagella peccatoris sperantem autem in domino. misericordia circumdabit.* ***L****etamini in domino et exultate iusti: et gloria***(f. 140)***mini omnes recti corde.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* **(f. 140v)** Iconografia: Vestir os nus (iluminura inserida na coluna de texto) ***psalmus***[60] *[D]Omine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***Q****uoniam sagitte tue infixe sunt michi et confirmasti super me manum tuam.* ***N****on est sanitas in carne mea a*

[58] Salmo 6.
[59] Salmo 31.
[60] Salmo 37.

facie ire tue non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. ***Q****uoniam* **(f. 141)** *iniquitates mee supergresse sunt caput meum et sicut onus grave gravate sunt super me.* ***P****utruerunt et corrupte sunt cycatrices mee a facie insipiencie mee.* ***M****iser factus sum et curvatus sum usque in finem tota die contristatus ingrediebar.* ***Q****uoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus et non est sanitas in carne mea.* ***A****fflictus sum et humiliatus sum nimis rugiebam a gemitu cor***(f. 141v)***dis mei.* ***D****omine ante te omne desiderium meum et gemitus meus a te non est absconditus.* ***C****or meum conturbatum est dereliquit me virtus mea et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.* ***A****mici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt.* ***E****t qui iuxta me erant de longe steterunt et vim faciebant qui querebant animam meam.* ***E****t qui inquirebant mala michi* **(f. 142)** *locuti sunt vanitates et dolos tota die meditabantur.* ***E****go autem tanquam surdus non audiebam et sicut mutus non aperiens os suum.* ***E****t factus sum sicut homo non audiens et non habens in ore suo redargutiones.* ***Q****uoniam in te domine speravi tu exaudies me domine deus meus.* ***Q****uia dixi ne quando supergaudeant michi inimici mei et dum commoventur pedes mei super me magna* **(f. 142v)** *locuti sunt.* ***Q****uoniam ego in flagella paratus sum et dolor meus in conspectu meo semper.* ***Q****uoniam iniquitatem meam annunciabo et cogitabo pro peccato meo.* ***I****nimici autem mei vivunt et confirmati sunt super me et multiplicati sunt qui oderunt me inique.* ***Q****ui retribuunt mala pro bonis detrahebant michi quoniam sequebar bonitatem.* ***N****e derelinquas me domine deus meus ne discesseris* **(f. 143)** *a me.* ***I****ntende in adiutorium meum domine deus salutis mee.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.* **(f. 143v)** Iconografia: Acolher os peregrinos (iluminura inserida na coluna de texto) ***psalmus***[61] ***M****iserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cog***(f. 144)***nosco et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapiencie tue manifestasti michi. Asperges me domine ysopo et mundabor lavabis me et super nivem dealbabor.* **(f. 144v)** ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui: et spiritu principali confirma*

[61] Salmo 50.

me. ***D****ocebo iniquos vias* **(f. 145)** *tuas: et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee et exultabit lingua mea iusticiam tuam* ***D****omine labia mea aperies: et os meum annunciabit laudem tuam* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies. Benigne fac domine in bona volunta***(f. 145v)***te tua syon: ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.* ***G****loria patri et filio.* **(f. 146)** liso; **(f. 146v)** Iconografia: Resgatar os cativos (iluminura inserida na coluna de texto) ***psalmus***[62] *[D]Omine exaudi orationem meam et clamor meus ad te veniat.* ***N****on avertas faciem tuam a me in quacumque die tribulor inclina ad me aurem tuam.* ***I****n quacumque die invocavero te velociter exaudi me.* ***Q****uia defecerunt sicut fumus dies mei et* **(f. 147)** *ossa mea sicut cremium aruerunt.* ***P****ercussus sum ut fenum et aruit cor meum quia oblitus sum commedere panem meum.* ***A*** *voce gemitus mei adhesit os meum carni mee.* ***S****imilis factus sum pellicano solitudinis factus sum sicut nicticorax in domicilio.* ***V****igilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* ***T****ota die exprobrabant michi inimici mei et qui laudabant me adversum* **(f. 147v)** *me iurabant.* ***Q****uia cinerem tamquam panem manducabam et poculum meum cum fletu miscebam.* ***A*** *facie ire indignationis tue quia elevans allisisti me.* ***D****ies mei sicut umbra declinaverunt et ego sicut fenum arui.* ***T****u autem domine in eternum permanes et memoriale tuum in generacione et generacionem.* ***T****u exurgens domine misereberis syon quia tempus miserendi eius quia venit tempus.* ***Q****uoniam* **(f. 148)** *placuerunt servis tuis lapides eius et terre eius miserebuntur.* ***E****t timebunt gentes nomen tuum domine et omnes reges terre gloriam tuam.* ***Q****uia edificavit dominus syon et videbitur in gloria sua.* ***R****espexit in orationem humilium et non sprevit precem eorum.* ***S****cribantur hec in generatione altera: et populus qui creabitur laudabit dominum.* ***Q****uia prospexit de excelso sancto suo dominus de celo in terram* **(f. 148v)** *aspexit.* ***U****t audiret gemitus compeditorum ut solveret filios interemptorum.* ***U****t annuncient in syon nomen domini et laudem eius in iherusalem.* ***I****n conveniendo populos in unum et reges ut serviant domino.* ***R****espondit ei in via virtutis sue paucitatem dierum meorum nuncia michi.* ***N****e revoces me in dimidio dierum meorum in generacione et generacionem anni tui.* ***I****nicio tu domine* **(f. 149)** *terram fundasti et opera manuum tuarum sunt celi.* ***I****psi peribunt tu autem permanes et omnes sicut vestimentum veterascent.* ***E****t sicut oportorium mutabis eos et mutabuntur tu autem idem ipse es et anni tui non deficient.* ***F****ilii servorum tuorum habitabunt et semen eorum in seculum dirigetur.* ***G****loria

[62] Salmo 101.

patri. **(f. 149v)** Iconografia: Visitar os enfermos (iluminura inserida na coluna de texto) ***psalmus***[63] *[D]e profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propiciacio est et propter legem tuam* **(f. 150)** *sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redempcio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***G****loria.* **(f. 150v)** Iconografia: Sepultar os mortos (iluminura inserida na coluna de texto) ***psalmus***[64] *[D]omine exaudi orationem meam auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua exaudi me in tua iusticia.* ***E****t non intres in iudicium cum servo tuo quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* ***Q****uia persecutus est inimicus* **(f. 151)** *animam meam humiliavit in terra vitam meam.* ***C****ollocavit me in obscuris sicut mortuos seculi et anxiatus est super me spiritus meus in me turbatum est cor meum.* ***M****emor fui dierum antiquorum meditatus sum in omnibus operibus tuis in factis manuum tuarum meditabar.* ***E****xpandi manus meas ad te anima mea sicut terra sine aqua tibi.* ***V****elociter exaudi me domine defecit spiritus* **(f. 151v)** *meus.* ***N****on avertas faciem tuam a me et similis ero descendentibus in lacum.* ***A****uditam fac michi mane misericordiam tuam quia in te speravi.* ***N****otam fac michi viam in qua ambulem quia ad te levavi animam meam.* ***E****ripe me de inimicis meis domine ad te confugi doce me facere voluntatem tuam quia deus meus es tu.* ***S****piritus tuus bonus deducet me in terram rectam propter* **(f. 152)** *nomen tuum domine vivificabis me in equitate tua.* ***E****duces de tribulatione animam meam et in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos. Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego servus tuus sum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Ne reminiscaris domine delicta nostra vel parentum nostrorum neque vindictam sumas de peccatis nostris.* ***Incipiunt letanie sanctorum.*** **(f. 152v)** ***K****irieleyson.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleyson.* ***C****hriste audi nos.* ***P****ater de celis deus: miserere nobis.* ***F****ili redemptor mundi deus: miserere nobis.* ***S****piritus sancte deus miserere nobis.* ***S****ancta trinitas unus deus: miserere nobis.* ***S****ancta Maria: ora pro nobis.* ***S****ancta dei genitrix ora pro nobis.* ***S****ancta virgo virginum ora pro nobis.* ***S****ancte Michael ora pro nobis.* ***S****ancte Gabriel ora pro nobis.* ***S****ancte Raphael ora pro nobis.* **(f. 153)** ***O****mnes sancti angeli Et archangeli dei orate pro nobis.* ***S****ancte iohnnes baptista. Ora pro nobis.* ***O****mnes sancti patriarche Et prophete orate pro nobis.* ***S****ancte petre ora pro nobis.* ***S****ancte paule ora pro nobis.* ***S****ancte andrea ora pro*

[63] Salmo 129.
[64] Salmo 142.

nobis. ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte iohannes ora pro nobis.* ***S****ancte philippe ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte thoma ora pro nobis.* ***S****ancte mathee ora pro nobis.* ***S****ancte bartholomee ora pro nobis.* **(f. 153v)** ***S****ancte symon ora pro nobis.* ***S****ancte iuda ora pro nobis.* ***S****ancte mathia ora pro nobis.* ***S****ancte barnaba ora pro nobis.* ***S****ancte luca ora pro nobis.* ***S****ancte marce ora pro nobis.* ***O****mnes sancti apostoli Et evvangeliste orate pro nobis.* ***O****mnes sancti discipuli domini orate pro nobis.* ***O****mnes sancti Innocentes orate pro nobis.* ***S****ancte stephane ora pro nobis.* ***S****ancte clemens ora pro nobis.* ***S****ancte laurenti ora pro nobis.* ***S****ancte vincenti ora pro nobis.* ***S****ancte georgi ora pro nobis.* **(f. 154)** ***S****ancte nicasi ora pro nobis.* ***S****ancte fabiane. Et sebastiane ora pro nobis.* ***S****ancte Cosma Et damiane ora pro nobis.* ***S****ancte Gervasi. Et prothasi ora pro nobis.* ***S****ancte christofore ora pro nobis.* ***O****mnes sancti martires orate pro nobis.* ***S****ancte silvester ora pro nobis.* ***S****ancte leo ora pro nobis.* ***S****ancte gregori ora pro nobis.* ***S****ancte ambrosi ora pro nobis.* ***S****ancte ieronime ora pro nobis.* ***S****ancte augustine ora pro nobis.* ***S****ancte dominice ora pro nobis.* **(f. 154v)** ***S****ancte anthoni ora pro nobis.* ***S****ancte nicolae ora pro nobis.* ***S****ancte martine ora pro nobis.* ***S****ancte benedicte ora pro nobis.* ***S****ancte francisce ora pro nobis.* ***S****ancte ludovice orate pro nobis.* ***S****ancte barnhardine ora pro nobis.* ***O****mnes sancti doctores orate pro nobis.* ***O****mnes sancti confessores orate pro nobis.* ***S****ancta maria magdalena ora pro nobis.* ***S****ancta anna ora pro nobis.* ***S****ancta katherina ora pro nobis.* ***S****ancta barbara ora pro nobis.* ***S****ancta agnes ora pro nobis.* ***S****ancta margareta ora pro nobis.* **(f. 155)** ***S****ancta lucia ora pro nobis.* ***S****ancta clara ora pro nobis.* ***S****ancta elisabeth ora pro nobis.* ***S****ancta gertrudis ora pro nobis.* ***S****ancta ursula cum sodalibus suis orate pro nobis.* ***O****mnes sancte virgines Et vidue continentes orate pro nobis.* ***O****mnes sancti et sancte dei orate pro nobis.* ***P****ropicius esto Parce nobis domine* ***P****ropitius esto Exaudi nos domine.* ***P****ropitius esto. Libera nos domine.* ***A****b omni malo Libera nos domine.* ***A****b omni peccato Libera nos domine.* **(f. 155v)** ***A*** *subitanea et improvisa morte. Libera nos domine.* ***A*** *morte perpetua. Libera nos domine.* ***P****er misterium sancte incarnationis tue. Libera nos domine.* ***P****er adventum tuum. libera nos domine.* ***P****er nativitatem tuam. libera nos domine.* ***P****er baptismum tuum libera nos domine* ***P****er sanctum ieiunium tuum. libera nos domine.* ***P****er crucem et passionem tuam. libera nos domine. Per mortem et sepulturam tuam. libera nos domine.* ***P****er sanctam resurrectionem tuam. libera nos domine.* ***P****er admirabilem as***(f. 156)***cencionem tuam. libera nos domine.* ***P****er adventum sancti paracliti. libera nos domine.* ***I****n die iudicii. libera nos domine.* ***P****eccatores te rogamus audi nos.* ***U****t pacem nobis dones te rogamus audi nos.* ***U****t nobis parcas te rogamus audi nos.* ***U****t nobis indulgeas te rogamus audi nos.* ***U****t ad veram penitenciam nos perducere*

digneris te rogamus audi nos. ***U****t ecclesiam tuam sanctam regere et defensare digneris te rogamus audi nos.* ***U****t cuncto populo christiano pacem et unitatem* **(f. 156v)** *largiri digneris te rogamus audi nos.* ***U****t omnibus benefactoribus nostris sempiterna bona retribuas te rogamus audi nos.* ***U****t animas nostras et parentum nostrorum ab eterna dampnatione eripias te rogamus audi nos.* ***U****t fructus terre dare et conservare digneris te rogamus audi nos.* ***U****t omnibus fidelibus defunctis requiem eternam donare digneris te rogamus audi nos.* ***U****t nos exaudire digneris te rogamus audi nos.* ***F****ili dei te rogamus audi nos.* **(f. 157)** ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi. Parce nobis domine.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi. Exaudi nos domine. Agnus dei qui tollis peccata mundi. Miserere nobis.* ***C****hriste audi nos.* ***C****hriste exaudi nos.* ***K****yrieleison.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleison.* ***P****ater noster: Et ne nos.* ***Psalmus***[65] ***D****eus in adiutorium meum intende: domine ad adiuvandum me festina* ***C****on***(f. 157v)***fundantur et revereantur qui querunt animam meam* ***A****vertantur retrorsum et erubescant qui volunt michi mala* ***A****vertantur statim et erubescentes qui dicunt michi euge euge.* ***E****xultent et letentur in te omnes qui querunt te et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go vero egenus et pauper sum deus adiuva me.* ***A****diutor meus et liberator meus esto* **(f. 158)** *domine ne moreris.* ***G****loria patri.* ***Sequuntur preces*** ***S****alvos fac servos tuos. Et ancillas tuas deus meus sperantes in te.* ***E****sto nobis domine turris fortitudinis A facie inimici.* ***N****ichil proficiat inimicus in nobis. Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis.* ***D****omine non secundum peccata nostra facias nobis. Neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis.* **(f. 158v)** ***O****remus pro pontifice nostro. Dominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***F****iat pax in virtute tua Et habundancia in turribus tuis.* ***M****itte eis domine auxilium de sancto. Et de syon tuere eos.* ***O****remus per benefactoribus nostris. Retribuere dignare domine omnibus nobis bona facientibus propter nomen sanctum tuum in vi***(f. 159)***tam eternam. Amen* ***O****remus pro fidelibus defunctis. Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* ***R****equiescant in pace. Amen.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****eus cui proprium est misereri semper et parcere suscipe deprecationem nostram. ut quos delictorum cathena constringet miseratio tue pietatis absol***(f. 159v)***vat.* ***Alia oratio*** ***E****xaudi quesumus domine supplicum preces et confitencium tibi parce peccatis ut pariter nobis indulgenciam tribuas benignus et pacem.* ***Oratio*** ***I****neffabilem nobis domine misericordiam tuam clementer ostende ut simul nos a peccatis omnibus exuas et a penis quas pro hiis meremur eripias.* ***Oratio*** ***D****eus qui culpa offenderis* **(f. 160)** *penitencia placaris preces*

[65] Salmo 69.

populi tui supplicantis propicius respice et flagella tue iracundie que pro peccatis nostris meremur averte. ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus miserere famulo tuo pontifici nostro et dirige eum secundum tuam clemenciam in viam salutis eterne ut te donante tibi placita cupiat et tota virtute perficiat.* ***oratio*** ***D****eus a quo sancta desi***(f. 160v)***deria recta consilia et iusta sunt opera. da servis tuis. illam quam mundus dare non potest pacem ut et corda nostra mandatis tuis dedita et hostium sublata formidine tempora sint tua protectione transquilla.* ***oratio*** ***U****re igne sancti spiritus renes nostros et cor nostrum domine ut tibi casto corpore serviamus et mundo corde placeamus.* ***oratio*** ***F****idelium deus omnium conditor* **(f. 161)** *et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur.* ***oratio*** ***A****cciones nostras quesumus domine aspirando preveni et adiuvando prosequere et cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat et per te cepta finiatur.* ***Oratio*** **(f. 161v)** ***O****mnipotens sempiterne deus qui vivorum dominaris simul et mortuarum omniumque misereris quos tuos fide et opere futuros esse prenoscis te supplices exoramus ut pro quibus effundere preces decrevimus quosque vel presens seculum adhuc in carne retinet vel futurum iam exutos corpore suscepti intercedentibus sanctis tuis pietatis tue clemencia omnium delic***(f. 162)***torum suorum veniam consequantur. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus Per omnia secula seculorum. Amen.*

12. OFÍCIO DOS DEFUNTOS, ff.162v-210

(f. 162v) ***Incipiunt vigilie mortuorum. antiphona.*** Iconografia: Ressurreição de Lázaro (iluminura inserida na coluna de texto) *Placebo.* ***psalmus***[66] *[D]llexi quoniam exaudiet dominus vocem orationis mee.* ***Q****uia inclinavit aurem suam michi: et in diebus meis invocabo.* ***C****ircumdederunt me dolores mortis: et pericula inferni invenerunt me.* ***T****ribulationem et* **(f. 163)** *dolorem inveni et nomen domini invocavi.* ***O*** *domine libera animam meam misericors dominus et iustus et deus noster miseretur.* ***C****ustodiens parvulos dominus humiliatus sum et liberavit me.* ***C****onvertere anima mea in requiem tuam quia dominus benefecit tibi.* ***Q****uia eripuit animam meam de morte oculos meos a lacrimis pedes meos a lapsu.* ***P****lacebo domino* **(f. 163v)** *in regione vivorum.* ***R****equiem eternam dona eis domine: et lux perpetua luceat eis.* ***Antiphona*** ***P****lacebo domino in regione vivorum.* ***antiphona*** *Heu michi.* ***psalmus***[67] ***A****d dominum cum*

[66] Salmo 114.
[67] Salmo 119.

tribularer clamavi: et exaudivit me. ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam* ***S****agitte potentis acute cum carbonibus* **(f. 164)** *desolatoriis.* ***H****eu michi quia incolatus meus prolongatus est habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um hiis qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis impugnabant me gratis.* ***R****equiem.* ***Antiphona*** *Heu michi quia incolatus meus prolongatus est.* ***Antiphona*** *Dominus.* ***Psalmus***[68] ***L****evavi oculos meos in montes unde veniet auxilium michi.* **(f. 164v)** ***A****uxilium meum a domino qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commocionem pedem tuum neque dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet qui custodit israel* ***D****ominus custodit tedominus protectio tua: super manum dexteram tuam* ***P****er diem sol non uret te: neque luna per noctem* ***D****ominum custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat in***(f. 165)***troitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Dominus custodiat te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***antiphona*** *Si iniquitates.* ***Psalmus***[69] ***D****e profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propiciatio est: et propter* **(f. 165v)** *legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redempcio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Si iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***antiphona*** *Opera manuum.* ***Psalmus***[70] **(f. 166)** ***C****onfitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audisti omnia verba oris mei.* ***I****n conspectu angelorum psallam tibi adorabo ad templum sanctum tuum: et confitebor nomini tuo.* ***S****uper misericordia tua et veritate tua quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* ***I****n quacumque die invocavero te exaudi me multiplicabis in anima mea virtutem.* ***C****onfiteantur* **(f. 166v)** *tibi domine omnes reges terre: quia audierunt omnia verba oris tui.* ***E****t cantent in viis domini quoniam magna est gloria domini.* ***Q****uoniam excelsus dominus et humilia respicit et alta a longe cognoscit.* ***S****i ambulavero in medio tribulationis vivificabis me et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam et salvum me dextera tua.* ***D****ominus retribuet pro me domine misericordi***(f. 167)***a tua in seculum opera manuum tuarum ne despicias.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Opera manuum tuarum domine ne despicias.* ***versiculus*** *Audivi vocem de celo dicetem michi*

[68] Salmo 120.
[69] Salmo 129.
[70] Salmo 137.

Responsorium *Scribe beati mortui qui in domino moriuntur* ***antiphona*** *Omne.* ***psalmus***[71] ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes* **(f. 167v)** *generaciones.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est: et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est* **(f. 168)** *ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Omne quod dat michi pater ad me veniet et eum qui venit ad me non eiciam foras.* ***K****yrieleison.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleison.* ***P****ater noster. Et ne nos.* ***Psalmus***[72] ***L****auda anima mea dominum: laudabo dominum in vita mea psallam deo meo quamdiu fuero.* ***N****olite confidere in principibus in filiis hominum* **(f. 168v)** *in quibus non est salus.* ***E****xibit spiritus eius et revertetur in terram suam in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* ***B****eatus cuius deus iacob adiutor eius spes eius in domino deo ipsius qui fecit celum et terram mare et omnia que in eis sunt.* ***Q****ui custodit veritatem in seculum facit iudicium iniuriam pacientibus: dat escam esurientibus.* ***D****ominus solvit compeditos: dominus illumi***(f. 169)***nat cecos.* ***D****ominus erigit elisos: dominus diligit iustos.* ***D****ominus custodit advenas pupillum et viduam suscipiet et vias peccatorum disperdet.* ***R****egnabit dominus in secula deus tuus syon in generatione et generacionem.* ***R****equiem.* ***antiphona***[73] *A porta inferi erue domine animas eorum. Requiescant in pace. Amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus* ***oratio.*** **(f. 169v)** ***D****eus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pontificali seu sacerdotali fecisti dignitate vigere presta quesumus ut eorum quoque perpetuo aggregentur consortio.* ***Oratio.*** ***D****eus venie largitor et humane salutis amator quesumus immensam clemenciam tuam ut nostre congregationis fratres sorores parentes amicos et benefactores nostros qui ex hoc seculo transierunt* **(f. 170)** *beata maria semper virgine intercedente cum omnibus sanctis ad perpetue beatitudinis consorcium pervenire concedas.* ***Oratio.*** ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Per*

[71] Erro do rubricador. É um cântico e não um salmo. Verifica-se o mesmo erro no iluminado 16, da BNP, f. 178.
[72] Salmo 145.
[73] Erro do rubricador; é um versículo.

christum **Ad matutinas Invitatorium** ***R****egem cui* **(f. 170v)** *omnia vivunt venit adoremus* **Canticum**[74] ***V****enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei.* ***R****egem cui omnia vivunt* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos. quoniam non repellit dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines moncium ipse conspicit.* **(f. 171)** ***V****enite adoremus.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***R****egem cui omnia vivunt: venite adoremus.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptati***(f. 171v)***onis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea. Venite adoremus.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***R****equiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* **(f. 172)** *Venite adoremus.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* **In primo nocturno: antifona** *Dirige.* **Psalmus**[75] ***V****erba mea auribus percipe domine intellige clamorem meum.* ***I****ntende voci orationis mee rex meus et deus meus.* ***Q****uoniam ad te orabo domine mane exaudies vocem meam.* ***M****ane astabo tibi et videbo quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* ***N****eque habitabit iuxta te ma***(f. 172v)***lignus neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* ***O****disti omnes qui operantur iniquitatem perdes omnes qui loquuntur mendacium.* ***V****irum sanguinum et dolosum ab hominabitur dominus ego autem in multitudine misericordie tue.* ***I****ntroibo in domum tuam adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* ***D****omine deduc me in iusticia tua propter inimicos meos dirige in conspectu* **(f. 173)** *tuo viam meam.* ***Q****uoniam non est in ore eorum veritas cor eorum vanum est.* ***S****epulcrum patens est guttur eorum linguis suis dolose agebant iudica illos deus.* ***D****ecidant a cogitationibus suis secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos quoniam irritaverunt te domine.* ***E****t letentur in te omnes qui sperant in te in eternum exultabunt et habitabis in eis.* ***E****t gloriabuntur in te omnes qui diligunt* **(f. 173v)** *nomen tuum quoniam tu benedices iusto.* ***D****omine ut scuto bone voluntatis tue coronasti nos.* ***R****equiem.* **antiphona** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam.* **antiphona** *Convertere.* **psalmus**[76] ***D****omine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum: sana me domine quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde sed tu* **(f. 174)** *domine usquequo.* ***C****onvertere*

[74] Erro do rubricador. Não é um cântico mas o salmo 94. Verifica-se o mesmo erro no iluminado 16 da BNP, f. 181.
[75] Salmo 5.
[76] Salmo 6.

domine et eripe animam meam salvum me fac propter misericordiam tuam. ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi* ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum meum lacrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus inveteravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me* **(f. 174v)** *omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam: dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei convertantur et erubescant valde velociter.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Convertere domine et eripe animam meam quoniam non est in morte qui memor sit tui.* ***antiphona*** *Nequando rapiat.* ***Psalmus david***[77] **(f. 175)** ***D****omine deus meus in te speravi salvum me fac ex omnibus persequentibus me et libera me.* ***N****equando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***D****omine deus meus si feci istud si est iniquitas in manibus meis.* ***S****i reddidi retribuentibus michi mala decidam merito ab inimicis meis inanis.* ***P****ersequatur inimicus animam meam compre***(f. 175v)***hendat et conculcet in terra vitam meam et gloriam meam in pulverem deducat.* ***E****t exurge domine in ira tua et exaltare in finibus inimicorum meorum.* ***E****t exurge domine deus meus in precepto quod mandasti et synagoga populorum circumdabit te.* ***E****t propter hanc in altum regredere dominus iudicat populos.* ***I****udica me domine secundum iusticiam meam et secundum innocenciam meam super me.* ***C****onsume***(f. 176)***tur nequicia peccatorum et diriges iustum scrutans corda et renes deus.* ***I****ustum adiutorium meum a domino qui salvos facit rectos corde.* ***D****eus iudex iustus fortis et paciens numquid irascitur per singulos dies* ***N****isi conversi fueritis gladium suum vibravit arcum suum tetendit et paravit illum.* ***E****t in eo paravit vasa mortis sagittas suas ardentibus effecit.* ***E****cce parturit in iusticiam concepit dolorem* **(f. 176v)** *et peperit iniquitatem.* ***L****acum aperuit et effodit eum et incidit in foveam quam fecit.* ***C****onvertetur dolor eius in caput eius et in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* ***C****onfitebor domino secundum iusticiam eius: et psallam nomini domini altissimi.* ***R****equiem* ***antiphona*** *Nequando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***Versiculus*** *A porta inferi erue domine animas eorum.* **(f. 177)** *Pater noster. Et ne nos.* ***lectio prima*** ***P****arce michi domine nichil enim sunt dies mei: Quid est homo quia magnificas eum aut quid apponis erga eum cor tuum: visitas eum diluculo et subito probas illum. Usquequo non parcis michi. nec dimittis me ut gluciam salivam meam: Peccavi. Quid faciam tibi o custos hominum. Quare posuisti me contrarium tibi: et factus sum michi metipsi gravis. Cur* **(f. 177v)** *non tollis peccatum meum. et quare non aufers iniquitatem meam:*

[77] Salmo 7.

Ecce nunc in pulvere dormio et si mane me quesieris non subsistam. ***Responsorium*** *Credo quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***Versiculus*** *Quem visurus sum ego ipse et non alius et oculi mei conspecturi sunt. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***lectio secunda*** **(f. 178)** ***T****edet animam meam vite mee dimittam adversum me eloquium meum. Loquar in amaritudine anime mee. dicam deo. Noli me condempnare. Indica michi. Cur me ita iudices. Numquid bonum tibi videtur si calumpnieris me. et opprimas me opus manuum tuarum et consilium impiorum adiuves. Numquid oculi carnei tibi sunt aut sicut videt homo et tu videbis. Numquid* **(f. 178v)** *sicut dies hominis dies tui et anni tui sicut humana sunt tempora: ut queras iniquitatem meam. et peccatum meum scruteris. Et scias quia nichil impium fecerim cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.* ***Responsorium*** *Qui laçarum resuscitasti a monumento fetidum. Tu eis domine dona requiem et locum indulgencie.* ***Versiculus*** *Qui venturus es iudicare vivos et mortuos et seculum per ignem. Tu eis do***(f. 179)***mine dona requiem et locum indulgencie.* ***lectio tercia*** ***M****anus tue domine fecerunt me et plasmaverunt me totum in circuitu et sic repente precipitas me. Memento queso quod sicut lutum feceris me. et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulcisti me. et sicut caseum me coagulasti. Pelle et carnibus vestisti me. ossibus et nervis compegisti me. Vitam et misericordiam tribuisti* **(f. 179v)** *michi et visitatio tua custodivit spiritum meum.* ***Responsorium*** *Domine quando veneris iudicare terram ubi me abscondam a vultu ire tue. Quia peccavi nimis in vita mea.* ***Versiculus*** *Commissa mea domine pavesco et ante te erubesco. Dum veneris iudicare noli me condempnare. Quia peccavi nimis in vita mea. Requiem eternam. Quia pecavi.* ***In secundo nocturno antiphona.*** *In loco.* ***psalmus***[78] ***D****ominus regit me* **(f. 180)** *et nichil michi deerit: in loco pascue ibi me collocavit.* ***S****uper aquam refectionis educavit me animam meam convertit.* ***D****eduxit me super semitas iusticie propter nomen suum.* ***N****am et si ambulavero in medio umbre mortis non timebo mala quoniam tu mecum es.* ***V****irga tua et baculus tuus. ipsa me consolata sunt.* ***P****arasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me.* **(f. 180v)** ***I****mpinguasti in oleo caput meum et calix meus inebrians quam preclarus est.* ***E****t misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vite mee.* ***E****t ut inhabitem in domo domini in longitudinem dierum.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *In loco pascue ibi me collocavit. Delicta.* ***psalmus***[79] ***A****d te domine levavi animam meam: deus meus in te confido non erubescam.* ***N****eque irrideant me inimici mei etenim* **(f. 181)** *universi qui sustinent*

[78] Salmo 22.
[79] Salmo 24.

te non confundentur. ***C****onfundantur omnes iniqua agentes supervacue.* ***V****ias tuas domine demonstra michi: et semitas tuas edoce me.* ***D****irige me in veritate tua et doce me quia tu es deus salvator meus et te sustinui tota die.* ***R****eminiscere miserationum tuarum domine et misericordiarum tuarum que a seculo sunt.* ***D****elicta iuventutis mee et ignorancias meas ne memineris.* **(f. 181v)** ***S****ecundum misericordiam tuam memento mei tu propter bonitatem tuam domine.* ***D****ulcis et rectus dominus propter hoc legem dabit delinquentibus in via.* ***D****iriget mansuetos in iudicio docebit mites vias suas.* ***U****niverse vie domini misericordia et veritas requirentibus testamentum eius et testimonia eius.* ***P****ropter nomen tuum domine propiciaberis peccato meo multum est enim.* ***Q****uis* **(f. 182)** *est homo qui timet dominum legem statuit ei in via quam elegit.* ***A****nima eius in bonis demorabitur et semen eius hereditabit terram.* ***F****irmamentum est dominus timentibus eum et testamentum ipsius ut manifestetur illis.* ***O****culi mei semper ad dominum quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.* ***R****espice in me et miserere mei quia unicus et pauper sum ego.* ***T****ribulationes cordis mei multiplicate sunt:* **(f. 182v)** *de necessitatibus meis erue me.* ***V****ide humilitatem meam et laborem meum: et dimitte universa delicta mea.* ***R****espice inimicos meos quoniam multiplicati sunt et odio iniquo oderunt me.* ***C****ustodi animam meam et erue me: non erubescam quoniam speravi in te.* ***I****nnocentes et recti adheserunt michi quia sustinui te.* ***L****ibera deus israel: ex omnibus tribulationibus suis.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Delicta* **(f. 183)** *iuventutis mee et ignorancias meas ne memineris domine.* ***antiphona*** *Credo.* ***psalmus david***[80] ***D****ominus illuminacio mea: et salus mea quem timebo* ***D****ominus protector vite mee a quo trepidabo* ***D****um appropiant super me nocentes: ut edant carnes meas.* ***Q****ui tribulant me inimici mei: ipsi infirmati sunt et ceciderunt.* ***S****i consistant adversum me castra: non timebit cor me***(f. 183v)***um.* ***S****i exurgat adversum me prelium in hoc ego sperabo.* ***U****nam pecii a domino hanc requiram ut inhabitem in domo domini [omnibus diebus vite mee. Et videam voluntatem domini] et visitem templum eius.* ***Q****uoniam abscondit me in tabernaculo suo. in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.* ***I****n petra exaltavit me: et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* ***C****ircuivi et immolavi in tabernaculo eius hostiam vocife***(f. 184)***rationis cantabo et psalmum dicam domino.* ***E****xaudi domine vocem meam qua clamavi ad te miserere mei et exaudi me.* ***T****ibi dixit cor meum exquisivit te facies mea faciem tuam domine requiram.* ***N****on avertas faciem tuam a me ne declines a servo tuo.* ***A****diutor meus esto domine ne derelinquas me: neque dispicias me deus salutaris meus.* ***Q****uoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me: dominus* **(f. 184v)** *autem assumpsit me.* ***L****egem pone michi*

[80] Salmo 26.

domine in via tua: et dirige me in semita recta propter inimicos meos. ***N****e tradideris me in animas tribulancium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui et mentita est iniquitas sibi.* ***C****redo videre bona domini in terra vivencium.* ***E****xpecta dominum viriliter age et confortetur cor tuum et sustine dominum.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** ***C****redo videre bona* **(f. 185)** *domini in terra vivencium.* ***Versiculus*** ***C****ollocet eos dominus cum principibus.* ***Responsorium*** ***C****um principibus populi sui. Pater noster.* ***Lectio quarta*** ***R****esponde michi quantas habeo iniquitates et peccata scelera mea atque delicta ostende michi. Cur faciem tuam abscondis et arbitraris me inimicum tuum. Contra folium quod vento rapitur ostendis potenciam tuam et stipulam siccam persequeris. Scribis enim con***(f. 185v)***tra me amaritudines et consumere me vis peccatis adolescencie mee. Posuisti in nervo pedem meum et observasti omnes semitas meas: et vestigia pedum meorum considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum: et quasi vestimentum quod comeditur a tinea.* ***Responsorium*** *Memento mei deus quia ventus est vita mea. Nec aspiciat me visus hominis.* ***Versiculus*** *De profundis clamavi ad te domine domine exau***(f. 186)***di vocem meam. Nec aspiciat me visus hominis.* ***Lectio quinta*** ***H****omo natus de muliere brevi vivens tempore repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur et conteritur et fugit velud umbra et numquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos et adducere eum tecum in iudicium. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine. Non***(f. 186v)***ne tu qui solus es. Breves dies hominis sunt numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius qui preteriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo ut quiescat donec optata veniat et sicut mercenarii dies eius.* ***Responsorium*** *Hei michi domine quia peccavi nimis in vita mea quid faciam miser ubi fugiam nisi ad te deus meus. miserere mei dum veneris in novissimo die.* ***Versiculus*** **(f. 187)** [Anima mea turbata est valde sed tu domine succurre ei. Miserere mei dum veneris in novissimo die. **Lectio sexta.**] ***Q****uis michi hoc tribuat ut in inferno protegas me et abscondas me donec pertranseat furor tuus et constituas michi tempus in quo recorderis mei. Putas ne mortuus homo rursum vivat. Cunctis diebus quibus nunc milito expecto donec veniat immutacio mea. vocabis me et ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinume***(f. 187v)***rasti sed parce peccatis meis.* ***Responsorium*** *Ne recorderis peccata mea domine. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam. Dum veneris. Requiem eternam. Dum veneris.* ***In tercio nocturno antiphona.*** *Complaceat* ***Psalmus***[81] ***E****xpectans expectavi dominum: et intendit michi.* ***E****t exaudivit preces*

[81] Salmo 39.

meas et eduxit me de lacu miserie et de luto fecis. ***E****t statuit supra* **(f. 187v)** *petram pedes meos: et direxit gressus meos.* ***E****t immisit in os meum canticum novum carmen deo nostro.* ***V****idebunt multi et timebunt et sperabunt in domino.* ***B****eatus vir cuius est nomen domini spes eius et non respexit in vanitates et insanias falsas.* ***M****ulta fecisti tu domine deus meus mirabilia tua et cogitacionibus tuis non est quis similis sit tibi.* ***A****nnunciavi et locutus sum multiplicati sunt* **(f. 188v)** *sunt super numerum.* ***S****acrificium et oblacionem noluisti: aures autem perfecisti michi.* ***H****olocaustum et pro peccato non postulasti: tunc dixi ecce venio.* ***I****n capite libri scriptum est de me: ut facerem voluntatem tuam quia deus meus volui et legem tuam in medio cordis mei.* ***A****nnunciavi iusticiam tuam in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo domine tu scisti.* ***I****usticiam tuam* **(f. 189)** *non abscondi in corde meo: veritatem tuam et salutare tuum dixi.* ***N****on abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam: a consilio multo.* ***T****u autem domine ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.* ***Q****uoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus comprehenderunt me iniquitates mee et non potui ut viderem.* ***M****ultiplicate sunt super capil***(f. 189v)***los capitis mei et cor meum dereliquit me.* ***C****omplaceat tibi domine ut eruas me: domine ad adiuvandum me respice.* ***C****onfundantur et revereantur simul qui* querunt animam meam ut auferant eam. **C**onvertantur retrorsum et revereantur qui *volunt michi mala.* ***F****erant confestim confusionem suam qui dicunt michi euge euge.* ***E****xultent et letentur super te omnes querentes* **(f. 190)** *te et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go autem mendicus sum et pauper dominus sollicitus est mei.* ***A****diutor meus et protector meus es tu domine deus meus ne tardaveris.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona.*** *Complaceat tibi domine ut eruas me domine. domine ad adiuvandum me respice.* ***antiphona.*** *Sana domine* ***psalmus***[82] ***B****eatus qui intelligit super egenum et pau***(f. 190v)***perem in die mala liberavit eum dominus.* ***D****ominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***D****ominus opem ferat illi super lectum doloris eius universum stratum eius versasti in infirmitate eius.* ***E****go dixi domine miserere mei sana animam meam quia peccavi tibi.* ***I****nimici mei dixerunt mala michi quando morietur et* **(f. 191)** *peribit nomen eius* ***E****t si ingrediebatur ut videret vana loquebatur cor eius congregabit iniquitatem sibi.* ***E****grediebatur foras et loquebatur in idipsum.* ***A****dversum me susurrabant omnes inimici mei adversum me cogitabant mala michi.* ***V****erbum iniquum constituerunt adversum me numquid qui dormit non adiciet ut resurgat* ***E****tenim homo pacis mee in quo speravi qui* **(f. 191v)** *edebat panes meos magnificavit super me*

[82] Salmo 40.

supplantationem. ***T****u autem domine miserere mei et resuscita me et retribuam eis.* ***I****n hoc cognovi quoniam voluisti me. quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* ***M****e autem propter innocenciam suscepisti et confirmasti me in conspectu tuo in eternum.* ***B****enedictus dominus deus israel a seculo et in seculum fiat fiat.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona.*** *Sana domine animam* **(f. 192)** *meam quia peccavi tibi.* ***antiphona.*** *Sitivit* ***psalmus*** [83] ***Q****uemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te deus.* ***S****itivit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem dei.* ***F****uerunt michi lacrime mee panes die ac nocte dum dicitur michi cotidie ubi est deus tuus.* ***H****ec recordatus sum et effudi in me animam meam quoniam transibo in lo***(f. 192v)***cum tabernaculi admirabilis usque ad domum dei.* ***I****n voce exultacionis et confessionis sonus epulantis.* ***Q****uare tristis es anima mea et quare conturbas me.* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* ***A****d me ipsum anima mea conturbata est propterea memor ero tui de terra iordanis et hermonii a monte modico.* ***A****bissus abyssum invocat in voce catharac***(f. 193)***tarum tuarum.* ***A****mnia excelsa tua et fluctus tui super me transierunt.* ***I****n die mandavit dominus misericordiam suam et nocte canticum eius.* ***A****pud me oratio deo vite mee dicam deo susceptor meus es.* ***Q****uare oblitus es mei et quare contristatus incedo dum affligit me inimicus* ***D****um confringuntur ossa mea exprobaverunt michi qui tribulant me inimici mei.* ***D****um dicunt michi* **(f. 193v)** *per singulos dies ubi est deus tuus quare tristis es anima mea et quare conturbas me* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona.*** *Sitivit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem domini.* ***Versiculus*** *Ne tradas vestiis animas confitencium tibi.* ***Responsorium*** *Et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Pater noster.* ***lectio septima*** **(f. 194)** ***S****piritus meus attenuabitur dies mei breviabuntur et solum michi superest sepulcrum. Non peccavi et in amaritudinibus morabitur oculus meus. Libera me domine et pone me iuxta te et cuius vis manus pugnet contra me. Dies mei transierunt cogitaciones mee dissipate sunt torquentes cor meum. Noctem verterunt in diem et rursum post tenebras spero lucem. Si sustinuero infernus domus* **(f. 194v)** *mea est et in tenebris stravi lectulum meum. Putredini dixi. Pater meus es mater mea et soror mea vermibus. Ubi est ergo nunc prestolatio mea et patiencia mea. tu es enim domine deus meus.* ***Responsorium*** *Peccantem me cotidie et non me penitentem timor mortis conturbat me. Quia in inferno nulla est redempcio miserere mei deus et salva me.* ***Versiculus*** *Deus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua libera me. Quia* **(f. 195)** *in* inferno nulla est

[83] Salmo 41.

redempcio miserere mei deus et salva me. ***Lectio octava*** ***P****elli mee consumptis carnibus adhesit os meum et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei miseremini mei saltem vos amici mei quia manus domini tetigit me. Quare persequimini me sicut deus et carnibus meis saturamini. Quis michi tribuat ut scribantur sermones mei. Quis michi det* **(f. 195v)** *ut exarentur in libro stilo ferreo vel plumbi lamina aut celte sculpantur in scilice. Scio enim quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea videbo deum salvatorem meum. Quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et non alius. Reposita est hec spes mea in sinu meo.* ***Responsorium*** *Domine secundum* **(f. 196)** *actum meum noli me iudicare nichil enim dignum in conspectu tuo egi. Ideo deprecor maiestatem tuam ut tu deus deleas iniquitatem meam.* ***Versiculus*** *Amplius lava me domine ab iniusticia mea et a delicto meo munda me. Ut tu deus deleas iniquitatem meam.* **lectio nonam** **Q***uare de vulva eduxisti me qui utinam consumptus essem ne oculus me videret fuissem quasi non essem de utero translatus* **(f. 196v)** *ad tumulum. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi Dimitte ergo me domine ut plangam paululum dolorem meum antequam vadam et non revertar ad terram. tenebrosam et opertam mortis caligine. Terra autem miserie et tenebrarum ubi umbra mortis et nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat.* ***Responsorium*** *Libera me domine de morte eterna in die illa tremenda. Quando celi movendi* **(f. 197)** *sunt et terra. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Tremens factus sum ego et timeo dum discuscio venerit atque ventura ira. Quando celi movendi sunt et terra.* ***Versiculus*** *Dies illa dies ire calamitatis et miserie dies magna et amara valde. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* ***Versiculus*** *Libera me domine* ***In laudibus antiphona.*** *Exultabunt.* **(f. 197v) [psalmus]**[84] ***M****iserere mei deus: secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum: dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea: et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudica***(f. 198)***ris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapiencie tue manifestasti michi.* ***A****sperges me domino ysopo et mundabor lavabis me et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum* **(f. 198v)** *crea in*

[84] Salmo 50.

me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis. ***N****e proicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo iniquos vias tuas et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee: et exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine labia mea aperies: et os* **(f. 199)** *meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies.* ***B****enigne fac domine in bona voluntate tua syon ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.* **(f. 199v)** ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Exultabunt domino ossa humiliata* ***antiphona*** *Exaudi* ***psalmus***[85] ***T****e decet hymnus deus in syon et tibi reddetur votum in iherusalem.* ***E****xaudi orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***V****erba iniquorum prevaluerunt super nos et impietatibus nostris tu propiciaberis.* ***B****eatus quem elegisti et assumpsisti et habitabit in atriis tuis.* ***R****eplebimur in bonis domus tue sanctum* **(f. 200)** *est templum tuum mirabile in equitate.* ***E****xaudi nos deus salutaris noster spes omnium finium terre et in mari longe.* ***P****reparans montes in virtute tua accinctus potencia qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.* ***T****urbabuntur gentes et timebunt qui habitant terminos a signis tuis exitus matutini et vespere delectabis.* ***V****isitasti terram et inebriasti eam multiplicasti* **(f. 200v)** *locupletare eam.* ***F****lumen dei repletum est aquis parasti cibum illorum quoniam ita est preparacio eius.* ***R****ivos eius inebrians multiplica genimina eius in stillicidiis eius letabitur germinans.* ***B****enedices corone anni benignitatis tue et campi tui replebuntur ubertate.* ***P****inguescent speciosa deserti exultatione colles accingentur.* ***I****nduti sunt arietes ovium et valles habundabunt frumen***(f. 201)***to clamabunt etenim ymnum dicent.* ***R****equiem* ***antiphona*** *Exaudi domine orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***antiphona*** *Me suscepit* ***psalmus david***[86] ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta in invia et inaquosa sic in sancto apparui tibi ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia* **(f. 201v)** *tua super vitas labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adipe et pinguidine repleatur anima mea et et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te me suscepit dextera* **(f. 202)** *tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in*

[85] Salmo 64.
[86] Salmo 62.

inferiora terre tradentur in manus gladii partes vulpium erunt. ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo quia obstructum est os loquencium iniqua.* ***psalmus***[87] ***D****eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam* **(f. 202v)** *tuam in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster: benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***R****e***(f. 203)***quiem. ***antiphona*** *Me suscepit dextera tua domine.* ***antiphona*** *A porta.* ***Canticum*** ***E****go dixi in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.* ***Q****uesivi residuum annorum meorum dixi non videbo dominum deum in terra vivencium.* ***N****on aspiciam hominem ultra et habitatorem quietis.* ***G****eneratio mea ablata est et convoluta est a me quasi tabernaculum pastorum.* ***P****recisa est velut a texente vita mea dum***(f. 203v)** *adhuc ordirer succidit me de mane usque ad vesperam finies me.* ***S****perabam usque ad mane quasi leo sic contrivit omnia ossa mea.* ***D****e mane usque ad vesperam finies me sicut pullus hyrundinis sic clamabo meditabor ut columba.* ***A****ttenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso.* ***D****omine vim pacior responde pro me quid dicam aut quid respondebit michi cum ipse fecerim.* ***R****ecogitabo tibi omnes annos* **(f. 204)** *meos in amaritudine anime mee.* ***D****omine si sic vivitur et in talibus vita spiritus mei corripies me et vivificabis me ecce in pace amaritudo mea amarissima.* ***T****u autem eruisti animam meam ut non periret proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.* ***Q****uia non infernus confitebitur tibi neque mors laudabit te non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam.* ***V****ivens vivens ipse confitebitur ti***(f. 204v)***bi sicut et ego hodie pater filiis notam faciet veritatem tuam.* ***D****omine salvum me fac et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vite nostre in domo domini.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *A porta inferi erue domine animas eorum.* ***antiphona*** *Omnis* ***psalmus***[88] ***L****audate dominum de celis: laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna: lau***(f. 205)***date eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque omnes que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra dracones et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna* **(f. 205v)** *fructifera et*

[87] Salmo 66.
[88] Salmo 148.

omnes cedri. ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram et exaltavit cornu populi sui.* ***H****ymnus omnibus sanctis eius filiis Israel populo appropinquanti sibi.* ***psalmus david***[89] **(f. 206)** ***C****antate domino canticum novum laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis. Exultationes dei in gutture eorum: et gladii ancipites* **(f. 206v)** *in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nacionibus increpaciones in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***psalmus***[90] ***L****audate dominum in sanctis eius laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius: laudate eum* **(f. 207)** *secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube: laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro: laudate eum in chordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis. omnis spiritus laudet dominum.* ***R****equiem.* ***Antiphona*** *Omnis spiritus laudet dominum* ***versiculus*** *Audivi vocem de celo dicetem michi* ***Responsorium*** *Scribe beati mortui* **(f. 207v)** *qui in domino moriuntur* ***antiphona*** *Ego sum* ***psalmus***[91] ***B****enedictus dominus deus israel: quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis: in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris: et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris: et memorari te***(f. 208)***stamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum: daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutem plebi eius in remissionem peccatorum* **(f. 208v)** *eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Ego sum resurrectio et vita qui credit in me eciam si mortuus fuerit vivet et omnis qui vivit et credit in me*

[89] Salmo 149.
[90] Salmo 150.
[91] Erro do rubricador. É o Cântico de Zacarias, Lc (1, 68-79).

non morietur in eternum. ***K****irieleyson.* ***C****hristelison.* ***K****irieleyson* ***P****ater* **(f. 209)** *Et ne nos.* ***Psalmus***[92]***.*** ***D****e profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propiciatio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem* **(f. 209v)** *speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redempcio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***R****equiem eternam.* ***Versiculus*** *A porta inferi erue domine animas eorum. Credo videre bona domini In terra vivencium. Requiescant in pace Amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te viniat. Oremus.* ***oratio*** ***P****artem beate resurrectionis obtine***(f. 210)***ant anime omnium fidelium defunctorum vitamque eternam habere mereantur in celis per te ihesu christe salvator mundi rex glorie. Qui in trinitate perfecta vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen. Requiescant in pace. Amen.*

13. ORAÇÕES, ff. 210v-231

(f. 210v) ***Oratio devota ad beatam virginem mariam.*** Iconografia: Nossa Senhora da Piedade (iluminura inserida na coluna de texto) *[O]bsecro te domina mea sancta maria mater dei pietate plenissima summi regis filia. mater gloriosissima mater orphanorum consolatio desolatorum via errancium salus et spes in te* **(f. 211)** *sperancium virgo ante partum virgo in partu. et virgo post partum fons misericordie. fons salutis et gracie. fons pietatis et leticie. fons consolationis et indulgencie. Et per illam sanctam inestimabilem leticiam qua exaltavit spiritus tuus in illa hora quando tibi per gabrielem archangelum annunciatus et conceptus filius dei fuit. Et per illud divinum misterium quod tunc operatus est spiritus sanctus* **(f. 211v)** *in te. Et per illam sanctam inestimabilem pietatem amorem et humilitatem per quas filius tuus dominus noster ihesus christus descendit accipere humanam carnem in venerabilissimo utero tuo. Et in quibus te respexit quando te commendavit sancto iohanni apostolo et evangeliste. Et quando te exaltavit super choros angelorum. Et per illam sanctam inestimabilem humilitatem in qua tu respondisti archangelo* **(f. 212)** *gabrieli. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Et per illa dulcissima quindecim gaudia que habuisti de filio tuo domino nostro ihesu cristo. Et per illam sanctam maximam compassionem et accerbissimum cordis dolorem quem habuisti quando dominum nostrum ihesum christum filium tuum ante crucem nudatum et in ipsa*

[92] Salmo 129.

levatum vidisti pendentem crucifixum vulneratum scicientem fel apponi hely **(f. 212v)** *clamatem audisti et morientem vidisti. Et per quinque vulnera filii tui et per contractionem viscerum suorum pre nimio dolore vulnerum. Et per fontes sanguinis sui et per omnem passionem eius et per omnem dolorem cordis tui et per fontes lacrimarum tuarum ut cum omnibus sanctis et electis dei veni et festina in auxilium et consilium meum in omnibus orationibus et requestis meis in omnibus angustus et necessitatibus* **(f. 213)** *meis et in omnibus rebus illis in quibus ego sum facturus locuturus cogitaturus omnibus diebus noctibus horis atque momentis vite mee. Et michi famulo tuo. N. impetres a dilecto filio tuo complementum tocius boni omni misericordia et consolatione omni consilio omni adiutorio omni benediccione et sanctificatione omni pace et prosperitate omni gaudio et alacritate. Eciam habundanciam omnium* **(f. 213v)** *bonorum spititualium et corporalium. Et graciam spiritus sacti qui bene per omnia disponat animam meam custodiat corpus meum regat cursum dirigat mentem erigat mores componat actus probet vota et desideria mea bona perficiat cogitaciones sanctas instituat preterita mala indulgeat presencia emendet futura moderetur. Vitam honestam et honorabilem michi tribuat. Et victoriam contra omnes ad***(f. 214)***versitates hinus mundi bonam spem caritatem fidem et castitatem humilitatem et pacienciam. Quinque sensus corporis mei regat et protegat. Septem opera misericordie complere me faciat. Duodecim articulos fidei decem que precepta legis firmiter credere et tenere et me faciat Et a septem peccatis mortalibus me liberet et defendat usque in finem vite mee. [Et in novissimis diebus meis ostende michi faci***(f. 214v)***em tuam et annuncies michi diem et horam obitus mei.]*[93] *Et hanc orationem meam supplicem suscipias et exaudias et vitam eternam michi tribuas. Audi et exaudi me dulcissima virgo maria mater dei et misericordie Amen.* ***Alia oratio ad beatam virginem mariam O*** *Intemerata et in eternum et benedicta singularis et incomparabilis virgo dei genetrix maria gratissimum* **(f. 215)** *dei templum spiritus sancti sacrarium. Ianua regni celorum per quam post deum totus vivit orbis terrarum. Inclina mater misericordie aures tue pietatis indignis supplicationibus meis. Et esto michi miserrimo peccatori pia in omnibus auxiliatrix. O iohannes beatissime christi familiaris et amice qui ab eodem domino nostro ihesu christo virgo es es electus et inter ceteros magis dilectus atque misteriis celestibus ultra omnes* **(f. 215v)** *imbutus apostolus eius et evangelista factus es preclarissimus. Te eciam invoco cum maria matre eiusdem salvatoris nostri. ut michi opem tuam ipsa conferre digneris. O due gemme celestes maria et iohannes. O duo luminaria divinitus ante deum lucencia vestris radiis scelerum*

[93] Está riscado.

meorum effugate nubila. Vos enim estis illi duo in quibus deus pater per filium suum specialiter edificavit sibi dominum **(f. 216)** *et in quibus ipse filius dei ob sincerissime virginitatis meritum dilectionis sue confirmavit privilegium in cruce pendens uni vestrum ita dicens: Mulier ecce filius tuus. Deinde ad alium. Ecce mater tua. In huius ergo tam sacratissimi amoris dulcedine qua tunc ore dominico velut mater et filius adinvicem coniuncti estis vobis duobus ego miserrimus peccator commendo hodie corpus meum et animam meam ut* **(f. 216v)** *in omnibus horis atque momentis interius et exterius firmi custodes et pii apud deum intercessores michi existere dignemini. Credo enim firmiter et in dubitanter fateor quia velle vestrum velle dei est et nolle vestrum nolle dei est unde et quitquid ab illo petitis sine mora obtinetis. Per hanc ergo tam potentissimam vestre dignitatis virtutem poscite queso michi peccatori corporis et anime salutem. Agite* **(f. 217)** *vestris sacris orationibus ut cor meum invisere et inhabitare dignetur spiritus almus graciarum largitor optimus qui me a cunctis vitiorum sordibus expurget virtutibus sacris illustret et exornet. In dilectione dei et proximi perfecte stare et perseverare me faciat. Et post huius vite cursum ad gaudia me ducat electorum suorum benignissimus paraclitus. Qui cum patre et filio coeternus et consub***(f. 217v)***stancialis cum eis et in eis vivit et regnat omnipotens deus in secula seculorum. Amen.* ***Hec septem gaudia ... qui ... cotidie dixerint.*** Iconografia: Imaculada Conceição (iluminura inserida na coluna de texto) *[G]aude flore virginali que honore speciali: tran***(f. 218)***cendis splendiferum. angelorum principatum et sanctorum decoratum dignitate numerum.* ***G****aude sponsa cara dei. nam ut lux clara diei. solis datur lumine. Sic tu facis orbem vere. tue pacis resplendere. lucis plenitudine.* ***G****aude splendens vas virtutum. cuius sedes est ad nutum. tota celi curia. te benignam. et felicem ihesu dignam genitricem veneratur gloria.* ***G****aude nexu voluntatis. et amplexu* **(f. 218v)** *caritatis. iuncta sic altissimo. ut ad votum consequaris. quicquid virgo postularis. a ihesu dulcissimo.* ***G****aude mater miserorum. quia pater premiorum. dabit te colentibus. congruentem hic. mercedem et felicem poli sedem sursum incelestibus* ***G****aude humilis beata. corpore glorificata meruisti maxima. fore tante dignitatis. ut sis sancte trinitatis. sessioni proxima.* ***G****aude virgo mater* **(f. 219)** *pura. certa manens et secura. quod hec tua gaudia. non cessabunt nec decrescent. sed durabunt. et florescent. in perhenni gloria. Amen.* ***Versiculus*** *Exaltata es sancta dei genitrix. super choros angelorum ad celestia regna. Oremus.* ***Oratio*** ***D****ulcissime domine ihesu christe qui beatissimam genitricem gloriosam virginem matrem tuam perpetuis et felicibus gaudiis in celo letificasti concede propicius ut eius* **(f. 219v)** *precibus et meritis continuis salutem et prosperitatem mentis et corporis consequamur et ad gaudia tue beatitudinis ac*

eiusdem virginis feliciter perveniamus. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum Amen.

Oratio devotissima ad ihesum christum composita est a beato augustino **(f. 220)** ***D****ulcissimi domine ihesum christe verus deus. qui de sinu patris omnipotentis missus es in mundum relaxare peccata ac afflictos redimere In carcere positos resolue. Dispersos congregare. Peregrinos in suam patriam reducere. Contritos corde meditari. Dolentes indulgere et consolari. Digere me absolvere de afflictione in qua positus sum et* **(f. 220v)** *liberare. Et tu domine qui genus humanum cum pace et custodia restituis. et absorta crudelitate paradisum cum sanguine tuo mercatus es. et inter homines et angelos fecisti pacem. Tu domine dignere per tuam misericordiam inter me et inimicos meos stabilire firmare concordiam et graciam tuam super me et omnium filiorum iracudiam. omne odium quod habent contra me mitigare* **(f. 221)** *et extinguere digneris. Sicut odium esau abstulisti quod habuit adversus iacob fratem suum. Et super brachium ostende ut me liberare digneris. ab odientibus me. Sicut liberasti abraham de hur caldeorum. et filium eius ysaac de immolacione cum ariete. Et iacob de manibus frins esau. Et ioseph de manibus fratrum suorum. Noc per archam ab aquis diluvii. Et loth de civitate sodo morum.* **(f. 221v)** *Famulos tuos moysen et aaron de manu pharaonis. et de servitute egypti. Israel de monte gelboe. Et david regem de manu saulis. et de manu golye gygantis. Et susannam de falso crimine. Et iudith de manu holophernis. Et danielem de lacu leonum. Et tres puerus de camino ignis ardentis. Et ionam de ventre ceti. Et adam de profundo inferni cum preciosissimo sanguine tuo. Et petrum de mari.* **(f. 222)** *Et paulum de carceribus. Ita me liberare digneris. de omni tribulacione et angustia mea in qua positus sum. Et de insidiis inimicorum meorum. Et tu domine dignare me eruere de omni malo quod inimici mei fecerunt. faciunt vel factum sunt et eorum mala consilia contra me ita evacuare digneris. Sicut evacuasti consilium anthicophellis quod consiliatus est absalon contra david regem. Et libera***(f. 222v)***re me digneris ut per sancta beneficia tua. Per incarnationem filii tui. et per ipsius nativitatem de virgine maria. per famen. per sitim. per frigus. per calorem. per labores. per afflictiones. per sputa. per cofas. per alaphas. per flagella. per clavos. per laceam. per spineam coronam. per potationem aceti et fellis. per piissimam et turpissimam mortem tuam Per septem verba que penderis in cru***(f. 223)***ce dixisti domine. O pater ignosce eis quia nesciunt quid faciunt. Dixisti domini latroni pendenti in cruce. Hodie mecum eris in paradiso. Dixisti domine matri tue. Mulier ecce filius tuus. Deinde discipulo. Ecce mater tua. Domine dixisti patri tuo. Hely hely lamaçabatham quod*

interpretatur. Deus meus deus meus ut quid dereliquisti. Dixisti domine. Scicio scilicet salutem animarum sanctarum nostrarum **(f. 223v)** *cupiendo. Dixisti domine. Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Dixisti domine. Consummatum est. Quod significat labores et dolores quos pro nobis suscepisti iam fieri. Propter hec omnia rogo te redemptor domine ihesum christe. ut me custodias servuum tuum. ab hoste maligno et absque periculo hic in presenti et postea in futuro. Et in super descensionem per cuncta beneficia tua pro quibus* **(f. 224)** *tibi gracias refero. Et cunctis beneficiis michi collatis qui tu me fecisti et redimisti et ad fidem tuam duxisti contra dyaboli iacula. Promovisti me in super vitam eternam promisisti. Et propter ista et alia que oculus non vidit. nec aures audivit nec in cor hominis ascendit. Te adoro propter timorem ipsum laudo et benedico et glorifico nomen tuum quia tu es benedictus et laudabilis* **(f. 224v)** *et gloriosus in secula seculorum. Amen.* ***Memoria de sancta trinitate*** ***D****omine deus omnipotens. pater et filius et spiritus sanctus da michi famulo tuos. H. victoriam contra omnes inimicos meos. ut non resistere michi possunt nocere. nec contra dicere sed dirigatur virtus eorum et consilium michi in bonum. Tu deus sis fortitudo mea et refugium meum et clipens defensi***(f. 225)***onis mee. et virtus immobilis protectionis mee. quatinus dispergantur et confundantur omnes adversarii mei et inimici mei. deus abraham. deus ysaac. deus iacob. deus omnes bene vivencium. Libera me famulum tuum. N. de omnibus peccatis meis. et de angustiis meis. et de tribulationibus meis. de necessitatibus de omnibus periculis. da michi robur fortitudinem et perseveranciam in bonum. et sermonem* **(f. 225v)** *rectum et benesonantem in os meum ut placita sint omnia verba mea omnibus me videntibus. et audientibus. ut invenire merear graciam et auxilium in omnibus peticionibus meis. propheta clamat. apostolus dicit. christos in se confidentes. salvat christos vincit. christos regnat christos imperat sic christos imperante dignetur me esse triumphatorem omnium adversariorum meorum. et non timebo quid faciat michi homo* ***psalmus*** **(f. 226)** ***D****eus in nomine tuo* ***psalmus*** ***D****eus miseriatur* ***psalmus*** ***D****e profundis clamavi* ***psalmus*** ***L****audate dominum omnes gentes* ***psalmus***[94] ***V****oce mea ad dominum clamavi voce mea ad deum et intendit michi* ***I****n die tribulacionis mee deum exquisivi manibus meis nocte contra eum. et non sum deceptus.* ***R****ennuit consolari anima mea memor fui dei et delectatus sum. et exercitatus sum et defecit spiritus meus.* ***A****nticipave***(f. 226)***runt vigilias oculi mei turbatus sum et non sum locutus.* ***C****ogitavi dies antiquos et annos eternos in mente habui.* ***E****t meditatus sum nocte cum corde meo et exercitabar et scopebam spiritum meum.* ***N****umquid in eternum proicit deus aut non apponet ut complacicior sit adhuc* ***A****ut in*

[94] Salmo 77.

finem misericordiam suam abscindet a generacione in generacionem ***A****ut obliviscetur misereri deus aut continebit in ira sua mi***(f. 227)***sericordias suas* ***E****t dixi nunc cepi hec mutacio dextere excelsi.* ***M****emor fui operum domini. quia memor ero ab inicio mirabilium tuorum* ***E****t meditabor in omnibus operibus tuis et in adinvencionibus tuis exercebor.* ***D****eus in sancto via tua quis deus magnus sicut deus noster. tu es deus qui facit mirabilia* ***N****otam fecisti in populis virtutem tuam redemisti in brachio tuo populum tuum. filios iacob et ioseph.* **(f. 227v)** ***V****iderunt te aque deus viderunt te aque. et timuerunt et turbate sunt abyssi.* ***M****ultitudo sonitus aquarum vocem dederunt nubes.* ***E****tenim sagitte tue transeunt: vox tonitrui tui cum rota.* ***I****lluxerunt choruscationes tue orbi terre: commota est et contremuit terra.* ***I****n mari via tua et semite tue in aquis multis et vestigia tua non cognoscentur.* ***D****eduxisti sed oves populum tuum in manu moysi et aaron.* **(f. 228)** ***G****loria patri.* ***K****yrieleison* ***C****hristeleison* ***K****yrieleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor. Oremus* ***Oratio*** ***L****ibera me domine ihesum christe fili dei vivi qui in ligno crucis suspensus fuisti et lancea perforari latus tuum permisisti et precioso sanguine tuo redemisti. Libera me domino sicut tres pueros de camino ignis ardentis. Sidrac misaac. et abdenago. Libera me domine sicut liberas***(f. 228v)***ti susannam de flaso crimine. Exaudi me domine. sicut exaudisti maria magdalenam peccatricem. et dimissa sunt ei pecata multa. quoniam dilexit multum. Libera me domine. H. famulum tuum ab omni malo presenti preterito et futuro. Et exaudi me domino in omnibus deprecationibus meis. et de necessitatibus meis et periculis meis. libera me domine. Qui cum patre et spiritu sancto vivis et regnas deus. Per omnia se***(f. 229)***cula seculorum Amen.* ***Oratio sancti barnardi*** ***O*** *Boni ihesu. O dulcis ihesu O ihesu fili marie virginis plenus misericordie et veritate. O dulce ihesu miserere mei secundum magnam misericordiam tuam. O benigne ihesu te deprecor per illum sanguinem preciosum quem pro nobis miseris peccatoribus effundere dignatus es in ara crucis ut abicias omnes iniqui***(f. 229v)***tates meas et ne despicias humiliter te petentem et hoc nomen sanctissimum tuum ihesus invocantem hoc nomen ihesus nomen dulce et hoc nomen ihesus nomen salutare. Quid enim est ihesus nisi salvator. O bone ihesu qui me creasti et redemisti tuo precioso sanguine. ne permittas me dampnari quem tu ex nichilo creasti. O bone ihesu ne perdat me iniquitas mea quem fecit omnipotens bonitas tua.* **(f. 230)** *O bone ihesu recognosce quod tuum est in me. et absterge quod alienum est a me. O bone ihesu miserere mei dum tempus est miserendi. ne perdas me in tempore tui tremendi iudicii. O bone ihesu si merui miser peccator de vera tua iusticia penam eternam pro peccatis meis gravissimis adhuc appelo confisus de tua vera iusticia ad tuam msericordiam ineffabilem utique misereberis mei ut pius* **(f. 230v)** *pater et*

*misericors dominus. O bone ihesu que enim utilitas in sanguine meo dum descendero in corruptionem eternam. Non enim mortui laudabunt te neque omnes qui descendunt in infernum. O misericordissime ihesu miserere mei. O dulcissime ihesu libera me. O piissime ihesu propicius esto michi peccatori. O ihesu admitte me miserum peccatorum inter numerum electorum tuorum. O ihesu salus in te speran***(f. 231)***cium. O ihesu spes in te credencium. miserere mei. O dulcis ihesu remissio omnium peccatorum meorum. O ihesu fili virginis marie infunde in me graciam tuam sapienciam caritatem castitatem et humilitatem. ac eciam in omnibus adversitatibus meis pacienciam sanctam ut possum te perfecte diligere. et in te gloriari. ac delectari in secula seculorum. Amen.*

14. MEMORIAL DOS SANTOS, ff. 231v-248v

(f. 231v) ***Memoria ad proprium angele.*** ***A****ngele dei qui meus es custos pietate superna. Me tibi commissum salva defende guberna. Mentem terge meam viciis et a labe veterna. Assiduusque commes michi sis viteque lucerna. Ut tecum valeam celestia scandere regna. Me dormientem serva precor et vigilantem. Me rege viventem serva tute morientem. Tutum iuvamensistas michi iugiter. Amen.* ***versiculus*** *Angelis suis mandavit de te.* ***Responsorium*** **(f. 232)** *Ut custodiant te in omnibus viis tuis. Oremus.* ***oratio*** ***Q****ueso te et obsequenter rogo sancte angele dei cui omnipotens deus. dignatus est curam committere anime mee contra malignos spiritus et homines iniquos. fer michi potenter auxilium ne me eorum abstucia circum veniat aut potencia fragat auxiliante domino nostro ihesu christo qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* **(f. 232v)** ***Memoria de sancto vincentio*** ***S****anctus vicentius apueritia studiis litterarum traditus. superna sibi previdente clementia gemma sciencia efficatissime claruit.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate vincentii* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***A****desto nobis domine supplicationibus nostris. ut qui ex iniquitate nostra reos nos esse cognoscimus beati vincentii martiris tui intercessione liberemur. Per* **(f. 233)** *christum dominum nostrum. Amen.* ***memoria de sancto blasio antiphona*** ***A****ve presul honestatis. martir magne sanctitatis. Sancte blasii vir laudande orbe toto predicande. qui das lapsis relevamen. et infirmis medicamen. Tu pro nobis intercede ut celesti nos mercede. dicet deus cum beatis. regno sue claritatis.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate blasii.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio.*** ***D****eus qui per orationem* **(f. 233v)** *beati blasii martiris atque pontificis cunctis ei commemorationem facientibus aquacunque infirmitate vel adversitate tenerentur liberati concessisti: presta quesumus ut qui*

eius memoriam facimus in terris eodem te predicante gloriam consequamur in celis. Per christum dominum nostrum Amen. ***memoria de sancto nicholao antiphona*** ***B****eatus nicolaus puerulus multo ieiunio marcerabat corpus.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis pie pater nicolae.* **(f. 234)** ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus qui beatum nicolaum pium pontificem tuum innumeris decorasti miraculis: tribue nobis quesumus: ut eius meritis et precibus a gehenne ignis incendiis liberemur et eternis gaudiis perfrui mereamur. Per cristum domino nostro.* ***memoria de sancto francisco antiphona*** ***C****elorum candor splenduit novum sidus emicuit. sacer franciscus claruit. cui seraph apparuit* **(f. 234v)** *signans eum karatere in volis plantis latere dum forma crucis gerere vulte corde ore et opere* ***versiculus*** *Signasti domine super servum tuum franciscum* ***Responsorium*** *Signo redempcionis nostre. Oremus* ***Oratio*** ***D****eus qui mira crucis misteria in beato francisco confessore tuo multiformiter demonstrasti: da nobis quesumus devocionis sue semper exempla sectari et assidua eiusdem crucis meditatione muniri. Per dominum nostrum* **(f. 235)** *ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* ***memoria de sancto anthonio*** ***S****i queris miracula. mors error. calamitas. demon. lepra. fugiunt egri surgunt sani. Cedunt mare vincula membra resque perditas. petunt et accipiunt iuvenes et cani. Pereunt pericula cessat et necessitas narrent hii qui senciunt. dicant paduani. Cedunt mare vincula* **(f. 235v)** *membrana resque perditas petunt et accipiunt iuvenenes et cani.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate anthoni* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi. Oremus.* ***oratio*** ***E****clesiam tuam deus beati anthonini confessoris tui commemoratio votiva letificet et spiritualibus semper muniatur auxiliis et gaudiis perfrui mereatur eternis. Per christum dominum nostrum.* ***memoria de sancto barnardino*** ***G****audeat ordo minorum francisci nova plantula.* **(f. 236)** *Rutilans in italia abissus miracolorum. felix senis plus aquilla thesaurum possides morum. barnardino ardens fascicula duc nos sine macula servos ad regna celorum.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate barnardine.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui ecclesiam tuam vita et doctrina beati barnardini confessoris tui in plenitudine temporum renovare dignatus es: tribue nobis* **(f. 236v)** *famulis tuis eius meritis et intercessione temporalia despicere et celestium consorcio per hennitur gaudere. Per christum domino nostro. Amen.* ***De sancto sebastiano antiphona*** ***O*** *quam mira refulsit gracia sanctus sebastianus martir inclitus qui. militis portans insignia. sed de palma fratum solicitus. confortavit corda paventia verbo sibi collato celitus* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate sebastiane martir christi.* ***Responsorium*** *ut mereamur pestem* **(f. 237)** *et epidimiam illesi transire et promissionem dei*

obtinere. Oremus. ***Oratio*** ***D****eus qui beatum sebastianum gloriosum martirem tuum in tua fide atque dilectione tam ardenter solidasti. ut nullis carnalibus blandimentis nullis tyrannorum minis nullis carnificum gladiis sive tormentis aut sagittis a tua potuit cultura revocare: tribue quesumus eius meritis et intercessione in tribu***(f. 237v)***lacione auxilium in persecutione solacium in omni tempore tribulacionis et angustie. contra pestem et epidemiam remedium. quantinus possimus contra omnes dyabolicas. insidias dimicare mundum et ea que in mundo omnino despicere et nulla* eius adversa formidare *superbiam quoque vani gloriam cum omnibus viciis et que ate iussa sunt recta intencione perficere. Per christum dominum nostrum. Amen.* **(f. 238)** ***memoria de sancto Juliano. antiphona*** ***A****mavit eum dominus et ornavit eum stolam glorie induit eum. et ad portas paradisi coronavit eum.* ***versiculus*** *Justum deduxit dominus per vias rectas.* ***Responsorium*** *Et ostendit illi regnum dei. Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui beato iuliano confessore tuo atque pontifici specialem hospitalitatis. graciam contulisti eius meritis et intercessione concede nobis hospicium securum bonum et ydoneum fragili***(f. 238v)***tati nostre congruum et maiestati tue acceptum. Per christum domino nostro. Amen.* ***memoria ad sanctos tres reges antiphona*** ***A****b oriente venerunt magi in betheleem adorare dominum. et apertis thesauris suis preciosa munera obtulerunt ei. Aurum sicut regi magno. Thus sicut deo vero. Mirram sepulture eius. Alleluya.* ***Versiculus*** *Reges tharsis et insule munera offerent* ***Responsorium*** *Reges arabum et saba dona adducent. Oremus.* ***oratio*** **(f. 239)** ***D****eus qui tres magos orientales. Jaspar. Melchior. baltasar: ad tua cunabula stella duce sine aliquo impedimento ut te misticis adorarent muneribus securos et illesos direxisti. presta quesumus famulis tuis in hoc itinere gradientibus talem graciam et virtutem: ut per eorum trium regum pia munera defencium comemoratione et intercessione. te ipso vero sole. vera stella. certo duce. vero lumi***(f. 239v)***ne ad locum desidera tum sine impedimento cum omni iocunditate pace gaudio gracia et leticia secure valeamus pervenire. Per christum domino nostro.* ***De sancto iohanne baptista*** ***I****nter natos mulierum non surrexit maior iohanne baptista qui viam domino preparavit in heremo.* ***versiculus*** *Fuit homo missus a deo.* ***Responsorium*** *Cui nomen erat iohannes. Oremus.* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus. da cordibus nostris illam tuarum rectitudi***(f. 240)***nem semitarum. quam beati iohannis baptista in deserto nox clamantis edocuit. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitatem spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* ***De sanctis petro et paulo antiphona*** ***P****etrus apostolus et paulus doctor gentium ipsi nos docuerunt legem tuam domine.* ***versiculus*** *In omnem terram exivit sonus eorum* ***Responsorium*** *Et in fines orbis terre verba eorum. Oremus.* ***oratio.*** **(f. 240v)** ***D****eus cuius*

dextera beatum petrum ambulantem in fluctibus ne mergeretur erexit et coapostolum eius tercio naufragatem de profundo pelagi liberavit exaudi propicius et concede ut amborum meritis. eternitatis gloriam consequamur. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitatem spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen. ***memoria de sancto stephano. antiphona.*** **(f. 241)** ***S****tephanus vidit celos apertos vidit et introivit beatus homo cui celi patebunt* ***versiculus*** *Gloria et honore coronasti eum domine* ***Responsorium*** *Et constituisti eum super opera manuum tuarum. Oremus.* ***Oratio*** ***D****a nobis quesumus domine ymitari quod colimus ut discamus et inimicos diligere quia eius natalicia celebramus qui novit eciam pro persecutoribus suis exorare. Per dominum nostrum ihesum christum fili***(f. 241v)***um qui tecum vivit et regnat in unitatem spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum* ***memoria de sancto laurentio*** ***L****aurentius bonum opus operatus est in te. qui per signum sancte crucis cecos illuminavit.* ***versiculus*** *Dispersit dedit pauperibus* ***Responsorium*** *Iusticia eius manet in seculum seculi. Oremus* ***Oratio*** ***D****a nobis quesumus omnipotens deus vitiorum nostrirum flaminas extinguere qui beato laurentio tribuisti tormentorum suorum in***(f. 242)***cendia superare. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***memoria de sancto christoforo. antiphona.*** ***O*** *gloriose martir christi christifore sis memor nostri apud deum domini hora. et tuere sine mora. corpus sensus et honorem. conserva qui celi florem. meruisti portare. inter ulnas ultra mare. nos per tantam dignitatem. fac vitare pra vitatem. et amara corde toto. deum verum laude voto. precunctis mundanis estis. ut post huius* **(f. 242v)** *mundi tristis. blandimenta te presente. absque omni mala gente. ducamur ad celi regnum. qui gaudium est et erit sine fine. honor dei tate trina.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate martir christofore.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi. Oremus* ***Oratio*** ***D****eus cuius virtute beatus christoforus carcerum squalioris honorifice tot dyra tyranuorum superavit tormenta. presta quesumus: ut eius meritis interventibus univer***(f. 243)***sas in fidias superare possimus. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***memoria de sancto martino. antiphona.*** ***O*** *beate pater martine pium dominum nostrum ihesum christum pro impietatibus nostris deposce.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate pater nicolae*[95] ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi. Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui conspicis qui ex nulla nostra virtute subsistimus concede propicius ut intercessione beati martini confessoris tui atque pontificis* **(f. 243v)** *contra omnia adversa muniamur. Per eundem christum dominum nostrum. Amen.* ***memoria de sancto dyonisio.*** ***O*** *beate dyonisi magna est fides tua intercede pro nobis ad dominum deum nostrum ut qui qualitate sumus dissimiles sua gracia*

[95] Erro do escriba.

largiente faciat esse participes ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui beatum dyonisium martirem tuum vir***(f. 244)***tute constancie in passione roborasti. quique illi ad predicandum gentibus gloriam tuam rusticum et eleutherium sociare dignatus es tribue nobis quesumus ex imitationem pro amore tuo prospera mundi despicere et nulla eius adversa formidare. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***memoria De sancta maria magdalena*** ***M****aria ergo unxit pedes ihesu et extersit capillis capitis sui et domus impleta est ex odore unguenti.* ***versiculus*** *Dimissa sunt ei peccata* **(f. 244v)** *multa* ***Versiculus***[96] *Quoniam dilexit multum. Oremus.* ***Oratio*** ***L****argire nobis clementissime pater quod sicut beata maria magdalena dominum nostrum ihesum christum super omnia diligendo suorum obtinuit veniam peccaminum: ita nobis apud tuam misericordiam sempiternam impetret beatitudinem. Per christum domino nostro.* ***De sancta anna: antiphona.*** ***C****eleste beneficium introivit in annam de qua nata est nobis maria virgo* **(f. 245)** ***versiculus*** *Ora pro nobis beata mater anna.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui beatam annam dilecte genitricis tue matrem egregiam. ad eterne vite sublevasti gaudia. fac non quesumus eius gloriosis meritis et precibus ad eternam pertingere beatitudinem ex cuius puerperio salutari pro salute mundi humanam assumere dignatus es carnem. Qui vivis et regnas in secula se***(f. 245v)** ***memoria de sancta barbara.*** ***O*** *pulcra precipuum rosa dans odorem florens in perpetuum ante creatorem. concupivit speciem. tuum rex angelorum. perduc nos ad requiem. barbara polorum* ***versiculus*** *Specie tua et pulcritudine tua* ***Responsorium*** *Intende prospere procede et regna. Oremus.* ***oratio*** ***I****ntercessio nos domine beate barbara virginis atque martiris gloriosa nos protegat: ut per eius interventum gloriosum corporis et sanguinis domini nostri ihe***(f. 246)***su christi. sacramentum ante vite nostre exitum cum vera fide et pura confessione percipere mereamur. Per eundem christum dominum nostrum. Amen.* ***memoria de sancta apollonia.*** ***V****irgo martir egregia pro nobis appolonia funde preces ad dominum ut tollat omne noxium ne pro reatu criminum vexemur morbo dencium.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beata virgo martir appolonia.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissionibus christi. Oremus.* ***Oratio*** **(f. 246v)** ***O****mnipotens sempiterne deus spes et corona omnium tibi fideliter servientium qui beatam appolloniam virginem atque martirem tuam excussionem dentium pro tui amoris nomine passam in celestibus coronasti. concede propicius memoriam eius colentibus perpetua pace gaudere. et dolore dentium et ab omni periculo anime et corporis liberari. Per christum domino. amen.* ***De virginibus oratio.*** ***O*** *dulcissime ihesu*

[96] Erro do rubricador. É um responsório.

qui es sponsus virginum **(f. 247)** *premium martirium piissimus exauditor omnium sanctorum tuorum meritis et precibus gloriosissimarum sponsarum que tuarum virginum et martirum concedere digneris nobis et omnibus eas venerantibus singulos peccatorum suorum veniam in adversis expedientem protectionem in prosperis congruam directionem et graciam se confirmandi plenarie ad tuam voluntatem in finequem vite nostre illarum visibilem consolationem et cum illis transi***(f. 247v)***tum securum ad gloriam sempiternam. Amen.* ***memoria de omnibus sanctis antiphona.*** ***O****mnes electi dei nostri memoramini ante deum ut vestris precibus adiuti mereamur vobis adiungi* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***oratio.*** ***O****mnium sanctorum tuorum quesumus domine intercessione placatus et veniam nobis nostrorum delictorum tribue et remedia* **(f. 248)** *sempiterna concede. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***memoria de pace. antiphona.*** ***D****a pacem domine in diebus nostris quia non est alius qui pugnet pro nobis nisi tu deus noster.* ***versiculus*** *Fiat pax in virtute tua.* ***Responsorium*** *Et habundancia in turribus tuis. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus a quo sancta desideria recta consilia et iusta sunt opera da servis tuis illam quam mundus dare non potest pacem ut et corda nostra mandastis.* **(f. 248v)** *tuis dedita et hostium sublata formidine tempora sint tua protectione transquilla. Per christum domino nostro. Amen. Benedicamus domino. Deo gracias.*

15. CREDO DE SANTO ATANÁSIO,[97] ff. 249-252v

(f. 249) ***Q****Uicumque vult salvus esse: ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem* ***Q****uam nisi quisque integram inviolatamque servaverit: absque dubio in eternum peribit.* ***F****ides autem catholica hec est: ut unum deum in trinitate et trinitatem in unitate venerentur.* ***N****eque confundentes personas neque substanciam separantes.* ***A****lia est enim persona patris alia filii alia spiritus sancti* ***S****et patris et filii et spiritus* **(f. 249v)** *sancti una est divinitas: equalis gloria coeterna maiestas* ***Q****ualis pater talis filius: talis spiritus sanctus* ***I****ncreatus pater increatus filius: increatus spiritus sanctus* ***I****mmensus pater immensus filius: immensus spiritus sanctus.* ***E****ternus pater eternus filius: eternus spiritus sanctus* ***E****t tamen non tres eterni: sed unus eternus.* ***S****icut non tres increati nec tres immensi: set unus increatus et unus immensus* ***S****imiliter omnipotens* **(f. 250)** *pater omnipotens filius: omipotens spiritus sanctus:* ***E****t tamen non tres ominipotens set unus ominoptes* ***I****ta deus pater deus filius: deus spiritus sanctus* ***E****t tamen non tres dii: set unus est deus* ***I****ta dominus pater dominus filius: dominus spiritus sanctus.* ***E****t tamen non tres domini: set*

[97] Outra letra, com caligrafia mais irregular. Possivelmente um acrescento mais tardio.

unus est dominus ***Q****uia sicut singillatim unamquamque personam deum ac dominum confiteri cristiana veritate compellimur:* ***I****ta tres deos ac dominos dicere: catholica* **(f. 250v)** *religione prohibemur.* ***P****ater a nullo est factus: nec creatus nec genitus:* ***F****ilius a patre solo est: non factus nec creatus set genitus.* ***S****piritus sanctus a patre et filio: non factus nec creatus nec genitus set procedens.* ***U****nus ergo pater non tres patres unus filius non tres filii: unus spiritus sanctus non tres spiritus sancti* ***E****t in hac trinitate nichil prius aut posterius: nichil maius aut minus: set tote tres persone coeterne sibi sunt et co***(f. 251)***equales* ***I****ta ut per omnia sicut iam supra dictum est et unitas in trinitate: et trinitas in unitate veneranda sit.* ***Q****ui vult ergo salvus esse ita de trinitate sentiat* ***S****et necessarium est ad eternam salutem: ut incarnacionem quoque domini nostri ihesu christi: fideliter credat.* ***E****st ergo fides recta ut credamus et confiteamur quia dominus noster ihesus christus dei filius deus et homo est ex substancia patris: ante secula genitus:et homo est ex substancia matris in seculo* **(f. 251v)** *natus.* ***P****erfectus deus perfectus homo ex anima rationali: et humana carne subsistens* ***E****qualis pater secundum divinitatem: minor patre secundum humanitatem* ***Q****ui licet deus sit et homo: non duo tamen set unus est christus.* ***U****nus autem non conversione divinitatis in carne: set assumpcione humanitatis in deo.* ***U****nus omnio non confusione substancie: set unitate persone.* ***N****am sicut anima racionalis et caro unus* **(f. 252)** *est homo: ita deus et homo unus est christus.* ***Q****ui passus est pro salute nostra: descendit ad inferos tercia die resurrexit a mortuis* ***A****scendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis: inde venturus iudicare vivos et mortuos.* ***A****d cuius adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis: et reddituri sunt de factis propriis rationem* ***E****t qui bona egerunt ibunt in vitam eternam: et qui vero mala in ig***(f. 252v)***nem eternum* ***H****ec est fides catholica quam nisi quisque fideliter firmiter que servaverit: salvus esse non poterit.*

16. OITO VERSOS DE SÃO BERNARDO,[98] ff. 252v-254v

(f. 252v) ***O. bone ihesu.*** ***I****llumina oculos meos ne umquam ob dormiam in morte ne quando dicat inimicus meus prevalui adversus eum.* ***O. adonay.*** ***I****n manus tuas domine commendo spiritum meum redemisti me domine deus veritatis.* ***O. messias.*** **(f. 253)** ***L****ocutus sum in lingua mea notum fac michi domine finem meum* ***O. hemanuel.*** ***E****t numerum dierum meorum quis est ut sciam quid desit michi* ***O. rex noster filii david.*** ***D****isrupisti domine vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis et nomen domini invocabo.* ***O. elloy.*** ***P****eriit fuga a me et*

[98] Outra letra, com caligrafia mais irregular. Possivelmente um acrescento mais tardio. Encontramos este mesmo texto no BNP, iluminado 166, ff. 2v-3v.

non est qui requirat animam meam. **(f. 253v)** ***O. Christe.*** ***C****lamavi ad te domine dixi tu es spes mea porcio mea in terra vivencium.* ***O. agios.*** ***S****ignatum est super nos lumen vultus tui domine dedisti leticiam in corde meo.* ***O. rahoni.*** ***D****ixi confitebor adversum me in iusticiam meam domino et tu remisisti in pietatem peccati mei.* ***Otetagramatam*** ***F****ac mecum signum in bonum ut videant qui* **(f. 254)** *me oderunt et confundantur quoniam tu domine adiuvisti me et consolatus es me.* ***Versiculus*** *Fiant aures tue intendentes* ***Responsorium*** *In orationem servi tui* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui ezechie regi iude te lacrimis deprecanti vite spacium pretendisti concede michi indigno famulo tuo. N. tantum vite spacium et salutem quo ad mensuram ut omnia peccata mea valeam deplorare ut veniam et g***(f. 254v)***raciam consequi merear. Per christum dominum nostrum. Amen.*

17. ORAÇÃO,[99] ff. 254v-255

(f. 254v) ***commemoracio de angeli antiphona.*** *Rogo te sancte angele ad cuius ego providenciam commisus sum ut me gracia sancti spiritus clementer illuminare digneris et vitare ab insidiis diaboli omni tempore potenter liberari ut tuo consilio et auxilio vitam eternam merear posidere quam michi prestare dignetur pater et filius et spiritus sanctus.* **(f. 255)** ***Versiculus*** *Gloriosus apparuisti in conspectu dei* ***Responsorium*** *Propterea decorem induit te dominus.* ***oratio*** ***D****Eus cuius divina providencia humano generi supernorum prisidia sumministrant pra ut angelum tuum me custodire deputatum venerari valleam et eius protectione defendi per christum dominum nostrum. Amen.*

18. OUTRO TEXTO,[100] ff. 255v-257

(f. 255v) ***U****num colle deum nec iures vanum per eum* ***S****abata sanctifices venerare quoque parentes* ***N****oli mecari nolique decede necari* ***F****urta cave fieri necsis testis nueri* ***N****um cupiqu.....ne queras res alienas* ***H****ec decem vere precepta debes habere* ***A****rticlos septem deitatis credere debes* ***A****rticullus primus mostrat quo sit dominus unus* **(f. 256)** ***I****n patrem que sequens: dt quo credere debes* ***T****ercius te cogit in actum credere Christum* ***Q****uartus te cogit in sanctum credere neuma* ***C****redimus in go deitate cunta creasse* ***S****extus ait crede quo dominos peccata remictet* ***O****m ps sgemus etus dicit aperte* ***T****unc dabitur pena pravis requies quo iustis* ***A****rticulos 7us humanitatis credere debes* **(f. 256v)** ***C****onceptus natus passus descendit ad hima*

[99] Outra letra, com caligrafia mais irregular. Possivelmente um acrescento mais tardio.
[100] Outra letra, com caligrafia mais irregular. Possivelmente um acrescento mais tardio.

***S**urrexit et ascendit venit quo discernere cuncta **S**uper viam siml avariciam luxuriam que in vidiam gullam nam laucidiam **H**ec 7us vicia continet hec dictio saligia **H**ec sunt 7us virtutes ..t.. 7.. peccata mortalia cilicet humilis largus castus astinens paciens atque vigilosus modestus **V**isito civo poto redimo tego coligo condo hec 7..* **(f. 257)** *vere opera misericordie debes habere **C**onsule castiga solare remicte fex ora doce hec 7..vere opera misericordie debes habere **V**isus auditus odoratus gustus tactus hos ... continec in se vagoc.*

19. OUTRO TEXTO,[101] f. 257v

(f. 257v) 10 linhas de texto quase imperceptíveis.

[101] Outra letra, com caligrafia mais irregular. Possivelmente um acrescento mais tardio.

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL, ALCOBACENSE 460

[cotas antigas: CLXXIV (Alcobaça); Arm.º Trat. n.º 9 (ANTT); casa forte n.º 120 (ANTT);]

[*HORAS DE ALCOBAÇA*]

Flandres, Terceiro quartel do século XV.
Iluminador: desconhecido[1].
Manuscrito em pergaminho: ii + 144 + ii fólios, 195 x 135 mm; justificação: 105 x 65 mm; 18 linhas; letra gótica; 13 cercaduras ornadas.
Proveniência: Mosteiro de Santa Maria de Alcobaça (anterior a 1755); Arquivo Nacional da Torre do Tombo (antes de 1905); Biblioteca Nacional de Portugal (Dezembro de 1996)[2].

1. CONTEÚDO

f. [não numerado], **Nota manuscrita**, descrevendo o conteúdo do códice, assinada pelo monge alcobacense Frei Eusébio da Cella.

ff. 1-12v, Calendário em latim segundo o uso Bruges.

ff. 13- 18v, Horas da Cruz: [Falta iluminura] ***Incipiunt hore sancte crucis*** *Domine labia mea aperies Et ...;*

ff. 19-23v, Horas do Espírito Santo: [Falta iluminura] ***Incipiunt hore sancto spiritu.*** *Domine labia mea aperies Et ...;*

ff. 24-29, Missa: [Falta iluminura] ***Incipit missa beate marie virginis*** *Et introibo ad altare dei. Ad deum qui ...;*

ff. 29-33, Perícopes Evangélicas: ***Inicium sancti evvangelii secundum iohannem. Gloria tibi domine*** *In principio erat verbum et verbum erat apud ...;* (ff. 30-31) ***Secundum lucam*** *In illo tempore. Missus est angelus gabriel ...;* (ff. 31-32v) ***Secundum matheum*** *Cum natus esset ihesus in bethlemm ...;* (ff. 32v-33) ***Secundum marcum*** *In illo tempore Recumbentibus ...;* (f. 33v) em branco;

ff. 34-79v, Horas da Virgem segundo o uso de Roma**:** [Falta iluminura] ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum romanum*** (ff. 34-42v) Matinas: *Domine labia mea aperies Et ...;* (ff. 43-51v) ***Ad laudes*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 52-55v) ***Ad primam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 56-59v) ***Ad terciam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 60-63v) ***Ad sextam.*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 64-67) ***Ad nonam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 68-74) ***Ad vesperas.*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 75-79v) ***Ad completorium*** *Converte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 80-97, Salmos Penitenciais e Litania: [Falta iluminura] (ff. 80-89) ***Septem psalmi penitenciales*** *Domine ne in furore tuo arguas me ...;* (ff. 89-97) ***letania*** *Kyrieleison christeleison ...;*

ff. 98-135v, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma**:** [Falta iluminura] ***Incipiunt vigilie mortuorum. antiphona*** *Placebo* ***psalmus*** *Dilexi quoniam exaudiet dominus vocem ...;*

[1] Tem sido incorrectamente atribuído a Frey Vital da Cella ou Frey Eusébio da Cella, monges de Alcobaça.
[2] O códice, proveniente do Arquivo Nacional da Torre do Tombo (ANTT), deu entrada na Biblioteca Nacional de Portugal, em Dezembro de 1996, no âmbito de uma permuta de fundos de arquivos e de colecções de Livros (manuscritos e impressos).

ff. 136-141v, Orações: (ff. 136-139) ***Oratio devota de sancta maria*** *Obsecro te domina sancta maria mater dei pietate ...;* (ff. 139-141v) ***Alia oratio ad beatam mariam et ad sanctum iohannem evvangelistam*** *O Intemerata et in eternum benedicta singularis ...;*
ff. 142-142v, Hino da Paixão:[3] ***Himno da Paixam*** *Vexilla regis prodeunt fulget crucis ...;*
ff. 142v-143v, Oração: *O Domine Iesu christe adorote in cruce pendentem ...;*
ff. 143v-144, Oração: *Obsecro te domine iesu christe ut passio tua ...;*
ff. 144-144v, Oito Versos de São Bernardo: *Octo Versus sancti Bernardi O bone Iesu illumina ocullos meos ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

Restam apenas iniciais e cercaduras ornadas, hierarquizadas de acordo com a importância dos textos. Cercadura ornada com motivos da flora, em grisalha e ouro com inserção pontual de azul, e inicial ornada a 4 e 5 espaços, assinalam o início das principais secções, nos fólios 13, 19, 24, 34, 80 e 98[4]. A coluna de texto é realçada por duas bandas finas, nas margens de goteira, festo e pé. Cercadura a 3/4 e inicial ornada a 5 espaços, assinalam as horas canónicas do Ofício da Virgem, nos fólios 43, 52, 56, 60, 64, 68 e 75; nestas, a coluna de texto é realçada, à esquerda, por duas bandas finas que se prolongam a partir do corpo da inicial. Por último, duas iniciais (a 5 e 3 espaços) ornadas, com ramagens que se estendem para a margem, sinalizam duas orações nos fólios 136 e 139. O texto é pontuado por rubricas, iniciais ornadas, filigranadas e fins-de-linha.

Vestígios do corte das iluminuras de página plena que introduziam as principais secções.

3. COLAÇÃO

Devido à ausência de reclamos e à actual condição física do códice não foi possível determinar a constituição dos cadernos.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 205 x 145 x 40 mm. Pastas de cartão revestidas com pele castanha. Guardas de papel. 4 nervos. Aperta com duas correias de cabedal.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1966, Exposição, (cat. 5); 1990, A Iluminura, (cat. 284).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

Index, 1775, pp. 85-86; BONAVENTURA, 1827, pp. 107-108; AZEVEDO, 1905, p. 90; VITERBO, 1916, p. 456; PERES, Damião, 1948, p. 520; GUSMÃO, [1950], p. 100; *Exposição,* 1966, p. 6; MARTINS, 1971, pp. 25-26; *Iluminura*, 1990, p. 142; ALBUQUERQUE, 1990, p. 116; *Inventário*, 1994, p. 44; *Livros de Horas*, 2015.

[3] Os textos do fólio142 em diante são aditamentos posteriores.
[4] Da observação do códice se pode concluir que estas secções eram introduzidas por iluminura de página plena, em fólio intercalado, sendo ainda visíveis os vestígios do seu corte.

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL, IL. 166

[PEQUENAS HORAS DA RAINHA D. LEONOR]

Flandres, último quartel do século XV.
Iluminador: Mestre de Maria da Borgonha.
Manuscrito: pergaminho; 207 + iiii fólios; 94 x 67 mm; justificação: 55 x 40; 16 linhas; latim e português (aditamentos posteriores); letra gótica; 4 iluminuras de página plena em fólio intercalado e 4 iluminuras figurativas inseridas na coluna de texto.
Proveniência: Pertenceu à rainha D. Leonor, mulher do rei D. João II (1525)[1]; Mosteiro da Madre de Deus (?); Imprensa Nacional de Lisboa (antes de 1882); Biblioteca Nacional de Portugal (26 de Janeiro de 1910).

1. CONTEÚDO

f.1, Pertença assinada por Frei Luís de Santiago**:** *da rainha*.

f. 2, Oração a São Francisco: ***S****ancte francisce propera Veni pater accellera ad populum qui premititur et territur sub onore Palea luto latere Et sepulto aegiptio sub sabulo Nos libera carnis extincto vitio.*

ff. 2v-3v, Oito Versos de São Bernardo: *o bone ihesu Illumina occulos meos ne umquam obdormiam ...;*

ff. 4-15v, Calendário em latim segundo o uso de Bruges ou Tournai.

ff. 16-77v, Horas da Virgem segundo o uso de Roma: [Falta iluminura] (ff. 16-31v) ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum Romanum Ad matutinas*** ***D****Omine labia mea aperies. Et os meum ...;* (ff. 32-43) ***Ad laudes*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 44-48v) ***Ad primam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 49-53) ***Ad terciam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 54-57v) ***Ad sextam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 58-62) ***Ad nonam.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 63-71v) [f. 63v, *Matança dos Inocentes*] ***Ad vesperas.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* [Falta iluminura] (ff. 72-77v) ***Ad completorium.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 78-86v, Horas da Virgem para o Advento: [Falta iluminura] ***Incipit offitium gloriosissime marie virginis quod dicitur per totum adventum ad vesperas.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;*

ff. 87-108, Salmos Penitenciais e Litania: [Falta iluminura] ***Incipiunt septem psalmi antiphona*** *Ne reminiscaris* ***psalmus*** ***D****Omine ne in furore tuo arguas me neque in ira ...;* (f. 98v) Litania: ***K****irieleyson.* ***C****hristeleison.* ***C****hriste audi nos.* ***C****hriste exaudi nos.* ***P****ater de celis deus miserere nobis ...;*

f. 108v, Inscrição posterior: *O vos omnes qui transitis per viam atendite et videte si est dolor sicut dolor meus.*

ff. 109-152v, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma: [f. 109v, *Ressurreição de Lázaro*] ***Incipiunt vigilie mortuorum antiphona*** *Placebo* ***D****Ilexi quoniam exaudiet dominus ...;*

ff. 153-154, Oração a Santa Verónica: [Falta iluminura] ***De sancta veronica christi.*** ***S****Alve sancta facies nostri redemptoris ...;*

ff. 155-161, Horas da Cruz: [Falta iluminura] ***Incipit officium sancte crucis*** ***D****Omine labia labia mea aperies ...;*

[1] De acordo com a nota manuscrita firmada no primeiro fólio: *da rainha. Frei Luis de S. Tiago*.

ff. 162-167v, Horas do Espírito Santo: [Falta iluminura] ***Incipiunt hore de sancto spiritu DOmine*** *labia labia mea aperies ...;*

ff. 168-175, Missa: [f. 168v, *Virgem com o Menino e anjos*] ***Incipit missa beate marie Et*** *introibo ad altare dei. Ad deum qui letificat ...;*

ff. 175-180, Perícopes Evangélicas: (ff. 175-176) ***Inicium sancti evvangelij secundum iohannem gloria tibi domine In*** *principio erat verbum et verbum erat apud deum ...;* (ff. 176-177v) ***Secundum lucam In*** *illo tempore Missus est angelus gabriel ...;* (ff. 177v-179) ***Secundum matheum In*** *illo tempore Cum natus esset ihesus in bethleem ...;* (ff. 179-180) ***Secundum marcum In*** *illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis apparuit ...;*

ff. 181-187v, Orações: (ff. 181-185) [f. 181, *Nossa Senhora da Piedade*] ***O****Bsecro te domina sancta maria mater dei pietate ...;* (ff. 185-187v) ***Alia oratio O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis ...;*

ff. 188-193v, Memorial dos Santos: [Falta provável de iluminura] (ff. 188-188v) São Sebastião:[2] [Falta iluminura] *... qui militis portans insignia sed de fratrum ...;* (f. 188v) [f. 188v, *São Cristóvão*] ***De sancto christoforo antiphona O*** *Martir christofore pro salvatoris honore fac nos mente fore dignos ...;*[3] (f. 189) São Clemente:[4] [Falta iluminura] *... confessoribus suis fontis venas aperiat de (por ut) beneficiis eius gratulemur ...;* (ff. 190-191v) [f. 190v, *As Três Marias*] ***Memoria de sancta anna. antiphona CEleste*** *beneficium introivit in annam de qua nata ...;* (f. 191v) [f. 191v, *Santa Clara*] ***Memoria de sancta clara antiphona. O*** *Virgo clarens vespere preclaris clara meritis liga perfecto ...;*[5] (f. 192) Santa Catarina:[6] [Falta iluminura] *... loco corpus beate katherine virginis et martiris tue mirabiliter collocasti ...;* (ff. 192-193) [f. 192, *Santa Bárbara*] ***De sancta barbara. antiphona. O*** *Barbara flos virginum ...;* (ff. 193-193v) ***De omnibus sanctis. antiphona. Sancti*** *dei omnes qui estis consortes supernorum ...;*

ADITAMENTOS POSTERIORES:

ff. 194[7]-197, Credo de Santo Atanásio: Q*Uicumque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem ...;*

ff. 197v-198, Credo: *Credo in deum patrem omnipotentem creatorem celi et terre ...;* (ff. 198v-199v) em branco;

ff. 200-202v, Sete Orações do Papa São Gregório na Paixão do Senhor: ***Sequuntur devotissimi versus sancti gregorij pape qui habent plures indulgencie O*** *domino iesu christe adoro te in cruce pendentem ...;*

ff. 203-204v, Litania: ***Sequitur letania K****yrieleyson* ***C****hristelyson* ***K****yrieleyson* ***C****hriste audi nos* ***C****hriste exaudi nos ...;* (f. 204v) ... ***Em a fim se diga huma ave maria pollo escrivão.***; ff. 205-206v, em branco.

---

[2] Falta o início do texto devido ao corte de fólios, muito provavelmente com perda de iluminura: "O quam mira refulsit gratia Sebastianus martyr inclitus, qui…"

3 Falta o final do texto devido ao corte de fólios. Falta: " Oremus omnes ad Dominum Jesum Christum dixit beatus Clemens ut…"

[4] Falta o início do texto devido ao corte de fólios, muito provavelmente com perda de iluminura.

[5] Falta o final do texto devido ao corte de fólios.

[6] Falta o início do texto devido ao corte de fólios, muito provavelmente com perda de iluminura.

[7] Do fólio 194 em diante o escriba não é o mesmo. Trata-se, possivelmente, de um aditamento posterior; a caligrafia e a ornamentação são diferentes, contudo, segue a mesma empaginação.

ff. 207-207v, Inscrição em português: *Os misterios da coroa de nosa señora são estes, A encarnação A visitação ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 63v, ***Matança dos Inocentes*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da fauna e flora, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 64, cercadura idêntica à do fólio precedente e inicial ornada a 5 espaços.

f. 109v, ***Ressurreição de Lázaro*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da fauna e flora, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 110, cercadura idêntica à do fólio precedente, incluindo duas caveiras e inicial ornada a 5 espaços.

f. 168v, ***Virgem com o Menino e anjos*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da fauna e flora, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 169, cercadura idêntica à do fólio precedente, inserindo um ser fantástico e inicial ornada a 5 espaços.

f. 181, ***Nossa Senhora da Piedade*** (iluminura figurativa inserida na coluna de texto, a 7 espaços); cercadura a 3/4 ornadas com motivos da fauna e flora (flores e frutos), representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 188v, ***São Cristóvão*** (iluminura figurativa inserida na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornadas com motivos da fauna e flora, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 190v, ***As três Marias*** (iluminura de página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da fauna, flora e um ser fantástico, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 191, cercadura idêntica à do fólio precedente e inicial ornada a 5 espaços.

f. 191v, ***Santa Clara*** (iluminura figurativa inserida na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornadas com motivos da fauna e flora, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 192, ***Santa Bárbara*** (iluminura figurativa inserida na coluna de texto, a 8 espaços); cercadura a 3/4 ornadas com motivos da fauna e flora (flores e frutos), representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

O códice inclui, ainda, nos fólios: 32, 44, 49, 54, 58, 72, 78 e 87 cercadura ornada com motivos da flora e fauna representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado e inicial ornada a 5 e 6 espaços; as cercaduras dos fólios 16, 153, 155 e 162 incluem também seres fantásticos. O texto é marcado por rubricas, iniciais ornadas, pintadas, filigranadas e fins de linha.

3. COLAÇÃO

1º caderno: bínio ? (ff. 1-3v); o primeiro fólio do caderno foi truncado.

2º caderno: sénio (ff. 4-15v).

3º caderno: quaterno (ff. 16-23v) + fólio intercalado (*Anunciação*), actualmente truncado.

4º caderno: quaterno (ff. 24-31v).
5º caderno: quaterno (ff. 32-36v) + fólio intercalado (*Visitação*) actualmente truncado; foram igualmente truncados os três primeiros fólios do caderno .
6º caderno: quaterno (ff. 36-44v) + 1 fólio intercalado (*Natividade do Senhor*) actualmente truncado.
7º caderno: quaterno (ff. 45-52v) + 1 fólio intercalado (*Anúncio aos Pastores*) actualmente truncado.
8º caderno: quaterno (ff. 53-60v) + 2 fólios intercalados (*Adoração dos Magos* e *Apresentação de Jesus no Templo ?*) actualmente truncados.
9º caderno: quaterno (ff. 61-69v) + 1 fólio intercalado (***Matança dos Inocentes***).
10º caderno: quaterno (ff. 70-77v) + 1 fólio intercalado (*Fuga da Sagrada Família para o Egipto*) actualmente truncado.
11º caderno: quaterno (ff. 78-85v) + 1 fólio intercalado (*Coroação da Virgem ?*) actualmente truncado.
12º caderno: quaterno (ff. 86-93v) + 1 fólio intercalado (*Juízo Final ? David em oração ?*) actualmente truncado.
13º caderno: quaterno (ff. 94-101v).
14º caderno: quaterno (ff. 102-110v) + 1 fólio intercalado (***Ressurreição de Lázaro***).
15º caderno: quaterno (ff. 111-118v).
16º caderno: quaterno (ff. 119-126v).
17º caderno: quaterno (ff. 127-134v).
18º caderno: quaterno (ff. 135-142v).
19º caderno: quínio ? (ff. 143-152v).
20º caderno: quaterno (ff. 153-160v) + 2 fólios intercalados actualmente truncados (*Santa Verónica?* e *Crucifixão ?*).
21º caderno: quaterno (ff. 161-169v) + 2 fólios intercalados, um deles actualmente truncado (*Pentecostes ?* e ***Virgem com o Menino e anjos***).
22º caderno: quínio (ff. 170-179v)
23º caderno: quaterno ? (ff. 180-187v)
24º caderno: quínio ? (ff. 188-193v) + 2 fólios intercalados, um deles actualmente truncado (*?* e ***Três Marias***). A este caderno foram truncados 4 fólios três deles com iluminuras inseridas na coluna de texto.
25º caderno: quínio ? (ff. 194-203v)
26º caderno: quínio ? (ff. 204-207v)

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 80 x 71 x 35 mm. Inteira de pele castanha gofrada com motivos geométricos, seixas gofradas com filete duplo; vestígio de 2 fechos. Lombada com seis entre-casas gofradas com motivos geométricos; três nervos duplos e dois nervos simples; tranchefila manual, bicolor (amarelo e verde), linha sobre corda. Guardas de pergaminho. Encadernação, provavelmente, original.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1958, A Rainha, (cat. 300); 1990, A Iluminura, (cat. 281); 1999, A Iluminura, (cat. 91); 2000, A Imagem, (cat. 86); 2009, Alegrem-se; 2013/14, Livros, (cat. 19).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

PEREIRA, 1895a, pp. 158; PEREIRA, 1910; MONIZ, 1887-1917; *Rainha*, 1958, p. 81; MARTINS, 1958, pp. 249-257; MARTINS, 1961, pp. 166-169; CEPEDA, 1966, p. 17; DESWARTE, 1977, p. 17; CORREIA, 1986, p. 346; *Iluminura*, 1990, pp. 45, 46 e 171; *Inventário*, 1994, vol. 1, p. 293; *Iluminura*, 1999, p. 380; *Imagem*, 2000, p. 317; CUSTÓDIO, 2013, pp.191-208; *Livros de Horas*, 2015.

LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL, IL. 166
[PEQUENAS HORAS DA RAINHA D. LEONOR]
Transcrição integral do texto

PERTENÇA, f. 1

(f. 1) *da rainha Frei Luis de Santiago* **(f. 1v)** branco;

1. Oração a São Francisco, f. 2

(f. 2) ***S****ancte francisce propheta veri pater accellera ad populum qui puntur et tintur s.... honore pallea luto late et sepulto egiyptio sub sabulo non libera ..... ex tinto vitio. Ora pro nobis beate francisce. Ut digni efficiamur permissionibus christi.* ***Oremus D****eus qui ecclesiam tuam beati francisci meritis fetu nove prollis amplificas tribue nobis ex eius imitatione terrena despicere et celestium donorum semper participatione gaudere. Per*

2. OITO VERSOS DE SÃO BERNARDO[1]**,** ff. 2v-3v

(f. 2v)[2] *o bone ihesu Illumina occulos meos ne numquam ob dormiam in morte ne unquam obdor misericordiam in morte ne quando dicat inimicus meus prevalium adversus eum. O adonay* [I]*n manus tuas domine commendo spiritum meum reddemisti me domine deus veritatis. O missia* [L]*occutus sum in lingua meam otum fac michi domine finem meum O emanuel* [E]*t numerum dierum meorum quis est ut sciam quid dhesit michi O rex noster filli david* [D]*isrrupisti domine vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis et nomen domini invocabo.* **(f. 3)** [O elloy] [P]*eriit fugua a me et non est qui requirat animam meam.* [O Christe][C]lamavi ad te domine dixi tu es spes mea porcio mea in terra vivencium. [O agios][S]ignatum est super nos lumen vultus tui domine dedisti leticiam in corde meo. [O rahoni][D]ixi confitebor adversum me in iusticiam meam domino et tu remisisti in pietatem peccati mei. [O tetagramatam][F]*ac mecum signum in bonum ut videant qui me oderunt et confundantur quoniam tu domine adiuvisti me et consotus es me.* [versiculus] *Fiant aures tue intendentes* **(f. 3v)** [responsorium] *In orationem servi tui* [Oratio] [O]*mnipotens sempiterne deus qui ezechie regi iude te lacrimis deprecanti vite spacium pretendisti concede michi famulo tuo. N. tantum vite spacium et salutem quo ad mensuram ut ut omnia peccata mea valeam deplorare ut veniam et graciam consequi merear. Per christum dominum nostrum. Amen.*

[1] Encontramos este mesmo texto no BPE, COD CXXIV 2-12, ff.252v-254v.
[2] Foram introduzidos, por mão diferente, pequenos títulos nas linhas 1, 5, 8, 11 e 14, que transcrevemos com sublinhado.

3. CALENDÁRIO, ff. 4-15v

KL		***Januarius. xxxi***		***XVIII***	*b*	
		luna vero xxx		***VII***	*c*	*Anthonii. abbatis.*
III	***a***	***Circuncisio domini***			*d*	
	b			***XV***	*e*	
XI	*c*			***IIII***	*f*	*Fabiani et sebastiani*
	d				*g*	*Agnetis virginis.*
XIX	*e*			***XII***	***a***	*Vicencii martiris.*
VIII	*f*	***Epiphania domini.***		***I***	*b*	
	g				*c*	
XVI	***a***	*Gudile virginis*		***IX***	*d*	***Conversio pauli.***
V	*b*				*e*	
	c	*Pauli primi hermite*		***XVII***	*f*	
XIII	*d*			***VI***	*g*	*Agnetis secundo.*
II	*e*				***a***	
	f			***XIIII***	*b*	
X	*g*			***III***	*c*	
	a	*Mauri abbatis.*				

ff. 4-4v

KL		***Februarius. xxviii***			*e*	*Juliane virginis.*
		luna vero xxix		***XV***	*f*	
	d	*Brigide virginis*		***IIII***	*g*	
XI	*e*	***purificatio marie.***			***a***	
XIX	*f*	*Blasii episcopi*		***XII***	*b*	*Eleutherii episcopi*
VIII	*g*			***I***	*c*	
	a	*Agathe virginis*			*d*	***Cathedra petri.***
XVI	*b*			***IX***	*e*	
V	*c*				*f*	***Mathie apostoli.***
	d			***XVII***	*g*	
XIII	*e*			***VI***	***a***	
II	*f*	*Scolastice virginis*			*b*	
	g			***XIIII***	*c*	*Augustini episcopi*
X	***a***					
	b					
XVIII	*c*	*Valentini martiris.*				
VII	*d*					

ff. 5-5v

KL		***Marcius xxxi***		***XVIII***	*e*	
		luna vero xxx		***VII***	*f*	*Gertrudis virginis*
III	*d*	*David confessoris*			*g*	
	e			***XV***	***a***	
XI	*f*			***IIII***	*b*	
	g	*Adriani martiris.*			*c*	*Benedicti abbatis*
XIX	***a***			***XII***	*d*	
VIII	*b*			***I***	*e*	
	c	*perpetue et felicitate.*			*f*	
XVI	*d*			***IX***	*g*	***Annunciacio marie***
V	*e*				***a***	
	f			***XVII***	*b*	
XIII	*g*			***VI***	*c*	
II	***a***	***Gregorii pape.***			*d*	*Eustacius martiris*
	b			***XIIII***	*e*	
X	*c*			***III***	*f*	
	d	*longini martiris*				

ff. 6-6v

KL		Aprilis xxx			a	
		luna vero xxix		XV	b	Petri diachoni.
	g	Walerici episcopi		IIII	c	
XI	a				d	
XIX	b			XII	e	
VIII	c	Ambrosii episcopi		I	f	
	d				g	
XVI	e			IX	a	Georgii martiris
V	f				b	
	g			XVII	c	Marci evvangeliste
XIII	a	Sixti pape		VI	d	
II	b				e	
	c			XIIII	f	
X	d			III	g	Petri martiris
	e				a	
XVIII	f	Tyburcii martiris				
VII	g					

ff. 7-7v

KL		Mayus xxxi			c	
		luna vero xxx.		XV	d	
XI	b	Philippi et Iacobi		IIII	e	
	c				f	
XIX	d	Jnventio sancte crucis		XII	g	Bernardini confessoris
VIII	e			I	a	
	f				b	
XVI	g	Johannis ante portam latinam.		IX	c	
V	a				d	
	b			XVII	e	Urbani pape
XIII	c	Nycholay episcopi		VI	f	
II	d				g	
	e			XIIII	a	
X	f			III	b	Germani episcopi
	g	Servasij episcopi			c	
XVIII	a			XI	d	
VII	b					

ff. 8-8v

KL		Junius xxx.		IIII	f	
		luna vero xxix			g	
XIX	e			XII	a	
VIII	f			I	b	Gervasii et perthasij
	g	Erasmi episcopi			c	
XVI	a			IX	d	
V	b	Bonefacij episcopi			e	
	c			XVII	f	vigilia
XIII	d			VI	g	Nativitas Johannis baptista
II	e				a	Eligij episcopi.
	f	Primi et feliciani		XIIII	b	
X	g			III	c	
	a	Barnabe aphostoli.			d	vigilia
XVIII	b			XI	e	Apostolorum Petri et pauli
VII	c				f	Commemoratio pauli
	d					
XV	e	Viti et modesti.				

ff. 9-9v

KL		Julius xxxi		IIII	a	
		luna vero xxx			b	alexij confessoris
XIX	g			XII	c	
VIII	a	visitacio marie		I	d	
	b	Translacio sancte thome			e	Margarete virginis
XVI	c			IX	f	
V	d				g	Marie magdalene
	e	Octava petri et pauli		XVII	a	
XIII	f			VI	b	
II	g				c	Jacobi et christofori
	a			XIIII	d	Anne matris marie
X	b	Septem fratrum		III	e	
	c				f	
XVIII	d			XI	g	
VII	e				a	Abdon et senes
	f			XIX	b	
XV	g	Divisio apostolorum				

ff. 10-10v

KL		Augustus xxxi		XII	d	
		luna vero xxx		I	e	
VIII	c	Ad vincula petri.			f	
XVI	d	Stephani martiris		IX	g	
V	e				a	Bernardi abbatis.
	f			XVII	b	
XIII	g	Dominici confessoris		VI	c	
II	a				d	
	b			XIIII	e	Bartholomei apostoli
X	c			III	f	ludovici confessoris
	d	Vigilia			g	
XVIII	e	Laurentii martiris.		XI.	a	
VII	f			XIX	b	Augustini episcopi
	g	Clare virginis.			c	Decollatio iohannis baptiste
XV	a			VIII	d	
IIII	b	vigilia			e	
	c	Assumptio marie				

ff. 11-11v

KL		September xxx		I	g	
		luna vero xxix			a	Lamberti episcopi
XVI	f	Egidii abbatis.		IX	b	
V	g				c	
	a			XVII	d	Vigilia.
XIII	b	Bertini abbatis		VI	e	Mathei apostoli.
II	c				f	
	d			XIIII	g	Tecle virginis
X	e			III	a	
	f	Nativitas marie			b	
XVIII	g	Gorgonii martiris		XI	c	
VII	a			XIX	d	Cosme et Damiani
	b				e	
XV	c			VIII	f	Michaellis archangelo
IIII	d				g	Jheronimi presbiteri.
	e	exaltacio crucis				
XII	f	Nychomedis martiris				

ff. 12-12v

KL		October xxxi			b	
		luna vero xxx		IX	c	
XVI	a	Remigii episcopi			d	Luce evvangeliste
V	b			XVII	e	
XIII	c			VI	f	
II	d	francisci confessoris			g	XI. milium virginum.
	e			XIIII	a	
X	f			III	b	
	g				c	
XVIII	a			XI	d	Crispini et crispiani
VII	b	Dyonisii martiris			e	
	c			XIX	f	Vigilia.
XV	d			VIII	g	Symonis et Iude
IIII	e				a	
	f	Kalixti pape		XVI	b	
XII	g			V	c	Vigilia.
I	a					

ff. 13-13v

KL		November xxx		IX	e	
		luna vero xxix			f	
	d	Dominum sanctorum		XVII	g	
XIII	e	Dominum animarum		VI	a	Elizabeth vidue
II	f	Huberti episcopi			b	
	g			XIIII	c	
X				III	d	Cecilie virginis
	b	Leonardi abbatis			e	Clementis pape.
XVIII	c			XI	f	
VII	d				g	Katherine virginis.
	e			XIX	a	Lini pape
XV	f	Martini pape		VIII	b	
IIII	g	Martini episcopi			c	
	a			XVI	d	Vigilia.
XII	b	Brictij episcopi		V	e	Andree apostoli
I	c					
	d					

ff. 14-14v

KL		December xxxi			g	
		luna vero xxx		XVII	a	Lazarii martiris
XIII	f	Eligii episcopi		VI	b	
II	g				c	
	a			XIIII	d	Vigilia.
X	b	Barbare virginis.		III	e	Thome apostoli.
	c				f	
XVIII	d	Nycholay episcopi		XI	g	
VII	e				a	Vigilia.
	f	Concepcio marie		XIX	b	Nativitas domini nostri
XV	g			VIII	c	Stephani protho martiris.
IIII	a				d	iohannis evangeliste
	b			XVI	e	Sanctorum Innocencium.
XII	c			V	f	Thome archiepiscopi
I	d	Lucie virginis			g	
	e	Nychasii episcopi		XIII	a	Silvestri. pape.
IX	f					

ff. 15-15v

4. HORAS DA VIRGEM segundo o uso de Roma, ff. 16-77v

(f. 16) ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum Romanum Ad matutinas*** ***D****OMine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen.* ***Invitatorium.*** **(f. 16v)** *Ave maria gratia plena dominus tecum.* ***psalmus***[3] ***V****enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei. Ave maria gracia plena dominus tecum.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos quoniam non repellit dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines moncium ipse conspicit. Dominus tecum.* ***Q****uoniam ipsi****(f. 17)****us est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius. Ave maria gratia plena dominus tecum.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbacione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt* **(f. 17v)** *et viderunt opera mea. Dominus tecum.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam. Ave maria gratia plena dominus tecum.* ***G****loria patri. Sicut erat. Dominus tecum. Ave maria gracia plena dominus tecum.* ***ymnus*** ***Q****uem terra pontus ethera colunt adorant predicant trinam regentem* **(f. 18)** *machinam claustrum marie baiulat.* ***C****ui luna sol et omnia deserviunt per tempora perfusa celi gracia gestant puelle viscera.* ***B****eata mater munere cuius supernus artifex mundum pugillo continens ventris sub archa clausus est.* ***B****eata celi nuncio fecunda sancto spiritu desideratus gentibus cuius per aluum fusus est.* [Maria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege. in hora mortis suscipe.] ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula amen.* ***Isti tres*** **(f. 18v)** ***psalmi dicuntur diebus dominicis lune et ionis***[4] ***antiphona.*** *Benedicta tu* ***Psalmus***[5] ***D****OMine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***Q****uoniam elevata est magnificencia tua super celos.* ***E****x ore infancium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos ut destruas inimicum et ultorem.* ***Q****uoniam videbo celos tuos opera digitorum tuorum lunam et stellas que tu fundasti.* ***Q****uid est homo quod* **(f. 19)** *memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum* ***M****inuisti eum paulo minus ab*

[3] Salmo 94.
[4] 1º nocturno.
[5] Salmo 8.

angelis gloria et honore coronasti eum et constituisti eum super opera manuum tuarum. ***O****mnia subiecisti sub pedibus eius oves et boves universas insuper et pecora campi.* ***V****olucres celi et pisces maris qui perambulant semitas maris.* ***D****omine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***G****loria patri* ***Antiphona*** *Benedicta* **(f. 19v)** *tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***Antiphona*** **(f. 78)** *Sicut mirra* ***Psalmus***[6] ***C****eli enarrant gloriam dei et opera manuum eius annuntiat firmamentum.* ***D****ies diei eructat verbum et nox nocti indicat scienciam.* ***N****on sunt loquele neque sermones quorum non audiantur voces eorum.* ***I****n omnem terram exivit sonus eorum et in fines orbis terre verba eorum* ***I****n sole posuit tabernaculum suum et ipse tamquam* **(f. 20)** *sponsus procedens de thalamo suo.* ***E****xultavit ut gigas ad currendam viam a summo celo egressio eius.* ***E****t occursus eius usque ad summum eius nec est qui se abscondat a calore eius.* ***L****ex domini immaculata convertens animas testimonium domini fidele sapientiam prestans parvulis.* ***I****ustitiicie domini recte letificantes corda preceptum domini lucidum illuminans oculos.* ***T****imor domini sanctus permanet in seculum seculi* **(f. 20v)** *iudicia domini vera iustificata in semet ipsa* ***D****esiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum et dulciora super mel et favum.* ***E****tenim servus tuus custodit ea in custodiendis illis retribucio multa.* ***D****elicta quis intellegit ab occultis meis munda me et ab alienis parce servo tuo.* ***S****i mei non fuerint dominati tunc inmaculatus ero et emundabor a delicto maximo.* ***E****t erunt ut conplaceant eloquia oris mei et medi***(f. 21)***tacio cordis mei in conspectu tuo semper.* ***D****omine adiutor meus et redemptor meus.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sicut mirra electa odorem dedisti suavitatis sancta dei genitrix.* ***antiphona*** *Ante thorum.* ***Psalmus***[7] ***D****OMini est terra et plenitudo eius orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* ***Q****uia ipse super maria fundavit eum et super flumina preparavit eum.* ***Q****uis ascendet in montem domini aut quis stabit in loco sancto eius.* **(f. 21v)** ***I****nnocens manibus et mundo corde qui non accepit in vano animam suam nec iuravit in dolo proximo suo.* ***H****ic accipiet benedictionem a domino et misericordiam a deo salutari suo.* ***H****ec est generatio querentium eum querentium faciem dei iacob.* ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porte eternales et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus fortis et potens dominus potens in prelio.* ***A****ttollite portas* **(f. 22)** *principes vestras et elevamini porte eternales et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus virtutum ipse est rex glorie.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica draginatis.* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum.* ***Isti tres***

[6] Salmo 18.
[7] Salmo 23.

psalmi dicuntur diebus martis et veneris[8]. antiphona *Specie tua* ***psalmus[9]*** ***E****ructavit cor meum verbum bonum dico ego* **(f. 22v)** *opera mea regi.* ***L****ingua mea calamus scribe velociter scribentis.* ***S****petiosus forma pre filiis hominum diffusa est gracia in labiis tuis propterea benedixit te deus in eternum.* ***A****ccingere gladio tuo super femur tuum potentissime.* ***S****petie tua et pulcritudine tua intende prospere procede et regna.* ***P****ropter veritatem et mansuetudinem et iusticiam et deducet te mirabiliter dextera tua.* ***S****agitte tue acute populi sub te cadent in* **(f. 23)** *corda inimicorum regis.* ***S****edes tua deus in seculum seculi virga directionis virga regni tui.* ***D****ilexisti iusticiam et odisti iniquitatem propterea unxit te deus deus tuus oleo leticie pre consortibus tuis. Mirra et gutta et cassia a vestimentis tuis a domibus eburneis ex quibus delectaverunt te filie regum in honore tuo.* ***A****stitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate.* ***A****udi filia et vide et inclina au***(f. 23v)***rem tuam et obliviscere populum tuum et domum patris tui.* ***E****t concupiscet rex decorem tuum quoniam ipse est dominus deus tuus et adorabunt eum.* ***E****t filie tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis.* ***O****mnis gloria eius filie regis ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* ***A****dducentur regi virgines post eam proxime eius afferentur tibi.* ***A****fferentur in leticia et exultacione adducen***(f. 24)***tur in templum regis.* ***P****ro patribus tuis nati sunt tibi filii constitues eos principes super omnem terram.* ***M****emores erunt nominis tui domine in omni generatione et generationem.* ***P****ropterea populi confitebuntur tibi in eternum et in seculum seculi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Specie tua et pulcritudine tua intende prospere procede et regna.* ***antiphona*** *Adiuvabit* ***psalmus[10]*** ***D****eus noster refugium et virtus adiutor in tribulationibus que inve***(f. 24v)***nerunt nos nimis.* ***P****ropterea non timebimus dum turbabitur terra et transfferentur montes in cor maris.* ***S****onuerunt et turbate sunt aque eorum conturbati sunt montes in fortitudine eius.* ***F****luminis impetus letificat civitatem dei sanctificavit tabernaculum suum altissimus.* ***D****eus in medio eius non commovebitur adiuvabit eam deus mane diluculo* ***C****onturbate sunt gentes et inclinata sunt regna* **(f. 25)** *dedit vocem suam mota est terra.* ***D****ominus virtutum nobiscum susceptor noster deus iacob* ***V****enite et videte opera domini que posuit prodigia super terram auferens bella usque ad finem terre* ***A****rcum conteret et confringet arma et scutum conburet in igni* ***V****acate et videte quoniam ego sum deus exaltabor in gentibus et exaltabor in terra.* ***D****ominus virtutum nobiscum susceptor noster deus iacob.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Adiuvabit eam deus* **(f. 25v)** *vultu suo deus in medio eius non commovebitur.* ***antiphona*** *Sicut letantium.*

[8] 2º nocturno.
[9] Salmo 44.
[10] Salmo 45.

Psalmus [11] ***F****Undamenta eius in montibus sanctis diligit dominus portas syon super omnia tabernacula iacob.* ***G****loriosa dicta sunt de te civitas dei.* ***M****emor ero raab et babilonis scientium me.* ***E****cce alienigene et tyrus et populus ethyopum hii fuerunt illic.* ***N****umquid syon dicet homo et homo natus est in ea et ipse fundavit eam altissimus* **(f. 26)** ***D****ominus narrabit in scripturis populorum et principum horum qui fuerunt in ea.* ***S****icut letantium omnium habitation est in te.* ***G****loria Patri* ***antiphona*** *Sicut letantium omnium nostrum habitacio est in te sancta dei genitrix.* ***Isti tres psalmi dicuntur diebus marcurii et sabbati.*** [12] **antiphona** *Gaude maria.* ***Psalmus*** [13] ***C****antate domino canticum novum cantate domino omnis terra.* ***C****antate domino et benedicite nomini eius annunciate de die in* **(f. 26v)** *diem salutare eius.* ***A****nnunciate inter gentes gloriam eius in omnibus populis mirabilia eius.* ***Q****uoniam magnus dominus et laudabilis nimis terribilis est super omnes deos.* ***Q****uoniam omnes dii gentium demonia dominus autem celos fecit.* ***C****onfessio et pulcritudo in conspectu eius sanctimonia et magnificentia in sanctificatione eius.* ***A****fferte domino patrie gentium afferte domino gloriam et honorem afferte domino glori***(f. 27)***am nomini eius.* ***T****ollite hostias et introite in atria eius adorate dominum in atrio sancto eius.* ***C****ommoveatur a facie eius universa terra dicite in gentibus quia dominus regnavit.* ***E****tenim correxit orbem terre qui non commovebitur iudicabit populos in equitate.* ***L****etentur celi et exultet terra commoveatur mare et plenitudo eius gaudebunt campi et omnia que in eis sunt.* ***T****unc exultabunt omnia ligna* **(f. 27v)** *silvarum a facie domini quia venit quoniam venit iudicare terram.* ***I****udicabit orbem terre in equitate et populos in veritate sua.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Gaude maria virgo cunctas hereses sola interemisti in universo mundo.* ***antiphona*** *Dignare* ***Psalmus*** [14] ***D****ominus regnavit exultet terra letentur insule multe.* ***N****ubes et caligo in circuitu eius iusticia et iudicium correctio sedis eius.* ***I****gnis ante ipsum precedet et inflammabit in* **(f. 28)** *circuitu inimicos eius.* ***A****lluxerunt fulgura eius orbi terre vidit et commota est terra.* ***M****ontes sicut cera fluxerunta facie domini a facie domini omnis terra.* ***A****nnuntiaverunt celi iusticiam eius et viderunt omnes populi gloriam eius.* ***C****onfundantur omnes qui adorant sculptilia et qui gloriantur in simulacris suis.* ***A****dorate eum omnes angeli eius audivit et letata est syon.* ***E****t exultaverunt filie iude prop***(f. 28v)***ter iudicia tua domine.* ***Q****uoniam tu dominus altissimus super omnem terram nimis exaltatus es super omnes deos.* ***Q****ui diligitis dominum odite malum custodit dominus animas sanctorum suorum de manu peccatoris liberavit eos.* ***L****ux orta

[11] Salmo 86.
[12] 3º nocturno.
[13] Salmo 95.
[14] Salmo 96.

est iusto et rectis corde leticia. ***L****etamini iusti in domino et confitemini memorie sanctificationis eius.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Dignare me laudare te virgo sacrata da michi virtutem contra ho***(f. 29)***stes tuos.* ***antiphona*** *Post partum* ***psalmus*** [15] ***C****antate domino canticum novum quia mirabilia fecit.* ***S****alvavit sibi dextera eius et brachium sanctum eius.* ***N****otum fecit dominus salutare suum in conspectu gentium revelavit iusticiam suam.* ***R****ecordatus est misericordie sue et veritati sue domui israel.* ***V****iderunt omnes termini terre salutare dei nostri.* ***I****ubilate deo omnis terra cantate et exultate et psallite.* ***P****sallite domino in cy***(f. 29v)***thara in cythara et voce psalmi in tubis ductilibus et voce tube cornee.* ***I****ubilate in conspectu regis domini commoveatur mare et plenitudo eius orbis terrarum et qui habitant in eo.* ***F****lumina plaudent manu simul montes exultabunt a conspectu domini quoniam venit iudicare terram.* ***I****udicabit orbem terrarum in iusticia et populos in equitate.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Post partum inviolata permansisti* **(f. 30)** *dei genitrix intercede pro nobis.* ***loco*** *Post partum.* ***Per totum adventum dicitur hec antiphona*** *Angelus domini nunciavit marie et concepit de spiritu sancto* ***versiculus*** *Adiuvabit eam deus vultu suo deus in medio eius non commovebitur. Pater noster Et ne nos. Sed libera.* ***Absolutio*** ***P****recibus et meritis beate maria virginis et ominum sanctorum perducat nos dominus ad regna celorum amen.* ***I****ube dompne benedicere.* ***versiculus*** *Nos cum prole* **(f. 30v)** *pia benedicat virgo maria. Amen.* ***Lectio prima*** ***I****n omnibus requiem quesivi et in hereditate domini morabor tunc precepit et dixit michi creator omnium et qui creavit me requievit in tabernaculo meo. Et dixit michi In iacob inhabita et in israel hereditare et in electis meis mitte radices. Tu autem domine miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Sancta et immaculata virginitas quibus te laudibus referam* **(f. 31)** *nescio. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti.* ***versiculos*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Quia quem celi* ***Lectio secunda*** ***E****t sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in iherusalem potestas mea. Et radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detencio mea. Tu autem domine miserere nostri. Deo gracias.* **(f. 31v)** ***Responsorium*** *Beata es virgo maria que dominum portasti creatorem mundi. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***versiculus*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***I****ube domine benedicere.* ***versiculos*** *Per virginem matrem concedat nobis dominus salutem et pacem. Amen.* ***Lectio tercia*** ***Q****uasi cedrus exaltata sum in lybano et quasi cypressus in monte syon. Quasi palma exaltata sum in ca*[des et quasi plantacio rose in iherico. Quasi oliva speciosa in campis: et quasi plantanus exaltata

[15] Salmo 97.

sum iuxta aquas in plateis. Sicut cynamomum et balsamum aromatiçans odorem dedi quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Tu autem domine **Responsorium** Felix namque es sacra virgo maria et omni laude dignissima. quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster. **versiculus** Ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu. Senciant omnes tuum iuvamen quicunque celebrant tuam commemorationem. Quia ex te. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Christus deus noster. **Canticum** **T**e deum laudamus te dominum confitemur. **T**e eternum patrem omnis terra veneratur. **T**ibi omnes angeli tibi celi et universe potestates. **T**ibi cherubim et seraphin incessabili voce proclamant. **S**anctus. **S**anctus. **S**anctus dominus deus sabaoth. **P**leni sunt celi et terra: maiestatis glorie tue. **T**e gloriosus: apostolorum chorus. **T**e prophetarum laudabilis numerus. **T**e martirum candidatus: laudat exercitus. Te per orbem terrarum: sancta confitetur ecclesia. **P**atrem immense maiestatis. **V**enerandum tuum verum: et unicum filium. **S**anctum quoque paraclitum spiritum. **T**u rex glorie christe. **T**u patris: sempiternus es filius. **T**u ad liberandum suscepturus hominem: non horruisti virginis uterum. **T**u devicto mortis aculeo: aperuisti credentibus regna celorum. **T**u ad dexteram dei sedes in gloria patris. **I**udex crederis esse venturus. **T**e ergo quesumus famulis tuis subveni: quos precioso sanguine redemisti. **E**terna fac cum sanctis tuis in gloria numerari. **S**alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue. **E**t rege eos et extolle illos: usque in eternum. **P**er singulos dies benedicimus te. **E**t laudamus nomen tuum in seculum: et in seculum seculi. **D**ignare domine die isto: sine peccato nos custodire. **M**iserere nostri domine: miserere nostri. **F**iat misericordia tua domine super nos: quemadmodum speravimus in te. **I**n te domine speravi non confundar in eternum. **versiculus** Ora pro nobis sancta dei genitrix. **Responsorium** Ut digni efficiamur promissione christi.][16]

(f. 32) ***Ad laudes*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Assumpta.* ***psalmus.***[17] ***D****ominus regnavit decorem indutus est indutus est dominus fortitudinem et precinxit se.* ***E****tenim firmavit orbem terre qui non commovebitur.* ***P****arata sedes tua ex tunc a seculo tu es.* ***E****levaverunt flumina domine eleva***(f. 32v)***verunt flumina vocem suam.* ***E****levaverunt flumina fluctus suos a vocibus aquarum multarum.* ***M****irabiles elaciones maris mirabilis in altis dominus.* ***T****estimonia tua credibilia facta sunt nimis domum tuam decet sanctitudo domine in longitudine dierum.* ***G****loria patri.* ***antiphona***

[16] Texto em falta devido ao furto de fólios.
[17] Salmo 92.

Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedictum dominum. ***antiphona*** *Maria* ***Psalmus***[18] ***I****ubilate deo omnis terra servite domino in* **(f. 33)** *leticia.* ***I****ntroite in conspectu eius in exultatione.* ***S****citote quoniam dominus ipse est deus ipse fecit nos et non ipsi nos.* ***P****opulus eius et oves pascue eius introite portas eius in confessione atria eius in ymnis confitemini illi.* ***L****audate nomen eius qui suavis est dominus in eternum misericordia eius et usque in generatione et generationem veritas eius.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum* **(f. 33v)** *in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Antiphona*** *In odorem.* ***psalmus***[19] ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta invia et inaquosa sic in sancto apparui tibi ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut* **(f. 34)** *adype et pinguedine repleatur anima mea et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferiora terre tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero* **(f. 34v)** *letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo quia obstructum est os loquentium iniqua.* [psalmus][20] ***D****eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equita***(f. 35)***te et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***antiphona*** *Benedicta* ***psalmus*** [21] ***B****enedicite omnia opera domini domino laudate et superexaltate eum* **(f. 35v)** *in secula.* ***B****enedicite angeli domini domino benedicite celi domino.* ***B****enedicite aque omnes que super celos sunt domino benedicite omnes virtutes domini domino.* ***B****enedicite sol et luna domino benedicite stelle celi domino.* ***B****enedicite ymber et ros domino benedicite omnis spiritus dei domino.* ***B****enedicite ignis et estus domino benedicite*

[18] Salmo 99.
[19] Salmo 62.
[20] Salmo 66.
[21] Erro do rubricador. O texto que a rubrica introduz não corresponde a um salmo mas ao *Canticum trium puerorum* [Daniel 3]. Ocorre o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 84 e no BPE, COD CXXIV 2_10, f. 14; no BNP, iluminado 15, f. 29 e no BNP, iluminado 16, f. 97.

frigus et estas domino. ***B****enedicite rores et pruina domino benedicite gelu et frigus domino.* **(f. 36)** ***B****enedicite glaties et nives domino benedicite noctes et dies domino.* ***B****enedicite lux et tenebre domino benedicite fulgura et nubes domino.* ***B****enedicat terra dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite montes et colles domino benedicite universa germinantia in terra domino.* ***B****enedicite fontes domino benedicite maria et flumina domino.* ***B****enedicite cete et omnia que moventur in aquis domino benedicite* **(f. 36v)** *omnes volucres celi domino.* ***B****enedicite omnes bestie et pecora domino benedicite filii hominum domino.* ***B****enedicat israel dominum laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite sacerdotes domini domino benedicite servi domini domino.* ***B****enedicite spiritus et anime iustorum domino benedicite sancti et humiles corde domino.* ***B****enedicite anania azaria misael domino laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicamus patrem* **(f. 37)** *et filium cum sancto spiritu laudemus et superexaltemus eum in secula.* ***B****enedictus es domine in firmamemto celi et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula amen.* ***antiphona*** *Benedicta filia tu a domino quia per te fructum vite communicavimus.* ***antiphona*** *Pulcra* ***Psalmus***[22] ***L****audate dominum de celis laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna* **(f. 37v)** *laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra tracones et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles* **(f. 38)** *ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram et exaltavit cornu populi sui.* ***H****ymnus omnibus sanctis eius filiis israel populo appropinquanti sibi.* **(f. 38v)** [Psalmus][23] ***C****antate domino canticum novum laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xaltaciones dei in gutture eorum* **(f. 39)** *et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nacionibus increpaciones in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus et nobiles*

[22] Salmo 148.
[23] Salmo 149.

eorum in manicis ferreis. ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* [Psalmus] [24] ***L****audate dominum in sanctis eius laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius laudate eum secundum multitudi***(f. 39v)***nem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro laudate eum in cordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus laudate eum in cymbalis iubilationis omnis spiritus laudet dominum.* ***G****loria patri.* ***Antiphona*** *Pulchra es et decora filia iherusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** ***V****iderunt eam filie* **(f. 40)** *syon et beatissimam predicaverunt et regine laudaverunt eam. Deo gracias.* ***ymnus.*** ***O*** *gloriosa domina excelsa supra sydera qui te creavit provide lactasti sacro ubere.* ***Q****uod eva tristis abstulit tu reddis almo germine intrent ut astra flebiles celi fenestra facta es.* ***T****u regis alti ianua et porta lucis fulgida vitam datam per virginem gentes redempte plaudite.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine* **(f. 40v)** *cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***antiphona*** *Beata dei.* ***psalmus.***[25] ***B****enedictus dominus deus israel quia visitavit et fecit redempcionem plebis sue* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* **(f. 41)** ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius* **(f. 41v)** *in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** ***B****eata dei genitrix maria virgo perpetua templum domini sacrarium spiritus sancti tu sola sine exemplo placuisti regina domino nostro ihesu christo ora pro populo interveni pro clero intercede pro de***(f. 42)***voto femineo sexu.* ***K****yrie eleison. christe eleison. kyrie eleison. Domine exaudi. Et clamor Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem christum dominum nostrum. Amen.* ***antiphona*** ***S****ancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque* **(f.**

[24] Salmo 150.
[25] Erro do rubricador. A rubrica assinala salmo mas o texto corresponde ao Cântico de Zacarias[Lucas 1].

42v) *salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti et gloriamini omnes recti corde.* ***Oratio.*** ***P****rotege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***Oratio.*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus. Et pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunc***(f. 43)***tam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum cristum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. Amen. Benedicamus domino. Deo gratias.* **(f. 43v)** branco;

(f. 44) ***Ad primam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio.* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gratie mater misericordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui* **(f. 44v)** *natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Assumpta est.* ***psalmus***[26] ***D****eus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua iudica me.* ***D****eus exaudi orationem meam auribus percipe verba oris mei.* ***Q****uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam et non proposuerunt deum ante conspectum suum.* ***E****cce enim deus adiuvat me et* **(f. 45)** *dominus susceptor est anime mee.* ***A****verte mala inimicis meis et in veritate tua disperde illos.* ***V****oluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomini tuo domine quoniam bonum est.* ***Q****uoniam ex omni tribulacione eripuisti me et super inimicos meos despexit oculus meus.* ***psalmus***[27] ***B****enedixisti domine terram tuam avertisti captivitatem iacob.* ***R****emisisti iniquitatem plebis tue operuisti omnia peccata eorum.* ***M****itigasti* **(f. 45v)** *omnem iram tuam avertisti ab ira indignationis tue.* ***C****onverte nos deus saluturis noster et averte iram tuam a nobis.* ***N****umquid in eternum irasceris nobis aut extendes iram tuam a generatione in generationem* ***D****eus tu conversus vivificabis nos et plebs tua letabitur in te.* ***O****stende nobis domine misericordiam tuam et salutare tuum da nobis.* ***A****udiam quid loquatur in me dominus deus quoniam loque***(f. 46)***tur pacem in plebem sanctam suam.* ***E****t super sanctos suos et in eos qui convertuntur ad cor.* ***V****erumptamen prope timentes eum salutare ipsius ut inhabitet gloria in terra nostra.*

[26] Salmo 53.
[27] Salmo 84.

M**isericordia et veritas obviaverunt sibi iusticia et pax osculate sunt. **V**eritas de terra orta est et iusticia de celo prospexit. **E**tenim dominus dabit benignitatem et terra nostra dabit fructum suum. **I**usticia ante eum am(f. 46v)***bulabit et ponet in via gressus suos. **G**loria patri. **psalmus**[28] **L**audate dominum omnes gentes laudate eum omnes populi. **Q**uoniam confirmata est super nos misericordia eius et veritas domini manet in eternum. **G**loria patri. **antiphona** Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedicunt dominum. **Capitulum** **Q**ue est ista que progreditur quasi aurora consurgens pulcra ut luna electa ut sol terribilis ut **(f. 47)** castrorum acies ordinata. Deo gracias **versiculus** Dignare me laudare te virgo sacrata da michi virtutem contra hostes tuos. **K**yrie eleison. criste eleison. kyrie eleison. Domine exaudi. Et clamor. Oremus. **oratio** **D**eus qui virginalem aulam beate marie in qua habitares eligere dignatus es da quesumus ut sua nos defensione munitos iucundos nos faciat sue interesse commemorationi. Qui vivis et reg***(f. 47v)***nas deus per omnia secula seculorum. Amen. **antiphona** **S**ancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute. **versiculus** letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus. **oratio.** **E**xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctrinis. **oratio** **O**mnes sancti tui **(f. 48)** quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia sentiamus. Et pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua. cunctam repelle nequicia iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum **(f. 48v)** christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. amen. Benedicamus domino. Deo gratias.

(f. 49) **Ad terciam** **D**Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. **G**loria patri. **S**icut erat **ymnus** **M**emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris **M**aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege in hora mortis suscipe **G**loria tibi domine qui natus es de **(f. 49v)** virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen. **antiphona** Maria virgo. **psalmus**[29] **A**d dominum cum tribularer clamavi et exaudivit me. **D**omine libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa. **Q**uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam **S**agitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis **H**eu michi quia incolatus meus prolongatus est

[28] Salmo 116.
[29] Salmo 119.

*habitavi cum habitan***(f. 50)***tibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um his qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis inpugnabant me gratis.* ***G****loria.* ***psalmus***[30] ***L****evavi oculos meos in montes unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commocionem pedem tuum neque dormitet qui dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet qui custodit israel.* **(f. 50v)** ***D****ominus custodit te dominus protectio tua super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria.* ***psalmus***[31] ***L****etatus sum in his que dicta sunt michi in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri in atriis tuis iherusalem.* **(f. 51)** ***I****herusalem que edificatur ut civitas cuius participacio eius in idipsum.* ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem et habundantia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua et habundantia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos* **(f. 51v)** *meos loquebar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Capitulum*** ***E****t sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in iherusalem potestas mea. Deo gracias.* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum.* **(f. 52)** ***K****yrie eleison. christe eleison. Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui salutis eterne beate marie virginitate fecunda humano generi premia prestitisti tribue quesumus ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus per quam meruimus auctorem vite suscipere. Dominum nostrum ihesum christum filium tuum. Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Le***(f. 52v)***tamini in domino et exultavit iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus* ***oratio*** *Protege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***oratio*** ***O****mnes sanct tui quesumus domine nos ubi que adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus Et pacem tua nostris concede temporibus et ab ecclesia* **(f. 53)** *tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium*

[30] Salmo 120.
[31] Salmo 121.

tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen. Benedicamus domino. Deo gratias. **(f. 53v)** branco;

(f. 54) ***Ad sextam*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat* ***ympnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe* ***G****loria tibi domine qui natus es de* **(f. 54v)** *virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***antiphona*** *In odorem.* ***psalmus***[32] ***A****d te levavi oculos meos qui habitas in celis.* ***E****cce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum.* ***S****icut oculi ancille in manibus domine sue ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri quia multum repleti sumus despectione.* ***Q****uia multum repleta est anima nostra* **(f. 55)** *obprobrium habundantibus et despectio superbis.* ***psalmus***[33] ***N****isi quia dominus erat in nobis dicat nunc israel nisi quia dominus erat in nobis* ***C****um exurgerent homines in nos forte vivos deglutissent nos.* ***C****um irasceretur furor eorum in nos forsitan aqua absorbuisset nos.* ***C****orrentem pertransivit anima nostra forsitan pertransisset anima nostra aquam intollerabilem.* ***B****enedictus dominus qui non dedit nos* **(f. 55v)** *in captionem dentibus eorum.* ***A****nima nostra sicut passer erepta est de laqueo venancium.* ***L****aqueus contritus est et nos liberati sumus.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini qui fecit celum et terram.* ***psalmus***[34] ***Q****ui confidunt in domino sicut mons syon non commovebitur in eternum qui habitat in iherusalem.* ***M****ontes in circuitu eius et dominus in circuitu populi sui ex hoc nunc et usque in seculum.* **(f. 56)** ***Q****uia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* ***B****enefac domine bonis et rectis corde.* ***D****eclinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem pax super israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***Capitulum*** *Et radicavi in populo honorificato et in* **(f. 56v)** *partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detencio mea. Deo gracias.* ***versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***K****yrie eleison: christe eleison. Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi. Et clamor.* ***oratio*** ***C****oncede misericors deus fragilitati nostre presidium ut qui sancte dei genitricis marie memoriam agimus intercessionis eius auxilio a nostris iniquitatibus resurgamus. Per eundem christum dominum* **(f. 57)** *nostrum amen.*

[32] Salmo 122.
[33] Salmo 123.
[34] Salmo 124.

antiphona *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultavit iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus* ***oratio*** ***E****xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctrinis.* ***oratio*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubi que adiuvent ut dum eorum* **(f. 57v)** *merita recolimus patrocinia sentiamus. Et pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat* [in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen. Benedicamus domino. Deo gratias.]

(f. 58) ***Ad nonam.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe* ***G****loria tibi domine qui natus es de* **(f. 58v)** *virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***antiphona*** *Pulcra es.* ***psalmus*** [35] ***I****n convertendo dominus captivitatem sion facti sumus sicut consolati.* ***T****unc repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra exultacione.* ***T****unc dicent inter gentes magnificavit dominus facere cum eis.* ***M****agnificavit dominus facere nobiscum facti sumus letantes.* ***C****onverte domine captivitatem nostram sicut torrens in austro.* **(f. 59)** ***Q****ui seminant in lacrimis in exultacione metent.* ***E****untes ybant et flebant mittentes semina sua.* ***V****enientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.* ***G****loria.* ***psalmus*** [36] ***N****isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam.* ***N****isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* ***V****anum est vobis ante lucem surgere surgite post***(f. 59v)***quam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis ita filii excussorum.* ***B****eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* ***G****loria.* ***psalmus*** [37] ***B****eati omnes qui timent dominum qui ambulant in viis eius.* ***L****abores manuum tuarum* **(f. 60)** *quia manducabis beatus es et bene tibi erit.* ***U****xor tua sicut vitis habundans in lateribus domus tue.* ***F****ilii tui sicut novelle olivarum in circuitu mense tue.* ***E****cce sic benedicetur homo qui*

[35] Salmo 125.
[36] Salmo 126.
[37] Salmo 127.

timet dominum. ***B****enedicat tibi dominus ex syon et videas bona iherusalem omnibus diebus vite tue.* ***E****t videas filios filiorum tuorum pacem super israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Pulcra es et decora filia iherusalem terribilis ut castro***(f. 60v)***rum acies ordinata.* ***Capitulum*** ***I****n plateis sicut cynamomum et balsamum aromatizans odorem dedi quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Deo gratias.* ***versiculus*** *Post partum virgo inviolata permansisti dei genitrix intercede pro nobis.* ***K****yrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***oratio.*** ***F****amulorum tuorum quesumus domine delictis ignosce ut qui tibi placere de actibus nostris non vale***(f. 61)***mus genitricis filii tui domini dei nostri intercessione salvemur. Per eundem christum dominum nostrum amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***oratio.*** ***P****resta quesumus omnipotens deus ut nullis nos permittas perturbationibus concuti quos in apostolice confessionis petra solidasti.* ***Oratio*** **(f. 61v)** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus. Et pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequitiam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem* **(f. 62)** *eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen. Benedicamus domino Deo gratias.* **(f. 62v)** branco;

(f. 63) branco; **(f. 63v)** Iconografia: <u>Matança dos Inocentes</u> (página plena) **(f. 64)** ***Ad vesperas.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Dum esset.* ***psalmus***[38] ***D****Ixit dominus domino meo sede a dextris meis.* ***D****onec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* ***V****irgam virtutis tue emittet dominus ex syon dominare in medio inicorum tuorum.* ***T****ecum principium in die* **(f. 64v)** *virtutis tue in splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te.* ***I****uravit dominus et non penitebit eum tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech.* ***D****ominus a dextris tuis confregit in die ire sue reges.* ***I****udicabit in nacionibus implebit ruinas conquassabit capita in terra multorum.* ***D****e torrente in via bibit propterea exaltabit caput.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Dum esset rex in accubitu suo nar***(f. 65)***dus mea dedit odorem suavitatis.* ***antiphona*** *Leva eius.*

[38] Salmo 109.

psalmus[39] ***L****audate pueri dominum laudate nomen domini.* ***S****it nomen domini benedictum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***A*** *solis ortu usque ad occasum laudabile nomen domini.* ***E****xcelsus super omnes gentes dominus et super celos gloria eius.* ***Q****uis sicut dominus deus noster qui in altis habitat et humilia respicit in celo et in terra.* ***S****uscitans a terra* **(f. 65v)** *inopem et de stercore erigens pauperem.* ***U****t collocet eum cum principibus cum principibus populi sui.* ***Q****ui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum letantem.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Leva eius sub capite meo et dextera illius amplexabitur me.* ***antiphona*** *Nygra* ***psalmus***[40] ***L****etatus sum in hiis que dicta sunt michi in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem* **(f. 66)** *que edificatur ut civitas cuius participacio eius in idipsum.* ***I****llic enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem et habundancia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua et habundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te.* **(f. 66v)** ***P****ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Nygra sum sed formosa filia ierusalem ideo dilexit me et introduxit me in cubiculum suum.* ***antiphona*** *Iam.* ***psalmus***[41] *Nisi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam.* ***N****isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* ***V****anum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui* **(f. 67)** *manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis ita filii excussorum.* ***B****eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Iam hyemps transiit ymber abiit et recessit surge amica mea et veni.* ***antiphona*** *Speciosa facta.* ***psalmus***[42] ***L****auda iherusalem dominum* **(f. 67v)** *lauda deum tuum syon.* ***Q****uoniam confortavit seras portarum tuarum benedixit filiis tuis in te.* ***Q****ui posuit fines tuos pacem et adype frumenti saciat te.* ***Q****ui emittit eloquium suum terre velociter currit sermo eius.* ***Q****ui dat nivem sicut lanam nebulam sicut cynerem spargit.* ***M****ittit cristallum suam sicut buccellas ante faciem frigoris eius quis sustinebit* ***E****mittet verbum suum et liquefaciet ea fla***(f. 68)***bit spiritus eius et fluent aque.* ***Q****ui annuntiat verbum suum iacob iusticias et iudicia sua israel.* ***N****on fecit talicer omni nationi et iudicia sua non manifestavit eis.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Speciosa facta es et suavis in deliciis tuis sancta dei genitrix.* ***Capitulum*** ***A****b inicio et ante secula*

[39] Salmo 112.
[40] Salmo 121.
[41] Salmo 126.
[42] Salmo 147.

creata sum et usque ad futurum seculum non desinam et in habitatione sancta coram ipso ministravi. Deo gracias. ***Ymnus.*** **(f. 68v)** ***A****ve maris stella dei mater alma atque semper virgo felix celi porta.* ***S****umens illud ave gabrielis ore funda nos in pace mutans nomen eve.* ***S****olve vincla reis profer lumen cecis mala nostra pelle bona cuncta posce.* ***M****onstra te esse matrem sumat per te precem qui pro nobis natus tulit esse tuus.* ***V****irgo singularis inter omnes mitis nos culpis solutos mites fac* **(f. 69)** *et castos.* ***V****itam presta puram iter para tutum ut videntes ihesum semper colletemur.* ***S****it laus deo patri summo cristo decus spiritui sancto trinus honor unus. amen.* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum.* ***antiphona*** *Beata* ***psalmus***[43] ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****ui respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc* **(f. 69v)** *beatam me dicent omnes generaciones.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus* **(f. 70)** *est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Beata mater et innupta virgo gloriosa regina mundi intercede pro nobis ad dominum.* ***K****yrie eleison: Christe eleison: Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi. Et clamor.* ***oratio.*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis salute gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari* **(f. 70v)** *tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde.* ***oratio.*** ***P****rotege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***Oratio.*** ***O****mnes sancti tui* **(f. 71)** *quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus. Et pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum* **(f. 71v)** *filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen. Benedicamus domino. Deo gratias.*

[43] Erro do rubricador. Não é um salmo mas um cântico.

(f. 72) ***Ad completorium.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri. Sicut erat.* ***psalmus*** [44] ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea dicat nunc israel.* ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea etenim non potuerunt michi.* **(f. 72v)** ***S****upra dorsum meum fabricaverunt peccatores prolongaverunt iniquitatem suam.* ***D****ominus iustus concidet cervices peccatorum confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt syon.* ***F****iant sicut fenum tectorum quod priusquam evellatur exaruit.* ***D****e quo non implevit manum suam qui metet et sinum suum qui manipulos colliget.* ***E****t non dixerunt qui preteribant* **(f. 73)** *benedictio domini super nos benediximus vobis in nomine domini.* ***G****loria* ***psalmus***[45] ***D****e profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propitiacio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius spera***(f. 73v)***vit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israel ex omnibus iniquitatibus eius.* ***G****loria patri.* ***Psalmus***[46] ***D****omine non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei.* ***N****eque ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me.* ***S****i non humiliter sentiebam sed exaltavi animam meam.* ***S****icut* **(f. 74)** *ablactatus est super matre sua ita retribucio in anima mea.* ***S****peret israel in domino ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria.* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gratie mater misericordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* **(f. 74v)** [Capitulum] ***E****go mater pulcre dilectionis et timoris et magnitudinis et sancte spei. Deo gracias.* ***versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix. Ut digni efficiamur promissione christi.* ***antiphona*** *Sub tuum.* ***psalmus*** [47] ***N****unc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace.* ***Q****uia viderunt oculi mei salutare tuum.* ***Q****uod parasti ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gentium et gloriam plebis* **(f. 75)** *tue israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sub tuum presidium confugimus sancta dei genitrix nostras deprecaciones ne despicias in necessitatibus sed a periculis cunctis libera nos semper virgo benedicta.* ***K****yrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi. Et clamor. Oremus.*

[44] Salmo 128.
[45] Salmo 129.
[46] Salmo 130.
[47] Erro do rubricador. É um cântico e não um salmo.

oratio ***B****eate et gloriose semperque virginis marie quesumus domine intercessio gloriosa nos protegat et ad vitam eternam perducat. Per christum dominum nostrum. Amen.* **(f. 75v)** ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio.*** ***E****xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctrinis.* ***Oratio*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum* **(f. 76)** *merita recolimus patrocinia senciamus. Et pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus san***(f. 76v)***cti deus. Per omnia secula seculorum Amen. Benedicamus domino. Deo gracias.* ***antiphona*** ***S****alve regina misericordie vita dulcedo et spes nostra salve ad te clamamus exules filii eve ad te suspiramus gementes et flentes in hac lacrimarum valle. Eya ergo advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et ihesum benedictum fructum ventris tui. Nobis post hoc exilium ostende. O cle***(f. 77)***mens. O pia. O dulcis virgo maria.* ***versiculus*** *Ave maria gracia plena dominus tecum* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui gloriose virginis et matris marie corpus et animam ut dignum filii tui habitaculum effici mereretur spiritu sancto cooperante preparasti da ut cuius commemoratione letamur eius pia intercessione ab instantibus malis et a morte perpetua liberemur. Per eundem christum dominum* **(f. 77v)** *nostrum. Amen. Benedicamus domino. Deo gracias.*

5. HORAS DA VIRGEM PARA O ADVENTO, ff. 78-86v

(f. 78) ***Incipiunt offitium gloriosissime marie virginis quod dicitur per totum adventum ad vesperas.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende. [D]Omine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Missus est* ***psalmus*** ***D****ixit dominus domino meo.* ***antiphona*** *Missus est angelus gabriel ad mariam virginem desponsatam ioseph.* ***antiphona.*** *Ave maria* ***psalmus*** ***L****audate pueri domino.* ***antiphona.*** *Ave maria* **(f. 78v)** *gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Alleluya.* ***antiphona.*** *Ne timeas* ***psalmus*** ***L****etatus sum in hiis.* ***antiphona.*** *Ne timeas maria invenisti enim graciam apud deum ecce concipies et paries filium alleluya.* ***antiphona****. Dabit ei.* ***psalmus*** *Nisi dominus edificaverit Dabit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit domo iacob in eternum* ***antiphona*** *Ecce ancila.* ***psalmus*** ***L****auda iherusalem domino.*

antiphona *Ecce ancila domini fiat michi secundum verbum tuum.* **(f. 79)** ***capitulum*** ***E****gredietur virga de radice resse et flos de radice eius ascendet et requiescet super eum spiritus domini. Deo gracias.* ***Ymnus*** *Ave maris stella.* ***versiculus*** *Difusa est gracia.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus****.*** ***psalmus*** *Magnificat anima mea domino.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus in te descendet maria ne timeas habebis in utero filium dei alleluya****.*** ***K****irie eleison. christe eleison: Kirie eleison. Domine exaudi.* ***oratio.*** ***D****eus qui de beate marie* ***De sanctis antiphona.*** *Ecce dominus veniet et omnes sancti eius* **(f. 79v)** *cum eo et erit in die illa lux magna alleluya.* ***versiculus*** *Ecce apparebit super nubem candidam. Et cum eo sanctorum milia. Oremus.* ***oratio.*** ***C****onsciencias nostras quesumus domine visitando purifica ut venites ihesus christus filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui vivis etvregnas* ***hec domine orationes cum commemoracione dicuntur ad omnes horas per totum adventum. ad completorium*** **(f. 80)** ***psalmus*** ***S****epe expugnaverunt* ***psalmus*** ***D****e profundis clamavi* ***psalmus*** ***D****omine non est exaltatum* ***Ymnus*** ***M****emento salutis auctor* ***Capitulum*** ***E****cce virgo concipiet et pariet filium et vocabitur nomen eius emmanuel butirum et mel commedat ut sciat reprobare malum et eligere bonum. Deo gracias.* ***versiculus*** *Angelus domini nunciavit marie et concepit de spiritu sancto.* ***antiphona.*** *Spiritus sanctus.* ***psalmus*** ***N****unc dimittis.* ***orationes et commemoratio ut in vespe*****(f. 80v)*****ris Ad matutinas Invitatorium*** *Ave maria* ***psalmus.*** ***V****enite exultemus* ***ymnus*** ***Q****uem terra pontus* ***antiphona psalmi et versiculi ut in alio officio cum absolutione et benedicionibus non mutantur usque ad lectio nos I I.*** ***M****issus est angelus gabriel ad deo in civitatem galilee cui nomen nazareth ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph de domo david et nomen virginis maria et ingressus angelus ad eam* **(f. 81)** *dixit Ave gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Tu autem domine miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Missus est angelus gabriel ad mariam virginem desponsatam ioseph nuncians ei verbum et expavescit virgo de lumine. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud deum. ecce concipies et paries filium et vocabitur altissimi filius* ***versiculus*** *Dabit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob* **(f. 81v)** *in eternum. Ecce concipies et paries filium et vocabitur altissimi filius.* ***lectio secunda*** ***Q****ue cum audisset turbata est in sermone eius et cogitabat quails esset ista salutacion Et ait angelus ei. ne timeas maria invenisti graciam apud deum. Ecce concipies in utero et paries filium et vocabis nomen eius ihesum. hic erit magnus et filius altissimi vocabitur Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regnabit in* **(f. 82)** *domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Tu autem domine miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Spiritus sanctus superveniet in*

te et virtus altissimi obumbrabit tibi. Quod enim ex te nascetur sanctum vocabotur filius dei. ***versiculus*** *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus.* ***lectio tercia.*** ***D****Ixit autem maria ad angelorum. Quomodo fiet istud quoniam virum non* **(f. 82v)** *cognosco et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce elizabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis quia non erit impossibile apud deum omne verbum. dixit autem maria. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Tu autem domine* **(f. 83)** *miserere nostri. Deo gracias* ***Responsorium*** *Suscipe verbum virgo maria quod tibi a domino per angelum transmissum est concipies deum pariter et hominem ut benedicta dicaris inter omnes mulieres* ***versiculus*** *Paries quidem filium et virginitatis non pacieris detrimentum efficieris gravida et eris mater semper intacta. Ut benedicta dicaris inter omnes mulieres. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Ut benedicta dicaris inter omnes mulieres.* **(f. 83v)** ***Ad laudes antiphona.*** *Missus est* ***psalmus*** ***D****ominus regnavit decorem* ***antiphona*** *Ave maria.* ***psalmus*** ***I****ubilate deo omnis terra* ***antiphona*** *Ne timeas* ***psalmus*** ***D****eus deus meus* ***psalmus*** ***D****eus misereatur nostri* ***antiphona*** ***D****abit ei.* ***psalmus*** ***B****enedicite omnia opera domini* ***antiphona*** *Ecce ancilla.* ***psalmus*** ***L****audate dominum de celis* ***psalmus*** ***C****antate domino canticum* ***psalmus*** ***L****audate dominum in sanctis eius* ***capitulum*** ***E****gredietur virga.* ***ymnus*** ***O*** *gloriosa domina.* ***versiculus*** *Benedicta tu* ***antiphona*** *Spiritus sanctus* ***psalmus***[48] ***B****enedictus dominus deus* **(f. 84)** *israel* ***orationes et commemoratiout in vesperis Ad primam ymnus ut supra antiphona*** *Missus est* ***psalmi ut supra Capitulum*** *Ecce virgo concipiet* ***Ad terciam Ymnus ut supra antiphona*** *Ave maria gracia* ***psalmi ut supra Capitulum.*** ***E****gredietur virga.* ***Ad sextam Ymnus ut supra antiphona*** *Ne timeas.* ***psalmi ut supra Capitulum*** ***D****abit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Deo gracias.* ***Versiculus*** *Benedicta tu* ***Orationes et commemoratio ut supra Ad nonam*** **(f. 84v)** ***Ymnus ut supra antiphona*** *Ecce ancilla* ***psalmi ut supra Capitulum*** ***E****cce virgo concipiet* ***versiculus*** *Angelus domini* ***orationes et commemoratio ut supra vespere et completorium ut supra. ab octava nativitatis domini usque ad festum purificationis dicitur officium beate marie sicut ab octava penthecostes usque ad adventum excepto quo in omnibus horis prima oratio erit hec oratio*** ***D****eus qui salutis eterne* ***Item ad vesperas ad laudes et ad omnes alias horas dicuntur antiphona que secuntur antiphone*** **(f. 85)** ***O*** *admirabile commercium creator generis humani animatum corpus sumens de virgine nasci*

[48] Erro do rubricador. É um cântico e não um salmo.

dignatus est et procedens homo sine semine largitus est nobis suam deitatem ***antiphona*** *Quando natus es ineffabiliter de virgine tunc implete sunt scripture sicut pluvia in vellus descendisti ut salvum faceres genus humanum te laudamus deus noster.* ***antiphona*** *Rubum quem viderat moyses incombustum conservatam agnovimus* **(f. 85v)** *tuam laudabilem virginitatem dei genitrix intercede pro nobis.* ***antiphona*** *Germinavit radix yesse orta est stella ex iacob virgo peperit salvatorem te laudamus deus noster.* ***antiphona*** *Ecce maria genuit nobis salvatorem quem iohannes videns exclamabat dicens ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi. alleluya* ***Ad benedictis antiphona*** *Mirabile misterium declaratur hodie innovantur nature deus homo factus est id quod* **(f. 86)** *fuit permansit et quod non erat assumpsit non commixionem passus neque divisionem.* ***Ad magnificat et ad nunc dimittis dicitur hec antiphona*** *Magnum hereditatis misterium templum dei factus est uterus nesciens virum non est pollutus ex ea carnem assumens omnes gentes venient dicetens gloria tibi domine* ***Ab octava pasche usque ad ascensionem domini fit offitium beate marie sicut ante adventum Excepto quod ad benedictus et ad*** **(f. 86v)** ***magnificat et ad nunc dimittis dicitur hec antiphona*** *Regina celi letare alleluya. Quia quem meruisti portare alleluya. Resurexit sicut dixit alleluya. Ora pro nobis deum. Alleluya.*

6. SALMOS PENITENCIAIS, ff. 87-108

(f. 87) ***Incipiunt septem psalmi antiphona*** *Ne reminiscaris* ***psalmus***[49] ***D****Omine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam conturbata sunt ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde sed tu domine usquequo.* ***C****onvertere domine et eripe animam meam salvum me fac propter misericordiam* **(f. 87v)** *tuam* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi* ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum meum lacrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus inveteravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam* **(f. 88)** *dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei convertantur et erubescant valde velociter.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[50] ***B****eati quorum remisse sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata.* ***B****eatus vir cui non inputavit dominus peccatum nec est in spiritu eius dolus.* ***Q****uoniam*

[49] Salmo 6.
[50] Salmo 31.

tacui inveteraverunt ossa mea dum clamarem tota die. ***Q****uoniam die ac nocte gravata est* **(f. 88v)** *super me manus tua conversus sum in erumpna mea dum configitur spina.* ***D****elictum meum cognitum tibi feci et iniusticiam meam non abscondi.* ***D****ixi confitebor adversum adversum me iniusticiam meam domino et tu remisiti impietatem peccati mei.* ***P****ro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno.* ***V****erumptamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt.* ***T****u es refugium meum* **(f. 89)** *a tribulatione que circumdedit me exultacio mea erue me a circumdantibus me.* ***I****ntellectum tibi dabo et instruam te in via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos.* ***N****olite fieri sicut equus et mulus quibus non est intellectus.* ***I****n chamo et freno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te.* ***M****ulta flagella peccatoris sperantem autem in domino misericordia circumdabit.* ***L****etamini in domino* **(f. 89v)** *et exultate iusti et gloriamini omnes recti corde.* ***psalmus***[51] ***D****omine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***Q****uoniam sagitte tue infixe sunt michi et confirmasti super me manum tuam.* ***N****on est sanitas in carne mea a facie ire tue non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* ***Q****uoniam iniquitates mee supergresse sunt caput meum et sicut onus grave gravate sunt super me.* ***P****utruerunt et corrupte* **(f. 90)** *sunt cycatrices mee a facie insipientie mee.* ***M****iser factus sum et curvatus sum usque in finem tota die contristatus ingrediebar.* ***Q****uoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus et non est sanitas in carne mea.* ***A****fflictus sum et humiliatus sum nimis rugiebam a gemitu cordis mei.* ***D****omine ante te omne desiderium meum et gemitus meus a te non est absconditus.* ***C****or meum conturbatum est dereliquit me virtus mea et lumen oculorum* **(f. 90v)** *meorum et ipsum non est mecum.* ***A****mici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt.* ***E****t qui iuxta me erant de longe steterunt et vim faciebant qui querebant animam meam.* ***E****t qui inquirebant mala michi locuti sunt vanitates et dolos tota die meditabantur.* ***E****go autem tanquam surdus non audiebam et sicut mutus non aperiens os suum.* ***E****t factus sum sicut homo non audiens et* **(f. 91)** *non habens in ore suo redargutiones.* ***Q****uoniam in te domine speravi tu exaudies me domine deus meus.* ***Q****uia dixi ne quando supergaudeant michi inimici mei et dum commoventur pedes mei super me magna locuti sunt.* ***Q****uoniam ego in flagella paratus sum et dolor meus in conspectu meo semper.* ***Q****uoniam iniquitatem meam annunciabo et cogitabo pro peccato meo.* ***I****nimici autem mei vivunt et confirmati sunt* **(f. 91v)** *super me et multiplicati sunt qui oderunt me inique.* ***Q****ui retribuunt mala pro bonis detrahebant michi quoniam sequebar bonitatem.* ***N****e derelinquas me domine deus meus ne discesseris a me* ***I****ntende in adiutorium*

51 Salmo 37.

meum domine deus salutis mee. ***psalmus*** [52] ***M****iserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate* **(f. 92)** *mea et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapiencie tue manifestasti michi.* ***A****sperges me domine ysopo et mundabor* **(f. 92v)** *lavabis me et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me.* **(f. 93)** ***D****ocebo iniquos vias tuas et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee et exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies. Benigne fac* **(f. 93v)** *domine in bona voluntate tua syon ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta tunc imponent super altare tuum vitulos.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[53] ***D****omine exaudi orationem meam et clamor meus ad te veniat.* ***N****on avertas faciem tuam a me in quacumque die tribulor inclina ad me aurem tuam.* ***I****n quacumque die invocavero te velociter exaudi me.* ***Q****uia de***(f. 94)***fecerunt sicut fumus dies mei et ossa mea sicut cremium aruerunt.* ***P****ercussus sum ut fenum et aruit cor meum quia oblitus sum comedere panem meum.* ***A*** *voce gemitus mei adhesit os meum carni mee.* ***S****imilis factus sum pellicano solitudinis factus sum sicut nicticorax in domicilio.* ***V****igilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* ***T****ota die exprobrabant michi inimici mei et qui laudabant me* **(f. 94v)** *adversum me iurabant.* ***Q****uia cynerem tamquam panem manducabam et potum meum cum fletu miscebam.* ***A*** *facie ire indignationis tue quia elevans allisisti me.* ***D****ies mei sicut umbra declinaverunt et ego sicut fenum arui.* ***T****u autem domine in eternum permanes et memoriale tuum in generacione et generacionem.* ***T****u exurgens domine misereberis syon quia tempus miserendi eius quia* **(f. 95)** *venit tempus.* ***Q****uoniam placuerunt servis tuis lapides eius et terre eius*

[52] Salmo 50.
[53] Salmo 101.

miserebuntur. ***E****t timebunt gentes nomen tuum domine et omnes reges terre gloriam tuam.* ***Q****uia edificavit dominus syon et videbitur in gloria sua.* ***R****espexit in orationem humilium et non sprevit precem eorum.* ***S****cribantur hec in generatione altera et populus qui creabitur laudabit dominum.* ***Q****uia prospexit de ex***(f. 95v)***celso sancto suo dominus de celo in terram aspexit.* ***U****t audiret gemitus compeditorum ut solveret filios interemptorum.* ***U****t annuncient in syon nomen domini et laudem eius in iherusalem.* ***I****n conveniendo populos in unum et reges ut serviant domino.* ***R****espondit ei in via virtutis sue paucitatem dierum meorum nuncia michi.* ***N****e revoces me in dimidio dierum meorum in generacione et generacionem anni tui.* **(f. 96)** ***I****nicio tu domine terram fundasti et opera manuum tuarum sunt celi.* ***I****psi peribunt tu autem permanes et omnes sicut vestimentum veterescent.* ***E****t sicut oportorium mutabis eos et mutabuntur tu autem idem ipse es et anni tui non deficient.* ***F****ilii servorum tuorum habitabunt et semen eorum in seculum dirigetur.* ***G****loria.* ***psalmus***[54] ***D****e profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* ***Fi***(f. 96v)*ant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propiciacio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redempcio.* ***E****t ipse redi***(f. 97)***met israel ex omnibus iniquitatibus eius.* ***psalmus***[55] ***D****omine exaudi orationem meam auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua exaudi me in tua iusticia.* ***E****t non intres in iudicium cum servo tuo quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* ***Q****uia persecutus est inimicus animam meam humiliavit in terra vitam meam.* ***C****ollocavit me in obscuris sicut* **(f. 97v)** *mortuos seculi et anxiatus est super me spiritus meus in me turbatum est cor meum.* ***M****emor fui dierum antiquorum meditatus sum in omnibus operibus tuis in factis manuum tuarum meditabar.* ***E****xpandi manus meas ad te anima mea sicut terra sine aqua tibi.* ***V****elociter exaudi me domine defecit spiritus meus.* ***N****on avertas faciem tuam a me et similis ero descendentibus in lacum.* ***A****uditam* **(f. 98)** *fac michi mane misericordiam tuam quia in te speravi.* ***N****otam fac michi viam in qua ambulem quia ad te levavi animam meam.* ***E****ripe me de inimicis meis domine ad te confugi doce me facere voluntatem tuam quia deus meus es tu.* ***S****piritus tuus bonus deducet me in terram rectam propter nomen tuum domine vivificabis me in equitate tua.* ***E****duces de tribulatione animam meam et in misericordia tua dis***(f. 98v)***perdes omnes inimicos meos.* ***E****t perdes omnes qui*

[54] Salmo 129.
[55] Salmo 142.

tribulant animam meam quoniam ego servus tuus sum. ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Ne reminiscaris domine delicta nostra vel parentum nostrorum neque vindictam sumas de peccatis nostris.* [Incipiunt letania] ***K****irieleyson.* ***C****hristeleison.* ***C****hriste audi nos.* ***C****hriste exaudi nos.* ***P****ater de celis deus miserere nobis.* ***F****ili redemptor mundi deus miserere nobis.* ***S****pi***(f. 99)***ritus sancte deus miserere nobis.* ***S****ancta trinitas unus deus miserere nobis* ***S****ancta Maria ora pro nobis.* ***S****ancta dei genitrix ora pro nobis.* ***S****ancta virgo virginum ora pro nobis.* ***S****ancte Michael ora pro nobis.* ***S****ancte gabriel ora pro nobis.* ***S****ancte raphael ora pro nobis.* ***O****mnes sancti angeli et archangeli orate pro nobis.* ***O****mnes sancti beatorum spirituum ordines orate pro nobis.* ***S****ancte iohnnes baptista ora pro nobis.* ***O****mnes sancti patriarche* **(f. 99v)** *et prophete orate pro nobis.* ***S****ancte petre ora pro nobis.* ***S****ancte paule ora pro nobis.* ***S****ancte andrea ora pro nobis.* ***S****ancte Iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte iohannes ora pro nobis.* ***S****ancte thoma ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte philippe ora pro nobis.* ***S****ancte bartholomee ora pro nobis.* ***S****ancte matthee ora pro nobis.* ***S****ancte symon ora pro nobis.* ***S****ancte thadee ora pro nobis.* ***S****ancte mathia ora pro nobis.* ***S****ancte barnaba ora pro nobis.* ***S****ancte luca ora pro nobis.* **(f. 100)** ***S****ancte marce ora pro nobis.* ***O****mnes sancti apostoli et evangeliste orate pro nobis.* ***O****mnes sancti discipuli domini orate pro nobis.* ***O****mnes sancti Innocentes orate pro nobis.* ***S****ancte stephane ora pro nobis.* ***S****ancte laurenti ora pro nobis.* ***S****ancte vincenti ora pro nobis.* ***S****ancte fabiane ora pro nobis. Sancte sebastiane ora pro nobis. Sancte iohannes et paule orate pro nobis.* ***S****ancte cosma et damiane orate pro nobis.* ***S****ancte gervasi et prothasi orate pro nobis.* ***O****mnes sancti martyres orate pro nobis.* ***S****ancte silvester ora pro nobis.* ***S****ancte gregori ora pro nobis.* **(f. 100v)** ***S****ancte martine ora pro nobis.* ***S****ancte augustine ora pro nobis.* ***S****ancte ambrosi ora pro nobis.* ***S****ancte ieronime ora pro nobis.* ***S****ancte nycholae ora pro nobis.* ***S****ancte ludovice ora pro nobis.* ***O****mnes sancti pontifices Et confessores orate pro nobis.* ***O****mnes sancti doctores orate pro nobis.* ***S****ancte benedicte ora pro nobis.* ***S****ancte paule prime heremite* ***S****ancte nicolao de tolentino.* ***S****ancte anthoni ora pro nobis.* ***S****ancte barnarde ora pro nobis.* ***S****ancte francisce ora pro nobis.* ***S****ancte dominice ora pro nobis.* **(f. 101)** ***S****ancte alexi ora pro nobis.* ***O****mnes sancti monachi Et heremite orate pro nobis.* ***O****mnes sancti sacerdotes Et levice orate pro nobis.* ***S****ancta anna ora pro nobis.* ***S****ancta maria magdalena ora pro nobis.* ***S****ancta agnes ora pro nobis.* ***S****ancta lucia ora pro nobis.* ***S****ancta cecilia ora pro nobis.* ***S****ancta agatha ora pro nobis.* ***S****ancta katherina ora pro nobis.* ***S****ancta margareta ora pro nobis.* ***S****ancta barbara ora pro nobis.* ***S****ancta elizabeth ora pro nobis.* ***S****ancta clara ora pro nobis.* **(f. 101v)** ***S****ancta monica ora pro nobis.* ***O****mnes sancte virgines Et vidue orate pro nobis.* ***O****mnes sancti et*

sancte dei intercedite pro nobis. ***P****ropitius esto parce nobis domine* ***P****ropitius esto exaudi nos domine.* ***P****ropitius esto libera nos domine.* ***A****b omni malo libera nos domine.* ***A****b omni peccato libera nos domine.* ***A****b ira tua libera nos domine.* ***A*** *subitanea et improvisa morte. libera nos domine.* ***A****b insidiis diaboli libera nos domine.* ***A****b ira et odio et omni* **(f. 102)** *mala voluntate libera nos domine.* ***A*** *spiritu fornicationis libera nos domine.* ***A*** *fulgure et tempestate libera nos domine.* ***A*** *morte perpetua libera nos domine.* ***P****er misterium sancte incarnationis tue libera nos domine* ***P****er adventum tuum libera nos domine.* ***P****er nativitatem tuam libera nos domine.* ***P****er baptismum tuum et sanctum ieiunium tuum libera nos domine.* ***P****er crucem et passionem tuam libera nos domine. Per mortem et sepulturam tuam libera nos domine.* ***P****er sanctam resurrectionem tuam libera nos domine.* **(f. 102v)** ***P****er admirabilem ascencionem tuam libera nos domine.* ***P****er adventum sancti spiritus paracliti libera nos domine.* ***I****n die iudicii libera nos domine.* ***P****eccatores. Te rogamus audi nos.* ***U****t nobis parcas. Te rogamus audi nos.* ***U****t nobis indulgeas. Te rogamus audi nos* ***U****t ad veram penitenciam nos perducere digneris. Te rogamus audi nos.* ***U****t ecclesiam sanctam regere et conservare digneris. Te rogamus audi nos.* ***U****t dompnum apostolicum et omnes ecclesiasticos ordines in sancta religione* **(f. 103)** *conservare digneris. Te rogamus audi nos.* ***U****t cuncto populo christiano no pacem et unitatem largire digneris. Te rogamus audi nos.* ***U****t mentes nostras ad celestia desideria erigas. Te rogamus audi nos.* ***U****t omnibus benefactoribus nostris sempiterna bona retribuas. Te rogamus audi nos.* ***U****t animas nostras f.... propinquorum et benefactorum nostrorum ab eterna dampnatione eripias. Te rogamus audi nos.* ***U****t fructus terre dare et conservare digneris. Te rogamus audi nos.* ***U****t omnibus fidelibus* **(f. 103v)** *defunctis requiem eternam donare digneris. Te rogamus audi nos.* ***U****t nos exaudire digneris. Te rogamus audi nos.* ***F****ili dei. Te rogamus audi nos.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi parce nobis domine.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi exaudi nos domine.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis.* ***C****hriste audi nos.* ***K****yrieleison. Christeleison. Kyrieleison. Pater noster. Et ne nos inducas in temptationem sed libera.* ***Psalmus***[56] ***D****eus in adiutorium* **(f. 104)** *meum intende domine ad adiuvandum me festina* ***C****onfundantur et revereantur qui querunt animam meam* ***A****vertantur retrorsum et erubescant qui volunt michi mala.* ***A****vertantur statim erubescentes qui dicunt michi euge euge.* ***E****xultent et letentur super te omnes querentes te et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go vero egenus et pauper sum deus adiuva me.* ***A****d***(f. 104v)***iutor meus et liberator meus tu domine ne moreris.* ***G****loria patri.* ***Preces*** ***S****alvos fac servos tuos et ancillas tuas* ***Responsorium*** *Deus meus*

[56] Salmo 69.

sperantes in te. ***Versiculus*** *Esto nobis domine turris fortitudinis* ***Responsorium*** *A facie inimici.* ***Versiculus*** *Nichil proficiat inimicus in nobis.* ***Responsorium*** *Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis.* ***Versiculus*** *Domine non secundum peccata nostra facias nobis.* ***Responsorium*** *Neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis.* **(f. 105)** ***Versiculus*** *Oremus pro papa nostro.* ***Responsorium*** *Dominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***Versiculus*** *Oremus per benefactoribus nostris.* ***Responsorium*** *Retribuere dignare domine omnibus nobis bona facientibus propter nomen tuum vitam eternam amen* ***Versiculus*** *Oremus pro fidelibus defunctis.* ***Responsorium*** *Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* ***Versiculus*** *Requiescant in pace.* ***Responsorium*** *Amen.* **(f. 105v)** ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam. Et clamor Oremus.* ***oratio*** ***D****eus cui proprium est misereri semper et parcere suscipe deprecationem nostram ut quos delictorum cathena constringit miseratio tue pietatis absolvat.* ***Oratio*** ***E****xaudi quesumus domine supplicum preces et confitencium tibi parce peccatis ut pariter nobis indulgentiam tribuas benignus et pacem.* ***Oratio*** ***I****neffabilem nobis* **(f. 106)** *domine misericordiam tuam clementer ostende ut simul nos a peccatis omnibus exuas et a penis quas pro his meremur eripias.* ***oratio*** ***D****eus qui culpa offenderis penitencia placaris preces populi tui supplicantis propicius respice et flagella tue iracundie que pro peccatis nostris meremur averte.* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus miserere famulo tuo pontifici nostro et dirige eum secundum* **(f. 106v)** *tuam clementiam in viam salutis eterne ut te donante tibi placita cupiat et tota virtute perficiat.* ***oratio*** ***D****eus a quo sancta desideria recta consilia et iusta sunt opera da servis tuis illam quam mundus dare non potest pacem ut et corda nostra mandatis tuis dedita et hostium sublata formidine tempora sint tua protectione transquilla.* ***Oratio*** ***U****re igne sancti spiritus renes nostros et cor* **(f. 107)** *nostrum domine ut tibi casto corpore serviamus et mundo corde placeamus.* ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgentiam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur.* ***oratio*** ***A****CCiones nostras quesumus domine aspirando preveni et adiuvando prosequere et cuncta nostra* **(f. 107v)** *oratio et operatio a te semper incipiat et per te cepta finiantur.* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui vivorum dominaris simul et mortuorum omniumque misereris quos tuos fide et opere futuros esse prenoscis te supplicitur exoramus ut pro quibus effundere preces decrevimus quosque vel presens seculum adhuc in carne retinet vel futurum iam exutos corpore suscepti intercedentibus omnibus sanctis tuis pi***(f. 108)***etatis tue clementia omnium delictorum suorum veniam consequantur. Per*

dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus Per omnia secula seculorum. amen. Exaudiat nos omnipotens et misericors dominus. amen.

7. ADITAMENTO, f. 108v

(f. 108) *Ovos omnes qui tramsitis per via atendite et videte siest dolor sierit dolor meus*

8. OFÍCIO DOS DEFUNTOS segundo o uso de Roma, ff. 109-152v

(f. 109) branco; **(f. 109v)** Iconografia: *Ressurreição de Lázaro* (página plena) **(f. 110)** ***Incipiunt vigilie mortuorum antiphona*** *Placebo.* [psalmus][57] ***D****llexi quoniam exaudiet dominus vocem oracionis mee* ***Q****uia inclinavit aurem suam michi et in diebus meis invocabo.* ***C****ircumdederunt me dolores mortis et pericula inferni invenerunt me.* ***T****ribulationem et dolorem inveni et nomen domini invocavi.* ***O*** *domine libera animam meam mise***(f. 110v)***ricors dominus et iustus et deus noster miseretur.* ***C****ustodiens parvulos dominus humiliatus sum et liberavit me.* ***C****onvertere anima mea in requiem tuam quia dominus benefecit tibi.* ***Q****uia eripuit animam meam de morte oculos meos a lacrimis et pedes meos a lapsu.* ***P****lacebo domino in regione vivorum.* ***R****equiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* ***antiphona P****lacebo domino in regione vivorum.* ***antiphona*** *Heu* **(f. 111)** ***A****d*[58] *dominum cum tribularer clamavi et exaudivit me.* ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam* ***S****agitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis.* ***H****eu michi quia incolatus meus prolongatus est habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um hiis qui oderunt pacem eram pacificus* **(f. 111v)** *cum loquebar illis impugnabant me gratis.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Heu me quia incolatus meus prolongatus est.* ***antiphona*** *Dominus.* ***Psalmus***[59] ***L****evavi oculos meos in montes unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commocionem pedem tuum neque dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet qui custodit israel* ***D****ominus custodit te dominus* **(f. 112)** *protectio tua super manum dexteram tuam* ***P****er diem sol non uret te neque luna per noctem* ***D****ominus custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Dominus custodiat te ab omni*

[57] Salmo 114
[58] Salmo 119
[59] Salmo 120

malo custodiat animam tuam dominus. ***antiphona*** *Si iniquitates.* ***Psalmus*** [60] ***D****e profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* **(f. 112v)** ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propitiacio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* [**A**] *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israel ex omnibus ini***(f. 113)***quitatibus eius.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Si iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***antiphona*** *Opera.* ***Psalmus*** [61] ***C****onfitebor tibi domine in toto corde meo quoniam audisti omnia verba oris mei.* ***I****n conspectu angelorum psallam tibi adorabo ad templum sanctum tuum et confitebor nomini tuo.* ***S****uper misericordia tua et veritate tua quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* ***I****n quacumque die invo***(f. 113v)***cavero te exaudi me multiplicabis in anima mea virtutem.* ***C****onfiteantur tibi domine omnes reges terre quia audierunt omnia verba oris tui.* ***U****t cantent in viis domini quoniam magna est gloria domini.* ***Q****uoniam excelsus dominus et humilia respicit et alta a longe cognoscit.* ***S****i ambulavero in medio tribulationis vivificabis me et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam et salvum* **(f. 114)** *me fecit dextera tua.* ***D****ominus retribuet pro me domine misericordia tua in seculum opera manuum tuarum ne despicias.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Opera manuum tuarum ne despicias domine.* ***versiculus*** *Audivi vocem de celo dicetem michi Scribe beati mortui qui in domino moriuntur* ***antiphona*** *Omne* ***Canticum*** ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit* **(f. 114v)** *humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generaciones.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israel puerum* **(f. 115)** *suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Omne quod dat michi pater ad me veniet et eum qui venit ad me non eiciam foras.* ***K****yrie eleison. christe eleison. kyrie eleison. Pater noster. Et ne no inducas. Sed libera nos.* ***Psalmus***[62] ***L****auda anima mea dominum laudabo dominum in vita mea psallam deo meo quamdiu fuero.* **(f. 115v)** ***N****olite confidere in principibus in filiis hominum in quibus non est salus.* ***E****xibit spiritus eius et revertetur in*

[60] Salmo 129
[61] Salmo 137
[62] Salmo 145

terram suam in illa die peribunt omnes cogitaciones eorum. ***B****eatus cuius deus iacob adiutor eius spes eius in domino deo ipsius qui fecit celum et terram mare et omnia que in eis sunt.* ***Q****ui custodit veritatem in seculum facit iudicium iniuriam pacientibus dat escam esurientibus.* ***D****ominus solvit compeditos dominus* **(f. 116)** *illuminat cecos.* ***D****ominus erigit elysos dominus diligit iustos.* ***D****ominus custodit advenas pupillum et viduam suscipiet et vias peccatorum disperdet.* ***R****egnabit dominus in secula deus tuus syon in generatione et generationem.* ***R****equiem eternam.* ***Versiculus*** *A porta inferi Erue domine animas eorum Resquiescant in pace amen. Domine exaudi Et clamor Oremus* ***Oratio.*** ***D****eus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pon***(f. 116v)***tificali seu sacerdotali fecisti dignitate vigere presta quesumus ut eorum quoque perpetuo aggregentur consortio.* ***oratio.*** ***D****eus venie largitor et humane salutis amator immensa clementiam tuam ut nostre congregationis fratres sorores propinquos et benefactores nostros qui ex hoc seculo transierunt beata maria semper virgine intercedente cum omnibus sanctis ad perpetue beatitudinis consortium perve***(f. 117)***venire concedas.* ***Oratio.*** ***F****Idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgentiam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Per christum dominum nostrum amen.* ***Ad matutinas Invitatorium*** ***R****egem cui omnia vivunt venit adoremus* ***psalmus***[63] ***V****enite exultemus domino iubilemus* **(f. 117v)** *deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos quoniam non repellit dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines montium ipse conspicit. Venite adoremus.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam funda***(f. 118)***verunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt* **(f. 118v)** *et viderunt opera mea. Venite adoremus.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***R****equiem eternam Venite adoremus. Regem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***In primo***

[63] Salmo 94.

nocturno antiphona *Dirige.* ***Psalmus***[64] ***V****erba mea auribus* **(f. 119)** *percipe domine intellige clamorem meum.* ***I****ntende voci orationis mee rex meus et deus meus.* ***Q****uoniam ad te orabo domine mane exaudies vocem meam.* ***M****ane astabo tibi et videbo quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* ***N****eque habitabit iuxta te malignus neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* ***O****disti omnes qui operantur iniquitatem perdes omnes qui locuntur mendacium.* ***V****irum sanguinum et* **(f. 119v)** *dolosum ab hominabitur dominus ego autem in multitudine misericordie tue.* ***I****ntroibo in domum tuam adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* ***D****omine deduc me in iusticia tua propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.* ***Q****uoniam non est in ore eorum veritas cor eorum vanum est.* ***S****epulcrum patens est guttur eorum linguis suis dolose agebant iudica illos deus.* ***D****ecidant a cogitationibus suis secundum* **(f. 120)** *multitudinem impietatum eorum expelle eos quoniam irritaverunt te domine.* ***E****t letentur omnes qui sperant in te in eternum exultabunt et habitabis in eis.* ***E****t gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum quoniam tu benedices iusto.* ***D****omine ut scuto bone voluntatis tue coronasti nos.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam.* ***antiphona*** *Convertere domine.* ***psalmus***[65] **(f. 120v)** ***D****omine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam conturbata sunt ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde sed tu domine usquequo.* ***C****onvertere domine et eripe animam meam salvum me fac propter misericordiam tuam.* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi* ***L****aboravi in gemitu meo* **(f. 121)** *lavabo per singulas noctes lectum meum lacrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus inveteravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei convertantur et erubescant valde velociter.* **(f. 121v)** ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Convertere domine et eripe animam meam quoniam non est in morte qui memor sit tui.* ***antiphona*** *Nequando.* ***Psalmus***[66] ***D****omine deus meus in te speravi salvum me fac ex omnibus persequentibus me et libera me.* ***N****equando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***D****omine deus meus si feci istud si est iniquitas in manibus meis.* ***S****i reddidi retribuentibus michi* **(f. 122)** *mala decidam merito ab inimicis meis inanis.* ***P****ersequatur inimicus animam meam comprehendat et conculcet in terra*

[64] Salmo 5
[65] Salmo 6.
[66] Salmo 7

vitam meam et gloriam meam in pulverem deducat. ***E****xurge domine in ira tua et exaltare in finibus inimicorum meorum.* ***E****t exurge domine deus meus in precepto quod mandasti et synagoga populorum circumdabit te.* ***E****t propter hanc in altum regredere dominus iudicat populos.* ***I****udica* **(f. 122v)** *me domine secundum iusticiam meam et secundum innocentiam meam super me.* ***C****onsumetur nequitia peccatorum et diriges iustum scrutans corda et renes deus.* ***I****ustum adiutorium meum a domino qui salvos facit rectos corde.* ***D****eus iudex iustus fortis et paciens numquid irascitur per singulos dies* ***N****isi conversi fueritis gladium suum vibravit arcum suum tetendit et paravit illum.* ***E****t in eo paravit vasa mortis sa***(f. 123)***gittas suas ardentibus effecit.* ***E****cce parturit in iusticiam et concepit dolorem et peperit iniquitatem.* ***L****acum aperuit et effodit eum et incidit in foveam quam fecit.* ***C****onvertetur dolor eius in caput eius et in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* ***C****onfitebor domino secundum iusticiam eius et psallam nomini domini altissimi.* ***R****equiem* ***antiphona*** *Nequando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat* **(f. 123v)** *neque qui salvum faciat.* ***Versiculus*** *A porta inferi Erue domine animas eorum. Pater noster. Et ne nos.* ***lectio prima*** ***P****arce michi domine nichil enim sunt dies mei. Quid est homo quia magnificas eum aut quid apponis erga eum cor tuum Visitas eum diluculo et subito probas illum. Usquequo non parcis michi nec dimittis me ut gluciam salivam meam. Peccavi Quid faciam tibi o custos hominum. Quare* **(f. 124)** *posuisti me contrarium tibi et factus sum michi metipsi gravis. Cur non tollis peccatum meum et quare non aufers iniquitatem meam. Ecce nunc in pulvere dormio et si mane me quesieris non subsistam.* ***Responsorium*** *Credo quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***Versiculus*** *Quem visurus sum ego ipse et non alius et oculi mei conspecturi sunt.* **(f. 124v)** *Et in carne mea.* ***lectio secunda*** ***T****edet animam meam vite mee dimittam adversum me eloquium meum loquar in amaritudine anime mee dicam deo noli me condempnare. Indica michi Cur me ita Iudices. Numquid bonum tibi videtur si calumpnieris et opprimas me opus manuum tuarum et consilium impiorum adiuves. Numquid oculi carnei tibi sunt aut sicut videt homo et tu vides. Numquid sicut dies* **(f. 125)** *hominis dies tui et anni tui sicut humana sunt tempora. ut queras iniquitatem meam et peccatum meum scruteris. Et scias quia nichil impium fecerim Cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.* ***Responsorium*** *Qui laçarum resuscitasti a monumento fetidum. Tu eis domine dona requiem et locum indulgentie.* ***Versiculus*** *Qui venturus es iudicare vivos et mortuos et seculum per ignem. Tu eis domine dona requiem et locum indulgencie.* **(f. 125v)** ***lectio iij.*** ***M****anus tue domine fecerunt me et plasmaverunt me totum in circuitu et sic repente precipitas me. Memento queso quod sicut*

lutum feceris me et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulsisti me et sicut caseum me coagulasti. Pelle et carnibus vestisti me ossibus et nervis compegisti me Vitam et misericordiam tribuisti michi et visitacio tua custodivit spiritum meum. ***Responsorium*** *Domine quando veneris iu***(f. 126)***dicare terram ubi me abscondam a vultu ire tue. Quia peccavi nimis in vita mea.* ***Versiculus*** *Commissa mea domine pavesco et ante te erubesco dum veneris iudicare noli me condempnare. Quia peccavi nimis in vita mea. Requiem eternam Quia peccavi nimis in vita mea.* ***In secundo nocturno antiphona.*** *In loco.* ***Psalmus***[67] ***D****ominus regit me et nichil michi deerit in loco pascue ibi me collocavit.* ***S****uper aquam refectionis educa***(f. 126v)***vit me animam meam convertit.* ***D****eduxit me super semitas iusticie propter nomen suum.* ***N****am et si ambulavero in medio umbre mortis non timebo mala quoniam tu mecum es.* ***V****irga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.* ***P****arasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me.* ***I****mpinguasti in oleo caput meum et calix meus inebrians quam preclarus est.* ***E****t misericordia tua subsequetur me omnibus* **(f. 127)** *diebus vite mee.* ***E****t ut inhabitem in domo domini in longitudinem dierum.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Delicta.* ***psalmus***[68] ***A****d te domine levavi animam meam deus meus in te confido non erubescam.* ***N****eque irrideant me inimici mei etenim universi qui sustinent te non confundentur.* ***C****onfundantur omnes iniqua agentes supervacue.* ***V****ias tuas domine demonstra michi et* **(f. 127v)** *semitas tuas edoce me.* ***D****irige me in veritate tua et doce me quia tu es deus salvator meus et te sustinui tota die.* ***R****eminiscere miserationum tuarum domine et misericordiarum tuarum que a seculo sunt.* ***D****elicta iuventutis mee et ignorancias meas ne memineris.* ***S****ecundum misericordiam tuam memento mei tu propter bonitatem tuam domine.* ***D****ulcis et rectus dominus propter hoc legem dabit delinquentibus in via.* **(f. 128)** ***D****iriget mansuetos in iudicio docebit mites vias suas.* ***U****niverse vie domini misericordia et veritas requirentibus testamentum eius et testimonia eius.* ***P****ropter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo multum est enim.* ***Q****uis est homo qui timet dominum legem statuit ei in via quam elegit.* ***A****nima eius in bonis demorabitur et semen eius hereditabit terram.* ***F****irmamentum est dominus timentibus eum et* **(f. 128v)** *testamentum ipsius ut manifestetur illis.* ***O****culi mei semper ad dominum quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.* ***R****espice in me et miserere mei quia unicus et pauper sum ego.* ***T****ribulationes cordis mei multiplicate sunt de necessitatibus meis erue me.* ***V****ide humilitatem meam et laborem meum et dimitte universa delicta mea.* ***R****espice inimicos meos quoniam multiplicati sunt et odio*

[67] Salmo 22
[68] Salmo 24

iniquo **(f. 129)** *oderunt me.* ***C****ustodi animam meam et erue me non erubescam quoniam speravi in te.* ***I****nnocentes et recti adheserunt michi quia sustinui te.* ***L****ibera deus israel ex omnibus tribulationibus suis.* ***R****equiem eternam* ***antiphona*** *Delicta iuventutis mee et ignorantias meas ne memineris domine.* ***antiphona*** *Credo videre.* ***psalmus***[69] ***D****ominus illuminatio mea et salus mea quem timebo* ***D****ominus protector vite mee a quo tre***(f. 129v)***pidabo* ***D****um appropiant super me nocentes ut edant carnes meas.* ***Q****ui tribulant me inimici mei ipsi infirmati sunt et ceciderunt.* ***S****i consistant adversum me castra non timebit cor meum.* ***S****i exurgat adversum me prelium in hoc ego sperabo.* ***U****nam petii a domino hanc requiram ut inhabitem in domo domini omnibus diebus vite mee.* ***E****t videam voluntatem domini et visitem templum* **(f. 130)** *eius.* ***Q****uoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.* ***I****n petra exaltavit me et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* ***C****ircuivi et immolavi in tabernaculo eius hostiam vociferationis cantabo et psalmum dicam domino.* ***E****xaudi domine vocem meam qua clamavi ad te miserere mei et exaudi me.* ***T****ibi dixit cor meum exquisivit te facies mea* **(f. 130v)** *faciem tuam domine requiram.* ***N****e avertas faciem tuam a me ne declines in ira a servo tuo.* ***A****diutor meus esto domine ne derelinquas me neque dispicias me deus salutaris meus.* ***Q****uoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me dominus autem assumpsit me.* ***L****egem pone michi domine in via tua et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* ***N****e tradideris me in animas tribulantium me quoniam insurrexe***(f. 131)***runt in me testes iniqui et mentita est iniquitas sibi.* ***C****redo videre bona domini in terra viventium.* ***E****xpecta dominum viriliter age et confortetur cor tuum et sustine dominum.* ***R****equiem eternam* ***antiphona*** ***C****redo videre bona domini in terra viventium.* ***Versiculus*** ***C****ollocet eos dominus cum principibus. Cum principibus populi sui. Pater noster. Et ne nos.* ***Lectio iiij.*** ***R****Esponde michi quantas habeo iniquitates et peccata scelera mea* **(f. 131v)** *atque delicta ostende michi Cur faciem tuam abscondis et arbitraris me inimicum tuum Contra folium quod vento rapitur ostendis potentiam tuam et stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines et consumere me vis peccatis adolescencie mee. Posuisti in nervo pedem meum et observasti omnes semitas meas et vestigia pedum meorum considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum et quasi* **(f. 132)** *vestimentum quod comeditur a tinea.* ***Responsorium*** *Memento mei deus quia ventus est vita mea. Nec aspiciat me visus hominis.* ***Versiculus*** *De profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam. Nec aspiciat me visus hominis.* ***Lectio v.*** ***H****omo natus de muliere brevi vivens tempore repletur multis miseriis. Qui quasi flos*

[69] Salmo 26

egreditur et conteritur et fugit velud umbra et numquam in eodem statu **(f. 132v)** *permanet Et dignum ducis super huius cemodi aperire oculos tuos et adducere eum tecum in iudicium. quis potest facere mundum do in mundo conceptum semine nonne tu qui solus es. Breves dies hominis sunt numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius qui preteriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo ut quiescat donec optata veniat et sicut mercennarii dies eius.* ***Responsorium*** *Heu* **(f. 133)** *michi domine quia peccavi nimis in vita mea quid faciam miser ubi fugiam nisi ad te deus meus miserere mei dum veneris in novissimo die.* ***Versiculus*** *Anima mea turbata est valde sed tu domine succurre ei. Dum veneris in novissimo die.* ***Lectio vi.*** ***Q****uis michi hoc tribuat ut in inferno protegas me et abscondas me donec pertranseat furor tuus et constituas michi tempus in quo recorderis mei Pu***(f. 133v)***tas ne mortuus homo rursum vivat. Cunctis diebus quibus nunc milito expecto donec veniat immutacio mea. Vocabis me et ego respondebo tibi operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti sed parce peccatis meis.* ***Responsorium*** *Ne recorderis peccata mea domine Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam. Dum veneris Requiem eter***(f. 134)***nam Dum veneris.* ***In tercio nocturno antiphona.*** *Complaceat* ***Psalmus***[70] ***E****xpectans expectavi dominum et intendit michi.* ***E****t exaudivit preces meas et eduxit me de lacu miserie et de luto fecis.* ***E****t statuit supra petram pedes meos et direxit gressus meos.* ***E****t immisit in os meum canticum novum carmen deo nostro.* ***V****idebunt multi et timebunt et sperabunt in domino.* ***B****eatus vir cuius est nomen domini spes eius et non* **(f. 134v)** *respexit in vanitates et insanias falsas.* ***M****ulta fecisti tu domine deus meus mirabilia tua et cogitacionibus tuis non est quis similis sit tibi.* ***A****nnuntiavi et locutus sum multiplicati sunt super numerum.* ***S****acrificium et oblacionem noluisti aures autem perfecisti michi.* ***H****olocaustum et pro peccato non postulasti tunc dixi ecce venio.* ***I****n capite libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam deus meus* **(f. 135)** *volui et legem tuam in medio cordis mei.* ***A****nnuntiavi iusticiam tuam in ecclesia magna ecce labia mea non prohibebo domine tu scisti.* ***I****usticiam tuam non abscondi in corde meo veritatem tuam et salutare tuum dixi.* ***N****on abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam a consilio multo.* ***T****u autem domine ne longe facias miserationes tuas a me misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.* ***Q****uoniam circun***(f. 135v)***dederunt me mala quorum non est numerus comprehenderunt me iniquitates mee non potui ut viderem.* ***M****ultiplicate sunt super capillos capitis mei et cor meum dereliquit me.* ***C****omplaceat tibi domine ut eruas me domine ad adiuvandum me respice.* ***C****onfundantur

[70] Salmo 39.

et revereantur simul qui querunt animam meam ut auferant eam. **C**onvertantur retrorsum et revereantur qui *volunt mala michi.* **(f. 136)** ***F****erant confestim confusionem suam qui dicunt michi euge euge.* ***E****xultent et letentur super te omnes querentes te et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go autem mendicus sum et pauper dominus sollicitus est mei.* ***A****diutor meus et protector meus es tu deus meus ne tardaveris.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona.*** *Complaceat tibi domine ut eruas me domine ad adiuvandum me* **(f. 136v)** *respice.* ***antiphona.*** *Sana domine* ***psalmus***[71] ***B****eatus qui intellegit super egenum et pauperem in die mala liberavit eum dominus.* ***D****ominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***D****ominus opem ferat illi super lectum doloris eius universum stratum eius versasti in infirmitate eius.* ***E****go dixi domine miserere mei sana animam meam quia peccavi tibi.* ***I****ni***(f. 137)***mici mei dixerunt mala michi quando morietur et peribit nomen eius* ***E****t si ingrediebatur ut videret vana loquebatur cor eius congregabit iniquitatem sibi.* ***E****grediebatur foras et loquebatur in idipsum.* ***A****dversum me susurabant omnes inimici mei adversum me cogitabant mala michi.* ***V****erbum iniquum constituerunt adversum me numquid qui dormit non adiciet ut resurgat* ***E****tenim homo pacis* **(f. 137v)** *mee in quo speravi qui edebat panes meos magnificavit super me subplantationem.* ***T****u autem domine miserere mei et resuscita me et retribuam eis.* ***I****n hoc cognovi quoniam voluisti me quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* ***M****e autem propter innocentiam suscepisti et confirmasti me in conspectu tuo in eternum.* ***B****enedictus dominus deus israel a seculo et in seculum fiat fiat.* ***R****equiem eternam.* **(f. 138)** ***antiphona.*** *Sana domine animam meam quia peccavi tibi.* ***antiphona.*** *Sitivit* ***Psalmus***[72] ***Q****uemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te deus.* ***S****itivit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem dei.* ***F****uerunt michi lacrime mee panes die ac nocte dum dicitur michi cotidie ubi est deus tuus.* ***H****ec recordatus sum et effudi in me animam meam* **(f. 138v)** *quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum dei.* ***I****n voce exultacionis et confessionis sonus epulantis.* ***Q****uare tristis es anima mea et quare conturbas me.* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* ***A****d me ipsum anima mea conturbata est propterea memor ero tui de terra iordanis et hermonii a monte modico.* ***A****byssus abyssum invocat in voce cataractarum* **(f. 139)** *tuarum.* ***O****mnia excelsa tua et fluctus tui super me transierunt.* ***I****n die mandavit dominus misericordiam suam et nocte canticum eius.*

[71] Salmo 40
[72] Salmo 41

A**pud me oratio deo vite mee dicam deo susceptor meus es. **Q**uare oblitus es mei et quare contristatus incedo dum affligit me inimicus **D**um confringuntur ossa mea exprobraverunt michi qui tribulant me inimici mei. **D**um dicunt michi per singulos dies ubi est deus* **(f. 139v)** *tuus. quare tristis es anima mea et quare conturbas me **S**pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus. **R**equiem eternam. **antiphona.** Sitivit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem domini. **Versiculus** Ne tradas vestiis animas confitentium tibi. Et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Pater noster. Et ne nos. **lectio vij. S**piritus meus attenuabitur dies* **(f. 140)** *mei breviabuntur et solum michi superest sepulcrum. Non peccavi et in amaritudinibus morabitur oculus meus libera me domine et pone me iuxta te et cuius vis manus pugnet contra me dies mei transierunt cogitaciones mee dissipate sunt torquentes cor meum. Noctem verterunt in diem et rursum post tenebras spero lucem. Si sustinuero infernus domus mea est in tenebris stravi lectulum meum. Putredini dixi. Pa(f. 140v)***ter meus es mater mea ec soror mea vermibus. Ubi est ergo nunc prestolacio mea vel paciencia mea Tu es enim domine deus meus. **Responsorium** Peccantem me cotidie et non me penitentem timor mortis conturbat me. Quia in inferno nulla est redemptio miserere mei deus et salva me. **Versiculus** Deus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua libera me. Quia in inferno **Lectio viij. P**elli mee consumptis carnibus adhesit* **(f. 141)** *os meum et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei miseremini mei saltem vos amici mei quia manus domini tetigit me. Quare me persequimini sicut deus et carnibus meis saturamini. Quis michi tribuat ut scribantur sermones mei Quis michi det ut exarentur in libro stilo ferreo vel plumbi lamina aut celte sculpantur in scilice. Scio enim quod redemptor meus vivit et in novissimo die* **(f. 141v)** *de terra surrecturus sum et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea videbo deum salvatorem meum. Quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et non alius. Reposita est hec spes mea in sinu meo. **Responsorium** Domine secundum actum meum noli me iudicare nichil dignum in conspectu tuo egi. Ideo deprecor maiestatem tuam Ut tu deus deleas iniquitatem meam. **Versiculus** Amplius lava me ab iniusticia mea et* **(f. 142)** *a delicto meo munda me. Ideo deprecor **lectio ix. Q**uare de vulva eduxisti me qui utinam consumptus essem ne oculus me videret fuissem quasi non essem de utero translatus ad tumulum. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi dimitte ergo me domine ut plangam paululum dolorem meum antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine. Terram* **(f. 142v)** *miserie et tenebrarum ubi umbra mortis et nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. **Responsorium** libera me domine de morte eterna in die*

illa tremenda Quando celi movendi sunt et terra dum veneris iudicare seculum per ignem. ***Versiculus*** *Tremens factus sum ego et timeo dum discuscio venerit atque ventura ira. Quando celi* ***Versiculus*** *Dies illa dies ire calamitatis et miserie dies magna et amara valde. Dum veneris. Requiem eternam. Dum vene***(f. 143)***ris* ***Ad laudibus antiphona.*** *Exultabunt* ***psalmus***[73] ***M****iserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam. ut supra.* ***antiphona*** *Exultabunt domino ossa humiliata* ***antiphona*** *Exaudi* ***psalmus***[74] ***T****e decet ymnus deus in syon et tibi reddetur votum in iherusalem.* ***E****xaudi orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***V****erba iniquorum prevaluerunt super nos et impietatibus nostris tu propiciaberis.* ***B****eatus quem elegisti et assumpsisti et habitabit in atriis* **(f. 143v)** *tuis.* ***R****eplebimur in bonis domus tue sanctum est templum tuum mirabile in equitate.* ***E****xaudi nos deus salutaris noster spes omnium finium terre et in mari longe.* ***P****reparans montes in virtute tua accinctus potencia qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.* ***T****urbabuntur gentes et timebunt qui habitant terminos a signis tuis exitus matutini et vespere delectabis.* ***V****isitasti* **(f. 144)** *terram et inebriasti eam multiplicasti locupletare eam.* ***F****lumen dei repletum est aquis parasti cibum illorum quoniam ita est preparacio eius.* ***R****ivos eius inebrians multiplica genimina eius in stillicidiis eius letabitur germinans.* ***B****enedices corone anni benignitatis tue et campi tui replebuntur ubertate.* ***P****inguescent speciosa deserti et exultatione colles accingentur.* ***I****nduti sunt* **(f. 144v)** *arietes ovium et valles habundabunt frumento clamabunt etenim ymnum dicent.* ***R****equiem eternam* ***antiphona*** *Exaudi domine orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***antiphona*** *Me suscepit* ***psalmus***[75] ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta invia et inaquosa sic in sancto apparui tibi ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est* **(f. 145)** *misericordia tua super vitas labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adype et pinguedine repleatur anima mea et labiis exultacionis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te me suscepit dextera tua.* ***I****psi* **(f. 145v)** *vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferiora terre tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo quia obstructum est os loquentium iniqua.* ***D****eus*[76] *misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum*

[73] Salmo 50.
[74] Salmo 64.
[75] Salmo 62.
[76] Salmo 66.

super nos et misereatur nostri. ***U****t cognoscamus in terra viam tuam in omnibus gentibus* **(f. 146)** *salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Me suscepit dextera tua domine.* ***antiphona*** *A porta.* ***psalmus***[77] **(f. 146v)** ***E****go dixi in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.* ***Q****uesivi residuum annorum meorum dixi non videbo dominum deum in terra viventium.* ***N****on aspiciam hominem ultra et habitatorem quietis.* ***G****eneratio mea ablata est et convoluta est a me quasi tabernaculum pastorum.* ***P****recisa est velut a texente vita mea dum adhuc ordirer succidit me de mane usque ad vesperam finies me.* ***S****perabam* **(f. 147)** *usque ad mane quasi leo sic contrivit omnia ossa mea.* ***D****e mane usque ad vesperam finies me sicut pullus hyrundinis sic clamabo meditabor ut columba.* ***A****ttenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso.* ***D****omine vim pacior responde pro me quid dicam aut quid respondebit michi cum ipse fecerim.* ***R****ecogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee.* ***D****omine si sic vivitur et in talibus vita spiritus mei* **(f. 147v)** *corripies me et vivificabis me ecce in pace amaritudo mea amarissima.* ***T****u autem eruisti animam meam ut non periret proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.* ***Q****uia non infernus confitebitur tibi neque mors laudabit te non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam.* ***V****ivens vivens ipse confitebitur tibi sicut et ego hodie pater filiis notam faciet veritatem tuam.* ***D****omine salvum me fac et* **(f. 148)** *psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vite nostre in domo domini.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *A porta inferi erue domine animas eorum.* ***antiphona*** *Omnis* ***psalmus***[78] ***L****audate dominum de celis. laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque omnes que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et* **(f. 148v)** *et facta sunt ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra dracones et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que fatiunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* ***I****u***(f. 149)***venes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram et*

[77] Erro do rubricador; é um cântico.
[78] Salmo 148.

exaltavit cornu populi sui. ***H****ymnus omnibus sanctis eius filiis Israel populo appropinquanti sibi.* ***psalmus***[79] ***C****antate domino canticum novum laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent no***(f. 149v)***men eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis. Exultationes dei in gutture eorum et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nacionibus increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferre***(f. 150)***is.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***L****audate*[80] *dominum in sanctis eius laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro laudate eum in chordis et organo.* ***L****audate eum* ***(f. 150v)*** *eum in cymbalis bene sonantibus laudate eum in cymbalis iubilationis omnis spiritus laudet dominum.* ***R****equiem eternam.* ***Antiphona*** *Omnis spiritus laudet dominum* ***versiculus*** *Audivi vocem de celo dicetem michi Scribe beati mortui qui in domino moriuntur* ***antiphona*** *Ego sum* ***Psalmus***[81] ***B****enedictus dominus deus israel quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os* ***(f. 151)*** *sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissi***(f. 151v)***mi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scientiam salutem plebi eius in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***R****equiem eternam.* ***antiphona*** *Ego sum resurrectio et vita qui credit in me eciam si mortuus fuerit vivet et omnis* ***(f. 152)*** *qui vivit et credit in me non morietur in eternum.* ***K****irieleyson. Christelison. Kirieleyson Pater noster. Et ne nos. Sed libera nos a malo* ***Psalmus.***[82] ***D****e profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam. ut supra.* ***Versiculus*** *A porta inferi Erue domine animas eorum. Credo videre bona domini In terra*

[79] Salmo 149.
[80] Salmo 150.
[81] Erro do rubricador; não é um salmo mas o Cântico de Zacarias, Lc (1, 68-79).
[82] Salmo 129.

viventium. Requiescant in pace Amen. Domine exaudi Et clamor. Oremus. ***Oratio*** ***P****artem beate resurrectionis obtineant anime* **(f. 152v)** *omnium fidelium defunctorum vitamque eternam habere merentur in celis per te ihesu christe salvator mundi rex glorie. Qui in trinitate perfecta vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen. Requiescant in pace. Amen.*

9. ORAÇÃO A SANTA VERÓNICA, ff. 153-154

(f. 153) ***De sancta veronica christi.*** ***S****Alve sancta facies nostri redemptoris In qua nitet species divini splendoris. Impressa panniculo nivei candoris dataque veronice signum ob amoris.* ***S****alve decus seculi speculum sanctorum Quod videre cupiunt spiritus celorum Nos ab omni macula purga viciorum Atque nos consorcio iunge beatorum.* ***S****al***(f. 153v)***ve nostra gloria in hac vita dura. labili ac fragili cito transitura. Nos perduc ad patriam ofelix figura. Ad videndum faciem que est christi pura.* ***E****sto nobis quesumus tutum adiuvamen. dulce refrigerium atque consolamen. Ut nobis non noceat hostile gravamen. Sed fruamur requie omnes dicant. Amen.* ***Versiculus*** *Signatum est super nos lumen vultus tui domine dedisti leticiam in corde meo. Oremus* ***Oratio.*** **(f. 154)** *Deus qui nobis signatis lumen vultus tui domine memoriale tuum ad instantiam beate veronice ymaginem tuam sudario impressam voluisti relinquere Per passionem et crucem tuam. tribue quesumus. ut ita nunc terris per speculum in enigmate te videre adorare honorare valeamus ut et iudicem super nos venientem facie ad faciem videre mereamur qui vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum Amen.* **(f. 154v)** branco;

10. HORAS DA CRUZ, ff. 155-161

(f. 155) ***Incipit officium sancte crucis*** ***D****Omine labia labia mea aperies. Et os meum annuntiabit laudem tuam* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen.* ***Ymnus*** ***P****atris sapiencia veritas divina. Deus homo captus est hora* **(f. 155v)** *matutina. A suis discipulis cito derelictus. A iudeis traditus venditus et afflictus.* ***Versiculus****.* ***A****doramus te christe et benedicimus tibi. quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe filii dei vivi qui pone passionem crucem et mortem tuam inter iuditium tuum et animam meam nunc et in exitu eius et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue pacem* **(f. 156)** *et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Amen.* ***Ad primam*** ***D****eus in adiutorium meum*

intende. Domine ad adiuvandum me festina. ***G****loria patri.* ***Ymnus*** ***H****ora prima ductus est ihesus ad pylatum. Falsis testimoniis multum accusatum. In collo percutiunt manibus ligatum. Vultum dei conspuunt lumen celi gratum.* ***versiculus*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia* **(f. 156v)** *per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe filii dei vivi qui pone passionem crucem et mortem tuam inter iuditium tuum et animam meam nunc et in exitu eius et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Amen.****Ad Terciam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me* **(f. 157)** *festina.* ***G****loria patri* ***oratio***[83] ***C****rucifige clamitant hora terciarum. Illusus induitur veste purpurarum. Caput eius pungitur corona spinarum. Crucem portat humeris ad locum penarum.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe filii dei vivi qui pone passionem crucem et mortem tuam inter iuditium tuum et animam meam nunc et in exi***(f. 157v)***tu eius et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Amen.* ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus****.* ***H****ora sexta ihesus est cruci conclavatus Et est cum latronibus pendens reputatus. Pre tormentis siciens felle saturatus.* **(f. 158)** *Agnus crimen diluit sic ludificatus.* ***versiculus*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe filii dei vivi qui pone passionem crucem et mortem tuam inter iuditium tuum et animam meam nunc et in exitu eius et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiter***(f. 158v)***nam. Amen.* ***Ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus****.* ***H****ora nona dominus ihesus expiravit. Ely clamans animam patri commendavit. Latus eius lancea miles perforavit. Terra tunc contremuit et sol obscuravit.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe filii* **(f. 159)** *dei vivi qui pone passionem crucem et mortem tuam inter iuditium tuum et animam meam nunc et in exitu eius et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Amen.* ***Ad vesperas.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***Ymnus****.* ***D****e cruce deponitur hora vespertina.* **(f. 159v)** *Fortitudo*

[83] Erro do rubricador; é o hino e não uma oração.

latuit in mente divina. Talem mortem subiit vite medicina. Heu corona glorie iacuit supina. ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe filii dei vivi qui pone passionem crucem et mortem tuam inter iuditium tuum et animam meam nunc et in exitu eius et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et ve***(f. 160)***niam ecclesie tue pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Amen.* ***Ad completorium.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus****.* ***H****ora completorii datur sepulture. Corpus christi nobile spes vite future. Conditur aromate complentur* **(f. 160v)** *scripture lugis sit memorie hec mors est michi cure.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe filii dei vivi qui pone passionem crucem et mortem tuam inter iuditium tuum et animam meam nunc et in exitu eius et largiri digneris vivis misericordiam et graciam defunctis requiem et veniam ecclesie tue pacem et concordiam et nobis peccatoribus* **(f. 161)** *vitam et leticiam sempiternam. Amen.* ***Recommendacio*** ***H****as horas canonicas cum devotione christe tibi recolo pia ratione Tu qui pro me passus es penas in agone Sic labori consonans confors sim corone Amen* **(f. 161v)** branco;

11. HORAS DO ESPÍRITO SANTO, ff. 162-167v

(f. 162) ***Incipiunt hore de sancto spiritum*** ***D****OMine labia labia mea aperies. Et os meum annuntiabit laudem tuam* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. Amen.* ***Ymnus*** *Nobis sancti spiritus gratia sit data. de qua virgo virginum fuit* **(f. 162v)** *obumbrata. Cum per sanctum angelum fuit salutata. Verbum caro factum est virgo fecundata.* ***versiculus*** *Veni sancte spiritus reple tuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende. Oremus.* ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam discipulis tuis in die sancto penthecostes transmitisti. Per eundem christum dominum nostrum Amen.* ***Ad primam*** **(f. 163)** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***D****e virgine maria christus fuit natus. Crucifixus mortuus atque tumulatus. Resurgens discipulis fuit demonstratus. Et ipsis cernentibus celis elevatus* ***versiculus*** *Veni sancte spiritus reple tuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***Oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus da nobis* **(f. 163v)** *illam sancti spiritus graciam quam discipulis tuis in die sancto penthecostes transmitisti. Per eundem christum dominum* ***Ad terciam*** ***D****eus in*

adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***S****uum sanctum spiritum deus delegavit. In die penthecostes ipsos confirmavit Et linguis igneis ipsos inflammavit. Relinquere orphanos ipsos denegavit* **(f. 164)** ***versiculus*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam discipulis tuis in die sancto penthecostes transmitisti. Per eundem christum dominum* ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***S****eptiformem gratiam* **(f. 164v)** *tunc acceptaverunt. Quare ydeomata cuncta cognoverunt. Ad diversa climata mundi recesserunt. Et fidem catholicam tunc predicaverunt.* ***versiculus*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam discipulis tuis in die sancto penthecostes transmitisti. Per eundem christum dominum.* ***Ad nonam.*** **(f. 165)** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus:*** ***S****piritus paraclitus fuit appellatus. Donum dei caritas fons vivificatus. Spiritalis unctio ignis inflammatus. Septiformis gracie carisma vocatus.* ***versiculus*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus da nobis* **(f. 165v)** *illam sancti spiritus graciam quam discipulis tuis in die sancto penthecostes transmitisti. Per eundem christum dominum.* ***Ad vesperas*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** *Dextere dei digitus virtus spiritalis. Nos defendat eruat ab omnibus malis. Ut nobis non noceat demon infernalis. Protegat et nutriat ac foveat sub alis.* ***versiculus*** **(f. 166)** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende. Oremus.* ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam discipulis tuis in die sancto penthecostes transmitisti. Per eundem christum dominum.* ***Ad Completorium*** ***C****onverte nos deus salutatis noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine* **(f. 166v)** *ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** ***S****piritus paraclitus nos velit iuvare. Gressus nostros regere et illuminare. Ut cum deus venerit omnes iudicare. Nos velit ad dexteram suam appellare.* ***versiculus*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam discipulis tuis in* **(f. 167)** *die sancto penthecostes transmitisti. Per eundem christum dominum nostrum. Amen.* ***Recommendacio*** ***H****as horas canonicas cum devotione Tibi sancte spiritus pia ratione. Dixi ut nos visites inspiratione. Ut vivamus iugiter celi regione. Amen.* **(f. 167v)** branco;

12. MISSA, ff. 168-175

(f. 168) branco; **(f. 168v)** Iconografia: Virgem com o Menino e anjos (página plena) **(f. 169)** ***Incipit missa beate marie*** ***E****t introibo ad altare dei. Ad deum qui letificat iuventutem meam.* ***D****ignare domine die isto. Sine peccato nos custodire* ***C****onfitemini domino quonian bonus. Quonian in seculum misericordia eius.* ***Confessio*** ***C****onfiteor deo celi et beate marie virgini et omnibus sanctis dei et vobis pater quia ego infelix peccator peccavi nimis* **(f. 169v)** *contra legem dei mei cogitacione locutione consensu tactu visu verbo et opere mea culpa mea culpa mea maxima culpa Ideo precor beatissimam virginem mariam et omnes sanctos et sanctas dei et vos orare pro me peccatore.* ***absolutio*** ***M****isereatur vestri omnipotens deus et dimissis omnibus peccatis vestris perducat nos et vos ihesus christus sine macula cum gaudio ad vitam eternam amen.* ***A****diuto***(f. 170)***rium nostrum in nomine domini Qui fecit celum et terram.* ***S****it nomen domini benedictum. Ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Introitus***[84] ***S****alve sancta parens enixa puerpera regem qui celum terramque regit in secula seculorum* ***versiculus*** *Sentiant omnes tuum iuvamen quicumque celebrant tuam commemorationem Gloria patri. Sicut erat. Salve sancta parens enixa puerpera regem qui celum terramque regit in secula seculorum* **(f. 170v)** ***K****yrieleison Kyrieleison Kyrieleison* ***C****hristeleison Christeleison Christeleison* ***K****yrieleison Kyrieleison Kyrieleison* ***Laus angelorum*** ***G****loria in excelsis deo Et in terra pax hominibus bone voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine deus rex celestis. deus pater omnipotens. Domine fili unigenite ihesu* **(f. 171)** *christe. Domine deus agnus dei filius patris. Qui tollis peccata mundi miserere nobis. Qui tollis peccata mundi suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram patris miserere nobis. Quoniam tu solus sanctus. Tu solus dominus. Tu solus altissimus ihesu christe. Cum sancto spiritu in gloria dei patris. Amen. Oremus.* ***Oratio*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis salute gaudere* **(f. 171v)** *et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum Amen.* ***lectio libri sapiencie.***[85] ***A****b inicio et ante secula creata sum et usque ad futurum seculum non desinam et in habitatione sancta coram ipso ministravi. Et sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in ierusalem potestas mea. Et radicavi in* **(f. 172)** *populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detencio mea.* ***versiculus*** *Benedicta et venerabilis es virgo maria que*

[84] Missa votiva da abençoada Virgem Maria para os sábados.
[85] Eccles (24. 14-16)

sine tactu pudoris inventa es mater salvatoris ***versiculus*** *virgo dei genitrix quem totus non capit orbis in tua se clausit viscera factus homo* ***A****lleluya* ***versiculus*** *post partum virgo inviolata permansisti dei genitrix intercede pro nobis.* ***secundum lucam*** **(f. 172v)** ***I****n illo tempore loquente ihesum ad turbas. Extollens vocem quedam mulier de turba dixit illi Beatus venter qui te portavit et ubera que suxisti. At ille dixit. Quinymmo. Beati qui audiunt verbum dei et custodiunt illud. Deo gratias.* ***Symbolum*** ***C****redo in unum deum. Patrem omnipotentem factorem celi et terre. Visibilium omnium et invisibilium. Et in unum dominum ihesum christum filium dei* **(f. 173)** *unigenitum et ex patre natum ante omnia secula. Deum de deo. lumen de lumine deum verum de deo vero. Genitum non factum consubstancialem patri per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de celis. Et incarnatus est de spiritu sancto ex maria virgine et homo factus est. Crucifixus eciam pro nobis sub poncio pylato passus et sepultus est. Et resurrexit tercia die secundum* **(f. 173v)** *scripturas. Et ascendit in celum sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos. Cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum dominum et vivificantem. Qui ex patre filioque procedit. qui cum patre et filio simul adoratur et conglorificatur. Qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expe***(f. 174)***cto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi seculi. Amen.* ***Offertorion*** ***F****elix namque es sacra virgo maria et omni laude dignissima. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster.* ***S****anctus* ***S****anctus* ***S****anctus dominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra gloria tua. osanna in excelsis.* ***B****enedictus qui venit in nomine domini osanna in excelsis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi* **(f. 174v)** *miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi dona nobis pacem.* ***Communionem.*** ***B****eata viscera marie virginis que portaverunt eterni patris filium. Oremus* ***oratio*** ***G****raciam tuam quesumus domine mentibus nostris infunde ut qui angelo nunciante christi filii tui incarnationem cognovimus per passionem eius et crucem ad resur***(f. 175)***rectionis gloriam perducamur. Per christum dominum nostrum. Amen. Benedicamus domino. Deo gratias.*

13. PERÍCOPES EVANGÉLICAS, ff. 175-180

(f. 175) ***Inicium sancti evvangelij secundum iohannem gloria tibi domine*** ***I****n principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum hoc erat in principio apude deum. omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nichil Quod factum est in ipso vita erat et vita erat lux homnium et lux in tenebris lucet et te***(f. 175v)***nebre eam non*

comprehenderunt Fuit homo missus a deo cui nomen erat iohannes hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera que illuminat omnem hominem venietem in hunc mundum In mundum erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit In proppria venit et sui eum non receperunt. **(f. 176)** *Quotquod autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri hiis qui credunt in nomine eius qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri. sed ex deo nati sunt Et verbum caro factum est et habitavit in nobis Et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a patre plenum gratie et veritatis. Deo gracias.* ***Secundum lucam*** ***I****n illo tempore Missus est angelus gabriel a deo in civita***(f. 176v)***tem galilee cui nomen nazareth ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph de domo david et nomen virginis maria. Et ingressus angelus ad eam dixit. Ave gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Que cum audisset turbata est in sermone eius et cogitabat qualis esset ista salutacio. Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud dominum. Ecce concipies in utero et paries filium* **(f. 177)** *et vocabis nomen eius ihesum. hic erit magnus et filius altissimi vacabitur et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Dixit autem maria ad angelum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce elizabeth* **(f. 177v)** *cognata tua et ipsa concepit filium in senectude sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Deo gratias.* ***Secundum matheum*** ***I****n illo tempore Cum natus esset ihesus in bethleem iude in diebus herodis regis. Ecce magi ab oriente venerunt iherosolimam dicentes. Ubi est qui natus est rex iudeorum* **(f. 178)** *Vidimus enim stellam eius in oriente et venimus adorare eum. Audiens autem herodes rex turbatus est et omnis iherosolima cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi suscitabatur ab eis ubi christus nasceretur. At illi dixerunt in bethleem iude sic enim scriptum est per prophetam. Et tu bethleem terra iuda nequaquam minima es in principibus iuda ex te enim exiet dux qui regat populum meum israel. Tunc herodes* **(f. 178v)** *clam vocatis magis diligenter didicit ab eis tempus stelle que apparuit eis. Et mittens eos in bethleem dixit. Ite et interrogate diligenter de puero. Et cum inveneritis renuntiate michi Ut et ego veniens adorem eum. qui cum audissent regem abierunt. Et ecce stella quam viderant in oriente ante cedebat eos usque dum veniens staret supra ubi erat puer*

*videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde. Et intrantes do***(f. 179)***mum invenerunt puerum cum maria matre eius. Et procidentes adoraverunt eum Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera aurum thus et mirram. Et responso accepto in sompnis ne redirent ad herodem per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Deo gracias.* ***Secundum marcum I****n illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis dominus ihesus Et exprobravit incredulitatem illorum et* **(f. 179v)** *duriciam cordis. Quia hiis qui viderant eum ressurexisse a mortuis non crediderunt et dixit eis. Euntes in mundum universum predicate evvangelium omni creature. Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit. Qui vero non crediderit condempnabitur Signa autem eos qui crediderint hec sequentur. In nomine meo demonia eitient linguis loquentur novis serpentes tollent. Et si mortiferum quid biberint non eis* **(f. 180)** *nocebit. Super egros manus imponent et bene habebunt. Et dominus quidem ihesus postquam locutus est eis. Assumptus est in celum et sedit a dextris dei. Illi autem profecti predicaverunt ubique domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Deo gratias.* **(f. 180v)** branco.

14. ORAÇÕES, ff. 181-187v

(f. 181) Iconografia: <u>*Nossa Senhora da Piedade*</u> (iluminura inserida na coluna de texto) ***O****Bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima summi regis filia Mater gloriosissima. mater orphanorum Consolatio desolatorum via errantium salus et spes in te sperantium. Virgo ante partum. Virgo in partu. Virgo post partum. Fons misericordie fons salutis et gratie. fons pietatis* **(f. 181v)** *et leticie. fons consolationis et indulgentie. Et per illam sanctam inestimabilem leticiam qua exultavit spiritus tuus in illa hora quando tibi per gabrielem archangelum annuntiatus et conceptus filius dei fuit. Et per illud divinum misterium quod tunc operatus est spiritus sanctus in te. Et per illam sanctam inestimabilem pietatem gratiam misericordiam amorem et humilitatem per quas filius dei descen***(f. 182)***dit accipere humanam carnem in venerabilissimo utero tuo. Et in quibus te respexit quando te commendavit sancto iohanni apostolo et evangeliste Et quando te exaltavit super choros angelorum. Et per illam sanctam inestimabilem humilitatem qua tu respondisti archangelo gabrieli Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Et per illa sanctissima quindecim gaudia que habuisti de filio* **(f. 182v)** *tuo domino nostro ihesu cristo. Et per illam sanctam maximam compassionem et acerbissimum cordis dolorem quem habuisti quando dominum nostrum ihesum christum ante crucem nudatum et in ipsa levatum vidisti pendentem crucifixum vulneratum scicientem fel apponi clamantem audisti et morientem vidisti Et per quinque vulnera filij tui Et per*

contractionem viscerum suorum pre nimio dolore vulnerum. Et per dolorem quem habuisti **(f. 183)** *quando iudisti eum vulnerari Et per fontes sanguinis sui et per omnem passionem eius Et per omnem dolorem cordis tui. Et per fontes lacrimarum tuarum ut cum omnibus sanctis et electis dei venias et festines in auxilium et consilium meum in omnibus orationibus et requestis meis Et in omnibus angustus et necessitatibus meis Et in omnibus rebus illis in quibus ego sum facturus locuturus aut cogitaturus* **(f. 183v)** *omnibus diebus ac noctibus horis atque momentis vite mee. Et michi famulo tuo. impetres a dilecto filio tuo complementum omni misericordia et consolatione omni consilio. omni auxilio. et omni adiutorio. omni benedictione et sanctificatione omni salvatione pace et prosperitate omni gaudio et alacritate. Eciam habundanciam omnium bonorum spititualium et corporalium. Et graciam spiritus sacti qui me bene per omnia dispo***(f. 184)***nat animam meam custodiat. Corpus regat mentes erigat cursus dirigat sensus protegat mores componat actus probet vota et desideria mea perficiat Cogitaciones sanctas instituat Preterita mala indulgeat. Presencia emendet futura moderetur. Vitam honestam et honorabilem michi tribuat. Et victoriam contra omnes adversitates huius mundi beatam pacem spiritualem et corporalem michi tribuat Bonam* **(f. 184v)** *spem caritatem fidem castitatem humilitatem et pacientiam. Et quinque sensus corporis mei regat et protegat Septem opera misericordie complere me faciat. Duodecim articulos fidei decem que precepta legis firmiter credere et tenere me faciat Et a septem peccatis mortalibus me liberet et defendat usque in finem vite mee. Et in novissimi diebus meis ostende michi faciem tuam Et annuncies michi diem et horam obi***(f. 185)***tus mei. Et hanc orationem meam supplicem suscipias et exaudias et vitam eternam michi tribuas. Audi et exaudi me dulcissima maria mater dei etfons misericordie Amen.* ***Alia oratio*** ***O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis et incomparabilis virgo dei genetrix maria gratissimum dei templum spiritus sancti sacrarium ianua regni celorum per quam post deum totus vivit orbis terrarum.* **(f. 185v)** *Inclina mater misericordie aures tue pietatis indignis supplicacionibus meis Et esto michi miserrimo peccatori pia in omnibus auxiliatrix. O iohannes beatissime christi familiaris et amice qui ab eodem domino nostro ihesu christo Virgo es electus et inter ceteros magis dilectus atque misteriis celestibus ultra omnes imbutus apostolus eius et evangelista factus es preclarissimus Te eciam invoco cum maria* **(f. 186)** *matre eiusdem salvatoris nostri ut michi opem tuam cum ipsa conferre digneris. O due gemme celestes maria et iohannes. O duo luminaria divinitus ante deum lucentia vestris radiis scelerum meorum effugate nubila. vos enim estis illi duo in quibus deus pater per filium suum specialiter edificavit sibi dominum Et in quibus ipse filius dei ob*

*sincerissime virginitatis meritum dilectionis sue confirmavit privi***(f. 186v)***legium in cruce pendens uni vestrum ita dicens Mulier ecce filius tuus. deinde ad alium. Ecce mater tua. In huius ergo tam sacratissimi amoris dulcedine qua tunc ore dominico velut mater et filius adinvicem coniuncti estis vobis duobus ego miserrimus peccator commendo hodie et omni tempore corpus meum et animam meam ut in omnibus horis atque momentis interius et exterius firmi custodes et pii apud deum in***(f. 187)***tercessores michi existere dignemini. Credo enim firmiter et in dubitanter fateor quia velle vestrum velle dei est et nolle vestrum nolle dei est unde quicquid ab illo petitis sine mora obtinetis. Per hanc ergo tam potentissimam vestre dignitatis virtutem poscite queso michi peccatori corporis et anime salutem. Agite queso agite vestris sacris orationibus ut cor meum invisere et inhabitare dignetur spiritus almus graciarum largitor* **(f. 187v)** *optimus Qui me a cunctis viciorum sordibus expurget virtutibus sacris illustret et exornet in dilectione dei et proximi perfecte stare et perseverare me faciat. Et post huius vite cursum ad gaudia me ducat electorum suorum benignissimus paraclitus. Qui cum patre et filio coeternus et consubstancialis cum eis et in eis vivit et regnat omnipotens deus in secula seculorum. Amen.*

15. MEMORIAL DOS SANTOS, ff. 188-193v

(f. 188)[86] *... qui*[87] *militis portans insignia sed de fratrum palma sollicitus confortavit corda paventia verbo sibi collato celitus* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate sebastiane ut digni efficiamur promissione christi.* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui meritis beati sebastiani gloriosi martiris tui quandam generalem pestem hominibus mortiferam reuocasti presta supplicibus tuis. ipsius meritis et per***(f. 188v)***cibus a peste et epidimie et ab omni tribulatione et periculo liberemur Per christum dominum nostrum amen.* ***De sancto christoforo antiphona*** Iconografia: <u>São Cristóvão</u> (iluminura inserida na coluna de texto) ***O*** *Martir christofore pro salvatoris honore fac nos mente fore dignos deitatis amore promisso christi quia quod petis obtinuisti da popu***(f. 189)**[88]*... confessoribus*[89] *suis fontis venas aperiat de beneficiis eius gratulemur.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate clemente Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***oratio.*** ***D****eus qui nos annua beati clementi martiris tui atque pontificis commemorationem letificas concede propitius ut cuius natalicia colimus virtutem quoque passionis imittemur. Per christum dominum nostrum amen.* **(f. 189v)** branco; **(f. 190)** branco; **(f. 190v)** Iconografia: <u>*As três Marias*</u> (iluminura

[86] Entre os fólios 187 e 188 foram cortados, pelo menos, três fólios.
[87] Parte final do sufágio de São Sebastião.
[88] Entre os fólios 188 e 189 foi cortado, pelo menos, um fólio.
[89] Parte final do sufágio de São Clemente.

de página plena) **(f. 191)** ***Memoria de sancta anna. antiphona*** ***C****Eleste beneficium introivit in annam de qua nata est pro nobis virgo maria* ***versiculus*** *Ora pro nobis beata mater anna. Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui beate anne tantam graciam donare dignatus es ut beatissimam mariam matrem in utero suo portare mereretur da nobis per inter***(f. 191v)***cessionem matris et filie tue propitiationis habundantiam ut quarum memoriam pro amore complectimur earum precibus ad celestem iherusalem pervenire valeamus per christum.* ***Memoria de sancta clara antiphona.*** Iconografia: Santa Clara (iluminura inserida na coluna de texto) ***O*** *Virgo clarens vespere perclaris clara meritis liga perfecto fede***(f. 192)**[90]*... loco*[91] *corpus beate katherine virginis et martiris tue mirabiliter collocasti presta quesumus ut eius meritis et precibus ad montem qui christus est valeamus pervenire per christum dominum nostrum.* ***De sancta barbara. antiphona.*** Iconografia: Santa Bárbara (iluminura inserida na coluna de texto) ***O*** *Barbara flos virginum martirum que in gloria ora pro nobis ad* **(f. 192v)** *dominum ut eius potenciam nos polorum in culmine letificat sine fine* ***versiculus*** *Ora pro nobis beata barbara. Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***oratio*** ***I****ntercessio nos quesumus domine beate barbare virginis et martiris tue ab omni adversitate nos protegat ut per eius interventum gloriosissimum sacro sanctum corpus domini nostri ihesu christi sacramentum ante exitum anime pura dide et vera confessi***(f. 193)***one accipere mereamur. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***De omnibus sanctis. antiphona.*** ***S****ancti dei omnes qui estis consortes supernorum civium intercedite pro nobis ad dominum ihesum christum.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti et gloriamini omnes recti corde* ***oratio*** ***O****mnium sanctorum tuorum quesumus domine intercessione placatus et veniam delictorum nostrorum tribue et remedia sempiterna concede. Per christum* **(f. 193v)** *dominum nostrum amen.*

16. CREDO DE SANTO ATANÁSIO[92], ff. 194-197

(f. 194) ***Q****Uicumque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem* ***Q****uam nisi quisque integram inviolatamque servaverit absque dubio in eternum peribit.* ***F****ides autem catholica hec est ut unum deum in trinitate et trinitatem in unitate veneremur.* ***N****eque confundentes personas neque substantiam separantes.* ***A****lia est enim persona patris alia filii alia spiritus sancti* ***S****et patris et filii et spiritus sancti una est divinitas equalis gloria coeterna maiestas*

[90] Entre os fólios 191 e 192 foi cortado, pelo menos, um fólio.
[91] Parte final do sufágio de Santa Catarina.
[92] Texto de mão diferente (escriba B) posteriormente aditado. Caligrafia e ornamentação diferente, conquanto a empaginação seja a mesma.

Q**ualis pater talis filius talis spiritus sanctus **I**ncreatus* **(f. 194v)** *pater increatus filius increatus spiritus sanctus **I**mmensus pater immensus filius immensus spiritus sanctus. **E**ternus pater eternus filius eternus spiritus sanctus **E**t tamen non tres eterni sed unus eternus. **S**icut non tres increati nec tres immensi set unus increatus et unus immensus **S**imiliter omnipotens pater omnipotens pater omnipotens filius omipotens spiritus sanctus **E**t tamen non tres ominipotentes set unus ominoptes **I**ta deus pater deus filius. deus spiritus sanctus **E**t tamen non tres dii set unus est deus* **(f. 195)** ***I**ta dominus pater dominus filius dominus spiritus sanctus. **E**t tamen non tres domini set unus est dominus **Q**uia sicut singillatim unamquamque personam deum ac dominum confiteri cristiana veritate compellimur: **I**ta tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur. **P**ater a nullo est factus nec creatus nec genitus **F**ilius a patre solo est: non factus nec creatus set genitus. **S**piritus sanctus a patre et filio non factus nec creatus set genitus **S**piritus sanctus a patre et filio non factus nec creatus set genitus set procedens. **U**nus ergo pater* **(f. 195v)** *non tres patres unus filius non tres filii unus spiritus sanctus: non tres spiritus sancti **E**t in hac trinitate nichil prius aut posterius: nichil maius aut minus: set tote tres persone coeterne sibi sunt et coequales **I**ta ut per omnia sicut iam supra dictum est: et unitas in trinitate et trinitas in unitate veneranda sit. **Q**ui vult ergo salvus esse ita de trinitate sentiat **S**ed necessarium est ad eternam salutem: ut incarnacionem quoque domini nostri ihesu christi fideliter credat. **E**st ergo fides recta ut credamus* **(f. 196)** *et confiteamur quia dominus noster ihesus christus dei filius deus et homo est **D**eus est enim ex substancia patris ante secula genitus: et homo est ex substancia matris in seculo natus. **P**erfectus deus perfectus homo ex anima rationali et humana carne subsistens **E**qualis pater secundum divinitatem minor patre secundum humanitatem **Q**ui licet deus sit et homo: non duo tamen set unus est christus. **U**nus autem non conversione divinitatis in carne: set assumptione humanitatis in deum. **U**nus omnino non confusione substancie: set unitate per(f. 196v)***sone. **N**am sicut anima racionalis et caro unus est homo: ita deus et homo unus est christus. **Q**ui passus est pro salute nostra descendit ad inferos tercia die resurrexit a mortuis **A**scendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis inde venturus iudicare vivos et mortuos. **A**d cuius adventum omnis homines habent resurgere cum corporibus suis et reddicturi sunt de factis propriis rationem **E**t qui bona egerunt ibunt in vitam eternam qui vero mala in ignem eternum **H**ec est fides catholica quam nisi quisque* **(f. 197)** *fideliter firmiter que crediderit salvus esse non poterit. Deo gracias.*

17. CREDO[93], 197v-198

(f. 197v) [C]*Redo in deum patrem omnipotemtem creatorem celi et terre. Et in ihesum christum filium eius unicum dominum nostrum. Qui conceptus est de spiritu sancto natus ex maria virgine Passus sub pontio pilato crucifixus mortuus et sepultus. Descendit ad inferos. Tercia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare vivos* **(f. 198)** *et mortuos. Credo in spiritum sanctum. Sanctam ecclesiam catholicam sanctorum communionem. Remissionem peccatorum. Carnis resurrectionem vitam eternam. Amen.* **(f. 198v)** branco; **(f. 199)** branco; **(f. 199v)** branco;

18. SETE ORAÇÕES DO PAPA SÃO GREGÓRIO NA PAIXÃO DO SENHOR[94], 200-202v

(f. 200) ***Sequuntur devotissimi versus sancti gregorij pape qui habent plures indulgencie*** ***O*** *domino iesu christe adoro te in cruce pendentem et coronam spineam in capite portantem. Deprecor te ut tua crux liberet me ab angelo percutiente. Amen.* ***Pater noster. Ave maria*** ***O*** *Domine iesu christe adoro te in cruce vulneratum felle et aceto potatum. Deprecor te ut tua vulnera sint remedium anime mee. Amen.* ***Pater noster. Ave.*** **(f. 200v)** ***O*** *domine iesu christe adoro te in sepulchro positum mirrha et aromatibus conditum. Deprecor te ut tua mors sit vita mea. Amen.* ***Pater noster. Ave maria*** ***O*** *domine iesu christe adoro te dscendentem ad inferos et liberantem captivos. Deprecor te ne me ibidem permittas introire. Amen.* ***Pater noster. Ave.*** ***O*** *domine iesu christe adoro te resurgentem a mortuis ascendentem ad celos sedentemque ad dexte***(f. 201)***ram patris. Deprecor te miserere mei. Amen* ***Pater noster. Ave.*** ***O*** *domine iesu christe pastor bone iustos conserva: peccatores illumina: omnibus fidelibus miserere et propitius esto mihi peccatori. Amen.* ***Pater noster. Ave maria.*** ***O*** *domino iesu christe propter illam amaritudinem quam pro me misero peccatore sustinuisti in cruce: maxime in illa hora quando nobilissima anima tua egressa est de* **(f. 201v)** *corpore tuo. Deprecor te miserere* anime mee *in egressu suo. Amen.* ***Pater noster. Ave.*** ***O*** *Domino iesu christe qui sanctissime passionis tue mysterium beato gregorio famulo tuo miraabiliter revelasti da mihi queso misero peccatori illam perfecte consequi remissionem peccatorum quam idem venerabilis antistes tuus de plenitudine potestatis apostolice: omnibus verepenitentibus et arma passionis tue recolentibus liberaliter* **(f. 202)** *est largitus Qui vivis et regnas in secula seculorum*

[93] Texto de mão diferente (escriba C), posteriormente aditado. Continua a manter a mesma empaginação. Não chegou a receber as iniciais ornadas.
[94] Texto de mão diferente (escriba português), posteriormente aditado. Caligrafia e ornamentação diferente, conquanto a empaginação seja a mesma.

Amen ***Pater noster. Ave maria.*** ***O*** *Amantissimo pater ego osfero tibi innocentem mortem filii tui et amorem dei fici cordis sui pro omni culpa et pena quam ego miser peccator et omnium peccatorum nephandissimus: meis peccatis merui. et pro omnibus charis et amicis meis vivis et defunctis. Deprecor te miserere nostri. Amen* ***Pater noster. Ave maria. et sequitur ultimus versus.*** **(f. 202v)** ***O*** *domino iesu christe adoro te iudicium venientem: iustus ad paradisum vocantem: et in iustos eternaliter dannantem. Deprecor te ut tua passio liberet me ab omni pena et perducat me in vitam eternam. Amen.* ***Pater noster. Ave maria.***

19. LITANIA[95], 203-204v

(f. 203) ***Sequitur letania*** ***K****yrieleyson* ***C****hristelyson* ***K****yrieleyson* ***C****hriste audi nos* ***C****hriste exaudi nos* ***P****ater de celis deus miserere nobis* ***F****ili redemptor mundi deus miserere nobis* ***S****piritus sancte miserere nobis* ***S****ancta trinitas unus deus miserere nobis Ora pro nobis* ***S****ancta dei genitrix Ora pro nobis* ***S****ancta virgo virginum Ora pro nobis* ***C****ausca nostre letitie Ora pro nobis* ***M****ater christi Ora pro nobis* ***M****ater inviolata Ora pro nobis* ***M****ater castissima Ora pro nobis* **(f. 203v)** ***M****ater purissima Ora pro nobis* ***M****ater intemerata Ora pro nobis* ***M****ater amabilis Ora pro nobis* ***M****ater divine gratie Ora pro nobis* ***M****ater mirabilis Ora pro nobis* ***M****ater redemptoris Ora pro nobis* ***M****ater creatoris Ora pro nobis* ***M****ater salvatoris Ora pro nobis* ***M****ater humilitatis Ora pro nobis* ***M****ater obedientie Ora pro nobis* ***M****ater sanctitatis Ora pro nobis* ***M****ater prudentie Ora pro nobis* ***M****ater cum sanctissimo filio tuo adiuva nos Ora pro nobis* ***I****anua regni celorum Ora pro nobis* ***R****osa vivifica Ora pro nobis* **(f. 204)** ***R****egina celorum Ora pro nobis* ***R****egina anglorum Ora pro nobis* ***R****egina propharum Ora pro nobis* ***R****egina apostolorum et evangelistarum Ora pro nobis* ***R****egina innocentium Ora pro nobis* ***R****egina martirum Ora pro nobis* ***R****egina confessorum Ora pro nobis* ***R****egina monachorum Ora pro nobis* ***R****egina predicatorum Ora pro nobis* ***R****egina levitarum Ora pro nobis* ***R****egina virginum Ora pro nobis* ***R****egina omnium sanctorum Ora pro nobis* ***S****peculum iustitie Ora pro nobis* ***S****edes sapientie Ora pro nobis* ***S****tellam matutina Ora pro nobis* **(f. 204v)** ***S****piritus sancti sacrarium Ora pro nobis* ***T****urris davidica Ora pro nobis* ***T****urris eburnea Ora pro nobis* ***T****urris aurea Ora pro nobis* ***V****irgo suavis Ora pro nobis* ***V****irgo fidelis Ora pro nobis* ***V****irgo clementissima Ora pro nobis* ***V****irgo pulcherrima Ora pro nobis* ***V****irgo veneranda Ora pro nobis* ***V****irgo predicanda Ora pro nobis* ***V****as coronabile Ora pro nobis* ***V****as redemptionis Ora pro*

[95] Texto de mão diferente (escriba português), posteriormente aditado. Caligrafia e ornamentação diferente, conquanto a empaginação seja a mesma. No final colofão em português.

*nobis **I**esu christe fili dei vivi miserere nbis* ***Em a fim se diga huma ave maria pollo escrivão.*** **(f. 205)** branco; **(f. 205v)** branco; **(f. 206)** branco; **(f. 206v)** branco;

19. INSCRIÇÃO EM PORTUGUÊS[96], 207-207v

(f. 207) *Os misterios da coroa de nosa señora são estes, A encarnação A visitação A natividade de Christo O Reis magos A perda do menino A resurreição A asunção da señora* **(f. 207v)** *ho perdimento do minino hagonia do orto*

[96] Texto de mão diferente (escriba português B), posteriormente aditado.

Flora	Designação vulgar e científica
	Flor do rábano *(raphanus sativus* L.*)*
	Assobios *(Silene latifolia alba)*
	Verónicas *(veronica chamaedrys* L.*)*
	Miosótis *(Myosotis sylvatica* Ehrh.*)*
	cardo (*Arctium lappa, Cirsium vulgare* ou *Carduus defloratus* L.)
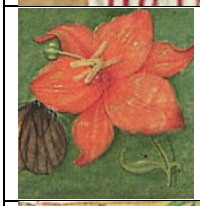	**Lírio** laranja e branco (*Lilium bulbiferum* e *Lilium candidum* L.)
	Matióla ou Goivo *(Matthiola incana)*
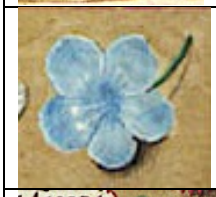	*(Mertensia virginica* L.*)*
	ervilhas (*Pisum sativum* L.)

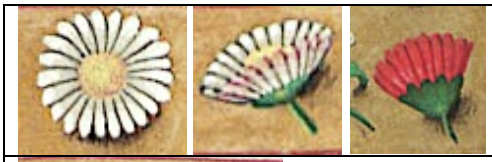	**margaridas** (*Bellis sylvestris* C.)
	margaridas *(Bellis perennis* L.)
	camomila (*chamaemelum nobile* L.)
	violetas (*Viola odorata tricolor, alba e canina* L.)
	Acónito *(aconitum napellus* L. *)*
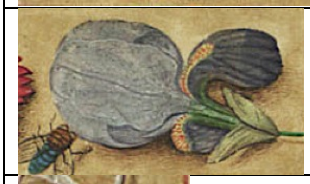	***íris*** *(Iris L.)*
	borragem (*Borago officinalis* L.)
	Vinca *(Vinca major* L.*)*

	rosas sem espinhos vermelhas, rosas e brancas (*rosa gallica* e *alba* L.)
	cravinas brancas e vermelhas (*Dianthus species* L.)
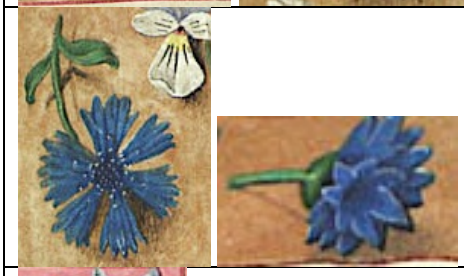	**centáureas** (*Centaurea cyanus* L.)
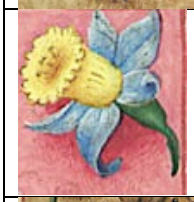	**narciso** *(Narcissus pseudonarcissus* L.*)*
	columbinas (*Aquilegia vulgaris* L.)
	morangueiros (*Fragaria* L.)
	acanto estilizadas (*Acanthus mollis* L.)

	(*Anemone coronaria* L.)
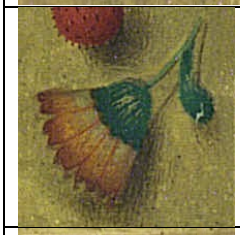	(*Calendula officinalis* L.)
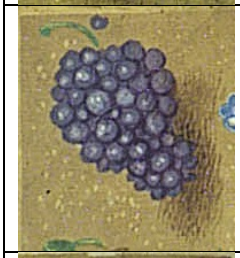	***uvas*** *(vitis L.)*
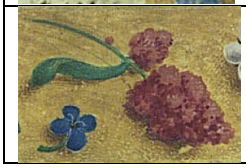	

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL, IL. 16 (cota antiga: Z-3-40)

[*HORAS DE SOROR JOANA MARIA G DE DEUS*]

Flandres, final do século XV.
Iluminador: Alexandre Bening.
Manuscrito: velino; i + 297 + i fólios; 145 x 98 mm; justificação: 79 x 47 mm; 1 coluna; 16 linhas de texto mais 1 de regramento; letra gótica; latim; 8 iluminuras de página plena em fólio intercalado, organizados em duplo fólio; 23 cercaduras ornadas a 3/4.
Proveniência: Pertenceu a Soror Joana Maria G de Deus (século XVIII)[1]; Biblioteca Nacional de Lisboa (antes de 1897).

1. CONTEÚDO

ff.1-12v, Calendário em latim segundo o uso de Bruges.

ff. 13-43v, Ofício da Santa Cruz: [f. 13v, *Missa de São Gregório*] ***Incipit officium sanctissime passionis et crucis domini nostri ihesu christi naçareni crucifixi: ad matutinas:*** *Domine labia mea aperies Et os meum ...;*

ff. 44-51v, Horas da Cruz: [f. 44v, *Cristo crucificado entre Maria e João - Calvário*] ***Incipit officium sancte Crucis. Ad matutinas.*** *Domine labia mea aperies et os meum ...;*

ff. 52-59v, Horas do Espírito Santo: [f. 52v, *Pentecostes*] ***Incipit officium de sancto spiritu.*** *Domine labia mea aperies Et os meum ...;*

ff. 60-66v, Missa: [f. 60v, *Virgem com o Menino*] ***Incipit missa beate marie virginis E****t introibo ad altare dei. Ad deum qui letificat iuventutem meam ...;* (f. 62) ***Introitus misse beate marie*** *Salve sancta parens eruxa ...;*

ff. 66v-72, Perícopes Evangélicas: (ff. 66v-68) ***Inicium sancti evvangelii secundum iohannem gloria tibi domine I****n principio erat verbum et verbum erat apud ...;* (ff. 68-69) ***Secundum lucam I****N illo tempore Missus est angelus ...;* (ff. 69v-71) São Mateus: ***Secundum marcum***[2] *Cum natus esset ihesus in bethleem iude in diebus ...;* (ff. 71-72) ***Secundum marcum I****n illo tempore. Recumbentibus undecim ...;*

ff. 73v-139v, Horas da Virgem segundo o uso de Roma: [f. 73v, *Anunciação com Árvore de Jessé*] (ff. 74-93) ***Incipit officium beate marie virginis secundum usum Romane ecclesie. Ad matutinas*** *Domine labia mea aperies ...;* (ff. 94-105v) ***Ad laudes*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 106-110v) **Ad prima** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 111-115v) ***Ad terciam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 116-120) ***Ad sextam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 121-125) ***Ad nonam*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 126-133v) ***Ad vesperas*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 134-139v) ***Ad completorium*** *Converte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 139v-141v, Orações: (ff. 139v-141) ***Salutacio beate marie virginis*** *Gaude flore virginali ...;* (ff. 141-141v) ***oratio*** *Dulcissime domine ihesu ...;*

ff. 142-150v, Ofício da Virgem para o Advento: ***Incipit officium beate marie Virginis quod dicitur per totum adventum ad vesperas.*** *Deus in adiutorium meum intende ...;*

[1] De acordo com a nota manuscrita firmada no fólio 297.
[2] Erro do rubricador. Perícope evangélica de São Mateus.

ff. 151v-172v, Salmos Penitenciais e Litania: [f. 151v, Juízo Final] ***Incipiunt septem psalmi penitenciales. antiphona*** *Ne reminiscaris* ***psalmus*** *Domine ne in furore tuo arguas ...;* (f. 163v) ***Incipiunt letania.*** *Kirieleyson Christeleyson ...;*

ff. 173v-218v, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma: [f. 173v, Ressurreição de Lázaro] ***Incipit officium vigilie. mortuorum antiphona.*** *Placebo* ***psalmus*** *Dilexi quoniam exaudiet dominus vocem ...;*

ff. 218v-230, Orações: (ff. 218v-223) ***Oratio devota ad beatam virginem mariam*** ***O****bsecro te domina mea sancta ...;* (ff. 223-225v) ***De domina nostra oratio*** ***O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis ...;* (ff. 225v-230) ***Oratio devotissima ad ihesum christum. Composita a beato augustino.*** ***D****ulcissimi domine ihesu christe verus deus ...;*

ff. 230-256v, Memorial dos Santos: (ff. 230-234v) ***Memoria de sancta trinitate*** ***D****omine deus omnipotens pater et filius ...;* (ff. 234v-237) ***Oratio devota super nomine ihesu*** ***O*** *bone ihesu. O dulcis ihesu ...;* (ff. 237-238) ***Memoria de proprio angelo*** ***A****ngele dei qui meus es custos pietate ...;* (ff. 238-238v) ***memoria de sancto iohanne baptista*** ***I****nter natos mulierum non surrexit ...;* (ff. 238v-239v) ***memoria de sanctis petro et paulo*** ***P****etrus apostolus et paulus doctor gencium ...;* (ff. 239v-240) ***memoria de sancto andrea*** ***A****ndreas christi famulus dignus dei apostolus germanus ...;* (ff. 240-240v) ***memoria de sancto iohanne evangelista*** ***E****xiit sermo inter frates quia discipulus ...;* (ff. 240v-241) ***memoria de sancto blasio antiphona*** ***A****ve presul honestatis martir magne sanctitatis ...;* (ff. 241-241v) ***memoria de sancto vincencio*** ***S****anctus vicencius a pueritia studiis litterarum ...;* (ff. 241v-243) ***memoria de sancto sebastiano*** ***O*** *quam mira refulsit gracia sanctus sebastianus ...;* (ff. 243-244) ***memoria ad tres sanctos reges antiphona*** ***A****b oriente venerunt magi in betheleem adorare ...;* (ff. 244-244v) ***De sancto nycholao*** ***B****eatus nicholaus ad huc puerulus multo ieiunio ...;* (ff. 244v-245) ***Memoria de sancto Juliano antiphona*** ***A****mavit eum dominus et ornavit eum stolam glorie ...;* (ff. 245-245v) ***memoria de sancto francisco*** ***C****elorum candor splenduit novum sidus emicuit ...;* (ff. 245v-246v) ***memoria de sancto anthonio*** ***S****i queris miracula mors error. calamitas. demon. lepra ...;* (ff. 246v-247) ***memoria de sancto barnardino*** ***G****audeat ordo minorum francisci nova plantula ...;* (ff. 247v-248) ***Memoria de sancta anna antiphona*** ***C****eleste benefitium introivit in annam de qua nata ...;* (ff. 248-248v) ***memoria de sancta maria magdalena*** ***M****aria unxit pedes ihesu et extersit capillis capitis ...;* (ff. 248v-249) ***memoria de sancta martha*** ***F****elix marta egregia quam ihesus dominus ...;* (ff. 249-249v) ***memoria de sancta Katherina*** ***A****ve gemma claritatis ad instar carbonculi ave rosa ...;* (ff. 249v-250) ***memoria de sancta lucia.*** ***C****olumpna immobilis es beata lucia quia omnis plebs ...;* (ff. 250-250v) ***memoria de sancta margareta.*** ***P****ulcra facie sed pulcrior fide beata margareta ...;* (ff. 250v-251) ***memoria de sancta barbara.*** ***O*** *pulcra precipuum rosa dans odorem florens ...;* (ff. 251v-252) ***memoria de sancta appolonia.*** ***V****irgo martir egregia pro nobis appolonia funde preces ...;* (ff. 252-252v) ***memoria de sancto luppo*** ***S****acerdos et pontifex et virtutum opifex pastor bone ...;* (ff. 253-254) ***De sancto christoforo antiphona.*** ***G****aude martir christifore ...;* (ff. 255-256v) ***BEatus vero iheroronimus in hoc modo disposuit psalterium istud sicut ...; Oratio*** ***S****uscipere digneris domine deus omnipotens istos psalmos consecratos ...;*

ff. 257v-276v, Saltério de São Jerónimo: [f. 257v, São Jerónimo em oração] ***Incipit psalterium sancti Jeronimi*** ***V****erba mea auribus percipe domine ...;*

ff. 276v-280v, Credo de Santo Atanásio: ***Canticum athanasii:*** ***Q****uicumque vult salvus esse ...;*

ff. 280v-296v, Orações e Sufrágios: (ff. 280v-282) ***Oratio devota ad dominum deum nostrum*** ***S****alve sancta facies nostri redemptoris In qua ...;* (ff. 282-283v) ***Incipiunt octo versus beati barnardi.*** ***I****llumina oculos meos ne umquam obdormiam in morte ...;* (ff. 283v-289v) ***Septem gaudia beate marie virginis*** ***G****aude flore virginali. que honore speciali ...;* (ff. 290-290v) ***Memoria de sancto mychaele. Antiphona*** ***M****ichael archangele veni in adiutorio populo ...;* (ff. 290v-291) ***memoria de sancto marco*** ***M****arce devotissime deum deprecare ...;* (ff. 291-291v) ***memoria de sancto laurencio*** ***M****isit dominus angelum suum et liberavit ...;* (ff. 291v-292) ***memoria de sancto georgio*** ***H****ic est vere martir qui pro christi nomine sanguinem ...;* (ff. 292-292v) ***memoria de sancto augustino*** ***L****etare mater nostra iherusalem quia rex tuus dispensatorem ...;* (ff. 292v-293) ***memoria de sancto iacobo*** ***O*** *lux et decus hyspanie sanctissime iacobe qui inter apostolos primatum ...;* (ff. 293v-294) ***memoria de beato martino*** ***O*** *beatum virum cuius anima paradisum possidet unde exultant ...;* (ff. 294-294v) ***De sancto barnardo antiphona*** ***B****eatus barnardus quasi vas solidum ab infancia ornatum ...;* (ff. 294v-295) ***De sancto benedicto*** ***E****uge serve bone et fidelis quia super pauca fuisti fidelis super ...;* (ff. 295-296) ***memoria de sancto dominico antiphona*** ***A(sic, por O)*** *lumen ecclesie doctor veritatis rosa ...;* (ff. 296-296v) ***De sancta barbara*** ***O*** *pulcra precipuum rosa dans odorem florens imperpetuum ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 13v, ***Missa de São Gregório*** (página plena em fólio intercalado); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 14, cercadura ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 5 espaços, com marca de posse (armadilha para lobos ?).

f. 44v, ***Cristo crucificado entre Maria e João - Calvário*** (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora (flores e frutos) e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 45, cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo verde; inicial ornada, a 6 espaços.

f. 52v, ***Pentecostes*** (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com elementos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo rosa; f. 53, cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo azul; inicial ornada, a 7 espaços, com marca de posse (armadilha para lobos ?).

f. 60v, ***Virgem com o Menino*** (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 61, cercadura ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 7 espaços.

f. 73v, ***Anunciação com Árvore de Jessé*** (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com motivos vegetais, flores e frutos pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 74, cercadura ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 6 espaços, com marca de posse (armadilha para lobos ?).

f. 151v, ***Juízo Final*** (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 152, cercadura ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 6 espaços.

f. 173v, ***Ressurreição de Lázaro*** (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 174, cercadura

ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 6 espaços, com marca de posse (armadilha para lobos ?).
f. 257v, ***São Jerónimo em oração*** (página plena em fólio intercalado); margens ornadas com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 258, cercadura ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 6 espaços.

Cercaduras a 3/4 assinalam as subdivisões do texto, nomeadamente as horas canónicas e orações. São ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna representados em *trompe l'oeil* sobre fundo pintado nos fólios 21v, 25v, 28, 32v, 35v, 106, 111, 116, 134, 140, 223, 234v, 237 e 283v com inicial ornada (a 3, 4, 5 e 6 espaços) e nos fólios 30, 40, 94, 121, 126, 142, 219, 230v e 276v com inicial ornada com marca de posse (armadilha para lobos ?). O texto é, ainda, pontuado por rubricas, inicias ornadas (a 1, 2, 3, 4 e 6 espaços) e fins-de-linha.

3. COLAÇÃO

1º caderno: sénio ? (ff. 1-12v).
2º caderno: quaterno ? (ff. 13-21v) + fólio intercalado (***Missa de São Gregório***, f. 13).
3º caderno: quaterno ? (ff. 22-29v)
4º caderno: quaterno ? (ff. 30-37v).
5º caderno: terno ? (ff. 38-43v)
6º caderno: quaterno (ff. 44-53v) + 2 fólios intercalados (***Crucifixão***, f. 44 e ***Pentecostes***, f. 52).
7º caderno: quaterno (ff. 54-62v) + 1 fólio intercalado (***Virgem com o Menino***, f. 60).
8º caderno: quaterno (ff. 63-70v)
9º caderno: terno (ff. 71-77v) + 1 fólio intercalado (***Anunciação***, f. 73).
10º caderno: quaterno (ff. 78-85v).
11º caderno: quaterno (ff. 86-93v).
12º caderno: quaterno (ff. 94-101v).
13º caderno: quaterno (ff. 102-109v).
14º caderno: quaterno (ff. 110-117v).
15º caderno: quaterno (ff. 118-125v).
16º caderno: quaterno (ff. 126-133v).
17º caderno: quaterno (ff. 134-141v).
18º caderno: quaterno (ff. 142-148v); um fólio truncado sem perda de texto nem de iluminura.
19º caderno: quaterno (ff. 149-157v) + 1 fólio intercalados (***Juízo Final***, f. 151).
20º caderno: quaterno (ff. 158-165v).
21º caderno: quaterno (ff. 166-174v) + 1 fólio intercalado (***Ressurreição de Lázaro***, f. 173).
22º caderno: quaterno (ff. 175-182v)
23º caderno: quaterno (ff. 183-190v)
24º caderno: quaterno (ff. 191-197v); um fólio truncado sem perda de texto nem de iluminura.
25º caderno: quaterno (ff. 198-205v).
26º caderno: terno ? (ff. 206-211v) ou quaterno? (ff. 206-213v).
27º caderno: quaterno ? (ff. 212-219v) ou terno ? (ff. 214-219v).
28º caderno: quaterno (ff. 220-227v).

29º caderno: quaterno (ff. 228-235v).
30º caderno: quaterno (ff. 236-243v).
31º caderno: quaterno (ff. 244-251v).
32º caderno: terno ? (ff. 252-256v); um fólio truncado sem perda de texto nem de iluminura.
33º caderno: terno ? (ff. 257-263v) + 1 fólio intercalado (***São Jerónimo em oração,*** f. 257).
34º caderno: quaterno (ff. 264-271v).
35º caderno: quaterno (ff. 272-279v).
36º caderno: quaterno (ff. 280-287v).
37º caderno: quaterno (ff. 288-295v).
38º caderno: bifólio (ff. 296-297v)

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 153 x 102 x 64 mm. Pastas de cartão; inteira de pele de cor castanha decorada com filetes simples dourados, gofrada com motivos florais nos cantos internos da moldura; cruz ao centro gofrada; seixas douradas. Lombada com cinco entre-casas; segunda entre-casa com título dourado; restantes entre-casas com decoração dourada; cabeça e pé realçados por filete duplo dourado; sem tranchefila. Cortes dourados com decoração gofrada e guardas de pergaminho. Não original.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1969, Tesouros, (cat. 102); 1990, A Iluminura, (cat. 265); 1999, A Iluminura, (cat. 89); 2013/14, Livros, (cat. 5).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

Catalogo, 1882, p. 316 (?); SIMÕES, 1882, p. 187 (?); PEREIRA, 1895, p. 22; PEREIRA, 1897, pp. 161-167; PEREIRA, 1904, p. 4; *Inventário*, anterior a 1910; MONIZ, 1887-1917; ANSELMO, 1914-1925; *Iluminados*, posterior a 1920; SANTOS, 1930, p. 18-19; GUSMÃO, [1950], p. 108; *Tesouros*, 1969, p. 27; SCHAEFER, 1975, pp. 399-415; DESWARTE, 1977, p. 12; CORREIA, 1986, pp. 298-299; *Iluminura*, 1990, p. 167; *Inventário*, 1994, pp. 245 e 246; *Iluminura*, 1999, p. 378; CUSTÓDIO, 2013, pp.191-208; *Livros de Horas*, 2015.

LISBOA, BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL, IL. 16
Transcrição integral do texto

1. CALENDÁRIO, ff. 1v-12v

KL		Januarius. habet dies		XVIII	b	
		xxxi : luna : xxx :		VII	c	Antonii. abbatis.
III.	a	Circuncisio domini			d	
	b	Octava stephani.		XV	e	
XI	c	Octava iohannis		IIII	f	
	d	Octava innocencium.			g	Agnetis virginis.
XIX	e	Octava Thome		XII	a	Vicencii martiris.
VIII	f	Epiphania domini.		I	b	
	g				c	
XVI	a			IX	d	Conversio pauli.
V	b	Pauli primi hermite			e	
	c			XVII	f	
XIII	d			VI	g	Agnetis secundo.
II	e	Octava epiphanie.			a	
	f			XIIII	b	
X	g			III.	c	
	a	Mauri abbatis.				

ff. 1-1v

KL		Februarius. habet		XVII	d	Juliane virginis.
		xxviii : luna . 29			e	
	d	Brigide virginis		XV	f	
XI	e	purificatio marie.		IIII	g	
XIX	f	Blasii episcopi			a	
	g			XII	b	
VIII	a	Agathe virginis		I	c	
XVI	b	amandi et vedasti			d	Cathedra petri.
V.	c			IX	e	
	d				f	Mathie apostoli.
XIII	e			XVII	g	
II	f	Scolastice virginis		VI	a	
	g				b	
X	a			XIIII	c	Augustini episcopi
	b					
XVIII.	c	Valentini martiris.				

ff. 2-2v

KL		Marcius. habet dies		XVIII	e	
		xxxi : luna : xxx .		VII	f	Gertrudis virginis
III.	d	Albini. episcopi			g	
	e			XV	a	
XI.	f			IIII	b	
	g	Adriani martiris.			c	Benedicti abbatis
XIX	a			XII	d	
VIII	b	perpetue et felicitate.		I	e	
	c				f	
XVI	d			IX	g	Annunciacio marie
V.	e				a	
	f			XVII	b	Resurrectio dominum
XIII	g			VI	c	
III	a	Gregorii pape.			d	
	b			XIIII	e	
XI.	c			III.	f	Eutropii episcopi
	d					

ff. 3-3v

KL		Aprilis. habet dies				
		xxxi : luna : xxix :			a	
	g	Walerici episcopi		XV	b	Petri dyaconi.
XI.	a			IIII	c	
XIX	b	Ambrosii episcopi			d	
	c			XII	e	victoris martiris.
VIII	d			I	f	
XVI	e				g	
V.	f			IX	a	Georgii martiris
	g				b	
XIII	a			XVII	c	marcum evvangeliste
II.	b			VI	d	
	c				e	
X	d			XIIII	f	Vitalis martiris
	e			III	g	Petri confessoris
XVIII	f	Tyburcii et valiani			a	
VII	g					

ff. 4-4v

KL		Mayus. habet dies				
		xxxi : luna : xxx :			c	honorati episcopi
XI	b	philippi et iacobi.		XV	d	
XIX	c			IIII	e	
	d	Jnvencio crucis.			f	
VIII	e			XII	g	
	f			I.	a	
XVI	g	Joannis ante porta latina.			b	
V.	a			IX	c	
	b				d	Translacio francisci
XIII	c			XVII	e	
II.	d			VI.	f	
	e				g	
X	f			XIIII	a	Germani episcopi
	g			III	b	
XVIII	a				c	
VII.	b	Sophie virginis		XI.	d	petronilie virginis.

ff. 5-5v

KL		Junius. habet dies				
		xxxi : luna : xxx :		IIII	f	
XIX	e				g	
	f			XII	a	
VIII	g	Erasmi episcopi		I.	b	Gervasii et perthasii
XVI	a				c	
V.	b	Bonifacii episcopi		IX	d	
	c				e	
XIII	d			XVII	f	vigilia
II	e	Medardi episcopi		VI	g	Nativitas Johannis baptista
	f				a	Eligii episcopi.
X	g			XIIII	b	
	a	Barnabe aphostoli.		III	c	
XVIII	b				d	vigilia
VII	c			XI	e	Petri et pauli apostoli.
	d				f	Commemoracio pauli
XV.	e	Uiti et modesti.				

ff. 6-6v

KL		Julius. habet dies		IIII	a	
		xxxi : luna : xxx :			b	
XIX	g			XII	c	
VIII	a			I.	d	
	b	Translacio thome			e	Margarete virginis
XVI	c	Translacio martini		IX	f	
V.	d				g	
	e			XVII	a	Marie magdalene
XIII	f	.		VI	b	
II	g				c	
	a			XIIII	d	Jacobi et xptophori
X	b	Septem fratrum		III	e	Anne martiris marie
	c	Translacio benedicti			f	
XVIII	d			XI	g	
VII	e			XIX	a	
	f				b	Abdon et senes.
XV	g	Bivisio apostoli				

ff. 7-7v

KL		Augustus. habet		XII	d	
		xxx : luna : xxix		I	e	
VIII	c	Ad vincula petri.			f	
XVI	d			IX	g	
V	e	Jnvencio stephani			a	Barnardi abbatis.
	f			XVII	b	
XIII	g			VI	c	
II.	a	Sixti pape.			d	vigilia.
	b			XIIII	e	Bartholomei. apostoli.
X	c			III	f	
	d	Vigilia.			g	
XVIII	e	Laurencii martiris.		XI.	a	
VII	f			XIX	b	
	g	Clare virginis.			c	Decollatio iohannis
XV	a			VIII	d	Felicis et audacti.
IIII	b	vigilia.			e	
	c	Assumpcio marie				

ff. 8-8v

KL		September. habet dies		I	g	
		xxx : luna : xxix .			a	Lamberti episcopi
XVI	f	Egidii abbatis.		IX	b	
V.	g				c	
	a			XVII	d	Vigilia.
XIII	b	Bertini abbatis		VI	e	Mathei apostoli.
II.	c				f	
	d			XIIII	g	
X	e			III	a	
	f	Nativitis marie.			b	
XVIII	g	Gorgonii martiris		XI	c	
VII	a			XIX	d	Cosme et damiam
	b	Prothi et iacincti.			e	
XV	c			VIII	f	michaellis archangelo
IIII	d				g	Jeronimi presbiteri.
	e	Exaltacio crucis				
XII.	f					

ff. 9-9v

KL		October. habet dies				
		xxxi : luna : xxx :		IX	c	
XVI	a	Remigii et bavo.			d	Luce evangeliste
V	b			XVII	e	
XIII	c			VI.	f	
II.	d	francisci confessoris.			g	Undecini milia virginum.
	e			XIIII	a	
X	f	fidis virginis		III.	b	
	g				c	
XVIII	a			XI.	d	Crispini et crispiani
VII	b	Dyonisi cum soc t		XIX	e	
	c	Gereonis cum soc			f	Vigilia.
XV	d			VIII	g	Simonys et iude
IIII	e				a	
	f			XVI	b	
XII	g	Donacii episcopi		V.	c	Vigilia.
I	a					

ff. 10-10v

KL		November. habet				
		xxx : luna : xxix :		XVII	f	
XIII	d	Dominum sanctorum		VI	g	
II.	e	Dominum animarum			a	
	f			XIIII	b	
X.	g			III.	c	
	a				d	Cecilie virginis
XVIII	b	Leonardi confessoris.		XI.	e	Clementis pape.
VII	c			XIX	f	Gregorii. martiris.
	d				g	Katherine virginis.
XV	e			VIII	a	Livi martiris.
IIII	f				b	
	g	Martini episcopi		XVI	c	
XII	a			V.	d	Vigilia.
I	b	Livinii episcopi			e	Andree apostoli
	c					
IX	d	Machuti epicopi.				

ff. 11-11v

KL		December. habet dies				
		xxxi : luna : xxx :		XVII	a	Lazarii martiris
	f	Eligii episcopi		VI	b	
XIII.II	g				c	
	a			XIIII	d	Vigilia.
X.	b	Barbare virginis.		III.	e	Thome apostoli.
	c				f	
XVIII	d	Nicolai episcopi		XI	g	
VII	e	Octava andree.		XIX	a	Vigilia.
	f	Conceptio beate marie.			b	Nativitas Domini
XV	g			VIII	c	Stephani protho martiris.
IIII	a				d	iohannis evangeliste
	b			XVI	e	Sanctorum innocencium.
XII	c			V	f	Thome cantuariene
I.	d	lucie virginis.			g	
	e	Nichasii. episcopi		XIII	a	Silvestri. pape.
IX	f					

ff. 12-12v

2. OFÍCIO DA SANTA CRUZ, ff. 13-43

(f. 13) branco **(f. 13v)** Iconografia: Missa de São Gregório (pp) **(f. 14)** ***Incipit officium sanctissime passionis et crucis domini nostri ihesu christi naçareni crucifixi: ad matutinas:*** ***D****omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio: et spiritui sancto* ***S****icut erat in principio et nunc et semper* **(f. 14v)** *et in secula seculorum Amen.* ***Invitatorium*** *Christum captum et irrisum flagelatum crucifixum venite adoremus.* ***canticum*** [1] ***V****enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro. preoccupemus faciem eius in confessione: et in psalmis iubilemus ei.* ***C****hristum captum et irrisum flagellatum crucifixum. venite adoremus.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos: quoniam non repellit dominus plebem suam. quia in ma***(f. 15)***nu eius sunt omnes fines terre: et altitudines moncium ipse conspicit. Venite adoremus.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et. aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius* ***C****hristum captum et irrisum fagellatum crucifixum: venite adoremus* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare* **(f. 15v)** *corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptacionis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea. Venite adoremus.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generacioni huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* ***C****hristum captum et irrisum fagellatum crucifixum. Venite adoremus* **(f. 16)** ***G****loria patri et filio : et spiritui sancto Sicut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum amen. Venite adoremus* ***C****hristum captum et irrisum fagellatum crucifixum: venite adoremus* ***hympnus.*** ***I****n passione domini qua datur salus homini. sit nostrum refugium. et cordis desiderium.* ***P****ortemus in memoria penas et obprobria. christi coronam spineam crucem clavos et lanceam.* ***E****t pla***(f. 16v)***gas sacratissimas. omni laude dignissimas. acetum fel arundinem. mortis amaritudinem.* ***H****ec omnia nos facient. et dulciter inebrient. nos repleant virtutibus et gloriosis fructibus.* ***T****e crucifixum colimus. et toto corde possimus ut nos sanctorum cetibus. comungas in celestibus* ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito passo mortem pro populo. in aspero patibulo. amen.* ***antiphona*** ***I****nsurrexerunt.* ***psalmus***[2] **(f. 17)** ***Q****uare fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania* ***A****stiterunt reges terre et principes convenerunt in unum adversus dominum et adversus christum eius. Disrumpamus*

[1] Embora a rubrica assinale um cântico o texto introduzido corresponde ao salmo 95.
[2] Salmo 2.

vincula eorum et proiciamus a nobis iugum ipsorum. ***Q****ui habitat in celis irridebit eos et dominus subsannabit eos.* ***T****unc loquetur ad eos in ira sua et in furore suo conturbabit eos.* ***E****go autem constitutus sum rex ab eo super syon montem sanctum eius* **(f. 17v)** *predicans preceptum eius. Dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te.* ***P****ostula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terre.* ***R****eges eos in virga ferrea et tamquam vas figuli confringes eos.* ***E****t nunc reges intelligite erudimini qui iudicatis terram.* ***S****ervite domino in timore et exsultate ei cum tremore.* ***A****pprehendite disciplinam nequando irascatur dominus et pereatis de via* **(f. 18)** *iusta.* ***C****um exarserit in brevi ira eius beati omnes qui confidunt in eo.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** ***I****nsurrexerunt in me viri absque misericordia et non pepercerunt anime me.* ***versiculus*** *Reliqui domum meam dimisi hereditatem meam.* ***Responsorium*** *Dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum. Pater noster. Et ne nos. Sed libera nos a malo.* ***benedictio*** *Gloriosa passio christi perducat nos ad gaudia paradisi amen. Iube domine benedicere* ***versiculus*** *Per suam sanctam passionem det* **(f. 18v)** *nobis deus suam graciam et benedictionem amen.* ***lectio prima*** ***A****pprehendite pylatus ihesum et flagellavit et milites complectentes coronam de spinis imposuerunt capiti eius et veste purpurea circundederunt eum. et veniebant ad eum. et dicebant Aue rex iudeorum. Et dabant ei alapas et expuentes in eum acceperunt arundinem et percutiebant caput eius. Tu autem domine: miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** **(f. 19)** *Seniores populi consilium fecerunt. ut et ihesum dolo tenerent et occiderent cum gladiis et fustibus exierunt tanquam ad latronem.* ***versiculus*** *Collegerunt pontifices et pharisei consilium. Ut ihesum dolo tenerent et occiderent.* ***I****ube domine benedicere.* ***benedictio*** *Per virtutem sancte crucis perducat nos dominus ad gaudia vere lucis. Amen.* ***lectio secunda*** ***S****usceperunt autem milites ihesum et adduxerunt et baiulans sibi crucem exivit in eum lo***(f. 19v)***cum qui dicitur calvarie locus. et ibi crucifixerunt eum et cum eo alios duos kinc et hinc: medium autem ihesum. Tu autem domine.* ***Responsorium*** *Tanquam ad latronem ex istis cum gladiis comprehendere me. Cotidie apud vos eram in templo docens et non me tenuistis et ecce flagellatum ducitis ad crucifigendum.* ***versiculus*** *Cunque in iecissent manus in ihesum et tenuissent eum dixit ad eos. Cotidie apud vos eram. Iude dompne benedicere.* **(f. 20)** ***S****anguinis christi aspersio sit nobis salus et protectio amen.* ***lectio tercia***[3] ***P****ostea sciens ihesus quia omnia consummata sunt. dicit sitio. illi autem spongiam plenam aceto ysopo circumponentes obtulerunt ori eius. Cum ergo accepisset ihesum acetum dixit consummatum est. Et inclinatuo capite tradidit spiritum. Tu autem domine.* ***Responsorium*** *Sicut*

[3] Jo (19: 28-30)

ovis ad occisionem ductus est et cum male tractaretur non aperuit os suum Traditus est ad mortem ut **(f. 20v)** *vivificaret populum suum* ***versiculus*** *Tradidit in mortem animam suam et inter sceleratos deputatus est. Ut vivificaret populum suum. Gloria patri et filio et spiritu sancto. Ut vivificaret populum suum.* ***canticum*** ***T****e christum laudamus te ihesum benedicimus* ***T****e regem regum: et dominum confitemur* ***T****e crucifixum colimus gloriosum* ***D****ulcem et amabilem redemptorem* ***Q****ui nos aspersione tui sanguinis abluisti* ***T****e ergo quesumus* **(f. 21)** *benigne ihesum tuis famulis subueni quos precioso sanguine redemisti* ***D****ignus es domine deus noster accipere laudem et benedictionem* ***G****loriam et honorem* ***E****xultent omnis caro tibi* ***E****t omnis vives glorificet nomen tuum.* ***H****umiliter es facies pedibus tuis.* ***O****mnis creatura iubilit et serviat tibi* ***L****audet et extollat te* ***B****enedicate et glorificet in eternum.* ***versiculus*** *Miserere nostri: ihesum benigne* ***Responsorium*** *Qui* **(f. 21v)** *pro nobis passus es in cruce.* ***Ad laudes*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio: et spiritui sancto* ***S****icut erat in principio et nunc.* ***Antiphona*** *Contumelias* ***psalmus***[4] ***U****squequo domine oblivisceris me in finem usquequo avertis faciem tuam a me* ***Q****uamdiu ponam consilia in anima mea do***(f. 22)***lorem in corde meo per diem.* ***U****squequo exaltabitur inimicus meus super me respice et exaudi me domine deus meus.* ***I****llumina oculos meos ne umquam obdormiam in morte nequando dicat inimicus meus prevalui adversus eum.* ***Q****ui tribulant me exultabunt si motus fuero ego autem in multitudine misericordie tue speravi.* ***E****xultabit cor meum in salutari tuo cantabo domino qui bona tribuit michi et psallam nomini* **(f. 22v)** *domini altissimi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Contumelias et terrores passus sum ab eis. et dominus mecum est tamquam bellator portis.* ***Capitulum*** ***S****piritus oris nostri christus dominus. captus est in peccatis nostris cui diximus in umbra tua vivemus in gentibus. Deo gracias.* ***ymnus*** ***C****hristum ducem qui per crucem redemit nos ab hostibus laudet cetus noster letus exultet celum laudibus* ***P****ena fortis tue mortis et sanguinis effusio. corda terant* **(f. 23)** *ut te querant ihesu nostra redempcio* ***P****er felices cycatrices sputa flagella verbera nobis grata sint collata. eterna christi munera.* ***N****ostrum tangat cor ut plangat tuorum sanguis vulnerum. in quo toti sumus loti conditor alme syderum* ***P****assionis tui donis salvator nos inebria. qua fidelis dare velis. beata nobis gaudia* ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito passo mortem pro populo in aspero patibulo amen.* **(f. 23v)** ***Versiculus*** *Dedit percutientibus se maxillam fiut saturatus obprobriis.* ***antiphona*** *Proprio filio* ***psalmus***[5] ***B****enedictus dominus deus israel quia visitavit et fecit redempcionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis*

[4] Salmo 13.
[5] Embora a rubrica indique um salmo, o texto corresponde a um excerto evangélico de Lucas (1:68-79).

in domo david pueri sui ***S****icut locutum est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris: et de manu omnium qui oderunt nos* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti sui* **(f. 24)** *sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum* ***P****er viscera misericordie dei nostri: in quibus visitavit nos oriens exalto* ***I****llumina***(f. 24v)***re hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Proprio filio suo non peperat deus sed pro nobis omnibus tradidit illum.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe angelorum decor gaudium et libertas qui pro nostra redempcione iniquorum fedari sputis cedi alapis. et constringi vinculis voluisti pro tui nominis gloria respectu gracie salutaris iniquitatum nostrarum nexus* **(f. 25)** *dirumpe ut propter te humilitatis omni mode militatem alacriter amplectentes sublimitati tue felici mereamur collegio iocundari. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui hora matutinali post effusionem sudoris sanguinei vallatus a turba per nobis te capi ligari ad iudicem tradi percuti et conspui permisisti tribue quesumus ut tui amoris igne accensi et flagellari et mori per tui* **(f. 25v)** *nominis gloria gaudeamus QUi vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***Responsorium*** *Benedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad primam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***T****u qui velatus facie fuisti sol iusticie. fle***(f. 26)***xis illusus genibus cesus quoque verberibus.* ***T****e petimus attentius ut sis nobis propicius et per tuam clemenciam perducat nos ad gloriam* ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito: passo mortem pro populo in aspero patibulo amen.* ***antiphona*** *Faciem meam* ***psalmus***[6] ***I****udica me deus et discerne causam meam de gente non sancta ab homine iniquo et doloso erue me.* ***Q****uia tu es deus fortitudo mea quare me repulisti: et quare* **(f. 26v)** *tristis incedo dum affligit me inimicus* ***E****mitte lucem tuam et veritatem tuam ipsa me deduxerunt et adduxerunt in montem sanctum tuum et in tabernacula tua.* ***E****t introibo ad altare dei ad deum qui letificat iuventutem meam.* ***C****onfitebor tibi in cythara deus deus meus: quare tristis es anima mea et quare conturbas me* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** **(f. 27)** *Faciem meam non averti ab increpatoribus et conspuentibus in me.*

[6] Salmo 43.

capitulum ***R****ecogitate eum qui calem sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem ut non fatigemini animis vestris deficientes. Deo gracias* ***Responsum*** *Cum in alediceretur non maledicebat cum pateretur non comminabatur.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe princeps omni regum terre qui pro nobis contumeliose instar latronis impio* **(f. 27v)** *iudici es presentatus et seviencium contra te crudelissimas voces tanquam agnus mansuetus pacientissime tollerasti: da nobis per tui nominis gloria: ut cum astiterimus tuo terrifico tribunali non dampnemur eterno supplicio. sed tuis in celestibus mereamur fidelibus sociari. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen. Pater noster qui es in celis.* ***Ad Terciam*** **(f. 28)** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria* ***ymnus*** ***H****ora qui ductus tercia fuisti ad supplicia. christe ferendo humeris crucem pro nobis miseris.* ***F****ac nos sic te diligere sanctamque vitam ducere. ut valeamus requie frui celestis patrie.* ***L****aus honor christo vendito et sine causa perdito passo mortem pro populo* **(f. 28v)** *in aspero patibulo.* ***antiphona*** *Dominus tanquam* ***psalmus***[7] ***E****xaudi deus orationem meam cum deprecor a timore inimici eripe animam meam* ***P****rotexisti me a conventu malignancium a multitudine operancium iniquitatem.* ***Q****uia exacuerunt ut gladium linguas suas intenderunt arcum rem amaram ut sagittent in occultis immaculatum. Subito sagittabunt eum et non timebunt firmaverunt sibi* **(f. 29)** *sermonem nequam.* ***N****arraverunt ut absconderent laqueos dixerunt quis videbit eos.* ***S****crutati sunt iniquitates defecerunt scrutantes scrutinio.* ***A****ccedet homo ad cor altum et exaltabitur deus.* ***S****agitte parvulorum facte sunt plage eorum et infirmate sunt contra eos lingue eorum.* ***C****onturbati sunt omnes qui videbant eos et timuit omnis homo.* ***E****t annuntiaverunt opera dei et facta es intellexerunt.* **(f. 29v)** *et facta es intellexerunt. Letabitur iustus in domino et sperabit in eo et laudabuntur omnes recti corde.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Dominus tanquam ovis ad victunam ductus est et non aperuit os suum* ***ymnus*** ***C****hristus passus est pro nobis ut vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius. qui peccatum non fecit nec inventus est dolus in ore eius. Deo gracias.* ***Responsum*** *Proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione* **(f. 30)** *contempta.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui hora diei tercia ad crucis tormentum pro mundi salute ductus es: te supplices et deprecamur ut per virtutem tue sanctissime passionis. omnia peccata nostra deleas. et ad tue beatitudinis gloriam sempiternam misericorditer nos perducas. Qui vivis et regnas deus.* ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvan***(f. 30v)***dum me festina* ***G****loria patri* ***ymnus*** ***C****rucem pro nobis subiit et stans in illa sitiit. ihesus sacratis manibus. clavis fossis ac pedibus* ***H****onor et benedictio sit crucifixo filio: qui suo nos*

[7] Salmo 64.

supplicio redemit ab exicio ***L****aus honor christo vendito et causa* ***antiphona*** ***P****osuerunt* ***Psalmus***[8] ***C****redidi propter quod locutus sum ego autem humilitatus sum nimis* ***E****go dixi in excessu meo omnis homo mendax.* ***Q****uid retribuam domino pro omnibus* **(f. 31)** *que retribuit michi* ***C****alicem salutaris accipiam et nomen domini invocabo.* ***V****ota mea domino reddam coram omni populo eius preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius* ***O*** *domine quia ego servus tuus ego servus tuus et filius ancille tue.* ***D****isrupisti vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis et nomen domini invocabo* ***V****ota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius in atriis domus* **(f. 31v)** *domini in medio tui iherusalem* ***G****loria patri* ***antiphona*** ***P****osuerunt super caput eius causam ipsius scriptam. ihesus naçarenus rex iudeorum.* ***Capitulum*** ***T****radebat autem iudicanti se in iuste qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum ut peccatis mortuis iusticie vivamus. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Oblatus est quia ipse voluit: et non apervit os suum. Oremus.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui ad exprimendum ad te re***(f. 32)***vertentibus tue benignitatis affectum brachia tua in crucis patibulo expandisti et in sacratissimo corpore tuo pro nostris sanandis vulneribus quinque ulnera pertulisti: da nobis pro tui nominis gloria in sanguine et amore tuo perficere et fervere ut tuis mereamur amplexibus eterna liter in herere. Qui vivis et regnas deus. Per.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui in hora diei sexta pro nobis nudus invo***(f. 32v)***cens crucem ascendisti in qua diversis clavis affixus inter latrones diucius pendisti: et peccatoribus spem de venia tribuisti: presta ut te crucifixum in corde semper habentes contra omni peccatorum maculas virtutem tuorum vulnerum senciamus. Qui vivis et clamor.* ***Ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuva[n]/dum* **(f. 33)** *me festina* ***G****loria patri* ***ymnus*** ***B****eata christi passio sit nostra liberatio. ut per hanc nobis gaudia parata sint celestia* ***G****loria christo domino qui procedens in patibulo clamans emisit spiritum mundumque salvans perditum* ***L****aus honor christo vendito* ***antiphona*** *Cumque* ***psalmus***[9] ***V****oce mea ad dominum clamavi: voce mea ad dominum deprecatus sum.* ***E****ffundo in conspectu eius orationem meam et tri***(f. 33v)***bulationem meam ante ipsum pronuncio* ***I****n deficiendo ex me spiritum meum et tu cognovisti semitas meas.* ***I****n via hac qua ambulabam absconderunt laqueum michi.* ***C****onsiderabam ad dexteram et videbam et non erat qui cognosceret me* ***P****eriit fuga a me et non est qui requirat animam meam.* ***C****lamavi ad te domine dixi tu es spes mea portio mea in terra vivencium.* ***I****ntende ad deprecationem meam quia* **(f. 34)** *humiliatus sum nimis.* ***L****ibera me a persequentibus me quia confortati sunt super me.* ***E****duc de custodia animam meam ad*

[8] Salmo 115. Embora o salmo 115 não seja o mesmo em todas as fontes.
[9] Salmo 142.

confitendum nomini tuo me exspectant iusti donec retribuas michi. ***G****loria* ***antiphona*** *Cumque accepisset ihesus acetum dixit consummatum est et inclinato capite emisit spiritum.* ***Capitulum*** ***D****ecebat eum propter quem omnia qui multus filios in gloriam adduxe rat auctorem salutis eorum* **(f. 34v)** *per passionem consummari. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Tradidit in mortem animam suam. Et cum sceleratis deputatum est. Oremus* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui in hora diei nona expansis in cruce manibus: et inclinato capite deo patri spiritum tradidisti: et de dulcissimi lateris tui apercione precium nostre redempcionis tuum sanguinem perfudisti da nobis indignis famulis tuis ut in hora mortis nostre animas nostras* **(f. 35)** *ad te qui vere paradisus es. facias misericorditer per venire. Qui vivis et regnas deus in secula seculorum. amen. Oremus* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui in hora diei nona confixis in cruce manibus verberis et flagellis attritus ac siti valida desiccatus: aceto tum felle potatus fuisti: et inclinato capite clamans et lacrimans spiritum emisti et ad limbum descendens ut captivos educeres portas et hostes in* **(f. 35v)** *fortitudine confregidti passionis tue virtute concede ut hora mortis peccatorum nostrorum cathenis confractis ad tua mereamur gaudia peruenire. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen* ***Ad vesperas.*** ***D****eus in adiutorium meum intende Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Dignus es* ***psalmus david***[10] ***E****xaltabo te domine quoniam* **(f. 36)** *suscepisti me nec delectasti inimicos meos super me.* ***D****omine deus meus clamavi ad te et sanasti me.* ***D****omine eduxisti ab inferno animam meam salvasti me a descendentibus in lacum.* ***P****sallite domino sancti eius et confitemini memorie sanctitatis eius.* ***Q****uoniam ira indignacione eius et vita in voluntate eius* ***A****d vesperum demorabitur fletus et ad matutinum leticia.* ***E****go autem dixi in habundan***(f. 36v)***cia non movebor in eternum.* ***D****omine in voluntate tua prestitisti decori meo virtutem* ***A****vertisti faciem tuam a me et factus sum conturbatus.* ***A****d te domine clamabo et ad deum meum deprecabor. Que utilitas in sanguine meo dum descendero in corrupcionem* ***N****umquid confitebitur tibi pulvis aut annunciabit veritatem tuam* ***A****udivit dominus et misertus est mei dominus factus est adiutor meus.* **(f. 37)** *Convertisti planctum meum in gaudium michi. conscidisti saccum meum et circumdedisti me leticia* ***U****t cantet tibi gloria mea et non compungar domine deus meus in eternum confitebor tibi.* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Dignus es domine deus accipere librum et solvere signacula eius quoniam occisus es et redemisti nos deo in sanguine tuo.* ***Capitulum*** ***V****idemus ihesum propter passionem mortis gloria et honore coro***(f. 37v)***natum ut gracia dei pro omnibus gustaret mortem. Deo gracias* ***ymnus*** ***Q****ui pressura mortis dura solvisti nexus criminum nos ad pacem*

[10] Salmo 30.

duc veracem. ihesum corona virginum ***I****n flagellis potum fellis bibisti amarissime pro peccatis perpetratis eterne rex altissime* ***O****mni genti recolenti tue mortis supplicium: da virtutem et salutem christe redemptor omnium* ***I****n amara crucis ara fudisti rivos sanguinis.* **(f. 38)** *ihesu digne rex benigne consors paterni luminis* ***S****anguis christi qui fuisti peremptor hostis in vidi. fac sitire nos venire ad cenam agni providi. amen.* ***Versiculus*** *Disciplina pacis nostre super eum Et livore eius sancti sumus* ***antiphona*** *Recessit pastor bonus fons aque vive qui animam suam posuit pro ovibus suis et pro sue grege mori dignatus est.* ***canticum*** ***M****agnificat anima mea dominum* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salu***(f. 38v)***tari meo* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est: et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes* ***S****uscepit israel* **(f. 39)** *puerum suum recordatus misericordie sue* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri* ***S****icut erat* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe fili dei vivi eterne beatitudines condimetum qui de cruce depositus conditus es aromatibus: concede propicius ut depositis peccatorum nostrorum sarcinis ante conspectu divine maiestatis tue presentari inter sanctos et electos tuos tecum eternaliter gaudeamus.* **(f. 39v)** *Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui in hora diei vespertina in cruce iam morte preventus coram matre tua lancea perforatus fuisti: et de tuo latere nobis aquam in lavacrum et sanguinem in precium tribuisti fac corda nostra passionis tuo memoria scindi: ut qui sumus tua morte redempti peccatis omnibus expiatis te gloriosum in celis quem in terris passum recolimus vi***(f. 40)***deamus. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Ad completorium*** ***C****onverte nos deus salutaris noster Et averte iram tuam a nobis* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Plangent.* ***psalmus***[11] ***D****omine deus salutis mee in die clamavi et nocte coram te* **(f. 40v)** *Intret in conspectu tuo oratio mea inclina aurem tuam ad precem meam.* ***Q****uia repleta est malis anima mea et vita mea inferno approximavit.* ***E****xtimatus sum cum descendentibus in lacum factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber* ***S****icut vulnerati dormientes in sepulchris quorum non es memor amplius et ipsi de manu tua repulsi sunt.* ***P****osuerunt me in lacum inferio***(f. 41)***ri in tenebrosis et in umbra mortis.* ***S****uper me confirmatus est furor tuus et omnes fluctus tuos induxisti super me.* ***L****onge fecisti notos meos a me posuerunt me abhominacionem sibi.* ***G****loria patri.*

[11] Salmo 88 (2-9).

antiphona *Plangent eum quasi unigenitum quia innocentes dominus occisus est.* ***ymnus*** ***Q****ui iacuisti mortuus in petra rex innocuus fac nos in te quiescere semperque laudes reddere* ***S****uccurre nobis domine quos* **(f. 41v)** *redemisti sanguine et duc nos ad celestia eterna pacis gaudia* ***L****aus honor christo vendito et sine causa prodito: passo mortem pro populo in aspero patibulo amen.* ***capitulum*** ***C****hristo in carne passo vos eadem cogitacione armamini. Deo gracias* ***Responsorium*** *Factus est in pace locus eius. Et habitacio eius in syon.* ***antiphona*** *Salvator* ***psalmus***[12] ***N****unc dimitis servum tuum domine: secundum verbum tuum in pace.* **(f. 42)** ***Q****uia viderunt oculi mei salutare tuum* ***Q****uod parasti ante faciem omnium populorum* ***L****umen ad revelacionem gencium et gloriam plebis tue israel* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Salvator mundi salva nos qui per crucem et sanguinem tuum redemisti nos auxiliare nobis te deprecamur deus noster. Oremus.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui hora completorii sepultus es te a mulieribus planctus et lamentatus* **(f. 42v)** *fac nos quesumus gementes et lamentantes tuam devotissime plangere passionem cuius nos memoriam recolentes de exilio ad patriam de labore ad requiem de merore ad beatissime visionis tue consolationem per venire concede. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui hora diei ultima depositus de cruce in brachiis tue matris. ut pie creditur redmatus* **(f. 43)** *fuisti: cuius sacratissimam animam tue mortis gladius pertransivit et qui post maternos amplexus et amaros singultos ac lacrimosa oscula insepulcro redusus triduo quie visti: concede ut qui tuam recolimus passionem per ipsam devictis hostibus ab instantibus malis et a morte perpetua liberemur. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* **(f. 43v)** branco**.**

3. HORAS DA CRUZ, ff. 44-51v

(f. 44) branco; **(f. 44v)** Iconografia: Crucifixão (pp) **(f. 45)** ***Incipit officium sancte Crucis. Ad matutinas.*** ***D****omine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio: et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. amen. Alleluya* ***Ymnus*** **(f. 45v)** ***P****atris sapiencia veritas divina. Deus homo captus est hora matutina. A suis discipulis cito derelictus. A iudeis traditus venditus et afflictus.* ***Versiculus.*** ***A****doramus te christe et benedicimus tibi. quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus* ***oratio*** ***D****omine ihesu christe filii dei vivi qui pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam*

[12] Apesar da rubrica indicar a introdução de um salmo o texto corresponde a um excerto do evangelho de São Lucas: Lc(2:29-32)

nunc et in hora mortis mee: et largiri digneris **(f. 46)** *vivis misericordiam et graciam: defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam: et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***primam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***H****ora prima ductus est ihesus ad pylatum. Falsis testimoniis multum accusatum. In collo percuciunt manibus ligatum.* **(f. 46v)** *Vultum dei conspuunt lumen celi gratum.* ***versiculus*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee: et largiri digneris vivis misericordiam et graciam: Defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam: et nobis pec***(f. 47)***catoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui.* ***Tertiam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria* ***Ymnus****.* ***C****rucifige clamitant hora terciarum. Illusus induitur veste purpurarum. Caput eius pungitur corona spinarum crucem portat humeris ad locum penarum.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***Oratio****.* **(f. 47v)** ***D****omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee: et largiri digneris vivis misericordiam et graciam: defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis* ***Ad vesperas*** [13]***.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Ymnus****.* **(f. 48)** ***H****ora sexta ihesus est cruci conclavatus et est cum latronibus pendens reputatus. Pre tormentis siciens felle saturatus. Agnus crimen diluit sic ludificatus.* ***versiculus*** *Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee: et largiri dig***(f. 48v)*neris vivis misericordiam et graciam: defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam: et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis* ***nonam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***Ymnus****.* ***H****ora nona dominus ihesus expiravit. Hely clamans animam patri commendavit. Latus eius lancea miles perforavit. Terra tunc contremuit et sol obscuravit.* ***Versiculus****. Adoramus* **(f. 49)** *te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium*

[13] Erro do rubricador. Deveria figurar ***Ad sextam***.

tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee: et largiri digneris vivis misericordiam et graciam: Defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis **(f. 49v)** ***vesperas. D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***Ymnus****. **D**e cruce deponitur hora vespertina. Fortitudo latuit in mente divina. Talem mortem subiit vite medicina. Heu corona glorie iacuit supina.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mor***(f. 50)***tem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mortis mee: et largiri digneris vivis misericordiam et graciam: defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam: et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis* ***Ad completorium. C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* **(f. 50v)** ***G****loria patri.* ***Ymnus****. **H**ora completorii datur sepulture. Corpus christi nobile spes vite future. conditur aromate. complentur scripture lugis sit memoria mors est michi cure.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Oremus.* ***Oratio****. **D**omine ihesu christe fili dei vivi pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc et in hora mor***(f. 51)***tis mee: et largiri digneris vivis misericordiam et graciam: defunctis requiem et veniam ecclesie tue sancte pacem et concordiam: et nobis peccatoribus vitam et leticiam sempiternam. Qui vivis et regnas deus. Per omnia. secula seculorum amen.* **(f. 51v)** branco;

4. HORAS DO ESPÍRITO SANTO, ff. 52-59

(f. 52) branco; **(f. 52v)** Iconografia: <u>*Pentecostes*</u> (pp); **(f. 53)** ***Incipit officium de sancto spiritu. D****omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. amen. Alleluya* ***ymnus.*** **(f. 53v)** *Nobis sancti spiritus gracia sit data. De qua virgo virginum fuit obumbrata. Cum per sanctum angelum fuit salutata. Verbum caro factum est virgo fecundata.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus reple tuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur.* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio*** *Omnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus gra***(f. 54)***ciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui*

tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen. ***Ad primam*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** *De virgine maria christus fuit natus. Crucifixus mortuus atque tumulatus. Resurgens discipulis fuit de***(f. 54v)***monstratus. Et ipsis cernentibus celis elevatus* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus reple tuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate* **(f. 55)** *spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Ad terciam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Hymnus.*** *Suum sanctum spiritum deus delegavit. in die penthecostes ipsos confirmavit Atque linguis igneis ipsos inflammavit. Relinquere orphanos ipsos denegavit.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum* **(f. 55v)***tuum et creabuntur* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** **(f. 56)** ***S****eptiformem graciam tunc acceptaverunt. Quare ydeomata cuncta cognoverunt. Ad diversa climata mundi recesserunt. Et fidem catholicam tunc predicaverunt.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre.* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis dis***(f. 56v)***cipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***ymnus:*** ***S****piritus paraclitus fuit appellatus. Donum dei caritas fons vivificatus. Spiritalis unctio ignis inflammatus. Septiformis gracie carisma vocatus.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus* **(f. 57)** *repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***Responsorium***[14] *Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***versiculus*** *Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus da nobis*

[14] Erro do rubricador. Em vez de *responsorium* deveria figurar *versiculus*; e no versiculo seguinte, *responsorium*.

illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen. ***Ad vesperas*** **(f. 57v)** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** *Dextere dei digitus virtus spiritalis. Nos defendat eruat ab omnibus malis. Ut nobis non noceat demon infernalis. Protegat et nutriat ac foveat sub alis.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio.*** **(f. 58)** *Omnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Ad Completorium*** ***C****onverte nos deus salutatis noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus.*** **(f. 58v)** ***S****piritus paraclitus nos velit iuvare. Gressus nostros regere et illuminare. Ut cum deus venerit omnes iudicare. Nos velit ad dexteram suam appellare.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre. Oremus.* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus graciam* **(f. 59)** *quam tuis discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Recommendacio*** ***H****as horas canonicas cum devotione Tibi sancte spiritus pia ratione. Dixi ut nos visites inspiratione. Et vivamus iugiter celi regione. Amen.* **(f. 59v)** branco;

5. MISSA, ff. 60-66v

(f. 60) branco **(f. 60v)** Iconografia: <u>Virgem com o Menino</u> (pp) **(f. 61)** ***Incipit missa beate marie virginis*** ***E****t introibo ad altare dei. Ad deum qui letificat iuventutem meam.* ***D****ignare domine die isto. Sine peccato nos custodire* ***C****onfitemini domino quonian bonus. Quonian in seculum misericordia eius.* ***confessio*** ***C****onfiteor deo omnipotenti et beate marie virgini et omnibus* **(f. 61v)** *sanctis eius et vobis pater quia ego infelix peccator peccavi nimis contra legem dei mei cogitatione locucione consensu visu verbo et opere mea culpa mea culpa mea culpa mea maxima culpa Ideo precor beatissimam gloriosam virginem mariam. et omnes sanctos et sanctas dei et vos frates orare pro me peccatore.* ***absolutio*** ***M****isereatur vestri omnipotens deus et dimissis omnibus peccatis vestris perducat nos et vos ihesus christus* **(f. 62)**

sine macula cum gaudio ad vitam eternam amen. ***A****diutorium nostrum in nomine domini: qui fecit celum et terram.* ***S****it nomen domini benedictum. Et hox nunc et usque in seculum.* ***Introitus misse beate marie***[15] ***S****alve sancta parens enixa puerpera regem qui celum terramque regit in secula seculorum* ***antiphona***[16] *Senciant omnes tuum iuvamen quicumque celebrant tuam commemorationem* ***versiculus***[17] *Gloria patri et filio et spiritu sancto.* ***K****y***(f. 62v)***rieleison. iii* ***C****hristeleison: iii* ***K****yrieleison: iii.* ***canticum G****loria in excelsis deo Et in terra pax hominibus bone voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Gracias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine deus rex celestis. deus pater omnipotens. Domine fili unigenite ihesu christe. Domine deus agnus dei filius patris. Qui tollis peccata mundi miserere nobis. Qui tollis peccata mundi: miserere nobis. Qui tollis peccata mundi suscipe depre***(f. 63)***cationem nostram. Qui sedes ad dexteram patris: miserere nobis. Quoniam tu solus sanctus. Tu solus dominus. Tu solus altissimus ihesu christe. Cum sancto spiritu in gloria dei patris. amen. Oremus.* ***Oratio C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis salute gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum amen.* ***lectio*** **(f. 63v)** ***libri sapiencie.***[18] ***A****b inicio et ante secula creata sum et usque ad futurum seculum non desinam et in habitatione sancta coram ipso ministravi. Et sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi et in ierusalem potestas mea. Et radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detencio mea.* ***graduale*** *Benedicta et venerabilis es virgo maria que sine tactu pu***(f. 64)***doris inventa es mater salvatoris* ***versiculus*** *virgo dei genitrix quem totus non capit orbis in tua se clausit viscera factus homo alleluya* ***versiculus*** *virgo yesse flruit virgo deum et hominem genuit pacem deus reddidit in se reconcilians yma sumis alleluya.* ***secundum matheum***[19] ***I****n illo tempore loquente ihesum ad turbas. Extollens vocem quedam mulier de turba dixit illi: Beatus venter qui te portavit et* **(f. 64v)** *ubera que suxisti. At ille dixit. Quynimmo. Beati qui audiunt verbum dei et custodiunt illud. Deo gratias.* ***Symbolum C****redo in unum deum. Patrem omnipotentem factorem celi et terre. Visibilium omnium et invisibilium. Et in unum dominum ihesum christum filium dei unigenitum et ex patre natum ante omnia secula. Deum de deo lumen de lumine. Deum verum de deo vero. Genitum non factum consubstancialem patri per quem omnia* **(f. 65)** *facta sunt. Qui propter nos homines et propter*

[15] Missa votiva da abençoada Virgem Maria para os sábados.
[16] Erro do rubricador; é um versículo.
[17] Erro do rubricador; é um responsório.
[18] Eccles (24. 14-16)
[19] Erro do rubricador. Lc (11:27-28)

nostram salutem descendit de celis. Et incarnatus est de spiritu sancto ex maria virgine: et homo factus est. Crucifixus eciam pro nobis sub pontio pylato passus et sepultus est. Et resurrexit tercia die secundum scripturas. Et ascendit in celum et sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos. Cuius regni non erit finis. **(f. 65v)** *Et in spiritum sanctum dominum et vivificantem. Qui ex patre filioque procedit. Qui cum patre et filio simul adoratur et conglorificatur. Qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. et vitam venturi seculi. amen.* ***Offertorion*** ***F****elix namque es sacra virgo maria: et omni laude dignissima. quia ex te or***(f. 66)***tus est sol iusticie christus deus noster.* ***S****anctus* ***S****anctus* ***S****anctus dominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra gloria tua. osanna in excelsis.* ***B****enedictus qui venit in nomine domini: osanna in excelsis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: dona nobis pacem.* ***Communionem. antiphona*** ***B****eata viscera marie virginis que portaverunt eterni* **(f. 66v)** *patris filium. amen* ***Post communionem*** ***G****racia tuam quesumus domine mentibus nostris infunde. ut qui angelo nunciante christi filii tui incarnationem cognovimus per passionem eius et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur. Per eundem christum dominum nostrum. amen.*

6. PERÍCOPES EVANGÉLICAS, ff. 66v-72

(f. 66v) ***Inicium sancti evvangelii secundum iohannem gloria tibi domine*** ***I****n principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum. hoc erat in prin***(f. 67)***cipio apude deum Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nichil Quot factum est in ipso vita erat et vita erat lux homnium et lux in tenebris lucet et tenebre eam non comprehenderunt Fuit homo missus a deo cui nomen erat iohannes hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera que illuminat omnem* **(f. 67v)** *hominem venietem in hunc mundum in mundum erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit In propria venit et sui eum non receperunt Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis. neque ex voluntate viri sed ex deo nati sunt Et verbum caro factum est et habitavit in nobis Et vidimus gloriam eius glo***(f. 68)***riam quasi unigeniti a patre plenum gracie et veritatis. Deo gracias.* ***Secundum lucam*** ***I****N illo tempore Missus est angelus gabriel a deo in*

civitatem galilee cui nomen naçareth ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph de domo david. et nomen virginis maria. Et ingressus angelus ad eam dixit. Ave gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. que cum audisset turbata est **(f. 68v)** *in sermone eius: et cogitabat qualis esset ista salutacio. Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud dominum. Ecce concipies in utero et paries filium: et vocabis nomen eius ihesum. hic erit magnus et filius altissimi vacabitur. Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum: et regni eius non erit finis. Dixit autem maria ad angelum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cog***(f. 69)***nosco. Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi: Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce eliçabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectude sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Deo gracias.* **(f. 69v)** ***Secundum marcum***[20] *Cum natus esset ihesus in bethleem iude in diebus herodis regis. Ecce magi ab oriente venerunt iherosolimam dicentes ubi est qui natus est rex iudeorum Vidimus enim stellam eius in oriente et venimus adorare eum. Audiens autem herodes rex turbatus est et omnis iherosolima cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi suscitabatur ab eis ubi christus* **(f. 70)** *nasceretur. At illi dixerunt ei. In bethleem iude sic enim scriptum est per prophetam. Et tu bethleem terra iuda nequaquam minima es in principibus iuda ex te enim exiet dux qui regat populum meum israel. Tunc herodes clam vocatis magis diligenter didicit ab eis tempus stelle que apparuit eis. Et mittens eos in bethleem dixit. Ite et interrogate diligenter de puero. Et cum inveneritis renunciate michi ut et* **(f. 70v)** *ego veniens adorem eum. Qui cum audissent regem abierunt. Et ecce stella quam viderant in oriente antecedebat eos usque dum veniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde. Et intrantes domum invenerunt puerum cum maria matre eius. Et procidentes adoraverunt eum et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera aurum thus et mirram. et responso accepto in sompnis ne* **(f. 71)** *redirent ad herodem per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Deo gracias.* ***Secundum marcum*** ***I****n illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis dominus ihesus Et exprobravit incredulitatem illorum et duriciam cordis. Quia hiis qui viderant eum ressurexisse a mortuis non crediderunt Et dixit eis. Euntes in mundum universum predicate evvangelium omni creature. Qui crediderit et bap***(f. 71v)***tiçatus fuerit salvus erit. Qui vero non crediderit condempnabitur*

[20] Erro do rubricador. A perícopa evangélica é de São Mateus.

Signa autem eos qui crediderint hec sequentur in nomine meo demonia eicient linguis loquentur novis serpentes tollent. Et si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Super egros manus imponent et bene habebunt. Et dominus quidem ihesus postquam locutus est eis. Assumptus est in celum et sedet a dextris dei. Illi autem profecti **(f. 72)** *predicaverunt ubique domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Deo gracias.* **(f. 72v)** branco.

7. HORAS DA VIRGEM segundo o uso de Roma, ff. 73-138v

(f. 73) branco **(f. 73v)** Iconografia: <u>*Anunciação com árvore de Jessé*</u> (pp) **(f. 74)** ***Incipit officium beate marie virginis secundum usum Romane ecclesie. Ad matutinas*** ***D****omine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio: et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper: et in secula secu***(f. 74v)***lorum. Amen.* ***Et dicitur a pascha resurrectionis usque ad septuagesimam. et a septuagesima usque ad pasca dicitur*** ***L****aus tibi domine rex eterne glorie.* ***Invitatorium*** *Ave maria gracia plena. dominus tecum.* ***canticum***[21] ***V****enite exultemus domino: iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex* **(f. 75)** *magnus super omnes deos quoniam non repellit dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre: et altitudines moncium ipse conspicit.* ***D****ominus tecum.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* **(f. 75v)** ***A****ve maria gracia plena: dominus tecum.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbacione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea.* ***D****ominus tecum.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si intro***(f. 76)***ibunt in requiem meam.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto: sicut erat in principio et nunc et semper: et in secula seculorum. Amen.* ***D****ominus tecum.* ***A****ve maria gracia plena dominus tecum.* ***Ymnus*** ***Q****uem terra pontus ethera colunt adorant predicant trinam regentem machinam claustrum marie baiulat.* ***C****ui luna sol et omnia deserviunt per tempora perfusa celi gracia* **(f. 76v)** *gestant puelle viscera.* ***B****eata mater munere*

[21] Erro do rubricador. O texto que arubrica introduz é o salmo 94. Verifica-se o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 60.

cuius supernus artifex mundum pugillo continens ventris sub archa clausus est. ***B****eata celi nuncio fecunda sancto spiritu desideratus gentibus cuius per aluum fusus est.* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege. in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula amen.* ***Isti tres psalmi dicuntur diebus dominicis lune et ionis[22] antiphona.*** *Benedicta* **(f. 77)** ***D****omine[23] dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***Q****uoniam elevata est magnificencia tua super celos.* ***E****x ore infancium et lactencium perfecisti laudem propter inimicos tuos: ut destruas inimicum et ultorem.* ***Q****uoniam videbo celos tuos opera digitorum tuorum: lunam et stellas que tu fundasti.* ***Q****uid est homo quod memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum* ***M****inuisti* **(f. 77v)** *eum paulo minus ab angelis gloria et honore coronasti eum et constituisti eum super opera manuum tuarum.* ***O****mnia subiecisti sub pedibus eius: oves et boves universas insuper et pecora campi.* ***V****olucres celi et pisces maris qui perambulant semitas maris.* ***D****omine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***G****loria patri* ***Antiphona*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***Antiphona*** **(f. 78)** *Sicut mirra* ***Psalmus[24]*** *Celi enarrant gloriam dei: et opera manuum eius annunciat firmamentum.* ***D****ies diei eructat verbum et nox nocti indicat scienciam.* ***N****on sunt loquele neque sermones: quorum non audiantur voces eorum.* ***I****n sole posuit tabernaculum suum et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* ***E****xultavit ut gygas ad currendam viam: a summo celo egressio eius.* ***E****t occursus eius usque ad sum***(f. 78v)***mum eius nec est qui se abscondat a calore eius.* ***L****ex domini immaculata convertens animas: testimonium domini fidele sapienciam prestans parvulis.* ***I****ustiticie domini recte letificantes corda preceptum domini lucidum illuminans oculos.* ***T****imor domini sanctus permanet in seculum seculi: iudicia domini vera iustificata in semet ipsa* ***D****esiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum et dul***(f. 79)***ciora super mel et favum.* *Etenim servus tuus custodit ea: in custodiendis illis retribucio multa.* ***D****elicta quis intellegit ab occultis meis munda me: et ab alienis parce servo tuo.* ***S****i mei non fuerint dominati tunc inmaculatus ero: et emundabor a delicto maximo.* ***E****t erunt ut conplaceant eloquia oris mei: et meditacio cordis mei in conspectu tuo semper.* ***D****omine adiutor meus: et* **(f. 79v)** *redemptor meus.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sicut mirra electa odorem dedi suavitatis sancta dei genitrix.* ***antiphona*** *Ante thorum.* ***Psalmus[25]*** *Domini est terra et plenitudo eius: orbis terrarum et universi*

[22] 1º nocturno.
[23] Salmo 8.
[24] Salmo 18.
[25] Salmo 23.

qui habitant in eo. ***Q****uia ipse super maria fundavit eum: et super flumina preparavit eum.* ***Q****uis ascendet in montem domini aut quis stabit in loco sancto eius.* ***I****nnocens manibus et mundo corde qui non acce***(f. 80)***pit in vano animam suam: nec iuravit in dolo proximo suo.* ***H****ic accipiet benedictionem a domino et misericordiam a deo salutari suo.* ***H****ec est generacio querencium eum: querencium faciem dei iacob.* ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porte eternales: et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus fortis et potens dominus potens in prelio.* ***A****ttollite portas principes vestras: et* **(f. 80v)** *introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie dominus virtutum ipse est rex glorie. Gloria patri* ***antiphona*** *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica draginatis.* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum. Pater noster. Et ne nos.* ***Isti tres psalmi dicuntur diebus martis et veneris[26]. antifona*** *Specie tua* ***psalmus[27]*** ***E****ructavit cor meum verbum bonum: dico ego* **(f. 81)** *opera mea regi.* ***L****ingua mea calamus scribe: velociter scribentis.* ***S****peciosus forma pre filiis hominum diffusa est gracia in labiis tuis: propterea benedixit te deus in eternum.* ***A****ccingere gladio tuo: super femur tuum potentissime.* ***S****pecie tua et pulcritudine tua: intende prospere procede et regna.* ***P****ropter veritatem et mansuetudinem et iusticiam: et deducet te mirabiliter dextera tua.* ***S****agitte tue acute:* **(f. 81v)** *populi sub te cadent in corda inimicorum regis.* ***S****edes tua deus in seculum seculi: virga directionis virga regni tui.* ***D****ilexisti iusticiam et odisti iniquitatem: propterea unxit te deus deus tuus oleo leticie pre consortibus tuis. Mirra et gutta et cassia a vestimentis tuis: a domibus eburneis ex quibus delectaverunt te filie regum in honore tuo.* ***A****stitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato: circumdata varietate.* ***A****udi filia et vide et* **(f. 82)** *inclina aurem tuam: et obliviscere populum tuum et domum patris tui.* ***E****t concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est dominus deus tuus et adorabunt eum.* ***E****t filie tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis.* ***O****mnis gloria eius filie regis ab intus: in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* ***A****dducentur regi virgines post eam: proxime eius afferentur tibi.* ***A****fferentur in leticia et exultatione: ad***(f. 82v)***ducentur in templum regis.* ***P****ro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.* ***M****emores erunt nominis tui domine: in omni generatione et generationem.* ***P****ropterea populi confitebuntur tibi in eternum: et in seculum seculi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Specie tua et pulcritudine tua intende prospere procede et regna.* ***antiphona*** *Adiuvabit eam.* ***Psalmus[28]*** ***D****eus noster refugium et virtus: adiutor in tribu***(f. 83)***lationibus que invenerunt nos nimis.*

[26] 2º nocturno.
[27] Salmo 44.
[28] Salmo 45.

P**ropterea non timebimus dum turbabitur terra et transfferentur montes in cor maris. **S**onuerunt et turbate sunt aque eorum: conturbati sunt montes in fortitudine eius. **F**luminis impetus letificat civitatem dei: sanctificavit tabernaculum suum altissimus. Deus in medio eius non commovebitur: adiuvabit eam deus mane diluculo Conturbate sunt gentes et incli(f. 83v)***nata sunt regna dedit vocem suam mota est terra. **D**ominus virtutum nobiscum: susceptor noster deus iacob **V**enite et videte opera domini que posuit prodigia super terram: auferens bella usque ad finem terre **A**rcum conteret et confringet arma et scutum conburet in igni **V**acate et videte quoniam ego sum deus: exaltabor in gentibus et exaltabor in terra. **D**ominus virtutum nobiscum: susceptor* **(f. 84)** *noster deus iacob. **G**loria patri **antiphona** Adiuvabit eam deus vultu suo: deus in medio eius non commovebitur. **antiphona** Sicut letancium. **Psalmus**[29] Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit dominus portas syon super omnia tabernacula iacob. **G**loriosa dicta sunt de te civitas dei. **M**emor ero raab et babilonis scientium me. **E**cce alienigene et tyrus et populus ethyopum hii fuerunt illic. **N**umquid syon dicet ho***(f. 84v)***mo et homo natus est in ea et ipse fundavit eam altissimus **D**ominus narrabit in scripturis populorum et principum: horum qui fuerunt in ea. **S**icut letantium omnium habitacion est in te. **G**loria Patri **antiphona** Sicut letancium omnium nostrum habitacio est in te sancta dei genitrix. **versiculus** Diffusa est gracia in labiis tuis. **Responsorium** Propterea benedixit te deus in eternum. Pater noster. Et **Isti tres psalmi dicuntur diebus marcurii et sab***(f. 85)***bati.**[30] **antiphona** Gaude maria. **Psalmus**[31] Cantate domino canticum novum: cantate domino omnis terra. **C**antate domino et benedicite nomini eius: annunciate de die in diem salutare eius. **A**nnunciate inter gentes gloriam eius: in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus et laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos. **Q**uoniam omnes dii gencium demonia dominus autem* **(f. 85v)** *autem celos fecit. **C**onfessio et pulcritudo in conspectu eius sanctimonia et magnificencia in sanctificatione eius. **A**fferte domino patrie gencium: afferte domino gloriam et honorem: afferte domino gloriam nomini eius. **T**ollite hostias et introite in atria eius: adorate dominum in atrio sancto eius. **C**ommoveatur a facie eius universa terra: dicite in gentibus quia dominus regnavit. **E**tenim correxit orbem terre qui non commovebitur: iudicabit po***(f. 86)***pulos in equitate. **L**etentur celi et exultet terra commoveatur mare et plenitudo eius gaudebunt campi et omnia que in eis sunt. **T**unc exultabunt omnia ligna silvarum a facie domini quia venit: quoniam venit iudicare terram. **I**udicabit orbem terre in equitate: et populos in veritate sua.*

[29] Salmo 86.
[30] 3º nocturno.
[31] Salmo 95.

G**loria Patri.* ***antiphona *Gaude maria virgo cunctas hereses sola interemisti in universo mundo.* ***antiphona*** *Dignare* ***Psalmus***[32] ***D**ominus regnavit* **(f. 86v)** *exultet terra letentur insule multe.* ***N**ubes et caligo in circuitu eius iusticia et iudicium correctio sedis eius.* ***I**gnis ante ipsum precedet et inflammabit in circuitu inimicos eius.* ***A**lluxerunt fulgura eius orbi terre: vidit et commota est terra.* ***M**ontes sicut cera fluxerunta facie domini: a facie domini omnis terra.* ***A**nnunciaverunt celi iusticiam eius: et viderunt omnes populi gloriam eius.* ***C**onfundantur omnes* **(f. 87)** *qui adorant sculptilia et qui gloriantur in simulacris suis.* ***A**dorate eum omnes angeli eius: audivit et letata est syon.* ***E**t exultaverunt filie iude: propter iudicia tua domine.* ***Q**uoniam tu dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.* ***Q**ui diligitis dominum odite malum custodit dominus animas sanctorum suorum: de manu peccatoris liberavit eos.* ***L**ux orta est iusto: et rectis corde le***(f. 87v)***ticia.* ***L**etamini iusti in domino: et confitemini memorie sanctificationis eius.* ***G**loria Patri.* ***antiphona*** *Dignare me laudare te virgo sacrata da michi virtutem contra hostes tuos.* ***antiphona*** *Post partum* ***Psalmus***[33] ***C**antate domino canticum novum quia mirabilia fecit.* ***S**alvavit sibi dextera eius et brachium sanctum eius.* ***N**otum fecit dominus salutare suum: in conspectu gencium revelavit iusticiam suam.* ***R**ecordatus est* **(f. 88)** *misericordie sue et veritati sue domui israel.* ***V**iderunt omnes termini terre: salutare dei nostri.* ***I**ubilate deo omnis terra: cantate et exultate et psallite.* ***P**sallite domino in cythara in cythara et voce psalmi: in tubis ductilibus et voce tube cornee.* ***I**ubilate in conspectu regis domini: commoveatur mare et plenitudo eius: orbis terrarum et in universi qui habitant in eo.* ***F**lumina plaudent manu simul: montes exul***(f. 88v)***tabunt a conspectu domini: quoniam venit iudicare terram.* ***I**udicabit orbem terrarum in iusticia: et populos in equitate.* ***G**loria Patri.* ***antiphona*** *Post partum inviolata permansisti dei genitrix intercede pro nobis.* ***loco*** *Post partum.* ***Per totum adventum dicitur hec antiphona*** *Angelus domini nunciavit marie et concepit de spiritu sancto* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum. Pater noster. Et ne nos.* **(f. 89)** ***Benedictio***[34] *Precibus et meritis beate maria virginis et ominum sanctorum perducat nos dominus ad regna celorum amen. Iube domine benedicere.* ***Benedictio*** *Nos cum prole pia benedicat virgo maria. Amen.* ***Lectio prima*** *In omnibus requiem quesivi et in hereditate domini morabor. Tunc precepit et dixit michi creator omnium et qui creavit me requievit in tabernaculo meo. et dixit michi In iacob inhabita et in* **(f. 89v)** *israel hereditare et in electis meis mitte radices. Tu autem domine:*

[32] Salmo 96.
[33] Salmo 97.
[34] Erro do rubricador. É o *absolutio*.

miserere nostri. Deo gracias. ***Responsorium*** *Sancta et immaculata virginitas quibus te laudibus referam nescio. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti.* ***versiculos*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Quia a quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti.* ***Lectio secunda*** *Et sic in syon firmata sum et in civitate sanctifi***(f. 90)***cata similiter requievi et in iherusalem potestas mea. Et radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detencio mea. Tu autem domine.* ***Responsorium*** *Beata es maria que dominum portasti creatorem mundi. genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***versiculus*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo. Iube domine benedicere.* ***Bene***(f. 90v)***dictio*** *Per virginem matrem concedat nobis dominus salutem et pacem. Amen.* ***Lectio tercia*** *Quasi cedrus exaltata sum in lybano et quasi cypressus in monte syon. Quasi palma exaltata sum in cades et quasi plantacio rose in iherico. Quasi oliva speciosa in campis: et quasi plantanus exaltata sum iuxta aquas in plateis. Sicut cynamomum et balsamum aromatiçans odorem dedi quasi mir***(f. 91)***ra electa dedi suavitatem odoris. Tu autem domine* ***Responsorium*** *Felix namque es sacra virgo maria et omni laude dignissima. quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster.* ***versiculus*** *Ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu. Senciant omnes tuum iuvamen quicunque celebrant tuam commemorationem. Quia ex te. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Christus deus noster.* ***Canticum*** **(f. 91v)** ***T****e deum laudamus te dominum confitemur.* ***T****e eternum patrem omnis terra veneratur.* ***T****ibi omnes angeli tibi celi et universe potestates.* ***T****ibi cherubim et seraphin incessabili voce proclamant.* ***S****anctus.* ***S****anctus.* ***S****anctus dominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra: maiestatis glorie tue.* ***T****e gloriosus: apostolorum chorus.* ***T****e prophetarum laudabilis numerus.* ***T****e* **(f. 92)** *martirum candidatus: laudat exercitus. Te per orbem terrarum: sancta confitetur ecclesia.* ***P****atrem immense maiestatis.* ***V****enerandum tuum verum: et unicum filium.* ***S****anctum quoque paraclitum spiritum.* ***T****u rex glorie christe.* ***T****u patris: sempiternus es filius.* ***T****u ad liberandum suscepturus hominem: non horruisti virginis uterum.* ***T****u devicto mortis aculeo: aperuisti credentibus regna celorum.* ***T****u ad* **(f. 92v)** *dexteram dei sedes in gloria patris.* ***I****udex crederis esse venturus.* ***T****e ergo quesumus famulis tuis subveni: quos precioso sanguine redemisti.* ***E****terna fac cum sanctis tuis in gloria numerari.* ***S****alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue.* ***E****t rege eos et extolle illos: usque in eternum.* ***P****er singulos dies benedicimus te.* ***E****t laudamus nomen tuum in seculum: et in seculum seculi.* ***D****ignare* **(f. 93)** *domine die isto: sine peccato nos custodire.* ***M****iserere nostri domine: miserere nostri.* ***F****iat misericordia tua domine super nos: quemadmodum speravimus in*

te. ***I****n te domine speravi non confundar in eternum.* ***versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi.* **(f. 93v)** branco.

(f. 94) ***Ad laudes*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri* ***antiphona*** *Assumpta est.* ***psalmus.***[35] ***D****ominus regnavit decorem indutus est: indutus est dominus fortitudinem et precinxit se. Etenim firmavit orbem terre: qui non commovebitur.* ***P****arata sedes tua ex tunc:* **(f. 94v)** *a seculo tu es.* ***E****levaverunt flumina domine: elevaverunt flumina vocem suam.* ***E****levaverunt flumina fluctus suos: a vocibus aquarum multarum.* ***M****irabiles elationes maris: mirabilis in altis dominus.* ***T****estimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo in longitudinem dierum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedictum dominum.* ***antiphona*** *Maria virgo.* ***Psalmus***[36] **(f. 95)** ***I****ubilate deo omnis terra: servite domino in leticia.* ***I****ntroite in conspectu eius: in exultatione.* ***S****citote quoniam dominus ipse est deus ipse fecit nos et non ipsi nos.* ***P****opulus eius et oves pascue eius: introite portas eius in confessione atria eius: in ymnis confitemini illi.* ***L****audate nomen eius qui suavis est dominus in eternum misericordia eius: et usque in generatione et generationem veritas eius.* ***G****loria* **(f. 95v)** ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Antiphona*** *In odorem.* ***Psalmus***[37] ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea: quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta invia et in inaquosa sic in sancto apparui tibi: ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.* ***S****ic* **(f. 96)** *benedicam te in vita mea et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adipe et pinguedine repleatur anima mea: et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt* **(f. 96v)** *in inferiora terre: tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo: laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obstructum est os loquencium iniqua.* ***psalmus***[38] ***D****eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi* **(f. 97)** *populi*

[35] Salmo 92.
[36] Salmo 99.
[37] Salmo 62.
[38] Salmo 66.

omnes. ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster: benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***antiphona*** *Benedicta filia.* ***psalmus***[39] **(f. 97v)** *Benedicite omnia opera domini domino: laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicite angeli domini domino: benedicite celi domini domino.* ***B****enedicite aque omnes que super celos sunt domino: benedicite omnes virtutes domini domino.* ***B****enedicite sol et luna domino: benedicite stelle celi domino.* ***B****enedicite omnis ymber et ros domino: benedicite omnedicite omnis spiritus dei domino.* ***B****enedicite ignis* **(f. 98)** *et estus domino: benedicite frigus et estas domino.* ***B****enedicite rores et pruina domino: benedicite gelu et frigus domino.* ***B****enedicite glacies et nives domino: benedicite noctes et dies domino.* ***B****enedicite lux et tenebre domino: benedicite fulgura et nubes domino.* ***B****enedicat terra dominum: laudet et superexaltet eum in secula. Benedicite montes et colles domino: benedicite universa germinancia in terra domino.* ***B****enedicite* **(f. 98v)** *fontes domino: benedicite maria et flumina domino.* ***B****enedicite cete et omnia que moventur in aquis domino: benedicite omnes volucres celi domino.* ***B****enedicite omnes bestie et pecora domino: benedicite filii hominum domino.* ***B****enedicat israel dominum: laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite sacerdotes domini domino: benedicite servi domini domino.* ***B****enedicite spiritus et anime iustorum domino: benedici***(f. 99)***te sancti et humiles corde domino.* ***B****enedicite anania açaria mysael domino: laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicamus patrem et filium cum sancto spiritu: laudemus et superexaltemus eum in secula.* ***B****enedictus es domine in firmamemto celi et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula.* ***antiphona*** *Benedicta filia tu a domino quia per te fructum vite communicavimus.* ***antiphona*** *Pulcra es.* ***Psalmus***[40] **(f. 99v)** ***L****audate dominum de celis: laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna: laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum et aque omnes que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi: preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de ter***(f. 100)** *terra: dracones et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt*

[39] Erro do rubricador. O texto que a rubrica introduz não corresponde a um salmo mas ao *Canticum trium puerorum* [Daniel 3]. Ocorre o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 84, no BPE, COD CXXIV 2_10, f. 14, no BNP, iluminado 15, f. 29 e no BNP, iluminado 166, f. 35.
40 Salmo 148.

verbum eius. ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre. Iuvenes et virgines senes cum iunioribus: laudent nomen domini. quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum* **(f. 100v)** *et terram: et exaltavit cornu populi sui.* ***H****imnus omnibus sanctis eius filiis israel populo appropinquanti sibi.* ***Psalmus david***[41] ***C****antate domino canticum novum: laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum et filie syon: exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro: in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****x***(f. 101)***ultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xaltaciones dei in gutture eorum: et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nacionibus increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus: et nobiles eorum in manicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***Psalmus***[42] ***L****audate dominum in sanctis eius: laudate eum in firmamento* **(f. 101v)** *virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube: laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro: laudate eum in cordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.* ***G****loria.* ***Antiphona*** *Pulchra es et decora filia iherusalem terribilis ut cas***(f. 102)***trorum acies ordinata.* ***Capitulum*** *Viderunt eam filie syon et beatissimam predicaverunt et regine laudaverunt eam. Deo gracias.* ***ymnus.*** *O gloriosa domina excelsa supra sydera qui te creavit provide lactasti sacro ubere.* ***Q****uod eva tristis abstulit tu reddis almo germine intrent ut astra flebiles celi fenestra es.* ***T****u regis alti ianua et porta lucis fulgida vitam datam per virginem gentes redempte plaudi***(f. 102v)***te.* ***G****loria tibi domine. qui natus es de virgine. cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus. et benedictus fructus ventris tui.* ***antiphona*** *Beata dei.* ***psalmus.***[43] *Benedictus dominus deus israel: quia visitavit et fecit redempcionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis: in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum: qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex* **(f. 103)** *inimicis nostris: et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris: et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum: daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso: omnibus diebus*

[41] Salmo 149.
[42] Salmo 150.
[43] Erro do rubricador. A rubrica assinala salmo mas o texto corresponde ao Cântico de Zacarias[Lucas 1].

nostris. ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis preibis enim ante faciem* **(f. 103v)** *domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri: in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** ***B****eata dei genitrix maria virgo perpetua templum domini sacrarium spiritus sancti sola sine exemplo placuisti regi***(f. 104)***na domino nostro ihesu christo ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu.* ***K****yrie eleison.* ***C****hriste eleison.* ***K****yrie eleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus* ***Oratio*** *Deus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta supplicibus tuis: ut qui vere eam dei genitricem credimus eius a***(f. 104v)***pud te intercessionibus adiuvemur. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***De omnibus sanctis antiphona*** ***S****ancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio.*** ***P****rotege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***Alia oratio.*** **(f. 105)** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***Oratio.*** ***E****t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam* **(f. 105v)** *concede. Per dominum nostrum ihesum cristum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. Amen.*

(f. 106) **Ad prima** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* ***M****aria mater gracie. mater misericordie tu nos ab hoste protege: in hora mortis suscipe.* ***G****lo***(f. 106v)***ria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Assumpta est.* ***psalmus***[44] ***D****eus in nomine tuo salvum me fac: et in virtute tua iudica me.* ***D****eus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.* ***Q****uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam: et non proposuerunt deum ante conspectum suum.* ***E****cce enim deus adiuvat me et dominus* **(f. 107)** *susceptor est anime mee.* ***A****verte mala inimicis meis: et in veritate tua disperde illos.*

[44] Salmo 53.

V**oluntarie sacrificabo tibi: et confitebor nomini tuo domine quoniam bonum est.* ***Q**uoniam ex omni tribulacione eripuisti me et super inimicos meos despexit oculus meus.* ***psalmus [45] ***B**enedixisti domine terram tuam avertisti captivitatem iacob.* ***R**emisisti iniquitatem plebis tue operuisti omnia peccata eorum.* ***M**itigasti omnem* **(f. 107v)** *iram tuam avertisti ab ira indignationis tue.* ***C**onverte nos deus saluturis noster: et averte iram tuam a nobis.* ***N**umquid in eternum irasceris nobis aut extendes iram tuam a generatione in generationem* ***D**eus tu conversus vivificabis nos: et plebs tua letabitur in te.* ***O**stende nobis domine misericordiam tuam: et salutare tuum da nobis.* ***A**udiam quid loquatur in me dominus deus quoniam loquetur pacem in ple***(f. 108)***bem sanctam suam.* ***E**t super sanctos suos et in eos qui convertuntur ad cor.* ***V**erumptamen prope timentes eum salutare ipsius ut inhabitet gloria in terra nostra.* ***M**isericordia et veritas obviaverunt sibi iusticia et pax osculate sunt.* ***V**eritas de terra orta est et iusticia de celo prospexit.* ***E**tenim dominus dabit benignitatem et terra nostra dabit fructum suum.* ***I**usticia ante eum ambulabit et ponet in via gressus suos.* **(f. 108v)** ***G**loria patri.* ***psalmus***[46] ***L**audate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.* ***Q**uoniam confirmata est super nos misericordia eius: et veritas domini manet in eternum.* ***G**loria patri.* ***antiphona*** *Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedicunt dominum.* ***Capitulum*** ***Q**ue est ista que progreditur quasi aurora consurgens pulcra ut luna electa ut sol terribilis ut castrorum acies ordinata.* **(f. 109)** *Deo gracias* ***Responsorium***[47] *Dignare me laudare te virgo sacrata.* ***versiculus***[48] *Da michi virtutem contra hostes tuos.* ***K**yrie eleison.* ***C**riste eleison.* ***K**yrie eleison.* ***D**omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D**eus qui virginalem aulam beate marie virginis in qua habitares eligere dignatus es: da quesumus ut sua nos defensione munitos iucundos sue nos faciat interesse commemo***(f. 109v)***rationi. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* ***per sanctis antiphona*** ***S**ancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio.*** ***E**xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctrinis.* **(f. 110)** *Omnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***Oratio.*** ***E**t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua. cunctam repelle nequicia inter actus et voluntates nostras et*

[45] Salmo 84.
[46] Salmo 116.
[47] Erro do rubricador. É um versículo. Verifica-se o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 95v.
[48] Erro do rubricador. É um responsório. Verifica-se o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 95v.

omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem **(f. 110v)** *eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. amen.*

(f. 111) ***Ad terciam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie. mater misericordie tu nos ab hoste protege. in hora mortis suscipe* **(f. 111v)** ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***antiphona*** ***M****aria virgo.* ***psalmus***[49] ***A****d dominum cum tribularer clamavi: et exaudivit me.* ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi: ad linguam dolosam* ***S****agitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis* ***H****eu michi quia incolatus meus pro***(f. 112)***longatus est habitavi cum habitantibus cedar: multum incola fuit anima mea.* ***C****um his qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis inpugnabant me gratis.* ***G****loria.* ***psalmus***[50] ***L****evavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino: qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commocionem pedem tuum: neque dormitet qui dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormi***(f. 112v)***tabit neque dormiet qui custodit israel.* ***D****ominus custodit te dominus protectio tua: super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te: neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria.* ***psalmus***[51] ***L****etatus sum in his que dicta sunt michi: in domum domini ibimus.* **(f. 113)** ***S****tantes erant pedes nostri in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem que edificatur ut civitas cuius participacio eius in idipsum.* ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel: ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem: et habundancia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua: et habundancia in* **(f. 113v)** *turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos: loquebar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri: quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Capitulum*** ***E****t sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter*

[49] Salmo 119.
[50] Salmo 120.
[51] Salmo 121.

requievi et in iherusalem potestas mea. Deo gracias. ***Responsorium***[52] *Diffusa est gracia in labiis tuis. Pro***(f. 114)***pterea benedixit te deus in eternum.* ***K****yrie eleison. christe eleison. Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****eus qui salutis eterne beate marie virginitate fecunda humano generi premia prestitisti: tribue quesumus ut ipsam pro nobis intercedere sensiamus per quam meruimus auctorem vite suscipere. Dominum nostrum ihesum christum filium tuum. Amen.* ***De omnibus sanctis antiphona*** **(f. 114v)** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultavit iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus* ***Oratio*** *Protege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***alia oratio*** ***O****mnes sanct tui quesumus domine nos ubi que adiuvent ut dum eorum* **(f. 115)** *merita recolimus patrocinia senciamus* ***Oratio*** ***E****t pacem tua nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam inter actus et voluntates nostras etomnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit* **(f. 115v)** *et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen.*

(f. 116) ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***hympnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege. in hora mortis suscipe* **(f. 116v)** ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***antiphona*** *In odorem.* ***psalmus***[53] ***A****d te levavi oculos meos: qui habitas in celis.* ***E****cce sicut oculi servorum: in manibus dominorum suorum.* ***S****icut oculi ancille in manibus domine sue: ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri: quia multum reple***(f. 117)***ti sumus despectione.* ***Q****uia multum repleta est anima nostra: obprobrium habundantibus et despectio superbis.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[54] ***N****isi quia dominus erat in nobis dicat nunc israel: nisi quia dominus erat in nobis* ***C****um exurgerent homines in nos forte vivos deglutissent nos.* ***C****um irasceretur furor eorum in nos forsitan aqua absorbuisset nos.* ***T****orrentem pertransivit anima nostra forsitan: pertran***(f. 117v)***sisset anima nostra aquam intollerabilem.* ***B****enedictus dominus*

[52] Erro do rubricador. É um versículo. Verifica-se o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 100.
[53] Salmo 122.
[54] Salmo 123.

qui non dedit nos in capcionem dentibus eorum. ***A****nima nostra sicut passer erepta est de laqueo venancium.* ***L****aqueus contritus est: et nos liberati sumus.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini: qui fecit celum et terram.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[55] ***Q****ui confidunt in domino sicut mons syon non commovebitur in eternum qui habitat* **(f. 118)** *in iherusalem.* ***M****ontes in circuitu eius et dominus in circuitu populi sui: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Q****uia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* ***B****enefac domine: bonis et rectis corde.* ***D****eclinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem: pax super israel. Gloria patri.* ***antiphona*** *In odo***(f. 118v)***rem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***Capitulum*** *Et radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detencio mea. Deo gracias.* ***Responsorium***[56] *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***K****yrie eleison: christe eleison. Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Collecta***[57] **(f. 119)** ***C****oncede misericors deus fragilitati nostre presidium: ut qui sancte dei genitricis et virginis marie memoriam agimus intercessionis eius auxilio a nostris iniquitatibus resurgamus. Per christum dominum nostrum.* ***De omnibus sanctis antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultavit iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus* ***Oratio*** ***E****xaudi nos deus sa***(f. 119v)***lutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctris.* ***oratio*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubi que adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***Oratio*** ***E****t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam inter actus et voluntates nostras et om***(f. 120)***nium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen.* **(f. 120v)** branco;

(f. 121) ***Ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege. in hora mortis suscipe* ***G****loria* **(f. 121v)** *tibi domine qui natus es de virgine cum patre et*

[55] Salmo 124.
[56] Erro do rubricador. Trata-se de um versículo e não de um responsório.
[57] Erro do rubricador. Trata-se de uma oração e não de uma colecta.

sancto spiritu in sempiterna secula Amen. ***antiphona*** *Pulcra.* ***psalmus***[58] ***I****n convertendo dominus captivitatem syon: facti sumus sicut consolati.* ***T****unc repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra exultacione.* ***T****unc dicent inter gentes: magnificavit dominus facere cum eis.* ***M****agnificavit dominus facere nobiscum facti sumus letantes.* ***C****onverte domine cap***(f. 122)***tivitatem nostram: sicut torrens in austro.* ***Q****ui seminant in lacrimis: in exultacione metent.* ***E****untes ibant et flebant mittentes semina sua.* ***V****enientes autem venient cum exultacione: portantes manipulos suos.* ***G****loria.* ***psalmus***[59] ***N****isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam.* ***N****isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* ***V****anum est vobis ante* **(f. 122v)** *lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis sompnum: ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis: ita filii excussorum.* ***B****eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[60] ***B****eati omnes qui timent dominum: qui* **(f. 123)** *ambulant in viis eius.* ***L****abores manuum tuarum: quia manducabis beatus es et bene tibi erit.* ***U****xor tua sicut vitis habundans in lateribus domus tue.* ***F****ilii tui sicut novelle olivarum: in circuitu mense tue.* ***E****cce sic benedicetur homo: qui timet dominum.* ***B****enedicat tibi dominus ex syon et videas bona iherusalem omnibus diebus vite tue.* ***E****t videas filios filiorum tuorum: pacem super israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Pulcra* **(f. 123v)***es et decora filia iherusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** ***I****n plateis sicut cynamomum et balsamum aromatiçans odorem dedi quasi mirra electa. dedi suavitatem odoris. Deo gratias.* ***Responsorium***[61] *Post partum virgo inviolata permansisti dei genitrix intercede pro nobis.* ***K****yrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** **(f. 124)** ***F****amulorum tuorum quesumus domine delictis ignosce. ut qui tibi placere de actibus nostris non valemus genitricis filii tui domini nostri ihesu christi intercessione salvemur. Per christum.* ***De omnibus sanctis antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio.*** ***P****resta quesumus omnipotens deus ut nullis nos permit***(f. 124v)***tas perturbationibus concuti quos in apostolice confessionis petra solidasti.* ***Oratio*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***Oratio*** ***E****t pacem tuam nostris*

[58] Salmo 125.
[59] Salmo 126.
[60] Salmo 127.
[61] Erro do rubricador. Trata-se de um versículo e não de um responsório. Verifica-se o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 110.

*concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefacto***(f. 125)***ribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen.* ***versiculus*** *Domine exaudi orationem meam* ***responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat* ***versiculus*** *Benedicamus domino* ***Responsorium*** *Deo gracias.* **(f. 125v)** branco;

(f. 126) ***Ad vesperas.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** ***D****um esset.* ***psalmus***[62] ***D****ixit dominus domino meo: sede a dextris meis.* ***D****onec ponam inimicos tuos: scabellum pedum tuorum.* ***V****irgam virtutis tue emittet dominus ex syon dominare in medio ini***(f. 126v)***corum tuorum.* ***T****ecum principium in die virtutis tue: in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te.* ***I****uravit dominus et non penitebit eum: tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech.* ***D****ominus a dextris tuis confregit in die ire sue reges.* ***I****udicabit in nacionibus implebit ruinas conquassabit capita in terra multorum.* ***D****e torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.* ***G****lo***(f. 127)***ria patri.* ***antiphona*** *Dum esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suavitatis.* ***antiphona*** *Leva eius.* ***psalmus*** [63] ***L****audate pueri dominum: laudate nomen domini.* ***S****it nomen domini benedictum: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***A*** *solis ortu usque ad occasum: laudabile nomen domini.* ***E****xcelsus super omnes gentes dominus: et super celos gloria eius.* ***Q****uis sicut dominus deus noster: qui in altis habitat et humilia* **(f. 127v)** *respicit in celo et in terra.* ***S****uscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem.* ***U****t collocet eum cum principibus: cum principibus populi sui.* ***Q****ui habitare facit sterilem in domo: matrem filiorum letantem.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Leva eius sub capite meo et dextera illius amplexabitur me.* ***antiphona*** *Nigra sum.* ***psalmus***[64] ***L****etatus sum in hiis que dicta sunt michi: in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes no***(f. 128)***stri: in atriis tuis iherusalem.* ***I****herusalem que edificatur ut civitas: cuius participacio eius in idipsum.* ***I****llic enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel: ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt iherusalem: et habundancia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua: et habundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos* **(f. 128v)** *et proximos meos: loquebar*

[62] Salmo 109.
[63] Salmo 112.
[64] Salmo 121.

pacem de te. ***P****ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Nigra sum sed formosa filia iherusalem ideo dilexit me et introduxit me in cubiculum suum.* ***antiphona*** *Iam enim.* ***psalmus***[65] *Nisi dominus edificaverit domum: in vanum laboraverunt qui edificant eam.* ***N****isi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* ***V****anum est vobis ante* **(f. 129)** *lucem surgere: surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis sompnum: ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis: ita filii excussorum.* ***B****eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Iam enim hyemps transiit ymber abiit et recessit surge amica mea et veni.* **(f. 129v)** ***antiphona*** *Speciosa.* ***psalmus***[66] ***L****auda iherusalem dominum: lauda deum tuum syon.* ***Q****uoniam confortavit seras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.* ***Q****ui posuit fines tuos pacem: et adipe frumenti satiat te.* ***Q****ui emittit eloquium suum terre: velociter currit sermo eius.* ***Q****ui dat nivem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.* ***M****ittit cristallum suum sicut buccellas ante faciem frigoris eius quis sustinebit* **(f. 130)** ***E****mittet verbum suum et liquefaciet ea: flabit spiritus eius et fluent aque.* ***Q****ui annunciat verbum suum iacob: iusticias et iudicia sua israel.* ***N****on fecit talicer omni nacioni: et iudicia sua non manifestavit eis.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Speciosa facta es et suavis in deliciis tuis sancta dei genitrix.* ***Capitulum*** ***A****b inicio et ante secula creata sum et usque ad futurum seculum non desinam et in habitacione* **(f. 130v)** *sancta coram ipso ministravi. Deo gracias.* ***Ymnus.*** ***A****ve maris stella dei mater alma atque semper virgo felix celi porta.* ***S****umens illud ave gabrielis ore funda nos in pace mutans nomen eve.* ***S****olve vincla reis profer lumen cecis mala nostra pelle bona cuncta posce.* ***M****onstra te esse matrem sumat per te precem qui pro nobis natus tulit esse tuus.* ***V****irgo singularis inter omnes mitis nos culpis solutos* **(f. 131)** *mites fac et castos.* ***V****itam presta puram iter para tutum ut videntes ihesum semper colletemur.* ***S****it laus deo patri summo cristo decus spiritui sancto honor trinus unus. amen.* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum.* ***antiphona*** *Beata mater.* ***Canticum*** ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue: ec***(f. 131v)***ce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est: et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies: timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede: et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit*

[65] Salmo 126.
[66] Salmo 147.

bonis et divites dimisit inanes. ***S****uscepit israel puerum suum recordatus misericordie* **(f. 132)** *sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros: abraham et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Beata mater et innupta virgo gloriosa regina mundi intercede pro nobis ad dominum.* ***K****yrie eleison: Christe eleison: Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio.*** *Concede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis sanitate gaudere: et gloriosa beate marie semper* **(f. 132v)** *virginis intercessione a presenti liberari tristicia: et eterna perfrui leticia. Per christum domini.* ***pro sanctis antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio.*** ***P****rotege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva.* ***Oratio.*** **(f. 133)** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***Oratio*** ***E****t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam* **(f. 133v)** *concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen.* ***versiculus*** *Domine exaudi orationem meam* ***responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat* ***versiculus*** *Benedicamus domino* ***Responsorium*** *Deo gracias.*

(f. 134) ***Ad completorium.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[67] ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea: dicat nunc israel.* ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea: etenim* **(f. 134v)** *non potuerunt michi.* ***S****upra dorsum meum fabricaverunt peccatores prolongaverunt iniquitatem suam.* ***D****ominus iustus concidet cervices peccatorum confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt syon.* ***F****iant sicut fenum tectorum quod priusquam evellatur exaruit.* ***D****e quo non implevit manum suam qui metet et sinum suum qui manipulos colliget.* ***E****t non dixerunt qui preteribant bene***(f. 135)***dictio domini super nos: benediximus vobis in nomine domini.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[68] ***D****e profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes: in vocem deprecationis*

[67] Salmo 128.
[68] Salmo 129.

mee. ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propiciacio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in* **(f. 135v)** *domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem: speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redempcio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***G****loria.* ***Psalmus***[69] ***D****omine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.* ***N****eque ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me.* ***S****i non humiliter sentiebam: sed exaltavi animam meam.* ***S****icut ab***(f. 136)***lactatus est super matre sua: ita retribucio in anima mea.* ***S****peret israel in domino: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria.* ***psalmus.***[70] ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris* ***M****aria mater gracie mater misericordie tu nos ab hoste protege. in hora mortis suscipe* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula* **(f. 136v)** *Amen.* ***Capitulum*** ***E****go mater pulcre dilectionis et timoris et magnitudinis et sancte spei. Deo gracias.* ***Responsorium***[71] *Ora pro nobis sancta dei genitrix.* ***versiculus***[72] *Ut digni efficiamur promissione christi.* ***antiphona*** *Sub tuum.* ***psalmus***[73] ***N****unc dimittis servum tuum domine: secundum verbum tuum in pace.* ***Q****uia viderunt oculi mei: salutare tuum.* ***Q****uod parasti: ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gen***(f. 137)***cium: et gloriam plebis tue israel.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sub tuum presidium confugimus sancta dei genitrix nostras deprecaciones ne despicias in necessitatibus nostris. sed a periculis cunctis libera nos semper virgo benedicta.* ***K****yrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***oratio*** *Beate et gloriose semper virginis marie quesumus* **(f. 137v)** *domine: intercessio gloriosa nos protegat et ad vitam perducat eternam. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio.*** ***E****xaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum* **(f. 138)** *donasti fideles esse doctris.* ***Oratio*** ***O****mnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia senciamus.* ***Oratio*** ***E****t pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequiciam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris*

[69] Salmo 130.
[70] Erro do rubricador. É um hino e não um salmo.
[71] Erro do rubricador. É um versículo e não um responsório.
[72] Erro do rubricador. É um responsório e não um versículo.
[73] Erro do rubricador. É um cântico e não um salmo.

sempiterna bona retribue et omnibus fidelibus **(f. 138v)** *defunctis requiem eternam concede. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen.* ***versiculus*** *Domine exaudi orationem meam Et clamor meus ad te veniat* ***Responsorium***[74] *Benedicamus domino. Deo gracias.* ***Ad laudem beate marie*** ***S****alve regina misericordie vita dulcedo et spes nostra salve. Ad te clamamus exules filii eve ad te suspiramus gemen***(f. 139)***tes et flentes in hac lacrimarum valle. Eya ergo advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et ihesum benedictum fructum ventris tui. Nobis post hoc exilium ostende. O clemens. O pia. O dulcis maria.* ***versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus* ***Responsorium*** *Et benedictus fructus ventris tui. Oremus.* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui gloriose virginis et matris marie corpus et animam ut dignum* **(f. 139v)** *filii tui habitaculum effici mereretur spiritu sancto cooperante mirabiliter preparasti da ut cuius commemoratione letamur eius pia intercessione ab instantibus malis et a morte perpetua liberemur. Per christum dominum nostrum. Amen.*

8. ORAÇÕES, ff. 139v-141v

(f. 139v) ***Salutacio beate marie virginis*** **(f. 140)** ***G****aude flore virginali qui honore speciali transcendens splendiferum angelorum principatum et sanctorum decoratum dignitate numerum.* ***G****aude sponsa cara dei nam ut lux clara diei solis datur lumine Sic tu facis orbem vere. tue pacis resplendere lucis plenitudine.* ***G****aude splendens vas virtutum Cuius sedes est ad nutum.* **(f. 140v)** *tota celi curia. Te benignam et felicem ihesu dignam genitricem veneratur gloria.* ***G****aude nexu voluntatis et amplexu caritatis iuncta sic altissimo. Ut ad votum consequaris quicquid virgo postularis a ihesu dulcissimo.* ***G****aude mater miserorum quia pater premiorum dabit te colentibus Congruentem hic mercedem et felicem poli sedem sursum in celestibus.* ***G****aude humilis beata corpore glorificata meru***(f. 141)***sti maxima. Fore tante dignitatis. ut sis sancte trinitatis sessione proxima.* ***G****aude virgo mater pura certa manens et secura quod hec tua gaudia non cessabunt nec decressent Sed durabunt et floressent in perhenni gloria. Amen* ***versiculus*** *Exaltata es sancta dei genitrix super choros angelorum ad celestia regna. Oremus.* ***oratio*** ***D****ulcissime domine ihesu christe qui beatissimam genitricem tuam gloriosissi***(f. 141v)***mam virginem mariam perpetuis et felicibus gaudiis in celo letificasti concede propicius ut eius percibus et meritis continuus salutem et prosperitatem mentis et corporis consequam et ad*

[74] Erro do rubricador. É um versículo e não um responsório.

gaudia tue beati tu dominus ac eiusdem virginis feliciter perveniamus. Qui vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum. Amen.

9. OFÍCIO DA VIRGEM PARA O ADVENTO, ff. 142-150v

(f. 142) ***Incipit officium beate marie Virginis quod dicitur per totum adventum ad vesperas.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat* ***antiphona*** *Missus est* ***psalmus*** ***D****ixit dominus domino.* ***antiphona*** *Missus est angelus gabriel ad mariam virginem desponsatam ioseph.* ***antiphona.*** *Ave maria* ***psalmus david*** **(f. 142v)** ***L****audate pueri domino.* ***antiphona.*** *Ave maria gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Alleluya.* ***antiphona.*** *Ne timeas* ***psalmus*** ***L****etatus sum in hiis.* ***antiphona.*** *Ne timeas maria invenisti graciam apud deum ecce concipies et paries filium alleluya.* ***antiphona****. Dabit ei.* ***psalmus*** *Nisi dominus edifican.* ***antiphona****. Dabit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum.* ***antiphona*** *Ecce ancila.* ***psalmus*** ***L****auda iherusalem domino.* **(f. 143)** ***antiphona*** *Ecce ancila domini fiat michi secundum verbum tuum.* ***capitulum*** ***E****gredietur virga de radice resse et flos de radice eius ascendet et requiescet super eum spiritus domini. Deo gracias.* ***Ymnus*** *Ave maris stella.* ***versiculus*** *Difusa est.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus.* ***Canticum*** *Magnificat anima.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus in te descendet maria ne timeas habebis in utero filium dei alleluya.* ***K****irie eleison. christe eleison: Kirie eleison. Do***(f. 143v)***mine exaudi. Oremus.*** ***Oratio.*** ***D****eus qui de beate marie* ***De omnibus sanctis antiphona.*** *Ecce dominus veniet et omnes sancti eius cum eo et erit in die illa lux magna alleluya.* ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam.* ***Responsorium*** *Et cum eo sanctorum milia. Oremus.* ***Oratio.*** ***C****onsciencias nostras quesumus domine visitando purifica: ut venites ihesus christus filius tuus dominus noster. cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Per eum* **(f. 144)** *dem cristum dominum nostrum amen.* ***versiculus*** *Benedicamus domino.* ***Responsorium*** *Deo gracias.* ***hec domine orationes cum commemoracione dicuntur ad omnes horas per totum adventum. psalmus*** ***C****onverte nos deus* ***psalmus*** ***S****epe expugnaverunt* ***psalmus*** ***D****e profundis clamavi* ***psalmus*** ***D****omine non est exaltatum* ***Ymnus*** ***M****emento salutis* ***Capitulum*** ***E****cce virgo concipiet et pariet filium et vocabis nomen eius emmanuel butirum et mel commedet ut sciat reprobare* **(f. 144v)** *malum et eligere bonum. Deo gracias.* ***Responsorium***[75] *angelus domini nunciavit marie et concepit de spiritu*

[75] Erro do rubricador. É um versículo e não um responsório. Verifica-se o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 129.

sancto. ***antiphona.*** *Spiritus sanctus.* ***Canticum*** *Nunc dimittis.* ***antiphona.*** *Spiritus sanctus.* ***Orationes et commemorationes ut in vesperis Ad matutinas Invitatorium*** *Ave maria* ***psalmus.*** ***V****enite exultemus* ***ymnus*** ***Q****uem terra pontus* ***antiphona psalmy et versiculus ut in alio officio cum absolucione et benedictionibus lectio prima*** ***M****issus est angelus gabriel ad deo in civi***(f. 145)***tatem galilee cui nomen naçareth. ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph. de domo david: et nomen virginis maria: Et ingressus angelus ad eam dixit. Ave gracia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Tu autem domine: miserere nostri. Deo gracias.* ***Responsorium*** *Missus est angelus gabriel ad mariam virginem desponsatam ioseph nuncians ei verbum et expavescit virgo de lumine. Ne timeas maria invenisti graciam apud* **(f. 145v)** *deum. Ecce concipies in utero et paries filium: et vocabitur altissimi filius* ***versiculus*** *Dabit ei dominus deus sedem david patris eius: et regnabit in domo iacob in eternum. Ecce concipies.* ***lectio secunda*** ***Q****ue cum audisset turbata est in sermone eius: et cogitabat quails esset ista salutation: Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud deum. Ecce concipies in utero et paries filium: et vocabis nomen eius ihesum. hic* **(f. 146)** *erit magnus et filius altissimi vocabitur: Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius: et regnabit in domo iacob in eternum. et regni eius non exit finis. Tu autem domine: miserere nostri. Deo gracias.* ***responsorium*** *Ave maria gracia plena dominus tecum. Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi. Quod enim ex te nascetur sanctum vocabotur filius dei.* ***versiculus*** *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco: et respondens* **(f. 146v)** *angelus dixit ei. Spiritus sanctus.* ***lectio tercia.*** ***D****ixit autem maria ad angelorum. Quomodo fiet istud: quoniam virum non cognosco: Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te: et virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur. Et ecce elizabeth cognata tua: et ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis quia non erit impossibile apud deum* **(f. 147)** *omne verbum. Dixit autem maria. Ecce ancilla domini: fiat michi secundum verbum tuum. Tu autem domine: miserere nostri. Deo gracias* ***Responsorium*** *Suscipe verbum virgo maria quod tibi a domino per angelum transmissum est concipies et paries deum pariter et hominem: ut benedicta dicaris inter omnes mulieres* ***versiculus*** *Paries quidem filium et virginitatis non paciaris detrimentum efficieris gravida et eris mater semper intacta. Ut benedicta. Gloria* **(f. 147v)** *patri. Inter omnes mulieres.* ***Ad laudes antiphona.*** *Missus est* ***psalmus*** ***D****ominus regnavit deus* ***antiphona*** *Ave maria.* ***psalmus***

Iubilate deo omnis terra ***antiphona*** *Ne timeas* ***psalmus*** ***D****eus deus meus* ***psalmus*** ***D****eus misereatur nostri et* ***antiphona*** ***B****enedicite omnia opera* ***antiphona*** *Ecce ancilla.* ***psalmus*** ***L****audate dominum de* ***psalmus*** ***C****antate domino* ***psalmus*** ***L****audate dominum in* ***capitulum*** ***E****gredietur virga.* ***ymnus*** ***O*** *gloriosa domina.* ***versiculus*** **(f. 148)** *Benedicta tu* ***antiphona*** *Spiritus sanctus* ***psalmus***[76] ***B****enedictus dominus deus* ***oratio*** ***D****eus qui de beate* ***De omnibus antiphona*** *Ecce dominus* ***versiculus*** *Ecce apparebit* ***oratio*** ***C****onsciencias nostras.* ***orationes antiphonas et versiculus ad omnes horas dicuntur usque ad vigilia nativitate domini ad primam*** *Missus est* ***Capitulum*** *Ecce virgo concipiet* ***ad terciam antiphona*** *Ave maria* ***Capitulum.*** ***E****gredietur virga.* ***Ad sextam antiphona*** *Ne timeas.* ***capitulum*** ***D****abit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo* **(f. 148v)** *iacob in eternum et regni eius non exit finis. Deo gracias.* ***ad nonam antiphona*** *Ecce ancilla* ***capitulum*** ***E****cce virgo concipiet* ***versiculus*** *Angelus domini* ***Orationes et commemoraciones ut super. Nota ab octavis nativitatis domini usque ad festum purificacionis beate marie virginis dicitur officium sicut ab octavis penthecostes usque ad adventum excepto quod in omnibus horis prima oratio. erit hec Oratio*** ***D****eus qui salutis eterne* ***Item ad vesperas ad lau*****(f. 149)*****des et ad omnes horas dicitur iste antiphona que sequuntur antifone*** ***O*** *admirabile commercium creator generis humani animatum corpus sumens de virgine nasci dignatus est et procedens homo sine semine largitus est nobis suam deitatem* ***Psalmus*** ***D****ominus regnavite. Quando natus es ineffabiliter de virgine tunc implete sunt scripture sicut pluvia in vellus descendisti ut salvum faceres genus humanum te laudamus* **(f. 149v)** *deus noster.* ***Psalmus david*** ***I****ubilate deo omnis* ***antiphona*** *Rubum quem viderat moyses incombustum conservatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem dei genitrix intercede pro nobis.* ***Psalmus*** ***D****eus deus meus* ***Psalmus*** ***D****eus misereatur nostri* ***antiphona*** *Germinavit radix yesse orta est stella ex iacob virgo peperit salvatorem te laudamus deus noster.* ***Canticum*** ***B****enedicite omnia.* ***antiphona*** *Ecce maria genuit nobis salvatorem quem iohannes* **(f. 150)** *videns exclamabat dicens ecce agnus dei ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi. alleluya* ***Psalmus*** ***L****audate dominum de celis.* ***antiphona*** *Mirabile misterium declaratur hodie innovantur nature deus homo factus est id quod fuit permansit et quod non erat assumpsit non commixcionem passus neque divisionem.* ***canticum*** ***B****enedictus dominum deum.* ***antiphona*** *Magnum hereditatis misterium templum dei factus est uterus nesciens virum* **(f. 150v)** *non est pollutus ex ea carnem assumens omnes gentes venient dicetens gloria tibi domine* ***Ab octava et pasche usque ad ascencionem domini fit officium beate marie virginis sicut ante adventum excepto quod ad***

[76] Erro do rubricador. É um cântico e não um salmo.

magnificat et ad nunc dimittis et ad benedictus dicitur hec antiphona *Regnia celi letare. alleluya. Quia quem meruisti portare alleluya. Resurexit sicut dixit. Alleluya. Ora pro nobis deum. Alleluya. Alleluya.*

9. SALMOS PENITENCIAIS, ff. 151-172v

(f. 151) branco **(f. 151v)** Iconografia: Juízo Final (pp) **(f. 152)** ***Incipiunt septem psalmi penitencial. antiphona*** *Ne reminiscaris.* ***psalmus***[77] ***D****omine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum: sana me domine quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde sed tu domine usquequo.* ***C****onvertere domine et eripe animam* **(f. 152v)** *meam: salvum me fac propter misericordiam tuam* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi* ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus* **(f. 153)** *deprecationem meam: dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[78] ***B****eati quorum remisse sunt iniquitates: et quorum tecta sunt peccata.* ***B****eatus vir cui non inputavit dominus peccatum: nec est in spiritu eius dolus.* ***Q****uoniam tacui inveteraverunt ossa mea: dum clamarem tota die.* ***Q****uoniam die ac nocte* **(f. 153v)** *gravata est super me manus tua: conversus sum in erumpna mea dum configitur spina.* ***D****elictum meum cognitum tibi feci et iniusticiam meam non abscondi.* ***D****ixi confitebor adversum adversum me iniusticiam meam domino: et tu remisiti impietatem peccati mei.* ***P****ro hac orabit ad te omnis sanctus: in tempore oportuno.* ***V****erumptamen in diluvio aquarum multarum: ad eum non approximabunt. Tu es refugium meum a tribulatione* **(f. 154)** *que circumdedit me: exultatio mea erue me a circumdantibus me.* ***I****ntellectum tibi dabo et instruam te: in via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos.* ***N****olite fieri sicut equus et mulus quibus non est intellectus.* ***I****n chamo et freno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te.* ***M****ulta flagella peccatoris sperantem autem in domino: misericordia circumdabit.* ***L****etamini in domino et exultate iusti: et gloriamini omnes recti* **(f. 154v)** *corde.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[79] ***D****omine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.* ***Q****uoniam sagitte tue infixe sunt michi et*

[77] Salmo 6.
[78] Salmo 31.
[79] Salmo 37.

confirmasti super me manum tuam. ***N****on est sanitas in carne mea a facie ire tue: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* ***Q****uoniam iniquitates mee supergresse sunt caput meum: et sicut onus grave gravate sunt super me.* ***P****utruerunt et corrupte sunt cycatrices mee: a facie insypien***(f. 155)***tie mee.* ***M****iser factus sum et curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.* ***Q****uoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: et non est sanitas in carne mea.* ***A****fflictus sum et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.* ***D****omine ante te omne desiderium meum et gemitus meus a te non est absconditus.* ***C****or meum conturbatum est dereliquit me virtus mea: et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.* ***A****mici mei* **(f. 155v)** *et proximi mei adversum me: appropinquaverunt et steterunt.* ***E****t qui iuxta me erant de longe steterunt et vim faciebant qui querebant animam meam.* ***E****t qui inquirebant mala michi locuti sunt vanitates: et dolos tota die meditabantur.* ***E****go autem tanquam surdus non audiebam: et sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens: et non habens in ore suo redargutiones.* ***Q****uoniam in te domine spe***(f. 156)***ravi: tu exaudies me domine deus meus.* ***Q****uia dixi ne quando supergaudeant michi inimici mei: et dum commoventur pedes mei super me magna locuti sunt.* ***Q****uoniam ego in flagella paratus sum: et dolor meus in conspectu meo semper.* ***Q****uoniam iniquitatem meam annunciabo: et cogitabo pro peccato meo.* ***I****nimici autem mei vivunt et confirmati sunt super me: et multiplicati sunt qui oderunt me inique.* ***Q****ui retribuunt mala pro bonis* **(f. 156v)** *detrahebant michi: quoniam sequebar bonitatem.* ***N****e derelinquas me domine deus meus: ne discesseris a me.* ***I****ntende in adiutorium meum domine deus salutis mee.* ***G****loria* ***psalmus***[80] ***M****iserere mei deus: secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum: dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea: et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognos***(f. 157)***co et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapiencie tue manifestasti michi. Asperges me domine ysopo et mundabor lavabis me et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam et exul***(f. 157v)***tabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo*

[80] Salmo 50.

iniquos vias tuas: et impii ad te convertentur. ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee: et exulta* **(f. 158)** [*bunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo iniquos vias tuas: et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee:* et][81] **(f. 158v)** *exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine labia mea aperies: et os meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum: et humiliatum deus non despicies. Benigne fac domine in bona voluntate tua syon: ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta:* **(f. 159)** *tunc imponent super altare tuum vitulos.* ***G****loria.* ***psalmus***[82] ***D****omine exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat.* ***N****on avertas faciem tuam a me in quacumque die tribulor inclina ad me aurem tuam.* ***I****n quacumque die invocavero te velociter exaudi me.* ***Q****uia defecerunt sicut fumus dies mei: et ossa mea sicut cremium aruerunt.* ***P****ercussus sum ut fenum et aruit cor meum: quia oblitus sum commedere panem* **(f. 159v)** *meum.* ***A*** *voce gemitus mei adhesit os meum carni mee.* ***S****imilis factus sum pellicano solitudinis factus sum sicut nicticorax in domicilio.* ***V****igilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* ***T****ota die exprobrabant michi inimici mei: et qui laudabant me adversum me iurabant.* ***Q****uia cinerem tamquam panem manducabam: et potum meum cum fletu miscebam.* ***A*** *facie ire indignationis tue quia elevans allisisti me.* ***D****ies* **(f. 160)** *mei sicut umbra declinaverunt et ego sicut fenum arui.* ***T****u autem domine in eternum permanes et memoriale tuum in generacione et generacionem.* ***T****u exurgens domine misereberis syon: quia tempus miserendi eius quia venit tempus.* ***Q****uoniam placuerunt servis tuis lapides eius: et terre eius miserebuntur.* ***E****t timebunt gentes nomen tuum domine: et omnes reges terre gloriam tuam.* ***Q****uia edificavit dominus syon:* **(f. 160v)** *et videbitur in gloria sua.* ***R****espexit in orationem humilium et non sprevit precem eorum.* ***S****cribantur hec in generatione altera: et populus qui creabitur laudabit dominum.* ***Q****uia prospexit de excelso sancto suo: dominus de celo in terram aspexit.* ***U****t audiret gemitus compeditorum: ut solveret filios interemptorum.* ***U****t annuncient in syon nomen domini: et laudem eius in iherusalem.* ***I****n conveniendo populos in unum: et reges ut ser* **(f. 161)** *viant domino.* ***R****espondit ei in via virtutis sue paucitatem dierum meorum nuncia michi.* ***N****e revoces me in dimidio dierum meorum in generacione et generacionem anni tui.*

[81] Erro do copista. Repetiu o texto do fólio 157v.
[82] Salmo 101.

I**nicio tu domine terram fundasti: et opera manuum tuarum sunt celi. Ipsi peribunt tu autem permanes: et omnes sicut vestimentum veterescent. **E**t sicut oportorium mutabis eos et mutabuntur tu autem idem ipse es et anni tui non deficient. **F**ilii ser(f. 161v)*vorum tuorum habitabunt et semen eorum in seculum dirigetur. **G**loria. ***psalmus*[83] *D**e profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam. **F**iant aures tue intendentes: in vocem deprecationis mee. **S**i iniquitates observaveris domine. domine quis sustinebit **Q**uia apud te propiciacio est: et propter legem tuam sustinui te domine. **S**ustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in domino. **A** custodia matu***(f. 162)***tina usque ad noctem: speret israel in domino. **Q**uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redempcio. **E**t ipse redimet israel ex omnibus iniquitatibus eius. **G**loria. ***psalmus*[84] *D**omine exaudi orationem meam: auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua exaudi me in tua iusticia. **E**t non intres in iudicium cum servo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. **(f. 162v)** **Q**uia persecutus est inimicus animam meam humiliavit in terra vitam meam. Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi: et anxiatus est super me spiritus meus in me turbatum est cor meum. **M**emor fui dierum antiquorum meditatus sum in omnibus operibus tuis in factis manuum tuarum meditabar. **E**xpandi manus meas ad te anima mea sicut terra sine aqua tibi. **V**elociter exaudi me domine defe***(f. 163)***cit spiritus meus. **N**on avertas faciem tuam a me et similis ero descendentibus in lacum. **A**uditam fac michi mane misericordiam tuam: quia in te speravi. **N**otam fac michi viam in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam. **E**ripe me de inimicis meis domine ad te confugi doce me facere voluntatem tuam quia deus meus es tu. **S**piritus tuus bonus deducet me in terram rectam propter nomen tuum domine vivificabis **(f. 163v)** me in equitate tua. **E**duces de tribulatione animam meam: et in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos. Et perdes omnes qui tribulant animam meam quoniam ego servus tuus sum. **G**loria patri. **S**icut erat. ***antiphona*** Ne reminiscaris domine delicta nostra vel parentum nostrorum neque vindictam sumas de peccatis nostris. ***Incipiunt letania.*** **K**irieleyson. **C**hristeleison. **K**yrieleyson. Christe audi nos. Christe exaudi nos. **(f. 164)** **P**ater de celis deus: miserere nobis. **F**ili redemptor mundi deus: miserere nobis. **S**piritus sancte deus miserere nobis. **S**ancta trinitas unus deus. [?]**S**ancta Maria: ora pro nobis. **S**ancta dei genitrix ora pro nobis. **S**ancta virgo virginum ora pro nobis. **S**ancte Michael ora pro nobis. **S**ancte Gabriel ora pro nobis. **S**ancte Raphael ora pro nobis. **O**mnes sancti angeli et archangeli dei orate pro nobis. **S**ancte iohnnes baptista, ora*

[83] Salmo 129.
[84] Salmo 142.

pro nobis. ***O****mnes sancti patriarche* **(f. 164v)** *et prophete orate pro nobis.* ***S****ancte petre ora pro nobis.* ***S****ancte paule ora pro nobis.* ***S****ancte andrea ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte iohannes ora pro nobis.* ***S****ancte philippe ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte bartholomee ora pro nobis.* ***S****ancte matthee ora pro nobis.* ***S****ancte symon ora pro nobis.* ***S****ancte iuda ora pro nobis.* ***S****ancte mathia ora pro nobis.* ***S****ancte Thoma ora pro nobis.* ***S****ancte luca ora pro nobis.* ***S****ancte marce ora pro nobis.* **(f. 165)** ***O****mnes sancti apostoli et evangeliste orate pro nobis.* ***O****mnes sancti discipuli domini orate pro nobis.* ***O****mnes sancti Innocentes orate pro nobis.* ***S****ancte stephane ora pro nobis.* ***S****ancte laurenti ora pro nobis.* ***S****ancte vincenti ora pro nobis.* ***S****ancte georgi ora pro nobis.* ***S****ancte fabiane ora pro nobis. Sancte sebastiane ora pro nobis.* ***S****ancte cosma ora pro nobis.* ***S****ancte damiane ora pro nobis.* ***S****ancte gervasi ora pro nobis.* ***S****ancte prothasi ora pro nobis.* ***S****ancte nychasi cum* **(f. 165v)** *socus tuis ora pro nobis.* ***S****ancte maurici cum socus tuis ora pro nobis.* ***S****ancte christofore ora pro nobis.* ***O****mnes sancti martires ora pro nobis.* ***S****ancte silvester ora pro nobis.* ***S****ancte gregori ora pro nobis.* ***S****ancte ambrosi ora pro nobis.* ***S****ancte ieronime ora pro nobis.* ***S****ancte augustine ora pro nobis.* ***S****ancte nycholae ora pro nobis.* ***S****ancte anthoni ora pro nobis.* ***S****ancte barnarde ora pro nobis.* ***S****ancte benedicte ora pro nobis.* ***S****ancte martine ora pro nobis.* ***S****ancte leonarde orate pro nobis.* **(f. 166)** ***S****ancte francisce ora pro nobis.* ***S****ancte dominice orate pro nobis.* ***S****ancte barnardine ora pro nobis.* ***O****mnes sancti doctores ora pro nobis.* ***O****mnes sancti confessores ora pro nobis.* ***O****mnes sancti monachi Et heremite ora pro nobis.* ***S****ancta maria magdalena ora pro nobis.* ***S****ancta anna ora pro nobis.* ***S****ancta agatha ora pro nobis.* ***S****ancta agnes ora pro nobis.* ***S****ancta cecilia ora pro nobis.* ***S****ancta katherina ora pro nobis.* ***S****ancta barbara ora pro nobis.* ***S****ancta lucia ora pro nobis.* ***S****ancta margareta ora pro nobis.* **(f. 166v)** ***S****ancta eliçabeth ora pro nobis.* ***S****ancta ursula: cum sodalibus tuis ora pro nobis.* ***O****mnes sancte virgines Et vidue continentes orate pro nobis.* ***O****mnes sancti et sancte dei ora pro nobis.* ***P****ropicius esto Parce nobis domine* ***P****ropitius esto exaudi nos domine.* ***P****ropitius esto libera nos domine.* ***A****b omni malo libera.* ***A****b omni peccato libera.* ***A*** *subitanea et improvisa morte. libera. Ab insidiis dyaboli libera.* **(f. 167)** ***A*** *morte perpetua. libera.* ***P****er misterium sancte incarnationis tue. libera* ***P****er adventum tuum. libera.* ***P****er nativitatem tuam. libera.* ***P****er baptismum tuum libera* ***P****er sanctum ieiunium tuum. libera.* ***P****er crucem et passionem tuam. libera. Per mortem et sepulturam tuam. libera.* ***P****er sanctam resurrectionem tuam. libera.* ***P****er admirabilem ascencionem tuam. libera.* ***P****er adventum sancti spiritus paracliti. libera.* **(f. 167v)** ***I****n die iudicii. libera.* ***P****eccatores. Te rogamus audi nos.* ***U****t nobis parcas. Te rogamus.* ***U****t nobis*

indulgeas. Te rogamus. ***U****t pacem nobis dones. Te rogamus.* ***U****t ad veram penitenciam nos perducere digneris. Te rogamus.* ***U****t ecclesiam tuam sanctam regere et defensare digneris. Te rogamus.* ***U****t dompnum apostolicum et omnes gradiiis ecclesiasticos ordines in sancta religione conservare digneris. Te rogamus.* ***U****t omnibus benefactoribus nostris sempiterna bona retribuas. Te rogamus.* **(f. 168)** *Ut animas nostras et parentum nostrorum ab eterna dampnatione eripias.* ***U****t fructus terre dare et conservare digneris. Te rogamus.* ***U****t omnibus fidelibus defunctis requiem eternam donare digneris. Te rogamus.* ***U****t nos exaudire digneris. Te rogamus.* ***F****ili dei. Te rogamus.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi. Parce nobis domine.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi. Exaudi nos domine. Agnus dei qui tollis peccata mundi. Miserere* **(f. 168v)** *nobis.* ***C****hriste audi nos.* ***C****hriste exaudi nos.* ***K****yrie eleison.* ***C****hriste eleison.* ***K****yrie eleison.* ***P****ater noster. Et ne nos.* ***Psalmus*** [85] ***D****eus in adiutorium meum intende: domine ad adiuvandum me festina* ***C****onfundantur et revereantur: qui querunt animam meam* ***A****vertantur retrorsum et erubescant qui volunt michi mala* ***A****vertantur statim et erubescentes qui dicunt michi euge euge.* ***E****xultent et letentur* **(f. 169)** *in te omnes qui querunt te et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go vero egenus et pauper sum deusadiuva me.* ***A****diutor meus et liberator meus esto domine ne moreris.* ***G****loria patri.* ***Preces*** ***S****alvos fac servos tuos. Et ancillas tuas deus meus sperantes in te.* ***E****sto nobis domine turris fortitudinis A facie inimici.* ***N****ichil proficiat inimicus in nobis. Et filius* **(f. 169v)** *iniquitatis non apponat nocere nobis.* ***D****omine non secundum peccata nostra facias nobis. Neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis.* ***O****remus pro ministro nostro. Dominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***F****iat pax in virtute tua Et abundancia in turribus tuis.* ***M****itte eis domine auxilium de sancto. Et de syon tuere eos.* ***O****remus per be***(f. 170)***nefactoribus nostris. Retribuere dignare domine omnibus nobis bona facientibus propter nomen sanctum tuum in vitameternam amen* ***O****remus pro fidelibus defunctis. Requiem eternam dona eis domine: et lux perpetua luceat eis.* ***R****equiescant in pace. Amen.* ***D****omine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** ***D****eus cui proprium est misereri semper et parcere.* **(f. 170v)** *suscipe deprecationem nostram ut quos delictorum cathena constringet miseratio tue pietatis absolvat.* ***oratio*** ***E****xaudi quesumus domine supplicum preces et confitencium tibi parce peccatis ut pariter nobis indulgenciam tribuas benignus et pacem.* ***oratio*** *Ineffabilem nobis domine misericordiam tuam clementer ostende ut simul nos a peccatis omnibus exuas et a penis quas pro his meremur eripias.* ***Alia oratio*** **(f. 171)** ***D****eus qui*

[85] Salmo 69.

culpa offenderis penitencia placaris preces populi tui supplicantis propicius respice et flagella tue iracundie que pro peccatis nostris meremur averte. ***Alia oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus miserere famulo tuo pontifici nostro et dirige eum secundum tuam clemenciam in viam salutis eterne ut te donante tibi placita cupiat et tota virtute perficiat.* ***oratio*** ***D****eus a quo sancta deside***(f. 171v)***ria recta consilia et iusta sunt opera: da servis tuis illam quam mundus dare non potest pacem ut et corda nostra mandatis tuis dedita et hostium sublata formidine tempora sint tua protectione transquilla.* ***Oratio*** ***U****re igne sancti spiritus renes nostros et cor nostrum domine ut tibi casto corpore serviamus et mundo corde placeamus.* ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor animabus* **(f. 172)** *famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur.* ***oratio*** ***A****cciones nostras quesumus domine aspirando preveni et adiuvando prosequere et cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat et per te cepta finiatur.* ***Alia oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui vivorum dominaris simul et* **(f. 172v)** *mortuarum omniumque misereris quos tuos fide et opere futuros esse prenoscis te supplices exoramus ut pro quibus effundere preces decrevimus quosque vel presens seculum adhuc in carne retinet vel futurum iam exutos corpore suscepti intercedentibus sanctis tuis pietatis tue clemencia omnium delictorum suorum veniam consequantur. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus Per omnia secula seculorum. amen.*

10. OFÍCIO DOS DEFUNTOS segundo o uso de Roma, ff. 173v-218v

(f. 173) branco; **(f. 173v)** Iconografia: Ressurreição de Lázaro (pp) **(f. 174)** ***Incipit officium vigilie. mortuorum antiphona.*** *Placebo* ***psalmus***[86] ***D****ilexi quoniam exaudiet dominus vocem orationis mee* ***Q****uia inclinavit aurem suam michi: et in diebus meis invocabo.* ***C****ircumdederunt me dolores mortis: et pericula inferni invenerunt me.* ***T****ribulationem et dolorem inveni: et nomen domini invocavi.* ***O*** *domine libera animam meam miseri***(f. 174v)***cors dominus et iustus: et deus noster miseretur.* ***C****ustodiens parvulos dominus humiliatus sum et liberavit me.* ***C****onvertere anima mea in requiem tuam: quia dominus benefecit tibi.* ***Q****uia eripuit animam meam de morte oculos meos a lacrimis: pedes meos a lapsu.* ***P****lacebo domino in regione vivorum.* ***R****equiem eternam dona eis domine: et lux perpetua luceat eis.* ***antiphona***

[86] Salmo 114

P**lacebo domino in regione vivorum.* ***antiphona** Heu michi.* **(f. 175)** ***A**d*[87] *dominum cum tribularer clamavi: et exaudivit me.* ***D**omine libera animam meam a labiis iniquis: et a lingua dolosa.* ***Q**uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam* ***S**agitte potentis acute: cum carbonibus desolatoriis.* ***H**eu michi quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C**um hiis qui oderunt pacem eram pacificus* **(f. 175v)** *cum loquebar illis impugnabant me gratis.* ***R**equiem eternam.* ***antiphona** Heu michi quia incolatus meus prolongatus est.* ***antiphona** Dominus.* ***Psalmus**[88] Levavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium michi.* ***A**uxilium meum a domino: qui fecit celum et terram.* ***N**on det in commocionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.* ***E**cce non dormitabit neque dormiet qui custodit israel:* ***D**ominus custodit te* **(f. 176)** *ab omni malo: custodiat animam tuam dominus.* ***D**ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***R**equiem eternam.* ***antiphona** Dominus custodiat te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***antiphona** Si iniquitates.* ***Psalmus**[89]* ***D**e profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F**iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S**i iniquitates observaveris* **(f. 176v)** *domine: domine quis sustinebit.* ***Q**uia apud te propiciatio est: et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S**ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A** custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q**uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redempcio.* ***E**t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***R**equiem eternam.* ***antiphona** Si iniquitates observave(f. 177)***ris domine domine quis sustinebit* ***antiphona** Opera.* ***Psalmus**[90]* ***C**onfitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.* ***I**n conspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad templum sanctum tuum: et confitebor nomini tuo.* ***S**uper misericordia tua et veritate tua: quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* ***I**n quacumque die invocavero te exaudi me multiplicabis in anima mea virtutem.* **(f. 177v)** ***C**onfiteantur tibi domine omnes reges terre: quia audierunt omnia verba oris tui.* ***E**t cantent in viis domini: quoniam magna est gloria domini.* ***Q**uoniam excelsus dominus: et humilia respicit et alta a longe cognoscit.* ***S**i ambulavero in medio tribulationis vivificabis me: et super iram inimicorum meorum: extendisti manum tuam et salvum me dextera tua.* ***D**ominus retribuet pro me domine misericordia tua in seculum: opera ma***(f. 178)***nuum tuarum ne despicias.* ***R**equiem.* ***antiphona** Opera manuum*

[87] Salmo 119
[88] Salmo 120
[89] Salmo 129
[90] Salmo 137

tuarum domine ne despicias. ***versiculus*** *Audivi vocem de celo dicetem michi* ***Responsorium*** *Scribe beati mortui qui in domino moriuntur* ***antiphona*** *Omne quod.* ***psalmus***[91] ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generaciones.* ***Q****uia fecit michi magna* **(f. 178v)** *qui potens est: et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* ***F****ecit potenciam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***R****e***(f. 179)***quiem.* ***antiphona*** *Omne quod dat michi pater ad me veniet et eum qui venit ad me non eiciam foras.* ***K****yrie eleison.* ***C****hriste eleison.* ***K****yrie eleison.* ***P****ater noster. Et ne nos.* ***Psalmus***[92] ***L****auda anima mea dominum: laudabo dominum in vita mea psallam deo meo quamdiu fuero.* ***N****olite confidere in principibus: in filiis hominum in quibus non est salus.* ***E****xibit spiritus eius et revertetur in terram suam in illa* **(f. 179v)** *die peribunt omnes cogitationes eorum.* ***B****eatus cuius deus iacob adiutor eius spes eius in domino deo ipsius qui fecit celum et terram mare et omnia que in eis sunt.* ***Q****ui custodit veritatem in seculum facit iudicium iniuriam pacientibus: dat escam esurientibus.* ***D****ominus solvit compeditos: dominus illuminat cecos.* ***D****ominus erigit elisos: dominus diligit iustos.* ***D****ominus custodit advenas pupillum et* **(f. 180)** *viduam suscipiet et vias peccatorum disperdet.* ***R****egnabit dominus in secula deus tuus syon: in omni generatione et generacionem.* ***R****equiem.* ***Versiculus*** *A porta inferi erue domine animas eorum* ***Responsorium*** *Resquiescant in pace amen.* ***versiculus*** *Domine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat. Oremus* ***Oratio.*** ***D****eus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pontificali seu sacerdotali fecisti dignitate* **(f. 180v)** *vigere presta quesumus ut eorum quoque perpetuo aggregentur consortio.* ***oratio.*** ***D****eus venie largitor et humane salutis amator quesumus immensa clemenciam tuam ut nostre congregationis fratres sorores parentes amicos et benefactores nostros qui ex hoc seculo transierunt beata maria semper virgine intercedente cum omnibus sanctis ad perpetue beatitudinis consorcium pervenire concedas.* ***Oratio.*** ***F****idelium deus omnium con***(f. 181)***ditor et redemptor animabus famulorum

[91] Erro do rubricador. É um cântico e não um salmo. Verifica-se o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 167.
[92] Salmo 145

famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgenciam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Per christum dominum nostrum amen. **Ad matutinas Invitatorium** ***R****egem cui omnia vivunt venit adoremus* **Canticum** [93] ***V****enite exultemus domino: iubilemus deo salutari nostro: preoccupemus faciem eius in confessione: et in psalmis iubilemus* **(f. 181v)** *ei.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos: quoniam non repellit dominus plebem suam: quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines moncium ipse conspicit. Venite adoremus.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius. venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est* **(f. 182)** *dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***R****egem cui omnia vivunt: venite adoremus.* ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra: sicut in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea. Venite adoremus.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde* **(f. 182v)** *ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***R****equiem eternam dona eis domine: et lux perpetua luceat eis. Venite adoremus.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* **In primo nocturno antiphona** *Dirige.* **Psalmus**[94] ***V****erba mea auribus percipe domine intellige clamorem meum.* ***I****ntende voci orationis mee rex meus et deus meus.* **(f. 183)** ***Q****uoniam ad te orabo domine mane exaudies vocem meam.* ***M****ane astabo tibi et videbo quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* ***N****eque habitabit iuxta te malignus neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* ***O****disti omnes qui operantur iniquitatem perdes omnes qui locuntur mendacium.* ***V****irum sanguinum et dolosum abhominabitur dominus ego autem in multitudine misericordie tue.* ***I****ntroibo in domum tuam* **(f. 183v)** *adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* ***D****omine deduc me in iusticia tua propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.* ***Q****uoniam non est in ore eorum veritas cor eorum vanum est.* ***S****epulcrum patens est guttur eorum linguis suis dolose agebant iudica illos deus.* ***D****ecidant a cogitationibus suis secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos quoniam irritaverunt te domine.* ***E****t letentur omnes* **(f. 184)** *qui sperant in te in eternum exultabunt et habitabis in eis.* ***E****t gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum: quoniam tu benedices iusto.* ***D****omine ut scuto bone voluntatis tue coronasti nos.* ***R****equiem eternam.* **antiphona** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam.* **antiphona** *Convertere.* **psalmus**[95] ***D****omine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias*

[93] Erro do rubricador. Não é um cântico mas antes o salmo 94. Verifica-se o mesmo erro no BPE, COD CXXIV 2_12, f. 170v.
[94] Salmo 5
[95] Salmo 6.

me. ***M****iserere mei domine quoniam in* **(f. 184v)***firmus sum: sana me domine quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde sed tu domine usquequo.* ***C****onvertere domine et eripe animam meam salvum me fac propter misericordiam tuam.* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi* ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum meum lacrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus invete* **(f. 185)***ravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam: dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei convertantur et erubescant valde velociter.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Convertere domine et eripe animam meam quoniam non est in morte qui memor sit tui.* ***antiphona*** *Nequando.* ***Psalmus***[96] **(f. 185v)** ***D****omine deus meus in te speravi salvum me fac: ex omnibus persequentibus me et libera me.* ***N****equando rapiat ut leo animam meam: dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***D****omine deus meus si feci istud: si est iniquitas in manibus meis.* ***S****i reddidi retribuentibus michi mala: decidam merito ab inimicis meis inanis.* ***P****ersequatur inimicus animam meam: comprehendat et conculcet in terra vitam meam et* **(f. 186)** *gloriam meam in pulverem deducat.* ***E****t exurge domine in ira tua: et exaltare in finibus inimicorum meorum.* ***E****t exurge domine deus meus in precepto quod mandasti et synagoga populorum circumdabit te.* ***E****t propter hanc in altum regredere: dominus iudicat populos.* ***I****udica me domine secundum iusticiam meam: et secundum innocenciam meam super me.* ***C****onsumetur nequicia peccatorum et diriges iustum: scrutans corda* **(f. 186v)** *et renes deus.* ***I****ustum adiutorium meum a domino: qui salvos facit rectos corde.* ***D****eus iudex iustus fortis et paciens: numquid irascitur per singulos dies* ***N****isi conversi fueritis gladium suum vibravit arcum suum tetendit et paravit illum.* ***E****t in eo paravit vasa mortis: sagittas suas ardentibus effecit.* ***E****cce parturit in iusticiam: concepit dolorem et peperit iniquitatem.* ***L****acum aperuit et effodit eum: et incidit in foveam quam fecit.* **(f. 187)** ***C****onvertetur dolor eius in caput eius: et in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* ***C****onfitebor domino secundum iusticiam eius: et psallam nomini domini altissimi.* ***R****equiem* ***antiphona*** *Nequando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***Versiculus*** *A porta inferi erue domine animas eorum. Pater noster.* ***lectio prima*** ***P****arce michi domine nichil enim sunt dies mei. Quid est homo quia magnificas eum aut* **(f. 187v)** *quid apponis erga eum cor tuum: Visitas eum diluculo: et subito probas illum. Usquequo non parcis michi: nec dimittis me ut gluciam salivam*

[96] Salmo 7

meam. Peccavi: Quid faciam tibi: o custos hominum. Quare posuisti me contrarium tibi. et factus sum michimetipsi gravis. Cur non tollis peccatum meum: et quare non aufers iniquitatem meam. Ecce nunc in pulvere dormio et si mane me quesieris non subsistam. ***Responsorium*** *Cre***(f. 188)***do quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***Versiculus*** *Quem visurus sum ego ipse et non alius et oculi mei conspecturi sunt. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***lectio II*** ***T****edet animam meam vite mee: dimittam adversum me eloquium meum: loquar in amaritudine anime mee: dicam deo noli me condempnare. Indica michi cur* **(f. 188v)** *me ita iudices. Numquid bonum tibi videtur si calumpnieris me: et opprimas me: opus manuum tuarum et consilium impiorum adiuves. Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo et tu videbis. Numquid sicut dies hominis: dies tui et anni tui. sicut humana sunt tempora: ut queras iniquitatem meam. et peccatum meum scruteris. Et scias quia nichil impium fecerim cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.* ***Responsorium*** *Qui la***(f. 189)***çarum resuscitasti a monumento fetidum. tu eis domine dona requiem et locum indulgencie.* ***Versiculus*** *Qui venturus es iudicare vivos et mortuos et seculum per ignem. Tu eis domine dona requiem et locum indulgencie.* ***lectio 3*** ***M****anus tue domine fecerunt me et plasmaverunt me totum in circuitu: et sic repente precipitas me. Memento queso quod sicut lutum feceris me: et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulcisti me:* **(f. 189v)** *et sicut caseum me coagulasti: Pelle et carnibus vestisti me: ossibus et nervis compegisti me: vitam et misericordiam tribuisti michi et visitatio tua custodivit spiritum meum.* ***Responsorium*** *Domine quando veneris iudicare terram ubi me abscondam a vultu ire tue. Quia peccavi nimis in vita mea.* ***Versiculus*** *Commissa mea domine pavesco et ante te erubesco. Dum veneris iudicare noli me condempnare. Quia peccavi nimis in vita mea.* **(f. 190)** *Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* ***In secundo nocturno antiphona.*** *In loco.* ***Psalmus***[97] ***D****ominus regit me et nichil michi deerit: in loco pascue ibi me collocavit.* ***S****uper aquam refectionis educavit me: animam meam convertit.* ***D****eduxit me super semitas iusticie: propter nomen suum.* ***N****am et si ambulavero in medio umbre mortis: non timebo mala quoniam tu mecum es.* ***V****irga* **(f. 190v)** *tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.* ***P****arasti in conspectu meo mensam: adversus eos qui tribulant me.* ***I****mpinguasti in oleo caput meum: et calix meus inebrians quam preclarus est.* ***E****t misericordia tua subsequetur me: omnibus diebus vite mee.* ***E****t ut inhabitem in domo domini: in longitudinem dierum.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *In loco pascue ibi me collocavit.* ***antiphona***

[97] Salmo 22

Delicta. ***psalmus***[98] ***A****d te domine levavi animam meam* **(f. 191)** *deus meus in te confido non erubescam.* ***N****eque irrideant me inimici mei etenim universi qui sustinent te non confundentur.* ***C****onfundantur omnes iniqua agentes: supervacue.* ***V****ias tuas domine demonstra michi: et semitas tuas edoce me.* ***D****irige me in veritate tua: et doce me quia tu es deus salvator meus et te sustinui tota die.* ***R****eminiscere miserationum tuarum domine: et misericordiarum tuarum que a seculo* **(f. 191v)** *sunt.* ***D****elicta iuventutis mee: et ignorancias meas ne memineris.* ***S****ecundum misericordiam tuam memento mei: tu propter bonitatem tuam domine.* ***D****ulcis et rectus dominus propter hoc legem dabit delinquentibus in via.* ***D****iriget mansuetos in iudicio docebit mites vias suas.* ***U****niverse vie domini misericordia et veritas requirentibus testamentum eius et testimonia eius.* ***P****ropter nomen tuum do***(f. 192)***mine: propiciaberis peccato meo multum est enim.* ***Q****uis est homo qui timet dominum: legem statuit ei in via quam elegit.* ***A****nima eius in bonis demorabitur et semen eius hereditabit terram.* ***F****irmamentum est dominus timentibus eum: et testamentum ipsius ut manifestetur illis.* ***O****culi mei semper ad dominum: quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.* ***R****espice in me et miserere mei: quia unicus et pauper sum ego.* ***Tri*****(f. 192v)***bulationes cordis mei multiplicate sunt: de necessitatibus meis erue me.* ***V****ide humilitatem meam et laborem meum: et dimitte universa delicta mea.* ***R****espice inimicos meos quoniam multiplicati sunt: et odio iniquo oderunt me.* ***C****ustodi animam meam et erue me: non erubescam quoniam speravi in te.* ***I****nnocentes et recti adheserunt michi quia sustinui te.* ***L****ibera deus israel: ex omnibus tribulationibus suis.* ***R****equiem* ***antiphona*** *Delicta iuventu***(f. 193)***tis mee et ignorancias meas ne memineris domine.* ***antiphona*** *Credo videre.* ***psalmus*** [99] ***D****ominus illuminacio mea: et salus mea quem timebo* ***D****ominus protector vite mee: a quo trepidabo* ***D****um appropiant super me nocentes: ut edant carnes meas.* ***Q****ui tribulant me inimici mei: ipsi infirmati sunt et ceciderunt.* ***S****i consistant adversum me: castra non timebit cor meum.* ***S****i exurgat adversum me prelium: in hoc ego sperabo.* **(f. 193v)** ***U****nam pecii a domino hanc requiram ut inhabitem in domo domini: omnibus diebus vite mee.* ***E****t videam voluntatem domini: et visitem templum eius.* ***Q****uoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me. in abscondito tabernaculi sui.* ***I****n petra exaltavit me: et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* ***C****ircuivi et immolavi in tabernaculo eius hostiam vociferacionis cantabo et psalmum dicam* **(f. 194)** *domino.* ***E****xaudi domine vocem meam qua clamavi: ad te miserere mei et exaudi me.* ***T****ibi dixit cor meum exquisivit te facies mea: faciem tuam*

[98] Salmo 24
[99] Salmo 26

domine requiram. ***N****e avertas faciem tuam a me: ne declines in ira a servo tuo.* ***A****diutor meus esto domine ne derelinquas me: neque dispicias me deus salutaris meus.* ***Q****uoniam pater meus et mater meaet soror mea dereliquerunt me: dominus autem assumpsit me.* ***L****egem* **(f. 194v)** *pone michi domine in via tua et dirige me: in semita recta propter inimicos meos.* ***N****e tradideris me in animas tribulancium me quoniam insurrexerunt in me testes: iniqui et mentita est iniquitas sibi.* ***C****redo videre bona domini in terra vivencium.* ***E****xpecta dominum viriliter age et confortetur cor tuum et sustine dominum.* ***R****equiem* ***antiphona*** ***C****redo videre bona domini in terra vivencium.* ***Versiculus*** ***C****ollocet eos dominus cum principibus.* ***Responsorium*** ***C****um principibus* **(f. 195)** *populi sui. Pater noster.* ***Lectio 4*** ***R****esponde michi Quantas habeo iniquitates et peccata scelera mea atque delicta ostende michi cur faciem tuam abscondis et arbitraris me inimicum tuum Contra folium quod vento rapitur: ostendis potenciam tuam et stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines et consumere me vis peccatis adolescencie mee. Posuisti in nervo pedem meum et observasti omnes semitas* **(f. 195v)** *meas: et vestigia pedum meorum considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum: et quasi vestimentum quod comeditur a tinea.* ***Responsorium*** *Memento mei deus quia ventus est vita mea. nec aspiciat me visus hominis.* ***Versiculus*** *De profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam. Nec aspicia me visus hominist.* ***Lectio quinta*** ***H****omo natus de muliere brevi vivens tempore: repletur multis miseriis. Qui quasi* **(f. 196)** *flos egreditur et conteritur et fugit velud umbra et numquam in eodem statu permanet et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos et adducere eum tecum in iudicium. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine. Nonne tu qui solus es. Breves dies hominis sunt. numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius qui preteriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo ut quiescat donec op***(f. 196v)***tata veniat et sicut mercenarii dies eius.* ***Responsorium*** *Hei michi domine quia peccavi nimis in vita mea quid faciam miser ubi fugiam nisi ad te deus meus. miserere mei dum veneris in novissimo die.* ***Versiculus*** *Anima mea turbata est valde sed tu domine succurre ei. Miserere mei dum veneris in novissimo die.* ***Lectio sexta.*** ***Q****uis michi hoc tribuat ut in inferno protegas me et abscondas me donec pertranseat furor tuus. et constituas michi tempus* **(f. 197)** *in quo recorderis mei: Putas ne mortuus homo rursum vivat. Cunctis diebus quibus nunc milito expecto donec veniat immutacio mea. vocabis me et ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti. sed parce peccatis meis.* ***Responsorium*** *Ne recorderis peccata mea domine dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo*

viam meam. Dum veneris **(f. 197v)** *iudicare seculum per ignem Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* ***In tercio nocturno antiphona.*** *Complaceat* ***Psalmus***[100] ***E****xpectans expectavi dominum: et intendit michi.* ***E****t exaudivit preces meas et eduxit me: de lacu miserie et de luto fecis.* ***E****t statuit supra petram pedes meos: et direxit gressus meos.* ***E****t immisit in os meum canticum novum: carmen deo nostro.* ***V****idebunt multi et timebunt: et sperabunt* **(f. 198)** *in domino.* ***B****eatus vir cuius est nomen domini spes eius: et non respexit in vanitates et insanias falsas.* ***M****ulta fecisti tu domine deus meus mirabilia tua: et cogitationibus tuis non est quis similis sit tibi.* ***A****nnunciavi et locutus sum multiplicati sunt super numerum.* ***S****acrificium et oblacionem noluisti: aures autem perfecisti michi.* ***H****olocaustum et pro peccato: non postulasti tunc dixi ecce venio.* ***I****n capite libri scriptum est de* **(f. 198v)** *me ut facerem voluntatem tuam deus meus volui: et legem tuam in medio cordis mei.* ***A****nnunciavi iusticiam tuam in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo domine tu scisti.* ***I****usticiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam et salutare tuum dixi.* ***N****on abscondi misericordiam tuam: et veritatem tuam a consilio multo.* ***T****u autem domine ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua et veritas tua semper* **(f. 199)** *susceperunt me.* ***Q****uoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus comprehenderunt me iniquitates mee non potui ut viderem.* ***M****ultiplicate sunt super capillos capitis mei: et cor meum dereliquit me.* ***C****omplaceat tibi domine ut eruas me domine: ad adiuvandum me respice.* ***C****onfundantur et revereantur simul: qui* querunt animam meam ut auferant eam. ***C****onvertantur retrorsum: et* revereantur qui *volunt michi mala.* **(f. 199v)** ***F****erant confestim confusionem suam: qui dicunt michi euge euge.* ***E****xultent et letentur super te omnes querentes te: et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go autem mendicus sum et pauper dominus sollicitus est mei.* ***A****diutor meus et protector meus es tu domine deus meus ne tardaveris.* ***R****equiem.* ***antiphona.*** *Complaceat tibi domine ut eruas me domine ad adiuvandum me respice.* ***antiphona.*** *Sana* ***psalmus***[101] **(f. 200)** ***B****eatus qui intellegit super egenum et pauperem: in die mala liberavit eum dominus.* ***D****ominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra: et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***D****ominus opem ferat illi super lectum doloris eius: universum stratum eius versasti in infirmitate eius.* ***E****go dixi domine miserere mei: sana animam meam quia peccavi tibi.* ***I****nimici mei dixerunt mala michi: quando* **(f. 200v)** *morietur et peribit nomen eius* ***E****t si ingrediebatur ut videret vana: loquebatur cor eius*

[100] Salmo 39.
[101] Salmo 40

congregabit iniquitatem sibi. ***E****grediebatur foras: et loquebatur in idipsum.* ***A****dversum me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala michi.* ***V****erbum iniquum constituerunt adversum me: numquid qui dormit non adiciet ut resurgat* ***E****tenim homo pacis mee in quo speravi qui edebat panes* **(f. 201)** *meos magnificavit super me subplantacionem.* ***T****u autem domine miserere mei et resuscita me et retribuam eis.* ***I****n hoc cognovi quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* ***M****e autem propter innocentiam suscepisti et confirmasti me in conspectu tuo in eternum.* ***B****enedictus dominus deus israel a seculo et in seculum fiat fiat.* ***R****equiem.* ***antiphona.*** *Sana domine animam meam quia peccavi tibi.* ***antiphona.*** *Sitivit anima.* ***Psalmus***[102] **(f. 201v)** ***Q****uemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te deus.* ***S****itivit anima mea ad deum fontem vivum: quando veniam et apparebo ante faciem dei.* ***F****uerunt michi lacrime mee panes die ac nocte: dum dicitur michi cotidie ubi est deus tuus.* ***H****ec recordatus sum et effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum dei.* ***I****n voce exultacionis et confessio***(f. 202)***nis sonus epulantis.* ***Q****uare tristis es anima mea et quare conturbas me.* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei et deus meus.* ***A****d me ipsum anima mea conturbata est propterea memor ero tui de terra iordanis et hermonii a monte modico.* ***A****bissus abissum invocat: in voce catharactarum tuarum.* ***O****mnia excelsa tua et fluctus tui super me transierunt.* ***I****n die mandavit dominus misericordiam suam:* **(f. 202v)** *et nocte canticum eius.* ***A****pud me oratio deo vite mee: dicam deo susceptor meus es.* ***Q****uare oblitus es mei. et quare contristatus incedo: dum affligit me inimicus* ***D****um confringuntur ossa mea exprobraverunt michi qui tribulant me inimici mei.* ***D****um dicunt michi per singulos dies ubi est deus tuus: quare tristis es anima mea. et quare conturbas me* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* **(f. 203)** ***R****equiem.* ***antiphona.*** *Sitivit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem domini.* ***Versiculus*** *Ne tradas vestiis animas confitencium tibi.* ***Responsorium*** *Et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Pater noster.* ***lectio septima*** ***S****piritus meus attenuabitur dies mei breviabuntur et solum michi superest sepulcrum. Non peccavi et in amaritudinibus morabitur oculus meus libera me domine et pone* **(f. 203v)** *me iuxta te. Et cuius vis manus pugnet contra me. dies mei transierunt cogitaciones mee dissipate sunt torquentes cor meum. Noctem verterunt in diem et rursum post tenebras spero lucem. Si sustinuero infernus domus mea est et in tenebris stravi lectulum meum. Putredini dixi: Pater meus es mater mea et soror mea*

[102] Salmo 41

vermibus. Ubi est ergo nunc prestolatio mea et paciencia mea tu es enim domine deus meus. ***Responsorium*** *Peccantem* **(f. 204)** *me cotidie et non me penitentem timor mortis conturbat me. Quia in inferno nulla est redempcio miserere mei deus et salva me.* ***Versiculus*** *Deus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua libera me. Quia in* inferno nulla est redempcio miserere mei deus et salva me. ***Lectio 8*** ***P****elli mee consumptis carnibus adhesit os meum et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei miseremini mei saltem vos* **(f. 204v)** *amici mei quia manus domini tetigit me. Quare persequimini me sicut deus et carnibus meis saturamini. Quis michi tribuat ut scribantur sermones mei: Quis michi det ut exarentur in libro stilo ferreo vel plumbi lamina aut celte sculpantur in scilice. Scio enim quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum: Et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea videbo deum salvato***(f. 205)***rem meum. Quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et non alius. Reposita est hec spes mea in sinu meo.* ***Responsorium*** *Domine secundum actum meum noli me iudicare nichil enim dignum in conspectu tuo egi. Ideo deprecor maiestatem tuam. Ut tu deus deleas iniquitatem meam.* ***Versiculus*** *Amplius lava me domine ab iniusticia mea et a delicto meo munda me. Ut tu deus deleas iniquitatem meam.* **lectio IX** ***Q****uare de vulva edux***(f. 205v)***isti me: qui utinam consumptus essem ne oculus me videret fuissem quasi non essem de utero translatus ad tumulum. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi dimitte ergo me domine ut plangam paululum dolorem meum antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine. Terra miserie et tenebrarum ubi umbra mortis et nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat.* ***Responsorium*** *libera me domine de* **(f. 206)** *morte eterna in die illa tremenda Quando celi movendi sunt et terra. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Tremens factus sum ego et timeo dum discuscio venerit atque ventura ira. Quando celi movendi sunt et terra.* ***Versiculus*** *Dies illa dies ire calamitatis et miserie dies magna et amara valde. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis. Libera me domine* **(f. 206v)** *de morte eterna in die illa tremenda. Quando celi movendi sunt et terra.* ***In laudibus antiphona.*** *Exultabunt* ***psalmus***[103] ***M****iserere mei deus: secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum: dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea: et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli* **(f. 207)** *peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum*

[103] Salmo 50.

iudicaris. ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapiencie tue manifestasti michi.* ***A****sperges me ysopo et mundabor lavabis me et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte fa***(f. 207v)***ciem tuam a peccatis meis: et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus: et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua: et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui: et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo iniquos vias tuas: et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee et exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine la***(f. 208)***bia mea aperies: et os meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies.* ***B****enigne fac domine in bona voluntate tua syon: ut edificentur muri iherusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta: tunc inponent super altare tuum vitulos.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Exultabunt* **(f. 208v)** *domino ossa humiliata* ***antiphona*** *Exaudi* ***psalmus***[104] ***T****e decet hymnus deus in syon: et tibi reddetur votum in iherusalem.* ***E****xaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.* ***V****erba iniquorum prevaluerunt super nos et impietatibus nostris tu propiciaberis.* ***B****eatus quem elegisti et assumpsisti habitabit in atriis tuis.* ***R****eplebimur in bonis domus tue sanctum est templum tuum mirabile in equitate.* ***E****xaudi nos* **(f. 209)** *deus salutaris noster: spes omnium finium terre et in mari longe.* ***P****reparans montes in virtute tua: accinctus potencia qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.* ***T****urbabuntur gentes et timebunt qui habitant terminos a signis tuis exitus matutini et vespere delectabis.* ***V****isitasti terram et inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.* ***F****lumen dei repletum est aquis parasti cibum illorum quoniam ita est* **(f. 209v)** *preparacio eius.* ***R****ivos eius inebrians multiplica genimina eius: in stillicidiis eius letabitur germinans.* ***B****enedices corone anni benignitatis tue: et campi tui replebuntur ubertate.* ***P****inguescent speciosa deserti: et exultatione colles accingentur.* ***I****nduti sunt arietes ovium et valles habundabunt frumento clamabunt etenim hymnum dicent.* ***R****equiem* ***antiphona*** *Exaudi domine orationem meam ad te omnis caro veniet.* **(f. 210)** ***antiphona*** *Me suscepit* ***psalmus***[105] ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea: quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta in invia et inaquosa sic in sancto apparui tibi: ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt*

[104] Salmo 64.
[105] Salmo 62.

te. ***S****ic benedicam te in vita mea: et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adipe et pinguidine repleatur anima mea: et* **(f. 210v)** *et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te: me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferiora terre: tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero laetabitur in deo laudabuntur omnes* **(f. 211)** *qui iurant in eo: quia obstructum est os loquencium iniqua.* ***psalmus***[106] ***D****eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* ***C****on***(f. 211v)***fiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster: benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Me suscepit dextera tua domine.* ***antiphona*** *A porta.* ***canticum*** ***E****go dixi in dimidio dierum meorum: vadam ad portas inferi.* ***Q****uesivi residuum annorum meorum dixi non videbo dominum deum in terra vivencium.* ***N****on* **(f. 212)** *aspiciam hominem ultra et habitatorem quietis.* ***G****eneratio mea ablata est et convoluta est a me: quasi tabernaculum pastorum.* ***P****recisa est velut a texente vita mea dum adhuc ordirer succidit me de mane usque ad vesperam finies me.* ***S****perabam usque ad mane quasi leo sic contrivit omnia ossa mea.* ***D****e mane usque ad vesperam finies me: sicut pullus hyrundinis sic clamabo meditabor ut columba.* ***A****tte***(f. 212v)***nuati sunt oculi mei suspicientes in excelso.* ***D****omine vim pacior responde pro me quid dicam aut quid respondebit michi cum ipse fecerim.* ***R****ecogitabo tibi omnes annos meos: in amaritudine anime mee.* ***D****omine si sic vivitur et in talibus vita spiritus mei corripies me: et vivificabis me ecce in pace amaritudo mea amarissima.* ***T****u autem eruisti animam meam ut non periret: proiecisti post tergum tuum omnia pecca***(f. 213)***ta mea.* ***Q****uia non infernus confitebitur tibi neque mors laudabit te non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam.* ***V****ivens vivens ipse confitebitur tibi sicut et ego hodie pater filiis notam faciet veritatem tuam.* ***D****omine salvum me fac et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vite nostre in domo domini.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *A porta inferi erue domine animas eorum.* ***antiphona*** *Omnis spiritus* ***psalmus***[107] ***L****audate dominum de celis.* **(f. 213v)** *laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna: laudate eum*

[106] Salmo 66.
[107] Salmo 148.

omnes stelle et lumen. ***L****audate eum celi celorum et aque omnes que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra dracones et omnes abissi.* ***I****g***(f. 214)***nis grando nix glacies spiritus procellarum: que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram et exaltavit cornu populi sui.* ***H****ymnus omnibus* **(f. 214v)** *sanctis eius filiis Israel populo appropinquanti sibi.* ***psalmus***[108] ***C****antate domino canticum novum: laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis. Exultationes dei in gut***(f. 215)***ture eorum et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nacionibus increpationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* ***psalmus***[109] ***L****audate dominum in sanctis eius: laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius: laudate eum se***(f. 215v)***cundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube: laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro: laudate eum in chordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.* ***R****equiem eternam.* ***Antiphona*** *Omnis spiritus laudet dominum* ***versiculus*** *Audivi vocem de celo dicetem michi* ***Responsorium*** *Scribe beati mortui qui in domino moriuntur* ***antiphona*** *Ego sum* **(f. 216)** ***B****enedictus***[110]** *dominus deus israel: quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis: in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum: qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris: et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum:* **(f. 216v)** *daturum se nobis. Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati: serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso: omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis: preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scienciam salutem plebi eius in*

[108] Salmo 149.
[109] Salmo 150.
[110] Cântico de Zacarias, Lc (1, 68-79).

remissionem peccatorum eorum. ***P****er viscera misericordie dei nostri: in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare his qui* **(f. 217)** *in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Ego sum resurrectio et vita qui credit in me eciam si mortuus fuerit vivet et omnis qui vivit et credit in me non morietur in eternum.* ***K****irieleyson.* ***C****hristelison.* ***K****irieleyson* ***P****ater noster. Et ne nos.* ***Psalmus***[111]***.*** *De profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes: in vocem deprecati***(f. 217v)***onis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propiciatio est: et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia: et copiosa apud eum redempcio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius. .* ***R****equiem eternam.* ***Versiculus*** *A porta* **(f. 218)** *inferi erue domine animas eorum. Credo videre bona domini In terra vivencium. Requiescant in pace amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te viniat. Oremus.* ***Oratio*** ***P****artem beate resurrectionis obtineant anime omnium fidelium defunctorum vitamque eternam habere merentur in celis per te ihesu christe salvator mundi rex glorie. Qui in trinitate perfecta vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen. Requi***(f. 218v)***escant in pace. Amen.*

10. ORAÇÕES, ff. 218v-230

(f. 218v) ***Oratio devota ad beatam*** **(f. 219)** ***virginem mariam*** ***O****bsecro te domina mea sancta maria mater dei pietate plenissima summi regis filia mater gloriosissima mater orphanorum consolacio desolatorum via errancium salus et spes in te sperancium virgo ante partum virgo in partu et virgo post partum. fons misericordie. fons salutis et gracie fons* **(f. 219v)** *pietatis et leticie. fons consolationis et indulgencie. Et per illam sanctam inestimabilem leticiam qua exaltavit spiritus tuus in illa hora quando tibi per gabrielem archangelum annunciatus et conceptus filius dei fuit. Et per illud divinum misterium quod tunc operatus est spiritus sanctus in te. Et per illam sanctam inestimabilem pietatem amorem et humilitatem per quas filius tuus dominus noster ihesus christus descendit acci***(f. 220)***pere humanam carnem in venerabilissimo utero tuo. Et in quibus te respexit quando te commendavit sancto iohanni apostolo et evangeliste Et quando te exaltavit super choros angelorum. Et per illam sanctam inestimabilem humilitatem in qua tu respondisti archangelo gabrieli. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Et per illa dulcissima quindecim gaudia que habuisti de filio tuo domino nostro*

[111] Salmo 129.

ihesu **(f. 220v)** *cristo. Et per illam sanctam maximam compassionem et accerbissimum cordis dolorem quem habuisti quando dominum nostrum ihesum christum filium tuum ante crucem nudatum et in ipsa levatum vidisti pendentem crucifixum vulneratum scicientem fel apponi hely clamatem audisti et morientem vidisti. Et per quinque vulnera filii tui et per contractionem viscerum suorum pre nimio dolore vulnerum. Et per fontes san***(f. 221)***guinis sui et per omnem passionem eius et per omnem dolorem cordis tui et per fontes lacrimarum tuarum ut cum omnibus sanctis et electis dei veni et festina in auxilium et consilium meum in omnibus orationibus et requestis meis in omnibus angustus et necessitatibus meis et in omnibus rebus illis in quibus ego sum facturus locuturus cogitaturus omnibus diebus noctibus horis atque mo***(f. 221v)***mentis vite mee. Et michi famulo tuo. impetres a dilecto filio tuo complementum tocius boni omni misericordia et consolacione omni consilio omni adiutorio omni benediccione et sanctificatione omni pace et prosperitate omni gaudio et alacritate. Eciam habundanciam omnium bonorum spititualium et corporalium. Et graciam sacti spiritus qui bene per omnia disponat animam meam custodiat.* **(f. 222)** *corpus meum regat cursum dirigat mores componat actus probet vota et desideriamea bona perficiat cogitaciones sanctas instituat preterita mala indulgeat presencia emendet futura moderetur. vitam honestam et honorabilem michi tribuat. Et victoriam contra omnes adversitates hinus mundi bonam spem caritatem fidem et castitatem humilitatem et pacienciam. Quinque sensus corporis mei regat et prote***(f. 222v)***gat Septem opera misericordie complere me faciat. Duodecim articulos fidei decem que precepta legis credere et tenere et me faciat Et a septem peccatis mortalibus me liberet et defendat usque in finem vite mee. Et in novissimi diebus meis ostende michi faciem tuam et annuncies michi diem et horam obitus mei. Et hanc orationem meam supplicem suscipias et exaudias et vitam eternam michi tribuas.* **(f. 223)** *Audi et exaudi me dulcissima virgo maria mater dei et misericordie Amen.* ***De domina nostra oratio O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis et incomparabilis virgo dei genetrix maria gratissimum dei templum spiritus sancti sacrarium Ianua regni celorum per quam post deum totus vivit orbis terrarum. Inclina mater misericordie aures tue pietatis indig***(f. 223v)***nis supplicacionibus meis Et esto michi miserrimo peccatori pia in omnibus auxiliatrix. O iohannes beatissime christi familiaris et amice qui ab eodem domino nostro ihesu christo virgo es electus et inter ceteros magis dilectus atque misteriis celestibus ultra omnes imbutus apostolus eius et evangelista factus es preclarissimus Te eciam invoco cum maria matre eiusdem salvatoris nostri ut michi opem tuam ipsa con***(f. 224)***ferre digneris. O due gemme celestes maria et iohannes. O duo luminaria divinitus ante*

deum lucencia vestris radiis scelerum meorum effugate nubila. vos enim estis illi duo in quibus deus pater per filium suum specialiter edificavit sibi dominum et in quibus ipse filius dei ob sincerissime virginitatis meritum dilectionis sue confirmavit privilegium in cruce pendens uni vestrum ita dicens: Mulier ecce filius tuus. **(f. 224v)** *Deinde ad alium. Ecce mater tua. In huius ergo tam sacratissimi amoris dulcedine qua tunc ore dominico velut mater et filius adinvicem conjuncti estis vobis duobus ego miserrimus peccator commendo hodie corpus meum et animam meam ut in omnibus horis atque momentis interius et exterius firmi custodes et pii apud deum intercessores michi existere dignemini. Credo enim firmiter et in* **(f. 225)** *dubitanter fateor quia velle vestrum velle dei est et nolle vestrum nolle dei est unde et quitquid ab illo petitis sine mora obtinetis. Per hanc ergo tam potentissimam vestre dignitatis virtutem poscite queso michi peccatori corporis et anime salutem. Agite queso agite vestris sacris orationibus ut cor meum invisere et inhabitare dignetur spiritus almus graciarum largitor optimus qui me a cunctis vi***(f. 225v)***ciorum sordibus expurget virtutibus sacris illustret et exornet. In dilectione dei et proximi perfecte stare et perseverare me faciat. Et post huius vite cursum ad gaudia me ducat electorum suorum benignissimus paraclitus. Qui cum patre et filio coeternus et consubstancialis cum eis et in eis vivit et regnatomnipotens deus in secula seculorum. Amen.* ***Oratio devotissima ad ihesum christum. Composita a beato augustino.*** **(f. 226)** ***D****ulcissimi domine ihesum christe verus deus. qui de sinu patris omnipotentis missus es in mundum relaxare peccata ac afflictos redimere In carcere positus resolue. Dispersos congregare. Peregrinos in suam patriam reducere. Contritos corde meditari. Dolentes indulgere. et consolari. Digere me absolvere de afflictione* **(f. 226v)** *in qua positus sum et liberare. Et tu domine qui genus humanum cum pace et custodia restituis et absorta crudelitate paradisum cum sanguine tuo mercatus es. et inter homines et angelos fecisti pacem. Tu domine dignere per tuam misericordiam in terme et inimicos meos stabilire firmare concordiam. et graciam tuam super me et omnium filiorum iracudiam omne odium quod habent contra me mitigare et ex***(f. 227)***tinguere digneris. Sicut odium esau abstulisti quod habuit adversus iacob fratem suum. Et super brachium ostende ut me liberare digneris ab odientibus me. Sicut liberasti abraham de hur caldeorum et filium eius ysaac de immolacione cum ariete. Et iacob de manibus frins esau Et ioseph de manubus frium suorum. Noc per archam ab aquis diluvii. Et loth de civitate sodo morum. Famulos tuos moysem et* **(f. 227v)** *aaron. et populum suum israel de manu pharaonis et de servitute egipti israel de monte gelboc. Et david regem de manu saulis et de manu golye gygantis. Et susannam de falso crimine. Et iudith de manu holophernis. Et danielem de lacu*

*leonum. Et tres puerus de camino ignis ardentis. Et ionam de ventre ceti. Et adam de profundo inferni cum preciosissimo sanguine tuo. Et petrum de mari. Et pau***(f. 228)***lum de carceribus. Ita me liberare digneris de omni tribulacione et angustia mea in qua positus sum. Et de infidiis inimicorum meorum. Et tu domine dignare me eruere de omni malo quod inimici mei fecerunt. faciunt vel factum sunt. et eorum mala consilia contra me ita evacuare. digneris. Sicut evacuasti consilium anthicophellis quod consiliatus est absalon contra david regem. Et liberare me digneris.* **(f. 228v)** *ut per sancta beneficia tua Per incarnationem filii tui. et per ipsius nativitatem de virgine maria. per famen. per sitim. per frigus per calorem. per labores per afflictiones. per sputa. per cophas. per alaphas. per flagella. per clavos. per laceam. per spineam coronam Per potationem aceti et fellis. Per piissimam et turpissimam mortem tuam Per septem verba que penderis in cruce dixisti domine. O pater ignosce eis quia* **(f. 229)** *nesciunt quid faciunt. Dixisti domini latroni in cruce oendenti. hodie mecum eris in paradiso. Dixisti domine matri tue. Mulier ecce filius tuus. Dei de discipulo. Ecce mater tua Domine dixisti patri tuo. hely hely lamaçabatham quod interpretatur. Deus meus deus meus ut quid dereliquisti me. Dixisti domine. Scicio scilicet salutem animarum sanctarum nostrarum cupiendo. Dixisti domine. Pater in manus tuas com***(f. 229v)***mendo spiritum meum. Dixisti domine consummatum est. quod significat labores et dolores quos pro nobis suscepisti. Iam fieri Propter hec omnia rogo te redemptor domine ihesum christe ut me custodias servuum tuum ab hoste maligno et absque periculo hic presenti et postea in futuro. Et in super descensionem per cuncta beneficia tua pro quibus tibi gracias refero. Et cunctis beneficiis michi collatis qui tu me fecisti et redimisti et ad fi***(f. 230)***dem tuam duxisti contra dyaboli iacula. Promovisti me in super vitam eternam promisisti. Et propter ista et alia que oculus non vidit nec aures audivit. nec in cor hominis ascendit. Te adoro propter timorem ipsum laudo et benedico et glorifico nomen tuum quia tu es benedictus et laudabilis et gloriosus in secula seculorum. Amen.*

11. MEMORIAL DOS SANTOS, ff. 230-256v

(f. 230) ***Memoria de sancta trinitate*** **(f. 230v)** ***D****omine deus omnipotens pater et filius et spiritus sanctus da michi famulo tuos. N. victoriam contra omnes inimicos meos. ut non resistere michi possunt nocere. nec contra dicere sed dirigatur virtus eorum et consilium michi in bonum. Tu deus sis fortitudo mea et refugium meum et clipens defensionis mee. et virtus immobilis protectionis mee quotinus* **(f. 231)** *dispergantur et confundantur omnes adversarii mei et inimici mei. Deus abraham deus ysaac deus iacob deus omnes bene vivencium libera me famulum*

tuum. H. de omnibus peccatis meis et de angustiis meis et de tribulationibus meis de necessitatibus de omnibus periculis. da michi robur fortitudinem et perseveranciam in bonum et sermonem rectum et benesonantem in os meum ut placita sint omnia **(f. 231v)** *verba mea omnibus me videntibus et audientibus ut invenire merear graciam et auxilium in omnibus peticionibus meis. propheta clamat. apostolus dicit christos in se confidentes salvat christos vincit. christos regnat christos imperat sic christos imperante dignetur me esse triumphatorum omnium adversariorum meorum et non timebo quid faciat michi homo* ***psalmus*** ***D****eus in nomine tuo* ***psalmus*** ***D****eus miseriatur* ***psalmus*** ***D****e profundis clamavi* **(f. 232)** ***L****audate dominum omnes gentes* ***psalmus***[112] ***V****oce mea ad dominum clamavi: voce mea ad deum et intendit michi* ***I****n die tribulacionis mee* [deum] *exquisivi manibus meis: nocte contra eum et non sum deceptus.* ***R****enuit consolari anima mea memor fui dei et delectatus sum et exercitatus sum et defecit spiritus meus.* ***A****nticipaverunt vigilias oculi mei: turbatus sum et non sum locutus.* ***C****ogitavi dies antiquos: et an***(f. 232v)***nos eternos in mente habui. Et meditatus sum nocte cum corde meo: et exercitabar et scopebam spiritum meum.* ***N****umquid in eternum proiciet deus: aut non apponet cum complacicior sit adhuc* ***A****ut in finem misericordiam suam abscindet: a generacione in generacionem* ***A****ut oblivisceturmisereri deus: aut continebit in ira sua misericordias suas* ***E****t dixi nunc cepi: hec mutacio dextere excelsi.* ***M****emor fui operum domini: quia me***(f. 233)***mor ero ab inicio mirabilium tuorum* ***E****t meditabor in omnibus operibus tuis et in adinvencionibus tuis exercebor.* ***D****eus in sancto via tua quis deus magnus sicut deus noster: tu es deus qui facit mirabilia* ***N****otam fecisti in populis virtutem tuam: redemisti in brachio tuo populum tuum filios iacob et ioseph.* ***V****iderunt te aque deus viderunt te aque et timuerunt: et turbate sunt abyssi.* ***M****ultitudo sonitus aquarum: vocem* **(f. 233v)** *dederunt nubes.* ***E****tenim sagitte tue transeunt: vox tonitrui cum rota.* ***I****lluxerunt choruscationes tue orbi terre: commota est et contremuit terra.* ***I****n mari via tua et semite tue in aquis multis: et vestigia tua non cognoscentur.* ***D****eduxisti sicut oves populum tuum: in manu moysi et aaron.* ***G****loria patri.* ***K****yrieleison: christeleison:* ***K****yrieleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus* **(f. 234)** ***L****ibera me domine ihesum christe fili dei vivi qui in cruce suspensus fuisti: et lancea perforari latus tuum permisisti et precioso sanguine tuo redemisti. Libera me domino sicut tres pueros de camino ignis ardentis. Sidrac mysaac et abdenago: libera me domine sicut liberasti susannam de flaso crimine. Exaudi me domine sicut exaudisti maria magdalenam peccatricem et dimissa sunt ei pecata multa* **(f. 234v)** *quoniam dilexit multum libera me*

[112] Salmo 77.

domine famulum tuum. H. ab omni malo presenti preterito et futuro. Exaudi me domino in omnibus deprecationibus meis et de necessitatibus meis et periculis meis libera me domine. Qui cum patre et spiritu sancto vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum Amen. ***Oratio devota super nomine ihesus***[113] ***O*** *bone ihesu. O dulcis ihesu. O ihesu fili marie virginis plenus misericordie* **(f. 235)** *et veritate. O dulce ihesu miserere mei secundum magnam misericordiam tuam. O benigne ihesu te deprecor per illum sanguinem preciosum quem pro nobis miseris peccatoribus effundere dignatus es in ara crucis ut abicias omnes iniquitates meas ne despicias humiliter te petentem et hoc nomen sanctissimum tuum ihesus invocantem hoc nomen ihesus nomen dulce et hoc nomen ihesus nomen salutare. Quid enim est* **(f. 235v)** *ihesus nisi salvator. O bone ihesu qui me creasti et redemisti tuo precioso sanguine ne permittas me dampnari quem tu ex nichilo creasti. O bone ihesu ne perdat me iniquitas mea quem fecit omnipotens bonitas tua. O bone ihesu recognosce quod tuum est in me. et absterge quod alienum est a me. O bone ihesu miserere mei dum tempus est miserendi. ne perdas me in tempore tui tremendi iudicii. O* **(f. 236)** *bone ihesu si merui miser peccator de vera tua iusticia penam eternam pro peccatis meis gravissimis adhuc appelo confisus de tua iusticia vera ad tuam ineffabilem utique misereberis mei ut pius pater et misericors dominus. O bone ihesu que enim utilitas in sanguine meo dum descendero in corruptionem eternam. Non enim mortui laudabunt te neque omnes qui descendunt in infernum. O misericor***(f. 236v)***dissime ihesu miserere mei. O dulcissime ihesu libera me. O piissime ihesu propicius esto michi peccatori. O ihesu admitte me miserum peccatorum inter numerum electorum tuorum. O ihesu salus in te sperancium. O ihesu salus in te credencium miserere mei. O dulcis ihesu remissio omnium peccatorum meorum. O ihesu fili virginis marie infunde in me graciam tuam. sapienciam. caritatem. castitatem. et humilitatem ac* **(f. 237)** *eciam in omnibus adversitatibus meis. pacienciam sanctam ut possim te perfecte diligere. et in te gloriari. ac delectari in secula seculorum. Amen.* ***Memoria de proprio angelo*** ***A****ngele dei qui meus es custos pietate superna. Me tibi commissum salva defende guberna. Mentem terge meam viciis et a labe veterna. Assiduusque commes michi sis viteque* **(f. 237v)** *lucerna. Ut te cum valeam celestia scandere regna Me dormientem serva peccatorum et vigilantem. Me rege viventem sserva tu te morientem. Tutum vivamensistas michi iugiter a mee.* ***versiculus*** *angelis suis deus mandavit de te.* ***Responsorium*** *Ut custodiant te in omnibus viis tuis. Oremus.* ***oratio*** ***Q****ueso te et obsequenter*

[113] Oração do beato Bernardo confessor da orden menor. Vide f. 98v e ss. do Copenhagem Kongelige Bibliotek CMB Pergament 19 4º. Disponível em http://www.chd.dk/inc/perg19.html

rogo sancte angele dei cui omnipotens deus dignatus est curam committere anime mee contra **(f. 238)** *malignos spiritus et hodies iniquos fer michi potenter auxilium ne me eorum abstucia circum veniat aut potencia fragat auxiliante domino nostroihesu christo qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat deus. Per omnia secula seculorum Amen.* ***memoria de sancto iohanne baptista*** ***I****nter natos mulierum non surrexit maior iohanne baptista qui viam domino preparavit in heremo* ***versiculus*** *Fuit homo* **(f. 238v)** *missus a deo* ***Responsorium*** *Cui nomen erat iohannes. Oremus.* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus: da cordibus nostris illam tuarum rectitudinem semitarum: quam beati iohannis baptiste in deserto nox clamantis edocuit. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitatem spiritus sancti deus Per omnia secula seculorum Amen.* ***memoria de sanctis petro et paulo*** ***P****etrus apostolus et* **(f. 239)** *paulus doctor gencium ipsi nos docuerunt legem tuam domine.* ***versiculus*** *In omnem terram exivit sonus eorum* ***Responsorium*** *Et in fines orbis terre verba eorum. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus cuius dextera beatum petrum ambulantem in fluctibus ne mergeretur erexit et coapostolum eius paulum tercio naufragatem de profundo pelagi liberavit: exaudi propicius et concede ut amborum meritis eternitatis gloriam consequamur.* **(f. 239v)** *Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitatem spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum Amen.* ***memoria de sancto andrea*** ***A****ndreas christi famulus dignus dei apostolus germanus petri et in passione socius.* ***Versiculus*** *Dilexit andream dominus.* ***Responsorium*** *In odorem suavitatis. Oremus* ***M****aiestatem tuam domine suppliciter exoramus ut sicut ecclesie tue beatus andreas apostolus extitit predicator et rector ita apud te sit pro nobis* **(f. 240)** *perpetuus intercessor. Per christum dominum nostrum Amen.* ***memoria de sancto iohanne evvangelista*** ***E****xiit sermo inter frates qui discipulus ille non moritur et non dixit ihesus non moritur sed sic eum volo manere donec veniat* ***Versiculus*** *Valde honorandus et beatus iohannes evvangelista* ***Responsorium*** *Qui supra pectus domini in cena recubuit. Oremus* ***oratio.*** ***E****cclesiam tuam quesumus domine benignus illustra ut beati iohannis apostoli tui et evangeliste* **(f. 240v)** *illuminata doctrinis ad dona perveniat sempiterna. Per christum dominum nostrum Amen.* ***memoria de sancto blasio antiphona*** ***A****ve presul honestatis martir magne sanctitatis. blasii vir laudande orbe toto predicande qui das lapsis relevamen et infirmis medicamen tu pro nobis intercede ut celesti nos mercede dicet deus cum beatis. regno sue claritatis* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate blasii* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***oratio.*** **(f. 241)** ***D****eus qui per orationem beati blasii martiris atque pontificis cunctis ei commemorationem facientibus aquacunque infirmitate vel adversitate*

tenerentur liberati concessisti presta quesumus ut qui eius memoriam facimus in terris eodem te predicante gloriam consequamur in celis. Per christum dominum nostrum Amen. ***memoria de sancto vincencio*** ***S****anctus vicencius apueritia studiis litterarum tradictus superna sibi previ***(f. 241v)***dente clemencia gemma sciencia efficatissime claruit.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate vincenti* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***oratio.*** ***A****desto nobis domine supplicationibus nostris: ut qui ex iniquitate nostra reos nos esse cognoscimus beati vincentii nostris tui intercessione liberemur. Per christum dominum.* ***memoria de sancto sebastiano*** ***O*** *quam mira refulsit gracia sanctus sebastianus martir inclitus qui mi***(f. 242)***litis portans insignia. sede de palma fratum solicitus confortavit corda pavencia verbo sibi collato celitus* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate sebastiane martir christi.* ***Responsorium*** *ut mereamur pestem et epidimiam illesi transire et promissionem dei obtinere Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui beatum sebastianum gloriosum martirem tuum in tua fide atque dilectione tam ardenter solidasti: ut nullis carnalibus blandi***(f. 242v)***mentis nullis tirannorum minis nullis que carnificum gladiis sive tormentis aut sagittis a tua potuit cultura revocare. tribue quesumus: eius meritis et intercessione in tribulacione auxilium in persecutione solacium in omni tempore tribulacionis et angustie contra pestem et epidemiam remedium. quantinus possimus contra omnes dyabolicas insidias dimicare mundum et ea que in mundo omnino despicere et nulla* **(f. 243)** eius adversus formidare superbiam quoque vani gloriam cum omnibus viciis et que ate iussa *sunt recta intencione perficere. Per christum dominum nostrum* ***memoria ad tres sanctos reges antiphona*** ***A****b oriente venerunt magi in betheleem adorare dominum. Et apertis thesauris suis preciosa munera obtulerunt ei. Aurum sicut regi magno. Thus sicut deo vero. Mirram sepulture eius. alleluya.* ***Versiculus*** *Reges tharsis et insule munera offerent* ***Responsorium*** *Reges ara***(f. 243v)***bum et saba dona adducent. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui tres magos orientales. iaspar. melchior. baltasar: ad tua cunabula stella duce sine aliquo impedimento ut te misticis adorarent muneribus securos et illesos direxisti: presta quis famulis tuis in hoc itinere gradientibus talem graciam et virtutem: ut per eorum trium regum pia munera defencium comemoratione et intercessione te ipso vero sole vera stella. certo duce. vero* **(f. 244)** *lumine adlocum desidera tum sine impedimento cum omni iocunditate pace gaudio gracia et leticia secure valeamus pervenire. Per christum domino nostro amen* ***De sancto nycholao*** ***B****eatus nicholaus ad huc puerulus multo ieiunio marcerabat corpus* ***Versiculus*** *Amavit eum dominus et ornavir eum.* ***Responsorium*** *Stolam glorie induit eum Oremus* ***Oratio.*** ***D****eus qui beatum nycholaum confessorem tuum atque pontificem innumeris decorasti miraculis* **(f. 244v)** *tribue*

quesumus ut eius meritis et precibus a iehenne ignis incendiis liberemur. Per cristum domino. ***Memoria de sancto Juliano antiphona*** ***A****mavit eum dominus et ornavit eum stolam glorie induit eum et ad portas paradisi coronavit eum.* ***versiculus*** *Justum deduxit dominus per vias rectas* ***Responsorium*** *Et ostendit illi regnum dei. Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui beato iuliano confessore tuo atque pontifici specialem hospitalitatis graciam contulisti eius meritis et inter***(f. 245)***cessione concede nobis hospicium securum bonum et idoneum fragilitati nostre congruum et maiestati tue acceptum. Per christum domino nostro* ***memoria de sancto francisco*** ***C****elorum candor splenduit novum sidus emicuit sacer franciscus claruit cui seraph apparuit signans eum karatere in volis plantis latere dum formam crucis gerere vulte corde ore opere* ***versiculus*** *Signasti domine servum tuum franciscum* ***Responsorium*** *Signo re***(f. 245v)***dempcionis nostre. Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui mira crucis misteria in beato francisco confessore tuo multiformiter demonstrasti: da nobis quesumus devocionis sue semper exempla sectari et assidua eiusdem crucis meditatione muniri. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen* ***memoria de sancto anthonio*** ***S****i queris miracula mors error. calamitas. demon. lepra. fugiunt egri surgunt* **(f. 246)** *sani. Cedunt mare vincula membra resque perditas. petunt et accipiunt iuvenes et cani. Pereunt pericula cessat et necessitas narrent hii qui senciunt dicant paduani. Cedunt mare vincula membrana resque perditas. petunt et accipiunt iuvenes et cani.* ***versiculus*** *Gloria patri et filio et spiritui sancto* ***Responsorium*** *Cedunt mare vincula membrana resque perditas. petunt et accipiunt iuvenes et cani.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate anthoni* ***Responsorium*** *Ut dig***(f. 246v)***ni efficiamur promissionibus christi Oremus* ***oratio*** ***E****clesiam tuam deus beati anthonini confessoris tui commemoratio votiva letificet et spiritualibus semper muniatur auxiliis et gaudiis perfrui mereatur eternis. Per christum dominum nostrum.* ***memoria de sancto barnardio*** ***G****audeat ordo minorum francisci nova plantula. rutilans in italia. abissus miracolorum. felix senisplus aquilla. thesaurum possides mor. barnhardino* **(f. 247)** *ardens fascicula. duc nos sine macula. servos ad regna celorum.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate barnardine.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui ecclesiam tuam vita et doctrina beati barnardini confessoris tui in plenitudine temporum renovare dignatus es. tribue nobis famulis tuis eius meritis et intercessione temporalia despicer et celestium consorcio per hennitur gaudere. Per christum domino* **(f. 247v)** ***Memoria de sancta anna antiphona*** ***C****eleste benefitium introivit in annam de qua nata est nobis maria virgo* ***versiculus*** *Ora pro nobis beata mater anna* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui beatam*

*annam dilecte genitricis tue matrem egregiam. ad eterne vite sublevasti gaudia: fac non quesumus eius gloriosis meritis et precibus ad eternam pertingere beatitudinem ex cuius puerperio salutari pro sa***(f. 248)***lute mundi humanam assumere dignatus es carnem Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum.* ***memoria de sancta maria magdalena*** ***M****aria unxit pedes ihesum et extersit capillis capitis sui et domus impleta est ex odore unngenti.* ***versiculus*** *Dimissa sunt ei peccata multa* ***Responsorium*** *Quoniam dilexit multum Oremus* ***oratio*** ***L****argire nobis clementissime pater qui sicut beata maria magdalena dominum nostrum ihesum christum super omnia diligendo suo***(f. 248v)***rum obtinuit veniam peccaminum: ita nobis apud tuam misericordiam sempiternam impetret beatitudinem. Per domino nostro ihesum christo.* ***memoria de sancta martha*** ***F****elix mater egregia qua ihesus dominus amor nostri in deficiens valdeplurimum amavit cuius sacris percibus quatuduanum fratem suum ab orte suscitavit* ***versiculus*** *Dilexit dominus beatam martham* ***Responsorium*** *Cum qua dignatus est hospitari et pasti. Oremus.* ***oratio*** **(f. 249)** ***O****mnipotens sempiterne deus cuius filius mede beate marthe hospitari dignatus es: quesumus ut eius meritis que illum placide suscepit in ede polorum gloria misericorditer hospitari. Per christum domino.* ***memoria de sancta Katherina*** ***A****ve gemma claritatis ad instar carbonculi ave rosa paradisi. more fragrans balsami. Katherina virgo felix gloriosa meritis assistentes tuis festis celi iunge gaudis.* ***versiculus*** **(f. 249v)** *Ora pro nobis beata virgo martir Katherina.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui dedisti legem moysi in summitate montis synai et in eodem loco corpus beate katherine virginis et martiris tue per sanctos angelos tuos mirabiliter collocasti: tribue quesumus ut eius meritis et precibus ad montem qui christus est valeamus pervenire. Per eundem christum domino nostro.* ***memoria de sancta lucia.*** ***C****olumpna immobilis* **(f. 250)** *es beata lucia quesumus eis plebs te expectat ut accipies coronam glorie.* ***versiculus*** *Specie tua et pulcritudine tua* ***Responsorium*** *Intende prospere procede et regna. Oremus.* ***oratio*** ***E****xaudi nos deus salutaris noster. ut sicut de beate lucie virginis et martiris festivitate gaudemus ita pie devocionis. erudiamur effectum. Per christum.* ***memoria de sancta margareta.*** ***P****ulcra facie sed pulcrior fide beata margareta despiciens mundum letaris cum* **(f. 250v)** *angelis intercede pro nobis omnibus* ***versiculus*** *Adiuvabit eam deus vultu suo* ***Responsorium*** *Deus in medio eius non commovebitur. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui beatam virginem margaretam ad celos per palmam matirii venire fecisti concede nobis quesumus ut eius exempla sequentes ad te pervenire mereamur. Per christum.* ***memoria de sancta barbara.*** ***O*** *pulcra precipuum rosa dans odorem florens in perpetuum antecreatorem concupivit speciem tuam rex ce***(f. 251)***lorum. perduc nos ad*

requiem. barbara sanctorum ***versiculus*** *Specie tua et pulcritudine tua* ***Responsorium*** *Intende prospere procede et regna. Oremus.* ***oratio*** ***I****ntercessio nos domine quesumus beate barbara virginis atque martiris tue gloriosa nos protegat. ut per eius inter ventum gloriosum corporis et sanguinis domini nostri ihesum christi sacramentum: ante vite nostre exitum: cum vera fide et pura confessione: percipere mereamur: Per eundem christum dominum nostrum amen.* **(f. 251v)** ***memoria de sancta appolonia.*** ***V****irgo martir egregia pro nobis appolonia funde preces ad dominum ut tollat omne noxium ne pro reatu criminum vexemur morbo dentium* ***versiculus*** *Ora pro nobis beata virgo martir appolonia.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi Oremus* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus spes et corona omnium tibi fideliter servientium qui beatam appolloniam virginem atque martirem tuam excussionem dentium pro tui amoris nomine passam in celesti***(f. 252)***bus coronasti: concede propicius memoriam eius colentibus perpetua pace gaudere et a dolore dentium. et ab omni periculo anime et corporis liberari. Per christum dominum nostrum. amen.* ***memoria de sancto luppo***[114]***.*** ***S****acerdos et pontifex et virtutum opifex pastor bone in populo ora pro nobis ad dominum ihesum christum.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate luppe.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi Oremus* ***E****xaudi quesumus* **(f. 252v)** *domine preces nostras quas in beati luppi confessoris tui atque pontificis commemoracione deferimus ut qui tibi digne meruit famulari eius in tercedentibus meritis ab omnibus nos solue peccatis. Per christum dominum nostrum. amen.* **(f. 253)** ***De sancto christoforo antiphona.*** ***G****aude martir christifore qui cinasti servus fore solo christi nomine* ***G****aude quia quesunsti ihesum ter a quo fuisti baptizatus flumine* ***G****aude quia feirum durum liquit velut cera purum tuo deprecamine* ***G****aude quia confortasti da gnumluscum quem sonasti cum lutoso sanguine* ***G****aude celo exaltatus et in mundo devocatus consolator in* **(f. 253v)** *opum. In agonia positus sanctus martir christoforus voce magna clamavit ad dominum et ipse qui suorum est salus fidelium de monte sancto suo exaudivit eum* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate martir christofore* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui beatum christoforum martirem tuum in agone probasti probatum in dolore sustentasti. pra quesumus in dignis famulis tuis* **(f. 254)** *Ut cuius gloriam veneramur in terris: ipso interveniente vitam adipisti mereamur eternam per christum dominum nostrum.;* **(f. 254v)** branco; **(f. 255)** ***BEatus vero iheroronimus in hoc modo disposiut psalterium istud sicut angelus domini docuit eum per spiritum sanctum porro propter hoc abbre matum est qui hii qui sollicitudinem huius secli habent vel homines qui in infirmitatibus iacent aut qui iter longiquum***

[114] Cerca de 383-c. 478). Bispo de Troyes. Festeja-se a 29 de Julho.

agunt seu qui naufragio navigant: aut qui bellum commissuri sunt contra hostes seu qui militant contra invidiam **(f. 255v)** ***diabolorum aut qui votum voverit domino cantare cotidie integrum psalterium et non possunt vel qui ieiunant et ieiunio fortiter debilitantur. Et qui festa vel solemnia non custodiunt et mini me possunt cantare magnum psalterium et qui animam suam salvum volunt facere secundum misericordiam dei et vitam eternam volunt habere assidue cantent hoc psalterium et possidebunt reg*****(f. 256)*****num eternum. Oratio. S****uscipere digneris domine deus omnipotens istos psalmos consecratos quos ego in dignus de cantare cupio in honore nominis tui domine et beate marie virginis et omnium sanctorum tuorum nec non pro me miserrimo famulo tuo. N. et progenitore meo et genitrice mea seu pro cunctis consanguinibus meis benefactoribus et elemosinariis meis eciam per illis qui in me fiduciam* **(f. 256v)** *habent sine pro cunctis fidelibus. vivis et defunctis: concede quesumus domine ihesum christe ut isti psalmi nobis omnibus proficiant ad salutem et veram penitenciam faciendam omniumque peccatorum nostrorum remissionem impetrandam: prestante. domino nostro ihesum christo. Qui vivis et regnas deus Per omnia secula seculorum amen.*

12. SALTÉRIO DE SÃO JERÓNIMO, ff. 257-276v

(f. 257) branco; **(f. 257v)** Iconografia: <u>São Jerónimo em oração</u> (pp) **(f. 258)** ***Incipit psalterium sancti Jeronimi V****erba*[115] *mea auribus percipe domine* intellige clamorem meum. **I**ntende voci orationis mee. rex meus et deus meus. ***D****omine*[116] *in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. **M**iserere mei domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam conturbata sunt* **(f. 258v)** *omnia ossa mea **E**t anima mea turbata est valde sed tu domine usquequo **C**onvertere domine et eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam **R**espice et exaudi me domine deus meus. illumina oculos meos ne uniquam obdormiam in morte **P**erfice gressus meos in semitis tuis ut non moveantur vestigia mea **E**go clamavi quoniam exaudisti me deus inclina aurem tuam michi et* **(f. 259)** *exaudi verba oris mei **M**irifica misericordias tuas qui salvos facis sperantes in te. **C**ustodi me domine ut pupillam oculi sub umbra alarum tuarum protege me a facie impiorum qui me afflixerunt **A**b occultis meis munda me domine: et ab alienis parce servo tuo. **T**u autem domine ne longe facias auxilium tuum a me ad defensionem meam conspice. **E**rue a framea deus animam meam et de manu canis unicam meam.* ***(f. 259v) S****alva me domine ex ore leonis et a cornibus unicornium humilitatem*

[115] Início do salmo 5.
[116] Início do salmo 6.

*meam **N**arrabo nomen tuum fratribus meis in medio ecclesie laudabo te **V**ias tuas domine demonstra michi et semitas tuas edoce me **M**emento miserationum tuarum domine et misericordiarum tuarum que a seculo sunt **D**elicta inventutis mee et ignorancias meas ne memineris. **S**ecundum misericordiam tuam memeto mei: tu propter bonitatem tuam domine:* **(f. 260)** *dulcis et rectus dominus **P**ropter nomen tuum domine propiciaberis peccato meo multum est enim **Q**uis humilitatem meam et laborem meum et dimitte omnia peccata mea **N**e perdas cum impiis deus animam meam et cum viris sanguinum vitam meam **I**n quorum manibus iniquitates sunt dextera eorum repleta est muneribus. **E**xaudi domine vocem meam qua clamavi ad te miserere mei et exaudi* **(f. 260v)** *me **N**e avertas faciem tuam a me ne declines in ira a servo tuo **A**diutor meus esto domine ne derelinquas me neque despicias me deus salutaris meus **L**egem pone michi domine in via tua et dirige me in semita recta propter inimicos meos **N**e tradideris me in animas tribulancium me quoniam in surrexerunt in me **A**d te domine clamabo deus meus nesileas a me et assimulabor descendentibus* **(f. 261)** *in lacum **E**xaudi domine vocem deprecationis mee dum oro ad te dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum **N**e simul tradas me cum peccatoribus et cum operantibus iniquitatem ne perdas me **S**alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue. tue: et rege eos et extolle illos usque in eternum **I**n te domine speravi non confundat in eternum: in iusticia tua libera me et eri***(f. 261v)****pias me **I**nclina domine aurem tuam et accelera ut eruas me **E**sto michi in deum protectorem et in domum refugii ut salvum me facias **I**n manus tuas domine commendo spiritum meum redemisti me et libera me et eripe me de manibus inimicorum meorum **I**llumina faciem tuam super servum tuum et salvum me fac in misericordia tua domine non confundar invocavite. **B**enedicam dominum in* **(f. 262)** *omni tempore: semper laus eius in ori meo **I**n domino laudabitur anima mea: audiant mansueti et letentur **M**agnificate dominum me cum: et exaltemus nomen eius in id ipsum **I**udica domine nocentes me expugna a impugnantes me **A**pprehende arma et scutum et exurge in adiutorium michi **N**e sileas domine. ne discendas a me exurge et intende iudicio tuo deus meus et dominus meus in causam meam **I**udi***(f. 262v)****ca domine nocentes me expugna impugnatos me **A**pprehende arma et scutum et exurge in adiutorium michi **N**e sileas domine ne discendas a me exurge et intende iudicio tuo deus meus et dominus meus in causam meam **I**udica secundum iusiciam meam domine deus meus **P**retende misericordiam tuam scientibus te et iusticiam tuam hiis in recto sunt corde **N**on veniat michi pes superbie. et manus peccatoris* **(f. 263)** *non moveat me **N**e derelinquas me domine deus meus ne discesseris a me **I**ntende in adiutorium meum domine*

deus salutis mee ***E****xaudi domine orationem meam: et deprecationem meam auribus percipe lacrimas meas.* ***N****e sileas quia advena sum ego apud te et peregrinus sicut omnes patris mei* ***R****emitte michi ut refrigerer pruisquam habeam et ampluis non ero* ***Q****uoniam circundederunt* **(f. 263v)** *me mala quorum non est numerus comprehenderunt me iniquitates mee et non potui ut viderem* ***M****ultiplicati sunt super capillos capitis mei et cor meum dereliquit me* ***C****omplaceat tibi domini ut eruas me domine ad adiuvandum me respice* ***A****diutor meus et protector meus tu es domine deus meus ne tardaveris* ***E****go dixi domine miserere mei: sana animam meam quia peccavi tibi* ***Q****uare faci***(f. 264)***em tuam avertis obluusceris in opie nostre. et tribulationis nostre* ***E****xurge domine adiuva nos et libera nos propter nomen tuum* ***M****iserere mei deus. secundum magna misericordiam tuam* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo munda me* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et* **(f. 264v)** *omnes iniquitates meas dele* ***C****or mundum crea in me deus et spiritum rectum in nova in visceribus meis.* ***N****e proicias me a facie tua: et spiritum sanctum tuum ne auferas a me* ***R****edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me* ***D****omine labia mea aperies: et os meum annunciabit laudem tuam* ***D****eus in nomine tuo salvum me fac. et in virtute tua iudica me* ***D****eus exaudi orationem* **(f. 265)** *meam: auribus percipe verba oris mei* ***Q****uoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam et non proposuerunt deum ante conspectum suum* ***E****cce enim deus adiuvat me. et dominus susceptor est anime mee* ***A****verte mala inimicis meis et in veritate tua disperde illos* ***E****xaudi deus orationem meam et ne despexeris deprecationem meam intende michi et exau***(f. 265v)***di me* ***I****n deo laudabo verbum in domino laudabo sermonem in domino: speravi nom timebo quid faciat michi homo* ***I****n me sunt deus vota mea que reddam laudationes tibi* ***Q****uoniam erip visti animam meam de morte et pedes meos a lapsu: ut placeam coram deo in lumine vivencium.* ***M****iserere mei deus miserere mei quoniam in te confidit anima mea* ***E****t in umbra alarum tuarunt sperabo donec* **(f. 266)** *transeat iniquitas.* ***E****ripe me de inimicis meis deus meus et ab insurgentibus in me libera me.* ***E****ripe me de operantibus iniquitatem et de viris sanguinum salva me* ***E****go vero orationem meam ad te domine tempus beneplaciti deus* ***I****n multitudine misericordie tue exaudi me in veritate salutis tue* ***E****ripe me de luto ut non infigar libera me ab hiis qui oderunt me et de profundis aqua***(f. 266v)***rum* ***N****on me demergat tempestas a que neque absorbeat me profundum neque urgeat super me puteus os suum* ***E****xaudi me domine quoniam benigna est misericordia tua secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.* ***I****ntende aime mee et libera eam propter inimicos meos eripe me* ***D****eus in adiutorium*

meum intende: domine ad adiuvandum me festina ***E****go* **(f. 267)** *vero egenus et pauper sum deus adiuva me* ***A****diutor meus et liberator meus es tu domine ne moreris* ***I****n te domine speravi non confundar in eternum in iusticia tua libera me* ***I****nclina ad me aurem tuam et salva me* ***E****sto michi in deum protectorem et in locum inimitum ut salvum me facias et tu domine adiutor fortis* ***R****epleatur os meum laude ut cantem gloriam tuam tota* **(f. 267v)** *die magnitudinem tuam* ***N****e proicias me in tempore senec tutis mee cum defecerit virtus mea ne derelinquas me* ***D****eus ne elongaveris a me deus meus auxilium meum respice* ***E****go autem semper sperabo et adiciam super omnem laudem tuam* ***O****s meum annunciabit iusticiam tuam tota die salutare tuum* ***N****e tradas vestiis animas confitencium tibi et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem* ***R****espice* **(f. 268)** *in testamentum tuum quia repleti sunt quoniam obscurati sunt terre domibus iniquitatum* ***A****diuva nos deus salutaris noster et propter gloriam nominis tui domine libera nos propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum* ***E****xcita domine potenciam tuam et veni ut salvos facias nos* ***D****eus virtutum converte nos et ostende faciem tuam et salvi erimus* ***C****onverte nos deus salutaris noster* **(f. 268v)** *et averte iram tuam a nobis* ***N****umquid in eternum irasceris nobis aut extendens iram tuam a generacione in generationem* ***D****eus tu conversus vivificabis nos: et plebs tua letabitur in te* ***O****stende nobis domine misericordiam tuam: et salutare tuum da nobis* ***I****nclina domine aurem tuam et exaudi me quoniam in ops et pauper sum ego* ***C****ustodi animam meam quoniam peccator sum salvum fac* **(f. 269)** *servum tuum deus meus sperantem in te* ***M****iserere mei domine quoniam ad te clamavi tota die: letifica animam servu tui quoniam ad te domine animam meam levavi* ***E****t tu domine deus miserator et misericors paciens et multe misericordie et verax* ***R****espice in me et miserere mei da imperium puero tuo et salvum fac filium ancille tue* ***H****ac me cum signum in bono ut videam qui ode***(f. 269v)***runt me et confundantur quoniam tu domine ad vivisti me et consolatus es me* ***D****omine deus salutis mee in die clamavi et nocte coram te* ***I****ntret oratio mea in conspectu tuo domine inclina aurem tuam ad precem meam* ***U****bi sunt misericordie tue antique domine sicut virasti david in veritate tua* ***M****emor esto domine ob probrii servorum tuorum quod continui in simi meo multarum gencium* ***E****t sit* **(f. 270)** *splendor domini dei nostri super nos et opus manuum nostrarum dirige* ***D****omine exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat* ***N****on avertas faciem tuam a me in quacumque die tribulor inclina ad me aurem tuam* ***I****n quacumque die invocavero te velociter exaudi me* ***N****e revoces me in dimidio dierum meorum in generatione et generationem anni tui* ***I****nicio tu domine terram fun***(f. 270v)***dasti: et opera manuum tuarum sunt celi* ***E****t tu domine fac mecum propter nomen tuum quia suavis est misericordia tua* ***L****ibera me quia egenus et pauper sum*

ego et cor meum conturbatum est in me ***S****icut umbra cum declinat ablatus sum et excussus sum sicut locuste* ***A****diuva me domine deus meus salvum me fac propter misericordiam tuam* ***R****etribue servo tuo vivifica me et custodiam sermones tuos* ***R****evela* **(f. 271)** *oculos meos et considerabo mirabilia delege tua.* ***I****ncola ego sum in terra non abscondas a me mandata tua* ***V****iam iniquitatis ammone a me. et de lege tua miserere mei.* ***V****iam veritatis elegi et iudicia tua non sum oblitus* ***D****educ me in semita mandatorum tuorum quia ipsam volui* ***I****nclina cor meum in testimonia tua et non in avariciam* ***A****verte oculos meos ne videant vanitatem.* **(f. 271v)** *in via tua vivifica me.* ***S****tatue servo tuo eloquium tuum in timore tuo.* ***B****onitatem et disciplinam et scienciam doce me quia mandatis tuis credidi* ***B****onus es tu et in bonitate tua doce me iustificationes tuas* ***F****iat misericordia tua domine ut consoletur me secundum eloquium tuum servo tuo.* ***V****eniant michi miserationes tue et vivam qui a lex tua meditatio mea est.* ***F****iat cor meum immacu***(f. 272)***[la]tum in iustificationibus tuis ut non confundar.* ***H****umiliatus sum usquequaque domine vivifica me secundum verbum tuum* ***V****oluntaria oris mei beneplacita fac domine et iudicia tua doce me.* ***A****nima mea in manibus meis semper et legem tuam non sum oblitus* ***S****uscipe me secundum eloquium tuum et vivam et non confundas ab expectacione mea* ***A****diuva me et salvus* **(f. 272v)** *ero et me ditabor in iustificationibus tuis semper* ***H****ac cum servo tuo secundum misericordiam tuam et iustificationes tuas doce me* ***S****ervus tuus sum ego da michi intellectum ut sciam testimonia tua* ***R****espice in me et miserere mei: secundum iudicium diligencium nomen tuum.* ***G****ressus meos dirige secundum eloquium tuum et non dominetur mei omnis in iusticia* **(f. 273)** ***R****edime me a calumpniis hominum: ut custodiam mandata tua.* ***F****aciem tuam illumina super servum tuum et doce me iustificationes tuas* ***V****ide humilitatem meam et eripe me quia legem tuam non sum oblitus* ***I****udica iudicium meum et redime me propter eloquium tuum vivifica me* ***A****ppropinquet de precatio mea in conspectu tuo domine iuxta eloquium tuum da* **(f. 273v)** *michi intellectum* ***I****ntret postulacio mea in conspectu tuo. secundum eloquium tuum eripe me* ***E****ructabunt labia mea ymnum cum docueris me iustificaciones tuas.* ***F****iat manus tua ut salvet me quoniam mandata tua elegi* ***C****oncupivi salutare tuum domine et lex tua meditacio mea est* ***V****ivet anima mea et laudabit me te iudicia tua ad vivabunt me* ***E****rravi sicut ovis que periit quere servum tuum* **(f. 274)** *domine quia mandata tua non sum oblitus* ***M****iserere nobis domine miserere nobis quia multum repleti sumus despectione* ***B****ene fac domine bonis et rectis corde* ***C****onvertere domine captivitatem nostram sicut torrens in austro* ***D****e profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam* ***F****iant aures tue intendentes: in vocem deprecationis mee.* ***I****n quacumque die*

*invocavero te ex***(f. 274v)***audi me multiplicabis in anima mea virtutem* ***P****one domine custodiam ori meo et hostium circunstancie labiis meis* ***N****on declines cor meum in verba malicie ad excusandas excusationes in peccatis* ***I****ntende ad deprecationem meam quia humiliatus sum nimis* ***L****ibera me a persequentibus me qui confortati sunt super me* ***E****duc de carcere animam meam ad confitendum nomini* **(f. 275)** *tuo domine* ***D****omine exaudi orationem meam: auribus percipe obsecracionem meam in veritate tua exaudi me in tua iusticia* ***E****t non intres in iudicium cum servo tuo quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* ***Q****uia persecutus est inimicus animam meam humiliavit in terra vitam meam* ***V****elociter exaudi me domine defecit spiritus meus.* ***N****on avertas faciem tu***(f. 275v)***am a me et similis ero descendentibus in lacum* ***A****uditam fac michi mane misericordiam tuam quia in te speravi.* ***N****otam fac michi viam in qua ambulem quia ad te levavi animam meam* ***E****ripe me de inimicis meis domine ad te confugi doce me facere voluntatem tuam quia deus meus es tu* ***S****piritus tuus bonus deducet me in terram rectam propter nomen tuum domine vivificabis me inequitate* **(f. 276)** *tua* ***E****duces de tribulatione animam meam: et in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos* ***E****t perdes omnes qui tribulant animam meam quoniam ego sevus tuus sum* ***G****loria patri* ***S****icut erat* ***oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus clemenciam tuam suppliciter deprecor ut me famulum tuum N. tibi fideliter servire concedas: et perseverancia bonam: et felicem consummacionem* **(f. 276v)** *michi largiri digneris. ut hoc psalterium quod in conspectu tuo decantavi: sit ad salutem et remedium anime mee: omniumque delictorum meorum veniam: ac vivis et defunctis ad vitam proficiat sempiternam. Amen.*

13. CREDO DE SANTO ATANÁSIO, ff. 276v-280v

(f. 276v) ***Canticum athanasii:*** ***Q****uicumque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat catho***(f. 277)***licam fidem* ***Q****uam nisi quisque integram inviolatamque servaverit: absque dubio in eternum peribit.* ***F****ides autem catholica hec est ut unum deum in trinitate: et trinitatem in unitate veneremur.* ***N****eque confundentes personas neque substanciam separantes.* ***A****lia est enim persona patris: alia filii alia spiritus sancti* ***S****ed patris et filii et spiritus sancti una est divinitas equalis gloria coeterna maiestas* ***Q****ua***(f. 277v)***lis pater talis filius talis spiritus sanctus* ***I****ncreatus pater increatus filius: increatus spiritus sanctus* ***I****mmensus pater immensus filius: immensus spiritus sanctus.* ***E****ternus pater eternus filius eternus spiritus sanctus* ***E****t tamen non tres eterni: sed unus eternus.* ***S****icut non tres increati nec tres immensi: sed unus increatus et unus immensus* ***S****imiliter omnipotens pater omnipotens filius: omipotens spiritus sanctus:* ***E****t tamen non* **(f. 278)** *tres*

ominipotens: sed unus ominoptes ***I****ta deus pater deus filius: deus spiritus sanctus* ***E****t tamen non tres dii: sed unus est deus* ***I****ta dominus pater dominus filius dominus spiritus sanctus.* ***E****t tamen non tres domini: sed unus est dominus* ***Q****uia sicut singillatim unamquamque personam deum ac dominum confiteri cristiana veritate compellimur.* ***I****ta tres deos ac dominos dicere catholica religione pro***(f. 278v)***hibemur.* ***P****ater a nullo est factus: nec creatus nec genitus:* ***F****ilius a patre solo est: non factus nec creatus sed genitus.* ***S****piritus sanctus a patre et filio: non factus nec creatus nec genitus. sed procedens.* ***U****nus ergo pater non tres patris: unus filius non tres filii: unus spiritus sanctus non tres spiritus sancti* ***E****t in hac trinitate nichil prius aut posterius nichil maius aut minus: sed tote tres persone coeter***(f. 279)***ne sibi sunt et coequales* ***I****ta ut per omnia sicut iam supra dictum est: et unitas in trinitate: et trinitas in unitate veneranda sit.* ***Q****ui vult ergo salvus esse: ita de trinitate sentiat* ***S****ed necessarium est ad eternam salutem: ut incarnacionem quoque domini nostri ihesu christi fideliter credat.* ***E****st ergo fides recta ut credamus et confiteamur: quia dominus noster ihesus christus dei filius: deus et ho***(f. 279v)***mo est ex substancia matris in seculo natus.* ***P****erfectus deus perfectus homo ex anima rationali et humana carne subsistens* ***E****qualis patri secundum divinitatem minor patre secundum humanitatem* ***Q****ui licet deus sit et homo: non duo tamen sed unus est christus.* ***U****nus autem non conversione divinitatis in carne: sed assumpcione humanitatis in deo.* ***U****nus omnio non* **(f. 280)** *confusione substancie: sed unitate persone.* ***N****am sicut anima racionalis et caro unus est homo: ita deus et homo unus est christus.* ***Q****ui passus est pro salute nostra: descendit ad inferos: tercia die resurrexit a mortuis* ***A****scendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis: inde venturus iudicare vivos et mortuos.* ***A****d cuius adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis: reddituri* **(f. 280v)** *sunt de factis propriis rationem* ***E****t que bona egerunt ibunt in vitam eternam: qui vero mala in ignem eternum* ***H****ec est fides catholica quam nisi quisque fideliter firmiter que crediderit: salvus esse non poterit.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat.*

14. ORAÇÕES, ff. 280v-296v

(f. 280v) ***Oratio devota ad dominum deum nostrum*** ***S****alve sancta facies nostri redemptoris In qua nitet species divi***(f. 281)***ni splendoris: Impressa panniculo nivei candoris dataque veronice signum ob amoris.* ***S****alve decus seculi speculum sanctorum: quod videre cupiunt spiritus celorum: Nos ab omni macula purga viciorum: atque nos consorcio iunge beatorum.* ***S****alve nostra gloria in hac vita dura labili ac fragili cito transitura: Nos perduc ad patriam ofelix figura: ad videndum faciem que est christi pura.* ***E****sto nobis* **(f. 281v)**

quesumus tutum adiuvamem dulce refrigerium atque consolamen: ut nobis non noceat hostile gravamen: sed fruamur requie omnes dicant. Amen. ***Versiculus*** *Signatum est super nos lumen vultus tui domine* ***Responsorium*** *Bendisti leticiam in corde meo. Oremus* ***Oratio.*** *Deus qui nobis signatum lumen vultus tui memoriale tuum ad instanciam veronice ymaginem tuam suda***(f. 282)***rio impressam relinquere voluisti: per crucem et passionem tuam: tribue quesumus ut ita nunc in terris per speculum in enigmate venerari adorare honorare ipsam valeamus ut te tunc facie ad faciem venientem super nos iudicem securi videamus. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***Incipiunt octo versus beati barnardi.*** ***I****llumina oculos meos ne umquam ob dormiam in morte:* **(f. 282v)** *ne quando dicat inimicus meus prevalui adversus eum* ***I****n manus tuas commendo spiritum meum redemisti me domine deus veritatis* ***L****ocutus sum in lingua mea notum fac michi domine finem meum* ***E****t numerum dierum meorum quis est ut sciam quid desit michi* ***D****isrupisti domine vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis et nomen domini invocabo* ***P****eriit fuga a me et non est* **(f. 283)** *qui requirat animam meam* ***C****lamavi ad te domine dixi tu es spes mea porcio mea in terra vivencium* ***F****ac mecum signum in bonum ut videant qui oderunt me et confundantur quoniam tu domine adiuvisti me et consolatus es me.* ***G****loria patri* ***Versiculus*** *Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritum laudeum et super exaltemus eum in secula Oremus* ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui eçechie* **(f. 283v)** *regi iudec cum lacrimis deprecanti vite spacium pretendisti concede michi indigno famulo tuo tantum vite spacium saltem quo ad mensuram ut omnia peccata mea valeam deplorare veniam et gram secundum misericordiam tuam invenire. Per christum dominum nostrum amen.* ***Septem gaudia beate marie virginis*** ***G****aude flore virginali. que honore spaciali: transcendis splendiferum* **(f. 284)** *Angelorum principatum et sanctorum decoratum dignitate numerum.* ***G****aude sponsa cara dei nam ut lux clara diei: solis datur lumine: Sic tu facis orbem vere tue pacis resplendere lucis plenitudine.* ***G****aude splendens vas virtutum: cuius sendens est ad nutum. tota celi curia: Te benignam et felicem ihesu dignam genitricem veneratur gloria.* ***G****aude nexu voluntatis: et amplexu ca***(f. 284v)***ritatis. iuncta sic altissimo: ut ad votum consequaris. Quicquid virgo postularis a ihesu dulcissimo.* ***G****aude mater miserorum: quia pater premiorum dabit te colentibus: Congruentem hic mercedem: et felicem poli sedem. sursum incelestibus* ***G****aude humilis beata: corpore glorificata meruisti maxima: Goretante dignitatis ut sis sancte trinitatis sessioni proxima.* ***G****au***(f. 285)***de virgo mater pura: certa manens et secura: quod hec tua gaudia Non cessabunt nec decrescent: sed durabunt et florescent: in perhenni gloria. Amen.* ***antiphona*** *Exaltata es sancta dei genitrix. super choros angelorum ad celestia*

regna Oremus. ***Oratio*** ***D****ulcissime domine ihesu christe qui beatissimam genitricem tuam gloriosam virginem mariam perpetuam et felicibus gaudiis in celo lecifi***(f. 285v)***casti: concede propicius ut eius precibus et meritis continuis salutem et prosperitatem mentis et corporis consequamur et ad gaudia beatitudinis ac eiusdem virginis feliciter perveniamus. Qui vivis et regnas. Per omnia secula seculorum Amen.* ***Quicumque hec septem gaudia in honore beate marie virginis semel in die dixerit centum dies indulgenciarum obtinebit a domino papa clemente qui [prius vocabatur dominus Petrus Rogerii qui] hec septem gaudia proprio stilo composuit***[117] **(f. 286)** ***V****Irgo templum trinitatis. Deus summebonitatis et misericordie: que tue humilitatis dulcorem suavitatis. vidit et fragrancie. De te nasci nunciatur cum per angelum mandatur. tibi salus gracie. Modum queris demonstratur dum consentis incarnatur confestim rex glorie.* ***Per hoc gaudium precamur quod hunc regem mereamur habere propicium Et ab eo protegamur protecti*** **(f. 286v)** ***recipiamur in terra vivencium.*** ***D****e secundo gratularis cum tu solem stella paris velud luna radium. Pariendo non gravaris virgo manetis nec mutaris propter puerperium. Sicut flos propter odorem suum non perdit decorem cum odor emittitur Sic tu propter creatorem virginitatis candorem cum odor non perdis cum nascitur.* ***O Maria mater pia esto nobis recta via apud tuum*** **(f. 287)** ***filium: Atque pro tua gracia depelle nostra vicia: per hoc sanctum gaudium.*** ***D****e tercio gratulari stella monet quam morari. vides super filio Cum a magis adorari: ipsum cernis ei ditari munere tam vario: Stella notat unitatem tresque reges trinitatem in predicto filio. Aurum mentis puritatem mirra carnis castitatem: et thus est oracio.* ***O Maria stella mundi: a peccatis sumus mundi: Per te*** **(f. 287v)** ***virgo mariam. Et virtutibus fecundi: leti tecum et iocundi: letemur in patriam*** ***Q****uartum virgo tibi datur. cum a morte suscitatur. christus die tercia: Per hoc fides roboratur. spes redit et mors fugatur. per te plena gracia. homo captus liberatur et ab ymo sublevatur sursum ad celestia: hostis victus captivatur dolet gemit anxiatur. amissa potencia.* ***Ergo mater creatoris. scinde preces cunc***(f. 288)***tis horis ut per istud gaudium: Post cursum huius laboris. beatis iungamur thoris. supernorum civium.*** ***Q****uintum virgo concepisti. ascendentem cum vidisti. filium in gloria Tunc aperte cognovisti quod tu mater extitisti cuius erat filia. In ascensu demonstratur. via per quam ascendatur ad celi palacia. Ergo surgat et sequatur. istam viam qui moratur in* **(f. 288v)** *mundi miseria.* ***Per hoc gaudium rogamus ne subici valeamus demonis imperio: Sed ad***

[117] Esta rubrica está riscada. O texto que completámos entre parentesis rectos figura no f. 92v do Satério Burnet, disponível em http://www.abdn.ac.uk/diss/heritage/collects/bps/text/092v.htm e introduz o mesmo hino: *Virgo templum trinitatis.*

celos ascendamus: ubi semper gaudeamus. tecum et cum filio. S*extum gaudium ostendit. de supernus qui descendit in linguis paraclitus: Dum confirmat et defendit replet mundat et accendit apostolos penitus. In linguis et ignis datus: ut per linguas sit sa***(f. 289)***natus homo linguis perditus. Et per ignem emendatus. qui fuerat maculatus per peccatum primitus. Per hoc gaudium beatum: ora virgo tuum natum: ut in hoc exilio: Deleat nostrum reatum: ne sit nobis in peccatum: in magno iudicio. Ad septimum ymitavit: cum de mundo te vocavit: christus ad celestia: Super thronos exaltavit: exaltatum honoravit speciali gracia.* **(f. 289v)** *Sic honor tibi prestatur quod nemini referatur. nisi per te curia. Nec virtutibus deitatur nisi per te cui datur virtutum custodia. Virgo mater pietatis: senciamus bonitatis tue beneficium: Et nos serves a peccatis: et perducas cum beatis. ad eternum gaudium. O maria tota munda: a peccatis nos emunda: per hec septem gaudia: Et fecunda nos fecunda: et duc tecum et iocunda paradisi gloria. Amen.* **(f. 290)** ***Memoria de sancto mychaele. Antiphona M****ichael archangele veni in adiutorio populo dei.* ***versiculus*** *In conspectu angelorum psallam tibi deus meus.* ***Responsorium*** *Adorabo adorabo ad templum sanctum tuum et confitebor nomini tuo domine. Oremus.* ***oratio D****eus qui miro ordine angelorum in misteria hominumque dispensas. concede propicius ut quibus tibi minis***(f. 290v)***tratibus in celo semper assistitur ab hiis in terra vita nostra muniatur. Per christum dominum nostrum.* ***memoria de sancto marco M****arce devotissime deum deprecare. ut michi propositum velit erogare. sanctum semper stabile et sic emendare defens ut valeam securus migrare* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate marce* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi.* ***oratio D****eus qui beatum* **(f. 291)** *marcum evvangelistam tuum evvangelice predicationis gracia sublimasti: tribue quesumus eius nos semper et erudicione perficere et oratione defendi. Per christum domino nostro* ***memoria de sancto laurencio M****isit dominus angelum suum et liberavit me de medio ignis et non sum estuartus* ***versiculus*** *Dispersit dedit pauperibus* ***Responsorium*** *Iusticia eius manet in seculum seculi. Oremus.* ***oratio*** **(f. 291v)** ***D****a nobis quesumus omnipotens deus viciorum nostrorum flammas extinguere qui beato Laurencio tribuisti tormentorum suorum incendia superare. Per christum dominum nostrum* ***memoria de sancto georgio H****ic est vere martir qui pro christo nomine sanguinem suum fudit qui minas iudicium non timuit nec terrene dignitatis que sivit sed ad celestia regna feliciter pervenit.* ***versiculus*** *Gloria et honore coronasti eum domine* **(f. 292)** ***Responsorium*** *Et constituisti eum super opera manuum tuarum. Oremus.* ***oratio I****firmitatem nostram respice omnipotens deus et qui a pondus proprie actionis gravat: beati georgii martitis tui: intercessio gloriosa nos protegat. Per christum domino nostro amen.* ***memoria de sancto augustino L****etare mater noster*

iherusalem quia rex tuus dispensatorem strennuum et cuiem fidelissimum de servitute babilonis **(f. 292v)** *tibi redemit augustinu* ***versiculus*** *Ora pro nobis pie pater augustine* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi.* ***oratio*** ***A****desto supplicationibus nostris omnipotens deus et quibus fiduciam sperande pietatis indulges intercedente beato augustino confessore tuo atque pontifice consuete misericordie tue tribue benignus effectum. Per christum domino nostro* ***memoria de sancto iacobo*** **(f. 293)** ***O*** *lux et decus hyspanie sanctissime iacobe qui inter apostolos privatum tenes primum eorum martirio laureatus.* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate iacobe.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi. Oremus.* ***oratio*** ***E****sto domine plebis tue sanctificator et custos: ut apostoli tui iacobi munita presidiis et conversatione tibi placeat et secura deserviat. Per christum dominum nostrum. Amen* **(f. 293v)** ***memoria de beato martino*** ***O*** *beatum virum cuius anima paradisii possidet unde exultant angeli letantur archangeli decorantur martires corus sanctorum proclamat turba virginum invitat mane nobucum in eternum* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate martine.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui conspicis quia ex nulla nostra virtute subsistimus concede propicius ut intercessione* **(f. 294)** *beati martini confessoris tui atque pontificis contra omnia adversa muniamur Per christum* ***De sancto barnardo antiphona*** ***B****eatus barnardus quasi vas solidum ab infancia ornatum omni lapide prreciosa fiventa gratie propinavit in populo et accepit stolam glorie in consummacione virtutis et factus est quasi ignis effulges et quasi thus redolens in diebus estatis* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate barnardi.* **(f. 294v)** ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi. Oremus.* ***oratio*** ***P****erfice quesumus domine pium in nobis sancte religionis effectum et ad optinendam tue gracie largitatem beatus barnardus abbatis et doctor egregius suis apud te semper nobis meritis et precibus intercedat Per christum* ***De sancto benedicto*** ***E****uge serve bone et fidelis quia super pauca fuisti fidelis super* **(f. 295)** *multa te constituam dicit dominus* ***versiculus*** *Iustus germinabit sicut lilium* ***Responsorium*** *Et florebit in eternum ante dominum. Oremus.* ***oratio*** ***A****desto domine supplicationibus nostris quas in beati benedicti abbatis et confessoris tui solempnitate deferius ut qui nostre iusticie fiduciam non habemus eius qui tibis placiut percibus et meritis adiuvemur. Per christum domino nostro* ***memoria de sancto dominico antiphona*** **(f. 295v)** ***A****lum en ecclesie doctor veritatis rosa paciencie ebur castitatis aquam sapiencie propinasti gratis: predicator gracie nos umge beatis* ***versiculus*** *Ora pro nobis beate dominice.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur permissione christi. Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui ecclesiam tuam beati dominici confessoris tui illuminare dignatis et doctrinis: concede ut eius intercessione temporalibus* **(f. 296)** *non destituatur auxiliis*

et spiritualibus semper proficiat intrementis: Per christum domino. ***De sancta barbara*** ***O*** *pulcra precipuum rosa dans odorem florens imperpetuum ante creatorem concupivit speciem tuam rex celorum perduc nos ad requiem barbara sanctorum.* ***versiculus*** *Specie tua et pulcritudine tua.* ***Responsorium*** *Intende prospere procede et regna Oremus.* ***oratio*** ***I****ntercessio nos* **(f. 296v)** *domine beate barbare virginis atque martiris tue gloriosa nos protegat: ut per eius interventum gloriosum corporis etsanguinis domini nostri ihesu christi sacramentum ante vite nostre exitum cum vera fide et pura confessione. percipere mereamur. Per eundem christum dominum nostrum amen.* **(f. 297)** branco com pertença: *Soror Joana Maria G de Deus.*

FICHA CIENTÍFICA

ÉVORA, BIBLIOTECA PÚBLICA DE ÉVORA, COD.CXXIV/2-14

Hainaut, Mons (?), final do século XV.
Iluminadores: Atribuído ao Mestre de Antoine Rolin[1]; um segundo iluminador (calendário).
Manuscrito: velino; iiii + 222 + iiiii fólios; 116 x 83 mm; justificação: 63 x 41; 17 linhas de texto, mais 1 de regramento; letra bastarda; latim e francês, 14 iluminuras de página plena, 29 iluminuras inseridas na coluna de texto, 19 iniciais historiadas e 24 medalhões.
Proveniência: Biblioteca Pública de Évora (anterior a 1871)[2].

1. CONTEÚDO:

ff. 1-12v, Calendário em latim segundo o uso de Utreque (?). Salienta-se a nota firmada no final do mês de Fevereiro (f. 2v), que fornece indicações para a determinação do domingo de Páscoa: ***Nota. Ad inveniendum pascha anni currentis quaere numerum in fine linearum mensis martii aut aprilis. Et ubicumque numerum aureum anni currentis inveneris sequens dies dominicus erit pasca.***

f. 13, Antífona retirada do Ofício da Trindade: ***De sancte trinitate antiphona*** *Tibi decus et imperium tibi gloria ...;*

ff. 13v-14v, Orações: (f. 14) *Pater noster qui es in celis ...;* (ff. 14-14v) *Ave Maria gratia plena dominus tecum ...;* (f. 14v) *Credo in deum patrem omnipotentem Creatorem ...;*

ff. 15-31v, Perícopes evangélicas: (ff. 15-16) ***Inicium sancti evvangelii secundum iohannem*** *In principio erat verbum et verbum erat apud ...;* (ff. 16-17) ***Sequentia sancti evvangelii secundum Lucam*** *Missus est angelus gabriel a deo ...;* (ff. 17-30v) ***Passio domini nostri ihesu cristi. secundum iohannem*** *In illo tempore dixit ihesus discipulis suis ...;*[3] (ff. 30v-31v) ***Sequentia sancti evvangelii secundum marcum*** *In illo tempore Recumbentibus undecium ...;*

ff. 31v-32, Oração à Virgem: ***Devota oratio ad beatam virginem mariam*** *Deprecor te domina mea mater dei pietate plenissima ...;*

ff. 32v-77v, Horas da Virgem segundo o uso de Roma: (ff. 33-47v) ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum curie romane. Ad matutinas*** *Domine labia mea aperies Et ...;*[4] (ff. 48-57) Laudes: ... *Dominus regnavit decorem indutus est ...;*[5] (ff. 57v-60v) Prima: *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 61-63v) ***ad tertiam.*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 63v-66) ***ad sextam.*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 66-69) ***ad nonam.*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 69-74v) ***ad vesperas.*** *Deus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 74v-77v) ***Ad completorium.*** *Converte nos deus salutaris noster ...;*

[1] Atribuição feita por Teresa Botelho Serra.
[2] Até à presente data, e com excepção dos dois códices pertencentes à chamada Biblioteca Manizola, a informação disponível não permitiu aferir a proveniência exacta dos manuscritos pertencentes à colecção da Biblioteca Pública de Évora. Eles poderão ter pertencido aos beneméritos que fizeram doações à Biblioteca (D. Xavier Botelho de Lima, D. Francisco Manuel do Cenáculo Villas Boas, D. Frei Joaquim de Santa Clara, António Baptista Sequeira Faca-Mello ou o Bacharel da Sé, Joaquim Cordeiro) ou aos vários conventos do distrito, cujos bens foram integrados nesta instituição em 1835. E embora saibamos que a incorporação destes volumes é anterior a 1871, optámos por tomar como referência a data do inventário de Cunha Rivara.
[3] O texto corresponde à narrativa da Paixão segundo São Mateus: Mt (26:2-27:66).
[4] Texto incompleto devido ao extravio de fólio(s). Falta o final da Hora de Matinas e o início da Hora de Laudes, com perda de iluminura, comprovada pelos decalques no fólio 48.
[5] Falta o início do texto. Vide nota precedente.

ff. 78-86v, Horas da Virgem para o período do Advento: ***Sequitur officium pro horis beate marie ab adventu usque ad nativitatem domini. Et primo ad vesperas super psalmus antiphona.*** *Missus est angelus gabriel ad mariam virginem ...;*

ff. 86v-91, Orações à Virgem: (f. 86v) ***Devota oratio ad beatissimam virginem mariam*** *Alma redemptoris mater ...;* (f. 87v) ***De beata virgine antiphona*** *Quam pulcra es et quam ...;* (ff. 87v-88) ***De virgine maria pulcerrima oratio*** *Salve regina misericordie ...;* (ff. 89-91) ***Sequitur oratio devota ad beatissimam virginem mariam*** *Gaude virgo mater cristi ...; (ff. 90v-91)* ***Pulcherrima antífona de virgine maria*** *Pater patris et filia mulierum letitia…;* ***alia ad eandem.*** *O regina seculi solatrix …;*

ff. 91v-100, Horas da Cruz: ***Sequuntur hore sancte crucis*** *Domine labia mea aperies Et ...;*

ff. 100v-105, Horas do Espírito Santo: ***Incipiunt hore sancti spiritus*** *Domine labia mea aperies ...;*

ff. 105v-115v + (116, 116v, 127-128v, 179, 179v, 182, 182v, 134-135v, 117 e 117v), Orações: (ff. 106-107) *O domine ihesu xpriste adoro te in cruce ...;*[6] (ff. 107-109) ***Oratio devota ad dominum ihesum christum*** *O Domine ihesu xpriste qui septem ...;*[7] (ff. 109-109v) ***Post elevationem*** *Ave verum corpue natum ...;* ***Oratio*** *Anima cristi sanctifica me ...;* (ff. 109v-110v) ***Post elevationem sanguinis*** *Domine ihesu christe qui hanc sacratissimam carnem ...;* (f. 110v) ***Oratio ad ihesum*** *O domine ihesu criste ad te veniemus ...;* (ff. 111-113v) *Stabat mater dolorosa iuxta crucem lacrimosa ...;* (f. 113v) ***Oratio dicenda ante receptionem corporis xpristo*** *Domine sancte pater omnipotens ...;* (ff. 114-114v) ***Oratio dicenda ad eandem*** *Domine non sum dignus ut intres ...;* (f. 114v) ***Post communionem*** *Vera perceptivo corporis et sanguinis ...;*[8] (f. 115) *...tue laudi refero cordis simphonia ...;*[9] (ff. 115-115v) ***Salutatio ad virginem mariam*** *Ave ancilla trinitatis ...;* (f. 115v) ***Ad eadem*** *Saluto te domina sancta maria ...;* (ff. 116-116v e 127) ***Ung home religieux et canoine regulier estoit ...;*** (ff. 128-128v, 179-179v, 182-182v, 134-135v e 117-117v) *Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum ...;*[10]

ff. 129-131v, 180-181v, 132-133v, Horas da Piedade que compôs e fez São Lucas: ***Secuntur hore nostre domine pietatis quas composuit ac fecit sactus Lucas*** *Domine labia mea aperies Et os neum annuntiabit laudem tuam ...;*[11]

ff. 118v-126v e 136-144v, Salmos Penitenciais e Litania: ***Sequuntur hii septem psalmi penitentiales*** *Domine ne in furore tuo arguas ...;*[12]

ff. 145v-149, Credo de Santo Atanásio: ***Sequitur symbolum athanasii. Psalmus*** *Qvicunque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat catholicam ...;*

ff. 149v-159, *Rosarium beatae Mariae*:[13] (f. 150) ... ***Versiculus*** *Dignare me laudare te virgo sacrata. Da michi virtutem contra hostes tuos ...;* (f. 157) ***Oratio.*** *Deus in carne venit deus pro nobis mortuus est et resurexit amen ...;* ***Pulcerrima oratio de beata virgine*** *Salve regina misericordie vita dulcedo et spes nostra salve ...;* (f. 157v) ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus*

[6] Sete orações do Papa São Gregório na Paixão do Senhor. O texto está incompleto.
[7] Oração de São Beda, o Venerável, invocando as sete frases que Cristo disse na Cruz.
[8] Texto incompleto devido ao furto de fólio. Não existe continuidade entre os fólios 114v-115, sendo visível, sobre o fólio 114v, um ligeiro decalque originado pelo contacto com um fólio iluminado, actualmente desaparecido.
[9] Falta o início do texto devido ao furto de fólio. Vide nota precedente.
[10] O texto foi mal encadernado, encontrando-se disperso pelo manuscrito.
[11] O texto foi mal encadernado, encontrando-se disperso pelo manuscrito.
[12] O texto foi mal encadernado, encontrando-se disperso pelo manuscrito.
[13] Falta o início do texto devido ao furto de fólios.

qui gloriose virginis ...; (f. 158) ***Ad eandem antiphona*** ***I****nviolata integra et casta es maria. Que es effecta fulgida celi porta ...;* (f. 158v) ***De beata virgine antiphona*** *Ave regina celorum ave domina angelorum ...;* ***antiphona*** *Regina celi letare aleluia ...;*

ff. 159-162v, *Obsecro te*: *Oratio devota de beata virgine* *Obsecro te domina sancta maria ...;*

ff. 162v-166v, *O Intemerata*: *Oratio Devota ad beatissimam virginem mariam* *O intemerata et in eternum benedicta singularis ...;*

ff. 167-178v e 183-190, Memorial dos Santos: (ff. 167-167v) ***De sancto michael archangelo*** *Gaude princeps supernorum michael ...;* (ff. 167v-168) ***De sancto iohanne*** *Inter natus mulierum non surrexit ...;* (ff. 168-169) ***De sanctis petro et Paulo antiphona*** *Petrus apostolus et paulus doctor ...;* (ff. 169-169v) ***De sancto iacobo antiphona*** *Adeptus est sedem apostolici culminis ...;* (ff. 169v-170) ***De sancto andrea*** *Andreas cristi famulus dignus dei ...;* (ff. 170-170v) ***De sancto christoforo*** *Bonus athleta cristophorus laudans ...;* (ff. 170v-171v) ***De sancto georgio antiphona*** *Georgi martir inclite te decet laus ...;* (ff. 171v-172v) ***De sancto huberto antiphona*** *O sancte huberte ubertatem nobis tribue ...;* (ff. 172v-173) ***De sancto quintino martire antiphona*** *Egregie martir quintine suscipe preces ...;* (ff. 173-174) ***De sancto adriano.*** *Ave sancte adriane qui martirium ...;* (ff. 174-174v) ***De sancto laurentio antiphona*** *Laurentius ingressus est martir et ...;* (ff. 174v-175) ***De sancto martino*** *O martine o pie quam pium ...;* (ff. 175-175v) ***De sancto nycholao antiphona*** *Copiose caritatis nicholae pontifex ...;* (ff. 175v-176v) ***De sancto hermete antiphona*** *Iste sanctus pro lege dei sui certavit ...;* (ff. 176v-177) ***De sancto ieronimo*** *Iste est qui ante deum magnas ...;* (ff. 177-177v) ***De sancto fiacro antiphona*** *Sancte fiacri dulcedo pauperum ...;* (ff. 177v-178) ***De sanctis hughone et aychadro*** *Magnifici patres pietatis rore madentis ...;* (ff. 178-178v) ***De sancto drogho antiphona*** *Serve bone et fidelis intra in gaudium ...;* (ff. 178v-183v) ***De quinque sanctis in ecclesia multum recommendatis*** *Dionisi radius grecie fides regnum illustrans ...;* (ff. 183v-184) ***De sancta anna antiphona*** *Celeste beneficium introivit in annam ...;* (ff. 184-184v) ***De sancta Katherina*** *Virgo sancta katherina grecie gemma ...;* (ff. 184v-185v) ***De sancta barbara antiphona*** *Gaude barbara beata summe pollens ...;* (ff. 186-186v) ***De sancta marghareta antiphona*** *Virgo gloriosa christi margareta ...;* (ff. 186v-187v) ***De sancta appolonia*** *Beata appolonia grave tormentum sustinuit ...;* (ff. 187v-188) ***De sancta maria magdalena*** *O maria ergo unxit pedes ihesu et ...;* (ff. 188-188v) ***Undecim milium virginum*** *O felix germania tam decoro ...;* (ff. 188v-189v) ***De quinque virginibus in ecclesia multum recommendatis*** *Katherina tiranum superans doctos docens ...;* (ff. 189v-190) ***De quatuor sanctis antiphona*** *Gaudent in celis anime sanctorum ...;*

ff. 190v-222v, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma: ***Sequuntur vigilie mortuorum primo ad vesperas antiphona*** *Placebo* ***psalmus*** *Dilexi quoniam exaudiet dominus vocem ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO:

ff. 1-12v, ***Trabalho dos meses e Signos do zodíaco*** (medalhões, em monocromia dourada, inseridos na margem de corte): (f. 1) *Nobre à lareira*; (f. 1v) *Aquário*; (f. 2) *A poda*; (f. 2v) *Peixes*; (f. 3) *A construção da cerca*; (f. 3v) *Carneiro*; (f. 4) *O cavar a terra*; (f. 4v) *Touro*; (f. 5) *A caça com falcão;* (f. 5v) *Gémeos*; (f. 6) *A tosquia das ovelhas*; (f. 6v) *Caranguejo*; (f. 7) *A ceifa do cereal*; (f. 7v) *Leão*; (f. 8) *O atar dos molhos*; (f. 8v) *Virgem*; (f. 9) *O transporte da uva*; (f. 9v)

Balança; (f. 10) *A pisa da uva*; (f. 10v) *Escorpião*; (f. 11) *O varejo da bolota*; (f. 11v) *Sagitário*; (f. 12) *A matança do boi*; (f. 12v) *Capricórnio*.

f. 13v, ***Santíssima Trindade com a Virgem e anjo*** (página plena); margens ornadas com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 14, cercadura ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 8 espaços.

f. 15, ***São João na Ilha de Patmos*** (iluminura figurativa, em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços)

f. 16, ***São Lucas no Scriptorium*** (iluminura figurativa, em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços)

f. 17v, ***São Mateus no Scriptorium*** (iluminura figurativa, em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços)

f. 30v, ***São Marcos no Scriptorium*** (iluminura figurativa, em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços)

f. 32v, ***Anunciação*** (página plena); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 33, ***Moisés e a Sarça-ardente*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 57v, ***Natividade do Senhor*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 61, ***Anúncio aos Pastores*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos), representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 63v, ***Adoração dos Magos*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 66v, ***Circuncisão*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 69, ***Fuga para o Egipto*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna em monocromia dourada, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo azul.

f. 75, ***Matança dos Inocentes*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora e fauna em grisalha, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 88v, ***Assunção de Nossa Senhora*** (página plena); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 89, cercadura ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 8 espaços.

f. 91v, ***Cristo no Horto*** (página plena); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 92, ***Cristo perante o sumo-sacerdote*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 93, ***Flagelação*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços);

f. 94, ***Coroação de espinhos*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços);

f. 95, ***Cristo carregando a Cruz*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços);

f. 96v, ***Cristo crucificado entre Maria e João - Calvário*** (página plena); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 97, ***Descida da Cruz*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com os símbolos da Paixão, representados em monocromia dourada sobre fundo dourado.

f. 98, ***Virgem da Lamentação*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços);

f. 99, ***Deposição de Cristo no túmulo*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços);

f. 100v, ***Pentecostes*** (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f.101, ***Baptismo de Cristo no rio Jordão*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 105v, ***Missa de São Gregório*** (página plena); cercadura ornada com pérolas e pedras preciosas, representadas em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 106, cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado e inicial ornada com o monograma do nome de Jesus (ihs) a 8 espaços.

f. 111v, ***Cristo crucificado com Maria, João, o centurião (?) e José de Arimateia (?)*** (página plena); f. 112, cercadura ornada com motivos da flora e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.[14]

f. 118v, ***David e Golias*** (página plena);

f. 119, ***David em oração*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f. 127v, ***Coroação da Virgem pela Trindade*** (página plena);[15] f. 128, cercadura ornada com motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado e inicial ornada a cinco espaços.

f. 129v, ***Pietà*** (página plena);

f. 130, ***Anjo*** (inicial habitada em grisalha, a 8 espaços); cercadura ornada com folhas de acanto douradas, representadas em *trompe l'oeil* sobre fundo azul.

f.145v, ***Santíssima Trindade e dois anjos*** (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado; f. 146, cercadura ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 9 espaços.

f. 149v, ***Virgem do Leite*** (página plena);

f.150, ***Doador*** ajoelhado num genuflexório, acompanhado de filactéria,[16] inserido em cercadura ornada com motivos da flora (fores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado.

f.159, ***Imaculada Conceição com o Menino*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços);

f. 163, ***Virgem e São João com o livro*** (inicial historiada em grisalha, a 8 espaços);

[14] Fólio mutilado: rasgado no canto inferior direito com perda de texto e iluminura.
[15] Fólio bastante mutilado (rasgado) com perda significativa da iluminura: falta praticamente toda a metade inferior e o canto superior esquerdo.
[16] A filactéria contém a seguinte inscrição: *O mater dei memento mei.*

f. 167, ***São Miguel Arcanjo*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 168, ***São João Baptista*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 9 espaços);
f. 168v, ***São Pedro e São Paulo*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 9 espaços);
f. 169, ***São Tiago*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 169v, ***Santo André*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 9 espaços);
f. 170, ***São Cristóvão*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 171, ***São Jorge*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 9 espaços);
f. 172, ***Santo Huberto*** (miniatura em grisalha, inserida na coluna de texto, a 9 espaços);
f. 172v, ***São Quintino*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 9 espaços);
f. 173, ***Santo Adriano*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 174, ***São Lourenço*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 174v, ***São Martinho*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 175, ***São Nicolau*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 176, ***Santo Hermes*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 176v, ***São Jerónimo*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 177, ***São Fiacre*** (iluminura figurativa, em grisalha inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 177v, ***Santos Hugo e Acário*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 178, ***São Drogo*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 183v, ***Santa Ana*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 184, ***Santa Catarina*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 185, ***Santa Bárbara*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 186, ***Santa Margarida*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 186v, ***Santa Apolónia*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);
f. 187v, ***Santa Maria Madalena*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 8 espaços);

f. 189v, ***Santos Sebastião, Adriano, Cristóvão e Antão*** (iluminura figurativa em grisalha, inserida na coluna de texto, a 7 espaços);
f. 190v, ***Ressurreição de Lázaro*** (página plena); cercadura ornada com caveiras, motivos da flora (flores e frutos) e fauna, representados em *trompe l'oeil* sobre fundo negro; f. 191, cercadura ornada idêntica à precedente e inicial ornada a 9 espaços com filactéria.[17]

3. COLAÇÃO [reconstituição]
1º caderno: quaterno (ff. 1-8v).
2º caderno: quaterno (ff. 9-16v).
3º caderno: quaterno (ff. 27-24v)
4º caderno: quaterno (ff. 25-32v).
5º caderno: quaterno (ff. 33-40v).
6º caderno: quaterno (ff. 41-47v); um fólio truncado com perda de texto e iluminura.
7º caderno: quaterno (ff. 48-55v).
8º caderno: quaterno (ff. 56-63v).
9º caderno: quaterno (ff. 64-71v).
10º caderno: quaterno (ff. 72-79v).
11º caderno: quaterno (ff. 80-87v).
12º caderno: quaterno (ff. 88-96v) + 1 fólio intercalados.
13º caderno: quaterno (ff. 95-104v).
14º caderno: terno (ff. 105-113v) + 3 fólios intercalados.
15º caderno: bifólio (ff. 114-115v); inicialmente um quaterno terá perdido os 3 bifólios centrais.
16º caderno: quaterno (ff. 116, 116v, 127-128v, 179, 179v, 182, 182v, 134-135v, 117 e 117v)[18].
17º caderno: terno (ff. 129-131v, 180-181v, 132-133v) + 1 fólio intercalados.
18º caderno: quaterno (ff. 118-126v) + 1 fólio intercalado.
19º caderno: quaterno (ff. 136-143v)
20º caderno: bifólio (ff. 144-145v); inicialmente um quaterno terá perdido os 3 bifólios centrais.
21º caderno: quaterno (ff. 146-153v).
22º caderno: quaterno (ff. 154-161v)
23º caderno: quaterno (ff. 162-169v)
24º caderno: quaterno (ff. 170-177v).
25º caderno: quaterno (ff. 178-189v).
26º caderno: quaterno (ff. 190-198v) + 1 fólio intercalado.
27º caderno: quaterno (ff. 199-206v).
28º caderno: quaterno (ff. 207-214v).
29º caderno: quaterno (ff. 215-222v).

[17] A filactéria contém a seguinte inscrição: *Cogita mori.*
[18] Os cadernos 16 e 17 acolhem duas secções distintas, uma em cada caderno; pelo que a sua posição dentro do códice pode ser invertida. A estrutura do códice permite, ainda, a inclusão destes dois cadernos entre os fólios 87v e 88, ou seja, imediatamente a seguir ao 11º caderno; contudo, pela análise do texto, parece-nos pouco provável.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 115 x 85 x 35 mm. Pastas de cartão; inteira de pele castanha gofrada com molduras em filetes triplos; decoração dourada, com motivos vegetalistas, entre as molduras. Lombada lisa; dois nervos de pele; sem tranchefila. Guardas de papel. Original, intervencionada em data não identificada.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1881-1882, Exposição, (cat. 15); 1990, A Iluminura; 1992, Gil Vicente, (cat. 17); 1998-1999, *Do Mundo* (cat. 2); 1999, A Iluminura, (cat. 90); 2001/02, O Foral (cat. 30); 2005, Um tesouro; 2013-2014, Livros, (cat. 15).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

RIVARA**,** anterior a 1871, p. 33; RIVARA, 1850-1871, p.19; *Catalogo*, 1882, p. 316; SIMÕES, 1882, pp. 186-187; PEREIRA, 1890, p. 12; PEREIRA,1895a, p. 158 ; *Bulletin,* 1941, pp. 73-74; PERES, 1948, p. 499; MARTINS, 1961, pp. 134-136 e 182-188; *Iluminura*, 1990, p. 177; *Gil Vicente,* 1992, p. 34; SERRA, 1998; *Do Mundo,* 1998, pp. 255 e 264; *Iluminura*, 1999, p. 379; *Inventário*, 2001, pp. 106-107; *Foral*, 2001, p. 31; CEPEDA, 2005, pp. 15-35; CUSTÓDIO, 2013, pp.191-208; *Livros de Horas, 2015.*

ÉVORA, BIBLIOTECA PÚBLICA DE ÉVORA, COD.CXXIV/2-14
Transcrição integral do texto.

1. CALENDÁRIO, ff. 1-12v (Iconografia: *Trabalho dos meses e sígnos do zodíaco*)

KL		***Januarius habet dies***		***XVIII***	*b*	*Marcelli episcopi*
		xxxi Luna xxx		***VII***	*c*	*Anthonii confessoris*
III	***A***	***Circumcisio domini***			*d*	*Prisce virginis*
	b	*Octava sancte stephani.*		***XV***	*e*	*Marii et marthe*
XI	*c*	*Octava sancte iohannis*		***IIII***	*f*	*Fabiani*
	d	*Octava sanctorum innocentium.*			*g*	*Agnetis virginis*
XIX	*e*	*Simeonis confessoris*		***XII***	***A***	*Vicentii martiris*
VIII	*f*	***Epiphania domini.***		***I***	*b*	*Emerentiane*
	g	*Isidori episcopi*			*c*	*Urbani pape*
XVI	***A***	*Severini episcopi*		***IX***	*d*	***Conversio pauli.***
V	*b*	*juliani martiris*			*e*	*Policarpi episcopi*
	c	*Pauli primi hermite*		***XVII***	*f*	*Johannes crisostomi*
XIII	*d*	*Gregerii episcopi*		***VI***	*g*	*Agnetis secundo.*
II	*e*	*Johanne pape*			***A***	*Valerii episcopi*
	f	*Octava epiphanie*		***XIIII***	*b*	*Aldegundis*
X	*g*	*Poontiani martiris*		***III***	*c*	*Saturnini*
XVIII	***A***	*Mauri abbatis.*				

ff. 1-1v

KL		***Februarius xxviii***			*e*	*Juliane virginis.*
		Luna xxx		***XV***	*f*	*Polocromi martiris*
	d	*brigide virginis*		***IIII***	*g*	*Simeonis confessoris*
XI	*e*	***purificatio marie virginis.***			***A***	*Balbini pape*
XIX	*f*	*Blasii episcopi*		***XII***	*b*	*Euclarii episcopi*
VIII	*g*	*Philce virginis*		***I***	*c*	*sanctorum martiris septuag.....*
	A	*Agathe virginis*			*d*	***Cathedra sancti petri.***
XVI	*b*	*Amandi episcopi*		***IX***	*e*	*Marcelli martiris*
V	*c*	*Angulii martiris*			*f*	***Mathie apostoli.***
	d	*Sebastiani martiris*		***XVII***	*g*	*Walburgis martiris*
XIII	*e*	*Appolonie virginis*		***VI***	***A***	*Alexandri episcopi*
II	*f*	*Scolastice virginis*			*b*	*Leandori episcopi*
	g	*Desiderii episcopi*		***XIIII***	*c*	*Romani abbatis* ***Nota.***
X	***A***	*Dorothee virginis*		***Ad inveniendum pascha anni curren***		
	b	*Eulalie virginis*		***tis quaere numerum in fine linearum men***		
XVIII	*c*	*Valentini martiris.*		***sis martii aut aprilis. Et ubicumque***		
VII	*d*	*Faustine virginis*		***numerum aureum anni currentis inve***		
				neris sequens dies dominicus erit pasca.		

ff. 2-2v

KL		***Martius habet dies***		***XVIII***	*e*	*Hilarii episcopi*
		xxxi. Luna. xxx		***VII***	*f*	*Gertrudis virginis*
III	*d*	*Albini episcopi*			*g*	*Alexandri episcopi*
	e	*Lucii episcopi*		***XV***	***A***	*Johannis heremite*
XI	*f*	*Marini martiris*		***IIII***	*b*	*Guthberti episcopi*
	g	*Adriani martiris.*			*c*	*Benedicti abbatis* ***XIX***
XIX	***A***	*Eusebii confessoris*		***XII***	*d*	*Pauli episcopi* ***V***
VIII	*b*	*victoris martiris*		***I***	*e*	*Victoriani martiris*
	c	*Thome de aquino*			*f*	*Pigmenii episcopi* ***XIII***
XVI	*d*	*Cipriani episcopi*		***IX***	*g*	***Annuntiatio dominica II***
V	*e*	*Quadragnita martirium*			***A***	*Ludgerii episcopi*
	f	*Celidomi martiris*		***XVII***	*b*	*Eraclii confessoris* ***X***
XIII	*g*	*Gorgonii martiris*		***VI***	*c*	*Gunteramni regis*
II	***A***	*Gregorii pape*			*d*	*Gregorii episcopi* ***XVIII***
	b	*Innocentii pape*		***XIIII***	*e*	*Eustatii confessoris* ***VII***
X	*c*	*sanctorum sexaginta quinquim*		***III***	*f*	*Balbine virginis*
	d	*Longini martiris*				

ff. 3-3v

KL		Aprilis habet xxx dies				
		Luna xxix.		XV	b	Petri confessoris VIII
	g	Theodore virginis XV		IIII	c	Eleutherii martiris
XI	A	Ricasii episcopi. IIII			d	Anthonii martiris
	b	Theodosie virginis		XII	e	victoris martiris.
XIX	c	Ambrosii XII		I	f	Mamerti episcopi
VIII	d	Vincentii confessoris I			g	Gay pape
XVI	e	Firmini martiris		IX	A	Georgii martiris
V	f	Pelusii presbiteri IX			b	Erdrach misaac ???
	g	Celestini pape		XVII	c	Marci evvangeliste
XIII	A	Marie egypciace XVII		VI	d	Cleti pape
II	b	Appoloni presbiteri VI			e	Anastasii episcopi
	c	Leonis pape		XIIII	f	Vitalis martiris
X	d	Zenonis martiris XIIII		III	g	Petri martiris
	e	Eufemie virginis III			A	Quirini martiris
XVIII	f	Tiburcii martiris				
IX	g	Helene regine XI				

ff. 4-4v

KL		Mayus habet dies xxxi				
		Luna xxx.		XV	d	Ciri episcopi
XI	b	philippi et iacobi.		IIII	e	Marci martiris
	c	Quintini martiri			f	Potentiane virginis
XIX	d	Jnventio sancte crucis.		XII	g	Basille virginis
VIII	e	Corone domini		I	A	Valerii episcopi
	f	Floriani martiris			b	Helene virginis
XVI	g	Johannis ante portam latinam		IX	c	Desiderii episcopi
V	A	Juvenalis martiris			d	Johanne vidve ???
	b	Vvironis episcopi		XVII	e	Urbani pape
XIII	c	Sengulphi martiris		VI	f	Augustini episcopi
II	d	Gordiani martiris			g	Bede presbitere
	e	Mamerti episcopi		XIIII	A	Johanne pape
X	f	Pancratis martiris		III	b	Germani episcopi
	g	Servatii episcopi			c	Felicis pape
XVIII	A	Pathi.... martiris		XI	d	petronille virginis.
VII	b	Isidori martiris				

ff. 5-5v

KL		Junius habet dies xxx				
		Luna xxix		IIII	f	Cirice et iulite
	e	Nicomedis			g	Alexi confessoris
XIX	f	Marcellini martiris		XII	A	Marci confessoris
VIII	g	Erasmi episcopi et martiris		I	b	Gervasii martiris
XVI	A	Quirini episcopi			c	Regine virginis
V	b	Bonefacii episcopi		IX	d	Albani martiris
	c	vicentii martiris			e	Decem milium martiris
XIII	d	Pauli episcopi		XVII	f	vigilia .
II	e	Medardi episcopi		VI	g	Nativitas Johannis baptiste
	f	Primi martiris			A	Eligiii episcopi
X	g	Rogati martiris		XIIII	b	Salvii episcopi
	A	Barnabe .		III	c	Septem dormientum
XVIII	b	Nazarii martiris			d	vigilia .
VII	c	Felicule virginis		XI	e	Passio petri et pauli
	d	Ruffi et valerii			f	Commemoratio pauli
XV	e	Landelini abbatis				

ff. 6-6v

KL		Julius habet dies xxxi				
		Luna . xxx.				
XIX	g	Theobaldi		IIII	A	hilarii martiris
VIII	A	Visitatio beate marie			b	Theodosii episcopi
	b	Translatio sancti thome		XII	c	Frederici episcoi
XVI	c	Translatio martini		I	d	Archenini monace
V	d	Nichomedis			e	Sabiane virginis
	e	Octava apostolorum		IX	f	Praxedis virginis
XIII	f	Wiullibaldi episcopi			g	Marie magdalene
II	g	Danielis		XVII	A	Appolinaris
	A	Zenonis		VI	b	Cristine virgines
X	b	Septem fratrum			c	Jacobi et xptofori
	c	Benedicti		XIIII	d	Anne martris marie
XVIII	d	Fortunati		III	e	Ermolai presbiteri
V	e	Margarete			f	Panthaleonis martiris
	f	Vicentii confessoris		XI	g	Felicis martiris
XV	g	Revelatio vedasti		XIX	A	Abdon et sennes.
					b	Germani episcopi

ff. 7-7v

KL		Augustus habet dies				
		xxxi. Luna xxx.				
VIII	c	Petri ad vincula		XII	d	Arnulphi confessoris
XVI	d	Stephani pape		I	e	Vereonis martiris
V	e	Stephani prothomartiris			f	Agapiti martiris
	f	Justini presbiteri		IX	g	Magnis martiris
XIII	g	Dominici confessoris			A	Philiberti martiris
II	A	Sixti martiris		XVII	b	Privati episcopi
	b	Donati episcopi		VI	c	Thimotei
X	c	Ciriaci martiris			d	Appolinaris
	d	Vigilia .		XIIII	e	Bartholomei
XVIII	e	Laurentii martiris.		III	f	Gregorii episcopi fratecteum
VII	f	Gaugerici martiris			g	Ludovici confessoris
	g	Epuli		XI	A	Hermetis martiris
XV	A	Jpoliti martiris		XIX	b	Augustini episcopi
IIII	b	vigilia .			c	Decollatio sancti iohannis
	c	Assumptio beate marie		VIII	d	Fiacri
					e	Paulini episcopi

ff. 8-8v

KL		September habet dies				
		xxx. Luna xxix				
XVI	f	Egidii abbatis.		I	g	Eufemie virginis
V	g	Anthonii martiris			A	Lamberti episcopi
	A	Bertini abbatis		IX	b	Columbani comfessoris
XIII	b	Humbertis episcopi			c	Januarii martiris
II	c	Evurtii episcopi		XVII	d	Vigilia
	d	Marcelli episcopi		VI	e	Mathei apostoli.
X	e	Remacli episcopi			f	Mauricii cum soc s
	f	Nativitis marie virginis		XIIII	g	Tecle virginis
XVIII	g	Gorgonii martiris		III	A	Conceptio iohannis baptiste
VII	A	Orgeri confessoris			b	Firmini episcopi
	b	Proti et iacincti		XI	c	Cipriani episcopi
XV	c	Maximini episcopi		XIX	d	Cosme et Damiani
IIII	d	Philippi episcopi			e	Wenselay martiri
	e	Exaltatio sancte crucis.		VIII	f	Michaellis archangelo
XII	f	Ricardi abbatis			g	Jeronimi presbiteri.

ff. 9-9v

KL		October habet dies				
		xxxi. Luna xxx.		IX	c	Maximini
XVI	A	Remigii episcopi			d	Luce evvangeliste
V	b	Leodegarii episcopi		XVII	e	Amati episcopi
	c	Evvaldorum presbiteri		VI	f	Caprasii msrtiris
XIII	d	Francissi confessoris.			g	Undecim milium virginum
II	e	Apolinarie episcopi		XIIII	A	Severi episcopi
X	f	Fidis virginis		III	b	Severini archiepiscopi
	g	Marci pape			c	Petri et aliorum
XVIII	A	Ragenfredis		XI	d	Crispini et crispiani
VII	b	Gisleni episcopi		XIX	e	Amandi episcopi et confessoris
	c	Gereonis			f	Vigilia .
XV	d	Venantii abbatis		VIII	g	Symonis et iude
IIII	e	Felicis martiris			A	Narcissi confessoris
	f	Donatiani		XVI	b	Felicie cum sociis sines
XII	g	Calixti pape		V	c	Vigilia .
I	A	Basolii confessoris				

ff. 10-10v

KL		November habet dies xxx				
		Luna xxix		IX	e	Othmaris confessoris
	d	Festivitas omnium sanctorum			f	Aniani episcopi
XIII	e	Commemoratio animarum		XVII	g	Maturini confessoris
II	f	Eustatii martiris		VI	A	Elizabeth co...
	g	Modeste virginis			b	Maximini presbiteri
X	A	Felicis presbiteri		XIIII	c	Mauri abbatis
	b	Leonardi		III	d	Cecilie virginis
XVIII	c	Vvilbrodi episcopi			e	Clementis pape
VII	d	Quatuor coronatorum		XI	f	Grisogoni martiris
	e	Theodori martiris		XIX	g	Katherine virginis.
XV	f	Martini pape			A	Lini pape
IIII	g	Martini episcopi		VIII	b	Vitalis et agricole
	A	Lebuini episcopi			c	Theodoli confessoris
XII	b	Maxellendis virginis		XVI	d	Vigilia .
I	c	Serapionis martiris		V	e	Andree apostoli
	d	Secundini martiris				

ff. 11-11v

KL		December habet dies				
		xxxi. Luna xxx.			g	Valentini episcopi
	f	Eligii confessoris		XVII	A	Ignatii episcopi
XIII	g	Veri et severi		VI	b	Vviniibaldi episcopi
II	A	Cassiani martiris			c	Quiriaci martiris
X	b	Barbare virginis.		XIIII	d	Tecli martiris
	c	Julii martiris		III	e	Thome apostoli.
XVIII	d	Nicholay episcopi			f	Didime martiris
VII	e	Ambrosii episcopi		XI	g	Victorie virginis
	f	Conceptio beate marie.		XIX	A	Vigilia .
XV	g	Petri et successi			b	Nativitas Domini nostri
IIII	A	Eulalie virginis		VIII	c	Stephani prothomartiris.
	b	Damasci pape			d	Johannis evangeliste
XII	c	Valerii confessoris		XVI	e	Sanctorum innocentium.
I	d	Lucie virginis.		V	f	Thome cantuariene
	e	Nicasii cum sociis per			g	David regis
IX	f	Maximini episcopi		XIII	A	Silvestri. pape.

ff. 12-12v

2. ANTÍFONA RETIRADA DO OFÍCIO DA TRINDADE, f. 13

(f. 13) ***De sancte trinitate antiphona*** *Tibi decus et imperium tibi gloria et potestas tibi laus et iubilatio in sempiterna secula o beata trinitas* ***versiculum*** *Verbo domini celi firmati sunt* ***Responsorium*** *Et spiritu oris omine virtus eorum.* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus qui dedisti nobis famulis tuis in confessione vere fidei eterne trinitatis gloriam agnoscere et in potentia maiestatis adorare unitatem quesumus, ut eiusdem fidei firmitate ab omnibus semper muniamur adversis. Per dominum nostrum ihesum.*

3. ORAÇÕES, ff. 13v-14v

(f. 13v) Iconografia: Santíssima Trindade com a Virgem e anjo (pp); **(f. 14)** *Pater noster, qui es in celis, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in celo et in terra. Panem nostrum cotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in temptationem. Sed libera nos a malo. Amen. Ave maria gratia plena dominus tecum benedicta* **(f. 14v)** *tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui ihesus christus. Amen. Credo in deum patrem omnipotentem Creatorem celi et terre. Et in ihesum christum filium eius unicum dominum nostrum qui conceptus est de spiritu sancto. Natus ex maria virgine. Passus sub pontio pilato Crucifixus mortuus, et sepultus Descendit ad inferna tertia die Resurexit a mortuis. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. Inde venturus iudicare vivos et mortuos. Credo in spiritum sanctum sanctam ecclesiam catholicam sanctorum communionem remissionem peccatorum carnis resurectionem vitam eternam. Amen.*

4. PERÍCOPES EVANGÉLICAS, ff. 15-31v

(f. 15) Iconografia: São João na Ilha de Patmos; ***Inicium sancti evvangelii secundum iohannem. I****n principio erat et verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum Hoc erat in principio apud deum Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nichil Quod factum est in ipso vita erat et vita erat lux homnium. Et lux in tenebris lucet et tenebre eam non comprehenderunt Fuit homo missus a deo cui nomen erat io***(f. 15v)***hannes. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux. sed ut testimonium perhiberet de lumine Erat lux vera. que illuminat omnem hominem venietem in hunc mundum. In mundum erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit In propria venit et sui eum non receperunt. Quodquot autem receperunt eum*

*dedit eis potestatem filios dei fieri. His qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus. neque ex voluntate carnis. neque ex volun***(f. 16)***tate vixi. sed ex deo nati sunt Et verbum caro factum est et habitavit in nobis. Et vidimus gloriam eius. gloriam quasi uniti a patre: plenum gratie et veritatis. Deo gratias.* Iconografia: *São Lucas no scriptorium*; ***Sequentia sancti evvangelii secundum Lucam*** *Missus est angelus gabriel a deo in civitatem galilee cui nomen. Nazareth ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph de* **(f. 16v)** *domo david et nomen virginis maria. Et ingressus angelus ad eam dixit. ave gratia plena dominus tecum. Que cum audisset turbata est in sermone eius: et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angelus ei. Ne timeas maria. invenisti enim gratiam apud dominum Ecce concipies in utero et paries filium. et vocabis nomen eius ihesum. Hic erit magnus et filius altissimi vacabitur. Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum. et regni eius non erit finis. Dixit autem* **(f. 17)** *maria ad angelum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce elisabeth cognata tua. et ipsa concepit filium in senectude sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria. Ecce ancilla domini: fiat michi secundum verbum tuum. Deo gratias.* Iconografia: *São Mateus no scriptorium*; ***Passio domini nostri ihesu cristi. Secundum iohannem***[1] **(f. 17v) I**n illo tempore. dixit ihesus discipulis suis. Scitis quia post biduum pasca fiet. et filius hominis tradetur ut crucifigatur. Tunc congregati sunt principes sacerdotum, et seniores populi, in atrium principis sacerdotum qui dicebatur Cayphas. et consilium fecerunt ut ihesum dolo tenerent et occiderent. Dicebant autem. Non in die festo. Ne forte tumultus fieret in popu**(f. 18)**lo. Cum autem esset ihesus in bethania in domo simonis leprosi. accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti preciosi. et effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli indignati sunt dicentes. Ut quid perditio hec. potuit enim istud venundari multo et dari pauperibus. Sciens autem ihesus ait illis. Quid molesti estis huic mulieri. Opus enim bonum operata est in me. Nam semper pauperes habetis vobiscum. me autem non semper habebitis. Mittens enim hec unguentum hoc in corpus **(f. 18v)** meum ad sepeliendum me fecit. Amen dico vobis ubicumque predicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo dicetur et quod hec fecit in memoriam eius. Tunc abiit unus de duodecim qui dicebatur iudas scarioth ad principes sacerdotum et ait illis. Quid vultis michi dare et ego vobis eum tradam. At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde querebat

[1] Apesar da rubrica, o texto corresponde à narrativa da Paixão segundo São Mateus (26:2-27:66)

oportunitatem. ut eum traderet. Prima autem die azimorum accesserunt discipuli ad ihesum dicentes Ubi vis paremus tibi comedere Pascha. At ihesus dixit. Ite in ci**(f. 19)**vitatem ad quemdam et dicite ei Magister dicit. Tempus meum prope est. apud te facio pasca cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis ihesus. et paraverunt pasca. Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis suis. Et edentibus illis, dixit. Amen dico vobis. quia unus vestrum me traditurus est. Et contristati valde ceperunt singuli dicere. Numquid ego sum domine. At ipse respondens ait. Qui intingit mecum manum in paropside hic me tradet. Filius quidem hominis vadit sicut scriptum **(f. 19v)** est de illo. Ve autem homini illi per quem Filius hominis tradetur. Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Respondens autem iudas qui tradidit eum dixit. Numquid ego sum rabi. Ait illi. Tunc dixisti. Cenantibus autem eis accepit ihesus panem et benedixit ac fregit. Deditque discipulis suis et ait. Accipite et comedite. hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit et dedit illis dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi testamenti qui pro multis effundetur in remissionem **(f. 20)** peccatorum. Dico autem vobis non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei. Et hymno dicto. exierunt in montem oliveti. Tunc dicit illis ihesus. Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim. Percutiam pastorem et dispergentur oves gregis. Postquam autem resurrexero precedam vos in galileam. Respondens autem petrus ait illi. Et si omnes scandalizati fuerint in te. ego numquam scandalizabor. Ait illi ihesus. Amen di**(f. 20v)**co tibi. quia in hac nocte antequam gallus cantet ter me negabis. At illi petrus. Etiamsi oportuerit me mori tecum. non te negabo. Similiter et omnes discipuli dicebant. Tunc venit ihesus cum illis in villam que dicitur getsemani et dixit discipulis suis Sedete hic donec vadam et orem. Et assumpto petro et duobus filiis zebedei cepit contristari et mestus esse. Tunc ait illis. Tristis est anima mea usque ad mortem. Sustinete hic et vigilate mecum. Et progressus pusillum. procidit in faciem suam orans et dicens. Mi pa**(f. 21)**ter si possibile est transeat a me calix iste. Verumptamen non sicut ego volo. sed sicut tu. Et venit ad discipulos suos. et invenit eos dormientes. Et dicit petro. Sic non potuistis una hora vigilare mecum. Vigilate et orate ut non intretis in temptationem. Spiritus quidem promptus est. caro autem infirma. Iterum secundo abiit et oravit dicens. Pater my. si non potest hic calix transire nisi bibam illum. fiat voluntas tua. Et venit iterum et invenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum gravati. Et relic**(f. 21v)**tis iterum abiit et oravit tertio. eumdem sermonem dicens. Tunc venit ad discipulos suos et dixit eis. Dormite iam et requiescite. Ecce appropinquavit hora. et filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite

eamus ecce appropinquavit qui me tradet. Adhuc eo loquente ecce iudas unus de duodecim venit et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus missi a principibus sacerdotum, et senioribus populi. Qui autem tradidit eum dedit eis signum dicens. Quemcumque osculatus fuero ipse est tenete eum. **(f. 22)** *Et confestim accedens ad ihesum dixit. Ave rabi. Et osculatus est eum. Dixitque illi ihesus. Amice ad quid venisti. Tunc accesserunt et manus injecerunt in ihesum, et tenuerunt eum. Et ecce unus ex his qui eran cum ihesu extendens manum exemit gladium suum et percutiens servum principis sacerdotum. amputavit auriculam eius. Tunc ait illi ihesus. Converte gladium tuum in vaginam. Omnes enim qui acceperunt gladium gladio peribunt. An quia putas non possum rogare patrem meum. et exhibebit michi modo plusquam du***(f. 22v)***odecim legiones angelorum. Quomodo ergo implebuntur scripture. Quia si oportet fieri*. In illa hora dixit ihesus turbis Tamquam ad latronem existis cum gladio et fustibus comprehendere me. *Cotidie apud vos sedebam in templo docens et non me tenuistis. Hoc autem totum factum est ut adimplerentur scripture prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. At illi tenentes ihesum duxerunt ad caypham principem sacerdotum ubi scribe et seniores convenerant. Petrus autem sequebatur eum a longe. usque in atrium principis* **(f. 23)** *sacerdotum. Et ingressus intro sedebat cum ministris ut videret finem. Principes autem sacerdotum et omne consilium querebant falsum testimonium contra ihesum ut eum morti traderent. Et non invenerunt cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes et dixerunt. Hic dixit. Possum destruere templum dei et post triduum reedificare illud. Et surgens princeps sacerdotum ait illi. Nichil respondes ad ea que isti adversum te testificantur. Ihesus autem tacebat. Et principes sacerdotum ait il***(f. 23v)***li. Adiuro te per deum vivum ut dicas nobis si tu es christus filius dei. Dicit illi ihesus. Tu dixisti. Verumptamen dico vobis. amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris dei virtutis. et venientem in nubibus celi. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua dicens. Blasphemavit. Quid adhuc egemus testibus. Ecce nunc audistis blasphemiam. Quid vobis videtur. At illi respondentes dixerunt. Reus est mortis. Tunc exspuentes in faciem eius colaphis eum ceciderunt. Alii autem palmas in faciem eius dederunt* **(f. 24)** *dicentes. Prophetiza nobis christe quis est qui te percussit. Petrus vero sedebat foris in atrio. Et accessit ad eum una ancilla dicens. Et tu cum ihesu galileo eras. At ille negavit coram omnibus dicens. Nescio quid dicis. Exeunte autem illo ianuam vidit eum ancilla alia. et ait his qui erant ibi. Et hic erat cum ihesu nazareno. Et iterum negavit cum iuramento. quia non novi hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabant et dixerunt petro. Vere et tu ex illis es. nam et loquela tua manifestum te facit. Tunc cepit detestari et* **(f. 24v)** *iurare. quia*

non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit. Et recordatus est petrus verbi ihesu quod dixerat priusquam gallus cantet ter me negabis. Et egressus foras flevit amare. Mane autem facto consilium inierunt omnes principes sacerdotum et seniores populi adversus ihesum ut eum morti traderent. Et vinctum adduxerunt eum. et tradiderunt eum pontio pilato presidi. Tunc videns iudas qui tradidit eum eo quod dampnatus esset penitentia ductus. retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus populi **(f. 25)** *dicens. Peccavi tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt. Quid ad nos. tu videris. Et proiectis argenteis in templo. recessit et abiens laqueo se suspendit. Principes autem sacerdotum acceptis argenteis dixerunt. Non licet eos mittere in corbanam quia precium sanguinis est. Consilio autem inito emerunt ex illis. agrum figuli in sepulturam peregrinorum. Propter hoc vocatus est ager ille aceldemach hoc est ager sanguinis usque in hodiernum diem. Tunc ad impletum est quod dictum est per iheremiam prophetam* **(f. 25v)** *dicentem. Et acceperunt triginta argenteos precium appreciati. quem appreciaverunt a filiis israel. et dederunt eos in agrum figuli. sicut constituit michi dominus.* Ihesus *autem stetit ante presidem. Et interrogavit eum preses. dicens Tu es rex iudeorum. Dicit ei ihesus. Tu dicis. Et cum accusaretur a principibus sacerdotum et senioribus, nichil respondit. Tunc dicit illi pilatus. Non audis quanta adversum te dicunt testimonia. Et non respondit ei ad ullum verbum ita ut miraretur preses vehementer.* **(f. 26)** *Per diem autem solennem consueverat preses dimittere populo unum vinctum insignem quem voluissent. Habebat autem unum tunc vinctum insignem qui dicebatur barrabas. Congregatis ergo illis. dixit pilatus Quem vultis dimittam vobis barrabam an ihesum qui dicitur christus. Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum. Sedente autem eo pro tribunal. misit ad eum uxor eius dicens. Nichil tibi et iusto illi. Multa enim passa sum hodie per visum propter eum. Principes autem sacerdotum et seni***(f. 26v)***ores persuaserunt populis ut perderent. Respondens autem preses ait illis. Quem vultis vobis de duobus dimitti. At illi dixerunt. Barrabam. Dicit illis pilatus. Quid igitur faciam de ihesu qui dicitur christus Dicunt omnes. Crucifigatur. Ait illis pilatus. Quid enim mali fecit. At illi magis clamabant dicentes. Crucifigatur. Videns autem pilatus quia nichil proficeret sed magis tumultus fieret accepta aqua lavit manus coram populo dicens. Innocens ego sum a sanguine iusti huius vos vi***(f. 27)***deritis. Et respondens universus populus dixit. Sanguis eius super nos et super filios nostros. Tunc dimisit illis barrabam ihesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur. Tunc milites presidis suscipientes ihesum in pretorium congregaverunt ad eum universam cohortem Et exuentes eum clamidem coccineam circumdederunt ei. Et plectentes coronam de spines posuerunt super caput eius et arundinem*

in dextera eius. Et genu flexo ante eum. illudebant ei dicentes. Ave rex iudeorum. Et expuentes in eum **(f. 27v)** *acceperunt arundinem et percutiebant caput eius. Et postquam illuserunt ei exuerunt eum clamide et induerunt eum vestimentis eius et duxerunt eum ut crucifigerent. Exeuntes autem invenerunt hominem cyreneum nomine symonem hunc angariaverunt ut tolleret crucem eius. Et venerunt in locum qui dicitur golgatha quod est calvarie locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset noluit bibere. Postquam autem crucifixerunt eum diviserunt vestimenta sua sortem mitten***(f. 28)***tes. Et sedentes servabant eum. Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam. Hic est ihesus rex iudeorum. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones unus a dextris et unus a sinistris. Pretereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua et dicentes. Vath qui destruit templum dei et in triduo illud reedificat salva temetipsum. Si filius dei es descende de cruce. Similiter et principes sacerdotum illudentes cum scribis et senioribus dicebant. Alios salvos fecit seipsum non potest salvum face.* **(f. 28v)** *Si rex israel est. descendat nunc de cruce et credimus ei. Confidit in deo. liberet nunc eum si vult dixit enim quia filius dei sum Idipsum autem et latrones qui crucifixi erant cum eo improperabant ei. A sexta autem hora tenebre facte sunt super universam terram usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamavit ihesus voce magna dicens. Hely hely lama zabathani. Hoc est deus meus deus meus ut quid dereliquisti me. Quidam autem illic stantes et audientes dicebant. Helyam vocat iste. Et continuo currens unus ex eis* **(f. 28v)** *acceptam spongiam implevit aceto. et imposuit harundini et dabat ei bibere. Ceteri vero dicebant. Sine videamus an veniat helyas liberans eum. Ihesus autem iterum clamans voce magna emisit spiritum. Et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum. Et terra mota est et petre scisse sunt. Et monumenta aperta sunt. et multa corpora sunt qui dormierunt surexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurectionem eius venerunt in sanctam civitatem et apparuerunt multis. Centurio autem et* **(f. 29v)** *qui cum eo erant custodientes ihesu viso terremotu et his que fiebant timuerunt valde dicentes Vere filius dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multe a longe que secute erant ihesum a galilea ministrantes ei. Inter quas erat maria magdalene et maria iacobi. et ioseph mater et mater filiorum zebedei. Cum sero autem factum esset venit quidam homo dives ab arimathia nomine ioseph. qui et ipse discipulus erat ihesu. Hic accessit ad pylatum et petiit corpus ihesu. Tunc pilatus iussit reddi corpus. Et accepto* **(f. 30)** *corpore ioseph involvit illud in sindone munda et posuit illud in monumento suo novo quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad hostium monumenti et abiit Erant enim ibi maria magdalene et altera maria sedentes contra*

sepulcrum. Altera autem die que est post parasceven. convenerunt principes sacerdotum et pharisei ad pilatum dicentes. Domine recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc vivens post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem **(f. 30v)** *tertium ne forte veniant discipuli eius et furentur eum et dicant plebi surexit a mortuis. Et erit novissimus error peior priore. Ait illis pylatus. Ite custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum signantes lapidem cum custodibus. Deo gratias.* Iconografia: *São Marcos no scriptorium*; ***Sequentia sancti evvangelii secundum marcum*** ***I****n illo tempore Recumbentibus undecium discipulis aparuit il***(f. 31)***lis ihesus. et exprobravit incredulitatem illorum et duriciam cordis quia his qui viderant eum resurexisse non crediderunt Et dixit eis. Euntes in universum mundum. predicate evangelium omni creature. Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit. Qui vero non crediderit condempnabitur. Signa autem eos qui crediderit hec sequentur. In nomine meo demonia eicient linguis loquentur novis serpentes tollent. Et si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Super egros manus imponent et bene ha***(f. 31v)***bebunt. Et dominus quidem ihesus postquam locutus est eis assumptus est in celum et sedet a dextris dei Illi autem profecti predicaverunt ubique. domino cooperante et sermonem confirmante. sequentibus signis. Deo gratias.*

5. ORAÇÃO À VIRGEM, ff. 31v-32[2]

(f. 31v) ***Devota oratio ad beatam virginem mariam*** *Deprecor te domina mea mater dei pietate plenissima summi regis filia mater gloriosissima mater orphanorum consolatrix desolatorum via errantium salus in te sperantium virgo ante partum virgo post partum virgo in partum fons misericordie fons* **(f. 32)** *salutis et gratie fons pietatis et leticie fons consolationis et indulgentie ut intercedas pro me famulo tuo ante conspectum filii tui ut per suam misericordiam et per tuam sanctissimam intercessionem concedat michi ante tempus meum et diem mortis mee puram confessionem et de peccatis meis veram penitentiam et post mortem cum sanctis et electis suis et omnibus fidelibus vivis et defunctis vitam et requiem sempiternam amen. O regina poli mater gratissima proli. Spernere me noli me commendo tibi soli.*

[2] Encontrámos uma oração semelhante no *Saltério Brunet*. *Vide* http://www.abdn.ac.uk/diss/heritage/collects/bps/text/094v.htm

6. HORAS DA VIRGEM, ff. 32v-77v

(f. 32v) Iconografia: Anunciação (pp); **(f. 33)** Iconografia: Moisés e a Sarça-ardente (ih); **Matinas** ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum curie romane.*** *Domine labia mea aperies. Et os meum annuntiabit laudem tuam.* ***Psalmus*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina Gloria patri et filio et spiritui sancto. Sicut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. amen.* **(f. 33v)** *Alleluya.* ***versiculus*** *Laus tibi domine rex eterne glorie.* ***Ivitatorium*** *Ave maria gratia plena. Dominus tecum.* ***psalmus*** ***V****enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei. Ave maria gratia plena dominus tecum. Quoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos quoniam non repellit dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines montium ipse conspicit. Dominus tecum. Quoniam ipsius est* **(f. 34)** *mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius. Ave maria gratia plena dominus tecum. Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea. Dominus tecum. Quadraginta annis pro***(f. 34v)***ximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam. Ave maria gratia plena dominus tecum. Gloria patri et filio et spiritui sancto: sicut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum. amen. Dominus tecum. Ave maria gratia plena dominus tecum.* ***Ymnus*** *Quem terra ponhtus ethera colunt adorant predicant trinam regentem machinam claustrum marie baiulat. Cui luna sol* **(f. 35)** *et omnia deserviunt per tempora perfusa celi gratia gestant puelle viscera. Beata mater munere cuius supernus artifex mundum pugillo continens ventris sub archa clausus est. Beata celi nuntio fecunda sancto spiritu desideratus gentibus cuius per aluum fusus est. Marca mater gratie mater gratie mater misericordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe. Gloria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula Amen.* ***Die dominica. feria secundi et feria V ad nocturnum antiphona.*** *Benedicta tu.* ***psalmus*** **(f. 35v)** *Domine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra. Quoniam elevata est magnificentia tua super celos. Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos ut destruas inimicum et ultorem. Quoniam videbo celos tuos opera digitorum tuorum lunam et stellas que tu fundasti. Quid est homo quod memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum Minuisti*

eum paulo minus ab angelis gloria et honore coronasti eum et constituisti eum super **(f. 36)** *opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius oves et boves universas insuper et pecora campi. Volucres celi et pisces maris qui perambulant semitas maris. Domine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra. Gloria* ***Antiphona*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***Antiphona*** *Sicut mirrha* ***Psalmus*** *Celi enarrant gloriam dei et opera manuum eius annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum et nox nocti indicat scientiam. Non sunt loquelae, ne***(f. 36v)***que sermones quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exivit sonus eorum et in fines orbis terre verba eorum. In sole posuit tabernaculum suum et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultavit ut gigas ad currendam viam a summo celo egressio eius. Et occursus eius usque ad summum eius nec est qui se abscondat a calore eius. Lex Domini immaculata convertens animas testimonium Domini fidele sapientiam prestans parvulis. Iustitiie domini recte letificantes preceptum domini lucidum* **(f. 37)** *illuminans oculos. Timor domini sanctus permanens in seculum seculi iudicia domini vera iustificata in semet ipsa Desiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum et dulciora super mel et favum. Etenim servus tuus custodit ea in custodiendis illis retributio multa. Delicta quis intellegit ab occultis meis munda me et ab alienis parce servo tuo. Si mei non fuerint dominati tunc immaculatus ero et emundabor a delicto maximo. Et erunt ut conplaceant eloquia oris mei et meditatio cordis mei in con***(f. 37v)***spectu tuo semper. Domine adiutor meus et redemptor meus. Gloria* ***antiphona*** *Sicut mirra electa odorem dedisti suavitatis sancta dei genitrix.* ***Antiphona*** *Ante thorum.* ***Psalmus*** *Domini est terra et plenitudo eius orbis terrarum et universi qui habitant in eo. Quia ipse super maria fundavit eum et super flumina preparavit eum. Quis ascendet in montem domini aut quis stabit in loco sancto eius Innocens manibus et mundo corde qui non accepit in vano animam suam nec iuravit in dolo proximo* **(f. 38)** *suo. Hic accipiet benedictionem a domino et misericordiam a deo salutari suo. Hec est generatio querentium eum querentium faciem dei iacob. Attollite portas principes vestras et elevamini porte eternales et introibit rex glorie. Quis est iste rex glorie dominus fortis et potens dominus potens in prelio. Attollite portas principes vestras et elevamini porte eternales et introibit rex glorie. Quis est iste rex gloriae dominus virtutum ipse est rex glorie. Gloria* ***Antiphona*** *Ante thorum huius virginis frequentate nobis* **(f. 38v)** *dulcia cantica draginatis.* ***versiculus*** *Diffusa est gratia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum. Pater noste.r Et ne nos. Sed libera. Iube domine benedicere.* ***Benedictio*** *Nos cum prole pia benedicat virgo maria. Amen.* ***Lectio prima*** *In omnibus requiem quesivi et in hereditate domini*

morabor. Tunc precepit et dixit michi creator omnium et qui creavit me requievit in tabernaculo meo. et dixit michi In iacob inhabita et in israel hereditare et in electis meis mitte radices. Tu autem **(f. 39)** *domine miserere nostri. Deo gratias.* ***Responsorium*** *Sancta et immaculata virginitas quibus te laudibus referam nescio. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti.* ***versiculos*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti. Iube domine benedicere.* ***Benedictio*** *Oret voce pia pro nobis virgo maria. Amen.* ***Lectio secunda*** *Et sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requiem. et in iherusalem potestas mea. Et radicavi in* **(f. 39v)** *populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detentio mea. Tu autem.* ***Responsorium*** *Beata es maria que dominum portasti creatorem mundi. genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***versiculus*** *Ave maria gratia plena dominus tecum. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo. Iube domine benedicere.* ***Benedictio*** *Per virginem matrem concedat nobis dominus salutem et pacem. Amen.* ***Lectio tertia*** *Quasi cedrus exaltata sum in libano et quasi cypres***(f. 40)***sus in monte Syon. Quasi palma exaltata sum in cades et quasi plantatio rose in iherico. Quasi oliva speciosa in campis et quasi plantanus exaltata sum iuxta aquas in plateis. Sicut cynamomum et balsamum aromatizans odorem dedi quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Tu autem domine* ***Responsorium*** *Felix namque es sacra virgo maria et omni laude dignissima. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster.* ***versiculus*** *Ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto* **(f. 40v)** *femineo sexu sentiant omnes tuum iuvamen quicunque celebrant tuam sanctam commemorationem. Quia ex te ortus est sol iusticie christus deus noster. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Christus deus noster.* ***Cantus Augustini*** *Te deum laudamus te dominum confitemur. Te eternum patrem omnis terra veneratur. Tibi omnes angeli tibi celi et universe potestates. Tibi cherubim et seraphim incessabili voce proclamant. Sanctus. Sanctus. Sanctus dominus deus sabaoth. Pleni sunt celi et terra maiestatis* **(f. 41)** *glorie tue. Te gloriosus apostolorum chorus. Te prophetarum laudabilis numerus. Te martirum candidatus laudat exercitus. Te per orbem terrarum sancta confitetur ecclesia. Patrem immense maiestatis. Venerandum tuum verum et unicum filium. Sanctum quoque paraclitum spiritum. Tu rex glorie christe. Tu patris sempiternus es filius. Tu ad liberandum suscepturus hominem non horruisti virginis uterum. Tu devicto mortis aculeo aperuisti credentibus regna celorum. Tu ad dexteram dei sedes in gloria patris. Iudex crederis esse ven***(f. 41v)***turus. Te ergo quesumus famulis tuis subveni quos precioso sanguine redemisti. Eterna fac cum sanctis tuis in gloria numerari.*

Salvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue. Et rege eos et extolle illos usque in eternum. Per singulos dies benedicimus te. Et laudamus nomen tuum in seculum et in seculum seculi. Dignare domine die isto sine peccato nos custodire. Miserere nostri domine miserere nostri. Fiat misericordia tua domine super nos quemadmodum speravimus in te. In te domine speravi non **(f. 42)** *confundar in eternum.* ***Feria tertia et sexta ad nocturnum antiphona*** *Specie tua* ***psalmus*** *Eructavit cor meum verbum bonum dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribe velociter scribentis. Speciosus forma pre filiis hominum diffusa est gratia in labiis tuis propterea benedixit te deus in eternum. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Specie tua et pulchritudine tua intende prospere procede et regna. Propter veritatem et mansuetudinem et iusticiam et deducet te mirabi***(f. 42v)***liter dextera tua. Sagitte tue acute populi sub te cadent in corda inimicorum regis. Sedis tua deus in seculum seculi virga directionis virga regni tui. Dilexisti iusticiam et odisti iniquitatem propterea unxit te deus oleo leticie pre consortibus tuis. Mirra et gutta et casia a vestimentis tuis a domibus eburneis ex quibus delectaverunt te filie regum in honore tuo. Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Audi filia et vide et inclina aurem tuam et obliviscere populum tuum et domum* **(f. 43)** *patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum quoniam ipse est dominus deus tuus et adorabunt eum. Et filie tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis. Omnis gloria eius filie regis ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam proxime eius afferentur tibi. Afferentur in leticia et exultatione adducentur in templum regis. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii constitues eos principes super omnem terram. Memores erunt nominis tui domine in omni* **(f. 43v)** *generatione et generationem. Propterea populi confitebuntur tibi in eternum et in seculum seculi. Gloria.* ***Antiphona*** *Specie tua et pulcritudine tua intende prospere procede et regna.* ***Antiphona*** *Adiuvabit eam.* ***Psalmus*** *Deus noster refugium et virtus adiutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis. Propterea non timebimus dum turbabitur terra et transferentur montes in cor maris. Sonaverunt et turbate sunt aque eorum conturbati sunt montes in fortitudine eius. Fluminis impetus* **(f. 44)** *letificat civitatem dei sanctificavit tabernaculum suum altissimus. Deus in medio eius non commovebitur adiuvabit eam deus mane diluculo Conturbate sunt gentes et inclinata sunt regna dedit vocem suam mota est terra. Dominus virtutum nobiscum susceptor noster deus iacob Venite et videte opera domini que posuit prodigia super terram auferens bella usque ad finem terre arcum conteret et confringet arma et scuta conburet in igni Vacate et videte quoniam ego sum deus exaltabor in* **(f. 44v)** *gentibus et exaltabor in*

terra. Dominus virtutum nobiscum susceptor noster deus iacob. Gloria ***Antiphona*** *Adiuvabit eam deus vultu suo deus in medio eius non commovebitur.* ***Antiphona*** *Sicut laetantium.* ***Psalmus david*** *Fundamenta eius in montibus sanctis diligit dominus portas syon super omnia tabernacula iacob. Gloriosa dicta sunt de te civitas dei. Memor ero raab et babilonis scientium me. Ecce alienigene et tyrus et populus ethiopum hii fuerunt illic. Numquid syon dicet homo et homo natus est in ea et ipse* **(f. 45)** *fundavit eam altissimus Dominus narrabit in scripturis populorum et principum horum qui fuerunt in ea. Sicut letantium omnium habitation est in te. Gloria Patri* ***Antiphona*** *Sicut letantium omnium nostrum habitatio est in te sancta dei genitrix.* ***versiculus*** *Diffusa est gratia in labiis tuis.* ***responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum. Pater noster. Et ne nos.* ***Absolutio*** *Precibus et meritis beate marie virginis et omnium sanctorum perducat nos dominus ad regna celorum. Amen. Iube domine benedicere.* ***feria quarta et*** **(f. 45v)** ***sabbatho ad nocturnum. antiphona*** *Gaude maria.* ***Psalmus*** *Cantate domino canticum novum cantate domino omnis terra. Cantate domino et benedicite nomini eius annuntiate de die in diem salutare eius. Annuntiate inter gentes gloriam eius in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus et laudabilis nimis terribilis est super omnes deos. Quoniam omnes dii gentium demonia dominus autem celos fecit. Confessio et pulcritudo in conspectu eius sanctimonia et magnificentia in sanctifi***(f. 46)***catione eius. Afferte domino patrie gentium afferte domino gloriam et honorem afferte domino gloriam nomini eius. Tollite hostias et introite in atria eius adorate dominum in atrio sancto eius. Commoveatur a facie eius universa terra dicite in gentibus quia dominus regnavit. Etenim correxit orbem terre qui non commovebitur iudicabit populos in equitate. Letentur celi et exultet terra commoveatur mare et plenitudo eius gaudebunt campi et omnia que in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna silvarum a facie domini* **(f. 46v)** *quia venit quoniam venit iudicare terram. Iudicabit orbem terre in equitate et populos in veritate sua. Gloria Patri.* ***antiphona*** *Gaude Maria virgo cunctas hereses sola interemisti in universo mundo.* ***antiphona*** *Dignare* ***Psalmus*** *Dominus regnavit exultet terra letentur insule multe. Nubes et caligo in circuitu eius iusticia et iudicium correctio sedis eius. Ignis ante ipsum precedet et inflammabit in circuitu inimicos eius. Illuxerunt fulgura eius orbi terre vidit et commota est terra. Montes sicut cera flu***(f. 47)***xerunta facie domini a facie domini omnis terra. Annuntiaverunt celi iusticiam eius et viderunt omnes populi gloriam eius. Confundantur omnes qui adorant sculptilia et qui gloriantur in simulacris suis. Adorate eum omnes angeli eius audivit et letata est syon. Et exultaverunt filie iude propter iudicia tua domine. Quoniam tu dominus altissimus super*

omnem terram nimis exaltatus es super omnes deos. Qui diligitis dominum odite malum custodit dominus animas sanctorum suorum de manu peccatoris **(f. 47v)** *liberavit eos. Lux orta est iusto et rectis corde leticia. Letamini iusti in domino et confitemini memorie sanctificationis eius. Gloria Patri.* ***antiphona*** *Dignare me laudare te virgo sacrata da michi virtutem contra hostes tuos.* ***antiphona*** *Post partum* ***Psalmus*** *Cantate domino canticum novum quia mirabilia fecit. Salvavit sibi dextera eius et brachium sanctum eius. Notum fecit dominus salutare suum in conspectu gentium revelavit iusticiam suam. Recordatus est misericordie sue et veritati sue ...*[3]

(f. 48) Laudes *Dominus regnavit decorem indutus est indutus est dominus fortitudinem et precinxit se. Etenim firmavit orbem terre qui non commovebitur. Parata sedes tua ex tunc a seculo tu es. Elevaverunt flumina domine elevaverunt flumina vocem suam. Elevaverunt flumina fluctus suos a vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris mirabilis in altis dominus. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis domum tuam decet sanctitudo domine in longitudinem dierum. Gloria patri.* ***antiphona*** **(f. 48v)** *Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedictum dominum.* ***antiphona*** *Maria.* ***Psalmus*** ***I****ubilate deo omnis terra servite domino in leticia. Introite in conspectu eius in exultatione. Scitote quoniam dominus ipse est deus ipse fecit no et non ipsi nos. Populus eius et oves pascue eius introite portas eius in confessione atria eius in ymnis confitemini illi. Laudate nomen eius quoniam suavis dominus in eternum misericordia eius et usque in generationem et generationem veritas eius. Gloria patri.* **(f. 49)** ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Antiphona*** *In odorem.* ***Psalmus david*** ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo. Sitivit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea. In terra deserta invia et in inaquosa sic in sancto apparui tibi ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam. Quoniam melior est misericordia tua super vitas labia mea laudabunt te. Sic benedicam te in vita mea et in nomine tuo levabo manus meas. Sicut adipe et pinguidine* **(f. 49v)** *repleatur anima mea et labiis exultationis laudabit os meum. Sic memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te quia fuisti adiutor meus. Et in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te me suscepit dextera tua. Ipsi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferiora terre tradentur in manus gladii partes vulpium erunt. Rex vero letabitur in*

[3] Texto incompleto devido ao corte de fólio.

deo laudabuntur omnes qui iurant in eo quia obstructum est os loquentium iniqua. Deus misereatur **(f. 50)** *nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri. Ut cognoscamus in terra viam tuam in omnibus gentibus salutare tuum. Confiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes. Letentur et exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate et gentes in terra dirigis. Confiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum. Benedicat nos deus deus noster benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terre. Gloria Patri.* ***Antiphona*** *In odorem* **(f. 50v)** *unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***Antiphona*** *Benedicta.* ***Canticum*** *Benedicite omnia opera domini domino: laudate et superexaltate eum in secula. Benedicite angeli domini domino benedicite celi domino. Benedicite aque omnes que super celos sunt domino benedicite omnes virtutes domini domino. Benedicite sol et luna domino. benedicite stelle celi domino. Benedicite omnis ymber et ros domino. benedicite omnis spiritus dei domino. Benedicite ignis et estus domino benedicite frigus et estas* **(f. 51)** *domino. Benedicite rores et pruina domino benedicite gelu et frigus domino. Benedicite glacies et nives domino. benedicite noctes et dies domino. Benedicite lux et tenebre domino. benedicite fulgura et nubes domino. Benedicat terra dominum laudet et superexaltet eum in secula. Benedicite montes et colles domino. benedicite universa germinantia in terra domino. Benedicite fontes domino: benedicite maria et flumina domino. Benedicite cete et omnia que moventur in aquis domino benedicite omnes volucres caeli domino. Benedicite omnes bestie et peco***(f. 51v)***ra domino. benedicite filii hominum domino. Benedicat israel dominum laudet et superexaltet eum in secula. Benedicite sacerdotes domini domino. benedicite servi domini domino. Benedicite spiritus et anime iustorum domino. benedicite sancti et humiles corde domino. Benedicite anania asaria misael domino. laudate et superexaltate eum in secula. Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritu laudemus et superexaltemus eum in secula. Benedictus es domine in firmamemto celi et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula. Amen.* ***Antiphona*** *Benedicta* **(f. 52)** *filia tu a domino quia per te fructum vite communicavimus.* ***Antiphona*** *Pulcra es.* ***Psalmus*** *Laudate dominum de celis laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes angeli eius laudate eum omnes virtutes eius. Laudate eum sol et luna laudate eum omnes stelle et lumen. Laudate eum celi celorum et aque que super celos sunt laudent nomen domini. Quia ipse dixit et facta sunt ipse mandavit et creata sunt. Statuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non preteribit. Laudate dominum de terra*

drachones et omnes **(f. 52v)** *abyssi. Ignis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius. Montes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri. Bestie et universa pecora serpentes et volucres pennate. Reges terre et omnes populi principes et omnes iudices terre. Iuvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini quia exaltatum est nomen eius solius. Confessio eius super caelum et terram et exaltavit cornu populi sui. Himnus omnibus sanctis eius filiis israel populo appropinquanti* **(f. 53)** *sibi. Cantate domino canticum novum laus eius in ecclesia sanctorum. Letetur israel in eo qui fecit eum et filie syon exultent in rege suo. Laudent nomen eius in choro in tympano et psalterio psallant ei. Quia beneplacitum est domino in populo suo et exaltavit mansuetos in salutem. Exultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis. Exaltationes dei in gutture eorum et gladii ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in nationibus increpationes in* **(f. 53v)** *populis. Ad alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis. Ut faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius. Laudate dominum in sanctis eius laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. Laudate eum in sono tube laudate eum in psalterio et cythara. Laudate eum in tympano et choro laudate eum in cordis et organo. Laudate eum in cymbalis bene sonanti***(f. 54)***bus laudate eum in cymbalis iubilationis omnis spiritus laudet dominum. Gloria.* ***Antiphona*** *Pulchra es et decora filia iherusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** *Viderunt eam filie syon et beatissimam predicaverunt et regine laudaverunt eam. deo gratias.* ***Hymnus.*** *O gloriosa domina excelsa supra sidera qui te creavit provide lactasti sacro ubere. Quod eva tristis abstulit tu reddis almo germine intrent ut astra flebiles celi fenestra facta es. Tu regis alti ianu***(f. 54v)***a et porta lucis fulgida vitam datam per virginem gentes redempte plaudite. Gloria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus. Et benedictus fructus ventris tui.* ***Antiphona*** *Beata dei.* ***Canticum.*** *Benedictus dominus deus israel quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue. Et erexit cornu salutis nobis in domo david pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius. Salutem ex inimicis nostris* **(f. 55)** *et de manu omnium qui oderunt nos. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti. Iusiurandum quod iuravit ad abraham patrem nostrum daturum se nobis. Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi. In sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris. Et tu puer propheta*

*altissimi vocaberis preibis enim ante faciem domini parare vias eius. Ad dandam scienciam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum. Per viscera misericordie dei nostri in quibus visi***(f. 55v)***tavit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Gloria Patri.* ***Antiphona*** *Beata dei genitrix maria virgo perpetua templum domini sacrarium spiritus sancti sola sine exemplo placuisti regna hiesu christo ora pro populo interveni pro clero intercede pro devoto femineo sexu. Kyrie eleison. christe eleison. Kyrie eleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus* ***Oratio*** *Deus qui de beate marie* **(f. 56)** *virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta supplicibus tuis ut qui vere dei eam genitricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem christum dominum nostrum. Amen.* ***De omnibus sanctis Antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti. Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio.*** *Protege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum* **(f. 56v)** *apostolorum patrocinia confidentem perpetua defensione conserva.* ***Alia oratio.*** *Omnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia sentiamus Et pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequitiam iter actus et voluntates nostras et omnium famulorum famularuquam tuorum in salutis tue prosperitate dispone benefactoribus nostris sempiterna bona retribue. et omnibus fidelibus defunctis requiem eternam concede.* **(f. 57)** *Per dominum nostrum ihesum cristum filium tuum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum. Amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Benedicamus domino. Deo gratias. Fidelium anime per misericordiam dei sine fine requiescant in pace. Amen.*

(f. 57v) Iconografia: Natividade do Senhor (ih); **Prima** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria patri et filio et spiritui sancto sicut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum Amen. Alleluya.* ***ymnus*** ***M****emento salutis auctor quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris. Maria mater gratie mater mise***(f. 58)***ricordie tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe. Gloria tibi domine qui natus es de virgine cum patre et sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Assumpta est.* ***psalmus david*** *Deus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua*

iudica me. Deus exaudi orationem meam auribus percipe verba oris mei. Quoniam alieni insurrexerunt adversum me et fortes quesierunt animam meam et non proposuerunt deum ante conspectum suum. Ecce enim deus adiuvat me et dominus susceptor est anime **(f. 58v)** *mee. Averte mala inimicis meis et in veritate tua disperde illos. Voluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomini tuo domine quoniam bonum est. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me et super inimicos meos despexit oculus meus. Gloria.* ***psalmus*** *Benedixisti domine terram tuam avertisti captivitatem iacob. Remisisti iniquitatem plebis tue operuisti omnia peccata eorum. Mitigasti omnem iram tuam avertisti ab ira indignationis tue. Converte nos deus saluturis noster et averte iram* **(f. 59)** *tuam a nobis. Numquid in eternum irasceris nobis aut extendes iram tuam a generatione in generationem Deus tu conversus vivificabis nos et plebs tua letabitur in te. Ostende nobis domine misericordiam tuam et salutare tuum da nobis. Audiam quid loquatur in me dominus quoniam loquetur pacem in plebem sanctam suam. Et super sanctos suos et in eos qui convertuntur ad cor. Verumptamen prope timentes eum salutare ipsius ut inhabitet gloria in terra nostra. Misericordia et veritas obviaverunt sibi iusticia et pax osculate sunt. Veritas de terra orta est et iusticia de celo prospe***(f. 59v)***xit. Etenim dominus dabit benignitatem et terra nostra dabit fructum suum. Iusticia ante eum ambulabit et ponet in via gressus suos. Gloria.* ***psalmus david*** *Laudate dominum omnes gentes laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius et veritas domini manet in eternum. Gloria.* ***antiphona*** *Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedicunt dominum.* ***Capitulum*** *Que est ista que progreditur quasi aurora consurgens pulcra ut luna electa ut sol terribilis ut castro***(f. 60)***rum acies ordinate. deo gratias* ***versiculus*** *Dignare me laudare te virgo sacrata.* ***responsorium*** *Da michi virtutem contra hostes tuos. Kyrie eleison. criste eleison. Kyrie eleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Oremus.* ***Oratio*** *Deus qui virginalem aulam beate marie in qua habitares eligere dignatus es da quesumus ut sua nos defensione munitos. iucundos faciat sue interesse commemorationi. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum. Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes interce***(f. 60v)***dere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino. Et gloriamini. Oremus.* ***Oratio.*** *Exaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos tuere presidiis quorum donasti fideles esse doctrinis.* ***alia oratio.*** *Omnes sancti tui quesumus domine nos ubique adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia sentiamus. Et pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua.*

cunctam. ***ut supra ad tertiam.***

(f. 61) Tercia Iconografia: Anúncio aos Pastores (ih); *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria patri et filio et spiritui sancto.* ***ymnus*** ***M****emento salutis. Maria. Gloria tibi domine.* ***antiphona*** *Maria virgo.* ***psalmus david*** *Ad dominum cum tribularer clamavi et exaudivit me. Domine libera animam meam a labiis iniquis et a lin***(f. 61v)***gua dolosa. Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam Sagitte potentis acute cum carbonibus desolatoriis Heu michi quia incolatus meus prolongatus est habitavi cum habitationibus cedar multum incola fuit anima mea. Cum his qui oderant pacem eram pacificus cum loquebar illis inpugnabant me gratis. Gloria.* ***psalmus*** *Levavi oculos meos in montes unde veniet auxilium michi. Auxilium meum a domino qui fecit celum et terram. Non det in commo***(f. 62)***cionem pedem tuum neque dormitet qui custodit te. Ecce non dormitabit neque dormiet qui custodit israel. Dominus custodit te dominus protectio tua super manum dexteram tuam. Per diem sol non uret te neque luna per noctem. Dominus custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus. Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum. Gloria.* ***psalmus david*** *Letatus sum in his que dicta sunt michi in domum domini ibimus. Stantes* **(f. 62v)** *erant pedes nostri in atriis tuis iherusalem. Iherusalem que edificatur ut civitas cuius participatio eius in idipsum. Illuc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel ad confitendum nomini domini. Quia illic sederunt sedes in iudicio sedes super domum david. Rogate que ad pacem sunt iherusalem et habundantia diligentibus te. Fiat pax in virtute tua et habundantia in turribus tuis. Propter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te. Propter domum domini* **(f. 63)** *dei nostri quesivi bona tibi. Gloria patri.* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Capitulum*** *Et sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi. et in iherusalem potestas mea. Deo gratias.* ***responsorium*** *Diffusa est gratia in labiis tuis. Propterea benedixit te deus in eternum. Kyrie eleison. christe eleison. Kyrie eleison. Domine exaudi orationem meam. Et clamor Oremus.* ***Oratio*** *Deus qui salutis eterne beate marie virginitate fecunda humano ge***(f. 63v)***neri premia prestitisti. Tribue quesumus ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus. per quam meruimus auctorem vite suscipere. Dominum nostrum ihesum christum filium tuum. Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei.* ***versiculus*** *Letamini. Protege domine populum tuum. Omnes sancti.*

Iconografia: Adoração dos Magos (ih); ***ut supra ad sextam*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum* **(f. 64)** *me festina. Gloria.* ***ymnus*** ***M****emento salutis. Maria mater. Gloria.* ***Antiphona*** *In odorem.* ***Psalmus*** *Ad te levavi oculos meos qui habitas in celis. Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum. Sicut oculi ancille in manibus domine sue ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri. Miserere nostri domine miserere nostri quia multum repleti sumus despectione. Quia multum repleta est anima nostra obprobrium* **(f. 64v)** *habundantibus et despectio superbis. Gloria.* ***Psalmus*** *Nisi quia dominus erat in nobis dicat nunc israel nisi quia dominus erat in nobis Cum exurgerent homines in nos forte vivos deglutissent nos. Cum irasceretur furor eorum in nos forsitan aqua absorbuisset nos. Torrentem pertransivit anima nostra forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem. Benedictus dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo ve***(f. 65)***nantium. Laqueus contritus est et nos liberati sumus. Adiutorium nostrum in nomine domini qui fecit celum et terram. Gloria.* ***Psalmus*** *Qui confidunt in domino sicut mons syon non commovebitur in eternum qui habitat in iherusalem. Montes in circuitu eius et dominus in circuitu populi sui ex hoc nunc et usque in seculum. Quia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Bene***(f. 65v)***fac domine bonis et rectis corde. Declinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem pax super israel. Gloria.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***Capitulum*** *Et radicavi in populo honorificato et in partes dei mei hereditas illius et in plenitudine sanctorum detentio mea.* ***versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus. Et benedictus fructus ventris tui. Kyrie eleison. Criste eleison. Kyrie eleison.* **(f. 66)** *Domine exaudi orationem meam. Et clamor. Oremus.* ***Oratio.*** *Concede misericors deus fragilitati nostre presidium ut qui sancte dei genitricis et virginis marie memoriam agimus intercessionis eius auxilio a nostris iniquitatibus resurgamus. Per eundem christum dominum nostrum. Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei deus* ***versiculus*** *Letamini in dominum.* ***Oratio.*** *Exaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum petri.* ***alia oratio*** *Omnes sancti tui quesumus domine. ut super.*

Iconografia: Apresentação de Jesus no Templo (ih); ***Ad nonam.*** **(f. 66v)** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria patri et filio.* ***ymnus*** ***M****emento salutis. Maria mater. Gloria.* ***Antiphona*** *Pulcra.* ***Psalmus*** *In convertendo dominum*

captivitatem syon facti sumus sicut consolati. Tunc repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra exultatione. Tunc **(f. 67)** *dicent inter gentes magnificavit dominus facere cum eis. Magnificavit dominus facere nobiscum facti sumus letantes. Converte domine captivitatem nostram sicut torrens in austro. Qui seminant in lacrimis in exultatione metent. Euntes ibant et flebant mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Gloria.* ***Psalmus*** *Nisi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam. Nisi dominus custodierit ci***(f. 67v)***vitatem frustra vigilat qui custodit eam. Vanum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris. Cum dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris. Sicut sagitte in manu potentis ita filii excussorum. Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta. Gloria.* ***Psalmus david*** *Beati omnes qui timet dominum qui ambulant in viis eius. Labores ma***(f. 68)***nuum tuarum quia manducabis beatus es et bene tibi erit. Uxor tua sicut vitis habundans in lateribus domus tue. Filii tui sicut novelle olivarum in circuitu mense tue. Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum. Benedicat tibi dominus ex syon et videas bona iherusalem omnibus diebus vite tue. Et videas filios filiorum tuorum pacem super israel. Gloria.* ***antiphona*** *Pulcra es et decora filia iherusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** *In plateis sicut cynamomum et balsamum* **(f. 68v)** *aromatizans odorem dedi quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Deo gratias.* ***versiculus*** *Post partum virgo inviolata permansisti. Dei genitrix intercede pro nobis. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio*** *Famulorum tuorum quesumus domine delictis ignosce. ut qui tibi placere de actibus nostris non valemus genitricis filii tui domini dei nostri intercessione salvemur. Per eundem christum dominum amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes.* ***versiculus*** **(f. 69)** *Letamini in domino. Oremus.* ***Oratio.*** *Presta quesumus.* ***oratio*** *Omnipotens deus. Ut nullis nos permittas perturbationibus concuti quos in apostolice confessionis petra solidasti. Omnes sancti tui quesumus.*

Iconografia: Fuga para o Egipto (ih); ***ut super. Ad vesperas.*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria patri et spiritui* **(f. 69v)** *sancto sicut erat.* ***antiphona*** *Dum esset rex.* ***Psalmus david*** *Dixit dominus domino meo sede a dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tue emittet dominus ex syon dominare in medio inimicorum tuorum. Tecum principium in die virtutis tue in splendoribus*

sanctorum ex utero ante luciferum genui te. Iuravit dominus et non penitebit eum tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech. Dominus a dextris tuis confregit in die **(f. 70)** *ire sue reges. Iudicabit in nationibus implebit ruinas conquassabit capita in terra multorum. De torrente in via bibet propterea exaltabit caput. Gloria.* ***antiphona*** *Dum esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suavitatis.* ***antiphona*** *Leva eius.* ***Psalmus david*** *Laudate pueri dominum laudate nomen domini. Sit nomen domini benedictum ex hoc nunc et usque in seculum. A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen domini. Excelsus super omnes gentes dominus et super ce***(f. 70v)***los gloria eius. Quis sicut dominus deus noster qui in altis habitat et humilia respicit in celo et in terra Suscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem. Ut collocet eum cum principibus cum principibus populi sui. Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum letantem. Gloria patri.* ***antiphona*** *Leva eius sub capite meo a dextera illius amplexabitur me.* ***antiphona*** *Nigra sum.* ***Psalmus*** *Letatus sum in his que dicta sunt michi in domum domini ibimus.* **(f. 71)** *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis iherusalem. Iherusalem que edificatur ut civitas cuius participatio eius in idipsum. Illic enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel ad confitendum nomini domini. Quia illic sederunt sedes in iudicio sedes super domum david. Rogate que ad pacem sunt iherusalem et habundantia diligentibus te. Fiat pax in virtute tua et habundantia in turribus tuis. Propter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te.* **(f. 71v)** *Propter domum domini dei nostri quesivi bona tibi. Gloria.* ***antiphona*** *Nigra sum sed formosa filia iherusalem ideo dilexit me et introduxit me in cubiculum suum.* ***antiphona*** *Iam.* ***Psalmus*** *Nisi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eam. Nisi dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam. Vanum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris. Cum dederit dilectis suis sompnum ecce hereditas domini filii merces fructus ventris. Sicut sagitte in manu potentis* **(f. 72)** *ita filii excussorum. Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta. Gloria.* ***antiphona*** *Iam yemps transiit ymber abiit et recessit surge amica mea et veni.* ***antiphona*** *Speciosa.* ***Psalmus*** *Lauda iherusalem dominum lauda deum tuum syon. Quoniam confortavit seras portarum tuarum benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem et adipe frumenti satiat te. Qui emittit eloquium suum terre velociter currit sermo eius. Qui dat* **(f. 72v)** *nivem sicut lanam nebulam sicut cynerem spargit. Mittit cristallum suum sicut buccellas ante faciem frigoris eius sicut sustinebit Emittet verbum suum et liquefaciet ea flabit spiritus eius et fluent*

aque. Qui annuntiat verbum suum iacob iusticias et iudicia sua israel. Non fecit taliter omni nationi. et iudicia sua non manifestavit eis. Gloria patri. ***antiphona*** *Speciosa facta es et suavis in deliciis tuis sancta dei genitrix.* ***Capitulum*** *Ab initio et ante secu***(f. 73)***cula creata sum et usque ad futurum seculum non desinam et in habitatione sancta coram ipso ministravi. Deo gratias.* ***Ymnus.*** *Ave maris stella dei mater alma atque semper virgo felix celi porta. Sumens illud ave gabrielis ore funda nos in pace mutans nomen eve. Solve vincla reis profer lumen cecis mala nostra pelle bona cuncta posce. Monstra te esse matrem sumat per te preces qui pro nobis natus tulit esse tuus. Virgo singularis inter omnes mitis nos solu***(f. 73v)***pis solutos mites fac et castos. Vitam presta puram iter para tutum ut videntes ihesum semper colletemur. Sit laus deo patri summo cristo decus spiritui sancto trivus honor unus. amen.* ***versiculus*** *Diffusa est gratia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum.* ***antiphona*** *Beata mater.* ***Canticum*** *Magnificat anima mea dominum. Et exultavit spiritus meus in deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit michi* **(f. 74)** *magna qui potens est et sanctum nomen eius. Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles. Esurientes implevit bonis et divites dimisit inanes. Suscepit israel puerum suum recordatus misericordie sue. Sicut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula. Gloria patri.* ***antiphona*** *Beata mater et innupta virgo gloriosa regina mundi in***(f. 74v)***tercede pro nobis ad dominum. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Collecta.*** *Concede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis salute gaudere et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum dominum nostrum amen.* ***De omnibus sanctis antiphona*** *Sancti dei omnes.* ***versiculus*** *Letamini in domino.* ***Oratio.*** *Protege domine populum tuum.* ***Oratio*** *Omnes sancti tui quesumus*

Iconografia: <u>*Matança dos Inocentes*</u> (ih); ***ut supra. Ad completorium.*** **(f. 75)** *Converte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis. Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria.* ***Psalmus*** *Sepe expugnaverunt me a iuventute mea dicat nunc israel. Sepe expugnaverunt me a iuventute mea etenim non potue***(f. 75v)***runt michi. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores prolongaverunt iniquitatem*

suam. Dominus iustus concidet cervices peccatorum confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt syon. Fiant sicut fenum tectorum quod priusquam evellatur exaruit. De quo non implevit manum suam qui metet et sinum suum qui manipulos colliget. Et non dixerunt qui preteribant benedictio domini super vos benediximus vobis in nomine domini. Gloria. ***Psalmus*** *De profundis clamavi* **(f. 76)** *ad te domine. domine exaudi vocem meam. Fiant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee. Si iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit Quia apud te propiciatio est et propter legem tuam sustinui te domine. Sustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino. A custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino. Quia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet israel ex omnibus iniquitatibus eius. Gloria patri.* ***Psalmus*** **(f. 76v)** *Domine non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei. Neque ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam sed exaltavi animam meam. Sicut ablactatus est super matrem sua ita retributio in anima mea. Speret israel in domino ex hoc nunc et usque in seculum. Gloria patri.* ***Ymnus.*** *Memento salutis auctor quod nostri. Maria mater gratie. Gloria.* ***Capitulum*** *Ego mater pulcre dilectionis et timoris et* **(f. 77)** *magnitudinis et agnitionis et sancte spei. Deo gratias.* ***versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix. Ut digni efficiamur promissione christi.* ***antiphona*** *Sub tuum presidium.* ***Canticum*** *Nunc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium et gloriam plebis tue israel. Gloria.* ***antiphona*** *Sub tuum presidium confugimus sancta dei genitrix nostras* **(f. 77v)** *deprecationes ne despicias in necessitatibus nostris. sed a periculis cunctis libera nos semper virgo benedicta. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Collecta*** *Beate et gloriose semper virginis marie quesumus domine intercessio gloriosa nos protegat et ad vitam perducat eternam. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnis.* ***versiculus*** *Letamini in domino. et Gloria nostri. Oremus.* ***Oratio.*** *Exaudi nos deus salutaris noster et apostolorum.* ***alia oratio*** *Omnes sancti.* ***ut supra.*** **(f. 78)** ***Sequitur officium pro horis beate marie ab adventu usque ad nativitatem domini. Et primo ad versus super psalmos antiphona.*** *Missus est angelus gabriel ad mariam virginemdesponsatam ioseph.* ***psalmus*** *Dixit dominus.* ***antiphona*** *Ave maria gratia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus alleluya.* ***psalmus*** *Laudate pueri.* ***antiphona.*** *Ne timeas maria invenisti gratiam apud dominum ecce concipies et paries filium alleluya.* ***psalmus*** *Letatus.* ***antiphona****. Dabit ei*

dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in **(f. 78v)** *eternum.* ***psalmus*** *Nisi dominus.* ***antiphona*** *Ecce ancila domini fiat michi secundum verbum tuum.* ***psalmus*** *Lauda iherusalem.* ***capitulum*** *Egredietur virga de radice resse et flos de radice eius ascendet et requiescet supere um spiritus domini. Deo gratias.* ***Ymnus*** *Ave maris.* ***versiculus*** *Difusa est gratia.* ***antiphona*** *Spiritus sanctus in te descendet maria ne timeas habens in útero filium dei alleluya.* ***Canticum*** *Magnificat. Kirie eleison. christe eleison. Kirie eleison. Domine exaudi orationem Et clamor. Oremus.* ***Oratio.*** *Deus qui de beate marie virginis utero* **(f. 79)** *verbum tuum angelo nunciate carnem suscipere voluisti. presta supplicibus tuis ut qui vere eam dei genetricem credimus eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per eundem christum dominum nostrum. Amen.* ***Memoria de omnibus sanctis antiphona.*** *Ecce dominus veniet et omnes sancti eius cum eo et erit in die illa lux magna alleluya.* ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam. Et cum eo sanctorum milia. Oremus.* ***Collecta*** *Conscientias nostras quesumus domine visitando purifica. Ut venites* **(f. 79v)** *ihesus christus filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia secula seculorum amen. Domine exaudi orationem meam. Et clamor. Benedicamus domino. Deo gratias.* ***Ad completorium psalmus david*** *Sepe expugnaverunt* ***psalmus*** *De profundis clamavi* ***psalmus*** *Domine non est exaltatum* ***Ymnus*** *Memento salutis* ***Capitulum*** *Ecce virgo concipiet et pariet filium et vocabotur nomen eius emmanuel* **(f. 80)** *buryram et mel commendet. Ut sciat reprobare malum et eligire bonum. Deo gratias.* ***versiculus*** *angelus domini nuntiavit marie. Et concepit de spiritu sancto.* ***antiphona.*** *Spiritus sanctus in te descendent maria ne timeas habens in utero filium dei alleluya.* ***Canticum*** *Nunc dimittis. Kirie eleison. christe eleison. Kirie eleison.* ***Collecta cum memoria de omnibus sanctis ut supra ad versiculus. ad matutinas Invitatorium ymnus. antiphonas. psalmy versiculi. Absolutiones benedictions non mutantur usque lectiones. Excepta ultima antiphona scilicet*** *Post partum virgo.* ***Loco cuius dominum*** **(f. 80v)** ***hec antiphona*** *Angelus domini nuntiavit marie et concepit de spiritu sancto.* ***Lectio prima*** *Missus est angelus Gabriel ad deo in civitatem galilee cui nomen Nazareth. ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph. de domo david. et nomen virginis maria Et ingressus angelus ad eam dixit. Ave gratia plena dominus tecum. benedicta tu in mulieribus. Tu autem domine.* ***responsorium*** *Missus est gabriel angelus ad mariam virginem desponsatam ioseph nuntians ei verbum et expavescit virgo de lumine* **(f. 81)** *ne timeas maria invenisti gratiam apud dominum.*

Ecce concipies et paries filium et vocabitur altissimi filius ***versiculus*** *Dabit ei dominus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum. Ecce concipies.* ***lectio secunda*** *Que cum audisset turbata est in sermone eius et cogitabat quails esset ista salutation. Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim gratiam apud dominum. Ecce concipiesin utero et paries filium et vocabis nomen eius ihesum. Hic erit magnus et filius altissimi vocabitur.* **(f. 81v)** *Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius regnabit in domo iacob in eternum. et regni eius non exit finis. Tu autem.* ***responsorium*** *Ave maria gratia plena dominus tecum. Spiritus sanctus superveniet in te. et virtus altissimi obumbrabit tibi. quod enim ex te nascetur sanctum vocabotur filius dei.* ***versiculus*** *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco et respondens angelus dixit ei. spiritus sanctus.* ***Lectio III.*** *Dixit autem maria ad angelorum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. Et respondens angelus.* **(f. 82)** *dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te. et virtus altissimiobumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce elyzabeth cognate tua et ipsa consepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria. Ecce ancilla domini. Fiat michi secundum verbum tuum. Tu autem.* ***responsorium*** *Suscipe verbum virgo maria quod tibi a domino per angelum transmissum est concipies et paries deum pari***(f. 82v)***ter et hominem ut benedicta dicaris inter omnes mulieres* ***versiculus*** *Paries quidem filium et virnitatis non patieris detrimentum efficieris gravida et eris mater semper intacta. Ut benedicta. Gloria patri. Ut benedicta.* ***In laudibus antiphona.*** *Missus est angelus Gabriel.* ***Cum allis ut supra. In vesperis super psalmos de laudibus prout habetur supra in alio officio. Capitulum.*** *Egredietur virga de radice resse. et flos radice eius ascendet etrequiescet super eum spiritus dominum. Deo gratias.* ***Ymnus*** *O glorio***(f. 83)***sa domina.* ***ut super versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus.* ***antiphona*** *spiritus sanctus in te descendet maria ne timeas habens in utero filium dei alla.* ***Canticum*** *Benedictus dominus deus israel.* ***ut super oratio*** *Deus qui de beate marie virginis* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet* ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus.* ***Oratio*** *Conscientias nostras.* ***ut supra ad versiculus Ad primam*** *Deus in adiutorum.* ***Ymnus*** *Memento salutis.* ***antiphona*** *Missus est* ***Psalmus*** *Deus in nomine.* ***Psalmus*** *Benedixisti* ***Psalmus*** *Laudate dominum omnes gentes.* ***Capitulum*** *Ecce virgo concipiet* ***Require ut supra ad completorium*** **(f. 83v)** ***versiculus*** *Dignare me laudare kirie eleison. christe eleison. kirie eleison* ***versiculus*** *domini exaudi* ***oratio*** *Deus qui de beate marie virginis* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet* ***versiculus*** *Ecce apparebit.* ***Oratio.*** *Conscientias* ***ut***

supra ad tertiam *Deus inadiutorium* ***Ymnus*** *Memento* ***antphona*** *Ave maria* ***Psalmus*** *Ad dominum cum* ***psalmus*** *Levavi* ***psalmus*** *Letatus.* ***Capitulum.*** *Egredietur virga.* ***versiculus*** *Diffusa est. kirie eleison. christe eleison. kirie eleison* ***versiculus*** *Dominus exaudi.* ***oratio.*** *Deus qui de beate* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet* ***versiculus*** *Ecce apparebit* ***oratio*** *Conscientias.* ***Ad sextam*** *Deus in adiutorum* ***Ymnus*** *Memento* ***antiphona*** *Ne timeas* ***psalmus*** *Ad te levavi.* ***psalmus*** *Nisi quia dominus* **(f. 84)** ***psalmus*** *Qui cofidunt* ***Capitulum*** *Dabit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum et regni eius non exit finis. Deo gratias.* ***versiculus*** *Benedicta tu. kirie eleison. christe eleison. kirie eleison. Domine exaudi.* ***oratio*** *Deus qui de beate* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet* ***versiculus*** *Ecce apparebit* ***oratio*** *Conscientias* ***ut super ad nonam*** *Deus in adiutorum* ***Ymnus*** *Memento* ***antiphona*** *Dabit ei* ***psalmus*** *In convertendo.* ***psalmus*** *Nisi dominus* ***psalmus*** *Beati omnes* ***Capitulum*** *Ecce virgo concipiet* ***versiculus*** *Angelus domini nunciavit marie. Et concepit spiritu sancto. kirie eleison. christe eleison.* **(f. 84v)** *kirie eleison. Domine exaudi.* ***oratio*** *Deus qui de beate* ***antiphona*** *Ecce dominus veniet* ***versiculus*** *Ecce apparebit* ***oratio*** *Conscientias* ***ut super. Ad secundas versiculus et ad completorium sicut in primis vesperis et completorium Item a nativitate domini usque purificationem dicuntur hore beate marie modo qui sequitur ad vesperas antiphona.*** *O admirabile commertium creator generis humani animatum corpus sumens de virgine nasci dignatus est et procedens homo sine semine largitus est nobis suam deitatem* ***Psalmus*** *Dixit dominus.* ***antiphona*** *Quando natus es ineffabiliter de vir***(f. 85)***gine tunc implete sunt scripture sicut pluvial in vellus descendisti ut salvum faceres genus humanum te laudamus deus noster.* ***Psalmus*** *Laudate pueri.* ***antiphona*** *Rubum quem viderat moyses incombustum conservatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem dei genitrix intercede pro nobis.* ***Psalmus*** *Letatus* ***antiphona*** *Germinavit radix yesse orta est stella ex iacob virgo peperit salvatorem te laudamus deus noster.* ***Psalmus*** *Nisi dominus edificaverit.* ***antiphona*** *Ecce maria genuit nobis salvatorem quem iohannes videns exclamavit dicens ecce agnus dei* **(f. 85v)** *ecce qui tollit peca mundi alleluya* ***Psalmus*** *Lauda iherusalem.* ***Capitulum ymnum et versiculus ut supra ante adventum. Super Magnificat antiphona*** *Magnum hereditatis misterium templum dei factus est uterus nesciens virum non est pollutes ex ea carnemassumens omnes gentes venient dicentes gloria tibi domine. kirie eleison. christe eleison. kirie eleison domini exaudi* ***oratio.*** *Deus qui salutis eterne beate marie virgitate.* ***ut super Memoria de omnibus sanctis prout habetur ante adventum. Nota quod ad omnes horas dicitur collecta prescripta cum memoria de omnibus***

sanctis. sicut habetur in qualibet **(f. 86)** ***hora ante adventum Ad completorium super*** *Nunc dimittis* ***dicitur antiphona illa videlicet.*** *Magnum hereditatis* ***ut super oratio*** *Deus qui salutis* ***Cetera tam pro completorio quam pro matutinis et aliis horis ut super ante adventu. Ad.*** *Benedictus* ***antiphona*** *Mirabile misterium declaratur hodie innovantur nature deus homo factus est id quod fuit permansit et quod non erat assumpset non comixtionem passus neque divisionem.* ***Item ad laudes et ad horas domine antiphonem per scripte sem.*** *O admirabile.* ***Cum aliis cetera non mutantur nisi quod prima collecta*** **(f. 86v)** ***semper erit*** *deus qui salutis* ***Item a pasca usque ad ascensionem dicuntur hore beate maries prout habetur ante adventum. Excepto quod ad*** *Magnificat* ***ad*** *Nunc domittis.* ***et ad*** *Benedictus.* ***dicitur hec antiphona subscripta.*** *Regnia celi letare alleluya. quia quem meruisti portare alleluya. resurexit sicut dixit alleluya. ora pro nobis deum alleluya.* ***Cetera Omnia ut habetur. antiphona adventum. Devota oratio ad beatissimam virginem maria.*** *Alma redemptoris mater que per via celi porta manes* ***versiculus*** *Marie* **(f. 87)** *Virginis fecunda viscera vis sancti flaminis non carnis opera carens originis labe puerpera dei et hominis dat nova federa. Et stella maris succurre cadenti surgere qui aurat populo.* ***versiculus*** *Ardere cernitur ardente radio rubus nec uritur ignis incendio sic nec corrumpitur suscepto filio virgo nec patitur in puerperio. Tu que genuisti natura mirante tuum sanctum genitorem.* ***versiculus*** *Miratur ratio deum in homine suscepto filio de matre virgine nec fiat questio de tanto numine* **(f. 87v)** *fides fit ratio virtus pro semine. Virgo prius ac posteribus gabrielis ab ore sumens illud ave peccatorum miserere.*

7. **CANÇÃO DE SALOMÃO**, f. 87v

(f. 87v) ***De beata virgine antiphona*** *Quam pulcra es et quam decora carissima in deliciis statura tua assimilata est palme et ubera tua botriis caput tuum ut camelus collum tuum sicut turris eburnea veni dilecte my egrediamur in agrum et videamus si flores fructus parturiunt si floruerint mala punica ibi dabo tibi ubera mea. Alleluya alleluya.*

8. ***SALVE REGINA***, oração à Virgem tradicionalmente cantada na liturgia das Horas, ff. 87v-88

(f. 87v) ***De virgine maria pulcerrima oratio.*** **(f. 88)** *Salve regina misericordie vita dulcedo et spes nostra salve ad te clamamus exules filii eve ad te suspiramus gementes et flentes in hac lacrimarum valle eya ergo advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos converte et ihesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende. O clemens. O pia. O*

dulcis maria. ***versiculus*** *Post partum virgo inviolate permansisti.* ***responsorium*** *Dei genitrix intercede pro nobis. Oremus.* ***Collecta*** *Concede nos famulos.* ***ut super ad versiculus.***

9. ORAÇÃO À VIRGEM COM INTRODUÇÃO DE SALMOS E OUTROS TEXTOS, ff. 89-91

(f. 88v) Iconografia: Assunção de Nossa Senhora (pp); **(f. 89)** ***Sequintur oratio devote beatissimam virginem mariam.*** *Gaude virgo mater cristi que per aurem concepisti gabriele nuntio.* ***Canticum.*** *Magnificat anima mea dominum.* ***antiphona*** *Gaude quia deo plena, peperisti sine pena cum pudoris lilio.* ***Psalmus*** *Ad dominum cum tribularer clamavi.* ***antiphona*** *Gaude quia tui nati quem dolebas mortem pati fulget re***(f. 89v)***surrectio.* ***psalmus david*** *Retribue servo tuo vivifica me et custodiam sermones tuos. Revela oculos meos et considerabo mirabilia de lege tua Incola ego sum in terra non abscondas a me mandata tua. Concupivit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore Increpasti superbos maledicti qui declinante a mandatis tuis. Aufer a me obprobrium et contemptum quia testimonia tua exquisivi Etenim sederunt principes et adversum me loquebantur servus autem* **(f. 90)** *tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Nam et testimonia tua meditatio mea est et consilium meum justificationes tue. Adhesit pavimento anima mea vivifica me secundum verbum tuum. Vias meas enunciavi et exaudisti me doce me iustificationes tuas. Viam iustificationum tuarum instrue me et exercebor in mirabilibus tuis. Dormitavit anima mea pre tedio confirma me in verbis tuis. Viam iniquitatis amove a me et de lege tua miserere mei. Viam veritatis elegi iudicia tua non sum oblitus.* **(f. 90v)** *Adhesi testimoniis tuis domine noli me confundere. Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum. Gloria. Gaude Cristo ascendente et in celum te vidente motu fertur proprio.* ***psalmus david*** *In convertendo dominus captivitatem syon* ***antiphona*** *Gaude quod post ipsum scandis et est honor tibi grandis in celi palatio* **u***bi fructus ventris tui per te detur nobis frui in perhenni gaudio.* ***psalmus*** *Ad te levavi oculos meos qui habitae in celis.* ***ut super Pulcerima antiphona de virgine maria.*** **(f. 91)** *Pater patris et filia mulierum leticia stella maris eximia. audi nostra suspiria regina poli curie mater misericordie in hac valle miserie sis reis venie portus per tuum virgo filium confer nobis remedium bone fili prece matris dona tuis regna patris.* ***Alia ad eandem.*** *O regina seculi solatrix sempiterna. o divina fidei firmatrix nos adiuva. ora pro nobis pia ihesum tuum filium ut nobis conferat dulcis maria.*

10. HORAS DA CRUZ, ff. 91v-100

(f. 91v) Iconografia: Agonia no Jardim das Oliveiras (pp); **(f. 92)** Iconografia: Cristo perante o sumo sacerdote (ih); ***Sequuntur hore sancte crucis.*** *Domine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina Gloria.* ***Ymnus*** ***P****atris sapientia veritas divina. Deus homo captus est hora matutina A suis discipulis cito derelictus a iudeis venditus traditus et* **(f. 92v)** *afflictus.* ***Versiculus****. Adoramus te criste et benedicimus tibi.* ***responsorium*** *Quia per crucem tuam redemisti mundums Domine exaudi orationem. Et clamor. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu criste filii dei vivi qui hora matutina astans ligatus coram pontifice iudeorum a ministro crudely alapam suscepisti. Captum et ligatum ad aluun pontificem te duci permisisti et tota nocte incommoda et multa obprobria pertulisti et petrum lacrimantem oculo mie respexisti. fac me queso peccata mea deplangere ut veniam et gloriam et* **(f. 93)** *gratiam apud te mercer invenire. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen. Benedicamus domino: deo gratias.*

Iconografia: Flagelação (ih); ***Ad primam*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***Ymnus****.* ***H****ora prima ductut ihesus ad pilatum. Falsis testimoniis multum accusatum. In collo percutiunt manibus ligatum* **(f. 93v)** *Vultum dei conspuunt lumen celi gratum.* ***versiculus*** *Adoramus te christe.* ***versiculus*** *Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe fili dei vivi qui hora diei prima permisti te duci captivum in consilium videorum et audisti contra te dici falsum testimonium et sputa palmas et velationem tue gratissime faciei et colaphis sustinuisti Captivum et ligatum et trade pilato iudici. permisisti. dignare queso michi desiderabilem vultum tuum ostendere et fac me in conspectus tuo cum perhenni gaudio apparere. Qui vivis et regnas*

(f. 94) Iconografia: Coroação de Espinhos (ih); ***Ad tertiam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***Ymnus****.* ***C****rucifige clamitant hora tertiarum. Illusus induitur veste purpurarum. Caput eius pungitur corona spinarum Crucem portat humeris ad locum penarum.* ***Versiculus****. Adoramus te christe.* ***Versiculus****. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe fili* **(f. 94v)** *dei vivi qui hora diei tertia fuisti ab herode illusus vestibus alvis in dutus et barraba latrine dimisso ad mortem cruces condempnatus et flagellatus clamide coccinea circundatus sceptro arundineto et genibus flexix derisus consputus arum domine in capite tuo percurssus. purpura exutus et veste tua reindutus ad*

crucifigendum ductus. vaiulans tibi crucem fac me queso evader diabolicam illusionem et eternam mortem. Nec permittas me tartareis cruciari flammis. sed gaudiis perfrui sempiternis. **(f. 95)** *Qui vivis et regnas. Per omnia. secula seculorum amen.*

Iconografia: Cristo carregando a Cruz (ih); ***Ad sextam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***Ymnus****.* ***H****ora sexta ihesus est cruci conclavatus Atque cum latronibus pendens reputatus. Pre tormentis sitiens felle saturatus. Agnus crimen diluit sic lacrificatus.* ***versiculus*** *Adoramus te christe. Domine* **(f. 95v)** *exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu criste fili dei vivi qui hora diei sexta fuisti ante crucem denudatus vestibus tuis spoliatus cruci affixus in manibuus et pedibus clavis acutissimis perforates pro tuis crucifixoribus deprecates a sacerdotibus videorum et aliis pretereuntibus et a latrine impio blasphematus et ab altero excusatus de regno tuo suppliciter exoratus et pro matre tua amarissima flente. et disciple tuo astante sollicitus. mundi obtenebratione solis obscura***(f. 96)***tione. Terre tremor monumentorum apertione. lapidum scissione ac veli temple laniatione ymnio et centurionis veridical exclamation dei filius attestatus. Queso ne de relinquas me nunc et in hora mortis mee. sed in regnum tuum me assumere digneris Qui vivis et regnas. Per omnia secula seculorum amen. Domine exaudi orations meam. Et clamor meus ad te veniat. Benedicamus domino. Deo gratias.*

(f. 96v) Iconografia: Crucifixão (pp) **(f. 97)** Iconografia: Descida da Cruz (ih); ***Ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria.* ***Ymnus****.* ***H****ora nona ihesus expiravit. Hely clamans animam patri commendavit. Latus eius lancea miles perforavit. Terra tunc tremuit et sol obscuravit.* ***Versiculus****. Adoramus te. Domine exaudi. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe fi***(f. 97v)***li dei vivi qui hora diei nona pendes in cruce et clamavis voce magna derelutum te dixisti. et sitiens gustato aceto cum felle mixto iterum clamans voce magna. In manus patris spiritum tuum commendasti et inclinator capite eundem spiritum emisisti et iam mortuus vulnus lateris […] lancea militis suscepisti. Dignare queso cordi meo vulnera tui corporis imprimere. et in fine vite mee spiritum meum tibi commendatum cum beatis spiritibus collocare. Qui vivis et regnas per omnia secula seculorum amen. Benedica***(f. 98)***mus domino. Deo gratias.*

Iconografia: Virgem da Lamentação (ih) ***Ad vesperas.*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria.* ***Ymnus****.* ***D****e cruce deponitur hora vespertina.*

Fortitudo latuit in mente divina. Talem mortem subiit vite medicina. Heu corona glorie iacuit spina. ***Versiculus****. Adoramus te xpriste.* ***Versiculus****. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* **(f. 98v)** ***D****omine ihesu christe filii dei vivi qui hora diei vespertina. cum tuis discipulis cenasti. et turbatus spiritus unum ex eis te traditurum dixisti. et ipsos sacratissimo corpore et preciosissimo sanguine […]basti post cenam pedes eorum lavisti et facto sermone consolatorio an ipsis tristabiliter discessisti. Consolare me queso in hora mortis mee digna perceptione evisdem sacrosanti corporis et sanguinis tui preciosi. Qui vivis et regnas. Per omnia secula seculorum amen. Benedicamus domino. Deo gratias.*

(f. 99) Iconografia: Deposição de Cristo no Túmulo (ih) ***Ad completorium.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis.* ***psalmus*** ***D****eus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina.* ***Ymnus****.* ***H****ora completorii datur sepulture. Corpus cristi nobile spes vite future. Conditur aromate. Impletur scripture iugis* **(f. 99v)** *sic memoria mors hec michi cure.* ***Versiculus****. Adoramus te christe. Domine exaudi. Et clamavi. Oremus.* ***Oratio****.* ***D****omine ihesu christe fili dei vivi qui hora completorii dixisti. Tristis est anima mea usque ad mortem et tribus vicibus orasti patrem tuum. ut si esset possibile transferetur calix passionis tue et pre angustia et pavore mortis sudorem sanguinem de tuo corpore in terram fudisti. confortationem de cello ab angelo suscepisti. et vide te tradito in manus peccatorum osculum non negasti. captivum et vincula* **(f. 100)** *tum animam pontificem adduci te permisisti. Dignare me queso in hora mortis mee visitation angelica confortare nec permittas me trade in manus demonum crudelium. sed vibeas me adduci per manus angelorum ad te purissimum episcopum et pastorem animarum fidelium. Qui vivis et regnas deus. Per omnia secula seculorum amen.* ***Recommendatio*** ***H****as horas canonicas cum devotione christe tibi recolo pia ratione ut sicut pro me passus es amoris ardore sis michi solatium in mortis agone Amen.*

11. HORAS DO ESPÍRITO SANTO, ff. 100v-105

(f. 100v) Iconografia: Pentecostes (pp); **(f. 101)** Iconografia: Baptismo de Cristo (ih); ***Incipiunt hore sancti spiritus*** *Domine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam. Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus reple tuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***ymnus:*** *Nobis sancti Spiritus gratia* **(f. 101v)** *sit data. De qua virgo virginum fuit obumbrata. Cum per angelum sanctum fuit salutata. Verbum caro factum est virgo fecundata.* ***versiculus*** *Emitte*

spiritum tuum et creabuntur. Et renovabis faciem terre. Domine exaudi. Et clamor. Oremus. ***Oratio*** *Omnipotens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus gratiam quam discipulis tuis in die sancto penthecostes transmitisti. Per cundem christum dominum nostrum. Amen. Benedicamus domino.* ***ad primam*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine* **(f. 102)** *ad adiuvandum me festina. Gloria patri.* ***antiphona*** *Veni sancte. spiritus* ***ymnus.*** *De virgine maria christus fuit natus. Crucifixus mortuus atque tumulatus. Resurgens discipulis fuit demonstratus.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne.* ***Ad Tertiam*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus* ***Hymnus.*** *Suum sanctum spiritum deus delegavit. in die sancto penthecostes. Apostolos confortavit. ipsos confirmavit. Et de lin***(f. 102v)***guis igneis ipsos inflamavit. Relinquere orphanos ipsos denegavit.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne.* ***Ad Sextam*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus* ***ymnus.*** *Septiformis gratiam tunc acceptaverunt. Quare ydimata cuncta cognoverunt. Ad diversa climata mundi recesserunt. Et fidem catholicam tunc predicaverunt.* ***versiculus*** *Emitte spiritum* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus.* ***ut super ad nonam.*** **(f. 103)** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria.* ***ymnus:*** *Spiritus paraclitus fuit appellatus. Donum dei caritas fons vivificatus. Spiritalis unctio ignis inflammatus. Septiformis gratie carisma beaatus.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus* ***versiculus*** *Emitte spiritum* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus.* ***Ad vesperas*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus* ***ymnus.*** *Dextere dei digitus virtus spiritalis. Nos defen***(f. 103v)***dit eruat ab omnibus malis. Ut non nobis noceat. demon infernalis protegat nutriat foveat sub alis.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum.* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus.* ***Ad Completorium*** *Converte nos deus salutatis noster. Et averte iram tuam a nobis. Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria.* ***antiphona*** *Veni sancte* ***ymnus.*** *Spiritus paraclitus nos velit iuvare. gressus nostros dirigere et illuminare. Ut cum deus venerit omnes iudicare. Nos velit ad dexteram* **(f. 104)** *suam collocare.* ***versiculus*** *Emitte spiritum* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne deus.* ***Commendatio*** *Has horas canonicas cum devotione tibi sancte spiritus pia ratione dixi ut nos visites inspiratione ut vivamus iugiter celi regione amen. Benedicamus domino. Deo gratias.* ***De sancto spiritu ymnus*** *Veni creator spiritus mentes tuorum visita imple superna gratia que tu creasti pectora Qui paraclitus diceris donum dei altissimi fons vivus ignis caritas et spiritalis unxio Tu septiformis mune***(f. 104v)***nere dextre dei tu digitur turite promissum patris sermone ditans guttura Accende*

lumen sensibus infunde amorem cordibus infirma nostri corporis virtute firmans perpetim. Hostem repellas longius pacemque dones protinus ductore sic te previo vitemus omne noxium. Per te sciamus da patrem noscamus atque filium te utriusque spiritum credamus omni tempore. Gloria patri domino natoque qui a mortuis surexit a paraclito in seculorum secula amen ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur.* ***responsorium*** *Et reno***(f. 105)***vabis faciem terre. Oremus.* ***Collecta.*** *Deus qui corda fidelium sancti spiritus illustratione docuisti da nobis in eodem spiritu recta sapere et de eius semper consolatione gaudere. Per eundem dominum.*

12. **ORAÇÕES**, ff. 105v-115v + (116, 116v, 127-128v, 179, 179v, 182, 182v, 134-135v, 117, 117v)

(f. 105v) Sete orações do Papa são Gregório na Paixão do Senhor [4] Iconografia: Missa de São Gregório (pp); **(f. 106)** ***O*** *Domine iesu christe adoro te in cruce pendentem coronam spineam in capite portantem deprecor te ut tua crux liberet me ab angelo percuciente amen. Pater noster. Et* ***O*** *Domine ihesu christe adoro te in cruce vulneratum felle et aceto potatum deprecor te ut tua vulnera sint remedium anime mee. amen. Pater noster. Et ne nos inducas* **(f. 106v)** ***O*** *domine ihesu christe adoro te in sepulcro positum mirra et aromatibus conditum deprecor te ut tua mors sit vita anime mee. Pater noster. Et.* ***O*** *domine ihesu christe pastor bone iustum conserva peccatores iustifica omnibus fidelibus miserere et propitius esto michi peccatori Amen. Pater noster. Et ne nos.* ***O*** *domino ihesu christe rogo te propter amaritudenem passionais tue quam sustinuisti maxime quando nobilissima anima egressa est de sanctissimo corpore tuo* mi**(f. 107)**sere anime mee *in egressu eium amen Pater noster. Et ne.* ***Oratio devota ad dominum ihesum christum.***[5] ***O*** *domine ihesu christe qui septem verba ista ultimo die vite tue in cruce pendentes dixisti. ut semper illa sacratíssima verba in memoria haberemus rogo te per virtutem illorum septem verborum ut michi parcas et quintquod peccavi aut comisi de septem peccatis mortalibus vele x illis procedentibus scilicet de superbia avaritia invidia ira luxúria gula et accidia. Domine sicut tu dixisti. Pater ignosce crucifigentibus* **(f. 107v)** *me. fac ut amore tui parcam ego cunctis michi male facientibus Et sicut tu dixisti latroni. Hodie me cum eris in paradiso. fac me ita vivere ut in hora mortis mee dicas michi hodie mecum eris in paradiso. Et sicut tu dixisti matri tue. Mulier ecce filius tuus. deinde dixisti discipulo. ecce mater tua. Fac ut matri tue me societ amor tuus et caritas vera in me macant. Et sicut tu dixisti hely hely*

[4] Texto incompleto.
[5] Oração de São Beda, o Venerável, a Jesus, invocando as sete frases que Cristo disse na Cruz.

lamazabathani quod significat deus meus deus meus ut quid me dereliquisti. Fac me ita dicere in omni **(f. 108)** *tempore tribulationis et angustie. pater mi domine mi miserere mei peccatoris adiuva me dirige me rex meus et deus meus qui tuo proprio sanguine redemisti me. Et sicut dixisti Scitio. Scilicet salutem animarum sanctarum que in lymbo erant adventum tuum expectantium. Fac ut ego semper scitiam et diligam fontem aque viventis fontem qui luminis eterni toto cordis et desiderio ad amandum. Et sicut tu dixisti. Pater my in manus tuas commendo spiritum meum. Fac ut in obitu meo perfecte et libe***(f. 108v)***re possim ego tibi dicere pater iIn manus tuas commendo spiritum meum. respice me venientem ad te quia nunc ultimum ad omnem constituisti terminum vite mee. Et sicut tu dixisti. Consummatum est. Quod significat labores et dolores quos pro nobis miseris suscepere venerae iam finire. Fac ut in egress anime mee de corpore audire merear illam dulcissimam vocem tuam scilicet. Veni amica mea dilecta quia iam disposui penurias tuas consummari veni ut mecum ascendas cum sanctis* **(f. 109)** *angelis meis in regno meo epulari iocundari et commorari per infinita seculorum secula. Amen.* ***Post elevationis***[6] *Ave verum corpus natum ex maria virgine vere passum immolatum in cruce pro homine. Cuius latus perforatum vero fluxit sanguine esto nobis pregustatum mortis in examine O dulcis O pie O ihesu fili marie.* fac me tecum in sempiternum vivere. ***Oratio***[7]***.*** *Anima cristi sanctifica me. Corpus cristi salva me. Sanguis christi inebria me. Aqua lateris christi* **(f. 109v)** *lava me. Passio christi conforta me. O bone ihesu exaudi me. Ne permittas me separari a te ab hoste maligno defende me In hora mortis voca me. Et pone me iuxta te. Ut cum angelis laudem te in secula seculorum. Amen.* ***Post elevationem sanguinis***[8] *Domine ihesu christe qui hanc sacratissimam carnem de gloriose virginis utero assumsisti et preciosum saguinem tuum de sacratissimo latere tuo in ara crucis pro salute nostra effudisti. et in hac gloriosa carne a mortuis resurexisti et ad ce***(f. 110)***los ascendisti. et iterum venturus es iudicare vivos et mortuos in eadem carne. Libera nos per hoc sacrosanctum corpus tuum quomodo tractatur in altari ab omnibus universis malis periculis corporis et anime preteritis presentibus et futuris nunc et imperpetuum Amen. Domime sancte pater omnipotens eterne deus da michi hoc corpus et sanguinem cristi filii tui ita sumere ut per hoc merear remissionem*

---

[6] *Ave verum corpus* é um pequeno hino eucarístico do século XIV, musicado por vários compositores, cuja autoria é atribuída ao Papa Inocêncio VI. Vide, *Horae eboracenses the prymer or hours of the blesses Virgin Mary, acording to the use of the illustrious church of York with other devotions as they were used by the lay-folk in the Northen Province in the XV*th *and XVI*th *centuries.* London: Andrews & Co, 1920, p. 70.

[7] *Anima Christi* é uma oração medieval dedicada a Jesus e associada à Sagrada Eucaristia. Por ter sido incluída nos *Exercícios Espirituais* de Inácio de Layola a sua autoria foi-lhe erradamente atribuída durante algum tempo.

[8] Vide *Horae eboracenses the prymer or hours of the blesses Virgin Mary, acording to the use of the illustrious church of York with other devotions as they were used by the lay-folk in the Northen Province in the XV*th *and XVI*th *centuries.* London: Andrews & Co, 1920, p. 72.

*omnium peccatorum meorum accipere et de tuo sancto spiritum repleri. quia tu es deus et pre***(f. 110v)***ter te non est alvis. cuuis regnum manet in secula seculorum amen.* ***Oratio ad ihesum*** *O Domine ihesu criste ad te veniemus post mortem ante tuum tribunal iudicandi astabimus que nobis ita familiaris esse dignaris in hac vita quod a nobis tractaris consecraris manducaris nobis noli esse alienus in morte se parce nobis in die mala. Confundantur demones que nos tunc persequentur destrue fortitudinem illorum in virtute tua quia non est qui pugnet pro nobis nisi tu deus et familiaris noster.* **Satabat mater dolorosa[9] (f. 111)** liso; **(f. 111v)** Iconografia: Crucifixão (pp); **(f. 112)** *Stabat mater dolorosa iuxta crucem lacrimosa. Dum pendebat filius. Cuius animam gementem contristantem et dolentem Pertransivit gladius. O quam tristis et afflicta. fuit illa benedicta mater unigeniti. Que merebat et dolebat dum videbat nati penas incliti. Quis est homo qui non fleret matrem christi si videret in tanto supplicio. Pro peccatis sue gentis ihesum vidit in tormentis et flagellis subditum. Vidit suum dulcem natum m[orien] [10] tem desolatum cum e[misit]* **(f. 112v)** *spiritum. Eya mater fons amoris me sentire vim doloris. fac ut tecum lugeam. fac ut ardeat cor meum in amando christum deum. ut sibi complaceam. Sancta mater istud agas crucifixi fige plagas cordi meo valide. Tui nati vulnerati. iam dignantis pro me pati. penas pro me divide. Fac me tecum vere flere. crucifixo condolere. donec ego vixero. Juxta crucem tecum sta[re] te libenter sociare. in planc[tus] desiderio. Virgo virginum [precl]ara, michi iam non sis [amara]. fac me tecum plan***(f. 113)***gere. Fac ut portem cristi mortem. passionis eius fortem et plagas recolere. fac me plagis vulnerary cruce hac inebriari ob amorem filii. Inflammatus et accensus per te virgo sim deffensus in die iudicii. fac me cruce custodiri. morte cristi premuniri confoveri gratias Quando corpus morietur. fac ut anime donetur. paradisi gloria. Amen.* ***versiculus[11]*** *Tuam ipsius animam doloris gladius pertransivit. Ut revelentur ex multis cordibus c[ogi]tationes. Oremus Interveniat p[ro nobis]* **(f. 113v)** *quesumus domine ihesu christe nunc et in hora mortis apud tuam clementiam beata virgo mater tua cuius sacratissimam animam in hora passionis doloris gladius pertransivit. Per te salvator mundi qui cum patre et spiritu sancto. Vivis et regnas. Per omnia secula seculorum amen.* ***Oratio dicenda ante receptionem corporis christi.*** *Domine sancte pater omnipotens eterne deus. da michi hoc sacrosanctum cor[pus et] sanguinem filii*

[9] É um hino sobre as dores da Virgem. Este poema medieval, que reflecte sobre o sofrimento da Virgem durante a Crucifixão, foi musicado por vários compositores e é cantado na liturgia em honra de Nossa Senhora das Dores.
[10] O texto que se encontra dentro de parêntesis rectos corresponde ao texto que entendemos figurar na parte do fólio que foi rasgada.
[11] versículo, responsório e oração retirados do Pequeno Ofício das Sete Dores da Virgem Maria.

*tui ita [sumere] ut merear per hoc re***(f. 114)***missionem omnium peccatorum meorum accipere et tuo sancto spiritu repleri quia tu es deus et non est alius preter te cuius regnum gloriosum permanet sine fine in secula seculorum amen.* ***Oratio dicenda ad eandem.***[12] *Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum sed tu domine qui dixisti qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in eo propitius esto michi pecatori per sumptionem corporis et sanguinus tui et presta ut non ad iudicium dampnationis il***(f. 114v)***lud sumam sed misericordia tua preveniente in salutem et remissionem peccatorum meorum. Qui cum patrem et spiritu sancto vivis et regnas deus per omnia secula seculorum amen* ***Post communionem.*** *Vera perceptio corporis et sanguinis tui omnipotens deus non veniat michi ad iudicium neque ad condemnationem sed sit omnium peccatorum meorum optata remissio anime et corporis mei pia gubernatio et potens ad vitam presentem et eternam introductio. Per dominum nostrum.*

(f. 115) (…)[13] *Tue laudi refero cordis simphonia. Sicut tu compassa es nato in agone. Sic labore consono consore sim corone amem.* ***Salutatio ad virginem mariam***[14]***.*** *Ave ancilla trinitatis. Ave preelecta dei patris. Ave sponsa spiritus sancti*. Ave mater domini nostri ihesu christi. Ave soror angelorum. Ave promissio prophetarum. Ave regina patriarcharum. Ave magistra evangelistarum. Ave,doctrix apostolorum. Ave confortatrix martirum. Ave fons et plenitudo confessorum. Ave decus virginum. Ave consolatrix vivorum **(f. 115v)** et mortuorum mecum sis in omnibus tribulationibus et angustiis necessitatibus et orationibus amen. ***ad eandem.*** *Saluto de domina sancta maria ea salutation qua te salutavit Gabriel angelus dicens. Ave maria gratia plena dominus tecum. Ideo deprecator te per illam sanctam leticiam quam habuisti in illa nocte quando peperisti dominum nostrum ihesum christum sine virile semine ut letifices me in hora mortis et defunctionis mee et subvenias michi in omnibus tribulationibus et augustiis necessitatibus et orationibus meis amen.* **Rubrica introdutória (em francês) e oração dedicada à virgem para ser dita aos sábados (f. 116)** ***Ung home religieux et canoine regulier estoit qui eut nom arnoul. Le quel estoit moult bien aime de dieu et de sa benoitte mere car nuit et iour les servoit tant que une nuit La vierge marie luy apparut en vision et lu demonstra une moult belle oroison qui est de grant devotion et luy dist arnoul rechoy***

[12] Oração que se diz quando se recebe o sacramento.
[13] Pensamos que entre os fólios 114 e 115 faltará um fólio, fundamentando-se a nossa opinião na contagem dos cadernos e na análise do texto.
[14] *Vide* MARTINS, Mário, - «Ladainhas de Nossa Senhora em Portugal (Idade Média e séc. XVI)». In *Lusitania Sacra,* Revista do Centro de Estudos de História Eclesiástica, tomo V, Lisboa, 1960-61, pp. 121-220.

orayson et la moustre et fau appendre a tant de gens que tu porras et tous ceulx qui la diront devotement en lhonneur de moy chascun samedi moult grant Joie leur adviendra car il me verront cinq fois devant leur **(f. 116v)** ***mort en leur aide et confort. La premiere fois ilz me veront en tel point comme ie fuz quant lange gabriel me annocha lincarnation du benoit filz de dieu. La seconde comme ie fuz en ma gesine quant ce alaittoie mon chier filz. La tierce fois comme ie fuz en grant douleur quant je vi morir en la croix mon chier enfant. La quarte comme je fuz quant ie le vi resusciter de mort a vie. La chinquiesme fois comme ie fuz assize au trone divin aupres de mon chier enfant comme emperiece*** **(f. 127)**[15] ***du ciel et de la terre. Et au matin quant le preudomme ses [re]veilla soy Ramembrant [?] la vision quil avoit eve en dormant si en loua nostre seignor et sa glorieuse vierge mere et trouna au pres de luy ceste oraison que la verge marieluy avoit laissee adoncques il se leva et Incontinent la a la annoncer a levesque Le quel la prescha et divulga par tout le pais.***[16] **(f. 127v)** Iconografia: <u>*Coroação da Virgem pela Trindade*</u> (pp) **(f. 128)** ***M****issus est gabriel angelus ad mariam virginem desponsatam Ioseph nunciaris ei verbum* ***Ave maria gratia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus et benedictus etst fructus ventris tui ihesus christus amen.*** *Missus est gabriel angelus.* ***Ave maria gratia plena.*** *Missus est gabriel angelus.* ***Ave maria gratia plena.*** *Missus est gabriel angelus.* ***Ave maria gratia plena dominus.*** *Missus est gabriel angelus.* ***Ave maria gratia plena dominus.*** **(f. 128v)** *Imperatrix regniarum.* ***dominus tecum.*** *Laus sanctarum animarum.* ***Dominus tecum.*** *Vera salvatrix earum.* ***dominus tecum****. Excellentissima regina celorum.* ***dominus tecum****. Veneranda domina angelorum.* ***Dominus tecum****. Omnia plena virtutum.* ***dominus tecum****. Flos florum.* ***dominus tecum.****. Lilia convallium.* ***dominus tecum****. Mediatrix dei et hominum.* ***dominus tecum****. Indeficines gaudium.* ***dominus tecum****. Rosa sine spina.* ***dominus tecum****. Stella matutina.* ***dominus tecum****. Stella maris.* ***dominus tecum****. Virgo sinfularis* ***dominus tecum****. Lux solaris* ***dominus tecum****. Virgo dei intacta.* ***Dominus tecum.*** **(f. 179)** *Virgo innupta.* ***dominus tecum*** *Virgo incorrupta* ***dominus tecum*** *Virgo inviolata* ***dominus tecum*** *Virgo deo grata* ***dominus tecum*** *Virgo ante partum.* ***dominus tecum*** *Virgo in partu.* ***dominus tecum*** *Virgo post partum* ***dominus tecum*** *Splendor in extinguibilis* ***dominus tecum*** *Virgo inestimabilis* ***dominus tecum*** *Virgo inimarcessibilis* ***dominus tecum*** *Una germinans* ***dominus tecum*** *Virgo incomparabilis.* ***dominus***

[15] Como Teresa Botelho Serra já havia assinalado esta oração continua no fólio 127, em virtude da troca de fólios numa reencadernação posterior, pelo que optámos por integrar aqui a transcrição do fólio 127, porforma a permitir a leitura completa do texto. Vide, SERRA, Maria Teresa Botelho – *Dois Livros de Horas do século XV da Biblioteca Pública e Arquivo Distrital de Évora.* Lisboa: Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da UNL, 1998. 2 vols. Tese de Mestrado, p. 155.

[16] Encontramos a mesma rubrica num horae ao uso de Paris, disponível em http://www.chd.dk/dismembra/codexebay.html

tecum *Virgo cui non est nec crit similis* ***dominus tecum*** *Virgo generosa* ***dominus tecum*** *Virgo* speciosa ***dominus tecum*** *Virgo* pulcra ***dominus tecum*** **(f. 179v)** *Fons misericordie et pia* ***dominus tecum*** *Virgo eximia* ***dominus tecum*** *Virgo pia* ***dominus tecum*** *Virgo et mater sine ruga* ***dominus tecum*** *Virgo dulcis maria* ***dominus tecum*** *Laus prophetica* ***dominus tecum*** *Salomonis fabrica* ***dominus tecum*** *Mater dei et virgo unica dei filia.* ***dominus tecum*** *Decor domus domini.* ***dominus tecum*** *Locus habitationis glorie dei* ***dominus tecum*** *Ortus conclusus* ***dominus tecum*** *Fons signatus* ***dominus tecum*** *Aque vive putens* ***dominus tecum*** *Paradisus cum pomorum fructibus* ***dominus tecum*** *Venter rose rigatus celitus* ***dominus tecum*** *Doloris nostri termi***(f. 182)***nus* ***dominus tecum*** *Eternitatis domus* ***dominus tecum*** *Veteris et novitestamenti olivarum.* ***dominus tecum*** *Spiritus sancti sacrarium* ***dominus tecum*** *Que angelo nuntiante virgo concepisti* ***dominus tecum. Dittes dix fois. Ave maria. tout au lomque.*** *Que angelo nuntiante* ***dittes encorre dix fois. ave maria.*** *Que angelo nuntiante* ***dittes encorre dix fois. ave maria. au lonque.*** *Vera virgo et mater.* ***dominus tecum*** *Mater veri dei et vere hominis.* ***dominus tecum*** *Mater ihesu christu unigeniti dei* ***dominus tecum*** *Mater misericordie.* ***dominus tecum*** **(f. 182v)** *Mater pietatis* ***dominus tecum*** *Mater bonitatis* ***dominus tecum*** *Mater veritatis* ***dominus tecum*** *Mater caritatis* ***dominus tecum*** *Mater orphanorum* ***dominus tecum*** *Decus mulierum* ***dominus tecum*** *Consolatio desolatorum* ***dominus tecum*** *Compassio afflictorum* ***dominus tecum*** *Via errantium* ***dominus tecum*** *Salus in te sperantium* ***dominus tecum*** *Archa dei* ***dominus tecum*** *Templum dei* ***dominus tecum*** *Reclinatorium ihesu christi* ***dominus tecum*** *Luminarium celi* ***dominus tecum*** *Sponsa dei* ***dominus tecum*** *Prophetarum oraculum* ***dominus tecum*** *Completum est in te consilium* ***dominus tecum*** ***V****era virgo et mater qui filium dei genuisti verum deum et verum ho* **(f. 134)** *(…)minem qui angelo nuntiante conceptus est* ***dominus tecum*** *Vera virgo et mater qui filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui de te pro nobis natus est.* ***dominus tecum*** *Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui pro nobis ulnas symeonis sanctissimi in templo receptus est.* ***dominus tecum.*** *Vera virgo et mater qui filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui pro nobis a iohanne in iordane baptisatus est* ***dominus tecum.*** *Vera virgo et mater qui filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui pro nobis cesus est.* ***dominus tecum.*** *Vera virgo et mater* **(f. 134v)** *qui filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui pro nobis spinis coronarus est.* ***dominus tecum.*** *Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui pro nobis in cruce penderis te virginem matrem virginem commendavit discipulo uni vestrum ita dicens mulier ecce filius tuus deinde ad alium ecce mater tua.* ***dominus tecum.*** *Vera virgo et mater*

que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui in cruce pendens exclamavit dicens hely hely lamazabathani quod significant deus deus meus et inclinato capite emisit spiritum. **(f. 135)** ***dominus tecum****. Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui pro nobis passus est* ***dominus tecum****. Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem cuius latus lancea miles perforatum est et continuo exivit sanguis et aqua in redemptionem animarum nostrarum et in remissionem pecatorum nostrorum et pro salute mundi in vitam eternam.* ***dominus tecum.*** *Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem cuius corpus per ioseph de cruce depositum est in sindone mundi involutum est.* **(f. 135v)** ***dominus tecum.*** *Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem cuius corpus in lintheis cum aromatibus in monumento positum est.* ***dominus tecum****. Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui pro nobis sepultus est.* ***dominus tecum****. Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui pro nobis deus et homo tertia die resurrexit a mortuis.* ***dominus tecum****. Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui primo beate magdalene et postea discipulis sine apparuit.* ***dominus tecum****.* **(f. 117)** *Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui deus et homo videntibus galileis ad celos ascendit* ***dominus tecum*** *Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui deus et homo ascendit super omnes celos et apparuit sue carissime matri locum immortalitatis.* ***dominus tecum.*** *Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem qui deus et homo ad dexteram dei sedens spiritum paraclitum discipulis suis misit.* ***dominus tecum.*** *Vera virgo et mater que filium dei genuisti verum deum et verum hominem* **(f. 117v)** *qui deus et homo venturus iudicare vivos et mortuos et seculum per ignem. Amen. Te deprecor ergo mitissimam piissimam misericordissima castissimam speciosissimam dei genitricem mariam semper virginem gemmam ut in sancto et tremendo iudicio in conspectu unigeniti filii tui cui pater dedit omne iudicium me liberes et protegas a penis inferni et participem me facias celestium gaudiorum prestante eodem domino nostro Ihesu christo. Qui cum patre et spiritus sancto vivit et regnat deus per omnia secula seculorum amen.*

13. HORAS DA PIEDADE QUE COMPÔS E FEZ SÃO LUCAS, ff. 129-131v + 180-181v + 132-133v

(f. 129) liso; **(f. 129v)** Iconografia: Pietà (pp); **(f. 130)** Iconografia: Anjo (inicial habitada); ***Secuntur hore nostre domine pietatis quas composuit ac fecit sactus Lucas*** *Domine labia mea aperies. Et os meum annuntiabit laudem tuam. Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum me festina. Gloria patri.* ***ymnus*** *Patris cor virgineum trena totum truut.* **(f. 130v)** *Quando suumfiliumnoctu captum scuut. ductum ad pretorium mane cum audivit. frequens dat suspirium sepe singustivit.* ***Versiculus*** *Te laudamus et rogamus mater ihesu christi.* ***Responsorium*** *Ut intendas et deffendas nos a morte tristi. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio*** *Domine ihesu christe fili dei vivi fidelium confitentium vera et plena remissio cuius sanctissime geintricis beatissimam animam in cruce doloris gladius pertransivit fac nos eius precibus et meritis sit pro omnibus* **(f. 131)** *peccatis nostris compunctionis gladio viscerose transfigi quod eis clare precogintis et discussis plene viva voce pro ut saluti congruit confiteamur vinuersa. Qui vivis et regnas deus. Per Omnia secula seculorum amen.* ***Ad Primam*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum.* ***ymnus*** *Hora prima domina videns flagellatum suum vingenitum turpiter tractatum. colaphis et alapis sputis difformatum. magnum torqueus graviter ruit imploratum.* ***versiculus*** *Tremosa compas***(f. 131v)***sio dulcis dei matris* ***Responsorium*** *ducat nos ad gaudia summi celi patris. Domine exaudi. Et clamor. Oremus* ***Oratio*** *Domine ihesu christe dulcis fili virginis qui pro nobis mortem in cruce tollerasti. fac nobis misericordiam tuam et da cunctis devote colentibus compassionem tue benedicte matris ipsuis doloris gladio transfigi in presenti et tue claritatis Gloria in future perfrui. Qui vivis et regnas.* ***Ad tertiam*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad.* ***ymnus*** **(f. 180)** ***V****irgo videns filium hora tertiarum. Caput punctum filii corona spinarum crucem ferre scapulis locum ad penarum. Heu dolore sternitur luto platearum.* ***Versiculus*** *Virgo tuum filium in cruce clamatum.* ***Responsorium*** *Redde tuis precibus nuseris placatum. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio*** ***D****eus in cuius passione secundum symeonis prophetiam dulcis siniam animam gloriose virginis matris tue marie doloris gladius medulitus pertransivit concede propitius ut eius* **(f. 180v)** *meritis et precibus gloriosis apud tuam clementiam omnis bona salutarem consequamur effectum. Qui vivis et regnas.* ***Ad sextam.*** ***D****eus in adiutorium meu intende. Domine ad adiuvando.* ***ymnus*** ***H****ora sexta respicit mater suum natum. Obstitum vulneribus cruci conclavatum. Inter fures positum felleque potatum. Illa secum sentiens reddit eium latum.* ***Versiculus*** *Virgo mater christiiuxta crucem astitisti. Preparata mori propter amorem filii. Domine exaudi. Et clamor. Oremus* **(f. 181)** ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe qui pendes in cruce de custode matri providisti*

mestissime ex qua humanam sumpsisti naturam. Presta quesumus ut interveniente merito cruciatus animi evisdem virginis matris sis nobis contra quecunque mala in presidium in auginentum gratie et vite eterne premium. Qui vivis et regnas. ***Ad nonam.*** ***D****eus in adiutorium.* ***ymnus*** ***H****ora nona flebilis cervit expirantem. Patri dando spiritum heloy clamatem. Militem cum* **(f. 181v)** *lancea latus perforatem. Cadit tunc in extasi dolore trivit stantem.* ***Versiculus*** *Sancta dei genitrix virgo dulcis atque pia.* ***Responsorium*** *christum regem morti traditum pro nobis exora. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio*** ***D****omine ihesu christe fons pietatis que moriens in cruce acerrimo dolori cordis tue mestissime genitricis multo plus fiusti compassus quod sororibus flentibus quarum dilectione motus fudisti lacrimas exaudi propitius preces nostras et presta ut qui evisdem matris* **(f. 132)** *tue piissime tristem cruciatum recolimus meritis illius valeamus perpetua mentis et corporis salute gaudere ab omnique dolore et tristicia liberari. Qui vivis et regnas.* ***Ad vesperas*** *Deus in adiutorium meum intende. Domine ad adiuvandum.* ***ymnus*** *De cruces deponitur hora vesperarum. Mater cum aspiceret eius natum carum. Osculando amplectitur pignus celi clarum. Corpus cristi madidans stillis lacrimarum.* ***Versiculus*** *Maria dolorosa celi summa rosa.* **(f. 132v)** *nos tecum fac sentire unntue transfixionis dire. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio*** *Domine ihesu christe fili dei vivi quem decet et qui bis in materna gloria honorari. Concede nobis quesumus ut beatissime anime sacratissime matris tue semper virginis marie transfixionem durissimam sic devote recolamusquatenus doloribus eius et precibus omniumque sanctorum secunsub cruce languentium meritis intervenientibus mortis tue meritum secure in fine expectemus. Qui vivis et regnas* **(f. 133)** ***Ad completorium*** *Converte nos deus salutaris noster. Et averte iram tuam a nobis. Deus in adiutorium* ***ymnus*** *Hora completorium mater properatur. Ut lugeret mortuum ubi tumulatur Nec vult recedere sed ibi moratur. Usque dum ad filium tandem exaltatur. Ergo mater miseris miserere nutis. Pro quibus compateris presso votro vitis. Nos a peste funerissalva fuga ditis. Et nos iungas ceteris vita redimitis.* ***Versiculus*** *Sit nobis vita mors filii dei patris.* ***Responsorium*** *Prece devota* **(f. 133v)** *sue piisime matris. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio*** *Interveniat pro nobis quesumus domine apud tuam sanctam clementiam nunc et semper et maxime in hora mortis nostre gloriosissima virgo maria mater tua dulcissima cuius sacratissimam animam in hora benedicte passionis et mortis tue doloris gladius pertransivit et in gloria resurectione tua iugens gaudium letificavit. Qui vivis et regnas deus.* ***Recommendatio*** *Has horas canonicas maria mater pia.*

14. SALMOS PENITENCIAIS, ff. 118-126v + 136-144v

(f. 118) liso; **(f. 118v)** Iconografia: David e Golias (pp); **(f. 119)** Iconografia: David em oração (ih); ***Sequuntur hii septem psalmy penitentiales*** *Domine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me. Miserere mei domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam conturbata sunt ossa mea. Et anima mea turbata est valde sed tu domine usquequo. Convertere domine et eripe animam meam salvum me fac propter misericordiam tuam.* **(f. 119v)** *Quoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi Laboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes lectum meum lacrimis meis stratum meum rigabo. Turbatus est a furore oculus meus inveteravi inter omnes inimicos meos. Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei. Exaudivit dominus deprecationem meam dominus orationem meam suscepit. Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei convertantur et erubescant* **(f. 120)** *valde velociter. Gloria.* ***psalmus*** *Beati quorum remisse sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non inputavit dominus peccatum nec est in spiritu eius dolus. Quoniam tacui inveteraverunt ossa mea dum clamarem tota die. Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua conversus sum in erumpna mea dum configitur spina. Delictum meum cognitum tibi feci et iniusticiam meam non abscondi. Dixi confitebor adversum me iniusticiam meam domino* **(f. 120v)** *et tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. Verumptamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Tu es refugium meum a tribulatione que circumdedit me exultatio mea erue me a circumdantibus me. Intellectum tibi dabo et instruam te in via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos. Nolite fieri sicut equus et mulus quibus non est intellectus. In chamo et freno maxillas eorum constringe qui* **(f. 121)** *non approximant ad te. Multa flagella peccatoris sperantem autem in domino misericordia circumdabit. Letamini in domino et exultate iusti et gloriamini omnes recti corde. Gloria.* ***psalmus*** *Domine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me. Quoniam sagitte tue infixe sunt michi et confirmasti super me manum tuam. Non est sanitas in carne mea a facie ire tue non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitates mee supergresse sunt caput meum et si***(f. 121v)***cut onus grave gravate sunt super me. Putruerunt et corrupte sunt cycatrices mee a facie insipientie mee. Miser factus sum et curvatus sum usque in finem tota die contristatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus et non est sanitas in carne mea. Afflictus sum et humiliatus sum nimis rugiebam a gemitu cordis mei. Domine ante*

te omne desiderium meum et gemitus meus a te non est absconditus. Cor meum conturbatum est dereliquit me virtus mea **(f. 122)** *et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum. Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt. Et qui iuxta me erant de longe steterunt et vim faciebant qui querebant animam meam. Et qui inquirebant mala michi locuti sunt vanitates et dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam surdus non audiebam et sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens et non habens in ore suo redargutiones. Quoniam in te domine speravi tu exaudies* **(f. 122v)** *me domine deus meus. Quia dixi ne quando supergaudeant michi inimici mei et dum commoventur pedes mei super me magna locuti sunt. Quoniam ego in flagella paratus sum et dolor meus in conspectu meo semper. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo et cogitabo pro peccato meo. Inimici autem mei vivunt et confirmati sunt super me et multiplicati sunt qui oderunt me inique. Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant michi quoniam sequebar bonitatem. Ne derelinquas me domine deus meus ne discesse***(f. 123)***ris a me. Intende in adiutorium meum domine deus salutis mee. Gloria Patri.* ***psalmus david*** *Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo mundi me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi et malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus* **(f. 123v)** *conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea. Ecce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapientie tue manifestasti michi. Asperges me Domine hysopo et mundabor lavabis me et super nivem dealbabor. Auditui meo dabis gaudium et leticiam et exultabunt ossa humiliata. Averte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne proicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Red***(f. 124)***de michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me. Docebo iniquos vias tuas et impii ad te convertentur. Libera me de sanguinibus deus deus salutis mee et exultabit lingua mea iusticiam tuam. Domine labia mea aperies et os meum annuntiabit laudem tuam. Quoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis. Sacrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies. Benigne fac domine in bona voluntate tua syon ut* **(f. 124v)** *edificentur muri iherusalem. Tunc acceptabis sacrificium iusticie oblationes et holocausta tunc inponent super altare tuum vitulos. Gloria.* ***psalmus david*** *Domine exaudi orationem meam et clamor meus*

*ad te veniat. Non avertas faciem tuam a me in quacumque die tribulor inclina ad me aurem tuam. In quacumque die invocavero te velociter exaudi me. Quia defecerunt sicut fumus dies mei et ossa mea sicut cremium aruerunt. Percussus sum ut fenum et aruit cor meum quia obli***(f. 125)***tus sum comedere panem meum. A voce gemitus mei adhesit os meum carni mee. Similis factus sum pellicano solitudinis factus sum sicut nicticorax in domicilio. Vigilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto. Tota die exprobrabant michi inimici mei et qui laudabant me adversum me iurabant. Quia cynerem tamquam panem manducabam et potum meum cum fletu miscebam. A facie ire indignationis tue quia elevans allisisti me. Dies mei sicut umbra declinaverunt et ego sicut fenum* **(f. 125v)** *arui. Tu autem domine in eternum permanes et memoriale tuum in generatione et generationem. Tu exurgens domine misereberis syon quia tempus miserendi eius quia venit tempus. Quoniam placuerunt servis tuis lapides eius et terre eius miserebuntur. Et timebunt gentes nomen tuum domine et omnes reges terre gloriam tuam. Quia edificavit dominus syon et videbitur in gloria sua. Respexit in orationem humilium et non sprevit precem eorum. Scribantur hec in generatione altera et populus* **(f. 126)** *qui creabitur laudabit dominum. Quia prospexit de excelso sancto suo dominus de celo in terram aspexit. Ut audiret gemitus compeditorum ut solveret filios interemptorum. Ut annuntient in syon nomen domini et laudem eius in iherusalem. In conveniendo populos in unum et reges ut serviant domino. Respondit ei in via virtutis sue paucitatem dierum meorum nuntia michi. Ne revoces me in dimidio dierum meorum in generatione et generationem anni tui. Initio tu domine terram* **(f. 126v)** *fundasti et opera manuum tuarum sunt celi. Ipsi peribunt tu autem permanes et omnes sicut vestimentum veterescent. Et sicut opertorium mutabis eos et mutabuntur tu autem idem ipse es et anni tui non deficient. Filii servorum tuorum habitabunt et semen eorum in seculum dirigetur. Gloria.* ***psalmus*** *De profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam. Fiant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee. Si iniquitates observaveris domine.*[17] **(f. 136)** *domine quis sustinebit Quia apud te propitiatio est propter legem tuam sustinui te domine. Sustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino. A custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino. Quia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet israel ex omnibus iniquitatibus eius. Gloria.* ***psalmus*** *Domine exaudi orationem meam auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua exaudi me in tua iusticia. Et non intres in iudici***(f. 136v)***um cum servo tuo quia*

[17] No início do texto foi omitida a antífona *Ne reminiscaris.* o texto continua no fólio 136, prolongando-se até ao fólio 149v.

non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Quia persecutus est inimicus animam meam humiliavit in terra vitam meam. Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi et anxiatus est super me spiritus meus in me turbatum est cor meum. Memor fui dierum antiquorum meditatus sum in omnibus operibus tuis in factis manuum tuarum meditabar. Expandi manus meas ad te anima mea sicut terra sine aqua tibi. Velociter exaudi me domine defecit spiritus meus. **(f. 137)** *Non avertas faciem tuam a me et similis ero descendentibus in lacum. Auditam fac michi mane misericordiam tuam quia in te speravi. Notam fac michi viam in qua ambulem quia ad te levavi animam meam. Eripe me de inimicis meis domine ad te confugi doce me facere voluntatem tuam quia deus meus es tu. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam propter nomen tuum domine vivificabis me in equitate tua. Educes de tribulatione animam meam et in misericordia tua disperdes* **(f. 137v)** *omnes inimicos meos. Et perdes omnes qui tribulant animam meam quoniam ego servus tuus sum. Gloria patri.* ***antiphona*** *Ne reminiscaris domine delicta nostra vel parentum nostrorum neque vindictam sumas de peccatis nostris domine deus noster.* ***Letania.*** *Kirieleyson. Christeleison. Kyrieleyson. Christe audi nos. Pater de celis deus miserere nobis. Fili redemptor mundi deus miserere nobis. Spiritus sancte deus, miserere nobis. Sancta trinitas unus deus. Miserere nobis.* **(f. 138)** *Sancta Maria, ora pro nobis. Sancta dei genitrix, ora pro nobis. Sancta virgo virginum, ora pro nobis. Sancte Michael, ora pro nobis. Sancte Gabriel, ora pro nobis. Sancte Raphael, ora pro nobis. Omnes sancti angeli et archangeli dei, orate pro nobis. Omnes sancti beatorum spirituum ordines, orate pro nobis. Sancte iohannes baptista, ora pro nobis. Omnes sancti patriarche et prophete, orate pro nobis. Sancte petre, ora pro nobis. Sancte paule, ora pro nobis. Sancte andrea, ora pro nobis. Sancte iacobe, ora pro nobis.* **(f. 138v)** *Sancte iohannes, ora pro nobis. Sancte Thoma, ora pro nobis. Sancte iacobe, ora pro nobis. Sancte philippe, ora pro nobis. Sancte bartholomee, ora pro nobis. Sancte matthee, ora pro nobis. Sancte symon, ora pro nobis. Sancte thadee, ora pro nobis. Sancte matthia, ora pro nobis. Sancte barnaba, ora pro nobis. Sancte luca, ora pro nobis. Sancte marce, ora pro nobis. Omnes sancti apostoli et evangeliste, orate pro nobis. Omnes sancti discipuli domini, orate pro nobis. Omnes sancti Innocentes, orate pro nobis. Sancte stephane, ora pro nobis.* **(f. 139)** *Sancte clemens, ora pro nobis. Sancte laurenti, ora pro nobis. Sancte vincenti, ora pro nobis. Sancte fabiane, orate pro nobis. Sancte sebastiane, ora pro nobis. Sancte blasi, ora pro nobis. Sancte georgi, ora pro nobis. Sancte dionisi cum socus tuis, ora pro nobis. Sancte mauri cum socus tuis, ora pro nobis. Sancte lamberte, orate pro nobis. Sancte thonia, orate pro nobis. Sancte petre, orate pro nobis.*

Sancte quintine, orate pro nobis. Sancte christofore, orate pro nobis. Omnes sancti martires, orate pro nobis. Sancte silvester, orate pro nobis. Sancte hylari, orate pro nobis. **(f. 139v)** *Sancte martine, orate pro nobis. Sancte augustine, ora pro nobis. Sancte ambrosi, ora pro nobis. Sancte gregori, ora pro nobis. Sancte nicholae, ora pro nobis. Sancte dominice, orate pro nobis. Sancte thoma, orate pro nobis. Sancte vincenti, orate pro nobis. Sancte francisce, ora pro nobis. Sancte iheronime, ora pro nobis. Sancte benedicte, ora pro nobis. Sancte anthoni, ora pro nobis. Sancte bernarde, orate pro nobis. Sancte ludovice, orate pro nobis. Sancte huberte, orate pro nobis. Sancte egidi, orate pro nobis. Sancte leonarde, orate pro nobis.* **(f. 140)** *Sancte yvo, orate pro nobis. Omnes sancti Monachi et heremite, orate pro nobis. Omnes sancti sacerdotes et levite, orate pro nobis. Sancta maria magdalena, ora pro nobis. Sancta maria egiptiaca, ora pro nobis. Sancta martha, ora pro nobis. Sancta felicitas, ora pro nobis. Sancta perpetua, ora pro nobis. Sancta agatha, ora pro nobis. Sancta agnes, ora pro nobis. Sancta lucia, ora pro nobis. Sancta katherina, ora pro nobis. Sancta margareta, ora pro nobis. Sancta barbara, ora pro nobis. Sancta clara, ora pro nobis.* **(f. 140v)** *Sancta elysabeth, ora pro nobis. Sancta gertrudis, ora pro nobis. Sancta genovefa, ora pro nobis. Sanctaiohanna, ora pro nobis. Omnes sancte virgines, orate pro nobis. Omnes sancti et sancte dei, ora pro nobis. Propitius esto Parce nobis domine Propitius esto, exaudi nos domine. Ab omni malo, libera nos domine. Ab insidiis diaboli, Libera. Ab omni peccato. Libera. Ab ira et indignatione tua Libera. A subitanea et improvisa morte. Libera. Ab ira et odio et omni mala voluntate. Libera. A spiritu fornicationis.* **(f. 141)** *Libera. A fulgure et tempestate. Libera. A morte perpetua. Libera. Per misterium sancte incarnationis tue. Libera. Per adventum tuum. Libera. Per nativitatem tuam. Libera. Per baptismum et sanctum ieiunium tuum. Libera. Per crucem et passionem tuam. Libera. Per mortem et sepulturam tuam. Libera. Per sanctam resurrectionem tuam. Libera. Per admirabilem ascensionem tuam. Libera. Per adventum sancti spiritus paracliti. Libera. In die iudicii. Libera. Peccatores. Te rogamus audi nos. Ut no***(f. 141v)****bis parcas. Te rogamus. Ut nobis indulgeas. Te rogamus. Ut ad veram penitentiam nos perducere digneris. Te rogamus. Ut ecclesiam tuam sanctam regere et conservare digneris. Te rogamus. Ut dompnum apostolicum et omnes ecclesiasticos ordines in sancta religione conservare digneris. Te. Ut nosmetipsos in tuo sancto servitio confortare atque conservare digneris. Te. Ut mentes nostras ad celestia desideria erigas. Te. Ut omnibus benefactoribus nostris sempiterna bona retribuas. Te. Ut animas nostras et parentum fratrum* **(f. 142)** *apropinquorum et benefactorum nostrorum ab eterna dampnatione eripias. Te rogamus. Ut fructus terre dare et conservare digneris. Te. Ut*

omnibus fidelibus defunctis requiem eternam dones. Te. Ut nos exaudire digneris. Te. Fili dei. Te rogamus. Agnus dei qui tollis peccata mundi. Parce nobis domine. Agnus dei qui tollis peccata mundi exaudi nos domine. Agnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis. Christe audi nos. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster. Et ne nos inducas. **(f. 142v)**[18] ***Versiculus*** *Salvos fac servos tuos. Deus meus sperantes in te.* ***Versiculus*** *Domine non secundum peccata nostra facias nobis.* ***Responsorium*** *Neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis.* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et clamor. Oremus.* ***Oratio*** *Deus cui proprium est misereri semper et parcere. suscipe deprecationem nostram ut nos famulos tuos quos delictorum cathena constringit miseratio tue pietatis absolvat.* ***Alia oratio*** *Exaudi quesumus domine supplicum preces et con***(f. 143)***fitentium tibi parce peccatis. Ut pariter nobis indulgentiam tribuas benignus et pacem.* ***Alia oratio*** *Fidelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgentiam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum. qui tecum vivit et regnat deus. Per omnia secula seculorum. amen.* ***Pro cunctis fidelibus defunctis oratio.*** *Avete omnes cristi fideles* **(f. 143v)** *anime quarum corpora hic et ubique in christi requiescunt in pulvere ihesus cristus qui redemit vos suo nobilissimo sanguine dignetur hos a s penis liberare et angelorum choris associare. ibique memores nostri suppliciter exorate ut vobis associemur et vobiscum in celis coronemur amen.* ***Versiculus*** *Non inters in iudicium cum animabus fidelium tuorum* ***Responsorium*** *Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Oremus.* ***Oratio.*** *Domine ihesu christe salus et liberatio fidelium ani***(f. 144)***marum qui non venisti animas perdere sed salvare et dare animam tuam in redemptionem pro multis immensam clementiam ac ineffabilem misericordiam tuam suppliciter imploramus ut animas omnium fidelium defunctorum in penis purgatorii cruciatas misericorditer respicere digneris ut que iuste pro peccatis affliguntur tua benignissima pietate liberentur subveniatque illis tua misericordia quas preciosissimo sanguine tuo redemisti et per merita beatissime gloriosissime quoque virginis marie et omnium sanctorum et sanctarum liberare eas ab* **(f. 144v)** *inferorum cruciatibus et collocare inter animas sanctorum digneris veste quoque immortalitatis indui et paradisi amenitate confoveri iubeas. qui vivis et regnas cum deo patre in unitate spiritus sancti deus Per omnia secula seculorum amen.*

[18] Foi suprimido o salmo 69.

15. CREDO DE SANTO ATANÁSIO, ff. 145-149

(f. 145) liso; **(f. 145v)** Iconografia: *Santíssima Trindade e dois anjos* (pp); **(f. 146)** ***Sequintur symbolum athanasii. Psalmus*** *Qvicunque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem* ***Q****uam nisi quisque integram inviolatamque servaverit absque dubio in eternum peribit.* ***F****ides autem catholica hec est ut unum deum in trinitate et trinitatem in unitate veneremur.* ***N****eque confundentes personas neque* **(f. 146v)** *substantiam separantes.* ***A****lia est enim persona patris alia filii alia spiritus sancti* ***S****ed patris et filii et spiritus sancti una est divinitas equalis gloria coeterna maiestas* ***Q****ualis patris talis filius talis spiritus sanctus* ***I****ncreatus pater increatus filius increatus spiritus sanctus* ***I****mmensus pater immensus filius immensus spiritus sanctus.* ***E****ternus pater eternus filius eternus spiritus sanctus* ***E****t tamen non tres eterni. sed unus eternus.* ***S****icut non tres increati nec tres immensi sed unus increatus et unus immensus* ***Si*****(f. 147)***militer omnipotens pater omnipotens filius omipotens spiritus sanctus.* ***E****t tamen non tres ominipotens sed unus ominoptes* ***I****ta deus pater deus filius deus spiritus sanctus* ***E****t tamen non tres dii sed unus est deus* ***I****ta dominus pater dominus filius dominus spiritus sanctus.* ***E****t tamen non tres domini sed unus est dominus* ***Q****uia sicut singillatim unamquamque personam deum aut dominum confiteri cristiana veritate compellimur. ita tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur.* ***P****ater a nullo est factus nec crea* **(f. 147v)***tus nec genitus* ***F****ilius a patre solo est non factus nec creatus sed genitus* ***S****piritus sanctus a patre et filio non factus nec creatus nec genitus sed precedens.* ***U****nus ergo pater non tres patres unus filius non tres filii. unus spiritus sanctus non tres spiritus sancti* ***E****t in hac trinitate nichil prius aut posterius nichil maius aut minus sed tote tres persone coeterne sibi sunt et coequales* ***I****ta ut per omnia sicut iam supra dictum est et unitas in trinitate et trinitas in unitate veneranda sit.* ***Q****ui vult ergo salvus* **(f. 148)** *esse ita de trinitate sentiat.* ***S****ed necessarium est ad eternam salutem ut incarnationem quoque domini nostri ihesu christi unusquisque fideliter credat.* ***E****st ergo fides recta ut credamus et confiteamur quia dominus noster ihesus christus dei filius deus et homo est* ***D****eus est ex substantia patris ante secula genitus et homo est ex substantia matris in seculo natus.* ***P****erfectus deus perfectus homo ex anima rationali et humana carne subsistens* ***E****qualis patri secundum divinitatem minor patre secundum humanitatem.* **(f. 148v)** ***Q****ui licet deus sit et homo non duo tamen sed unus est christus.* ***U****nus autem non conversione divinitatis in carne sed assumptione humanitatis in deum.* ***U****nus omnio non confusione substantie. sed unitate persone.* ***N****am sicut anima rationalis et caro unus est homo ita deus et homo unus christus.* ***Q****ui passus est pro salute*

nostra descendit ad inferos tertia die resurrexit a mortuis ***A****scendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis inde venturus iudicare vivos et* **(f. 149)** *mortuos.* ***A****d cuius adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis et reddituri sunt de factis propriis rationem* ***E****t que bona egerunt ibunt in vitam eternam qui vero mala in ignem eternum* ***H****ec est fides catholica quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit salvus esse non poterit.* ***G****loria patri.*

16. ROSARIUM BEATAE MARIAE, ff. 149v-159

(f. 149v) Iconografia: Virgem do Leite (pp) **(f. 150)** Iconografia: Doador em oração (margem historiada) (...)[19] ***Versiculus*** *Dignare me laudare te virgo sacrata. Da michi virtutem contra hostes tuos*[20] ***Responsorium***[21] ***S****ancta et immaculata virginitas quibus te laudibus eferam nescio. Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti.* ***Versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Quia quem celi.* ***Antiphona*** ***A****ve Maria gratia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui ihesus christus amen.* ***Q****uem de spiritum sancto nun***(f. 150v)***ciante gabriele archangel concepisti alleluya. Ave maria.* ***Q****uo concepto ad montana cum festinatione ut elizabeth visitares conscendisti alleluya. Ave maria.* ***Q****uem virgo piissima permanens sine dolore genuisti. alleluya. Ave maria.* ***Q****uem pannis involutum in presepio reclinasti alleluya. Ave maria.* ***Q****uem angelus pastoribus in bethleem natum nuntiavit alleluya Ave maria gratia* ***Q****uem multitude militie celestis laudavit et* **(f. 151)** *gloria in excelsis deo cantavite alleluya. Ave maria gratia plena.* ***Q****uem pastores cum festimatione querentes in diversorio in venerunt alleluya. Ave maria gratia plena dominus.* ***Q****uem dia octavo circundederunt et nomen eius ihesum vocaverunt alleluya. Ave maria.* ***Q****uem magi adoraverunt eique munera obtulerunt alleluya. Ave maria gratia. Quem maternis brachus in templum portasti et deo patri suo eum presentasti alleluya. Pater noster. Et ne nos inducas.* **(f. 151v)** ***B****eata es maria que dominum portasti creatorem mundi. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo. Ave maria gratia plena dominus tecum. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo. Ave maria gratia plena.*[22] ***Q****uem symeon senex et anna prophetissa cognoverunt et aliis multa mira de illo dixerunt alleluya. Ave maria gratia.* ***D****um quo*

[19] Este fólio não corresponde ao início do texto.
[20] Corresponde a um cântico para a festa da Purificação de Maria.
[21] Corresponde ao segundo responsorium e primeiro versículo a seguir à primeira lição do terceiro nocturno da Hora de Matinas no Ofício da Virgem.
[22] As primeiras linhas do fólio 151v até aqui correspondem ao segundo responsorium e primeiro versículo a seguir à segunda lição do terceiro nocturno da Hora de Matinas no Ofício da Virgem.

in egyptum a facie herodis fugisti et post septennium in patriam redunsti alleluya. Ave maria gratia plena. ***Q****uem in iherusalem anunciato (?)***(f. 152)** *a sua nativitate duodecimo perdisti. et post triduum sedentem in templo in medio doctorum reperisti alleluya. Ave maria gratia. Qui proficiebat gratia sapientia et etate coram deo et hominibus alleluya. Ave maria. Qui iohannes baptisavit et vox patris manifestavit et columba demonstravit alleluya. Ave maria gratia. Quem satham in deserto temptavit et in pinnaculo templi et in monte exxelso alleluya. Ave maria gratia. Qui regnum celorum predicavit apostolos que vocavit* **(f. 152v)** *et omnes male habentes curavit alleluya. Ave maria gratia plena.* ***C****uius pedes maria magdalena lacrimis rigavit crinibus tersit et unguento unxit alleluya. Ave maria gratia.* ***Q****ui lazarum quatriduanum a morte corporis et animere suscitavit alleluya. Ave maria gratia.* ***Q****ui in ultima cena lacratissimum corporis et sanguinis sui sacramentum in magne dilectionis signum constituit alleluya. Pater noster. Ave maria.* ***C****ongratulamini*[23] *michi qui diligitis dominum. quia cum essem parvula pla***(f. 153)***cui altissimo et de meis visceribus genui deum et hominem.* ***Versiculus*** *Beatam me dicent omnes generationes quia ancillam respexit deus. Quia cum essem parvulam. Ave maria gratia.* ***Q****ui in orto prolixius oravit et factus in agonia sanguineum sudorem sudavit. alleluya. Ave maria gratia. Qui inimicis se querentibus spontaneous obviavit alleluya. Ave maria gratia.* ***Q****uem dure ligatum ad principem sacerdotum annam et caypham duxerunt. alleluya. Ave maria gratia plena.* **(f. 153v)** ***Q****uem falsis testimonus accusatum alapis cicideruntconspucrunt velaverunt alleluya. Ave maria gratia.* ***Q****uem dure et ministry presidis pilati flagellaverunt alleluya. Ave maria gratia plena.* ***Q****uem spinis coronatum et purpura indutum derisory adoraverunt alleluya. Ave maria gratia plena dominus.* ***Q****uem iudei iniqui morte turpissima reum clamaverunt et condempnaverunt. alleluya. Ave maria gratia.* ***Q****uem cum latronibus iniquis cruce dei imposita* **(f. 154)** *ad calvariam duxerunt alleluya. Ave maria gratia plena dominus.* ***Q****uem vestibus nudatum manibum et pedibum cruci affixerunt alleluya. Ave maria gratia.* ***Q****ui pro crucifigentibus se rogavit dicens pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt. Pater noster. Ave maria.* ***F****elix namque es sacra virgo maria et omni laude dignissima. Quia ex te ortus est soliusticie cristus deus noster.* ***Versiculus*** *Pra pro populo intervene pro clero intercede pro devote femineo sexu sentient omnes tuum luvamem* **(f. 154v)** *quicunque celebrant tuam commemorationem. Quia exte ortus. Ave maria gratia plena.* ***Q****ui latronem*

[23] Responsorio musicado para Matinas do Ofício da Virgem.
Vide, por exemplo, http://www.youtube.com/watch?v=khTq-wnp8II

dextrum ex audivit et dixit ei hodie mecum eris in paradise. Alleluya. Ave maria. ***Q****ui te sanctissimam matrem suam iohanni commendavit et dixit mulier ecce filius tuis deinde dixit discipulo ecce mater tua alleluya. Ave maria gratia.* ***Q****ui clamavit hely hely lamazabathani quod est deus meus deus meus ut quid dereliquisti me alleluya. Ave maria.* ***Q****ui potatus est aceto et vino unrrata alleuya. Ave maria.* **(f. 155)** ***Q****ui omnibus peractis qui pati voluit et vebuit dixit consummatum est alleluia. Ave maria.* ***Q****ui dixit pater in manus tuas comendo spiritum meum. alleluya. Ave maria* ***antiphona*** ***Q****ui clamans voce magna inclinator capit tradidit spiritum. alleluya. Ave maria gratia.* ***C****uius latus lacea nules perforavit et sanguis et aqua in remissionem peccatorum emanavit alleluya. Ave.* ***Q****uem tibi mestissime matri de cruce depositum reddiderunt alleluya. Ave maria.* ***Q****uem viri iusti lintheis* **(f. 155v)** *Involutum cum aromatibus honorifice sepelierunt alleluya. Pater noster. Ave maria gratia.* ***B****eatam me dicent omnis generationes. Quia fecit michi magna quia potens est et sanctum nomen eius. et misericordia eius in progenies a progenies timentibus eum. Quia fecit michi. Ave.* ***C****uius sacratissima anima descendit ad infernum et consolalabatur atque eduxit animas partum. alleluya. Ave maria gratia.* ***Q****ui die tertia resurexit et te gaudio ineffabili letificavit. alleluya. Ave maria gratia.* **(f. 156)** ***Q****ui tibi et sanctis alus mulieribus atque discipulis suis per dies quadraginta manifestus appariut alleluya. Ave maria.* ***Q****ui venturus est iudicare vivos et mortuos alleluya. Ave maria.* ***Q****ui te sanctissimam matrem suam tadem obdormire fecit alleluya. Ave maria gratia. Qui cum magna Gloria te assumpsit et super omnes choros angelorum exaltavit alleluia.* ***Q****ui te celi terreque reginam a dextris suis collocavit et gloriosissime coronavit alleluya. Ave.* ***Q****ui nos et sanctam ecclesiam suam te intercedente rege***(f. 156v)***re et gubernare usque in finem semper dignetur alleluya. Ave maria.* ***Q****ui cum patre et spiritum sancto vivit et regnat in secula seculorum amen alleluya. Pater noster. Ave maria.* ***V****idi speciosam sicut columbam ascendentem de super rivos aquorum cuuis inextimabilis odor erat in vestimentis eius. Et sicut dies verni circundabant eam flores rosarum et lilia convallium.* ***versiculus***[24] *Que est ista que ascendit per desertum sicut virgula fumy ex aromatibus mirre et thuris. Et sicute dies. Gloria patri et filio et spiritum sancto: sicut erat* **(f. 157)** *in principio et nunc et semper et in secula seculorum amen.* ***Oratio.*** ***D****eus in carne venit deus pro nobis mortuus est et resurexit amen. Pater noster. Ave maria gratia.* ***Pulcerrima oratio de beata virgine.***[25] ***S****alve regina misericordie vita dulcedo*

[24] Moteto sagrado musicado.

[25] O *Salve Regina* é um hino mariano, composto pelo monge alemão Hermann de Reichenau (1013-1054) e uma das quatro antífonas marianas que integram o calendário liurgico do Natal, conquanto também seja usado como oração. O *Salve Regina* é habitualmente cantado na Hora de Completas noperíodo

et spes nostra salve ad te clamamus exsules filii eve ad te suspiramus gementes et flentes in hac lacrimarum valle eya ergo advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos converte et ihesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende **(f. 157v)** ***Versiculus*** *Virgo clemens virgo pia virgo dulcis o maria exaudi preces supplicum ad te pie clamatium. O clemens.* ***Versiculus*** *O domina dei mater quam elegit summis pater salvatorem genuisti et integra permansisti O pia* ***Versiculus*** *Funde preces tuo nato crucifix vulnerato pro nobis et flagellato spinis puncto felleque potato. O dulcis maria.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix. Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui gloriose virginis* **(f. 158)** *matris marie corpus et animam. ut dignum filii tui habitaculum effici mereretur cooperante spiritu sancto preparasti. da ut commemoratione cuius letamur. eius pia intercessione ab instantibus malis et a morte perpetua atque subitanea liberemur. Per eumdem cristum dominum nostrum. amen.* ***Ad eandem antiphona.***[26] ***I****nviolata integra et casta es maria. Que es effecta fulgida celi porta. O mater alma cristi carissima suscipe pia laudum preconia. Nostra ut pura pectora sint et corpora. Que nunc flagit***(f. 158v)***tant devota corda et ora. Tu da per precata dulcíssona. Nobis concedas veniam per secula. O benigna. O regina. O maria Que sola inviolata permansisti.* ***De beata virginem antiphona***[27] ***A****ve regina celorum ave domina angelorum salve radix sancta ex qua mundo lux est orta gaude gloriosa super omnes speciosa vale valde decora et pro nobis semper cristum exora.* ***antiphona R****egina celi letare aleluia.* ***Versiculus*** *Virgo mater resurgentis vetustatem nostre mentis clementer evacua. Quia* **(f. 159)** *quem meruisti portare alleluya.* ***Versiculus*** *Tu fermenti corrumpentis mundi carnis et serpentis mixture attenua. Resurexit sicut dixit alleluya.* ***Versiculus*** *Veri lumen orientis fac nos pace permanentis possidere Pascua. Ora pro nobis deum alleluya.*

17. ORAÇÕES, ff. 159-166V

(f. 159) ***Obsecro te*** (ff. 159-162v) ***Oratio devota de beata virgine*** Iconografia: <u>*Imaculada Conceição com o Menino*</u> (ih) ***O****bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima summi* **(f. 159v)** *regis filia mater gloriosissima mater orphanorum consolatio desolatorum via errantium salus in te sperantium. virgo ante partum virgo in partu virgo post partum fons*

que medeia entre o Sábado que antecede o Domingo da Trindade e a sexta-feira que se segue ao primeiro domingo do Advento.

[26] A prosa *Inviolata integra et casta es maria* também é musicada. *Vide*, por exemplo, a versão a partir de um processional de Bruges em http://www.youtube.com/watch?v=vx-EuKM8l6Q

[27] *Ave Regina Caelorum* é uma das quatro antífonas marianas, daita ou cantada depois de cada uma das Horas canonicas, normalmente a seguir a completas. É usada no período que medeia entre a Festa da Apresentação (2 de Fevereiro) e a quarta-feira da Semana Santa.

*misericordie fons salutis et gratie fons pietatis et leticie fons consolationis et indulgentie. Per illam sanctam et inestimabilem leticiam qua exultavit spiritus tuus in illa hora quando tibi per gabrielem archangelum annunciatus et conceptus fuit filius dei. Et per illud divinum misterium quod tunc operatus est in te spiritus sanctus. Et per il***(f. 160)***lam sanctam et inestimabilem pietatem gratiam misericordiam amorem et humilitatem per quas filius tuus dominus noster ihesus christus descendit accipere humanam carnem in venerabilissimo et sanctissimo utero tuo. Et in quibus te respexit quando te commendavit sancto iohanni apostolo et evangeliste et quando te exaltavit super choros angelorum. Et per illam sanctam et inestimabilem humilitatem in qua tu respondisti archangelo gabrieli. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum* **(f. 160v)** *Et per illa sanctissima quindecim gaudia que habuisti a dilecto et dulcissimo filio tuo domino nostro ihesu cristo. Et per illam maximam compassionem et accerbissimum cordis dolorem quem habiusti quando vidisti filium tuum ante crucem nudatum et in ipsa levatum pendentem crucifixum vulneratum sitientem fel et acetum hely clamatem audisti et morientem vidisti. Et per quinque vulnera evisdem cristi filii tui domini nostri et per contractionem viscerum suorum pre nimio dolore vul***(f. 161)***nerum. Et per dolorem quem habuisti quando vidisti eum vulnerari per fontes sanguinis sui et per fontes sanctarum et piissimarum lacrimarum tuarum. Tu cum omnibus sanctis et electis dei veni et festina in auxilium et consilium meum in omnibus orationibus et requestis meis et omnibus augustiis meis. Et in omnibus rebus illis in quibus sum facturus locuturus aut cogitaturus omnibus diebus ac noctibus horis atque momentis vite mee. Et michi indigno famulo tuo impetres a dilecto et dulcissimo* **(f. 161v)** *filio tuo domino nostro ihesu christo complementum bonum cum omni misericordia et consolatione omni consilio et adiutorio omniperfectione et benedictione et sanctificatione omni salvatione pace et prosperitate omni gaudio et alacritate. Etiam habundantiam omnium bonorum spititualium et corporalium et gratiam spiritus sacti qui bene per omnia me disponat animam meam custodiat. Corpus meum regat mentem erigat sensus sublevet mores componat actus in bonis probet vota et desideria per***(f. 162)***ficiat cogitationes sanctas instituat preterita mala indulgeat presentia emendet futura moderetur. vitam honestam et honorabilem michi tribuat. et victoriam contra omnes adversitates hinus mundi contraque omnes inimicos meos spirituales et carnales. Pacem spiritualem et carnalem michi tribuat fidem rectam spem firmam et caritatem perfectam. castitatem humilitatem et pacientiam. Et quinque sensus corporis mei regat et protegat Septem opera misericordie complere me faciat. Et a septem* **(f. 162v)** *peccatis mortalibus me liberet et defendat usque in finem meum*

duodecim articulos fidei decem que precepta legis firmiter tenere et credere me faciat Et in novissimus diebus meis ostende michi beatissimam et piissimam faciem tuam. Et annunties michi diem et horam obitus Et hanc orationem supplicem suscipias et exaudias et et vitam eternam michi tribuas. Audi et exaudi me dulcissima virgo maria mater dei et misericordie miserere mei Amen.

O Intemerata (ff. 162v-166v) ***Oratio Devota ad beatissimam virginem mariam[28].*** **(f. 163)**

Iconografia: Virgem e São João com o livro (ih) ***O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis atque incomparabilis dei genetrix virgo maria gratissimum sancti spiritus sacrarium ianua regni celorum per quam post deum totus vivit orbis terrarum. De te enim cristus dei filius verus et omnipotens deus suam sanctissimam fecit matrem assumens de te illam sanctissimam car***(f. 163v)***nem per quam mundus qui perditus erat salvatus est cuius preciosíssimo sanguine mundus ipse redemptus est et peccata remissa sunt. Formans eam in preciosissimo utero tuo de preciosissimo sanguine tuo vinens eam eterne ac incomparabili divinitati sue a quo bona cuncta procedunt et per quem omnia facta sunt. Quem adoro et quam sanctissimam suam carnem cum preciosissimo sanguine suo ipse dat cotidie fidelibus suis sub forma panis et vini in cibum viaticum salutarem et vitalem. Et qui dig***(f. 164)***ne manducaverit habebit vitam eternam. Qui autem indigne manducaverit iudicium sibi manducat et bibit sicut pluries feci mea culpa mea culpa mea gravissima culpa. Qui autem non manducaverit non habebit vitam eternam. Et propterea dicimus tibi. quia per te post deum totus vivit orbis terrarum. Per hanc fidem te deprecor dei genitrix et perpetua virgo maria inclina aures tue pietatis indignis supplicacionibus meis et esto michi misericordio peccatori propitia et in omnibus* **(f. 164v)** *auxiliatrix rogans pro me apud fontem pietatis et misericordie filium tuum creatorem et redemptorem nostrum ihesum christum verum et omnipotentem deum a quo bona cuncta procedunt per quem omnia facta sunt. Qui non vult mortem peccatoris sed ut magis convertatur et vivat. Cui proprium est misereri semper et parcere ut ipse per ineffabilem misericordiam suam precibus et meritis tuis absolvat me ab omnibus peccatis meis per que ei displicui. Tribuens michi veram stabilitatem et veram mansuetudinem et gratiam* **(f. 165)** *obediendi fidei spei et caritati cum perseverentia bonorum operum. Custodiens me a residivo*

[28] A oração *O Intemerata* é bastante vulgar em Livros de Horas e a versão mais antiga que se conhece remonta ao século XII. Existem várias versões do texto. A do presente manuscrito é próxima da que figura nas Horas de Louis de Laval, cerca de 1480. Paris, BN ms. lat. 920.
Vide: http://www.chd.dk/tutor/ointem.html

peccati et temptationibus et machinamentis demonis mundi et carnis itaque amplius non serviam demonibus quibus servivi in multitudinibus scelerum meorum videlicet in superbia vana gloria cupiditate avaritia invidia ira tristicia gula luxuria accidia et negligentiis infinitis et aliis multis peccatis quibus peccavi vel alios peccare feci mea culpa mea culpa mea gravissima culpa. Hiis eternim peccatis **(f. 165v)** *perdidi celorum et societatem electorum. Et quotiens offendi filium tuum et letificavi demones pessimos. Totiens mea culpa mea culpa mea gravissima culpa. Ideo deprecor te dei genitrix et perpetua virgo maria ut impetres michi indulgenciam omnium peccatorum et aliorum ab ipso filio tuo a quo bona cuncta procedunt. Qui etiam illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Fac ut ipse illuminet mentem meam lumine claritatis gratie sue inflammans eam igne sanctissi***(f. 166)***mi ac suavissimi amoris sui. Et faciat me seipsum cum patre et spiritu sancto unum solum deum adorare in spiritu et veritate seipsum super omnia diligere et timere et eidem firmiter adherere sua mandata custodire peccata vitare suam sanctissimam passionem imitari et bonis operibus habundare prospera mundi despicere et nulla eius adversa formidare. Et talem penitentiam in hac vita pro cunctis sceleribus peccatis meis agere que ei precibus et meritis tuis sit beneplacens et grata Ita et parcat michi in alia vi***(f. 166v)***ta concedens michi misericorditer et omnibum amicis et benefactoribus meis vitam et requiem sempiternam. Amen.*

18. SUFRÁGIOS, ff. 167-178v e 183-190

(f. 167) Iconografia: *São Miguel Arcanjo*; ***De sancto michael archangelo*** ***G****aude princeps supernorum michael archangelorum dei providentia. gaude ductor animarum. ad paradisum salvandarum summa dei clementia. gaude quia devicisti. draconem et deiecisti de celis ad inferna. gaude quia sic certasti. quod lucifer superasti potenti salutifera. gaude milia centena. laudem dei et ex***(f. 167v)***ultent in speculo sanctorum. fac nos ergo collaudare. tecum semper et regnar. per secula seculorum amen.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate michael. Ut digni efficiamurpermissione christi. Oremus.* ***D****eus qui montem garganum per beatum michaelem archangelum mirabiliter decorasti diemque per eum ab eodem monte fugam demonis in specie venenosi serpentis voluisti presta quesumus ut per merita beati archangeli tui michaelis verum civium supernorum mereamur fieri consortes. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***De sancto*** **(f. 168)** ***iohanne*** Iconografia: *São João Baptista*; ***I****nter natus mulierum non resurrexit maior iohanne baptista.* ***versiculus*** *Fuit homo missus a deo. Cui*

nomen erat iohannes. Oremus. ***S****ancti iohannis baptiste martiris tui quesumus domine salutaris auxilii nobis prestet effectum. Per christum dominum nostrum Amen.* ***De sanctis petro et paulo antiphona.***[29] **(f. 168v)** Iconografia: São Pedro e São Paulo; ***P****etrus apostolus et paulus doctor gentium ipsi nos docuerunt legem tuam domine.* ***versiculus*** *Constitues eos principes super omnem terram. Memores erunt nominis tui domine. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus cuius dextera beatum petrum ambulantem in fluctibus ne mergeretur erexit et coapostolum eius paulum* **(f. 169)** *tertio naufragatem de profundo pelagi liberavit exaudi nos propitius et concede ut amborum meritis eternitatis gloriam consequamur. Per christo dominum nostrum amen.* ***De sancto iacobo antiphona.***[30] Iconografia: São Tiago; ***A****deptus est sedem apostolici culminis qui recia carnalia contemplit genitoris.* ***Versiculus*** *Dedisti hereditatem.* ***Responsorium*** *Timentibus nomen tuum domine. Oremus.* ***Oratio.*** **(f. 169v)** ***A****desto domine plebi tue sanctificator et rector ut apostoli tui iacobi munita persidiis et conversatione tibi placeat et secura deseviat. Per christum dominum nostrum Amen.* ***De sancto andrea***[31] Iconografia: Santo André; ***A****ndreas cristi famulus dignus dei apostolus germanus petri et in passione socius.* ***Versiculus*** *Dilexit andream dominus. In odorem suavitatis.* **(f. 170)** ***M****aiestatem tuam domine suppliciter exoramus ut sicut ecclesie tue beatus andreas apostolus extitit predicator et rector. ita apud te sit pro nobis perpetuus intercessor. Per christum dominum nostrum Amen.* ***De sancto christoforo.*** Iconografia: São Cristóvão; ***B****onus athleta cristophorus laudans deum suum orabat dicens gratias tibi ago domine ihesu christe qui* **(f. 170v)** *errantes ad viam veritatis convertis tu concede michi gratiam erroneam ad te convertem di populum ut per me credentes magnificent nomen sanctum tuum.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate cristophore. Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***Oratio.*** ***B****eati martiris cristophori domine nos tuere presidiis. ut cuius commemorati omne annua devotione recolimus eius intercessionibus adversitatibus inereamur. Per christum dominum nostrum Amen.* ***De sancto georgio antiphona.*** **(f. 171)** Iconografia: São Jorge; ***G****eorgi martir inclite te decet laus et gloria. predoctatum inclita per quem puella regia existens in tristicia cum dracone pessimo te rogamus corde intimo. salvata est et animo. se reddidit altissimo cum multis fidelibus fac ergo sic avibus tu nos reddas celestibus nostris ablutis sordibus ut simul cum leticia tecum* **(f. 171v)** *simus in gloria nostra quia reddant labia laudes christoo cum gloria.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate georgi. Ut digni*

[29] Está musicado.
[30] Está musicado.
[31] Está musicado e a segunda parte (*maiestatem*) corresponde à colecta da Missa de 30 de Novembro. Vide: http://missale.heliohost.org/nov30.html

efficiamur promissione christi. ***Oratio.*** ***D****eus qui precatum vocem benigne exaudi maiestatem tuam suppliciter exoramus ut sicut in honore et gloriosi beati georgi martir draconem a puella superare voluisti ita cuisdem intercessione hostes nostros visibiles et invisibiles ne nobis vocere valeant contempuere. Per cristum dominum nostrum amen.* ***De sancto huberto antiphona.*** **(f. 172)** Iconografia: Santo Huberto; ***O*** *sancte huberte ubertatem nobis tribue corporalem sanctem infirmis restitue. o huberte deum ora ut demonum premat ora et nobis succurrat mortis in hora.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate hubert.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus qui perhennem gloriam sanctissimi confesso***(f. 172v)***ris tui atque pontificis huberti anime contulisti presta quesumus eius nos apud te ita patrociniis adiuvari ut cum eo vitam possideamus eternam Per cristum dominum nostrum Amen.* ***De sancto quintino martire antiphona.*** Iconografia: São Quintino; ***E****gregie martir quintine suscipe preces nostras preccare dominum pro excessibus famulorum quos nimi***(f. 173)***um comprimunt vincula delictorum* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate martir quintine. Ut digni.* ***Oratio.*** ***D****eus qui beati quintini martiris tui annua solennitate letificas concede propitius. Ut cuius natalicia colimus etiam actionibus imiitemur. Per cristum dominum nostrum Amen.* ***De sancto adriano.*** Iconografia: Santo Adriano; ***A****ve sancte adriane qui martirium in mane. passus es in* **(f. 173v)** *corpore stans pro christo cristiane quando heresi prophane. nolu isti cedere. qui ab infernali cane. salvans nos fac viam plane. salutis incedere. vivereque sic humane. Ut possimus mortem sane. subitam evadere.* ***Versiculus*** *O beate martir cristi adriane libera nos ab omni peste tristi et a marte subita.* ***Oratio.*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui nos beati martiris tui memoriam celebrare concedis tribue nobis quesumus ut eius meritis et precibus ab omni mala peste ac languore anime et* **(f. 174)** *corporis atque ab anticipatione subitance mortis nos semper salvare digneris. Per cristum dominum nostrum amen.* ***De sancto laurentio antiphona***[32] Iconografia: São Lourenço; ***L****aurentius ingressus est martir et confessus est nomen domini ihesu christi.* ***Versiculus*** *Dispersit dedit pauperibus. Iusticia eius manet in seculum seculi. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****a nobis quesumus omnipotens deus vici***(f. 174v)***orum nostrorum flammas extinguere qui beato laurentio martiri tuo tribue tormentorum suorum incendia superasti Per cristum dominum nostrum amen.* ***De sancto martino***[33] Iconografia: São Martinho; ***O*** *martine o pie quam pium est gaudere de te o martine prophetis compar apostolis consertus presulum gemma fide et meritis egregie pietate misericordia caritate ineffabili* **(f. 175)** *succurre nobis nunc et ante deum.*

[32] Está musicado. Faz parte da festa de São Lourenço
[33] Está musicado. Faz parte da festa de São Martinho

Versiculus *Ora pro nobis beate martine. Ut digni.* ***Oratio.*** ***D****eus qui conspicis quia ex nulla nostra virtute subsistimus concede propitius ut intercessione beati martini confessoris tui atque pontificis contra adversa omnia muniamur. Per cristum.* ***De sancto nycholao antiphona.*** Iconografia: São Nicolau; ***C****opiose caritatis nicholae pontifex qui* **(f. 175v)** *cum deo cum deo gloriaris in celi palatio condescende supplicamus ad te suspirantibus ut exutos gravi carne pertrahas ad superos* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate nicholae.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus qui beatum nicholaum confessorem tuum atque pontificem innumeris decorasti miraculis tribue nobis quesumus ut eius meritis et precibus a iehenne ignis incendus liberemur. Per cristum dominum nostrum. Amen.* ***De sancto hermete antiphona.*** **(f. 176)** Iconografia: Santo Hermes; ***I****ste sanctus pro lege dei sui certavit usque ad mortem et a verbis impiorum non timuit fundatus enim erat supra firmam petram.* ***Versiculus*** *Gloria et honore coronasti eum domine. Et constituisti eum super opera manuum tuarum. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus qui beatum hermetem martirem tuum virtute constantine in passione robo***(f. 176v)***rasti ex eius nobis imitatione tribue pro amore tuo prospera mundi despicere. et nulla eius adversa formidare. Per cristum dominum nostrum. amen.* ***De sancto ieronimo***[34] Iconografia: São Jerónimo; ***I****ste est qui ante deum magnas virtutes operatus est et omnis terra doctrina eius repleta est ipse intercedat pro peccatis omnium populorum.* ***Versiculus*** *Amavit eum dominus et ornavit eum.* **(f. 177)** *Stolam glorie induit eum. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus qui nobis per beatum iheronimum confessorem sacerdotemque tuum scripture sancte veritatem et mistica sacramenta revelare dignatus es presta quesumus ut cuius natalicia colimus eius semper erudiamur doctrinis et meritis ad invemur. Per.* ***De sancto fiacro antiphona*** Iconografia: São Fiacro; ***S****ancte fiacre dulcedo pauperum tu consolatorum* **(f. 177v)** *secorum* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate fiacri. Ut digni efficiamur.* ***Oratio.*** ***M****isericordiam tuam nobis quesumus domine intercedente beato fiacro intercessore tuo clementer impede ut nobis peccatoribus ipsius propitiare suffragiis. Per christum.* ***De sanctis hughone et aychadro.*** Iconografia: Santos Hugo e Acário; ***M****agnifici patres pietatis rore madentis nos exaudite dantes solatie vite pre***(f. 178)***sul et abba hugho aichadre.* ***Versiculus*** *Orate pro nobis sanctis simi confessores. Ut digni.* ***Oratio.*** ***L****etentur ecclesia tua deus beatorum confessorum hugonis atque aycadri confisa suffragiis atque precibus gloriosis et devota permaneat et secura consistat. Per christum.* ***De sancto drogho antiphona*** Iconografia: São Drogo; ***S****erve bone et fidelis intra in gaudium domini* **(f. 178v)** *tui.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beate drogho. Ut digni.* ***Oratio.*** ***D****eus qui ex multitudine*

[34] Está musicado.

misericordie tue eciam supplicibus tuis potestatem sanandi in nomibe tuo contulisti concede propitius ut intercessione beati drogonis amici tui ab infirmita tibus mentis et corporis liberemur. Per cristum dominum nostrum. ***De quinque sanctis in ecclesia multum recommendatis*** ***D****ionisi radius grecie fides regnum illustrans francie. O georgi nules egregie hostem vincens armis poten***(f. 183)***cie.*[35] ***C****hristophore tinctus in sanguine christum ferens humeris flumine.* ***B****lasi presul vivens sanctissime. plagas curans carnis et anime.* ***O*** *egidi cumferis habitans crimen regis karoli recitans. cum sociis pro me sis flagitans nesim malis mundi periclitans.* ***Versiculus*** *Exultent iusti inconspectu dei. Et delectentur in leticia. Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus qui sanctorum tuorum dionisii georgii christofori blasii et egidii memoriam agentibus et eorum opem postulantibus* **(f. 183v)** *auxilium in tribulatione promisisti ipsorum quesumus nos tuere presidiis sicut es fidelis in omnibus berbis tuis Per cristum dominum nostrum.* ***De sancta anna antiphona*** Iconografia: *Santa Ana*; ***C****eleste beneficium introivit in annam per quam nobis nata est maria virgo.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beata anna. Ut.* ***Oratio.*** ***D****eus qui beate anne tantam gratiam* **(f. 184)** *donare dignatus es ut beatissimam matrem tuam in suo gloriosissimo utero portare meruit da nobis per intercessionem matris et filie tue propitiationis habundantiam ut quarum commemorationem pio amore amplectimur earum precibus ad celestem patriam pervenire valeamus. Per* ***De sancta Katherina.*** Iconografia: *Santa Catarina*; ***V****irgo sancta katherina grecie gemma urbe alexandrina costi* **(f. 184v)** *regis erat filia.* ***Versiculus*** *Diffusa est gratia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****eus qui dedisti legem moysi in summitate montis synai et in eodem loco corpus beate katherine virginis et martyris tue per sanctos angelos tuos mirabiliter collocasti tribue quesumus. Ut eius meritis et intercessione ad montem qui cristus est valeamus pervenire. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum qui tecum vivit.* ***De sancta barbara antiphona.*** **(f. 185)** Iconografia: *Santa Bárbara*; ***G****aude barbara beata summe pollens in doctrina angeli mysterio. Gaude virgo deo grata que baptistam imitata es in vite stadio.* ***G****aude cum te visitavit cristus vita et curavit plagas actu proprio.* ***G****aude quia meruisti impetrare quod petisti dante dei filio.* ***G****aude namque elevata es in celo et delata nobili marti***(f. 185v)***rio. Te laudantem familiam trahe post te ad gloriam finito exilio.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beata barbara. Ut digni. Oremus.* ***Oratio.*** ***I****ntercessio quesumus domine beate barbarae virginis et martiris tue ab omni adversitate nos protegat ut per eius interventum gloriosissimum sacrosancti corporis et sanguinis domini nostri*

[35] Os fólios 179, 179v, 182 e 182v, pertencem à oração dedicada à Virgem para ser recitada aos sábados; os fólios 180, 180v, 181 e 181v pertencem às Horas da Piedade. Por forma a evitar uma leitura confusa, estes fólios serão transcritos no final dos sufrágios e repetidos nas respectivas secções.

ihesu christi sacramentum ante diem exitus nostri per veram penitentiam et puram confessionem percipere mereamur. Qui tecum vivit et regnat deus. Per omnia secula **(f. 186)** ***De sancta marghareta antiphona*** Iconografia: *Santa Margarida*; ***V****irgo gloriosa christi margareta virginum gemma preciosissima virtute supernorum clara audi preces nostras coram te fusas. fac nos iungi eternali choro precibus ergo tuis adesto calamitatibus nostris quibus undique premimur.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beata margareta* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur. Oremus* **(f. 186v)** ***Oratio*** ***D****eus qui beatam margaretam virginem tuam ad celos per matirii palmam pervenire fecisti: concede nobis quaesumus. ut eius exempla sectantes ad te venire mereamur. Per christum dominum nostrum.* ***De sancta appolonia.*** Iconografia: *Santa Apolónia*; ***B****eata appolonia grave tormentum sustinuit primo tyranni extraxerunt dentes eius cum malleis ferreis et cum* **(f. 187)** *esset in illo tormento oravit ad dominum ihesum christum. Ut qui cunque nomen suum supra se portaret malum in dentibus non sentiret.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beata appolonia. Ut digni. Oremus.* ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui beatam appoloniam virginem et martirem tuam de manibus inimicorum suorum liberasti et eius orationem exaudisti te queso per intercessionem eius et beati laurentii martiris tui simulque omnum sanctorum et sanctarum ut dolorem a dentibus meis expel***(f. 187v)***las sanum et incolumen me ipsum efficias ut tibi gratiarum actiones referre valeam in eternum. Per dominum nostrum.* ***De sancta margdalena*** Iconografia: *Santa Maria Madalena*; ***O*** *maria ergo unxit pedes ihesu et extersit capillis suis et domus impleta est ex odore unguenti.* ***Versiculus*** *Dimissa sunt ei peccata multa.* ***Responsorium*** *Quoniam dilexit multum. Oremus.* ***Oratio*** **(f. 188)** *Largire nobis clementissime pater quod sicut beata maria magdalena dominum nostrum super omnia diligendo suorum obtinuit veniam peccaminum ita nobis apud tuam misericordiam sempiternam impetret beatitudinem. Per christum dominum nostrum Amen.* ***Undecim milium virginum.***[36] ***O*** *felix germania tam decoro germine virginum ornata beata colonia pretiosa sanguine martirum ditata vere iuste tu lateris que thesauro super auriem nobile ditaris.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis* **(f. 188v)** *beata ursula cum sodalibus tuis. Ut digni. Oremus.* ***Oratio*** ***D****eus qui digne tibi sacratis virginibus sociis que illarum mirandi agonie robur iudidisti quo martirii palmam ad super ne contemplationis pertingerent gloriam da quesumus ut earum eorum non intercessionibus adiuvari quas et quos hodierna die intranseundo mortis stadio in celestibus triumphare fecisti. Per christum dominum.* ***De quinque virginibus in ecclesia multum recommendatis*** ***K****atherina tiranum supe***(f. 189)***perans doctos docens et rotas lacerans.*

[36] Está musicado.

M**argareta te castis federans et draconis latera reserans. **M**arta christum domo reficiens et draconem vinctum deiciens **O** christina deos despicieis et te christo victimam faciens simulacra **B**arbara fugiens tormentorum penas despiciens per vos deus vixit exaudiens ne peccatis meis superiens. **Versiculus** Adducentur regi virgines post eam **Responsorium** Proxime euis afferentur tibi. Oremus. **D**eus qui beatarum virginum martirum* **(f. 189v)** *quam tuarum Katherine margarete marthe cristine ac barbare patrocinia invocantibus promisti succursum da ut earum precibus et meritis tue propitiationis consequamur effectum. Per christum dominum nostrum Amen **De quatuor sanctis antiphona. Iconografia: *Santos Sebastião, Adriano, Cristóvão e Antão*; ***G**audent in celis anime sanctorum qui christi vestigia sunt fecuti et quia per eius amore sanguinem suum fuderunt ideo cum christum regnavit fine fine* **(f. 190)** ***Versiculus** Ora pro nobis beati martires cristi. **Responsorium** Ut digni efficiamur promissione christi. Oremus **Collecta.** Infirmitatem nostram respice omnipotens deus et qua pondus propie actionis gravat beatorum martirum tuorum sebastiani adriani cristofori atque anthoni intercessio gloriosa nos protegat. Per cristum dominum nostrum Amen.*

19. OFÍCIO DOS DEFUNTOS segundo o uso de Roma, ff. 190v-222v

(f. 190v) Iconografia: *Ressurreição de Lázaro* (pp); **(f. 191)** ***Sequuntur vigilie mortuorum primo ad vesperas antiphona.*** *Pacebo **Psalmus**[37] **D**ilexi quoniam exaudiet dominus vocem orationis mee **Q**uia inclinavit aurem suam michi et in diebus meis invocabo. **C**ircumdederunt me dolores mortis pericula inferni invenerunt me. **T**ribulationem et dolorem inveni. et nomen domini invocavi. **O** domine libera animam meam* **(f. 191v)** *misericors dominus et iustus et deus noster miseretur. **C**ustodiens parvulos dominus humiliatus sum et liberavit me. **C**onvertere anima mea in requiem tuam quia dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte oculos meos a lacrimis pedes meos a lapsu. **P**lacebo domino in regione vivorum. **R**equiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis. **antiphona** **P**lacebo domino in regione vivorum. **antiphona** Heu me. **Psalmus david**[38] Ad dominum cum tribularer clamavi et exaudivit me. **D**omine* **(f. 192)** *libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa. **Q**uid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam **S**agitte potentis acute cum carbonibus*

[37] Salmo 114
[38] Salmo 119

desolatoriis. ***H****eu michi quia incolatus meus prolongatus est habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um his qui oderunt pacem eram pacificus cum loquebar illis inpugnabant me gratis.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Heu me quia incolatus meus prolongatus est.* ***antiphona*** *Dominus.* ***Psalmus***[39] *Levavi oculos meos* **(f. 192v)** *in montes unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commotionem pedem tuum neque dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet qui custodit israel.* ***D****ominus custodit te dominus protectio tua super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Dominus custodiat te ab omni* **(f. 193)** *malo custodiat animam tuam dominus.* ***antiphona*** *Si iniquitates.* ***Psalmus***[40] ***D****e profundis clamavi ad te domine. domine exaudi vocem meam. Fiant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propitiatio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.* **(f. 193v)** ***E****t ipse redimet israel ex omnibus iniquitatibus eius.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Si iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***antiphona*** *Opera.* ***Psalmus david***[41] ***C****onfitebor tibi domine in toto corde meo quoniam audisti verba oris mei.* ***I****n conspectu angelorum psallam tibi adorabo ad templum sanctum tuum et confitebor nomini tuo.* ***S****uper misericordia tua et veritate tua quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* ***I****n quacumque die invocavero te exaudi me multiplicabis in anima mea virtutem.* ***C****on***(f. 194)***fiteantur tibi domine omnes reges terre quia audierunt omnia verba oris mei.* ***E****t cantent in viis domini quoniam magna est gloria domini.* ***Q****uoniam excelsus dominus et humilia respicit et alta a longe cognoscit.* ***S****i ambulavero in medio tribulationis vivificabis me et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam et salvum me fecit dextera tua.* ***D****ominus retribuet pro me domine misericordia tua in seculum opera manuum tuarum ne despicias.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Opera manuum tuarum domine ne despicias.* **(f. 194v)** ***antiphona*** *Absolve.* ***Canticum.*** ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia*

[39] Salmo 120
[40] Salmo 129
[41] Salmo 137

eius a progenie in progenies timentibus eum. ***F****ecit potentiam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites* **(f. 195)** *dimisit inanes.* ***S****uscepit israel puerum suum recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in secula.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Absolve domine animas eorum ab omni vinculo delictorum ut in resurectionis gloria inter sanctos tuos resuscitati respirent. Pater noster. Et ne nos. Sed libera.* ***Versiculus*** *Oremus pro cunctis fidelibus defunctis. requiem eternam dona eis domine et lux perpectua luceat eis.* ***Versiculus*** *A porta inferi. Erue domine animas eorum.* ***Versiculus*** *Credo videre bona domini. In ter***(f. 195v)***ra viventium. Domine exaudi orationem meam. Et clamor. Oremus. Partem beate resurectionis obtineant vitamque eternam habere mereantur in celis. Per te ihesu christe salvator mundi qui cum pater et spiritum sancto vivis et regnas deus. per omnia seculo seculorum amen.* ***Psalmus david***[42] *Lauda anima mea dominum laudabo dominum in vita mea psallam deo meo quamdiu fuero.* ***N****olite confidere in principibus in filiis hominum in quibus non est salus.* ***E****xibit spiritus eius et revertetur in terram suam in illa die peribunt omnes cogi***(f. 196)***tationes eorum.* ***B****eatus cuius deus iacob adiutor eius spes eius in domino deo ipsius qui fecit celum et terram mare et omnia que in eis sunt.* ***Q****ui custodit veritatem in seculum facit iudicium iniuriam patientibus dat escam esurientibus.* ***D****ominus solvit conpeditos dominus illuminat cecos.* ***D****ominus erigit elysos dominus diligit iustos.* ***D****ominus custodit advenas pupillum et viduam suscipiet et vias peccatorum disperdet.* ***R****egnabit dominus in secula deus tuus syon in generatione et generationem.* ***R****equiem.* **(f. 196v)** ***Versiculus*** *Requiescant in pace. Amen.* ***Versiculus*** *Domine exaudi. Et clamor. Oremus* ***Oratio:*** *Deus qui nos patrem et matrem honorare precepisti miserere quesumus animabus patris mei et matris mee eorum que peccata dimitte meque cum eis in eterne claritatis gaudi o fac vivere.* ***Alia collecta.*** ***D****eus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pontificali vel sacerdotali dignitate vigere fecisti. presta quesumus ut eorum quoque perpetuo aggregentur consortio.* ***Alia collecta.*** **(f. 197)** ***I****nclina domine aurem tuam ad preces nostras quibus misericordiam tuam supplices deprecamur Ut animas famulorum famularum que tuarum quas de hoc seculo migrare iussisti. In pacis ac lucis regione constituas et sanctorum tuorum iubeas esse consortes.* ***Alia oratio.*** ***D****eus venie largitor et humane salutis amator quesumus immensam clementiam tuam ut nostre congregationis fratres et sorores propinquos et benefactores nostros qui ex hoc seculo transierunt beata maria semper* **(f. 197v)** *virgine intercedente cum omnibus sanctis tuis ad*

[42] Salmo 145

perpetue beatitudinis consortium pervenire concedas. ***alia oratio.*** ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgentiam quam semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Qui vivis et regnas deus per omnia secula seculorum amen. Requiescant in pace. Amen.* ***Invitatorium*** ***R****egem cui omnia vivunt Venite adoremus* ***Psalmus*** **(f. 198)** ***V****enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione et in psalmis iubilemus ei.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos quoniam non repellit dominus plebem suam quia in manu eius sunt omnes fines terre et altitudines montium ipse conspicit. Venite adoremus.* ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud et aridam fundaverunt manus eius venite adoremus et procidamus ante deum ploremus* **(f. 198v)** *coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus. Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem temptationis in deserto ubi temptaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea. Venite adoremus.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hii errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira* **(f. 199)** *mea si introibunt in requiem meam.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***R****equiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis. Venite adoremus.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***antiphona*** *Dirige.* ***Psalmus david***[43] ***V****erba mea auribus percipe domine intellege clamorem meum.* ***I****ntende voci orationis mee rex meus et deus meus.* ***Q****uoniam ad te orabo domine mane exaudies vocem meam.* ***M****ane astabo tibi et videbo quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* ***N****eque habitabit iuxta te ma* **(f. 199v)** *maliignus neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* ***O****disti omnes qui operantur iniquitatem perdes omnes qui locuntur mendatium.* ***V****irum sanguinum et dolosum abhominabitur dominus ego autem in multitudine misericordie tue.* ***I****ntroibo in domum tuam adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* ***D****omine deduc me in iusticia tua propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.* ***Q****uoniam non est in ore eorum veritas cor eorum vanum est.* ***S****epulchrum patens est guttur eorum linguis suis* **(f. 200)** *dolose agebant iudica illos deus.* ***D****ecidant a cogitationibus suis secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos quoniam irritaverunt te domine.* ***E****t letentur omnes qui sperant in te in eternum exultabunt et habitabis in eis.* ***E****t gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum quoniam tu benedices iusto.* ***D****omine ut scuto bone voluntatis tue coronasti nos.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam.* ***antiphona*** *Convertere.*

[43] Salmo 5

Psalmus[44] *Domine ne in furore tuo* **(f. 200v)** *arguas me neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei.* ***antiphona*** ***C****onvertere domine et eripe animam meam quoniam non est in morte qui memor sit tui.* ***antiphona*** ***N****equando.* ***Psalmus***[45] ***D****omine deus meus in te speravi salvum me fac ex omnibus persequentibus me et libera me.* ***N****equando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***D****omine deus meus si feci istud si est iniquitas in manibus meis.* ***S****i reddidi retribuentibus michi mala decidam merito* **(f. 201)** *ab inimicis meis inanis.* ***P****ersequatur inimicus animam et comprehendat et conculcet in terra vitam meam et gloriam meam in pulverem deducat.* ***E****xurge domine in ira tua et exaltare in finibus inimicorum meorum.* ***E****t exurge domine deus in precepto quod mandasti et sinagoga populorum circumdabit te.* ***E****t propter hanc in altum regredere dominus iudicat populos.* ***I****udica me domine secundum iusticiam meam et secundum innocentiam meam super me.* ***C****onsumetur nequitia peccatorum et diriges iustum* **(f. 201v)** *scrutans corda et renes deus.* ***I****ustum adiutorium meum a domino qui salvos facit rectos corde.* ***D****eus iudex iustus fortis et patiens numquid irascitur per singulos dies* ***N****isi conversi fueritis gladium suum vibravit arcum suum tetendit et paravit illum.* ***E****t in eo paravit vasa mortis sagittas suas ardentibus effecit.* ***E****cce parturit iniusticiam concepit dolorem et peperit iniquitatem.* ***L****acum aperuit et effodit eum et incidit in foveam quam fecit.* ***C****onvertetur dolor eius in caput eius* **(f. 202)** *et in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* ***C****onfitebor domino secundum iusticiam eius et psallam nomini domini altissimi.* ***R****equiem* ***antiphona*** *Nequando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***Versiculus*** *Collocet eum dominus cum principibus. Cum principibus populi sui. Pater noster. Et ne nos inducas.* ***Lectio prima*** ***P****arce michi domine nichil enim sunt dies mei. Quid est homo quia magnificas eum aut quid apponis eum erga cor tuum* **(f. 202v)** *Visitas eum diluculo. et subito probas illum. Usquequo non parcis michi nec dimittis me ut glutiam salivam meam Peccavi. Quid faciam tibi o custos hominum. Quare posuisti me contrarium tibi. et factus sum michimetipsi gravis. Cur non tollis peccatum meum et quare non aufers iniquitatem meam. Ecce nunc in pulvere dormio et si mane me quesieris non subsistam.* ***Responsorium*** *Credo quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* **(f. 203)** ***Versiculus*** *Quem visurus sum ego ipse et non alius et oculi mei conspecturi sunt. Et in carne mea.* ***Lectio secunda*** ***T****edet animam meam vite mee dimittam adversum me eloquium meum. Loquar in amaritudine anime mee dicam*

[44] Salmo 6. O texto está muito incompleto, tendo sido suprimida uma parte significativa do texto.
[45] Salmo 7

deo noli me condempnare. Indica michi cur me ita iudices. Numquid bonum tibi videtur si calumpnieris et opprimas me opus manuum tuarum et consilium impiorum adiuves. Numquid oculi carnei tibi sunt. aut sicut videt homo et tu videbis. Numquid sicut dies hominis dies tui: et anni tui sicut humana **(f. 203v)** *sunt tempora. ut queras iniquitatem meam et peccatum meum scruteris et scias quia nichil impium fecerim. cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.* ***Responsorium*** *Qui Lazarum resuscitasti a monumento fetidum. Tu eis domine dona requiem et locum indulgentie.* ***Versiculus*** *Qui venturus es iudicare vivos et mortuos et seculum per ignem. Tu eis.* ***Lectio tertia*** ***M****anus tue domine fecerunt me. et plasmaverunt me totum in circuitu: et sic repente precipitas me. Memento queso* **(f. 204)** *quod sicut lutum feceris me: et in pulverem reduces me: Nonne sicut lac mulsisti me et sicut caseum me coagulasti Pelle et carnibus vestisti me. Ossibus et nervis compegisti me. Vitam et misericordiam tribuisti michi: et visitatio tua custodivit spiritum meum.* ***Responsorium*** *Domine quando veneris iudicare terram ubi me abscondam a vultu ire tue. quia peccavi nimis in vita mea.* ***Versiculus*** *Commissa mea pavesco et ante te erubesco dum veneris iudicare noli me condempnare. Quia peccavi nimis in* **(f. 204v)** *vita mea.* ***Versiculus*** *Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis. Quia peccavi nimis in vita mea.* ***In secundo nocturno antiphona.*** *In loco.* ***Psalmus david***[46] ***D****ominus regit me et nichil michi deerit in loco pascue ibi me collocavit.* ***S****uper aquam refectionis educavit me animam meam convertit.* ***D****eduxit me super semitas iusticie propter nomen suum.* ***N****am et si ambulavero in medio umbre mortis non timebo mal quoniam tu mecum es.* ***V****irga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.* **(f. 205)** ***P****arasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me.* ***I****mpinguasti in oleo caput meum et calix meus inebrians quam preclarus est.* ***E****t misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vite mee.* ***E****t ut inhabitem in domo domino in longitudinem dierum.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *In loco pascue ibi me collocavit.* ***antiphona*** *Delicta.* ***Psalmus***[47] ***A****d te domine levavi animam meam deus meus in te confido non erubescam.* ***N****eque irrideant me inimici mei etenim universi qui sustinent te non confundentur.* ***C****onfundantur* **(f. 205v)** *omnes iniqua agentes supervacue.* ***V****ias tuas domine demonstra michi et semitas tuas edoce me.* ***D****irige me in veritate tua et doce me quia tu es deus salvator meus et te sustinui tota die.* ***R****eminiscere miserationum tuarum et misericordiarum tuarum que a seculo sunt.* ***D****elicta iuventutis mee et ignorantias meas ne memineris.* ***S****ecundum misericordiam tuam memento mei tu propter bonitatem tuam domine.* ***D****ulcis et rectus*

[46] Salmo 22
[47] Salmo 24

dominus propter hoc legem dabit delinquentibus in via. ***D****iriget mansuetos in iudicio docebit* **(f. 206)** *mites vias suas.* ***U****niverse vie domini misericordia et veritas requirentibus testamentum eius et testimonia eius.* ***P****ropter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo multum est enim.* ***Q****uis est homo qui timet dominum legem statuit ei in via quam elegit.* ***A****nima eius in bonis demorabitur et semen eius hereditabit terram.* ***F****irmamentum est dominus timentibus eum et testamentum ipsius ut manifestetur illis.* ***O****culi mei semper ad dominum quoniam ipse evellet de laqueo pedes me* **(f. 206v)** *meos.* ***R****espice in me et miserere mei quia unicus et pauper sum ego.* ***T****ribulationes cordis mei multiplicate sunt de necessitatibus meis erue me.* ***V****ide humilitatem meam et laborem meum et dimitte universa delicta mea.* ***R****espice inimicos meos quoniam multiplicati sunt et odio iniquo oderunt me.* ***C****ustodi animam meam et erue me non erubescam quoniam speravi in te.* ***I****nnocentes et recti adheserunt michi quia sustinui te.* ***L****ibera deus israel ex omnibus tribulationibus suis.* ***R****e***(f. 207)***quiem* ***antiphona*** *Delicta iuventutis mee et ignorantias meas ne memineris domine.* ***antiphona*** *Credo videre.* ***Psalmus*** [48] ***D****ominus illuminatio mea et salus mea quem timebo* ***D****ominus protector vite mee a quo trepidabo* ***D****um appropiant super me nocentes ut edant carnes meas.* ***Q****ui tribulant me inimici mei ipsi infirmati sunt et ceciderunt.* ***S****i consistant adversum me castra non timebit cor meum.* ***S****i exurgat adversum me prelium in hoc ego sperabo.* ***U****nam petii a domino hanc requiram ut inhabitem in domo domini omnibus* **(f. 207v)** *diebus vite mee.* ***E****t videam voluntatem domini et visitem templum eius.* ***Q****uoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.* ***I****n petra exaltavit me et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* ***C****ircuivi et immolavi in tabernaculo eius hostiam vociferationis cantabo et psalmum dicam domino.* ***E****xaudi domine vocem meam qua clamavi ad te miserere mei et exaudi me.* ***T****ibi dixit cor meum exquisivit te facies mea faciem tuam domine re***(f. 208)***quiram.* ***N****e avertas faciem tuam a me ne declines in ira a servo tuo.* ***A****diutor meus esto ne derelinquas me neque dispicias me deus salutaris meus.* ***Q****uoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me dominus autem assumpsit me.* ***L****egem pone michi domine in via tua et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* ***N****e tradideris me in animas tribulantium me quoniam insurrexerunt in me testes iniqui et mentita est iniquitas sibi.* ***C****redo videre bona domini in terra viventium.* **(f. 208v)** ***E****xpecta dominum viriliter age et confortetur cor tuum et sustine dominum.* ***R****equiem* ***antiphona*** ***C****redo videre bona domini in terra viventium.* ***Versiculus*** ***C****ollocet eos dominus cum principibus.* ***C****um principibus populi sui. Pater noster. Et ne nos inducas. Sed libera.* ***Lectio IIII***

[48] Salmo 26

R**esponde michi quantas habeo iniquitates et peccata. scelera mea atque delicta ostende michi. Cur faciem tuam abscondis et arbitraris me inimicum tuum: Contra folium quod vento rapitur ostendis potentiam tuam et stipulam siccam persequeris.* **(f. 209)** *Scribis enim contra me amaritudines et consumere me vis peccatis adolescentie mee. Posuisti in nervo pedem meum. et observasti omnes semitas meas. et vestigia pedum meorum considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum: et quasi vestimentum quod comeditur a tinea.* ***Responsorium *Memento mei deus quia ventus est vita mea. Nec aspiciat me visus hominis.* ***Versiculus*** *De profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam. Nec aspiciat.* ***Lectio V*** ***H**omo natus de muliere brevi vivens tempore repletur* **(f. 209v)** *multis miseriis. Qui quasi flos egreditur et conteritur et fugit velut umbra. et numquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos et adducere eum tecum in iudicium: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine. Nonne tu qui solus es. Breves dies hominis sunt. numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius qui preteriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo ut quiescat donec optata veniat et sicut mercenarii dies* **(f. 210)** *eius.* ***Responsorium*** *Hei michi domine quia peccavi nimis in vita mea. quid faciam miser ubi fugiam nisi ad te deus meus. Miserere mei dum veneris in novissimo die.* ***Versiculus*** *Anima mea turbata est valde sed tu domine succurre ei. Miserere.* ***lectio sexta*** ***Q**uis michi hoc tribuat ut in inferno protegas me. et abscondas me donec pertranseat furor tuus. et constitutas michi tempus in quo recorderis mei: Putas ne mortuus homo rursum vivat: Cunctis diebus quibus nunc milito: donec veni***(f. 210v)***at immutatio mea. Vocabis me et ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti. sed parce peccatis meis.* ***Responsorium*** *Ne recorderis peccata mea domine. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam. Dum veneris.* ***Versiculus*** *Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis. Dum veneris.* ***In tertio nocturno antiphona.*** *Complaceat* ***Psalmus***[49] ***E**xpectans expectavi dominum* **(f. 211)** *et intendit michi.* ***E**t exaudivit preces meas et eduxit me de lacu miserie et de luto fecis.* ***E**t statuit supra petram pedes meos et direxit gressus meos.* ***E**t immisit in os meum canticum novum carmen deo nostro.* ***V**idebunt multi et timebunt et sperabunt in domino.* ***B**eatus vir cuius est nomen domini spes eius et non respexit in vanitates et insanias falsas.* ***M**ulta fecisti tu domine deus meus mirabilia tua et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.* ***A**nnunciavi et locutus sum multiplicati sunt* **(f. 211v)** *super numerum.* ***S**acrificium et oblationem noluisti aures autem*

[49] Salmo 39.

perfecisti michi. ***H****olocaustum et pro peccato non postulasti tunc dixi ecce venio.* ***I****n capite libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam deus meus volui et legem tuam in medio cordis mei.* ***A****nnunciavi iusticiam tuam in ecclesia magna ecce labia mea non prohibebo domine tu scisti.* ***I****usticiam tuam non abscondi in corde meo veritatem tuam et salutare tuum dixi.* ***N****on abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam a concilio multo.* **(f. 212)** ***T****u autem domine ne longe facias miserationes tuas a me misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.* ***Q****uoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus comprehenderunt me iniquitates mee non potui ut viderem.* ***M****ultiplicate sunt super capillos capitis mei et cor meum dereliquit me.* ***C****omplaceat tibi domine ut eruas me domine ad adiuvandum me respice.* ***C****onfundantur et revereantur simul qui* [querunt animam meam ut auferant eam. **C**onvertantur retrorsum et revereantur qui][50] *volunt mcihi mala.* ***F****erant confestim confusionem suam qui dicunt michi euge euge.* ***E****xul***(f. 212v)***tent et letentur super te omnes querentes te et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go autem mendicus sum et pauper dominus sollicitus est mei.* ***A****diutor meus et protector meus tu es deus meus ne tardaveris.* ***R****equiem.* ***antiphona.*** *Complaceat tibi domine ut eruas me domine ad adiuvandum me respice.* ***antiphona.*** *Sana domine.* ***Psalmus***[51] ***B****eatus qui intellegit super egenum et pauperem in die mala liberavit eum dominus.* ***D****ominus conservet eum et vivificet eum et be***(f. 213)***atum faciat eum in terra et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***D****ominus opem ferat illi super lectum doloris eius universum stratum eius versasti in infirmitate eius.* ***E****go dixi domine miserere mei sana animam meam quoniam peccavi tibi.* ***I****nimici mei dixerunt mala michi quando morietur et peribit nomen eius* ***E****t si ingrediebatur ut videret vana loquebatur cor eius congregavit iniquitatem sibi.* ***E****grediebatur foras et loquebatur in idipsum.* ***A****dversum me susurrabant omnes inimici mei adversum* **(f. 213v)** *me cogitabant mala michi.* ***V****erbum iniquum constituerunt adversum me numquid qui dormit non adiciet ut resurgat* ***E****tenim homo pacis mee in quo speravi qui edebat panes meos magnificavit super me subplantationem.* ***T****u autem domine miserere mei et resuscita a me et retribuam eis.* ***I****n hoc cognovi quoniam voluisti me quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* ***M****e autem propter innocentiam suscepisti et confirmasti me in conspectu tuo in eternum.* ***B****enedictus dominus deus israel* **(f. 214)** *a seculo et in seculum fiat fiat.* ***R****equiem.* ***antiphona.*** *Sana domine*

[50] Texto suprimido por erro do escriba. Vestigio de emenda (pergaminho raspado).
[51] Salmo 40

animam meam quia peccavi tibi. ***antiphona.*** *Sitivit.* ***Psalmus***[52] *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te deus.* ***S****itivit anima mea ad deum fortem vivum quando veniam et apparebo ante faciem dei.* ***F****uerunt michi lacrime mee panes die ac nocte dum dicitur michi cotidie ubi est deus tuus.* ***H****ec recordatus sum et effudi in me animam meam quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad* **(f. 214v)** *domum dei.* ***I****n voce exultationis et confessionis sonus epulantis.* ***Q****uare tristis es anima mea et quare conturbas me.* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* ***A****d meipsum anima mea conturbata est propterea memor ero tui de terra iordanis et hermonii a monte modico.* ***A****byssus abyssum invocat in voce catharactarum tuarum.* ***A****mnia excelsa tua et fluctus tui super me transierunt.* ***I****n die mandavit dominus misericordiam suam et nocte canticum eius.* ***A****pud* **(f. 215)** *me oratio deo vite mee dicam deo susceptor meus es.* ***Q****uare oblitus es mei et quare contristatus incedo dum affligit me inimicus* ***D****um confringuntur ossa mea exprobraverunt michi qui tribulant me inimici mei.* ***D****um dicunt michi per singulos dies ubi est deus tuus quare tristis es anima mea et quare conturbas me* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et deus meus.* ***R****equiem.* ***antiphona.*** *Sitivit anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem domini.* **(f. 215v)** ***Versiculus*** *Ne tradas domine animas confitentium tibi. Et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Pater noster. Et ne nos.* ***Lectio septima*** ***S****piritus meus attenuabitur: dies mei breviabuntur et solum michi superest sepulcrum. Non peccavi et in amaritudinibus moratur oculus meus. Libera me domine et pone me iuxta te et cuius vis manus pugnet contra me. Dies mei transierunt cogitationes mee dissipate sunt torquentes cor meum. Noctem verterunt in diem. et rursum* **(f. 216)** *post tenebras spero lucem. Si sustinuero infernus domus mea est et in tenebris stravi lectulum meum. Putredini dix.i Pater meus es mater mea et soror mea vermibus. Ubi est ergo nunc prestolatio mea et pacientia mea tu es domine deus meus.* ***Responsorium*** *Peccantem me cotidie et non me poenitentem timor mortis conturbat me. Quia in inferno nulla est redemptio miserere mei deus et salva me.* ***Versiculus*** *Deus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua libera me. Quia in in***(f. 216v)**[ferno nulla est redemptio miserere mei deus et salva me.] [53] ***Lectio octava*** ***P****elli mee consumptis carnibus adhesit os meum et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei miseremini mei saltem vos amici mei quia manus domini tetigit me. Quare persequimini me sicut deus et carnibus meis saturamini.*

[52] Salmo 41
[53] Texto suprimido.

Quis michi tribuat ut scribantur sermones mei. Quis michi det ut exarentur in libro stilo ferreo aut plumbi lamina vel celte sculpantur in scilice. Scio enim quod redemptor meus vivit et in novissimo die **(f. 217)** *de terra surrecturus sum et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea videbo deum salvatorum meum. Quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et non alius. Reposita est hec spes mea in sinu meo.* ***Responsorium*** *Domine secundum actum meum noli me iudicare nichil dignum in conspectu tuo egi ideo deprecor maiestatem tuam. Ut tu deus deleas iniquitatem meam.* ***Versiculus*** *Amplius lava me domine ab iniusticia mea et a delicto meo munda me. Ut tu deus deleas iniquitatem meam.* **(f. 217v)** **[Lectio nona][54]** *Quare de vulva eduxisti me. Qui utinam consumptus essem. ne oculus me videret. Fuissem quasi non essem de utero translatus ad tumulum. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi. Dimitte me ergo ut plangam paululum dolorem meum antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine. Terram miserie et tenebrarum ubi umbra mortis et nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat.* ***Responsorium*** *Libera me domine de* **(f. 218)** *viis inferni qui portas ereas confregisti et visitasti infernum et dedisti eis lumen ut viderent te qui erant in penis tenebrarum.* ***Versiculus*** *Clamantes et dicentes advenisti redemptor noster. Qui portas ereas.* ***Versiculus*** *Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis.* ***Responsorium*** *Libera me domine.* ***Istud Responsorium dicitur ad placitum. Responsorium*** *Libera me domine de morte eterna in die illa tremenda. Quando celi movendi sunt et terra. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Tremens factus sum ego et* **(f. 218v)** *timeo dum discussio venerit atque ventura ira. Quando celi.* ***Versiculus*** *Dies illa dies ire calamitatis et miserie dies magna et amara valde. Dum veneris.* ***Versiculus*** *Requiem eternam. Libera me domine.* ***Ad laudes antiphona.*** *Exultabunt domino ossa humiliata.* ***Psalmus[55]*** *Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam.* ***antiphona*** *Exaudi.* ***Psalmus[56]*** *Te decet hymnus deus in syon et tibi reddetur votum in iherusalem.* ***E****xaudi orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***V****erba iniquorum prevaluerunt su***(f. 219)***per nos et impietatibus nostris tu propitiaberis.* ***B****eatus quem elegisti et assumpsisti habitabit in atriis tuis.* ***R****eplebimur in bonis domus tue sanctum est templum tuum mirabile in equitate.* ***E****xaudi nos deus salutaris noster spes omnium finium terre et in mari longe.* ***P****reparans montes in virtute tua accinctus potentia qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius. Turbabuntur gentes et timebunt qui habitant terminos a signis tuis exitus matutini et vespere delectabis.* **(f. 219v)** ***V****isitasti terram et inebriasti eam multiplicasti*

[54] Rubrica suprimida.
[55] Salmo 50. O texto foi praticamente todo suprimido.
[56] Salmo 64.

locupletare eam. ***F****lumen dei repletum est aquis parasti cibum illorum quoniam ita est preparatio eius.* ***R****ivos eius inebrians multiplica genimina eius in stillicidiis eius letabitur germinans.* ***B****enedices corone anni benignitatis tue et campi tui replebuntur ubertate.* ***P****inguescent speciosa deserti et exultatione colles accingentur.* ***I****nduti sunt arietes ovium et valles abundabunt frumento clamabunt etenim hymnum dicent.* ***R****e* **(f. 220)***quiem* ***antiphona*** *Exaudi domine orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***antiphona*** *Me suscepit dextera tua domine.* ***Psalmus***[57] *Deus deus meus ad te de luce vigilo.* ***ut super antiphona*** *A porta.* ***Psalmus***[58] ***E****go dixi in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.* ***Q****uesivi residuum annorum meorum dixi non videbo dominum deum in terra viventium.* ***N****on aspiciam hominem ultra et habitatorem quietis. Generatio mea ablata est et convoluta est a me quasi tabernaculum pastorum.* ***P****recisa est* **(f. 220v)** *velut a texente vita mea dum adhuc ordirer succidit me de mane usque ad vesperam finies me.* ***S****perabam usque ad mane quasi leo sic contrivit omnia ossa mea.* ***D****e mane usque ad vesperam finies me sicut pullus hyrundinis sic clamabo meditabor ut columba.* ***A****ttenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso. Domine vim patior responde pro me quid dicam aut quid respondebit michi cum ipse fecerim.* ***R****ecogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee.* ***D****omine si sic vivitur et in* **(f. 221)** *talibus vita spiritus mei corripies me et vivificabis me ecce in pace amaritudo mea amarissima. Tu autem eruisti animam meam ut non periret proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.* ***Q****uia non infernus confitebitur tibi neque mors laudabit te non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam.* ***V****ivens vivens ipse confitebitur tibi sicut et ego hodie pater filiis notam faciet veritatem tuam. Domine salvum me fac et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vite nostre in* **(f. 221v)** *domo domini.* ***R****equiem.* ***antiphona*** *A porta inferi erue domine animas eorum.* ***antiphona*** *Omnis spiritus laudet dominum.* ***Psalmus david***[59] ***L****audate dominum de celis.* ***ut supra versiculus*** *Audivi vocem de celo dicentem michi* ***Responsorium*** *Scribe beati mortui qui in domino moriuntur* ***antiphona*** *Ego sum resurrectio et vita qui credit in me etiam si mortuus fuerit vivet et omnis qui vivit et credit in me non morietur in eternum.* ***psalmus***[60] *Benedictus dominus deus israel quia visitavit.* ***ut supra*** *Kirieleyson. christelison. Kirieleyson Pater noster. Et ne*

[57] Salmo 62. O texto foi praticamente todo suprimido.
[58] A rubrica introduz o salmo 66 que foi totalmente suprimido. Segue-se o Cântico de Ezequiel (Isaias 38)
[59] Salmo 148. O texto foi praticamente todo suprimido. Foram totalmente suprimidos os salmos seguintes: 149 e 150.
[60] Embora a rubrica assinale a presença de um salmo, o texto que e introduzido é o cântico de Zacarias, Lc (1, 68-79), tendo sido praticamente todo suprimido.

nos. ***Psalmus***[61]***.*** **(f. 222)** *De profundis clamavi.* ***Versiculus*** *A porta inferi. Erue domine animas eorum.* ***Versiculus*** *Requiescant in pace. Amen.* ***Versiculus*** *Domine exaudi. Et clamor. Oremus.* ***Oratio*** ***D****eus cui proprium est misereri semper et parcere. Te supplices exoramus pro anima famuli tui quam hodie se hoc seculo migrare iussisti ut non tradas eam in manibus inimici neque obliviscaris in finem. sed iubeas eam a sanctis angelis suscipi et ad patriam paradisi perduci. ut quia in te speravit et credidit non penas* **(f. 222v)** *eterna sustineat. sed gaudia sempiterna possideat. Per dominum.* ***Alia collecta.*** ***I****nclina domine aurem.* ***Oratio*** ***D****eus venie largitor.* ***Oratio*** ***F****idelium deus omnium.* ***ut supra.***[62]

[61] Salmo 129. O texto foi praticamente todo suprimido.
[62] Foram omitidos os versículos e responsórios finais.

FICHA CIENTÍFICA

PORTO, BIBLIOTECA PÚBLICA MUNICIPAL DO PORTO, MS. 622.
[*HORAS DE FREI LUÍS CAETANO DE SÃO JOSÉ*]

Flandres, último quartel do século XV.
Iluminador: desconhecido.
Manuscrito: pergaminho; ii + 183[1] + iii fólios; 135 x 100 mm; justificação: 89 x 52; 15 linhas; latim; letra gótica; 15 iluminuras de página plena; margens ornadas e historiadas.
Proveniência: Pertenceu a Frei Luís Caetano de São José (até 1797); Mosteiro de Tibães (?); Biblioteca Pública Municipal do Porto (antes de 1849).

1. CONTEÚDO

ff. 1-12v, Calendário em latim de uso indeterminado.

ff. 13-14, Oração dedicada a Santa verónica: [Falta iluminura] ***Salutatio beate veronice. S****AlVe sancta facies nostri redemptoris ...;*

ff. 14v-21, Breves Horas da Cruz: [f. 14v, Crucifixão] ***Incipit officium sancte cruce ad matutinas. D****Omine labia mea aperies ...;*

ff. 21v-27, Breves Horas do Espírito Santo: [f. 21v, Pentecostes] ***Incipit officium de sancto spiritu. D****Omine labia mea aperies ...;*

ff. 27v-33v, Missa: [f. 27v, Virgem com o Menino] ***Incipit officium misse beate marie E****T introibo ad altare dei ...;*

ff. 33v-38v, Perícopes Evangélicas: (ff. 33v-34v) ***Inicium sancti evvangelii secundum iohannem : gloria tibi domine I****N principio erat verbum et verbum erat apud deum ...;* (ff. 34v-36) ***Secundum lucam I****N illo tempore. Missus est angelus gabriel ...;* (ff. 36-37v) ***Secundum matheum C****Um natus esset ihesus in bethleem ...;* (ff. 37v-38v) ***Secundum marcum I****N illo tempore. Recumbentibus undecim discipulis ...;* f. 39 em branco.

ff. 39v-101, Horas da Virgem segundo o uso de Roma: (ff. 39v-57) [f. 39v, Anunciação] ***Incipit officium beate marie virginis secundum usum romane ecclesie. Ad matutinas. D****Omine labia mea aperies ...;* (ff. 57v-67v) [f. 57v, Visitação] ***Ad laudes. D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 68v-73) [f. 68v, Natividade do Senhor] ***Ad primam. D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 73v-77v) [f. 73v, Anúncio aos Pastores] ***Ad tertiam. D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 78-82v) [f. 78v, Apresentação de Jesus no Templo] ***Ad Sextam D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 83v-87v) [f. 83v, Adoração dos Magos] ***Ad nonam. D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 88v-95v) [f. 88v, Matança dos Inocentes] ***Ad vesperas. D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 96v-101) [f. 96v, Fuga da Sagrada Família para o Egipto] ***Ad completorium. C****Onverte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 101v-110v, Ofício da Virgem para o Advento: [f. 101v, Coroação da virgem] ***Incipit officium beate marie quod dicitur per totum adventum. Ad vesperas. D****Eus in adiutorium meum intende ...;*

[1] O número de fólios requer uma explicação adicional. A foliação termina no número 191, ainda que este último, estando regrado, não contenha texto. Porém verificámos três lapsos na foliação que obrigam à correcção do número de fólios. São eles, dois fólios não numerados entre os fólios 59v-60 e 100v-101; e uma passagem errada do número 112 para o 123. Feitos os acertos necessários contabilizamos 183 fólios.

ff. 111v-140v, Salmos Penitenciais: [f. 111v, David em oração] ***Incipiunt septem psalmi penitenciales antiphona.*** *Ne reminiscaris.* ***psalmus D****Omine ne in furore tuo arguas me ...;* (ff. 132-140v) ***letanie sanctorum K****yrieleison* ***C****hriteleison ...;*

ff. 141v-182v, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Roma: [f. 141v, Ressurreição de Lázaro] ***Incipit officium vigilie mortuorum ad vesperas antiphona.*** *Placebo.* ***psalmus D****llexi quoniam exaudiet ...;*

ff. 183v-190, Orações: (ff. 183v-187v) [f. 183v, Nossa Senhora da Piedade] ***Oratio ad beatam virginem mariam. O****bsecro te domina mea sancta maria mater dei ...;* (ff. 187v-190) ***Alia oratio de domina nostra O*** *intemerata et in eternum benedicta ...;* (190v-191v) em branco com regramento

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 13, cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; inicial ornada, a 6 espaços. Ser fantástico na margem de pé: sereia; tronco feminino desnudo inserido num corpo de ave.

f.14v, *Cristo crucificado entre Maria e João, Evangelista.* cercadura ornada com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo de losangos pintados a amarelo, azul e magenta; f. 15, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 21v, *Pentecostes.* Cercadura ornada com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo de bandas diagonais pintadas a amarelo, azul e magenta; f. 22, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura igual à precedente, ornada, apenas com elementos da flora.

f. 27v, *Virgem com o Menino no Trono.* Cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo pintado a amarelo; f. 28, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura igual à precedente, incluindo ser antropomórfico (tronco feminino desnudo inserido numa casca de caracol) na margem de pé.

f. 33v, cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular. Insere na margem de goteira a representação de *São João Evangelista com a taça de veneno* e um pavão na margem de pé.

f. 34, cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular.

f. 34v, cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular. Insere a representação de joias, pedras preciosas e pérolas, dois soldados com armadura e uma figura feminina (Santa Bárbara ? ou uma personificação da Igreja?).

f. 35, cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular.

f. 35v, cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular.

f. 36, cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular. Insere, na margem de goteira a expulsão de Adão e Eva do Paraíso e na margem de pé um leão.

f. 37v, Cercadura ornada com pavões e um caracol, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo pintado de amarelo.

f. 38, cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular.

f. 39v, *Anunciação.* Cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular; insere duas aves (margem de cabeça), a expulsão de Adão do paraíso (margem

de goteira) e joias (margem de pé); f. 40, inicial ornada a 5 espaços e cercadura igual à precedente, inserido na margem de goteira a expulsão de Eva do Paraíso.

f. 57v, *Visitação.* Cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo pintado a amarelo; f. 88, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 68v, *Natividade do Senhor.* Cercadura ornada com folhas de acanto, pintadas em *trompe l'oeil* sobre fundo pintado de azul e fita rosa planificada, ornada com ramagens finas desenhadas a ouro; f. 69, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 73v, *Anúncio aos Pastores.* Cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil* sobre fundo azul, simulando uma estrutura retabular; insere quatro aves e uma borboleta (margem de goteiraa) e três bustos de anjos (margem de pé); f. 74, inicial ornada a 6 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 78v, *Apresentação de Jesus no Templo.* Cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil* sobre fundo azul, simulando uma estrutura retabular; insere joias ornadas com pedras preciosas, pérolas e soldado vestido com armadura; f. 79, inicial ornada a 6 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 83v, *Adoração dos Magos.* Cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular; insere duas aves (margem de cabeça) e duas santas na margem de goteira: Maria Madalena e Catarina; f. 84, inicial ornada a 6 espaços e cercadura identica à precedente, inserido a representação de duas santas na margem de goteira: Santa Bárbara e outra que não é possível identificar.

f. 88v, *Matança dos Inocentes*. Cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo segmentado pintado a amarelo, azul e rosa; f. 89, inicial ornada, a 6 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 96v, *Fuga da Sagrada Família para o Egipto*. Cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo pintado a amarelo; f. 97, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 101v, *Coroação da Virgem*. Cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo pintado a rosa; f. 102, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 111v, *David em Oração*. Cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo segmentado pintado a amarelo, azul e magenta; f. 112, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 141v, *Ressurreição de Lázaro.* Cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo segmentado pintado a amarelo, azul e magenta; f. 142, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura igual à precedente.

f. 183v, Virgem da lamentação. Cercadura ornada, pintada em *trompe l'oeil,* simulando uma estrutura retabular; insere duas aves (margem de cabeça) e duas figuras militares pintados em *trompe l'oeil* (margem de goteira), estando uma delas aureolada (S. Sebastião?); f. 184, inicial ornada a 6 espaços e cercadura igual à precedente, inserido a representação de 4 santas na margem de goteira e pé: Santa Bárbara e Santa Apolónia e duas outras que não conseguimos identificar (Santa Ana? e Santa Catarina?).

3. COLAÇÃO

Não efectuada.

4. ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 141 x 9 x 35 mm. Pastas de madeira cobertas de pele castanha ornada com moldura de filete fino. Lombada com cinco entre casas; quatro nervos realçados com filete. Cortes dourados e guardas; corte dianteiro apertado com fecho metálico danificado.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1990, A iluminura, (cat. 291);

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

Inventário, 2001, pp. 179-180; *Tesouros*, 1998, pp. 88 e 90; *Iluminura*, 1990, p. 173; PEREIRA,1895, p. 190; *Catalogo*, 1879, p. 44;

FICHA CIENTÍFICA

MAFRA, PALÁCIO NACIONAL DE MAFRA, COFRE 28

Tournai, final do século XV.
Iluminador: desconhecido.
Manuscrito: pergaminho; ii + 179 + i fólios; 165 x 116 mm; justificação: 92 x 57; 14 linhas; latim e francês; letra gótica; 2 iluminuras de página plena, 12 cercaduras ornadas completas, 13 iluminuras inseridas na coluna de texto, acompanhadas por banda ornada (11) ou figurada (2).
Proveniência: Palácio Nacional de Mafra (antes de 1881)[1].

1. CONTEÚDO

ff. 1-12v, Calendário em latim segundo o uso de Tournai, donde se destacam as seguintes menções: ***Eleutherii episcopi et confessoris***[2] (20 de Fevereiro); ***dedicatio ecclesie tornacensis*** (9 de Maio); ***Nichasii episcopi et martiris*** (14 de Dezembro).

ff. 13-16v, Horas da Cruz: [Falta iluminura] ***heures de le crois*** ***D****Omine labia mea aperies ...;*

ff. 17-20v, Horas do Espírito Santo: [Falta iluminura] ***D****Omine labia mea aperies ...;*

ff. 21-82v, Horas da Virgem segundo o uso de Tornai: (ff. 21-40v) [Falta iluminura] ***Sensieult les heures nostre dame selon lusaige de tournay A matinee*** ***D****Omine labia mea aperies ...;* (ff. 41-51v) [Falta iluminura] ***A laudes.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 52-56v) [Falta iluminura] ***A prime.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 57v-61v) [f. 57v, *Anúncio aos Pastores*] ***A tierce.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 62-65v) [Falta iluminura] ***A sexte.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 66-69v) [Falta iluminura] ***A nonne.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 70-77v) [Falta iluminura] ***A vespres.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende ...;* f. 77v, em branco. (ff. 78-82v) [Falta iluminura] ***A complie.*** ***C****Onverte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 83-107v, Salmos Penitenciais e Litania: (ff. 83-96) [Falta iluminura] ***Sensieult les sept psalmes*** ***D****Omine ne in furore tuo arguas ...;* (ff. 96-107v) [Litania] ***K****yrieleyson* ***C****hristeleyson* ***K****yrieleison ...;*

ff. 108v-166, Ofício dos Defuntos segundo o uso de Tornai**:** [f. 108v, *Ressurreição de Lázaro*] ***Sensieult les vegilles des trespasses. A vespres*** ***D****llexi quoniam exudiet dominus vocem orationis mee ...;*

f. 166v, Indulgência do Papa Sixto IV: ***Le pappe sixte quatrecenses de ce nom a donne a tous ceulx et celles qui diront devottement cette oraison qui sensieult devant lymaige de la vierge marie au soleil onze mille ans de indulgences.***

ff. 167-179v, Memorial dos Santos: (ff. 167-167v) ***De sainct michiel Antiphona*** [f. 167, *São Miguel arcanjo*] ***M****Ichael archangele paradisi preposite veni in ...;* (ff. 167v-168v) ***De sainct iehan baptiste antiphona*** [f. 168, *São João Baptista*] ***I****NTer natus mulierum non surrexit ...;* (ff. 168v-169v) ***De sainct iehan levangeliste*** [f. 169, *São João Evangelista com a taça de veneno*] ***I****Ohannes apostolus et evvangelista virgo electus est ...;* (ff. 169v-170v) ***De sainct piere et sainct pol. antiphona*** [f. 170, *São Pedro e São Paulo*] ***P****Etrus apostolus et paulus doctor gentium ...;* (ff. 170v-171v) ***De sainct iaques Antiphona*** [f. 171, *São Tiago, o Maior*] ***L****ux et decus hispanio iacobe sanctissime ...;* (ff. 171v-172v) ***De sainct ioseph*** [f. 172, *São José*] ***O*** *beati viri ioseph*

[1] Serve-nos de referência a data da *Exposição Retrospectiva de Arte Ornamental Portugueza e Hespanhola,* onde se incluem dois exemplares da Colecção de Livros de Horas do Palácio Nacional de Mafra.
[2] Bispo de Tournai; as suas relíquias estão conservadas num cofre do Tesouro da Catedral de Nossa Senhora de Tournai.

sancta preconia o inestimabilis ...; (ff. 172v-173v) ***De sainct nicolas Antiphona*** [f. 173, *São Nicolau*] ***A****micus dei nicolaus pontificali decoratus infula ...;* (ff. 173v-174v) ***De sainct eluthere antiphona*** [f. 174, *São Eleutério*] ***E****xultavit spiritus mundo morientis confurtatus ...;* (ff. 175-175v) [f. 175, *Nossa Senhora da Conceição e Doadora com São João Baptista*] ***A****ve sanctissima maria mater dei regina celi ...;*[3] (ff. 174v + 176-176v) ***Oroison de madame saincte anne.*** [f. 176, *Santa Ana, a Virgem e o Menino*] ***C****eleste beneficium introivit in annam ...;* (ff. 177-177v) [f. 177, *Maria Madalena*] ***M****aria ergo unxis pedes iesus et extersit capillis ...;* (ff.177v-178v) ***De saincte katherine.*** [f. 178, *Santa Catarina*] ***V****irgo sancta katherina grecie gemma urbe alexandrina ...;* (ff.178v-179v) ***De saincte barbe. Antiphona.*** [f. 179, *Santa Bárbara*] ***S****ummi regis clementiam vox una laudet omnium ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 57v, ***Anúncio aos Pastores*** (iluminura de página plena); cercadura ornada com elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo pintado; insere um brasão de armas com filactéria (margem de pé) e seres fantásticos (margem de goteira); f. 58, cercadura ornada com elementos da flora e fauna representados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo pintado.

f. 108v, ***Ressurreição de Lázaro*** (iluminura de página plena); f. 109, cercadura ornada com elementos da flora e fauna representados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo pintado; insere duas caveiras, um osso e duas inscrições, uma delas em filactéria.

f. 167, ***São Miguel arcanjo*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 7 espaços); banda ornada com um ser fantástico e elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo azul pintado (margem de goteira).

f. 168, ***São João Baptista*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo magenta pintado (margem de goteira).

f. 169, ***São João Evangelista com a taça de veneno*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo azul e dourado (margem de goteira).

f. 170, ***São Pedro e São Paulo*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo azul pintado (margem de goteira).

f. 171, ***São Tiago, o Maior*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo azul e dourado (margem de goteira).

f. 172, ***São José*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora (margem de goteira).

[3] Este fólio foi posteriormente colado sobre o actual fólio 176, razão pela qual a rubrica que é introduzida no final do fólio 174v se reporta ao fólio 176.

f. 173, ***São Nicolau*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo pintado (margem de goteira).
f. 174, ***São Eleutério*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo magenta pintado (margem de goteira).
f. 175, ***Nossa Senhora da Conceição*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); ***Doadora com São João Baptista*** inseridos na banda ornada na margem de goteira.
f. 176, ***Santa Ana, a Virgem e o Menino*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo violeta pintado (margem de goteira).
f. 177, ***Maria Madalena*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora representados em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado (margem de goteira).
f. 178, ***Santa Catarina*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 7 espaços); banda ornada com elementos da flora e fauna representados em *trompe l'oeil* sobre fundo azul pintado (margem de goteira).
f. 179, ***Santa Bárbara*** (iluminura inserida na coluna de texto, a 8 espaços); banda ornada com elementos da flora (margem de goteira).

3. COLAÇÃO

1º caderno: terno (1-6v)
2º caderno: terno (7-12v)
3º caderno: quaterno (13-20v)
4º caderno: quaterno (21-28v)
5º caderno: quaterno (29-36v)
6º caderno: quaterno (37-44v)
7º caderno: quaterno (45-52v)
8º caderno: quaterno (53-61v) + 1 fólio intercalado (Anúncio aos Pastores)
9º caderno: dois quaterno (62-77v)
10º caderno: quaterno (78-85v)
11º caderno: quaterno (86-93v)
12º caderno: quaterno (94-101v)
13º caderno: quaterno (102-107v)
14º caderno: quaterno (108-116v) + 1 fólio intercalado (Ressurreição de Lázaro)
15º caderno: quaterno (117-124v)
16º caderno: terno (125-130v)
17º caderno: quaterno (131-138v)
18º caderno: quaterno (139-146v)
19º caderno: quaterno (147-154v)

20º caderno: quaterno (155-162v)

21º caderno: bínio (163-166v)

22º caderno: quaterno (167-174v)

23º caderno: bínio (175-179v) + 1 fólio colado no início do caderno.

4. INICIAIS ORNADAS

Secção	**Iniciais**						
	1 Espaço	2 Espaços	3 Espaços	4 Espaços	5 Espaços	6 Espaços	**Total**
Calendário (1-12v)	54	_____	12	_____	_____	_____	**66**
Horas da Cruz (13-16v)	14	11	_____	_____	1	_____	**26**
Horas do Espírito Santo (17-20v)	14	11	_____	_____	1	_____	**26**
Horas da Virgem: Matinas (21-40v)	151	15	_____	_____	_____	1	**167**
Horas da Virgem: Laudes (41-51v)	88	13	_____	1	_____	_____	**102**
Horas da Virgem: Prima (52-56v)	39	6	_____	1	_____	_____	**46**
Horas da Virgem: Tercia (57v-61v)	27	6	_____	1	_____	_____	**34**
Horas da Virgem: Sexta (62-65v)	24	6	_____	1	_____	_____	**31**
Horas da Virgem: Noa (66-69v)	27	6	_____	1	_____	_____	**34**
Horas da Virgem: Vésperas (70-77)	55	10	_____	1	_____	_____	**66**
Horas da Virgem: Completas (78-82v)	34	8	_____	1	_____	_____	**43**
Salmos Penitenciais e Litania (fls. 83-107v)	286	21	_____	_____	1	_____	**308**
Ofício dos Defuntos (108v-166)	376	63	_____	_____	1	_____	**440**
Memorial (167-179v)	7	18	_____	_____	_____	_____	**25**
Total	**1196**	**194**	**12**	**7**	**4**	**1**	**1414**

5 ENCADERNAÇÃO

Dimensões: 172 x 120 x 40 mm. Pastas de cartão revestida a pele castanha muito deteriorada, com gravações a ouro na lombada e inscrição: *PSALMI ?D. ORATIONE*. Guardas de papel, lombada com seis entre casas; cinco nervos (um deles já inexistente). A guarda de papel do

primeiro plano contém duas inscrições numéricas a tinta e dois papéis colados um sobre o outro.

6. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)
2000, *A Imagem* (Cat. 49).

7. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)
CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; CUSTÓDIO, 2012, p. 135; *Imagem,* 2000, pp. 220-221; *Inventário*, 1994, p. 332; PEREIRA, 1895, p. 158.

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 22 ILUM.
[*HORAS DA FAMÍLIA GUERREIRO ABOIM*]

Flandres, cerca de 1500.
Iluminador: desconhecido.
Manuscrito: pergaminho; ii + 134 + i fólios; 181 x 130 mm; justificação: 102 x 65; 19 linhas; latim; letra gótica; 12 iluminuras de página iluminuras e 18 inseridas na coluna de texto.
Proveniência: Família Guerreiro Aboim (?)[1]; Eliezer Kamenesky (até 1936); Museu Nacional de Arte Antiga (1936)[2].

1. CONTEÚDO

f. [não numerado], Brasão de armas dos Guerreiro Aboim.

f. [não numerado], nota manuscrita respeitante ao conteúdo do livro[3].

ff. 1-12v, Calendário em latim segundo o uso de Bruges, destacando-se as seguintes menções: ***amandi episcopi*** (6 de Fevereiro), ***Bonifacii episcopi*** (5 de Junho)[4], ***Basilii episcopi*** (14 de Junho), ***Visitacio marie*** (2 de Julho)[5], ***Benedicti abbatis*** (11 de Julho), ***Donaciani episcopi*** (14 de Outubro), ***Nichasii episcopi*** (14 de Dezembro).

ff. 13v-18v, Horas da Cruz: [f. 13v, *Crucifixão*] ***Incipiunt hore de Sancta cruce*** ***D****Omine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam ...;*

ff. 19v-24, Horas do Espírito Santo: [f. 19v, *Pentecostes*] ***Incipiunt hore de Sancto Spiritu*** ***D****Omine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam ...;* 24v, em branco com regramento.

ff. 25v-30, Missa: [f. 25v, *Virgem com o Menino coroada por dois anjos*] ***Incipit missa beate marie virginis*** ***E****t introibo ad altare dei ...;*

ff. 30-34, Perícopes Evangélicas: (ff. 30-31) [f. 30, *São João na Ilha de Patmos*] ***Inicium sancti evvangelii secundum iohannem*** ***I****n principio erat verbum et verbum erat apud deum ...;* (ff. 31-32) [f. 31, *São Lucas no Scriptorium*] ***Secundum lucam*** ***I****n illo tempore. Missus est angelus gabriel ...;* (ff. 32-33v) ***Secundum matheum*** [f. 32v, *São Mateus no Scriptorium*] ***C****um natus esset ihesus in bethleem ...;* (ff. 33v-34) [f. 33v, *São Marcos no Scriptorium*] ***Secundum marcum*** ***I****n illo tempore. Recombentibus undecim discipulis apparuit ...;* 34v, em branco com regramento.

ff. 35v-86v, Horas da Virgem segundo ao uso de Roma: (ff. 35v-49) [f. 35v, *Anunciação*] ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum romane*** ***D****Omine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam ...;* 49v, em branco com regramento. (ff. 50v-58v) [f. 50v, *Visitação*] ***Ad laudes*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 59v-63v) [f. 59v, *Natividade do Senhor*] ***Ad primam*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* 63v, em branco com regramento. (ff. 64v-67v) [f. 64v, *Anúncio aos Pastores*] ***Ad terciam*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 68v-71v) [f. 68v, *Adoração dos Magos*] ***Ad sextam*** ***D****eus in adiutorium meum intende ...;* (ff. 72v-

[1] Com base no brasão de armas acrescentado no início do códice.
[2] O códice foi adquirido em 1936, a Eliezer Kamenski de acordo com a documentação de arquivo do MNAA e o papel dactilografado colado no canto superior esquerdo da guarda espelho do primeiro plano: *1936 "Livro de Horas Factura n.º 4178 "Aquisição"*
[3] Nela se pose ler: *Este livro mano escripto que consta de estampas, com os officios da Santa Crux, & do Espirito Santo, Missa de Nossa Senhora do Carmo, Officio de Nossa Senhora, & varias oracons, Septe Salmos penitenciais, Nocturno dos defuntos: Se nao sabe ahéra, & lugar em que foy feito, como delle seve, & hé antiquissimo nesta minha Caza: & anda nella em Morgado.*
[4] Utreque.
[5] Utreque.

75v) [f. 72v, *Circuncisão*] ***Ad nonam Deus in adiutorium meum intende ...;*** (ff. 76v-82) [f. 76v, *Matança dos Inocentes*] ***Ad vesperas Deus in adiutorium meum intende ...;*** 82v, em branco com regramento; (ff. 83-86v) [Falta iluminura] ***Ad completorium Converte nos deus salutaris noster ...;***

ff. 87-91v, Orações: (ff. 87-89v) ***Oratio ad beatam virginem mariam.*** [f. 87, *Virgem da Lamentação*] ***Obsecro te domina sancta maria mater dei ...;*** (ff. 90-91v) ***Alia oratio de nostra domina.*** [f. 90, *Virgem e São João junto à Cruz*] ***O intemerata et in eternum benedicta singularis ...;***

ff. 92-98, Memorial dos Santos: (ff. 92-92v) ***Memoria de sancto petro et paulo.*** [f. 92, *São Pedro e São Paulo*] ***Petrus apostolus et paulus doctor ...;*** (ff. 92v-93) ***Memoria de sancto iohanne baptista.*** [f. 92v, *São João Baptista*] ***Inter natus mulierum non surrexit ...;*** (ff. 93-93v) ***Memoria de sancto christoforo. antiphona.*** [f. 93, *São Cristóvão*] ***Martir christophore pro salvatoris honore ...;*** (ff. 93v-94) ***de sancto sebastiano.*** [f. 93v, *São Sebastião*] ***O quam mira refulsit gracia sebastianus martir ...;*** (f. 94) ***Memoria de sancto francisco. antiphona.*** [f. 94v, *São Francisco*] ***Franciscus vir catholicus et totus apostolicus ecclesie ...;*** (ff. 95-95v) ***Memoria de sancto anthonnio de padua.*** [f. 95, *Santo António de Pádua*] ***Si queris miracula mors error calamitas demon ...;*** (ff. 95v-96) ***Memoria de sancto nicolao. antiphona.*** [f. 95v, *São Nicolau*] ***Beatus nicolaus adhuc puerulus multo ieiunio ...;*** (ff. 96-96v) ***Memoria de sancto rocho. antiphona.*** [f. 96, *São Roque*] ***O quam magnificum est nomen tuum ...;*** (ff. 96v-97) ***Memoria de sancta katherina. antiphona.*** [f. 96v, *Santa Catarina*] ***Virgo sancta katherina grecie gemma urbe alexandrina ...;*** (ff. 97-97v) ***De sancta magdalena. antiphona.*** [f. 97, *Santa Maria Madalena*] ***Maria unxit pedes ihesu et extersit capillis capitis sui ...;*** (ff. 97v-98) ***Memoria de sancta margareta. antiphona.*** [f. 97v, *Santa Margarida*] ***Erat autem margareta annorum quindecim ...;*** (ff. 98-98v) ***Memoria de sancta barbara. antiphona.*** [f. 98, *Santa Bárbara*] ***O pulcra precipium rosa dans odorem florens ...;***

ff. 99v-113v, Salmos Penitenciais e Litania: (ff. 99v-108) [f. 99v, *David em oração*] ***Incipiunt septem psalmi penitencial. DOmine ne in furore tuo arguas me ...;*** (ff. 108-113v) ***Letania sanctorum. Kyrieleison Christieleison Kyrieleison ...;***

ff. 114v- 134, Ofício dos Defuntos de uso indeterminado[6]: [f. 114v, *Ressurreição de Lázaro*] ***Incipiunt vigilie mortuorum. antiphona.*** *Placebo.* [psalmus] ***Dllexi quoniam exaudiet dominus vocem ...;*** 134v, em branco com regramento.

2. ORNAMENTAÇÃO

f. [não numerado], Brasão de armas dos Guerreiro Aboim (aditamento posterior).

f. 13v, *Calvário* - Cristo crucificado entre Maria, João Evangelista, as Santas mulheres, José de Arimateia e os soldados romanos (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 14, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

[6] Não é possível determinar o uso uma vez que o texto está incompleto. Estão em falta o segundo e terceiro nocturnos que se localizavam entre os fólios 125v-126.

f. 19v, *Pentecostes* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora, fauna e ser fantástico (ave saindo da casca de um caracol), pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 20, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

f. 25v, *Virgem com o Menino coroada por dois anjos* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 26, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

f. 30, *São João na Ilha de Patmos* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.

f. 31, *São Lucas no Scriptorium* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.

f. 32v, *São Mateus no Scriptorium* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.

f. 33v, *São Marcos no Scriptorium* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.

f. 35v, *Anunciação* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 36, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

f. 50v, *Visitação* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 51, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

f. 59v, *Natividade do Senhor* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora, fauna e ser fantástico (ave saindo da casca de um caracol), pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 60, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

f. 64v, *Anúncio aos Pastores* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 65, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

f. 68v, *Adoração dos Magos* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 69, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

f. 72v, *Circuncisão* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 73, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

f. 76v, *Matança dos Inocentes* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 77, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

f. 83, [foi truncado o tema iconográfico]; cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.

f. 87, *Virgem da Lamentação* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.

f. 90, *Virgem e São João junto à Cruz* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.

f. 92, *São Pedro e São Paulo* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 92v, *São João Baptista* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 93, *São Cristóvão* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 93v, *São Sebastião* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 94v, *São Francisco* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 95, *Santo António de Pádua* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 95v, *São Nicolau* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 96, *São Roque* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 96v, *Santa Catarina* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 97, *Santa Maria Madalena* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 97v, *Santa Margarida* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 98, *Santa Bárbara* (iluminura inserida na coluna de texto); cercadura ornada a 3/4 com motivos da flora, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo.
f. 99v, *David em oração* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 100, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.
f. 114v, *Ressurreição de Lázaro* (página plena); cercadura ornada com motivos da flora e fauna, pintados em *trompe l'oeil* sobre fundo amarelo; f. 115, inicial ornada, a 5 espaços e cercadura idêntica à precedente.

3. COLAÇÃO
Não efectuada.

4. ENCADERNAÇÃO
Dimensões: 190 x 135 x 35 mm. Planos de madeira cobertos com pele castanha gravada a ouro: moldura com dois filetes, cantos e florão. Lombada com seis entre casas; cinco nervos; duas tranchefilas. Cortes dourados e guardas de papel; Vestígio de dois fechos de pele. Encadernação em pele com florão e cantos em metal. Faltam-lhe os fechos.

5. Exposições (*vide* anexo 4)[7]

2009, *Alegrem-se;* 1996, Santo António (Cat. 22); 1995, Santo António, (Cat. 88).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

- *Alegrem-se*, 2009, p. 60; *Santo António*, 1996, pp. 76-77; CARVALHO, 1995, pp. 153-154.

[7] Embora os dossiês do Museu assinalem a inclusão deste códice na Exposição Inaugural da Torre do Tombo, em 1990, o mesmo não consta do seu catálogo.

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 13 ILUM.
[*O DITO LIVRO DE HORAS DITO DE D. CATARINA OU DE D. FERNANDO*]

Flandres, ca. 1517.
Iluminador: Gerard Horenbout e colaboradores.
Manuscrito: velino, i + 113 + i fólios, 133 x 98 mm; justificação: 80 x 57 mm; 15 linhas; caracteres góticos em latim; 78 fólios iluminados (sendo um deles mais tardio): 29 iluminuras de página plena, entre as quais 19 com margens historiadas e 5 com margens ornadas; 38 fólios com margens historiadas ou ornadas, nas quais se incluem 6 pequenas miniaturas inseridas na coluna de texto, 4 iniciais historiadas, 6 iniciais habitadas e 12 iniciais ornadas; 11 com margens iluminadas.
Proveniência: Casa real portuguesa (?); Palácio das Necessidades (1910-1912); Museu Nacional de Arte Antiga (26 de Julho de 1915).

1. CONTEÚDO

ff. 1v-12, Calendário em latim segundo o uso de Bruges.

ff. 13-15, Perícope evangélica de São João: *Initium sancti evangelii secundum iohannem gloria tibi domine.* *In principio erat et verbum et verbum erat apud ...;*

ff. 16v-18, Perícope evangélica de São Marcos: *Secundum marcum* *In illo tempore Recumbentibus undecium discipulis ...;*

ff. 19v-21v, Sete orações do papa São Gregório na Paixão do Senhor: *Orationes sancti gregorii pape.* *Domine iesu christe adorote in cruce ...;*

ff. 22v-23v, Oração dedicada à Virgem com indulgência do papa Sixto IV: *Papa Sixtus quartus concessit cuilibet devote dicenti infrascriptam orationem undecim milia annorum de vera indulgentia pro qualibet vice* *Ave sanctissima maria mater …;*

ff. 24v-25, Oração ao Menino Jesus: *Iesus marie filius salus ...;*

ff. 26v-31, *Obsecro te:* *Oratio beate marie virginis* *Obsecro te domina sancta ...;*

ff. 32v-35v, *O Intemerata:* *Oratio devota de domina nostra* *O Intemerata et in eternum ...;*

ff. 36v-37v, Oração ao próprio anjo da guarda: *Ad proprium angelum antiphona* *Angele bone que mihi datus est custos ...;*

ff. 38v-39v, Oração ao Arcanjo São Miguel: *De sancto michaele antiphona* *Michael archangelo paradisi ...;*

ff. 40v-42, Oração a São Sebastião: *De sancto sebastiano antiphona* *O quam mira refulsit gratia sebastianus ...;*

ff. 43v-45, Oração à Virgem *Stabat mater*: *Stabat virgo iuxta crucem videns pati veram lucem ...;*

ff. 46v-47v, Oração a Cristo *Anima Christi:* *Anima christi sanctifica me corpus christi salva ...;*

ff. 48v-50, Oração a Santo Anselmo: *Domine deus meus si feciut essem reus tuus nunquid ...;*

ff. 51v-54v, Oração de entrega a Deus na hora da morte: *In manus tuas domine comendo spiritum meum ...;*

ff. 55v-78, Oração ao Papa Leão I: *Oratio sancti leonis pape:* *In principio erat et verbum et verbum ...;*

ff. 79v-84, Credo de Santo Atanásio: *Canticum athanasii* *Qvicunque vult salvus esse ante omnia opus est ...;*

ff. 85v-86v, Oração a São João Evangelista: ***De sancto iohanne evangelista. antiphona*** *Iste est iohannes qui super pectus. domini in cena recubuit ...;*

ff. 87v-89v, Perícope evangélica de São Lucas: ***Secundum lucam:*** *In illo tempore: Missus est angelus gabriel ...;*

ff. 90v-92v, Perícope evangélica de São Mateus: ***Secundum matheum****: In illo tempore Cum natus esset iesus in bethleem ...;*

ff. 93v-94, Oração da noite: *Gratias tibi ago omnipotens deus qui mihi in hac nocte ...;*

ff. 96v-97, Oração da manhã: *Gratias tibi ago: domine sancte pater omnipotens eterne deus ...;*

ff. 98v-101v + 95v-96, Oração preparatória para a confissão sacramental: ***Oratio ante ymaginem Christi dicenda*** *Conditor celi et terre rex regum et dominus …;*

ff. 102v-103v, Oração a São João Baptista: ***De sancto iohanne baptista antiphona*** *Inter natos mulierum non surrexit maior iohanne baptista ...;*

ff. 104v-105v, Oração a São Tiago: ***De sancto: Iacobo: antiphona*** *Nimis honorati sancti amici tui deus nimis ...;*

ff. 106v-107v, Oração a São Vicente: ***Oratio de sancto Vincentio*** *O Beate vincenti martyr christi inclite exora pro me ...;*

ff. 108v-109v, Oração a São Jerónimo: ***De sancto: Iheronimo: antiphona*** *Confessor domini iheronime astatem plebem corrobora sancta ...;*

ff. 110v-111v, Oração a Santo Antão: ***De sancto: Anthonio: antiphona*** *Anthoni pastor inclite qui cruciatos reficis: morbos sanas et destruis ignis ...;*

ff. 112v-113v, Oração a São Francisco: ***De sancto: francisco: antiphona*** *Salve sancte pater patrie lux forma minorum virtutis speculum recti via ...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 1v, ***Refeição no interior de um lar*** (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos em estrutura retabular: torneio (margem de pé).

f. 2, ***Santos e narrativas bíblicas***: *Circuncisão*, *Visitação dos Magos*, *São Vicente* e *Conversão de São Paulo* (margens laterais); signos do zodíaco: Capricórnio e Aquário (margem de cabeça); jogos infantis: torneio (margem de pé).

f. 2v, ***Cena rural inserida numa paisagem com neve*** (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos em estrutura retabular: jogo do arco (margem de pé).

f. 3, ***Santos e narrativa bíblica***: *Purificação de Maria no Templo*, *São Pedro* e *São Mateus* (margens laterais); signos do zodíaco: Aquário e Peixes (margem de cabeça); jogos infantis: jogo do arco (margem de pé).

f. 3v, ***A Lavra e a poda*** (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos em estrutura retabular: pitarra (margem de pé).

f. 4, ***Narrativa bíblica***: Anunciação de Maria (margem de goteira); signos do zodíaco: Peixes e Carneiro (margem de cabeça); jogos infantis: pitarra (margem de pé).

f. 4v, ***Passeio pelo campo*** (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos em estrutura retabular: Crianças a tocar matracas de martelo (margem de pé).

f. 5, ***Santos***: *São Jorge* e *São Marcos* (margem de goteira); signos do zodíaco: Carneiro e Touro (margem de cabeça); jogos infantis com tacos e bolas (margem de pé).

f. 5v, ***Passeio a cavalo*** (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos numa estrutura retabular: Festa das Maias (margem de pé).

f. 6, ***Santos***: *São Filipe* e *São Tiago*, *Santa Helena procurando a Verdadeira Cruz* (margens laterais); signos do zodíaco: Touro e Gémeos (margem de cabeça); jogos infantis com arco e flecha (margem de pé).

f. 6v, ***Tosquia das ovelhas e um torneio*** (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos em estrutura retabular: bolas de sabão e cavalinhos de madeira (margem de pé).

f. 7, ***Santos***: Santos Primo e Feliciano e São João Baptista (margens laterais); quatro putti segurando festões.[1]

f. 8, Santos e narrativas bíblicas: *Visitação*, Maria Madalena e São Tiago (margens laterais); signos do zodíaco: Caranguejo e Leão (margem de cabeça); jogos infantis: caça à borboleta (margem de pé).

f. 8v, ***A ceifa do cereal e o atar dos molhos*** (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos em estrutura retabular: justa no rio (margem de pé).

f. 9, ***Santos e narrativas bíblicas***: *São Pedro, São Lourenço, Assunção da Virgem, São Bartolomeu* e *Degolação de São João Baptista* (margens laterais); signos do zodíaco: Leão e Virgem (margem de cabeça); jogos infantis: justa no rio (margem de pé).

f. 9v, ***Vindima*** (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos numa estrutura retabular: jogo do pau (margem de pé).

f. 10, ***Santos e narrativas bíblicas***: *Egídio abade, Natividade da virgem Maria, Exaltação da Santa Cruz, São Mateus Apóstolo* e o *Arcanjo Miguel* (margens laterais); signos do zodíaco: Virgem e Balança (margem de cabeça); jogos infantis: caça aos pássaros com armadilhas (margem de pé).

f. 10v, ***A lavra e a sementeira*** (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos em estrutura retabular (margem de pé).

f. 11, ***Santos***: *São Bavo, São Dionísio, Lucas Evangelista, Simão* e *Judas* (margens laterais); signos do zodíaco: balança e escorpião (margem de cabeça); jogos infantis com tacos e bolas (margem de pé).

f. 11v, **O varejo da bolota** *para engorda dos porcos* (iluminura inserida a toda a largura da coluna de texto); jogos infantis inseridos em estrutura retabular: andarilhas (margem de pé).

f. 12, ***Santos e narrativas bíblicas***: Santos Elígio e Nicolau, Santa Ana, São Nicasio, São Tomé, Natividade do Senhor, Santo Estevão e São João Evangelista, a Matança dos Inocentes e São Tomás da Cantuária (margens laterais); signos do zodíaco: sagitário e capricórnio (margem de cabeça); jogos infantis: corrida de trenós no gelo (margem de pé).

f. 13v, ***Chefes das doze tribos de Israel*** (página plena); *Entrada de Cristo em Jerusalém* (margens); f. 14, Inicial, a seis espaços, ornada com pérolas e pedra preciosa; ***São João ressuscitando Drusiana*** (margens).

[1] fólio posteriormente inserido, com verso liso.

f. 16v, ***São Marcos no scriptorium*** (página plena); f. 17, ***Prisão de São Marcos*** (Iluminura inserida na coluna de texto); ***São Marcos conduzido pelas ruas da cidade*** (margens).

f. 19v, ***Missa de São Gregório*** (página plena); margens ornadas, simulando um retábulo esculpido, com integração de escultura; f. 20, Inicial, a seis espaços, ornada com os símbolos do papa; margens ornadas, simulando um retábulo esculpido, com integração de escultura.

f. 22v, ***Adoração dos Magos*** (página plena); margens ornadas com cena de caça; f. 23, Inicial ornada, a seis espaços, construída com ramos e folhas brancas; margens ornadas com elementos da flora e fauna em *tromp l'oeil.*

f. 24v, ***Coroação da Virgem*** (página plena); f. 25, ***Menino Jesus com o globo do mundo*** (miniatura inserida na coluna de texto); margens ornadas com letras em forma de troncos.

f. 26v, ***Virgem da Lamentação*** (página plena); margens historiadas, simulando um retábulo pintado, com sete medalhões em monocromia violeta, representando passagens da vida de Cristo: *Apresentação de Jesus no Templo, Fuga para o Egipto, Jesus entre os Doutores, Cristo carregando a Cruz, Crucifixão, Deposição* da cruz e *Inumação*; f. 27, Inicial O, de *Obsecro te,* a seis espaços, construída com folhas de acanto e representando no seu interior a ***Assunção da Virgem***, envolta numa mandorla de luz, ladeada por quatro anjos e coroada por Deus Pai; margens ornadas com sete medalhões em monocromia violeta, com narrativas do Antigo Testamento: *Apresentação de Samuel no Templo, Circuncisão de Ismael e Isaac, David conduzindo a Arca da Aliança para Jerusalém, Jacob chorando sobre as vestes ensanguentadas de José, O fruto da Terra Prometida, Moisés e a Serpente de Bronze* e *José deitado ao poço pelos irmãos*.

f. 32v, ***Visitação*** (página plena); margens ornadas com jogos infantis e estrutura retabular esculpida.

f. 33, Inicial O, de *O Intemerata,* a seis espaços, construída com folhas de acanto sobre um fundo vermelho; margens historiadas: ***quatro figuras prepararando um túmulo***.

f. 36v, ***Arcanjo São Miguel expulsando os anjos caídos*** (página plena); margens ornadas com estrutura retabular gótica com duas esculturas integradas em nichos; f. 37, Inicial ornada A, de *Angele,* a seis espaços, construída com ramos e folhas secas sobre fundo carmim; margens ornadas com uma cena de caça.

f. 38v, ***Arcanjo São Miguel*** (página plena); margens ornadas com espaço arquitectónico e ***doador ajoelhado em oração***; f. 39, ***Arcanjo São Miguel*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com estrutura retabular gótica, com inserção de texto.

f. 40v, ***Flagelação de São Sebastião*** (página plena); margens historiadas, preenchidas por um edifício gótico com inserção de escultura de vulto; na margem de pé, a ***Prisão de São Sebastião*** por injúria aos deuses romanos; f. 41, Inicial ornada O, de *O quam,* a seis espaços, construída com folhas secas de acanto sobre fundo vermelho. No seu interior figura ***São Sebastião***, vestido de armadura, segurando o arco e uma flecha; margens preenchidas por um edifício gótico servindo de pano de fundo para duas cenas da vida do santo: o seu ***aparecimento a santa Lucina*** (margem de goteira) e o seu ***enterro junto aos túmulos dos apóstolos*** (margem de pé).

f. 43v, ***Crucifixão*** (página plena); margens historiadas, preenchidas por uma estrutura arquitectónica renascentista encimada por uma urna com dois pendentes; na margem de pé

figuram ***Adão e Eva chorando a morte do seu filho Abel***; f. 44, Inicial ornada S, de *Stabat,* a seis espaços; margens historiadas, preenchidas por uma estrutura arquitectónica renascentista; na margem de pé ***Noemi chorando a morte dos seus dois filhos***.

f. 46v**, *Celebração Eucarística*** no interior de uma igreja gótica (página plena); margens: fachada do edifício e o espaço envolvente (margem de goteira); na margem de pé é representada a cripta do edifício, com três religiosos a rezar e outro a alumiar; f. 47, Inicial ornada A, de *Anima,* a seis espaços, feita a partir de ramos e folhas secas sobre fundo azul; margens ornadas, preenchidas por vários anjos a rezar, entre as nuvens, em monocromia azul.

f. 48v, ***Doador a comungar*** no interior de uma igreja gótica (página plena); margens: ***seis flagelantes***, num espaço exterior, sob o olhar de duas figuras masculinas; f. 49, Inicial ornada D, de *Domini,* a seis espaços, sobre fundo azul. No interior ***Deus-Pai***, segurando um orbe com a mão esquerda e dando a bênção com a direita; margens historiadas: flagelantes em auto-flagelação e em adoração da figura de Cristo crucificado.

f. 51v, ***O ideal da boa morte***: moribundo no leito de morte (página plena); margens ornadas simulando brocado; f. 52, Inicial ornada I, de *In manus,* a seis espaços, sobre um fundo estrelado; margens ornadas simulando brocado.

f. 53v, ***Leitura do Ofício fúnebre junto ao ataúde***, no interior de uma igreja gótica. As armas de Portugal marcam uma forte presença; margens historiadas com ***Enterro e cortejo fúnebre***.

f. 55v, ***Papa São Leão Magno*** num espaço exterior (página plena); margens preenchidas com estruturas arquitectónicas góticas com representação em grisalha de duas passagens da vida do Papa: a cortar a mão com um cutelo (margem de goteira) e a mulher que lhe beija a mão no acto da comunhão (margem de pé); f. 56, ***Aparição da Virgem com o Menino***, num crescente, e dois anjos ao Papa, no interior de uma igreja. A Virgem devolve-lhe a mão, que o santo cortou a si mesmo por ter tido pensamentos carnais (iluminura integrada na coluna de texto); margens preenchidas com estrutura arquitectónica gótica incorporando na margem de pé o encontro do Papa com Atila e um numeroso séquito de cavaleiros.

f. 79v, ***Papa Libério desautorizando a sentença de excomunhão de Atanásio de Alexandria*** (página plena); margens: actividades lúdicas da nobreza, na margem de goteira uma dama sentada num jardim e na margem de pé preparação de um torneio com animais; f. 80, Inicial historiada Q, de *Qvicunque*, a seis espaços, com a representação de ***Santo Atanásio*** no seu interior; margens: actividades lúdicas da nobreza, torneio fantástico, frente a uma moradia burguesa.

f. 85v, ***São João Evangelista em óleo fervente*** (página plena); margens historiadas com um episódio da vida do santo, o ***Baptismo e conversão de Aristodemo***; f. 86, Inicial ornada I, de *Iste est,* a seis espaços, construída com ramos e folhas secas e ornada com um morangueiro sobre fundo azul; margens historiadas com outra passagem da vida de São João: ***Deportação do apóstolo para a Ilha de Patmos***, decretada pelo imperador Domiciano.

f. 87v, ***Anunciação*** (página plena); margens historiadas com uma cena da vida quotidiana: venda de bens alimentares; f. 88, Inicial historiada I, de *In illo,* a seis espaços, construída com ramos secos sobre um fundo vermelho. No seu interior a ***Aparição da Virgem no interior de uma igreja***; margens historiadas com uma luta envolvendo homens selvagens e uma espécie de tritão.

f. 90v, ***São Mateus Evangelista no scriptorium****;* Brasões de armas sobre as vidraças (página plena); margens historiadas com uma representação de um porto de mar oriental (atendendo às características dos edifícios); f. 91, Inicial ornada I, de *In illo,* a seis espaços, sobre fundo castanho dourado; margens historiadas com um porto de mar.

f. 93v, ***Doador em oração*** na câmara antes de se deitar (página plena); margens historiadas com cena nocturna com a representação do exterior do edifício onde decorre a cena principal; f. 94, Inicial historiada G, de *Gratias,* a seis espaços, sobre um fundo vermelho e azul, com cabeças de anjos em monocromia. No seu interior ***Deus-Pai*** com a orbe na mão esquerda e a direita a abençoar; margens historiadas com cena nocturna com a representação do exterior do edifício onde decorre a cena principal.

f. 96v, ***Doador a rezar ajoelhado num coxim*** (página plena); margens ornadas com pérolas, uma pedra preciosa e dois putti; f. 97, Inicial historiada G, de *Gratias,* a seis espaços, sobre fundo azul, com cabeças de anjos em monocromia; no seu interior ***Deus-Pai*** com a orbe na mão esquerda e a direita a abençoar, envolto numa mandorla de luz; margens ornadas com pérolas, uma pedra preciosa e dois putti, em simetria com o fólio precedente.

f. 98v, ***Deus-Pai no primeiro dia da Criação*** (página plena); margens historiadas com o sexto dia da criação: Deus criando os animais terrestres; f. 99, Inicial historiada C, de *Conditor,* a seis espaços, sobre fundo de paisagem; no seu interior ***Deus criando a mulher a partir de uma costela de Adão***; margens historiadas com a ***Criação das espécies marinhas e das aves***, no quinto dia da criação.

f. 102v, ***São João Baptista anunciando a vinda do Salvador*** (página plena); margens historiadas com a ***Pregação de João Baptista*** (margem de goteira) e o ***Baptismo de Cristo*** (margem de pé); f. 103, ***Degolação de São João Baptista*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens: três medalhões, com cenas alusivas à vida do santo, integrados em estrutura retabular gótica; o ***Aparecimento do anjo a Zacarias*** (margem de goteira); ***Zacarias escreve o nome do filho numa tabuinha*** (margem interna) e o ***Nascimento de João Baptista*** na margem de pé.

f. 104v, ***São Tiago Apóstolo***, representado como peregrino (página plena); f. 105, Inicial ornada a seis espaços sobre fundo encarnado; margens historiadas com a peregrinação do apóstolo, dando continuidade à paisagem do fólio precedente.

f. 106v, ***São Vicente*** no interior de uma Igreja, segurando um livro e dois gadanhos (página plena); margens historiadas com o martírio do santo, estendendo-se às margens do fólio seguinte; f. 107, Inicial historiada O, de *O Beate,* a seis espaços com a representação do corpo de São Vicente numa cama com dossel; margens historiadas com a narrativa do martírio do santo, dando continuidade à narrativa do fólio precedente.

f. 108v, ***São Jerónimo anacoreta penitenciando-se no deserto*** (página plena); f. 109, Inicial historiada C, de *Confessor,* a seis espaços, com a representação de ***São Jerónimo na sua cela*** traduzindo a Bíblia; margens historiadas com uma passagem da vida do santo: o momento em que retira o espinho da pata do leão.

f. 110v, ***Santo Antão*** no bosque (página plena); margens ornadas com letras em forma de galho sobre fundo vermelho; f. 111, ***A falsa ascensão de Santo Antão*** elevado por demónios que o agridem (iluminura inserida na coluna do texto); margens historiadas com três

passagens da vida do santo: o encontro com São Paulo eremita (margem de goteira); a tentação pela prata e pelo ouro (margem de pé) e na margem interna, Deus-Pai a curá-lo das feridas dos demónios.

f. 112v, ***São Francisco recebendo as cinco chagas de Cristo*** (página plena); f. 113, Inicial ornada S, de *Salve,* a seis espaços sobre fundo castanho; margens historiadas dando continuidade à paisagem do fólio precedente.

3. COLAÇÃO

A ausência de reclamos e o grau de aperto da encadernação não permitem a identificação e contagem dos cadernos.

4. ENCADERNAÇÃO

Paris, La Ferté, século XVIII (1755). Encadernação de veludo azul bordada a fio de ouro. Inclui, no centro dos planos, as armas reais portuguesas em ouro, esmalte e pedras preciosas. Nos quatro cantos peças de ouro e pedras preciosas. Fecho de ouro e pedras preciosas. 133 x 98 x 25 mm.

5. EXPOSIÇÕES (*vide* anexo 4)

1895, Exposição, (cat. 156); 1983, XVII Exposição, (cat. 102); 1990, A Iluminura, (cat. 305); 1991, Feitorias, (cat. 10); 1992, No tempo, (cat. 19); 1999, Kunst-und, (cat. 56); 2000, A Imagem, (cat. 118); 2000/2001, A arte, (cat. 92); 2012/13, *A Arquitectura,* (cat. 33); 2014, *A Arquitectura*, (cat. 33).

6. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

ORTIGÃO, 1895, pp. 79-80; FIGUEIREDO, 1923; SANTOS, 1932, pp. 26-27; PERES, 1948, pp. 507-509; GUSMÃO, s.d., p. 214; BEAUMONT, 1972; SANTOS, 1983, p. 143; *Iluminura*, 1990, pp. 91-92, 176; MARKL, [inédito]; *Feitorias*, 1991, pp. 77-78; *No Tempo*, 1992, pp. 158-159; *Imagem*, 2000, pp. 426-427; KREN, 2003, pp. 8, 366, 411, 417, 424 e 428; KRIEGER, 2012, pp. 458-485; MARKL, 2012, pp. 82-83; CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; CUSTÓDIO, 2016, pp. 201-214; CUSTÓDIO, 2016 [prelo].

LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 13 ILUM.
Transcrição integral do texto

1. **CALENDÁRIO**, ff. 1v-12

Iluminura de Janeiro		**KL**		*Ianuarius*			A	*Mauri abbatis*
				XXXI Luna XXX		18	b	
						7	c	*anthonii*
		3	a	*circuncisio domina*			d	
			b	*Oct. sancti stepani*		15	e	
		ii	c	*Oct. s. iohanis*		4	f	
			d	*Oct. inocentium*			g	*agnetis virginis*
		19	e			12	a	*Vicentii*
		8	f	*Epyphania domina*		1	b	
			g	*Ysidori martiris*			c	
		16	a			9	d	*Conversio pauli*
		5	b				e	*Policarpi*
			c	*Pauli primi heremite*		17	f	
In iano claris calidisque cibis potiaris		13	d			6	g	*Agnetis secundo*
Atque decens potus post fercula sit tibi notus		2	e				a	
Ledit enim medo tunc potus uti bene credo			f			14	b	
Balnea tute intres et venam fidere cures		10	g	*felici presbiteri*		3	c	*Iacinti martiris*

Janeiro, ff. 1v-2

Iluminura de fevereiro		**KL**		*februarius*		18	c	*valentini*
				XXVIII : Luna		7	d	
				XXX			e	*Juliane virginis*
						15	f	
			d			4	g	
		11	e	*purificatio marie*			a	
		19	f	*Blassi episcopi*		12	b	*Eleutherii*
		8	g			1	c	
			a				d	*Cathedra petri*
		16	b	*amandi episcopi*		9	e	*Policarpi*
		5	c				f	*Mathie apostoli*
			d			17	g	
		13	e			6	a	*fortunati*
Nascitur oculta febris februario multa		2	f	*Scolastice*			b	
Potibus et escis si caute vivere velis			g			14	c	*Romani*
Tunc cave frigora de pollice funde cruorem		10	a					
Suge fauum mellis quo morbum pectore pellis			b	*fusce virginis*				

Fevereiro, ff. 2v-3

Iluminura de Março		**KL**		*Marcius*		18	e	*Matrone*
				XXXI : Luna		7	f	
				XXX			g	*Theodori martiris*
		3	d			15	a	
			e			4	b	
		11	f				c	
			g	*adriani*		12	d	*Justini martiris*
		19	a			1	e	
		8	b				f	
			c	*Perpetue virginis*		9	g	*annunciatio marie*
		16	d				a	*Theodorice*
		5	e			17	b	
			f	*Gordiani*		6	c	
		13	g				d	*Saturnini*
Marcius humores gignit variosque dolores		2	a	*Gregorii*		14	e	
Sume cibum pure cocturas si placet vre			b			3	f	*Pastoris episcopi*
Balnea sunt sana sue quique supérflua vana		10	c					
Vena nec abdenda nec potio fit tribuenda			d	*Longini*				

Março, ff. 3v-4

Iluminura de Abril		**KL**		*Aprilis*			*a*	*Paterni episcopi*
				XXX Luna		*15*	*b*	
				XXIX		*4*	*c*	
			g				*d*	*Eleutherii episcopi*
		11	*a*			*12*	*e*	
		19	*b*			*1*	*f*	
		8	*c*	*Ambrosii episcopi*			*g*	*fortunati*
			d			*9*	*a*	*Georgii martiris*
		16	*e*				*b*	
		5	*f*	*Sixti pape*		*17*	*c*	*Marcie evvangeliste*
			g			*6*	*d*	
		13	*a*	*Theodosie virginis*			*e*	
		2	*b*			*14*	*f*	*Vitalis*
			c			*3*	*g*	
hic probati vere nires apulis habere		*10*	*d*				*a*	*Germani episcopi*
Cuncta renascunt pori tunc aperiuntur			*e*	*Eufemie*				
In quo scalpescit corpus sanguis quoque crescit		*18*	*f*					
Ergo solvatur venter cruorque iminiatur		*7*	*g*	*Olipiadis*				

Abril, ff. 4v-5

Iluminura de Maio		**KL**		*Mayus*		*7*	*b*	*Ysidorii*
				XXXI. Luna			*c*	
				XXX.		*15*	*d*	*Brandani*
		11	*b*	*Phillippi et iacobi*		*4*	*e*	
			c				*f*	*Potentiane*
		19	*d*	*inventio crucis*		*12*	*g*	
		8	*e*	*Walburgis*		*1*	*a*	
			f				*b*	*Papie virginis*
		16	*g*	*Iohannis ante portam*		*9*	*c*	
		5	*a*	*latinam*			*d*	
			b			*17*	*e*	*Urbani*
		13	*c*			*6*	*f*	
		2	*d*	*Gordiani*			*g*	
Mayo securi laxari sit tibi cure			*e*			*14*	*a*	*Huberti episcopi*
Scindatur vena sic balnea dentur amena		*10*	*f*			*3*	*b*	
Cum calidis rebus sint fercula seu speciebus			*g*	*Servacii*			*c*	
Potibus astricta sit salvia cum benedicta		*18*	*a*	*Aquilini*		*11*	*d*	*Petronille*

Maio, ff. 5v-6

Iluminura de Junho		**KL**		*Junius*		*g*	*g*	
				XXX		*12*	*a*	
			e			*1*	*b*	*Gervasii et Prothasii*
		19	*f*				*c*	
		8	*g*			*9*	*d*	
		16	*b*	*Bonefacii episcopi*			*e*	
		5	*c*			*8*	*f*	
		XIII	*d*			*6*	*g*	*Nativitas*
		II	*e*				*a*	*Johannis*
			f	*Primi et feliciani*		*14*	*b*	*baptiste*
		X	*g*			*3*	*c*	
			a				*d*	
		18	*b*	*Barnabe apostoli*		*11*	*e*	*Petri et pauli*
Potio que gentes turbat ceu medo bibentes		*7*	*c*				*f*	
Junius ut suadet fugitur tibi te que tardet			*d*				*g*	
Ne noceat cólera valet ista refectio vera		*X5*	*e*	*viti et modesti*			*a*	*Commemoratio pauli*
Lactuce frondes ede ieiunus bibe fontes		*4*	*f*					

Junho, ff. 6v-7

		KL						
liso devido à substituição do fólio original, com perda da iluminura de Julho				*Julius*		*15*	*g*	*Divisio apostolorum*
				XXXI : Luna		*4*	*a*	
				XXX			*b*	*Alexii confessoris*
		19	*g*			*12*	*c*	
		8	*a*	*Visitatio marie*		*1*	*d*	
			b	*Translatio Thome*			*e*	*Margarete*
		16	*c*	*domiciani*		*9*	*f*	
		5	*d*				*g*	*Marie magdalene*
			e			*17*	*a*	
		13	*f*	*Nicostraci*		*6*	*b*	*xpristine virginis*
		2	*g*				*c*	*Jacobi et xpofori*
			a			*14*	*d*	*Anne matris marie*
		10	*b*			*3*	*e*	
			c	*Benedicti*			*f*	
		18	*d*			*11*	*g*	
		7	*e*			*19*	*a*	*Abdon*
			f	*Amelberge*			*b*	*Germanie*

Julho, ff. 7v-8

		KL						
Iluminura de Agosto				*Augustus*			*c*	*Assumptio marie*
				XXXI : Luna		*12*	*d*	
				XXX		*1*	*e*	
		8	*c*	*Petri ad vincula*			*f*	*Agapiti*
		16	*d*			*9*	*g*	
		5	*e*				*a*	
			f			*17*	*b*	*Privati*
		13	*g*	*Dominici confessoris*		*6*	*c*	
		2	*a*				*d*	
			b	*Donati episcopi*		*14*	*e*	*Bartolomei*
		10	*c*			*3*	*f*	*Ludovici*
			d	*Vigilia*			*g*	
		18	*e*	*Laurenti martiris*		*11*	*a*	
Quisquis i augusto vivat medicamine iusto		*7*	*f*			*19*	*b*	*Augustini*
Raro dormitet estum coitum quoquo vitet			*g*	*Clare virgini*			*c*	*Decollatio iohannis*
Balnea non curet nec multum comestio duret		*15*	*a*			*8*	*d*	
Nemo laxari debet, nec fleubothomari		*4*	*b*	*Vigilia*			*e*	*Paulini episcopi*

Agosto, ff. 8v-9

		KL						
Iluminura de Setembro				*September*		*12*	*f*	
				XXX : Luna		*1*	*g*	*Eufemie virginis*
				XXIX			*a*	
		16	*f*	*Egidii abbatis*		*9*	*b*	
		5	*g*				*c*	*ferreoli*
			a			*17*	*d*	*Vigilia*
		13	*b*			*6*	*e*	*Mathei apostoli*
		2	*c*	*Bertini*			*f*	
			d			*14*	*g*	
		10	*e*			*3*	*a*	
			f	*Nativitas marie virginis*			*b*	*firmini episcopi*
		18	*g*			*11*	*c*	
		7	*a*			*19*	*d*	*Cosme et damiani*
Fructus maturi Septembri sunt valituri			*b*	*Guidonis*			*e*	
Et pira cum vino, panis cum lacte caprino		*15*	*c*	*Hugonis episcopi*		*8*	*f*	*Michaelis archangeli*
Quanque dat yrtica tibi potio fertur amica		*4*	*d*				*g*	*Jeronimi presbiteri*
Tunc venam pandas species cum semine mandas			*e*	*Exaltatio crucis*				

Setembro, ff. 9v-10

Iluminura de Outubro		**KL**		*October*		*1*	*a*	*Wulfrani*
				XXXI : Luna			*b*	
				XXX		*9*	*c*	
		16	*a*	*Bavonis*			*d*	*Luce evvangeliste*
		5	*b*			*17*	*e*	*Pellagie*
		13	*c*			*6*	*f*	
		2	*d*	*francisci confessoris*			*g*	*XI milium virginum*
			e			*14*	*a*	
		10	*f*			*3*	*b*	
			g	*Marcelli*			*c*	*felicis martiris*
		18	*a*			*11*	*d*	
		7	*b*	*Dionisii*		*19*	*e*	
			c	*Geronis*			*f*	*Vigilia*
October vina prebet cum carne ferina		*15*	*d*			*8*	*g*	*Symonis et iude*
Necnon aucina caro tunc valet ut volucrina		*4*	*e*				*a*	
Quamvis sint sana tum impa repletio vana			*f*	*Calixti*		*16*	*b*	
Quantum vis comede sed non precordia lede		*12*	*g*			*5*	*c*	*Vigilia*

Outubro, ff. 10v-11

Iluminura de Novembro		**KL**							
		fólio furtado: festas de Novembro							
Vis sanus fieri curetur reunia novembri									
Quaeque nocens vita tua sit servata dieta									
Balnea cum venere tunc nulli prosit habere									
Potio tunc sana nec iusta minutio vana									

Novembro, f. 11v

fólio furtado: iluminura de Dezembro		**KL**		*December*		*9*	*f*	
				XXXI : Luna			*g*	*Candidi*
				XXX		*17*	*a*	
			f	*Eligii episcopi*		*6*	*b*	*Agricole*
		13	*g*				*c*	
		2	*a*			*14*	*d*	
		10	*b*	*Barbare*		*3*	*e*	*Thome apostoli*
			c				*f*	*Theodosie*
		18	*d*	*Nicolai episcopi*		*11*	*g*	
		7	*e*			*19*	*a*	*Vigilia*
			f	*conceptio marie*			*b*	*Nativitas domini*
		15	*g*			*8*	*c*	*Stephani*
		4	*a*				*d*	*Johannis*
			b	*Damasci*		*16*	*e*	*Jnnocentium*
		12	*c*			*5*	*f*	*Thome episcopi*
		1	*d*	*Lucie virginis*			*g*	*cantuarensis*
			e	*Nicasii*		*13*	*a*	*Silvestri*

Dezembro, f. 12 (12v e 13, lisos)

2. **PERÍCOPE EVANGÉLICA SEGUNDO SÃO JOÃO**, ff. 13-15

(f. 13), liso; **(13v)** iconografia: *Chefes das doze tribos de Israel* (pp); *Entrada de Cristo em Jerusalém* (margens) **(f. 14)** iconografia: Inicial, a seis espaços, ornada com pérolas e pedra preciosa; São João ressuscitando Drusiana (margens). ***Initium sancti evvangelii secundum iohannem. gloria tibi domine. I****n principio erat et verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum Hoc erat in principio apude deum Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil Quod factum est in ipso vita erat et vita erat lux homnium et lux in tenebris* **(f. 14v)** *lucet et tenebre eam non comprehenderunt Fuit homo missus a deo cui nomen erat iohannes: Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum: Non erat ille lux: sed ut testimonium perhiberet de lumine: Erat lux vera que illuminat omnem hominem venietem in hunc mundum In mundum erat et mundus per ipsum factos este t mundus eum non cognovit In proppria venit* **(f. 15)** *et sui eum non receperunt Quodquot autem receperunt eum: dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis: neque ex voluntate vir ides ex deo nati sunt: Et verbum caro factum este t habitavit in nobis: Et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a patre: plenum gratie et veritatis deo gratias.* **(f. 15v)** liso;

3. **EXCERTO EVANGÉLICO SEGUNDO SÃO MARCOS**, ff. 16-18

(f. 16) liso; **(f. 16v)** iconografia: *São Marcos no scriptorium* (pp) **(f. 17)** iconografia: *Prisão de São Marcos* (miniatura inserida na coluna de texto); *São Marcos conduzido pelas ruas da cidade* (margens). ***Secundum marcum I****n illo tempore Recumbentibus undecium discipulis aparuit illis iesus: et exprobravit incredulitatem illorum et duriciam cordis: quia his qui viderant eum ressurexisse a mortuis non crediderunt et dixit illis: Euntres in mundum universum predicate evangelium omni cre***(f. 17v)***ature: Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit qui vero non crediderit condemnabitur: Signa autem eos qui crediderint hec sequentur: In nomine meo demonia eiicient linguis loquentur novis: serpentes tollent: et si mortiferum quid biberint: non eis nocebit Super egros manus imponente et bene habebunt et dominus quidem iesus postquam locutus est eis assumptus est in celum: et sedet a dextris dei:* **(f. 18)** *illi profecti predicaverunt ubique domino cooperante et serimonem confirmante sequentibus signis Deo gratias* **(f. 18v)** liso;

4. SETE ORAÇÕES DO PAPA SÃO GREGÓRIO NA PAIXÃO DO SENHOR, ff. 19-21v

(f. 19) liso; **(f. 19v)** iconografia: *Missa de São Gregório* (pp); margens ornadas, tipo retábulo esculpido, com integração de escultura. **(f. 20)** iconografia: Inicial, a seis espaços, ornada com os símbolos do papa; margens ornadas, tipo retábulo esculpido, com integração de escultura. ***Orationes sancti gregorii pape O*** *Domine iesu christe adoro te in cruce pendentem et coronam spineam in capite portantem deprecor te ut tua crux liberet me ab angelo percutiente* ***Pater noster: Ave O*** *domine iesu christe adoro te in cruce vulneratum felle et aceto potatum: deprecor te ut tua vulnera sint remedium* **(f. 20v)** *anime meae* ***Pater noster: Ave O*** *domine iesu christe adoro te in sepulchro positum mirra et aromatibus conditum: deprecor te ut tua mors sita vita mea* ***Pater noster: Ave O*** *domine iesu christe adoro te descendentem ad ínferos et liberantem captivos deprecor te ne me ibidem perivittas introire* ***Pater noster: Ave O*** *domine iesu christe adoro te resurgentem a mortuis: ascendentem ad celos sedentemque ad dexte***(f. 21)***ram patris deprecor te miserere mei sedente min tenebri et umbra mortis* ***Pater noster: Ave O*** *domine iesu christe pastor bone: iustos conserva peccatores ilumina omnibus fidelibus miserere et propitius esto Mihi peccatori* ***Pater noster: Ave O*** *domine iesu christe propter illam amaritudenem quam pro m mísero peccatore sustinuisti in cruce: máxime in illa hora quando nobilíssima aima tua egressa est de corpore tuo:* **(f. 21v)** *deprecor te miserere anime meae in egressu suo: amen* ***Pater noster: ave maria gratian***

5. ORAÇÃO DEDICADA À VIRGEM COM INDULGÊNCIA DO PAPA SIXTO IV, ff. 22-23v

(f. 22) liso; **(f. 22v)** iconografia: *Adoração dos Magos* (pp); margens ornadas com cena de caça. **(f. 23)** iconografia: Inicial ornada, a seis espaços, construída com ramos e folhas brancas; margens ornadas com elementos da flora e fauna em *tromp l'oeil.* ***Papa Sixtus quartus concessit cuilibet devote dicenti infrascriptam orationem undecim milia annorum de vera indulgentia pro qualibet vice A****ve sanctissima maria mater dei regina celi porta paradisi domina mundi: pura singularis tu es virgo: tu concepisti iesum sine peccato: tu peperisti creatorem* **(f. 23v)** *et salvatorem mundi in quo non dubito libera me ab omni malo et ora pro peccato meo: amen*

6. **ORAÇÃO**, f. 24-25

(f. 24) liso; **(f. 24v)** iconografia: *Coroação da Virgem* (pp) **(f. 25)** iconografia: *Menino Jesus com o globo do mundo* (miniatura inserida na coluna de texto); margens ornadas com letras em forma de troncos. ***I**esus marie filius salus mundi et dominus sit Mihi clemes pius et perpitius AMEN* **(f. 25v)** liso;

7. ***OBSECRO TE,*** ff. 26-31

(f. 26) liso; **(f. 26v)** iconografia: *Virgem da Lamentação* (pp); margens historiadas, tipo retábulo pintado, com sete medalhões em monocromia violeta, representando passagens da vida de Cristo (as sete dores da Virgem): *Apresentação de Jesus no Templo, Fuga para o Egipto, Jesus entre os Doutores, Cristo carregando a Cruz, Crucifixão, Deposição e Inumação*. **(f. 27)** iconografia: Inicial O, de *Obsecro te,* a seis espaços, construída com folhas de acanto e representando no seu interior a Virgem numa mandorla de luz, ladeada por quatro anjos e coroada por Deus Pai; margens ornadas com sete medalhões em monocromia violeta, com narrativas do Antigo Testamento: *Apresentação de Samuel no Templo, Circuncisão de Ismael e Isaac, David conduz a Arca da Aliança para Jerusalém, Jacob chora sobre as vestes ensanguentadas de José, O fruto da Terra Prometida, Moisés e a Serpente de Bronze* e *José deitado ao poço pelos irmãos*. ***Oratio beate marie virginis O**bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima summi regis filia mater gloriosissima mater orphanorum consolatium desolatorum via errantium salus omnium in te sperantium: virgo ante partum:virgo in partum: et virgo post partum: fons misericordie fons salutis* **(f. 27v)** *et gratie: fons consolationis et indulgentie: fons pietatis et leticie: fons vite et venie: Per illam sanctam inneffabilem leticiam qua exultavit spiritus tuus in illa hora in qua tibi per gabrielem archangelum annunciatus et conceptus filius dei fuit: Et per illud divinum mysterium quod tunc operatus est in te spiritus sanctus: Et per illam ineffabile gratiam pietatem: misericordiam amorem et humilitatem per quas filius tuus dominus noster iesus* **(f. 28)** *christus descendit accipere humanam carnem in venerabilíssimo utero tuo et in quibus te respexit quando te comendavit sancto iohanni apostolis et evangeliste et quando te exaltavit super omnes choros angelorum. Et per illam sanctam inneffabilem humilitatem in qua tu respondisti archangelo gabrieli: Ecce ancilla domini: fiat mihi secundum verbum tuum Et per gloriosissima quindecim gaudia que habuisti de filio tuo domino nostro iesu christo* **(f. 28v)** *Et per illam sanctam et maximam*

*compassionem et acerbissimum cordis dolorem quoniam habiusti quando filium tuum dominum nostrum iesum christum ante crucem nudatum et in ipsa levatum vidisti pendentem crucifixum vulneratum: sitientem amarissimum potum fel et acetum ori eius apponi vidisti Et per quinque vulnera filii tui: Et per contractionem viscerum tuorum pre nimio dolore vul***(f. 29)***nerum: suorum et per dolorem quoniam habuisti quando vidisti eum vulnerari et per fontes sanguinis sui et per omnem passionem eius et per omnem dolorem cordis tui et per fontes lacrimarum tuarum ut cum omnibus sanctis et electis dei tecum eme merear Et veniac festina inauxilium et consilium meum: in omnibus orationibus et requestis mor in omnibus augustiis et necessitatibus meis et in omnibus illis rebus in quibus* **(f. 29v)** *ego sum iturus: facturus: locuturus: aut cogitaturus omnibus diebus ac noctibus horis: atque momentis vite mee et mihi famulo tuo: N: impetres a dilecto filio tuo domino nostro iesu christo virtutum omnium complemento cum omnis misericordia et consolatione: omni consilio et adiutorio omni benedictione et sanctificatione: omni salvatione pace et prosperitate: omni gaudio et alacritate: Etiam habundantiam omnium bonorum* **(f. 30)** *spititualium et corporalium: Et gratiam sacti spiritus que me bene per omnia disponat animam meam custodiat corpus meum regat et protegat actus probet .: vota et desideria mea perficiat: cogitationes sanctas instituat: preterita mala indulgeat: presentia emendet et futura moderetur: Vitam honestam: castamque et honorabilem: mihi tribuat: victoriam contra omnes adunsitates hinus mundi miehi concedatur veram pacem spi***(f. 30v)***ritualem et corporalem mihi tribuat: bonam spem caritatem fidem castitatem: humilitatem: et pacientiam mihi prestet Quinque sensus corporis mei regat et protegat: Septem opera misericordie complere me faciat: Onodecim articulos fidei et decem preceptalegis firmiter credere et tenere me faciat et aseptem petis mortalibus me liberet et defidat usque in finem meum Et in novissimus diebus meis ostendi mihi faciem tuam et annun***(f. 31)***cies mihi diem et horam obitus et mortis mee: et hanc orationem suppliciter exaudias et suscipias: et vitam eternam mihi tribuas audi et exaudi me dulcissima virgo maria mater dei et misericordie: AMEN* **(f. 31v)** liso;

8. O INTEMERATA, ff. 32-35v

(f. 32) liso; **(f. 32v)** iconografia: *Visitação* (pp); margens ornadas com jogos infantis e estrutura retabular esculpida. **(f. 33)** iconografia: Inicial O, de *O Intemerata,* a seis espaços, construída com folhas de acanto sobre um fundo vermelho; margens historiadas: quatro

figuras prepararam um túmulo. ***Oratio devota de domina nostra*** ***O*** *Intemerata et in eternum benedicta singularis atque incomparabilis virgo dei genitrix maria : Gratissimum dei templum: spiritus sancti sacrarium: ianua regni celorum per quam post deum vivit totus orbis terrarum Inclina aures tue pietatis indignissimus supplicationibus* **(f. 33v)** *meis et esto mihi peccatori pia in omnibus auxiliatrix O iohannes christi familiaris et amice qui ab eodem domino nostro iesu christo: virgo es electus atque inter ceteros magis dilectus: atque in mysteriis celestibus ultra omnis imbutus: apostolus et evangelista factus es preclarissimus: Te etiam invoco cum maria matre eiusdem domini nostri iesu christi salvatiris: ut mihi cum illa opem ferre digneris O due gemme celestes maria et io***(f. 34)***hannes. O duo luminaria divinitus ante deum lucentia: vestris radiis scelerum meorum effugate nubila. Vos estis illi duo in quibus deus pater per filium suum specialitur edificavit sibi domini Et in quibus ipem unigenitus dei filius ob sincerissime virginitatis meritum dilectionis sue confirmavit sibi privilegium in cruce pendens: universum dicens Mulier ecce filius tuus: deinde ad alium: Ecce mater tua: In huius ergo* **(f. 34v)** *tam sacratissimi amoris dulcedine qua ita ore dominico: velut mater et filius invicem coniuncti estis Vobis duobus ego miserrimus peccator commendo corpus etanimam meam ut omnibus horis atque momentis intus et exterius firmi custodes et pii intercessores apud deum existere dignemini Credo eni firmiter et fateor indubitanter que velleurum velle dei est Vnd quecquid ab eo petitis sine* **(f. 35)** *mora obtinentis: Per hanc ergo tam potentissimam nostre dignitatis virtutem: poscite mihi queso corporis et anime salutem: agite queso: agite vestris gloriosis precibus: et ut cor meum invisere et inhabitare dignetur spiritus almus gratiarum largitor optimus: qui me a cunctis viciorum sordibus expurget virtutibus sacris exornet: in dilectione dei et proximi perfecte stare et perseverare me faciat et post huius vite cursum ad gaudi* **(f. 35v)** *a ducat electorum suorum benignissimus paraclitus Qui cum deo patre coerdirio et consubstantiali vivit et regnat per infinita secula seculorum amen*

9. ORAÇÃO AO PRÓPRIO ANJO DA GUARDA, f. 36-37v

(f. 36) liso; **(f. 36v)** iconografia: *Arcanjo São Miguel expulsando os anjos caídos* (pp); margens ornadas com estrutura retabular gótica com duas esculturas integradas em nichos. **(f. 37)** iconografia: Inicial ornada A, de *Angele,* a seis espaços, construída com ramos e folhas secas sobre fundo carmim; margens ornadas com uma cena de caça. ***Ad proprium angelum antiphona*** ***A****ngele bone que mihi datus est custos expugna dyabolum*

qui mee saluti in fidiatur: ***versiculum*** *Gloriosus apparuisti in spiritum domini perpeterea decorem te induit dominus* ***antiphona*** *angele dei qui custos es mei me tibi commissum pietate superna: hodie salva: rege et guberna : amen* ***D****eus* **(f. 37v)** *cuius providencia humano generi superriorum spirituum perfidium subministrat: concede ut angelum mee custodie deputatum: ita ut valeam venerari: ut eius providencia ubique merear defendi: Per dominum nostrum iesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regavit in unitate spiritus sancti deus: per omnia secula seculorum amen.*

10. ORAÇÃO AO ARCANJO SÃO MIGUEL, ff. 38-39v

(f. 38) liso; **(f. 38v)** iconografia: *Arcanjo São Miguel* (pp); margens ornadas com espaço arquitectónico e encomendante ajoelhado em oração. **(f. 39)** iconografia: *Arcanjo São Miguel* (miniatura inserida na coluna de texto); margens ornadas com estrutura retabular gótica, com inserção de texto. ***De sancto michaele antiphona M****ichael archangelo paradisi preposite veni in adiutorium populo dei et velis nos defendere a potestate inimici et tecum ducere in societatem dei* ***versiculum*** *Stetit angelus iuxta ara templi* ***responsorium*** *habens thuribulum aureum in manu sua: Oremus* ***D****eus qui miro ordi***(f. 39v)***ne *angelorum ministeria hominum que dispensas concede propitius ut quibus tibi ministrantibus in celo semper assistitur ab his in terra vita nostra muniatur Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus per omnia secula seculorum amen.*

11. ORAÇÃO A SÃO SEBASTIÃO, ff. 40-42

(f. 40) liso; **(f. 40v)** iconografia: *Flagelação de São Sebastião* (pp); margens historiadas, preenchidas por um edifício gótico com inserção de escultura de vulto. Na margem de pé, a *Prisão de São Sebastião* por injúria aos deuses romanos. **(f. 41)** iconografia: Inicial ornada O, de *O quam,* a seis espaços, construída com folhas secas de acanto sobre fundo vermelho. No seu interior figura são Sebastião, vestido de armadura, segurando o arco e uma flecha; margens preenchidas por um edifício gótico servindo de pano de fundo para duas cenas da vida do santo: o seu *aparecimento a santa Lucina* (margem de corte) e o seu *enterro junto aos túmulos dos apóstolos* (margem de pé). ***De sancto sebastiano antiphona O*** *quam mira refulsit gratia sebastianus martyr inclutus qui militis portans insignia sede de fratum palma sollicitus confortavit corda trementia verbo sibi collato celitus in*

flammaiut ***versiculum*** *Ora pro nobis beate martyr sebastiane* ***Responsorium*** *ut mereamur pestem epydimie illesi pertran***(f. 41v)***sire et promissionem Christi obtinere Oremus* ***D****eus qui beatum sebastianum gloriosum martyrem tuum in tua fide et dilectione tam ardenter solidaste ut nullis carnalibus blandimentis nullis tyrannorum minis nullis que carnificum gladiis sive sagitas a tua cultura potuit revocari: da nobis miseris peccatoribus dignis eius meritis et intercessionibus in tribulatione auxilium in persecutione solatium et in omni* **(f. 42)** *tempore contra pestem epydemie remedium: quantinus possimus: contra omnes dyabolicas insidias viriliter dimicare: mundum et omnia qui in eo sunt omnio despicere: sebiam quoque et vanam gloriam cum omnibus vitiis superare et que ate iussa sunt recta in tentione perficere Per christum dominum nostrum: amen:* **(f. 42v)** liso;

12. ***STABAT MATER***, ff. 43-45

(f. 43) liso; **(f. 43v)** iconografia: *Crucifixão* (pp); margens historiadas, preenchidas por uma estrutura arquitectónica renascentista encimada por uma urna com dois pendentes. Na margem de pé figuram *Adão e Eva chorando a morte do seu filho Abel*. **(f. 44)** iconografia: Inicial ornada S, de *Stabat,* a seis espaços; margens historiadas, preenchidas por uma estrutura arquitectónica renascentista. Na margem de pé Noemi chorando a morte dos seus dois filhos. ***S****tabat virgo iuxta crucem videns pati veram lucem mater regis omnium: vidit caput coronatum spinis latus perforatum: vidit mori filium vidit caput inclinatum totum corpus cruentatum pastorem pro omnibus: Vidit vultum maceratum flagellisque cruciatum servorum et cessibum: Vidit potum felle mix***(f. 44v)***tum natum suum crucifixum gubernantem omnia xptum pati hec flagella virgo mater et puella vidit et obprobria: Audit virgo hec dicentem natum suum innocentem ecce mater filius pati vid virgo natum dicentem: est consummatum: sic eam transunt gladius: in dolore tunc fuisti pia virgo cum vidisti mori tuum filium dolor ingens dolor ille dicunt sancti plusquam mille excellit martirium: virgo mitis virgo* **(f. 45)** *pia spes reorum vite via virgo plena gratia: iube natum ac implora ancille tue sine mora mihi dare gaudia. amen* **(f. 45v)** liso;

13. ***ANIMA CHRISTI***, ff. 46-47v

(f. 46) liso; **(f. 46v)** iconografia: *Celebração Eucarística* no interior de uma igreja gótica (pp); margens: fachada do edifício e o espaço envolvente (margem de corte); na margem de pé é representada a cripta do edifício, com três religiosos a rezar e outro a

alumiar. **(f. 47)** iconografia: Inicial ornada A, de *Anima,* a seis espaços, feita a partir de ramos e folhas secas sobre fundo azul; margens ornadas, preenchidas por vários anjos a rezar, entre as nuvens, em monocromia azul. ***A****nima christi sanctifica me corpus christi salva me sanguis christi inebria me aqua lateris christi lava me passio christi conforta me O bone iesu exaudi me intra tua vulnera absconde me ab hoste maligno defende me in hora mortis mee voca me iube me venire ad te et pone me iuxta te ut cum* **(f. 47v)** *sanctis et angelis tuis laudem te salvatorem dominum meum: Per omnia secula seculorum: amen:*

14. ORAÇÃO A SANTO ANSELMO, ff. 48-50

(f. 48) liso; **(f. 48v)** iconografia: *Doador a comungar* no interior de uma igreja gótica (pp); margens: seis *flagelantes*, num espaço exterior, sob o olhar de duas figuras masculinas. **(f. 49)** iconografia: Inicial ornada D, de *Domini,* a seis espaços, sobre fundo azul. No interior figura Deus-Pai, segurando um orbe com a mão esquerda e dando a bênção com a direita; margens historiadas: flagelantes em auto-flagelação e em adoração da figura de Cristo crucificado. ***D****Omine deus meus si feciut essem reus tuus nunquid tibi potui facere ut non essem effectus tuus si mihi puritatem adem nunquid misericordiam tuam peremi: si comisi unde me damnare posses tu non amisti unde salvare soles: verum est domine quod conscientia meretur damnationem: neque penitentia:* **(f. 49v)** *mea sufficit ad satisfactionem ideo mortem tuam superat omnem offensionem peccatorum meorum tecum aliter non contendo: parce ergo domine perce propeter merita sacratissime passionis tue que non est impossibile tue potentience indecens est tue iusticie nec isolitum tue clementie quid est enim ihesus nisi salvator ergo iesu qui me plasmasti non meum demnes qui me formasti tua pietate et bonitate non pereat* **(f. 50)** *opus tuum mea iniquitate recognosce igitur iquid tuum est et absterge quod alienum est qui cum patre et spiritu sancto vivis et regnates in secula seculorum amen* **(f. 50v)** liso;

15. ORAÇÃO, ff. 52-54v

(f. 51) liso; **(f. 51v)** iconografia: O ideal da boa morte: moribundo no leito de morte (pp); margens ornadas simulando brocado. **(f. 52)** iconografia: Inicial ornada I, de *In manus,* a seis espaços, sobre um fundo estrelado; margens ornadas simulando brocado. ***I****n manus tuas domine comendo spiritum meum animam meam sensum meum animum meum visum meum auditum meum cor meum corpus meum voluntates meas cogitationes*

*meas mentem meam sapientiam meam linguam meam et omnia facta mea redemisti me domine deus veritatis ma***(f. 52v)***nus tue fecerunt me et plasmanerunt me da mihi intellectum ut discam mandata tua domine tu me fecisti tu me creasti tua factura suum manu tua sum sicut tibi placet sic fiat de me domone que multa sunt peccata mea multa sunt mala que feci multa que cogitavi nede relinquas me clementissime per qui me exaqua et spiritum sancto regenerasti: nantu dixisti omnis quicunque invocaverit nomen incum salvus erat.* **(f. 53)** liso; **(f. 53v)** iconografia: *Leitura do Ofício fúnebre junto ao ataúde*, no interior de uma igreja gótica. As armas de Portugal marcam uma forte presença; margens historiadas com enterro e cortejo fúnebre. **(f. 54)** *Et ego misera et peccatore innoco domine libera me hodierna die de omnibus augustus et tribulationibus mer... domine qui me salvasti per noctem dignare me salvare per diem fac me apud tua gratiam semper vivere te benedicere te laudare te adorare te venerari et amare tibi gratias agere et cunctis diebus vire mee tibi servire obedire et complacere ut hic et in eternum eterne rex per te salvani merear. Qui cum deo pre v***(f. 54v)** *ivis et regnas in unitate spiritu sancti deus: Per omnia secula seculorum: amen.*

16. ORAÇÃO AO PAPA LEÃO I, ff. 55-78

(f. 55) liso; **(f. 55v)** iconografia: *Papa São Leão Magno* num espaço exterior (pp); margens preenchidas com estruturas arquitectónicas góticas com representação em grisalha de duas passagens da vida do Papa: a cortar a mão com um cutelo (margem de corte) e a mulher que lhe beija a mão no acto da comunhão (margem de pé). **(f. 56)** iconografia: Aparição da Virgem com o Menino, num crescente, e dois anjos ao Papa, no interior de uma igreja. A Virgem devolve-lhe a mão, que o santo cortou a si mesmo por ter tido pensamentos carnais (miniatura integrada na coluna de texto); margens preenchidas com estruturas arquitectónicas góticas incorporando na margem de pé o encontro do Papa com Atila, que é seguido por um numeroso séquito de cavaleiros. ***Oratio sancti leonis pape: I****n principio erat et verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum Hoc erat in principio apude deum Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil Quod factum est in ipso vita erat et vita erat lux homnium et lux in tenebris lucet et tenebre eam non comprehenderunt fuit homo missus a deo cui* **(f. 56v)** *nomen erat iohannes: Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum: Non erat ille lux: sed ut testimonium perhiberet de lumine: Erat lux vera que illuminat omnem hominem*

venietem in hunc mundum In mundum erat et mundus per ipsum factos est et mundus eum non cognovit In proppria venit et sui eum non receperunt Quodquot autem receperunt eum: dedit eis potestatem filios dei fieri: **(f. 57)** *his qui credunt in nomine eius qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis: neque ex voluntate vir ides ex deo nati sunt: et verbum caro factum est et habitavit in nobis: Et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a patre: plenum gratie et veritatis deo gratias.* ***P****er quem hec omnia domine semper bona creas sanctificas vivificas benedicis et prestas nobis per ipsum et eum ipso et in ipso est tibi deo* **(f. 57v)** *primi omnipotentib in unitate spiritus sancti omnis honor et gloria nutus et potestas: Per omnia secula seculorum: amen* ***P****receptis salutaribu moviti et divina institutione formati audemus dicere:* ***P****ater noster qui es in celis sanctificetur nomen tuum adveniat regnum tuum: fiat voluntas tua sicut in celo et in terra: Panem nostrum cotidianum da nobis hodie et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus* **(f. 58)** *debitoribus nostris: Et ne nos iudicas in temptationem Sed libera nos a malo: amen: Libera me queso domine famulum tuum: N: ab omnibus malis preteritis presentibusbet futuris: tam anime quem: corporis: Et intercedente beata et gloriosa semperque virgine dei genitrice. maria et beatis apostolis tuis petro et paulo: atque andrea: cum diebus sanctis: da propitius pacem mihi peccatori famulo tuo: N: et sanitatem in omnibus diebus* **(f. 58v)** *meis ut ope misericordie tue ad iutus a pemto sim semper liber ab omni perturbatione securum Per cundem dominum nostrum iesum christum qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus: Per omnia secula seculorum: amen: Pax domini sit semper meam: amen: Pax illa tua domine rex celestis. quam discipulis tuis reliquasti firma sit in corde meo: et sit inter me et omnes inimicos meos tam visibiles que invisibiles: amen: pax domini vultus* **(f. 59)** *domini: Corpus domini nostri iesu christi sanguis domini sit mihi: N: peccatori adiutor et protector defenso et consolator anime mee et corporis mei: amen. Agnus dei qui de virgine matre dignatus es nasci tollis in cruce peccata mundi miserere corporis et anime mee. agnus dei per quem salvantum cuncti fideles da mihi in hoc seculo et in futuro sempiternam leticiam: amen: agnus dei christus imolatus pro salute. mundi miserere. corporis et anime mee.* **(f. 59v)** *amen: O adonai per quem omnia liberata sunt libera me ab omni malo. O adonai per quem omnia consolata sunt consola me O adonai per quem omnia adiuta sunt adiuva me in omnibus necessitatibus meis augustii negociis periculis et aquibuscumque reclamationibus meis et de omnibus insindiis inimicorum meorum visibilium et invisibilium*

libera me. In ✚ nomine patris qui totum mundum creavit: In ✚ nomine. filii que totum mundum redemit.: **(f. 60)** *In ✚ nomine spiritus sancti qui tota legem ad implevit commendo me totum: amen: ✚ Benedictio dei patris omnipotentis que omnia solo verbo fecit sit super meeum: amens: ✚ Benedictio domini nostri iesu christi filii dei vivi sit super meeum: amen ✚ Benedictio spiritus sancti eum septem donis suis sit semper meeum: amen: ✚ Benedictio beate marie virginis cum filio suo sit super meeum: amen ✚ Benedictio et consecratio panius* **(f. 60v)** *et vini quam dominus noster iesus christus fecit quando dedit discipulis suis dicens. accipite et mandiicate ex hoc omnes hoc est corpus meum quod per nobis tradetur hoc facite in meam commemorationem et inremissionem omnium peccatorum sit super meeum: amen ✚ Benedictio angelorum et archangelorum virtutum principatum potestatum thronorum dominatio nostri cherubin et seraphi sit semper meeum: amen ✚ Benedi***(f. 61)***ctio patriarcharum et prophetarum apostolorum martirum confessorum atque virginum et omnium sanctorum et sanctarum dei sit super meeum: amen ✚ Benedictiones omnium celorum dei siut semper meeum amen. Imperialis maiestas protegat me: regalis divinitatis foucat me.: Sempiterna benignitas regat me.: In extiguibilis caritas inflammet me imensa deitas dirigat me potentia patris confirmet me sapientia filii vivificet me: vir***(f. 61v)***cut pulnis ante faciem venti et sicut ros ante calorem solis. Te deprecor domine iesu christe sicut tu pro me in tua sancta cruce sanguinem tuum effinidisti de sacratissimo corpore tuo: Ita salva me et defende me hodie et in omni tempore ab iniquo iudicio et ab omni doloso homine et a quocumque me persequente.: amen. **M***isericordissime domine iesu christe per istam sanctissimam crucem tuam et per illud sanctissimam corpus tuum* **(f. 62)** *benedicat me: humanitas sua confortet me.: Pietas eius foneat me: amor eius conservet me: O iesu christe fili dei vivi miserere mihi peccatori: O emanuel ab hoste maligno te ab omnibus et invisibilibus et ab omni malo defende me: christus rex venit in pace deus homo factus est qui pro nobis clementer passus est. ✚ Iesus christus pacificus sit super inter me.:. et omnes inimicos meos amen ✚ christus* **(f. 62v)** *vincit ✚ christus regnat ✚ christus imperat ✚ christus ab omni malo me defendat: amen. ✚ Iesus christe imperare dignetur me ecce tuum*

phatorem omnium adversariorum meorum: Ecce crucem ✚ *domini nostri iesu christi fugite pertes adverse vicit leo de tribu iuda radix david allam allam allam: salvator mundi salva me et adiuva me.: qui per crucem et sanguinem tuum preciosissimum redemisti me auxiliare mihi te deprecor deus meus* ✚ *agyos othyos* **(f. 63)** ✚ *agyos. yskyros* ✚ *agios athanatos eleyson ynia.* ✚ *Sanctes deus* ✚ *Sanctes fortis* ✚ *Sanctes misericordis et imortalis miserere mihi famuluo tuo: N: adiutor meus esto domine ne derelinquam me neque despicias me detis salutaris meus. Sed in adiutorium meum intende super domine deus salutis mee Illumina oculos meos ne uniquam obdormiam in morte nequando dicat inimicus meus prevalui adversus* **(f. 63v)** *cum: dominus sit mihi adiutor: Non timeho quid faciat mihi homo: libera me benignissime domine iesu christe custodi me adiuva me et salva me.: In nomine iesu omne genuflectatur celestum tuum restrium et infernorum et omnis ligua confiteatur que dominum nostrum iesus christus in gloria cum dei patris: amen: Sancto verissime. ihesu qui in quacunque hora ego in vocavero te salvus ero. O tementissime domine iesu christe fili dei vivi qui in virtute* **(f. 64)** *tui preciosissimi nominis tanta miracula fecisti et tam copiosam medelam indigencibus dedisti que in ipsius virtute demones fugiebant cecy videbant surddi audiebunt claudi ambulabant inuti loquebantur leprosi curabantur mortui suscitabantur. Nam quando tuum dulcissimum nomen iesus nominatur. in elos in aure audituriunt in ore sentitur: lubilo corletatur in feruus concutitur: demon effugatur: Omne genu***(f. 64v)***flectitur celestia letantur: Prane temptationes extirpantur: Omnes infirmitates: curantur multe: indulgentie lucratur et universalia bona subsecuntur. Quicunque ivocaverit nomen iesu salvus erit quod vocatum est ab angelo priusque conciperetur in utero o nomen Dulce nomen confortaris cor hominis nomen vite salutis et leticie.: nomen preciosum gaudiosum gloriosum et gratiosum: nomen confortaris peccatorem.: nomen sal***(f. 65)***varis regens gubernaris et confortaris totam rerum machiriam: Ergo purissime iesu placcat tibi ut in cadem preciosissima virtute nomonis tui facias a me demonem fugere et illumina me cecum clarifica me surdum dirige me claudum fac loqui memutum cura me leprosum: Sana me infirmum: Suscita me mortuum et circue metotum intus et extra: Ut in tuo sacratissimo nomine munitus possiri inte semper vive***(f. 65v)***re te laudando te honorando qui talibus es dignus que tu es iesus gloriosissimus dominus atque sempiternus dei filius in quo et ad quem et perquem omnia letantur atque: gubernantur tibi laux tibi honor tibi gloria in sempiterna secula: amen: Iesus sit in corde meo super: amen : Iesus sit in omnibus*

necessitatibus meis amen: Dominus deus iesus christus apud me sit ut me reficiat. Circa me sit ut me conservet: ante me sit ut me de **(f. 66)** *ducat post me sit ut me custodiat: Super me sit ut me benedicat: Qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat deus: Per omnia secula seculorum : amen* ✚ *Iesus marie filius salus mundi et doconsit sit mihi clemens pius et propitius : amen* ✚ *netem sanctam spontaneam honorem deo et patrie liberationem : et nemo incumnusit manum que nondum venerat hora eium qui est et qui erat qui erit semper alpha et o deus homo princi***(f. 66v)***pium et finis sit mihi ista invocatio eterna protectio: amen.* ✚ *Iesus nazarenus rex videorum titulus triunphalis filius marie virginis miserere mihi peccatori et dirige me secundum tuam clementiam viam salutis eterne: amen.* ✚ *Iesus itaque scieris omnia que ventura erant sed eum processit et dixit eis: Quem queritis responderunt: Dixit eis iesus: Ego sum: Stabat autem et iudas qui tradebat eum cum* **(f. 67)** *ipis ut ergo dixit eis iesus. Ego sum abierunt retrorsum et ceciderunt in terram: Iterum autem interrogavit eos ihesus. Quem queritis: Illi autem responderunt ihesum nazarenum: Dixi vobis quer ego sum: Si ergo me queritis sunte hosabire* ✚ *lancea crux clavi spine mors quam tolleravi demonstrant qua ut miserorum crimina lavi vulneribum que tuis me subtrahe christe riunis vulnera quinque dei siut super medicina mei* ✚ *ihesus est* **(f. 67v)** *via* ✚ *iesus est veritas* ✚ *iesus est vita* ✚ *iesus est passus* ✚ *iesus est crucifixus* ✚ *iesu christe fili dei vivi miserere mei* ✚ *iesus autem transieus per medium illorum ibat et nemo miecit manus suas violentas in ihesum quer non dum venerat hora eius. Dulcissime domine iesu christe fili dei vivi qui respondisti in deis volentibus te capere ego sum si ergo me queritis sinite hos ab ire. Tunc ipsi in dei abierunt retrorsum et ceciderunt in terram* **(f. 68)** *Ita que illa hora non tibi nocte potuerunt sic hoc verum est et verum ece credo et confiteor ita verissime domine iesu christe me nunc et super digneris custodire ab inimicis meis mihi vocere querentibus et eos retrorsum abire facias nealiqualiter mihi ali quat possuit malum inferne.: sed securcon evadam manibus ipsorum in mam pacis et securitatis ad landem et gloriam nominis tui quod est benedictum in secula seculorum: amen* ***D****omine deus pater omnipotens* **(f. 68v)** *qui dissipasti consilium liguas iniquorum contra divine maiestatis tue potentiam conspirantium tu domine iesu christe dissipa omnia maligna et iniqua concilia odiosas cogitationes ymaginationes omnium inimicorum meorum et destrue per nomen tuum*

sanctum dextera tue potencie serviciam eorum ad cogitandum circa me malum et fac obvintescere linguas eorum ad loquemdum contra me et compeste possibilitatem eorum perficiendi **(f. 69)** *et incipiendi aliquid contra me quod desiderant omnibus denega per merita unigeniti filii tui martiris sanctorum apostolorum tuorum et omnium sanctorum respice et defende me sub umbra alarum tuarum fugientem et ab omnium adumsarium dolosis iusidiis clementer eripe et defende ne per invidiam seu dolum malino lam potestatem suam in me. valeant exercere.: Per christum:* ***D****omine deus omnipotens pater qui de iubilo cuncta* **(f. 69v)** *creasti et ante que fuerent omnia previdisti cuncta que in celo it et in terra tibi subiecta existe suppliciter te deprecor ut ab omnibus malis periculis et adversitatibus meis me defende et apotestate et infidiis inimicorum meorum visibilium et invisibilium me libera et defende et confirma domine quod operatus es in me et porrige dexteram tuam super me et mitte angelum tuum sanctum de celis qui me custodiat foveat protegat visitet et defendat ut me reddat auda***(f. 70)****cem: et tu domine sis super meeum: ut me benedicere digneris de celis qui me redimere venisti in terris: amen* ✚ *Salve crux preciosa que in corpore christi dedicata es et ex preciosis membris suis tanquam margaritis ornata propter venerabile signum tuum setem crucis Confundantur ut non confundar paveant autem illi et non paveam ego: In due sr eos diem afflictionis et duplici contritione concere eos domine deum* **(f. 70v)** *meus.* ***D****Omine ihesu christe fili dei vivi qui dixisti in deis cotidie apud nos eram in templo docens et non me tenuistis : libera me per hoc sacratissimum verbum tuum ab omnibus inimicis visibilibus et invisibilibus carnalibus et spiritualibus que situ domine adiutor meus es non timeho quid faciat mihi homo: Et inchamo et freno maxillam eorum constringe qui non approximant ad te: sed fugiant si***(f. 71)****tus spiritus sancti illuminet me: Potestas dei patris sit super meeum : amen: Sapientia filii sit semper meeum: amen: Uirtus spiritus sancti sit super meeum: amen: Et sit inter me et omnes inimicos meos visibiles et invisibiles: amen. Potentia patris confirma me* ✚ *Sapientia sibi illumina me* ✚ *Consolatio spiritus sancti consola me* ✚ *Pater est pax:* ✚ *filius est vita* ✚ *Spiritus sanctes est remedium consolationis et salutis* ✚ *divinitas dei* **(f. 71v)** *quod in cruce pependit et per illa quinque vulnera que mundi diluerunt crimina aufer a me presentem tribulationem et iustante augustiam et ne des me in ob probtium inimicis meis neque gaudium facias illis de me deus meus sed fac meeum signum in bonum ut videant qui me oderunt et confundantur quem tu domine adiuvisti me et consulatus es me.: et salus mea tu es hic meeum est: Iesus nazarenus rex iudeorum et*

omnium pplorum: **(f. 72)** *qui dixit in cruce: Consummatum est: ipse sua bonitate et clementia consumet omnia adversantia mihi tribuendo suam gratiam dissipando miseriam fugiendo tristiciam et inimicorum meorum iram mitigando potestatem debilitando eorum acies expugnando tempestatem fugando me super conservando recto tramite perducendo ad eternam gloriam qui criam dixit in cruce: pater in manus tuas commendo spiritum meum: et ante dixe***(f. 72v)***rat. Si ergo me queritis: Sivite hos abire: nesinat me perire in cuius manus commendo hodie et in omni tpere spiritum meum animam meam corpus meum actus meos et totam vitam meam ut me custodiat protegat adiuvet visitet et defendat ab omnibus inimicis meis visilibus et invisilibus* ***A****men:* ***O*** *Adonay iudica domine nocentes me expugna in pugrinates me Apprehende arma et sentum et exurge in adiutorium meum.* **(f. 73)** *Effunde fram eam tuam et conclude adversus eos que persecuntur me et die anime mee. salus tua ego sum : Confundantur et revereantur querentes animam meam avertantur retrorsum et confundantur cogitantes mihi mala: Fiant vie eorum tenebre et lubricum et angelus domini coartans eos: Fiant tam quam puluis ante faciem venti et angelus domini persequens eos quem tu domini deridebis eos ad nihilum dedces tri***(f. 73v)***bulantes me disperge illos in veritate tua et depone eos protector meus domine sic deficit fumus sic deficiant ipsi a facie mea: Irruat sed inimicos meos formido et pavori magnitudine brachii tui domine fiant in mobiles que silapis donec per transeat famulus tuus iste quem redenisti inte confidens : extendes manum tuam et devorabit eos terra dextera tua domine deus magnificata est in fortitudine dextera tua do***(f. 74)***mine confregit inimicos meos et in multitudine glorie tue deposiviti omnes adversarios meos: Exaudi domine orationem meam deprecor a tomore inimici eripe amiam meam cuius maledictione os plenum est et amaritu dime et dolo sub lingua eius labor et dolor; et ego persequar inimicos et comprehendam illos et non convertar. donec deficiant. confringam illos ne poterunt stare sed cadent subtus pedes meos: et dominium a m***(f. 74v)***eos ut pulucrem ante faciem venti ut lutum platerarum delebo eos eripe me de contra dictionibus pplim constitues me in caput gentium: Miserere mei deus miserere mei quem inte confidit anima mea : Et in umbra alarum tuarum sperabo donee transeat uniquitas: Eripe me domine ab homine malo et aviro iniquo eripe me Eripe de inimicis meis deus meus et ab insurgentibus in me libera me. Eripe me de operantibus iniquitatem et avi***(f. 75)***ris sanguinum salva me: dominus mihi adiutor et ego despiciam inimicos meos Quia dextera domini fecit virtutem et textera domine exaltavit me dextera domini fecit virtutem: ad te domine levavi*

animam meam deus meus inte confido non erubescam Et fac ut non irrideant me inimici mei sed fiant immobiles quasi lapis donee per transeat famulus tuus iste quem redemisti tuo sanguine precioso: Et ne memineris **(f. 75v)** *iniquitatum mearum antiquarum sed cito anticipent me misericordia tua quem pauper factus sum nimis: Exaudi me domine quoniam benigua est misericordia tua secundum multitudinem miserationem tuarum respice in me: et non avertas faciem tuam a me quoniam tribulo: velociter exaudi me.: Intende anime mee et libera eam propter inimicos meos eripe me: Effunde super eos iram tuam et furor ire tue comprehendat eos: et duina* **(f. 76)** *me deus salutaris mens et propter gloriam nomonis tui domine libera me et propitius esto peccatis meis: propter nomen tuum: Excita domine potentiam tuam et nem ad liberandum me peccatorem a persecutione omnium inimicorum meorum in peccatori in pensa est ab omnibus necessitatibus meis qui in te domine speravi et intesolo absque ull meis meritis confido nam maior est misericordia tua omni mea culpa: Ideirdo dignare* **(f. 76v)** *me domine misericorditer liberare sicut liberasti david de manu saul et iacob de manu esan fratis sui: et danielem de lacu leonum et susannam de falso crimine quem tues forti tudo mea et laus mea et fesses mihi in salutem : tu es refugium meum atribulatione que circundedit me et liberator meus de inimicis meis iracundis: Igitur difrumpe vincula mea et libera me ab in surgentibus in me ut sacrificem tibi sacrificium laudis que***(f. 77)** *nomen tuum invoco et invocabo: Nam tu dixisti ore tuo sanctissimo qui omnis qui te invocaverit salvus erit: Et ideo ego indignus peccator famulus tuus te invoco ut libens animam meam et corpus: meum de omnibus augustini necessitatibus: et tribulationibus meis miserere mei et perce peccatis meis qui pepercisti marie magdalene.: et mulieri peccatrici quam vulto condennare noluisti et latrom tecum in cruce pendenti: et perducere.* **(f. 77v)** *me digneris quo ipsum perduxisti scilicet ad gloriam paradisi: Ubitu es cum sanctis tuis. lux vera socittas plena et gaudium sempiternum : amen* ***B****enedicat me deus pater qui omnia ex nihi lo creavit benedicat me deus filius qui hominem redemit et reparavit ex proprio sanguine: benedicat me deus super sanctus qui me semper salvet pie consolationis in fusi deum.: amen* ***P****ax domini nostri iesu christi et virtus passionis* **(f. 78)** *eius et signum sancte crucis integritas beate marie virginis et benedictio omnium sanctorum et custodia angelorum necnom suffragia electorum siut semper inter me et omnes inimicos meos in hac vita et in hora: mortis mee.: amen:* **(f. 78v)** liso;

17. CREDO DE SANTO ATANÁSIO, ff. 79-84

(f. 79) liso; **(f. 79v)** iconografia: Papa Libério desautorizando a sentença de excomunhão de Atanásio de Alexandria (pp); margens: actividades lúdicas da nobreza, na margem de corte uma dama sentada num jardim e na margem de pé preparam um torneio com animais. **(f. 80)** iconografia: Inicial historiada Q, de *Qvicunque*, a seis espaços, com a representação de Santo Atanásio no seu interior; margens: actividades lúdicas da nobreza, torneio fantástico, frente a uma moradia burguesa. ***Canticum athanasii*** ***Q****vicunque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem* ***Q****uam nisi quisque integram inviolatamque servaverit absque dubio in eternum peribit.* ***F****ides autem catholica hec est: ut unum deum in trinitate: et trinitatem in unitate* **(f. 80v)** *veneremur.* ***N****eque confundentes personas: neque substantiam separantes.* ***A****lia est enim persona patris alia filii: alia spiritus sancti:* ***S****ed patris et filii et spiritus sancti una est divinitas: equalis gloria: coeterna maiestas:* ***Q****ualis patris talis filius: talis spiritus sanctus:* ***I****ncreatus pater increatus filius increatus spiritus sanctus:* ***I****mmensus pater: immensus filius: immensus spiritus* **(f. 81)** *sanctus.* ***E****ternus pater: eternus filius eternus spiritus sanctus* ***E****t tamen non tres eterni: sed unus eternus.* ***S****icut non tres increati: nec tres immensi sed unus increatus et unus immensus* ***S****imiliter omnipotens pater: omnipotens filius: omipotens spiritus sanctus:* ***E****t tamen non tres ominipotens: sed unus ominoptes:* ***I****ta deus pater: deus filius* **(f. 81v)** *deus spiritus sanctus* ***E****t tamen non tres dii: sed unus est deus* ***I****ta dominus pater: dominus filius dominus spiritus sanctus.* ***E****t tamen non tres domini sed unus est dominus* ***Q****uia sicut singillatim unamquamque personam deum ac dominum confiteri christiana veritate compellimur. ita tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur.* **(f. 82)** ***P****ater a nullo est factus: nec creatus: nec genitus:* ***F****ilius a patre solo est: non factus nec creatus: sed genitus* ***S****piritus sanctus a patre et filio non factus nec creatus nec genitus: sed precedens.* ***U****nus ergo pater non tres patres unus filius non tres filii: unus spiritus sanctus non tres spiritus sancti:* ***E****t in hac trinitate nihil prius aut posterius nihil: maius aut minus: sed tote tres persone coeterne sibi sunt* **(f. 82v)** *et coequales* ***I****ta ut per omnia sicut iam supra dictum est: et unitas in trinitate: et trinitas in unitate veneranda sit.* ***Q****ui vult ergo salvus esse: ita de trinitate sentiat* ***S****ed necessarium est ad eternam salutem: ut incarnationem quoque domini nostri iesu Christi fideliter credat.* ***E****st ergo fides recta ut credamus et confiteamur: quia dominus noster iesus christus dei filius deus et homo est:* **(f. 83)** ***D****eus est ex substantia patris ante secula genitus et homo est ex substantia matris in seculo natus.* ***P****erfectus deus perfectus homo: ex anima*

rationali et humana carne subsistens ***E****qualis patri secundum divinitatem: minor patre secundum humanitatem:* ***Q****ui licet deus sit et homo: non duo tamen sed unus est christus.* ***U****nus autem non conversione divinitatis in carnem* **(f. 83v)** *sed assumptione humanitatis in deum.* ***U****nus omnio non confusione substantie: sed unitate persone.* ***N****am sicut anima rationalis et caro unus est homo: ita deus et homo uno est christus.* ***Q****ui passus est pro salute nostra descendit ad inferos: tertia die resurrexit a mortuis* ***A****scendit ad celos: sedet ad dexteram dei patris omnipotentis: inde venturus est iu***(f. 84)***dicare vivos et mortuos.* ***A****d cuius adventum omnis homines resurgere habent. cum corporibus suis: et reddituri sunt de factis propriis rationem* ***E****t que bona egerunt ibunt in vitam eternam: qui vero mala in ignem eternum* ***H****ec est fides catholica quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit: salvus esse non poterit.* ***G****loria patri.* ***S****icut erat in principio.* **(f. 84v)** liso;

18. ORAÇÃO A SÃO JOÃO EVANGELISTA, ff. 85-86v

(f. 85) liso; **(f. 85v)** iconografia: São João Evangelista em óleo fervente (pp); margens historiadas com um episódio da vida do santo, baptismo e conversão de Aristodemo. **(f. 86)** iconografia: Inicial ornada I, de *Iste est,* a seis espaços, construída com ramos e folhas secas e ornada com um morangueiro sobre fundo azul; margens historiadas com outra passagem da vida de São João: deportação do apóstolo para a Ilha de Patmos, decretada pelo imperador Domiciano. ***De sancto iohanne evangelista. antiphona*** ***E****STe est iohannes qui super pectus. domini in cena recubuit: beatus apostolus cui revelata sunt secreta celestia* ***versiculus*** *Valde honorandus est beatus iohannes.* ***Responsorium*** *Qui supra pectus domini in cena recubuit: Oremus* ***A****Ssit domine quesumus beatus iohannes e***(f. 86)***vangelista nostre fragilitatis adiutor: et pro nobis tibi supplicaris copiosus: exauditor: Per dominum nostrum iesum christum filium tuum: Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus: sancti deus:: Per omnia secula seculorum: amen:* **(f. 86)** liso;

19. EVANGELHO SEGUNDO SÃO LUCAS, ff. 87-89v

(f. 87) liso; **(f. 87v)** iconografia: Anunciação (pp); margens historiadas com uma cena da vida quotidiana: venda de bens alimentares. **(f. 88)** iconografia: Inicial historiada I, de *In illo,* a seis espaços, construída com ramos secos sobre um fundo vermelho. No seu interior a aparição da Virgem no interior de uma igreja; margens historiadas com uma luta entre homens selvagens e uma espécie de tritão. ***Secundum lucam:*** ***I****N illo tempore: Missus est*

angelus gabriel a deo in civitatem galilee cui nomen nazareth ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph de domo david: et nomen virginis maria: Et ingressus angelus ad eam dixit ave gratia plena dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Que **(f. 88v)** *cum audisset turbata est in sermone eius: et cogitabat qualis esset ista salutatio: et ait angelus ei: Ne timeas maria: invenisti enim gratiam apud dominum: Ecce concipies in utero et paries filium: et vocabis nomen eius iesum hic erit magnus: et filium altissimi vacabitur: Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum: et regni eius non erit finis: dixit autem maria ad ange***(f. 89)***lum: Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco: Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te: et virtus altissimi obumbrabit tibi: Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filiys dei: Et ecce elyzabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectude sua: Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud deum omne verbum dixit autem maria: Ecce* **(f. 89v)** *ancila domini: fiat mihi secundum verbum tuum: deo gratias:*

20. EVANGELHO SEGUNDO SÃO MATEUS, ff. 90-92v

(f. 90) liso; **(f. 90v)** iconografia: São Mateus Evangelista no *scriptorium*. Brasões de armas sobre as vidraças (pp); margens historiadas com uma representação de um porto de mar oriental (atendendo às características dos edifícios). **(f. 91)** iconografia: Inicial ornada I, de *In illo,* a seis espaços, sobre fundo castanho dourado; margens historiadas com um porto de mar. ***Secundum matheum: I****N illo tempore Cum natus esset iesus in bethleem iude in diebum herodis regis ecce ab oriente venerunt iherosolimam dicentes: Vbi est qui natus est rex iudeorum Vidimus enim stellam eius in oriente et venimus adorare eum: Audiens autem herodes rex turbatus est et omnis iheroso***(f. 91v)***lymam cum illo: Et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi sancti sciscitabatur ab eis ubi christus nasceretur at illi dixerunt ei: in bethleem iude: Sic enim scriptum est per prophetam: Et tu bethleem terra iuda nequaquam minima es in principibus iuda: ex te enim exiet dux qui regat populum meum israel. Tunc herodes clam vocatis magis: diligenter didicit ab eis tempus stelle que apparuit eis et mittens illos in bethleem dixit: Ite et interro***(f. 92)***gate diligenter de puero: et cum inveneritis renunciate mihi: ut et ego veniens adorem eum: Qui cum audissent regem abierunt: et ecce stella quam viderant in oriente antecedebat eos: usque dum veniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno: valde: Et intrantes domum: invenerunt puerum cum maria matre eius: et*

*procidentes adoraverunt eum: Et apertis thesau***(f. 92v)***ris suis obtulerunt ei munera: aurum thus et mirram: et responso accepto in somnis ne redirent ad herodem per aliam viam reversi sunt in regionem suam: Deo gratias:*

21. ORAÇÃO DA NOITE, f. 93-94

(f. 93) liso; **(f. 93v)** iconografia: Encomendador em oração na câmara antes de se deitar (pp); margens historiadas com cena nocturna com a representação do exterior do edifício onde decorre a cena da miniatura. **(f. 94)** iconografia: Inicial historiada G, de *Gratias,* a seis espaços, sobre um fundo vermelho e azul, com cabeças de anjos em monocromia. No seu interior está representado Deus-Pai com a orbe na mão esquerda e a abençoar com a direita; margens historiadas com cena nocturna com a representação do exterior do edifício onde decorre a cena da miniatura. ***G****Ratias tibi ago omnipotens deus qui mihi in hac nocte non meis meritis sed tua piissima misericordia dignatus es custodire et concede mihi domine diem istumin tuo sancto servitio ita peragere quantenus tibi placeat aliquod servitium servitutis mee: que vivis et regnas deus in secula seculorum : amen* **(f. 94b)** liso;

(f. 95) *(...)*[1] *et plus parcere: quam ego peccator peccare: Non ergo respicias domine neque attendas multitudinem iniquitatum mearum: sed secundum multitudinem* miserationum tuarum miserere mei: et propitius esto mihi maximo peccatori: Dic anime mee. salus tua: ego sum qui dixisti: Nolo mortem peccatoris: sed ut magis convertatur et vivat Convertere me domine ad te: et noli irasci contra me:: deprecor te clementissime **(f. 95v)** pater propter misericordiam tuam supplico et exoro: ut perducas me ad bonum finem: ad veram paenitentiam: puram confessionem: et dignam satisfactionem omnium peccatorum meorum: Amen:

22. ORAÇÃO DA MANHÃ, f. 96-97

(f. 96) liso; **(f. 96v)** iconografia: Encomendador a rezar ajoelhado num coxim (pp); margens ornadas com pérolas, pedra preciosa e dois putti. **(f. 97)** iconografia: Inicial historiada G, de *Gratias,* a seis espaços, sobre fundo azul, com cabeças de anjos em monocromia. No seu interior está representado Deus-Pai com a orbe na mão esquerda e a

1 Este fólio está mal inserido. Deverá figurar imediatamente a seguir ao fólio 101v
2 Este fólio está mal inserido; repetimos aqui a sua transcrição no exacto local onde deveria figurar.

abençoar com a direita, envolto numa mandorla de luz; margens ornadas com pérolas, pedra preciosa e dois putti, em simetria com o fólio precedente. ***G****ratias tibi ago: domine sancte pater omnipotens eterne deus qui me de transacto noctis spacio ad mane perducere. dignatus es queso ut facies me diem hunc. sine peccato mortali transire: quam tenus ad vesperum et semper tibi deo meo gratias referam Per christum dominum nostrum: amen:* **(f. 97v)** liso;

23. ORAÇÃO PREPARATÓRIA DA CONFISSÃO SACRAMENTAL, ff. 98-101v + 95-95v

(f. 98) liso; **(f. 98v)** iconografia: Deus-Pai no primeiro dia da Criação (pp); margens historiadas com o sexto dia da criação: Deus cria os animais terrestres. **(f. 99)** iconografia: Inicial historiada C, de *Conditor,* a seis espaços, sobre fundo de paisagem. No seu interior Deus cria a mulher a partir de uma costela de Adão; margens historiadas com a Criação das espécies marinhas e das aves, no quinto dia da criação. ***Oratio ante ymaginem Christi dicenda C****Onditor celi et terre rex regum et dominus dominantium: qui me de nihilo fecisti ad ymaginem et similitudinem tuam: et me de proprio tuo sanguine redemisti: quem ego peccator non sum dignus nominare: nec invocare: nec corde cogitare.: Te suppliciter deprecor et humi***(f. 99v)***liter exoro: ut clementer respicias me servum tuum nequam: Et miserere mei qui misertus fuisti mulieri chananee et marie magdalene: Qui pepercisti publicano et latroni in cruce pendenti: Tibi confiteor pater piissime peccata mea: que si volo abscondere non possum tibi domine: Parce mihi christi sancte quem ego nuper multum offendi: in superbia: avaricia: gula: luxuria: in vana: gloria: in odio: in accidia: in adulteriis: in fornicatione: in* **(f. 100)** *furto: in mendatio in blasphemia: in iioco: in risu: in verbius ociosis: in auditu: in gustu: in tactu: cogitando: loquendo operando: Et in omnibus modis in quibus ego fragilis homo et peccator peccare: potui: mea culpa: mea culpa: mea maxima culpa: Ideo precor tuam clementiam qui de celo pro mea salute descendisti: Qui david a peccati lapsu erexisti: Parce mihi domine: parce mihi christe: qui petro te neganti pepercisti: tu es creator meus* **(f. 100v)** *et adiutor meus: plasmator et redemptor meus: gubernator meus: pater meus: dominus meus: deus meus et rex meus: Tu es spes mea fiducia mea: gubernatio mea: auxiliatio mea: consolatio mea: fortitudo mea: defensio mea et liberatio mea: vita mea: salus mea: et resurrectio mea: Tue s firmamentum meum: et refugium meum lumen meum: et desiderium meum: adiutorium et patrocinium meum: Te depre***(f. 101)***cor et rogo adiuva me: et salvus ero: Guberna me et defende me: conforta*

me et consolare me: et confirma me et letifica me: illumina me: et visita me.: Suscita me mortuum: quia factura et opus tuum sum domine ne despicias: Famulus et servus tuus sum: quamvis malus: quamvis indignus et peccator: sed qualiscumque sine sive bonus sive malus semper tuus sum: Ad quem ego fugiam nisi ad te vadam: Si tu me eiicis **(f. 101v)** *quis me recipiet: Si tu me despicis quis me aspiciet: Et recognosce me indignum ad te refugientem: quamvis sim vilis et immundus: quia si vilis et immundus sum potes me mundare: si cecus sum potes me illuminare: si infirmus sum potes me sanare: Si mortuus et sepultus sum: potes me resuscitare: quia maior est misericordia tua quam iniquitas mea: maior est pietas tua quam impietas mea: plus potes dimittere: quam ego committere:* **(f. 95)**[2] *et plus parcere: quam ego peccator peccare: Non ergo respicias domine neque attendas multitudinem iniquitatum mearum: sed secundum multitudinem* miserationum tuarum miserere mei: et propitius esto mihi maximo peccatori: Dic anime mee. salus tua: ego sum qui dixisti: Nolo mortem peccatoris: sed ut magis convertatur et vivat Convertere me domine ad te: et noli irasci contra me:: deprecor te clementissime **(f. 95v)** pater propter misericordiam tuam supplico et exoro: ut perducas me ad bonum finem: ad veram paenitentiam: puram confessionem: et dignam satisfactionem omnium peccatorum meorum: Amen:

24. ORAÇÃO A SÃO JOÃO BAPTISTA, ff. 102-103v

(f. 102) liso; **(f. 102v)** iconografia: *São João Baptista anunciando a vinda do Salvador* (pp); margens historiadas com a *Pregação de João Baptista* (margem de corte) e o *Baptismo de Cristo* (margem de pé). **(f. 103)** iconografia: *Degolação de São João Baptista* (miniatura inserida na coluna de texto); margens: 3 medalhões, com cenas alusivas à vida do santo, integrados em estrutura retabular gótica; o aparecimento do anjo a Zacarias (margem de corte); Zacarias escreve o nome do filho numa tabuinha (margem interna) e o nascimento de João Baptista na margem de pé. ***De sancto iohanne baptista antiphona*** ***I****Nter natos mulierum non surrexit maior iohanne baptista: qui viam domino perparavit in heremo* ***Versiculum*** *Fuit homo missus a deo* ***Responsorium*** *Cum nomen erat iohannes* ***P****resta quesumus omnipotens deus: ut familia tua per viam salutis incedat: et beati iohannis precur***(f. 103v)***soris christi hortamenta sectando ad eum quem predixit secura perveniat: dominum nostrum iesum christum filium tuum: Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus: Per omnia secula seculorum: amen:*

2 Este fólio está mal inserido; repetimos aqui a sua transcrição no exacto local onde deveria figurar.

25. ORAÇÃO A SÃO TIAGO, ff. 104-105v

(f. 104) liso; **(f. 104v)** iconografia: *São Tiago Apóstolo*, representado como peregrino (pp). **(f. 105)** iconografia: Inicial ornada a seis espaços sobre fundo encarnado; margens historiadas com a peregrinação do apóstolo, dando continuidade à paisagem do fólio precedente. ***De sancto: Iacobo: antiphona*** ***N****Imis honorati sancti amici tui deus nimis confortatus est principatus eorum* ***versiculum*** *Ora pro nobis beate pater iacobe* ***Responsorium*** *Vt digni efficiamur promissionibus christi* ***oratio*** ***E****sto domine plebi tue sanctificator et custos ut apostoli tui iacobi munita presidiis et conversatione tibi pla***(f. 105v)***ceat: et secura deserviat: Per dominum nostrum iesum christum filium tuum: Qui tecum vivit et regnat in nitate spiritus sancti deus: Per omnia secula seculorum: amen.*

26. ORAÇÃO A SÃO VICENTE, ff.106-107v

(f. 106) liso; **(f. 106v)** iconografia: São Vicente no interior de uma Igreja, segurando um livro e dois gadanhos (pp); margens historiadas com o martírio do santo, estendendo-se às margens do fólio seguinte. **(f. 107)** iconografia: Inicial historiada O, de *O Beate,* a seis espaços com a representação do corpo de São Vicente numa cama com dossel; margens historiadas com a narrativa do martírio do santo, dando continuidade à narrativa do fólio precedente. ***Oratio de sancto Vincentio*** ***O*** *Beate vincenti martyr christi inclite exora pro me. deum omnipotem qui tibi inter tot tormenta animum donavit invictum et in carcere horrifico solatium xessit angeli cum ut tua patre placatus mihi condonet mearum veniam commissorum: et in bono opere* **(f. 107v)** *finem reddat perseverabilem: amen.*

27. ORAÇÃO A SÃO JERÓNIMO, ff. 108-109v

(f. 108) liso; **(f. 108v)** iconografia: *São Jerónimo anacoreta penitenciando-se no deserto* (pp). **(f. 109)** iconografia: Inicial historiada C, de *Confessor,* a seis espaços, com a representação de São Jerónimo na sua cela traduzindo a Bíblia; margens historiadas com uma passagem da vida do santo: o momento em que retira o espinho da pata do leão. ***De sancto: Iheronimo: antiphona*** ***C****Onfessor domini iheronime astatem plebem corrobora sancta intercessione ut que viciorum pondere preminiam beatitudinis gloria tua sublevamur et te duce et na premia consequamur* ***versiculum*** *Ora pro nobis beate pater iheromme* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissione* **(f. 109v)** *christi: Oremus.* ***oratio*** ***D****eus qui nos*

beati iheronimi confessoris tui annua sollennitate letificam concede propitius ut cuius natalícia colunus per eius ad te exempla grandiam: Per christum dominum nostrum: amen.

28. ORAÇÃO A SANTO ANTÃO, ff.110-111v

(f. 110) liso; **(f. 110v)** iconografia: Santo Antão no bosque (pp); margens ornadas com letras em forma de galho sobre fundo vermelho. **(f. 111)** iconografia: A falsa ascensão de Santo Antão por demónios que o agridem (miniatura inserida na coluna do texto); margens historiadas com duas passagens da vida do santo: o encontro com São Paulo eremita (margem de corte); a tentação pela prata e pelo ouro (margem de pé) e na margem interna, Deus-Pai a curá-lo das feridas dos demónios. ***De sancto: Anthonio: antiphona*** ***A****NthoniI pastor inclite qui cruciatos reficis: morbos sanas et destruis ignis calorem extinguis pie pater ad dominum ora pro nobis miseris* ***versiculum*** *Ora pro nobis beate pater anthoni* ***Responsorium*** *Vt digni efficiamur promissione christi: Oremus* ***D****eus qui concedis* **(f. 111v)** *obtentu beati anthoni confessoris tui morbidum ignem extingui: et membris egris refrigeria prestari: fac nos quesumus ipsius meritis et precibus a gehenne incendiis liberatos: integros mente et corore tibi feliciter in gloria presentari: Per dominum nostrum iesum christum filium tuum: Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus Per omnia secula seculorum. amen.*

29. ORAÇÃO A SÃO FRANCISCO, ff. 112-113v

(f. 112) liso; **(f. 112v)** iconografia: São Francisco recebendo as cinco chagas de Cristo (pp). **(f. 113)** iconografia: Inicial ornada S, de *Salve,* a seis espaços sobre fundo castanho; margens historiadas dando continuidade à paisagem do fólio precedente. ***De sancto: francisco: antiphona*** ***S****alve sancte pater patrie lux forma minorum virtutis speculum recti via regula morum carnis ab exilio duc nos ad regna celorum* ***versiculum*** *Ora pro nobis beate francisce* ***Responsorium*** *Vt digni effeciamur promissionibus christi: Oremus* ***oratio*** ***D****eus qui ecclesiam tuam* **(f. 113v)** *beati francisci meritis fetu nove prolis amplificas: tribue nobis ex eius imitatione terrena despicere et celestium donorum semper participatione gaudere:: Per christum dominum nostrum. amen.*

FICHA CIENTÍFICA

CHATSWORTH, CHATSWORTH LIBRARY.

[HORAS DOS DUQUES DE DEVONSHIRE]

Flandres, ca. 1517.
Iluminador: Gerard Horenbout e colaboradores.
Manuscrito: velino; iii + 244 + iii folios; 132 x 98 mm; justificação: 81x56; 15 linhas; latim; letra gótica; 4 iluminuras inseridas na coluna de texto, 11 iniciais historiadas e 4 ornadas e 18 cercaduras iluminadas.
Proveniência: Casa real portuguesa (?), Spencer Compton, oitavo duque de Devonshire (1833-1911).

1. CONTEÚDO

ff. 1-78v, **Horas da Virgem**, segundo o uso de Roma: (ff. 1-23v) ***Incipiunt hore beate marie virginis secundum usum romanum Ad matutinas*** *Domine labia mea aperies ...;* (ff. 24-38) ***Ad laudes*** *DEUS IN adiutorium meum intende ...;* f. 38v em branco; (ff. 39-44v) ***Ad primam*** *DEUS IN adiutorium meum intende ...;* (ff. 45-50v) ***Ad terciam*** *DEUS IN adiutorium meum intende ...;* (ff. 51-56) ***Ad sextam*** *DEUS IN adiutorium meum intende ...;* f. 56v em branco; (ff. 57-62) ***Ad nonam*** *DEUS IN adiutorium meum intende ...;* f. 62v em branco; (ff. 63-72) ***Ad vesperas*** *DEUS IN adiutorium meum intende ...;* f. 72v em branco; (ff. 73-78v) ***Ad completoriumm*** *COnverte nos deus salutaris noster ...;*

ff. 79-80, Oração dedicada à Virgem: *Salve regina misericordie vita dulcedo ...;* f. 80v em branco.

ff. 81-91, Ofício da Virgem para o Advento: ***Incipit officium beate marie quod dicitur per totum adventum Ad vesperas*** *DEUS IN adiutorium meum intende ...;* **f.** 91v em branco.

ff. 92-118, Salmos Penitenciais e Litania: (ff. 92-106) ***Incipiunt septem psalmi antiphona*** *Ne reminiscaris* ***Psalmis*** *Domine ne in furore tuo arguas me ...;* (ff.106v-118) ***Letanie*** *Kyrieleison Christeleison ....;* 118v em branco.

ff. 119-125v, Breves Horas da Cruz: ***Incipiunt hore sancte crucis Ad matutinas*** *DOmine labia mea aperies ...;*

ff. 126-131v, Breves Horas do Espírito Santo: ***Incipiunt hore de Spiritum Sancto ad matutinas*** *DOmine labia mea aperies ...;*

ff. 132-138, Missa: ***Incipit missa beate marie virginis*** *INtroibo ad altare dei ad deum qui letificat iuventutem meam ...;*

ff. 139-155, Narrativa da Paixão segundo São Mateus: ***Passio domini nostri iesu christi Seccundum matheum*** *IN illo tempore Erat autem pascha et azima ...;*

ff. 156-169v, Narrativa da Paixão segundo São Marcos: ***Passio domini nostri iesu christi Seccundum marcum*** *IN illo tempore Dixit iesus discipulis suis ...;*

ff. 170-183v, Narrativa da Paixão segundo São Lucas: ***Passio domini nostri iesu christi Seccundum lucam*** *IN illo tempore Appropinquabat autem dies festus azimorum ...;*

ff. 184-194v, Narrativa da Paixão segundo São João: ***Passio domini nostri iesu christi Seccundum iohannem*** *EGressus est iesus cum discipulis suis trans torrentem ...;*

ff. 195-244v, Ofício dos Defuntos: ***Incipiunt vigilie mortuorum*** *Placebo Dilexi quoniam exaudiet dominus vocem orationis mee ...;*

2. ICONOGRAFIA/ORNAMENTAÇÃO

f. 1, ***Gedeão e o sinal do véu de lã*** (Inicial historiada a cinco espaços); ***Virgem e São João a orar*** no interior de um espaço arquitectónico (margem de pé); círio ornado com flores num castiçal (margem de corte).

f. 24, ***Maria caminhando numa paisagem*** (Inicial historiada a seis espaços); ***Actividades lúdicas da nobreza***: dois jovens junto a uma fonte (figuração marginal).

f. 39, ***Maria e José procurando estalagem*** (figuração marginal); inicial ornada a sete espaços com uma margarida no interior.

f. 45, inicial ornada a sete espaços; margens ornadas com penas de pavão.

f. 51, ***Actividades lúdicas da nobreza***: séquito de nobres senhores (iluminura inserida na coluna de texto a sete espaços); cena de caça inserida em paisagem (figuração marginal).

f. 57, inicial ornada a sete espaços; margens sem ornamentação.

f. 63, ***Fuga da Sagrada Família para o Egipto*** (inicial historiada a sete espaços); ***Vindima*** (figuração marginal).

f. 73, ***Virgem coroada numa mandorla de luz*** (inicial historiada a seis espaços); ***Anjos*** em nuvens pintados em monocromia azul (figuração marginal).

f. 79, inicial ornada a seis espaços; ***Alegoria da Abundância*** (figuração marginal).

f. 81, ***Anunciação*** (inicial historiada a seis espaços); ***Jesus expulsando os mercadores do Templo*** (figuração marginal).

f. 92, ***David e Golias*** (iluminura inserida na coluna de texto a seis espaços); ***David vestindo a armadura de Saul; David e o urso*** e ***David lutando com o leão*** (figuração marginal).

f. 119, ***Cristo ressuscitando os Eleitos*** (inicial historiada a seis espaços); ***Judas enforcado*** (margem de goteira); ***Os soldados lutando pela túnica de Cristo*** (margem de pé).

f. 126, inicial ornada a seis espaços com a pomba do Espírito Santo no interior; ***Construção da Torre de Babel*** (figuração marginal).

f. 132, ***Virgem com o Menino e dois anjos*** (inicial historiada a seis espaços); ***Procissão*** (figuração marginal).

f. 139, ***Prisão de Cristo no horto*** (iluminura inserida na coluna de texto a seis espaços); ***Jesus perante o sumo sacerdote; Jesus perante Pilatos*** (margem de goteira); ***Cristo na coluna; Cristo escarnecido pelos soldados*** (margem de pé).

f. 156, ***São Marcos*** (inicial historiada a seis espaços); ***Judas devolvendo os trinta dinheiros no Templo*** (figuração marginal).

f. 170, ***São Lucas*** (inicial historiada a seis espaços); ***Construção da Cruz*** (figuração marginal).

f. 184, ***João na Ilha de Patmos*** (iluminura inserida na coluna de texto a seis espaços); ***Jesus a ser pregado à Cruz*** (figuração marginal).

f. 195, inicial ornada a seis espaços com caveira e osso no interior; ***Inferno*** (figuração marginal).

3. COLAÇÃO

Não efectuada.

4. ENCADERNAÇÃO

Final do século XVII (Londres, Robert Steel). Cartão revestido com pele vermelha gravada a ouro. Corte dourado. Guarda espelho do primeiro plano em velino, contendo no interior um resto de pergaminho manuscrito. Sobre a guarda o *ex-libris* de Chatsworth. Foi restaurada em 2003.

5. EXPOSIÇÕES

1965, Treasures from Private Libraries in England, London, National Book League, 28 de Setembro a 9 de Outubro de 1965, (cat. 5).
1975, Medieval and Early Renaissance Treasures in the North West, University of Manchester, 15 de Janeiro a 28 de Fevereiro, (cat. 56).
2003, Illuminating the Renaissance. The Triumph of Flemish Manuscript Painting in Europe, Los Angeles, The J. Paul Getty Museum, 17 de Junho a 7 de Setembro, (cat. 128).
2003/04, Illuminating the Renaissance. The Triumph of Flemish Manuscript Painting in Europe, Londres, Royale Academy of Arts, 29 de Novembro de 2003 a 22 de Fevereiro de 2004, (cat. 128).

6. BIBLIOGRAFIA

- CUSTÓDIO, Delmira Espada - «The so-called Book of Hours said to belong to prince Ferdinand or queen Catherine, and its relationship with the Grimani Breviary and the Très Riches Heures du duc de Berry» In *Proceedings of the International Conference Medieval Manuscripts in Motion* [aguarda publicação].

- CUSTÓDIO, Delmira Espada, - «O dito Livro de Horas dito de D. Fernando ou de D. Catarina. Proveniência, atribuição e organização» In *O fascínio do gótico. Um tributo a José Custódio Vieira da Silva,* Lisboa: Artis - Instituto de História da Arte Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa, pp. 201-214.

- KREN, Thomas; MCKENDRICK, Scot, - *Illuminating the Renaissance. The Triumph of Flemish Manuscript Painting in Europe*, Los Angeles: The J. Paul Getty Museum, 2003, pp. 426 e 147.

- *Medieval and Early Renaissance Treasures in the North West,* Manchester: Whitworth Art Gallery, 1976, p. 31.

- *Treasures from Private Libraries in England,* Great Britain: West Brothers Printers, 1965, p. 7.

FICHA CIENTÍFICA

[FÓLIOS SOLTOS PROVENIENTES DO CONVENTO DE SANTOS-O-NOVO]

I. LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 2 ILUM.

Flamengo, primeiras décadas do século XVI.
Iluminador: Simão Bening.
Fólio solto iluminado; pergaminho colado sobre madeira de ébano; 152 x 101 mm; dimensão da miniatura excluído a cercadura: 126 x 78 mm.
Proveniência: Convento de Santos-o-Novo (?), Museu Nacional de Arte Antiga (Agosto de 1911)[1].

1. CONTEÚDO

Fólio solto, com o recto liso, sem inserção de texto.

2. ORNAMENTAÇÃO

Anunciação (iluminura de página plena); margens ornadas simulando um retábulo esculpido.

3. EXPOSIÇÕES

2000, MNAA, Esteve em exposição na sala do mobiliário português (sala 36).

4. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; GUSMÃO, s.d., pp. 206 e 214; *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes,* s.d., volume 6.

II. LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 3 ILUM.

Flamengo, primeiras décadas do século XVI.
Iluminador: Simão Bening.
Fólio solto iluminado; pergaminho colado sobre madeira de ébano; 152 x 102 mm; dimensão da miniatura excluído a cercadura: 130 x 83 mm.
Proveniência: Convento de Santos-o-Novo (?), Museu Nacional de Arte Antiga (Agosto de 1911)[2].

1. CONTEÚDO

Fólio solto, com o recto liso, sem inserção de texto.

2. ORNAMENTAÇÃO

[1] De acordo com o *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes. Miniatura. Iluminura,* volume 6 [manuscrito, à guarda do Museu Nacional de Arte Antiga].
[2] *Vide* nota 1.

Natividade do Senhor (iluminura de página plena); margens historiadas, simulando um retábulo pintado com sete composições; duas com o Anúncio aos pastores e quatro outras com a representação dos pastores com as ofertas para o Menino Jesus. Na margem de pé figura o cortejo dos Magos. Uma segunda moldura simula uma estrutura retabular esculpida em monocromia de feição gótica.

3. EXPOSIÇÕES

Não figurou em nenhuma exposição.

4. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; GUSMÃO, s.d., p. 214; *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes,* s.d., volume 6.

III. LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 4 ILUM.

Flamengo, primeiras décadas do século XVI.
Iluminador: Simão Bening.
Fólio solto iluminado possivelmente destacado de um Livro de Horas; pergaminho colado sobre madeira de ébano; 152 x 103 mm; dimensão da miniatura excluído a cercadura: 125 x 77 mm.
Proveniência: Convento de Santos-o-Novo (?), Museu Nacional de Arte Antiga (Agosto de 1911)[3].

1. CONTEÚDO

Fólio solto, com o recto liso, sem inserção de texto.

2. ORNAMENTAÇÃO

Adoração dos Magos (iluminura de página plena); margens ornadas simulando uma estrutura retabular esculpida em monocromia de feição gótica. Inclui duas figuras esculpidas sobre colunas.

3. EXPOSIÇÕES

2000, MNAA, Esteve em exposição na sala de mobiliário português.

4. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; GUSMÃO, s.d., p. 214; *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes,* s.d., volume 6.

[3] *Vide* nota 1.

IV. LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 5 ILUM.

Flamengo, primeiras décadas do século XVI.
Iluminador: Simão Bening.
Fólio solto iluminado possivelmente destacado de um Livro de Horas; pergaminho colado sobre madeira de ébano; 154 x 106 mm; dimensão da miniatura excluído a cercadura: 125 x 79 mm.
Proveniência: Convento de Santos-o-Novo (?), Museu Nacional de Arte Antiga (Agosto de 1911)[4].

1. CONTEÚDO

Fólio solto, com o recto liso, sem inserção de texto.

2. ORNAMENTAÇÃO

Ascensão de Cristo (iluminura de página plena); margens ornadas simulando uma estrutura retabular esculpida em monocromia de feição gótica. Inclui duas figuras esculpidas sobre colunas.

3. EXPOSIÇÕES

Não figurou em nenhuma exposição.

4. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; GUSMÃO, s.d., p. 214; *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes,* s.d., volume 6.

V. LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 6 ILUM.

Flamengo, primeiras décadas do século XVI.
Iluminador: Simão Bening.
Fólio solto iluminado possivelmente destacado de um Livro de Horas; pergaminho colado sobre madeira de ébano; 157 x 100 mm; dimensão da miniatura excluído a cercadura: 125 x 77 mm.
Proveniência: Convento de Santos-o-Novo (?), Museu Nacional de Arte Antiga (Agosto de 1911)[5].

1. CONTEÚDO

Fólio solto, com o recto liso, sem inserção de texto.

2. ORNAMENTAÇÃO

[4] *Vide* nota 1.
[5] *Vide* nota 1.

Pentecostes (iluminura de página plena); margens ornadas simulando uma estrutura retabular esculpida em monocromia de feição gótica. Inclui duas figuras esculpidas sobre colunas.

3. EXPOSIÇÕES

?, MNAA, Exposto na Sala do mobiliário português (sala 36).

4. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; GUSMÃO, s.d., p. 214; *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes,* s.d., volume 6.

VI. LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 7 ILUM.

Flamengo, primeiras décadas do século XVI.
Iluminador: Simão Bening.
Fólio solto iluminado possivelmente destacado de um Livro de Horas; pergaminho colado sobre madeira de ébano; 152 x 104 mm; dimensão da miniatura excluído a cercadura: 138 x 90 mm.
Proveniência: Convento de Santos-o-Novo (?), Museu Nacional de Arte Antiga (Agosto de 1911)[6].

1. CONTEÚDO

Fólio solto, com o recto liso, sem inserção de texto.

2. ORNAMENTAÇÃO

Assunção da Virgem (iluminura de página plena, circunscrita por moldura fina);

3. EXPOSIÇÕES

Não figurou em nenhuma exposição.

4. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; GUSMÃO, s.d., p. 214; *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes,* s.d., volume 6.

VII. LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 8 ILUM.

Flamengo, primeiras décadas do século XVI.
Iluminador: Simão Bening.
Fólio solto iluminado possivelmente destacado de um Livro de Horas; pergaminho colado sobre madeira de ébano; 153 x 103 mm; dimensão da miniatura excluído a cercadura: 125 x 79 mm.

[6] *Vide* nota 1.

Proveniência: Convento de Santos-o-Novo (?), Museu Nacional de Arte Antiga (Agosto de 1911)[7].

1. CONTEÚDO

Fólio solto, com o recto liso, sem inserção de texto.

2. ORNAMENTAÇÃO

Trono de Misericórdia (iluminura de página plena); margens ornadas simulando uma estrutura retabular esculpida em monocromia de feição gótica.

3. EXPOSIÇÕES

Não figurou em nenhuma exposição.

4. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; GUSMÃO, s.d., p. 214; *Inventário do Museu Nacional de Belas Artes,* s.d., volume 6.

[7] *Vide* nota 1.

FICHA CIENTÍFICA

LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 14 ILUM.

[*HORAS DITAS DE D. MANUEL*]

Portugal, primeira metade do século XVI: 1517-(?)
Iluminador: António de Holanda e colaboradores.
Manuscrito: ii + 304 + ii fólios, 143 x 105 mm; 12 linhas; caracteres góticos em latim e português; 57 fólios iluminados: 2 iluminuras inseridas a toda a largura da coluna de texto; 11 iluminuras de página plena; 44 pequenas iluminuras inseridas na coluna de texto (entre as quais 2 iniciais historiadas), circunscritas por margens ornadas ou historiadas; e 2 iniciais habitadas.
Proveniência: Casa Real Portuguesa (Reinados de D. Manuel e D. João III); Padre Joaquim de São Dâmaso (?); Livraria de D. Francisco de Mello Manuel da Câmara (1852); D. João de Mello Manuel da Câmara (?); D. Maria II e/ou D. Fernando Saxe-Coburgo (Fernado II de Portugal) (?); Palácio das Necessidades (?); Museu Nacional de Arte Antiga (26-07-1915)

1. CONTEÚDO

ff. 1-4, Tábuas astronómicas das festas móveis, com texto em português; ff. 2 e 4v, brancos com regramento;

ff. 5-24, Calendário em latim ao uso de Lisboa (?), destacam-se as seguintes menções: ***Antonij. abbatis.*** (17 Janeiro); ***Fabiani et sebastiani*** (20 Janeiro); ***bernardini. confessoris*** (20 Maio); ***Antonij de padua*** (13 Junho); ***Visitatio marie*** (2 Julho); ***Sancte anne*** (26 Julho); ***festum nivis*** (5 Agosto); ***Rochi confessoris*** (16 Agosto); ***Augustini episcopi*** (28 Agosto); ***Hyeronymi presbiteri*** (30 Setembro); ***francisci. confessoris.*** (4 Outubro); ***ambrosij. episcopi*** (7 Dezembro); ***Lucie virginis et martiris*** (13 Dezembro); ***Silvestri. pape.*** (31 Dezembro); f. 24v, branco com regramento;

ff. 25-26v, Perícope Evangélica segundo São João: *Initium sancti evangelij secundum. joannem.* *Gloria tibi domine.* ***I****N principio erat verbum et verbum erat apud deum...;* [f. 25, *São João na Ilha de Patmos* (iluminura inserida na coluna de texto) e *vista da cidade de Lisboa* (margens)]

ff. 26v-116v, Horas da Virgem, segundo o uso de Roma**:** (f. 26v) ***Incipit officium beate virginis marie****;* (ff. 28-55v) ***Ad matutinum. versiculus.*** ***D****Omine labia mea aperies...;* (ff. 55v-73) ***Ad laudes versiculus*** ***D****eus in adiutorium meum intende...;* (ff. 73v-80v) ***Ad primam*** *Pater noster et ave maria* ***Ad primam. versus.*** ***D****eus in adiutorium meum intende....;* (ff. 80v-86v) ***Ad tertiam versus*** ***D****Eus in adiutorium meum intende...;* (ff. 86v-91v) ***Ad sextam. versus.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende...;* (ff. 91v-97v) ***Ad nonam versus. Versiculus*** ***D****Eus in adiutorium meum intende...;* (ff. 97v-108v) ***Ad vesperas. versus.*** ***D****Eus in adiutorium meum intende...;* (ff. 108v-116v) ***Ad completorium. versus.*** ***C****Onverte nos deus salutaris noster...;*

ff. 116v-128v, Variantes textuais para as Horas da Virgem: *A vesperis primi sabati de adventu usque ad vigiliam nativitatis domini agitur offitium beate marie virginis modo suscripto....*

ff. 129v-197v, Oficio dos Defuntos: *Incipit officium mortuorum. Ad vesperas. antiphona.* Placebo domino. ***Psalmus.*** ***D****ilexi quoniam exaudiet...;*

ff. 198-228v, Salmos Penitenciais e Litania: (ff. 198-214) ***Incipit septem psalmi penitentiales. antiphona.*** *Ne reminiscaris contra iram.* ***psalmus*** ***D****Omine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me...;* (ff. 214v-228v) ***Letania.*** ***K****irieleyson.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleyson.* ***C****hriste audi nos...;*

ff. 228v-233v, Credo de Santo Atanásio: ***Symbolum athanasij.*** ***Q****vuicunque vult salvus esse ante omnia opus...;*

ff. 234v-240, Horas da Santa Cruz: ***Jncipit officium sancte crucis. ad matutinum. Versiculus.*** ***D****Omine labia mea aperies...;*

ff. 241-245, Horas do Espírito Santo: ***Jncipit officium sanct spiritus. ad matutinum. Versiculus.*** ***D****Omine labia mea aperies...;*

f. 245v, Oração: ***Hec oratio dicitur semper pectus percutiendo*** *O bone iesu scribe in corde...;*

ff. 246v- 250v, Missa: ***Ad missam sancte marie. Introitus.*** ***S****alve sancta parens enixa puerpera...;*

ff. 251-256, *Obsecro te:* ***Oratio valde meritoria ad beata marie virginem.*** ***O****Bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima...;*

ff. 256-266, Outras orações: ***Canticum sanctorum ambrosij et augustini: transmutatum in laudem gloriose virginis marie.*** ***T****E matrem dei laudamus: te mariam virginem..;* (ff. 259v-260) ***Papa sixtus quartus concessit cuilibet devote dicenti infra scriptam orationem undecium milia annorum de vera indulgentia pro qui liber vice.*** ***A****Ve sanctissima mariam mater dei: regina celi porta paradisi...;* (ff. 260v-262v) ***Oratio pijssima sancti gregorij pape qui concessit omnibus penitentibus et confessis dicentibus eam genibus flexis cum quinque.*** *Pater noster.* ***et quinque*** *Ave maria.* ***ante imaginem pietatis quatuordecim milia annorum indulgentiarum.*** ***O*** *Domino iesu christe adoro te in cruce pendentem et coronam...;* (ff. 263-264v) ***Septem versus sequentes revelati fuerunt sancto bernardo a diabolo: quos quicumque dixerit cum devotione omni die perire non potest: et diem mortis per scite*** ***O*** *bone iesu illumina oculos meos ne unquam ob dormiam in morte...;* (ff. 264v-266) ***Oratio sancti anselmi.*** ***D****omine deus meus si feci ut essem reus tuus: nunquid facere potui ut non...;*

ff. 266- 297v, Memorial dos Santos: (ff. 266-267) ***Commemoratio de sanctis apostolis petro et paulo. antiphona.*** ***P****Etro apostulus et paulus doctor gentium ipsi nos...;* (ff. 267v-268) ***De sancto iacobo. antiphona.*** ***O*** *beate iacobe omni corde ore cantande: o patrone singularis amabilis...;* (f. 268v) ***De sancto bartholomeo. Oratio.*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui huius diei venerandum sanctam que...;* (ff. 269-269v) ***De sancto ioanne evvangelista. antiphona.*** ***J****ste est ionnes qui super pectus domini in cena recubuit...;* (ff. 270-270v) ***De sancto thoma. antiphona.*** ***Q****uia vidisti me thoma credidisti...;* (ff. 271-271v) ***De sancto ioanne baptista. antiphona.*** ***I****Nter natus mulierum non surrexit maior ioanne baptista...;* (ff. 272-273v) ***De sancto sebastiano. antiphona.*** ***O*** *quam mira refulsit gratia: sebastianus martyr inclitus...;* (ff. 274-275) ***De sancto rocho. antiphona.*** ***B****eatus vir qui inventus est sine macula...;* (ff. 275-275v) ***In sanctorum martirum Cosme et damiane. Oratio.*** ***P****Resta quesumus omnipotens deus. ut qui sanctorum tuorum cosme et damiam natalitia colimus...;* (ff. 276-277) ***De sancto anthonio de padua.*** ***S****I queris miracula mors error calamitas demon lepra fugiunt...;* (ff. 277-278) ***Commemoratio regum.*** ***M****agi videntes stellam dixerunt adinuicem: hoc signum magni regis...;* (ff. 278-279) ***De sancto michaele archangelo. antiphona.*** ***F****actum est silentium in celo dum oraco committeret bellum et michael...;* (ff. 279-280) ***De angelo custode. antiphona.*** ***B****enedictus dominus qui per angelum salutis visitavit plebem...;* (ff. 280v-281v) ***De archangelo raphaele. antiphona.*** ***E****Go sum azarias ananie magni filius: ego sum raphael archangelus...;* (f. 282) ***De sancto iuliano. Oratio.*** ***B****Eati iuliani martyris tui. quesumus domine precibus adiuvemur...;* (ff. 282v-283) ***De sancto christoforo. Oratio.*** ***D****Eus qui beatum christoforum martirem tuum virtute constantie in passione...;* (ff. 283v-

284) ***De sancto Stephano. antiphona.*** ***S****Tephanus avert plenus gratia et fortitudine faciebat signa...;* (ff. 284v-285) ***De sancto vincentio. antiphona.*** ***S****Anctus vincentius apueritia studijs literarum traditus supena sibi...;* (ff. 285v-286v) ***De sancta anna. antiphona.*** ***C****Elestem benefitium introivit in annam per quam nobis nata est...;* (ff. 286v-287) ***De sancta maria magdalena. antiphona.*** ***M****Aria ergo unxit pedes iesu et extersit capillis suis...;* (ff. 287v-288) ***De sancta Katherina. antiphona.*** ***V****Irgo sancta Katherina grecie gemma urbi alexandrina...;* (ff. 288v-289v) ***De sancta barbora. antiphona.*** ***V****Irgo corpore est nudata rubra suo sanguine nervis flagellata...;* (ff. 289v-290) ***De sancta clara. antiphona.*** ***P****Ulchra facie sed pulchrior fide beata es clara respuens mundum...;* (ff. 290v-291) ***De sancta margarita virgine.*** ***O*** *Margarita celorum virgo secreta: iam conscendisti suavissima...;* (ff. 291v-292) ***De sancta appollonia virgine.*** ***Q****Uam pulchra es amica mea quam pulchra dentes tui...;* (ff. 292v-293) ***De sancto benedicto. antiphona.*** ***S****anctissime confessor domini monachorum pater et dux benedicte...;* (ff. 293v-294) ***De sancto anthonio. antiphona.*** ***O*** *antoni pastor inclite qui cruciatus reficis morbos sanas et destruis...;* (ff. 294v-296) ***De sancto hieronimo. antiphona.*** ***Q****Uasi stella matutina splendet pater inclitus et ut luna plena...;* f. 296v, em branco; (ff. 297-297v) ***De omnibus sanctis. antiphona.*** ***A****Ngeli archangeli thorum et dominationes principatus...;* f. 298-298v, em branco;

ff. 299-304v, Perícopes Evangélicas: (ff. 299-301) ***Secundum matheum.*** ***I****N illo tempore. Cum natus esset iesus in bethleem iude...;* (ff. 301v-302v) ***Secundum marcum.*** ***I****N illo tempore: Recumbentibus undecim discipulis apparuit...;* (ff. 303-304v) ***Secundum lucam*** ***I****N illo tempore Missus est gabriel angelus a deo in civitatem galilee...;*

2. ORNAMENTAÇÃO

f. 1, ***Tábua astronómica*** (iluminura inserida na coluna de texto a toda a sua largura)

f. 3, ***Tábua astronómica*** (iluminura inserida na coluna de texto a toda a sua largura)

f. 5, ***Refeição no interior de um lar*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos numa paisagem: semear e preparar a terra (margens)

f. 6v, ***Pastores com o rebanho numa paisagem coberta de neve*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: alimentar os animais (margens)

f. 8, ***Tosquia das ovelhas*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: poda da vinha e as colmeias (margens)

f. 9v, ***Amor cortês junto a uma fonte*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: transporte dos cereais para o moinho (margens)

f. 11, ***Actividades de lazer da nobreza*** (iluminura inserida na coluna de texto); Lazer da nobreza inserido em paisagem: passeio de barco (margens)

f. 13, ***Palácio acastelado*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: ceifa dos cereais e deitar a semente à terra (margens)

f. 14v, ***Debulha dos cereais com a ajuda de bois*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: debulha dos cereais com a ajuda de cavalos (margens)

f. 16, ***Recolha do feno*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: transporte e acondicionamento do feno (margens)

f. 17v, ***Vindima*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: Vindima: apanha, transporte e pisa da uva, construção dos toneis (margens)

f. 19, ***Apanha da romã*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: lavrar a terra com arado e prova do vinho (?) (margens)

f. 20v, ***Copas de sobreiros*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: varejar da lande para alimento dos porcos e arar a terra (margens)

f. 22v, ***Matança do porco*** (iluminura inserida na coluna de texto); trabalhos agrícolas inseridos em paisagem: caça ao javali (margens)

f. 25, ***São João na Ilha de Patmos*** (iluminura inserida na coluna de texto); ***Vista de Lisboa***: antigo Paço da Ribeira e Ribeira das Naus (margens)

f. 27v, ***Anunciação*** (iluminura de página plena); margens ornadas com letras pintadas: *FIAT MICHI SECUNDUM VERBUM TUUM* e letras construídas com troncos secos: *ANCILA DOMINI.*

f. 28, ***Virgem Maria em estado de graça*** (inicial historiada a 4 espaços); margens historiadas: sete profetas em nichos e no pé de página duas cenas do A.T. - ***Moisés e a Sarça Ardente*** e ***O Sonho de Jacób***.

f. 56v, ***Visitação*** (iluminura de página plena); margens ornadas com uma paisagem.

f. 74v, ***Natividade do Senhor*** (iluminura de página plena); margens historiadas: ***Maria e José procurando hospedagem***.

f. 75, Inicial habitada: Pomba e lebre.

f. 81v, ***Anúncio aos Pastores*** (iluminura de página plena); margens ornadas com paisagem dando continuidade ao tema da iluminura.

f. 87v, ***Adoração dos Magos*** (iluminura de página plena); margens ornadas com moedas e pedras preciosas.

f. 92v, ***Apresentação de Jesus no Templo*** (iluminura de página plena); margens ornadas com elementos da flora e fauna.

f. 98v, ***Repouso na fuga para o Egipto*** (iluminura de página plena); margens ornadas com uma paisagem exótica.

f. 109v, ***Matança dos Inocentes*** (iluminura de página plena); margens historiadas com cenas do Antigo Testamento: construção da ***Torre de Babel*** e o ***Dilúvio***.

f. 110, Inicial habitada: anjo e dragão.

f. 129v, ***Cerimónias fúnebres*** (iluminura de página plena e margens).

f. 130, ***Cerimónias fúnebres*** (inicial historiada); *Cerimónia da quebra dos escudos* (margens).

f. 234v, ***Crucifixão*** (iluminura de página plena); margens historiadas com sete cenas alusivas à Paixão de Cristo: ***Agonia no Horto***, ***Prisão de Jesus***, ***Jesus perante o tribunal judaico***, ***Jesus perante o tribunal romano***, ***Flagelação***, ***Coroação de espinhos*** e ***Entrega da Cruz a Simão***.

f. 246v, ***Árvore de Jessé*** (iluminura de página plena)

f. 266, ***São Pedro e São Paulo*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cenas relativas à vida dos apóstolos: ***Pesca milagrosa*** (margem de pé) e ***Conversão de São Paulo*** (margem de goteira).

f. 267v, ***São Tiago na batalha de Clavijo*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo: ***condução do seu corpo para o Paço da rainha Loba***.

f. 268v, ***São Bartolomeu*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo: ***São Bartolomeu libertando o demónio da filha do soberano arménio***.

f. 269, ***São João na Ilha de Patmos*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo: ***Milagre da taça de veneno***.

f. 270, ***São Tomé*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com dois medalhões relativos à vida do apóstolo: ***A incredulidade de São Tomé*** e ***Morte de São Tomé trespassado pela lança de um soldado***.

f. 271, ***São João Baptista*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo: ***Baptismo de Cristo no rio Jordão***.

f. 272, ***São Sebastião*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do santo: ***Sagitação de São Sebastião***.

f. 274, ***São Roque*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do santo: o cão que lhe levava o alimento.

f. 275, ***São Damião e São Cosme*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com paisagem.

f. 276, ***Santo António pregando aos peixes*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do santo: ***O milagre da mula***.

f. 277, ***Os três Reis Magos*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com pedras preciosas.

f. 278, ***São Miguel Arcanjo*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com a representação do céu e do inferno.

f. 279, ***Anjo Custódio do Reino*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com paisagem.

f. 280v, ***Arcanjo Rafael*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com uma estrutura retabular onde se inserem dois anjos e pedras preciosas.

f. 282, ***São Julião*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com fachada de pedra gótica em grisalha.

f. 282v, ***São Cristóvão*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com paisagem dando continuidade à iluminura.

f. 283v, ***Santo Estevão*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa ao martírio do santo: ***Lapidação de Santo Estêvão***.

f. 284v, ***São Vicente*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cenas relativas ao martírio do santo: ***corpo do santo lançado às águas*** (margem de pé) e ***corpo do santo protegido por dois corvos*** (margem de goteira).

f. 285v, ***Santa Ana*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com uma estrutura retabular e três medalhões com cena relativas à vida da santa: ***Anúncio do nascimento da Virgem a Joaquim e Ana*** (margens de goteira e festo, respectivamente) e ***Encontro de Joaquim e Ana frente à Porta Dourada*** (margem de pé).

f. 286v, ***Santa Maria Madalena ungindo os pés de Cristo*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida da santa: ***Madalena em penitência no deserto*** e ***Êxtase místico de Maria Madalena elevada ao céu por quatro anjos***.

f. 287v, ***Santa Catarina*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa ao martírio da santa: Roda de lâminas e decapitação.
f. 288v, ***Degolação de Santa Bárbara*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas: Santa Catarina junto a uma tempestade marítima.
f. 289v, ***Santa Clara*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com fachada de pedra gótica em grisalha.
f. 290v, ***Santa Margarida*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com estrutura retabular gótica.
f. 291v, ***Santa Apolónia*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com elementos da flora.
f. 292v, ***São Bento em penitência*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com estrutura retabular gótica e cerca com coelhos.
f. 293v, ***Santo António*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cenas relativas à vida do santo: ***Santo António pregando aos peixes*** e ***O milagre da mula***.
f. 294v, ***São Jerónimo retirando o espinho da pata do leão*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do santo: ***São Jerónimo penitente***.
f. 301v, ***São Marcos no Scriptorium*** (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com elementos renascentistas.

3. ENCADERNAÇÃO

Dimensão: 150 x 115 x 40 mm. Século XVIII. Madeira forrada com veludo carmesim e guardas de papel. Foi restaurada antes da Exposição Europália por Beatriz Silva, técnica do Instituto José de Figueiredo em 1991.

4. EXPOSIÇÕES

1895, Exposição, (cat. 155); 1931, Exposition, (cat. 163); 1947, Exposição, (cat. 51); 1955/56, Portuguese; 1983, XVII Exposição, (cat. 43); 1990, Exposição, (cat. 306); 1991, Feitorias, (cat. 126); 1992, No tempo, (cat. 187); 1994, Os judeus, (cat. 36); 1994, O Testamento, (cat. 17); 1995, Santo, (cat. 139); 1996, Santo; 1998, Cultura do Índico; 1999, Kunst-und, (cat. 55); 2000, Imagens, (cat. 96); 2000/2001, A arte, (cat. 92); 2001, O Museu, (cat. 60), 2012-13, *A Arquitectura,* (cat. 34); 2014, *A Arquitectura,* (cat. 34).

5. BIBLIOGRAFIA:

PINHEIRO, 1551; SANTARÉM, 1836, pp. 257-258; *Catálogo*, 1852, pp. 22-23; ORTIGÃO, 1895, pp. 60-79; PEREIRA, n.º 584, 1895, p. 63; PEREIRA, n.º 604, 1895, pp. 221-222; *Inventário*, 1910-1912; FIGUEIREDO, 1923; SANTOS, 1924, pp. 408-412; SEQUEIRA, 1924, pp. 169-200; SANTOS, 1925, pp. 108-109; FIGUEIREDO, 1925, pp. 136-139; TEIXEIRA, 1925, pp. 5-7; *L'Art*, 1931, p. 66; FIGUEIREDO, 1932; SANTOS, 1932, pp. 22-25; *Catálogo,* 1947, p. 36; PERES, 1948, pp. 525-532; *Exhibition*, 1955-56; FARO, Jorge, 1957; RIBEIRO, 1969, pp. 101-114; SANTOS, 1970, pp. 296-312; SANTOS, 1970; BEAUMONT, 1971; GUSMÃO, s.d., pp. 200, 201, 204, 205, 212-214; MARKL, 1983; SANTOS, 1983, pp. 103-104; PINHEIRO, 1985; *Iluminura*, 1990, pp. 58-60 e 176-177; BEAUMONT, 1991, pp. 67-72;

Feitorias, 1991, pp. 226-228; *No Tempo*, 1992, pp. 221-223; TRIGUEIROS, 1992, pp. 58-67; GOULÃO, 1994, pp. 451-484; *Testamento*, 1994, pp. 139-140; *Judeus,* 1994, pp. 83-84; *Santo*, 1995, p. 152; TRIGUEIROS, 1996, pp. 91-102; DIAS, Pedro, 1997, pp. 34-37; BUESCU, 1998, pp. 184-203; CURTO, 1998, pp. 93, 104, 108-109, 137, 155, 163; MOURA, 1999; *Arte*, 2000, pp. 252-253; *A Imagem*, 2000, p. 353; CID, 2000, pp. 46-55; *Museu*, 2001, p. 126; PEIXEIRO, 2008, pp. 96-113; TRIGUEIROS, 2009; MARKL, 2012, pp. 84-85; CUSTÓDIO, 2017 [prelo].

LISBOA, MUSEU NACIONAL DE ARTE ANTIGA, INV. 14 ILUM.
Transcrição integral do texto

1. **TÁBUAS ASTRONÓMICAS E DAS FESTAS MUDÁVEIS**, ff. 1-4v

(f. 1) ***Saberes que em este anno de .1517. anda o are numero em*** *xvij.* **(f. 1v)** ***começando na primeira cassa depois da cruz e dahy anda cada anno em huma cassa ate que chega a*** *xix.* ***e tornares outra vez a contar*** *.j. ij. iij.* ***te chegar a*** *.xix. e* ***nam tem mais com conta.*** **(f. 2)** branco com regramento;

(f. 2v)

letra dominical. Are numero						***Intervalo***	***entruido.***	***Pas***
A	*1*	*4*	*9*	*12*		*8*	*21 fevereiro*	*9*
	2	*5*	*13*	*16*		*6*	*7 fevereiro*	*26*
	3	*6*	*11*	*14*	*17*	*9*	*28 fevereiro*	*16*
	7	*10*	*15*	*18*		*7*	*14 fevereiro*	*2*
	8	*19*				*10*	*7 março*	*23*
B	*1*	*9*	*12*	*17*		*8*	*22 fevereiro*	*10*
	2	*5*	*13*	*16*		*6*	*8 fevereiro*	*27*
	3	*6*	*11*	*14*		*9*	*1 fevereiro*	*17*
	7	*7*	*10*	*15*	*18*	*7*	*15 fevereiro*	*3*
	8		*19*			*10*	*8 março*	*24*
C	*1*	*6*	*9*	*12*	*17*	*8*	*23 fevereiro*	*11*
	2	*5*	*10*	*13*	*16*	*6*	*9 fevereiro*	*28*
	3	*11*	*11*	*19*		*9*	*2 fevereiro*	*18*
	4	*7*	*12*	*18*		*7*	*16 fevereiro*	*4*
	8					*10*	*9 março*	*25*
D	*1*	*6*	*9*	*17*		*8*	*24 fevereiro*	*12*
	2	*5*	*10*	*13*		*6*	*10 fevereiro*	*29*
	3	*8*	*11*	*14*	*19*	*9*	*3 março*	*19*
	7	*7*	*12*	*15*	*18*	*7*	*17 fevereiro*	*5*
	16					*5*	*3 fevereiro*	*22*
E	*1*	*4*	*7*	*12*	*15*	*7*	*18 fevereiro*	*6*
	11	*10*	*13*	*18*		*6*	*11 fevereiro*	*30*
	3	*8*	*11*	*19*		*9*	*4 março*	*20*
	6	*9*	*14*	*17*		*8*	*25 fevereiro*	*13*
	5	*16*				*5*	*4 fevereiro*	*23*
F	*1*	*4*	*12*	*15*		*7*	*19 fevereiro*	*7*
	2	*7*	*10*	*13*	*18*	*6*	*12 fevereiro*	*31*
	3	*6*	*9*	*14*	*17*	*8*	*26 fevereiro*	*14*
	5	*16*				*5*	*5 fevereiro*	*24*
	8	*11*	*19*			*9*	*5 março*	*21*
G	*1*	*4*	*9*	*12*	*15*	*7*	*20 fevereiro*	*8*
	2	*7*	*10*	*18*		*6*	*13 fevereiro*	*1*
	3	*6*	*14*	*17*		*8*	*27 fevereiro*	*15*
	5	*13*	*16*			*5*	*6 fevereiro*	*25*
	8	*11*	*19*			*9*	*6 março*	*22*

(f. 3) ***A****s de saber que em este anno de 1517. anda a letra domingual em* **(f. 3v)** *.d. comecando na primeira cassa depois da cruz. E onde quer que esteverem duas letras he aquele anno bisexto e a letera de çima .s.* ***a.*** *serve ate dia de sam mathia. E o mesmo dia tomaras a debaixo que he .g. e esta acabara de servir o anno.*

(f. 4)

coa	***Ladainhas***		***Corpus christi***	
aprilis	*14.*	*março*	*8*	*iunho*
março	*30*	*abril*	*25*	*maio*
apri.	*21.*	*maio*	*15*	*iun.*
apri.	*7.*	*apri.*	*1*	*iun.*
apri.	*28.*	*apri.*	*22*	*iun.*
apri.	*15.*	*maio*	*9*	*iun.*
março	*1.*	*maio*	*26*	*mayo*
apri.	*22.*	*maio*	*16*	*III.*
apri.	*8.*	*maio*	*2*	*III.*
apri.	*29.*	*maio*	*23*	*III.*
apri.	*16.*	*mayo*	*10*	*III.*
março	*2.*	*mayo*	*27*	*mayo*
apri.	*23.*	*mayo*	*17*	*III.*
apri.	*9.*	*mayo*	*3*	*III.*
apri.	*30.*	*mayo*	*24*	*III.*
apri.	*17*	*mayo*	*11*	*III.*
março	*3*	*mayo*	*28*	*mayo*
apri.	*24*	*mayo*	*18*	*III.*
apri.	*10*	*mayo*	*4*	*III.*
apri.	*26*	*april*	*21*	*III.*
apri.	*11*	*mayo*	*5*	*III.*
março	*4*	*mayo*	*29*	*mayo*
april.	*25*	*mayo*	*19*	*III.*
april.	*18*	*mayo*	*12*	*III.*
março	*27.*	*mayo*	*22*	*mayo*
apri.	*12*	*mayo*	*6*	*III.*
março	*5*	*mayo*	*30*	*mayo*
apri.	*19*	*mayo*	*13*	*III.*
março	*28*	*april.*	*23*	*mayo*
aprilis	*26*	*mayo*	*20*	*III.*
apri.	*13*	*mayo*	*7*	*III.*
apri.	*6*	*mayo*	*31*	*mayo*
apri.	*20*	*mayo*	*14*	*III.*
março	*19*	*april*	*24*	*mayo*
aprilis	*27*	*mayo*	*21*	*III.*

(f. 4v) branco com regramento

2. CALENDÁRIO, ff. 5-24v

			xix.	*e*	*vigília.*
			viij.	*f*	***Epiphania domini.***
				g	*Julie martiris.*
			xbj		
J		***Januarius habet di***	**v.**	*b*	
		es xxxj. luna. xxx.		*c*	*Pauli primi here.*
nox habet horas. xbj. dies			**xiij.**	*d*	***Sol in aquario.***
uero. viij			**ij.**	*e*	*Satiri martiris.*
iij.	**A**	***Circuncisio domini***		*f*	*Octava epiphanie.*
	b	*Octava sancti stephani.*	**x.**	*g*	*Felicis in pincis.*
xj.	*c*	*Oct. sancti joannis evvangeliste.*			*Mauri abbatis.*
	d	*Oct. sanctorum innocenti.*	**xbiij**	*b*	*Marceli. pape.*

ff. 5 e 5v

vij.	*c*	***Antonij. abbatis.***		**A**	*Gumimani episcopi*
	d	*Prisce virginis et martiris*	**xiiij.**	*b*	*Hipoliti martiris*
xv.	*e*	*Marthe virginis.*	**iij.**	*c*	*Ciri et ioannis. martiris*
iiij.	*f*	***Fabiani et sebastiani.***			
	g	*Agnetis virginis.*			
xij.	*A*	***Vicentij martiris.***			
.j.	*b*	*Emerentiane virginis*			
	c	*Feliciani episcopi.*	**F**		***Ebruarius habet dies***
ix.	*d*	***Conversio sancti pauli.***			***xxviij. luna xxix. s***
	e	*Policarpi episcopi*	***quando est bisextus habet xxix.***		
xbij	*f*	*Joannis chrisostomi.*	***luna. xxx. Nox habet horas***		
vj.	*g*	*Agnetis secundo.*	***xiiij. dies uero. x.***		

ff. 6 e 6v

	d	*brigide virginis*			
xj.	e	***purificatio marie.***		b	*fusce virginis.*
xjx	f	*Blasij episcopi et confessoris.*	**xviij.**	c	*Valentini pape.*
viij.	g	*Gilberti confessoris.*	**vij.**	d	*faustini et iovite.*
	A	*Agathe virginis et martiris.*		e	*Juliane virginis.*
xbj	b	*Dorothee virginis.*	**xv.**	f	*Germanici.*
v.	c	*Moysetis epi et confessoris*	**iiij.**	g	*Ugonis episcopi.*
	d	*Sabini episcopi.*		**A**	*Severiani.*
xiij.	e	*Apolonie virginis*	**xij.**	b	
ij.	f	***Sol*** *in pisce.*		c	
	g	*Eufrosine virginis.*		d	*Cathedra sancti petri.*
x.	**A**	*Eulalie virginis.*	**ix.**	e	

ff. 7 e 7v

	f	***Mathie apostoli.***		d	*herculani. episcopi*
xvij	g	*Constantine virginis.*		e	
vj.	**A**	*Alexandri episcopi*		f	*Maximi martiris.*
	b			g	*bassi.*
xiiij.	c	*Polioti martiris.*			
				b	*Thome de aquino.*
				c	*perpetue et felici.*
				d	
				e	*Quadraginta. martyrum*
M		***artius habet dies***		f	
		xxxj. luna xxx. nox		g	***Sol.*** *in ariete.*
habet horas. xij. dies vero xij					*Gregorij. pape.*

ff. 8 e 8v

	b	*Eufrasine virginis*	**ix.**	g	***Annunciatio marie***
x.	c	*Zacharie virginis*		**A**	*Montani et maximi*
	d	*Longini martiris*	**xvij.**	b	*Joannis heremite*
xviij	e	*Patricij episcopi.*	**vj.**	c	*Gordiani regis.*
vij.	f			d	*Petri martiris.*
	g	*Anselmi episcopi.*	**xiiij.**	e	*Reguli episcopi.*
xv.		*Joseph sponsi virgini mariae*	**iij.**	f	*Balbine virginis.*
iiij.	b	*Romani abbatis*			
	c	*benedicti abbatis*			
xij.	d				
.j.	e	*Agapiti.*			
	f	*vigilia.*	**A**		***prilis habet dies.***

ff. 9 e 9v

xxx. luna xxix Nox habet				c	***Sol.in.*** *tauro*
horas .x. dies vero. xiiij.			**x.**	d	*Julij. pape.*
	g			e	
xi.	**A**	*Marie egyptiace.*	**xviij.**	f	*Valentini episcopi.*
	b		**vij.**	g	*Sixti pape.*
xix.	c	*Isidori episcopi.*		**A**	
viij.	d	*Vincentij. confessoris*	**xv.**	b	*Aniceti pape. martiris.*
xvj.	e	*Celestini pape.*	**iiij.**	c	*Eleutherij episcopi.*
v.	f	*Alexandrini. martiris.*		d	
	g	*Dionysij. episcopi*	**xij.**	e	*Victoris pape.*
xiij.	**A**		**j.**	f	*Simeonis episco.*
ij.	b			g	*Sotheris et Gaij.*

ff. 10 e 10v

ix.	***A***	***Georgij. martiris***	*1		***Aius habet dies.***
	b	*Sancti donati.*			***xxxj. luna xxx. nox***
xvij	*c*	***Marci evangeliste.***	***habet horas .ix. dies vero xv.***		
vj.	*d*	*Marcelli. episcopi.*	***xj.***	*b*	***philippe et iacobi.***
	e	*Longini martiris.*		*c*	*Sigismundi regis.*
xiiij	*f*	*Patricij episcopi.*	***xix.***	*d*	***Jnventio sancte crucis.***
iij.	*g*	*Petri martiris.*	***viij.***	*e*	*Monice martiris aug.*
	A	*Martiani. martiris*		*f*	*Gotardi episcopi.*
			xvj.	*g*	*Joannis ante portam latinam.*
			v.		*Cleti pape et.*
				b	*Apparitio sancti michaelis.*
			xiij.	*c*	*Crecentorum decim.*

ff. 11 e 11v

ij.	*d*	*Gordiani. episcopi.*			
	e	*+* ***Sol in gemini.***		*b*	*Julie. martiris.*
x.	*f*	*Nerei et archilei. C+*	***ix.***	*c*	*Desiderij. episcopi.*
	g	*Cheatore virginis.*		*d*	*Vincentij. martiris*
xviij		*bonifacij martiris*	***xvij.***	*e*	*Urbani. pape.*
vij	*b*	*petri et andree.*	***vj.***	*f*	*Heleutherij. pape.*
	c	*Maxime virginis.*		*g*	*Joannis. pape.*
xv.	*d*	*Corpetis martiris.*	***xiiij.***		*Emilij.*
iiij.	*e*		***iij.***	*b*	*Maximiani episcopi.*
	f	*potentiane virginis*		*c*	*felicis. pape.*
xij.	*g*	***bernardini. confessoris.***	***xj.***	*d*	*petronile. virginis.*
j.		*Juvenalis episcopi.*			

ff. 12 e 12v

[1] Este espaço destinava-se à inicial ornada M, que assinala o início do mês de Maio

				c	*Philippi diaconi.*
			xiiij.	d	
			ij.	e	
				f	*primi et filiciani.*
J		***Unius habet dies.***	**x**	g	
		xxx. luna. xxix. Nox			***barnabe apostoli.***
habet horas viij. dies vero.			**xviij**	b	***Sol.*** *in cancro.* **+**
xvj.	e	*Secundi martiris.*	**vij.**	c	***Antonij de padua.***
xix.	f	*Marcelini et petri.*		d	
viij.	g		**xv.**	e	*Uiti et modesti.*
xvj.		*Quiriaci episcopi*	**iij.**	f	
v.	b	*Bonifacij martiris*		g	

ff. 13 e 13v

xij.	**A**	*Marcelliani.*		f	*Commemoratio pauli*
j.	b	*Gervasii.*			
	c	*Silvestrij pape.*			
ix.	d	*Leufredi.*			
	e	*Pauli episcopi*			
xvij.	f		**J**		***Ulius habet dies. xxxj.***
xj.	g	***Nativitatas Joannis baptiste***			***luna. xxx. Nox habet***
	A	*Apparitio sancti marci.*	***horas viij. dies vero. xvj.***		
xiiij.	b	*Joannis et pauli.*	**xix.**	g	
iij.	c	*Sosti martiris.*	**viij.**	**A**	***Visitatio marie.***
	d	*Leonis. Vigilia.*		b	*Eularij. confessoris*
xj.	e	***Petri et pauli apostolis.***	**xvj.**	c	*Osee et aggei.*

ff. 14 e 14v

v.	*d*	*Sancti zoe. martiris.*		*b*	*Marine. virginis.*
	e	*Octava. petri et pauli.*	**xij.**	*c*	*Simphorose cum et*
xiij.	*f*	*Pautemij confessoris.*	**j.**	*d*	*Margarite virginis*
ij.	*g*	*Procopij martiris.*		*e*	
	A	*Octava uisitatio marie.*	**ix.**	*f*	*Praxedis virginis.*
x.	*b*	*Ruffine virginis et martiris.*		*g*	***Sante marie magdalene***
	c	*Pij pape. et martiris*	**xvij**	***A***	*Apolinaris episcopi*
xviij	*d*	*Naboris et felicis.*	**vj.**	*b*	*Christine. Vigilia.*
vij.	*e*	*Anacleti pape.*		*c*	***Jacobi apostoli.***
	f	***Sol in.*** *Leone.*	**xiiij.**	*d*	***Sancte anne.***
xv.	*g*	*Quiriaci et vilite.*	**iij.**	*e*	***P****antaleonis. martiris.*
iiij.	***A***	*Sancti eustachij.*	**xj.**	*f*	*Nazarij celsi victor*

ff. 15 e 15v

xj.	*g*	***Sancte*** *marthe virginis.*	**v.**	*e*	*Jnventio sancti stephani.*
xix.				*f*	*Justini. presbiteri.*
	b	*Fantini confessoris.*	**xiij.**	*g*	***festum nivis***
			ij.	***A***	*Transfiguratio domini.*
				b	*Donati epi.*
			x.	*c*	*Ciriaci largi et soci.*
				d	*Romani. Vigilia.*
A		***Ugustus habet dies***	**xvij**	*e*	***Laurentij. martiris.***
		xxxi. luna xxx. Nox	**vij.**	*f*	*Susane.*
habet horas. xj. dies vero. xiij.				*g*	***C****lare virginis.*
viij.	*c*	***petri*** *ad vincula.*	**xv.**	***A***	*Hipoliti et sociorumque*
xvj.	*d*	*Stephani pape.*	**iiij.**	*b*	*vigília.* ***Sol in*** *virgine.*

ff. 16 e 16v

	c	***Assumptio marie***	***xj.***	***A***	*Rufini martiris.*
xij.	d	***Rochi confessoris.***	***xix.***	b	***Augustini episcopi***
j.	e			c	*Decollatio ioannes baptista.*
	f		***viij.***	d	*felicis et audac.*
ix.	g	*Ludovici episcopi*		e	*felicis presbiteri.*
	A	*bernardi abbatis.*			
xvij	b	*Anastasi martiris.*			
vj.	c	*Thimothei: hipo et*			
	d	*vigilia.*			
xiiij.	e	***bartholomei. apostoli.***	***S***		***Eptember habet dies***
	f	***L****udovici Regis*			***xxx. luna xxix. Nox***
	g	*zephorini papa.*	***habet horas. xjj. dies vero. xij.***		

ff. 17 e 17v

xvj.	f	*Egidij abbatis.*	***iiij.***	d	*in libra.*
v.	g	*Antonini martiris.*		e	***exaltatio crucis.*** *sol.*
	A	*Seraphie virginis*	***xij.***	f	*Nicomedis martiris.*
xiij.	b	*Moysi prophete.*	***j.***	g	
ij.	c	*Victorini martiris.*		***A***	*Stimatum sancti francisci.*
	d		***ix.***	b	*Victoris martiris.*
x.	e	*Regine virginis. Vigilia.*		c	*Mariani confessoris.*
	f	***Nativitatis marie.***	***xvj.***	d	*Eustachij. Vigilia.*
xviij	g		***vl.***	e	***Mathei apostoli.***
vij	***A***	*Nicolai de tolentino.*		f	*Mauritij cursocijs*
	b	*Prothi et hyacinti.*	***xiij.***	g	*Lini pape.*
xv.	c	*Siri confessoris.*	***iij.***	***A***	*Germani abbatis.*

ff. 18 e 18v

	b	*Lupi episcopi et.*			
xi.	c	*Justine virginis.*			
xix	d	*Cosme et damiani.*	**xvij**	**A**	*Remigij. episcopi et confessoris.*
	e		**v.**	b	*Translatio sancte*
viij.	f	***Michaellis archangelus***	**xiij.**	c	*clare.*
	g	***Hyeronymi presbiteri.***	**ij.**	d	***francisci. confessoris.***
				e	*Appollinaris epi.*
			x.	f	*Magni episcopi et confessoris.*
				g	*Justine virginis et*
			xviij	**A**	*Dedicatio sancti marci*
O		***Ctober habet dies.***	**vij**	b	*evangeliste.*
		xxxj. luna xxx. nox		c	*Dionisij episcopi.*

ff. 19 e 19v

xv.	d		**iij.**	b	*Severini epi.*
iiij.	e	*Eustachij. presbiter.*		c	*felicis epi.*
	f	*Ciraci abbatis.*	**xi**	d	*Crisanti et darie.*
xij.	g	*Calixti.* ***sol in escopo***	**xix.**	e	*Evaristi. pape.*
j.	**A**	***ne.***		f	*Vigilia.*
	b	*Galli abbatis.*	**viij.**	g	***Simonis et iude a***
ix.	c	*florentij. episcopi.*		**A**	***postoli.***
	d	***Luce evangeliste***	**xvj.**	b	
xvij.	e	*Ptolomei. martiris.*	**v.**	c	*Quirini. Vigilia.*
vj.	f	*Ursule virginis.*			
	g	*Undecini milia virginis.*			
xiiij	**A**				

ff. 20 e 20v

N		***Ovember habet dies***	***xv.***	*f*	
		xxx. luna. xxix nox	***iiij***	*g*	***Sancti martini episcopi.***
habet horas xv. dies vero. ix.				***A***	*Sancti martini pape.*
	d	***festum omnium sanctorum.***	***xij.***	*b*	*Britij.* ***Sol in capricor***
xiij.	*e*	*Comemoratio defunctis.*	***j.***	*c*	*Joannis episcopi.* ***nio.***
ij.	*f*	*hilarij episcopi*		*d*	*Felicis. episcopi.*
	g	*Vitalis et agricole.*	***ix.***	*e*	
x.	***A***			*f*	
	b	*Leonardi confessoris.*	***xvij***	*g*	*Dedicatio. petri et pauli.*
xviij	*c*	*Prosdocum episcopi*	***vj.***	***A***	*helisabeth vidue.*
vij.	*d*	*Theatori*		*b*	*Pontiani. pape.*
	e	*Dedicatio salvatoris*	***xiiij***	*c*	*Sancti mauri. pape.*

ff. 21 e 21v

iij.	*d*	*Cecilie. virginis et martiris.*			
	e	*Clementis. pape.*			
xj.	*f*	*Grisogoni. martiris.*			
xix.	*g*	***Catherine virginis et martiris.***			
	A	*Petri alexandrini.*	**D**		***Ecember habet dies.***
viij	*b*	*Martialis. martiris.*			***xxx. luna. xxix nox***
	c	*Sostenis confessoris.*	***habet horas xvj. dies vero. viij.***		
vj	*d*	*Vigilia.*	***xiij.***	*f*	*Albini martiris*
v.	*e*	***Andree apostoli***	***ij.***	*g*	*bibiani martiris.*
o.	***o.***			***A***	*Cassiani. martiris.*
o.	o.		***x.***	*b*	*barbare. virginis.*
o.	***o.***			*c*	*Sabbe abbatis.*

ff. 22 e 22v

xviij	*d*	***Nicolai episcopi.***	***vj.***	*b*	
vij.	*e*	***ambrosij. episcopi.***		*c*	
	f	***Conceptio beate marie.***	***xiiij***	*d*	*Vigilia.*
xv.	*g*	*Siri episcopi. et martiris.*	***iij***	*e*	***Thome apostoli.***
iiij.	***A***	*Melchiadis. pape.*		*f*	
	b	*Damasij pape.*	***xi.***	*g*	
xij.	*c*	*pauli. epi.* ***sol in cap.***	***xix***	***A***	*Vigilia.*
j.	*d*	***Lucie virginis et martiris.***		*b*	***Nativitas iesu Christi.***
	e		***viij.***	*c*	***Stephani prothomartiris.***
ix.	*f*	*Valentini episcopi.*		*d*	***Joannis evangeliste***
	g		***xvj.***	*e*	***Sanctorum inocentum.***
xvii.	***A***	*Gratiani episcopi.*	***v.***	*f*	*Thome archiepiscopi.*

ff. 23 e 23v

	g				
xiij.		***Silvestri. pape.***			

ff. 24 e 24v (branco com regramento)

3. PERÍCOPE EVANGÉLICA SEGUNDO SÃO JOÃO, ff. 25-26v

(f. 25) Iconografia: *São João na Ilha de Patmos* (iluminura inserida na coluna de texto) e *vista da cidade de Lisboa* (margens) ***Initium sancti evangelij secundum joannem. Responsorium.*** *Gloria tibi domine.* ***I****N principio erat verbum et verbum erat apud deum: et deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nihil. Quod factum* **(f. 25v)** *est in ipso vita erat: et vita erat lux homnium et lux in tenebris lucet: et tenebre eam non comprehenderunt. fuit homo missus a deo cui nomen erat joannes. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine: ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux: sed ut testimo***(f. 26)***nium perhiberet de lumine. Erat lux vera que illuminat omnem hominem venietem in hunc mundum. In mundum erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit. In proppria venit et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri his qui cre***(f. 26v)***dunt in nomine eius qui non ex sanguinibus: neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri: sed ex deo nati sunt. Et verbum caro factum est et habitavit in nobis Et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a patre plenum gratie et veritatis.*

4. HORAS DA VIRGEM, ff. 26v-116v

(f. 26v) ***Incipit officium beate virginis marie*** **(f. 27)** branco; **(f. 27v)** Iconografia: *Anunciação* (iluminura de página plena); margens ornadas com letras pintadas: *FIAT MICHI SECUNDUM VERBUM TUUM* e letras construídas com troncos secos: *ANCILA DOMINI.;* **(f. 28)** Iconografia: *Virgem Maria* (inicial historiada a 4 espaços); margens historiadas: sete profetas em nichos e no pé de página duas cenas do A.T. - *Moisés e a Sarça Ardente* e o *Sonho de Jacób em Betel* ***Ad matutinum. versiculus.*** ***D****Omine labia mea aperies.* ***Responsorium*** *Et os meum annunciabit laudem tuam.* ***versiculus*** ***D****eus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio* **(f. 28v)** *et nunc et semper: et in secula seculorum. Amen. Alleluya* ***Et dicitur a pascha resurrectionis usque ad septuagesima: et a septuagesima usque ad pascha dicitur.*** *laus tibi domine rex eterne glorie.* ***Invitatorium*** *Ave maria gratia plena. Dominus tecum.* ***et repetitur iterum. psalmus.*** **(f. 29)** ***V****enite exultemus domino iubilemus deo salutari nostro preoccupemus faciem eius in confessione: et in psalmis iubilemus ei. ave maria gratia plena dominus tecum.* ***Q****uoniam deus magnus dominus et rex magnus super omnes deos quoniam non repellet dominus plebem suam quia* **(f. 29v)** *in manu eius sunt omnes fines terre: et altitudines montium*

ipse conspicit. ***D****ominus tecum.* ***Q****uoniam ipsius est mare: ipse fecit illud: et aridam fundaverunt manus eius: venite adoremus et procidamus ante deum: ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster* **(f. 30)** *nos autem populus eius et oves pascue eius. ave maria gratia plena dominus tecum.* ***H****odie si vocem eius audieritis: nolite obdurare corda vestra: sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto ubi tentaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea. Dominus tecum.* **(f. 30v)** ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hi errant corde ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea: si introibunt in requiem meam. ave maria gratia plena dominus tecum.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto* ***S****icut erat in principio et nunc et* **(f. 31)** *semper et in secula seculorum:. amen. Dominus tecum. Ave maria gratia plena dominus tecum.* ***Ymnus*** ***Q****uem terra pontus ethera colunt adorant predicant: trinam regentem machinam claustrum marie baiulat.* ***C****ui luna sol et omnia deserviunt per tempora: perfu***(f. 31v)***sa celi gratia gestant puelle viscera.* ***B****eata mater munere: cuius supernus artifex: mundum pugillo continens ventris sub archa clausus est.* ***B****eata celi nuncio fecunda sancto spiritu desideratus gentibus cuius per aluum fusus est.* ***G****loria tibi domine qui: natus es de virgine cum patre* **(f. 32)** *et sancto spiritu in sempiterna secula amen.* ***antiphona.***[2] *benedicta tu.* ***D****omine*[3] *dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***Q****uoniam elevata est magnificentia tua super celos.* ***E****x ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos ut* **(f. 32v)** *destruas inimicum et ultorem.* ***Q****uoniam videbo celos tuos opera digitorum tuorum: lunam et stellas que tu fundasti.* ***Q****uid est homo quod memor es eius: aut filius hominis quoniam visitas eum* ***M****inuisti eum paulo minus ab angelis gloria et honore coronasti eum: et constituisti eum super opera manuum* **(f. 33)** *tuarum.* ***O****mnia subiecisti sub pedibus eius: oves et boves universas in super et pecora campi.* ***V****olucres celi et pisces maris qui perambulant semitas maris.* ***D****omine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***antiphona*** *Benedicta tu in mulieribus* **(f. 33v)** *et benedictus fructus ventris tui.* ***antiphona*** *Sicut myrrha* ***Psalmus***[4] *Celi enarrant gloriam dei: et opera manuum eius annunciat firmamentum.* ***D****ies diei eructat verbum: et nox nocti indicat scientiam.* ***N****on sunt loquele neque sermones: quorum non audiantur voces eorum.* ***I****n omnem* **(f. 34)** *terram exivit sonus eorum: et in fines orbis terre verba eorum* ***I****n sole posuit tabernaculum suum: et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* ***E****xultavit ut gigas ad currendam viam: a summo celo egressio eius.* ***E****t*

[2] Início do 1º nocturno.
[3] Salmo 8.
[4] Salmo 18.

occursus eius usque ad summum eius: nec est qui se abscondat a calore eius. **(f. 34v)** ***L****ex domini immaculata convertens animas: testimonium domini fidele sapientiam prestans parvulis.* ***I****ustititie domini recte letificantes corda: preceptum domini lucidum illuminans oculos.* ***T****imor domini sanctus permanet in seculum seculi: iuditia domini vera iustificata in semet ipsa* ***D****esiderabilia* **(f. 35)** *super aurum et lapidem preciosum multum: et dulciora super mel et favum. Etenim servus tuus custodit ea: in custodiendis illis retributio multa.* ***D****elicta quis intelligit ab occultis meis munda me et ab alienis parce servo tuo.* ***S****i mei non fuerint dominati tunc inmaculatus ero et mun***(f. 35v)***dabor a delicto maximo.* ***E****t erunt ut conplaceant eloquia oris mei: et meditatio cordis mei: in conspectu tuo. semper.* ***D****omine adiutor meus et redemptor meus.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sicut myrrha electa odorem dedisti suavitatis sancta dei genitrix.* ***antiphona*** *Ante thorum.* ***Psalmus***[5] **(f. 36)** ***D****omini est terra et plenitudo eius: orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* ***Q****uia ipse super maria fundavit eum: et super flumina preparavit eum.* ***Q****uis ascendet in montem domini aut quis stabit in loco sancto eius.* ***I****nnocens manibus et mundo corde* **(f. 36v)** *qui non accepit in vano animam suam: nec iuravit in dolo proximo suo.* ***H****ic accipiet benedictionem a domino: et misericordiam a deo salutari suo.* ***H****ec est generatio querentium eum querentium faciem dei jacob.* ***A****ttollite portas principes vestras et elevamini porte eterna***(f. 37)***les: et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie: dominus fortis et potens dominus potens in prelio.* ***A****ttollite portas principes vestras et introibit rex glorie.* ***Q****uis est iste rex glorie: dominus virtutum ipse est rex glorie.* ***G****loria patri* ***antiphona*** **(f. 37v)** *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica draginatis.* ***versiculus*** *Diffusa est gratia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum.* ***Oratio*** ***P****ater noster.* ***P****recibus et meritis. ut infra.* ***Isti tres psalmi sequentes dicuntur die martis et die veneris***[6]***.*** **(f. 38)** ***Ad matutinum . antifona.*** *Specie tua* ***psalmus***[7] ***E****ructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi.* ***L****ingua mea calamus scribe: velociter scribentis.* ***S****peciosus forma pre filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit te deus in eternum.* **(f. 38v)** ***A****ccingere gladio tuo: super femur tuum potentissime.* ***S****petie tua et pulcritudine tua intende prospere procede et regna.* ***P****ropter veritatem et mansuetudinem et iustitiam: et deducet te mirabiliter dextera tua.* ***S****agitte tue acute: populi sub te cadent in corda inimicorum regis.* **(f. 39)** ***S****edes tua deus in seculum seculi: virga directionis virga regni tui.* ***D****ilexisti iustitiam et odisti iniquitatem propterea unxit te deus deus tuus oleo letitie pre consortibus tuis.*

[5] Salmo 23.
[6] 2º nocturno.
[7] Salmo 44.

M**yrrha et gutta et cassia a vestimentis tuis a domibus eburneis ex quibus delectaverunt te filie* **(f. 39v)** *regum in honore tuo.* ***A**stitit regina a dextris tuis: in vestitu deaurato circumdata varietate.* ***A**udi filia et vide: et inclina aurem tuam: et obliviscere populum tuum et domum patris tui.* ***E**t concupiscet rex decorem tuum. quoniam ipse est dominus deus tuus: et adorabunt* **(f. 40)** *eum.* ***E**t filie tyri in muneribus: vultum deprecabuntur omnes divites plebis.* ***O**mnis gloria eius filie regis ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* ***A**dducentur regi virgines post eam: proxime eius afferentur tibi.* ***A**fferentur in letitia et exul(f. 40v)***tatione: adducentur in templum regis.* ***P**ro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.* ***M**emor ero nominis tui domine: in omni generatione et generationem.* ***P**ropterea populi confitebuntur tibi in eternum: et in seculum seculi.* ***G**loria* **(f. 41)** ***antiphona*** *Specie tua et pulcritudine tua intende prospere procede et regna.* ***antiphona*** *Adiuvavit eam.* ***Psalmus**[8]* ***D**eus noster refugium et virtus: adiutor in tribulationibus que invenerunt nos nimis.* ***P**ropterea non timebimus dum turbabitur terra: et transfferentur montes* **(f. 41v)** *in cor maris.* ***S**onuerunt et turbate sunt aque eorum: conturbati sunt montes: in fortitudine eius.* ***F**luminis impetus letificat civitatem dei: sanctificavit tabernaculum suum altissimus.* ***D**eus in medio eius non commovebitur: adiuvabit eam deus mane diluculo* ***C**ontur***(f. 42)***bate sunt gentes et inclinata sunt regna: dedit vocem suam et mota est terra.* ***D**ominus virtutum nobiscum: susceptor noster deus iacob* ***V**enite et videte opera domini que posuit prodigia super terram: auferens bella usque ad finem terre* ***A**rcum conteret et confringet arma: et scuta conbu***(f. 42v)***ret in igni* ***V**acate et videte quoniam ego sum deus: exaltabor in gentibus: et exaltabor in terra.* ***D**ominus virtutum nobiscum: susceptor noster deus iacob.* ***G**loria patri* ***antiphona*** *Adiuvabit eam deus vultu suo deus in medio eius non commovebitur.* ***antiphona*** *Sicut letantium.* ***Psalmus**[9]* *Fundamenta eius* **(f. 43)** *in montibus sanctis: diligit dominus portas syon super omnia tabernacula iacob.* ***G**loriosa dicta sunt de te: civitas dei.* ***M**emor ero raab et babylonis scientium me.* ***E**cce alienigine et tyrus: et populus ethyopum hi fuerunt illic.* ***N**umquid syon dicet homo: et homo natus est in ea: et ipse fundavit* **(f. 43v)** *eam altissimus* ***D**ominus narrabit in scripturis populorum: et principum horum qui fuerunt in ea.* ***S**icut letantium omnium nostrum habitatio est in te.* ***G**loria Patri* ***antiphona*** *Sicut letantium omnium nostrum habitatio est in te sancta dei genitrix.* ***versiculus*** *Diffusa est gracia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus* **(f. 44)** *in eternum.* ***P**ater noster.* ***absolutio*** ***P**recibus et meritis* ***ut supra. Isti tres***

[8] Salmo 45.
[9] Salmo 86.

psalmi sequentes dicuntur die mercurii et sabbati. ad matutinum.[10] ***antiphona*** *Gaude maria.* ***Psalmus***[11] ***C****antate domino canticum novum cantate domino omnis terra.* ***C****antate domino et benedicite nomini eius* **(f. 44v)** *annunciate de die in diem salutare eius.* ***A****nnunciate inter gentes gloriam eius: in omnibus populis mirabilia eius.* ***Q****uoniam magnus dominus et laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.* ***Q****uoniam omnes dii gentium demonia: dominus autem celos fecit.* ***C****onfessio et pulcritudo in* **(f. 45)** *conspectu eius: sanctimonia et magnificentia in sanctificatione eius.* ***A****fferte domino patrie gentium afferte domino gloriam et honorem: afferte domino gloriam nomini eius.* ***T****ollite hostias et introite in atria eius: adorate dominum in atrio sancto eius.* ***C****ommoveatur a facie eius universa terra: di***(f. 45v)***cite in gentibus quia dominus regnavit.* ***E****tenim correxit orbem terre qui non commovebitur: iudicabit populos in equitate.* ***L****etentur celi et exultet terra: commoveatur mare et plenitudo eius: gaudebunt campi et omnia que in eis sunt.* *[****T****]unc exultabunt omnia ligna silvarum a facie domini quia* **(f. 46)** *venit: quoniam venit iudicare terram.* ***I****udicabit orbem terre in equitate et populos in veritate sua.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Gaude maria virgo cunctas hereses: sola interemisti in universo mundo.* ***antiphona*** *Dignare* ***Psalmus***[12] ***D****ominus regnavit exultet terra: letentur insule multe.* **(f. 46v)** ***N****ubes et caligo in circuitu eius: iustitia et iuditium correctio sedis eius.* ***I****gnis ante ipsum precedet: et inflammabit in circuitu inimicos eius.* *[****A****]lluxerunt fulgura eius orbi terre: vidit et commota est terra.* ***M****ontes sicut cera fluxerunt a fatie domini: a facie domini omnis terra.* ***A****nnunciaverunt celi iusti***(f. 47)***tiam eius: et viderunt omnes populi gloriam eius.* ***C****onfundantur omnes qui adorant sculptilia: et qui gloriantur in simulachris suis.* ***A****dorate eum omnes angeli eius: audivit et letata est syon.* ***E****t exultaverunt filie iude: propter iuditia tua domine.* ***Q****uoniam tu dominus altissimus super omnem* **(f. 47v)** *terram: nimis exaltatus es super omnes deos.* ***Q****ui diligitis dominum odite malum: custodit dominus animas sanctorum suorum de manu peccatoris liberavit eos.* ***L****ux orta est iusto: et rectis corde letitia.* ***L****etamini iusti in domino: et confitemini memorie sanctificationis eius.* ***G****loria.* ***antiphona*** *Dignare me lau***(f. 48)***dare te virgo sacrata da michi virtutem contra hostes tuos.* ***antiphona*** *Post partum.* ***Psalmus***[13] ***C****Antate domino canticum novum: quia mirabilia fecit.* ***S****alvavit sibi dextera eius: et brachium sanctum eius.* ***N****otum fecit dominus salutare suum: in conspectu gentium: revelavit iustitiam* **(f. 48v)** *suam.* ***R****ecordatus est misericordie sue et veritatis sue: domui israel.* ***V****iderunt omnes termini*

[10] 3º nocturno.
[11] Salmo 95.
[12] Salmo 96.
[13] Salmo 97.

terre salutare dei nostri. ***I****ubilate domino omnis terra: cantate et exultate et psallite.* ***P****sallite domino in cithara: in cithara et voce psalmi: in tubis ductilibus et voce tube cornee.* ***I****ubilate in cons***(f. 49)***pectu regis domini: moveatur mare et plenitudo eius: orbis terrarum et qui habitant in eo.* ***F****lumina plaudent manu simul montes exultabunt a conspectu domini quoniam venit iudicare terram.* ***I****udicabit orbem terrarum in iustitia: et populos in equitate.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** **(f. 49v)** *Post partum virgo inviolata permansisti: dei genitrix intercede pro nobis.* ***versiculus*** *Diffusa est gratia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum.* ***Oratio*** *Pater noster.* ***absolutio*** ***P****recibus et meritis beate maria semper virginis: et ominum sanctorum perducat nos dominus ad* **(f. 50)** *regna celorum.* ***Responsorium*** *amen.* ***Versiculus*** *Iube domine benedicere.* ***benedictio*** *Nos cum prole pia benedicat virgo maria.* ***Lectio. J.*** ***I****n omnibus requiem quesivi et in hereditate domini morabor: tunc precepit et dixit mihi creator omnium et qui creavit me requievit in tabernaculo meo. Et dixit mihi In iacob in***(f. 50v)***habita: et in israel hereditare: et in electis meis mitte radices. Tu autem domine miserere nostri.* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Responsorium*** *Sancta et immaculata virginitas quibus te laudibus efferam nescio. Quia quem celi capere non poterant: tuo gremio contulisti.* ***versiculos*** *Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris* **(f. 51)** *tui. Quia.* ***lectio .ij.*** *Et sic in syon firmata sum et in civitate sanctificata similiter requievi: et in hierusalem potestas mea. Et radicavi in populo honorificato: et in partes dei mei hereditas illius: et in plenitudine sanctorum detentio mea. Tu autem domine miserere nostri.* ***Responsorium*** *Deo* **(f. 51v)** *gratias.* ***Responsorium*** *Benedicta es virgo maria: que dominum portasti creatorem mundi. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***versiculus*** *Ave maria gratia plena dominus tecum. Genuisti qui te fecit et in eternum permanes virgo.* ***versiculus*** *Iube domine benedicere.* ***Benedictio*** *Per virginem matrem concedat* **(f. 52)** *nobis dominus salutem et pacem.* ***Responsorium*** *Amen.* ***lectio .iij.*** ***Q****uasi cedrus exaltata sum in libano: et quasi cypressus in monte syon. Quasi palma exaltata sum in cades: et quasi plantatio rose in iherico quasi oliva speciosa in campis: quasi plantanus exaltata sum iuxta aquas. In plateis sicut* **(f. 52v)** *cinamomum et balsamum aromatizans odorem dedi quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris. Tu autem domine miserere nostri* ***Responsorium*** *Deo gratias* ***Responsorium*** *Felix namque es sacra virgo maria: et omni laude dignissima. Quia ex te ortus est sol iustitie christus deus noster.* ***versiculus*** *Ora pro populo interveni pro clero: intercede* **(f. 53)** *pro devoto femineo sexu: sentiant omnes tuum iuvamen: quicunque celebrant tuam commemorationem. Quia ex te ortus est sol iustitie christus deus noster. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Christus deus noster.* ***Canticum***

ambrosii et augustini *Te deum laudamus: te dominum confitemur.* ***T****e* **(f. 53v)** *eternum patrem: omnis terra veneratur.* ***T****ibi omnes angeli: tibi celi et universe potestates.* ***T****ibi cherubim et seraphin: incessabili voce proclamant.* ***S****anctus.* ***S****anctus.* ***S****anctus dominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra: maiestatis glorie tue.* ***T****e gloriosus apostolorum chorus.* ***T****e* **(f. 54)** *prophetarum: laudabilis numerus.* ***T****e martyrum candidatus: laudat exercitus. Te per orbem terrarum: sancta confitetur ecclesia.* ***P****atrem immense maiestatis.* ***V****enerandum tuum verum: et unicum filium.* ***S****anctum quoque paraclitum spiritum.* ***T****u rex glorie christe.* ***T****u patris sempiternus es filius.* **(f. 54v)** ***T****u ad liberandum suscepturus hominem non horruisti virginis uterum.* ***T****u devicto mortis aculeo. aperuisti credentibus regna celorum.* ***T****u ad dexteram dei sedes: in gloria patris.* ***I****udex crederis esse venturus.* ***T****e ergo quesumus: tuis famulis subveni quos precioso sanguine redemisti.* **(f. 55)** ***E****terna fac cum sanctis tuis in gloria numerari.* ***S****alvum fac populum tuum domine et benedic hereditati tue.* ***E****t rege eos et extolle illos: usque in eternum.* ***P****er singulos dies benedicimus te.* ***E****t laudamus nomen tuum in seculum: et in seculum seculi.* ***D****ignare domine die isto: sine peccato nos cus***(f. 55v)***todire.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri.* ***F****iat misericordia tua domine super nos: quem ad modum speravimus in te.* ***I****n te domine speravi non confundar in eternum.*

(f. 55v) ***Ad laudes versiculus*** **(f. 56)** branco. **(f. 56v)** Iconografia: *Visitação* (iluminura de página plena); margens ornadas com paisagem; **(f. 57)** ***D****eus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria patri* ***Jnsine.*** *alleluya* ***antiphona*** *Assumpta est.* ***psalmus.*** [14] ***D****OMinus regnavit decorem indutus est: indutus est dominus fortitudinem et precinxit se.* ***E****tenim firmavit orbem terre: qui non commo***(f. 57v)***vebitur.* ***P****arata sedes tua ex tunc: a seculo tu es.* ***E****levaverunt flumina domine: elevaverunt flumina vocem suam.* ***E****levaverunt flumina fluctus suos: a vocibus aquarum multarum.* ***M****irabiles elationes maris: mirabilis in altis dominus.* ***T****estimonia tua credibilia* **(f. 58)** *facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo in longitudinem dierum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Assumpta est maria in celum gaudent angeli: laudantes benedictum dominum.* ***antiphona*** *Maria virgo.* ***Psalmus***[15] ***I****ubilate deo omnis terra: servite domino in letitia.* ***I****ntroite in conspectu eius: in* **(f. 58v)** *exultatione.* ***S****citote quoniam dominus ipse est deus: ipse fecit nos et non ipsi nos.* ***P****opulus eius et oves pascue eius: introite portas eius in confessione atria eius in hymnis confitemini illi.* ***L****audate*

[14] Salmo 92.
[15] Salmo 99.

nomen eius qui suavis est dominus: in eternum misericordia eius et usque in generatione et generationem veritas eius. **(f. 59)** ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum: in quo rex regum stellato sedet solio.* ***antiphona*** *In odorem.* ***Psalmus***[16] ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea: quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta invia et in inaquosa: sic in sancto apparui tibi* **(f. 59v)** *ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea: et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adipe et pinguedine repleatur anima mea: et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor* **(f. 60)** *fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum adhesit anima mea post te: me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam: introibunt in inferiora terre: tradentur in manus gladii partes vulpium* **(f. 60v)** *erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obstructum est os loquentium iniqua.* ***psalmus***[17] ***D****eus misereatur nostri et benedicat nobis illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam in omnibus gentibus sa***(f. 61)***lutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes: quoniam iudicas populos in equitate: et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster: benedicat* **(f. 61v)** *nos deus: et metuant eum omnes fines terre.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentule dilexerunt te nimis.* ***antiphona*** *Benedicta filia.* ***canticum trium puerorum*** ***B****enedicite omnia opera domini domino: laudate et superexaltate eum in secula.* ***B****enedi***(f. 62)***cite angeli domini domino: benedicite celi domino.* ***B****enedicite aque omnes que super celos sunt domino: benedicite omnes virtutes domini domino.* ***B****enedicite sol et luna domino: benedicite stelle celi domino.* ***B****enedicite imber et ros domino: benedicite omnis spiritus dei domino.* ***B****enedicite ignis et estus domino:* **(f. 62v)** *benedicite frigus et estas domino.* ***B****enedicite rores et pruina domino: benedicite gelu et frigus domino.* ***B****enedicite glacies et nives domino: benedicite noctes et dies domino.* ***B****enedicite lux et tenebre domino: benedicite fulgura et nubes domino.* ***B****enedicat terra dominum: laudet et superexaltet eum* **(f. 63)** *in secula.* ***B****enedicite montes et colles domino: benedicite universa germinantia in terra domino.* ***B****enedicite fontes domino: benedicite maria et flumina domino.* ***B****enedicite cete et omnia que moventur in aquis domino: benedicite omnes volucres celi*

[16] Salmo 62.
[17] Salmo 66.

domino. ***B****enedicite omnes bestie et pecora domino:* **(f. 63v)** *benedicite filii hominum domino.* ***B****enedicat israel dominum: laudet et superexaltet eum in secula.* ***B****enedicite sacerdotes domini domino: benedicite servi domini domino.* ***B****enedicite spiritus et anime iustorum domino: benedicite sancti et humiles corde domino.* ***B****enedicite anania azaria misael domino: lau***(f. 64)***date et superexaltate eum in secula.* ***B****enedicamus patrem et filium cum sancto spiritu: laudemus et superexaltemus eum in secula.* ***B****enedictus es domine in firmamemto celi: et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in secula.* ***antiphona*** *Benedicta filia tua domino. quia per te fructum vite communicavimus.* ***antiphona*** **(f. 64v)** *Pulcra es.* ***Psalmus*** [18] ***L****audate dominum de celis: laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna: laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum: et aque omnes que super celos sunt laudent* **(f. 65)** *nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt: ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi: preceptum posuit et non preteribit.* ***L****audate dominum de terra: dracones et omnes abyssi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes* **(f. 65v)** *colles: ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora: serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi: principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super* **(f. 66)** *celum et terram: et exaltavit cornu populi sui.* ***H****ymnus omnibus sanctis eius: filiis israel populo appropinquanti sibi.* **[Psalmus]**[19] ***C****antate domino canticum novum laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum: et filie syon: exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro:* **(f. 66v)** *in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo: et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria: letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xaltationes dei in gutture eorum: et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d faciendam vindictam in nationibus: in***(f. 67)***crepationes in populis.* ***A****d alligandos reges eorum in compedibus: et nobiles eorum in manicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* **[Psalmus]**[20] ***L****audate dominum in sanctis eius: laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum* **(f. 67v)** *multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube: laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tymphano et choro: laudate eum in cordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet*

[18] Salmo 148.
[19] Salmo 149.
[20] Salmo 150.

dominum. ***G****loria patri et cc.* **(f. 68)** ***Antiphona*** *Pulchra es et decora filia hierusalem terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** ***V****lderunt eam filie syon: et beatissimam predicaverunt et regine laudaverunt eam.* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Hymnus.*** ***O*** *Gloriosa domina excelsa supra sydera: qui te creavit provide* **(f. 68v)** *lactasti sacro ubere.* ***Q****uod eva tristis abstulit tu reddis almo germine: intrent ut astra flebiles: celi fenestra es.* ***T****u regis alti ianua et porta lucis fulgida: vitam datam per virginem: gentes redempte plaudite.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine: cum patre sancto spiritu in sempiterna secula. amen.* **(f. 69)** ***Versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus.* ***Responsorium*** *Et benedictus fructus ventris tui.* ***antiphona*** *Beata dei genitrix.* ***Canticum zacharie.*** ***B****enedictus dominus deus israel: quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis nobis: in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est* **(f. 69v)** *per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris: et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit ad abraam patrem nostrum daturum se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimico***(f. 70)***rum nostrorum liberati serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso: omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis: preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scientiam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera misericordie dei nostri: in quibus* **(f. 70v)** *visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare hiis qui in tenebris et in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***G****loria Patri.* ***antiphona*** *Beata dei genitrix virgo maria perpetua: templum domini sacrarium spiritus sancti sola sine exemplo placuisti domino nostro iesu christo ora pro populo: interve***(f. 71)***ni pro clero intercede pro devoto femineo sexu.* ***K****yrieleison.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleison.* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat.* ***Oremus*** ***D****eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta* **(f. 71v)** *supplicibus tuis ut qui vere eam dei genitricem credimus: eius apud te intercessionibus adiuvemur. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***Commemoratio de sanctis antiphona*** ***S****ancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino* **(f. 72)** *et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde.* ***Oratio.*** ***P****rotege domine populum tuum et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem: perpetua defensione conserva.* ***De omnibus sanctis. Oratio.*** ***O****Mnes sancti tui quesumus domine nos ubi***(f. 72v)***que adiuvent ut dum eorum merita recolimus patrocinia sentiamus: et pacem tuam nostris concede temporibus et ab ecclesia tua cunctam repelle nequitiam: iter actus et voluntates nostras: et omnium famulorum tuorum in*

*salutis tue prosperitate dispone: benefactoribus nostris sempiterna bona retribue: et omnibus fide***(f. 73)***libus defunctis requiem eternam concede. Per dominum.* ***versiculus*** *Domine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat.* ***Versiculus*** *Benedicamus domino.* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Versiculus*** *fidelium anime per misericordiam dei requiescant in pace.* ***Responsorium*** *Amen.*

(f. 73v) ***Ad primam*** *Pater noster et ave maria.* **(f. 74)** branco; **(f. 74v)** Iconografia: *Natividade do Senhor* (iluminura de página plena); margens historiadas: *Maria e José procurando hospedaria;* **(f. 75)** Iconografia: *Pomba e lebre* (inicial habitada); ***Ad primam. versus.*** ***D****eus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina* ***G****loria.* ***insine.*** *alleluya* ***Hymnus*** ***M****emento salutis auctor: quod nostri quondam corporis ex illibata virgine nascendo formam sumpseris.* **(f. 75v)** ***M****aria mater gratie: mater misericordie: tu nos ab hoste protege: et in hora mortis suscipe.* ***G****loria tibi domine qui natus es de virgine: cum patre sancto spiritu in sempiterna secula. Amen.* ***antiphona*** *Assumpta est.* ***psalmus***[21] ***D****Eus in nomine tuo salvum me fac: et in virtute tua iudica me.* ***D****eus exaudi o***(f. 76)***rationem meam: auribus percipe verba oris mei.* ***Q****uoniam alieni insurrexerunt adversum me: et fortes quesierunt animam meam: et non proposuerunt deum ante conspectum suum.* ***E****cce enim deus adiuvat me: dominus susceptor est anime mee.* ***A****verte mala inimicis meis: et in veritate tua* **(f. 76v)** *disperde illos.* ***V****oluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomini tuo domine quoniam bonum est.* ***Q****uoniam ex omni tribulatione eripuisti me: super inimicos meos dispexit oculus meus.* ***G****loria patri.* ***psalmus*** [22] ***B****enedixisti domine terram tuam avertisti captivitatem iacob.* ***R****emisisti iniquitatem* **(f. 77)** *plebis tue: operuisti omnia peccata eorum.* ***M****itigasti omnem iram tuam: avertisti ab ira indignationis tue.* ***C****onverte nos deus saluturis noster: et averte iram tuam a nobis.* ***N****umquid in eternum irasceris nobis: aut extendes iram tuam a generatione in generationem.* ***D****eus tu conversus vivificabis* **(f. 77v)** *nos: et plebs tua letabitur in te.* ***O****stende nobis domine misericordiam tuam et salutare tuum da nobis.* ***A****udiam quid locatur in me dominus deus quoniam loquetur pacem in plebem sanctam suam.* ***E****t super sanctos suos: et in eos qui convertuntur ad cor.* ***V****eruntamen prope timentes eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.* **(f. 78)** ***M****isericordia et veritas obviaverunt sibi: iustitia et pax obsculate sunt.* ***V****eritas de terra orta est et iustitia de celo prospexit.* ***E****tenim dominus dabit benignitatem: et*

[21] Salmo 53.
[22] Salmo 84.

terra nostra dabit fructum suum. ***I****ustitia ante eum ambulabit: et ponet in via gressus suos.* ***G****loria patri et filio et cc.* **(f. 78v)** ***psalmus***[23] ***L****audate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.* ***Q****uoniam confirmata est super nos misericordia eius: et veritas domini manet in eternum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Assumpta est maria in celum gaudent angeli laudantes benedicunt dominum.* ***Capitulum*** ***Q****ue est ista que pro***(f. 79)***greditur quasi aurora consurgens: pulchra ut luna electa ut sol terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Responsorium*** *Deo gratias* ***Versiculus*** *Dignare me laudare te virgo sacrata.* ***Responsorium*** *Da mihi virtutem contra hostes tuos.* ***K****yrieleison. Cristeleison. Kyrieleison.* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et* **(f. 79v)** *clamor meus ad te veniat.* ***Oratio*** ***D****eus qui virginalem aulam beate marie virginis in qua habitares eligere dignatus es: da quesumus: ut sua nos defensione munitos: iucundos sue faciat interesse commemorationi. Qui vivis et regnas in secula seculorum. Amen.* **(f. 80)** ***Pro sanctis antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde.* ***Oratio.*** ***E****xaudi nos deus salutaris noster: et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum nos* **(f. 80v)** *tuere presidiis: quorum donasti fideles esse doctrinis.* ***Oratio.*** *Omnes sancti tui* ***ut supra. Suprascripta commemoratio dicitur ad primam: ad sextam et ad completorium.***

(f. 80v) ***Ad tertiam versus*** **(f. 81)** branco; **(f. 81v)** Iconografia: *Anúncio aos Pastores* (iluminura de página plena); margens ornadas com paisagem; **(f. 82)** ***D****Eus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Hymnus*** ***M****emento salutis auctor.* ***ut supra. antiphona*** *Maria virgo.* ***psalmus***[24] ***A****d dominum cum tribularer clamavi: et exaudivit me.* **(f. 82v)** ***D****omine libera animam a labiis iniquis: et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi: ad linguam dolosam.* ***S****agitte potentis acute: cum carbonibus desolatoriis* ***H****eu mihi quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima* **(f. 83)** *mea.* ***C****um his qui oderunt pacem eram pacificus: cum loquebar illis inpugnabant me gratis.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[25] ***L****evavi oculos meos in montes unde veniet auxilium mihi.* ***A****uxilium meum a domino: qui fecit celum et terram.* ***N****on det in commotionem pedem tuum.* **(f. 83v)** *neque dormitet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet qui custodit israel.* ***D****ominus custodit te dominus protectio tua: super*

[23] Salmo 116.
[24] Salmo 119.
[25] Salmo 120.

manum dexteram tuam. ***P****er diem sol non uret te: neque luna per noctem.* ***D****ominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat* **(f. 84)** *introitum tuum et exitum tuum: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria.* ***Psalmus***[26] ***L****Etatus sum in his que dicta sunt mihi: in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri: in atriis tuis hierusalem.* ***H****ierusalem que edificatur ut civitas cuius participatio eius in idip***(f. 84v)***sum.* ***I****lluc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel: ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio: sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt hierusalem: et habundantia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua et abundantia in turribus tuis.* **(f. 85)** ***P****ropter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri: quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Maria virgo assumpta est ad ethereum thalamum in quo rex regum stellato sedet solio.* ***Capitulum*** ***E****T sic in syon firmata sum: et in civita***(f. 85v)***te sanctificata similiter requievi: et in hierusalem potestas mea.* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Versiculus*** *Diffusa est gratia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum.* ***K****yrieleison. christeleison. Kyrieleison.* ***Versiculus*** ***D****omine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et clamor meus.* ***Oratio*** ***D****eus qui salutis eterne beate* **(f. 86)** *marie virginitate fecunda humano generi premia prestitisti: tribue quesumus: ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus: per quam meruimus auctorem vite suscipere dominum nostrum iesum christum filium tuum.* ***Responsorum*** *amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino.* ***Responsorium*** *Et* **(f. 86v)** *gloriamini omnes recti* ***Oremus*** ***P****rotege domine populum tuum: et apostolorum tuorum petri et pauli et aliorum apostolorum patrocinio confidentem: perpetua deffensione conserva.* ***Oratio*** ***O****mnes sanct tui quesumus.* ***ut supra. cc.***

(f. 86v) ***Ad sextam. versus.*** **(f. 87)** branco; **(f. 87v)** Iconografia: *Adoração dos Magos* (iluminura de página plena); margens ornadas com moedas e pedras preciosas; **(f. 88)** ***D****Eus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Hymnus*** ***M****emento salutis.* ***ut supra. antiphona*** *In odorem.* ***psalmus***[27] ***A****d te levavi oculos meos: qui habitas in celis.* ***E****cce sicut oculi servorum: in manibus do***(f. 88v)***minorum suorum.* ***S****icut oculi ancille in manibus domine sue: ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri.* ***M****iserere nostri domine miserere nostri: quia multum repleti sumus*

[26] Salmo 121.
[27] Salmo 122.

despectione. ***Q****uia multum repleta est anima nostra: opprobrium habundantibus et despectio superbis.* ***G****loria patri et filio et cc.* ***psalmus***[28] **(f. 89)** ***N****lsi quia dominus erat in nobis dicat nunc israel: nisi quia dominus erat in nobis.* ***C****um exurgerent homines in nos: forte vivos deglutissent nos.* ***C****um irasceretur furor eorum in nos forsitan aqua absorbuisset nos.* ***T****orrentem pertransivit anima nostra: forsitam pertransisset anima* **(f. 89v)** *nostra aquam intollerabilem.* ***B****enedictus dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.* ***A****nima nostra sicut passer erepta est: de laqueo venantium.* ***L****aqueus contritus est: et nos liberati sumus.* ***A****diutorium nostrum in nomine domini: qui fecit celum et terram.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut.* **(f. 90)** ***psalmus***[29] ***Q****Ui confidunt in domino sicut mons syon: non commovebitur in eternum qui habitat in hierusalem.* ***M****ontes in circuitu eius: et dominus in circuitu populi sui: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***Q****uia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum: ut non extendant iusti ad i***(f. 90v)***niquitatem manus suas.* ***B****enefac domine bonis et rectis corde.* ***D****eclinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem pax super israel. Gloria patri.* ***antiphona*** *In odorem unguentorum tuorum currimus: adolescentule dilexerunt te nimis.* ***Capitulum*** ***E****T radicavi in populo* **(f. 91)** *honorificato: et in partes dei mei hereditas illius: et in plenitudine sanctorum detentio mea.* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Versiculus*** *Benedicta tu in mulieribus* ***Responsorium*** *Et benedictus fructus ventris tui.* ***K****yrieleison: christeleison. Kyrieleison.* ***Versiculus*** ***D****omine exaudi* ***Responsorium*** *Et clamor meus* ***Oratio*** ***C****oncede misericors deus fragi***(f. 91v)***litati nostre presidium: ut qui sancte tue genitricis memoriam agimus: intercessionis eius auxilio a nostris iniquitatibus resurgamus. Per cundem christum dominum nostrum.* ***Responsorium*** *Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei.* ***ut supra. Versiculus*** *Letamini in domino.* ***ut supra. Oratio*** ***E****xaudi nos deus. Omnes sancti tui.* ***ut supra.***

(f. 91v) ***Ad nonam versus.*** **(f. 92)** branco; **(f. 92v)** Iconografia: *Apresentação de Jesus no Templo* (iluminura de página plena); margens ornadas com elementos da flora e fauna; **(f. 93)** ***Versiculus*** ***D****Eus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Hymnus*** ***M****emento salutis.* ***antiphona*** *Pulchra es.* ***psalmus***[30] ***I****N convertendo dominus captyvitatem syon facti sumus sicut consolati.* ***T****unc* **(f. 93v)** *repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra exultatione.* ***T****unc dicent inter gentes: magnificavit dominus facere cum eis.* ***M****agnificavit dominus facere nobiscum: facti sumus letantes.* ***C****onverte*

[28] Salmo 123.
[29] Salmo 124.
[30] Salmo 125.

domine captivitatem nostram sicut torrens in austro. ***Q****ui seminant in lachrymis: in exultacione* **(f. 94)** *metent.* ***E****untes ibant et flebant mittentes semina sua.* ***V****enientes autem venient cum exultatione: portantes manipulos suos.* ***G****loria.* ***psalmus***[31] ***N****isi dominus edificaverit domum in vanum laboraverunt qui edificant eum.* ***N****isi dominus custodierit civitatem frustra* **(f. 94v)** *vigilat qui custodit eam.* ***V****anum est vobis ante lucem surgere surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis sompnum: ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis: ita filii excussorum.* ***B****eatus vir qui implevit deside***(f. 95)***rium suum ex ipsis non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[32] ***B****Eati omnes qui timent dominum: qui ambulant in viis eius.* ***L****abores manuum tuarum quia manducabis: beatus es et bene tibi erit.* ***U****xor tua sicut vitis abundans: in lateribus* **(f. 95v)** *domus tue.* ***F****ilii tui sicut novelle olivarum: in circuitu mense tue.* ***E****cce sic benedicetur homo: qui timet dominum.* ***B****enedicat tibi dominus ex syon: et videas bona hierusalem omnibus diebus vite tue.* ***E****t videas filios filiorum tuorum pacem super israel.* ***G****loria.* ***antiphona*** *Pulchra es et de***(f. 96)***cora filia hierusalem: terribilis ut castrorum acies ordinata.* ***Capitulum*** ***I****N plateis sicut cynamomum et balsamum aromatizans odorem dedi quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris.* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Versiculus*** *Post partum virgo inviolata permansisti* ***Responsorium*** *Dei genitrix intercede pro* **(f. 96v)** *nobis.* ***K****yrieleison. Christeleison. Kyrieleison.* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et clamor meus* ***Oratio.*** ***F****amulorum tuorum quesumus domine delictis ignosce: et qui tibi placere de actibus nostris non valemus genetricis filii tui domini nostri intercessione salvemur: Per eundem christum dominum.* **(f. 97)** *nostrum* ***Responsorium*** *Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde.* ***Oratio.*** ***P****Resta quesumus omnipotens deus ut nullis nos permittas perturbationibus concuti: quos apostolice con***(f. 97v)***fessionis petra solidasti.* ***Oratio*** *Omnes sancti tui quesumus domine. cc.* ***ut supra.***

(f. 97v) ***Ad vesperas. versus.*** **(f. 98)** branco; **(f. 98v)** Iconografia: *Descanço na Fuga para o Egipto* (iluminura de página plena); margens ornadas com paisagem exótica; **(f. 99)** ***D****Eus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria*

[31] Salmo 126.
[32] Salmo 127.

patri. ***infine*** *Alleluya.* ***antiphona*** ***D****um esset rex.* ***psalmus***[33] ***D****ixit dominus domino meo: sede a dextris meis.* ***D****onec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* **(f. 99v)** ***V****irgam virtutis tue emittet dominus ex syon: dominare in medio inimicorum tuorum.* ***T****ecum principium in die virtutis tue: in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te.* ***I****uravit dominus et non penitebit eum tu es sacerdos in eternum: secundum ordinem melchisedech.* ***D****ominus a* **(f. 100)** *dextris tuis: confregit in die ire sue reges.* ***I****udicabit in nationibus implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorum.* ***D****e torrente in via bibet propterea exaltabit caput.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Dum esset rex in accubitu suo: nardus mea dedit suavitatem odoris.* ***antiphona*** *Leva eius.* ***psalmus***[34] **(f. 100v)** ***L****audate pueri dominum: laudate nomen domini.* ***S****it nomen domini benedictum: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***A*** *solis ortu usque ad occasum: laudabile nomen domini.* ***E****xcelsus super omnes gentes dominus: et super celos gloria eius.* ***Q****uis sicut dominus deus noster qui in altis habitat et hu***(f. 101)***milia respicit in celo et in terra.* ***S****uscitans a terra inopem: et de stercore erigens pauperem.* ***U****t collocet eum cum principibus: cum principibus populi sui.* ***Q****ui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum letantem.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Leva eius sub capite meo: et dextera illius amplexabitur me.* **(f. 101v)** ***antiphona*** *Nigra sum.* ***psalmus***[35] ***L****etatus sum in his que dicta sunt mihi: in domum domini ibimus.* ***S****tantes erant pedes nostri: in atriis tuis hierusalem.* ***H****ierusalem que edificatur ut civitas cuius participatio eius in idipsum.* ***I****llic enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel.* **(f. 102)** *ad confitendum nomini domini.* ***Q****uia illic sederunt sedes in iudicio: sedes super domum david.* ***R****ogate que ad pacem sunt hierusalem: et abundantia diligentibus te.* ***F****iat pax in virtute tua: et abundancia in turribus tuis.* ***P****ropter fratres meos et proximos meos: loquebar pacem* **(f. 102v)** *de te.* ***P****ropter domum domini dei nostri quesivi bona tibi.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Nigra sum sed formosa filia hierusalem ideo dilexit me rex et introduxit me in cubiculum suum.* ***antiphona*** *Iam hyenis.* ***psalmus***[36] ***N****isi dominus edificaverit domum: in vanum laboraverunt qui edificant eam.* ***N****isi* **(f.103)** *dominus custodierit civitatem frustra vigilat qui custodit eam.* ***V****anum est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris.* ***C****um dederit dilectis suis somnum: ecce hereditas domini filii merces fructus ventris.* ***S****icut sagitte in manu potentis: ita filii excussorum.* **(f. 103v)** ***B****eatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* ***G****loria.* ***antiphona***

[33] Salmo 109.
[34] Salmo 112.
[35] Salmo 121.
[36] Salmo 126.

Iam hyenim hyems transit imber abiit et recessit: surge amica mea et veni. ***antiphona*** *Speciosa.* ***psalmus***[37] ***L****auda hierusalem dominum: lauda deum tuum syon.* ***Q****uo***(f. 104)***niam confortavit seras portarum tuarum benedixit filiis tuis in te.* ***Q****ui posuit fines tuos pacem et adipe frumenti satiat te.* ***Q****ui emittit eloquium suum terre velociter currit sermo eius.* ***Q****ui dat nivem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.* ***M****ittit chrystallum suam sicut buccellas: ante faciem* **(f. 104v)** *frigoris eius quis sustinebit* ***E****mittet verbum suum et liquefaciet ea: flabit spiritus eius et fluent aque.* ***Q****ui annunciat verbum suum iacob: iustitias et iuditia sua israel.* ***N****on fecit talicer omni nationi: et iudicia sua non manifestavit eis.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Speciosa facta es et suavis: in deli***(f. 105)***tiis tuis sancta dei genitrix.* ***Capitulum*** ***A****b initio et ante secula creata sum et usque ad futurum seculum non desinam: et in habitatione sancta coram ipso ministravi.* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Hymnus.*** ***A****ve maris stella dei mater alma: atque semper virgo felix celi porta.* **(f. 105v)** ***S****umens illud ave gabrielis ore funda nos in pace mutans eve nomen.* ***S****olve vincla reis profer lumen cecis: mala nostra pelle bona cuncta posce.* ***M****onstra te esse matrem sumat per te preces qui pro nobis natus tulit esse tuus.* **(f. 106)** ***V****irgo singularis inter omnes mitis nos culpis solutos mites fac et castos.* ***V****itam presta puram iter para tutum: ut videntes iesum semper colletemur.* ***S****it laus deo patri summo cristo decus spiritui sancto trinus honor unus. amen.* ***versiculus*** *Diffusa est gratia in labiis tuis.* ***Responsorium*** *Propterea benedixit te deus in eternum.* **(f. 106v)** ***antiphona*** *Beata mater.* ***Canticum beate marie virginis*** ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus: in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ***Q****uia fecit michi magna qui* **(f. 107)** *potens est: et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies: timentibus eum.* ***F****ecit potentiam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis et divites dimisit inanes.* ***S****uscepit israel* **(f. 107v)** *puerum suum: recordatus misericordie sue.* ***S****icut locutus est ad patres nostros: abraam et semini eius in secula.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Beata mater et innupta virgo gloriosa: regina mundi intercede pro nobis ad dominum.* ***K****yrieleison. Christeleison: Kyrieleison:* ***Versiculus*** ***D****omine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** **(f. 108)** *Et clamor meus* ***Oratio.*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis sanitate gaudere: et gloriosa beate marie semper virginis intercessione a presenti liberari tristicia et eterna perfrui leticia. Per christum domini.* ***Responsorium*** *Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dig***(f. 108v)***nemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in*

[37] Salmo 147.

domino et exultate iusti. ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde.* ***Oremus.*** ***P****rotege domine populum tuum et cc.* ***cum oratione.*** *Omnes sancti tui quesumus. Per.* ***ut supra.***

(f. 108v) ***Ad completorium. versus.*** **(f. 109)** branco; **(f. 109v)** Iconografia: *Matança dos Inocentes* (iluminura de página plena); margens historiadas com cenas do Antigo Testamento: construção da *Torre de Babel* e o *Dilúvio*; **(f. 110)** Iconografia: *anjo e dragão* (Inicial habitada); ***C****OnverteE nos deus salutaris noster.* ***Responsorium*** *Et averte iram tuam a nobis.* ***Versiculus*** *Deus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***insine.*** *alleluya.* ***psalmus***[38] ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea: dicat nunc israel.* **(f. 110v)** ***S****epe expugnaverunt me a iuventute mea: et enim non potuerunt michi.* ***S****upra dorsum meum fabricaverunt peccatores: prolongaverunt iniquitatem suam.* ***D****ominus iustus concidet cervices peccatorum: confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt syon.* ***F****iant sicut fenum tectorum:* **(f. 111)** *quod priusquam evellatur exaruit.* ***D****e quo non implevit manum suam qui metet: et sinum suum qui manipulos colliget.* ***E****t non dixerunt qui preteribant benedictio domini super nos: benedicimus vobis in nomine domini.* ***G****loria patri.* ***psalmus***[39] ***D****e profundis clamavi ad te domine:* **(f. 111v)** *domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes: in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propitiatio est: et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in domino.* **(f. 112)** ***A*** *custodia matutina usque ad noctem: speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia: et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***G****loria.* ***Psalmus***[40] ***D****omine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.* ***N****eque ambulavi in magnis: neque in* **(f. 112v)** *mirabilibus super me.* ***S****i non humiliter sentiebam: sed exaltavi animam meam.* ***S****icut ablactatus est super matrem suam: ita retributio in anima mea.* ***S****peret israel in domino: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***G****loria.* ***Hymnus*** ***M****emento salutis:* ***ut supra. Capitulum*** ***E****GO mater pulchre dilectio***(f. 113)***nis et timoris et magnitudinis et sancte spei.* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix.* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi.* ***antiphona*** *Sub tuum presidium.* ***Canticum symeonis*** ***N****unc dimittis servum tuum domine: secundum verbum tuum in pace.* ***Q****uia viderunt* **(f. 113v)** *oculi mei salutare tuum.* ***Q****uod parasti ante faciem omnium populorum.* ***L****umen ad revelationem gentium: et gloriam plebis*

[38] Salmo 128.
[39] Salmo 129.
[40] Salmo 130.

tue israel. ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Sub tuum presidium confugimus sancta dei genitrix nostras deprecationes ne despitias in necessitatibus: sed a periculis cunctis libera nos* **(f. 114)** *semper virgo gloriosa: atque benedicta.* ***K****yrieleison. Christeleison. Kyrieleison.* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat.* ***Oremus.*** ***B****eate et gloriose semper quem virginis marie quesumus domine intercessio gloriosa nos protegat: et ad vitam perducat eternam.* **(f. 114v)** *Per dominum.* ***Responsorium*** *Amen.* ***antiphona*** *Sancti dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute.* ***versiculus*** *Letamini in domino et exultate iusti.* ***Responsorium*** *Et gloriamini omnes recti corde.* ***Oratio.*** *Exaudi nos.* ***ut supra. Oratio*** *Omnes sancti tui* ***ut supra.*** ***Canticum*** ***S****Alve regina misericordie vita dulcedo et* **(f. 115)** *spes nostra salve. Ad te clamamus exules filii eve. Ad te suspiramus gementes et flentes in hac lachrimarum valle. Eya ergo advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende: O clemens: O pia: O dulcis* **(f. 115v)** *virgo semper maria.* ***versiculus*** *Ora pro nobis sancta dei genitrix* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christo* ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui gloriose virginis matris marie corpus et animam ut dignum filii tui habitaculum effici mereretur: spiritu sancto cooperante preparasti da ut cuius comme***(f. 116)***moratione letamur eius pia intercessione ab instantibus malis et a morte perpetua liberemur. Per.* ***antiphona*** ***S****anctissime et individue trinitate: et domini nostri iesu christe nazareni crucifixi humanitati: et beatissime virginis matris marie fecunditati. sit sempiterna gloria nunc et ab omni crea***(f. 116v)***tura per infenita seculorum secula amen.*

5. VARIANTES TEXTUAIS PARA AS HORAS DA VIRGEM, ff. 116v-128

(f. 116v) ***A vesperis primi sabati de adventu usque ad vigiliam nativitatis domini agitur offitium beate marie virginis modo suscripto. Sabbato ante primam dominicam de adventu. Ad vesperas beate marie virginis antiphona. ut infra.*** **(f. 117)** ***Ad vesperas beate marie virginis antiphona.*** *Missus est.* ***cum reliquis de laudibus et dicitur psalmi consucti Capitulum*** ***E****Gredietur virga de radice iesse et flos de radice eius ascendet: et requiescet super eum spiritus domini* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Hymnus et versiculi ut supra. Ad*** **(f. 117v)** ***... antiphona.*** *Spiritus sanctus in te descendet maria ne timeas habebis in utero filium dei. Alleluya.* ***Oratio.*** ***D****Eus qui de beate marie virginis utero verbum tuum angelo nunciante carnem suscipere voluisti presta supplicibus tuis: ut qui vere eam genitricem dei credimuseius apud te intercessionibus* **(f. 118)** *adiuvemur. Per eudem.* ***antiphona.*** *Ecce dominus veniet et omnes sancti eius cum eo: et erit in*

die illa lux magna alleluya. ***versiculus*** *Ecce apparebit dominus super nubem candidam.* ***Responsorium*** *Et cum eo sanctorum milia.* ***Oratio.*** *Conscientias nostras quesumus domine visitando purifica: ut veniens iesus christus filius tuus dominus* **(f. 118v)** *noster cum omnibus sanctis paratam sibi in nobis inveniat mansionem. Qui tecum. Supradicte orationes et versiculi predicto modo dicitur per omnes horas. Ad matutinum invitatorium antiphone psalmi et virsiculi non mutantur usque ad lectiones: preter antiphonam novi psalmi .s. Post partum vir***(f. 119)***go.* ***loco cuius dicitur. antifona.*** *Angelus domini nunciavit marie: et concepit de spiritu sancto. lectio prima.* ***M****issus est angelus gabriel ad deo in civitate gallilee cui nomen nazareth: ad virginem desponsatam viro: cui nomen erat ioseph de domo david et nomen virginis maria. Et ingressus angelus* **(f. 119v)** *ad eam dixit. Ave gratia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Tu* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***Responsorium*** *Missus est angelus gabriel ad mariam virginem desponsatam ioseph: nuncians ei verbum: et expavescit virgo de lumine: ne timeas maria invenisti graciam apud deum. Ecce concipies et paries filium et vo***(f. 120)***cabitur altissimi filius* ***Versiculus*** *Dabit ei dominus deus sedem david patris eius et regnabit in domo iacob in eternum. Ecce.* ***lectio .ij.*** ***Q****ue cum audisset turbata est in sermone eius: et cogitabat quails esset ista salutation. Et ait angelus ei. Ne timeas maria invenisti enim graciam apud deum. Ecce concipies* **(f. 120v)** *in utero et paries filium: et vocabis nomen eius iesum. Hic erit magnus et filius altissimi vocabitur. Et dabit ei dominus deus sedem david patris eius: et regnabit in domo iacob in eternum: et regni eius non erit finis. Tu autem.* ***Responsorium*** *Ave maria gratia plena dominus tecum. Spiritus sanctus superveniet in te: et virtus altissi***(f. 121)***mi obumbrabit tibi: quod enim ex te nascetur sanctum vocabotur filius dei.* ***Versiculus*** *Quomodo fiet istud: quoniam virum non cognosco. et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus.* ***lectio .iij.*** ***D****ixit autem maria ad angelorum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco: Et respondens angelus dixit ei.* **(f. 121v)** *Spiritus sanctus superveniet in te: et virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce helisabeth cognata tua: et ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria.* **(f. 122)** *Ecce ancilla domini: fiat mihi secundum verbum tuum. Tu autem* ***Responsorium*** *Deo gratias* ***Responsorium*** *Suscipe verbum virgo maria quod tibi a domino per angelum transmissum est: concipies deum pariter et hominem: ut benedicta dicaris inter omnes mulieres* ***Versiculus*** *Paries quidem filium et virginitatis non patiaris detrimentum: efficieris* **(f. 122v)** *gravida: et eris mater semper intacta. Ut benedicta. Gloria. Ut benedicta.* ***Ad laudes et ad horas. antiphona.*** *Missus est angelus gabriel*

ad mariam virginem desponsatam ioseph. ***psalmus*** *Dominus regnavit* ***antiphona*** *Ave maria gratia plena dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. alleluya.* ***psalmus*** ***I****ubilate* ***antiphona*** *Ne timeas maria: invenisti eium* **(f. 123)** *gratiam apud deum ecce concepies et paries filium alleluia.* ***psalmus*** *Deus deus meus* ***antiphona*** *Dabit ei dominus deus sedem david patris eius: et regnabit in eternum.* ***psalmus*** *Benedicite* ***antiphona*** *Ecce ancilla domini: fiat michi secundum verbum tuum.* ***psalmus*** *Laudate* ***capitulum*** ***E****gredietur.* ***Hymnum versiculi et psalmi per omnes*** **(f. 123v)** ***horas d...rsicut ante adventum preter versiculos none et completorij. Ad ..... antiphona*** *Spiritus sanctus in te descendet maria: ne timeas habebis in utero filium dei alleluya* ***Orationes ut supra in vesperis. Ad primam. antiphona*** *Missus est* ***Capitulum*** *Ecce virgo concipiet et pariet filium et vocabitur* **(f. 124)** *nomen eius emanuel: butirum et mel comedet ut sciat reprobare malum et eligere bonum* ***Responsorium*** *Deo gratias* ***Ad tertiam antiphona*** *Ave maria.* ***Capitulum.*** ***E****gredietur.* ***Ad sextam antiphona*** *Ne timeas.* ***Capitulum*** ***D****abit ei dominus deus sedem david patris eius: et regnabit in domo iacob in eternum: et* **(f. 124v)** *regni eius non erit finis.* ***Responsorium*** *Deo gratias.* ***ad .IX. antiphona*** *Ecce ancilla domini* ***Capitulum*** *Ecce virgo concipiet* ***Versiculus*** *Angelus domini nunciavit marie.* ***Responsorium*** *Et concepit de spiritu sancto* ***Ad vesperas antiphona*** *Missus est. cum reliquis de laudibus et psalmi consucti. Capitulum. Egredietur: cum reliquis ut supra in* **(f. 125)** *aliis vesperis Ad completorium Capitulum Ecce virgo. Versiculus angelus domini.* ***ad nunc dimittis antiphona*** *Spiritus sanctus Nota qui a vigilia nativitatis domini usque ad purificationem beate marie virginis fit officium sicut ante penthecostem: excepto quod as omnes horas dicitur. Oratio. Deus qui salutis eterne ad ditis orationibus de apostolum* **(f. 125v)** *cum aliis ad omnes horas sicut scriptu est in offitio ante adventum. Item ad laudes et per horas dr. antiphona* ***O*** *admirabile commertium creator generis humani animatum corpus sumens de virgine nasci dignatus est: et procedens homo sine semine largitus est nobis suam deitatem antiphona.* **(f. 126)** ***Q****Uando natus es ineffabiliter ex virgine: tunc implete sunt scripture: sicut pluvia in vellus descendisti: ut salvum faceres genus humanum te laudamus deus noster. antiphona* ***R****Ubum quem viderat moyses incombustum conservatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem: dei genitrix in***(f. 126v)***tercede pro nobis. antiphona* ***G****erminavit radix iesse orta est stella ex iacob virgo peperit salvatorem: te laudamus deus noster. antiphona* ***E****Cce maria genuit nobis salvatorem quem iohannes videns exclamavit dicens: ecce agnus dei: ecce qui tollit peccata mundi alleluya. ad benedictus. antiphona.* **(f. 127)** ***M****Irabile mysterium declaratur: hodie innovantur nature: deus homo factus est id quod fuit permansit: et quod non erat assumpsit: non commixtionem passus neque*

divisionem. Ad magnificat et ad nunc dimittis. antiphona ***M****agnum hereditatis misterium: templum dei factus est uterus nesciens* **(f. 127v)** *virum: non est pollutus ex ea carnem assumens: Omnes gentes venient dicentes: gloria tibi domine. Nota quo a vesperis sabbati sancti usque ad ascensionem fit officium beate marie virginis sicut ante adventum: excepto quod ad magnificat: et ad nunc dimittis: et ad benedictus dicitur Antiphona.* **(f. 128)** ***R****egnia celi letare. alleluia: quia quem meruisti portare alleluya. Resurexit sicut dixit: alleluya. Ora pro nobis deum. alleluia.* ***Oratio*** ***G****RAtiam tuam quesumus domine mentibus nostris infunde: ut qui angelo nunciante christi filii tui in carnationem cogno***(f. 128v)***vimus: per passionem eius et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur. Per eudem christum dominum nostrum. amen.* ***B****Enedicta et venerabilis es virgo maria que sine tactu pudoris inventaes mater salvatoris.* **(f. 129)** branco;

6. OFÍCIO DOS DEFUNTOS, ff. 129v-197v

(f. 129v) Iconografia: *Cerimónias Fúnebres* (iluminura de página plena e margens); **(f. 130)** Iconografia: *Cerimónias Fúnebres* (inicial historiada); *Cerimónia da quebra dos escudos* (margens)*;* ***Incipit officium mortuorum. Ad vesperas. antiphona.*** Placebo domino. ***Psalmus***[41] ***D****ilexi quoniam exaudiet dominus vocem orationis mee. [****Q****]uia inclinavit aurem suam michi: et in diebus meis invocabo. [****C****]ircumdederunt me dolores mortis et pericula inferni invenerunt* **(f. 130v)** *me. [****T****]ribulationem et dolorem inveni: et nomen domini invocavi. [****O****] domine libera animam meam misericors dominus: et iustus et deus noster miseretur. [****C****]ustodiens parvulos dominus: humiliatus sum et liberavit me. [****C****]onvertere anima mea in requiem tuam quia dominus benefecit tibi. [****Q****]uia eripuit animam meam* **(f. 131)** *de morte: oculos meos a lachrimis pedes meos a lapsu.* ***P****lacebo domino in regione vivorum.* ***R****equiem eternam dona eis domine* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***Antiphona*** *Placebo domino in regione vivorum.* ***antiphona*** *Heu michi.* ***psalmus***[42] ***A****d dominum cum tribularer clamavi: et exaudivit me.* ***D****omine libera animam meam a labiis iniquis* **(f. 131v)** *et a lingua dolosa.* ***Q****uid detur tibi aut quid apponatur tibi: ad linguam dolosam* ***S****agitte potentis acute: cum carbonibus desolatoriis.* ***H****eu me quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus cedar multum incola fuit anima mea.* ***C****um his qui oderunt pacem eram pacificus: cum* **(f. 132)** *loquebar illis impugnabant me gratis.* ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Heu me quia*

[41] Salmo 114.
[42] Salmo 119

incolatus meus prolongatus est. ***antiphona*** *Dominus custodit.* ***Psalmus***[43] ***L****evavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium michi.* ***A****uxilium meum a domino: qui fecit celum et terram.* **(f. 132v)** ***N****on det in commotionem pedem tuum: neque dormiet qui custodit te.* ***E****cce non dormitabit neque dormiet: qui custodit israel* ***D****ominus custodit te: dominus protectio tua super manum dexteram tuam.* ***P****er diem sol non uret te: neque luna per noctem* ***D****ominum custodit te ab omni malo: custodiat* **(f. 133)** *animam tuam dominus.* ***D****ominus custodiat introitum tuum et exitum tuum: ex hoc nunc et usque in seculum.* ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Dominus custodiat te ab omni malo custodiat animam tuam dominus.* ***antiphona*** *Si iniquitates.* ***Psalmus***[44] ***D****e profundis clamavi ad te domine:* **(f. 133v)** *domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes: in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit.* ***Q****uia apud te propitiatio est: et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque* **(f. 134)** *ad noctem: speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia: et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Si iniquitates observaveris domine domine quis sustinebit* ***antiphona*** *Opera manuum.* ***Psalmus***[45] **(f. 134v)** ***C****onfitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.* ***I****n conspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad templum sanctum tuum et confitebor nomini tuo.* ***S****uper misericordia tua et veritate tua: quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* ***I****n quacumque die invo***(f. 135)***cavero te exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.* ***C****onfiteantur tibi domine omnes reges terre: quia audierunt omnia verba oris tui.* ***E****t cantent in viis domini: quoniam magna est gloria domini.* ***Q****uoniam excelsus dominus et humilia respicit et alta a longe cognoscit.* ***S****i ambulavero in medio* **(f. 135v)** *tribulationis vivificabis me: et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam: et salvum me fecit dextera tua.* ***D****ominus retribuet pro me domine misericordia tua in seculum opera manuum tuarum ne despicias.* ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Opera manuum tuarum ne despici***(f. 136)***as.* ***versiculus*** *Audivi vocem de celo dicetem michi* ***Responsorium*** *Beati mortui qui in domino moriuntur. Ad magnificat.* ***antiphona*** *Omne quod dat.* ***Canticum beate marie*** ***M****agnificat anima mea dominum.* ***E****t exultavit spiritus meus in deo salutari meo.* ***Q****uia respexit humilitatem ancille sue: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes ge***(f.**

[43] Salmo 120
[44] Salmo 129
[45] Salmo 137

136v)*neraciones.* ***Q****uia fecit michi magna qui potens est: et sanctum nomen eius.* ***E****t misericordia eius a progenie in progenies: timentibus eum.* ***F****ecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.* ***D****eposuit potentes de sede et exaltavit humiles.* ***E****surientes implevit bonis: et divites dimisit* **(f. 137)** *inanes.* *[**S**]uscepit israel puerum suum: recordatus misericordie sue.* *[**S**]icut locutus est ad patres nostros: abraam et semini eius in secula. .* *[**R**]equiem eternam dona eius domine. [**E**t] lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Omne quod dat michi pater ad me veniet: et eum qui venit ad me non eitiam foras. Deinde dicitur Pater* **(f. 137v)** *noster. totum.* ***Psalmus***[46] *[**L**]auda anima mea dominum: laudabo dominum in vita mea: psallam deo meo quamdiu fuero.* *[**N**]olite confidere in principibus in filiis hominum in quibus non est salus.* *[**E**]xibit spiritus eius et revertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* *[**B**]eatus cuius deus iacob* **(f. 138)** *adiutor eius: spes eius in domino deo ipsius qui fecit celum et terram: mare et omnia que in eis sunt.* ***Q****ui custodit veritatem in seculum facit iuditium iniuriam pacientibus: dat escam esurientibus.* ***D****ominus solvit compeditos: dominus illuminat cecos.* ***D****ominus erigit elisos: dominus diligit iustos.* ***D****ominus custodit* **(f. 138v)** *advenas: pupillum et viduam suscipiet: et vias peccatorum disperdet.* ***R****egnabit dominus in secula deus tuus syon: in generatione et generationem.* ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***Versiculus*** *Requiescant in pace.* ***Responsorium*** *Amen.* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat.* **(f. 139)** *Oremus* ***Oratio.*** ***D****eus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pontificali seu sacerdotali fecisti dignitate vigere: presta quesumus ut dum eorum quoque perpetuo aggregentur consortio.* ***Oratio.*** ***D****eus venie largitor et humane salutis amator: quesumus immensam clementiam* **(f. 139v)** *tuam: ut nostre congregationis fratres. sorores: propinquos. amicos et benefactores nostros qui ex hoc seculo transierunt: beata maria semper virgine intercedente cum omnibus sanctis tuis ad perpetue beatitudinis consortium pervenire concedas.* ***Oratio.*** ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor* **(f. 140)** *animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgentiam quam semper optaverunt: piis supplicationibus consequantur. Qui vivis et regnas deus per omnia secula seculorum.* ***Responsorium*** *Amen.* ***Versiculus*** ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***Versiculus*** *Requiescant* **(f. 140v)** *in pace.* ***Responsorium*** *Amen.* **Ad matutinas Invitatorium** ***R****egem cui omnia vivunt per venit adoremus* ***Psalmus***[47] ***V****enite exultemus*

[46] Salmo 145
[47] Salmo 94.

domino iubilemus deo salutari nostro: preoccupemus faciem eius in confessione: et in psalmis iubilemus ei. Regem cui omnia vivunt venite adoremus. ***Versiculus*** **(f. 141)** ***Q****uoniam deus magnus dominus. et rex magnus super omnes deos: quoniam non repellet dominus plebem suam: quia in manu eius sunt omnes fines terre: et altitudines montium ipse conspicit. Venite adoremus.* ***Versiculus*** ***Q****uoniam ipsius est mare et ipse fecit illud: et aridam fundaverunt* **(f. 141v)** *manus eius: venite adoremus et procidamus ante deum ploremus coram domino qui fecit nos quia ipse est dominus deus noster: nos autem populus eius et oves pascue eius.* ***R****egem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***Versiculus*** ***H****odie si vocem eius audieritis nolite obdurare* **(f. 142)** *corda vestra: sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto ubi tentaverunt me patres vestri probaverunt et viderunt opera mea. Venite adoremus.* ***Q****uadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi semper hi errant corde: ipsi vero non cognoverunt vias meas quibus iuravi in ira mea: si* **(f. 142v)** *introibunt in requiem meam. Regem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***Versiculus*** ***R****equiem eternam dona eis domine: et lux perpetua luceat eis. Venite adoremus. Regem cui omnia vivunt venite adoremus.* ***In primo nocturno. antifona*** *Dirige domine deus.* ***Psalmus***[48] ***V****erba mea auribus percipe domine: intellige* **(f. 143)** *clamorem meum.* ***I****ntende voci orationis mee: rex meus et deus meus.* ***Q****uoniam ad te orabo domine mane exaudies vocem meam.* ***M****ane astabo tibi et videbo quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* ***N****eque habitabit iuxta te malignus neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* ***O****disti omnes qui operantur ini****(f. 143v)****quitatem: perdes omnes qui loquuntur mendatium.* ***V****irum sanguinum et dolosum ab ominabitur dominus: ego autem in multitudine misericordie tue.* ***I****ntroibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* ***D****omine deduc me in iustitia tua propter inimicos meos: dirige in cons****(f. 144)****pectu tuo viam meam.* ***Q****uoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est.* ***S****epulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant: iudica illos deus.* ***D****ecidant a cogitationibus suis secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos: quoniam irritaverunt te domine.* ***E****t letentur* **(f. 144v)** *omnes qui sperant in te in eternum exultabunt: et habitabis in eis.* ***E****t gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum quoniam tu benedices iusto.* ***D****omine ut scuto bone voluntatis tue coronasti nos.* ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Dirige domine* **(f. 145)** *deus meus in conspectu tuo viam meam.* ***antiphona*** *Convertere domine.* ***psalmus***[49] ***D****OMine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum: sana me domine quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde sed tu*

[48] Salmo 5
[49] Salmo 6.

domine usquequo. **(f. 145v)** ***C****onvertere domine et eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam.* ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi* ***L****aboravi in gemitu meo: lavabo per singulas noctes lectum meum lachrimis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore* **(f. 146)** *oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam: dominus orationem meam suscepit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter.* **(f. 146v)** ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Convertere domine et eripe animam meam: quoniam non est in morte qui memor sit tui.* ***antiphona*** *Nequando.* ***Psalmus david***[50] ***D****omine deus meus in te speravi: salvum me fac ex omnibus persequentibus me et libera me.* ***N****equando rapiat ut leo animam* **(f. 147)** *meam: dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***D****omine deus meus si feci istud si est iniquitas in manibus meis.* ***S****i reddidi retribuentibus michi mala: decidam merito ab inimicis meis inanis.* ***P****ersequatur inimicus animam meam et comprehendat: et conculcet in terra vitam meam: et gloriam* **(f. 147v)** *meam in pulverem deducat.* ***E****xurge domine in ira tua et exaltare in finibus inimicorum meorum.* ***E****xurge domine deus meus in precepto quod mandasti: et sinagoga populorum circumdabit te* ***E****t propter hanc in altum regredere: dominus iudicat populos.* ***I****udica me domine secundum iustitiam meam: et secundum* **(f. 148)** *innocentiam meam super me.* ***C****onsumetur nequitia peccatorum et diriges iustum: scrutans corda et renes deus.* ***I****ustum adiutorium meum a domino: qui salvos facit rectos corde.* ***D****eus iudex iustus fortis et paciens: numquid irascitur per singulos dies* ***N****isi conversi fueritis* **(f. 148v)** *gladium suum vibravit: arcum suum tetendit et paravit illum.* ***E****t in eo paravit vasa mortis sagittas suas ardentibus effecit.* ***E****cce parturit in iustitiam concepit dolorem: et peperit iniquitatem.* ***L****acum aperuit et effodit eum: et incidit in foveam quam fecit.* ***C****onvertetur dolor eius in caput eius et* **(f. 149)** *in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* ***C****onfitebor domino secundum iustitiam eius: et psallam nomini domini altissimi.* ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Nequando rapiat ut leo animam meam dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.* ***Versiculus*** *A porta in***(f. 149v)***feri* ***Responsorium*** *Erue domine animas eorum. Pater noster et c.* ***Versiculus*** *Et ne nos inducas in tentationem* ***Responsorium*** *Sed libera nos malo.* ***lectio prima*** ***P****arce michi domine nichil enim sunt dies mei. Quid est homo quia magnificas eum. Aut quid apponis erga eum cor tuum Visitas eum diluculo et subito*

[50] Salmo 7

*probas illum. Usque***(f. 150)***quo non parcis michi: nec dimittis me ut glutiam salivam meam: Peccavi. Quid faciam tibi o custos hominum. Quare posuisti me contrarium tibi: et factus sum michi metipsi gravis. Cur non tollis peccatum meum et quare non aufers iniquitatem meam: Ecce nunc in pulvere dormiam* **(f. 150v)** *et si mane me quesieris non subsistam.* ***Responsorium*** ***C****redo quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* ***Versiculus*** *Quem visurus sum ego ipse et non alius et oculi mei conspecturi sunt. Et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* **(f. 151v)** ***lectio secunda*** ***T****edet animam meam vite mee: dimittam adversum me eloquium meum. Loquar in amaritudine anime mee: dicam deo. Noli me condempnare. Indica michi: cur me ita iudices. Numquid bonum tibi videtur si calumnieris: et opprimas me opus manuum tuarum: et* **(f. 151)** *consilium impiorum adiuves. Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo et tu videbis. Numquid sicut dies hominis dies tui: et anni tui sicut humana sunt tempora: ut queras iniquitatem meam et peccatum meum scruteris. Et scias quia nichil impium fecerim: cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.* ***Responsorium*** **(f. 152)** ***Q****ui lazarum resuscitasti a monumento fetidum. Tu eis domine dona requiem et locum indulgentie.* ***Versiculus*** *Qui venturus es iudicare vivos et mortuos: et seculum per ignem. Tu eis domine dona requiem et lucum indulgentie.* ***lectio .iij*** ***M****anus tue domine fecerunt me et plasmaverunt me totum in circui***(f. 152v)***tu: et sic repente precipitas me. Memento queso quod sicut lutum feceris me: et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulsisti me: et sicut caseum me coagulasti. Pelle et carnibus vestisti me: ossibus et nervis compegisti me. Vitam et misericordiam tribuisti michi: et visitatio tua custodivit spiritum meum.* ***Responsorium*** **(f. 153)** ***D****omine quando veneris iudicare terram ubi me abscondam a vultu ire tue. Quia peccavi nimis in vita mea.* ***Versiculus*** *Commisa mea pavesco et ante te erubesco dum veneris iudicare noli me condempnare. Quia peccavi nimis in vita mea.* ***In secundo nocturno antiphona.*** *In loco pascue ibi me.* ***psalmus***[51] **(f. 153v)** ***D****OMinus regit me et nichil michi deerit: in loco pascue ibi me collocavit.* ***S****uper aquam refectionis educavit me: animam meam convertit.* ***D****eduxit me super semitas iustitie: propter nomen suum.* ***N****am et si ambulavero in medio umbre mortis: non timebo mala quoniam tu mecum es.* ***V****irga* **(f. 154)** *tua et baculus tuus: ipsa me consolata sunt.* ***P****arasti in conspectu meo mensam: adversus eos qui tribulant me.* ***I****mpinguasti in oleo caput meum: et calix meus inebrians quam preclarus est.* ***E****t misericordia tua subsequetur me: omnibus diebus vite mee.* ***E****t ut inhabitem in domo domini: in* **(f. 154v)** *longitudinem dierum.* ***R****equiem eternam dona eius*

[51] Salmo 22

domine. ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *In loco pascue ibi me collocavit.* ***antiphona*** *Delicta.* ***psalmus***[52] ***A****d te domine levavi animam meam: deus meus in te confido non erubescam.* ***N****eque irrideant me inimici mei: etenim universi qui susti***(f. 155)***nent te non confundentur.* ***C****onfundantur omnes iniqua agentes: supervacue.* ***V****ias tuas domine demonstra michi: et semitas tuas edoce me.* ***D****irige me in veritate tua et doce me. quia tu es deus salvator meus: et te sustinui tota die.* ***R****eminiscere miserationum tuarum domine: et misericordiarum* **(f. 155v)** *tuarum que a seculo sunt.* ***D****elicta iuventutis mee: et ignorantias meas ne memineris.* ***S****ecundum misericordiam tuam memento mei tu: propter bonitatem tuam domine.* ***D****ulcis et rectus dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in via.* ***D****iriget mansuetos in iuditio: docebit mites vias* **(f. 156)** *suas.* ***U****niverse vie domini misericordia et veritas requirentibus testamentum eius et testimonia eius.* ***P****ropter nomen tuum domine propiciaberis peccato meo: multum est enim.* ***Q****uis est homo qui timet dominum: legem statuit ei in via quam elegit.* ***A****nima eius in bonis demorabitur et semen eius hereditabit* **(f. 156v)** *terram.* ***F****irmamentum est dominus timentibus eum: et testamentum ipsius ut manifestetur illis.* ***O****culi mei semper ad dominum quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.* ***R****espice in me et miserere mei: quia unicus et pauper sum ego.* ***T****ribulationes cordis mei multiplicate sunt: de ne***(f. 157)***cessitatibus meis erue me.* ***V****ide humilitatem meam et dolorem meum: et dimitte universa delicta mea.* ***R****espice inimicos meos quoniam multiplicati sunt: et odio iniquo oderunt me.* ***C****ustodi animam meam et erue me non erubescam: quoniam speravi in te.* ***I****nnocentes et recti adheserunt michi quia* **(f. 157v)** *sustinui te.* ***L****ibera deus israel: ex omnibus tribulationibus suis.* ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Delicta iuventutis mee: et ignorantias meas ne memineris domine.* ***antiphona*** *Credo videre.* ***psalmus***[53] ***D****ominus illuminatio mea: et salus mea quem timebo* ***D****ominus* **(f. 158)** *protector vite mee: a quo trepidabo* ***D****um appropiant super me nocentes: ut edant carnes meas.* ***Q****ui tribulant me inimici mei ipsi infirmati sunt et ceciderunt.* ***S****i consistant adversum me castra: non timebit cor meum.* ***S****i exurgat adversum me prelium in hoc ego sperabo.* ***U****nam petii a domino hanc requiram* **(f. 158v)** *ut inhabitem in domo domini omnibus diebus vite mee.* ***U****t videam voluntatem domini: et visitem templum eius.* ***Q****uoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.* ***I****n petra exaltavit me: et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* ***C****ircuivi et im***(f. 159)***molavi in tabernaculo eius hostiam

[52] Salmo 24
[53] Salmo 26

vociferationis cantabo et psalmum dicam domino. ***E****xaudi domine vocem meam qua clamavi ad te: miserere mei et exaudi me.* ***T****ibi dixit cor meum exquisivit te facies mea: faciem tuam domine requiram.* ***N****e avertas faciem tuam a me ne declines a servo tuo.* **(f. 159v)** ***A****diutor meus esto domine ne derelinquas me: neque dispicias me deus salutaris meus.* ***Q****uoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me: dominus autem assumpsit me.* ***L****egem pone michi domine in via tua: et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* ***N****e tradideris me in animas tribulantium me:* **(f. 160)** *quoniam insurrexerunt in me testes iniqui et mentita est iniquitas sibi.* ***C****redo videre bona domini in terra viventium.* ***E****xpecta dominum viriliter age et confortetur cor tuum et sustine dominum.* ***R****equiem eternam dona eius domine.* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** ***C****redo videre bona domini in terra viventium.* **(f. 160v)** ***Versiculus*** *Collocet eos dominus cum principibus.* ***Responsorium*** *Cum principibus populi sui. Pater noster. et c.* ***Versiculus*** *Et ne nos inducas in tentationem* ***Responsorium*** *Sed libera nos a malo* ***Lectio quarta*** ***R****esponde michi: quantas habeo iniquitates et peccata scelera mea atque delicta ostende michi. Cur faciem tuam abscondis* **(f. 161)** *et arbitraris me inimicum tuum. Contra folium quod vento rapitur: ostendis potentiam tuam et stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me: amaritudines: et consumere me vis peccatis adolescentie mee. Posuisti in nervo pedem meum: et observasti omnes semitas meas. Et vestigia* **(f. 161v)** *pedum meorum considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum: et quasi vestimentum quod comeditur a tinea.* ***Responsum*** ***M****emento mei deus quia ventus est vita mea. Nec aspiciat me visus hominis.* ***Versiculus*** *De profundis clamavi ad te domine: domine exaudi vocem meam. Nec aspiciat me visus hominis.* **(f. 162)** ***Lectio quinta*** ***H****omo natus de muliere: brevi vivens tempore: repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur et conteritur: et fugit velud umbra: et numquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huius cemodi aperire oculos tuos: et adducere eum tecum in iudicium. Quis* **(f. 162v)** *potest facere mundum de immundo conceptum semine. Nonne tu qui solus es. Breves dies hominis sunt: numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius qui preteriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo ut quiescat donec optata veniat: et sicut mercenarii dies eius.* ***Responsorium*** ***H****eu michi domine quia* **(f. 163)** *peccavi nimis in vita mea quid faciam miser ubi fugiam nisi ad te deus meus. Miserere mei dum veneris in novissimo die.* ***Versiculus*** Anima mea turbata est valde sed tu domine succurre ei. Miserere dum veneris in novissimo die. **Lectio sexta.** ***Q****uis michi hoc tribuat ut in inferno protegas me: et abscondas* **(f. 163v)** *me donec pertranseat furor tuus: et constituas michi tempus in quo recorderis mei. Putas ne mortuus homo rursum vivat. Cunctis diebus quibus nunc milito expecto donec veniat*

immutatio mea. vocabis me: et ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti: sed **(f. 164)** *parce peccatis meis.* ***Responsorium*** ***N****e recorderis peccata mea domine. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Dirige domine deus meus in conspectu tuo viam meam. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** ***R****equiem eternam dona eius domine et lux perpetua luceat eis. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***In tercio*** **(f. 164v)** ***nocturno antiphona.*** *Complaceat* ***Psalmus***[54] ***E****xpectans expectavi dominum: et intendit michi.* ***E****t exaudivit preces meas: et eduxit me de lacu miserie et de luto fecis.* ***E****t statuit supra petram pedes meos: et direxit gressus meos.* ***E****t immisit in os meum canticum novum: carmen deo nostro.* ***V****idebunt multi et time***(f. 165)***bunt: et sperabunt in domino.* ***B****eatus vir cuius est nomen domini spes eius: et non respexit in vanitates et insanias falsas.* ***M****ulta fecisti tu domine deus meus mirabilia tua: et cogitationibus tuis non est quis similis sit tibi.* ***A****nnunciavi et locutus sum: multiplicati sunt sunt super numerum.* ***S****acrificium et obla***(f. 165v)***tionem noluisti: aures autem perfecisti michi.* ***H****olocaustum et pro peccato non postulasti: tunc dixi ecce venio.* ***I****n capite libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam deus meus volui: et legem tuam in medio cordis mei.* ***A****nnuntiavi iusticiam tuam in ecclesia magna ecce labia mea non prohi***(f. 166)***bebo domine tu scisti.* ***I****usticiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam et salutare tuum dixi.* ***N****on abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam: a consilio multo.* ***T****u autem domine ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.* **(f. 166v)** ***Q****uoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates mee et non potui ut viderem.* ***M****ultiplicate sunt super capillos capitis mei: et cor meum dereliquit me.* ***C****omplaceat tibi domine ut eruas me: domine ad adiuvandum me respice.* ***C****onfundantur et revereantur si***(f. 167)***mul qui querunt animam meam: ut auferant eam.* ***C****onvertantur retrorsum et revereantur: qui volunt michi mala.* ***F****erant confestim confusionem suam: qui dicunt michi euge euge.* ***E****xultent et letentur super te omnes querentes te: et dicant semper magnificetur dominus: qui diligunt salutare tuum.* **(f. 167v)** ***E****go autem mendicus sum et pauper: dominus sollicitus est mei.* ***A****diutor meus et protector meus es tu: deus meus ne tardaveris.* ***R****equiem eternam dona eius domine et lux perpetua luceat eis. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***antiphona.*** *Complaceat tibi domine ut eripias me domine ad adiuvandum me respice cc.* ***antiphona.*** *Sana domine* ***psalmus***[55] **(f. 168)** ***B****eatus qui intelligit*

[54] Salmo 39.
[55] Salmo 40

super egenum et pauperem: in die mala liberavit eum dominus. ***D****ominus conservet eum et vivificet eum: et beatum faciat eum in terra: et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***D****ominus opem ferat illi super lectum doloris eius universum stratum eius versasti in infirmitate* **(f. 168v)** *eius.* ***E****go dixi domine miserere mei sana animam meam quia peccavi tibi.* ***I****nimici mei dixerunt mala michi: quando morietur et peribit nomen eius* ***E****t si ingrediebatur ut videret vana loquebatur cor eius: congregabit iniquitatem sibi.* ***E****grediebatur foras: et loquebatur in idipsum.* ***A****dversum* **(f. 169)** *me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala michi.* ***V****erbum iniquum constituerunt adversum me: numquid qui dormit non adiiciet ut resurgat* ***E****tenim homo pacis mee in quo speravi: qui edebat panes meos magnificavit super me supplantationem.* ***T****u* **(f. 169v)** *autem domine miserere mei: et resuscita me: et retribuam eis.* ***I****n hoc cognovi quoniam voluisti me. quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* ***M****e autem propter innocentiam suscepisti: et confirmasti me in conspectu tuo in eternum.* ***B****enedictus dominus deus israel a seculo et in seculum fiat* **(f. 170)** *fiat.* ***R****equiem eternam dona eius domine et lux perpetua luceat eis. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***antiphona.*** *Sana domine animam meam quia peccavi tibi.* ***antiphona.*** *Sitivit* ***psalmus***[56] ***Q****uemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te deus.* ***S****itivit anima mea ad deum fontem vivum: quando* **(f. 170v)** *veniam et apparebo ante faciem dei.* ***F****uerunt michi lachrime mee panes die ac nocte: dum dicitur michi quotidie ubi est deus tuus.* ***H****ec recordatus sum et effudi in me animam meam quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum dei.* ***I****n voce exultationis et confessionis sonus epulantis.* ***Q****uare* **(f. 171)** *tristis es anima mea: et quare conturbas me.* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei et deus meus.* ***A****d me ipsum anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra iordanis et hermonii a monte modico.* ***A****bissus abissum invocat: in voce catharactarum tuarum.* ***O****mnia* **(f. 171v)** *excelsa tua: et fluctus tui super me transierunt.* ***I****n die mandavit dominus misericordiam suam: et nocte canticum eius.* ***A****pud me oratio deo vite mee: dicam deo susceptor meus es.* ***Q****uare oblitus es mei et quare contristatus incedo: dum affligit me inimicus* ***D****um confringuntur ossa mea: expro***(f. 172)***** *baverunt michi qui tribulant me inimici mei.* ***D****um dicunt michi per singulos dies: ubi est deus tuus* ***Q****uare tristis es anima mea: et quare conturbas me* ***S****pera in deo quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei et deus meus. .* ***R****equiem eternam dona eius domine* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona.*** *Sitivit* **(f. 172v)** *anima mea ad deum fontem vivum quando veniam et apparebo ante faciem domini.*

[56] Salmo 41

Versiculus *Ne tradas vestiis animas confitentes tibi.* ***Responsorium*** *Et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Pater noster. et c.* ***Versiculus*** *Et ne nos inducas in tentationem* ***Responsorium*** *Sed libera nos a malo* ***Lectio septima*** **(f. 173)** ***S****piritus meus attenuabitur: dies mei breviabuntur et solum michi superest sepulchrum. Non peccavi: et in amaritudinibus moratur oculus meus. Libera me domine et pone me iuxta te: et cuius vis manus pugnet contra me. Dies mei transierunt cogitationes mee dissipate sunt torquentes* **(f. 173v)** *cor meum. Noctem verterunt in diem: et rursum post tenebras spero lucem. Si sustinuero infernus domus mea est: et in tenebris stravi lectulum meum. Putredini dixi. Pater meus es: et mater mea: et soror mea vermibus. Ubi est ergo nunc prestolatio mea et patientia mea. Tu es domine deus meus.* ***Responsorium*** **(f. 174)** ***P****eccantem me quotidie et non me penitentem timor mortis conturbat me. p. Quia in inferno nulla est redemptio: miserere mei deus et salva me.* ***Versiculus*** *Deus in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua libera me. Quia in inferno* nulla est redemptio miserere mei deus et salva me. ***Lectio octava*** **(f. 174v)** ***P****elli mee consumptis carnibus adhesit os meum: et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei miseremini mei saltem vos amici mei: quia manus domini tetigit me. Quare persequimini me sicut deus: et carnibus meis saturamini. Quis michi tribuat ut* **(f. 175)** *scribantur sermones mei. Quis michi det ut exarentur in libro stilo ferreo aut plumbi lamina: vel celte sculpantur in scilice. Scio enim quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum et rursum circumdabor pelle mea: et in carne mea videbo deum salvatorem meum. Quem* **(f. 175v)** *visurus sum ego ipse: et non alius etoculi mei conspecturi sunt. Reposita est hec spes mea in sinu meo.* ***Responsorium*** ***D****omine secundum actum meum noli me iudicare nichil dignum in conspectu tuo egi. Ideo deprecor maiestatem tuam: Ut tu deus deleas iniquitatem meam.* ***Versiculus*** *Amplius lava me domine ab in iusti***(f. 176)***cia mea: et a delicto meo munda me. Ut tu deus deleas iniquitatem meam.* ***Lectio nonam*** ***Q****uare de vulva eduxisti me: qui utinam consumptus essem: ne oculus me videret fuissem quasi qui non essem de utero translatus ad tumulum. Numquid non paucitas dierum meorum finietur* **(f. 176v)** *brevi: Dimitte me ergo ut plangam paululum dolorem meum: antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine. Terra miserie: et tenebrarum ubi umbra mortis: et nullus ordo: sed sempiternus horror inhabitat.* ***Responsorium*** ***L****ibera me domine de viis inferni qui portas* **(f. 177)** *ereas confregisti: et visitasti infernum: et dedisti eis lumen et viderent. Qui erant in penis tenebrarum* ***Versiculus*** *Clamantes et dicentes advenisti redemptor noster. Qui erant in penis tenebrarum* ***Versiculus*** *Requiem eternam dona eis domine et lux perpetua luceat eis. Qui erant in penis tenebrarum . Et dicitur*

semper in festum trium **(f. 177v)** *lectionum et feriali offitio. Sequens responsorium non dicitur nisi in secundum die post festum omnium sanctorum: et in obitu fratrum et soror* ***Responsorium*** ***L****ibera me domine de morte eterna in die illa tremenda. Quando celi movendi sunt terra. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Versiculus*** *Tremens factus sum ego et timeo dum discussio* **(f. 178)** *venerit atque ventura ira. Quando celi movendi sunt et terra.* ***Versiculus*** *Dies illa dies ire calamitatis et miserie dies magna et amara valde. Dum veneris iudicare seculum per ignem. Requiem eternam dona eius domine: et lux perpetua luceat eis. repetatur* ***Responsorium*** ***L****ibera me domine de morte eterna in die illa tremenda.* **(f. 178v)** *Quando celi movendi sunt terra. Dum veneris iudicare seculum per ignem.* ***Ad laudes antiphona.*** *Exultabunt domino.* ***Psalmus***[57] ***M****iserere mei deus: secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum: dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate* **(f. 179)** *mea: et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognosco: et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum: et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem* **(f. 179v)** *dilexisti: incerta et occulta sapientie tue manifestasti michi.* ***A****sperges me domino ysopo et mundabor: lavabis me et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam: et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum* **(f. 180)** *crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ***N****e proiicias me a facie tua: et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde michi leticiam salutaris tui et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo iniquos vias tuas: et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis* **(f. 180v)** *mee: et exultabit lingua mea iusticiam tuam.* ***D****omine labia mea aperies: et os meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem: utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum deus non despicies.* ***B****enigne fac domine in bona voluntate* **(f. 181)** *tua syon: ut edificentur muri hierusalem.* ***T****unc acceptabis sacrificium iusticie: oblationes et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.* ***R****equiem eternam dona eius domine* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Exultabunt domino ossa humiliata* ***antiphona*** *Exaudi domine* ***Psalmus***[58] **(f. 181v)** ***T****e decet hymnus deus in syon: et tibi reddetur votum in hierusalem.* ***E****xaudi deus orationem meam: ad te omnis caro veniet.* ***V****erba iniquorum prevaluerunt super nos: et impietatibus*

[57] Salmo 50.
[58] Salmo 64.

nostris tu propitiaberis. ***B****eatus quem elegisti et assumpsisti: in habitabit in atriis tuis.* ***R****eplebimur in bonis* **(f. 182)** *domus tue: sanctum est templum tuum: mirabile in equitate.* ***E****xaudi nos deus salutaris noster: spes omnium finium terre et in mari longe.* ***P****reparans montes in virtute tua: accinctus potentia qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.* ***T****urbabuntur gentes et timebunt qui habitant terminos* **(f. 182v)** *a signis tuis: exitus matutini et vespere delectabis.* ***V****isitasti terram et inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.* ***F****lumen dei repletum est aquis aparasti cibum illorum quoniam ita est preparatio eius.* ***R****ivos eius inebrians multiplica genimina eius in stillicidiis eius letabitur germinans.* ***B****enedi***(f. 183)***ces corone anni benignitatis tue: et campi tui replebuntur ubertate.* ***P****inguescent speciosa deserti et exultatione colles accingentur.* ***I****nduti sunt arietes ovium: et valles abundabunt frumento clamabunt etenim hymnum dicent.* ***R****equiem eternam dona eius domine* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** **(f. 183v)** *Exaudi domine orationem meam ad te omnis caro veniet.* ***antiphona*** *Me suscepit* ***psalmus david***[59] ***D****eus deus meus ad te de luce vigilo.* ***S****itivit in te anima mea: quam multipliciter tibi caro mea.* ***I****n terra deserta invia et inaquosa: sic in sancto apparui tibi: ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* ***Q****uoniam me***(f. 184)***lior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.* ***S****ic benedicam te in vita mea: et in nomine tuo levabo manus meas.* ***S****icut adipe et pinguedine repleatur anima mea: et labiis exultationis laudabit os meum.* ***S****ic memor fui tui super stratum meum: in matutinis meditabor in te: quia fuisti ad***(f. 184v)***iutor meus.* ***E****t in velamento alarum tuarum exultabo adhesit anima mea post te: me suscepit dextera tua.* ***I****psi vero in vanum quesierunt animam meam introibunt in inferiora terre: tradentur in manus gladii partes vulpium erunt.* ***R****ex vero letabitur in deo laudabuntur omnes qui iurant in eo quia obs***(f. 185)***tructum est os loquentium iniqua.* **[psalmus]**[60] ***D****eus misereatur nostri et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.* ***U****t cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.* ***C****onfiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes.* ***L****etentur et exultent gentes: quoniam iudi***(f. 185v)***cas populos in equitate et gentes in terra dirigis.* ***C****onfiteantur tibi populi deus confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum.* ***B****enedicat nos deus deus noster benedicat nos deus: et metuant eum omnes fines terre.* ***R****equiem eternam dona eius domine* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Me susce***(f. 186)***pit dextera tua domine.* ***antiphona*** *A porta inferi.* ***Psalmus***[61] ***E****go dixi in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.* ***Q****uesivi residum annorum meorum dixi non videbo dominum deum in*

[59] Salmo 62.
[60] Salmo 66.
[61] Erro do rubricador. É um cântico.

terra viventium. ***N****on aspiciam hominem ultra et habitatorem quietis.* ***G****eneratio mea ablata est et convoluta est a me* **(f. 186v)** *quasi tabernacula pastor.* ***P****recisa est velut a texente vita mea dum adhuc ordirer succidit me: de mane usque ad vesperam finies me.* ***S****perabam usque ad mane quasi leo sic contrivit omnia ossa mea.* ***D****e mane usque ad vesperam finies me: sicut pullus hirundinis sic clamabo meditabor ut columba.* ***A****ttenuati* **(f. 187)** *sunt oculi oculi mei: suspicientes in excelso.* ***D****omine vim patior responde pro me quid dicam aut quid respondebit michi: cum ipse fecerim.* ***R****ecogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee.* ***D****omine si sic vivitur et in talibus vita spiritus mei corripies me et vivificabis me ecce in pace amaritudo* **(f. 187v)** *mea amarissima.* ***T****u autem eruisti animam meam ut non periret: proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.* ***Q****uia non infernus confitebitur tibi: neque mors laudabit te non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam.* ***V****ivens vivens ipse confitebitur tibi: sicut et ego hodie pater filiis notam faciet veritatem tuam.* **(f. 188)** ***D****omine salvum me fac: et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vite nostre in domo domini.* ***R****equiem eternam dona eius domine* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *A porta inferi erue domine animas eorum.* ***antiphona*** *Omnis spiritus* ***psalmus***[62] ***L****audate dominum de celis laudate eum in excelsis.* ***L****audate eum omnes angeli* **(f. 188v)** *angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* ***L****audate eum sol et luna: laudate eum omnes stelle et lumen.* ***L****audate eum celi celorum: et aque que super celos sunt laudent nomen domini.* ***Q****uia ipse dixit et facta sunt: ipse mandavit et creata sunt.* ***S****tatuit ea in eternum et in seculum seculi preceptum posuit et non pre***(f. 189)***teribit.* ***L****audate dominum de terra: dracones et omnes abissi.* ***I****gnis grando nix glacies spiritus procellarum que faciunt verbum eius.* ***M****ontes et omnes colles ligna fructifera et omnes cedri.* ***B****estie et universa pecora serpentes et volucres pennate.* ***R****eges terre et omnes populi: principes et omnes iudices terre.* ***I****uvenes et virgines* **(f. 189v)** *senes cum iunioribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius.* ***C****onfessio eius super celum et terram: et exaltavit cornu populi sui.* ***H****ymnus omnibus sanctis eius: filiis Israel populo appropinquanti sibi.* **[psalmus]** [63] ***C****antate domino canticum novum: laus eius in ecclesia sanctorum.* ***L****etetur israel in eo qui fecit eum:* **(f. 190)** *et filie syon exultent in rege suo.* ***L****audent nomen eius in choro: in tympano et psalterio psallant ei.* ***Q****uia beneplacitum est domino in populo suo: et exaltavit mansuetos in salutem.* ***E****xultabunt sancti in gloria letabuntur in cubilibus suis.* ***E****xultationes dei in gutture eorum: et gladii ancipites in manibus eorum.* ***A****d* **(f. 190v)**

[62] Salmo 148.
[63] Salmo 149.

faciendam vindictam in nacionibus: increpationes in populis. ***A****d alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis.* ***U****t faciant in eis iudicium conscriptum gloria hec est omnibus sanctis eius.* **[psalmus]**[64] ***L****audate dominum in sanctis laudate eum in firmamento virtutis eius.* ***L****audate eum in virtutibus eius lau***(f. 191)***date eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* ***L****audate eum in sono tube laudate eum in psalterio et cythara.* ***L****audate eum in tympano et choro: laudate eum in chordis et organo.* ***L****audate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cimbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.* ***R****equiem eternam* **(f. 191v)** *dona eius domine* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Omnis spiritus laudet dominum* ***versiculus*** *Audivi vocem de celo dicetem michi* ***Responsorium*** *Beati mortui qui in domino moriuntur* ***antiphona*** *Ego sum* ***Canticum zacharie*** ***B****enedictus dominus deus israel: quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue.* ***E****t erexit cornu salutis* **(f. 192)** *nobis: in domo david pueri sui.* ***S****icut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius.* ***S****alutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos.* ***A****d faciendam misericordiam cum patribus nostris: et memorari testamenti sui sancti.* ***I****usiurandum quod iuravit: ad abraam patrem nostrum daturum* **(f. 192v)** *se nobis.* ***U****t sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati: serviamus illi.* ***I****n sanctitate et iusticia coram ipso: omnibus diebus nostris.* ***E****t tu puer propheta altissimi vocaberis: preibis enim ante faciem domini parare vias eius.* ***A****d dandam scientiam salutem plebi eius: in remissionem peccatorum eorum.* ***P****er viscera* **(f. 193)** *misericordie dei nostri: in quibus visitavit nos oriens ex alto.* ***I****lluminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* ***R****equiem eternam dona eius domine* ***E****t lux perpetua luceat eis.* ***antiphona*** *Ego sum resurrectio et vita qui credit in me etiam si mortuus fuerit vivet* **(f. 193v)** *et omnis qui vivit et credit in me non morietur in eternum.* ***K****irieleyson.* ***C****hristelison.* ***K****irieleyson* ***P****ater noster et cc.* ***Versiculus*** *Et ne nos iudicas in tentationem.* ***Responsorium*** *Sed libera nos a malo* ***Psalmus***[65]***.*** ***D****e profundis clamavi ad te domine domine exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee.* **(f. 194)** ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propiciatio est: et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia: et copiosa apud eum redemptio.* **(f. 194v)** ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***R****equiem eternam dona eius domine* ***E****t lux perpetua luceat*

[64] Salmo 150.
[65] Salmo 129.

eis. ***Versiculus*** *A porta inferi* ***Responsorium*** *Erue domine animas eorum.* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam* ***Responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat* ***Oremus****.* ***D****eus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pontificali seu* **(f. 195)** *sacerdotali fecisti dignitate vigere: presta quesumus ut eorum quoque perpetuo agregentur consortio.* ***Oratio*** ***D****eus venie largitor et humane salutis amator quesumus clementiam tuam: ut nostre congregationis fratres et sorores: propinquos et benefactores nostros: qui ex hoc seculo transierunt: beata maria semper virgine intercedente* **(f. 195v)** *cum omnibus sanctis tuis ad perpetue beatitudinis consortium pervenire concedas.* ***Oratio*** ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor: animabus famulorum famularumque tuarum: remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgentiam qua semper optaverunt piis supplicationibus consequantur. Qui vivis et regnas deus per omnia secula seculorum amen.* **(f. 196)** ***Oratio pro patre et matre*** ***D****eus qui nos patrem et matrem honorare precepisti: miserere clementer animabus patris et matris mee: eorumque peccata dimitte: meque eos in eterne claritatis gaudio fac videre. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***Oratio pro uno defuncto.*** ***I****nclina domine aurem tuam ad preces nostras* **(f. 196v)** *quibus misericordiam tuam supplices deprecamur: ut animam famuli tui quam de hoc seculo migrare iusisti in pacis ac lucis regione constituas et sanctorum tuorum iubeas esse consortem. Per christum dominum.* ***Oratio pro defuncta.*** ***Q****uesumus domine pro tua pietate miserere anime famule tue: et* **(f. 197)** *a contagiis mortalitatis exutam: in eterne saluationis partem restitue. Per christum dominum nostrum. Amen.* ***Hanc orationem compilavit papa Ioannes .XII. concedes cuilibus transeunti cimiterium sine ecclesiam: et orationem eam dem devote legenti: tot dierum indulgentias: qui christi fidelium corpora ibi sunt sepulti.*** ***A*** *Elete omnes christi fideles anime: det* **(f. 197v)** *vobis requiem ille qui est vera requies iesus christus filius dei vivi qui natus est de immaculata virgine maria per nostra omni usque salute: et vos redemit suo precioso sanguine: benedicat vos et a penis liberet: faciat quesumus vos resurgere in die resurrectionis et iudicii: et angelis suis associans in celis secum sine sine gaudere. Amen.*

7. SALMOS PENITENCIAIS E LITANIA, ff. 198-228v

(f. 198) ***Incipit septem psalmi penitentiales. antiphona.*** *Ne reminiscaris* ***contra iram. psalmus***[66] ***D****OMine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me.* ***M****iserere mei domine quoniam infirmus sum: sana me domine: quoniam conturbata sunt omnia* **(f. 198v)** *ossa mea.* ***E****t anima mea turbata est valde: sed tu domine usquequo.* ***C****onvertere domine et eripe*

[66] Salmo 6.

animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam. ***Q****uoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi.* ***L****aboravi in gemitu meo lavabo per singulas noctes:* **(f. 199)** *lectum meum lachrymis meis stratum meum rigabo.* ***T****urbatus est a furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.* ***D****iscedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit dominus vocem fletus mei.* ***E****xaudivit dominus deprecationem meam dominus orationem meam susce***(f. 199v)***pit.* ***E****rubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter.* ***G****loria patri.* ***Contra superbiam psalmus***[67] ***B****eati quorum remisse sunt iniquitates: et quorum tecta sunt peccata.* ***B****eatus vir cui non inputavit dominus pecca***(f. 200)***tum: nec est in spiritu eius dolus.* ***Q****uoniam tacui inveteraverunt ossa mea: dum clamarem tota die.* ***Q****uoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in eruna mea dum configitur spina.* ***D****elictum meum cognitum tibi feci: et iniustitiam meam non abscondi.* ***D****ixi confitebor ad***(f. 200v)***versum me iniusticiam meam domino: et tu remisiti impietatem peccati mei.* ***P****ro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno.* ***V****eruntum in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Tu es refugium meum a tribulatione que circundedit me: exultatio mea erue me a* **(f. 201)** *circumdantibus me.* ***I****ntellectum tibi dabo et instruam te in via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos.* ***N****olite fieri sicut equus et mulus in quibus non est intellectus.* ***I****n chamo et freno maxillas eorum constringe: qui non approximant ad te.* ***M****ulta flagella peccatoris: sperantes autem* **(f. 201v)** *in domino misericordia circumdabit.* ***L****etamini in domino et exultate iusti: et gloriamini omnes recti corde.* ***G****loria* ***Contra gulam. psalmus***[68] ***D****omine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.* ***Q****uoniam sagitte tue infixe sunt mihi et confirmasti super me manum* **(f. 202)** *tuam.* ***N****on est sanitas in carne mea a facie ire tue: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* ***Q****uoniam iniquitates mee supergresse sunt caput meum: et sicut onus grave gravate sunt super me.* ***P****utruerunt et corrupte sunt cicatrices mee: a facie insipientie mee.* ***M****iser factus sum et curvatus* **(f. 202v)** *sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.* ***Q****uoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: et non est sanitas in carne mea.* ***A****fflictus sum et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.* ***D****omine ante te omne desiderium meum: et gemitus meus a te non est absconditus.* **(f. 203)** ***C****or meum conturbatum est in me: dereliquit me virtus mea: et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.* ***A****mici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt.* ***E****t qui iuxta me erant*

[67] Salmo 31.
[68] Salmo 37.

de longe steterunt: et vim faciebant qui querebant animam meam. ***E****t qui inquire***(f. 203v)***bant *mala mihi locuti sunt vanitates: et dolos tota die meditabantur.* ***E****go autem tanquam surdus non audiebam: et sicut mutus non aperiens os suum.* ***E****t factus sum sicut homo non audiens et non habens in ore suo redargutiones.* ***Q****uoniam in te domine speravi: tu exaudies me domine deus meus.* **(f. 204)** ***Q****uia dixi ne quando supergaudeant mihi inimici mei: et dum commoventur pedes mei super me magna locuti sunt.* ***Q****uoniam ego in flagella paratus sum et dolor meus in conspectu meo semper.* ***Q****uoniam iniquitatem meam annunciabo: et cogitabo pro peccato meo.* ***I****nimici autem mei vivunt et confirmati* **(f. 204v)** *sunt super me: et multiplicati sunt qui oderunt me iniqui.* ***Q****ui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem.* ***N****e derelinquas me domine deus meus: ne discesseris a me.* ***I****ntende in adiutorium meum domine deus salutis mee.* ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut et cc.* **(f. 205)** ***Contra luxuriam. psalmus***[69] ***M****iserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam.* ***E****t secundum multitudinem miserationum tuarum: dele iniquitatem meam.* ***A****mplius lava me ab iniquitate mea: et a peccato meo munda me.* ***Q****uoniam iniquitatem meam ego cognos***(f. 205v)***co et peccatum meum contra me est semper.* ***T****ibi soli peccavi et malum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.* ***E****cce enim in iniquitatibus conceptus sum: et in peccatis concepit me mater mea.* ***E****cce enim veritatem dilexisti incerta et occulta sapientie tue manifestasti mihi. Asper***(f. 206)***ges me domine hysopo et mundabor: lavabis me et super nivem dealbabor.* ***A****uditui meo dabis gaudium et leticiam: et exultabunt ossa humiliata.* ***A****verte faciem tuam a peccatis meis et omnes iniquitates meas dele.* ***C****or mundum crea in me deus et spiritum rectum innova in visceribus meis.* **(f. 206v)** ***N****e proicias me a facie tua: et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* ***R****edde mihi leticiam salutaris tui: et spiritu principali confirma me.* ***D****ocebo iniquos vias tuas: et impii ad te convertentur.* ***L****ibera me de sanguinibus deus deus salutis mee: et exultabit lingua mea iustitiam tuam.* ***D****o***(f. 207)***mine labia mea aperies et os meum annunciabit laudem tuam.* ***Q****uoniam si voluisses sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis.* ***S****acrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicies.* ***B****enigne fac domine in bona voluntate tua syon: ut edificentur muri hierusalem.* **(f. 207v)** ***T****unc acceptabis sacrificium iustitie oblationes et holocausta tunc imponent super altare tuum vitulos.* ***G****loria patri et cc.* ***Contra avaritiam. psalmus***[70] ***D****omine exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat.* ***N****on avertas faciem tuam a me: in*

[69] Salmo 50.
[70] Salmo 101.

quacumque **(f. 208)** *die tribulor inclina ad me aurem tuam.* ***I****n quacumque die invocavero te velociter exaudi me.* ***Q****uia defecerunt sicut fumus dies mei: et ossa mea sicut cremium aruerunt.* ***P****ercussus sum ut fenum et aruit cor meum: quia oblitus sum commedere panem meum.* ***A*** *voce gemitus mei: adhesit os meum carni mee.* **(f. 208v)** ***S****imilis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut niticorax in domicilio.* ***V****igilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* ***T****ota die exprobrabant mihi inimici mei: et qui laudabant me adversum me iurabant.* ***Q****uia cinerem tamquam panem manducabam: et poculum meum cum fletu miscebam.* ***A*** *fa***(f. 209)***cie ire indignationis tue: quia elevans allisisti me.* ***D****ies mei sicut umbra declinaverunt: et ego sicut fenum arui.* ***T****u autem domine in eternum permanes: et memoriale tuum in generatione et generationem.* ***T****u exurgens misereberis syon: quia tempus miserendi eius: quia venit tempus.* ***Q****uoniam* **(f. 209v)** *placuerunt servis tuis lapides eius et terre eius miserebuntur.* ***E****t timebunt gentes nomen tuum domine: et omnes reges terre gloriam tuam.* ***Q****uia edificavit dominus syon: et videbitur in gloria sua.* ***R****espexit in orationem humilium: et non sprevit preces eorum.* ***S****cribantur hec in generatione altera* **(f. 210)** *et populus qui creabitur laudabit dominum.* ***Q****uia prospexit de excelso sancto suo: dominus de celo in terram aspexit.* ***U****t audiret gemitus compeditorum ut solveret filios interemptorum.* ***U****t annuncient in syon: nomen domini: et laudem eius in hierusalem.* ***I****n conveniendo populos in unum: et reges ut serviant* **(f. 210v)** *domino.* ***R****espondit ei in via virtutis sue: paucitatem dierum meorum nuncia mihi.* ***N****e revoces me in dimidio dierum meorum: in generatione et generationem anni tui.* ***I****nitio tu domine terram fundasti: et opera manuum tuarum sunt celi.* ***I****psi peribunt: tu autem permanes: et omnes sicut vesti***(f. 211)***mentum veterescent.* ***E****t sicut oportorium mutabis eos et mutabuntur: tu autem idem ipse es et anni tui non deficient.* ***F****ilii servorum tuorum habitabunt: et semen eorum in seculum dirigetur.* ***G****loria patri et filio.* ***Contra invidiam psalmus***[71] ***D****e profundis clamavi ad te domine: domine* **(f. 211v)** *exaudi vocem meam.* ***F****iant aures tue intendentes: in vocem deprecationis mee.* ***S****i iniquitates observaveris domine: domine quis sustinebit* ***Q****uia apud te propitiatio est et propter legem tuam sustinui te domine.* ***S****ustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in domino.* ***A*** *custodia matutina usque ad noctem* **(f. 212)** *speret israel in domino.* ***Q****uia apud dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.* ***E****t ipse redimet israel: ex omnibus iniquitatibus eius.* ***G****loria patri.* ***Contra accidiam psalmus***[72] ***D****omine exaudi orationem meam: auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua. exaudi me* **(f. 212v)** *in*

[71] Salmo 129.
[72] Salmo 142.

tua iustitia. ***E****t non intres in iudicium cum servo tuo quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* ***Q****uia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.* ***C****ollocavit me in obscuris sicut mortuos seculi: et anxiatus est super me spiritus meus in me turbatum est cor meum.* ***M****emor fui die***(f. 213)***rum antiquorum meditatus sum in omnibus operibus tuis: et in factis manuum tuarum meditabar.* ***E****xpandi manus meas ad te anima mea sicut terra sine aqua tibi.* ***V****elociter exaudi me domine defecit spiritus meus.* ***N****on avertas faciem tuam a me: et similis ero descendentibus in lacum.* ***A****uditam fac mihi* **(f. 213v)** *mane misericordiam tuam: quia in te speravi.* ***N****otam fac mihi viam in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.* ***E****ripe me de inimicis meis domine ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam quia deus meus es tu.* ***S****piritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum domine vivificabis me in equi***(f. 214)***tate tua.* ***E****duces de tribulatione animam meam: et in misericordia tua disperdes inimicos meos.* ***E****t perdes omnes qui tribulant animam meam quoniam ego servus tuus sum.* ***G****loria patri.* ***antiphona*** *Ne reminiscaris domine delicta nostra vel parentum nostrorum: neque vindictam sumas de peccatis nostris domine deus noster.* **(f. 214v)** ***Letania.*** ***K****irieleyson.* ***C****hristeleison.* ***K****yrieleyson.* ***C****hriste audi nos.* ***C****hriste exaudi nos.* ***P****ater de celis deus: miserere nobis.* ***F****ili redemptor mundi deus: miserere nobis.* ***S****piritus sancte deus: miserere nobis.* ***S****ancta trinitas unus* **(f. 215)** *deus miserere nobis.* ***S****ancta maria ora pro nobis.* ***S****ancta dei genitrix ora pro nobis.* ***S****ancta virgo virginum ora pro nobis.* ***S****ancte michael ora pro nobis.* ***S****ancte gabriel ora pro nobis.* ***S****ancte raphael ora pro nobis.* ***S****mnes sancti angeli et archangeli: orate pro nobis.* ***O****mnes sancti beatorum spirituum ordines: ora pro nobis.* ***S****ancte iohnnes baptista, ora pro nobis.* **(f. 215v)** ***O****mnes sancti patriarche et prophete orate pro nobis.* ***S****ancte petre ora pro nobis.* ***S****ancte paule ora pro nobis.* ***S****ancte andrea ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte ioannes ora pro nobis.* ***S****ancte thoma ora pro nobis.* ***S****ancte iacobe ora pro nobis.* ***S****ancte philippe ora pro nobis.* ***S****ancte bartholomee ora pro nobis.* ***S****ancte mathee ora pro nobis.* **(f. 216)** ***S****ancte simon ora pro nobis.* ***S****ancte thadee ora pro nobis.* ***S****ancte mathia ora pro nobis.* ***S****ancte barnaba ora pro nobis.* ***S****ancte luca ora pro nobis.* ***S****ancte marce ora pro nobis.* ***O****mnes sancti apostoli et evangeliste orate pro nobis.* ***O****mnes sancti discipuli domini orate pro nobis.* ***O****mnes sancti Innocentes orate pro nobis.* ***S****ancte stephane ora pro nobis.* **(f. 216v)** ***S****ancte laurenti ora pro nobis.* ***S****ancte vincenti ora pro nobis.* ***S****ancte fabiane ora pro nobis.* *Sancte sebastiane ora pro nobis. Sancte blasi ora pro nobis. Sancte ioannes et paule ora pro nobis.* ***S****ancti cosma et damiane ora pro nobis.* ***S****ancti gervasi et prothasi ora pro nobis.* ***O****mnes sancti martires ora pro nobis.* ***S****ancte

silvester ora pro nobis. ***S****ancte gregori ora pro nobis.* ***S****ancte martine ora pro nobis.* **(f. 217)** ***S****ancte augustine ora pro nobis.* ***S****ancte ambrosi ora pro nobis.* ***S****ancte hieronyme ora pro nobis.* ***S****ancte nicolae ora pro nobis.* ***S****ancte ludovice ora pro nobis.* ***O****mnes sancti pontifices et confessores ora pro nobis.* ***O****mnes sancti doctores ora pro nobis.* ***S****ancte benedicte ora pro nobis.* ***S****ancte francisce ora pro nobis.* ***S****ancte antoni ora pro nobis.* ***S****ancte dominice orate pro nobis.* **(f. 217v)** ***O****mnes sancti monachi et heremite ora pro nobis.* ***O****mnes sancti sacerdotes et levite. Orate pro nobis.* ***S****ancta maria magdalena ora pro nobis.* ***S****ancta anna ora pro nobis.* ***S****ancta agnes ora pro nobis.* ***S****ancta lucia ora pro nobis.* ***S****ancta cecilia ora pro nobis.* ***S****ancta agatha ora pro nobis.* ***S****ancta catherina ora pro nobis.* ***S****ancta clara ora pro nobis.* **(f. 218)** ***S****ancta barbara ora pro nobis.* ***S****ancta helena ora pro nobis.* ***S****ancta herena ora pro nobis.* ***S****ancta martha ora pro nobis.* ***S****ancta monica ora pro nobis.* ***S****ancta margarita ora pro nobis.* ***S****ancta susana ora pro nobis.* ***S****ancta iuxta ora pro nobis.* ***S****ancta marina ora pro nobis.* ***S****ancta helisabeth ora pro nobis.* ***S****ancta ursula ora pro nobis.* ***O****mnes sancte virgines et* **(f. 218v)** *vidue orate pro nobis.* ***O****mnes sancti et sancte dei: intercedite pro nobis.* ***P****ropitius esto parce nobis domine.* ***P****ropitius esto exaudi nos domine.* ***A****b omni malo libera nos domine.* ***A****b omni peccato libera nos domine.* ***A****b ira tua libera nos domine.* ***A*** *subitanea et improvisa morte. libera nos domine.* **(f. 219)** ***A****b insidiis diaboli libera nos domine.* ***A****b ira et odio et omni mala voluntate: libera nos domine.* ***A*** *spiritu fornicationis: libera nos domine.* ***A*** *fulgure et tempestate: libera nos domine.* ***A*** *morte perpetua. libera nos domine.* ***P****er misterium incarnationis tue. libera nos domine.* ***P****er adventum tuum. libera nos domine.* ***P****er nativitatem tuam. libera nos domine.* ***P****er baptismum et sanctum* **(f. 219v)** *ieiunium tuum libera nos domine.* ***P****er crucem et passionem tuam. libera nos domine. Per mortem et sepulturam tuam. libera nos domine.* ***P****er sanctam resurrectionem tuam. libera nos domine.* ***P****er admirabilem ascencionem tuam. libera nos domine.* ***P****er adventum spiritus sancti paracliti. libera nos domine.* ***I****n die iuditii. libera nos domine.* **(f. 220)** ***P****eccatores te rogamus audi nos.* ***U****t nobis parcas: te rogamus audi nos.* ***U****t nobis indulgeas. te rogamus audi nos.* ***U****t ad veram penitenciam nos perducere digneris. te rogamus audi nos.* ***U****t ecclesiam tuam sanctam regere et conservare digneris: te rogamus audi nos.* ***U****t domnum apostolicum: et omnes ecclesiasticos ordines in sancta religione con***(f. 220v)***servare digneris. te rogamus audi nos.* ***U****t regibus et principibus christianis pacem et veram concordiam donare digneris: te rogamus audi nos.* ***U****t nosmetipsos in tuo sancto servitio confortare et conservare adigneris: te rogamus audi nos.* ***U****t mentes nostras ad celestia desideria erigas: te rogamus audi nos.* ***U****t omnibus benefactoribus nostris sempiterna* **(f. 221)**

bona retribuas: te rogamus audi nos. ***U****t animas nostras: fratrum propinquorum: et benefactorum nostrorum ab eterna dampnatione eripias: te rogamus audi nos.* ***U****t fructus terre dare et conservare digneris. te rogamus audi nos.* ***U****t omnibus fidelibus defunctis requiem eternam donare digneris: te rogamus audi nos.* ***U****t nos exaudire dig***(f. 221v)***neris: te rogamus audi nos.* ***F****ili dei. te rogamus audi nos.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: parce nobis domine.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: exaudi nos domine.* ***A****gnus dei: qui tollis peccata mundi. miserere nobis.* ***C****hriste audi nos.* ***C****hriste exaudi nos.* ***K****yrieleison.* **(f. 222)** ***C****hristeleison.* ***K****yrieleison.* ***P****ater noster:* ***secreto. versiculus*** *Et ne nos inducas in tentationem.* ***Responsorium*** *Sed libera nos a malo. Amen.* ***Psalmus***[73] ***D****eus in adiutorium meum intende: domine ad adiuvandum me festina* ***C****onfundantur et revereantur: qui querunt animam meam* ***A****vertantur retrorsum* **(f. 222v)** *et erubescant: qui querut mihi mala.* ***A****vertantur statim et erubescentes qui dicunt mihi euge euge.* ***E****xultent et letentur in te omnes qui querunt te: et dicant semper magnificetur dominus qui diligunt salutare tuum.* ***E****go vero egenus et pauper sum deus adiuva me.* ***A****diutor meus et liberator meus* **(f. 223)** *es tu: domine ne moreris.* ***Versiculus*** *Salvos fac servos tuos.* ***Responsorium*** *Deus meus sperantes in te.* ***Versiculus*** *Esto nobis domine turris fortitudinis* ***Responsorium*** *a facie inimici.* ***Versiculus*** *Nihil proficiat inimicus in nobis.* ***Responsorium*** *Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis.* ***Versiculus*** *Domine non secundum peccata nostra facias nobis.* ***Responsorium*** *Neque secundum iniquita***(f. 223v)***tes nostras retribuas nobis.* ***Versiculus*** *Oremus pro papa nostro. N* ***Responsorium*** *Dominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terra et non tradat eum in animam inimicorum eius.* ***Versiculus*** *Oremus pro benefactoribus nostris.* ***Responsorium*** *Retribuere dignare domine omnibus nobis bona facientibus propter nomen sanctum tuum in* **(f. 224)** *vitameternam* ***Versiculus*** *Oremus pro fidelibus defunctis.* ***Responsorium*** *Requiem eternam dona eis domine: et lux perpetua luceat eis.* ***Versiculus*** *Requiescant in pace.* ***Responsorium*** *Amen.* ***Versiculus*** *Profribus nostris absentibus* ***Responsorium*** *Salvos fac servos tuos deus meus sperantes in te* ***Versiculus*** ***M****itte eis domine auxilium de sancto.* ***Responsorium*** *Et de syon tuere eos.* ***Versiculus*** *Domine ex***(f. 224v)***audi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat.* ***Oratio*** ***D****eus cui proprium est misereri semper et parcere: suscipe deprecationem nostram et nos et omnes famulos tuos quos delictorum cathena constringit miseratio tue pietatis absolvat.* ***Oratio*** ***E****xaudi quesumus domine supplicum* **(f. 225)** *preces et confitentium tibi parce peccatis ut pariter nobis indulgentiam tribuas benignus et pacem.* ***Oratio*** ***I****neffabilem nobis domine misericordiam tuam clementer ostende: ut simul nos a*

[73] Salmo 69.

peccatis omnibus exuas: et a penis quas pro his meremur eripias. ***Oratio*** ***D****eus qui culpa offen***(f. 225v)***deris: penitentia placaris preces populi tui supplicantis propitius respice et flagella tua iracundie que pro peccatis nostris meremur averte.* ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus miserere famulo tuo papa nostro. N. et dirige eum secundum tuam clementiam in viam salutis eterne: ut te donante tibi placita cupiat: et to***(f. 226)***ta virtute perficiat.* ***Oratio*** ***D****eus a quo sancta desideria: recta consilia: et iusta sunt opera: da servis tuis illam quam mundus dare non potest pacem: ut et corda nostra mandatis tuis dedita et hostium sublata formidine tempora sint tua protectione transquilla.* ***Oratio*** ***U****re igne sancti spiritus renes* **(f. 226v)** *nostros et cor nostrum domine ut tibi casto corpore serviamus et mundo corde placeamus.* ***Oratio*** ***F****idelium deus omnium conditor et redemptor: animabus famulorum famularumque tuarum: remissionem cunctorum tribue peccatorum ut indulgentiam quam semper optaverunt piis sup***(f. 227)***plicationibus consequantur.* ***Oratio*** ***A****cciones nostras quesumus domine aspirando preveni: et adiuvando prosequere ut cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat et per te cepta finiatur.* ***Oratio*** ***O****mnipotens sempiterne deus qui vivorum dominaris simul et mortuarum omnium***(f. 227v)***que misereris quos tuos fide et opere futuros esse prenoscis te suppliciter exoramus: ut pro quibus effundere preces decrevimus: quosque vel presens seculum adhuc in carne retinet vel futurum iam exutos corpore suscepti intercedentibus omnibus sanctis tuis pietatis tue clementia omnium delictorum* **(f. 228)** *suorum veniam consequantur. Per dominum.* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam.* ***Responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat.* ***Versiculus*** *Benedicamus domino.* ***Responsorium*** *Deo gratias* ***Versiculus*** *fidelium animae per misericordiam dei requiescant in pace.* ***Responsorium*** *Amen.* ***Versiculus*** ***B****enedictum sit dulce nomen domini dei nostri iesu christi naza***(f. 228v)***rem crucifixi: et nomen virginis marie et omnium sanctorum et sanctarum dei nunc et in eternum et ultra.* ***Responsorium*** *Amen.*

8. CREDO DE SANTO ATANÁSIO, ff. 228v-233v

(f. 228v) ***Symbolum athanasij.*** ***Q****vicunque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem.* ***Q****uam nisi quisque integram inviolatamque servaverit: absque dubio in eter***(f. 229)***num peribit.* ***F****ides autem autem catholica hec est ut unum deum in trinitate: et trinitatem in unitate veneremur.* ***N****eque confundentes personas: neque substantiam separantes.* ***A****lia est enim persona patris alia filii: alia spiritus sancti.* ***S****ed patris et filii et spiritus sancti una est divinitas: equalis gloria coeterna maiestas* **(f. 229v)** ***Q****ualis pater talis filius: talis spiritus sanctus.* ***I****ncreatus pater increatus filius: increatus spiritus sanctus.*

Immensus pater immensus filius: immensus spiritus sanctus. Eternus pater eternus filius eternus spiritus sanctus Et tamen non tres eterni: sed unus eternus. Sicut non tres increati nec tres immensi: sed unus increatus **(f. 230)** *et unus immensus Similiter omnipotens pater omnipotens filius: omipotens spiritus sanctus. Et tamen non tres ominipotens: sed unus ominoptes. Ita deus pater deus filius: deus spiritus sanctus. Et tamen non tres dii: sed unus est deus. Ita dominus pater dominus filius: dominus spiritus sanctus.* **(f. 230v)** *Et tamen non tres domini: sed unus est dominus. Quia sicut singillatim unamquamque personam deum ac dominum confiteri: christiana veritate compellimur. Ita tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur. Pater a nullo est factus nec creatus nec genitus. Filius a patre solo est:* **(f. 231)** *non factus: nec creatus sed genitus Spiritus sanctus a patre et filio: non factus nec creatus nec genitus sed precedens. Unus ergo pater non tres patres: unus filius non tres filii: unus spiritus sanctus non tres spiritus sancti. Et in hac trinitate nihil prius aut posterius: nihil maius aut minus: sed tote tres persone coeterne* **(f. 231v)** *sibi sunt et coequales Ita ut per omnia sicut iam supra dictum est: et unitas in trinitate: et trinitas in unitate veneranda sit. Qui vult ergo salvus esse: ita de trinitate sentiat Sed necessarium est ad eternam salutem ut incarnationem quoque domini nostri iesu christi fideliter credat. Est ergo fides recta ut credamus et confiteamur:* **(f. 232)** *quia dominus noster iesus christus dei filius deus et homo est. Deus est ex substantia patris ante secula genitus: et homo est ex substantia matris in seculo natus. Perfectus deus perfectus homo: ex anima rationali et humana carne subsistens. Equalis patri secundum divinitatem: minor patre secundum humanitatem. Qui licet deus* **(f. 232v)** *sit et homo: non duo tamen sed unus est christus. Unus autem non conversione divinitatis in carnem: sed assumptione humanitatis in deum. Unus omnio non confusione substantie sed unitate persone. Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo: ita deus et homo uno est christus. Qui passus est pro salute nostra des***(f. 233)***cendit ad inferos tertia die resurrexit a mortuis Ascendit ad celos: sedet ad dexteram dei patris omnipotentis: inde venturus est iudicare vivos et mortuos. Ad cuius adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis: et reddituri sunt de factis propriis rationem. Et que bona egerunt ibunt in vitam eternam qui* **(f. 233v)** *vero mala in ignem eternum Hec est fides catholica: quam nisi quisque fideliter crediderit salvus esse non poterit. Gloria patri et cc. Sicut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum amen.* ***Versiculus*** *Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritu* ***Responsorium*** *Laudemus et superexaltemus eum in secula.* **(f. 234)** branco;

9. HORAS DA SANTA CRUZ, ff. 234v-240

(f. 234v) Iconografia: *Crucifixão* (iluminura de página plena); margens historiadas com sete cenas alusivas à Paixão de Cristo: *Agonia no Horto, Prisão de Jesus, Jesus perante o tribunal judaico, Jesus perante o tribunal romano, Flagelação, Coroação de espinhos* e *Entrega da Cruz a Simão;* **(f. 235)** ***Jncipit officium sancte crucis. ad matutinum. Versiculus. D****OMine labia mea aperies.* ***Responsorium*** *Et os meum annunciabit laudem tuam* ***Versiculus*** *Deus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum* ***G****loria patri et.* ***Hymnus*** ***P****atris sapientia veritas divina: divi***(f. 235v)***na: deus homo captus est hora matutina a notis discipulis cito derelictus a iudeis traditus: venditus et afflictus.* ***Versiculus****. Adoramus te christe et benedicimus tibi.* ***Responsorium*** *Quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* ***Oratio. D****OMine iesu christe filii dei vivi: pone passionem crucem et mortem tuam inter iudicium tuum* **(f. 236)** *et animam meam nunc et in hora mortis mee et mihi largiri digneris gratiam et misericordiam: vivis et defunctis requiem et veniam: ecclesie tue pacem et concordiam: et nobis peccatoribus vitam et gratiam sempiternam. Qui vivis.* ***ad primam. Versiculus.*** *Deus in adiutorium* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria patri.* ***Hymnus*** **(f. 236v)** ***H****ora prima ductus est iesus ad pilatum: falsis testibus multum accusatum: colaphis percuciunt manibus ligatum vultum dei conspuunt lumen celi gratum.* ***versiculus*** *Adoramus te christe.* ***Responsorium*** *Quia per sanctam* ***Oratio****. Domine iesu christe. et ce.* ***ad tertiam. Versiculus*** *Deus in adiutorium meum* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum* ***G****loria* **(f. 237)** ***Hymnus****.* ***C****RUcifige crucifige clamitant hora terciarum. Illusus induitur veste purpurarum caput eius pungitur corona spinarum: crucem portat humeris ad loca penarum.* ***Versiculus****. Adoramus te christe* ***ut supra Oratio****.* ***ad sextam Versiculus*** *Deus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvan***(f. 237v)***dum me festina.* ***G****loria.* ***Hymnus*** ***H****ora sexta dominus iesus est cruci conclavatus: et cum latronibus pendens deputatus: pre tormentis sitiens felle saturatus: agnus crimen diluens sic ludificatus.* ***versiculus*** *Adoramus te.* ***ut supra. Oratio****. Domine iesu christe.* ***ut supra****.* ***Ad nonam. Versiculus*** *Deus in adiuto***(f. 238)***rium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***Hymnus*** ***H****ora nona dominus iesus expiravit: hely clamans spiritum patri commendavit: latus eius lancea miles perforavit: terra tunc contremuit: et sol obscuravit.* ***Versiculus****. Adoramus te christe.* ***Oratio****. Domine iesu christe.* ***ut supra. Ad*** **(f. 238v)** ***Vesperas. Versiculus*** *Deus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina.* ***G****loria.* ***Hymnus*** ***D****e cruce deponitur hora vespertina: fortitudo tua latuit in mente divina: talem mortem subiit vite medicina: heu corona glorie iacuit supina.*

Versiculus. *Adoramus te christe.* ***Responsorium*** *Quia per sanctam crucem.* **(f. 239)** ***ut supra.*** ***Oratio*** *Domine iesu christe.* ***Ad completorium. Versiculus.*** ***C****onverte nos deus salutaris noster.* ***Responsorium*** *Et averte iram tuam a nobis.* ***Versiculus***. *Deus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum me festina.* ***Versiculus***. ***G****loria patri et filio et spiritui sancto.* ***S****icut erat in principio et nunc et semper et in se***(f. 239v)***cula seculorum. amen.* ***Hymnus*** ***H****ora completorii datur sepulture corpus christi nobile spes vite future: conditur aromate complentur scripture iugis sit memoria mortis tue dure.* ***Versiculus***. *Adoramus te christe et benedicimus tibi* ***Responsorium*** *Quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* ***Oratio***. ***D****omine iesu christe.* ***ut supra*** **(f. 240)** ***Recomendatio*** ***H****as horas canonicas cum devotione tibi christe recolo pia ratione ut qui pro me passus es amoris ardore: sis mihi solatium mortis in agone. Amen.* **(f. 240v)** branco com regramento;

10. HORAS DO ESPÍRITO SANTO, ff. 241-245

(f. 241) ***Jncipit officium sanct spiritus. ad matutinum. Versiculus.*** ***D****OMine labia mea aperies.* ***Responsorium*** *Et os meum annunciabit laudem tuam* ***Versiculus*** *Deus in adiutorium meum intende.* ***Responsorium*** *Domine ad adiuvandum* ***G****loria.* ***in sine*** *alleluya.* ***Hymnus*** ***N****obis sancti spiritus gratia* **(f. 241v)** *sit data: de qua virgo virginum fuit obumbrata: cum per sanctum angelum fuit saluta: verbum caro factum est virgo fecundata.* ***antiphona*** *Veni sancte spiritus repletuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.* ***versiculus*** *Emitte spiritum tuum et creabuntur.* ***Responsorium*** *Et renovabis faciem terre.* ***Oremus.*** *Omnipo***(f. 242)***tens sempiterne deus da nobis illam sancti spiritus gratiam quam discipulis in die sancto penthecostes transmitisti. Qui vivis et.* ***Ad primam. Versiculus*** *Deus in adiutorium.* ***G****loria.* ***hymnus.*** *De virgine maria christus fuit natus: crucifixus: mortuus atque tumulatus: resurgens discipulis fuit demonstra***(f. 242v)***tus et ipsis cernentibus in celis elevatus.* ***antiphona*** *Veni sancte.* ***ut supra. versiculus*** *Emitte* ***Oratio.*** *Omnipotens.* ***Ad tertiam Versiculus*** *Deus in adiutorium.* ***G****loria patri.* **[Hymnus]** ***S****Um sanctum spiritum deus delegavit: in die penthecostes apostolus confortavit: et delinguis igneis ipsos inflammavit. relinquere orphanos eos* **(f. 243)** *denegavit.* ***antiphona*** *Veni sancte* ***versiculus*** *Emitte.* ***Oratio.*** *Omnipotens* ***ut supra ad sextam. Versiculus*** *Deus in adiutorium.* ***G****loria.* ***hymnus.*** ***S****Eptiformem gratiam tunc acceptaverunt: quare idiomata cuncta cognoverunt: ad diversa climata mundi recesserunt: et fidem catholicam tunc predicaverunt.* ***antiphona*** *Veni sancte.* ***versiculus*** **(f. 243v)** *Emitte.* ***Oratio.*** *Omnipotens* ***Ad nonam. versiculus.*** *Deus in adiutorium.* ***G****loria.* ***hymnus*** ***S****piritus paraclitus fuit appellatus: donum*

dei charitas: fons vivificatus: spiritalis unctio ignis inflammatus septiformis gratie charissima vocatus. ***antiphona*** *Veni* ***Versiculus*** *Emitte spiritum.* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne* **(f. 244)** ***Ad vesperas versiculus*** *Deus in adiutorium meum.* ***G****loria patri.* ***hymnus.*** ***D****extere dei digitus virtus spiritalis: nos defendat: eruat ab omnibus malis ut nobis non noceat demon infernalis sed protegat: nutriat foveat sub alis.* ***antiphona*** *Veni sancte.* ***Versiculus*** *Emitte spiritum.* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne* **(f. 244v)** ***Ad Completorium versiculus*** ***C****onverte nos deus salutatis noster.* ***Responsorium*** *Et averte iram tuam a nobis.* ***Versiculus*** *Deus in adiutorium meum.* ***G****loria patri.* ***hymnus.*** ***S****piritus paraclitus nos velit iuvare: gressus nostros regere et illuminare ut cum deus venerit omnes iudicare: nos velit ad* **(f. 245)** *dexteram omnes appellare.* ***Recommendatio*** ***H****as horas canonicas cum devotione tibi sancte spiritus pia ratione dixi: ut nos visites inspiratione: et vivamus iugiter in celi regione.* ***antiphona*** *Veni sancte* ***Versiculus*** *Emitte* ***Oratio.*** *Omnipotens sempiterne*

11. ORAÇÃO, f. 245v

(f. 245v) ***Hec oratio dicitur semper pectus percutiendo*** *O bone iesu scribe in corde meo vulnera tua et pretiosum sanguinem tuum semper cognoscam quid desit mihi. sciam. legam et inteligam dolorem et amorem tuum. Qui vivis et regnas.* **(f. 246)** branco;

12. MISSA, ff. 246v-250v

(f. 246v) Iconografia: *Árvore de Jessé* (iluminura de página plena); **(f. 247)** ***Ad missam sancte marie. Introitus.***[74] ***S****alve sancta parens enixa puerpera regem: qui celum terramque regit in secula seculorum* ***versiculus*** *Virgo dei genitrix quem totus non capit orbis in tua se clausit viscera factus homo. Gloria patri et. Salve sancta.* **(f. 247v)** ***Oratio*** ***C****oncede nos famulos tuos quesumus domine deus perpetua mentis et corporis sanitate gaudere: et gloriosa beate marie semper virgine intercessione a presenti liberari tristicia: et eterna perfrui letitia. Per* ***Lectio libri sapientie.***[75] ***A****B initio et ante secula creata sum: et* **(f. 248)** *usque ad futurum seculum non desinam et in habitatione sancta coram ipso ministravi. Et sic in syon firmata sum: et in civitate sanctificata similiter requievi et in hierusalem potestas mea. Et radicavi in populo honorificato: et in partes dei mei hereditas illius: et in plenitudine sanctorum detentio mea.* ***Responsorium*** *Deo gratias* **(f. 248v)** ***Graduale*** ***B****enedicta et venerabilis es virgo maria que sine tactu pudoris*

[74] Missa votiva da abençoada Virgem Maria para os sábados.
[75] Eccles (24. 14-16)

inventa es mater salvatoris ***versiculus*** *Virgo dei genitrix quem totus non capit orbis in tua se clausit viscera factus homo.* ***A****lleluya.* ***versiculus*** *Virga iesse floruit: virgo deum et hominem genuit: pacem deus reddidit in se reconci***(f. 249)***lians ima summis. Alleluya.* ***Sequentia sancti evvangelij secundum lucam***[76] ***Responsorium*** *Gloria tibi domine.* ***I****N illo tempore: Loquente iesu ad turbas. Extollens vocem quedam mulier de turba dixit illi. Beatus venter qui te portavit et ubera que suxisti. At ille dixit. Quinimmo beati qui audiunt ver***(f. 249v)***bum dei et custodiunt illud. Laus tibi domine.* ***Offertorion*** *Ave maria gratia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui.* ***S****anctus* ***S****anctus* ***S****anctus dominus deus sabaoth.* ***P****leni sunt celi et terra gloria tua: Osanna in excelsis.* ***B****enedictus qui venit in nomine domini:* **(f. 250)** *osanna in excelsis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: miserere nobis.* ***A****gnus dei qui tollis peccata mundi: dona nobis pacem.* ***Communio.*** ***B****eata viscera marie virginis que portaverunt eterni patris filium.* ***Oratio*** ***S****Umptis domine salutis* **(f. 250v)** *nostre subsidijs: da quesumus beate marie virginis patrocinijs nos ubique protegi: in cuius veneratione hec tue obtulimus maiestati. Per dominum nostrum iesum.* ***Responsorium*** *Amen* ***Versiculus*** *Domine exaudi orationem meam* ***Responsorium*** *Et clamor meus ad te veniat.* ***Versiculus*** *Jte missa est* ***Responsorium*** *Deo gratias.*

13. *Obsecro te*, ff. 251-256

(f. 251) ***Oratio valde meritoria ad beata marie virginem.*** ***O****Bsecro te domina sancta maria mater dei pietate plenissima: summi regis filia mater gloriosissima: mater orphanorum: consolatio desolatorum: via errantium: salus omnium in te sperantium. Virgo ante partum: virgo* **(f. 251v)** *in partu: et virgo post partum: fons misericordie fons salutis et gratie: fons consolationis et indulgentie. Per illam sanctam inestimabilem leticiam qua exaltavit spiritus tuus in illa hora quando tibi per gabrielem archangelum annunciatus et conceptus filius dei fuit. Et per illud divinum mysterium quod tunc* **(f. 252)** *operatus est in te spiritus sanctus. Et per illam ineffabilem gratiam: pietatem: misericordiam: amorem et humilitatem per quas filius tuus descendit accipere humanam carnem in venerabilissimo utero tuo: et in quibus te respexit quando te commendavit sancto ioanni apostolo et evangeliste: et quando te exaltavit super choros angelorum.* **(f. 252v)** *Et per illam sanctam ineffabilem humilitatem in qua tu respondisti archangelo gabrieli. Ecce ancilla domini fiat michi secundum verbum tuum. Et per gloriosissima quindecim gaudia que habuisti de filio tuo domino nostro ihesu cristo. Et per illam sanctam et*

[76] Lc (11:27-28)

maximam compassionem et acerbissimum cordis dolorem quem habuisti quando **(f. 253)** *filium tuum dominum nostrum iesum christum ante crucem nudatum et in ipsa levatum vidisti pendentem: crucifixum: vulneratum: sitientem: fel apponi: clamantem audisti: et morientem vidisti. Et per quinque vulnera filii tui: et per contractionem viscerum tuorum pre nimio dolore vulnerum suorum. Et per dolorem quem habuisti* **(f. 253v)** *quando vidisti cum vulnerari. Et per fontes sanguinis sui: et per omnem passionem eius et per omnem dolorem cordis tui. et per fontes lachrimarum tuarum. Ut cum omnibus sanctis et electis dei venias et festines in auxilium et consilium meum: in omnibus orationibus et requestis meis: et in omnibus angustijs et necessitatibus* **(f. 254)** *meis. Et in omnibus illis rebus in quibus ego sum facturus: locuturus: aut cogitaturus omnibus diebus ac noctibus horis atque momentis vite mee. Et mihi famulo tuo. N. impetres a dilecto filio tuo virtutum omnium complementum cum omni misericordia et consolatione: omni consilio et adiutorio omni benedictione et sanctifi***(f. 254v)***catione: omni salvatione et prosperitate: omni gaudio et alacritate: etiam abundantiam omnium bonorum spititualium et corporalium: et gratiam sancti spiritus qui me bene per omnia disponat: animam meam custodiat: corpus meum regat: mentem erigat: mores componat: actus probet vota et desideria mea perficiat: cogitatio***(f. 255)***nes sanctas instituat preterita mala indulgeat: presentia emendet et futura moderetur. vitam honestam et honorabilem mihi tribuat. fidem: spem caritatem et castitatem: humilitatem et patientiam mihi prestet. Quinque sensus corporis mei regat et protegat. Septem opera misericordie complere me faciat. Duodecim articulos fidei: et decem precep***(f. 255v)***ta legis firmiter tenere et credere me faciat. Et a septem peccatis criminalibus me liberet et defendat usque in finem. Et in novissimis diebus meis ostende mihi faciem tuam: et annuncies mihi diem et horam obitus et mortis mee: Et hanc orationem supplicem suscipias et exaudias et vitam eternam mihi tribuas. Audi et* **(f. 256)** *exaudi me dulcissima virgo maria mater dei et misericordie. Amen.*

14. OUTRAS ORAÇÕES, ff. 256-266

(f. 256) ***Canticum sanctorum ambrosij et augustini: transmutatum in laudem gloriose virginis marie.*** ***T****E matrem dei laudamus: te mariam virginem confitemur.* ***T****e eterni patris sponsam omnis terra veneratur* **(f. 256v)** ***T****ibi omnis angeli et archangeli: tibi omnes principatus humiliati serviunt.* ***T****ibi omnes potestates et superne virtutes: tibi omnes celorum dominationes obediunt.* ***T****ibi omnes throni: cherubim et seraphim exultantes existunt.* ***T****ibi cuncta angelica creatura: delectabili voce proclamat.* ***S****ancta.* ***S****ancta.* **(f. 257)** ***S****ancta maria mater dei et virgo.*

P**leni sunt celi et terra: maiestatis glorie fructus ventris tuis. **T**e gloriosus apostolorum chorus creatoris matrem collaudat. **T**e laudabilis numerus prophetarum: virginem deum parituram predixerat. **T**e martyrum cetus beatorum: christi genitricis glorificat. **T**e gloriosus exeercitus* **(f. 257v)** *confessorum totius trinitatis templum appellat. **T**e amabilis chorea virginum sanctarum: tue virginitatis et humilitatis exemplum predicat. **T**e tota celestis curia celorum: reginam honorat. **T**e per universum mundum sancta ecclesia invocando: celebrat matrem divine maiestatis. **V**enerandam te veram* **(f. 258)** *regis celestis puerpera: te sanctam quoque dulcem et piam. **T**u angelorum domina: tu paradisi ianua: tu scala regni celestis: tu regis glorie thalamus. **T**u archa pietatis et gratie: tu vena es misericordie. **T**u refugium peccatoris: tu es mater salvatoris. **T**u ad liberandum exulem hominem: dei filium suscepisti in uterum. **T**u* **(f. 258v)** *cum filio tuo sedes: in gloria patris. **T**u ipsum pro nobis roga o domina: quia nos ad iudicandum est venturus. **T**e ergo poscimus servulis tuis subveni: qui precioso sanguine filij tui redempti summus. **E**terna fac pia virgo maria: cum servvis tuis premiari. **S**alva nos populum servorum tuorum domina:* **(f. 259)** *ut simus participes hereditatis tue. **E**t rege et extolle nos: usque in eternum. **P**er singulos dies: o domina maria te salutamus. **E**t laudare te cupimus in eternum devotamente et voce. **D**ignare dulcis maria nunc et semper sine delicto nos conservare. **M**iserere nostri pia: miserere nostri. **F**iat misericordia tua* **(f. 259v)** *magna nobiscum quia a maria in te confidimus. **I**n te dulcis maria speramus ut nos defendas in eternum.* ***Papa sixtus quartus[77] concessit cuilibet devote dicenti infra scriptam orationem undecium milia annorum de vera indulgentia pro qui liber vice. ***A**Ve sanctissima mariam mater dei:* **(f. 260)** *regina celi porta paradisi: domina mundi: pura singularis: tu es virgo: tu concepisti iesum sine peccato: tu peperisti creatorem et salvatorem mundi in quo non dubito: libera me ab omni malo: et ora pro peccato meum. Amen.* **(f. 260v)** ***Oratio pijssima sancti gregorij pape qui concessit omnibus penitentibus et confessis dicentibus eam genibus flexis cum quinque.*** *Pater noster.* ***et quinque*** *Ave maria.* ***ante imaginem pietatis quatuordecim milia annorum indulgentiarum.*** **(f. 261)** ***O** Domino iesu christe adoro te in cruce pendentem et coronam spineam in capite portantem. Deprecor te ut tua crux liberet me ab angelo percuciente.* ***Pater noster. ave maria** **O** Domine iesu christe adoro te in cruce vulneratum: felle et aceto potatum: deprecor te ut tua* **(f. 261v)** *vulnera sint remedium anime mee.* ***pater noster. ave maria.** **O** domine iesu christe propter illam amaritudinem quam pro me misero peccatore sustinuisti in cruce: maxime in illa hora quando nobilissima anima tua egressa est de corpore tuo: deprecor te miserere anime*

[77] Pontificado 1471-1484.

mee in egressu suo. pater noster ave maria. **(f. 262)** ***O*** *domine iesu christe adoro te in sepulchro positum mirrha et aromatibus conditum: deprecor te ut tua mors sit vita mea.* ***pater noster. ave maria.*** ***O*** *domine iesu christe adoro te descendentem ad inferos: et liberantem captivos. deprecor te ne me ibidem permittas introire.* ***pater noster. Ave maria.*** **(f. 262v)** ***O*** *domine iesu christe adoro te resurgentem a mortuis: ascendentem ad celum: sedentemque ad dexteram patris: deprecor te miserere mei.* ***pater noster. ave maria.*** ***O*** *domine iesu christe pastor bone iustos conserva: peccatores illumina: omnibus fidelibus miserere: et propitius esto mihi peccatori. amen.* ***Pater noster. ave maria.*** **(f. 263)** ***Septem versus sequentes revelati fuerunt sancto bernardo a diabolo: quos quicumque dixerit cum devotione omni die perire non potest: et diem mortis per scite. O bone iesu*** *illumina oculos meos ne unquam ob dormiam in morte: ne quando dicat inimicus meus prevalui* **(f. 263v)** *adversus eum.* ***O Adonay*** *in manus tuas domine commendo spiritum meum: redemisti me domine deus veritatis* ***O Messias.*** *Locutus sum in lingua mea notum fac mihi finem meum et numerum dierum meorum quis est: ut sciam quid desit mihi.* **(f. 264)** ***O O rex fili david.*** *fac mecum signum in bonum ut videant qui oderunt me et confundantur: quoniam tu domine adiuvisti me.* ***O Eloy*** *Disrupisti domine vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis et nomen domini invocabo.* [**O**] ***Emanuel*** *Periit* **(f. 264v)** *fuga a me et non est qui requirat animam meam: et clamavi ad te domine: dixi tu es spes mea portio mea in terra viventium.* ***O Christe.*** *Confitebor tibi domine: omnia opera tua: et sancti tui benedicant tibi.* ***Oratio sancti anselmi.*** ***D****omine deus meus si feci ut essem reus* **(f. 265)** *tuus: nunquid facere potui ut non essem effectus tuus: Si inde puritatem meam ademi: nunquid misericordiam tuam peremi. Si commisi unde me condemnare posses: tu non amisisti unde salvare soles. Verum est domine: qui conscientia mea meretur damnationem: sed misericordia tua superat omnem offensionem. Parce ergo* **(f. 265v)** *mihi domine: quia non est impossibile tue potentie nec indecens tue iusticie: nec insolitum tue clementie.Quid enim est iesus: nisi salvator. Ergo iesus qui me creasti non perimas: qui me redemisti non condemnes. Qui me creasti tua bonitate non percat opus tuum mea iniquitate. Cognosce ergo in me quod* **(f. 266)** *est tuum: absterge quod est meum. Qui cum patre et spiritu sancto vivis et regnas deus per omnia secula seculorum amen.*

15. MEMORIAL DOS SANTOS, ff. 266-297v

(f. 266) Iconografia: *São Pedro e São Paulo* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cenas relativas à vida dos apóstolos: *Pesca milagrosa* (margem de

pé) e *Conversão de São Paulo* (margem de goteira); ***Commemoratio de sanctis apostolis petro et paulo. antiphona.*** ***P****Etro apostulus* **(f. 266v)** *et paulus doctor gentium ipsi nos docverunt legem tuam domine.* ***Versiculus.*** *In omnem terram exivit sonus eorum* ***Responsorium.*** *Et in finis orbis terre verba eorum.* ***Oremus.*** ***D****eus cuius dextera beatum petrum apostolum ambulantem in fluctibus ne mergeretur erexit: et coapostolum eius paulum tertio naufragan***(f. 267)***tem de profundo pelagi liberavit: exaudi nos propitius et concede: ut amborum meritis eternitatis gloriam consequamur. Qui vivis et regnas deus: per omnia secula seculorum.amen.* **(f. 267v)** Iconografia: *São Tiago na batalha de Clavijo* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo: *condução do seu corpo para o Paço da rainha Loba*. ***De sancto iacobo. antiphona.*** ***O*** *beate iacobe omni corde ore cantande: o patrone singularis amabilis intercede pro nobis ad dominum.* ***Oratio. Versiculus.*** *In omnem terram.* ***ut. supra.*** **(f. 268)** ***Oratio.*** ***E****sto domine plebi tue sanctificator et custos: ut apostoli tui iacobi munita presidijs et conversatione tibi placeat: et secura deserviat. Per dominum nostrum. iesum christum filium tuum.* **(f. 268v)** Iconografia: *São Bartolomeu* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo: *São Bartolomeu libertando o demónio da filha do soberano arménio*. ***De sancto bartholomeo. Oratio.*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui huius diei venerandum sanctam que leticiam beati apostoli tui batholomei festivitate tribuisti:* **(f. 269)** *da ecclesie tue quesumus: et amare quod credidit et predicare quod docuit. Per domino.* ***De sancto ioanne evvangelista. antiphona.*** Iconografia: *São João Evangelista na Ilha de Patmos* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo: *Milagre da taça de veneno*. ***J****ste est ionnes qui super pectus domini in cena recubuit* **(f. 269v)** *beatus apostolus cui revelata sunt secreta celestia.* ***Versiculus.*** *Valde honorandus est beatus ioannes.* ***Responsorium.*** *Qui supra pectus domini in cena recubuit.* ***Oremus.*** ***E****Cclesiam tuam domine benignus illustra: ut beati ioannis apostoli tui et evangeliste illuminata doctrinis: ad dona perveniat sempiterna. Per.* **(f. 270)** ***De sancto thoma. antiphona.*** Iconografia: *São Tomé* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com dois medalhões relativos à vida do apóstolo: *A incredulidade de São Tomé* e *Morte de São Tomé trespassado pela lança de um soldado*. ***Q****uia vidisti me thoma credidisti: beati qui non viderunt et crediderunt.* ***Versiculus.*** *In omnem terram exivit sonus eorum* ***ut supra. Oratio.*** **(f. 270v)** ***D****A nobis quesumus domine beati apostoli tui thome solennitatibus gloriari: ut eius semper patrocinijs sublevemus: et fidem congrua devotione sectemur: per dominum nostrum iesum christum filium tuum.* **(f. 271)** ***De sancto ioanne baptista.***

antiphona. Iconografia: *São João Baptista* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do apóstolo: *Baptismo de Cristo no rio Jordão*. ***I****NTer natus mulierum non surrexit maior ioanne baptista qui viam domino preparavit in heremo.* ***Versiculus.*** *Fuit homo missus a deo.* **(f. 271v)** ***Responsorium*** *Cui nomen erat ioannes.* ***Oremus.*** ***P****Resta quesumus omnipotens deus: ut familia tua per viam salutis incedat: et beati ioannis precursoris christi hortamenta sectando ad eum quem predixit secura perveniat: Dominum nostrum iesum christum filium tuum: Qui tecum vivit et regnat in unitate spiritu.* **(f. 272)** ***De sancto sebastiano. antiphona.*** Iconografia: *São Sebastião* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do santo: *Sagitação de São Sebastião*. ***O*** *quam mira refulsit gratia: sebastianus martyr inclitus: qui militis portans insignia sed de fratum palma sollicitus: confortavit corda* **(f. 272v)** *trementia verbo sibi collato celitus.* ***Versiculus.*** *Ora pro nobis beate martyr sebastiane* ***Responsorium*** *Ut mereamur pestem epydimie illesi transire: et promissionem christi obtivere.* ***Oremus.*** ***D****eus qui beatum sebastianum gloriosum martyrem tuum in tua fide et dilectione tam ardenter solidasti: ut nullis carnalibus blandimentis* **(f. 273)** *sive tirannorum minis nullis que carnificum gladijs sive sagittis a tua cultura potuit revocari: da nobis miseris peccatoribus: dignis eius meritis et intercessionibus in tribulatione auxilium: in persecutione solatium: et in omni tempore contra pestem epidimie remedium quatenus possimus contra omnes dia***(f. 273v)** *bolicas insidias viriliter dimicare: mundum et omnia que in eo sunt omnino despicere: superbiam quoque et vanam gloriam cum omnibus vitijs superare et que a te iussa sunt: recta intentione perficere. Per dominum nostrum iesum christum filium tuum. Qui tecum.* **(f. 274)** ***De sancto rocho. antiphona.*** Iconografia: *São Roque* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do santo: o cão que lhe levava alimento. ***B****eatus vir qui inventus est sine macula: quoque post aurum non abijt nec speravit in pecunie thesauris: quis est hic et laudabimus eum: fecit enim mi***(f. 274v)***rabilia in vita sua.* ***Versiculus.*** *Ora pro nobis beate roche* ***Responsorium*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi.* ***Oremus.*** ***D****Eus qui es gloriosus in gloria sanctorum et cunctis ad eorum procima confugientibus sue petitionis salutarem prestas effectum concede plebi tue: ut intercedente beato rocho confessore tuo que in* **(f. 275)** *eius celebritate se devota exibit: a languore epidimie: quem in suo corpore protui novis gloria passus est sit libera et tuo nomini semper sit devota. Per dominum.* Iconografia: *São Damião e São Cosme* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com paisagem. ***In sanctorum martirum Cosme et damia***(f. 275v)***ne. Oratio.*** ***P****Resta quesumus omnipotens deus. ut qui sanctorum tuorum cosme et damiam*

natalitia colimus. a cunctis malis imminentibus eorum intercessionibus liberamur. Per dominum nostrum iesum christum filium tuum. Qui tecum vivit et regnat. **(f. 276)** ***De sancto anthonio de padua.*** Iconografia: *Santo António pregando aos peixes* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do santo: *O milagre da mula*. ***S****I queris miracula mors error calamitas demon lepra fugiunt egri surgunt sani* ***psalmus***[78] *Cedunt mare vincula membra resque perdi***(f. 276v)***tas petunt et accipiunt iuvenes et cani.* ***Versiculus.*** *Pereunt pericula cesset et necessitas narrent hi qui sentiunt dicant paduani* ***.Antiphona.*** *Cedunt.* ***Versiculus.*** *Gloria patri et filio et. Sicut erat in principio. et. Cedunt.* ***Versiculus.*** *Ora pro nobis beate pater antonij* ***Responsorium.*** *Ut digni efficiamur.* ***Oremus.*** ***E****CClesiam tuam deus beati antoni con***(f. 277)***fessoris tui commemoratio votiva letificet ut spiritualibua semper muniatur auxilijs et gaudijs perfrui mereatur eternis. Per christum.* ***Commemoratio regum.*** Iconografia: *Os três Reis Magos* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com pedras preciosas. ***M****agi videntes* **(f. 277v)** *stellam dixerunt adinuicem: hoc signum magni regis est camus et inquiramus eum et offeramus ei munera aurum thus et myrrham.* ***Versiculus.*** *Reges tharsis et insule munera offerent.* ***Responsorium.*** *Reges arabum et saba dona adducent.* ***Oratio.*** ***D****eus qui hodierna die unigenitum tuum gentibus stella duce revelasti: conce***(f. 278)***de propitius ut qui iam te ex fide cognovimus: usque ad contemplandam spem tue celsitudinis perducamur. Per.* ***De sancto michaele archangelo. antiphona.*** Iconografia: *São Miguel Arcanjo* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com a representação do céu e do inferno. ***F****actum est silentium in ce***(f. 278v)***lo dum oraco committeret bellum et michael pugnavit cum eo et fecit victoriam. alleluya.* ***Versiculus.*** *Stetit angelus iuxta aram templi.* ***Responsorium.*** *Habens thuribulum aureum in manu sua.* ***Oremus.*** ***D****Eus qui miro ordine angelorum ministeria hominum que dispensas. concede propitius ut quibus tibi ministrantibus* **(f. 279)** *in celo semper asistitur: ab his in terra vita nostra muniatur. Per dominum nostrum iesum.* ***De angelo custode. antiphona.*** Iconografia: *Anjo Custódio do Reino* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com paisagem. ***B****enedictus dominus qui per angelum salutis visitavit plebem* **(f. 279v)** *et civitatem nostram et liberavit eam de manu omnium qui oderunt nos et direxit pedes nostros in viam pacis.* ***Versiculus.*** *Angelis suis mandavit de te.* ***Responsorium.*** *ut custodiant te in omnibus vis tuis.* ***Oremus.*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui angelicam custodiam homini et hominum regnis provincijs civi***(f. 280)***tatibus contulisti concede propitius: ut nostri regni et civitatis presul et custos angelus tuus sanctus ipsum totum regnum*

[78] Erro do rubricador; é uma antífona.

abuistantibus periculis corporis et anime et futuris adversitatibus protegat et defendat. Per. **(f. 280v)** ***De archangelo raphaele. antiphona.*** Iconografia: *Arcanjo Rafael* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com uma estrutura retabular onde se inserem dois anjos e pedras preciosas. ***E****Go sum azarias ananie magni filius: ego sum raphael archangelus unus ex septem qui astamus ante conspectum domini:* **(f. 281)** *pax vobis nolite timere: dominus exaudivit preces nostras et misit me ad vos ut curem vos alleluya.* ***Versiculus.*** *Benedicite dominum omnes electi eius.* ***Responsorium.*** *agite diem letitie et confitemini.* ***Oremus.*** ***D****Eus qui beatum raphaelem archangelum thobie famulo tuo properanti preuium direxisti: et inter huius vie ac* **(f. 281v)** *vite varietates atque discrimina donasti custodem: da quesumus: ut eiusdem protegamur auxilio quatenus et vite presentis vintemus pericula: et ad gaudia valeamus pervenire celestia. Per dominum nostrum iesum christum filium tuum.* **(f. 282)** ***De sancto iuliano. Oratio.*** Iconografia: *São Julião* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com fachada de pedra gótica em grisalha. ***B****Eati iuliani martyris tui. quesumus domine precibus adiuvemur: et eius digne sollemnia recensentes: tuo noli fac nos semper esse devotos.* **(f. 282v)** *Per.* ***De sancto christoforo. Oratio.*** Iconografia: *São Cristóvão* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com paisagem dando continuidade à iluminura. ***D****Eus qui beatum christoforum martirem tuum virtute constantie in passione roborasti: quique unigenitum tuum dominum nostrum iesum christum in suis hu***(f. 283)***meris mirabiliter portare voluisti: concede propitius ut qui eius commemorationem agimus: ipsius meritis ad regna celestia pervenire feliciter mereamur. Per dominum nostrum iesum christum filium tuum. Qui tecum.* **(f. 283v)** ***De sancto Stephano. antiphona.*** Iconografia: *Santo Estevão* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa ao martírio do santo: *Lapidação de Santo Estêvão*. ***S****Tephanus avert plenus gratia et fortitudine faciebat signa magna in populo.* ***Versiculus.*** *Stephanus vidit celos apertos.* ***Responsorium.*** *Vidit et introivit* **(f. 284)** *beatus homo cui celi patebunt* ***Oratio.*** ***D****A nobis quesumus domine immitari quod colimus ut discamus et inimicos diligere. quia eius natalitia celebramus qui novit etiam pro persecutoribus exorare dominum nostrum iesum christum filium tuum. Qui tecum vivit et regnat. ce.* **(f. 284v)** ***De sancto vincentio. antiphona.*** Iconografia: *São Vicente* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cenas relativas ao martírio do santo: *corpo do santo lançado às águas* e *corpo do santo protegido por corvos*. ***S****Anctus vincentius apueritia studijs literarum traditus supena sibi providente clementia gemina scientia efficassime claruit* ***Versiculus.*** *Ora pro nobis beate* **(f. 285)** *pater vincenti* ***Responsorium.*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi.*

Oremus. ***A****Desto quesumus domine supplicationibus nostris: ut qui ex iniquitate nostra reos nos esse cognoscimus: beati vincentij martyris tui intercessione liberamur. Per.* **(f. 285v)** ***De sancta anna. antiphona.*** Iconografia: *Santa Ana* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com estrura retabular onde se inserem três medalhões com cena relativas à vida da santa: *Anúncio do nascimento da Virgem a Joaquim e Ana* (margens de goteira e festo, respectivamente) e *Encontro de Joaquim e Ana frente à Porta Dourada* (margem de pé). ***C****Elestem benefitium introivit in annam per quam nobis nata est virgo maria.* ***Versiculus.*** *Ora pro nobis beata anna.* ***Responsorium.*** *Ut digni efficiamur promissionibus christi.* **(f. 286)** ***Oremus.*** ***D****Eus qui beate anne tantam gratiam conferre dignatus es quod beatissimam matrem tuam in suo gloriosissimo utero portare meruit: Da nobis per intercessionem matris et filie tue propitiationis abundantiam ut quarum commemorationem piio amore amplectimur earum precibus ad celestem* **(f. 286v)** *patriam pervenire valeamus* ***De sancta maria magdalena. antiphona.*** Iconografia: *Santa Maria Madalena ungindo os pés de Cristo* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida da santa: *Madalena em penitência no deserto* e *Êxtase místico de Maria Madalena elevada ao céu por quatro anjos*. ***M****Aria ergo unxit pedes iesu et extersit capillis suis et domus implecta est ex odore unguenti.* ***Versiculus.*** *Dimissa sunt ei peccata* **(f. 287)** *multa.* ***Responsorium.*** *Quoniam dilexit multum* ***Oremus.*** ***B****Eate marie magdalene quesumus domine suffragijs adiuvemur cuius precibus exoratus quatriduanum fratem vivum ab inferis resuscitasti. Qui vivis et regnas. et ce.* **(f. 287v)** ***De sancta Katherina. antiphona.*** Iconografia: *Santa Catarina* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa ao martírio da santa: *Roda de lâminas e decapitação*. ***V****Irgo sancta Katherina grecie gemma urbi alexandrina costi regis erat filia.* ***Versiculus.*** *Ora pro nobis beata Katherina.* ***Responsorium.*** *Ut digni efficiamur pro***(f. 288)***missionibus christi.* ***Oremus.*** ***D****Eus qui dedisti legem moysi in sunmitate montis synay et in eodem loco per sanctos angelos tuos corpus beate Katherine virgines et martiris tue mirabiliter colocasti: tribue quesumus ut eius meritis et intercessione ad montem qui christus est valeamus pervenire. Per dominum nostrum.* **(f. 288v)** ***De sancta barbora. antiphona.*** Iconografia: *Santa Bárbara* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas: Santa Catarina junto a uma tempestade marítima. ***V****Irgo corpore est nudata rubra suo sanguine nervis flagellata: cilicino tegmine dire confricata: a christo in carcere plagis est sanata.* ***Versiculus.*** *Ora* **(f. 289)** *pro nobis beata barbara.* ***Responsorium.*** *Ut digni effitiamur* ***Oratio.*** ***I****Ntercessio quesumus domine beate barbare virginis et martiris tue ab omni adversitate nos protegat ut per eius*

interventum gloriosissimum sacro sancti corporis et sanguinis domini nostri iesu christi sacramentum ante diem exitus nostri per veram penitentiam confessionem **(f. 289v)** *et percipere mereamur Qui.* ***De sancta clara. antiphona.*** Iconografia: *Santa Clara* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com fachada de pedra gótica em grisalha. ***P****Ulchra facie sed pulchrior fide beata es clara respuens mundum letaberis cum angelis intercede pro omnibus* **(f. 290)** *nobis* ***Versiculus.*** *Specie tua et pulchritudine tua.* ***Responsorium.*** *Intende prospere procede et regna.* ***Oremus.*** ***F****Amulos tuos quesumus domine beate virginis tue clare votiva natalitia recensentes. celestium gaudiorum sua facias interventione participes et tui unigeniti coheredes. Qui tecum.* **(f. 290v)** ***De sancta margarita virgine.*** Iconografia: *Santa Margarida* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com estrutura retabular gótica. ***O*** *Margarita celorum virgo secreta: iam conscendisti suavissima victima christi: ora pro nobis virtus ut crescat amoris.* ***Versiculus.*** *Specie tua et pulchritu***(f. 291)***dine tua.* ***Responsorium.*** *Intende prospere procede et regna.* ***Oratio.*** ***D****Eus qui beatam margaritam virginem hodierna die ad celos per martirij palmam pervenire fecisti: concede propitius: ut eius exempla sequentes ad te pervenire mereamur. Per dominum nostrum iesum christum filium tuum. Qui tecum vivit et regnat.* **(f. 291v)** ***De sancta appollonia virgine.*** Iconografia: *Santa Apolónia* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com elementos da flora. ***Q****Uam pulchra es amica mea quam pulchra dentes tui sicut greges qui de lavachro ascenderunt.* ***Versiculus.*** *Specie tua et pulchritudine tua.* ***Responsorium.*** *Intende prospe***(f. 292)***re procede et regna. Oremus.* ***Oratio.*** ***D****Eus eterne pro cuius amore beata appollonia dentes sibi excuti fecit et flammis ad uri sustinuit: tribue nobis famulis tuis contra incendium vitiorum gratiam celestis ewfrigerij et nobis famulis tuis contra dolorem dentium salutare presta subsidium. Per christum dominum nostrum.* ***Responsorium.*** *Amen.* **(f. 292v)** ***De sancto benedicto. antiphona.*** Iconografia: *São Bento* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com estrutura retabular gótica e cerca com coelhos. ***S****anctissime confessor domini monachorum pater et dux benedicte intercede pro nostra omniumque salute.* ***Versiculus.*** *Amavit eum dominus et ornavit eum.* ***Responsorium.*** *Stolam glorie in***(f. 293)***duit eum. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****Mnipotens sempiterne deus qui hodierna die carnis eductum ergastulo beatissimum confessorem tuum benedictum sublevasti ad celum: concede quesumus hec festa tuis famulis celebratibus suorum veniam peccatorum ut qui exultatibus animis eius claritati congaudent: ipso apud te interveniente sotientur et meritis. Per christum.* **(f. 293v)** ***De sancto anthonio. antiphona.*** Iconografia: *Santo António* (iluminura inserida na coluna de texto); margens

historiadas com cenas relativas à vida do santo: *Santo António pregando aos peixes* e *O milagre da mula*. ***O*** *antoni pastor inclite qui cruciatus reficis morbos sanas et destruis: et ignis calorem extinguis pie pater ad dominum: ora pro nobis miseris* ***Versiculus.*** *Ora pro nobis* **(f. 294)** *beate pater anthoni.* ***Responsorium.*** *Ut digni efficiamur permissionibus christi Oremus* ***Oratio.*** ***D****Eus qui nos concedis obtentu beati anthoni confessoris tui morbidum ignem extingui: et membris egris refrigeria prestari: fac nos quesumus ipsius meritis et percibus a gehenne incendijs liberatos: integros mente et corpore tibi feliciter in gloria presentari. Per christum dominum.* **(f. 294v)** ***De sancto hieronimo. antiphona.*** Iconografia: *São Jerónimo retirando o espinho da pata do leão* (iluminura inserida na coluna de texto); margens historiadas com cena relativa à vida do santo: *São Jerónimo penitente*. ***Q****Uasi stella matutina splendet pater inclitus et ut luna plena bina stat corona preditus pudicicia et doctrina radians divinitus quasi sol in templo* **(f. 295)** *fulget doctor iste maximus verbo signis et exemplo confessor hieronimus: doctorum doctor inclite: adiutor tu hieronime in tribulationibus succurre.* ***Versiculus.*** *Asta pro nobis apud deum venerande doctor.* ***Responsorium.*** *Ut fallacis carnis iacula superemus. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****Mnipotens sempiterne deus largitor omnium bonorum: qui sanctissi***(f. 295v)***mum hieronimum persbiterum et confessorem tuum: eximiumque doctorem virginitatis perpetue: super eminentis scientie ac sanctitatis eximie: illustribus titulis adornasti: apostolicis que miraculis decorasti et eterne beatitudinis immensa gloria sublimasti: tribue nobis quesumus ut eius suffragantibus meritis et precibus glo***(f. 296)***riosis: ab omnibus adversitatibus atque periculis: preteritis presentibus et futuris misericorditer liberemur: et vere penitentie domino concesso perennis felicitatis gloria perfruamur. Per dominum nostrum iesum christum filium tuum.* **(f. 296v)** branco; **(f. 297)** ***De omnibus sanctis. antiphona.*** ***A****NGeli archangeli thorum et dominationes principatus et potestates: virtutes: cherubin atque seraphin: patriarche et prophete: sancti legis doctores: apostoli omnes christi martires: sancti confessores. virgines domini: anachorite sanctique omnes intercedite per nobis* ***Versiculus.*** *Letamini in domino* **(f. 297v)** *et exultate iusti* ***Responsorium.*** *Et gloriamini omnes recti corde. Oremus.* ***Oratio.*** ***O****Mnipotens sempiterne deus: qui nos omnium sanctorum tuorum in erita sub una tribuisti celebritate venerari: quesumus ut desideratam nobis tue propitiationis abundantiam multiplicatis intercessoribus largiaris. Per christum dominum nostrum* ***Responsorium.*** *Amen.* **(f. 298)** branco; **(f. 298v)** branco;

16. PERÍCOPES EVANGÉLICAS, ff. 299-304v

(f. 299) ***Secundum matheum.*** ***I****N illo tempore. Cum natus esset iesus in bethleem iude in diebus herodis regis ecce magi ab oriente venerunt hierosolimam dicentes. Ubi est qui natus est rex iudeorum: Vidimus enim stellam eius in oriente: et venimus cummuneribus adorare eum. Au***(f. 299v)***diens autem herodes rex turbatus est et omnis hierosolima cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi sciscitabatur ab eis ubi christus nasceretur. At illi dixerunt ei. In bethleem iude. Sic enim scriptum est per prophetam. Et tu bethleem terra iuda nequaquam* **(f. 300)** *minima es in principibus iuda. Ex te enim exiet dux qui regat populum meum israel. Tunc herodes clam vocatis magis diligenter didicit ab eis tempus stelle que apparuit eis. Et mittens eos in bethleem dixit. Ite et interrogate diligenter de puero: et cum inveneritis renunciate mihi ut et ego veniens adorem eum.* **(f. 300v)** *Qui cum audissent regem abierunt. Et ecce stella quam viderant in oriente antecedebat eos usque dum veniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem stellam magi gavisi sunt gaudio magno valde. Et intrantes domum invenerunt puerum cum maria matre eius. Et procidentes* **(f. 301)** *adoraverunt eum. Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera: aurum. thus. et mirram Et responso accepto in somnis ne redirent ad herodem: per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Deo gratias.* **(f. 301v)** ***Secundum marcum.*** Iconografia: *São Marcos no Scriptorium* (iluminura inserida na coluna de texto); margens ornadas com elementos renascentistas. ***I****N illo tempore: Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis iesus: et exprobravit incredulitatem illorum et duriciam cordis: quia hiis qui viderant eum ressurexisse* **(f. 302)** *non crediderant. Et dixit eis. Euntes in mundum universum predicate evvangelium omni creature. Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit. Qui vero non crediderit: condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint hec sequentur in nomine meo demonia eicient: linguis loquentur novis: serpentes tollent. Et* **(f. 302v)** *si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Super egros manus imponent: et bene habebunt. Et dominus quidem iesus postquam locutus est eis: assumptus est in celum et sedet a dextris dei. Illi autem profecti predicaverunt ubique domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Deo gratias.* **(f. 303)** ***Secundum lucam*** ***I****N illo tempore Missus est gabriel angelus a deo in civitatem galilee cui nomen nazareth ad virginem desponsatam viro cui nomen erat ioseph de domo david: et nomen virginis maria. Et ingressus angelus ad eam dixit. Ave gratia plena dominus* **(f. 303v)** *tecum: benedicta tu in mulieribus. Que cum audisset turbata est in sermone eius: et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angelus. Ne timeas maria: invenisti enim gratiam apud dominum. Ecce concipies in utero et paries filium: et*

vocabis nomen eius iesum. Hic erit magnus et filius **(f. 304)** *altissimi vacabitur. Et dabit illi dominus deus sedem david patris eius: et regnabit in domo iacob in eternum et regni eius non erit finis. Dixit autem maria ad angelum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco: Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superveniet in te: et virtus al***(f. 304v)***tissimi obumbrabit tibi: Ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei. Et ecce elizabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectude sua. Et hic mensis est sextus illi que vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem maria. Ecce ancilla domini fiat mihi secundum verbum tuum. Deo gratias.* **(f. 305)** branco; **(f. 305v)** branco;

FICHA CIENTÍFICA

AVEIRO, MUSEU NACIONAL DE AVEIRO, FUNDO RESERVADO[1]**, PT/MA/IL 3**
Cota antiga: n.º 24 (cat.)

[FÓLIOS SOLTOS]

Portugal (?)/Flandres (?), primeiras décadas do século XVI.
Iluminador: desconhecido.
pergaminho; fólio solto iluminado possivelmente destacado de um Livro de Horas; 270 x 198 mm; justificação: 175 x 120 mm; 12 linhas; caracteres góticos; 1 inicial figurada, 1 inicial ornada e cercadura ornada completa.
Proveniência: Samuel Tavares Maia (1869-1919?); Museu Nacional de Aveiro (depois de 1911)[2].

1. CONTEÚDO

Sufrágio dedicado a Santa Maria Madalena: ***De sancta maria magdalena antiphona*** ***M****aria unxit pedes ihesu et extersit capillis capitis sui et domus impleta est ex odore unguenti* ***Versiculus*** *Dimissa sunt ei peccata multa* ***Responsorium*** *Quoniam dilexit multum. Oremus* ***Oratio.*** ***L****argire nobis clementissime pater quod sicut beata maria magdalena unigenitum tuu super omnia diligendo suorum obtinuit veniam peccaminum ita nobis apud misericordiam tuam sempiternam impetret beatitudinem. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum. qui tecum vivit et regnat deus Per omnia secula seculorum. Amen.*

2. ORNAMENTAÇÃO

Margens ornadas com elementos da flora e fauna em *trompe l'oeil* sobre fundo dourado (cercadura ornada completa). Inicial figurada M, a 4 espaços, composta por uma figura antropomórfica ladeada por duas figuras fantásticas; inicial a dois espaços, ornada com elementos da flora.

3. EXPOSIÇÕES

1882, Exposição Districtal de Aveiro. Aveiro, Casa da Escola da Vera Cruz, de 8 de Maio a 16 de Junho de 1882.

4. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

Manuscritos, 2014, pp. 100-101; CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; *Catalogo,* 1883, p. 68, (cat. 482).

[1] Agradecemos ao Doutor José António Rebocho, director do Museu Nacional de Aveiro, toda a informação e documentação prontamente cedidas relativas a este fólio.
[2] Não foi possível determinar a data exacta da entrada destes fólios no Museu, uma vez que os mesmos não são referidos em nenhum dos inventários (1922, 1942 e 1956), pelo que optámos, provisoriamente, por tomar como referência a data da instalação do Museu no Convento de Jesus.

FICHA CIENTÍFICA

AVEIRO, MUSEU NACIONAL DE AVEIRO, FUNDO RESERVADO [1]**, PT/MA/IL 2**

Cota antiga: n.º 24 (cat.)

[FÓLIOS SOLTOS]

Portugal (?)/Flandres (?), primeiras décadas do século XVI.
Iluminador: desconhecido.
pergaminho; fólio solto iluminado possivelmente destacado de um Livro de Horas; 273 x 197 mm; justificação: 173 x 119 mm; 12 linhas; caracteres góticos; 1 inicial figurada, 1 inicial ornada incompleta e cercadura ornada completa.
Proveniência: João Gomes de Goes (1667-1721?)[2]; Samuel Tavares Maia (1869-1919?); Museu Nacional de Aveiro (depois de 1911?)[3].

1. CONTEÚDO

Sufrágio dedicado a Santa Clara: ***De sancta clara virgine. Antiphona.*** ***O*** *virgo clarans vespere preclarans clara meritis liga perfecto lidere nos in amore christi de membra fore capitis et sensibus et moribus ihesu quem dilexisti* ***Versiculus*** *Ora pro nobis beata clara* ***Responsorium*** *Ut digni eficiamur promissione christi* ***Oratio*** *Famulus tuos quesumus domine beate virginis tue clare votiva nathalicia recensentes celestium gaudiorum sua facias interventione participes et unigeniti tui coheredes. Qui vivis et regnas deus. per omni secula seculorum amen.*

2. ORNAMENTAÇÃO

Margens ornadas com elementos da flora, anjos e seres fantásticos (cercadura ornada completa), apontando já para uma estética renascentista de influência italiana. Inicial figurada O, a 4 espaços, composta por dois seres fantásticos. No verso inicial ornada a 2 espaços incompleta.

3. EXPOSIÇÕES

1882, Exposição Districtal de Aveiro. Aveiro, Casa da Escola da Vera Cruz, de 8 de Maio a 16 de Junho de 1882.

4. BIBLIOGRAFIA (*vide* anexo 1)

Manuscritos, 2014, pp. 99-100; CUSTÓDIO, 2013, pp. 191-208; *Catalogo,* 1883, p. 68, (cat. 482).

[1] Agradecemos ao Doutor José António Rebocho, director do Museu Nacional de Aveiro, toda a informação e documentação prontamente cedidas relativas a este fólio.
[2] De acordo com a nota de pertença firmada na margem lateral esquerda: *Esta pasta he de João Gomes de Goes* [seguida por três palavras parcialmente apagadas e riscadas que não conseguimos ler].
[3] Não foi possível determinar a data exacta da entrada destes fólios no Museu, uma vez que os mesmos não são referidos em nenhum dos inventários (1922, 1942 e 1956), pelo que optámos, provisoriamente, por tomar como referência a data da instalação do Museu no Convento de Jesus.

Materiais produzidos para o projecto *Livros de Horas. O imaginário da devoção privada.* (em digital)

- Cartaz da exposição
- Convite
- Folha de sala
- Cartaz do colóquio internacional
- Convite
- Programa do colóquio
- Caderno de resumos
- Divulgação

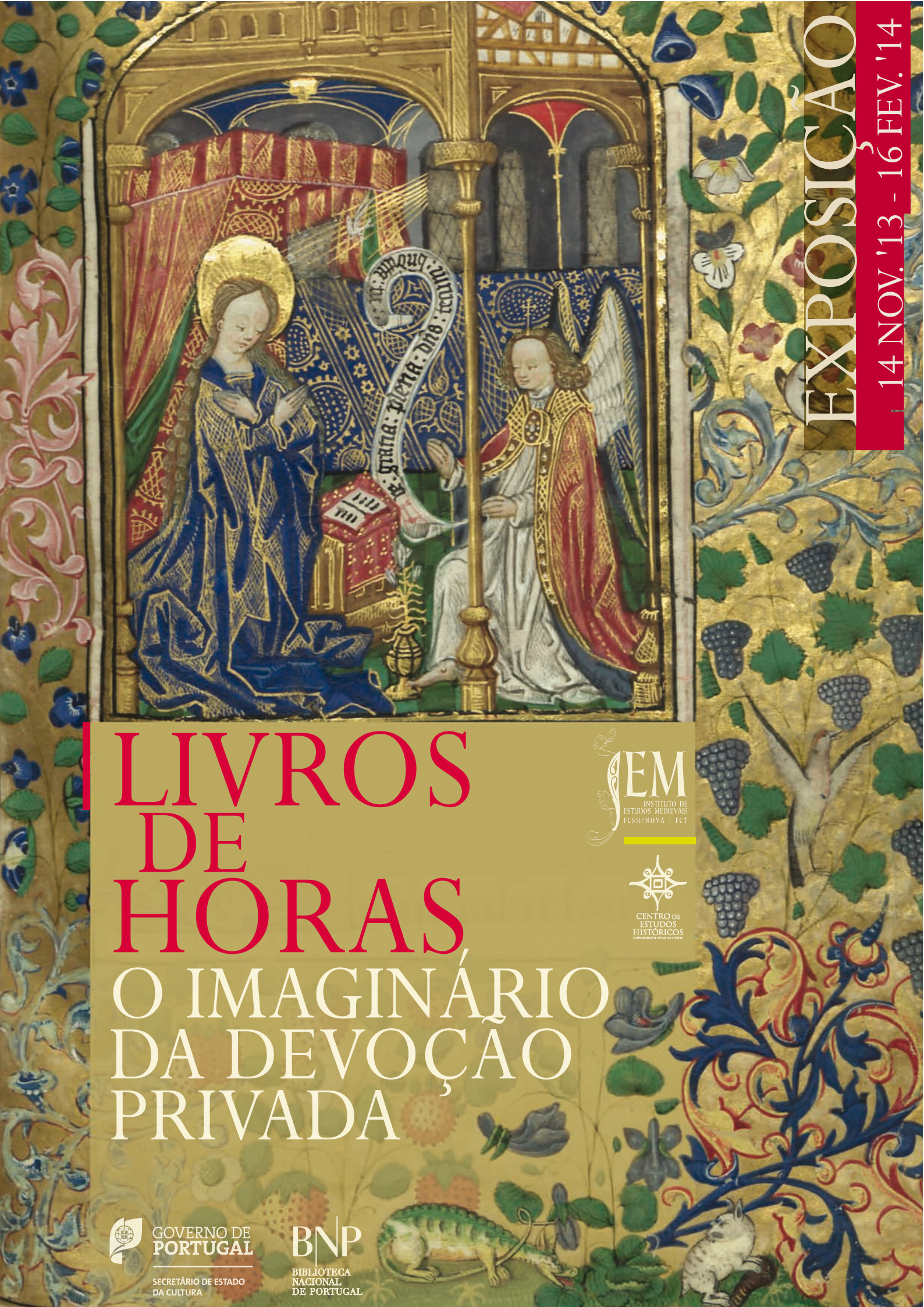

EXPOSIÇÃO

14 NOV. '13 - 16 FEV. '14

LIVROS DE HORAS

O IMAGINÁRIO DA DEVOÇÃO PRIVADA

IEM
INSTITUTO DE ESTUDOS MEDIEVAIS
FCSH/NOVA | FCT

CENTRO DE ESTUDOS HISTÓRICOS
UNIVERSIDADE NOVA DE LISBOA

GOVERNO DE PORTUGAL
SECRETÁRIO DE ESTADO DA CULTURA

BNP
BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL

EXPOSIÇÃO
14 NOV. '13 / 18H00
16 FEV. '14
LIVROS DE HORAS
O IMAGINÁRIO DA DEVOÇÃO PRIVADA
CENTRO DE ESTUDOS HISTÓRICOS
IEM
BNP
BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL
GOVERNO DE PORTUGAL
SECRETÁRIO DE ESTADO DA CULTURA

BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL | Sala de Exposições | Piso 3

A Biblioteca Nacional de Portugal (BNP) e a Biblioteca Pública de Évora (BPE) possuem um conjunto notável de Livros de Horas iluminados, cuja importância justifica o seu estudo e respectiva divulgação. Em colaboração com o Instituto de Estudos Medievais (IEM), o Centro de Estudos Históricos (CEH) e o Departamento de Conservação e Restauro da Universidade Nova de Lisboa, a BNP tomou a decisão de trazer a público este rico património através de um evento que inclui dois núcleos expositivos, um colóquio internacional e a edição de um catálogo.

A iniciativa parte dos projectos de doutoramento de Ana Lemos e Delmira Espada Custódio, sediados no IEM e apoiados internacionalmente de acordo com as suas temáticas, procurando dar continuidade aos estudos pioneiros de Mário Martins, Aires A. do Nascimento, Dagoberto Markl e Teresa Botelho Serra.

A exposição integra um conjunto de 24 Livros de Horas manuscritos e exemplares impressos, estando maioritariamente estruturada de acordo com as principais secções (e respectivos programas iconográficos) que constituem esta tipologia de livro: Calendário, Perícopes evangélicas, Horas da Cruz, Horas do Espírito Santo, Horas da Piedade e do Sacramento, Horas da Virgem, Orações várias, Salmos Penitenciais e Ofício dos Defuntos.

Inclui também três núcleos temáticos. O primeiro deles - ***Oras de Nossa senhora santa maria per lymgoagem*** -, dando início à mostra, apresenta dois códices produzidos em Portugal, onde se inclui o iluminado 4, de elevado valor documental, por ser o único manuscrito conhecido, totalmente escrito em português. Com excepção dos manuscritos holandeses, que desde cedo conheceram a sua tradução, os Livros de Horas foram maioritariamente escritos em latim; embora pudessem incluir, a partir do século XV, pequenas rubricas e orações em vernacular. É o caso do iluminado 205 cujas rubricas, em português e latim, têm a particularidade de serem escritas em cor púrpura.

O segundo núcleo, a encerrar a exposição, é dedicado ao estudo da cor e aos principais fenómenos de degradação que ameaçam a preservação deste valioso legado histórico, artístico e patrimonial. Através do estudo interdisciplinar dos materiais da cor de quatro iluminados da BN, Il15, 19, 21 e 42, pretendemos partilhar com o leitor a importância dos pigmentos, e contribuir para desvendar alguns dos significados do uso de certas cores. Não foi por acaso que materiais comercializados do longínquo Afeganistão, como o lápis-lazúli, e do Sri Lanka, como o pau-brasil, terminaram num Livro de Horas, transmitindo este efeito jóia colorida, pura e resplandecente que ainda hoje nos encanta.

O terceiro, localizado na zona central, reúne alguma documentação de arquivo, dando conta do percurso e história dos códices em contexto institucional. Neste âmbito, e em ligação com a história inicial da biblioteca, salienta-se pela relevância e volume de livros de horas expostos, a Livraria de D. Francisco de Melo Manuel (Cabrinha), adquirida em 1852, bem como a biblioteca de Frei Manuel do Cenáculo doada à Rela Biblioteca Pública da Corte em 1797. Como complemento a esta documentação, são expostos neste núcleo os principais instrumentos de descrição da colecção de Iluminados, testemunhos do estudo e investigação de que este acervo foi objecto ao longo do tempo.

Recorrendo à *Virgem do Leite*, pintada por Frei Carlos nas primeiras décadas do século XVI, procurámos evidenciar a transversalidade das diferentes formas de expressão plástica, destacando a repercussão que estes manuscritos tiveram na produção artística da época e em períodos subsequentes.

Na mostra **Ana Luísa Ribeiro, *Adenda_Pinturas da série Books of ours*** a artista revisita a produção artística do século XV, propondo, através das suas telas, um olhar contemporâneo sobre o imaginário da devoção privada. Apropriando-se dos Livros de Horas medievais, Ana Luísa Ribeiro vai ao encontro da intimidade, que procura na sua relação com os livros, marcando novas formas de celebrar o tempo.

Breve abordagem aos Livros de Horas

Tendo como principais centros de produção a França e a Flandres, os Livros de Horas foram produzidos em grande escala durante os séculos XIV e XV, altura em que atingiram o auge da sua popularidade. Na primeira metade do século XVI verificou-se um novo e fugaz impulso criativo que levou à introdução de novas soluções iconográficas e ornamentais. De conteúdo religioso, não é um livro litúrgico, mas destina-se à devoção privada dos leigos, traduzindo a importância que o culto mariano assume nesta época.

A selecção dos textos, a riqueza da ornamentação e a escolha do programa iconográfico, variou de acordo com o gosto e poder económico dos encomendadores, ajustando-se às suas necessidades artísticas e espirituais assim como ao seu prestígio social.

O imaginário dos Livros de Horas combina imagens sagradas, com evocações do quotidiano medieval e do mundo natural. Flores, frutos e animais reais e imaginários ocupam as iniciais ou deslizam pelas margens em explosões de cor e criatividade. Como um espelho, o Livro de Horas é um reflexo do seu encomendador e uma extraordinária fonte de conhecimento e arte.

Estes pequenos códices, indissociáveis da espiritualidade medieval, congregaram em si mesmos a palavra e a imagética divina, permitindo um contacto directo e privilegiado com Deus. Além do serviço espiritual prestado, desempenharam também um importante papel na legitimação do poder, do estatuto social do seu proprietário e no devir do homem através da fruição estética, aspecto que muito contribuiu para a sua popularidade e sucesso. O deleite produzido pela imagem e a capacidade que estes volumes tiveram de reinventar a sua plasticidade justifica, amplamente, a presença de vários Livro de Horas numa mesma biblioteca.

Os Livros de Horas abrem com um **calendário** que enumera as principais festas do ano litúrgico, destacando as mais significativas a vermelho, azul ou ouro. Entre estas, encontram-se as festas de culto universal, mas também as específicas de uma determinada região. No códice em exposição (IL 35), a alternância entre o azul e o vermelho representou uma opção estética, destacando-se as festividades mais significativas a ouro.

Desde cedo, na Idade Média, tornou-se habitual incluir nestes calendários os signos do zodíaco e as ocupações próprias dos meses, assinalando, assim, a passagem cósmica do tempo. Embora algumas actividades lúdicas associadas à nobreza também sejam incluídas, o ciclo dos trabalhos agrícolas ao longo das estações do ano constitui, por excelência, o programa iconográfico desta secção, dando uma forte e compreensível enfâse à produção de bens essenciais e à ligação harmoniosa entre o homem e a natureza.

Nos exemplos aqui apresentados as cenas são integrados nas margens e circunscritas em medalhões ou tarjas. Em manuscritos de maior aparato, normalmente destinados a elites mais exigentes, estes temas chegam, por vezes, a ocupar a totalidade do fólio.

Após o Calendário encontramos, habitualmente, as **Perícopes evangélicas**, lidas em quatro importantes festas da Igreja Católica: Natal (João 1, 1-14), Festa da Anunciação (Lucas 1, 26-38), Epifania (Mateus, 2, 1-12) e Festa da Ascensão (Marcos 16, 14-20). A festa da Páscoa é evocada em alguns manuscritos que, nesse caso, incluem uma secção extra com a narrativa da Paixão, de acordo com o texto de São João (Jo, 18, 1-19; 42), leitura reservada para a liturgia de Sexta-feira Santa. No manuscrito COD.CXXIV/2-14 da Biblioteca Pública de Évora regista-se uma opção incomum, uma vez que a habitual narrativa dos Reis Magos foi substituída pelo relato da Paixão segundo São Mateus (Mt, 26, 2-27; 66).

O programa iconográfico desta secção reporta-se, quase exclusivamente, à representação dos evangelistas, cuja presença reforça a identificação do texto.

As **Horas da Cruz**, na versão curta, incluem apenas sete horas canónicas, excluindo-se a hora de Laudes. Embora a representação iconográfica mais frequente seja a Crucifixão, a Missa de São Gregório é igualmente comum, em especial em manuscritos que incluem as duas versões do texto. É o caso do iluminado 16 da BNP que elegeu o tema da Missa de São Gregório nas longas Horas da Cruz, tendo optado pela Crucifixão na versão curta. Os códices com

programas iconográficos mais desenvolvidos recorrem, por vezes, à narrativa da Paixão, introduzindo os vários episódios no início das horas canónicas que estruturam o texto. Inclui-se neste grupo o COD.CXXIV/2-14 de Évora, que comporta duas miniaturas de página plena e sete iniciais historiadas em grisalha.

As **Horas do Espírito Santo**, à semelhança das Horas da Cruz, são compostas por apenas sete horas canónicas, excluindo-se igualmente a hora de Laudes. São textos bastante comuns, marcando uma presença constante em quase todos os manuscritos. A representação iconográfica mais comum para esta secção é o tema do Pentecostes, assinalando a descida do Espírito Santo sobre os Apóstolos (Act, 2, 1-4).

Embora muito pouco comuns, as **Horas do Sacramento e da Piedade** estão presentes em dois códices da Biblioteca Pública de Évora: o COD.CXXIV/2-12 e COD.CXXIV/2-14 respectivamente. O primeiro é acompanhado por uma representação da *Adoração do Santíssimo Sacramento*, muito provavelmente no interior de uma capela privada, testemunhando a devoção dos doadores à festividade do *Corpus Christi*. O segundo, um texto ainda mais raro, é introduzido por um duplo fólio de apurado sentido estético, onde se adivinha a influência da oficina de Simon Marmion.

As **Horas da Virgem**, constituídas por oito conjuntos de textos vulgarmente designados por Horas, formam a parte mais importante desta tipologia de manuscritos. Cada uma destas Horas – reportando-se às oito horas canónicas: Matinas, Laudes, Prima, Terça, Sexta, Nona, Vésperas e Completas – é habitualmente acompanhada por um episódio referente à infância ou Paixão de Cristo, ainda que alguns manuscritos possam apresentar os dois ciclos em simultâneo. Destacamos, pela qualidade plástica das suas representações, o iluminado 42, da BNP, que inclui um ciclo da Infância completo: *Anunciação* (Matinas), *Visitação* (Laudes), *Natividade* (Prima), *Anúncio aos Pastores* (Terça), *Epifania* (Sexta), *Apresentação no Templo* (Nona), *Fuga para o Egipto* (Vésperas) e *Coroação da Virgem* (Completas). A iconografia das duas últimas horas canónicas admite variações: Se a Hora de Vésperas for introduzida pelo tema do *Massacre dos Inocentes*, a representação da *Fuga para o Egipto* é, geralmente, representada no final do ciclo.

A iconografia do ciclo da Paixão apresenta muitas variantes: *Cristo no Horto*, *Traição de Judas*, *Cristo perante Pilatos*, *Flagelação*, *Coroação de espinhos*, *Cristo Carregando a Cruz*, *Crucifixão*, *Deposição e Inumação*, estão entre as mais comuns. Encontramo-la, com mais frequência nos horae neerlandeses, em especial naqueles de data mais recuada. É disso exemplo o COD.CXXIV/2-10 de Évora, um belíssimo manuscrito originário dos Países Baixos, iluminado pelos Mestres de Otto de Moerdrecht. Embora lhe restem apenas três miniaturas de página plena, já muito danificadas, é notória a qualidade da sua iluminura.

O Livro de Horas dito de D. Leonor, mulher do rei D. João II, é um manuscrito de excepção, figurando entre o que melhor se produziu na Flandres do terceiro quartel do século XV. Totalmente iluminado em grisalha e ouro, é igualmente um dos exemplos mais significativos do corpus do seu autor, o flamengo Willem Vrelant, um artista notável, oriundo de Utreque, que desenvolveu a parte mais significativa da sua actividade em Bruges.

De acordo com a leitura que propomos, os núcleos de figuração marginal que acompanham o Ofício da Virgem narram, no seu essencial, uma história profana, de carácter biográfico, que procura estabelecer, ainda que de forma indirecta, paralelismos com as narrativas bíblicas das miniaturas. Para a leitura conjunta destes núcleos apresentamos a hipótese de se tratar da história do rei de França, Carlos VII, com especial enfoque na intervenção de Joana d'Arc, no episódio que inverteu o resultado da Guerra dos Cem Anos e pôs termo ao conflito.

O núcleo **Encomendas e devoções** reúne um conjunto de preces e marcas que legitimam a propriedade do códice. As orações *O Obsecro te* e *O intemerata* marcam uma presença constante nos Livros de Horas. Através delas, o leitor dirige-se à Virgem, em tom de lamentação, apelando ao seu papel de intercessora junto de Deus. Quando comportam iluminura, é invariavelmente de temática mariana. Outras orações menos comuns revelam as devoções privadas dos encomendadores ou dos sucessivos proprietários do códice. Entre elas podem figurar o responso a Santo António, o credo de Santo Atanásio, os Sete versos de São Bernardo, bem como um elevado número de orações dedicadas a Cristo e à Virgem.

Estes pequenos livros devocionais, de elevado valor artístico, social e material, acumulam, ao longo da sua existência, várias marcas de uso e propriedade. A primeira é, desde logo, firmada pelo encomendante que, ao seleccionar os

textos em função das suas devoções pessoais, regista a sua presença na própria estrutura do códice. A esta acrescem toda a espécie de elementos legitimadores de propriedade: pertenças, iniciais, monogramas, motes, emblemas pessoais, representações heráldicas e, na história recente da sua passagem pelas instituições, os carimbos e sistemas de catalogação. Por último, a representação física do encomendador, incorporado nas narrativas bíblicas ou moderadamente inserido nas margens, aproximam-no do divino, potenciando uma relação directa com Deus e a esperança na salvação.

Os **Sufrágios** ou Memorial dos Santos consistem num conjunto de orações breves, dedicadas aos santos de maior devoção, respeitando, tal como na litania, a sua hierarquia, mas também as devoções dos encomendadores. O programa iconográfico desta secção cinge-se à representação dos santos evocados, em vinhetas ou miniaturas de página plena, de acordo com a dimensão e aparato de cada manuscrito.

Os **Salmos Penitenciais** seguidos de **Litania** reúnem sete salmos (6, 31, 37, 50, 101, 129 e 142) entendidos como sete formas de obter o perdão; razão pela qual, por vezes, estão associados aos sete pecados capitais. São assinalados normalmente por uma única miniatura, onde o *Juízo Final* e *David em oração* são os temas mais representados. Outras iconografias menos frequentes incluem inúmeras passagens da vida de David e até a representação dos Pecados Capitais.

Bastante invulgar é o ciclo iconográfico, As sete obras de misericórdia, incluído no COD.CXXIV/2-12 de Évora. Cada um dos salmos é introduzido por uma vinheta referente, precisamente, a uma das obras: *Dar de comer aos famintos*; *Dar de beber aos sedentos*, *Vestir os nus*; *Acolher os peregrinos*; *Resgatar os cativos*; *Visitar os enfermos* e *Sepultar os mortos*.

A litania é uma ladainha muito antiga evocando a protecção de toda a corte celeste, de acordo com as suas hierarquias. Embora não contenha iluminura figurada, a sua presença é facilmente identificada pela abundância de iniciais ornadas e fins-de-linha que contém.

Por último, o **Ofício dos Defuntos** que, apesar da sua extensão longa, é composto por apenas três horas canónicas – Vésperas, Matinas e Laudes – recitadas em diferentes momentos das cerimónias fúnebres. Geralmente introduzido por uma única miniatura, o seu repertório iconográfico é muito vasto, incluindo temas como: *Ressurreição de Lázaro*, o *Juízo Final*, *Personificações da Morte*, *Os três vivos e os três mortos* e *Job e os três amigos*.

A exposição encerrará com um colóquio internacional subordinado ao tema, e com a publicação do catálogo que, além do estudo das peças expostas, incluirá também seis outros manuscritos e as reflexões feitas em torno do corpus seleccionado.

Comissariado

Adelaide Miranda e Delmira Espada, Instituto de Estudos Medievais, FCSH, UNL

João Alves Dias, Centro de Estudos Históricos, FCSH, UNL

EXPOSIÇÕES

Livros de Horas. O imaginário da devoção privada
Ana Luísa Ribeiro, Adenda - Pinturas da série Book of Ours
Biblioteca Nacional de Portugal
14 de Novembro de 2013 a 15 de Fevereiro de 2014
Segunda a sexta, das 10h00 às 19h00. Sábado, das 10h00 às 17h00.
Entrada gratuita
Visitas guiadas | Grupos escolares (em horários a definir)

COLÓQUIO INTERNACIONAL

Livros de Horas. O imaginário da devoção privada
Biblioteca Nacional de Portugal
13 e 14 de Fevereirode 2014
Programa | Ficha de inscrição | Mais informações em http://www.bnportugal.pt

Biblioteca Nacional de Portugal
Serviço de Relações Públicas
Tel. 21 798 21 67 / 68 // Fax 21 798 21 38
rel_publicas@bnportugal.pt

GOVERNO DE PORTUGAL
SECRETÁRIO DE ESTADO DA CULTURA

BNP
BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL

IEM
INSTITUTO DE ESTUDOS MEDIEVAIS
FCSH/NOVA | FCT

CENTRO DE ESTUDOS HISTÓRICOS
UNIVERSIDADE NOVA DE LISBOA

COLÓQUIO INTERNACIONAL

LIVROS DE HORAS: O IMAGINÁRIO DA DEVOÇÃO PRIVADA

13/14 FEV. '14

IEM INSTITUTO DE ESTUDOS MEDIEVAIS FCSH/NOVA | FCT

GOVERNO DE PORTUGAL
SECRETÁRIO DE ESTADO DA CULTURA

BNP BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL

FCSH FACULDADE DE CIÊNCIAS SOCIAIS E HUMANAS UNIVERSIDADE NOVA DE LISBOA

FCT Fundação para a Ciência e a Tecnologia
MINISTÉRIO DA EDUCAÇÃO E CIÊNCIA

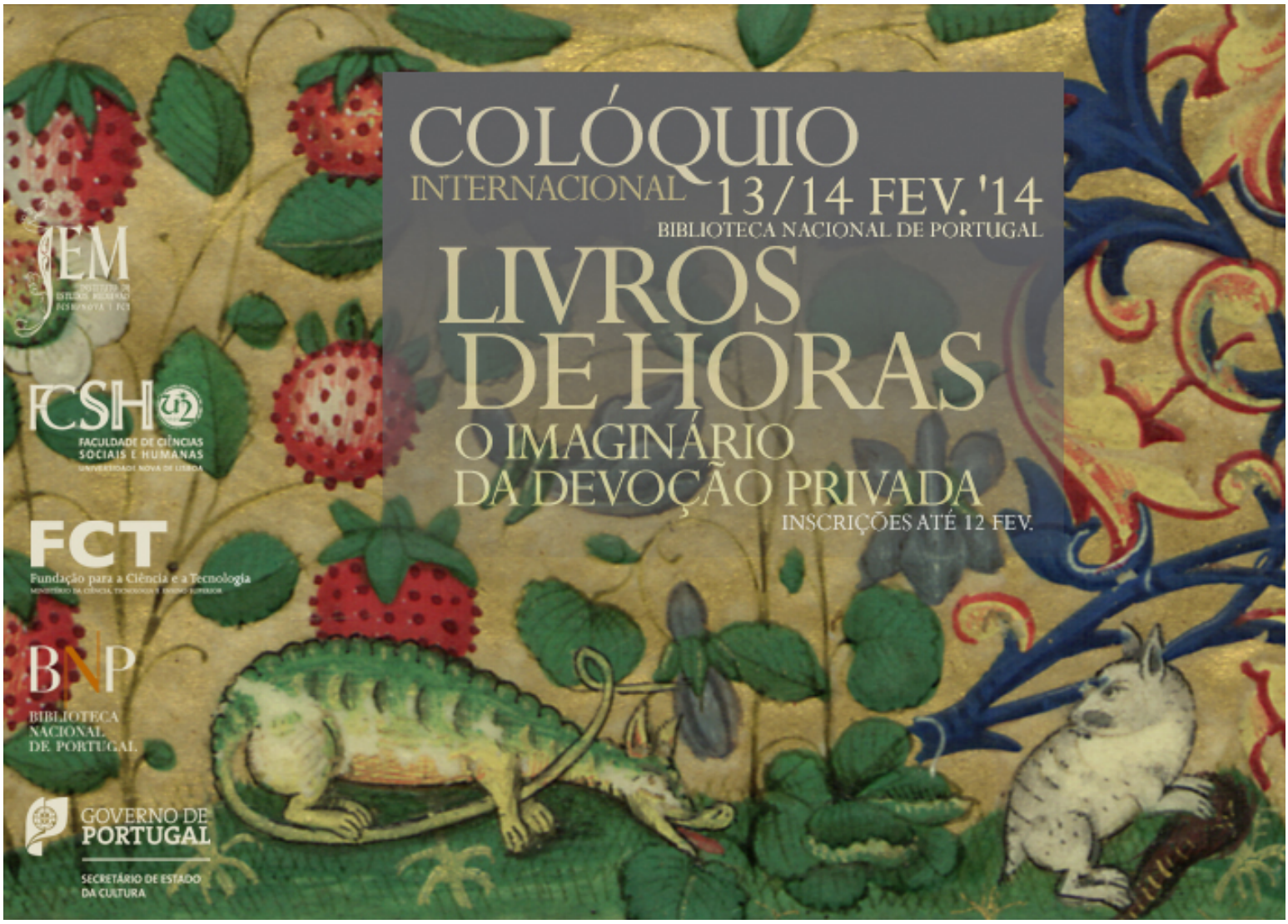
COLÓQUIO
INTERNACIONAL
13/14 FEV. '14
BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL
LIVROS
DE HORAS
O IMAGINÁRIO
DA DEVOÇÃO PRIVADA
INSCRIÇÕES ATÉ 12 FEV.
IEM
FCSH
FACULDADE DE CIÊNCIAS
SOCIAIS E HUMANAS
FCT
Fundação para a Ciência e a Tecnologia
BNP
BIBLIOTECA
NACIONAL
DE PORTUGAL
GOVERNO DE
PORTUGAL
SECRETÁRIO DE ESTADO
DA CULTURA

COLÓQUIO
13/14 FEV. '14

Tendo como principais centros de produção a França e a Flandres, os ***Livros de Horas*** foram produzidos em grande escala durante os séculos XIV e XV, altura em que atingiram o auge da sua popularidade. Na primeira metade do século XVI verificou-se um novo e fugaz impulso criativo que levou à introdução de novas soluções iconográficas e ornamentais. De conteúdo religioso, não é um livro litúrgico, mas destina-se à devoção privada dos leigos, traduzindo a importância que o culto mariano assume nesta época.

A selecção dos textos, a riqueza da ornamentação e a escolha do programa iconográfico, variou de acordo com o gosto e poder económico dos encomendadores, ajustando-se às suas necessidades artísticas e espirituais assim como ao seu prestígio social.

O imaginário dos ***Livros de Horas*** combina imagens sagradas, com evocações do quotidiano medieval e do mundo natural. Flores, frutos e animais reais e imaginários ocupam as iniciais ou deslizam pelas margens em explosões de cor e criatividade. Como um espelho, o ***Livro de Horas*** é um reflexo do seu encomendador e uma extraordinária fonte de conhecimento e arte.

GOVERNO DE PORTUGAL
SECRETÁRIO DE ESTADO DA CULTURA

BNP BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL

FCSH FACULDADE DE CIÊNCIAS SOCIAIS E HUMANAS
UNIVERSIDADE NOVA DE LISBOA

FCT Fundação para a Ciência e a Tecnologia

COLÓQUIO INTERNACIONAL
BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL
13/14 FEV. '14

LIVROS DE HORAS
O IMAGINÁRIO DA DEVOÇÃO PRIVADA

IEM INSTITUTO DE ESTUDOS MEDIEVAIS
FCSH NOVA | FCT

INSCRIÇÕES:
iem.geral@fcsh.unl.pt

PROGRAMA

13 FEV.

9h00 | Receção

9h30-9h55 | Abertura / Maria Inês Cordeiro (BNP) / Amélia Andrade (FCSH-UNL/IEM)

9h55-10h40 | Roger Wieck (PML)
Whispers from the Vault: A Portuguese Collection of Book of Hours Reveals Its Secrets

10h40-11h10 | Bernardo Vasconcelos e Sousa (FCSH-UNL/IEM)
Portugal no Ocidente do século XV

11h10-11h25 | Coffee break

11h25-11h55 | Luís Afonso (FL-UL/IHA)
As linguagens da Arte em Portugal no século XV

11h55-12h25 | Joana Ramôa (FCSH-UNL/IHA)
Ler ou não ler? O livro como atributo feminino na tumulária medieval portuguesa

12h25-12h40 | Debate

Almoço

14h30-15h15 | Dominique Vanwijnsberghe (IRPA/KIK)
Reconstructing Local Styles in the Southern Low Countries: The Importance of Books of Hours

15h15-15h45 | Delmira Espada Custódio (FCSH-UNL/IEM)
Os livros de horas flamengos nas colecções da BNP e BPE

15h45-16h00 | Debate

16h00-16h15 | Coffee break

16h15-17h15 | Mesa redonda / Maria João Melo (FCT-UNL) / Conceição Casanova (FCT-UNL) / Ana Lemos (FCSH-UNL/IEM) / Rita Araújo (FCT-UNL) / Maria Adelaide Miranda (FCSH-UNL/IEM)
History, materials and techniques of Books of Hours: from inter to transdisciplinary knowledge production

17h15-17h30 | Debate

14 FEV.

9h30-10h15 | Aires Augusto do Nascimento (FL-UL/CEC)
Ler e representar

10h15-10h45 | Maria de Lurdes Rosa (FCSH-UNL/IEM)
Os livros de horas sob a perspectiva da história da religiosidade dos leigos

10h45-11h00 | Coffee break

11h00-11h30 | Brenda Dunn-Lardeau (Université du Québec à Montréal)
Livres d'Heures conservés dans les collections montréalaises

11h30-12h00 | Fernando Villaseñor Sebastián (Universidad de Cantabria)
Between Flanders and Castile: Juan de Carrion, illuminator of the Monarchy

12h00-12h15 | Debate

Almoço

14h00-14h30 | Ragnhild Boe (University of Oslo)
Devotion and Representation at the French Court. An Intervisual Approach to the Lamoignon Hours (c.1415)

14h30-15h00 | Maria Adelaide Miranda (FCSH-UNL/IEM)
Oras de Nossa senhora santa maria per lymgoagem

15h00-15h30 | Lígia Martins (BNP) / Teresa Duarte Ferreira (BNP) / Ana Cristina Silva (BNP)
O percurso dos Livros de Horas da Biblioteca Nacional de Portugal

15h30-15h50 | Coffee break

15h50-16h20 | Sylvie Deswarte-Rosa (CNRS)
Os Livros de horas impressos parisienses, fonte iconográfica de Francisco de Holanda em "De Aetatibus Mundi Imagines"

16h20-16h50 | João Alves Dias (FCSH-UNL/CEH)
Os temas das horas, uma visão global

16h50-17h10 | Debate

Visita guiada à exposição

RESUMOS

COLÓQUIO INTERNACIONAL

LIVROS DE HORAS: O IMAGINÁRIO DA DEVOÇÃO PRIVADA

13/14 FEV. '14

BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL

IEM INSTITUTO DE ESTUDOS MEDIEVAIS FCSH/NOVA | FCT

GOVERNO DE PORTUGAL
SECRETÁRIO DE ESTADO DA CULTURA

BNP BIBLIOTECA NACIONAL DE PORTUGAL

FCSH FACULDADE DE CIÊNCIAS SOCIAIS E HUMANAS UNIVERSIDADE NOVA DE LISBOA

FCT Fundação para a Ciência e a Tecnologia
MINISTÉRIO DA EDUCAÇÃO E CIÊNCIA

/ Currículos abreviados e resumos de comunicação

Roger S. Wieck, curator of medieval and Renaissance manuscripts, has been with The Morgan Library & Museum since 1989. Among his many projects over the past twenty-four years, six major exhibitions, of which he was curator, were especially important. The first exhibition is "Treasures in Heaven: Armenian Illuminated Manuscripts" (1994), for which he also edited, with Thomas Mathews, the accompanying catalogue and the symposium papers. The second show was "Medieval Bestseller: The Book of Hours" (1997), for which he wrote the publication, Painted Prayers. For the third exhibition "Jean Poyet: Artist to the Court of Renaissance France," Mr. Wieck was primary author for the two accompanying publications, The Prayer Book of Anne de Bretagne and The Hours of Henry VIII. The fourth exhibition was "Demons and Devotion: The Hours of Catherine of Cleves" (2010), to whose accompanying publication Mr. Wieck contributed a chapter. The fifth show was "Illuminating Fashion: Dress in the Art of Medieval France and the Netherlands" (2011), for which publication of the same title, by Anne van Buren, Mr. Wieck was the editor. And, finally, the sixth and most recent exhibition was "Illuminating Faith: The Eucharist in Medieval Life and Art" (2013). Its catalogue is to be published in 2014. Before coming to the Library, Mr. Wieck was associate curator of manuscripts and rare books at the Walters Art Museum in Baltimore, 1985-89. There he curated the exhibition, "Time Sanctified: The Book of Hours," the accompanying publication for which has since become a standard handbook for Books of Hours. From 1980-83 Mr. Wieck was assistant curator of printing and graphic arts at Harvard University's Houghton Library. There he curated the exhibition, "Late Medieval and Renaissance Manuscripts, 1350-1525, in the Houghton Library," and wrote the accompanying catalogue. He has been teaching at Rare Book School since 2001.

"Whispers from the Vault: A Portuguese Collection of Books of Hours Reveals Its Secrets" by Roger S. Wieck (Pierpont Morgan Library, USA)

With one notable exception, the twenty-eight Books of Hours in the present exhibition form a disparate group of manuscripts of varying levels of artistic merit. Each book, however, is an example worthy of study. This paper, opening the two-day conference, serves as an

introduction to the collection and demonstrates how the manuscripts, which on first viewing might look unpromising, can, upon careful and slow examination, reveal wonderful secrets.

For example, these revelatory Books of Hours include one that contains a rare colophon testifying to its original patron, a certain Jehan de Woycy, plus a chronicle of yet another family, namely that of Johannes Le Goix. The book's unfinished state and lack of decoration hint at the secret that may lie behind these conflicting contents.

Three Flemish *Horae*, all from the fifteenth century, present a sequence of three generations of illuminators from Bruges and its environs, an area in Flanders that produced some of the most distinctive and influential artists of the period. The artists represented are the Master of the Gold Scrolls, Willem Vrelant, and Alexander Bening, and through their work we can observe the evolution of seventy-five years of late Gothic illumination as it transitions toward the Renaissance.

Another group of these manuscripts offers insights into the textual complexities and visual variety to be found in the Calendar, an essential component of every *Horae*. These Calendars offer hints to localization, lessons in festival grading, data on astronomy, and, pictorially, illustrations of the Labors of the Months and the Signs of the Zodiac.

Finally, the images that mark the Office of the Dead, all told, partake of the most iconographically rich array of subjects within the genre of the Book of Hours. Certain images, gathered together and put in proper sequence, can offer an enlightening window onto medieval funerary practices, from processions, to Masses, to burials.

Bernardo Vasconcelos e Sousa é Professor Associado na Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da Universidade Nova de Lisboa, onde actualmente coordena o Mestrado em História. Foi presidente do Instituto de Estudos Medievais (IEM) e é subdirector da revista *Medievalista OnLine*.

Entre as suas publicações contam-se *Os Pimentéis. Percursos de uma Linhagem da Nobreza Medieval Portuguesa (Séculos XIII-XIV)*, Imprensa Nacional – Casa da Moeda, 2000 (Prémio Júlio de Melo Fogaça, da Academia das Ciências de Lisboa), *D. Afonso IV (1291-1357)*, Círculo de Leitores, 2005, e a parte sobre Idade Média da *História de Portugal* dirigida por Rui Ramos, 7ª ed., A Esfera dos Livros, 2012 (Prémio D. Dinis 2009, da Fundação Casa de Mateus). Coordenou a obra *Ordens Religiosas em Portugal. Das Origens a Trento – Guia Histórico*, 2ª ed., Livros Horizonte, 2006 (Prémio A. de Almeida Fernandes de História Medieval Portuguesa) e

o volume sobre a Idade Média da *História da Vida Privada em Portugal*, dir. por José Mattoso, Círculo de Leitores / Temas e Debates, Lisboa, 2010. Co-editou o livro *The Historiography of Medieval Portugal (c. 1950-2010)*, dir. por José Mattoso, Lisboa, IEM, 2012.

Pertenceu à Direcção da Associação de Professores de História (1988-1990). Foi Subdirector do Instituto dos Arquivos Nacionais/Torre do Tombo (1996-1998) e seu Director (1998-2001). Foi Vice-Presidente do Conselho Superior de Arquivos (2001-2003). É membro da Sociedade Portuguesa de Estudos Medievais, Académico Correspondente da Academia Portuguesa da História e membro titular da Académie Internationale de Généalogie.

"Portugal no Ocidente do Século XV" por Bernardo Vasconcelos e Sousa
(Instituto de Estudos Medievais, FCSH-UNL, Portugal)

A posição geográfica de Portugal, no extremo ocidental do continente europeu, teve efeitos contraditórios na inserção do reino na Europa medieva. Se a localização periférica impunha uma distância física, mas também cultural, face aos principais centros de produção e difusão das correntes intelectuais e artísticas e face às inovações que nestes campos se faziam sentir além-Pirenéus, nem por isso deixaram de chegar a Portugal, de ser integradas e mesmo desenvolvidas algumas das marcas e das manifestações mais características da cultura erudita do Ocidente na Idade Média. As rotas marítimas, quer em direcção ao Mediterrâneo quer ao Norte da Europa, facultavam a circulação, nos dois sentidos, de produtos e mercadorias, mas também de pessoas, de ideias, de gostos e expressões artísticas.

Na arquitectura, na escultura, na pintura, nas artes decorativas, na iluminura, na literatura ou em áreas do conhecimento como o Direito e a Medicina ensinadas em Universidades europeias frequentadas por portugueses, fizeram-se reflectir, em Portugal, as aquisições conceptuais, técnicas e práticas do que Jacques Le Goff consagrou como sendo "a civilização do Ocidente medieval".

E se desde o início o reino nunca esteve isolado dos seus congéneres da Cristandade ocidental, os laços com a Europa, incluindo os de natureza cultural, foram consideravelmente reforçados ao longo do século XV. Os "Livros de Horas", estreitamente associados a novas práticas devocionais cristãs, a encomenda, recepção e circulação dos exemplares que chegaram até nós ou de que temos notícia, constituem um dos mais elevados expoentes da inequívoca inserção de Portugal na Europa de Quatrocentos.

Luís Urbano Afonso Investigador do Instituto de História da Arte da FLUL. Concluiu o doutoramento em História da Arte pela Universidade de Lisboa em 2006, onde é Professor Auxiliar. Publicou 29 artigos em revistas especializadas, 19 capítulos de livros e 6 livros (3 como autor, 3 como coordenador). Orientou 17 dissertações de mestrado nas áreas de História da Arte e Gestão de Mercados da Arte. Coordena o projeto de investigação: "Iluminura hebraica em Portugal durante o século XV" (referência PTDC/EAT-HAT/119488/2010). Currículo completo na plataforma DeGóis:
http://www.degois.pt/visualizador/curriculum.jsp?key=2012608393199012

"As linguagens da arte em Portugal no século XV" por Luís Urbano Afonso (ARTIS, FLUL, Portugal)

Nesta comunicação apresenta-se um panorama das várias linguagens artísticas disponíveis em Portugal durante o século XV. Por razões práticas, e didáticas, optámos por seguir uma segmentação por décadas, escolhendo uma ou duas obras em cada década como representativas, e geradoras, de uma determinada corrente artística e de um determinado contexto cultural e ideológico. Considerámos que os benefícios deste tipo de exposição permitiam ultrapassar uma narrativa artificialmente unificadora, guiada pelo princípio evolutivo de uma aproximação ao naturalismo renascentista à medida que se avançava no tempo. Assim, independentemente do género artístico em causa, como a pintura mural, a pintura de cavalete, a iluminura, a arquitetura, a escultura, as artes têxteis, os marfins, as cerâmicas, etc., nesta apresentação atravessamos uma série de linguagens artísticas desde o Gótico "Clássico" ao Tardo-Gótico, do mudejarismo e da arte judaica até às primeiras evidências da arte afro-portuguesa e das experiências manuelinas. No conjunto, pretende-se destacar a diversidade de linguagens artísticas disponíveis na época em causa, a par da sua integração na realidade cultural e ideológica do mais brilhante século da história portuguesa.

Joana Ramôa Melo, licenciada em História da Arte pela Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da Universidade Nova de Lisboa (2005), é Mestre (2007) e Doutorada (2012) em História da Arte Medieval, com a tese "O Género Feminino em Discussão. Re-presentações da mulher na arte tumular medieval portuguesa: projectos, processos e materializações". Convidada, desde 2007 e até ao momento presente, para leccionar no curso

de História da Arte da Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da Universidade Nova de Lisboa (1° e 2° ciclo de estudos). Os seus trabalhos de investigação têm sido desenvolvidos na área da História e da Arte medieval, com particular incidência sobre a escultura tumular (e, no seio desta, sobretudo, a escultura tumular dotada de jacente), a iconografia medieval, o universo feminino e a 'comemoração' fúnebre.

"Ler ou não ler? O livro como atributo feminino na tumulária medieval portuguesa" por Joana Ramôa Melo (Instituto de História da Arte, FCSH-UNL, Portugal)

Em 1982, Susan Groag Bell publicava na revista *Signs* um artigo pioneiro sobre a relação das mulheres medievas com o livro, buscando neste tópico de investigação um veículo para uma captação (difícil por outras vias) do seu real papel nas mudanças ocorridas na vivência laica da religiosidade, no final da Idade Média. As conclusões desse estudo fundador continuam a revelar-se de uma pertinência que nos obriga a revisitá-las, acrescendo-as de novas fundamentações e confrontando-as com outros testemunhos visuais. No momento em que chamamos a atenção para essa verdade durante muito tempo não reclamada, que radica na originalidade desafiante dos jacentes femininos medievais portugueses que se apresentam numa activa relação com o livro (aberto entre as mãos), importa trazer para a discussão os três grandes tópicos que essa relação convoca: a aparente exclusão das mulheres da intelectualidade e da vida clerical (que segundo Bell lhes promoveria uma maior apetência pelo alimento mental e espiritual proporcionado pelos livros); o papel exercido pelas damas na tutoria das novas gerações (que as levava a adquirir livros para os usarem como textos educativos); a proximidade que as mulheres parecem manifestar com a promoção do uso das línguas vernáculas (em função de uma incapacidade laica geral para ler correctamente o latim, na qual obviamente também se incluem). Partindo de um conjunto de iconografias relacionadas entre si e com o tema que nos orienta, propomo-nos esboçar uma teorização, com carácter exploratório, apresentando um conjunto de reflexões e pistas de investigação que começamos agora a seguir, tendo como ponto de partida a observação do protagonismo assumido pelo livro no quadro de atributos que definem a representação da feminilidade no contexto tumular medieval português. *Ler ou não ler* – eis a interrogação que nos servirá de mote para uma tentativa de perscrutar o (reservado) universo das mulheres na Idade Média.

Dominique Vanwijnsberghe is senior project leader at the Royal Institute for Cultural Heritage (IRPA-KIK – Brussels). PhD in Art History from the Katholieke Universiteit Leuven (1996). Habilitation from the Université de Lille-III (2011). Visiting fellow at Princeton University (1997-1998), at the Ruprecht-Karls-Universität, Heidelberg (2003-2004), and at the Section des Sources iconographiques at the Institut de Recherche et d'Histoire des Textes (CNRS, Paris/Orléans) (2009). He is a titular member of the Royal Academy of Archeology of Belgium and a board member of the Belgian American Educational Foundation. His fields of specialization are late-medieval painting and illumination in the Southern Netherlands, as well as the reception of medieval art in the modern times. He is the author of *"De fin or et d'azur". Les commanditaires de livres et le métier de l'enluminure à Tournai à la fin du Moyen Âge* (*Corpus of Illuminated Manuscripts*, 10), Louvain, 2001; *"Moult bons et notable". L'enluminure tournaisienne à l'époque de Robert Campin (1380-1430)* (*Corpus of Illuminated Manuscripts*, 17), Louvain, 2007; and, most recently, *"Ung bon ouvrier nommé Marquet Caussin". Peinture et enluminure en Hainaut avant Simon Marmion* (*Contributions à l'Étude des Primitifs flamands*, 12), Brussels, 2013.

"Reconstructing Local Styles in the Southern Low Countries : The Importance of Books of Hours" by Dominique Vanwijnsberghe (Royal Institute for Cultural Heritage - IRPA-KIK, Belgium)

Preserved in large numbers, more easily datable and localizable than any other types of manuscripts, books of hours can play a vital role in the reconstruction of local styles. Next to classical clues – liturgical uses, calendars, litany and suffrages – other criteria should be taken into account, such as the sequence of texts, the iconographical cycles or the "secondary" decoration. Put together, these elements allow us to create new clusters of manuscripts. These groups can frequently be associated with cities and regions whose artistic activity was virtually unknown, thus contributing to deepen our knowledge of what is generally called "Flemish illumination". This paper therefore questions the validity of this traditional art historical concept and calls for a detailed cartography of manuscript production in the Southern Low Countries.

Delmira Espada Custódio Licenciou-se em Artes Plásticas – Pintura pela Faculdade de Belas Artes da Universidade de Lisboa. Obteve o grau de Mestre em História da Arte Medieval, na Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da Universidade Nova de Lisboa, com a dissertação "*A luz da grisalha. Arte, liturgia e história no Livro de Horas dito de D. Leonor (BNP, IL 165)*". Actualmente é bolseira da FCT, estando a desenvolver o projecto de Doutoramento em História da Arte Medieval, na mesma Faculdade, versando este sobre as "*Relações artísticas entre Portugal e a Flandres através dos Livros de Horas existentes em Portugal*". É membro integrado do Instituto de Estudos Medievais, onde desenvolve projectos de investigação.

"Os Livros de Horas flamengos nas colecções da BNP e BPE" por Delmira Espada Custódio (Instituto de Estudos Medievais , FCSH-UNL, Portugal)

O meu contributo para este encontro, pretende dar conta, do trabalho desenvolvido em torno dos Livros de Horas de origem flamenga, pertencentes às colecções da Biblioteca Nacional de Portugal e Biblioteca Pública de Évora. Apresentará o balanço da investigação em curso, enfatizando os avanços e as dificuldades resultantes da primeira abordagem a este grupo de oito manuscritos do século XV. No seu conjunto permitem delinear alguns aspectos definidores do que caracteriza a iluminura flamenga e a sua evolução estética ao longo da centúria. Provenientes de escolas com diferentes tradições artísticas distinguem-se pela presença de um desenho cuidado aliado a uma sensibilidade muito apurada da superfície pictórica, das composições, do cromatismo e dos valores de luz e sombra na modelação das formas; visíveis não apenas nas miniaturas, mas também na evolução da ornamentação marginal. Através da comparação formal com outras obras pudemos fazer ou confirmar a atribuição dos nossos códices a grandes Mestres ou escolas da iluminura flamenga, tais como Alexandre Bening, Mestre de Antoine Rolin, Willem Vrelant, Mestres de Otto de Moerdrecht ou Mestres dos enrolamentos dourados.

Ana Lemos licenciou-se em História, variante de História da Arte na FL-UL em 1991. Em 1996 frequentou as Unidades de Mestrado em História da Arte Medieval e Pintura Medieval e Iconografia, na Univ. de Paris IV/Sorbonne. Desde 2006, colabora como Investigadora no projeto "A cor na Iluminura Medieval Portuguesa". Especialista em iluminura e iconografia medieval, encontra-se a desenvolver o projeto de doutoramento sobre livros de

horas em parceria com o Departamento de Conservação e Restauro da FCT-UNL. Tem vindo a lecionar, por convite, unidades de Doutoramento e Licenciatura na FCSH-UNL, participado em Congressos Internacionais e publicando regularmente artigos nesta área, tanto a nível nacional como internacional. Atualmente é investigadora integrada do IEM da FCSH-UNL e professora de História do Secundário no Liceu Francês Charles Lepierre.

Maria da Conceição Lopes Casanova, doutorada em Conservação e Restauro / Teoria, História e Técnicas na Faculdade de Ciências e Tecnologia da Universidade Nova de Lisboa (FCT / UNL) (2012), pós-graduada em Conservation Studies no Camberwell College of Arts da Universidade de Londres (1989) e licenciada em História / Variante de Arte e Arqueologia na Faculdade de Letras da Universidade do Porto (1983), foi consultora de entidades como a Fundação Calouste Gulbenkian e a Direcção Geral dos Monumentos Nacionais e responsável pelos serviços de conservação e restauro de instituições portuguesas, como a Biblioteca Nacional de Lisboa (1989-1998) e os Arquivos Nacionais / Torre do Tombo (1999 - 2004). Actualmente, é responsável pela Direcção de Serviços de Gestão e coordenadora do Centro de Informação e Documentação do Instituto de Investigação Científica Tropical e professora convidada do Departamento de Conservação e Restauro na FCT / UNL.

Maria João Melo é Professora Associada, com agregação, no Departamento de Conservação e Restauro da Universidade Nova de Lisboa, onde é responsável pelo Laboratório Científico e coordenadora do Mestrado e Doutoramento em Conservação e Restauro. É ainda investigadora do Laboratório Associado para a Química Verde_Requimte_, sendo autora de cerca de 54 publicações em revistas cotadas no ISI, e outras tantas em actas de congressos internacionais, capítulos de livros bem como de divulgação científica. Constitui um seu actual desafio, o cruzamento de saberes em áreas que se consideram distintas, como as ciências exactas, ciências sociais e humanas e a arte. O estudo da cor da iluminura medieval portuguesa, levado a cabo com Adelaide Miranda, constitui-se como paradigma desta abordagem. (1124 citations in 30/9/2013 and h-factor of 19)

Rita Araújo

Licenciada em Conservação e Restauro pela FCT-UNL, obteve o grau de mestre em Conservação e Restauro na mesma faculdade, com a dissertação "Os Livros de Horas (séc.XV) na colecção do Palácio Nacional de Mafra: Estudo e Conservação". Desde Janeiro 2013 colabora

no Departamento de Conservação e Restauro da FCT-UNL como bolseira de investigação, onde tem desenvolvido investigação alusiva ao tema da sua dissertação de mestrado. Tem participado igualmente em encontros nacionais e internacionais e escrito artigos nesta área.

Round Table: ***History, materials and techniques of Books of Hours: from inter to transdisciplinary knowledge production***

by Ana Lemos (IEM,FCSH-UNL), Conceição Casanova (FCT-UNL), Maria João Melo (FCT-UNL) and Rita Araújo (FCT-UNL), Maria Adelaide Miranda (IEM,FCSH-UNL) Portugal

Art historians have studied the iconographic models and the circulation of medieval manuscripts. The challenge is now to disclose the processes of creation and expansion of these little treasures, within a holistic approach. As a result, the history, materials and techniques of the French Books of Hours in the BNP collection are revealed using combined sources: art historical research and material analyses, ranging from the study of the bookbinding to that of the colour composition at the molecular level. Such investigations which result in the characterization of the materials and all aspects of the manufacture, decay and preservation of cultural objects are fundamental for the selection and development of the most appropriate conservation and restoration procedures, as well as for authentication procedures.

During the process of research, a new set of questions was raised: taking in to account esthetic and symbolic options, can the illuminator be influenced by the practice of one region or one workshop? Can we attribute the absence / presence of a pigment to a workshop practice? How can we date a book structure? Concerning the conservation process, how far can the conservator go in recovering early features? Protecting Cultural Heritage while simultaneously promoting access is an ongoing challenge. Will interdisciplinary and transdisciplinary research result in new strategies and bring new insights to meet this challenge? These are some of the questions to be discussed in the round table by the interdisciplinary group of science researchers, art historians and conservators.

Aires A. Nascimento, Prof. Catedrático (Jubilado, 2008) da Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa, onde teve a seu cargo o ensino de Línguas Clássicas, Filologia Latina Medieval, Codicologia. Ao longo de 40 anos aí assumiu responsabilidades de vária ordem: Director do Centro de Investigação de Estudos Clássicos, Director de *Euphrosyne*; Director do

Curso de Ciências Documentais, Prof. Bibliotecário da Fac. Letras, Vice-Presidente do Conselho Científico, sendo, entretanto, Pró-reitor da Universidade de Lisboa e Presidente do Instituto Português de Arquivos. Ao longo da sua vida académica, estabeleceu colaboração com diversas instituições científicas, através de Projectos de Investigação, no âmbito do CEC-FLL. É membro de várias Academias Científicas, nacionais e estran-geiras, de entre as quais, a Academia das Ciências de Lisboa, Academia Portu-guesa da História, Academia Properziana del Subasio (Assis), SISMEL (Florença), ISIME (Roma), Academia de Bones Lletres (Barcelona), AHLM (Associação Hispânica de Literatura Medieval), Academia Auriense-Mindoniense de San Rodendo, etc. Pertence ao Conselho Científico de diversas revistas universitárias (nacionais e estrangeiras). É autor de vasta bibliografia especializada de que constam artigos (mais de 300) e monografias (mais de 30) particularmente no domínio de Literatura Latina Medieval, História do Livro Manuscrito e Iluminura, Edições críticas latino-medievais e história dos textos, Hagiografia Latina, Cultura Portuguesa Humanística, Tradução, Tratamento Informático do Texto. Uma colectânea publicada pelo Centro de Estudos Clássicos recolhe 50 artigos, a que o autor deu o título de *Ler contra o Tempo – recolha de textos em Hora de Vésperas*, Lisboa, CEC, 2012 (2 vols.). Das suas publicações mais recentes destacam-se: *Utopia* de Tomás Moro (edição crítica e tradução com comentários, Lisboa, Fundação Calouste Gulbenkian, 2006) – honrada com "Grande Prémio de Tradução" de União Latina / FCT e também Prémio Pen Club (2007); *Liber Testamentorum Coenobii Laurbanensis – Estudos e edição diplomática*, em colaboração com outros, León, Centro de Estúdios e Investigación "San Isidoro" / Archivo Histórico Diocesano, 2008; *Nuno de Santa Maria – Fragmentos de Memória Persistente* (Lisboa, ARM, 2010), *S. Vicente de Lisboa, memória e culto*, Lisboa, Centro de Estudos Clássicos, 2011, *São Teotónio de Coimbra*, Lisboa, Colibri, 2013.

"Ler e representar" por Aires A. Nascimento (Centro de Investigação de Estudos Clássicos, FL-UL, Portugal)

O processo de leitura é complexo e não é totalmente reversível ao acto de escrita: analisado este, fica por reconhecer a deriva que acontece na transposição através do acto de recuperação de texto, uma vez que não há replicação nem homogeneidade em todos os leitores. O triângulo de representação linguística tem correspondência na representação iconográfica: a razão principal e o objectivo fundamental é a produção de significação; sendo marcada, os traços escolhidos tendem a ser selectivos, segundo o modo de entender ou de celebrar,

integrando, e segundo o género: a figuração é muitas vezes tipificada e apenas salvaguarda alguns dos traços, outras vezes o texto é assumido narrativamente, como acontece no painel. Depois de estabelecida uma problemática textual, fixar-nos-emos na representação de Santa Inês: a sua iconografia remonta aos primórdios da celebração da mártir, em tempos de Constantina (filha do imperador Constantino) e do papa Dâmaso, ainda no séc. IV; da orante (que Dâmaso invoca no seu epigrama) passa-se à ofertante (de modalidade oriental) e depois para a significação do martírio (com palma e cordeiro ou livro), em variantes que mudam temporariamente, mas também a narratividade hagiográfica se faz sentir (no momento em que a leitura da _Legenda Aurea_ se torna dominante). O processo de leitura não é único: por vezes prevalece o sentido icónico de sugestão; outras vezes é o sentido metafórico ou típico (no jogo do literal e do simbólico) para atingir o sentido espiritual e escatológico da integração da iconografia no culto.

Maria de Lurdes Rosa é doutorada em História medieval pela École des Hautes Études en Sciences Sociales/ Universidade Nova de Lisboa. Exerce funções docentes no Departamento de História da FCSH e é membro do Instituto de Estudos Medievais da mesma instituição, bem como do Centro de Estudos de História Religiosa, da UCP. Tem como áreas de estudo a história cultural e das mentalidades da Idade Média, em especial o fenómeno religioso. Tem-se ainda dedicado a temáticas arquivísticas e à organização de arquivos históricos.

"Os Livros de Horas sob a perspectiva da história da religiosidade dos leigos" por Maria de Lurdes Rosa (Instituto de Estudos Medievais, FCSH-UNL, Portugal)

A presente comunicação abordará a temática dos livros de horas sob a perspectiva historiográfica, em especial quanto aos contextos sociais, culturais e devocionais do uso do livro de horas pelos leigos. Caracterizar-se-ão as propostas da historiografia das últimas duas décadas sobre a questão do individualismo religioso, privatização da religião e alcance da "literacia devocional" dos leigos, e explicar-se-à de que modo essa leituras permitem novos olhares sobre o tema.

Brenda Dunn-Lardeau est professeur au Département d'Études littéraires de l'Université du Québec à Montréal depuis 1982. Elle a publié plusieurs livres et articles sur le Moyen Âge et la Renaissance, dont l'édition de la *Légende dorée* (Lyon, 1476) en 1997, qui lui a valu des prix de l'Académie française et de la MLA. En 2004, elle a fondé le Groupe de recherche multidisciplinaire de Montréal sur les livres anciens (XVe-XVIIIe siècles). Elle a également été commissaire de l'exposition *Le livre de la Renaissance à Montréal* à Bibliothèque et Archives nationales du Québec en 2012-2013, puis a codirigé un numéro de la revue *Memini* (2011) sur les "Manuscrits du Moyen Age et de l'Humanisme dans les Collections de l'UQAM et de Concordia" et a dirigé les travaux du *Catalogue des imprimés des XVe et XVIe s. dans les collections de l'Université du Québec à Montréal* (PUQ, 2013).

"Livres d'Heures dans les collections montréalaises" par Brenda Dunn-Lardeau (Université du Québec, Canada)

Le but de cette présentation est de faire connaître la richesse, encore largement méconnue, des livres d'Heures conservés au Québec. Le moment est venu non seulement de mettre à jour le *Census* des manuscrits de Seymour de Ricci de 1935-1940, mais aussi de décrire et d'intégrer au patrimoine international ces livres d'Heures manuscrits. Cette communication ciblera des enluminures remarquables de Livres d'Heures ou de folios détachés conservés à Montréal, enluminures qui sont précieuses à la fois pour la codicologie, l'histoire, l'histoire de l'art ainsi que celle de la dévotion privée. Celles-ci proviennent des fonds du Musée des Beaux-Arts de Montréal et de trois universités montréalaises. Les enluminures choisies s'étalent du XIIIe au XVIe siècles et reflètent les styles en vogue des centres de production de Rouen, de Paris, ainsi que de la Bourgogne et des Flandres. Elles ont été produites, entre autres, par l'atelier du Maître de l'Echevinage de Rouen, le cercle du Maître de Jacques de Besançon, le Maître des Prélats bourguignons ainsi que Simon Bening.

Fernando Villaseñor Sebastián, Faculty member of the University of Cantabria (Spain), did his PhD -*Approach to the study of the Castilian miniature at the end of the Middle Ages (1454-1492):historic-artistic evolution and marginal iconography* - at The Spanish National Research Council (CSIC, Madrid); and it was defended at the University of Salamanca obtaining *Doctor Europeus* recognition.

He was fellow of the Royal Academy of Spain in Rome (2006-2007); Postdoctoral Researcher at the Warburg Institute (London University) (2009) and Medieval Fellow at the Center For Medieval Studies (Fordham University, New York) (2010).

The awards he has received for his research include many fellowships, grants and prizes and the nominations as *Académico Correspondiente* of the *Real Academia de Bellas y Nobles Artes de San Luis de Zaragoza* (December 2011) and *Associé Correspondant Etranger (A.C.E.)* of the *Societé Nationale des Antiquaires* in France (April 2012).

"Between Flanders and Castile: Juan de Carrion, illuminator of the Monarchy" by Fernando Villaseñor Sebastián (Universidad de Cantabria, Spain)

The scholars who have carried out research around Hispanic-Flemish illuminated manuscripts, which were made in Spain but with a strong Flemish influence, have pointed out that they show certain similarities with the work from Bruges by Willem Vrelant and his workshop, suggesting that the main features of its particular style came only from this region.

Initially, in 1893, Paul Durrieu stressed the strong influence of the other centres of illumination located in Italy, France and Flanders. He also mentioned that the workshops of Anttonio del Chierico and Simon Bening were especially important for the development of the Spanish miniature painting. The union of the Northern European and the Mediterranean tendencies, which were joined with the style of the Spanish illuminators, configured the new splendorous phase in relation to the illuminated manuscripts, which was especially important in the development of the marginal iconography.

Flemish and French manuscripts circa 1470 are among the most lavishly decorated in the history of illuminated manuscripts. The great illuminators of this period -such as Lieven Van Lathem, Simon Marmion, The Master of Vienna of Mary of Burgundy, The Master of the Miniatures of Houghton, The Master of Book of Prayers from Dresden, The Master of Book of Prayers around 1500, The Master of James IV from Scotland or Simon Bening, among others- received several jobs from the important courts of the time, especially those in relation with the Burgundian and Augsburg dynasties. This particular sponsorship made it possible for them to introduce stylistic innovations concerning both the miniatures and the margins.

The new style was embraced in Western Europe not only by collectors, but also by other artists. However, the Spanish case has not been studied in depth. In relation to the Spanish illuminations and their collectors, we should distinguish three categories: monarchy,

nobility and the works commissioned for the Church, including both the books for archbishops, or bishops, and the books for churches and cathedrals.

An initial evaluation of the decorative elements in manuscripts that were illustrated in Castile during the second half of the 15th century, shows that these illuminators used a considerable range of European innovations, both in the margins and in the illustrations throughout the pages of these manuscripts. Illuminators who came from the Netherlands and France, had a similar influence on Castilian artists as the Northern European styles in panel painting which Jan Van Eyck and Roger Van der Weyden had been pioneering. However, this process was an interpretation of the design of the elements located in other artistic centers and they produced a local style of unmistakable particularity.

The margins of some important illuminated manuscripts, which show the splendour of the Spanish miniature, are decorated with suspicious motifs which are also present in other manuscripts which were made in different European centres. These correspondences can be analysed in some works which have been ascribed to the illuminator Juan of Carrion, one of the best illuminators in Spain at that time. He worked between1470 and 1472 in the choir books of the Cathedral of Avila and in 1479 in the choir books of the Cathedral of Segovia. Although they are the only known dates in relation to his work, the analysis of his style in several manuscripts can link him to the court of Henry IV (ca. 1454-1474). Also, the real splendor of the miniature in Castile was developed in the second half of the fifteenth century, period that happen to meet with the reign of this monarch.

However, the evident influence of the Northern European styles in the Spanish illumination was complemented by some elements coming from Italy. The evolution of the decoration of the manuscripts is characterized by a perfect combination of these two tendencies –Northern and Mediterranean elements– together with the local styles; and then, in the second half of the 15th century the development advanced towards marginal compositions of greater scale and iconographic complexity.

Ragnhild Marthine Boe (b.1975) holds a MA and PhD from the University of Oslo, and FIDEM's Diplôme Européen d'Études Médiévales. She has published articles in *Kunst og Kultur*, *Konsthistorisk tidsskrift*, *Medievalista* and *Acta*, and has contributed to the books *Memento mori. Døden in kirkekunstens billedverden* (2011) and *Medieval Images: Meaning and Interpretation* (in print). She is board member of the Scandinavian on-line journal *ICO*, devoted to studies in

iconography. Her research interests include Medieval and Renaissance illuminated manuscripts, court art from France and Burgundy, Gothic architecture and Italian Gothic sculpture. She is currently senior lecturer in Art History at the University of Oslo, teaching courses in Medieval and Northern Renaissance Art, as well as courses in Aesthetics, Theories and Methods.

Devotion and Representation at the French Court. An Intervisual Approach to the Lamoignon Hours, a Parisian Manuscript by the Bedford Master (c.1415) by Ragnhild Marthine Boe (University of Oslo, Norway)

In this paper, I will offer an overview of the illuminations in a relatively unknown, but artistically significant manuscript: the *Lamoignon Hours* (Lisbon, Gulbenkian, ms LA 237). This book of hours was commissioned for Jeanne de France (1391-1432), daughter of the Valois king Charles VI and Isabeau de Bavière. It is decorated with 32 miniatures, some 170 roundels and 74 historiated initials; all executed by an artist known as the Bedford Master, around 1415. What is sometimes taken as an aspect of pure luxury in the elaborate devotional manuscripts made for the members of the French court around 1400, are, I argue, often better seen as politically motivated aspects; books of hours made for this clientele were not only tools for private devotion, but also tools made to be used as accessories in the court's demand for public display.

Through the application of an intervisual method, meaning either a redeployment of images in new contexts; the use of pictorial references across different media; or visual correspondences across visual genres, the imagery of Lamoignon Hours has been put into conversation with images in other books of hours; with other kinds of manuscripts; with panel paintings or in sculptures, and with images existing in the form of concepts and ideas. My analyses have revealed that the iconography of Jeanne's book is both traditional and innovative; it shares features with a variety of visualities circulating at the French court in the early fifteenth century. Some of its features are paralleled in books of hours made by e.g. the Mazarine Master and the Boucicaut Master; some are found in other manuscripts executed by the Bedford Master; and some features link her book with manuscripts made at a much earlier date, known to Jeanne and the members of the French court through the collection in the royal libraries at Louvre and Vincennes. There are also iconographical impulses from joyaux and panel paintings; and there are visual clues in the imagery echoing the pageant arranged in Paris for the coronation of Queen Isabeau, Jeanne's mother.

It seems likely, but remains inconclusive, that there were three parties involved in the execution and choice of motifs to the *Lamoignon Hours*; the one who painted it (the Bedford Master), the one who commissioned it (Queen Isabeau or another person at the court with the same means), and the one who had the clerical expertise (for example the queen's or Jeanne's confessors). In summa, the *Lamoignon Hours* is a sumptuously decorated catalogue of images making the past present, enabling Jeanne to act out the sort of performative piety that was expected of her, being a princess of the Valois court.

Maria Adelaide da Conceição Miranda Licenciada em História pela Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa, Mestre e Doutorada pela Faculdade de Ciências Sociais e Humanas da Universidade Nova de Lisboa. Atualmente é Professora Associada Aposentada e investigadora no Instituto de Estudos Medievais (FCSH). As suas áreas de investigação centram-se na Arte Medieval, nomeadamente nos domínios da cor, iconografia e iluminura. Neste âmbito tem participado em projetos de Investigação interdisciplinares: A cor na Iluminura Medieval e Imago, que pretendem aprofundar e divulgar estes domínios artísticos. É membro da direção do Instituto de Estudos Medievais e colabora no Instituto de História da Arte, pertencendo ao conselho redatorial das revistas *Medievalista* on line (IEM), *De Arte* (Univ. de León) e *Codex Aquilarensis* (Fundación Santa María La Real).

"Oras de Nossa senhora santa maria per lymgoagem" por Maria Adelaide Miranda (Instituto de Estudos Medievais, FCSH-UNL, Portugal)

O carácter modesto do Il. 4 da Biblioteca Nacional de Portugal, de pequenas dimensões e simples em iluminura, não lhe retira a importância que assume no conjunto dos manuscritos conservados em Portugal.

Este é o único livro de horas manuscrito, iluminado, escrito em Português que temos conhecimento. Apesar de ter merecido a atenção de alguns investigadores continua esquecido da generalidade dos estudos sobre livros de horas. O Calendário e a Litania dão-nos importantes referências a devoções portuguesas. A ornamentação das margens, apesar da sua simplicidade, permite-nos estabelecer paralelos com a iluminura da época e avaliar quais os modelos seguidos. Também o Il. 205, provavelmente produzido em Portugal, contribui para perspectivar possíveis relações no contexto da iluminura portuguesa de finais de quatrocentos.

Lígia Maria de Azevedo Martins, licenciada em História (FCSH, UNL), com pós-graduação em Ciências Documentais-Opção Arquivo (FLL), desempenha funções na Divisão de Reservados da Biblioteca Nacional como Chefe de Divisão desde 2001. Dirigiu vários projectos de catalogação de Manuscritos e Livro Antigo que resultaram na realização de exposições e na publicação de diversos catálogos. Participou em *Património Científico e cultura manuscrita*, projecto patrocinado pela FCT e coordenado cientificamente por Henrique Leitão, e publicou, entre outros: *Inventário do Arquivo Histórico da Biblioteca Nacional*. Lisboa, 1996; *Guia Preliminar do Fundos de Arquivo da BN*. Lisboa, 1993, e diversos estudos em colaboração: "O Arquivo Pombal no âmbito dos arquivos de família da BNP...". In: *Arquivos de família, séculos XIII-XX*. Lisboa, 2012; Os manuscritos da "Aula da Esfera": dúvidas e certezas. In: *Sphaera Mundi*...Lisboa, 2008; Autógrafos e outras inscrições atribuídas a Pedro Nunes. *In Pedro Nunes 1502-1578...Lisboa*, 2002; A Ilustração na Colecção de Códices da Biblioteca Nacional. In: *A ciência do desenho*... Lisboa, 2001; "Em torno da Exposição Garrettiana de 1904 e Garrett nos manuscritos da BN: textos e contextos". In *Leituras*. Lisboa-S.3, nº4 (Abril-Outubro 1999).

Teresa Maria Ulrich de Andrade e Sousa Duarte Ferreira, licenciada em Filologia Românica (FLL), com pós-graduação em Ciências Documentais (Faculdade de Letras da Universidade de Coimbra), é desde 1986 Responsável da Área de Manuscritos, Divisão de Reservados, Biblioteca Nacional de Portugal. Participou em vários projectos de catalogação de Manuscritos e de Livro Antigo, que resultaram na publicação de diversos catálogos bibliográficos e na realização de exposições.

Integrou, como investigadora, o projecto «Património científico e cultura manuscrita: a colecção de manuscritos científicos da BN», patrocinado pela FCT, e coordenado cientificamente por Henrique Leitão. Publicou, em colaboração, os seguintes estudos: Os manuscritos da "Aula da Esfera" – dúvidas e certezas. In: *Sphaera Mundi: A Ciência na Aula da Esfera*...Lisboa, 2008; Autógrafos e outras inscrições atribuídas a Pedro Nunes. In: *Pedro Nunes, 1502 - 1578 : novas terras, novos mares e o que mays he : novo ceo e novas estrellas*. Lisboa, 2002; A Ilustração na Colecção de Códices da Biblioteca Nacional. In: *A ciência do desenho*... Lisboa, 2001.

Ana Cristina de Santana Duarte Ferreira e Silva, licenciada em História (FCSH, UNL), com pós-graduação em Ciências Documentais - Opção Biblioteca e Documentação (UAL), desempenha desde 1999 funções como Bibliotecária na Área de Manuscritos, Divisão de

Reservados da Biblioteca Nacional de Portugal. Participou em vários projectos de catalogação de Manuscritos e de Livro Antigo, que resultaram na publicação de diversos catálogos bibliográficos e na realização de exposições.

Integrou, como investigadora, o projecto «Património científico e cultura manuscrita: a colecção de manuscritos científicos da BN», patrocinado pela FCT, e coordenado cientificamente por Henrique Leitão. Publicou, em colaboração, os seguintes estudos: Os manuscritos da "Aula da Esfera" – dúvidas e certezas. In: *Sphaera Mundi: A Ciência na Aula da Esfera*...Lisboa, 2008; Autógrafos e outras inscrições atribuídas a Pedro Nunes. In: *Pedro Nunes, 1502 - 1578 : novas terras, novos mares e o que mays he : novo ceo e novas estrellas*. Lisboa, 2002; A Ilustração na Colecção de Códices da Biblioteca Nacional. In: *A ciência do desenho*... Lisboa, 2001.

"O percurso dos Livros de Horas da Biblioteca Nacional de Portugal" por Lígia Martins (BNP), Teresa Duarte Ferreira (BNP) e Ana Cristina Silva (BNP), Portugal

Representando a colecção de Livros de Horas manuscritos da Biblioteca Nacional de Portugal um dos núcleos patrimoniais mais valiosos, naturalmente vocacionado para especialistas em áreas muito diversificadas, que incluem a iluminura, a história de arte e a codicologia, impôs-se sistematizar aspectos relacionados com a história das suas proveniências e o seu percurso institucional.

Considerados objectos privilegiados, os livros de horas, e em geral os manuscritos iluminados, representam porventura a colecção de maior valor do acervo das grandes bibliotecas patrimoniais. A produção em larga escala de livros de horas, entre meados do séc. XIV e princípios do séc. XVI, suscitada pela popularidade na sua difusão, terá como consequência o facto de estas espécies constituírem a categoria de manuscritos iluminados mais numerosa, apesar de séculos de perdas e destruições, estando presentes não só em bibliotecas patrimoniais, mas também em bibliotecas públicas e particulares.

No caso da Biblioteca Nacional de Portugal, os seus Livros de Horas integram a Colecção de Iluminados, sendo cronologicamente situados entre os séculos XIV e XV, e com proveniências diversas. A colecção, embora numericamente não muito expressiva, é comparável às das grandes bibliotecas patrimoniais europeias, integrando obras representativas

das principais escolas de iluminura e iluminadores, entre as quais se contam espécies consideradas «tesouros» nacionais.

Sendo os manuscritos espécies bibliográficas de marcada complexidade e de carácter único, o seu tratamento documental, para além da análise e expressão do conteúdo textual, implica o estudo das respectivas características codicológicas; no entanto, a descrição não ficará completa sem a indispensável referência ao seu contexto histórico, sem o qual não será possível conhecer as espécies na sua qualidade de unidades culturais.

Nesta perspectiva, pretendemos considerar as marcas de propriedade e uso, relevantes para a reconstituição do percurso da colecção de livros de horas, permitindo conhecer a sua história, sem esquecer a época mais recente após a integração na Biblioteca Nacional.

Assim, iremos analisar as formas de constituição e principais procedências deste conjunto, que naturalmente correspondem aos núcleos fundacionais da Real Biblioteca Pública. Referimo-nos às doações de Fr. Manuel do Cenáculo em 1797, às incorporações das livrarias dos conventos após a extinção das ordens religiosas (1834), onde se inclui a Livraria do Mosteiro de Alcobaça, «a primeira grande incorporação», e ainda a aquisição de valiosas livrarias particulares, nomeadamente a de D. Francisco de Melo Manuel (Cabrinha), em 1852.

Sylvie Deswarte-Rosa, historiadora de arte da Renascença, antiga "pensionnaire" (borsista) da Academia de França em Roma, é Directora de pesquisa "Émérite" do CNRS na École normale supérieure de Lyon.

Quando, no princípio dos anos 70, decidiu dedicar-se ao estudo da arte e da cultura portuguesa do século XVI, escolheu abordar como tema da tese de doutoramento o conjunto excepcional dos frontispícios iluminados da Leitura Nova, publicando finalmente uma obra intitulada *Les Enluminures de la Leitura Nova, 1504-1552. Étude sur la culture artistique au Portugal au temps de l'humanisme*, Paris, Fundação Calouste Gulbenkian, 1977, tema revisitado em 1997 por ocasião da monumental publicação destes frontispícios em 1997, em Lisboa pelas Edições Inapa e em Valência (em castelhano) por Patrimonio Ediciones de *A Leitura Nova de D. Manuel I.*

Na Primavera de 1999 coordenou a secção sobre o século XVI da exposição "A Iluminura em Portugal. Identidades e Influências" na Biblioteca Nacional de Lisboa e um catálogo brevemente editado.

Paralelamente à iluminura interessa-se sobretudo pela figura do artista teórico Francisco de Holanda (Lisboa, 1517-1584), iluminador de formação, filho do grande

iluminador António de Holanda. Escreveu em torno desta personagem várias obras e um grande número de artigos, em particular: *As Imagens das Idades do Mundo de Francisco de Holanda*, Lisboa, INCM, 1987; *Las Edades del Mundo de Francisco de Holanda*, livro de estudo publicado com a edição facsimilada de *De Aetatibus Mundi Imagines* (Barcelona, Bibliogemma, 2007) ; *Il "Perfetto Cortegiano" D. Miguel da Silva*, Roma, Bulzoni, 1989; *Ideias e Imagens em Portugal na Época dos Descobrimentos. Francisco de Holanda e a Teoria da Arte*, Lisboa, Difel, 1992, 300 pp. Prepara actualmente uma obra sobre A Viagem a Itália de Francisco de Holanda (1538-1540) e uma edição bilingue português-francês do tratado de Francisco de Holanda, *Da Pintura Antigua* (1548).

"Un livre d'heures imprimé parisien, source iconographique de Francisco de Holanda dans ses *De Aetatibus Mundi Imagines*" par Sylvie Deswarte-Rosa (Centre National de la Recherche Scientifique, École Normale Supérieure de Lyon, France)

Les livres d'heures imprimés parisiens circulaient en abondance au Portugal dès la fin du XVe siècle. Francisco de Holanda a trouvé dans ces livres, abondamment illustrés de xylographies, un fabuleux réservoir de thèmes iconographiques, comme le révèle une étude attentive de *De Aetatibus Mundi Imagines*, ce que nous ne soupçonnions pas au départ.

João José Alves Dias, licenciado (1982), doutorado (1993) e agregado (2000) em História, é professor do Departamento de História (desde 1982) da Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, da Universidade Nova de Lisboa, onde leciona diferentes cadeiras de História de Portugal, Paleografia e História do Livro Impresso, tendo vasta obra impressa em todas estas especialidades. É também diretor (desde 1993) do Centro de Estudos Históricos da UNL. (Curriculum vitae: http://joaoalvesdias.blogspot.pt/).

Dos trabalhos sobre a história do livro impresso indicam-se os últimos: *Rezar em português : Introdução ao livro de Horas de Nossa Senhora segundo costume Romaano...* Paris: Narcisse Brun, 13 de Fevereiro de 1500 [i. é 1501], 2.ª ed., Lisboa, 2010; *Amato Lusitano e a sua obra : séculos XVI e XVII*, Lisboa, 2011; *Cardeal D. Henrique: Obra Impressa*, Lisboa, 2012; *Ordenações Manuelinas 500 anos depois : Os dois primeiros sistemas (1512-1519)*, Lisboa, 2012. Coordenou

Portugal do Renascimento à Crise Dinástica, vol. V da *Nova História de Portugal* (dir. de A. H. de Oliveira Marques e Joel Serrão), Lisboa, 1998.

"Os temas das Horas: uma visão global" por João Alves Dias (Centro de Estudos Históricos, FCSH-UNL, Portugal)

Os diferentes ofícios de Horas apresentam um programa iconográfico próprio que, por vezes, pode não parece claro. A análise de um vasto conjunto de Livros de Horas permite constituir esse quadro e verificar as afinidades temáticas e iconográficas que se estabelecem ao longo dos tempos e das diferentes regiões a que se destinam os livros. É esse o propósito desta comunicação.

Livros de Horas: o imaginário da devoção privada

EXPOSIÇÃO | 14 novembro '13 - 15fevereiro '14 | Sala de Exposições - Piso 3 | Entrada livre

Biblioteca Nacional de Portugal
Serviço de Actividades Culturais
Campo Grande, 83
1749-081 Lisboa
Portugal

Informações
Serviço de Relações Públicas
Tel. 21 798 21 68
Fax 21 798 21 38
rel_publicas@bnportugal.pt

Folha de sala

Visitas guiadas
12.12.13 | 15H30
‹‹Os Livros de Horas nas colecções da BNP e BPE››, Delmira Espada Custódio, Ana Cristina Martins e Teresa Duarte Ferreira

20.12.13 | 18H00
‹‹A iconografia Mariana nos Livros de Horas da BNP››, Ana Lemos

09.01.14 | 18H00
‹‹Livros de Horas impressos o best-seller do começo do século XVI››, João Alves Dias

31.01.14 | 18H00
‹‹O imaginário da devoção privada. Diálogo entre a iluminura e a pintura››, Maria Adelaide Miranda

03.02.14 | 18H00
‹‹Livros de Horas: manuscritos e impressos em diálogo››, Delmira Espada Custódio e João Alves Dias

sujeitas a marcação

Esta exposição, de iniciativa conjunta da Biblioteca Nacional de Portugal (BNP), do Instituto de Estudos Medievais (IEM), do Centro de Estudos Históricos (CEH) e do Departamento de Conservação e Restauro da Universidade Nova de Lisboa, apresenta um conjunto notável de Livros de Horas dos acervos da BNP e da Biblioteca Pública de Évora (BPE), cuja importância justifica o seu estudo e divulgação.

Os livros que se expõem foram produzidos em grande escala durante os séculos XIV e XV, altura em que atingiram o auge da sua popularidade. Na primeira metade do século XVI verificou-se um novo e fugaz impulso criativo que levou à introdução de novas soluções iconográficas e ornamentais. De conteúdo religioso, não é um livro litúrgico, mas destina-se à devoção privada dos leigos, traduzindo a importância que o culto mariano assume nesta época.

A selecção dos textos, a riqueza da ornamentação e a escolha do programa iconográfico, variou de acordo com o gosto e poder económico dos encomendadores, ajustando-se às suas necessidades artísticas e espirituais assim como ao seu prestígio social.

O imaginário dos Livros de Horas combina imagens sagradas, com evocações do quotidiano medieval e do mundo natural. Flores, frutos e animais reais e imaginários ocupam as iniciais ou deslizam pelas margens em explosões de cor e criatividade. Como um espelho, o Livro de Horas é um reflexo do seu encomendador e uma extraordinária fonte de conhecimento e arte.

Esta exposição integra 25 Livros de Horas manuscritos em diálogo com exemplares impressos, estando maioritariamente estruturada de acordo com as principais secções (e respectivos programas iconográficos) que constituem esta tipologia de livro: Calendário, Perícopes evangélicas, Horas da Cruz, Horas do Espírito Santo, Horas da Piedade e do Sacramento, Horas da Virgem, Orações várias, Salmos Penitenciais e Ofício dos Defuntos.

Inclui também três núcleos temáticos. O primeiro, dando início à mostra, apresenta dois códices produzidos em Portugal, onde se inclui o iluminado 4, de elevado valor documental, por ser o único manuscrito conhecido, totalmente escrito em português. O segundo núcleo, que encerra o percurso proposto, é dedicado ao estudo da cor e principais fenómenos de degradação deste valioso legado histórico, artístico e patrimonial. O terceiro, localizado na zona central, reúne alguma documentação de arquivo, dando conta do percurso e história dos códices em contexto institucional.

Recorrendo ao painel intitulado a *Virgem do Leite*, pintado por frei Carlos nas primeiras décadas do século XVI, coloca-se em evidência a transversalidade das diferentes formas de expressão plástica, destacando a repercussão que estes manuscritos tiveram na produção artística da época e em períodos subsequentes.

Na antecâmara que antecede a exposição, o visitante é acolhido pela mostra *Ana Luísa Ribeiro, Adenda-Pinturas da série Books of ours*, onde a artista revisita a produção artística do século XV, propondo, através das suas telas, um olhar contemporâneo sobre o imaginário da devoção privada.

Apropriando-se dos Livros de Horas medievais, a artista vai ao encontro da intimidade, que procura na sua relação com os livros, marcando novas formas de celebrar o tempo.

No que respeita aos manuscritos, a investigação que suporta esta exposição resulta dos projectos de doutoramento de Ana Lemos e Delmira Espada Custódio que, no trilho dos estudos pioneiros de Mário Martins, Aires Augusto do Nascimento, Dagoberto Markl e Teresa Botelho Serra, dão continuidade ao estudo desta tipologia de manuscritos.

A exposição encerrará com um colóquio internacional (13 e 14 de Fevereiro de 2014) e com a edição de um catálogo.

Obras que integram a exposição:

Manuscritos
Biblioteca Nacional de Portugal - **IL 1**, **IL 4**, **IL 12**, **IL 15**, **IL 16**, **IL 18**, **IL 19**, **IL 21**, **IL 35**, **IL 36**, **IL 42**, **IL 165**, **IL 166**, **IL 205**, **IL 206** e **ALC. 460**.
Biblioteca Pública de Évora - **COD CXXIV/2-8**, **COD CXXIV/2-9**, **COD CXXIV 2-10**, **COD CXXIV 2-12**, **COD CXXIV 2-13**, **COD CXXIV 2-14**, **COD CXXIV 2-15** e **COD Manizola 114**

Impressos
Biblioteca Nacional de Portugal - **INC. 1359**, **INC. 1468**, **RES. 23 P.**, **RES. 24 P.**, **RES. 250//1 P.**, **RES. 250//2 P.**, **RES. 409 P.**, **RES. 1298 P.**, **RES. 2984 P.**, **RES. 5781 P.**, **RES. 5559 P.**, **RES. 6437 P.**, **RES. 6438 P.**, **RES. 322 V.**, **RES. 323 V.**, **RES. 325 V.**, **RES. 326 V.**, **RES. 327 V.**, **RES. 328 V.**, **RES. 329 V.**, **R. 7254 P.**, **R. 7913 P.**

(cc) BY 2016 Biblioteca Nacional de Portugal

Livros de Horas: o imaginário da devoção privada

COLÓQUIO INTERNACIONAL | 13/14 fev. '14 | BNP | Sujeito a inscrições até 12 de fevereiro / Ficha de inscrição

Biblioteca Nacional de Portugal
Serviço de Actividades Culturais
Campo Grande, 83
1749-081 Lisboa
Portugal

Informações
Serviço de Relações Públicas
Tel. 21 798 21 68
Fax 21 798 21 38
rel_publicas@bnportugal.pt

Programa

Inscrições / até 12 fev.:

Estudantes*: 15,00 €
Público em geral: 25,00€
no
Instituto de Estudos Medievais
(Edifício ID, sala 2.21)
ou
Tesouraria da FCSH-UNL (Torre B, 1º andar).

Ficha de inscrição

iem.geral@fcsh.unl.pt

* Os estudantes devem apresentar um comprovativo da sua situação.

Apoio:

Iniciativa conjunta da Biblioteca Nacional de Portugal (BNP) e do Instituto de Estudos Medievais (IEM-FCSH), o colóquio desenvolve-se na sequência da exposição patente na BNP desde 13 de Novembro. Através desta iniciativa as instituições procuram juntar especialistas nacionais e internacionais em torno de um notável conjunto de Livros de Horas dos acervos da BNP e da Biblioteca Pública de Évora (BPE), cuja importância justifica o seu estudo e divulgação. Mais informação

/ 13 de fevereiro | 14 de fevereiro

9h00 | Receção

9h30-9h55 | Abertura / Maria Inês Cordeiro (BNP) / Amélia Andrade (FCSH-UNL/IEM)

9h55-10h40 | *Whispers from the Vault: A Portuguese Collection of Book of Hours Reveals Its Secrets* (PML) / Roger Wieck

10h40-11h10 | *Portugal no Ocidente do século XV* / Bernardo Vasconcelos e Sousa (FCSH-UNL/IEM)

11h10-11h25 | Coffee break

11h25-11h55 | *As linguagens da Arte em Portugal no século XV* / Luís Afonso (FL-UL/IHA)

11h55-12h25 | *Ler ou não ler? O livro como atributo feminino na tumulária medieval portuguesa* / Joana Ramôa (FCSH-UNL/IHA)

12h25-12h40 | Debate

Almoço

14h30-15h15 | *Reconstructing Local Styles in the Southern Low Countries: The Importance of Books of Hours* / Dominique Vanwijnsberghe (IRPA/KIK)

15h15-15h45 | *Os livros de horas flamengos nas colecções da BNP e BPE* / Delmira Espada Custódio (FCSH-UNL/IEM)

15h45-16h00 | Debate

16h00-16h15 | Coffee break

16h15-17h15 | Mesa redonda: *History, materials and techniques of Books of Hours: from inter to transdisciplinary knowledge production*
Maria João Melo (FCT-UNL) / Conceição Casanova (FCT-UNL) / Ana Lemos (FCSH-UNL/IEM) / Rita Araújo (FCT-UNL)

17h15-17h30 | Debate

/ 14 de fevereiro

9h30-10h15 | *Ler e representar* / Aires Augusto do Nascimento (FL-UL/CEC)

10h15-10h45 | *Os livros de horas sob a perspectiva da história da religiosidade dos leigos* / Maria de Lurdes Rosa (FCSH-UNL/IEM)

10h45-11h00 | Coffee break

11h00-11h30 | *Livres d'Heures conservés dans les collections montréalaises* / Brenda Dunn-Lardeau (Université du Québec à Montréal)

11h30-12h00 | *Between Flanders and Castile: Juan de Carrion, illuminator of the Monarchy* / Fernando Villaseñor Sebastián (Universidad de Cantabria)

12h00-12h15 | Debate

Almoço

14h00-14h30 | *Devotion and Representation at the French Court. An Intervisual Approach to the Lamoignon Hours (c.1415)* / Ragnhild Boe (University of Oslo)

14h30-15h00 | *Oras de Nossa senhora santa maria per lymgoagem* / Maria Adelaide Miranda (FCSH-UNL/IEM)

15h00-15h30 | *O percurso dos Livros de Horas da Biblioteca Nacional de Portugal* / Lígia Martins (BNP) / Teresa Duarte Ferreira (BNP) / Ana Cristina Silva (BNP)

15h30-15h50 | Coffee break

15h50-16h20 | *Os Livros de horas impressos parisienses, fonte iconográfica de Francisco de Holanda em «De Aetatibus Mundi Imagines»* / Sylvie Deswarte-Rosa (CNRS)

16h20-16h50 | *Os temas das horas, uma visão global* / João Alves Dias (FCSH-UNL)

16h50-17h10 | Debate

Visita guiada à exposição

(cc) BY 2016 Biblioteca Nacional de Portugal

Livraria Online

Últimas edições
Catálogo
No prelo
Carrinho de compras
Livraria Online - eBooks

Colecções

Textos
Fac-similados
Bibliografias
Estudos
Publicações Técnicas
Co-Edições
Extracolecção
Catálogos
Portugal e os estrangeiros
Fontes
Postais

Catálogo | Estudos

12

Livros de horas : o imaginário da devoção privada : manuscritos

Coord.: Delmira Espada Custódio; Maria Adelaide Miranda

Edição impressa não disponível

comprar ebook €8.00 (IVA incluído)

Ano: 2015

ISBN: 9789725655627

Colecção: Estudos

Descrição: Obra que apresenta os resultados de uma investigação aprofundada sobre os livros de horas manuscritos que integram os acervos da Biblioteca Nacional de Portugal (BNP) e da Biblioteca Pública de Évora (BPE). Dela decorreu uma exposição e um colóquio internacional, que tiveram lugar em finais de 2013 e inícios de 2014.
A obra é composta por três partes: os *Estudos*, que incluem textos de carácter histórico ou artístico sobre livros de horas, os quais enriquecem e permitem uma melhor compreensão da segunda parte, o *Catálogo* propriamente dito, do qual se destaca a leitura iconográfica dos manuscritos; e finalmente, a terceira, que compreende as *Fichas Científicas* de cada um dos manuscritos expostos. A exaustividade e complementaridade deste conjunto de materiais permitem um olhar aprofundado sobre os livros de horas manuscritos à guarda de BNP e BPE.
Recorde-se que os livros de horas, popularizados entre as elites desde o século XIII até inícios do século XVI, são, em geral, objetos de grande excecionalidade artística. Eram usados para a prática religiosa privada e produzidos principalmente para nobres, aliando arte, espiritualidade e influência social.

Pesquisa

Geral

Pesquisar

Carrinho de compras

Carrinho vazio

Copyright ©2016 Biblioteca Nacional de Portugal. Todos os direitos reservados.